

ISPEC 12th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES & HUMANITIES

JUNE 01-02, 2024
Girne, Turkish Republic of Northern Cyprus

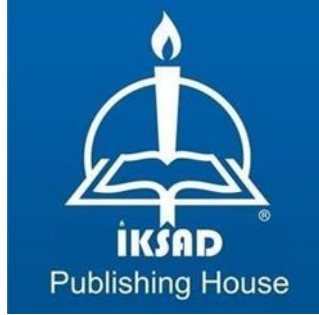

CONFERENCE PROCEEDINGS BOOK

EDITOR

Assist. Prof. Dr. Şahin AY

**12 th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES &
HUMANITIES**

IKSAD Publishing House

Institution of Economic Development and Social Researches

All rights of this book belongs to IKSAD Publishing House.
Without permission of the publisher, can't be duplicate or
copied. Authors of chapters are responsible both ethically
and juridically.

(The Licence Number of Publicator:

2014/31220) Gölbaşı, Adıyaman Province,

TÜRKİYE

TÜRKİYE TR: +90 342 606 06 75 USA: +1 631 685 0 853

E mail: iksadyayinevi@gmail.com

www.iksadyayinevi.com

**12 th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES &
HUMANITIES**

**12 th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL
SCIENCES & HUMANITIES**

**June 01-02, 2024
Kyrenia, TRNC**

**PROCEEDINGS BOOK
(Abstracts & Full Texts)**

EDITORS

Assist. Prof. Dr. Şahin AY

Cover Design: Atabek MOVLYANOV

ISBN: 978-625-6080-02-7

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.12594483>

ISSUED: June 29, 2024

12 th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES & HUMANITIES

EVALUATION PROCESS and POLICIES

All applications have undergone double blind peer review process. In addition, each paper was accepted and the process of publishing in the book was carried out through editorial oversight. The published papers were presented and discussed at the meeting.

Full texts and abstracts published in accordance with the Symposium Policy have been prepared in accordance with ethical rules and APA standards. Authors of all papers are both ethically and legally responsible.

PARTICIPANTS COUNTRIES

Türkiye, Albania, Algeria, Azerbaijan, Bangladesh, Bulgaria, Ethiopia, Georgia, India, Indonesia, Iran, Kazakhstan, Malaysia, Morocco, Nigeria, Pakistan, Philippines, Saudi Arabia, Slovenia, Sri Lanka, Uganda, Ukraine

TOTAL ACCEPTED ARTICLES: 306

The Number of Accepted Papers from Türkiye: 65
The Number of Accepted Full Papers from Other Countries: 74
The Number of Total Papers: 139

**12 th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES &
HUMANITIES**

CHAIRPERSONS OF THE ORGANIZING BOARD

Assist. Prof. Dr. Şahin AY

Sivas Bilim ve Teknoloji Üniversitesi

Assoc. Prof. Dr. Seyithan SEYDOŞOĞLU

Siirt Üniversitesi

SYMPOSIUM COORDINATORS

- **Assoc. Prof. Dr. Seyithan SEYDOŞOĞLU**
 - Siirt Üniversitesi
 - **Atabek MOVLYANOV**
IKSAD Scientific Support Coordinator

**12 th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES &
HUMANITIES**

ORGANIZING BOARD

Doç. Dr. Azmi TURAN - Mardin Artuklu University
Dr. Öğr. Üyesi Ayşe Özge ARTEKİN - Selçuk University
Dr. Öğr. Üyesi Müslüm GÜMÜŞ - Hakkari University
Dr. Öğr. Üyesi Soner KÜNÇ - Gaziantep University
Dr. Öğr. Üyesi Süleyman ÇELİK - Siirt University
Dr. Yusuf YAKSI - Dicle University
Dr. Metin DOĞAN - Independent Researcher
Dr. Seden Turamberk Özerden - International Final University

12 th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES & HUMANITIES

SCIENCE AND ADVISORY BOARD

- Dr. Mehmet Emin KALGI - Ardahan University
Ahmad Sharif FAKHEER - Beirut University
Dr. Orhun Burak SOZEN - Gaziantep University
Dr. Ayse ERKMEN - Gaziantep University
Dr. Guray ALPAR - Turkish Army
Dr. Ökkeş KESİCİ - Gaziantep University
Dr. Ludmila MEDVEDEVANYA - Russian Academy of Sciences
Dr. Cholpon TOKTOSUNOVA - Kyrgyz Economy University
Dr. MUHAMMAD SHOAIK KHAN PATHAN - Shah Abdul Latif University
Dr. Həcər HÜSEYNOVA - ASPU
Dr. FASOGBON Beatrice Mofoluwaso - Federal Institute of Industrial Research
Dr. Aygun MEHERREMOVA - Baku State University
Dr. Gulshen MEHERREMOVA - Azerbaijan University of Languages
Dr. Ali Korkut ULUDAĞ - Atatürk University
Dr. Ömür MUNZUR - Baskent University
Dr. Nalan BÜKER - Işık University
Dr. D. Volkan KARABOĞA - Süleyman Demirel University
Dr. Faruk DÜNDAR - University of Glasgow
Dr. Fatih Volkan AYYILDIZ - Ardahan University
Dr. Tutku UNKARACALAR - Kırklareli University
Dr. Selahattin YAKUT - Yozgat Bozok University
Dr. Tamilla ALİYEVA - Dokuz Eylül University
Dr. Adnan AKALIN - Gaziantep Islamic Science and Technology University
Dr. Sinan ÖZYURT - Gaziantep Islamic Science and Technology University
Dr. Osman BAYRAKTUTAN - Atatürk University
Dr. Erhan TUNÇ - Gaziantep University
Dr. Şenay KAYĞIN - Atatürk University

**12 th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES &
HUMANITIES**

**12 th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL
SCIENCES & HUMANITIES**

June 01-02, 2024

Kyrenia, TRNC

SYMPOSIUM SCHEDULE

12th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES & HUMANITIES

June 01-02, 2024
Kyrenia, Turkish Republic of Northern Cyprus

CONFERENCE PROGRAM

Online (with Video Conference) Presentation

IMPORTANT, PLEASE READ CAREFULLY

- To be able to make a meeting online, login via <https://zoom.us/join> site, enter ID instead of “Meeting ID or Personal Link Name” and solidify the session.
- The Zoom application is free and no need to create an account.
- The Zoom application can be used without registration.
- The application works on tablets, phones and PCs.
- Moderator - responsible for the presentation and scientific discussion (question-answer) section of the session.

Points to Take into Consideration - TECHNICAL INFORMATION

- Make sure your computer has a microphone and is working.
- You should be able to use screen sharing feature in Zoom.
- Attendance certificates will be sent to you as pdf at the end of the congress.
- Requests such as change of place and time will not be taken into consideration in the congress program.
- If you think there are any deficiencies / spelling mistakes in the program, please inform by e-mail until March 25, 2024 (17:00) at the latest.
- **(All speakers required to be connected to the session 15 min before the session starts)**
- Moderator is responsible for ensuring the smooth running of the presentation, managing the group discussion and dynamics.
- **Before you login to Zoom please indicate your name_surname and HALL number, exp. Hall 1, AY**

01.06.2024

Ankara Local Time: 09:30-11:30

(All speakers required to be connected to the session 15 min before the session starts)

Moderator is responsible for ensuring the smooth running of the presentation, managing the group discussion and dynamics.

IN-PERSON SESSION-1, HALL-1*Veue: The Olive Three*

İsmet İnönü Caddesi No 89/A Catalköy Girne, 8099 Girne, Kuzey Kıbrıs

MODERATOR: Seden Turamberk Özerden

AUTHOR	AFFILITION	ABSTRACT TITLE
Beyza Güdek Mustafa Kocaoğlu	<i>Necmettin Erbakan University</i>	Urban Effects of The Covid-19 Pandemic and Applications Emerging in the Context of Smart Cities: The Example of Selçuklu Municipality
Seçil Simge Uyar Ergün Hamzadayı	<i>Gaziantep University</i>	The Effect of Teaching Speaking Strategies on Speaking Attitude and Self-Efficacy
Ela Özkan	<i>Munzur University</i>	Determinations on Ice Making and Snowmaking Profession in Hüdavendigar (Bursa) Province
Mehmet Taş	<i>Malatya Turgut Ozal University</i>	Social and Economic Life in Cyprus in the 17th and 18th Centuries in the Light of Mühimme Registers
Özen Söyler	<i>Siirt University</i>	National Identity Effects of Museums: 25 December Gaziantep Defense Heroism Panorama and Museum
Seden Turamberk Özerden Zeynep Dumanoglu	<i>International Final University</i>	Herbal Knitting from Traditional Values of Northern Cyprus
Lütfiye Bayraktar Kanik Mustafa Kocaoğlu	<i>Necmettin Erbakan University</i>	Innovation and Innovation Management: Innopark Konya Technology Development Zone Example
Abdullah Ozan Damış	<i>Siirt University</i>	Effect Of Covid-19 Eu Contries Outbreak On Logistics Activities
M. Berkay Kızılkan Evren Burak Enginöz	<i>Siirt University</i>	Integration of New Technologies into Studio Courses in Architectural Education: A Forward-Looking Perspective
Ayhan Dağdeviren Öznur Özer	<i>Çankırı Karatekin University</i>	Geographical Indication and Gastronomy Tourism: The Example of Mardin Province
Enes Güney Süleyman Barbaros Yalçın	<i>Necmettin Erbakan University</i>	Research Trends of Postgraduate Theses Conducted in Turkey on Psychological Flexibility
Ali Yağci Cihad Şentürk Hasan Şahin	<i>Karamanoğlu Mehmetbey University</i>	Investigation of Pre-Service Teachers' Tendency To Take Teacher Educators As Role Models in The Use of Information Technologies in Education
Cihad Şentürk Ali Yağci Mehmet Oğuz Ecevit	<i>Karamanoğlu Mehmetbey University</i>	Investigation of Pre-Service Teachers' Self-Efficacy Beliefs For Practical Content Development With Web 2.0 Tools
Azmi Türkan	<i>Mardin Artuklu University</i>	Examining The Relationship Between Academic Success and the Ratio of Teachers Per Student; The Moderating Role of Schooling Rate

01.06.2024

Ankara Local Time: 10:00-12:00

(All speakers required to be connected to the session 15 min before the session starts)

Moderator is responsible for ensuring the smooth running of the presentation, managing the group discussion and dynamics.

Before you login to Zoom please indicate your name_surname and hall number,

[exp. Hall 1, Samet Kuşkıran](#)**SESSION-1, HALL-4 / OTURUM-1, SALON-4****MODERATOR: Yusuf YAKŞI**

Meeting ID: 897 0755 8402

Passcode: 010203

AUTHOR	AFFILITION	ABSTRACT TITLE
Cansu Büşra Ölmez	<i>Selçuk University</i>	An Evaluation On The Process Of Making A New Constitution In Turkey, The Problems Encountered And The Necessity Of Constitutional Change
Sevda Demiröz Yıldırım	<i>Amasya University</i>	Evaluation Of Tent Cities In Terms Of Minimum Standards, An Example Of A Tent City In Kahramanmaraş
Ifakat Senanur Aşan	<i>Fırat University</i>	Patent License Agreements In Patent Commercialization
Esra Tokat	<i>Istanbul Nişantaşı University</i>	The National Identity Of Turkish Architecture From Middle Asia To Anatolia
Yusuf Yakşı	<i>Dicle University</i>	Sustainability Of External Debt In Turkey: Ratio Analysis And Policy Recommendations
Mehmet Erman Cander	<i>Siirt University</i>	The Impact Of Participation Banks On The Banking Sector
Bahar Karataş	<i>Humanities and Social Sciences Department</i>	Superstitious Beliefs In The Balkans From The Perspective Of The Traveller Fanny Janet Blunt
Sıla Demirörs	<i>Ankara Yıldırım Beyazıt University</i>	Towards Ecological Resilience: Evaluating Degrowth And Political Ecology Perspectives On Environmental Solutions
Mehmet Emin Çetinkaya	<i>Dicle University</i>	Liberalism In Turkey: Liberalization Movements In The Turgut Özal Period

01.06.2024
Ankara Local Time: 10:00-12:00

(All speakers required to be connected to the session 15 min before the session starts)
Moderator is responsible for ensuring the smooth running of the presentation, managing the group discussion and dynamics.
Before you login to Zoom please indicate your name_surname and hall number,

exp. Hall 1, Samet Kuşkıran

SESSION-1, HALL-5 / OTURUM-1, SALON-5

MODERATOR: Serhat Çamkaya

Meeting ID: 897 0755 8402
Passcode: 010203

AUTHOR	AFFILITION	ABSTRACT TITLE
Aydın Sellioğ	<i>Mersin University</i>	Global Problems And Sustainable Solutions Through Mind Mapping
Hilmi Güler Melih Topçuer Seda Sabah	<i>Amasya University</i>	Examining The Opinions Of Professional Taekwondo Athletes Regarding Their Branches Examining The Opinions Of Professional Taekwondo Athletes Regarding Their Branches
Serhat Çamkaya	<i>Kafkas University</i>	A Re-Estimation Of The Export-Led Growth Hypothesis In Türkiye: Evidence From The Fractional Frequency Flexible Fourier Toda-Yamamoto Causality Test
Şule Aydın Yeral Ebru Şalcıoğlu	<i>Istanbul Esenyurt University</i>	An Examination Of Coping Strategies For Stalking In Intimate Relationships After A Breakup
Canan Demirci Mursaloğlu Idil Üstün	<i>Istanbul Gelisim University</i>	Effects Of The Developing Chinese Economy: The Example Of Türkiye
Evin Ilişer F. Demet Aykal Meltem Erbaş Özil	<i>Dicle University</i>	Examination Of Classical And Modern Architectural Structures Designed With Golden Ratio In The Context Of Ergonomic Design Criteria

01.06.2024**Ankara Local Time: 10:00-12:00**

(All speakers required to be connected to the session 15 min before the session starts)

Moderator is responsible for ensuring the smooth running of the presentation, managing the group discussion and dynamics.

Before you login to Zoom please indicate your name_surname and hall number,

exp. Hall 1, Samet Kuşkıran**SESSION-1, HALL-5 / OTURUM-1, SALON-6****MODERATOR: Muhammad Faisal****Meeting ID: 897 0755 8402****Passcode: 010203**

AUTHOR	AFFILIATION	ABSTRACT TITLE
Pérez Gamón Carolina Margarita	Universidad del Nordeste	Voices and Visions of the 21st Century: Social Actors in Latin American Thought
Thanh-Dung Nguyen Thi-Pha Nguyen Huu-Hiep Nguyen Huu-Thanh Nguyen	Can Tho University	Comparative analysis of rhizosphere and endophytic bacterial communities in root and rhizosphere soil of <i>Adenosma bracteosum</i> Bonati at different stages
Yusuf Babangida Attahiru Azman Mohamed K. Paramesvaran Jabir Allami	Universiti Teknologi Malaysia	A review of the effect of neutral carbon waste as bitumen alternative binder
Ravikeerthi Jangamakote Varadaraju	Presidency College	A study of consumer perceptions of Green buildings for sustainable development
Muhammad Faisal	Ministry of Human Rights	Socioeconomic determinants and trends in crime rates in Pakistan a review by Dr Faisal
Aditi Harshita Bharti Mansi Chauhan Raf Raf Shakil Ansari	Sharda University	Empowering Acid Attack Survivors: The Transformative Work of Chhanv Foundation
Zohaib Hassan Sain	Superior Universitas	Reimagining the Academic E-Learning's Rise in Higher Education: Beyond Convenience
Zohaib Hassan Sain	Superior Universitas	Exploring the transformative impact: AI's influence on advancements in industrial research
Vaishali Krishna	Jawaharlal Nehru University	Globalisation of Security in International Relations
Denada Ahmeti	Logos University College	Virtual reality in social science education: transforming learning experiences

01.06.2024
Ankara Local Time: 12:30-14:30

(All speakers required to be connected to the session 15 min before the session starts)
Moderator is responsible for ensuring the smooth running of the presentation, managing the group discussion and dynamics.
Before you login to Zoom please indicate your name_surname and hall number,

exp. Hall 1, Samet Kuşkıran

SESSION-2, HALL-4 / OTURUM-2, SALON-4

MODERATOR: Zülfü YALÇIN

Meeting ID: 897 0755 8402
Passcode: 010203

AUTHOR	AFFILITION	ABSTRACT TITLE
Salma Maxamed Warsame Ayşen Bakkaloğlu	<i>Istanbul Nişantaşı University</i>	Job Satisfaction and Related Factors Among Nurses: A Study in Hargeisa Group Hospital
Esra Doğan Aysun Güzel	<i>Burdur Mehmet Akif Ersoy University</i>	Determining The Relationship Between Disaster Anxiety And Climate Change Anxiety Among University Students
Zülfü Yalçın	<i>Siirt University</i>	An Evaluation on the Obligation to Specify the Amount in the Petition in Administrative Procedure and the Subsequent Increasing of the Amount
Zülfü Yalçın	<i>Siirt University</i>	An Evaluation On The Function Of Non-Pecuniary Compensation According To The Decisions Of The Council Of State (Danıştay) And The Court Of Appeal (Yargıtay)
Zeynep Helvacı Rumeysa Akgün	<i>Kırıkkale University</i>	Analysis Of Roma Women's Marital Experiences A Qualitative Study The Case Of Eskisehir
Şafak Kaman Aydın Bulut	<i>Kastamonu University</i>	Examination Of Reading Profiles Of Primary School Students In Terms Of Various Variables
Aydın Bulut Şafak Kaman	<i>Kastamonu University</i>	Examination Of Students' Digital Reading Motivations: A Longitudinal Study
Oğuz Doğu Kurtuluş Demirkol	<i>Gebze Technical University</i>	According To Russian And Interfaks News Agencies, The Second Karabakh War
Zühal Gökbel	<i>Kırşehir Ahi Evran University</i>	Turkish Women As Subaltern Identities; Image Of Turkish Women In Renaissance Travel Writings

01.06.2024

Ankara Local Time: 12:30-14:30

(All speakers required to be connected to the session 15 min before the session starts)

Moderator is responsible for ensuring the smooth running of the presentation, managing the group discussion and dynamics.

Before you login to Zoom please indicate your name_surname and hall number,

[exp. Hall 1, Samet Kuşkıran](#)**SESSION-2, HALL-5 / OTURUM-2, SALON-5****MODERATOR: Hüseyin YILMAZ**

Meeting ID: 897 0755 8402

Passcode: 010203

AUTHOR	AFFILITION	ABSTRACT TITLE
Hüseyin Yılmaz	<i>Siirt University</i>	The Relationship Between Intellectual Capital and Economic Growth in Turkey
Büşra Ergül	<i>Zonguldak Bülent Ecevit University</i>	Gırat, The Victory Partner Of The Hero In The Dalı Epic
Özlem Acar	<i>Police Academy</i>	The Role of Hezbollah in the Conflicts Between Palestine and Israel and Its Effects on Lebanon
Selcen Babaoğlu Aydaş Hakan Teetered	<i>Gazi University</i>	The Impact Of Media Literacy On Environmental Awareness
Hasan Mert Kaya Kadriye Tezcan Akmehmet N. Hanzade Uralman	<i>Yıldız Teknik University</i>	An Analysis of the Change in Historiography After the 1990s in Museum Exhibitions: The Case of Qatar
Elif Tuğçe Tecir	<i>Marmara University</i>	The Effect Of Westernization Movements On Style, Pattern And Motifs In Turkish Weaving Art
Tuğba Aksöz Hanife Ülgen	<i>Burdur Mehmet Akif Ersoy University</i>	The Importance Of Family Relationships In Communication (1999-2024): A Systematic Review
Tuğçe Ün Fatma Sapmaz	<i>İzmir Bakırçay University</i>	The Mediating Role of Self-Compassion and Authenticity in the Relationship between Small "t" Trauma and Happiness
Yakup Kars	<i>Siirt University</i>	Foreign Direct Investments and Competitiveness in Turkey (2012-2022):

01.06.2024

Ankara Local Time: 12:30-14:30

(All speakers required to be connected to the session 15 min before the session starts)

Moderator is responsible for ensuring the smooth running of the presentation, managing the group discussion and dynamics.

Before you login to Zoom please indicate your name_surname and hall number,

[exp. Hall 1, Samet Kuşkıran](#)**SESSION-2, HALL-6 / OTURUM-2, SALON-6****MODERATOR: Hüseyin YILMAZ****Meeting ID: 897 0755 8402****Passcode: 010203**

AUTHOR	AFFILIATION	ABSTRACT TITLE
Kahkashan Khan	Siddharth University	Transforming the Educational Framework in India: An Insightful Analysis
Tewodros Taye Assefa Surbhi Mathur	National Forensic Sciences University	Enhancing soil analysis Techniques for forensic investigations: A Literature Review
Latifa jannat	Bangladesh Agricultural University	Development of Frozen Soft Red Pitaya Pulp and Evaluation of Pulp Quality at Low Temperature Storage
E. Binuni Rebez G. Ilavarasi, M. V. Silpa V. Sejian	Rajiv Gandhi Institute of Veterinary Education and Research,	Sensor based applications to measure Heat Stress in Sheep
Temina Cyriac	Independent Researcher	Effects of cartoons and books on children
Alireza Bakhtiyari Narges Velayati Bahare Mohamadi Newsha Gheibi Parisa Sadighara	Tehran University of Medical Sciences	Determination of acrylamide levels in instant coffees distributed in Tehran, Iran markets
Farah Mustafa Alavi Muskan Gandhi Somya Mathur Gurpyari Bhatnagar	Sharda University	Exploring Cultural Consciousness of Folklore, Myths and Legends in Dankaur Region, UP, India
Tewodros Kebede Ambaw Swikar Lama	National Forensic Science University	Study on the Rehabilitation of Prisoners: Systematical Literature Review
Kawya Pandey Raf Raf Shakil Ansari	Sharda University	Exploring the Depths of Dalit Identity: A Cultural Psychological Analysis of Om Prakash Valmiki's Joothan

01.06.2024

Ankara Local Time: 15:00-17:00

(All speakers required to be connected to the session 15 min before the session starts)

Moderator is responsible for ensuring the smooth running of the presentation, managing the group discussion and dynamics.

Before you login to Zoom please indicate your name_surname and hall number,

exp. Hall 1, Samet Kuşkıran

SESSION-3, HALL-4 / OTURUM-3, SALON-4**MODERATOR: Hatice BEKÇİ**

Meeting ID: 897 0755 8402

Passcode: 010203

AUTHOR	AFFILIATION	ABSTRACT TITLE
Tuba Kaldırım	Ankara Yıldırım Beyazıt University	Passenger Transportation In Tourism Sector
Hatice Kuşbabalı Gül Ergün	Burdur Mehmet Akif Ersoy University	The Importance Of Parental Attitudes In The Social And Emotional Development Of The Preschool Child
Dürdane Tor Zeynep Demir	Erciyes Üniversitesi	Examination Of The Learning Outcomes Of Elementary Mathematics Curriculum According To The Revised Bloom Taxonomy (2009-2018)
Hatice Bekci	Kayseri University	Metaphorical Perception Of Garden Agriculture Students Regarding Soil
Hasan Bil	Siirt University	The Effect Of The Money Supply In Turkey Between 2014 And 2024 On Inflation In The Same Period
Derya Kaman	Kayseri University	Metaphorical Perceptions of the University Towards the Concept of Environment of Knowledge
Gözde Dalan Polat Gülten Polat	Yeditepe University	Anthropological Analysis Of The 6 February Earthquake From A Holistic Perspective
Süleyman Çelik Soner Künc	Siirt University	The Relationship Between International Reserves And Exchange Rate: Empirical Evidence For Turkey
Soner Künc Süleyman Çelik	Siirt University	The Long-Run Impact Of Exchange Rate Volatility On Exports: Empirical Evidence From Turkey

01.06.2024

Ankara Local Time: 15:00-17:00

(All speakers required to be connected to the session 15 min before the session starts)

Moderator is responsible for ensuring the smooth running of the presentation, managing the group discussion and dynamics.

Before you login to Zoom please indicate your name_surname and hall number,

[exp. Hall 1, Samet Kuşkıran](#)**SESSION-3, HALL-5 / OTURUM-3, SALON-5****MODERATOR: Raziye PEKŞEN AKÇA**

Meeting ID: 897 0755 8402

Passcode: 010203

AUTHOR	AFFILIATION	ABSTRACT TITLE
Özgür Oğuz Fusun Naz Altinel	<i>İstanbul Nişantaşı University</i>	A Study on Violin Education and Orchestramaking in Turkey
Bahar Taşar	<i>Izmir Bakircay University</i>	The Role Of Information Sharing And Customer Co-Creation On Financial Performance
Kaan Tekcan Hanife Ülgen	<i>Burdur Mehmet Akif Ersoy University</i>	The Effect of the Family on the Child's Cognitive Development in the Context of Studies Conducted in Turkey (2001-2023): Systematic Review
Emine Inci Gül Ergün	<i>Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi</i>	Climate Change Awareness In The Context Of Women's Mental Health
Öykü Sena Ömeroğlu	<i>Trabzon Bar Association</i>	A Legal Measure For A Sustainable Environment: The United Nations Framework Convention On Climate Change
Onur Küçükdoğan Kurtuluş Demirkol	<i>Gebze Technical University</i>	Establishment Process Of The Organization Of Turkish States (2009-2021)
Raziye Pekşen Akça	<i>Kayseri University</i>	Nature and Its Components in Children's Story Books
Raziye Pekşen Akça	<i>Kayseri University</i>	Reflection of Hospital and Experiences in Children's Drawings
Umay Büşra Celiloğlu	<i>Kayseri University</i>	Relationship of bibliotherapy approach with coping skills in preschool education
Umay Büşra Celiloğlu Raziye Pekşen Akça	<i>Kayseri University</i>	Graduate Course On Father Involvement In Preschool Education Review Of Theses

02.06.2024**Ankara Local Time: 10:00-12:00**

(All speakers required to be connected to the session 15 min before the session starts)

Moderator is responsible for ensuring the smooth running of the presentation, managing the group discussion and dynamics.

Before you login to Zoom please indicate your name_surname and hall number,

exp. Hall 1, Samet Kuşkıran**SESSION-1, HALL-4 / OTURUM-1, SALON-4****MODERATOR: Emiljan Karma****Meeting ID: 897 0755 8402****Passcode: 010203**

AUTHOR	AFFILIATION	ABSTRACT TITLE
Zakariya'u Gurama Hauwa Saidu Musa Shehu	Social and Management Sciences Gombe State University Gombe	Effective Processes of Internal Audit Function in Nigerian Tax Administration
Samaira El Omari Abdelaziz Imgharn Abdallah Albourine Mohamed Laabd	Ibnou Zohr University	Optimization of synthetic dye adsorption on a PANI-based porous composite
Mammadova Zarifa Polad	Baku State University	Discretionary Powers Rule On Administrative Authorities
Emiljan Karma	Catholic University Our Lady of Good Counsel, Research Centre on Developing Economies	The Role Of Financial Flows In The Economic Development Of Western Balkan Countries Between 2008 And 2021
Christar Rumbay Juaniva Sidharta	Universitas Kristen Indonesia	Reformed Theology and Reconstruction of Christian Religious Education
Christar Arstilo Rumbay Dirk Kolibu Kaman Nainggolan	Universitas Kristen Indonesia	Research Methodology in Christian Religious Education: Exploring Approaches and Perspectives
Umid Fazıl oğlu Hasanov	Gence Devlet Üniversitesi	Entrepreneurial Activity And Its Fundamentals
Džana Rahimić Ramić	Univerity of Sarajevo	The determination of the human essence in the modern world
Musa Shehu Yusniyati Binti Yusri Mohammad Noor Hisham B Osman Siti Zaidah Binti Turmin	University Putra Malaysia	Board Attributes And Corporate Tax Avoidance Among Nigerian Listed Companies

02.06.2024**Ankara Local Time: 10:00-12:00**

(All speakers required to be connected to the session 15 min before the session starts)

Moderator is responsible for ensuring the smooth running of the presentation, managing the group discussion and dynamics.

Before you login to Zoom please indicate your name_surname and hall number,

exp. Hall 1, Samet Kuşkıran**SESSION-1, HALL-5 / OTURUM-1, SALON-5****MODERATOR: Mahsa Shalchi Tousi****Meeting ID: 897 0755 8402****Passcode: 010203**

AUTHOR	AFFILIATION	ABSTRACT TITLE
Abdulkadir Ahmed Hammayo Zakariya'u Gurama Siman Timothy Tabacho	Federal University Wukari	Effects of Accounting Information on Share Values of Listed Manufacturing Firms in Nigeria
Glediana Zeneli Arsen Benga Marius Panxhi	University of Tirana	Effectiveness of the E-Learning Transition during the COVID-19 Pandemic in Albania: An Econometric Approach
Julinda Keçi Geron Rakipaj	EPOKA University	Sustainable Design Strategies in Green Buildings: A Case Study Examination
Mahadevan Balasubramaniyan Kannadasan Karuppaiah	Vellalar College for Women	Enhancing Academic Library Services: An Overview of Artificial Intelligence Applications
Kapil Ahuja Ekta Rani	MDU Rohtak	Harmonizing Resilience: Exploring Volatility Spillover Dynamics Between ESG Indices and Conventional Stock Market Indices
Jyoti Jitender Kumar	MDU Rohtak	Evaluating the Impact of Electronic Word-of-Mouth (e-WOM) on Tourist Purchase Intentions in the Indian Tourism Sector
Mahsa Shalchi Tousi	Islamic Azad University	Women's Creativity In Architecture Based On Psychology
M.Shofi Anshori Hendri Hermawan Adinugraha Muhammad Aris Syafi'i Happy Sista Devy	UIN K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan	Strategies for Rural Economic Development Through Village Potentials
Fina Qoif Fiana Hendri Hermawan Adinugraha M. Aris Safi'i Happy Sista Devy	UIN K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan	Strategies for Rural Economic Development Through Village Potentials

02.06.2024

Ankara Local Time: 12:30-14:30

(All speakers required to be connected to the session 15 min before the session starts)

Moderator is responsible for ensuring the smooth running of the presentation, managing the group discussion and dynamics.

Before you login to Zoom please indicate your name_surname and hall number,

[exp. Hall 1, Samet Kuşkıran](#)**SESSION-2, HALL-4 / OTURUM-2, SALON-4****MODERATOR: Elitsa Petrova****Meeting ID: 897 0755 8402****Passcode: 010203**

AUTHOR	AFFILIATION	ABSTRACT TITLE
Khotrotul Zahro Hendri Hermawan Adinugraha M. Aris Syafi'i Happy Sista Devi	UIN K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan	The Role Of Cash Waqaf In Public Economic Empowerment In Indonesia As An Effort To Increase Welfare
Intan Bungo Islami Hendri Hermawan Adinugraha Muhammad Aris Safi'i Happy Sista Devy	UIN K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan	Inheritance Disputes Without Black And White According To Sharia Economic Law
Khotibul Umam Hendri Hermawan Adinugraha M. Aris Safi'i Happy Sista Devy	UIN K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan	Optimalization Of Village Government Information Systems And Transformation Of Bumdes For Sustainable Economic Development In Pekalongan District
Yusuf Agung Saputra Hendri Hermawan Adinugraha Muhammad Aris Syafi'i Happy Sista Devy	UIN K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan	Utilization of Islamic Capital Market and Financial Technology in Financing MSMEs in Indonesia
Elitsa Petrova Andrey Popatanasov	Sofia University	On The Architecture Of The Hindu Temples And The Influence Of Dance Performing Arts Over Their Architectural Designs And Styles In India
Boonta Wayupab Adirek Vajrapatkul	Central Food Retail Company Limited	Determinants of Fuel Imports in Thailand: A Regression Analysis of Economic and Trade Variables
Pinmanee Vajrapatkul Adirek Vajrapatkul	Central Food Retail Company Limited	Exploring the Dynamics of Natural Resources, Investment, and Government Expenditure in Thailand through VAR Modeling
Pinmanee Vajrapatkul Adirek Vajrapatkul	Central Food Retail Company Limited	Impacts of Demographic and Economic Factors on Livestock Production in Thailand
Boonta Wayupab Adirek Vajrapatkul	Central Food Retail Company Limited	A VAR Analysis of Net Income, Urban Population, Capital Formation, and Population Growth

02.06.2024

Ankara Local Time: 12:30-14:30

(All speakers required to be connected to the session 15 min before the session starts)

Moderator is responsible for ensuring the smooth running of the presentation, managing the group discussion and dynamics.

Before you login to Zoom please indicate your name_surname and hall number,

exp. Hall 1, Samet Kuşkıran

SESSION-2, HALL-5 / OTURUM-2, SALON-5**MODERATOR: Fadhli Muhtazam**

Meeting ID: 897 0755 8402

Passcode: 010203

AUTHOR	AFFILITION	ABSTRACT TITLE
Adirek Vajrapatkul Pinmanee Vajrapatkul	Central Food Retail Company Limited	Intertemporal Infrastructure Spending and Economic Growth
Adirek Vajrapatkul Pinmanee Vajrapatkul	Central Food Retail Company Limited	The Intersection of Economic Growth and Government Infrastructure Investment
Boonta Wayupab Adirek Vajrapatkul	Central Food Retail Company Limited	Analyzing the Economic Impact of Forest Rents on Thailand's GDP
Pinmanee Vajrapatkul Adirek Vajrapatkul	Central Food Retail Company Limited	Economic Determinants of Coal Rents: A Multivariable Regression Analysis
Pinmanee Vajrapatkul Adirek Vajrapatkul	Central Food Retail Company Limited	Economic Dynamics in Thailand: Insights from a VAR Approach on Agriculture, Manufacturing, and Income
Boonta Wayupab Adirek Vajrapatkul	Central Food Retail Company Limited	Exploring the Dynamics of Economic Growth in Thailand: A VAR Analysis of Net National Income, GDP, Inflation, and Population Growth
Adirek Vajrapatkul Pinmanee Vajrapatkul	Central Food Retail Company Limited	The Optimal Control of Economic Growth in an Environmental Goods Economy
Adirek Vajrapatkul Pinmanee Vajrapatkul	Central Food Retail Company Limited	Intertemporal Environmental Spending and Environmental Capital Accumulation
Fadhli Muhtazam	UIN K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan	Socioeconomic Impact of Pandan Well Tourism Development on Local Communities in Pemalang, Central Java, Indonesia
Demir Lima Venet Shala Hamdi Hoti	University of Prizren	The impact of the legal environment on the performance and internationalization of companies

02.06.2024

Ankara Local Time: 15:00-17:00

(All speakers required to be connected to the session 15 min before the session starts)

Moderator is responsible for ensuring the smooth running of the presentation, managing the group discussion and dynamics.

Before you login to Zoom please indicate your name_surname and hall number,

exp. Hall 1, Samet Kuşkıran

SESSION-3, HALL-4 / OTURUM-3, SALON-4**MODERATOR: Pooja Rasal**

Meeting ID: 897 0755 8402

Passcode: 010203

AUTHOR	AFFILIATION	ABSTRACT TITLE
Oluwakemi Racheal Oshinowo Moses Adeolu Agoi Olasunkanmi Julius Olatunde Benjamin Johnson Olasiju	<i>Lagos State University of Education</i>	Pedagogical Implementation Of Multi-Factor Authentication On Information Storage And Retrieval Systems: A Survey On Educational Development
Mah-ru-Nisa Atif Mahnoor Asif Sonia Shreef Shakeel Ahmad Muhammad Abubakar Faiqa Waqar	<i>Hajvery University</i>	A Study To Evaluate The Side Effects Of Covid -19 Vaccination
B.Pharm A.Dinesh Babu B.Pharm T.Thirumirugan S.Kalaiivanan R.Srinivasan	<i>Bharath Institute of Higher Education And Research Chennai</i>	Neuroprotective agents, natural plant herbs drugs in ischemic stroke: a review
Pooja Rasal Gaurav Kasar	<i>JES's SND College of Pharmacy</i>	Formulation And Evaluation Of Polyherbal Facial Scrub
Ali Farajzadeh	<i>Razi Universty</i>	On Vector Valued Control Problem In Topological Vector Spaces
Sanjaya Kumar Sahoo Sukanta Chandra Swain Nibedita Sahoo	<i>KIIT Deemed to be University</i>	Digital India for Sustainable Development Goals: A Study of Digital Health Services
Mah-ru-Nisa Atif Ayesha Ghias Aisha Ghulam Mustafa M. Huzaifa Ali Mishal Shoaib Dar Fareeha Nawab	<i>Hajvery University</i>	Exploring the interplay of sedentary lifestyle, dietary choices, obesity, and type 2 diabetes
Musa Bara'u Gamji Aisha Ibrahim Abdul	<i>Ahmadu Bello University</i>	Use of Social Networking Applications and their influence on the visibility of Academics and their Institutions on the net
Meryem Tourabi Badiaa Lyoussi Elhoussine Derwich	<i>Sidi Mohamed Ben Abdellah University</i>	Unveiling the Molecular Composition and Biological Properties of Essential Oil Derived from Leaves of Mentha aquatica L. Growing wild: A Comprehensive in vitro and in silico Exploration

02.06.2024**Ankara Local Time: 15:00-17:00**

(All speakers required to be connected to the session 15 min before the session starts)

Moderator is responsible for ensuring the smooth running of the presentation, managing the group discussion and dynamics.

Before you login to Zoom please indicate your name_surname and hall number,

exp. Hall 1, Samet Kuşkıran**SESSION-3, HALL-5 / OTURUM-3, SALON-5****MODERATOR: | Youssef Rehali****Meeting ID: 897 0755 8402****Passcode: 010203**

AUTHOR	AFFILIATION	ABSTRACT TITLE
Shohel Khan Shitangsu Kumar Paul	Noakhali Science and Technology University	Potentialities, realities and challenges of rainwater harvesting in coastal Bangladesh
Maria Taj Muhammad Nasir Uddin Khan	Jinnah University for Women	Enhancing environmental cleanliness and sustainability by harnessing the superior surfactant properties of natural alternatives over synthetic ones
Imran Hossain A.K.M. Mahmudul Haque S.M. Akram Ullah	Varendra University	Impact of Climate Change on Sustainable Water Management: A Study on Urban Bangladesh
Sojib Hasan	University of Dhaka	The Importance of Social Impact Measurement in Islamic Social Finance
Mamun Ur Rashid	University of Rajshahi	Cost and Profitability Analysis of Rice Production in Thakurgaon District, Bangladesh
Fodil Yassamine Hadjer Houmadi Youcef Djelil Mohamed	Ain Temouchent University	Desalination and Social Responsibility: Challenges and Solutions for Sustainable Development
Carole Serhan Angie Chaccour	University of Balamand	Women Entrepreneurs in a Developing Country: Evidences from Lebanon
Hina Khalid Ayesha Ghias Aisha Ghulam Mustafa M. Huzaifa Ali Mishal Shoaib Dar Fareeha Nawab	Hajvery University	Formulation And Evaluation of Anti Diabetic Activity of Herbal Anti Diabetic Syrup with Fenugreek
Youssef Rehali Fatima Touhami Salma Bakkali	University of Sultan Moulay Slimane	Management Practices in Manufacturing Enterprises in Europe and Central Asia: Components and Analysis

CONTENTS

AUTHOR	TITLE	Page No
Özen Söyler	National Identity Effects Of Museums: 25 December Gaziantep Defense Heroism Panorama And Museum	1
Seden Turamberk Özerden Zeynep Dumanoglu	Herbal Knitting From Traditional Values Of Northern Cyprus	3
Ayhan Dağdeviren Öznur Özer	Geographical Indication And Gastronomy Tourism: The Example Of Mardin Province	5
Enes Güney Süleyman Barbaros Yalçın	Research Trends Of Postgraduate Theses Conducted In Turkey On Psychological Flexibility	7
Cansu Büşra Ölmez	An Evaluation On The Process Of Making A New Constitution In Turkey, The Problems Encountered And The Necessity Of Constitutional Change	9
Sevda Demiröz Yıldırım	Evaluation Of Tent Cities In Terms Of Minimum Standards, An Example Of A Tent City In Kahramanmaraş	11
Ifakat Senanur Aşan	Patent License Agreements In Patent Commercialization	13
Yusuf Yakşi	Sustainability Of External Debt In Turkey: Ratio Analysis And Policy Recommendations	15
Sıla Demirörs	Towards Ecological Resilience: Evaluating Degrowth And Political Ecology Perspectives On Environmental Solutions	17
Serhat Çamkaya	A Re-Estimation Of The Export-Led Growth Hypothesis In Türkiye: Evidence From The Fractional Frequency Flexible Fourier Toda-Yamamoto Causality Test	18
Şule Aydın Yeral Ebru Şalcıoğlu	An Examination Of Coping Strategies For Stalking In Intimate Relationships After A Breakup	20
Canan Demirci Mursaloglu Idil Üstün	Effects Of The Developing Chinese Economy: The Example Of Türkiye	22
Evin İlşer F. Demet Aykal Meltem Erbaş Özil	Examination Of Classical And Modern Architectural Structures Designed With Golden Ratio In The Context Of Ergonomic Design Criteria	23
Pérez Gamón Carolina Margarita	Voices And Visions Of The 21st Century: Social Actors In Latin American Thought	25
Thanh-Dung Nguyen Thi-Pha Nguyen Huu-Hiep Nguyen Huu-Thanh Nguyen	Comparative Analysis Of Rhizosphere And Endophytic Bacterial Communities In Root And Rhizosphere Soil Of <i>Adenosma Bracteosum</i> Bonati At Different Stages	26
Ravikeerthi Jangamakote Varadaraju	A Study Of Consumer Perceptions Of Green Buildings For Sustainable Development	27
Muhammad Faisal	Socioeconomic Determinants And Trends In Crime Rates In Pakistan A Review By Dr Faisal	29
Zohaib Hassan Sain	Reimagining The Academic E-Learning's Rise In Higher Education: Beyond Convenience	30
Zohaib Hassan Sain	Exploring The Transformative Impact: Ai's Influence On Advancements In Industrial Research	31
Vaishali Krishna	Globalisation Of Security In International Relations	32
Denada Ahmeti	Virtual Reality In Social Science Education: Transforming Learning Experiences	33
Salma Maxamed Warsame Ayşen Bakkaloğlu	Job Satisfaction And Related Factors Among Nurses: A Study In Hargeisa Group Hospital	35
Şafak Kaman Aydın Bulut	Examination Of Reading Profiles Of Primary School Students In Terms Of Various Variables	37
Aydın Bulut Şafak Kaman	Examination Of Students' Digital Reading Motivations: A Longitudinal Study	39

Zühal Gökbel	Turkish Women As Subaltern Identities; Image Of Turkish Women In Renaissance Travel Writings	41
Hüseyin Yılmaz	The Relationship Between Intellectual Capital And Economic Growth In Turkey	42
Büşra Ergül	Gırat, The Victory Partner Of The Hero In The Dallı Epic	44
Özlem Acar	The Role Of Hezbollah In The Conflicts Between Palestine And Israel And Its Effects On Lebanon	46
Selcen Babaoğlu Aydaş Hakan Teetered	The Impact Of Media Literacy On Environmental Awareness	48
Hasan Mert Kaya Kadriye Tezcan Akmeahmet N. Hanzade Uralman	An Analysis Of The Change In Historiography After The 1990s In Museum Exhibitions: The Case Of Qatar	49
Tuğba Aksöz Hanife Ülgen	The Importance Of Family Relationships In Communication (1999-2024): A Systematic Review	51
Tuğçe Ün Fatma Sapmaz	The Mediating Role Of Self-Compassion And Authenticity In The Relationship Between Small "T" Trauma And Happiness	53
Kahkashan Khan	Transforming The Educational Framework In India: An Insightful Analysis	55
Latifa Jannat	Development Of Frozen Soft Red Pitaya Pulp And Evaluation Of Pulp Quality At Low Temperature Storage	56
E. Binuni Rebez G. Ilavarasi, M. V. Silpa V. Sejian	Sensor Based Applications To Measure Heat Stress In Sheep	57
Temina Cyriac	Effects Of Cartoons And Books On Children	59
Alireza Bakhtiyari Narges Velayati Bahare Mohamadi Newsha Gheibi Parisa Sadighara	Determination Of Acrylamide Levels In Instant Coffees Distributed In Tehran, Iran Markets	60
Farah Mustafa Alavi Muskan Gandhi Somya Mathur Gurpyari Bhatnagar	Exploring Cultural Consciousness Of Folklore, Myths And Legends In Dankaur Region, Up, India	62
Tewodros Kebede Ambaw Swikar Lama	Study On The Rehabilitation Of Prisoners: Systematical Literature Review	63
Tuba Kaldirim	Passenger Transportation In Tourism Sector	64
Hatice Kuşbabali Gül Ergün	The Importance Of Parental Attitudes In The Social And Emotional Development Of The Preschool Child	66
Dürdane Tor Zeynep Demir	Examination Of The Learning Outcomes Of Elementary Mathematics Curriculum According To The Revised Bloom Taxonomy (2009-2018)	68
Hasan Bil	The Effect Of The Money Supply In Turkey Between 2014 And 2024 On Inflation In The Same Period	70
Derya Kaman	Metaphorical Perceptions Of The University Towards The Concept Of Environment Of Knowledge	72
Gözde Dalan Polat Gülten Polat	Anthropological Analysis Of The 6 February Earthquake From A Holistic Perspective	74
Kaan Tekcan Hanife Ülgen	The Effect Of The Family On The Child's Cognitive Development In The Context Of Studies Conducted In Turkey (2001-2023): Systematic Review	75
Emine Inci Gül Ergün	Climate Change Awareness In The Context Of Women's Mental Health	77

Samaira El Omari Abdelaziz Imgharn Abdallah Albourine Mohamed Laabd	Optimization Of Synthetic Dye Adsorption On A Pani-Based Porous Composite	79
Emiljan Karma	The Role Of Financial Flows In The Economic Development Of Western Balkan Countries Between 2008 And 2021	80
Christar Rumbay Juaniva Sidharta	Reformed Theology And Reconstruction Of Christian Religious Education	81
Christar Arstilo Rumbay Dirk Kolibu Kaman Nainggolan	Research Methodology In Christian Religious Education: Exploring Approaches And Perspectives	82
Umid Fazıl Oğlu Hasanov	Entrepreneurial Activity And Its Fundamentals	83
Musa Shehu Yusniyati Binti Yusri Mohammad Noor Hisham B Osman Siti Zaidah Binti Turmin	Board Attributes And Corporate Tax Avoidance Among Nigerian Listed Companies	85
Abdulkadir Ahmed Hammayo Zakariya'u Gurama Siman Timothy Tabacho	Effects Of Accounting Information On Share Values Of Listed Manufacturing Firms In Nigeria	86
Glediana Zeneli Arsen Benga Marius Paxhi	Effectiveness Of The E-Learning Transition During The Covid-19 Pandemic In Albania: An Econometric Approach	87
Julinda Keçi Geron Rakipaj	Sustainable Design Strategies In Green Buildings: A Case Study Examination	88
Kapil Ahuja Ekta Rani	Harmonizing Resilience: Exploring Volatility Spillover Dynamics Between Esg Indices And Conventional Stock Market Indices	89
Jyoti Jitender Kumar	Evaluating The Impact Of Electronic Word-Of-Mouth (E-Wom) On Tourist Purchase Intentions In The Indian Tourism Sector	90
Mahsa Shalchi Tousi	Women's Creativity In Architecture Based On Psychology	91
M.Shofi Anshori Hendri Hermawan Adinugraha Muhammad Aris Syafi'i Happy Sista Devy	Strategies For Rural Economic Development Through Village Potentials	92
Fina Qoif Fiana Hendri Hermawan Adinugraha M. Aris Safi'i Happy Sista Devy	Strategies For Rural Economic Development Through Village Potentials	93
Khotrotul Zahro Hendri Hermawan Adinugraha M.Aris Syafi'i Happy Sista Devi	The Role Of Cash Waqaf In Public Economic Empowerment In Indonesia As An Effort To Increase Welfare	94
Intan Bungo Islami Hendri Hermawan Adinugraha Muhammad Aris Safi'i Happy Sista Devy	Inheritance Disputes Without Black And White According To Sharia Economic Law	95
Khotibul Umam Hendri Hermawan Adinugraha M. Aris Safi'i Happy Sista Devy	Optimization Of Village Government Information Systems And Transformation Of Bumdes For Sustainable Economic Development In Pekalongan District	96
Yusuf Agung Saputra Hendri Hermawan Adinugraha Muhammad Aris Syafi'i Happy Sista Devy	Utilization Of Islamic Capital Market And Financial Technology In Financing Msmes In Indonesia	97
Elitsa Petrova Andrey Popatanasov	On The Architecture Of The Hindu Temples And The Influence Of Dance Performing Arts Over Their Architectural Designs And Styles In India	98
Fadhli Muhtazam	Socioeconomic Impact Of Pandan Well Tourism Development On Local Communities In Pecalang, Central Java, Indonesia	99

Demir Lima Venet Shala Hamdi Hoti	The Impact Of The Legal Environment On The Performance And Internationalization Of Companies	100
Oluwakemi Racheal Oshinowo Moses Adeolu Agoi Olasunkanmi Julius Olatunde Benjamin Johnson Olasiju	Pedagogical Implementation Of Multi- Factor Authentication On Information Storage And Retrieval Systems: A Survey On Educational Development	101
Mah-Ru-Nisa Atif Mahnoor Asif Sonia Shreef Shakeel Ahmad Muhammad Abubakar Faiqa Waqar	A Study To Evaluate The Side Effects Of Covid -19 Vaccination	102
B.Pharm A.Dinesh Babu B.Pharm T.Thirumirugan S.Kalaivanan R.Srinivasan	Neuroprotective Agents, Natural Plant Herbs Drugs In Ischemic Stroke: A Review	103
Pooja Rasal Gaurav Kasar	Formulation And Evaluation Of Polyherbal Facial Scrub	104
Ali Farajzadeh	On Vector Valued Control Problem In Topological Vector Spaces	105
Sanjaya Kumar Sahoo Sukanta Chandra Swain Nibedita Sahoo	Digital India For Sustainable Development Goals: A Study Of Digital Health Services	106
Mah-Ru-Nisa Atif Ayesha Ghias Aisha Ghulam Mustafa M. Huzaifa Ali Mishal Shoaib Dar Fareeha Nawab	Exploring The Interplay Of Sedentary Lifestyle, Dietary Choices, Obesity, And Type 2 Diabetes	108
MeryemTourabi Badiaa Lyoussi Elhoussine Derwich	Unveiling The Molecular Composition And Biological Properties Of Essential Oil Derived From Leaves Of Mentha Aquatica L. Growing Wild: A Comprehensive In Vitro And In Silico Exploration	109
Shohel Khan Shitangsu Kumar Paul	Potentialities, Realities And Challenges Of Rainwater Harvesting In Coastal Bangladesh	110
Maria Taj Muhammad Nasir Uddin Khan	Enhancing Environmental Cleanliness And Sustainability By Harnessing The Superior Surfactant Properties Of Natural Alternatives Over Synthetic Ones	111
Imran Hossain A.K.M. Mahmudul Haque S.M. Akram Ullah	Impact Of Climate Change On Sustainable Water Management: A Study On Urban Bangladesh	112
Sojib Hasan	The Importance Of Social Impact Measurement In Islamic Social Finance	113
Mamun Ur Rashid	Cost And Profitability Analysis Of Rice Production In Thakurgaon District, Bangladesh	114
Fodil Yassamine Hadjer Houmadi Youcef Djelil Mohamed	Desalination And Social Responsibility: Challenges And Solutions For Sustainable Development	115
Carole Serhan Angie Chaccour	Women Entrepreneurs In A Developing Country: Evidences From Lebanon	116
Hina Khalid Ayesha Ghias Aisha Ghulam Mustafa M. Huzaifa Ali Mishal Shoaib Dar Fareeha Nawab	Formulation And Evaluation Of Anti Diabetic Activity Of Herbal Anti Diabetic Syrup With Fenugreek	117
Youssef Rehali Fatima Touhami Salma Bakkali	Management Practices In Manufacturing Enterprises In Europe And Central Asia: Components And Analysis	119

FULL TEXT

Beyza Güdek Mustafa Kocaoğlu	Urban Effects of The Covid-19 Pandemic and Applications Emerging in the Context of Smart Cities: The Example of Selçuklu Municipality	120
Seçil Simge Uyar Ergün Hamzadayı	The Effect of Teaching Speaking Strategies on Speaking Attitude and Self-Efficacy	132
Ela Özkan	Determinations on Ice Making and Snowmaking Profession in Hüdavendigâr (Bursa) Province	152
Mehmet Taş	Social and Economic Life in Cyprus in the 17th and 18th Centuries in the Light of Mühimme Registers	159
Lütfiye Bayraktar Kanik Mustafa Kocaoğlu	Innovation and Innovation Management: Innopark Konya Technology Development Zone Example	186
Abdullah Ozan Daniş	Effect Of Covid-19 Eu Contries Outbreak On Logistics Activities	196
M. Berkay Kızıllkan Evren Burak Enginöz	Integration of New Technologies into Studio Courses in Architectural Education: A Forward-Looking Perspective	203
Ali Yağci Cihad Şentürk Hasan Şahin	Investigation of Pre-Service Teachers' Tendency To Take Teacher Educators As Role Models in The Use of Information Technologies in Education	209
Cihad Şentürk Ali Yağci Mehmet Oğuz Ecevit	Investigation of Pre-Service Teachers' Self- Efficacy Beliefs For Practical Content Development With Web 2.0 Tools	220
Azmi Türkan	Examining The Relationship Between Academic Success and the Ratio of Teachers Per Student; The Moderating Role of Schooling Rate	240
Esra Tokat	The National Identity Of Turkish Architecture From Middle Asia To Anatolia	247
Mehmet Erman Cander	The Impact Of Participation Banks On The Banking Sector	260
Bahar Karataş	Superstitious Beliefs In The Balkans From The Perspective Of The Traveller Fanny Janet Blunt	267
Mehmet Emin Çetinkaya	Liberalism In Turkey: Liberalization Movements In The Turgut Özal Period	276
Aydın Selliog	Global Problems And Sustainable Solutions Through Mind Mapping	285
Hilmi Güler Melih Topçuer Seda Sabah	Examining The Opinions Of Professional Taekwondo Athletes Regarding Their Branches Examining The Opinions Of Professional Taekwondo Athletes Regarding Their Branches	294
Yusuf Babangida Attahiru Azman Mohamed K. Paramesvaran Jabir Allami	A review of the effect of neutral carbon waste as bitumen alternative binder	302
Aditi Harshita Bharti Mansi Chauhan Raf Raf Shakil Ansari	Empowering Acid Attack Survivors: The Transformative Work of Chhanv Foundation	312
Esra Doğan Aysun Güzel	Determining The Relationship Between Disaster Anxiety And Climate Change Anxiety Among University Students	323
Zülfü Yalçın	An Evaluation on the Obligation to Specify the Amount in the Petition in Administrative Procedure and the Subsequent Increasing of the Amount	332
Zülfü Yalçın	An Evaluation On The Function Of Non- Pecuniary Compensation According To The Decisions Of The Council Of State (Danıştay) And The Court Of Appeal (Yargıtay)	340
Zeynep Helvaci Rumeysa Akgün	Analysis Of Roma Women's Marital Experiences A Qualitative Study The Case Of Eskisehir	349
Oğuz Doğu Kurtuluş Demirkol	According To Russian And Interfaks News Agencies, The Second Karabakh War	362
Elif Tuğçe Tecir	The Effect Of Westernization Movements On Style, Pattern And Motifts In Turkish Weaving Art	370

Yakup Kars	Foreign Direct Investments and Competitiveness in Turkey (2012-2022):	383
Tewodros Taye Assefa Surbhi Mathur	Enhancing soil analysis Techniques for forensic investigations: A Literature Review	390
Kawya Pandey Raf Raf Shakil Ansari	Exploring the Depths of Dalit Identity: A Cultural Psychological Analysis of Om Prakash Valmiki's Joothan	397
Süleyman Çelik Soner Künc	The Relationship Between International Reserves And Exchange Rate: Empirical Evidence For Turkey	404
Soner Künc Süleyman Çelik	The Long-Run Impact Of Exchange Rate Volatility On Exports: Empirical Evidence From Turkey	410
Özgür Oğuz Fusun Naz Altinel	A Study on Violin Education and Orchestramaking in Turkey	416
Bahar Taşar	The Role Of Information Sharing And Customer Co-Creation On Financial Performance	424
Öykü Sena Ömeroğlu	A Legal Measure For A Sustainable Environment: The United Nations Framework Convention On Climate Change	431
Onur Küçükdoğan Kurtuluş Demirkol	Establishment Process Of The Organization Of Turkish States (2009-2021)	439
Raziye Pekşen Akça	Nature and Its Components in Children's Story Books	450
Raziye Pekşen Akça	Reflection of Hospital and Experiences in Children's Drawings	458
Umay Büşra Celiloğlu	Relationship of bibliotherapy approach with coping skills in preschool education	464
Umay Büşra Celiloğlu Raziye Pekşen Akça	Graduate Course On Father Involvement In Preschool Education Review Of Theses	478
Zakariya'u Gurama Hauwa Saidu Musa Shehu	Effective Processes of Internal Audit Function in Nigerian Tax Administration	488
Mammadova Zarifa Polad	Discretionary Powers Rule On Administrative Authorities	492
Džana Rahimić Ramić	The determination of the human essence in the modern world	499
Mahadevan Balasubramanian Kannadasan Karuppaiah	Enhancing Academic Library Services: An Overview of Artificial Intelligence Applications	505
Boonta Wayupab Adirek Vajrapatkul	Determinants of Fuel Imports in Thailand: A Regression Analysis of Economic and Trade Variables	511
Pinmanee Vajrapatkul Adirek Vajrapatkul	Exploring the Dynamics of Natural Resources, Investment, and Government Expenditure in Thailand through VAR Modeling	521
Pinmanee Vajrapatkul Adirek Vajrapatkul	Impacts of Demographic and Economic Factors on Livestock Production in Thailand	531
Boonta Wayupab Adirek Vajrapatkul	A VAR Analysis of Net Income, Urban Population, Capital Formation, and Population Growth	539
Adirek Vajrapatkul Pinmanee Vajrapatkul	Intertemporal Infrastructure Spending and Economic Growth	552
Adirek Vajrapatkul Pinmanee Vajrapatkul	The Intersection of Economic Growth and Government Infrastructure Investment	561
Boonta Wayupab Adirek Vajrapatkul	Analyzing the Economic Impact of Forest Rents on Thailand's GDP	575
Pinmanee Vajrapatkul Adirek Vajrapatkul	Economic Determinants of Coal Rents: A Multivariable Regression Analysis	585
Pinmanee Vajrapatkul Adirek Vajrapatkul	Economic Dynamics in Thailand: Insights from a VAR Approach on Agriculture, Manufacturing, and Income	596
Boonta Wayupab Adirek Vajrapatkul	Exploring the Dynamics of Economic Growth in Thailand: A VAR Analysis of Net National Income, GDP, Inflation, and Population Growth	609
Adirek Vajrapatkul Pinmanee Vajrapatkul	The Optimal Control of Economic Growth in an Environmental Goods Economy	620
Adirek Vajrapatkul Pinmanee Vajrapatkul	Intertemporal Environmental Spending and Environmental Capital Accumulation	629

Musa Bara'u Gamji Aisha Ibrahim Abdul	Use of Social Networking Applications and their influence on the visibility of Academics and their Institutions on the net	640
Hatice Bekci	Metaphorical Perception Of Garden Agriculture Students Regarding Soil	648

ABSTRACT

**MÜZELERİN MİLLİ KİMLİK ETKİLERİ: 25 ARALIK GAZİANTEP SAVUNMASI
KAHRAMANLIK PANORAMASI VE MÜZESİ**

Öğr. Gör. Dr. Özen SÖYLER (ORCID:0000-0002-1130-3221)

Siirt Üniversitesi Kurtalan Meslek Yüksekokulu

Email:ozensoyler@siirt.edu.tr

Özet

Ulus devletler milli kimlikler üzerine kurulmuş ve gücünü de milletten almaktadır. Dolayısıyla ulus devletlerin varlıklarını devam ettirmeleri milletin milli kimlik bilinci ile mümkün olmaktadır. Aksi takdirde ulus devletler varlıklarını devam ettirememektedirler. Milli kimlik bilinci ise büyük ölçüde tarih, semboller, kavramlar, simgeler, filmler, roman, yer adları ve özellikle müzeler ile pekiştirilmektedir. Müzelerin tarihi olay, mekân ve araçları somutlaştırarak sunması, insanların duygu ve düşüncelerinde derin izler bırakarak milli kimlik bilincinin oluşmasına önemli katkılar sunmaktadır. Bu teorik yaklaşımdan hareketle bu çalışmada hem yerelde hem de ulusal ölçekte Türkiye’de, milli kimlik bilincinin oluşumunda önemli katkılar sunduğunu düşündüğümüz 25 Aralık Gaziantep Savunması Kahramanlık Panoraması ve Müzesi ele alınmıştır. Çalışmada müzelerin milli kimlik bilincine etkilerini belirlemek için müzeye gelen ziyaretçilerin müzeyi gezdikten sonra çıkış kapısında isteğe bağlı olarak müze ile ilgili duygu ve düşüncelerini yazdıkları notlar kullanılmıştır. Binlerce notun arasından rastgele 500 tane not seçilmiştir. Seçilen notlar bilgisayar ortamına aktarılarak MAXQDA programı vasıtasıyla nitel araştırma teknik ve yöntemlerine tabi tutulmuştur. Buradan elde edilen analizler milli kimlik bilinci ile ilgili literatür ile karşılaştırılmış ve bunun sonucunda 25 Aralık Gaziantep Savunması Kahramanlık Panoraması ve Müzesi’nin yerel ve ulusal ölçekte milli kimliğin oluşumunda nasıl bir katkı sunduğu tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Milli Kimlik, Milli Bilinç, 25 Aralık Panorama Müzesi, Gaziantep.

**NATIONAL IDENTITY EFFECTS OF MUSEUMS: 25 DECEMBER GAZIANTEP
DEFENSE HEROISM PANORAMA AND MUSEUM**

Abstract

Nation states are founded on national identities and derive their power from the nation. Therefore, the continuation of the existence of nation states is possible with the national identity consciousness of the nation. Otherwise, nation states cannot continue their existence. National identity consciousness is largely reinforced through history, symbols, concepts, icons, movies, novels, place names and especially museums. The fact that museums present historical events, places and tools by concretizing them makes important contributions to the formation of national identity consciousness by leaving deep traces in people's feelings and thoughts. Based on this theoretical approach, this study focuses on the Panorama and Museum of Heroism of the Defense of Gaziantep on December 25th, which we think makes important contributions to the formation of national identity consciousness both locally and nationally in Turkey. In the study, in order to determine the effects of museums on national identity consciousness, the notes that visitors to the museum write their feelings and thoughts about the museum at the exit door after visiting the museum were used. Randomly 500 notes were selected among thousands of notes. The selected notes were transferred to the computer environment and subjected to qualitative research techniques and methods through the MAXQDA program. The analyses obtained here were compared with the literature on national identity consciousness and as a result, it was discussed how the 25 December Gaziantep Defense Heroism Panorama and Museum contributes to the formation of national identity on a local and national scale.

Keywords: National identity, national consciousness, December 25 Panorama Museum, Gaziantep.

KUZEY KIBRIS GELENEKSEL DEĞERLERİNDEN BİTKİSEL ÖRÜCÜLÜK

Seden TURAMBERK ÖZERDEN* (ORCID:0000-0002-2484-9856)

International Final University, School of Tourism and Culinary Arts, Girne, KKTC

Email:sedem.ozerden@final.edu.tr

Zeynep DUMANOĞLU (ORCID:0000-0002-7889-9015)

Bingol University, Faculty of Agriculture, Department of Biosystem Engineering, Bingol,
TÜRKİYE

Email:zdumanoglu@bingol.edu.tr

Özet

İnsanlar varoluşundan bu yana barınma, korunma, giyinme gibi ihtiyaçlarını gidermek amacıyla ürünler oluşturmuşlardır. Bitkisel örücülük, doğada kendiliğinden gelişen veya kültüre alınarak yetiştirilen bitkilerin hasat sonrasında arta kalan yaprak, dal, sap gibi kısımlar farklı şekillerde (tabak, sepet, çanta, nihale vb.) değerlendirilmektedir. Organik hammaddelerden faydalanılması, atıkların değerlendirilmesi, etnografik özelliklerin nesnelere aktarılması gibi pek çok katkı sağlamaktadır. Kültürel miraslarımız içerisinde kendisine yer bulan bitkisel örücülük yöresel veya bölgesel özellikleri de yansıtmaktadır. Bu çalışmada Kuzey Kıbrıs'a özgü bir bitkisel örücülük ürünü olan sesta kültürünün tanıtılması amaçlanmıştır.

Anahtar kelimeler: Kuzey Kıbrıs, Sesta, Bitkisel örücülük, Etnografik ürün

HERBAL KNITTING FROM TRADITIONAL VALUES OF NORTHERN CYPRUS

Abstract

People have created products to meet their needs such as shelter, protection and clothing since their existence. In herbal knitting, parts such as leaves, branches and stems left over after harvesting from plants that grow spontaneously in nature or cultivated in culture are utilized in different ways (plates, baskets, bags, trivets, etc.). It makes many contributions such as utilizing organic raw materials, utilizing waste, transferring ethnographic features to objects. Herbal knitting, which finds its place in our cultural heritage, also reflects local or regional characteristics. This study aims to introduce the sesta culture, a herbal knitting product unique to Northern Cyprus.

Keywords: North Cyprus, Sesta, Herbal knitting, Ethnographic product

COĞRAFI İŞARET VE GASTRONOMİ TURİZMİ: MARDİN İLİ ÖRNEĞİ

Doç. Dr. Ayhan DAĞDEVİREN* (ORCID: 0000-0003-0004-8007)

Çankırı Karatekin Üniversitesi, İlgaz Turizm ve Otelcilik Yüksekokulu, Turizm İşletmeciliği
Bölümü, Çankırı-Türkiye
Email:ayhandagdeviren@karatekin.edu.tr

Öznur ÖZER (ORCID: 0009-0008-8422-3063)

Çankırı Karatekin Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Sağlık Turizmi Bölümü, Çankırı-
Türkiye
Email:238213004@karatekin.edu.tr

Özet

Bu araştırmanın amacı, Mardin ilinin gastronomi turizmini coğrafi işaret kapsamında değerlendirmektir. Bu amaç doğrultusunda araştırmada literatür taraması yöntemi kullanılmıştır. Araştırma verileri ağırlıklı olarak Türk Patent ve Marka Kurumunun internet sayfasından elde edilmiştir. Araştırma sonucunda Mardin ilinde coğrafi işaret ile tescil edilen 21, coğrafi işaret başvurusu yapılan beş gıda ürünü olduğu tespit edilmiştir. Tescil edilen altı gıdanın coğrafi işaret türünün menşe adı, 15 gıdanın coğrafi işaret türünün ise mahreç işareti olduğu; başvurusu yapılan bir gıdanın coğrafi işaret türünün menşe adı, dört gıdanın coğrafi işaret türünün ise mahreç işareti olduğu görülmüştür. Ayrıca araştırma sonucunda coğrafi işareti tescil edilen gıdalardan birinin “tereyağı dâhil katı ve sıvı yağlar”, ikisinin “diğer ürünler”, birinin “çikolata, şekerleme ve türevi ürünler”, sekizinin “yemekler ve çorbalar”, üçünün “fırıncılık ve pastacılık mamulleri, hamur işleri, tatlılar”, altısının “işlenmiş ve işlenmemiş meyve ve sebzeler ile mantarlar” ürün grubunda olduğu görülmüştür. Bunun yanında coğrafi işaret başvurusu yapılan gıdalardan ikisinin “diğer ürünler”, ikisinin “işlenmiş ve işlenmemiş meyve ve sebzeler ile mantarlar”, birinin “yemekler ve çorbalar” ürün grubunda olduğu tespit edilmiştir. Araştırmada son olarak Mardin ilinde gastronomi turizminin gelişimine yönelik olarak coğrafi işaret bağlamında çeşitli öneriler geliştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mardin, Coğrafi İşaret, Gastronomi Turizmi.

**GEOGRAPHICAL INDICATION AND GASTRONOMY TOURISM: THE
EXAMPLE OF MARDIN PROVINCE**

Abstract

The purpose of this research is to evaluate the gastronomy tourism of Mardin province within the scope of geographical indication. For this purpose, the literature review method was used in the research. Research data was mainly obtained from the website of the Turkish Patent and Trademark Office. As a result of the research, it was determined that there are 21 food products registered with geographical indication and five food products for which geographical indication applications have been made in Mardin province. It was observed that the geographical indication type of six registered foods was the name of origin and the geographical indication type of 15 foods was the indication of origin; the geographical indication type of one applied food was the name of origin and the geographical indication type of four foods was the indication of origin. Additionally, as a result of the research, one of the foods for which geographical indication was registered was “fats and oils including butter”, two were “other products”, one was “chocolate, confectionery and derivative products”, eight were “meals and soups”, three were “bakery and pastry products, pastries, desserts” and six of them were in the “processed and unprocessed fruits and vegetables and mushrooms” product group. In addition, it was determined that two of the foods for which geographical indication applications were made were in the “other products” product group, two were in the “processed and unprocessed fruits and vegetables and mushrooms” product group, and one was in the “meals and soups” product group. Finally, in the research, various suggestions were developed in the context of geographical indications for the development of gastronomy tourism in Mardin province.

Keywords: Mardin, Geographical Indication, Gastronomy Tourism.

**PSİKOLOJİK ESNEKLİK KONUSUNDA TÜRKİYE’DE YAPILAN LİSANSÜSTÜ
TEZLERİN ARAŞTIRMA EĞİLİMLERİ**

Enes GÜNEY (ORCID:0000-0003-3075-2310)
Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri
Email:terapist70@gmail.com

Doç Dr. Süleyman Barbaros YALÇIN (ORCID:0000-0002-5660-5581)
Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri
Email:barbarosyalcin@erbakan.edu.tr

Özet

Bu çalışmanın amacı, psikolojik esneklik ile ilgili Türkiye’de 2015-2023 yılları arasında yapılan lisansüstü tezlerin araştırma eğilimlerini belirlemektir. Bu amaç doğrultusunda Ulusal Tez Merkezi’nde erişime açık olan 63 lisansüstü tez incelenmiştir. Yapılan tezler incelendiğinde 7 doktora, 48 yüksek lisans ve 8 tıpta uzmanlık çalışması olmak üzere 63 lisans üstü tez çalışması olduğu görülmüştür. Bu araştırma için veriler oluşturulan “Tez Kodlama Formu” ile analiz edilmiştir. Yapılan lisans üstü tezler çalışma yılı, tez türü, çalışma grubu, çalışma grubu büyüklüğü, araştırma yöntemi ve konu alanları olmak üzere 6 farklı tema alanı açısından incelenmiştir. Nitel araştırma yöntemiyle yürütülen bu çalışmada lisansüstü tezler doküman incelemesi yöntemiyle ele alınmış ve tezler, içerik analizi kullanılarak incelenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre en fazla yüksek lisans tezi olduğu ve ilk lisans üstü çalışmanın 2015 yılında gerçekleştirildiği, daha çok yetişkin birey örneklemeyle çalışmalar gerçekleştirildiği, nicel yöntem çalışmalarının çoğunlukta olduğu ve ilişkisel araştırmaların çoğunlukta olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Gerçekleştirilen çalışmalarda çalışma grubu büyüklüğünün 24 ile 1083 kişi arasında değişkenlik gösterdiği görülmüştür. Lisansüstü tezler incelendiğinde Psikolojik Esneklik konusu ile birlikte çalışılan pek çok (80 adet) konu olduğu görülmüştür. Psikolojik Esneklik konusu ile birlikte en çok çalışılan konuların sırasıyla; stres, psikolojik katılık, travma, anksiyete (kaygı), bilinçli farkındalık, bilişsel esneklik, öz şefkat, şemalar, bağımlılık, belirsizliğe tahammülsüzlük, depresyon, psikolojik sağlamlık, yaşam doyumu yaşantısal kaçınma konularının olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Psikolojik esneklik, araştırma eğilimleri, tez inceleme

**RESEARCH TRENDS OF GRADUATE THESIS IN TURKEY ON
PSYCHOLOGICAL FLEXIBILITY**

Abstract

The purpose of this study is to determine the research trends of postgraduate theses regarding psychological flexibility conducted in Turkey between 2015 and 2023. For this purpose, 63 postgraduate theses available at the National Thesis Center were examined. When the theses were examined, it was seen that there were 63 postgraduate theses, including 7 doctoral, 48 master's and 8 medical specialty studies. The data for this research was analyzed with the "Thesis Coding Form". The postgraduate theses were examined in terms of 6 different theme areas: year of study, thesis type, study group, study group size, research method and subject areas. In this research conducted with qualitative research method, postgraduate theses were examined by document analysis method and theses were examined using content analysis. According to the results of the research, it was concluded that there were the highest number of master's theses and the first postgraduate study was carried out in 2015, studies were mostly conducted with adult individual samples, quantitative method studies were in the majority and relational studies were in the majority. In the studies conducted, it was observed that the size of the study group varied between 24 and 1083 people. When the postgraduate theses were examined, it was seen that there were many (80) subjects studied together with the subject of Psychological Flexibility. Along with the subject of Psychological Flexibility, the most studied topics are; It was determined that the subjects were stress, psychological rigidity, trauma, anxiety, conscious awareness, cognitive flexibility, self-compassion, schemas, addiction, intolerance of uncertainty, depression, psychological resilience, life satisfaction and experiential avoidance.

Keywords: Psychological flexibility, research trends, thesis review

**TÜRKİYE’DE YENİ ANAYASA YAPMA SÜRECİ, KARŞILAŞILAN SORUNLAR
VE ANAYASAL DEĞİŞİMİN GEREKLİLİĞİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME**

Dr. Öğr. Üyesi Cansu Büşra ÖLMEZ (ORCID:0000-0003-3998-3692)
Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Anayasa Hukuku ABD
Email:cansuolmez@selcuk.edu.tr

ÖZET

Anayasa yapma ve değiştirme iktidarına kurucu iktidar denir. Bir anayasayı yeni baştan, sıfırdan yapan iktidar asli kurucu iktidar olarak adlandırılır. Mevcut anayasada değişiklik yapan iktidara ise tali kurucu iktidar denilmektedir. Türk anayasal tarihinde asli kurucu iktidarın ve tali kurucu iktidarın aktif olduğu dönemlerin fazlalığı dikkat çekmektedir. 1876 Kanuni Esasi’den 1982 Anayasasına kadar Türk anayasal tarihinde beş kez anayasa yapılmış ve bu anayasalarda yirmi bir kez anayasa değişikliği yapılmıştır. Anayasal geçmiş konusunda önemli bir birikime sahip olan Türk hukukunda anayasalar ve değişiklikleri her zaman kamuoyunda önemli bir gündem işgal etmiştir. Bunun nedeni devlet düzeni içerisinde anayasaların her zaman önemli bir yere sahip olmasıdır. Anayasalar bir devletin en temel hukuki metinleridir. Bir anayasanın devletin temel kuruluş yapısını ortaya koymak ile temel hak ve özgürlükleri güvence altına almak şeklinde iki cephesi vardır. Anayasaların hukuki açıdan diğer hukuk normlarından daha yüksek bir statüsü vardır. Bunun temel nedeni, anayasaların siyasi iktidarı sınırlandırma, hak ve özgürlükleri güvence altına alma aracı olmasıdır. Anayasada yer alan kurallar devletin temel organları olan yasama, yürütme ve yargıyı, gerçek ve tüzel kişileri bağlayıcı bir niteliğe sahiptir. Bu açıdan anayasal kuralların oluşumunda toplumun her kesiminin bir uzlaşısı içinde olması arzu edilir. Bu çalışma Türk hukukunda anayasa yapım ve değiştirilme süreçlerini inceleyerek yeni bir anayasa yapma arifesinde olan Türkiye’de yeni anayasa ihtiyacı, yeni anayasanın içeriği konusunda yapılan anayasal tartışmaları ve sorunları ele almaya amaçlamaktadır.

Anahtar kelimeler: Kurucu İktidar, Anayasa Yapımı, Anayasanın Değiştirilmesi

**AN EVALUATION ON THE PROCESS OF MAKING A NEW CONSTITUTION IN
TURKEY, THE PROBLEMS ENCOUNTERED AND THE NECESSITY OF
CONSTITUTIONAL CHANGE**

ABSTRACT

The power to make and amend a constitution is called constituent power. The power that makes a constitution from scratch is called the primary constituent power. The power that amends the existing constitution is called the secondary constituent power. In Turkish constitutional history, it is noteworthy that there are many periods when the original constituent power and the secondary constituent power were active. From the 1876 Kanuni Esasi to the 1982 Constitution, there have been five constitutions in Turkish constitutional history and twenty-one constitutional amendments in these constitutions. In Turkish law, which has a significant accumulation of constitutional history, constitutions and their amendments have always occupied an important agenda in public opinion. The reason for this is that constitutions have always had an important place in the state order. Constitutions are the most fundamental legal texts of a state. A constitution has two aspects: it sets out the basic organisational structure of the state and guarantees fundamental rights and freedoms. Constitutions have a higher legal status than other legal norms. The main reason for this is that constitutions are a means of limiting political power and securing rights and freedoms. The rules contained in the constitution are binding on the legislative, executive and judiciary, which are the main organs of the state, as well as real and legal persons. In this respect, it is desirable that all segments of the society reach a consensus in the formation of constitutional rules. This study aims to examine the constitution-making and amendment processes in Turkish law and to address the need for a new constitution in Turkey, which is on the eve of making a new constitution, and the constitutional debates and problems regarding the content of the new constitution.

Keywords: Constituent Power, Constitution Making, Amending the Constitution

**ÇADIR KENTLERİN ASGARI STANDARTLAR AÇISINDAN
DEĞERLENDİRİLMESİ, KAHRAMANMARAŞ'TA BİR ÇADIRKENT ÖRNEĞİ**

Sevda DEMİRÖZ YILDIRIM * (ORCID: 0000-0002-0279-4241)

Amasya Üniversitesi Sabuncuoğlu Şerefeddin Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, İlk ve
Acil Yardım Programı, Amasya, Türkiye
Email:sevda.demiroz@amasya.edu.tr

Özet

Afetler meydana getirdiği yıkımlar yerleşiklerin yaşam alanlarını geçici veya kalıcı olarak terk etmesine neden olmaktadır. Barınma ihtiyacının karşılanması için afetzedeler geçici barınma alanlarına başvurmaktadır. Geçici barınma alanlarının afetzedelerin ihtiyaçlarını karşılaması için planlanması, düzenlenmesi ve kullanıma açılması kent planlaması ve afet yönetiminin önemli konularındandır. Geçici barınma alanlarının afetzedelerin ihtiyaçlarını karşılayabilmesi için ulusal ve uluslararası standartlar geliştirilmiştir. Uluslararası en önemli düzenlemelerden biri Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri ve sivil toplum kuruluşlarının işbirliği ile oluşturulmuş İnsani Yardım Sözleşmesi ve İnsani Yardımda Asgari Standartlar - Sphere Projesi'dir. Ülkemizde geçici barınma alanları için gerekli yasal düzenleme ise AFAD ve İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (04.11.2015/23796 sayılı) Geçici Barınma Merkezlerinin Kurulması, Yönetilmesi ve İşletilmesi Hakkında Yönerge'dir. Bu çalışmada Kahramanmaraş'taki en büyük dördüncü çadırkent alanında çadırkent kurulumundan sonraki ilk yedi gün içinde yazar tarafından saptanan barınma eksiklikleri yer alacaktır. Değerlendirmede ülkemiz mevzuatı esas alınacaktır. Bu çerçevede; su temini, sanitasyon ve hijyen teşvikinde asgari standard eksiklikleri; her 100 kişi için en az bir banyo, her 20 kişiye bir tuvalet bulunmamaktadır. Tuvaletler; çocuk, yaşlı, hamile ve engelli insanlar kullanımına uygun değildir. Tuvaletler gündüz ve gece boyunca özellikle kadın ve kızlara, tehdit oluşturabilmektedir. Kadınların regl materyallerini atmaları ve regl bezleri ve çamaşırlarını yıkamaları için gerekli mahremiyeti sağlanmamıştır. Gıda güvenliği ve beslenmede asgari standart eksiklikleri; tüm afetzedelerin "amaca uygun" gıdaya erişimi sağlanmamaktadır. Gıda dağıtım sırasında sınırlı hareketi olan insanlar için alternatif dağıtım yolları oluşturulmamıştır. Barınak, yerleşim ve gıda dışı maddeler için asgari standard eksiklikleri; etkilenen tüm bireylerin kişi başına minimum kapalı alanı 3.5 m² den daha azdır. Tüm afetzedelerin uygun ölçülerde, kültür ve mevsim şartlarına uygun en az iki takım kıyafetleri bulunmamaktadır. 300 metrede bir 30 metrelik yangın emniyet şeridi oluşturulmamıştır. Sonuç olarak; afetten sonraki akut dönemde çadırkentte eksiklikler bulunmakla birlikte bu eksikliklerin büyük kısmı sonraki günlerde giderilmiştir. Tespit edilen eksikliklerin tekrar yaşanmaması ve afetzedelerin ihtiyaçlarının karşılanması için çadır kentlerin önceden planlanması ve görevlilerin bu konularda eğitilmesi oldukça önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Afet yönetimi, çadırkent, deprem, geçici barınma, Kahramanmaraş.

**EVALUATION OF TENT CITIES IN TERMS OF MINIMUM STANDARDS, AN
EXAMPLE OF A TENT CITY IN KAHRAMANMARAŞ**

Abstract

The destruction caused by disasters causes residents to leave their living spaces temporarily or permanently. In order to meet the need for shelter, disaster victims resort to temporary shelter areas. Planning, organizing and utilization of temporary shelter areas to meet the needs of disaster victims is one of the important issues of urban planning and disaster management. National and international standards have been developed for temporary shelters to meet the needs of disaster victims. One of the most important international regulations is the Humanitarian Assistance Convention and Minimum Standards in Humanitarian Assistance - Sphere Project, which was established in cooperation with the International Red Cross and Red Crescent Societies and non-governmental organizations. The legal regulation required for temporary accommodation areas in our country is the Directive on the Establishment, Management and Operation of Temporary Accommodation Centers of AFAD and the Ministry of Interior General Directorate of Migration Management (No. 04.11.2015/23796). In this study, the shelter deficiencies identified by the author in the first seven days after the establishment of the tent city in the fourth largest tent city in Kahramanmaraş will be included. This study will cover the shelter deficiencies identified by the author in the first seven days after the establishment of the tent city in the tent city area. The evaluation will be based on the legislation of our country. In this framework; minimum standard deficiencies in water supply, sanitation and hygiene promotion; there is not at least one bathroom for every 100 people and one toilet for every 20 people. Toilets are not suitable for use by children, elderly, pregnant and disabled people. Toilets can pose a threat during the day and night, especially to women and girls. There is no privacy for women to dispose of menstrual materials and wash menstrual diapers and linen. Lack of minimum standards in food security and nutrition; not all disaster victims have access to “fit for purpose” food. Alternative distribution routes have not been established for people with limited mobility during food distribution. Lack of minimum standards for shelter, housing and non-food items; all affected individuals have less than 3.5 m² of minimum indoor space per person. All disaster victims do not have at least two sets of clothes of appropriate size, culture and seasonal conditions. There is no 30-meter fire safety lane every 300 meters. In conclusion; although there were deficiencies in the tent city in the acute period after the disaster, most of these deficiencies were eliminated in the following days. It is very important to plan the tent cities in advance and to train the staff on these issues in order to prevent recurrence of the identified deficiencies and to meet the needs of the disaster victims.

Keywords: Disaster management, tent city, earthquake, temporary shelter, Kahramanmaraş.

PATENT TİCARİLEŞMESİNDE PATENT LİSANS SÖZLEŞMELERİ

Dr. İfakat Senanur AŞAN (ORCID:0000-0001-6078-4001)

Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Teknoloji ve Bilgi Yönetimi, Rektörlük
Kampüsü, Fırat Üniversitesi, Rektörlük, Rektörlük Kampüsü

Email:sgulen@firat.edu.tr

Özet

Patentin ticarileşmesi, inovasyon farklılaşma stratejisini yansıtan yeni teknolojik ürünlerin piyasaya sürülmesi sürecidir. İnovasyon stratejisi bir dereceye kadar firma performansını artırabilir. Firmalar stratejilerini formüle ederken ve yürütürken, odak noktasında firmanın kaynaklarını organize etmesini ve dağıtmasını göz önünde bulundurmalarını gerektirir. Firmalar, özellikle de gelişmekte olan ekonomilerdeki firmalar, stratejik davranışlarda bulunmaları için kaynakları kısıtlı olduğundan yenilikçilik çalışmalarının sürdürülebilir olması için ihtiyaç duyulan gelir yine bir yenilik olan patentin ticarileştirilmesiyle elde edilebilir. Patent lisans sözleşmeleri teknoloji transferini sağlayan, yatırım ve ihracat arasında doğrudan bağlantı yaratan, dış pazarlara girme olanağı sağlayan sözleşmelerdir. Araştırmada patent ticarileştirmesinin bir basamağı olan Patent lisans sözleşmeleri önemi, işlevleri, patent lisans sözleşmeleri çeşitleri ve patent lisans sözleşmesinin şartları hakkında bilgi verilmiştir. Dünyada bu derece önem verilen ve üzerine pek çok inceleme yapılan patent hukuku konusunda ne yazık ki ülkemizde yeteri kadar çalışılmamıştır. Patent hakkı, bireysel mülkiyetin ötesinde tüm ticari hayatı ve rekabet hukukunu ilgilendiren önemli sermaye kaynaklarından biri olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle patent hakkı hak sahibi açısından ayrı bir değere dönüştürmektedir. Patent hakkının kullanımını devreden patent lisans sözleşmeleri de bu paralelde önemli bir değere sahiptir. Patent lisans sözleşmesi teknoloji transferlerinin en bilinen ve yaygın uygulanan yöntemi olup, teknoloji temelli ulusal ve uluslararası ekonomi ve ticareti yakından ilgilendirmektedir. Yapılan bu çalışma ile alanda bir farkındalık oluşması amaçlanmaktadır.

anahtar sözcük: patent, patent hakkı, patent lisans sözleşmeleri

PATENT LICENSE AGREEMENTS IN PATENT COMMERCIALIZATION

Abstract

Patent commercialization is the process of launching new technological products that reflect the innovation differentiation strategy. Innovation strategy can improve firm performance to some extent. When firms formulate and execute their strategies, the focus requires them to consider the organization and allocation of the firm's resources. Since companies, especially companies in developing economies, have limited resources to engage in strategic behavior, the income needed for the sustainability of innovation efforts can be obtained by commercializing the patent, which is also an innovation. Patent license agreements are agreements that enable technology transfer, create a direct connection between investment and export, and provide the opportunity to enter foreign markets. In the research, information is given about the importance of patent license agreements, which is a step of patent commercialization, their functions, types of patent license agreements and the conditions of patent license agreements. Unfortunately, patent law, which is given such importance and subjected to many studies in the world, has not been studied enough in our country. Patent right is accepted as one of the important capital resources that concerns all commercial life and competition law beyond individual property. For this reason, the patent right transforms it into a separate value for the right owner. Patent license agreements that transfer the use of patent rights also have an important value in this regard. Patent license agreements are the most well-known and widely applied method of technology transfer and are closely related to technology-based national and international economy and trade. This study aims to raise awareness in the field.

keywords: patent, patent right, patent license agreements

**TÜRKİYE'DE DIŞ BORCUN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ: RASYO ANALİZİ VE
POLİTİKA ÖNERİLERİ**

Dr. Yusuf YAKŞI (ORCID: 0000-0001-6247- 0268)
Dicle Üniversitesi, Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı
Email: yusuf.yaksi@dicle.edu.tr

Abstract

Ülke ekonomisinin dış etkenlere duyarlılığını azaltılmasına yönelik en önemli politikalardan biri dış borcun sürdürülebilirliğidir. Zira dış borç stoku, kırılgan ekonomilerde krizlerin tetiklenmesinde veya şiddetlenmesinde başat rol oynamaktadır. Dolayısıyla, dış borcun sürdürülebilirliği, borç yönetimi açısından önem taşımaktadır. Bu öneme binaen dış borcun sürdürülebilirliği araştırmacılar tarafından çeşitli tekniklerle analiz edilmektedir. Uluslararası mali kuruluşlar tarafından genel kabul gören borç rasyoları, dış borcun sürdürülebilirliği hakkında önemli sinyaller verebilmektedir. Dış borcun sürdürülebilirliği, bu rasyoların belirlenen eşik değerlerinin altında ya da üstünde olmasına göre değerlendirilmektedir. Bu kapsamda Türkiye'de 2000-2023 dönemi için dış borcun sürdürülebilirliği, Toplam Dış Borçların GSYH'ye Oranı, Toplam Dış Stokunun İhracata Oranı, Toplam Dış Borç Servisinin GSYH'ye Oranı, Dış Borç Faiz Ödemelerinin İhracat Gelirlerine Oranı, Toplam Dış Borç Servisinin Döviz Gelirlerine Oranı, Toplam Uluslararası Rezervlerin Dış Borç Stokuna Oranı kullanılarak araştırılmıştır. Rasyo analizi neticesinde elde edilen bulgular, Dünya Bankası ve IMF tarafından belirlenen eşik değerleri aştığını göstermektedir. Bu durum Türkiye'de dış borcun sürdürülebilirliği noktasında kırılgan bir ekonomiye sahip olduğuna işaret etmektedir. Elde edilen bulgulardan hareketle, Türkiye'de dış borçlanma ile elde edilen kaynakların etkin ve verimli alanlara kanalize edilerek hem büyümenin sağlanması hem de ihracat performansının artırılması dış borcun sürdürülebilirliği açısından önem taşımaktadır. Ayrıca reel faiz oranı, döviz kuru ve birincil bütçe dengesi göstergelerinde iyileşme yapmaya yönelik politika ayarlanmasının dış borç yükünü hafifletmesi beklenmektedir.

**SUSTAINABILITY OF EXTERNAL DEBT IN TURKEY: RATIO ANALYSIS AND
POLICY RECOMMENDATIONS**

Abstract

One of the most important policies aimed at reducing the sensitivity of the country's economy to external factors is the sustainability of external debt. Because the external debt stock and fragile economies also play a major role in triggering or exacerbating crises. Therefore, the sustainability of external debt is of importance from the point of view of debt management. Based on this importance, the sustainability of external debt is analyzed by researchers using various techniques. Debt ratios, which are generally accepted by international financial institutions, can provide important signals about the sustainability of external debt. The sustainability of the external debt is evaluated according to whether these ratios are below or above the determined threshold values. In this context, the sustainability of paid external debt in Turkey for the period 2000-2023 has been investigated by using the Ratio of Total External Debt to GDP, The Ratio of Total External Debt to Exports, the Ratio of Total External Debt Service to GDP, the Ratio of External Debt Interest Payments to Export Revenues, The Ratio of Total External Debt Service to Foreign Currency Revenues, the Ratio of Total International Reserves to the External Debt Stock. The findings obtained as a result of the ratio analysis show that it has exceeded the threshold values set by the World Bank and the IMF. This situation indicates that Turkey has a fragile economy at the point of sustainability of external debt. Based on the findings obtained, it is important for the sustainability of external debt to ensure both growth and increase export performance by channeling the resources obtained by external debt to effective and efficient areas in Turkey. In addition, it is expected that the policy adjustment aimed at improving the real interest rate, exchange rate and primary budget balance indicators will alleviate the external debt burden.

**TOWARDS ECOLOGICAL RESILIENCE: EVALUATING DEGROWTH AND
POLITICAL ECOLOGY PERSPECTIVES ON ENVIRONMENTAL SOLUTIONS**

Assist. Prof. Dr. SILA DEMİRÖRS (ORCID:0000-0002-8008-0332)

Of Political Sciences Ankara Yıldırım Beyazıt University

Email:silademirors6@gmail.com

Abstract

This study aims to evaluate and contribute to the ongoing debate between the degrowth paradigm and other political ecology perspectives on the roots and possible solutions to the global environmental crisis. For both approaches, there is a consensus on that main ecological thresholds either have already been crossed or have grown to a critical scale that can create irreversible processes threatening the biogeochemical cycles of the planet and social reproduction of human beings. However, while the root causes of this ecological crisis are found in economic growth for the degrowth school of thought, for political ecology approaches it is the inherently accumulation-driven character of development. The resurgence of degrowth economics, particularly in the aftermath of the global financial crisis, spearheaded by scholars like Giorgos Kallis, has introduced innovative policy propositions such as universal basic income, income caps, reduction of (paid) work hours, resource and CO2 caps, new forms of money, extraction limits on resources and emissions. Nonetheless, the critiques from political ecology circles question the feasibility of a voluntary reduction in economic scale, which merely shrinks GDP without fundamentally altering prevailing market structures and institutions. Addressing these critiques is important for charting concrete policy pathways that transcend the social and political problems of financialized and exclusionary green transitions. Hence, this study reviews the main suggestions of both theoretical camps in crafting sustainable and inclusive solutions to the global environmental crisis.

Keywords: Degrowth, political ecology, environmental crisis, green transition.

**TÜRKİYE'DE İHRACATA DAYALI BÜYÜME HİPOTEZİNİN YENİDEN
SINANMASI: KESİRLİ FREKANSLI ESNEK FOURIER TODA-YAMAMOTO
NEDENSELLİK TESTİNDEN KANITLAR**

Dr. Öğr. Üyesi, Serhat ÇAMKAYA (ORCID: 0000-0003-4373-1922)

Kafkas Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, Kars, Türkiye.

Email:serhatcamkaya36@gmail.com

Özet

İhracata dayalı büyüme hipotezi, iktisat literatüründe sıkça tartışılan konulardan biri olmasına rağmen hipotez üzerinde henüz fikir birliğine varılmış ortak bir sonuçtan bahsetmek mümkün değildir. Benzer şekilde, Türkiye örneğinde bu hipotez çokça sınanmış olmasına rağmen, elde edilen sonuçların birbirinden farklılık gösterdiği de görülmektedir. Dahası, Türkiye üzerinde yapılan ampirik çalışmalarda Fourier fonksiyonlarını dikkate alan bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu doğrultuda, bu çalışma 1987-2022 döneminde Fourier ADF birim kök testi ve kesirli frekanslı esnek Fourier Toda-Yamamoto (FFFF-TY) nedensellik testini kullanarak Türkiye için ihracata dayalı büyüme hipotezinin geçerliliğini sınamayı amaçlamaktadır. FFFF-TY nedensellik testi, hem ani hem yumuşak kırılmalara izin vermenin yanı sıra nedensellik testinde kalıcı kırılmaların dikkate alınmasına ve farklı dereceden entegre seriler arasında nedensellik ilişkisinin araştırılmasına da olanak sağlamakta ve daha tutarlı ampirik sonuçların elde edilmesini mümkün kılmaktadır. Gerçekleştirilen ampirik analiz sonucunda elde edilen bulgulara göre, ekonomik büyüme serisinde Fourier fonksiyonları anlamlı fakat ihracat serisinde anlamlı değildir. Bu yüzden, ekonomik büyüme serisi için Fourier ADF ihracat değişkeni için klasik ADF sonuçları dikkate alınmış ve ekonomik büyüme serisinin düzeyde durağan yani $I(0)$ olduğuna ve ihracat serisinin birinci farkı alındığında $I(1)$ durağan hale geldiği sonucu elde edilmiştir. Daha sonra, FFFF-TY nedensellik testi kullanılarak iki değişken arasındaki nedensel bağ ihracata dayalı büyüme hipotezi çerçevesinde test edilmiştir. Nedensellik testi sonuçlarına göre ihracattan ekonomik büyümeye doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisinin olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuçtan hareketle, Türkiye'de ihracata dayalı büyüme hipotezinin geçerli olduğu söylenebilir. Dolayısıyla, Türkiye'deki politika yapıcılar ihracatı destekleyici adımları atmaya devam etmelidir.

Anahtar Kelimeler: İhracata Dayalı Büyüme Hipotezi, FFFF-TY Nedensellik Testi, Türkiye

**A RE-ESTIMATION OF THE EXPORT-LED GROWTH HYPOTHESIS IN
TÜRKİYE: EVIDENCE FROM THE FRACTIONAL FREQUENCY FLEXIBLE
FOURIER TODA-YAMAMOTO CAUSALITY TEST**

Abstract

Although the export-led growth hypothesis is one of the most frequently discussed topics in the economics literature, it is not yet possible to talk about a consensus on the hypothesis. Similarly, although this hypothesis has been tested extensively in the Türkiye sample, it is also observed that the results obtained differ from each other. Moreover, there is no empirical study that takes Fourier functions into account in empirical studies on Türkiye. Accordingly, this study aims to test the validity of the export-led growth hypothesis for Türkiye by using Fourier ADF unit root test and fractional frequency flexible Fourier Toda-Yamamoto (FFFF-TY) causality test for the period 1987-2022. In addition to allowing both sudden and soft breaks, the FFFF-TY causality test also allows for the consideration of permanent breaks in the causality test and the investigation of the causality relationship between different degree integrated series, making it possible to obtain more consistent empirical results. According to the findings of the empirical analysis, Fourier functions are significant in the economic growth series but not in the export series. Therefore, Fourier ADF for the economic growth series and classical ADF results for the export variable were taken into account and it was concluded that the economic growth series is stationary at level, i.e. $I(0)$, and the export series becomes $I(1)$ stationary when the first difference is taken. Then, the causal link between the two variables was tested within the framework of the export-led growth hypothesis using the FFFF-TY causality test. According to the results of the causality test, it is found that there is a unidirectional causality relationship from exports to economic growth. Based on this result, it can be said that the export-led growth hypothesis is valid in Türkiye. Therefore, policy makers in Türkiye should continue to take steps to support exports.

Keywords: Export-led Growth Hypothesis, FFFF-TY Causality Test, Türkiye

YAKIN İLİŞKİLERDE AYRILIK SONRASI ISRARLI TAKİP İLE BAŞ ETME STRATEJİLERİNİN İNCELENMESİ*

Dr. Öğr. Üyesi Şule AYDIN YERAL (ORCID: 0000-0003-2299-634X)

İstanbul Esenyurt Üniversitesi, SSBF, Psikoloji Bölümü

Email:uzmpsksuleaydin@gmail.com

Prof. Dr. Ebru ŞALCIOĞLU (ORCID:0000-0003-2235-6430)

Beykoz Üniversitesi, SBF, Psikoloji Bölümü

Email:info@datem.com.tr

ÖZET

Bu araştırmanın amacı yakın ilişkilerde ayrılık sonrası ısrarlı takip deneyimi olan kişilerin, bu durumla baş ederken hangi stratejileri kullandıklarının araştırılmasıdır. Araştırmanın örneklemini 329 kişiden oluşmakta ve 2021-2022 Eğitim ve Öğretim Yılı'nın Güz Döneminde bir vakıf üniversitesindeki öğrencileri ve öğretim elemanlarını içermektedir. Veri toplama araçları İsrarlı Takip ve Şiddet Davranışları Ölçeği ile İsrarlı Takibin Etkileri ve Baş Etme Yolları Formu'dur. Verilerin analizinde betimsel istatistikten faydalanılmıştır. İsrarlı takip deneyimi olan kişilerin bu durum ile nasıl baş ettikleri incelendiğinde, katılımcıların yarısından fazlasının takipçi ile barışçıl bir tutumla müzakere ettiği gözlemlenmiştir (n=185, %57.1). Literatürde bu stratejinin işlevsiz olduğu belirtilmektedir. Buna rağmen en sık başvurulan strateji olmasının, ısrarlı takip deneyiminde yapılması gerekenler hakkında bilgi eksikliği olduğuna işaret edebileceği düşünülmektedir. Diğer baş etme stratejilerine başvurma oranları incelendiğinde katılımcıların yarısına yakınının takipçiyle temastan kaçındığı (n=141, %43.8), beşte birinin arkadaş veya aileyi araya soktuğunu (n=60, %18.5), onda birinin ise (n=36, %11) ruh sağlığı danışmanlığı aldığı belirlenmiştir. Literatürde bu stratejilerin işlevsel olduğu belirtilmektedir. İsrarlı takip nedeniyle resmi kurumlardan yardım isteme oranları %10.1 (n=33), takipçiyi yakınlarla/yetkililere şikayet etmek ile tehdit etme oranları ise %11.6'dır (n=38). Bu oranlar diğer baş etme stratejilerine nazaran düşüktür. Bu bulgu literatürde de bahsedildiği gibi takipçiden korkmak, ısrarlı takipten utanmak veya resmi kurumlara yönelik güvensizlik ile açıklanabilir. Ayrıca ısrarlı takip göz korkutucu taciz davranışlarını içerdiği gibi zararsızmış gibi gözüken bazı davranışları da içermektedir. Bu durum, kişilerin bu göz korkutucu olmayan ısrarlı takip davranışlarıyla karşılaştıklarında resmi kurumlara bildirmemelerine neden olabilmektedir. Katılımcıların %32.5'i (n=107) uyguladığı baş etme yollarının çok işe yaradığını, %16.4'ü (n=54) oldukça işe yaradığını, %19.5'i (n=64) orta derecede işe yaradığını, %12.5'i (n=41) biraz işe yaradığını, geri kalanlar ise (n=63, %19.1) uyguladığı yöntemlerin hiç işe yaramadığını ifade etmiştir. Sonuç olarak araştırmanın bulguları incelendiğinde, toplumun ısrarlı takip ve işlevsel baş etme stratejileri hakkında bilgilendirilmesinin ve ilgili farkındalık çalışmalarının, politikaların geliştirilmesinin önemli olduğu düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: İsrarlı Takip, Taciz, Şiddet, Baş Etme Stratejileri, Travma

* Bu çalışma "Yakın İlişkilerde Ayrılık Sonrası İsrarlı Takip ve Psikolojik Etkileri" adlı tezden üretilmiştir.

**AN EXAMINATION OF COPING STRATEGIES FOR STALKING IN INTIMATE
RELATIONSHIPS AFTER A BREAKUP**

Abstract

The aim of this study is to investigate which strategies are used by people who experience stalking after a breakup in close relationships to cope with this situation. The sample of the study consisted of 329 people and included students and faculty members at a foundation university in the Fall Semester of the 2021-2022 Academic Year. Data collection tools were the Stalking and Violent Behaviors Scale and the Effects of Stalking and Ways of Coping Form. Descriptive statistics were used to analyze the data. When the ways of coping with stalking were analyzed, it was observed that more than half of the participants negotiated with the stalker in a peaceful manner (n=185, 57.1%). The literature suggests that this strategy is dysfunctional. Nevertheless, the fact that it was the most frequently used strategy may indicate a lack of knowledge about what to do in the experience of stalking. When the rates of resorting to other coping strategies were examined, it was found that almost half of the participants avoided contact with the stalker (n=141, 43.8%), one-fifth intervened with friends or family (n=60, 18.5%), and one-tenth (n=36, 11%) received mental health counseling. These strategies are reported to be functional in the literature. The rate of seeking help from official institutions due to stalking was 10.1% (n=33), and the rate of threatening to report the stalker to relatives/authorities was 11.6% (n=38). These rates are low compared to other coping strategies. As mentioned in the literature, this finding can be explained by fear of the stalker, embarrassment of stalking, or distrust of official institutions. In addition, stalking includes intimidating harassment behaviors as well as some seemingly harmless behaviors. This may cause people not to report these non-intimidating stalking behaviors to official institutions when they encounter them. 32.5% (n=107) of the participants stated that their coping methods were very useful, 16.4% (n=54) stated that they were quite useful, 19.5% (n=64) stated that they were moderately useful, 12.5% (n=41) stated that they were somewhat useful, and the rest (n=63, 19.1%) stated that their methods were not useful at all. In conclusion, when the findings of the study are analyzed, it is thought that it is important to inform society about stalking and functional coping strategies and to develop relevant awareness studies and policies.

Keywords: Stalking, Harassment, Violence, Coping Strategies, Trauma

**EFFECTS OF THE DEVELOPING CHINESE ECONOMY: THE EXAMPLE OF
TURKIYE**

Dr. Öğr. Canan Demirci MURSALOĞLU (ORCID:0000-0001-7043-2093)

İstanbul Gelişim Üniversitesi
Email:cnndemirci@hotmail.com

İdil ÜSTÜN (ORCID:0000-0002-1789-1503)

İstanbul Gelişim Üniversitesi
Email:idilaytemiz@gmail.com

Abstract

Türkiye is located at the intersection of civilizations in the Eurasian belt. The geostrategic importance of Turkey, which has a young population connecting the European and Asian continents, has also been concentrated in the developed products of other countries throughout history. Standing out with its surface area, population size and economic performance, Turkey's degree of modernization is quite advanced, its economic growth momentum is rapid and the development is promising. Despite all these hopeful developments, the most important problem in bilateral trade relations is that Turkey has a rapidly growing trade deficit with China. Considering Turkey's chronic deficit problem, this increasingly deepening situation should be considered as a situation in which serious measures should be taken. The development of bilateral relations is far from establishing economic relations between China and Türkiye. Its economic power and development characteristics create and expand the great potential for bilateral economic cooperation. The trade and economic cooperation between China and Turkey continues its momentum and the current trade volume fully reflects the potential between the two countries. In the article, this issue will be discussed in detail and the suggestions made while examining China's effects on the Turkish economy will be presented.

Keywords: Chinese Economy, Asymmetric Trade Relationship, The Belt and Road

**ALTIN ORAN İLE TASARLANAN KLASİK VE MODERN MİMARİ YAPILARIN
ERGONOMİK TASARIM KRİTERLERİ BAĞLAMINDA İNCELENMESİ**

Mimar Evin İLİŞER (ORCID:0009-0006-2371-3021)
Dicle Üniversitesi, Fen Bilimleri Ens., Mimarlık Anabilim Dalı
Email:eviniliser@gmail.com

Prof. Dr. F. Demet AYKAL (ORCID:0000-0003-2424-0407)
Dicle Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü
Email:demetaykal@gmail.com

Dr. Öğr. Üyesi Meltem ERBAŞ ÖZİL (ORCID:0000-0003-2077-8728)
Dicle Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü
Email:meltemerbas@gmail.com

ÖZET

Tasarım, daha önce olmayan bir şeyi zihinde kurgulayarak yeni bir varlık veya deneyim yaratma sürecidir. Bu eylemi gerçekleştiren mimarlar, bir yapı tasarlarırken insanların parçası olduğu doğadan esinlenerek belli ilkeler ve matematiksel oranlar doğrultusunda mekanları kurgular. Tasarımcıların ilham aldıkları en eski parametrelerden biri olan altın oran, tarih boyunca birçok farklı eserde görülmektedir. Altın oran, bir dizi kurallı geometrik biçimi içerisinde barındırmakla beraber insan bedeninin anatomik yapısı ile de uyum içerisindedir. Tasarımın insanlarla ilişkili bir faaliyet olması yadsınamaz bir gerçektir. İnsan odaklı tasarımların gerçekleştirilebilmesi için ergonomik tasarımlar büyük bir önem taşımaktadır. Ergonomi, insanın fiziksel ve zihinsel özelliklerini, ihtiyaçlarını ve kısıtlamalarını dikkate alarak, tasarımın, işletmelerin, sistemlerin ve işlerin geliştirilmesinde bu bilgileri uygulayan bir disiplindir. Bu ilke doğrultusunda, altın oran ile tasarlanan klasik dönem ve modern mimari yapılarda da insan odaklı bir yaklaşımın ne ölçüde göz önünde bulundurulduğu dikkat çeken bir konu olmuştur. Bu bağlamda, aynı geometrik oran kullanılarak tasarlanan bu yapıların ergonomik tasarıma uygun olup olmadığı araştırılmıştır. Amaç, altın oranı kullanarak tasarlanan iki farklı döneme ait yapıların, ergonomik tasarım kriterlerine ne derecede uyduğunu tespit etmektir. Bu amaçla detaylı literatür araştırması yapıldıktan sonra ergonomi, altın oran ve ergonomi-altın oran ilişkisi açıklanmıştır. Altın oran ile tasarlanan klasik dönemin önemli mimarlarından Andrea Palladio'nun tasarladığı yapılar ve modern mimarinin öncüsü olan Le Corbusier'in tasarladığı yapılara ait planlar üzerinden tespitlerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Ergonomi, Klasik ve Modern Mimari, Mimaride Altın Oran

**EXAMINATION OF CLASSICAL AND MODERN ARCHITECTURAL
STRUCTURES DESIGNED WITH GOLDEN RATIO IN THE CONTEXT OF
ERGONOMIC DESIGN CRITERIA**

ABSTRACT

Design is the process of creating a new being or experience by imagining something that did not exist before. Architects, who perform this action, design spaces in line with certain principles and mathematical proportions inspired by nature, of which humans are a part, while designing a building. The golden ratio, one of the oldest parameters that designers are inspired by, can be seen in many different works throughout history. The golden ratio is in harmony with the anatomical structure of the human body as well as containing a series of regular geometric forms. It is an undeniable fact that design is an activity related to people. Ergonomic designs are of great importance for the realization of human-oriented designs. Ergonomics is a discipline that takes into account the physical and mental characteristics, needs and limitations of human beings and applies this information in the development of design, businesses, systems and jobs. In line with this principle, the extent to which a human-oriented approach is taken into consideration in classical period and modern architectural structures designed with the golden ratio has been a subject of attention. In this context, it has been investigated whether these buildings designed using the same geometric ratio are suitable for ergonomic design. The aim is to determine to what extent the buildings from two different periods, designed using the golden ratio, comply with ergonomic design criteria. For this purpose, ergonomics, golden ratio and ergonomics-golden ratio relationship were explained after a detailed literature research. Determinations were made on the plans of the buildings designed by Andrea Palladio, one of the most important architects of the classical period, and the buildings designed by Le Corbusier, the pioneer of modern architecture.

Keywords: Ergonomics, Classical and Modern Architecture, Golden Ratio in Architecture

**VOICES AND VISIONS OF THE 21ST CENTURY: SOCIAL ACTORS IN LATIN
AMERICAN THOUGHT**

Pérez Gamón CAROLINA MARGARITA (ORCID:0000-0002-4600-1039)

Universidad del Nordeste- Facultad de Humanidades-Argentina

Email:perezgamoncarolina@gmail.com

Abstract

Latin American Thought in the 21st century and its social actors has emerged as a crucial area of study to understand the sociopolitical and cultural dynamics in the region. The main objective of this research is to analyze how social and intellectual movements are shaping a new paradigm of critical and emancipatory thinking in Latin America. This inquiry is relevant because it allows us to unravel the ways in which these voices are challenging traditional power structures and proposing alternatives that seek social justice, equity and sustainability. The methodology to approach this research is a qualitative analysis. Data is collected through interviews of social movement leaders and review of academic literature. As first findings, a resurgence of Latin American Thought has been identified, which questions hegemonic narratives and advocates for a reevaluation of ancestral and local worldviews. In conclusion, contemporary Latin American Thought is characterized by its diversity and its ability to articulate a critical discourse capable of combating the hegemonic ideological and social order. With which social actors are playing a central role in the configuration of a new political and cultural horizon towards more inclusive and equitable societies. This research underscores the importance of continuing to explore these dynamics to fully understand the transformative potential of social forces in Latin America.

Palabras claves: Pensamiento Latinoamericano, actores sociales, justicia, hegemónico.

**COMPARATIVE ANALYSIS OF RHIZOSPHERE AND ENDOPHYTIC
BACTERIAL COMMUNITIES IN ROOT AND RHIZOSPHERE SOIL
OF *Adenosma bracteosum* Bonati AT DIFFERENT STAGES**

Thanh-Dung NGUYEN* (ORCID:0009-0003-2417-0012)

Can Tho University, Can Tho, Vietnam
Email:nguyenthanhdung.kg@gmail.com

Thi-Pha NGUYEN

Can Tho University, Can Tho, Vietnam

Huu-Hiep NGUYEN

Can Tho University, Can Tho, Vietnam

Huu-Thanh NGUYEN

An Giang University, Vietnam National University, Ho Chi Minh City, Vietnam

Abstract

Adenosma bracteosum Bonati, a medicinal plant, usually found in the Tay Ninh province of Vietnam, is commonly used to treat liver and lung diseases. Reports to date have focused on the bioactive elements of these plants, and much remains unknown about the endophytic and rhizosphere soil bacterial communities. 16S rDNA gene-based metagenomic analysis was used to examine the bacterial communities of root tissues and rhizosphere soils to gain insight into the rhizosphere and endophytic bacterial communities of *Adenosma bracteosum* at various ages. The findings showed that while 36 phyla were found in young plants, only 31 phyla were found in older plants. Furthermore, the bacterial communities in soil samples from the rhizosphere and roots differed from each other. In soil samples at two developmental stages, Chloroflexi was found to be dominant, whereas Proteobacteria dominated the root sample. Despite variations in their distribution, the composition of bacterial communities was similar in root and rhizosphere soil samples. Nine phyla—Proteobacteria, Chloroflexi, Acidobacteriota, Actinobacteriota, Firmicutes, Planctomycetota, Cyanobacteria, Verrucomicrobiota, and Bacteroidota—were present with relative abundances greater than 1%. The rhizosphere soil may have originated from the endophytic bacteria found in root. Predictive metagenome analysis further corroborated this, showing notable differences in the ability of bacteria inhabiting root and rhizosphere soil to break down aromatic compounds. The ability to degrade aromatic compounds may be related to the adaptation mechanisms required for endophytes to colonize plant interiors. These findings supported the theory that the root of *Adenosma bracteosum* Bonati is colonized by rhizosphere bacteria.

Keywords: *Adenosma bracteosum*, endophytic bacteria, metagenomic analysis, rhizosphere bacteria, medicinal plants, predictive metagenome analysis

**A STUDY OF CONSUMER PERCEPTIONS OF GREEN BUILDINGS FOR
SUSTAINABLE DEVELOPMENT**

Assoc. Prof. Dr. Ravikeerthi Jangamakote VARADARAJU
Presidency College (Autonomous), Bangalore India 560024
Email:ravikeerthi@presidency.edu.in

Abstract

This article explores key principles, strategies, and technologies associated with the five major elements of green building design: Sustainable Site Design, Water Conservation and Quality, Energy and Environment, Indoor Environmental Quality, and Conservation of Materials and Resources. Green Buildings involves integrating energy efficiency into new buildings through design and advanced technologies. With growing interest in energy efficiency for cost-effectiveness and environmental benefits, many municipalities now require commercial buildings to meet green construction standards. This trend has led to an increased demand for individuals skilled in managing and maintaining energy-efficient systems. Green Building residential projects will be essential in the future. The study has to highlight picture of responses from developers and builders based on their knowledge, application, and dedication towards green building. The commitment and dedication not only needs to come from the consumer side, but also from those designing homes, constructing homes, and developing residential areas.

Scope of the Study:

- The purpose of the study is to explore the awareness and willingness of consumers to incorporate green building concepts in their residential and commercial buildings.
- This study aims to understand climatic conditions independent of human activities.
- It will focus on establishing stable, sustainable energy sources.
- Exploring the restorative use of land for long-term sustainable habitats is a key objective.
- Emphasizing the restorative use of materials and assemblies responsible for lifecycle impacts.
- The study prioritizes enhancing human safety, health, and productivity in built environments.

Research Gap:

- Research on Green Building in the Indian context is currently limited.
- Achieving sustainability for the Earth's ecosystems remains a significant challenge.
- Green building is a dynamic field driven by various concerns such as climate change, energy availability, and their impacts on health and performance.
- Effective research requires collaboration among diverse academic and professional disciplines.

Statement of Research Problem:

Green building offers a holistic and practical solution to these environmental and health issues, relying on continuous improvement of processes, technologies, and performance to minimize negative impacts and contribute to environmental restoration and sustainable resource management. The research problem entails analyzing and developing initiatives in green

building that require financial support and engagement at institutional and individual levels. Currently, these initiatives lack support, posing significant challenges for further development. While the built environment serves human needs, it also has significant negative impacts on the natural environment and associated elements.

Objectives:

The objectives of the research study are:

1. Investigate consumer and developer preferences for green buildings over traditional ones.
2. Develop a comprehensive roadmap at national and state levels to encourage widespread adoption of sustainable and energy-efficient buildings.
3. Identify research and development requirements for improved green building technologies.
4. Examine policy interventions through laws and regulations for the real estate sector.
5. Evaluate gaps in human resources and training requirements for personnel in the construction sector.

Research Design:

A survey of builders and consumers will be conducted to find out the awareness and willingness to adopt Green building technology.

The responses will be obtained from a questionnaire in the city of Bangalore India through electronic media like google forms.

The responses will be used to obtain Chi-square, factor analysis etc from SPSS

Keywords: Sustainable development, Home consumers, Environment and health, Ventilation and hygiene.

**SOCIOECONOMIC DETERMINANTS AND TRENDS IN CRIME RATES IN
PAKISTAN A REVIEW BY DR FAISAL**

Muhammad FAISAL (ORCID:0000-0002-5797-766X)

Director (HRIMS), Ministry of Human Rights Commission, Pakistan.

Email: dr.faisalshabbir88@gmail.com

ABSTRACT

Intentional homicides, defined as unlawful killings resulting from domestic disputes, interpersonal violence, conflicts over resources, gang violence, and predatory killings by armed groups, have been a persistent issue in Pakistan. Recent crime statistics show a volatile trend: in 2022, the crime rate was reported as 0.00, indicating a 100% decline from 2021. However, in 2021, the crime rate was 3.98, a 6.48% increase from 2020, which itself saw a 2.34% rise from 2019. The 2019 rate was 3.65, marking a 2.64% decline from 2018. Independent observers attribute the surge in crime to factors such as unemployment, illiteracy, rising inflation, and poverty, especially in urban centers like Lahore, a city with a population exceeding 11 million. These observers emphasize addressing root causes like poverty, unemployment, lack of education, and social inequality to combat crime effectively. The interconnected nature of poverty and crime in Pakistan reveals a cause-effect relationship exacerbated by high inflation rates, unemployment, and a fractured political system, pushing millions into poverty and criminal activities. The displacement of skilled and experienced individuals from their jobs further aggravates the situation, leading to an alarming increase in offenses and a lack of rehabilitation initiatives. Addressing these socioeconomic factors is crucial for reducing crime and enhancing societal stability. Deliberate crimes are evaluations of unlawful murders intentionally caused because of homegrown debates, relational brutality, fierce contentions over land assets, intergang savagery over turf or control, and ruthless viciousness and killing by equipped gatherings. Deliberate manslaughter does not exclude all purposeful killing; the thing that matters is ordinarily in the association of the killing. People or little gatherings normally commit manslaughter, while killing in outfitted struggle is generally dedicated by genuinely firm gatherings of up to a few hundred individuals and is consequently typically prohibited. Free eyewitnesses accept joblessness, lack of education, rising expansion and destitution are driving variables behind the wrongdoing flood, especially in Lahore, a city of north of 11 million populace. They underline the need to address the underlying drivers like destitution, joblessness, absence of training and social imbalance. Neediness and wrongdoing in Pakistan can be naturally connected because of the idea of the reason impact relationship. High paces of both expansion and joblessness and a cracked political framework have done a great many Pakistani residents into neediness, frequently end up in obscurity hidden worlds of wrongdoing. Unemployment is the central motivation to makes wrongdoing exercises, even those individuals that are in positions. Dr Faisal showing the situation that government making them jobless, when the talented and experience individuals going to jobless then causes disturbing circumstance and makes more obstacles for those families and lives. at long last the people doing offenses and there is no regulation and exercises to rehabilitate the people.

Keywords: homicides, disputes, conflicts, exacerbated, joblessness, imbalance.

**REIMAGINING THE ACADEMIC E-LEARNING'S RISE IN HIGHER
EDUCATION: BEYOND CONVENIENCE**

Zohaib HASSAN SAIN (ORCID:0000-0001-6567-5963)

Faculty of Business & Management Sciences, Superior Universitas, Pakistan

Email:zohaib3746@gmail.com

Abstract

This study delves into the dynamic interplay of technological advancements, instructional methodologies, and foundational support in online higher education. Technology is seen as a vital aid, not a substitute, for educators, enhancing rather than replacing their role. Both teachers and students encounter unique challenges and prospects in online academic environments. Institutions must meet rising demands for quality and adaptability by crafting tailored courses and innovative teaching methods. Instructors must adjust their approaches to cater to diverse student needs, potentially leading to increased workloads and necessitating proactive management and robust support systems. Online learning can reshape traditional university models by favouring interactive, lecture-free formats and virtual classrooms. However, successful implementation requires careful consideration. Instances in the UK illustrate how costly online programs often prioritize technology over effective pedagogy, functioning more as content repositories than interactive learning hubs. Bridging the gap between technology and teaching strategy is crucial for digital learning's transformative potential. Investment in technological infrastructure and educator training is vital for building effective online initiatives grounded in sound educational principles. A balanced approach can unlock the full potential of online education by fostering engaging student interactions, fostering a learning community, and empowering educators with relevant skills. Achieving seamless integration of technology and pedagogy holds promise for enriching tertiary education experiences.

Keyword: e-learning; higher education; quality assurance; teaching and learning styles.

**EXPLORING THE TRANSFORMATIVE IMPACT: AI'S INFLUENCE ON
ADVANCEMENTS IN INDUSTRIAL RESEARCH**

Zohaib HASSAN SAIN (ORCID:0000-0001-6567-5963)

Superior University, Faculty of Business & Management Sciences, Lahore, Pakistan.

Email:zohaib3746@gmail.com

Abstract

This research investigates the transformative influence of artificial intelligence (AI) on the landscape of industrial research. AI, as a powerful tool, plays a pivotal role in shaping and advancing research methodologies within diverse industrial sectors. The study delves into the specific ways AI is revolutionizing data analysis, pattern recognition, and decision-making processes in industrial research. It also explores the challenges and opportunities associated with the integration of AI, addressing ethical considerations, data privacy, and the overall impact on research outcomes. By examining the multifaceted role of AI in industrial research, this research contributes to a deeper understanding of the evolving dynamics between technology and scientific inquiry.

Keywords:Artificial Intelligence (AI), Data Analysis, Industrial Research, Pattern Recognition, Research Methodologies.

GLOBALISATION OF SECURITY IN INTERNATIONAL RELATIONS

Assistant, Professor. Dr Vaishali KRISHNA

Centre for Russian and Central Asian Studies, School of International Studies, Jawaharlal
Nehru University, New Delhi (India)

Abstract for Individual paper (section 129 International Security)

7th Global International Studies Conference of the World International Studies committee

Abstract

The security related impact of developmental challenges around the world is obviously due to globalisation which magnifies the interdependence. The two kinds of security such as Traditional and Non-traditional security have taken a new place in International Relations. The security dilemma is the most important source of conflict between states and the military threats are harmful to a state when they impinge on its survival and encroach on its sovereignty or territorial integrity. What one may find is that aftermath the Cold War was perhaps the emergence of the concept of human security like the economic, food, health, environmental, personal, community and political security. With the identification of main threats to human security, that is, unchecked population growth, disparities in economic opportunities, migration pressures, environmental degradation, cyber security, drug trafficking, and international terrorism shifted the reference object from the state to the individual. Pandemic has given the world a valid reason to revisit non-traditional security threats and re-evaluate the preparedness to handle such crisis. Moreover, the Russia-Ukraine conflict has influenced the current world order. Therefore, today it is the pandemic or the Russia-Ukraine war which led to global emergency, tomorrow it could be bioterrorism, global migration, climate change. It is conspicuous that due to intricate global integration of nations, non-traditional security concerns are becoming crucial. The problem may emanate anywhere but it may spread everywhere. This paper, thus, examines the global challenges and threats to human security that exist in the modern world besides emphasising on the geopolitical ripples in International Relations. It also looks into the obvious role and the impact of non-state actors in tackling the pandemic and the situation thereof aftermath the Russia-Ukraine war.

Keywords: non-traditional security, geopolitics, globalisation, non-state actors

**VIRTUAL REALITY IN SOCIAL SCIENCE EDUCATION: TRANSFORMING
LEARNING EXPERIENCES**

MSc. Denada AHMETI (RADA)

Logos University College

MSc. Jona AHMETI

Logos University College

Abstract

This study looks into how the integration of virtual reality (VR) technology in education has been carried out, which presents an important opportunity to improve traditional learning methods, especially in the social sciences and humanities. VR provides immersive and interactive environments that can deepen students' understanding of complex social concepts, historical events, and cultural contexts. It can increase engagement and motivation by making abstract concepts tangible and relatable. Experiential learning through VR allows students to “live” experiences, fostering deeper understanding. Additionally, VR can help develop empathy by simulating real-life social situations and different perspectives. Despite its potential, challenges such as technical and financial barriers, content development, and teacher training must be addressed for effective implementation. The aim of this study is to explore and evaluate the potential of Virtual Reality (VR) technology to enhance learning experiences in social sciences and humanities education. This study begins by emphasizing how virtual reality (VR) technology can revolutionize the teaching of social science and humanities subjects. The immersive and interactive qualities of virtual reality present special chances to improve student motivation, engagement, and comprehension of difficult social concepts, historical events, and cultural contexts. We have searched databases and collected data from Research Gate, Web of Science, Scopus, and Google Scholar. The report does, however, also note the difficulties in implementing VR, including the need for teacher preparation, content development, and financial and technological obstacles. The study's goal is to investigate and assess how VR might be used to enhance learning outcomes in social science education in light of these factors. The study found that VR significantly increased student engagement by 35% and motivation by 40% compared to traditional methods. Controlled experiments showed a 30% higher retention rate of social science concepts and a 25% improvement in test scores for students using VR. Qualitative data from interviews and focus groups revealed that students found VR more immersive and enjoyable, enhancing their understanding and empathy for historical and social contexts. Classroom observations indicated more interactive and collaborative learning environments with VR. Despite technical and financial challenges, as well as the need for high-quality content development and teacher training, the feedback from pilot programs and workshops was positive. Overall, the results support the potential of VR to transform social science education by improving engagement, motivation, and learning outcomes. The study concludes that Virtual Reality (VR) technology holds significant promise for enhancing social science education by increasing student engagement, motivation, and understanding of complex concepts. The mixed-methods approach revealed that VR improved engagement by 35%, motivation by 40%, and retention rates by 30%, with a 25% increase in test scores. Qualitative data showed that VR fostered greater empathy and provided a more immersive learning

experience. Despite facing technical and financial barriers, as well as challenges in content development and teacher training, the positive outcomes from pilot programs and workshops highlight VR's educational potential. The study underscores the importance of ongoing support and professional development for educators to effectively integrate VR into their teaching. Overall, the findings suggest that with proper implementation and resources, VR can significantly enhance learning outcomes in social science education.

Keywords: Virtual Reality (VR), Social Science Education, Immersive Learning, Student Engagement, Experiential Learning

**HEMŞİRELER ARASINDA İŞ DOYUMU VE İLİŞKİLİ FAKTÖRLER: HARGEİSA
GROUP HASTANESİNDE BİR ARAŞTIRMA**

Salma Maxamed WARSAME (ORCID:0009-0002-0703-0723)

İstanbul Nişantaşı Üniversitesi
Email:salma1mw@gmail.com

Dr. Öğr. Üyesi, Ayşen BAKKALOĞLU (ORCID:0000-0002-2500-146X)

İstanbul Nişantaşı Üniversitesi
Email:aysen.bakkaloglu@nisantasi.edu.tr

Özet

Bu araştırma, Somaliland'deki Hargeisa Group Hastanesi'nde çalışan hemşirelerin iş doyumunu seviyelerini belirlemeyi ve bu seviyeleri etkileyen faktörleri incelemeyi amaçlamaktadır. Günümüz sağlık hizmetlerinde, hasta memnuniyeti ve kaliteli hizmet sunumu giderek daha önemli hale gelmektedir. Bu nedenle, sağlık çalışanlarının iş doyumunu, sağlık hizmetlerinin kalitesi ve hasta memnuniyeti açısından kritik bir faktördür. Araştırma, iş doyumunun önemini vurgulamak için geniş bir literatür taramasıyla başlamaktadır. İş doyumunu kavramı, çalışanların işleriyle ilgili duygusal durumlarını ifade eder ve çalışanların işlerinden aldıkları doyumunu yansıtır. Bu kavram, çalışanların motivasyonunu, bağlılığını ve iş performansını etkileyen önemli bir faktördür. Literatürdeki çalışmalar, iş doyumunu ile çalışma koşulları, yönetim tarzı, sosyo-demografik faktörler ve işin doğası gibi çeşitli değişkenler arasında karmaşık ilişkiler olduğunu göstermektedir. Araştırmanın yöntemi, kesitsel bir desen kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Veri toplama aracı olarak anket formu kullanılmış ve bu form, hemşirelerin iş doyumunu düzeylerini değerlendirmek için uygun ölçekler içermiştir. Ankette, hemşirelerin sosyo-demografik özellikleri, çalışma koşulları ve iş doyumunu üzerine algılarıyla ilgili sorular yer almıştır. Çalışmaya toplam 179 hemşire katılmıştır. Veriler, istatistiksel analizlerle değerlendirilmiş ve çeşitli ilişkiler ve desenler ortaya konmuştur. Bulgular katılımcıların orta düzeyde iş doyumunu yaşadıklarını göstermektedir. Cinsiyet, medeni durum, eğitim düzeyi ve çalışma türü gibi demografik faktörlerin iş doyumunu üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmamıştır. Ancak yaş, çalıştıkları birimdeki pozisyon gibi faktörlerin iş doyumunda belirleyici rol oynadığı görülmüştür. Araştırmanın sonuçları sağlık kurumlarına hemşirelerin iş doyumunu etkileyen değişkenlerin anlaşılmasında ve iş doyumunu artırıcı politika ve uygulamaların geliştirilmesinde yol gösterebilir.

Anahtar Kelimeler

İş doyumunu, hemşireler, sağlık hizmetleri, demografik faktörler, Hargeisa Group Hastanesi.

**JOB SATISFACTION AND RELATED FACTORS AMONG NURSES: A RESEARCH
AT HARGEISA GROUP HOSPITAL**

Abstract

This research aims to determine the job satisfaction levels of nurses working at Hargeisa Group Hospital in Somaliland and examine the factors affecting these levels. In today's healthcare services, patient satisfaction and quality service delivery are becoming increasingly important. Therefore, job satisfaction of healthcare professionals is a critical factor for the quality of healthcare services and patient satisfaction. The research begins with an extensive literature review to highlight the importance of job satisfaction. The concept of job satisfaction expresses the emotional states of employees regarding their jobs and reflects the satisfaction employees get from their jobs. This concept is an important factor affecting employee motivation, commitment and job performance. Studies in the literature show that there are complex relationships between job satisfaction and various variables such as working conditions, management style, socio-demographic factors and the nature of the job. The method of the research was carried out using a cross-sectional design. A survey form was used as a data collection tool and this form contained appropriate scales to evaluate nurses' job satisfaction levels. The survey included questions about nurses' socio-demographic characteristics, perceptions of working conditions and job satisfaction. A total of 179 nurses participated in the study. The data were evaluated with statistical analysis and various relationships and patterns were revealed. The findings show that the participants experienced a moderate level of job satisfaction. Demographic factors such as gender, marital status, education level and type of work did not have a significant effect on job satisfaction. However, it has been observed that factors such as age and position in the unit they work in play a determining role in job satisfaction. The results of the research can guide healthcare institutions in understanding the variables affecting nurses' job satisfaction and in developing policies and practices that increase job satisfaction.

Keywords: Job satisfaction, nurses, healthcare, demographic factors, Hargeisa Group Hospital.

İLKOKUL ÖĞRENCİLERİNİN OKUMA PROFİLLERİNİN ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ

Şafak KAMAN (ORCID:0000-0002-8378-6963)

Kastamonu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Temel Eğitim Bölümü Sınıf Eğitimi
Okuma, anlama, yazma
Email:safakkaman@gmail.com

Aydın BULUT (ORCID:0000-0003-3139-4367)

Kastamonu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Temel Eğitim Bölümü Sınıf Eğitimi
Okuma, anlama, yazma
Email:afgblt342200@gmail.com.tr

ÖZET

Okuma, bireyin yaşamında temel bir beceri olarak kabul edilir ve özellikle ilkökul çağındaki öğrenciler için hayati önem taşır. İlkokul dönemi, okuma becerilerinin temelini oluşturulduğu ve bu becerilerin gelişiminde kritik bir dönemdir. Bu araştırmanın da amacı, İlkokul öğrencilerinin okuma profillerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesidir. Genel tarama modeli kullanılarak yapılmış olan çalışmanın örneklem grubunu 2023-2024 eğitim-öğretim yılında, Kırşehir İlinde bulunan ve Milli Eğitim Bakanlığına bağlı devlet okuluna ve özel okula giden 537 ilkökul öğrencisi oluşturmuştur. Araştırmaya katılan öğrencilerin kişisel özelliklerini belirlemek amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanan Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Kişisel Bilgi Formunda öğrencilerin cinsiyetleri, sınıf düzeyleri, anne-baba eğitim düzeyleri ve öğrenim gördükleri okul türüne yönelik sorular yer almıştır. Araştırma verileri “Okuma Profili Ölçeği” ile elde edilmiştir. Araştırma sonuçları cinsiyet değişkeni olarak ele alındığında erkek ve kız öğrencilerinin okuma profili algılarının belirgin şekilde farklılaştığı görülmüştür. Dahası analiz sonuçları öğrencilerin okuma profili algılarının sınıf düzeyine göre anlamlı bir farklılık ortaya koyduğunu göstermektedir. Sonuçlar öğrencilerin anne mezuniyet durumuna göre değerlendirildiğinde öğrencilerin okuma profili algılarının anne eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık ortaya koymadığını göstermektedir. Benzer şekilde baba mezun durumuna göre sonuçlar öğrencilerin okuma profili algılarının baba eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık ortaya koymadığını göstermiştir. Ayrıca öğrencilerin okuma profili algılarının öğrenim görülen okul türüne göre anlamlı bir farklılık ortaya koyduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Okuma, Okuma Profili, İlkokul Öğrencileri

**EXAMINATION OF READING PROFILES OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS IN
TERMS OF VARIOUS VARIABLES**

ABSTRACT

Reading is considered a fundamental skill in an individual's life and is of vital importance, especially for primary school students. The primary school period is a critical time when the foundation of reading skills is established and these skills are developed. The aim of this research is to examine the reading profiles of primary school students in terms of various variables. The study, conducted using a general survey model, included a sample group of 537 primary school students attending public and private schools affiliated with the Ministry of National Education in Kırşehir during the 2023-2024 academic year. A Personal Information Form, prepared by the researcher, was used to determine the personal characteristics of the students participating in the research. The Personal Information Form included questions about the students' gender, grade level, parental education level, and the type of school they attend. The research data were obtained using the "Reading Profile Scale." When the research results were considered in terms of the gender variable, it was found that the reading profile perceptions of male and female students differed significantly. Furthermore, the analysis results showed that the reading profile perceptions of students differed significantly according to grade level. When the results were evaluated according to the mother's educational status, it was found that the reading profile perceptions of students did not differ significantly according to the mother's educational status. Similarly, the results according to the father's educational status showed that the reading profile perceptions of students did not differ significantly according to the father's educational status. Additionally, it was found that the reading profile perceptions of students differed significantly according to the type of school attended.

Keywords: Reading, Reading Profile, Primary School Students

**ÖĞRENCİLERİN DİJİTAL OKUMA MOTİVASYONLARININ İNCELENMESİ:
BOYLAMSAL BİR ÇALIŞMA**

Şafak KAMAN (ORCID:0000-0002-8378-6963)

Kastamonu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Temel Eğitim Bölümü Sınıf Eğitimi
Okuma, anlama, yazma
Email:safakkaman@gmail.com

Aydın BULUT (ORCID:0000-0003-3139-4367)

Kastamonu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Temel Eğitim Bölümü Sınıf Eğitimi
Okuma, anlama, yazma
Email:afgblt342200@gmail.com.tr

ÖZET

Günümüzde basılı metinlerin ortadan kalktığını söylemek doğru değildir. Ancak yetişkinlerin bilgi edinme, haberleşme, iş sürecini takip etme gibi amaçlarla çoğunlukla dijital okumayı kullandıkları görülmektedir. Dijital okuma sahip olduğu bilgiye ulaşma kolaylığı, taşınabilirlik, çoklu duyuya hitap etme, ulaşılabilirlik, ekonomiklik gibi çeşitli avantajlar nedeniyle günden güne kullanım sıklığını arttırmaktadır. Bireyin yaşamı algıladığı becerilerden birisi olan okuma, gelişen olanaklarla birlikte farklı formlara dönüşmektedir. Dijital okuma giderek yaygınlaşmakta geniş kitlelerce ve artan sıklıkla kullanılmaktadır. Okuma sürecini etkileyen değişkenlerden biri olan motivasyonu, dijital okuma sürecinde görmezden gelmek mümkün değildir. Öğrencilerin dijital okuma motivasyonlarını belirlemek, mevcut durum hakkında bilgi edinmek ve öğrencileri dijital okumaya motive edecek etkinlikler tasarlamak için önem taşımaktadır. Bu bağlamda bu çalışmanın amacı ilkökul üçüncü sınıftan sekizinci sınıfa kadar öğrenime devam etmekte olan öğrencilerin dijital okuma motivasyonları boylamsal olarak incelemektir. Araştırma betimsel nitelikte tarama modeli ile tasarlanmıştır. Araştırmanın örneklem grubunu Kastamonu ili merkez okullarında öğrenim görmekte olan 529 öğrenci oluşturmuştur. Veri toplama aracı olarak “Dijital Okuma Motivasyonu” ölçeği kullanılmıştır. Dijital Okuma Motivasyonu Ölçeği “bireysel yararlar”, “içerik” ve “etkileycilik” şeklinde isimlendirilen 3 alt boyut olmak üzere toplam 19 maddeden oluşmaktadır. Veriler SPSS 22 paket programı kullanılmıştır. Verilerin analizinde bağımsız ölçümlerde t-testi ve Tek Faktörlü ANOVA kullanılmıştır. Araştırma sonunda öğrencilerin dijital okuma motivasyon düzeylerinin orta düzeyde olduğu ortaya konmuştur. Dijital okuma motivasyonlarının ise cinsiyet değişkenine göre erkek öğrenciler lehine anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir. Sınıf değişkeni açısından ise manidar bir farklılık ortaya konmuş ve sınıf seviyesi arttıkça dijital okuma motivasyonunun arttığı görülmüştür. Bu çalışmadan elde edilen sonucun okuma ve anlama alanında ilgili muhataplara farklı perspektif sunması açısından önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Dijital okuma, motivasyon, öğrenci

**EXAMINATION OF STUDENTS' DIGITAL READING MOTIVATIONS: A
LONGITUDINAL STUDY**

ABSTRACT

It is not accurate to say that printed texts have disappeared today. However, it is observed that adults mostly use digital reading for purposes such as acquiring information, communication, and following work processes. Digital reading is increasingly being used due to various advantages such as ease of access to information, portability, appealing to multiple senses, accessibility, and cost-effectiveness. Reading, which is one of the skills perceived in an individual's life, is transforming into different forms with evolving opportunities. Digital reading is becoming increasingly widespread and is being used by broad masses with increasing frequency. Motivation, one of the variables affecting the reading process, cannot be ignored in the process of digital reading. Determining students' digital reading motivations, acquiring information about the current situation, and designing activities to motivate students for digital reading are important. In this context, the aim of this study is to examine the digital reading motivations of students continuing their education from the third grade to the eighth grade dimensionally. The research was designed with a descriptive survey model. The sample group of the research consisted of 529 students studying in primary schools in the center of Kastamonu province. The 'Digital Reading Motivation' scale was used as the data collection tool. The Digital Reading Motivation Scale consists of a total of 19 items, which are named as 3 sub-dimensions: 'individual benefits,' 'content,' and 'appeal.' SPSS 22 package program was used for data analysis. Independent samples t-test and One-Way ANOVA were used in the analysis of the data. At the end of the research, it was revealed that the level of students' digital reading motivation is moderate. It was determined that there is a significant difference in favor of male students in terms of digital reading motivations according to the gender variable. In terms of the class variable, a significant difference was revealed, and it was observed that digital reading motivation increases as the class level increases. The result obtained from this research is important in terms of providing different perspectives to the relevant stakeholders in the field of reading and comprehension.

Keywords: Digital reading, motivation, student

**TURKISH WOMEN AS SUBALTERN IDENTITIES; IMAGE OF TURKISH
WOMEN IN RENAISSANCE TRAVEL WRITINGS**

Öğr. Gör. Zühal GÖKBEL (ORCID:0000-0003-2772-7042)
Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu, Kırşehir
Çalışma Alanı: İngiliz Dili ve Edebiyatı
Email: zuhal.gokbel@ahievran.edu.tr

ABSTRACT

The Western image of the Turk is characterised by certain distinct stereotypes, the most common of which are the ‘Terrible, Barbarian and Lustful’ Turk. These stereotypical images have deep roots in the Ottoman encounters with Christian Europe. Turkish women have been one of the most referenced identities in various sources, particularly travel writings. Their representations are crucial in comprehending how the otherization processes are conducted against Turks as political propaganda. Through women's status, the Ottoman-Turkish Empire's Islam drew the interest of writers throughout Europe, especially those in England. The fundamental bases for their observations were the disparities in women's status and roles between England and the Ottoman's religion, culture, and social customs. Especially the representations of Harem and life in Seraglio became a part of the Oriental gaze; the submissive, covered Muslim woman's image reinforced the mystical oriental women. Seraglio was the centre of the sexual arrangements making the women objects for the male pleasure. Thus, in travel narratives harem is a frequently used motif, even if it is not attainable for foreign visitors specifically for male ones. Renaissance travel narratives include both positive and negative images of Turkish women despite the biased and prejudiced attitude adopted by travel writers of the era. This paper aims to examine the representation of Turkish women in various travel narratives written in the Renaissance period. These texts seem to serve as a means of meeting the expectations of Western readers; Turkish women appeared as the embodiment of feminine submissiveness.

Keywords: Orientalism, Harem, Travel Writing, Turkish Women.

TÜRKİYE'DE ENTELEKTÜEL SERMAYE VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ

Dr. Öğr. Üyesi, Hüseyin YILMAZ (ORCID:0000-0002-3734-4718)
Siirt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu
Email:huseyinyilmaz@siirt.edu.tr

Özet

İçsel büyüme teorileri ile birlikte ekonomik büyümenin sadece maddi kaynaklarla değil maddi olmayan kaynaklarla da büyüebileceği anlaşılmıştır. Pazarlama, eğitim, kuruluş, araştırma ve gelişim faaliyetleri maliyeti ve insan kaynakları geliştirme maliyeti kaynaklı maddi olmayan varlıklar olarak tanımlayabileceğimiz entelektüel sermaye sadece bireylerin değil toplumların da ekonomik büyümesine katkıda bulunmaktadır. Bu çalışmanın amacı Türkiye’de entelektüel sermaye ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi ampirik olarak ortaya koymaktır. Çalışma 1990-2022 yılları arasındaki yıllık verileri kapsamakta olup ekonomik büyümenin göstergesi olarak Dünya Bankası veri tabanından alınan Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla ve kişi başı Gayri Safi Yurtiçi hâsıla kullanılmıştır. Kültürel sermaye değişkeni olarak Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı veri tabanından alınan İnsani Gelişmişlik Endeksi, Dünya Bankası veri tabanından alınan Araştırma ve Geliştirme Harcamaları, Penn Dünya Tablosu veri tabanından alınan Beşeri Sermaye endeksi ve Dünya Rekabet Endeksi veri tabanından alınan Sektör Verimliliği olmak üzere 4 farklı değişkenden yararlanılmıştır. Ampirik sonuçlara ulaşmak için a) Fourier ADF, GLS, KPSS ve LM birim kök testlerinden b) Uzun dönem ilişkinin varlığı Tsong vd. (2016) tarafından literatüre kazandırılan Fourier Shin Eşbütünleşme analizinden c) Değişkenlerden arasındaki ilişkinin sayısal olarak ifade edilmesi için Geliştirilmiş En Küçük Kareler Yönteminden (FMOLS) yararlanılmıştır. Zaman serisi analizlerinde bir önkoşul olarak görülen birim kök test analizlerinin kökeni 1979 yılına kadar dayanmaktadır. Klasik birim kök birim analizleri ülkelerde meydana gelen şokları dikkate almaması sonucunda yapısal kırılmalı birim kök testlerini ortaya çıkmıştır. Fakat hem klasik hem de yapısal kırılmalı birim kök testlerinin yumuşak geçişleri dikkate almaması nedeni ile bu çalışmada serilerin durağanlığı yumuşak geçişli şokları bile dikkate alan Fourier ADF, GLS, KPSS ve LM birim kök testleri ile analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular değişkenlerin seviyede birim köklü olduğunu gösterirken birinci farkta durağanlaştığını ortaya koymuştur. Seriler arasında uzun dönemli ilişkinin varlığını incelemek için yapılan Fourier Shin Eşbütünleşme analizi sonucunda kültürel sermaye ve ekonomik büyüme ile kişi başı GSYİH arasında istatistiksel olarak anlamlı bir eşbütünleşik ilişki olduğu göstermiştir. Bu ilişkiyi sayısal olarak ifade etmek için kullanılan FMOLS katsayı tahmincisi kültürel sermayede meydana gelen %1’lik artışın ekonomik büyümeyi %1.72 oranında arttırdığını, kişi başı GSYİH’yı ise %1.41 oranında arttırdığını ortaya koymuştur. Ampirik sonuçlar Türkiye’de büyümenin ve kişi başı geliri arttırmasında diğer sermaye türleri gibi kültürel sermayenin de önemli bir rol oynadığını ortaya koymaktadır. Bu bağlamda kültürel sermayeye yapılan yatırımların bir gider olarak değil ekonomik büyümeyi ve kişi başı geliri arttıran bir değişken olarak görülmesi ve uygulanacak politikalarda bu bağlamda oluşturulması gerekliliğini ortaya koymuştur.

Anahtar Sözcükler: Kültürel Sermaye, Ekonomik Büyüme, Fourier-Shin Eşbütünleşme, Katsayı Tahmini

THE RELATIONSHIP BETWEEN INTELLECTUAL CAPITAL AND ECONOMIC GROWTH IN TURKEY

Abstract

With endogenous growth theories, it has been understood that economic growth can grow not only with material resources but also with non-material resources. Intellectual capital, which we can define as intangible assets originating from marketing, education, establishment, research and development activities costs and human resources development costs, contributes to the economic growth of not only individuals but also societies. The aim of this study is to empirically reveal the relationship between intellectual capital and economic growth in Turkey. The study covers annual data between 1990 and 2022, and Gross Domestic Product and Gross Domestic Product per capita taken from the World Bank database were used as indicators of economic growth. As a cultural capital variable, 4 different variables were used: Human Development Index taken from the United Nations Development Program database, Research and Development Expenditures taken from the World Bank database, Human Capital index taken from the Penn World Table database and Sector Productivity taken from the World Competitiveness Index database. To obtain empirical results, a) Fourier ADF, GLS, KPSS and LM unit root tests. b) Existence of long-term relationship Tsong et al. (2016) and c) Improved Least Squares Method (FMOLS) was used to numerically express the relationship between variables. The origin of unit root test analysis, which is seen as a prerequisite in time series analysis, dates back to 1979. As a result of classical unit root analyzes not taking into account the shocks occurring in countries, unit root tests with structural breaks emerged. However, since both classical and structural break unit root tests do not take smooth transitions into account, in this study, the stationarity of the series was analyzed with Fourier ADF, GLS, KPSS and LM unit root tests, which even take into account soft transition shocks. The findings showed that the variables had unit roots at the level and became stationary at the first difference. As a result of the Fourier Shin Cointegration analysis conducted to examine the existence of a long-term relationship between the series, it has been shown that there is a statistically significant cointegrated relationship between cultural capital and economic growth and GDP per capita. The FMOLS coefficient estimator used to express this relationship numerically revealed that a 1% increase in cultural capital increases economic growth by 1.72% and GDP per capita by 1.41%. Empirical results show that growth and per capita income in Turkey increase. It reveals that cultural capital, like other types of capital, plays an important role in increasing. In this context, it has been revealed that investments in cultural capital should be seen not as an expense but as a variable that increases economic growth and per capita income, and the policies to be implemented should be created in this context.

Keywords: Cultural Capital, Economic Growth, Fourier-Shin Cointegration, Coefficient Estimation

DALLI DESTANI'NDA KAHRAMANIN ZAFER ORTAĞI GIRAT

Büşra ERGÜL (ORCID:0000-0002-3654-2608)

Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Yüksek Lisans Öğrencisi, Türk Halk Edebiyatı
Email:busraergul036@hotmail.com

ÖZET

Her toplumun geçmişinde var olan kültürel, tarihi, sosyal yaşantı, inanç gibi birçok değerlerin bilinmeyen taraflarını günümüze sözlü veya yazılı şekilde aktarabilen destanlar, sembolik ve mitolojik açıdan zengin bir potansiyel barındıran edebi verimlerdir. Her topluma özgü olan destansı anlatılar, Türk toplumu açısından ise milli kimliği açığa çıkartarak topluma birlik ve beraberlik duygusunu aşıl原因an kültür taşıyıcısıdır. Atlı göçebe yaşam tarzını benimseyen Türk toplumu için değişen yaşam şartları, mekânlar, olaylar ve öne çıkan unsurlar göz önünde bulundurulduğunda at motifi, en sık rastlanan ve değer arz eden bir motif olmuştur. Bu çalışmada, Türk boylarının ortak değerlerinden Köroğlu Destanı dairesi içinde gelişen Özbek Türklerine ait hem kahramanlık hem aşk konularını bünyesinde barındıran Dalli Destanı'nda yer alan Girat'ın sembolik ve mitolojik açıdan değerini ortaya koymak amaçlanmıştır. Kahramanın kader ortağı olarak nitelendirebileceğimiz Girat, diğer atlara kıyasla olağanüstü özelliklere sahip kutsal bir varlıktır. At motifi, Dalli Destanı'nda da olduğu gibi birçok kahramanlık konulu destanlarda, destan kahramanlarına zor durumlarda yardımcı bir rehber, bireyleşme serüveninde yoldaş, mücadele esnasında sezgileri ve çevikliği ile kurtarıcı bir zafer ortağıdır. Kahraman ve kahramanın seçkin atı birbirleri için neredeyse yaşamın her alanında birbirlerinden ayrılmayan vazgeçilmez ikili bir bütündür. Destan kahramanının öz benliğine ulaşma amacı ile çıktığı bireyleşim yolculuğunda, bilinmezliklerle dolu sınavlar dünyasındaki zorlu engelleri aşmasındaki en büyük yardımcısı, Girat olmuştur. Dalli Destanı'nda yer alan at motifi, kahraman için fiziksel yönden bir güç, manevi açıdan kahramanı tamamlayan bir dost olması kahramanın ulaşmak istediği hedefine daha kolay şekilde erişebilmesini sağlayan bir rol üstlenmiştir. Dalli Destanı içinde yer alan at motifi, yansıttığı simgesel değerler deşifre edilerek destan içerisindeki önemi idrak edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Destan, Dalli Destanı, at, kahraman, motif.

GIRAT, THE VICTORY PARTNER OF THE HERO IN THE DALLI EPIC

ABSTRACT

Epics, which can transfer the unknown aspects of many values such as cultural, historical, social life and beliefs that exist in the past of every society to the present day in verbal or written form, are literary works that have a rich symbolic and mythological potential. Epic narratives, which are unique to every society, are the cultural carrier that instills a sense of unity and solidarity in the society by revealing the national identity for the Turkish society. Considering the changing living conditions, places, events and prominent elements for the Turkish society, which adopts a nomadic lifestyle with horses, the horse motif has been the most common and valuable motif. In this study, it is aimed to reveal the symbolic and mythological value of Girat in the Dalli Epic, which includes both heroism and love issues belonging to Uzbek Turks, which developed within the circle of K roğlu Epic, one of the common values of Turkish tribes. Girat, which we can characterize as the hero's destiny partner, is a sacred being with extraordinary features compared to other horses. In many heroic epics, as in the Dalli Epic, the horse motif is a helpful guide for the epic heroes in difficult situations, a companion in the adventure of individuation, and a savior victory partner with its intuition and agility during the struggle. The hero and the hero's elite horse are an indispensable dual whole for each other, inseparable from each other in almost every aspect of life. In the epic hero's journey of individuation with the aim of reaching his own self, Girat has been his biggest helper in overcoming the difficult obstacles in the world of tests full of unknowns. The horse motif in the Dalli Epic has assumed a role as a physical strength for the hero, a friend who complements the hero in terms of spirituality and a role that enables the hero to reach his goal more easily. The horse motif in the Dalli Epic and the symbolic values it reflects have been deciphered and its importance in the epic has been understood.

Keywords: Epic, Dalli Epic, horse, hero, motif.

**FİLİSTİN VE İSRAİL ARASINDAKİ ÇATIŞMALARDA HİZBULLAH'IN ROLÜ VE
LÜBNAN'A ETKİLERİ**

Dr. Özlem ACAR (ORCID:0000-0002-7577-6431)

Doktora: Polis Akademisi, Kurum:MEB

Email:ozlemacar@msn.com

ÖZET

Filistin'de faaliyet gösteren Hamas (İslami Direniş Hareketi)'ın silahlı kanadının 7 Ekim 2023'de İsrail'e yönelik "Aksa Tufanı" saldırısına, İsrail Gazze'ye yönelik işgal girişimi ile karşılık vermiştir. Bununla birlikte geçmişte ve günümüzde bu iki ülke arasında yaşanan çatışmaların etkisi sadece İsrail ve Filistin topraklarıyla sınırlı kalmamakta ve sonuçları itibarıyla komşu ülkeleri de etkilemektedir. Özellikle İsrail'in kuzeyindeki Lübnan için Filistin'in durumu ayrı bir önem taşımaktadır. Filistin ve İsrail arasındaki çatışmaların Lübnan üzerindeki etkileri birden fazla boyut taşımaktadır. Lübnan'da yaşayan Filistinli mülteci nüfusunun artmasına yol açmakta, sosyal ve ekonomik krizleri artırmakta ülke içindeki mezhepsel ve etnik gerilimleri körüklemektedir. Ayrıca özellikle Filistinli mültecilerin varlığı nedeniyle İsrail'in hedefi haline gelmesi önemli bir güvenlik tehdidi oluşturmaktadır. Lübnan, 1948 ve 1967 Arap-İsrail savaşları sonrasında büyük bir Filistinli mülteci akınına maruz kalmış ve bu durum, Lübnan'ın siyasi yapısını ve toplumsal dokusunu derinden etkilemiştir. Filistinli grupların Lübnan'daki varlığı, zaman zaman İsrail ile Lübnan arasındaki sınır çatışmalarını da körüklemektedir. Bu noktada Hizbullah'ın rolü özellikle önemlidir. İran tarafından desteklenen Hizbullah, Lübnan'ın güneyinde ve Bekaa Vadisi'nde güçlü bir varlık sürdürmekte ve İsrail'e karşı silahlı direnişin başlıca aktörü olarak öne çıkmaktadır. Hizbullah, 1982 yılında İsrail'in Lübnan'ı işgaline karşı direniş hareketi olarak kurulmuş ve zamanla bölgedeki en etkili askeri ve siyasi güçlerden biri haline gelmiştir. Aynı zamanda Lübnan'daki Şii topluluğunun haklarını savunan bir siyasi parti olarak da faaliyet göstermektedir. Hizbullah ayrıca Filistin direnişine destek vermekte ve İsrail'in varlığına karşı çıkmaktadır. Bu destek, hem ideolojik bir dayanışma hem de İran'ın bölgedeki nüfuzunu artırma stratejisinin bir parçası olarak değerlendirilebilir. Bu çalışmada, Filistin ve İsrail arasındaki çatışmanın Lübnan için sadece bir dış politika meselesi değil, aynı zamanda iç istikrar ve güvenlik açısından da kritik bir konu olduğu, ayrıca Hizbullah'ın bu çatışmadaki rolünün ve İran ile olan bağlarının, Lübnan'ın bölgedeki stratejik konumunu ve gelecekteki siyasi dinamiklerini hangi yönde şekillendirebileceği ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Hizbullah, Filistin İsrail Lübnan

THE ROLE OF HIZBULLAH IN THE CONFLICTS BETWEEN PALESTINE AND ISRAEL AND ITS EFFECTS ON LEBANON

Abstract

On October 7, 2023, the armed wing of the Palestinian Hamas (Islamic Resistance Movement) launched the "Aqsa Flood" attack against Israel, which Israel responded with an invasion attempt against Gaza. However, the impact of the past and present conflicts between these two countries is not limited to Israel and the Palestinian territories, but also affects neighboring countries. The situation of Palestine is of particular importance especially for Lebanon, which is located in the north of Israel. The effects of the conflicts between Palestine and Israel on Lebanon have multiple dimensions. It leads to an increase in the Palestinian refugee population living in Lebanon, exacerbates social and economic crises, and fuels sectarian and ethnic tensions within the country. In addition, the presence of Palestinian refugees in Lebanon poses a significant security threat as it has become a target for Israel. Following the Arab-Israeli wars of 1948 and 1967, Lebanon was subjected to a massive influx of Palestinian refugees, which deeply affected Lebanon's political structure and social fabric. The presence of Palestinian groups in Lebanon has at times fueled border conflicts between Israel and Lebanon. At this point, Hezbollah's role is particularly important. Hezbollah, supported by Iran, maintains a strong presence in southern Lebanon and the Bekaa Valley and stands out as the main actor of the armed resistance against Israel. Hezbollah was founded in 1982 as a resistance movement against the Israeli occupation of Lebanon and over time became one of the most effective military and political forces in the region. It also operates as a political party defending the rights of the Shi'ite community in Lebanon. Hezbollah also supports the Palestinian resistance and opposes the existence of Israel. This support can be considered both as ideological solidarity and as part of Iran's strategy to increase its influence in the region. This study argues that the conflict between Palestine and Israel is not only a foreign policy issue for Lebanon, but also a critical issue in terms of domestic stability and security, and that Hezbollah's role in this conflict and its ties with Iran may shape Lebanon's strategic position in the region and its future political dynamics.

Keywords: Hezbollah, Palestine Israel Lebanon

THE IMPACT OF MEDIA LITERACY ON ENVIRONMENTAL AWARENESS

Selcen BABAOĞLU AYDAŞ (ORCID:000-0002-7954-2085)

Gazi Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu

Email:selcen.aydas@gazi.edu.tr

Hakan TEKEDERE (ORCID:0000-0002-7856-9921)

Gazi Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Fakültesi, Yönetim Bilişim Sistemleri Bölümü

Email:tekedere@gazi.edu.tr

Abstract

Media literacy; with its widely accepted definition, it is the ability to access various types of media messages (visual, audio, printed, etc.), to analyze and evaluate the accessed media from a critical perspective, and to produce your own media messages. In addition, it can bring the ability to access, analyze, evaluate and transmit messages in a wide variety of written and non-written formats (television, video, cinema, advertisements, internet, etc.). It is very important to reflect, inform and teach individuals information through the media. Likewise, since the beginning of their existence, humans have met their various basic needs in order to survive from the natural environment in which they live. Improving environmental awareness will enable people to live in a healthier and safer environment, and this will only be possible by raising people with the necessary and sufficient qualifications. One of the causes of deep-rooted environmental problems in a country is lack of awareness, which is at the heart of inappropriate environmental management and incorrect use of environmental resources. Therefore, raising a society's awareness through media is one of the necessary strategies for the effective achievement of environmental goals and objectives. Raising public awareness of environmental issues is really important. The influence of the media in sensitizing the public on environmental issues and their central role in the fight against environmental problems are indispensable. In our study, the effect of media literacy on environmental sensitivity and environmental behavior change was examined. As a result of multiple linear regression analysis, it was determined that the independent variables of media literacy and environmental sensitivity significantly predicted the dependent variable of environmental behavior.

Keywords: Media literacy, Environmental sensitivity, Environmental behaviour

**1990'LAR SONRASI TARİH YAZIMINDA MEYDANA GELEN DEĞİŞİMİN MÜZE
SERGİLEMELERİNDE İNCELENMESİ: KATAR ÖRNEĞİ**

Hasan Mert KAYA

Yıldız Teknik Üniversitesi, Müzecilik Bölümü Yüksek Lisans Programı Öğrencisi.

Prof. Dr. Kadriye Tezcan AKMEHMET

Yıldız Teknik Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi, Sanat Bölümü Öğretim Üyesi

Doç. Dr. N. Hanzade URALMAN

Okan Üniversitesi, Halkla İlişkiler ve Reklamcılık Bölümü Öğretim Üyesi

Özet

1990'lardan itibaren tarih yazımının Avrupa merkezli karakterini sorgulayan Huricihan İslamoğlu'nun belirttiği gibi çoğunlukla Amerika Birleşik Devletleri, Hindistan ve Çin mahreçli yeni tarih yazım pratikleri ortaya çıkmıştır. Bu durum Katar Emirliği gibi daha önce çevre/periferi olarak görülen ülkelerin de dünya tarihi sahnesinde kendi rollerini başka bir bakış açısıyla irdeleyerek kültüralist politikalar izlemelerinin önünü açmıştır. 1990'lardan önce Al Sani hanedanı öncülüğünde kültürel ve doğal mirası vurgulayacak çok sayıda projeye imza atılmıştır. Katar'da yaşanan hızlı gelişme ve küreselleşmeye ilişkili olarak odak noktasını ulusal tarihin oluşturduğu bu projelerle Al Sani ailesi kendisinin kurucu rolü vurgulanmıştır. Geçmişte olduğu gibi günümüzde de kültür projelerine Al Sani ailesi nezaretinde sürdürülmektedir. Nitekim Katar müzelerinde sergilenen koleksiyonlar da bu aile üyeleri tarafından toplanmıştır. 1995'te ülke yönetimini eline alan Hamad bin Halifa Al Sani Katar'ın uluslararası kültür sahnesine çıkması için bir dizi kurumsal yeniliği hayata geçirmiştir. Bu çalışmanın amacı 1990'lar sonrasında küresel bir trend haline gelen yeni tarih yazımının Katar müzeleri sergi politikalarına etkisini, Katar Ulusal Müzesi ve Katar İslam Sanatları Müzesi örneğinde incelemektir. 2008'de Katar İslam Sanatları Müzesi'nin ziyarete açılması Katar'ın uluslararası kültür ve sanat platformunda yeni bir rol üstlenmek istediğini göstermiştir. 2019'da açılan Katar Ulusal Müzesi ise artık kendisini yerelliğin ötesine geçen bir anlatımın içinde konumlandırmıştır. Bu dönemde, müzecilik uygulamaları ulusal kimliğin ve toplumsal hafızanın gelecek kuşaklara aktarıldığı klasik müzecilik anlayışının ötesine geçmiştir. Bununla birlikte ulusal kimliği yansıtan ifadeleri içeren mimari tarzlarla donatılmış, dikkat çekici iç tasarım formlarıyla büyük ölçekli ve muhteşem müze binalarıyla öne çıkmışlardır. Andrew McClellan'ın koleksiyonlar ve sergileme tarzlarıyla Batı'nın İslam dünyasına ilişkin söylemsel alanının içinde gördüğü bu müzeler Katar'da Batılı metodoloji ve yeni tarih yazım pratikleri temeli ve paralelinde yeniden inşa edilen İslami kimliğin de sahneleri olmuştur. Sonuç olarak bu müzelerde teknolojinin yoğun olarak kullanıldığı sergiler uluslararası kültürel sahnenin bir parçası olma çabasıyla İslam dünyasının sekülerleştirilmiş, estetize edilmiş tarihsel anlatısının sahneleridir.

Anahtar Kelimeler: Tarih Yazımı, Batılaşma, Müze Bilim, Kültürel Kimlik

Not: Bildiri "2000'ler sonrası Türkiye'sinde Tarih Yazımında Meydana Gelen Değişimin Müze Sergilemelerinde İncelenmesi" başlıklı yüksek lisans tez çalışmasından türetilmiştir.

**AN ANALYSIS OF THE CHANGE IN HISTORIOGRAPHY AFTER THE 1990S IN
MUSEUM EXHIBITIONS: THE CASE OF QATAR**

Abstract

As pointed out by Huricihan İslamoğlu, who questions the Eurocentric character of historiography since the 1990s, new historiographical practices, mostly originating from the United States, India, and China, have emerged. This has paved the way for countries such as the Emirate of Qatar, which were previously seen as peripheral, to pursue culturalist policies by examining their own roles in the scene of world history from a different perspective. Before the 1990s, the Al Sani dynasty spearheaded numerous projects to emphasize cultural and natural heritage. In relation to the rapid development and globalization in Qatar, the Al Sani family underlined its role as a founding father through these projects that focused on national history. As in the past, cultural projects continue today under the supervision of the Al Sani family. As a matter of fact, the collections exhibited in Qatar museums were collected by members of this family. Hamad bin Khalifa Al Thani, who took over the country in 1995, implemented a series of institutional innovations to put Qatar on the international cultural stage. The aim of this paper is to examine the impact of the new historiography, which became a global trend after the 1990s, on the exhibition policies of Qatar museums with the case of Qatar National Museum and Qatar Museum of Islamic Arts. The opening of the Qatar Museum of Islamic Arts in 2008 showed that Qatar wanted to assume a new role in the international culture and art platform. The Qatar National Museum, which opened in 2019, has now positioned itself in a narrative that goes beyond localism. In this period, museological practices have gone beyond their classical understanding, in which national identity and social memory are passed onto future generations. In addition, they were characterized by large-scale and spectacular museum buildings with striking interior design forms, equipped with architectural styles that incorporated expressions of national identity. These museums, which Andrew McClellan sees within the discursive field of the West's discourse on the Islamic world with their collections and exhibition styles, have also been the stages of the reconstruction of Islamic identity in Qatar on the basis of and in parallel with Western methodology and new historiographical practices. As a result, the exhibitions in these museums, where technology is used extensively, are the scenes of the secularized, aestheticized historical narrative of the Islamic world in an effort to become a part of the international cultural scene.

Keywords: Historiography, Westernization, Museology, Cultural Identity

Note: This paper is derived from the master's thesis titled "An Analysis of the Change in Historiography in Post-2000s Turkey in Museum Exhibitions".

İLETİŞİMDE AİLE İLİŞKİLERİNİN ÖNEMİ (1999-2024): SİSTEMATİK DERLEME

Tuğba AKSÖZ (ORCID:0009-0001-8514-303X)

Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aile Çalışmaları
Anabilim Dalı, Tezli Yüksek Lisans Burdur, Türkiye

Burdur Mehmet Akif Ersoy University, Institute of Social Sciences, Department of Family
Studies Master's Degree with Thesis

Email: taksoz@mehmetakif.edu.tr

Dr. Öğr. Üyesi Hanife ÜLGEN (ORCID:0000-0003-0243-7110)

Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Sağlığı ve
Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, Burdur, Türkiye

Burdur Mehmet Akif Ersoy University, Faculty of Health Sciences, Department of Paediatric
Nursing, Burdur, Turkey

Email: hanifeulgen15@gmail.com

Özet

Bu çalışmada Türkiye’de 1999-2024 yılları arasında yayımlanmış olan iletişimde aile ilişkilerinin önemi ve nedenlerinin araştırıldığı çalışmaların sistematik olarak incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışmalar “Google Akademik” veri tabanında “aile içi iletişim”, “iletişim” “aile çocuk ile iletişim” anahtar kelimeleri kullanılarak, “Google Scholar”, “Pubmed”, “Google Akademik” veri tabanlarında anahtar kelimeleri kullanılarak taranmıştır. Tarama sonuçları “İngilizce sayfalardan ara” veya “Türkçe sayfalarda ara”, “1999-2024 yılları”, “Tam metin erişilebilenler”, “Türkiye’de gerçekleştirilenler”, “Nitel ve nicel araştırmalar” ; “Türkiye’deki aile içi iletişiminin öneminin nedenlerine yönelik bulgusu olanlar”, “Aile içi iletişimin aile üyeleri arasındaki etkileşimleri ve nedenleri” ve “Tekrar olan makalelerin çıkarılması” ve “İletişimde Aile İlişkilerinin Önemi” konusuyla doğrudan ilgisi olmayan bir konuyu ele alan kriterleri kullanılarak sınırlandırılmıştır. Tarama sonucunda Google Akademik’te, Google Scholar’da, Pubmed’te dışlama kriterlerine göre uygun çalışmaya ulaşılamamıştır. Google Akademikte yapılan taramada ise 26 makaleye ulaşılmıştır. Dışlama kriterlerine göre çalışmalar sınırlandırıldığında, 8 makale çalışmanın örneklemini oluşturmuştur. Yapılan incelemede en dikkat çeken aile içi iletişimde “iletişim önemi” “aile çocuk arasındaki iletişim” ve “sağlıklı aile ilişkilerinin temelini iletişim olduğu belirlenmiştir. “İletişim” tüm çalışmalarda, “aile içi iletişim ve çocuk” ise sekiz çalışmada aile içi ilişkilerin önemli nedeni olarak gösterilmiştir. Ayrıca Türk ailelerinde ebeveynlerin çocukların birbiriyle olan etkileşimlerini, çocuk yetiştirme pratiklerini ve aile değerlerini değerlendirmeyi, aile içi iletişimde karşılaşılan zorluklar, ebeveynlik rollerinin değişen dinamikleri, teknolojinin etkisi ve eğitim sistemiyle ilgili endişeler gibi konuları ele alarak, aile ve çocuk eğitimindeki sorunları tanımlamayı ve anlamayı amaçlanmaktadır. Anne-çocuk ilişkisinde iletişim becerilerinin önemine dikkat çekmekte ve sağlıklı bir ilişkinin temelini oluşturan iletişim becerilerinin geliştirilmesine yönelik önemli bulgular vurgulanmaktadır. Aile içi empatik iletişimin nasıl teşvik edilebileceği ve güçlendirilebileceği konusunda çeşitli stratejiler ve öneriler sunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Aile İçi iletişim, Aile, Çocuk ile İletişim, İletişim

THE IMPORTANCE OF FAMILY RELATIONSHIPS IN COMMUNICATION (1999-2024): A SYSTEMATIC REVIEW

Abstract

In this study, it was aimed to systematically examine the studies published in Turkey between 1999 and 2024, in which the importance of family relationships in communication and the reasons for it were investigated. The studies were scanned by using the keywords "communication within the family", "communication", "communication", "family communication with children" in the "Google Scholar" database, "Google Scholar", "Pubmed", "Google Scholar" databases. The search results were limited by using the following criteria: "Search from English pages" or "Search from Turkish pages", "Years 1999-2024", "Full text accessible", "Studies conducted in Turkey", "Qualitative and quantitative studies", "Those with findings on the reasons for the importance of family communication in Turkey", "Interactions between family members and the reasons for family communication", "Removal of duplicate articles" and "The Importance of Family Relations in Communication". As a result of the search, no suitable studies were found in Google Scholar, Google Scholar and Pubmed according to the exclusion criteria. In the Google Scholar search, 26 articles were found. When the studies were limited according to the exclusion criteria, 8 articles constituted the sample of the study. In the analysis, it was determined that "the importance of communication" in family communication, "communication between family and child" and "communication is the basis of healthy family relationships" were the most striking. "Communication" was cited as an important reason for family relationships in all studies, and "family communication and children" was cited as an important reason for family relationships in eight studies. It also aims to evaluate the interactions between parents and children in Turkish families, child-rearing practices and family values, to identify and understand the problems in family and child education by addressing issues such as difficulties encountered in family communication, changing dynamics of parenting roles, the impact of technology and concerns about the education system. It draws attention to the importance of communication skills in the mother-child relationship and emphasizes important findings on the development of communication skills that form the basis of a healthy relationship. Various strategies and suggestions are presented on how to encourage and strengthen empathic communication within the family.

Keywords: Communication within the Family, Family, Communication with Children, Communication

KÜÇÜK ‘t’ TRAVMANIN MUTLULUK İLE İLİŞKİSİNDE ÖZ ŞEFKAT VE OTANTİKLİĞİN ARACI ROLÜ

Tuççe ÜN (ORCID:0009-0008-9997-9170)

Kula Devlet Hastanesi – Psikolog
Email:tugcesakallii@hotmail.com

Prof. Dr. Fatma SAPMAZ (ORCID:0000-0002-3565-0287)

İzmir Bakırçay Üniversitesi – Psikoloji Bölümü Öğretim Üyesi
Email:fatma.sapmaz@bakircay.edu.tr

Özet

Küçük "t" travma, yaşam boyunca tekrarlanan stresli olaylar veya zorlayıcı deneyimler şeklinde tanımlanır. Aile çatışmaları, kaygı verici yaşam olayları veya zorbalık gibi durumlar küçük "t" travmalara örnek olarak verilebilir. Yaşamın erken dönemlerinde deneyimlenen travmaların, psikolojik sıkıntıların yanı sıra kişinin mutluluğu üzerinde de olumsuz etkileri olduğu bilinmektedir. Ancak küçük yaşlarda olumsuz yaşam olaylarını deneyimlemiş olan kişilerin tamamının yetişkinlikte mutsuz oldukları söylenemez. Kişilerin sahip olduğu sosyal destek, psikolojik dayanıklılık, öz-şefkat ve otantiklik gibi bazı özellikler olumsuzluklar karşısında kişinin mutluluğu üzerindeki negatif etkiyi azaltan faktörlerdendir. Acının herkesi etkilediğini kabul ederek kendine gösterilen sempati ve ilgi olarak tanımlanan öz-şefkat bu faktörlerdendir. Otantiklik ise bireylerin kendi değerleri, tutumları ve duygularıyla uyumlu bir yaşam tarzı sürdürmesidir. Bu kavramlar, bireylerin duygusal refahlarını artırmada önemli bir rol oynayabilir ve travmatik deneyimlerin etkilerini hafifletebilir. Çalışma 18-65 yaş arasındaki 465 katılımcı ile gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların 205'i kadın (%44.1), 258'i erkek (%55.5) ve yaş ortalaması 39.35'tir. Çalışmada; Kısa Depresyon-Mutluluk Ölçeği, Küçük "t" Travmatik Yaşantılarını Belirleme Ölçeği, Öz-Anlayış Ölçeği ve Otantiklik Ölçeği kullanılmıştır. Küçük "t" travmalar ve mutluluk arasındaki ilişkisinde öz-şefkatin ve otantikliğin aracı etkisi değerlendirilirken Hayes (2018) tarafından geliştirilen SPSS'e uyumlu PROCESS eklentisinden (Model 4) yararlanılmıştır. Analize göre doğrudan etkiler; küçük "t" travmanın otantiklik üzerindeki etkisi negatif yönde ve anlamlıdır ($B=-.07, =.001$). Benzer şekilde otantikliğin mutluluk üzerindeki etkisi pozitif yönde ve anlamlıdır ($B=.06, p<.001$). Küçük "t" travmanın öz-şefkat üzerindeki etkisi negatif yönde ve anlamlıdır ($B=-.06, p=.017$). Öz-şefkatin mutluluk üzerindeki etkisi pozitif yönde ve anlamlıdır ($B=.04, p<.001$). Küçük "t" travmanın mutluluk üzerindeki toplam etkisi negatif yönde ve anlamlıdır ($B=-0.02, p<.001$). Bu etkinin mevcut ilişkiye otantiklik ve öz-şefkatin aracı etkileri dahil olduğunda $-.01$ 'e düştüğü ve anlamlılığını koruduğu saptanmıştır ($p<.001$). Dolaylı etkiler incelendiğinde, otantiklik ve öz-şefkatin toplam dolaylı etkisinin anlamlı olduğu tespit edilmiştir (dolaylı etki= $-.007, SH=.003, \%95GA[-.012,-.002]$). Bununla birlikte, küçük "t" travma geçmişinin mutluluk ile arasındaki ilişkide otantiklik (dolaylı-etki= $-.004, SH=.002, \%95GA[-.008,-.001]$) ve öz-şefkatin (dolaylı-etki= $-.003, SH=.001, \%95GA[-.006, .000]$) dolaylı etkileri anlamlı bulunmuştur.

ANAHTAR KELİMELER :Küçük "t" travma yaşantıları, öz-şefkat, otantiklik, mutluluk

**THE MEDIATING ROLE OF SELF-COMPASSION AND AUTHENTICITY IN THE
RELATIONSHIP BETWEEN SMALL "t" TRAUMA AND HAPPINESS**

Abstract

Small "t" trauma involves recurring stressful events like family conflicts, distressing life events, or bullying. Such traumas in early life can negatively impact happiness and psychological well-being. However, not all affected individuals are unhappy in adulthood. Factors like social support, psychological resilience, self-compassion, and authenticity can mitigate these negative effects. Self-compassion involves showing oneself sympathy and understanding that suffering is universal, while authenticity means living in alignment with one's values and feelings. These factors enhance emotional well-being and help alleviate the impacts of traumatic experiences. The study was conducted with 465 participants aged between 18-65. Among the participants, 205 were women (44.1%) and 258 were men (55.5%), with an average age of 39.35. In the study, the Short Depression-Happiness Scale, the Small "t" Trauma Experiences Scale, the Self-Compassion Scale, and the Authenticity Scale were used. The mediating effect of self-compassion and authenticity in the relationship between small "t" traumas and happiness was evaluated using the PROCESS-macro-(Model-4) for SPSS developed by Hayes (2018). According to the analysis, the direct effects were as follows: the effect of small "t" trauma on authenticity was negative and significant ($B = -.07, p = .001$). Similarly, the effect of authenticity on happiness was positive and significant ($B = .06, p < .001$). The effect of small "t" trauma on self-compassion was negative and significant ($B = -.06, p = .017$). The effect of self-compassion on happiness was positive and significant ($B = .04, p < .001$). The total effect of small "t" trauma on happiness was negative and significant ($B = -0.02, p < .001$). This effect decreased to $-.01$ and remained significant when the mediating effects of authenticity and self-compassion were included in the existing relationship ($p < .001$). When examining the indirect effects, the total indirect effect of authenticity and self-compassion was found to be significant (indirect-effect = $-.007$, $SE = .003$, 95% CI [$-.012, -.002$]). Additionally, the indirect effects of authenticity (indirect-effect = $-.004$, $SE = .002$, 95% CI [$-.008, -.001$]) and self-compassion (indirect-effect = $-.003$, $SE = .001$, 95% CI [$-.006, .000$]) in the relationship between small "t" trauma history and happiness were found to be significant.

Keywords: Small "t" trauma experiences, self-compassion, authenticity, happiness

**TRANSFORMING THE EDUCATIONAL FRAMEWORK IN INDIA: AN
INSIGHTFUL ANALYSIS**

Assistant Professor, Dr. Kahkashan KHAN
MBA Department, Siddharth University, Kapilvastu,
Siddharth Nagar, Uttar Pradesh, India,
Email:kahkashan17@gmail.com

Abstract

The educational landscape in India is intricate and multifaceted, shaped by centuries of diverse influences from various civilizations, religions, and cultures. While strides have been made to enhance accessibility and quality, the system encounters numerous hurdles. Recent governmental initiatives, notably the National Education Policy (NEP) 2020, strive to tackle these challenges by fostering inclusivity, accessibility, and efficacy in education. Despite obstacles, India's educational framework has nurtured numerous eminent scholars, scientists, and leaders, playing a pivotal role in the nation's socio-economic progress. This paper provides an overview of the Indian education system, examining its strengths, weaknesses, the National Education Policy (NEP) 2020, and offering recommendations aimed at benefiting the intellectual community and educators across different levels.

Keywords: Education, New Education Policy 2020, Indian Education System, Reforms, Transformation

DEVELOPMENT OF FROZEN SOFT RED PITAYA PULP AND EVALUATION OF PULP QUALITY AT LOW TEMPERATURE STORAGE

Latifa JANNAT

Bangladesh Agricultural University

ABSTRACT

Five samples were formulated and analyzed at 15 days intervals up to 75 days of storage. Soft fruit pulps are prepared using a commercial and formulated ice stabilizer and non-treated was control. The single-factor experiment was conducted with three replications. Various observations were made on the physicochemical, physical and sensory parameters. Treated samples regardless of chemicals used showed improved quality and shelf-life compared to the control. Sample 4 retained pulp quality (pH, TSS, hardness) most effectively in comparison to other samples including control. Correlation analysis showed a strong correlation in almost all parameters with each other having a positive correlation among betacyanin, hardness (with a coefficient (r) of 0.601 at the level of 0.05) and color values of L* and b* (coefficient $r=0.694$ at $p<0.01$). Two principal components were found among 7 quality parameters accounting for 99.6% of the total variability. The first principal components mostly reflected TSS, color L*, color b* value and hardness, whereas the second components mostly reflected the pH, betacyanin, color L* and hardness. Sample 4 had the greatest overall acceptance rating of 7.8. This result highlights the possibility of retaining the quality of frozen soft pitaya pulp for up to 75 days without affecting its good quality attributes. Based on this technology, micro entrepreneurs on ready-to-serve soft drink business may be created and soft pulps business can be exploited for the fruit juice bars.

SENSOR BASED APPLICATIONS TO MEASURE HEAT STRESS IN SHEEP

E. Binuni REBEZ*

Rajiv Gandhi Institute of Veterinary Education and Research, Kurumbapet, Vazhudavur
Road, Pondicherry-605009, India
Email:binunirebez.e@gmail.com

G.ILAVARASI

Rajiv Gandhi Institute of Veterinary Education and Research, Kurumbapet, Vazhudavur
Road, Pondicherry-605009, India

M. V. SILPA

Rajiv Gandhi Institute of Veterinary Education and Research, Kurumbapet, Vazhudavur
Road, Pondicherry-605009, India

V. SEJIAN

Rajiv Gandhi Institute of Veterinary Education and Research, Kurumbapet, Vazhudavur
Road, Pondicherry-605009, India

Abstract

Livestock animals encounter multiple climatic stressors as a result of the global climate catastrophe, of which heat stress is the primary stressor that negatively affects sheep performance. Sheep productivity is significantly impacted by heat stress as it strains the thermoregulatory system. Therefore, adoption of robust and efficient management approaches is vital to ensure food security and financial security globally. Precision livestock farming (PLF) is the management of livestock production systems using the principles and technology of process engineering with crucial components such as; continuous monitoring systems; mathematical models to predict outcome; output trajectory and a mechanism to control inputs. Sensor based technology is a continuous monitoring system and acts as a crucial component of the modern and widely accepted PLF. Sensor attachment in sheep has been commonly employed by attaching the sensors through the use of collars, harness, backpack, girth strap, nose band, direct attachment to the fleece, skin, legs, horn, facemask and so on. A range of data capture periods are configured for each type of sensor when they are deployed, for instance continuous recording or between intervals. The application of sensors in heat stress management includes the efficient and real-time monitoring of behavioural and physiological adaptive mechanisms. In this context, vaginal and rectal probes, rumen boluses, thermal imaging and ear canal sensors are employed as remote sensing techniques to evaluate body temperature and physiological reactions to heat stress. This broad application demonstrates the technology's exceptional ability to provide information about animal health status in response to environmental conditions. Monitoring animal behaviours during heat stress provides a more accurate understanding of stress levels and adaptation across a temperature gradient as an alternative to directly monitoring temperature. Moreover, the advanced wearable sensors help classifying the behavioural and physiological shifts indicative of the thermal stress based on the

algorithm. Therefore, it is likely that research will continue to use a variety of sensor types and the advancement of integrated technologies within a single device may offer a step forward in the creation of a more efficient sensor application by enabling the measurement of several criteria for a wider range of monitoring possibilities of animals under heat stress. As witnessed, sensors can be deployed in a variety of environments, underscoring the potential for precision technology to completely transform the management of sheep under heat stress conditions.

Keywords: Behavioural Response; Heat Stress; Physiological Response; Real-time Data; Sensors; Sheep Husbandry

EFFECTS OF CARTOONS AND BOOKS ON CHILDREN

Temina CYRIAC
Independent Researcher
Kottayam
Kerala
Email: Teminareynold@gmail.com

ABSTRACT

The paper explores the impact of children's cartoons and books on young audiences, emphasizing cognitive, social, and emotional development. Children's media serves as a significant educational tool, providing foundational learning experiences. Cartoons often employ vivid imagery and dynamic storytelling, aiding in vocabulary acquisition and comprehension skills. Simultaneously, children's books encourage imaginative thinking and improve literacy. However, the content's nature profoundly influences these effects; positive messages can promote empathy, cooperation, and problem-solving, while exposure to violence or negative stereotypes can lead to behavioural issues and skewed perceptions of reality. Ultimately, parental guidance and content selection play crucial roles in optimizing the benefits and mitigating potential drawbacks of children's media consumption.

Keywords: children, cartoon, stories, vocabulary, behavioural issues, media.

**DETERMINATION OF ACRYLAMIDE LEVELS IN INSTANT COFFEES
DISTRIBUTED IN TEHRAN, IRAN MARKETS**

Alireza BAKHTIYARI

Division of Food Safety and Hygiene, Department of Environmental Health Engineering,
School of Public Health, Tehran University of Medical Sciences, Tehran, Iran.

Email:alirezabakhtiari1378@gmail.com

Narges VELAYATI

Division of Food Safety and Hygiene, Department of Environmental Health Engineering,
School of Public Health, Tehran University of Medical Sciences, Tehran, Iran.

Email:velayati.n21@gmail.com

Bahare MOHAMADI

Division of Food Safety and Hygiene, Department of Environmental Health Engineering,
School of Public Health, Tehran University of Medical Sciences, Tehran, Iran.

Email:mohamadibahare1945@gmail.com

Newsha GHEIBI

Division of Food Safety and Hygiene, Department of Environmental Health Engineering,
School of Public Health, Tehran University of Medical Sciences, Tehran, Iran.

Email:newsha.gheibi@yahoo.com

Parisa SADIGHARA

Division of Food Safety and Hygiene, Department of Environmental Health Engineering,
School of Public Health, Tehran University of Medical Sciences, Tehran, Iran.

Email:sadighara@farabi.tums.ac.ir

ABSTRACT

Acrylamide is a compound that can be formed in different pathways during the Maillard reaction due to the exposure of foods with low moisture to high temperatures. One of the most known pathways is the reaction of the asparagine amino acid with reducing sugars. According to the International Agency for Research on Cancer (IARC), acrylamide is classified as probably carcinogenic to humans. Also, the European Commission (EU) has defined benchmark values for this compound in various food products, including various types of coffee products. According to the president of Iran Coffee Association, the import of green coffee beans has increased almost four times from 2019 to 2022, which shows an increasing trend in coffee consumption among Iranians. Therefore, due to the possibility of increasing the exposure of people to acrylamide and the occurrence of health risks caused by this compound, as well as the non-determination of the acceptable limit of this compound in the Iranian national standards for instant coffee, roasted and ground coffee, and instant coffee mixed powder, as a chemical characteristic, it seems necessary to investigate the levels of acrylamide in various coffee products, including instant coffee distributed in Iranian markets, and compare it with the

benchmark values declared by the EU. The most common brands of instant coffee were purchased from Tehran markets and samples were prepared using rapid, simplified, and cost-effective liquid-liquid extraction method. The levels of acrylamide were quantified using high-performance liquid chromatography with a diode array detector (HPLC-DAD). The overall mean of acrylamide in instant coffee samples was calculated to be $667.4 \pm 86.6 \mu\text{g}/\text{kg}$, among which there was only one sample whose acrylamide content was higher than the standard defined by the EU ($<850 \mu\text{g}/\text{kg}$). The amount of acrylamide in coffee depends on various factors such as coffee variety, storage conditions, and most importantly processing conditions. Although the instant coffees offered in the Iranian market do not specify the variety, processing conditions, and storage conditions before they reach the shelves, on the packaging, as a result, it can be said that the surveillance of the relevant organs, including the Iran Food and Drug Administration (IFDA) is needed for the screening and control of imported coffees until the final product that is sold in the market, in terms of acrylamide levels.

KEYWORDS: Instant coffee, Acrylamide, HPLC, Food safety

**EXPLORING CULTURAL CONSCIOUSNESS OF FOLKLORE, MYTHS AND
LEGENDS IN DANKAUR REGION, UP, INDIA**

Farah Mustafa ALAVI
(BA English), Sharda University

Muskan GANDHI
(BA English), Sharda University

Somya MATHUR
(BA English) Sharda University

Associate Professor Dr Gurpyari BHATNAGAR
Sharda University

Abstract

This research paper delves into the cultural consciousness of folklore, myths, and legends in the Dankaur region of Uttar Pradesh, India, aiming to illuminate the significance of these oral traditions in shaping the cultural identity and collective memory of the local community. Through ethnographic research, interviews with residents, and analysis of traditional narratives, the paper examines the myths that have been cherished and passed down from generation to generation. The research delves into the various myths and legends that people in Dankaur believe in, exploring their origins, themes, and symbolic meanings. These myths often serve as a reflection of the community's values, beliefs, and worldview. They encapsulate the experiences, aspirations, and collective wisdom of the people, offering insights into their historical and cultural contexts. Furthermore, the paper investigates how these stories are transmitted across generations, emphasizing the role of oral storytelling in preserving and disseminating cultural heritage. It explores the methods through which these narratives are shared, celebrated, and adapted over time, reflecting the dynamic nature of cultural traditions.

Keywords: Cultural consciousness, oral traditions, cultural identity, collective memory, storytelling.

**STUDY ON THE REHABILITATION OF PRISONERS: SYSTEMATIC
LITERATURE REVIEW
AUTHOR**

Research Scholar Mr. Tewodros KEBEDE AMBAW

School of Doctoral Studies and Research, National Forensic Science University, Gandhinagar,
382007, Gujarat, India

Email: Tewodroskebede2019@gmail.com

Assistant Professor Dr. Swikar LAMA

School of Doctoral Studies and Research, National Forensic Science University, Gandhinagar,
382007, Gujarat, India

Email: swikar.lama@nfsu.ac.in

Abstract

The study on the Rehabilitation of Prisoners presents a systematic literature review focusing on the effectiveness of rehabilitation programs for prisoners. The research discovers the impact of various interventions on prisoner reintegration, emphasizing the importance of opportunities for offenders to achieve "good lives" to prevent re-offending. The research highlights the need for theoretically sound and empirically tested initiatives considering rehabilitation's social, psychological, and criminological aspects. The study assesses interdisciplinary collaborations and innovative solutions in prisoner rehabilitation research through a systematic literature review and analysis of 46 papers published between 2015 and 2024. The findings highlight the global distribution of scholarly contributions in this field, focusing on countries such as the United Kingdom and the United States. The article discusses the effectiveness of various rehabilitation programs, including gender-responsive initiatives, work-related interventions, and digital rehabilitation models. The study also highlights the shift in decision-making processes within the Prisoner Rehabilitation Authority, raising concerns about the potential emphasis on behavioral criteria over re-entry-rehabilitation. By addressing research gaps in long-term rehabilitation effectiveness, tailored interventions for subpopulations, and the integration of technology, this study aims to inform evidence-based practices and policy decisions in prisoner rehabilitation.

Keywords: rehabilitation, prisoner, prison

TURİZM SEKTÖRÜNDE YOLCU TAŞIMACILIĞI

Öğr. Gör. Tuba KALDIRIM (ORCID:0009-0001-9959-4966)

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi,
Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu
Bitkisel ve Hayvansal Üretim Bölümü
Email:tubakaldirim@aybu.edu.tr

ÖZET

Turizm sektörü, dünya ekonomisi için önemli bir bileşen olarak, konaklama, yiyecek, içecek, eğlence ve özellikle taşımacılık hizmetleri sunar. 2019 yılı itibarıyla turizm, global işgücünün %10'unu desteklemekte ve küresel ekonomik üretime önemli katkılarda bulunmaktadır. Yolcu taşımacılığı, turistlerin hedeflerine ulaşmalarında kilit bir rol oynar. Çeşitli ulaşım modları arasında havayolu, denizyolu, karayolu ve demiryolu bulunmakta, her biri farklı avantajlar sunmaktadır. Örneğin, havayolu seyahati uzak destinasyonlara erişimi kolaylaştırırken, karayolu seçenekleri genellikle daha esnek ve maliyet açısından avantajlıdır. Turizm ve yolcu taşımacılığı sektörleri, teknolojik transformasyonlar sayesinde büyük değişimler geçirmiştir. Çevrimiçi rezervasyon sistemleri, mobil uygulamalar, otonom sürüş teknolojileri ve Nesnelerin İnterneti (IoT) gibi yenilikler, yolcu deneyimini iyileştirmekte ve seyahat süreçlerini daha keyifli hale getirmektedir. Bu teknolojiler, seyahat işlemlerini daha efektif ve kullanıcı merkezli hale getirirken, çevre dostu taşımacılık çözümleri, sektörün çevresel ayak izini azaltma çabalarında önemli bir rol oynamıştır. Gelecekte, sektörün çevre bilinci ve teknolojik yeniliklerle daha sürdürülebilir ve akıllı taşımacılık çözümlerine yönelmesi beklenmektedir. Elektrikli ve otonom araçlar, karbon emisyonlarını düşürerek ve sektörün genel büyümesine katkı sağlayarak, turizm taşımacılığının evriminde önemli bir yer tutacaktır.

Anahtar Kelime; Sürdürülebilir Taşımacılık., Turizmde Teknoloji, Çevre Dostu Ulaşım

PASSENGER TRANSPORTATION IN TOURISM SECTOR

ABSTRACT

The presentation focuses on the economic and environmental impacts of passenger transportation in the tourism sector, technological innovations, and future trends. Here is a 250-word summary: The tourism sector, as a vital component of the global economy, offers services in accommodation, food, beverage, entertainment, and especially transportation. As of 2019, tourism supports 10% of the global workforce and contributes significantly to global economic output. Passenger transportation plays a crucial role in helping tourists reach their destinations. Various modes of transport include air, sea, road, and rail, each offering different advantages. For instance, air travel facilitates access to distant destinations, while road options are generally more flexible and cost-effective. The tourism and passenger transportation sectors have undergone significant transformations due to technological advancements. Innovations such as online booking systems, mobile applications, autonomous driving technologies, and the Internet of Things (IoT) have improved the passenger experience and made travel processes more enjoyable. These technologies make travel operations more effective and user-centered, while environmentally friendly transportation solutions play a significant role in reducing the sector's environmental footprint. In the future, the sector is expected to move towards more sustainable and smart transportation solutions driven by environmental awareness and technological innovations. Electric and autonomous vehicles will significantly reduce carbon emissions and contribute to the overall growth of the sector, holding a prominent place in the evolution of tourism transportation.

Keywords: Sustainable Transportation, Technology in Tourism, Eco-Friendly Transport

**OKUL ÖNCESİ ÇOCUĞUN SOSYAL VE DUYGUSAL GELİŞİMİNDE ANNE BABA
TUTUMLARININ ÖNEMİ**

Hatice KUŞBABALI (ORCID: 0009-0006-9254-9923)

Burdur Mehmet Akif Ersoy University, Institute of Social Sciences, Department of Family
Studies, Family Studies Master's Program with Thesis
Email:hatice_kusbabali@hotmail.com

Doç. Dr. Gül ERGÜN (ORCID:0000-0002-1292-2040)

Burdur Mehmet Akif Ersoy University, Faculty of Health Sciences
Email:ergun@mehmetakif.edu.tr

ÖZET

Okul öncesi (0-6 yaş), çocuğun her alanda gelişiminin hızlı ve etkili olduğu kritik bir dönemdir. Bu dönemde edinilen davranışlar, kazanımlar, beceriler kalıcı olmakta ve çocuğun gelişim süreçlerine temel oluşturmaktadır. Çocuğun bu dönemde edindiği davranışların önemli bir kısmı, yetişkinlikteki kişilik yapısını, tavır alışkanlık, inanç ve değer yargılarını biçimlendirmektedir. Çocuğun gelişimini etkileyen bazı faktörler vardır. Bu faktörlerden biri olan “Çevre” faktörü çocuğun gelişiminde oldukça önemli bir yere sahiptir. Aile çocuğun en temel ve ilk çevresidir. Okul öncesi çocuğa yaşamının ilk yıllarında anne-baba tarafından gösterilen sevgi ve sıcak yakınlık, çocuğun temel güven duygusunu kazanmasında önemli rol oynamaktadır. Bu bağlamda çocuğun sosyal ve duygusal gelişiminin oluşmaya başladığı ve bu gelişim alanlarının diğer gelişim alanlarına etkisi önem kazanmaktadır. Çocuğun bu dönemde şekillenen, sosyal ve duygusal gelişimi üzerinde, ailenin rolü büyüktür. Çocuğun gelişiminde sağlıklı, teşvik edici ve destekleyici bir çevre, çocuğun bilişsel, dil, duygusal, sosyal ve fiziksel alan gelişimini olumlu yönde etkilemektedir. Sağlıksız, ilgisiz, desteksiz bir çevre ise, çocuğun gelişim alanlarının olumsuz yönde etkilenmesine neden olmaktadır. Okul öncesi çocukların sosyal ve duygusal gelişimi anne baba tutumlarıyla önem kazanmaktadır. Bu dönemde anne babalar çocuğun gelişiminde, iletişim ve etkileşimlerine duyarlılık göstermelidirler. Çocuk yetiştirmede anne-baba tutumlarının, çocuğa karşı tutarlı ya da tutarsız davranış örüntüleri içermesi, çocuğun gelişimini olumlu ya da olumsuz yönde etkilemektedir. Anne baba tutumları çocuğun sosyal ve duygusal becerilerini etkilemekle birlikte, çocuklarının sosyal ilişkilerinde nasıl davranacaklarına model olmaktadır. Sonuç olarak, anne-baba tutumları çocuğun yetişmesinde çocuğun gelişimine olumlu ya da olumsuz yönde etki etmektedir. Bu nedenle, ulusal ve uluslararası literatür ışığında, anne-baba tutumlarının okul öncesi çocukların sosyal ve duygusal gelişim üzerindeki önemini vurgulamak ve yeni yapılacak çalışmalara farkındalık oluşturmak amacıyla bu derleme hazırlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Anne Baba Tutumları, Okul Öncesi Çocuk, Sosyal ve Duygusal Gelişim

THE IMPORTANCE OF PARENTAL ATTITUDES IN THE SOCIAL AND EMOTIONAL DEVELOPMENT OF THE PRESCHOOL CHILD

ABSTRACT

Preschool (0-6 years old) is a critical period in which the child's development process in all areas is rapid and effective. The behaviors, achievements and skills acquired during this period are permanent and form the basis for the child's development processes. A significant part of the behaviors that the child acquires during this period shapes his/her personality structure, attitudes, habits, beliefs and value judgments in adulthood. There are some factors that affect the development of the child. One of these factors is the "environment" factor, which has an important place in the development of the child. Family is the child's most basic and first environment. The love and warmth shown to a preschool child by parents in the first years of his/her life play an important role in helping the child gain a basic sense of trust. In this context, it becomes important that the social and emotional development of the child begins to occur and the impact of these developmental areas on other developmental areas. The family has a great role in the social and emotional development of the child, which takes shape during this period. A healthy, encouraging and supportive environment in the child's development positively affects the child's cognitive, language, emotional, social and physical development. An unhealthy, indifferent and unsupportive environment causes the child's developmental areas to be negatively affected. The social and emotional development of preschool children gains importance with parental attitudes. During this period, parents should be sensitive to the child's development, communication and interactions. Whether parental attitudes in child rearing include consistent or inconsistent behavioral patterns towards the child affects the development process positively or negatively. Although parental attitudes affect the child's social and emotional skills, they also serve as models for the child's behavior in their relationships. As a result, parental attitudes have a positive or negative impact on the child's development. Therefore, in the light of national and international literature, this review has been prepared to emphasize the importance of parental attitudes on the social and emotional development of preschool children and to raise awareness for new studies.

Keywords: Parental Attitudes, Preschool Children, Social and Emotional Development

**İLKÖĞRETİM MATEMATİK DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMLARI
KAZANIMLARININ YENİLENMİŞ BLOOM TAKSONOMİSİ'NE GÖRE
İNCELENMESİ (2009 – 2018)**

Dürdane TOR (ORCID:0000-0003-2373-1247)

Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri, Eğitim Programları ve Öğretim Abd, Erciyes Üniversitesi
Sosyal ve Beşeri Bilimler, Eğitim, Öğretmen Eğitimi, Eğitimde Yaratıcı Drama
Email:durdanetor@erciyes.edu.tr

Zeynep DEMİR (ORCID:0009-0004-2000-3222)

Eğitim Bilimleri, Eğitim Programları ve Öğretim Abd Yüksek Lisans, Erciyes Üniversitesi
Sosyal ve Beşeri Bilimler, Eğitim ve Öğretim, İlköğretim Matematik Eğitimi
Email:zeynepdmr9626@gmail.com

ÖZET

Araştırmada Türkiye’de 2009 ve 2018 yıllarında yayınlanmış olan İlköğretim Matematik Dersi Öğretim Programları kazanımlarının analizi gerçekleştirilmiştir. Gerçekleştirilen bu analizlerde Yenilenmiş Bloom Taksonomisi (YBT)’nin bilişsel alan basamakları kullanılarak kazanım düzeyleri belirlenmeye çalışılmıştır. Kazanım düzeylerinin belirlendiği çalışmalara olan ihtiyaç bu araştırmayı önemli kılmaktadır. Aynı zamanda çalışma nitel bir çalışmadır ve doküman incelemesi yoluyla toplanmış olan verilerin içerik analizinin gerçekleştirilmesiyle yürütülmüştür. Kaynak olarak kullanılan 2009 ve 2018 İlköğretim Matematik Dersi Öğretim Programlarından (5, 6, 7 ve 8. sınıf); 2009 Öğretim Programına internet sitesi üzerinden ulaşılırken 2018 Öğretim Programına TTK’nin internet sayfasından ulaşılmıştır. Programlara ek olarak çalışma ile ilgili daha fazla kaynağa ulaşabilmek amacıyla yerli - yabancı kaynak alanyazın taramasında kitap, tez, makale gibi kaynakların kullanılarak sürecin yürütülmesi sağlanmıştır. 2009 Öğretim Programında 5.sınıftan 94, 6.sınıftan 83, 7.sınıftan 79 ve 8.sınıftan 69 olmak üzere 325 kazanım; 2018 Öğretim Programında ise 5.sınıftan 56, 6.sınıftan 59, 7.sınıftan 49, 8.sınıftan ise 51 olmak üzere 215 kazanım analiz edilmiş ve araştırmacı tarafından toplam 540 kazanım cümlesi değerlendirilmiştir. Kazanımların bilişsel alan basamaklarının belirlenerek sınıflandırıldığı araştırmada veri kayıplarının önüne geçilebilmesi için kazanım analiz tabloları oluşturulmuştur. Kazanım cümleleri araştırmacı tarafından analiz edilmiş ardından uzman görüşlerine başvurulmuştur. Analizlerde toplam 540 kazanım cümlesi incelenmiş ve içerik analizi yöntemi kullanılarak Bulgular oluşturulmuştur. Öğrenme alanları, sınıf düzeyleri ve yıllara dayalı gerçekleştirilen analizlerde; 2009 Öğretim Programında yer alan kazanımların anlama basamağında yoğunlaştığı değerlendirme basamağında yer alan kazanımların ise çok düşük yoğunlukta olduğu görülmüştür. 2018 Öğretim Programında yer alan kazanımların ise anlama ve uygulama basamaklarında yoğunlaştığı hatırlama, çözümlenme, değerlendirme ve yaratma basamaklarında ise çok düşük yoğunlukta olduğu görülmüştür. Alanyazın incelemelerinde çalışmanın sonuçlarıyla benzer birçok çalışmanın mevcut olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Üst düzey bilişsel alanla ilgili kazanımların oranının daha fazla olmasına yönelik çalışmaların yapılması önerilmektedir.

Anahtar sözcükler: ilköğretim matematik dersi öğretim programı, kazanım, yenilenmiş Bloom taksonomisi

**EXAMINATION OF THE LEARNING OUTCOMES OF ELEMENTARY
MATHEMATICS CURRICULUM ACCORDING TO THE REVISED BLOOM
TAXONOMY (2009-2018)**

ABSTRACT

The analysis of the Elementary Mathematics Curriculum Achievements published in Turkey in 2009 and 2018 has been conducted in this study. In these analyses, the attainment levels were attempted to be determined using the Revised Bloom's Taxonomy (RBT) cognitive domain steps. The need for these studies to determine attainment levels makes this research significant. Additionally, the study is qualitative in nature and was conducted through content analysis of data collected via document review. The 2009 and 2018 Elementary Mathematics Curriculum Programs (5th, 6th, 7th, and 8th grades) were accessed through the internet, with the 2009 Program accessed via the website and the 2018 Program through the Ministry of National Education's website. In addition to the programs, a literature review of domestic and foreign sources, including books, theses, and articles, was conducted to access more resources related to the study. In the 2009 Curriculum, a total of 325 achievements were analyzed, with 94 from the 5th grade, 83 from the 6th grade, 79 from the 7th grade, and 69 from the 8th grade; whereas, in the 2018 Curriculum, a total of 215 achievements were analyzed, with 56 from the 5th grade, 59 from the 6th grade, 49 from the 7th grade, and 51 from the 8th grade. The researcher evaluated a total of 540 achievement statements. To prevent data loss, achievement analysis tables were created in the study for determining and classifying cognitive domain steps. The achievement statements were analyzed by the researcher, followed by consultation with experts. The findings were developed through the utilization of the content analysis method in the study. In the analyses based on learning domains, grade levels, and years; it was observed that the achievements in the 2009 Curriculum were concentrated at the understanding level, while the achievements at the evaluation level were observed to be very low. Achievements in the 2018 Curriculum were found to be concentrated in the understanding and application levels, while being very low in the remembering, analyzing, evaluating, and creating levels. Literature reviews revealed that there are many similar studies with the results of this study. It is recommended that studies focusing on increasing the proportion of achievements related to higher cognitive domains be conducted.

Keywords: elementary mathematics curriculum, achievement, revised Bloom taxonomy

**TÜRKİYE'DE 2014 VE 2024 YILLARI ARASINDAKİ PARA ARZININ AYNI
DÖNEMDE ENFLASYON ÜZERİNDEKİ ETKİSİ**

Hasan BİL (ORCID:0000-0002-1511-0187)

Siirt Üniversitesi, Kurtalan M.Y.O.

Email:hasanbil@siirt.edu.tr

Özet

Ülkelerde doğal afetler, küresel salgın hastalıklar, hükümetlerin uyguladıkları ekonomik ya da siyasi politikalar neticesinde; ekonomik dengelerin bozulması ve yüksek enflasyon gibi birçok sorun ortaya çıkmaktadır. Hükümetler bu sorunlarla mücadele edebilmek ve ülkeyi ayakta tutabilmek için birtakım kararlar almak zorunda kalmışlardır. Uygulanan yanlış ekonomi politikalarının yükü ise genelde vatandaşın sırtına yüklenmiştir. Bu ekonomi politikaları bazı dönemlerde kemer sıkma, bazı dönemlerde acı reçete, bazı dönemlerde ise tasarruf tedbirleri olarak adlandırılmışlardır. Alınan tedbir kararlarının adı her ne olursa olsun hepsinin temelinde ekonomik krizler vardır. Oluşan ekonomik kriz ortamlarının aşılması, ülkelerin ekonomilerinin tekrar güvenli hale gelmesi ise yıllar alacaktır. Bu çalışmada Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankasının (TCMB) ülkemizin son on yılında piyasaya sürdüğü para miktarı ve yine aynı döneme ait Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) enflasyon verileri karşılaştırılarak basılan paraların enflasyon üzerinde etkisi olup olmadığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Yıllık enflasyon ve para arzı grafikleri karşılaştırılarak para arzlarından önce enflasyonda yükseliş olduğu ardından para arzlarında da artış yaşandığı gözlemlenmiştir. Yani önce enflasyon gerçekleşmiş ardından para arzları gelmiştir. Bu durumda enflasyonun para arzı üzerinde etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Para arzı tek başına bir ülkede enflasyonun yükselmesine neden olmayabilir, fakat talep ve arz arasında yaşanan dengesizlik, maliyet artışları gibi etmenlerle bir araya gelmesi enflasyondaki artışı etkilemektedir. Çalışmada SPSS 29 istatistik programı kullanılmış olup, 2014-2024 yılları arasına ait para arzı değerleri ve enflasyon arasında anlamlı bir korelasyon olup olmadığı incelenmiştir. Sonuç olarak; para arzının enflasyon üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı belirlenmiştir. Yine aynı çalışmada enflasyon ve para arzı arasındaki korelasyonda güçlü düzeyde pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Kısacası, enflasyon oranı ile para arzı arasında güçlü bir ilişki vardır ve anlamlı olarak ikisi birlikte artmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Para Arzı, Enflasyon, Ekonomik Kriz.

**THE EFFECT OF THE MONEY SUPPLY IN TURKEY BETWEEN 2014 AND 2024
ON INFLATION IN THE SAME PERIOD**

Abstract

As a result of natural disasters, global epidemics, and economic or political policies implemented by governments, many challenges have arisen in countries. Governments have had to make a number of decisions in order to combat these challenges and keep the country afloat. The burden of the wrong economic policies has generally fallen on the backs of the citizens. These economic policies have been called austerity in some periods, bitter prescription in some periods, and austerity measures in others. It is worth noting that the measures taken have been based on economic crises. It is likely to take years to overcome the economic crises and for the economies of countries to become safe again. This study compares the amount of money issued by the Central Bank of the Republic of Turkey (CBRT) over the past ten years with the inflation data of the Turkish Statistical Institute (TUIK) for the same period. The objective is to determine whether the money issued has an impact on inflation. The annual inflation and money supply graphs are used to illustrate the relationship between the two variables. The results show that there is an increase in inflation before the money supply, followed by an increase in the money supply. In other words, inflation occurred first, followed by an increase in the money supply. It can be concluded that inflation has an effect on the money supply. However, it is important to note that the money supply alone may not cause an increase in inflation in a country. Rather, its combination with factors such as the imbalance between demand and supply and cost increases affects the increase in inflation. The SPSS 29 statistical program was employed in the study to ascertain whether there is a significant correlation between money supply values and inflation for the period 2014-2024. The results indicated that money supply has no significant effect on inflation. However, a strong positive and significant correlation was found between inflation and money supply. In summary, there is a robust correlation between the inflation rate and the money supply, with the two exhibiting a pronounced tendency to increase in tandem.

Keywords: Money Supply, Inflation, Economic Crisis

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN ÇEVRE KAVRAMINA YÖNELİK METAFORİK ALGILARI

Öğr. Gör. Dr. Derya KAMAN (ORCID: 0000-0002-9309-4047)

Kayseri Üniversitesi, Develi Hüseyin Şahin Meslek Yüksekokulu, Büro Yönetimi ve Yönetici
Asistanlığı

Email: deryakaman@kayseri.edu.tr

Özet

Çevre, canlı varlıkların önemli bağlarla bağlı oldukları, etkiledikleri ve etkilendikleri yaşam alanını ifade etmektedir. Dolayısıyla çevre, insanların yaşamları boyunca hayatlarını devam ettirdikleri ve uyum sağladıkları sosyal, kültürel ve fiziki ortamdır. Bu ortam insanların birçok yönden etkileşim halinde oldukları bir atmosferdir. Çevrenin özellikleri ve içinde bulunduğu şartlar tüm canlıları olduğu gibi insanları da pek çok açıdan etkisi altına almaktadır. Bu etki kişinin çevreye karşı duyarlılığını ve algısını da şekillendirmektedir. Bu doğrultuda çalışmanın amacı, üniversite öğrencilerinin çevre kavramına yönelik algılarını metaforlar yoluyla ortaya çıkarmaktır. Bu çalışma Kayseri Üniversitesi Hüseyin Şahin MYO Büro Yönetimi ve Yönetici Asistanlığı programında öğrenimine devam eden ve çalışmaya gönüllü olarak katılım sağlamak isteyen 65 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Fakat çalışma sonunda 5 öğrencinin metaforla gerekçesi arasında tutarlı bir ilişkilendirme yapmadığı görülmüştür. Bu yüzden 5 öğrenci değerlendirmeye alınmamıştır. Üniversite öğrencilerinin çevre kavramına yönelik metafor algılarının incelenmesi amacıyla öğrencilere, “Çevre gibidir/benzer. Çünkü” biçiminde eksik bırakılmış şekilde bir form kullanılmıştır. Bu forma verilen cevaplardan elde edilen veriler, nitel araştırma yöntemi kullanılarak içerik analizi tekniğiyle değerlendirilmiştir. Bu sayede hem üniversite öğrencilerinin çevreye yönelik algılarının hangi kavramlarla ortaya koyacaklarını belirlemeye hem de öğrencilerin hangi metafor ya da metaforlar üzerinde ortak algılara sahip olduğunu ortaya çıkarmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Üniversite Öğrencisi, Çevre, Metafor

METAPHORIC PERCEPTIONS OF UNIVERSITY STUDENTS TOWARDS THE CONCEPT OF THE ENVIRONMENT

Abstract

Environment refers to the living space to which living beings are connected by important ties, influence and are affected. Therefore, the environment is the social, cultural and physical environment in which people continue their lives and adapt throughout their lives. This environment is an atmosphere in which people interact in many ways. The characteristics of the environment and its conditions affect humans, as well as all living things, in many ways. This effect also shapes the person's sensitivity and perception towards the environment. In this regard, the aim of the study is to reveal university students' perceptions of the concept of environment through metaphors. This study was conducted with 65 students who were continuing their education in Kayseri University Hüseyin Şahin Vocational School Office Management and Executive Assistant Program and who wanted to participate in the study voluntarily. However, at the end of the study, it was seen that 5 students did not make a consistent association between the metaphor and its justification. Therefore, 5 students were not evaluated. In order to examine university students' metaphor perceptions towards the concept of environment, the students were asked, "Environment is like/similar to ...". An incomplete form of "Because ..." was used. The data obtained from the answers to this form were evaluated with the content analysis technique using the qualitative research method. In this way, it was tried to determine the concepts with which university students would express their perceptions of the environment and to reveal which metaphor or metaphors the students had common perceptions on.

Keywords: University Student, Environment, Metaphor

**ANTHROPOLOGICAL ANALYSIS OF THE 6 FEBRUARY EARTHQUAKE FROM
A HOLISTIC PERSPECTIVE**

Gözde DALAN POLAT (ORCID:0000-0003-3548-2081)

Department of Communication, Yeditepe University, 26 Ağustos Yerleşkesi, Kayışdağı Cad.
34755, Istanbul, Türkiye.
Email:gdalan@yeditepe.edu.tr

Gülten POLAT (ORCID:0000-0002-6956-7385)

Department of Civil Engineering, Yeditepe University, 26 Ağustos Yerleşkesi, Kayışdağı
Cad. 34755, Istanbul, Türkiye.
Email:gulden.polat@yeditepe.edu.tr

Abstract

The Anatolian plate, which is between and under the influence of three active tectonic plates of Arabia, Africa and Eurasia, has experienced destructive earthquakes throughout history. After the 1939 Erzincan earthquake, Turkey experienced the 1999 Marmara and 6 February 2023 Kahramanmaraş earthquakes. As a result of these earthquakes, thousands of people died and hundreds of thousands of buildings were collapsed and heavily damaged. What we observed in the field studies is that despite being exposed to such devastating earthquakes in recent history, earthquake consciousness has still not been formed. In the field work, we have done in the earthquake region, we act with the idea that there will be no more earthquakes. They say that earthquake is a natural event and they avoid the thought that an earthquake of such a magnitude may occur again in this region. It is perceived as "the earthquake happened and it is over" and it is thought that an earthquake of such magnitude will never happen again. Earth scientists state that the collapsed and heavily damaged buildings are generally constructed on weak soils, that buildings in the region collapse like pancakes, and that therefore the practice of "drop-cover-hold on" is invalid in this case in Turkey. In the light of all these, the earthquake has been a serious economic burden on the shoulders of the country, considering the cumulative effects of hunger, water shortage, hygiene problems, basic needs such as shelter, etc. together with security, production, health and migration problems. The cost of the 06 February Kahramanmaraş earthquake, excluding human losses, is 100 billion dollars. In this study, despite the fact that Turkey has a memory full of earthquake disasters and earth scientists shouting the fact that Turkey is an earthquake country, it is tried to explain why earthquake consciousness has not been formed by analysing it from an anthropological perspective. From an anthropological point of view, one of the important barriers in the formation of earthquake consciousness is the culture of "fatalism" which has turned into a rooted, deep-seated belief. The consequences of earthquake are considered as the fate of this geography as a natural disaster and the perception that there is nothing to be done against this natural disaster is dominant. Another issue is the construction and structures that take advantage of the gaps created by the level of earthquake awareness and prepare the ground for this to turn into getting unearned income.

Keywords: Earthquake (06 February, Kahramanmaraş Earthquake), earthquake consciousness, fatalism, anthropology

**TÜRKİYE’DE YAPILAN ÇALIŞMALAR BAĞLAMINDA AİLENİN ÇOCUĞUN
BİLİŞSEL GELİŞİMİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ (2001-2023): SİSTEMATİK DERLEME**

Kaan TEKCAN (ORCID:0009-0003-0397-0141)

Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aile Çalışmaları
Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı, Burdur, Türkiye,
Email:kaantekcan06@hotmail.com

Hanife ÜLGEN (ORCID:0000-0003-0243-7110)

Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Sağlığı ve
Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, Burdur, Türkiye
Email:hanifeulgen15@gmail.com

Özet

Bu çalışmada, Türkiye’de 2001-2023 yılları arasında yayımlanan ve ailenin çocuğun bilişsel gelişimi üzerindeki etkisinin araştırıldığı çalışmaların sistematik olarak incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışmanın sistematik derlemesi, konuya ilişkin araştırma makalelerinin geriye dönük olarak taranmasıyla gerçekleştirilmiştir. Bu amaçla; “Google Akademik” veri tabanında “Aile”, “Çocuk” , ” Bilişsel Gelişim” ve “Türkiye” anahtar kelimeleri kullanılarak literatür taraması yapılmıştır. Tarama sonuçları “Türkçe sayfalarda ara”, “2001-2023 yılları”, “Tam metin erişilebilenler”, “Türkiye’de gerçekleştirilenler”, “Nitel ve nicel araştırmalar”, “Ailenin çocuğun bilişsel gelişimi üzerine etkisine yönelik bulgusu olanlar”, ve “Tekrar olan makalelerin çıkarılması” kriterleri kullanılarak sınırlandırılmıştır. Çalışma kapsamında; 17.100 makaleye ulaşılmıştır. Ulaşılan makaleler arasında tam metin erişimi olanlar ve çalışmamız ile bağlantılı olan 17 makale araştırmanın örneklemini oluşturmuştur. Araştırma sonuçlarına göre çocuğun bilişsel gelişiminin etkilenmesinde “ailenin gelir durumu, eğitim seviyesi, aile tarafından gösterilen ilgi ve aile bireylerinin (anne – baba boşanma durumu) birlikte olup olmaması” değişkenlerinin büyük rol oynadığı belirlenmiştir. Araştırma sonucunda özellikle aile tarafından çocuklara gösterilen ilgi ve aile birlikteliği konusunda farkındalık oluşturma çalışmalarının artırılması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Aile, Bilişsel Gelişim, Çocuk, Türkiye, Sistematik Derleme

**THE EFFECT OF THE FAMILY ON THE CHILD'S COGNITIVE DEVELOPMENT
IN THE CONTEXT OF STUDIES CONDUCTED IN TURKEY (2001-2023):
SYSTEMATIC REVIEW**

Abstract

In this study, it was aimed to systematically examine the studies published in Turkey between 2001 and 2023 that investigated the effect of the family on the child's cognitive development. The systematic review of the study was carried out by retrospectively scanning research articles on the subject. To this end; A literature review was conducted in the "Google Scholar" database using the keywords "Family", "Child", "Cognitive Development" and "Turkey". Search results include "Search in Turkish pages", "The years 2001-2023", "Those with full text access", "Those carried out in Turkey", "Qualitative and quantitative studies", "Those who have findings on the effect of the family on the child's cognitive development", and "Repeat" It was limited by using the "removal of articles with" criteria. Scope of work; 17,100 articles were reached. Among the articles accessed, 17 articles that had full text access and were linked to our study constituted the sample of the research. According to the results of the research, it has been determined that the variables "family income, education level, interest shown by the family and whether family members (parents' divorce status) are together" play a major role in affecting the child's cognitive development. As a result of the research, it is recommended to increase awareness-raising activities, especially about the interest shown to children by the family and family togetherness.

Keywords: Family, Cognitive Development, Child, Türkiye, Systematic Review

KADIN RUH SAĞLIĞI BAĞLAMINDA İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ FARKINDALIĞI

Emine İNCİ (ORCID:0009-0000-0670-2984)

Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aile Çalışmaları
Anabilim Dalı, Tezli Yüksek Lisans Burdur, Türkiye
Burdur Mehmet Akif Ersoy University, Institute of Social Sciences, Department of Family
Studies Master's Degree with Thesis
Email:inci-15@hotmail.com

Doç. Dr. Gül ERGÜN (ORCID:0000-0002-1292-2040)

Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi
Burdur Mehmet Akif Ersoy University, Faculty of Health Sciences

Özet

İklim değişikliği, günümüzün en önemli çevresel sorunlarından biri olarak kabul edilmektedir. Artan sera gazı emisyonları, küresel ısınma, ekstrem hava olayları ve doğal felaketler gibi etkilerle sonuçlanmaktadır. Bu süreç, insan sağlığı üzerinde çeşitli etkilere sahiptir ve bu etkilerin cinsiyete göre farklılıklar gösterebileceği araştırmacılar için önemli bir öncelik haline gelmektedir. İklim değişikliğinin, özellikle kadınlar gibi hassas gruplarda ruh sağlığını etkileyen önemli bir faktör olduğu giderek daha fazla kabul edilmektedir. Çalışmalar, aşırı hava koşulları, doğal afetler ve çevresel değişiklikler gibi iklimle ilgili olayların, travma sonrası stres bozukluğu, depresyon, anksiyete, madde kullanım bozuklukları ve hatta intihar eğilimleri dahil olmak üzere bir dizi zihinsel Sağlık sorunlarına yol açabileceğini göstermiştir. Ayrıca iklim değişikliğinin yiyecek ve su tedarikindeki kesintiler gibi dolaylı etkileri, yetersiz beslenme ve bulaşıcı hastalıklar gibi fiziksel Sağlık sorunlarına neden olarak ruh sağlığı sorunlarını daha da kötüleştirebilir ve bu da zihinsel sağlığı etkileyebilir. Araştırmalar aynı zamanda değişen iklimin psikososyal sonuçlarını daha iyi anlamak ve ele almak için zihinsel sağlık göstergelerinin iklim değişikliği hassasiyetini ve uyum değerlendirmelerine dahil edilmesinin önemini de vurgulamıştır. Risk altındaki popülasyonları belirleyerek, iklime maruz kalma ile ilişkili ruh sağlığı etkilerini değerlendirerek ve dayanıklılık faktörlerini teşvik ederek, iklim değişikliğinin ruh sağlığı üzerindeki etkilerini azaltmak ve etkilenen bireyleri desteklemek mümkündür. Bu sorunların ele alınması, iklim değişikliğinin ruh sağlığı üzerindeki doğrudan ve dolaylı etkilerinin farklı popülasyonların hassasiyetlerinin ve ruh sağlığı hususlarının iklim değişikliğine uyum stratejilerine entegre edilmesinin kapsamlı bir şekilde anlaşılmasını gerektirir. İklim değişikliği, ruh sağlığı ve sosyal refahın birbirleriyle bağlantılı olduğu kabul edilerek, bireyleri, özellikle de kadınları, iklim değişikliğinin yol açtığı ruh sağlığı sorunlarıyla başa çıkmada destekleyecek müdahaleler geliştirilebilir. Bu çalışma, ulusal ve uluslararası literatürdeki araştırmalar ışığında iklim değişikliği farkındalığının kadın ruh sağlığı üzerindeki etkisinin vurgulanmasını amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kadın, Kadın Ruh Sağlığı, İklim Değişikliği

CLIMATE CHANGE AWARENESS IN THE CONTEXT OF WOMEN'S MENTAL HEALTH

Abstract

Climate change is recognized as one of the most important environmental challenges of our time. Increasing greenhouse gas emissions result in impacts such as global warming, extreme weather events and natural disasters. This process has various impacts on human health and it is becoming an important priority for researchers that these impacts may differ by gender. It is increasingly recognized that climate change is an important factor affecting mental health, especially in vulnerable groups such as women. Studies have shown that climate-related events such as extreme weather, natural disasters and environmental changes can lead to a range of mental health problems, including post-traumatic stress disorder, depression, anxiety, substance use disorders and even suicidal tendencies. In addition, indirect effects of climate change, such as disruptions in food and water supply, can exacerbate mental health problems by causing physical health problems such as malnutrition and infectious diseases, which in turn can affect mental health. Research has also highlighted the importance of including mental health indicators in climate change vulnerability and adaptation assessments to better understand and address the psychosocial consequences of a changing climate. By identifying populations at risk, assessing the mental health impacts associated with climate exposure and promoting resilience factors, it is possible to mitigate the impacts of climate change on mental health and support affected individuals. Addressing these issues requires a comprehensive understanding of the direct and indirect impacts of climate change on mental health, the vulnerabilities of different populations, and the integration of mental health considerations into climate change adaptation strategies. Recognizing that climate change, mental health and social well-being are interlinked, interventions can be developed to support individuals, especially women, in coping with mental health challenges caused by climate change. This study aims to emphasize the impact of climate change awareness on women's mental health in the light of research in national and international literature.

Keywords: Women, Women's Mental Health, Climate Change,

**INSIGHTS INTO THE PERFORMANCE OF PANI@CLAY FOR ORANGE G
REMOVAL**

Samira El OMARI*

Laboratory of Materials and Environment, Faculty of Sciences, Ibnou Zohr University,
Agadir, Morocco.

Email: samira.elomari.25@edu.uiz.ac.ma

Abdelaziz IMGHARN

Laboratory of Materials and Environment, Faculty of Sciences, Ibnou Zohr University,
Agadir, Morocco.

Abdallah ALBOURINE

Laboratory of Materials and Environment, Faculty of Sciences, Ibnou Zohr University,
Agadir, Morocco.

Mohamed LAABD

Laboratory of Materials and Environment, Faculty of Sciences, Ibnou Zohr University,
Agadir, Morocco.

Abstract

The management of dye effluents represents a major environmental challenge, emphasizing the necessity for effective treatment before discharge. This study aims to develop a new composite by combining polyaniline (PANi) with the clay for removing anionic dyes, specifically Orange G. The synthesized material underwent meticulous analysis through diverse analytical methods to determine its physical-chemical properties. Evaluating the effects of various operational factors (adsorbent dosage, pH, adsorption time, and adsorbate concentration) on Orange G dye removal by the PANi@Clay composite provides crucial insight into understanding and optimizing the adsorption process. The conclusions drawn from this study convincingly demonstrate the effectiveness of the PANi@Clay composite as an adsorbent for treating textile effluents containing Orange G dye. The pseudo-second-order kinetic model accurately describes the experimental results, highlighting the robustness of the adsorption process. Additionally, the successful application of the Langmuir isotherm model to predict adsorption equilibrium reinforces the validity of this approach. These findings suggest that Orange G dye adsorption on the PANi@Clay occurs uniformly, forming a monolayer coverage on its surface. This observation is crucial as it confirms the ability of PANi@Clay to act as an effective adsorbent for removing anionic dyes from textile effluents.

Keywords: PANi, Adsorption, orange G, Adsorbent, Effluents.

**THE ROLE OF FINANCIAL FLOWS IN THE ECONOMIC DEVELOPMENT OF
WESTERN BALKAN COUNTRIES BETWEEN 2008 AND 2021**

Emiljan KARMA

Assoc. Prof. Emiljan Karma, Catholic University Our Lady of Good Counsel, Research Centre on Developing Economies, Tirana (Albania), e.karma@unizkm.al, ORCID: 0000-0003-2259-1481.

Abstract

The objective of this study is to investigate the impact of financial flows on the economic growth of the Western Balkan countries, given the significant amount of these flows in the region. The study employs Panel Regression analysis and yearly data from 2008 to 2021 to analyze the main factors affecting economic growth, in accordance with economic theory.

The study's conclusions indicate that traditional economic variables such as Foreign Direct Investments (FDI), remittances, and Official Development Aids (ODA) have a negative or negligible impact on economic growth. This study highlights the importance of capital flow allocation for the expansion of the economy. To achieve this, policy makers should implement policies that contrast corruption, promote development projects, and improve the social and economic conditions of the region through law enforcement (rule of law) and macroeconomic policies. This is imperative considering the substantial financial inflows into the Western Balkans.

Keywords: Financial Flows, Western Balkan, Economic Development, Panel Regression Analysis

**REFORMED THEOLOGY AND RECONSTRUCTION OF CHRISTIAN RELIGIOUS
EDUCATION**

Christar RUMBAY

Universitas Kristen Indonesia

Email: crumbay@tua.nl

Juaniva SIDHARTA

Universitas Kristen Indonesia

Abstract

This study explores the intersection of Reform Theology and the reconstruction of Christian religious education, focusing on how theological perspectives influence educational practices. Reform Theology emphasizes the sovereignty of God, human depravity, and salvation by grace through faith, shaping pedagogical approaches that emphasize the centrality of scripture and doctrinal fidelity. The reconstruction of Christian religious education within a Reform framework involves critiquing and refining traditional educational paradigms to align with Reformed theological principles. This study highlights key themes and methodologies in integrating Reform Theology into the reconstruction of Christian religious education, offering insights into how theological convictions inform and transform educational practices within faith-based contexts.

Keywords: education; reformed theology, pedagogy; Indonesia

**RESEARCH METHODOLOGY IN CHRISTIAN RELIGIOUS EDUCATION:
EXPLORING APPROACHES AND PERSPECTIVES**

Christar Arstilo RUMBAY
Universitas Kristen Indonesia
Email: Christar.indotec@gmail.com

Dirk KOLIBU
Universitas Kristen Indonesia

Kaman NAINGGOLAN
Universitas Kristen Indonesia

Abstract

Research methodology in Christian religious education encompasses a diverse range of qualitative, quantitative, and mixed-methods approaches aimed at deepening our understanding of faith-based pedagogy and spiritual formation. Qualitative methods such as ethnography and phenomenology illuminate the lived experiences and beliefs of students and educators within Christian educational settings, while quantitative approaches like surveys and experimental studies measure the effectiveness of programs and assess learning outcomes. Mixed-methods research integrates these approaches, providing comprehensive insights into the multifaceted dimensions of Christian education. Furthermore, research in this field often integrates theological frameworks, drawing upon biblical exegesis and theological reflection to inform educational practices aligned with Christian faith commitments. Ethical considerations regarding informed consent, confidentiality, and cultural sensitivity are essential, ensuring respectful engagement with diverse communities of faith. This interdisciplinary approach enriches our understanding of faith-based education and contributes to its ongoing development and implementation.

Keywords: CRE; methodology; research; qualitative

GİRİŞİMCİLİK FAALİYETİ VE TEMELLERİ

Umid FAZIL OGLU HASANOV (ORCID:0000-5678-2234-1126)

Gence Devlet Üniversitesi

Email:hesenov2200@gmail.com

ÖZET

Girişimcilik insan faaliyetinin biçimlerinden biridir. İnsan faaliyeti, faaliyetinin, belirli bir davranışın tezahürüdür. Daha geniş anlamda bu, insan enerjisinin israfıdır. Girişimcilik ekonomik faaliyet kavramının ayrılmaz bir parçasıdır. Ekonomik faaliyet dışında herhangi bir girişimcilik faaliyeti bulunmamaktadır. Başka bir deyişle, herhangi bir girişimcilik faaliyeti ekonomik bir faaliyettir. Ekonomik faaliyet – üretim, dağıtım, değişim ve tüketim de dahil olmak üzere maddi ve manevi malların yaratılması süreci. Maddi üretim toplumun varlığının ve gelişmesinin temelidir. Üretim yoluyla tüketim değeri ve yeni değer yaratılır. Piyasa ekonomisi koşullarında değişim aşamasının rolü önemli ölçüde artmıştır. Değişimin amacı hem üreticilerin hem de tüketicilerin faaliyetlerini koordine etmektir. "Girişimcilik" kelimesinin arkasında bir iş, girişim, ürün veya hizmet vardır. Girişimciliğin gelişimi ekonomik başarıda ve endüstriyel büyümede önemli bir rol oynamaktadır. Ekonomik yenilik üretken bir doğanın temelidir. Ekonomik kuruluşların inisiyatif ve yaratıcılık gösterme fırsatları ne kadar büyük olursa, potansiyel ve gerçek kalkınma sonuçları arasındaki fark da o kadar küçük olur. Girişimcilik gelecek vaat eden yeni endüstrilerin büyümesini teşvik eder ve modası geçmiş endüstrilerin "temizlenmesine" katkıda bulunur. Bu nedenle girişimcilik, benzersiz bir iş türü ve yaratıcı ekonomi olarak ekonomik başarının anahtarıdır. Girişimciliğin en önemli özelliği ekonomik özerklik ve bağımsızlıktır. Her girişimci kararlarını şirketin ekonomik çıkarlarına ve piyasa koşullarına göre verir. Ne olursa olsun, işveren, eylemlerinin sonuçlarından şahsen sorumludur. Sorumluluk ilgiyle birleşince girişimcinin daha çok çalışmasını sağlar. Girişimcilik, yaratıcılık ve yenilikçilik olmadan hayal edilemez. Yalnızca kaliteli ve düzenli olarak güncellenen ürünler sunanlar etkili bir şekilde çalışabilir. Girişimcilik, yetkinliğin yanı sıra gerçekten modern bir sosyal ve ekonomik yaşam gerektiren bağımsız, çok yönlü ve karmaşık bir olgudur. Toplumun modern yaşamında çeşitli işlevleri yerine getirir. Bu nedenle girişimciliğin analizi ve araştırılması çeşitli açılardan önemlidir.

Anahtar kelimeler: girişimci faaliyet, işletme, ekonomik yenilik, değişim, üretim

ENTREPRENEURIAL ACTIVITY AND ITS FUNDAMENTALS

ABSTRACT

Entrepreneurship is one of the forms of human activity. Human activity is a manifestation of his activity, a certain behavior. In a broader sense, it is a waste of human energy. Entrepreneurship is an integral part of the concept of economic activity. There is no entrepreneurial activity other than economic activity. In other words, any entrepreneurial activity is an economic activity. Economic activity - the process of creating material and spiritual goods, including production, distribution, exchange and consumption. Material production is the basis of society's existence and development. Consumption value and new value are created through production. In the conditions of the market economy, the role of the exchange stage has increased significantly. The purpose of the change is to coordinate the activities of both producers and consumers. Behind the word "entrepreneurship" is a business, enterprise, product or service. Entrepreneurship development plays an important role in economic success and industrial growth. Economic innovation is the basis of a productive nature. The greater the opportunities for economic organizations to demonstrate initiative and creativity, the smaller the gap between potential and actual development outcomes. Entrepreneurship stimulates the growth of promising new industries and contributes to the "washing" of obsolete industries. Therefore, entrepreneurship is the key to economic success as a unique type of business and creative economy. The most important feature of entrepreneurship is economic autonomy and independence. Each entrepreneur makes his decisions based on the economic benefits of the company and market conditions. Regardless, the employer is personally responsible for the consequences of his actions. Responsibility combined with interest makes the entrepreneur work harder. Entrepreneurship cannot be imagined without creativity and innovation. Only those who offer quality and regularly updated products can work effectively. Entrepreneurship is an independent, multifaceted and complex phenomenon that requires competence as well as a truly modern social and economic life. It performs various functions in the modern life of the society. Therefore, the analysis and research of entrepreneurship is important from various aspects.

Keywords: entrepreneurial activity, business, economic innovation, exchange, production

BOARD ATTRIBUTES AND CORPORATE TAX AVOIDANCE AMONG NIGERIAN LISTED COMPANIES

Musa SHEHU

Department of Accountancy, Jigawa State Polytechnic, Dutse, Jigawa State - Nigeria

Yusniyati BINTIYUSRI

School of Business and Economics, University Putra Malaysia

Mohammad Noor Hisham B OSMAN

School of Business and Economics, University Putra Malaysia

Siti Zaidah BINTI TURMIN

School of Business and Economics, University Putra Malaysia

Abstract

The main objective of this study is to examine the relationship between board attributes and corporate tax avoidance with a sample that comprises 113 firms' year observations from 2013 to 2021. Pearson's correlation and multiple regression using a fixed-effect estimator were used to test the relationships. The findings show that both board size and board independence have a significant positive relationship with corporate tax avoidance, but in the case of board gender diversity and board meeting frequency, the findings show that both have a significant negative relationship with corporate tax avoidance. For the control variables, findings also show that leverage has a significant negative relationship, while ROA has an insignificant negative relationship with corporate tax avoidance. But the finding shows a significant positive relationship with corporate tax avoidance and firm size. Research limitations/implications: The sample of this study is limited to Nigerian companies. Originality/value—The empirical evidence adds to our understanding on the influence of boards of directors' attributes on corporate tax avoidance from emerging African developing countries.

Keywords: board gender diversity, board size, board meeting frequency, corporate tax avoidance

**EFFECTS OF ACCOUNTING INFORMATION ON SHARE VALUES OF LISTED
MANUFACTURING FIRMS IN NIGERIA**

Abdulkadir Ahmed HAMMAYO

Department of Accounting, Federal University Wukari, Taraba State, Nigeria.

Dr. Zakariya'u GURAMA

Department of Accounting, Gombe State University Gombe, Gombe State, Nigeria.

Siman Timothy TABACHO

Department of Accounting, Federal University Wukari, Taraba State, Nigeria.

ABSTRACT

The main aim of this study is to determine the effects of accounting information on share value of listed manufacturing firms in Nigeria. In order to achieve this goal, the study used ex-post facto research design as the data are historically and sourced from published annual reports and accounts of the companies. The population of the study comprises of 43 listed manufacturing firms in Nigeria and all the 43 listed manufacturing firms were selected as the study employed census sampling technique. Multiple regression analysis was used in analyzing the collected data to determine the correlation between the variables using Stata analytical software version 14. The findings of the study indicates that there is positive relationship between accounting information and the independent variables of this study. Therefore, the study recommended that manufacturing firms in Nigeria should prioritize enhancing their accounting practices to ensure accuracy and transparency in financial reporting. Firms should also invest in financial education and training programs for employees involved in financial reporting and decision-making processes.

Keywords: share value, accounting information, dividend, equity

**EFFECTIVENESS OF THE E-LEARNING TRANSITION DURING THE COVID-19
PANDEMIC IN ALBANIA: AN ECONOMETRIC APPROACH**

Glediana ZENELI

University of Tirana, Tirana, Albania

Arsen BENGA

American College of the Middle East, Kuwait

Marius PANXHI

American College of the Middle East, Kuwait

Abstract

The outbreak of the COVID-19 pandemic restricted the interaction between teachers and students, pushing traditional teaching activities into a transition towards online technologies. With little training, technological guidance, and a strong interaction between students and educators, computer-based learning has emerged as the best substitute for the face-to-face teaching environment. Considering that teaching and learning approaches are strongly influenced by such disruptions, we report and analyze the experiences of teachers and academic staff in Albania during their transition to online classes. For this purpose, an online survey was conducted and answered by 245 educators from different high schools and universities in Albania, and the results were further analyzed through an econometric model. Findings indicate a general acceptance of such technologies and highlight the main factors that enhance their effectiveness. The implications of this study equip policymakers, educators, and students with key insights in order to take online learning to the next level.

Keywords: online teaching, COVID-19, computer-based, traditional teaching, effectiveness

**SUSTAINABLE DESIGN STRATEGIES IN GREEN BUILDINGS: A CASE STUDY
EXAMINATION**

Dr. EPOKA Julinda KEÇI*

Faculty of Architecture and Engineering, Department of Civil Engineering, Tirana-Albania
Email: jkeci@epoka.edu.al

Geron RAKIPAJ

MSc, EPOKA University, Faculty of Architecture and Engineering, Department of Civil
Engineering, Tirana-Albania
Email: grakipaj16@epoka.edu.al

Abstract

This study examines sustainable design strategies implemented in a case study of a green building, aiming to analyze their contribution towards cost savings and environmental sustainability throughout the building's lifecycle. Employing a comprehensive case study approach, this paper evaluates the sustainability features of a green building, focusing on energy efficiency, water conservation, and the use of sustainable materials. The assessment includes both qualitative and quantitative measures to gauge the effectiveness of these design strategies. The findings reveal significant cost savings and environmental benefits derived from the applied sustainable design strategies. Notably, energy consumption was considerably reduced due to state-of-the-art energy-efficient systems, and water usage was minimized through advanced water conservation techniques. The use of eco-friendly materials contributed to a lower carbon footprint and enhanced overall sustainability of the building. The study underscores the substantial benefits of integrating sustainable design strategies in green buildings. The insights gained from the case study provide a valuable reference for architects, developers, and policymakers aiming to implement similar strategies in future building projects, highlighting the potential for significant economic and environmental improvements.

Keywords: Sustainable Construction, Green Building Practices, Lifecycle Cost Analysis

**HARMONIZING RESILIENCE: EXPLORING VOLATILITY SPILLOVER
DYNAMICS BETWEEN ESG INDICES AND CONVENTIONAL STOCK MARKET
INDICES**

Research Scholar, Kapil AHUJA
IMSAR, MDU Rohtak
Email: Kapil.rs.imsar@mdurohtak.ac.in

Assistant Professor, Dr. Ekta RANI
IMSAR, MDU Rohtak
Email: drektakaukarwal.imsar@mdu.ac.in

Abstract

This study investigates how Environmental, Social, and Governance (ESG) indices interact with conventional stock market indices, revealing bidirectional spillover effects under different market conditions. By employing sophisticated econometric techniques, it uncovers both short-term volatility transmissions and longer-term structural dependencies between these indices. Additionally, the research explores how factors like investor sentiment and regulatory changes influence these dynamics. The implications of these findings are significant for investors, policymakers, and market practitioners, guiding the development of more robust and sustainable investment strategies while fostering the integration of ESG principles into mainstream financial decision-making processes.

Keywords: ESG, Spillover effect , Conventional stock market indices

**EVALUATING THE IMPACT OF ELECTRONIC WORD-OF-MOUTH (E-WOM)
ON TOURIST PURCHASE INTENTIONS IN THE INDIAN TOURISM SECTOR**

Research Scholar JYOTI

IMSAR, MDU, Rohtak

Email:msjyoti.rs.imsar@mdurohtak.ac.in

Assistant Professor, Dr. Jitender KUMAR

IMSAR, MDU, Rohtak

Email:Jitender.rathee.imsar@mdurohtak.ac.in

Abstract

Purpose: Electronic Word of Mouth (e-WOM) has emerged as a pivotal factor in consumer decision-making, particularly within the tourism sector. This study delves into the critical dimensions of e-WOM and examines their effects on tourist purchase intentions in India. **Design/methodology/approach:** Employing a robust methodological framework, the research integrates factor analysis and structural equation modelling to analyse the data collected from 388 Indian participants through self-administered questionnaires. **Findings:** The analysis identifies three key dimensions of e-WOM—quality, volume, and integrity and reveals that e-WOM exerts a significant and positive influence on tourist purchase intentions in Indian tourism sector. **Originality/value:** This investigation contributes to the existing literature by spotlighting the effect of e-WOM in the Indian tourism sector by treating e-WOM as a multidimensional construct, thereby providing valuable insights for tourism industries.

Keywords: Electronic Word of Mouth (e-WOM), Purchase Intention, Tourism Sector, Indian Tourism.

WOMEN'S CREATIVITY IN ARCHITECTURE BASED ON PSYCHOLOGY

Mahsa Shalchi TOUSI
Islamic Azad University
Email:m.shalchi75@gmail.com

Abstract

Women's CREATIVE THINKING is one of the most complex and highest manifestations of human thought that leads to the unique ARCHITECTURE buildings. Since classical ARCHITECTURE view includes three areas named as strength, utility and aesthetics (structure, function, form); Women's creativity can appear in all of these three layers. For example, sometimes the architectural structure occurs as the most innovative work, such as Calatrava's works; and sometimes form may appear as the first and most important factor, such as Gehry and Le Corbusier's works. Also CREATIVE THINKING can play a considerable role in case of function, for example sophisticated airports plans can end to complex problems optimized resolving. These three factors can be also seen in a single project. Although a great deal of psychological studies examine and emphasis on gender differences in general and particularly in creativity, this paper was written about different aspects of creativity in ARCHITECTURE. Finally with regard to the psychological findings, creativity in women's designs was discussed and creative examples of projects which presented by women -with a focus on Zaha Hadid-were introduced.

Keywords: Woman-Creativity , Creative Thinking, Architecture, Psychology

STRATEGIES FOR RURAL ECONOMIC DEVELOPMENT THROUGH VILLAGE POTENTIALS

M. Shofi ANSHORI

Faculty of Islamic economics and business, UIN K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan,
Indonesia

Hendri Hermawan ADINUGRAHA

Faculty of Islamic economics and business, UIN K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan,
Indonesia

Muhammad Aris SYAFI'I

Faculty of Islamic economics and business, UIN K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan,
Indonesia

Happy Sista DEVY

Faculty of Islamic economics and business, UIN K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan,
Indonesia

Abstract:

Rural areas play a significant role in national economies worldwide, yet they often face challenges in economic development compared to urban counterparts. This study delves into the intricacies of rural economic development, focusing on the utilization of village potentials as a catalyst for sustainable growth. By examining existing literature, case studies, and empirical data, this research provides a comprehensive analysis of strategies aimed at enhancing the economic landscape of rural communities. The first section of this paper contextualizes the importance of rural economic development within the broader framework of sustainable development goals (SDGs) and outlines the current challenges faced by rural areas. It highlights the significance of leveraging village potentials to drive economic growth, emphasizing the need for tailored strategies that capitalize on local resources, culture, and community strengths. Furthermore, this study examines the role of government policies, public-private partnerships, and international cooperation in supporting rural economic development efforts. It underscores the importance of integrated approaches that address socio-economic, environmental, and governance dimensions to achieve long-term prosperity in rural areas. In conclusion, this paper synthesizes key findings and offers recommendations for policymakers, practitioners, and researchers. It underscores the importance of context-specific interventions, participatory approaches, and continuous monitoring and evaluation to optimize the impact of rural economic development strategies. By leveraging village potentials and fostering inclusive growth, rural communities can unlock their full economic potential and contribute to overall national development agendas.

keywords: development, economy, village potential

**DRAINAGE SYSTEM MANAGEMENT AS A MITIGATION EFFORT TO
OVERCOME FLOODING IN BLIGO URBAN VILLAGE**

Fina QOIF FIANA

Faculty of Islamic economics and business, UIN K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan,
Indonesia

Hendri Hermawan ADINUGRAHA

Faculty of Islamic economics and business, UIN K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan,
Indonesia

M. Aris SAFI'I

Faculty of Islamic economics and business, UIN K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan,
Indonesia

Happy Sista DEVY

Faculty of Islamic economics and business, UIN K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan,
Indonesia

Abstract

There are several strategies that can be applied as mitigation to overcome flooding in Bligo Village and if done, it can better manage flood risk, improve quality of life, and preserve the surrounding environment. For this reason, research was conducted on drainage system management as a mitigation effort to overcome flooding in Bligo Village. This research uses qualitative research methods with data collection methods through observation and interviews. This research aims to examine the obstacles faced and possible solutions in mitigating flood problems through the implementation of an efficient drainage system. The results of this research obtained several strategies that can be done as mitigation to overcome flooding in Bligo Village which have been adjusted to the conditions and problems in the field.

Keywords: Drainage System, Flood, Flood Mitigation

**THE ROLE OF CASH WAQAF IN PUBLIC ECONOMIC EMPOWERMENT IN
INDONESIA AS AN EFFORT TO INCREASE WELFARE**

Khotrotul ZAHRO*

Faculty of economics and business, UIN K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan, Indonesia
Email:khotrotulzahro@gmail.com

Hendri Hermawan ADINUGRAHA

Faculty of economics and business, UIN K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan, Indonesia

M.Aris SYAFI'I

Faculty of economics and business, UIN K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan, Indonesia

Happy Sista DEVI

Faculty of economics and business, UIN K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan, Indonesia

Abstract

Cash waqf is a form of productive waqf that involves investing waqf funds and distributing the proceeds from the invested capital. Based on this, cash waqf in the current era is important to discuss. This research discusses the role of cash waqf contributions in advancing the economy of society in Indonesia, with a focus on improving welfare. The research method used in this research is qualitative library research, namely a method of collecting data by understanding and studying theories from various literature related to the contribution of cash waqf in empowering the community's economy as an effort to increase welfare. The data used in this research is secondary data. Secondary data includes research materials published in research reports and similar documents. These documents may be made available in relevant public libraries, websites, books, and research journals. The results of this research are that the management of waqf in Indonesia, especially in the form of productive land and cash waqf, requires special attention. Optimizing the potential of waqf can be achieved through good management and empowerment of waqf assets through cross-sector collaboration, especially with the support of banking institutions. Institutional reform, increasing human resources and field research are strategic steps to simplify the management of waqf money. With this approach, it is hoped that cash waqf can become an effective instrument in advancing the national economy and making a significant contribution to community welfare.

Keywords: Cash Waqf, Economic Empowerment, Increasing Community Welfare

**INHERITANCE DISPUTES WITHOUT BLACK AND WHITE ACCORDING TO
SHARIA ECONOMIC LAW**

Intan Bungo ISLAMI (ORCID:0009-0001-4561-6711)

Faculty of Islamic Economics and Business, UIN K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan,
Indonesia

Hendri Hermawan ADINUGRAHA (ORCID:0009-0003-5488-8252)

Faculty of Islamic Economics and Business, UIN K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan,
Indonesia

Muhammad Aris SAFI'I

Faculty of Islamic Economics and Business, UIN K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan,
Indonesia

Email: muhammad.aris.safi'i@uingusdur.ac.id

Happy Sista DEVY

Faculty of Islamic Economics and Business, UIN K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan,
Indonesia

Email: happy.sista.devy@uingusdur.ac.id

Abstract

A will is made or arises due to the death of a family member who leaves behind property. However, sometimes a person dies without a will regarding the ownership or management of their property. With this, the will itself sometimes becomes a conflict or dispute regarding inheritance issues which often leads to disputes over property rights or inheritance rights. With this, the author aims to conduct research on, "Inheritance Disputes without Black on White According to Sharia Economic Law", namely to find out how the applicable law handles problems that often occur among the community. Through this research, the author hopes that there will be a bright spot to solve the problem of inheritance disputes so that the management of these assets can run or be managed properly and build a good Islamic economic turnover or growth. The method used in this research is to use a type of qualitative research with a library research method. Data collection in this study is by searching for sources and constructing them from various sources, such as books, journals, scientific articles, previous research, and others. The results and conclusions of this study are that a will without black on white according to sharia economic law will lead to a will dispute in the future, because a will made orally, may not necessarily be accepted or approved by the heirs. It is hoped that in the future there will be no more problems related to inheritance disputes without black on white, by carrying out a valid will procedure.

Keywords: Will Disputes, Inheritance Property, Islamic Economic Law.

**OPTIMALIZATION OF VILLAGE GOVERNMENT INFORMATION SYSTEMS
AND TRANSFORMATION OF BUMDES FOR SUSTAINABLE ECONOMIC
DEVELOPMENT IN PEKALONGAN DISTRICT**

Khotibul UMAM (ORCID:0009-0007-7858-1561)

Faculty of Islamic economics and business, UIN K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan,
Indonesia

Hendri Hermawan ADINUGRAHA

Faculty of Islamic economics and business, UIN K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan,
Indonesia

M. Aris SAFI'I

Faculty of Islamic economics and business, UIN K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan,
Indonesia

Happy Sista DEVY

Faculty of Islamic economics and business, UIN K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan,
Indonesia

Abstract

This research aims to identify, analyze, and offer solutions to problems related to economic development in Pekalongan district by optimizing village government information systems and transforming village-owned enterprises (BUMDes) as well as involving the younger generation in the digitization of village services. A qualitative approach using secondary data was the research methodology used. Data was collected by conducting literature searches to gain a comprehensive understanding of the phenomena encountered by the research participants. Using an interactive and longitudinal qualitative analysis methodology, data analysis was conducted methodically with an emphasis on explaining facts obtained from data sources. Based on the findings, economic development in Pekalongan Regency has been accelerated by optimizing the Village Information System (SID) and transforming Village-Owned Enterprises (BUMDes). BUMDes increases commercial opportunities and community engagement, while SID improves access and information disclosure. Implementation of strategies such as skills development, inclusive policy support, technology infrastructure development, and continuous monitoring are required. Pekalongan district has the potential to become a model for inclusive and sustainable economic growth in other areas through cooperation between village governments, local stakeholders, and communities.

Keyword : BUMDES, Information system, Economic development, pekalongan regency

**UTILIZATION OF ISLAMIC CAPITAL MARKET AND FINANCIAL
TECHNOLOGY IN FINANCING MSMEs IN INDONESIA**

Yusuf Agung SAPUTRA

Faculty of Islamic economics and business, UIN K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan,
Indonesia

Hendri Hermawan ADINUGRAHA

Faculty of Islamic economics and business, UIN K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan,
Indonesia

Muhammad Aris SYAFI

Faculty of Islamic economics and business, UIN K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan,
Indonesia

Happy Sista DEVY

Faculty of Islamic economics and business, UIN K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan,
Indonesia

Abstract

MSMEs are a milestone of the economy in Indonesia and a populist economy that can help reduce unemployment and alleviate poverty through the income from its business. but behind all that, MSMEs still have difficult capital access problems. This study aims to examine the Islamic capital market as an alternative solution to financing MSMEs. This research is library research with a qualitative approach. The data sources used in this research come from various literature journal articles that are relevant to the research topic. The data analysis method used is content analysis of the literature sources used in the research. The results showed that the Islamic capital market can be used to help MSMEs obtain financing with financial technology as a medium for collecting and distributing funds.

Keywords: MSMEs, Islamic Capital Market, Financial Technology

**ON THE ARCHITECTURE OF THE HINDU TEMPLES AND THE INFLUENCE OF
DANCE PERFORMING ARTS OVER THEIR ARCHITECTURAL DESIGNS AND
STYLES IN INDIA**

Elitsa PETROVA

Sofia University "St. Kliment Ohridski", Sofia, Bulgaria

Andrey POPATANASOV

Bulgarian Academy of Sciences, Sofia, Bulgaria

Abstract

Indian is one of the few places on Earth with continuous urbanization of over 5000 years and relatively preserved mainstream religion. Specific for this country is the concept of the temple-city relationship, where the temple is planned and built first and afterwards the city is constructed with reference and architectural harmony to the temple. The temple as key element and influencer of the urban architecture is built according to the guidelines of the ancient holy scriptures, which concern such matters. However there is some flexibility given to the architects for the final look and shape of the sacred building complex. Since the hoary past the performing arts and especially the dance arts were developed and performed in close relation to the religious life and the temples were a main playground and scene. Such close relationship is exclusively reflected in the monumental work on the ancient arts and aesthetics as Natyashastra, which deals mostly with the performing arts, but also has chapter on the architecture. Among the performing arts the dance holds a special place as it is performed and taught by one of the chief deities from the Hindu Trimurti – Lord Shiva, who is also known as the Nataraja, the King of the Dancers, who through His Dance creates and destroys the World, which is often conveyed in multiple ways in His temples.

In the present work the authors explored and analyzed the influence of the dance arts over the architectural designs and styles of the Hindu temples in the Indian subcontinent with special focus on the southern part which was less impacted by the political and religious dynamics over the history especially pronounced in the north part where for example many of the Hindu temples were turned into other buildings or even destroyed.

Key words: temple architecture, Natyashastra, Nataraja, dance, performing arts.

**SOCIOECONOMIC IMPACT OF PANDAN WELL TOURISM DEVELOPMENT ON
LOCAL COMMUNITIES IN PEMALANG, CENTRAL JAVA, INDONESIA**

Fadhli MUHTAZAM (ORCID:0009-0005-6819-7764)

Faculty of Islamic economics and business, UIN K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan,
Indonesia

Abstract:

This research aims to explore the socio-economic impact of the Pandan Well tourism development on local communities in Pemalang, Central Java. Through a qualitative approach, data was collected through in-depth interviews with local residents, relevant stakeholders, and direct observation at tourist locations. Research findings show that the development of Sumur Pandan tourism has had a significant impact on the social and economic life of local communities. On the one hand, there is an increase in income and employment opportunities for local residents through the tourism sector. However, on the other hand, there are also challenges such as cultural changes, environmental pressures, and changes in the social structure of society. In conclusion, the tourism development of Sumur Pandan provides significant economic opportunities for local communities, but needs to be considered carefully to minimize negative social and environmental impacts and strengthen local participation and benefits.

Keywords: Pandan Well Tourism, social impact, economic impact, Local community

**THE IMPACT OF THE LEGAL ENVIRONMENT ON THE PERFORMANCE AND
INTERNATIONALIZATION OF COMPANIES**

Dr. Demir LIMA

Faculty of Economics, University of Prizren "Ukshin Hoti", Prizren, Kosovo

Dr. Venet SHALA

Corresponding author, Faculty of Economics, University of Prizren "Ukshin Hoti", Prizren,
Kosovo

Dr. Hamdi HOTI

Faculty of Economics, University of Prizren "Ukshin Hoti", Prizren, Kosovo

Abstract

The impact of the legal environment on the performance and internationalization of companies, or as it is known today globalization, has a major impact on the political situation of a country, the economic situation or even the socio-cultural environment of that country. As competition between firms increases, they try to find other competitive advantages such as investing in another country where labor costs or other inputs are cheaper, there are fewer austerity rules, there is a lower tax rate, etc. The establishment of local structures for environmental protection is an important achievement, especially given that the institutional and legal heritage in this area was very small. The necessity of training of these structures is put in the foreground today and the prepared manual also serves this purpose. The results of this study will help the impact of the legal environment on the performance and internationalization of companies in our country. The drafting of the Report on the State of the Environment in Kosovo is based on the Law on Environmental Protection. According to Article 25 of this law, the Government of Kosovo, on the proposal of the Ministry of Environment and Spatial Planning, submits to the Assembly a Report on the State of the Environment.

Keywords: State of the environment in Kosovo, Law on Environmental Protection, and Internationalization of Companies.

**PEDAGOGICAL IMPLEMENTATION OF MULTI-FACTOR AUTHENTICATION
ON INFORMATION STORAGE AND RETRIEVAL SYSTEMS: A SURVEY ON
EDUCATIONAL DEVELOPMENT**

Oluwakemi Racheal OSHINOWO (ORCID:0000-0003-0568-6446)

Lagos State University of Education, Lagos Nigeria.

Email: oshinowooluwakemiz@gmail.com

Moses Adeolu AGOI (ORCID:0000-0002-8910-2876)

Lagos State University of Education, Lagos Nigeria

Email: agoi4moses@gmail.com

Olasunkanmi Julius OLATUNDE

Lagos State University of Education, Lagos Nigeria.

Email: Olatundeolasunkanmi4z@gmail.com

Benjamin Johnson OLASIJU

Lagos State University of Education, Lagos Nigeria.

Email: benjaminjohnsonolazdipupo@gmail.com

Abstract

The development and incorporation of internet technology into education sector has indeed enhanced and safeguarded intellectual properties in academia. The implementation of multi-factor authentication (MFA) on information storage and retrieval is increasingly having a far reaching impact on learning environment and as well fostering the security of academic community against cyber threats. Smith et al. (2018) noted that incorporation of MFA into academia aligns with modern educational paradigms and has the potentials that can prepare students for the evoking digital skills. This paper is a descriptive survey on the implementation and application of multi-factor authentication (MFA) on information storage and retrieval systems. The paper evaluates the implications for implementing MFA in information management systems in the education sector. Some of the benefits of using MFA in information storage and retrieval systems were highlighted in the paper discussion. In order to collect some information considered important for this paper discussion, drafted questions were administered to respondents using online Google form questionnaire instrument. The information gathered were collated and subjected to reliability analysis. Conclusively, recommendations were made.

Keywords: Multi-Factor Authentication (MFA), Information Storage and Retrieval Systems.

A STUDY TO EVALUATE THE SIDE EFFECTS OF COVID -19 VACCINATION

Assistant Professor, Dr. Mah-ru-Nisa ATIF*
Faculty of Pharmacy, Hajvery University, Lahore, Punjab, Pakistan
Email: mahrunisa.atif@hup.edu.pk

Research Scholar, Mahnoor ASIF
Hajvery University Euro Campus, Lahore

Research Scholar, Sonia SHREEF
Hajvery University Euro Campus, Lahore
Email: sonia-318-1379@hup.edu.pk

Research Scholar, Shakeel AHMAD
Hajvery University Euro Campus, Lahore
Email: shakeel-318-1371@hup.edu.pk

Research Scholar, Muhammad ABUBAKAR
Hajvery University Euro Campus, Lahore
Email: abubakar-318-1406@hup.edu.pk

Research Scholar, Faiqa WAQAR
Hajvery University Euro Euro Campus, Lahore
Email: Faiqa.waqar31@gmail.com

ABSTRACT

A vaccine is a drug that strengthens the body's defenses against illness. Traditionally, a percentage of germs or a weak and inactive pathogenic culture are injected into the body to trigger an immune response to a particular illness. The Corona virus disease 2019 (COVID-19) initially arose in Wuhan, Hubei province, China, when a considerable number of patients presented with pneumonia of undetermined etiology. Later, the illness spread over the world between December 2019 and the start of 2020. For COVID-19, several vaccinations have been created. In the present epidemic, the prevalence of post-vaccination side effects is a crucial factor. This study investigates the side effects associated with COVID-19 vaccination, aiming to comprehensively evaluate their nature, frequency, and potential implications. Through an extensive review of existing literature and empirical analysis of real-world data, the study provides a nuanced understanding of adverse reactions to various COVID-19 vaccines. A comprehensive questionnaire was distributed in printed form for data collection. Data analyzed using SPSS results have shown many significant minor and major side effects including low and high grade fever, skin rashes, headache, diarrhea, dyspnea, blood clots etc. The findings not only contribute to the current understanding of vaccine safety but also serve as a valuable resource for policymakers, healthcare professionals, and the public, aiding in the ongoing efforts to manage and mitigate potential side effects of COVID-19 vaccination.

Keywords- CoronaVirus disease 2019, epidemic, vaccination, side effects, low and high grade fever, skin rash, diarrhea, dyspnea

**NEUROPROTECTIVE AGENTS, NATURAL PLANT HERBS & DRUGS IN
ISCHEMIC STROKE: A REVIEW**

A. DINESH BABU

Faculty Of Pharmacy Bharath Institute Of Higher Education And Research Chennai, India

T. THIRUMIRUGAN

Faculty Of Pharmacy Bharath Institute Of Higher Education And Research Chennai, India

Associate Professor S. KALAIVANAN

Faculty Of Pharmacy Bharath Institute Of Higher Education And Research Chennai, India

Dean and Professor Dr. R. SRINIVASAN

Faculty Of Pharmacy Bharath Institute Of Higher Education And Research Chennai, India

ABSTRACT:

Stroke is a destructive experience which can result in permanent disability in brain. There is no permanent drug which can improve the blood flow at infarcted area and also improve the neurological deficit. Due to the lack of treatments available for stroke, many researchers will investigate the suitable plants or drugs for the treatment of this disease. Numerous medicinal plants and herbal drugs are available to treat stroke, some of the plants are Ginkgo biloba, Fructus Chebulae, Pomegranate, Rosa laevigata, Garlic, Leonurus heterophyllus, Olive, Grape, Allium cepa, drugs such as Pravastatin, Senkyunolide I, Phloretin, MgSO₄, HAMI 3379, Oleoylethanolamine, scopolamine and mecamlamine, Nitric Oxide, N-nitro-L-arginine methyl ester, Heptamethoxy flavones, Rosiglitazone, Puerarin, the activity was estimated by parameters like superoxide dismutase (SOD) activity, Hemispheric swelling index (cerebral edema), H₂O₂ induced cell injury, OGD-R induced cell injury, superoxide dismutase and glutathione peroxidase, mitochondrial membrane potential, Western blotting assay, ROS scavenging assays, Superoxide anion scavenging assay, Hydroxyl radical scavenging assay, H₂O₂ scavenging assay, Singlet oxygen scavenging assay, Peroxyl radical scavenging assay, Peroxynitrite anion scavenging assay, myeloperoxidase (MPO) activity, blood-brain barrier integrity, cerebral infarct size, in Situ Senkyunolide I termination of choline acetyltransferase activity (ChAT), Cell viability, Oxygen glucose deprivation/reperfusion assay, Flow cytometry, Immunohistochemistry. The present review focused on different medicinal plants and drugs that have been tested in Stroke in animal models

KEYWORDS: Fructus Chebulae, acetylcholinesterase, Leonurus heterophyllus, Oleoylethanolamine, mecamlamine.

FORMULATION AND EVALUATION OF POLYHERBAL FACIAL SCRUB

Pooja RASAL*

Department of Pharmacology, JES's SND College of Pharmacy, Babhulgaon, Dist. Nashik, India.

Email:proojarasal2000@gmail.com

Gaurav KASAR

Department of Pharmacology, Vithai Pandit Deore Institute of Pharmacy, Shirsondi, Tal. Malegaon, Dist. Nashik, India.

Email:gauravkasar008@gmail.com

ABSTRACT

The research aimed to produce an herbal facial scrub. The use of natural components in a facial scrub is a great way to promote healthy skin without exposing it to harsh chemicals. This herbal cosmetic is formulated using different cosmetic ingredients from daily use like Rice flour, Fenugreek Seed powder, Masoor Dal, Coffee, Honey, Lemon Powder, etc, used to cure various skin ailments Apart from beautification this cosmetic product acts as anti-ageing antioxidant, anti-inflammatory, moisturizer, antitanning, acne removing agent. Instead using Costly fairness products we have made a scrub with no side effects. The main objective of present study was to prepare a polyherbal scrub incorporated into gel. The use of natural ingredients to fight against acne, wrinkle and also to control secretion of oil is known as natural or herbal cosmetics. Herbal cosmeceuticals usually contain the plant parts which possess antimicrobial, antioxidant and anti-aging properties. Herbal cosmetics are the safest product to use routine with no side effects and cosmeceuticals are the product which influences the biological function of skin. The increasing demand for herbal formulation is being filed by a growing consumer interest in natural products. In present scenario herbal cosmeceuticals have more demand because they have no side effects. People suffer from acne, whiteheads and blackheads quite often so scrubbing become more essential.

Keywords: Herbal Scrub , Exfoliating agent, Anti ageing agent, Beautifying agent, Moisturizer .

ON VECTOR VALUED CONTROL PROBLEM IN TOPOLOGICAL VECTOR SPACES

ALI FARAJZADEH

Razi university, Department of mathematics, Kermanshah Iran

Abstract

In this paper, the definition of vector-valued control problem (VCP) is extended to linear spaces. It is shown that the admissible set of (VCP) is nonempty when the algebraic interior of the ordering cone is nonempty and is also proved that the weak efficient solution of (VCP) is nonempty when and the algebraic boundary of the admissible set of (VCP) is nonempty. It is proved that the Gerstewitz function ϕ_A, k is real valued function if A is a cone (even with the weaker condition which there exists $\delta > 0$ and $tx \in C$ for each $x \in A$ and $0 < t < \delta$) and $k \in Y \setminus A$. The scalar version of (VCP), denoted by (SP), in the setting of vector spaces is introduced. The solution set of (SP), under suitable assumptions, is nonempty and closed is provided. The condition that nonemptiness of the admissible set of (SP) guarantees the nonemptiness of the admissible set of (VS) and vice versa is investigated.

Keywords: Algebraic interior, nonsolid ordering cones, vector optimization, nonlinear scalarization, Gerstewitz function

**DIGITAL INDIA FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS: A STUDY OF
DIGITAL HEALTH SERVICES**

Sanjaya Kumar SAHOO

SKCG Auto. College, Paralakhemundi

Email:sanjaya86census@gmail.com

Sukanta Chandra SWAIN

School of Humanities, KIIT Deemed to be University, Bhubaneswar, Email:

Email:sukanta_swain@yahoo.com

Nibedita SAHOO

SKCG Auto. College, Paralakhemundi

Email:nibeditasahoo912@gmail.com

Abstract

For the purpose of enhancing human welfare and preserving the environment, sustainable development is the main priority of every nation on the planet. The Sustainable Development Goals (SDGs), an urgent call to action for all nations in a global partnership, have been created by the United Nations Organization in recognition of this issue. India has been launching numerous initiatives to meet the 17 Sustainable Development Goals (SDGs) established by the United Nations. One of the most notable of these initiatives is "Digital India", a flagship program of the Indian government that aims to make India a knowledge economy and digitally empowered society. The programme includes digital governance, digital rural empowerment, direct benefit transfer, digital payments, digital agriculture, digital health services, digital outreach citizen management, digital locker, digital policy initiatives, digital start-ups, etc. However, this paper is about digital health services provided by the government, particularly the state government of Odisha in achieving the SDG-3, i.e., "good health and well-being". The Odisha government introduced the Biju Swasthya Kalyan Yojana (BSKY), an Indian health insurance program, in 2018. The program intends to give everyone in Odisha access to inexpensive healthcare, with a focus on those from economically challenged backgrounds or vulnerable social groups. Cashless treatment for a range of medical illnesses, including hospitalization, surgery, and pre- and post-hospitalization costs, is available to qualifying participants of the BSKY system at institutions that have established partnerships. The program also pays for prescription drugs, diagnostic testing, and other medical supplies. Total expenses at empanelled hospitals incurred through BSKY Scheme from 15th August 2018 to 31st March 2024 are Rs. 1020.1 cr+ and total admissions took place at empanelled hospitals during the same period under BSKY scheme are 1264467. It is apparent from the facts that BSKY is serving the people in right direction and facilitating achievement of SDG-3. On this backdrop, this paper delves into the reality by analyzing the experiences of the beneficiaries and unfulfilled expectations of deserving set of individuals who are deprived of the benefits of the BSKY scheme. A qualitative study is conducted with 10 case studies of beneficiaries and 10 case studies of deserving but deprived in individuals. Those 20 cases are selected on the basis of purposive sampling method. Besides, some supplementary facts have also been ascertained through observation method. It is found that the beneficiaries are truly indebted to the

government for the scheme that could save lives of theirs and their relatives, which would have been impossible otherwise. At the same time, they are a bit unsatisfied for the complication involved in the initial phase of getting the benefits and their dependence on others for digital interface. It is also found that those, who are not eligible to get the benefit of the scheme but are really poor, are costing their life for not having affordability. Thus, it is inferred that BSKY type of schemes should be available to all the citizens and intermediaries on behalf of the government should be there to make them easily avail the scheme without any socioeconomic cost.

Keywords: Digital, Health Services, BSKY, Odisha, SDGs, Beneficiaries, Deprived

EXPLORING THE INTERPLAY OF SEDENTARY LIFESTYLE, DIETARY CHOICES, OBESITY, AND TYPE 2 DIABETES

Research Supervisor, Dr. Mah-ru-NISA ATIF*

Hajvery University Euro Campus, Lahore Faculty of Pharmacy, Hajvery University, Lahore,
Punjab, Pakistan

Email: mahrunisa.atif@hup.edu.pk

Research Scholar, Ayesha GHIAS

Hajvery University Euro Campus, Lahore

Email: ayeshaghias373@gmail.com

Research Scholar, Aisha Ghulam MUSTAFA

Hajvery University Euro Campus, Lahore

Email: aishamustafa557@gmail.com

Research Scholar, M. Huzaifa ALI

Hajvery University, Euro Campus, Lahore

Email: iammhali707@gmail.com

Research Scholar, Mishal Shoaib DAR

Hajvery University Euro Campus, Lahore

Email: mishaldar1340@gmail.com

Research Scholar, Fareeha NAWAB

Hajvery University Euro Campus, Lahore

Email: nawabfareeha4@gmail.com

ABSTRACT

Diabetes, a global health concern, necessitates innovative therapeutic approaches. This study delves into the intricate relationship between sedentary lifestyle, dietary habits, obesity, and the onset of Type 2 diabetes in individuals. Employing a mixed-methods approach involving naturalistic observation and a quantitative survey, a sample size of 400 participants (200 online and 200 hospital visitors) was analyzed. The survey findings, substantiated by statistical analysis, unequivocally demonstrate a compelling association between physical inactivity, poor dietary decisions, obesity, and the increased prevalence of Type 2 diabetes in the younger demographic. This research highlights the critical role of lifestyle factors in the etiology of Type 2 diabetes among individuals under 45, emphasizing the urgent need for interventions targeting improved physical activity and dietary behaviors to mitigate this growing health concern.

Keywords:

Diabetes Type 2, Sedentary Lifestyle, Obesity, Physical inactivity, Diet.

UNVEILING THE MOLECULAR COMPOSITION AND BIOLOGICAL PROPERTIES OF ESSENTIAL OIL DERIVED FROM LEAVES OF MENTHA AQUATICA L. GROWING WILD: A COMPREHENSIVE IN VITRO AND IN SILICO EXPLORATION

Meryem TOURABI

Laboratory of Natural Substances, Pharmacology, Environment, Modeling, Health & Quality of Life, Faculty of Sciences, Sidi Mohamed Ben Abdellah University, Fez, Morocco.

Badiaa LYOUSSI

Laboratory of Natural Substances, Pharmacology, Environment, Modeling, Health & Quality of Life, Faculty of Sciences, Sidi Mohamed Ben Abdellah University, Fez, Morocco.

Elhoussine DERWICH

Laboratory of Natural Substances, Pharmacology, Environment, Modeling, Health & Quality of Life, Faculty of Sciences, Sidi Mohamed Ben Abdellah University, Fez, Morocco.
Unity of GC/MS, GC-FID, City of Innovation, Sidi Mohamed bin Abdellah University, Fez, Morocco.

Abstract

The purpose of the current study is to assess the chemical profile, antioxidant, and antimicrobial of essential oil derived from the leaf of Moroccan *Mentha aquatica* L. (MA-EO) using *in vitro* and *in silico* analysis. The GC-MS/MS analysis of MA-EO identified 18 components, including linalool (42.42%), α -elemol (10.45%), α -terpineol (8.07%), linalyl acetate (7.37%), and caryophyllene (4.05%). Additionally, MA-EO has a strong antioxidant capacity with IC_{50} values of $0.64 \pm 0.01 \mu\text{g/mL}$ for the DPPH assay and $0.167 \pm 0.13 \mu\text{g/mL}$ for the ABTS test. TAC activities amounted to $188.21 \pm 0.31 \text{ mg EAA/g}$, while RP activities measured 1.95 ± 0.023 . The powerful antibacterial properties of MA-EO were proven to be effective against *Escherichia coli* and *Candida albicans*. *In-silico* analysis revealed that the antioxidant activity of MA-EO is linked to γ -Eudesmol, while its antibacterial efficacy is associated with phenol, 2,4-di-tert-butyl-, and its antifungal capacity with phenol, 2,4-di-tert-butyl-, MA-EO demonstrates potent bactericidal, and fungicidal properties, making it effective for controlling bacteria, and fungi, infection.

Keywords: Mentha aquatica L; essential oil; Antioxidant activity; antimicrobial activity; in silico analysis

**POTENTIALITIES, REALITIES AND CHALLENGES OF RAINWATER
HARVESTING IN COASTAL BANGLADESH**

Md. Shohel KHAN*

Department of Environmental Science and Disaster Management, Noakhali Science and
Technology University, Noakhali-3814, Bangladesh
Institute of Bangladesh Studies, University of Rajshahi, Rajshahi-6205, Bangladesh
Email: sajibicb@gmail.com

Shitangsu Kumar PAUL

Department of Geography and Environmental Studies, University of Rajshahi, Rajshahi-6205,
Bangladesh

Abstract

Rainwater harvesting is one of the sources of drinking water that may reduce the drinking water crisis in the coastal belt of Bangladesh. The purposes of current scientific study are to find out the potentialities, realities and challenges of rainwater harvesting in the coastal Bangladesh. Sarankhola (Bagerhat) and Kalaroa (Satkhira) Upazila are purposively designated as shoreline and inland study area. A total of 267 household head's are selected randomly to know the perception of the respondents with a pretested semi-structured questionnaire to fulfill the objectives of the study. The questionnaire is composed into three parts indicating potentialities, realities and challenges. First two are measured on the basis of Elinor Ostrom's social and ecological indicators and the last one is determined based on indicators collected from literature review. In addition, two inception meetings and six case studies are performed to validate questionnaire data. About 90.57 (shoreline) and 96.81% (inland) respondents collect rainwater but they all do not use it efficiently due to storage problems. The study also claims that shoreline respondents (about 86% in winter and 98.35% in rainy season) conserve rainwater for winter season. Individually, 100% (shoreline) respondents use rainwater for washing purposes in the rainy season, followed by drinking (98%), cooking (94%), flushing toilets (74%), livestock rearing (29%) and Bathing (27%), respectively. These percent are reduced in the winter season because many respondents do not conserve sufficient rainwater in the study areas. About 20.65% (shoreline) and 12.05 (inland) respondents (overall 17.98%) argue that rainwater is contaminated with several pollutants (construction materials, conservation tanks, plastic pipes, roof materials, dust, bird's droppings, etc.). About 67.93 and 57.83% respondents (overall 64.79%) from shoreline and inland areas argue that irregular and limited rainfall is one of the major barriers to implement the RWH system. About 64.13 and 67.47% respondents (overall 65.17%) from shoreline and inland areas report that they think cost is the major problem. About 97.28 and 92.77% respondents (overall 95.88%) claim that the storage problem is also a major problem to implement the RWH system. People are not very aware about the treatment system of harvested rainwater and there are no treatment facilities to observe both in the study areas. Ensuring 100% storage capacity of rainwater may reduce the drinking water crisis in the study area.

Keywords: Rainwater conservation, microbial pathogens, health problems, storage capacity.

**TITLE: ENHANCING ENVIRONMENTAL CLEANLINESS AND SUSTAINABILITY
BY HARNESSING THE SUPERIOR SURFACTANT PROPERTIES OF NATURAL
ALTERNATIVES OVER SYNTHETIC ONES.**

Maria Taj MUHAMMAD*

Department of Chemistry, Jinnah University for women, Karachi 74600, Pakistan,

Nasir Uddin KHAN

Department of Chemistry, University of Karachi, Karachi 75270, Pakistan

Abstract:

The plant extract was found to be rich with surfactant properties. The comparative study between synthetic and natural surfactant was carried out using spectrophotometry, and conductometric measurement. The natural surfactant plant gave CMC values $4.4 \times 10^{-4} \text{M}$. It is the point where their monomer aggregates to form micelles, which are far below the CMC point of most of the synthetic surfactants. The role of temperature was also monitored in comparison to the synthetic surfactants. The pH was used to find the nature of surfactants and number of replaceable protons in the system. The surfactant interaction properties were monitored against a variety of dyes cationic (CTAB), and anionic (methylene blue and neutral red). The interactions were monitored from pre- to post micellar concentrations of both natural and synthetic surfactants. The change in concentration of the surfactant led to the change in interaction behaviour. Wide range of temperatures were selected to monitor the behaviour and interactions of the natural and synthetic surfactants as these interactions are temperature dependent and found to be favourable at lower temperatures. The self-degradation was observed at ambient temperature and in the dark both in aerobic and anaerobic conditions. Based on its behavior and degradation properties, the proposed natural surfactant is a cheap and good alternative to the synthetic surfactants. These natural surfactants were found to have surfactant properties and even efficiency from synthetic counterparts and are biodegradable thus environmentally friendly.

Moreover, the natural surfactant helps to degrade many environmentally toxic dyes which are even non degradable in fenton presence.

**A COMPARATIVE STUDY OF URBAN LOCAL GOVERNMENT WASTE
MANAGEMENT STRATEGIES: TOWARDS A SUSTAINABLE APPROACH**

Lecturer, Imran HOSSAIN* (ORCID:0000-0002-7602-053X)

Department of Political Science, Varendra University, Rajshahi-6204, Bangladesh

Email:imran.pol@vu.edu.bd

Professor, A.K.M. Mahmudul HAQUE (ORCID:0000-0002-4695-3793)

Department of Political Science, University of Rajshahi, Rajshahi-6205, Bangladesh,

Email:akmmahmudul@ru.ac.bd

Professor, S.M. Akram ULLAH

Department of Political Science, University of Rajshahi, Rajshahi-6205, Bangladesh

Email:akram@ru.ac.bd

Abstract

Effective waste management in urban areas is essential for sustainable development and environmental protection. Urban local governments play a significant role in designing and implementing waste management strategies to ensure clean and healthy environments for their residents. This chapter presents a comparative study of waste management strategies employed by urban local governments in Rajshahi and Gazipur, two rapidly urbanizing regions facing distinct socio-economic and environmental challenges. The primary data was collected through a structured household survey, which captured information on household waste disposal practices, liquid waste flow patterns, final waste disposal methods, frequency of waste collection, and public perception of local government initiatives. The study also utilizes a qualitative research design, involving a systematic review of the literature on the barriers and solutions for urban local governments in achieving sustainable waste management. The study reveals that some of the significant barriers include limited financial resources, poor governance, a lack of public participation and awareness, and limited regulatory frameworks. The study also revealed significant differences between the two cities, with Rajshahi relying more on structured waste collection and disposal practices, while Gazipur demonstrated more informal waste collection methods. Furthermore, Gazipur showed higher usage of sewerage lines for liquid waste flow, while Rajshahi relied more on safety tanks for final waste disposal. The public's perception of waste management initiatives and drainage systems in both cities varied, indicating the need for particular and sustainable waste management strategies. The study recommends that urban local governments utilize innovative technologies such as waste-to-energy, composting, and recycling to reduce the volume of waste sent to landfills. Overall, the study sheds light on the barriers faced by urban local governments and provides insights to formulate effective policy recommendations towards achieving a more sustainable approach to waste management in urban areas.

Keywords: waste management; urban local government; sustainable approach; household waste; liquid waste

THE IMPORTANCE OF SOCIAL IMPACT MEASUREMENT IN ISLAMIC SOCIAL FINANCE

Md. Sojib HASAN

(Department of Marketing) University Of Dhaka

Email:s-25-2023910085@mkt.du.ac.bd

Abstract

This study examines the expanding field of Islamic social finance and social impact in an effort to emphasize the significance of social effect assessments in Islamic finance. This paper also intends to investigate the key themes in science investigation on Islamic finance's social implications in order to define its location, purpose, and functions, particularly in light of rising societal challenges. To do this, this research examines literature on social Islamic finance and concerned with the social aspect of Islamic financing. Based on a thorough analysis of the literature, the article concludes that, considering how quickly the Islamic finance sector is growing, not much is known about how Islamic finance institutions quantify and evaluate their social impact. The advancement of Islamic social finance and the incorporation of Islamic financial instruments into the mainstream social finance spectrum warrant greater focus and attention from the academic community. In light of this, the study contends that the definition of Islamic social finance ought to go beyond zakat, waqf, and Islamic microfinance. The report recommends developing frameworks or mechanisms for Islamic financial institutions to track the social impact of their services, products, and operations in order to fully achieve the potential of Islamic banking.

Keywords: Sustainable Development Goals; Value-Based Intermediation; Islamic Social Finance; Social Impact Measurement.

**COST AND PROFITABILITY ANALYSIS OF RICE PRODUCTION IN
THAKURGAON DISTRICT, BANGLADESH**

Mamun Ur RASHID

Department of Statistics , University of Rajshahi

Abstract:

Rice is the main food of Bangladesh. Almost all people eat rice every day in Bangladesh. Rice is cultivated by the farmers of Bangladesh. By cultivating rice they are benefited or not and the cost of the rice production is my main objective of this research. We have also analyzed the cost and profitability of rice production by the farmers. We have collected data using stratified sampling. We have collected data in five upozillas of Thakurgaon district. After collecting data we have analyzed the data using mean test and verify the answers using factor analysis. We have found that most of the farmers in our country are not satisfied with the market price of rice. They are complaining about the pesticide and fertilizer price in the market. For the high price of fertilizer and pesticide they are not getting the expected profit from their investment. If this continues they are supposed to stop cultivating rice in their land. Only a few farmers reported their benefit from rice cultivation. Those farmers who have their own land are benefiting from rice cultivation. But those who don't have their own land reported that they are not benefiting from their cultivation. Rice cultivation is now a challenging matter for the farmers as they are not getting their desired price in the market. Most of the farmers will leave the cultivation of rice if this continues. Government should lower the price for pesticide and fertilizer to encourage the farmer's cultivation.

DESALINATION AND SOCIAL RESPONSIBILITY: CHALLENGES AND SOLUTIONS FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT

FODIL Yassamine Hadjer
Laboratory of Intelligent Structures
Email: yassamine.fodil@univ-temouchent

HOUMADI Youcef
Laboratory of Intelligent Structures
Email: edu.dz houmadiyoucef@yahoo.fr mohamed

DJELIL Mohamed
Laboratory of Intelligent Structures
Email: djelil@univ-temouchent.edu.dz

Abstract

In the context of a growing global water crisis, desalination plants present themselves as vital solutions to meet regional water needs. This article examines the complex interactions between desalination technology and social responsibility imperatives, highlighting the challenges and solutions adopted to promote sustainable development. We first explore how desalination plants integrate sustainability practices into their daily operations, including the use of renewable energy and the minimization of brine discharges into the marine environment. The core of our analysis focuses on managing the environmental and social impacts of these plants. In particular, we discuss the strategies implemented to treat brine discharges, reduce energy consumption, and engage local communities in the desalination process. Specific initiatives, such as reforestation programs and educational workshops on water conservation, illustrate the commitment of these plants to social responsibility. Finally, this article reflects on the lessons learned by various desalination facilities, highlighting how these practices can be modeled and adapted globally. In concluding with future perspectives, we emphasize the importance of continuous innovation and collaboration between the public and private sectors to ensure that desalination remains a sustainable and socially responsible solution in the face of water scarcity.

Keywords : Desalination, Social Responsibility, Sustainable Development, Environmental Management, Water conservation, Renewable Energy.

**WOMEN ENTREPRENEURS IN A DEVELOPING COUNTRY: EVIDENCES FROM
LEBANON**

Assist. Prof. Carole SERHAN*

University of Balamand, Issam Fares Faculty of Technology, Department of Business Management and Administration, Deir El Balamand, P.O. Box 100, Tripoli, Lebanon.

Email: carole.serhan@balamand.edu.lb

Angie CHACCOUR

University of Balamand, Issam Fares Faculty of Technology, Department of Business Management and Administration, Deir El Balamand, P.O. Box 100, Tripoli, Lebanon.

Abstract

This research study seeks to present significant information about women entrepreneurship. Specifically, it reveals the hidden challenges and success stories of certain women entrepreneurs in a developing country. The aim is to connect the dots between entrepreneurship theory and real-life practice. Moreover, it intends to provide guidance to legislators, mentors, communities, and households in creating a supportive setting that is crucial for the success of women entrepreneurs. To gather information, a qualitative methodology approach was employed in Lebanon, a collectivist developing country in the Middle East known for its relatively low representation of women in entrepreneurship despite women accounting for almost half of the country's population. Through face-to-face interviews, the study aimed to uncover both the supportive and challenging aspects of their entrepreneurial journey. Based on the analysis of the interview transcripts, it was found that successful entrepreneurs in Lebanon are driven by opportunities and prioritize innovation, service and employment. Additionally, the support from family, particularly fathers or husbands, is crucial alongside the entrepreneur's drive, skills, and abilities. Success, for these entrepreneurs, means finding happiness, thriving at work, maintaining a happy family, achieving work-life balance, and feeling satisfied with the contribution to society while being economically independent. However, it is important to acknowledge that women in Lebanon face various societal and cultural challenges, including societal attitudes towards women working outside the home and traditional gender role expectations. On a positive note, societal attitudes are gradually changing, especially in cities, and women receive significant support and encouragement from their families to pursue their passions and become successful leaders. This research offers a fresh perspective on women entrepreneurs that adds valuable insights to the ongoing discussion about the lack of women in leadership positions, particularly in the field of entrepreneurship in a collectivist setting such as Lebanon.

Keywords: Entrepreneurship, Women's leadership, Success stories, Developing country, Lebanon

**FORMULATION AND EVALUATION OF ANTI DIABETIC ACTIVITY OF
HERBAL ANTI DIABETIC SYRUP WITH FENUGREEK**

Research Supervisor, Dr. Hina KHALID*

Hajvery University Euro Campus, Lahore Faculty of Pharmacy, Hajvery University, Lahore,
Punjab, Pakistan

Email:hina.khalid@hup.edu.pk

Research Scholar, Ayesha GHIAS

Hajvery University Euro Campus, Lahore Faculty of Pharmacy, Hajvery University, Lahore,
Punjab, Pakistan

Email:ayeshaghias373@gmail.com

Research Scholar, Aisha Ghulam MUSTAFA

Hajvery University Euro Campus, Lahore Faculty of Pharmacy, Hajvery University, Lahore,
Punjab, Pakistan

Email:aishamustafa557@gmail.com

Research Scholar, M. Huzaifa ALI

Hajvery University, Euro Campus, Lahore Faculty of Pharmacy, Hajvery University, Lahore,
Punjab, Pakistan

Email:iammhali707@gmail.com

Research Scholar, Mishal Shoaib DAR

Hajvery University Euro Campus, Lahore Faculty of Pharmacy, Hajvery University, Lahore,
Punjab, Pakistan

Email:mishaldar1340@gmail.com

Research Scholar, Fareeha NAWAB

Hajvery University Euro Campus, Lahore Faculty of Pharmacy, Hajvery University, Lahore,
Punjab, Pakistan

Email:nawabfareeha4@gmail.com

ABSTRACT

Diabetes, a global health concern, necessitates innovative therapeutic approaches. This research delves into the formulation and assessment of an herbal anti-diabetic syrup enriched with fenugreek, a herb renowned for its potential hypoglycemic effects. The study explores the prevalence and causes of diabetes, emphasizing the escalating global epidemic. The literature review highlights fenugreek's role in managing hyperglycemia, presenting evidence of its efficacy in reducing blood sugar levels. The research objectives include the development of fenugreek extract, preparation of herbal syrup, and characterization of the final product. The syrup's color, odor, taste, pH, viscosity, density, and specific gravity were evaluated. Preliminary results indicate a lemon-yellow color, minty odor, pleasant taste, and favorable pH range. The density and specific gravity of the syrup were consistent at 1.04 g/ml. These findings suggest the potential of the herbal anti-diabetic syrup, emphasizing the need for further clinical investigations to validate its safety and efficacy in diabetes management. This study

lays a foundation for future research, emphasizing evidence-based approaches in developing novel therapeutic interventions.

Keywords: Fenugreek, Diabetes Type 2, Syrup, Blood sugar level, Extract, Diosgenin saponin

**MANAGEMENT PRACTICES IN MANUFACTURING ENTERPRISES IN EUROPE
AND CENTRAL ASIA: COMPONENTS AND ANALYSIS**

Youssef REHALI

University of Sultan Moulay Slimane - Beni Mellal, Morocco, Faculty of Economics and Management, Laboratory of Multidisciplinary Researches in Economics and Management (LARPREG).

Fatima TOUHAMI

University of Sultan Moulay Slimane - Beni Mellal, Morocco, Faculty of Economics and Management, Laboratory of Multidisciplinary Researches in Economics and Management (LARPREG).

Salma BAKKALI

University of Sultan Moulay Slimane - Beni Mellal, Morocco, Faculty of Economics and Management, Laboratory of Multidisciplinary Researches in Economics and Management (LARPREG).

ABSTRACT

This study explores the complex relationships between management practices in industrial companies in Central Asia and Europe. We investigate the complex link between different factors and the Management practices index through thorough research using multiple linear regression approaches. Based on the data gathered from a wide range of manufacturing companies in the area, our research finds significant relationships between the Management practices index and predictors consisting of performance-based promotions, time focus of production/ service provision targets, knowledge of production/ service provision targets, and reevaluation of underperforming non-managers. These results highlight how important these elements are in determining how effective management practices are in the manufacturing businesses. This study provides important insights for improving organizational performance and promoting sustainable growth in industrial firms across Europe and Central Asia by highlighting these relationships.

JEL: M12. M54. O14

Keywords: Management practices, Manufacturing enterprises, Organizational performance, Management effectiveness.

FULL TEXT

**COVID-19 PANDEMİSİNİN KENTSEL ETKİLERİ VE AKILLI KENTLER
BAĞLAMINDA ORTAYA ÇIKAN UYGULAMALAR: SELÇUKLU BELEDİYESİ
ÖRNEĞİ**

Beyza GÜDEK (ORCID:0000-0002-7432-9234)

Karadeniz Technical University, Faculty of Economics and Administrative Sciences,
Department of Management Information Systems

Mustafa KOCAOĞLU (ORCID:0000-0002-9341-6341)

Necmettin Erbakan University, Faculty of Applied Sciences, Department of Management
Information Systems

ÖZET

Dünya çapında çok yönlü bir değişimi tetikleyen COVID-19 pandemisi, kentleri de farklı açılardan etkilemiş; kentlerde büyük ve çeşitli sorunlar ile yüzleşmesine neden olmuştur. Söz konusu virüsün yoğun bulaş hızı altında, kentsel yerleşim birimlerinde büyük mücadeleler verildiği görülmekte ve bu dönemde birçok alanda olduğu gibi radikal değişikliklere gitme ihtiyacı doğduğu anlaşılmaktadır. Bu değişimlerden etkilenen, binlerce hatta milyonlarca insanın ikamet ettiği kentlerde halkın güvenilir ve sağlıklı yaşam koşullarının nasıl sağlanacağına ilişkin birçok soru ve bu sorulara yönelik ulusal ve uluslararası bağlamda çeşitli fikirler ortaya atılmaktadır. Bu noktada akıllı kent uygulamaları, özellikle pandemi gibi yaşamsal öneme sahip bir soruna karşı belli bir yörede yaşayan halkın refah seviyesinin iyileştirilmesine yönelik uygun bir stratejiler bütünü olarak görülmektedir. Akıllı kentler, teknoloji ve verinin kent uygulamalarına entegre edilerek yaşam kalitesini artırmayı, sürdürülebilirliklerini güçlendirmeyi ve kentsel hizmetlerin daha etkin bir şekilde yönetilmesini amaçlamaktadır. Bu kentler, çeşitli teknolojik uygulamalardan yararlanarak, çevre, ulaşım, enerji, güvenlik ve daha birçok kamu hizmetleri gibi alanlarda iyileştirme ve geliştirmeyi hedeflemektedir. Bu çalışmada da Türkiye’de akıllı kent çalışmaları ile ön plana çıkan Selçuklu Belediyesi’nde COVID-19 pandemisi sürecinde gerçekleştirilen uygulamalar ile ilgili olarak görüşmeler yapılmış ve ortaya çıkan problemlere karşı üretilen çözümler ele alınmıştır. Böylece çalışma, literatüre ve yerel yönetimlerdeki akıllı kent uygulamalarına katkı sunmayı amaç edinmektedir. Elde edilen bulgular sonucunda, öncelikle anlaşılmaktadır ki kent olgusu ve akıllı kent kavramı, günümüz yaşam koşullarında kentsel yaşamı ve yerel yönetim uygulamalarını açıkça değişime uğratmıştır. Diğer yandan, Türkiye’deki akıllı kent uygulama örneklerinin görüldüğü ilçelerden birisi olan Selçuklu Belediyesi’nin, COVID-19 pandemisiyle birlikte ortaya çıkan krizi büyük oranda zamanında ve etkin yönetebildiği ancak bu yaklaşım ile çoğunlukla yerel halkın ihtiyaçlarına cevap vermiş olsa da uygulamalar noktasında oldukça kısıtlı kaldığı anlaşılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: COVID-19, Akıllı Kentler, Dijitalleşme, Yerel Kalkınma, Selçuklu Belediyesi

**URBAN EFFECTS OF THE COVID-19 PANDEMIC AND APPLICATIONS
EMERGING IN THE CONTEXT OF SMART CITIES: THE EXAMPLE OF
SELÇUKLU MUNICIPALITY**

ABSTRACT

The COVID-19 pandemic, which triggered a multifaceted global change, has affected cities in various ways, leading to major and diverse challenges in urban areas. Under the intense transmission rate of the virus, significant struggles have been observed in urban settlements, necessitating the need for radical changes, as seen in many areas during this period. Questions arise regarding how to ensure reliable and healthy living conditions for the population in cities affected by these changes, where thousands or even millions reside, prompting various ideas in both national and international contexts. At this point, smart city applications are seen as a suitable set of strategies aimed at improving the well-being of residents in a given region, particularly in addressing vital issues such as a pandemic. Smart cities aim to enhance quality of life, strengthen sustainability, and manage urban services more effectively by integrating technology and data into urban applications. These cities aim to improve and develop various areas such as the environment, transportation, energy, security, and many other public services through various technological applications. In this study, discussions were conducted regarding the practices implemented during the COVID-19 pandemic in Selçuklu Municipality, which stands out for its smart city initiatives in Turkey. Solutions developed to address the emerging problems were also examined, aiming to contribute to the literature and smart city practices in local governments. The findings suggest that the concept of urbanism and smart cities has clearly transformed urban life and local governance practices in today's living conditions. Furthermore, it is understood that Selçuklu Municipality, one of the districts in Turkey where smart city practices are observed, managed the crisis effectively and promptly during the COVID-19 pandemic. However, it is noted that while this approach largely responded to the needs of the local population, it remained quite limited in terms of its applications.

Keywords: COVID-19, Smart Cities, Digitalization, Local Development, Selçuklu Municipality

GİRİŞ

Dünya Sağlık Örgütü'nün yaptığı açıklamaların ardından COVID-19 pandemisinin ciddiyetinin anlaşılması ile hızlı bir şekilde kentsel yaşam alanlarında pandemiye karşı mücadele etmek için önlemler alınmıştır. Etkileşimin oldukça yüksek olduğu modern dünyada şehirlerin nüfus yoğunluğunun artması, pandeminin yayılma hızını da arttırmıştır. Bu nedenle önlemler arasında öne çıkan ilk husus, pandeminin bulaş hızını en aza indirmek için kentlerdeki yoğun hareketliliğin azaltılma çabasıdır. Öte yandan pandeminin yayılmasının diğer bir sebebi de kent sokaklarındaki kirlilik, hijyen eksikliği, çöplerin miktarca fazla olmasıdır. Yaşanılan bu olaylar, toplumun sosyal yaşamını, insan ilişkilerini ve iş hayatına dair tüm şeklinin değişim ve dönüşümüne sebep olmuştur.

Pandemi nedeni ile kentlerdeki yoğunluğu azaltma çabası, insanları evlerinde kalmaya zorlamış ve bununla birlikte online çalışma ortamları oluşturulmuştur. Online çalışma imkânına sahip olan ve bu koşullara adapte olan bireylere, yeni çalışma deneyimleri gerek iş olanaklarının esnekliğinden gerekse de virüsün bulaşma ihtimalinin korkusundan ötürü bu değişimi cazip kılmış ve onları tekrar fiziksel çalışma alanlarına itmek güç olmuştur. Farklı bir açıdan ise işveren için yine aynı durum, fazladan bir maliyet olarak görülmüş ve fiziksel çalışma alanlarının tekrar aktif edilmesini de zorlaştırmıştır. Bu şekilde söz konusu pandemi bireyler arasındaki etkileşimi de keserek insanlar ile sosyal aktiviteler arasına kalın duvarlar örmüştür. Nitekim sanal bir ortama aidiyet oluşturma gayreti, sosyal bir varlık olarak bilinen insanın bu duruma ileri dönemde tepkisinin ne olacağı tartışma konusudur. İş hayatında yaşanan bu değişiklik ve fiziksel hareketliliğinin azalması, kentlerdeki yoğunluğun negatif yönde ilerlemesine sebep olan tek olay değildir. Ayrıca pandemi sonrasında sosyalleşme alanlarında büyük değişimler ileri sürülmüş, konser, sinema veya tiyatro alanları gibi kalabalık ortamlar yeni ve katı kurallar ile faaliyetlerini sürdürür hale gelmişlerdir.

Kentlerde ve sosyal faaliyet alanlarında yaşanan tüm bu değişiklikler beraberinde bir dönüşümü de zorunlu kılmıştır. Toplumda birçok uygulama ve fonksiyonun yürütüldüğü kentler tamamen insan sağlığı odaklı sürdürülebilir bir yaşam olanağı kılmak için değişime itilmiştir. COVID-19 pandemisi ile daha da anlam kazanan sağlık ve kent mimarisinin arasındaki ilişki ile şehir yöneticileri yakından ilgilenmek durumunda kalmış ve bu konuda oldukça önemli role sahip olmuşlardır. Özellikle büyük kentlerdeki dönüşüm, halkı bu yeni düzene adapte etmesinin yanında yine olası bir salgın veya krize yönelik duruma da hazırlamakta ve sürdürülebilir topluluklar oluşturulacak şekilde yönetime sevk ederek geniş bir dönüşüm faaliyetini etkin kılmaktadır. Bu konuda bir diğer dikkate alınması gereken husus ise, yerleşim birimlerinin ya da yaşam alanlarının fiziksel koşulları güvenlik ve sağlıklı ortamlar ile uyumlu kılınırken, toplumun mental sağlığı için de uygun ortamlar oluşturulması konusudur.

Tüm bunlar ışığında değişim ve dönüşüm odaklı kentler, güncel ve olası pandemi sorunları ile baş edebilmek adına akıllı kent kavramına bürünmelidir. Küreselleşen dünyada, teknolojinin gelişmesi ve ilerlemesi kentlere yansımış ve akıllı kentler bir ihtiyaç halini almıştır. Kentlerde sürdürülebilir bir yaşam biçimi sağlanması, üretim ve hizmet verimliliğinin ve yaşam kalitesinin artırılması akıllı kent sistemi ile oldukça kapsamlı, hızlı ve düşük maliyetle sağlanmaktadır. Kısacası kentlerin daha ekonomik ve etkin yönetimi bu hizmete bağlıdır. Toplumların nüfus oranları arttıkça, kamusal ve özel hizmetlerin yetersiz kalması, toplumları geleneksel hizmet anlayışından uzaklaştırmış ve modernleşmeye itmiştir. Daha sağlıklı bir yaşam sunarak salgın hastalıklarla mücadele etmek için uygun olan akıllı kentler özellikle COVID-19 pandemisi ile önem kazanmış ve çeşitli çalışma teknikleriyle öne sürülerek projeler kapsamında yürütülmeye başlamıştır. Söz konusu kentlerin, bu tür kriz durumlarına karşı daha dirençli olmaları, çalışma fonksiyonları ile sürdürülebilir bir gelecek vadetmeleri onları daha cazip kılmıştır. Ancak akıllı kentlerin, bu denli kaliteli ve yüksek performanslı hizmetleri

sunarken kişilerin temel hak ve özgürlüklerini ihlal ederek kişisel verilerinin kullanılması ile tüm olumlu yanları hiçe sayılarak toplumlarda negatif etki bıraktığı aşikâr olup bireyler için kaygı yaratıcı bir durum olması ile de tartışılmaktadır (Yıldız, 2020).

Bu çalışmada da Covid-19 pandemisinin akıllı kent çalışmaları ile ön plana çıkmış ve salgın hastalık sürecinde yerel yönetim sürecini iyi bir strateji ile yönetmiş Konya Selçuklu Belediyesi'nin akıllı kentler bağlamında nasıl aksiyon aldığı incelenmiştir. Söz konusu inceleme için öncelikle geniş bir literatür incelemesi yapılmış; ardından, Konya Selçuklu Belediyesi'nden katılımcılar ile görüşme sağlanarak Ek 1'de belirtilen görüşme soruları yöneltilmiş ve cevaplar rapor edilmiştir. Nihai olarak elde edilen veriler, Selçuklu Belediyesi özelinde değerlendirilerek önerilerde bulunulmuştur.

2. COVID-19 PANDEMİSİ VE KENTSEL ETKİLERİ

Dünyanın üzerindeki belirsiz ve karmaşık dinamikler nedeniyle şehirler uzun vadede sosyal, ekolojik, ekonomik ve yönetim sorunları ile karşı karşıya kalmaktadır. Bu durum, şehirlerde önemli bir dönüşüm sürecine yol açmaktadır. Dünya çapında değişen sosyo-ekonomik koşullar ve bilim adamlarının dünya hakkında düzenli olandan karmaşığa düşünme biçimi göz önüne alındığında, bu belirsizliklere alternatif olarak bugün, büyük bir bölgedeki sosyal veya çevresel bir başarısızlığın tüm sistemi tehdit ettiği anlaşılmaktadır. Birbirleriyle son derece bağlantılı olan küresel sistemin, mevcut 21. yüzyıl koşullarına uyum sağlayarak hayatta kalabilmesi, bu iki hususun paralel ilerlemesine bağlıdır (Yaman-Galantini, 2019: 884). Kentleşmenin doğru bir biçimde idare edilememesi durumunda asli insani hizmetlerde ve ekonomide riskler ortaya çıkmaktadır (Yaman-Galantini, 2019: 909). Belirsizlik ve öngörülmezliğin bir sonucu olan Covid-19 Pandemisi de kentlerdeki güncelliğini ve önemini koruyan riskler arasında yer almaktadır.

Medeniyetler ile şekillenen, ekonomi, tarih ve toplumun bir ürünü olan kentler, yerel yönetim sistemlerinin önem ve işlevselliğini arttırmaktadır. Çünkü bu sistemler, kentlerin işleyiş fonksiyonları ile ilgili planlama araçları ve kentlere karşı müdahale etme yöntemleri geliştirmek ve uygulamak üzere mevcuttur (Özuduru, 2020: 5; Etiler, 2020: 67). Günümüz dünya nüfusunun yarısından fazlası kentlerde yaşamaktadır. Bu oran %55 olarak belirtilmiş olsa da her geçen gün artmaktadır. Kentlerde meydana gelen nüfusun hızlı bir şekilde artışı gerek yönetimi gerekse toplumları birçok problem ile bir araya getirmiştir. Nüfusun artışı ile paralel ilerleyen bu zorlukların aşılması, günümüz bilgi toplumlarında yine bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanılması ve inovatif çalışmalar ile sürdürülebilir kentler oluşturma çabasını beraberinde getirmiştir (Bilici ve Babahanoğlu, 2018: 124).

Özellikle COVID-19 pandemisi ile gerekli kılınan sürdürülebilir kalkınmanın önemi, toplumun sağlığını belirleyen kentler açısından artmıştır. Küreselleşen dünya ile akıllı kent kavramının benimsenmesi ve hızla gelişen teknolojiyle toplumun hem gelişimine hem de iyileşmesine katkıda bulunan teknolojik araçların, temel yaşam koşulları ile uygun bir biçimde kentlere dâhil edilmesi büyük önem göstermektedir. Yine bu bağlamda COVID-19 gibi kriz durumlarının üstesinden gelebilmek adına halk-kamu sağlığı temelli plan ve uygulamaların yürütülerek gelecekte olası sorunların önüne geçmek mutlak bir gereklilik halini almıştır (Öztaş-Karlı ve Çelikyay, 2020: 321-323).

AKILLI KENTLER BAĞLAMINDA COVID-19 PANDEMİSİNE YÖNELİK YAKLAŞIM VE UYGULAMALAR

Halen etkisi devam etmekte olan COVID-19 pandemisinin uluslararası boyutta büyük etkisi görülmüş; dünya çapında bütün ülkelerin sahip olduğu toplum ve kent anlayışını değiştirmiştir. Yine ülkelerin kent olgusunun farklılaşması ile kent yönetim stratejilerinin

değişimini de beraberinde getirmiştir. Stratejik yönetim kavramına dayanan kentsel yönetimin prensipleri Tablo 1'deki gibi sıralanabilmektedir.

Tablo 1: Kentsel Yönetim Prensipleri

Sonuçlara Odaklanma	Yinelemeleri Kullanma
Süreci Problemlere Uygun Hale Getirme	Zaman Planı Yapma
Öngörüler Oluşturma	Şeffaflık ve Hesap Verebilirlik
Araçları ve Sonuçları Belirleme	Stratejileri ve Eylemleri Gözlemeleme
Paydaşları Oluşturma	Uzaklık Alanlarını Belirleme
Değiş Tokuşu Göz Önünde Bulundurma	Ekonomik, Sosyal, Kültürel ve Eşitliğe İlişkin Faktörleri Bütünleştirme

Tüm bu ilkelerin kentsel yönetime etkisi açısından iki önemli aşamaya vurgu yaptığı görülür. Bunlardan ilki; planları toplumun ihtiyaçları ve değerlerine göre şekillendirmektir. İkinci olarak ise, bu stratejinin ekonomik, sosyal, çevresel, fiziksel ve kurumsal boyutları gibi her yönüyle kamunun gelişmesine katkıda bulunması gerektiğidir (Zeren, 2011: 179-180). Bu stratejiler doğrultusunda kent yöneticileri ve planlayıcıları müdahale edebilecekleri alana hâkim olacak ve geleceğe yönelik planlar ile daha dirençli şehirler inşa etmeye devam edebileceklerdir. Ancak değişen ve dönüşen dünyanın külfetini azaltmak için yeni kavramlar, analiz araç ve gereçleri geliştirmek, bunlara ilişkin yeni yöntem ve kentsel stratejilere ilişkin politika ve programlar, kentlerin toplum ve yönetim adına daha etkili olmasının gerekli ilk koşuludur (Özöduru, 2020: 20).

Covid-19 pandemisinin ortaya çıkması ve gelişmesiyle birlikte kentlerde gerek yerel gerekse ulusal anlamda yürütmeye ilişkin kent yönetimi stratejilerinin göz önüne alındığı aşikârdır. Özellikle bu hususta belediyelerin pandemi sürecinde birçok işlevi olmuştur. Kentlerde, ulaşım ile ilgili bazı değişiklikler meydana gelmiş yeni kurallar oluşturulmuştur. Toplu taşıma araçlarının sayıca artırılması, araçların yolcu kapasitesinin yarı yarıya olacak şekilde azaltılması, kişisel hijyen sağlanmasına yönelik uygulamalar ve teşvikler, alternatif ulaşım araç sistemlerinin kurulması bunlara yönelik örneklerdir (Etiler, 2020: 70-71).

Belediyelerin diğer ele aldığı konu ise sağlık eğitimi olmuştur. Pandemi sırasında hastalığın bilgilendirilmesine ve bu hastalığa yönelik korunma yollarını anlatmak amacıyla hem kamu alanlarında hem de iletişim teknolojileri aracılığıyla topluma mesajlar vererek bilgilendirmeye çalışılmıştır. Öte yandan hijyen odaklı düşünerek, dezenfeksiyon işlemlerini sık sık uygulamış ve uygulamaya yönelik işlemlere başvurulmuştur. Bir diğer ele aldıkları konu ise sosyal hizmetler olmuş ve risk grubunu oluşturan birey ya da bireylerin tespit edilerek ihtiyaçlarının giderilmesine yönelik farklı stratejiler geliştirmiştir. Tüm bu önlemlerin yanında toplumların sağlığına odaklanmış ve pandeminin nedeni ile ortaya çıkan kısıtlamaların beraberinde getirdiği fiziksel hareketsizlik, ruhsal sıkıntılar ve aile içi şiddetin artmasına yönelik kimi belediyelerin psikolojik danışmanlık hatları kurması, şiddet hattı kurması bu amaca yönelik iyi bir hizmet olmuştur. Ek olarak, bazı belediyelerin ev içi fiziksel egzersiz programları hazırladığı da görülmektedir. Belediyelerin ele aldığı diğer bir konu da belediye çalışanlarının korunması yönündedir. Kendi bünyesinde bulunan idari personellerin aralıklı olacak şekilde sağlık değerlendirmelerine tabii tutulduğu ve/veya testler yapıldığı görülmüştür (Etiler, 2020: 71-72).

Pandemi döneminde sağlık çalışanlarına geçici barınma yerleri sunulmasıyla sağlık çalışanlarının enfeksiyon taşıma olasılığının önüne geçilmeye çalışıldığına da tanıklık edilmiştir. Tüm bu uygulamalar düzenlenir ve planlanırken Covid-19 pandemisi, kentsel alanlarda yapılan planlama zihniyetinde önemli değişikliklere gidilmesi gerektiğini ve bunun kamu/halk sağlığı açısından büyük önem arz ettiğini göstermiştir (Etiler, 2020: 72-73).

Pandemi boyunca uygulanan kuralların, insan sağlığını korumaya yönelik olduğu aşıkârdır ancak insanın sosyal bir varlık olması, önceden alışıl gelmiş düzenin hızlı ve ani şekilde bozulması birey veya bireylerin bu sürece adapte olmasını zorlamıştır. Bu nedenle kısıtlı da olsa ve toplumun her kesimine hitap etmesi mümkün olmasa da sosyal anlamda toplumun mental sağlığını düşünerek, birey veya bireylerin sosyo-psikolojik doyumunu sağlamak amacıyla bazı projeler, aktiviteler veya faaliyetler hayata geçirilmiştir. Yine kentlerin Covid-19 pandemisine yönelik hazırlıklarının güçlendirilmesi ve çözüm üretmesi için ele alınan çalışma da sosyal uygulamalar göz ardı edilmemiş, spor ve sağlık alanındaki tesislerin, kültürel etkinliklerin gerekliliği kentler için önemi vurgulanmıştır. Pandeminin meydana getirdiği sosyal mesafe kısıtlaması kültürel hayata farklı bir yaklaşım geliştirmiştir. Dijital kütüphanelere yönelimi, müze ve görsel sanat sergilerine yönelik yapılan sanal turlar ve online konser, tiyatro ve opera gösterileri için yeni imkanlar sağlanmıştır (Çetinlerden, 2020:16).

Tam bu noktada, Covid-19 ile bütünleştiğimiz, kamusal ve kamusal mekânları söz konusu pandemi ile yeniden düşünmek gerektiğini görüyoruz. Nitekim artan nüfus oranlarının kontrolü ve her alana yönelik ihtiyaçların karşılanması oldukça zor bir hal almıştır. Kentsel tasarım uzmanı olan Skye Duncan bu hususa, “*hâlihazırda pek çok bilinmeyen olduğu bu dönemde, bildiğimiz şey sokakların ve kamusal alanların kalıcı olarak dönüştürüleceği ve dönüştürülmesi gerektiğidir*” şeklinde değinmiştir. Bu nedenle, kentlerin en iyi şekilde planlanarak çeşitli faaliyetlerin ve uygulama alanlarının erişimine kolaylık sağlayan “Pandemik Müdahale ve İyileşme için Sokaklar” (Streets for Pandemic Response and Recovery) projesini ileri sürmüşlerdir. Böylece kent sokakları, pandemi sürecinde acil durumlara dönüş sağlayabilmek için, düşük maliyetli, hızlı ve kolay stratejilere sahip esnek yapıları alanlar olarak şekillenmesi hedeflenmiştir (Çetinlerden, 2020: 24).

Temel fonksiyonlara yönelik hizmetlerin sağlanmasında değişim ve dönüşümün yanında kentlerin sahip olduğu kültürel hayatında şekil itibariyle farklılaştığı görülmüştür. Ancak yeni normal olarak ifade edilen dönemde kültür-sanat ve eğlence alanının nasıl şekilleneceği ve geleceğe yönelik planların nasıl olacağı tartışma konusudur. Pandemi nedeni ile faaliyete kapanan bu alanlardaki güncel amaç pandemi öncesi vaziyetlerine geri döndürmek olmamalıdır. Bu hususta yerel yönetim merkezlerinin özellikle kentlerde yaşayan bireyler için, toplumun her kesiminin ithaf eden ve katılım fırsatı sunan, ekonomik bazlı daha fazla faaliyet ve bu faaliyetleri uygulamaya yönelik faaliyet alanı geliştirmesi hem toplumun refahı için hem de ekonomik kalkınma için gerekli kılınmıştır.

Diğer bir yandan tüm bu planlamaların yapılması, stratejilerin geliştirilmesi ve uygulamaya konulması kentlerde, “akıllı kent” olgusunu gündeme getirmiştir. Küreselleşme, teknolojinin hızla gelişmesi, artan nüfus oranları, sürdürülebilir kalkınma amaçları, dinamik şehir ve kentler için yine COVID-19 pandemisinin yarattığı kriz durumlarına yönelik hazırlık ve önlemler için bilgi teknolojilerinin kullanılması kaçınılmaz olmuştur. Nihayetinde, akıllı kent olgusu dünya çapında benimsenmeye başlanmıştır. Yine artan teknolojik araçlar ve bu araçların kentlerin refah seviyelerini artırması, akıllı kentlerin gerekli olduğunu ortaya koymuştur.

Literatürde, “akıllı kent” kavramı incelendiğinde tanımı konusunda uzlaşamadığını; her tanımın farklı fonksiyonlar üzerinde durduğunu ve kavrama farklı bakış açılarıyla yaklaşıldığı görülmektedir. Nitekim, bu kavramda kilit nokta olan kentlerin refah seviyesini yükseltmek ve yönetimin aktif, etkili bir şekilde yürütülmesini sağlamak için kullanılan teknolojik imkânların günden güne gelişip değişmesi durumunu göz ardı etmemek gerekir. Akıllı kentin ilk ve en genel tanımı, “kentsel hizmetlerin, bilgi ve teknolojilerin kullanılarak halka sunulması”dır. Akıllı kent için ikinci ele alınan yaklaşım olan ulaştırma ve enerji, kentsel altyapı ve şebekelerin herhangi bir insan müdahalesine ihtiyaç duymaksızın otomatik bir

şekilde yönetilebilmesidir. Bu yaklaşım temelde “dönüşüm” felsefesine odaklanmaktadır. Akıllı kent olgusunun üçüncü yaklaşımı, kentin ortak zekâsını kullanmak şartıyla insan, çevre ve yaşam üçlüsünün akıllı birleşimi olarak ele alınmaktadır. Bu yaklaşıma göre, akıllı kentleri sosyal bir düzlem olan toplumun içerisinde yaşayan her bir sosyal varlığın, fiziksel ve sosyal ihtiyaçlarını karşılayacak, ruhsal doyumlarını sağlayacak, çevre ve yaşam alanlarında ekonomik faaliyetlerini kapsayan, bireylerin varlıklarının ve faaliyetlerinin akıllı kombinasyonu olarak tanımlamak mümkündür (Kamu Teknoloji Platformu, 2016: 9-12).

Kamu Teknoloji Platformun (2016: 10-12) akıllı kent olgusu üzerine yaptığı tanımda, akıllı kent, “eğitim alanları, ulaşım hizmetleri, hastaneler, su kaynakları, enerji tesisleri, çöplerin toplanması ve geri dönüşümü, kolluk kuvvetlerini de kapsayan kent kaynak ve varlık sistemi olarak görülüp, bu sistemin bilişim teknolojilerinden en güvenli ve verimli şekilde fayda sağlamak kaidesiyle kaynak ve varlıklara uyarlanması olarak benimsenen bir kentsel gelişim vizyonu” olarak ifade edilmektedir (Bilici ve Babahanoğlu, 2018: 126-128).

Tüm bu farklı yaklaşımların ışığında akıllı kent tanımlarının, günümüz artan nüfusun ve küreselleşen dünyanın beraberinde gelen problemlere çözüm sağlayabilecek ve toplumun her düzleminde refah bir yaşam olanağı sunmak için kentlerin altyapısını, üstyapısını, bilgi iletişim teknolojilerini ve harici bütün etmenleri içine alan devasa bir sistem olarak düşünülmesi gerekir. Tüm bu hizmet ve imkânların etkili, verimli bir şekilde sunulması uygulanabilirlik kazanması için kentlerdeki altyapı, beşeri yapı ve bilgilerin büyük bir etki ve koordine içerisinde iş birliklerini sürdürmesi ile sağlanabileceği konusu ayrı önem arz etmektedir (Bilici ve Babahanoğlu, 2018: 128).

Akıllı kentleşme konusunda birçok ülkenin birçok uygulama örneğine sahip olsa da, pandeminin ortaya çıktığı Çin’in Wuhan Kenti’nin pandemiyi kontrol altına almasında yardımcı olan akıllı kent araçlarının sağladığı faydaya değinmek gerekir. 2012 yılında “Akıllı Kentler için Wuhan Araştırma Enstitüsü”nü (WRISC) kuran Wuhan, akıllı kentin gelişimini sağlamak ve sahip olduğu kaynakları bütünleştirerek, endüstriyel ve bilimsel avantajlarını daha etkin ve verimli kullanmayı amaçlamıştır. Toplum ve yönetime yönelik büyük fayda ve kolaylık sağlayan bu girişimde Wuhan, 71 adet uygulama sistemine sahip olmuş, bu sistemleri oluşturma ve kullanma aşamasında büyük verilerden yararlanılmıştır. Yalnızca kamusal hizmetlere odaklanmamakla birlikte sosyal ihtiyaç ve halkın eğitimine katkı sağlayacak diğer faaliyetleri de birlikte yürütmüştür. Nitekim bir bütün olarak gözlemlendiğinde akıllı kent ve akıllı kentlere ilişkin yürütülen faaliyetlerin, günlük yaşamda çok farklı yönleri ele aldığı ve somut etkilere sahip olduğu görülmektedir (Öztaş-Karlı ve Çelikyay, 2020: 328-329).

3. COVID-19 PANDEMİSİNİN ETKİLERİ VE AKILLI KENT UYGULAMALARINA YÖNELİK OLARAK SELÇUKLU BELEDİYESİ’NDE BİR ARAŞTIRMA

Bu bölümde, Türkiye’de akıllı kent çalışmalarıyla öne çıkan Selçuklu Belediyesi’nde COVID-19 pandemisi sırasında gerçekleştirilen uygulamaları incelenmiştir. Bu süreçte karşılaşılan sorunlara getirilen çözümler ve yerel yönetimlerdeki akıllı kent uygulamaları ele alınmıştır.

3.1.Yöntem

Bu çalışma kapsamında, pandeminin yerleşim birimleri üzerindeki etkisi ve akıllı kentler bağlamında yürütülen araştırma çerçevesinde Selçuklu Belediyesi çalışanları ile röportaj yapılmıştır. Nitel analiz yöntemlerinden biri olan röportaj, katılımcılar ile doğrudan iletişim kurabilme ve etkin bilgi edinme yollarından birisi olması nedeniyle tercih sebebi olmuştur. Araştırmanın yöntemi olarak, Ek 1’de yer alan üç soru kullanılarak Konya Selçuklu Belediyesi Beyaz Masa Basın Yayın ve Halkla İlişkiler görevini icra eden personel ile

görülmüştür. Katılımcılara yöneltilen bu sorular doğrultusunda elde edilen bilgiler, çalışmanın bulgular bölümünde detaylı olarak analiz edilmiştir.

3.2.Elde Edilen Bulgular ve Değerlendirme

Pandeminin yerleşme birimleri üzerindeki etkisi ve akıllı kentler bağlamında yürütülen çalışma kapsamında, Selçuklu Belediyesi ile Ek 1’de yer alan röportaj soruları çerçevesinde gerçekleştirilmiş olan röportaj sonuçlarından elde edilen bilgiler şu şekildedir. Konya Selçuklu Belediyesi, Beyaz Masa Basın Yayın ve Halkla İlişkiler görevini icra eden personeller ile görüşülmüştür. Ek 1’de verilen üç soru katılımcılara yöneltilerek görüşme yapılmış ve elde edilen bulgular şu şekilde özetlenmiştir:

Konya Selçuklu Belediyesi, pandemi döneminde yaşanabilecek bütün aksaklıkların giderilmesi için çalışanları ile seferber olmuştur. Belediye personeli ve Selçuklu Kaymakamlığında görevli personeller ile oluşturulan “Vefa Sosyal Destek Grubu” ile pandemi döneminde evlerinden çıkması mümkün olmayan yaşlı ve kronik hastaların ihtiyaçları taraflarınca giderilmiştir. Konya’da yaşayan yüz binin üzerindeki vatandaşın talepleri vefa ekipleri tarafından karşılanmıştır. Buna ek olarak Covid-19 pandemisiyle sokağa çıkma yasaklarının ilanı ve öncesinde Selçuklu Belediyesi, vatandaşlarına belediye binasına gelmeden bütün işlemlerini yapabilecekleri E- Belediye sistemi ile hizmet vermiştir. Bu şekilde hem hizmet noktasında vatandaşların sıkıntı yaşamaması hem de temas sayılarını azaltmayı hedeflemiştir.

Hijyen konusunun öneminin arttığı pandemi döneminde gerek esnaflara gerek ise talepte bulunan kamu ve özel kuruluşlara dezenfektan standı verilerek virüsün bulaşma hızının yavaşlatılması amaçlanmıştır. Bu kapsamda Sağlık İşleri Müdürlüğü okullar, resmi kuruluşlar, camiler ve vatandaşların sıklıkla kullandığı mekanlar olan pazar yerleri dezenfekte edilmiştir. Yine Covid-19 pandemi döneminde Selçuklu Belediyesi, merkez ve taşra mahallelerinde vatandaşların çöplerini alarak çöp konteynerlerini periyodik olarak dezenfekte işlemine tabii tutmuştur. Bu kapsamda yine pandemi dolayısıyla Sağlık Bakanlığı tarafından oluşturulan Hayat Eve Sığar (HES) Kodu ile Selçuklu Belediyesine ait kuruluşlarda ve pazar yerlerinin girişlerinde Zabıta Müdürlüğü ekiplerince kontrollerden geçirilerek vatandaşların hizmet almasını sağlamıştır. Bu kapsamda Sağlık Bakanlığının sistemiyle entegre olunmuş, HES kodu sorgulaması yapılarak, riskli ya da temaslı olduğu belirlenen kişiler muhafaza altına alınmış ve kolluk kuvvetlerine teslim edilmesi sağlanmıştır.

Pandemi döneminde toplumun farklı kesimlerinin izolasyona tabi tutulması, okulların kapanması, uzaktan çalışma ve idari izinler gibi olgular ile beraber toplu taşıma kullanım oranı %90 azalmıştır (Büyükkılıç, 2020: 11). Bu oran esasında kent sağlığı ile ilgili bir sorunu ortaya koymaktadır. Kentlerin ne yazık ki böyle bir salgına veya bu tür bir afete hazır olmamaları sürecin uzamasına ve birçok alanda aksaklıklar yaşanmasına sebep olmuştur.

Covid-19 pandemisi ile kentlerin pandemi esnasında ve salgın sonrasında işleyiş biçimlerinde gerçekleşmiş ve gerçekleşecek olan değişiklikler ile ilgili münazaradan elde edilen sonuç ile bu süreçteki uygulamalarla alakalı sorunların ortaya çıktığı görülmüştür. Belediyelerin kentlerdeki hizmetlerini sürdürürken aldıkları tedbirler kapsamında, maliyetlerin arttığı ifade edilmiştir. Diğer bir sorun olarak ele alınan husus, toplumun bu durumda beklentisinin yüksek olmasına rağmen yerel yönetimlerin sınırlandırılması durumudur. Başka bir deyişle, salgın sürecinde yapılan kontrol ve destek faaliyetlerinin geleneksel kalmasının asıl nedeni imkânların kısıtlı olmasıdır. Nihayetinde kullanılan bir diğer ifade, bu dönemden çıkarılan en iyi dersin şehir sağlığının, şehirde sağlıkla ve gelişimi ile alakalı noktalarda yerel yönetimlerin büyük görevler taşıdığı ve bundan sonraki planlamanın bu doğrultuda yapılması gerekliliği olmuştur (Aktaş, 2020: 112-113).

Kentlerin pandemi sürecinde ele aldıkları önlemlerin geleneksel kaldığı ve yeterli olmadığı kanaatinde bulunulmasına karşın, bu hususa yönelik bazı belediyeçilik faaliyetlerinin çalışmaları akıllı kentleşmeye dair büyük adımlar içermektedir. Buna örnek olarak, bisiklet yollarının artırılarak bu faaliyetlerin yürütülmesi için bisikletler temin edilmiş ve bu ulaşım uygulamasını takip eden sistemler oluşturulmuştur. Öte yandan, tıbbi atıkların sterilizasyon işlemi sonrasında enfeksiyon yapıcı atıkların zararsız hale getirilip getirilmediği konusunda kimyasal ve biyolojik indikatörler kullanılması ile test edilmeye başlanmıştır (TBB, Covid-19 Haberleri, 2020). Sağlıklı kentleşmenin sağlanmasında bilgi teknolojilerinin bir diğer katkısı ise kontrollü sosyal hayat kapsamında gerçekleştirilen HES (Hayat Eve Sığar) Kodu olmuştur. Bu kod sayesinde kurumlar ile kişiler arasındaki ulaşım ya da ziyaret işlemlerinde, bireylerin salgın hastalığa karşı herhangi bir risk durumu taşıyıp taşımadığını tespit edilir ve bireyin katılımı bu şekilde sağlanır. Hala faaliyetini sürdüren bu uygulama gibi toplumdaki bireylerin gizlilik haklarını ihlal etmeyecek şekilde güvenli ve sağlıklı bir kent olgusu yaratmak kaçınılmaz olmuştur.

Elde edilen bulgular sonucunda, halen etkisini sürdürmekte olan Covid-19 pandemisinin yerleşim birimlerine etkisi göz ardı edilemeyecek kadar büyüktür. Günümüz küreselleşen dünyasında, teknolojinin gelişimi ile evrilen toplumsal yapının bilgi ve bilgi teknolojileri üzerine yoğunlaştığı aşikârdır. Yine ekonomi, teknoloji, sosyokültürel ve örgütler üzerinde gördüğümüz değişim ve dönüşümün yüksek nüfuslu yaşam alanları olan kentlerde de etkisi sürmektedir. Covid-19 pandemisi ise bu değişim ve dönüşümün kaçınılmaz ve ertelenemez olduğunu toplumlara somut bir şekilde yansıtmaktadır. Söz konusu salgın hastalık gibi daha birçok beklenmedik acil durum veya felaketlerin gelmesi mümkün olduğu açıktır. Belirsizliklerinse bu tür afet ve acil durumları tetiklediği ve olayları daha kötü noktalara taşıdığı herkesçe bilinmektedir. Bu durumda yoğun nüfus alanlarının örgütlenme, yürütme ve yönetme işlemlerinin kolaylaştırılması için tam ve kesin bilgiye başvurulması gerekmektedir. Söz konusu bilgi kavramı, gereksiz ve yoğun bilgilerden arınmış, işlenmiş ve hazır bilgi olan enformasyondur. Enforme edilmiş bilgiler kent yönetimine adapte edildiği takdirde idarecilerin işlerinde büyük fayda sağlamakta aynı zamanda toplumun refah seviyesini de arttırmaktadır. Bu hususta bilgilerin güvenliği, korunması ve gizliliği gibi hakların göz ardı edilmemesi şartı ile kentlerin yönetim süreçlerine de dâhil edilmesi, ülkeleri ileri boyuta taşıyarak çağdaşlaşmasını sağlayacak, asli fonksiyonlarının yanında yardımcı fonksiyonlarının da etkin ve verimli yürütülmesine olanak sağlayarak ülkenin gelişmişlik düzeyini de yükseltecektir.

4. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Yapılan araştırmalar ve analizler sonucunda elde edilen verilerden yola çıkarak, kent olgusu kavramının günümüz yaşam koşullarında değişime uğradığı ve yerini akıllı kent olgusuna bıraktığı görülmektedir. Covid-19 pandemisi ise bu değişim ve dönüşüm sürecini hızlandıran bir araçtır. Artan ve gelişen teknolojik araçların dünyamıza girmesi, bilginin önem kazanması, küreselleşme gibi nedenler bu değişimin en önemli unsurları olarak karşımıza çıkmaktadır. Tüm bu değişimler, ilerlemeleri, gelişmeleri ve yenilikleri ortaya koyarken her zaman olumlu etkiler bırakmamış ve birtakım sorunları da beraberinde getirmiştir.

Bu sorunlara akıllı kentleşme olgusu açısından bakıldığında, yeterince ilerleme kaydedilmediğini, yapılandırmaların etkin olmadığını ve evre evre gerçekleşen aşamaların çok yavaş süreçler içerdiği görülmektedir. Bu süreçlerin hızlandırılması gerektiği Covid-19 pandemisi ile daha da iyi anlaşılmıştır. Elbette bu sürecin kolay olmadığı da aşikâr bir durumdur. Nitekim değişim tek bir alanda gerçekleşmemiş, toplumun her alanını ele alabilecek bir nitelik taşımaktadır. Bu durum ülkelerin yalnızca teknolojik anlamda değişmesinden yana olmamış aynı zamanda, ekonomik, sosyo-kültürel ve örgütsel anlamda da değişimine yol açmıştır. Söz konusu değişimin, toplumun işleyiş biçimlerini, yasal ve yapısal anlamda

değişikliklere götürdüğünü ve yönetim mekanizmalarını da kapsayacak şekilde dönüşüm göstermeleri gerektiğini bu hususta vurgulamak gerekir.

Yönetimde değişimi vurgularken öte yandan, toplumların sağlığı ve gelişimi için büyük önem taşımakta olan kent yönetimlerinin sunmuş olduğu hizmetlerin, yerel yönetimleri kapsayan belediyelerin her türlü afet ve felaket durumlarına hazır olmaları önemli bir husustur. Ancak, 5216 ve 5393 sayılı Büyükşehir Belediyeler Kanunu ile Belediyeler Kanunu'nda salgın ve bulaşıcı hastalıklara ayrıca özel olarak yer verilmediği görülmüştür (Etiler, 2020: 68). Bu tür eksiklikler, değişim ve dönüşüm sürecine zarar vermekte ve süreci uzatarak toplumdaki bireyleri riske sürüklemektedir. Yönetimin aksaması sorununa değinmişken burada karşımıza çıkan diğer bir konu ise, yönetimde yer alan muhalefet partilerin belediye hizmetlerinde eşitliğin olmadığı görülmektedir. Bazı belediyelerin merkezi hükümet tarafından yeterli düzeyde destek görmemesi, hatta çalışmalarının engellendiği durumlar bulunmakta olup bu tür çatışmalar, halkın belediye ile ilişkisini olumsuz etkileyerek, uygulanacak faaliyetlerin ise sürecini uzatmakta veya durdurmaktadır (Etiler, 2020: 70). Özellikle Covid-19 pandemisi gibi acil müdahale gerektiren durumlarda bu sorunun topluma büyük bedeller ödettiği de göz önüne alınmalıdır.

Bir diğer ortaya çıkan sorun ise sosyal eşitsizliktir. Esasında var olan bu sorun, Covid-19 pandemisinin meydana gelmesi ile gün yüzüne çıkmıştır. Pandemi kapsamında alınan tedbirlerden ötürü birçok beyaz yakalı çalışanın evden çalışma sistemine geçmesi bu sosyal tabaka mensuplarına herhangi bir maddi zorluk çıkarmasa da orta ya da alt tabaka için durum aynı değildir. Bu durum başlıca ulaşım konusunda kendisini yoğun şekilde göstermektedir. Özel araç sahiplerinin şahsi araçları ile yolculuk yapmayı tercih ederken, toplu taşımayı tercih eden kesimin bunu zorunlu olarak yerine getirmeleri Covid-19 pandemisinin sosyoekonomik sorunlarındadır. Ancak bu sorunun çözümü akıllı kentleşme de yatmaktadır. Ulaşım olanaklarının geliştirilmesi, iyileştirilmesi ile yoğun trafiği azaltarak, sağlıklı yolculuklara teşvik eden uygulamalar geliştirilmelidir. Ülkelerin altyapı hizmetlerinin iyileştirilmesi ve geliştirilmesinde büyük katkı sağlayan akıllı kentleşme, aynı zamanda ulaşımındaki sağlık ve güvenlik önlemlerine de ağırlık verilmelidir. Nitekim ulaşım hizmetlerinde kapasitelerin azaltılması yeterli bir önlem olmamakla birlikte geçici bir çözüm olacaktır.

Covid-19 pandemisi sürecinde önemli diğer bir husus ise toplu faaliyet ve faaliyet alanlarının kullanıma kapalı olması durumudur. Bu durum sosyal varlık olan insanlar tarafından alışlagelmiş olmamak ile birlikte toplumun bu sürece adaptasyonunu zorlaştırmıştır. Ancak bu süreci kısaltacak faaliyetlerin eksikliği ise diğer bir soruna işaret etmektedir. Nitekim birey ya da bireylerin sosyo-psikolojik doyumlarını sağlayacak uygulamaların eksikliği kentlerin eğlence ve kültür kapsamındaki faaliyetlerin çevrimiçi ortamlarda düzenlemesi gerekliliğini göstermekte ve bu gereksinimin ise aktif ve kesintisiz bir şekilde uygulamaya konulması büyük önem taşımaktadır. Yine bu gereksinimin sağlanabilmesi ve öte yandan verimli ve etkin kılınabilmesi için, toplumun sosyal alanda her kesimine hitap edebilmesi, yalnızca üst değil orta ve alt tabakaların katılımına da olanak sağlayacak şekilde uyarlanması gerekmektedir. Nihayetinde böylesine geniş kapsamlı bir projenin hayata geçirilmesi, enforme edilen bilginin kullanılarak, akıllı kent olgusuna uyarlanması ile mümkün görülmektedir.

Covid-19 pandemisi gibi acil durumlarının önceden tespit edilebilmesi amacıyla bir uyarı sisteminin geliştirilmesi ve bu sistemlerde teknoloji kullanımını artırarak salgın hastalık veya farklı acil durumlara karşı önceden bir tedbir alınmalıdır. Her şeyin dijitalleştiği çağımızda ise afet yönetiminin de teknoloji ile uyum sağlamaması imkânsız bir durumdur. Günümüzde, Türkiye'de kullanılan akıllı afet uygulamalarının yeterli olmayışı, mevcut uygulamaların geliştirilmesi ve akıllı kent araçları ile bir bütünlük sağlanması gerekliliğini doğurmuştur (Öztaş-Karlı ve Çelikyay, 2020: 321-323).

Kent planlamalarının zaman içerisinde değiştiği ve kentsel yoğunluk oranları ile kentsel ölçekler arasındaki sorunların ortaya çıktığı görülmektedir. Bu durum kentlerdeki rant temelli gerçekleşen dönüşümlerin, toplumlar için, açık yeşil alanların miktarını azaltmış ve erişimlerini yetersiz kılmıştır. Bu tür rekreasyon olanağı sunan alanların azalması, beraberinde birçok problemi getirmiştir. Nitekim bu problemler tek boyutta ele alınamamakla birlikte, Covid-19 pandemisinin göstermiş olduğu bir diğer husus ise rekreasyon alanlarının değerli olduğudur. Kentleşmenin, gökdelen, bina algısının yıkılarak açık yeşil alan miktarının ve bu alanlara erişebilirliğin artırılması hem fiziksel anlamda hem de psikolojik anlamda oldukça gereklidir (Etiler, 2020: 72; Öztaş Karlı ve Çelikyay, 2020: 333-334).

Online ortam dışında yürütülecek tüm faaliyetlerin gerçekleştirilebilmesi için, faaliyet alanının temizlenmesindeki teknolojik araç ve gereçlerin artırılması, sağlıklı bir ortam yaratabilmek adına temizlik sürecinin faaliyet esnasında da devam etmesi gerekmektedir. Öte yandan faaliyet alanına katılan ve bulunan birey ya da grupların sağlık durumları tespit edilmeli bu tür uygulamalar için bilgi teknolojilerinden faydalanılması zorunluluk dâhilindedir. Kentlerde yürütülen veya yürütülmekte olan her uygulamanın daha verimli ve etkin sonuç verebilmesi için bilgi teknolojileri kaçınılmazdır.

Tüm önerilerin sonucunda değinilecek nihai sonuç ise günümüz kent olgusu yerini bilgi teknolojileri vasıtasıyla akıllı kentleşmeye bırakmıştır. Söz konusu değişim ve dönüşüm insanoğlu için adaptasyonu zor bir süreçtir. Planlı ve aşamalı gerçekleşen, günlük yaşamımızın her alanına dâhil olan bu değişim kaçınılmaz ve önlenemez bir vaka halindedir. Covid-19 pandemisi ise planların uygulanmaya konulması ve bu sürecin de hızlı bir şekilde gerçekleşmesi gerektiğinin bir alarmı durumundadır. Bu değişime gösterilen her türlü direncin topluma büyük bedeller ödeteceği aşikârdır nitekim değişimi kabullenmek ve yaratıcı etkiler sergilemek toplumsal gelişmişliğin yanında refah da sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Aktaş, A. (2020). “Sağlıklı Kentler”, TBB-Covid-19 Salgını Sonrası: Şehirler Sosyal Riskler ve Fırsatlar Konferansı, ss.109-117.
- Bilici, Z. ve Babahanoğlu V. (2018). “Akıllı Kent Uygulamaları ve Konya Örneği”, Akademik Yaklaşımlar Dergisi, Cilt:9, Sayı:2, ss. 124-139.
- Büyükkılıç, M. (2020). “Pandemi Sürecinde Belediyecilik”, Türkiye Belediyeler Birliği Dergisi, Sayı: 867-868.
- Çetinlerden, H. (Ed.) (2020). Çözüm Üreten Kentler, Marmara Belediyeler Birliği Kent Dergisi, Kültür Yayınları, İstanbul.
- Etiler, N. (2020). “Yerel Yönetimler ve Salgınlarla Mücadele”, TTB COVID-19 Pandemisi 6. Ay Değerlendirme Raporu, ss. 67-73.
- Kamu Teknoloji Platformu (2016), “Akıllı Kentler Masa Başlı Araştırması”, XSIGHTS.
- Öztaş-Karlı, R. G. ve Çelikyay S. (2020). “Akıllı Kentlerin Gelişiminde Covid-19 Etkisi”, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: Salgın Hastalıklar Özel Sayı, ss. 321-338.
- Özuduru, B. H. (2020). Covid-19 ve Şehirler, Kent Araştırmaları Enstitüsü, İdeal Kent Yayınları, Ankara.
- TBB, (2020). Covid-19 Haberleri, <https://www.tbb.gov.tr/basin-ve-yayin/covid-19/belediyelerimizden-covid-19-haberleri/>, (Erişim Tarihi: 25.11.2020).
- Yaman-Galantini, Z. D. (2019), “Catching on Urban Resilience and Examining “Urban Resilience Planning - Kentsel Dayanıklılığı Anlamak ve Kentsel Dayanıklılık Planlamasını İrdelemek”, Kent Araştırmaları Dergisi, Cilt: 10, Sayı: 28, ss. 887-906.
- Yıldız, S. (2020). Pandemi Sonrası Kent Olgusu, <https://covid19.tabipacademy.com/2020/06/06/pandemi-sonrasi-kent-olgusu/>.
- Zeren, H. E. (2011). “Stratejik Kent Yönetimi ve Kent Markası Oluşturma Süreci”, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 1, Sayı: 2, ss. 175 – 200.

Ek 2: Röportaj Soruları

COVID-19 PANDEMİSİNİN YERLEŞİM BİRİMLERİ ÜZERİNE ETKİSİ: AKILLI KENTLEŞMENİN SAĞLADIĞI KOLAYLIKLAR

1. Covid-19 pandemisi sürecinde ortaya çıkan problemler nelerdir? Bu problemlerin doğurduğu sonuçlar ve bu sonuçların çözümüne ilişkin ihtiyaçlar neler olmuştur?
2. Covid-19 pandemisi sürecinde belediyelerin yerleşim birimlerine yönelik aldığı önlem ve tedbirler nelerdir? Bu süreç yönetim şekil ve esaslarını nasıl etkilenmiştir? Yine söz konusu süreçteki uygulamaların sürdürülmesinde bilgi teknolojileri hangi ölçüde katkı sağlamıştır?
3. Akıllı kent olgusu kapsamında yürütülen ve planlanan uygulamalar nelerdir? Bu uygulamalar gerek yönetime gerek topluma ne tür fayda veya faydalar sağlamaktadır?

**KONUŞMA STRATEJİLERİNİN ÖĞRETİMİNİN KONUŞMA TUTUM VE
ÖZYETERLİĞİNE ETKİSİ**

Seçil Simge UYAR (ORCID:0000-0002-6630-4651)
Gaziantep Üniversitesi, Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı
Email:secilsimge96@gmail.com

Prof. Dr. Ergün HAMZADAYI (ORCID:0000-0002-8353-2779)
Gaziantep Üniversitesi, Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı
Email:ergunhamzadayi@gmail.com

Özet

Araştırmanın amacı konuşma stratejilerinin öğretiminin konuşma tutum ve özyeterliğine etkisini belirlemektir. Araştırmada ön test-son test kontrol gruplu yarı deneysel desen kullanılmıştır. Araştırma 8. sınıfta öğrenim gören 19'u kontrol ve 19'u deney grubu olmak üzere toplam 38 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın verileri ortaokul öğrencileri için konuşma becerisi tutum ölçeği ve konuşma özyeterlik ölçeği ile toplanmış, veriler bağımlı örneklem *t*-testi ve bağımsız örneklem *t*-testi ile çözümlenmiştir. Konuşma stratejilerinin öğretiminin geleneksel eğitime göre konuşma tutum ve özyeterliği üstünde anlamlı bir farklılaşma oluşturmadığı yönündeki bulgu araştırmadan elde edilen sonuçlardan biridir. Konuşma stratejilerinin öğretimi deney grubunun konuşma tutumu ve özyeterliği üstünde herhangi bir etki göstermemiş, öte yandan geleneksel eğitim kontrol grubunun konuşmanın içeriğine yönelik özyeterliği üstünde olumlu yönde bir etki göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: Konuşma, konuşma stratejileri, konuşma tutumu, konuşma özyeterliği

**THE EFFECT OF TEACHING SPEAKING STRATEGIES ON SPEAKING SKILL
ATTITUDE AND SPEAKING SELF-EFFICACY**

Abstract

This study aimed to determine the effect of teaching speaking strategies on speaking skill attitude and speaking self-efficacy. A controlled pretest-posttest quasi-experimental design was employed in the study. The study group comprised 38 eighth-grade students: 19 in the control group and 19 in the experimental group. The data for this study were collected using speaking skill attitude scale for secondary school students and speaking self-efficacy scale. The data were analyzed using the dependent-samples *t*-test, independent-samples *t*-test. One finding of this study suggested that teaching speaking strategies did not result in a significant difference in speaking skill attitude and speaking self-efficacy compared with traditional instruction. The introduction of speaking strategies did not have an effect on speaking skill attitude and speaking self-efficacy in the experimental group, traditional instruction, on the other hand had a positive effect on self efficacy for speech content of the control group.

Keywords: Speaking, speaking strategies, speaking skill attitude, speaking self-efficacy

Giriş

Konuşmanın bilişsel yönü bireyin iletinin içeriğini tam ve düzgün bir biçimde dile getirebilmesi iken, fiziksel yönü bu dile getirme sürecindeki vurgu ve tonlama gibi etmenlerdir (Hamzadayı, 2019). Konuşma sürecini oluşturan önemli bir diğer bileşen ise konuşmaya dair duyuşsal niteliklerdir. Konuşmanın duyuşsal boyutu bireyin konuşmaya yönelik tutumu, özyeterlik algısı, konuşma öncesinde ve sırasındaki kaygı düzeyinin bir bütünüdür (Gölpınar vd., 2018). Bu açıklamalardan yönelimle konuşmanın bilişsel-zihinsel, fiziksel ve duyuşsal boyutlarından oluşan (Bozkurt, 2019; Hamzadayı, 2019), çeşitli alt beceriler ile iç içe geçmiş bir edim olduğu anlaşılabilir. Bu nedenlerle, dil ve konuşma yetisi her ne kadar anne karnından itibaren gelişmeye başlasa da alıcıyı etkileyen ve kurallara uygun bir konuşma için konuşma eğitimine gereksinim olduğu açıktır. Bireylerin konuşma edimini yetkin bir biçimde kullanabilmesindeki en büyük sorumluluk ana dili öğretmenlerindir.

Günlük yaşamdaki konuşmalar çoğunlukla herhangi bir hazırlık gerektirmeden anlık bir biçimde meydana gelse de bir topluluk karşısında belirli bir amaçla ve belirli bir sürede bir konu hakkındaki düşüncelerin etkili bir biçimde iletilebilmesi için ön hazırlık yaparak plan oluşturmanın ve bu planı takip etmenin gerekli olduğu söylenebilir. Konuşmacı konuşma sürecine uygun bir hazırlık yapmadığında, konuşmanın amacını gerçekleştiremeyebilir veya hedeflediği kitleye iletmek istediği düşünceleri ulaştıramayabilir. Konuşmanın fiziksel boyutuna yeterince hâkim olamadığından kekemelik, tonlama ve vurgu hataları, ses titrekliliği, beden dili uyumsuzlukları yaşayabilir. Konuşmanın bilişsel ve fiziksel alanlarında gerçekleşen bu sorunlardan dolayı konuşmacı kendini yetersiz hissedebilir, konuşmaya yönelik olumsuz tutum geliştirebilir. Çeşitli araştırmalar ise konuşmaya yönelik olumsuz duygu ve düşüncelerin öğrencilerin hazırlıklı konuşma gerçekleştirmemelerinden kaynaklandığına dikkat çeker (Akkaya, 2012; Ceran, 2012; Karakoç Öztürk ve Altuntaş, 2012; Katrancı ve Kuşdemir, 2015; Oğuz, 2009; Özdemir, 2018). Bireylerin konuşma gerçekleştirirken çeşitli sorunlardan kaçınabilmesi ve konuşmaya yönelik olumlu bir bakış açısı kazanabilmesi ancak okul çağında Türkçe derslerinde, öğretim programı çerçevesinde yapılandırılmış etkinlikler yardımıyla hazırlıklı konuşma gerçekleştirmeleriyle olanaklıdır.

Strateji, yöntem ve teknik terimleri incelendiğinde, bu terimler arasındaki farkın açıkça belirgin olmadığı ve terimlerin birbirinin yerine kullanıldığı görülür (Kurudayıoğlu ve Kiraz, 2020a; Kurudayıoğlu ve Kiraz, 2020b; Türkel 2019). Ortaokul düzeyine yönelik hazırlanmış Türkçe Dersi Öğretim Programı'ndaki (2019) konuşma stratejileri ile ilgili kazanımlar incelendiğinde, açıklamalarda konuşma teknik ve yöntemlerine vurgu yapıldığı; hazırlıklı konuşma ile ilgili açıklamaların ise yetersiz olduğu söylenebilir. Programda konuşmanın duyuşsal boyutuna yönelik herhangi bir kazanım veya açıklama da görülmemiştir. Dolayısıyla konuşma stratejilerini düzenlemek ve bunları öğrencilere edindirmek, öğrencilerin konuşma becerilerinde önemli bir yer tutan tutum ve özyeterliklerini olumlu yönde etkileyebilir. Bu bağlamda araştırmanın kuramsal çerçevesini ortaya koymak amacıyla konuşma tutumu, konuşma özyeterliliği ve konuşma stratejileri üzerinde durmak önem taşımaktadır.

Alanyazın Taraması Konuşma Tutumu

Tutum kavramı, belirli bir varlığı beğenme veya beğenmeme düzeyini değerlendirme biçiminde gösterilen psikolojik eğilim olarak tanımlanır (Eagly ve Chaiken, 1993). Tutumlar çeşitli biçimlerde kazanılabilir. Bireyler doğru olarak kabul edilen görüşü bildirdiğinde aldığı olumlu geri bildirim ile ilişkisel öğrenme biçiminde, örnekten öğrenme yoluyla sosyal öğrenmeyle; yaşamları boyunca edindikleri deneyimlerle veya kalıtsal özellikleri nedeniyle tutum edinebilirler (Baron ve Byrne, 1994). İnanç olarak ifade edilen bilişsel, duygu ve heyecanları içeren duygusal, gözlenebilen etkinlikleri içeren davranışsal öğeler tutum olarak tanımlanan eğilimin kapsamındadır (Cüceloğlu, 2012). Bunlar tutumun bilişsel, duygusal ve

davranışsal boyutları olarak ele alınır (Eagly ve Chaiken, 1993). Bu tepkiler birbirinden bağımsız üç farklı biçimde olamayacağı gibi her zaman da birlikte görülmeyebilir (Bohner ve Wänke, 2002).

Farklı kavramlara yönelik tutumlar bireyler için çeşitli işlevler taşır. Tutumların işlevleri birbirleri ile örtüşerek bilgi düzenleme ve yaklaşma veya kaçınmayı yöneltme, yüksek düzeyde psikolojik gereksinimleri sağlama olarak iki işlev taşır; bunun yanında aynı tutum farklı bireyler için farklı işlevler taşır ve aynı tutum bireyin yaşamının farklı dönemlerinde farklı işlevler üstlenebilir (Bohner ve Wänke, 2002). Tutum kavramının bu özellikleri çeşitli kavramlara yönelik tutumların zaman içinde değişebildiklerini gösterir.

Tutum oluşturma sürecinde, hakkında değerlendirme yapılan varlıklar tutum nesnelere olarak ele alınır ve hemen hemen tanımlanabilen her şey tutum nesnesi olabilir (Eagly ve Chaiken, 1993). Bu tutum nesnelereinden biri de konuşmadır. Konuşma tutumu “bir bireyin konuşmaya yönelik duygu, düşünce ve davranışlarını etkileyen; konuşmaya ilişkin olumlu-olumsuz, yararlı-zararlı biçimlerde beliren duyuşsal bir eğilim” (Hamzadayı, 2019, s. 94) olarak tanımlanabilir. Tutumlar, bireylerin dil öğrenme süreçlerine ne kadar aktif katılım gösterdiklerini (Gardner, 1985); konuşma tutumu, konuşmaya verilen önemin derecesini (Dölek, 2021) belirler. Dolayısıyla öğrencilerin konuşmaya yönelik olumsuz tutumlarını değiştirmek, öğrencilerin konuşma becerisine önem vermelerini sağlayacak ve konuşma etkinliklerine katılımı artıracaktır.

İkinci dilde konuşma tutumunun konuşma becerisi ile anlamlı zayıf ilişki içinde olduğu (Karagöl ve Başbay, 2018), olumlu tutuma sahip öğrencilerin konuşma başarılarının olumsuz tutuma sahip olan öğrencilerden daha yüksek olduğu (Marzban ve Sadighi, 2013), olumlu tutuma sahip öğrencilerin konuşma yeterliklerinin daha yüksek olduğu (Zeinivand vd., 2015) bulgulanmıştır. Konuşma tutumunun konuşma başarılarını %14.2 oranında yordadığı saptanmıştır (Dölek, 2021). Sosyal çevrenin güzel konuşmaya yönelik olumsuz tutumlarının az da olsa öğretmen adaylarının konuşmalarını etkilediği görülmüştür (Başaran ve Erdem, 2009). Söz konusu bulgular konuşma başarıları ve konuşma tutumu arasındaki ilişkiyi göstermesi yönünden önemlidir. Bir öğrenci dil ve dil öğrenmeye yönelik tarafsız -bazen olumlu- bir tutumla sınıfa girerse, öğrenmeye açık bir yapıya da sahipse öğrencinin dil ve dil öğrenimi ile ilgili tutumları öğrenme ortamından güçlü bir biçimde etkilenir (Smith, 1971). Bu nedenle öğretim süreçlerinde öğrencilerin tutumları dikkate alınmalı ve dil öğrenme ortamları öğrencilerin olumlu tutumları edinmelerini sağlayacak biçimde düzenlenmelidir.

Konuşma özyeterliliği

Özyeterlilik, bireyin olası durumları yönetmek için gerekli olan davranışları düzenleme ve yürütme yeteneklerine olan inançları olarak tanımlanır (Bandura, 1995). Özyeterliliğin oluşabilmesi için gerekli temel kaynaklar bireyin kendisinin gerçekleştirdiği doğrudan deneyimler, gözleme ve sosyal modellemeye dayalı dolaylı deneyimler, sözel ikna, bireyin içinde bulunduğu psikolojik-duygusal durum (Bandura, 1995; 1997) ve hayali deneyimler (Maddux ve Gosselin, 2012) olarak sıralanır. Birey bu temel kaynaklardan elde edilen yakınsal ve iraksal bilgileri bilişsel olarak işleyerek özyeterlilik geliştirir (Maddux, 1995; Maddux ve Gosselin, 2012). Yakınsal bilgiler, o anda gerçekleşen durumlardan elde edilirken; iraksal bilgiler, benzer kaynaklardan elde edilmiş geçmiş başarılar ve başarısızlıkları içerir. Özyeterlilik bir defa oluştuktan sonra bireylerin bilişsel, güdüsel, duygusal durumlarını ve seçim süreçlerini düzenler; bu yapılar birbiriyle etkileşim içindedir (Bandura, 1993; 1995; 1997).

Konuşma becerisinin etkili bir biçimde gerçekleştirilebilmesi için konuşmaya yönelik özyeterlilik kavramının önem kazandığı söylenebilir. Konuşma özyeterliliği “bireyin iş yerinde, okulda, aile içinde, telefonda, politik bir toplantıda vb. durumlarda isteklerini, tasarımlarını, duygu ve düşüncelerini etkili bir biçimde aktarabilmesine; bir başka deyişle sözlü iletişim

kurabilmesine ilişkin yeterlik inancı” (Hamzadayı, 2019, s. 98-99) olarak tanımlanır. Öğrencilerin kendilerini doğru ve etkili bir biçimde sözel olarak açıklayabilen bireyler haline gelmeleri onların konuşma özyeterlikleri ile ilişkili olabilir. Araştırmacılar (Baki, 2018; Erdem, 2018; Çiftçi ve Taşkaya, 2010) konuşma özyeterliği ve iletişim becerileri arasında olumlu ilişki olduğunu saptamıştır. Bireylerin konuşma özyeterlikleri yükseldiğinde iletişim becerilerinin de artacağı söylenebilir.

Özyeterliğin ikinci dil konuşma becerisi üstünde etkisi olduğu (Alawiyah, 2018; Andiastrini, 2018; Astuti, 2019; Desmaliza ve Septani, 2018; Hermagustiana vd., 2021; Hidayah, 2022; Melayanti vd., 2020; Muhammad, 2021; Rosaria, 2017; Sari, 2016; Serasi ve Fransiska, 2020; Silvana vd., 2018; Suharja, 2020; Sumarsono vd., 2020;), topluluk karşısında konuşma özyeterliğinin topluluk karşısında konuşma becerisini etkilediği (Aregu, 2013; Maharani, 2022; Warren, 2011), topluluk karşısında konuşma özyeterliği yüksek olan bireylerin topluluk karşısında konuşmayı erteleme davranışlarının düşük olduğu (Behnke ve Sawyer, 1999) görülmüştür. Konuşma özyeterliğinin konuşma başarısını %12.2 oranında etkilediği (Alawiyah, 2018), özyeterliğin konuşma başarısını yordadığı (Asakereh ve Dehghannezhad, 2015; DeGrez vd., 2009), topluluk karşısında konuşma dersi notu ile özyeterliğin olumlu yönde ilişkiye sahip olduğu ve özyeterliğin dönem sonu notunu yordadığı (Dwyer ve Fus, 1999) ortaya koyulmuşsa da topluluk karşısında konuşma özyeterliğinin gerçek konuşma başarısını yordamadığını bulgulayan çalışmalar (Holzer, 2002), özyeterliğin konuşma üstünde etkisi olmadığını gösteren çalışmalar (Amelia ve Syahri, 2021; Karagöl, 2015) da vardır.

Konuşmanın duyuşsal boyutunu oluşturan etmenler birbirinden bağımsız değerlendirilemez. Öğrencilerin yanlış yapmaktan korkma, konuşurken heyecanlanma ve hata yapmaktan çekinme nedenleriyle sözlü anlatıma karşı olumsuz tutuma sahip oldukları (Eyüp, 2013); öğretmen adaylarının yaklaşık 1/3’ünün tam olarak istediklerini anlatamama düşüncesi ve konuşurken heyecanlanma nedenleriyle, yaklaşık 1/3’ünün ise konuşurken kendini özgür hissetmeme ve hata yapmaktan çekinme nedenleriyle konuşmaya yönelik olumsuz veya kararsız bir tutum gösterdikleri (Yelok ve Sallabaş, 2009) sonuçlarına ulaşılmıştır. Söz konusu sonuçlar konuşmaya yönelik tutum, özyeterlik ve kaygı arasındaki ilişkinin görülebilmesi için önemlidir. Konuşma kaygısının konuşma tutumunu olumsuz yönde etkilediği (Baki ve Kahveci, 2017; Tekşan vd., 2019) de ortaya koyulmuştur. Kaygı düzeyi düşük olan öğrencilerin konuşma sunumuna yönelik olumlu tutuma, kaygı düzeyi yüksek olan öğrencilerin olumsuz tutuma sahip oldukları belirtilir (Shanahan, 2013).

Bunlara ek olarak öğrencilerin büyük çoğunluğunun topluluk karşısında konuşmak istediği fakat yanlış veya eksik bilgi verme korkusu, özgüven eksikliği, anlaşılma endişesi, topluluk karşısında konuşmaya alışkın olmama gibi nedenlerle topluluk karşısında konuşmaktan kaçındıklarına vurgu yapılır (Arslan, 2012). Bu durum öğrencilerin konuşma gerçekleştirmeye yönelik özyeterliklerinin düşük olması nedeniyle konuşma kaygısı yaşayabileceklerini gösterir. Alanyazın incelendiğinde konuşma kaygısının özyeterlikle ilişkili olduğunu (Arslan, İlman vd., 2019; Gökhan, 2020), konuşma kaygısının özyeterliği azalttığını (Dwyer ve Fus, 1999), konuşma kaygısı ve özyeterliği arasında olumsuz ilişki olduğunu (Ellis, 1995; Gürsoy ve Karaca, 2018; Villegas Puyod vd., 2020), özyeterliğin topluluk karşısında konuşma kaygısı ile düşük düzeyde ilişkili olduğunu (Adkins, 2006), konuşma özyeterliğinin konuşma kaygısını yordadığını (Mohammadi ve Rezaei, 2021); konuşma başarısını yüksek olan öğrencilerin özyeterliğinin de yüksek, kaygılarının ise düşük olduğunu (Hermagustiana vd., 2021) bulgulayan araştırmalar olduğu görülür.

Konuşma Stratejileri

Konuşma stratejisi; bir konuşma amacına erişebilmek için kullanılacak yöntem, teknik, araç ve gereçlerin seçilmesini içeren, çerçeve özelliği gösteren genel bir konuşma

tasarısı olarak tanımlanır (Kurudayıoğlu ve Kiraz, 2020b). Bu bağlamda konuşma stratejileri; konuşmayı planlama, yürütme ve değerlendirme süreçlerinde işe koşulabilen yöntemleri, materyalleri, teknikleri belirleme ve uygulama işi olarak görülebilir.

Dil becerilerinin diğer yapıtaşlarını oluşturan okuma, yazma ve dinleme stratejilerinin düzenlenerek çeşitli etkinliklerle öğrencilere aktarıldığı görülür (Bozkurt, 2020; Topuzkanamış, 2014; Yıldız, 2015). Güneş (2019), farklı çalışmalarını karşılaştırarak konuşma stratejilerini kategorileştiren araştırmacılarıdır. Konuşma becerisi ile ilgili stratejilerin yapısı ve işlevi incelendiğinde bu stratejileri; konuşma öncesi stratejiler, konuşma sırası stratejiler ve konuşma sonrası stratejiler olarak üç kategoride ele almak olanaklıdır. Konuşma öncesi stratejiler konuşmayı planlama ve düzenleme aşamalarını, konuşma sırası stratejiler konuşmayı yönetebilmeyi, konuşma sonrası stratejiler ise konuşmayı değerlendirmeyi içerir. Tablo 1’de alanyazındaki çalışmalardan (Beebe ve Beebe, 2013; Coopman ve Lull, 2018; DeVito, 2017; German, 2017; Güneş, 2019; Harris, 2017; Jaffe, 2016; Lucas, 2009; O’Hair vd., 2019; Osborn vd., 2015; Özdemir, 2016; Tucker vd., 2019; Verderber vd., 2012; Yalınkılıç, 2019; Young ve Travis, 2012; Zarefsky, 2017) yönelimle hazırlıklı konuşma becerisine yönelik konuşma stratejileri üç kategoride sunulmuştur.

Tablo 3. Konuşma stratejileri

Aşamalar	Stratejiler
Konuşma öncesi	Konuşmanın genel amacını belirleme
	Konuşmanın konusunu belirleme
	Konuyla ilgili ön bilgileri harekete geçirme
	Tartışma veya beyin fırtınası tekniklerini kullanma
	Konuşma içeriğini sınırlama
	Hedef dinleyiciyi çözümlenme
	Araştırma yapma
	Dinleyicinin sorularını tahmin etme
	Konuşmanın anlatım desenini belirleme
	Ana hatları belirleme
Konuşma sırası	Metinleştirme
	Sunum biçimini belirleme
	Konuşmayı sunmaya yardımcı olacak materyaller hazırlama
	Konuşma provası gerçekleştirme
	Beden dilini doğru kullanma
Konuşma sonrası	Sesi doğru kullanma
	Konuşmayı sunmaya yardımcı olacak materyalleri kullanma
	Konuşma planına uyma
	Dinleyicilerin sorularını yanıtlama
	Konuşmanın amacını ve amaca ulaşma durumunu değerlendirme
	Hedef dinleyici ile ilgili yapılan çözümlenmenin doğruluğunu değerlendirme
	Konuşmanın içeriğini değerlendirme
Konuşmanın yapısını değerlendirme	
Konuşma sırasını değerlendirme	

Bu araştırmanın amacı konuşma stratejileri derlenmek, bu stratejilerin konuşma tutumu ve konuşma özyeterliliğine etkisini incelemektir. Araştırmanın amacı doğrultusunda aşağıdaki araştırma soruları belirlenmiştir:

1. Deney ve kontrol gruplarının konuşma tutumu toplam ve konuşma tutumunun alt boyutları açısından ön test puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark var mıdır?
2. Deney ve kontrol gruplarının konuşma özyeterliliği toplam ve konuşma özyeterliliğinin alt boyutları açısından ön test puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark var mıdır?
3. Deney grubunun konuşma tutumu toplam ve konuşma tutumunun alt boyutları açısından ön test-son test puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark var mıdır?
4. Deney grubunun konuşma özyeterliliği toplam ve konuşma özyeterliliğinin alt boyutları açısından ön test-son test puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark var mıdır?
5. Kontrol grubunun konuşma tutumu toplam ve konuşma tutumunun alt boyutları açısından ön test-son test puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark var mıdır?
6. Kontrol grubunun konuşma özyeterliliği toplam ve konuşma özyeterliliğinin alt boyutları açısından ön test-son test puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark var mıdır?
7. Deney ve kontrol gruplarının konuşma tutumu toplam ve konuşma tutumunun alt boyutları açısından son test puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark var mıdır?
8. Deney ve kontrol gruplarının konuşma özyeterliliği toplam ve konuşma özyeterliliğinin alt boyutları açısından son test puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark var mıdır?

Yöntem

Araştırmanın Modeli ve İşlem Basamakları

Bu araştırma, nicel araştırma yaklaşımlarından biri olan ön test-son test kontrol gruplu yarı deneysel desene sahiptir. Araştırma için sayı ve cinsiyet, akademik başarı ve ön test ölçek puanı yönlerinden denk iki grup seçilmiş ve gruplardan biri kontrol, biri deney grubu olacak biçimde yansız atanmıştır.

Araştırma süreci altı haftadır. Kontrol ve deney gruplarının ön test ve son testleri için konuşma konusu belirlenmiş, öğrenciler tarafından buna uygun hazırlıklı konuşma metni tasarlanmış ve sunulmuştur. Ardından öğrencilere konuşma tutumu ve konuşma özyeterliliği ölçekleri ön test ve son test olarak uygulanmıştır.

Konuşma stratejilerinin öğretimi deney grubu üstünde etkisi incelenen bağımsız değişkendir. Ön test uygulandıktan sonra deney grubuna araştırmanın ve öğretimin amacı, sınıf seviyesi ile ders süresi göz önünde tutularak konuşma stratejileri açıklanmıştır. Bundan sonraki üç hafta boyunca hazırlıklı konuşma etkinlikleri yapılmıştır. Öğrencilerin hazırladıkları konuşma planlarını sınıfta sunmaları ve bu süreci değerlendirmelerine ortam oluşturulmuş, öğrencilere planları, sunumları ve değerlendirme süreçleri ile ilgili dönütler verilmiştir. Kontrol grubunun ders sürecine müdahale edilmemiş, dersler geleneksel eğitim çerçevesinde yürütülmüştür. Öğrencilere konuşma uygulamalarından önce Türkçe Dersi Öğretim Programı'nın (2019) 8. sınıf düzeyindeki hazırlıklı konuşma kazanımları açıklanmıştır. Sunumların ardından verilen dönütlerde bu kazanımlar göz önünde bulundurulmuştur. Deney ve kontrol gruplarındaki öğrenciler konuşma uygulamalarının yapıldığı üç hafta boyunca ikişer defa konuşma sunumu gerçekleştirmişlerdir.

Bu araştırma Hatay İl Milli Eğitim Müdürlüğünden ve Hatay Valiliğinden edinilen 25.10.2021 tarihli, E-32889839-605.01-35474396 sayılı belge doğrultusundaki etik ve araştırma izni ile gerçekleştirilmiştir.

Çalışma Grubu

Araştırma 2021-2022 eğitim-öğretim yılının birinci döneminde Hatay ilindeki bir ortaokulda gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu 8. sınıf düzeyinde öğrenim gören 38 öğrenci oluşturmuştur. Öğrenciler 19 kontrol grubu, 19 deney grubu olmak üzere iki farklı

şubededir. Deney grubunun 8'i kız, 11'i erkek öğrenci; kontrol grubunun 9'u kız, 10'u erkek öğrencidir.

Kontrol ve deney gruplarının eşleştirilmesinde bir önceki eğitim-öğretim dönemi sonuna ait Türkçe dersi başarı puanlarından yararlanılmıştır. Verilerin dağılımı grafiksel olarak ve Shapiro-Wilks testi ile incelenmiştir. Türkçe dersi başarı puanı basıklık (kurtosis) değeri -1.328, çarpıklık (skewness) değeri 0.539 olarak saptanmıştır. -1 ila +1 arasındaki basıklık ve çarpıklık değeri çoğu psikometrik amaçlar için mükemmel, -2 ila +2 arasındaki değer ise uygulamaya bağlı olarak kabul edilebilir olduğuna yer verilir (George ve Mallery, 2019). Bu bulgulara göre Türkçe dersi başarı puanlarının normal dağılıma uymadığı anlaşılmış, puanlar gruplar arasında karşılaştırılırken Mann-Whitney U testi kullanılmış ve istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür ($p>0.05$). Buna göre kontrol ve deney grupları Türkçe dersi akademik başarısı itibariyle denktir.

Veri Toplama Araçları ve Analizi

“Ortaokul Öğrencileri İçin Konuşma Becerisi Tutum Ölçeği” (Topçuoğlu Ünal ve Özer, 2017) araştırmanın konuşma tutumuna yönelik bulgularını saptamak için kullanılmıştır. Ölçeğin iki alt boyutu vardır ve bunlar “ilgi-sevgi”, “kaygı-endişe” dir. Ölçek 5’li likert tipindedir ve 27 maddeye sahiptir. Cronbach Alfa katsayısı tüm ölçek için .812, iç tutarlılık katsayıları ise birinci alt boyut için .865, ikinci alt boyut için .730 olarak belirlenmiştir. Dolayısıyla ölçek geçerli ve güvenilir olarak kabul edilir.

Araştırmanın konuşma özyeterliliğine yönelik bulgularının saptanmasında kullanılan “Konuşma Özyeterlilik Ölçeği” (Hasırcı Aksoy vd., 2021) duyuşsal, içerik, dil-ötesi ve etkilenme olmak üzere dört boyuttur. Ölçek 5’li likert tipindedir ve 24 maddeye sahiptir. Cronbach Alfa katsayısı tüm ölçek için .815, iç tutarlılık katsayıları ise birinci alt boyut için .757, ikinci alt boyut için .724, üçüncü alt boyut için .738 ve dördüncü alt boyut için .846 olarak belirlenmiştir. Dolayısıyla ölçek geçerli ve güvenilir olarak kabul edilir.

Shapiro-Wilks testi ve grafik ölçek sonuçlarının normal dağılımını değerlendirmek için kullanılmıştır, sonuçların normal dağılıma uydukları görülmüştür. Kontrol ve deney gruplarının ön test-son test sonuçları gruplar arasında ve grup içi karşılaştırılmıştır. Kontrol ve deney gruplarının ön test-son test sonuçları grup içi karşılaştırılırken bağımlı örneklem t testi, kontrol ve deney gruplarının ön test-son test sonuçları gruplar arasında karşılaştırılırken bağımsız örneklem t testi kullanılmıştır.

Araştırmada istatistiksel çözümlenmeler ve hesaplamalar için IBM SPSS Statistics 21.0 (IBM Corp. Released 2012. IBM SPSS Statistics for Windows, Version 21.0. Armonk, NY: IBM Corp.) ve MS-Excel 2007 programları kullanılmış, istatistiksel anlamlılık düzeyi $p<0.05$ olarak kabul edilmiştir.

Bulgular

Araştırmanın Birinci Sorusuna İlişkin Bulgular

“Deney ve kontrol gruplarının konuşma tutumu toplam ve konuşma tutumunun alt boyutları açısından ön test puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark var mıdır?” araştırmanın birinci sorusudur. Soruya yönelik bulgulara Tablo 2’de yer verilmiştir.

Tablo 2. Konuşma tutumu ön test puanlarının gruplar arasında karşılaştırılması

Değişkenler	Grup	N	Ort±SS	Ortalama Std Hata	t	p
Konuşma becerisine yönelik ilgi ve sevgi ön test	Kontrol	19	84.79±8.53	1.96	0.530	0.600
	Deney	19	83.42±7.34	1.68		
Konuşma becerisine karşı kaygı ve endişe ön test	Kontrol	19	18.53±3.72	0.85	0.719	0.477
	Deney	19	17.37±5.95	1.37		
Konuşma becerisi tutum ölçeği toplam ön test	Kontrol	19	103.32±9.76	2.24	0.833	0.411
	Deney	19	100.79±8.02	2.05		

Gruplara göre öğrencilerin konuşma tutumu ölçeği alt boyutları (ilgi ve sevgi, kaygı ve endişe) ön test puanları ve konuşma tutumu ölçeği toplam ön test puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur ($p>0.05$, Tablo 2). Bu veriler deney ve kontrol gruplarının konuşma tutumunun alt boyutları ve konuşma tutumu toplam puanları yönünden denk olduğunu gösterir.

Araştırmanın İkinci Sorusuna İlişkin Bulgular

“Deney ve kontrol gruplarının konuşma özyeterliği toplam ve konuşma özyeterliğinin alt boyutları açısından ön test puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark var mıdır?” araştırmanın ikinci sorusudur. Soruya yönelik bulgulara Tablo 3’te yer verilmiştir.

Tablo 3. Konuşma özyeterlik ön test puanlarının gruplar arasında karşılaştırılması

Değişkenler	Grup	N	Ort±SS	Ortalama Std Hata	t	p
Konuşma özyeterlik duyuşsal ön test	Kontrol	19	29.05±6.31	1.45	0.419	0.678
	Deney	19	29.84±5.25	1.20		
Konuşma özyeterlik içerik ön test	Kontrol	19	25.95±4.17	0.96	1.091	0.282
	Deney	19	27.42±4.15	0.95		
Konuşma özyeterlik dil-ötesi ön test	Kontrol	19	23.00±3.78	0.87	0.502	0.619
	Deney	19	22.31±4.58	1.05		
Konuşma özyeterlik etkilenme ön test	Kontrol	19	11.31±2.29	0.52	0.714	0.480
	Deney	19	10.84±1.77	0.41		
Konuşma özyeterlik toplam ön test	Kontrol	19	89.31±12.84	2.94	0.256	0.800
	Deney	19	90.42±13.80	3.17		

Gruplara göre öğrencilerin konuşma özyeterliği ölçeği alt boyutları (duyuşsal, içerik, dil-ötesi, etkilenme) ön test puanları ve konuşma özyeterliği ölçeği toplam ön test puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur ($p>0.05$, Tablo 3). Bu veriler deney ve kontrol gruplarının konuşma özyeterliğinin alt boyutları ve konuşma özyeterliği toplam puanları yönünden denk olduğunu gösterir.

Araştırmanın Üçüncü Sorusuna İlişkin Bulgular

“Deney grubunun konuşma tutumu toplam ve konuşma tutumunun alt boyutları açısından ön test-son test puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark var mıdır?” araştırmanın üçüncü sorusudur. Soruya yönelik bulgulara Tablo 4’te yer verilmiştir.

Tablo 4. Deney grubu konuşma tutumu ön test-son test puanlarının karşılaştırılması

Değişkenler	Test	N	Ort±SS	Ortalama Std Hata	t	p
Konuşma becerisine yönelik ilgi ve sevgi	Ön test	19	83.42±7.34	1.68	0.962	0.349
	Son test	19	81.10±9.39	2.15		
Konuşma becerisine karşı kaygı ve endişe	Ön test	19	17.37±5.95	1.37	1.613	0.124
	Son test	19	19.26±7.27	1.67		
Konuşma becerisi tutum ölçeği toplam	Ön test	19	100.79±8.92	2.05	0.155	0.878
	Son test	19	100.37±12.92	2.96		

Deney grubundaki öğrencilerin konuşma tutumu ölçeği alt boyutları (ilgi ve sevgi, kaygı ve endişe) ön test-son test puanları ve konuşma tutumu ölçeği toplam ön test-son test puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur ($p>0.05$, Tablo 4). Bu veriler konuşma stratejilerinin öğretiminin deney grubunun konuşma tutumunun alt boyutlarına ve konuşma tutumunun toplamına etki etmediğini gösterir.

Araştırmanın Dördüncü Sorusuna İlişkin Bulgular

“Deney grubunun konuşma özyeterliliği toplam ve konuşma özyeterliliğinin alt boyutları açısından ön test-son test puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark var mıdır?” araştırmanın dördüncü sorusudur. Soruya yönelik bulgulara Tablo 5’te yer verilmiştir.

Tablo 5. Deney grubu konuşma özyeterlilik ön test-son test puanlarının karşılaştırılması

Değişkenler	Test	N	Ort±SS	Ortalama Std Hata	t	p
Konuşma özyeterlilik duyuşsal	Ön test	19	29.84±5.25	1.20	0.859	0.402
	Son test	19	28.63±6.52	1.49		
Konuşma özyeterlilik içerik	Ön test	19	27.42±4.15	0.95	1.824	0.085
	Son test	19	25.63±4.31	0.99		
Konuşma özyeterlilik dil-ötesi	Ön test	19	22.31±4.58	1.05	0.462	0.650
	Son test	19	22.74±4.38	1.01		
Konuşma özyeterlilik etkilenme	Ön test	19	10.84±1.77	0.41	0.612	0.548
	Son test	19	11.31±3.02	0.69		
Konuşma özyeterlilik toplam	Ön test	19	90.42±13.80	3.17	0.729	0.475
	Son test	19	88.31±15.38	3.53		

Deney grubundaki öğrencilerin konuşma özyeterliliği ölçeği alt boyutları (duyuşsal, içerik, dil-ötesi, etkilenme) ön test-son test puanları ve konuşma özyeterliliği ölçeği toplam ön test-son test puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur ($p>0.05$, Tablo 5). Bu veriler konuşma stratejilerinin öğretiminin deney grubunun konuşma özyeterliliğinin alt boyutlarına ve konuşma özyeterliliğinin toplamına etki etmediğini gösterir.

Araştırmanın Beşinci Sorusuna İlişkin Bulgular

“Kontrol grubunun konuşma tutumu toplam ve konuşma tutumunun alt boyutları açısından ön test-son test puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark var mıdır?” araştırmanın beşinci sorusudur. Soruya yönelik bulgulara Tablo 6’da yer verilmiştir.

Tablo 6. Kontrol grubu konuşma tutumu ön test-son test puanlarının karşılaştırılması

Değişkenler	Test	N	Ort±SS	Ortalama Std Hata	t	p
Konuşma becerisine yönelik ilgi ve sevgi	Ön test	19	84.79±8.53	1.96	1.151	0.265
	Son test	19	87.21±9.81	2.25		
Konuşma becerisine karşı kaygı ve endişe	Ön test	19	18.53±3.72	0.85	1.351	0.194
	Son test	19	20.53±6.58	1.51		
Konuşma becerisi tutum ölçeği toplam	Ön test	19	103.32±9.76	2.24	1.525	0.145
	Son test	19	107.74±14.11	3.24		

Kontrol grubundaki öğrencilerin konuşma tutumu ölçeği alt boyutları (ilgi ve sevgi, kaygı ve endişe) ön test-son test puanları ve konuşma tutumu ölçeği toplam ön test-son test puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur ($p>0.05$, Tablo 6). Bu veriler geleneksel eğitimin kontrol grubunun konuşma tutumunun alt boyutlarına ve konuşma tutumunun toplamına etki etmediğini gösterir.

Araştırmanın Altıncı Sorusuna İlişkin Bulgular

“Kontrol grubunun konuşma özyeterliliği toplam ve konuşma özyeterliliğinin alt boyutları açısından ön test-son test puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark var mıdır?” araştırmanın altıncı sorusudur. Soruya yönelik bulgulara Tablo 7’de yer verilmiştir.

Tablo 7. Kontrol grubu konuşma özyeterlik ön test-son test puanlarının karşılaştırılması

Değişkenler	Test	N	Ort±SS	Ortalama Std Hata	t	p
Konuşma özyeterlik duyuşsal	Ön test	19	29.05±6.31	1.45	0.001	0.999
	Son test	19	29.05±6.55	1.50		
Konuşma özyeterlik içerik	Ön test	19	25.95±4.17	0.96	2.961	*0.008
	Son test	19	28.37±4.44	1.02		
Konuşma özyeterlik dil-ötesi	Ön test	19	23.00±3.78	0.87	0.204	0.840
	Son test	19	23.21±3.88	0.89		
Konuşma özyeterlik etkilenme	Ön test	19	11.31±2.29	0.52	0.456	0.654
	Son test	19	11.58±1.92	0.44		
Konuşma özyeterlik toplam	Ön test	19	89.31±12.84	2.94	1.125	0.276
	Son test	19	92.21±13.58	3.12		

Kontrol grubundaki öğrencilerin duyuşsal, dil-ötesi, etkilenme alt boyutları ön test-son test puanları ve konuşma özyeterliği ölçeği toplam ön test-son test puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur ($p>0.05$, Tablo 7). Kontrol grubundaki öğrencilerin içerik alt boyutu ön test-son test puanlarının karşılaştırılmasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır (* $p=0.008$, Tablo 7). Bu veriler geleneksel eğitimin kontrol grubunun konuşma özyeterliğinin duyuşsal, dil-ötesi ve etkilenme alt boyutları ile konuşma özyeterliğinin toplamına etki etmediğini; konuşmaya yönelik içerik özyeterliğini ise olumlu yönde etkilediğini gösterir.

Araştırmanın Yedinci Sorusuna İlişkin Bulgular

“Deney ve kontrol gruplarının konuşma tutumu toplam ve konuşma tutumunun alt boyutları açısından son test puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark var mıdır?” araştırmanın yedinci sorusudur. Soruya yönelik bulgulara Tablo 8’de yer verilmiştir.

Tablo 8. Konuşma becerisi tutum son test puanlarının gruplar arasında karşılaştırılması

Değişkenler	Grup	N	Ort±SS	Ortalama Std Hata	t	p
Konuşma becerisine yönelik ilgi ve sevgi son test	Kontrol	19	87.21±9.81	2.25	1.960	0.058
	Deney	19	81.10±9.39	2.15		
Konuşma becerisine karşı kaygı ve endişe son test	Kontrol	19	20.53±6.58	1.51	0.562	0.578
	Deney	19	19.26±7.27	1.67		
Konuşma becerisi tutum ölçeği toplam son test	Kontrol	19	107.74±14.11	3.24	1.679	0.102
	Deney	19	100.37±12.92	2.96		

Gruplara göre öğrencilerin konuşma tutumu ölçeği alt boyutları (ilgi ve sevgi, kaygı ve endişe) son test puanları ve konuşma tutumu ölçeği toplam son test puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur ($p>0.05$, Tablo 8). Bu veriler konuşma stratejilerinin öğretiminin geleneksel eğitime göre konuşma tutumunun alt boyutları ve konuşma tutumunun toplamı üstünde fark oluşturmadığını gösterir.

Araştırmanın Sekizinci Sorusuna İlişkin Bulgular

“Deney ve kontrol gruplarının konuşma özyeterliği toplam ve konuşma özyeterliğinin alt boyutları açısından son test puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark var mıdır?” araştırmanın sekizinci sorusudur. Soruya yönelik bulgulara Tablo 9’da yer verilmiştir.

Tablo 9. Konuşma özyeterlik son test puanlarının gruplar arasında karşılaştırılması

Değişkenler	Grup	N	Ort±SS	Ortalama Std Hata	t	p
Konuşma özyeterlik duyuşsal son test	Kontrol	19	29.05±6.55	1.50	0.198	0.844
	Deney	19	28.63±6.52	1.49		
Konuşma özyeterlik içerik son test	Kontrol	19	28.37±4.44	1.02	1.928	0.062
	Deney	19	25.63±4.31	0.99		
Konuşma özyeterlik dil-ötesi son test	Kontrol	19	23.21±3.88	0.89	0.353	0.726
	Deney	19	22.74±4.38	1.01		
Konuşma özyeterlik etkilenme son test	Kontrol	19	11.58±1.92	0.44	0.320	0.751
	Deney	19	11.31±3.02	0.69		
Konuşma özyeterlik toplam son test	Kontrol	19	92.21±13.58	3.11	0.827	0.414
	Deney	19	88.31±15.38	3.53		

Gruplara göre öğrencilerin konuşma özyeterliği ölçeği alt boyutları (duyuşsal, içerik, dil-ötesi, etkilenme) son test puanları ve konuşma özyeterliği ölçeği toplam son test puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur ($p>0.05$, Tablo 9). Bu veriler konuşma stratejilerinin öğretiminin geleneksel eğitime göre konuşma özyeterliğinin alt boyutları ve konuşma özyeterliğinin toplamı üstünde fark oluşturmadığını gösterir.

Sonuç ve Tartışma

Araştırmanın amacı konuşma stratejilerinin öğretiminin konuşma tutumuna ve konuşma özyeterliğine etkisini incelemektir. Araştırmanın sonuçlarına göre konuşma stratejilerinin öğretimi geleneksel eğitime kıyasla ortaokul öğrencilerinin konuşma tutumu üstünde fark yaratmamıştır. Türkçe eğitimi alanyazınında konuşma stratejilerinin öğretiminin konuşma tutumu üstündeki etkisinin geleneksel eğitimle karşılaştırmalı olarak incelendiği bir araştırma olmadığı görülmüştür. Araştırma sonucunda deney ve kontrol grubunun konuşma tutumu puanları arasında anlamlı bir fark olmaması bu konuda gerçekleştirilecek araştırmalara gereksinim olduğunu gösterir.

Deney grubunun konuşma tutumu ön test ve son testleri karşılaştırıldığında, konuşma stratejilerinin öğrencilerin konuşma tutumu üstünde fark oluşturmadığı görülmüştür. Bu doğrultudaki araştırmalar incelendiğinde doğrudan öğretimin öğrencilerin konuşmaya karşı daha istekli olmalarını sağladığı, öğrencilerin topluluk karşısında konuşurken mutlu oldukları, kendilerini sahnede rahat hissettikleri, cesaret kazandıkları ve öz güvenlerinin geliştiği (Kemiksiz, 2016); sözlü anlatım dersindeki konuşma uygulamalarının öğretmen adaylarının konuşma tutumlarını olumlu yönde değiştirdiği (Katrancı ve Kuşdemir, 2015), öğrenci merkezli Türk dili II dersinin öğretmen adaylarının konuşma tutumlarını olumlu yönde etkilediği (Temizkan, 2010) sonuçlarına ulaşılmıştır. Bu çalışmalardan yola çıkılarak öğrencilere konuşma gerçekleştirmeye yönelik bilgi vermenin ve bu bilgileri uygulama olanağı sağlamanın öğrencilerin konuşmaya yönelik tutumlarını olumlu yönde etkilediği ifade edilebilir. Sözü edilen çalışmaların bu araştırmanın sonuçları ile örtüşmediği görülmüştür.

Araştırmanın sonuçlarından bir diğeri konuşma stratejilerinin öğretiminin geleneksel eğitime kıyasla ortaokul öğrencilerinin konuşma özyeterliği üstünde fark oluşturmadığını gösterir. Alanyazınında konuşma stratejilerinin öğretiminin öğrencilerin konuşma özyeterliği üstündeki etkisini geleneksel eğitimle karşılaştırmalı olarak inceleyen bir araştırma olmadığı görülmüştür. Araştırma sonucunda deney ve kontrol grubunun konuşma özyeterliği puanları arasında anlamlı bir fark olmaması bu konuda gerçekleştirilecek araştırmalara gereksinim olduğunu gösterir.

Deney grubunun konuşma özyeterliği ön test ve son testleri karşılaştırıldığında, konuşma stratejilerinin öğrencilerin konuşma özyeterliği üstünde fark oluşturmadığı görülmüştür. Alanyazın incelendiğinde bilişsel farkındalık stratejilerinin öğretiminin ardından öğrencilerin daha iyi konuştuklarını, kendilerini daha iyi değerlendirdiklerini ve daha bilinçli

konuştuklarını ifade ettikleri (Kartallıoğlu, 2015); ikinci dilde topluluk karşısında konuşma eğitimi alan öğrencilerin konuşma özyeterliklerinin öğretim dönemi sürecinde giderek yükseldiği (Zhang vd., 2020), laboratuvar destekli topluluk karşısında konuşma dersinin öğrencilerin özyeterlik algılarını artırdığı (Ellis, 1995), etkinlik temelli sözlü anlatım dersinin öğrencilerin konuşma özyeterliğini olumlu yönde etkilediği (Altunkaya, 2018), konuşma dersi almış Türkçe öğretmen adaylarının konuşma özyeterliklerinin dersi almayanlardan daha yüksek olduğu (Akın, 2016), hazırlıklı konuşma deneyimi olan öğrencilerin konuşma özyeterliklerinin de yüksek olduğu (Demirel vd., 2020); topluluk karşısında konuşma deneyimi edinen öğrencilerin gerginlik kontrolüne, göz temasına, el-kol hareketleri kontrolüne ve rahat bir biçimde topluluk karşısında konuşabilmelerine yönelik yeterlik algılarının azaldığı (Nash vd., 2016) sonuçlarına ulaşılmıştır. Bu araştırmanın sonuçları sözü edilen çalışmaların sonuçlarıyla örtüşmemektedir. Bunlara karşın topluluk karşısında konuşma dersinin (Osma vd., 2017), sözlü iletişim dersinin öğrencilerin özyeterliklerine etki etmediğini (Jones, 2021) gösteren çalışmalar da bulunmaktadır. Bu araştırmanın bulguları sözü edilen çalışmaların bulgularıyla benzerlik gösterir.

Kontrol grubunun konuşma özyeterliği ön test ve son testleri karşılaştırıldığında, geleneksel eğitimin konuşma özyeterliğinin alt boyutlarından biri olan konuşma içeriğine yönelik özyeterliğini olumlu yönde etkilediği görülmüştür. Bu sonucun olası nedenlerinden biri öğrencilerin kendilerini gerçekte olduklarından daha başarılı algılaması olabilir.

Konuşma stratejilerinin öğretiminin uygulandığı deney grubunun konuşma tutumu ve özyeterliğinde istatistiksel olarak anlamlı bir değişim görülmemesi araştırma sürecinde kontrol edilemeyen çeşitli değişkenlerden kaynaklanmış olabilir. Buna göre çeşitli araştırmalar öğrencilerin sözlü sunumlarındaki gerçek başarımlarını algılayamadıklarını (Alwi ve Sidhu, 2013), öğrencilerin başarımlarını gerçekleştirmek için gerekli becerilere ve özyeterliğe sahip olmalarına karşın güdülenmedikleri için davranışı gerçekleştirmediklerini (Bandura, 1997; Schunk ve Pajares, 2002) göstermiştir. Bunların yanı sıra konuşma tutumu ve özyeterliğinin birbiri ile etkileşim içinde olduğu kabul edilir. Araştırmada bu etmenlerin herhangi birinde değişim gerçekleşmemesi bir diğer etmeni etkilemiş olabilir.

Alanyazında konuşma stratejilerinin öğretiminin konuşma tutumuna ve özyeterliğine etkisinin geleneksel eğitimle karşılaştırmalı olarak incelendiği yeterli sayıda çalışma olmadığı dikkat çekmektedir. Bu araştırmanın sonucunda konuşma stratejilerinin öğretiminin konuşma tutumu ve özyeterliği üstünde geleneksel eğitime göre fark oluşturmadığı, geleneksel eğitimin kontrol grubunun konuşma içeriğine yönelik özyeterliliğini olumlu yönde etkilediğine ulaşılmıştır. Bu sonuçlardan yola çıkılarak konuşma stratejilerinin öğretiminin konuşma tutumuna ve özyeterliğine etkisi ile ilgili kapsamlı araştırmalara gereksinim olduğu söylenebilir. Bunun yanı sıra araştırmanın öğretim ve uygulama sürecinin altı hafta ile kısıtlı olduğu göz önünde tutulmalıdır.

Deney grubu öğrencilerinin konuşma tutum ve konuşma özyeterliklerinde değişim görülmesi de konuşma stratejilerinin konuşma eğitimi süreçlerinde Türkçe öğretmenlerine yol gösterebileceği ve konuşma etkinlikleri için çeşitlilik sağlayabileceği göz önüne alındığında, konuşma stratejilerine Türkçe derslerinde ortaokul düzeyinden itibaren yer verilmesinin yararlı olacağı söylenebilir. Öğretimsel süreçlerde tutum ve özyeterlik gibi duyuşsal kavramların öğrenim sürecinde bireysel farklılık yarattığı ve duyuşsal özelliklerin zamanla değişebildikleri göz önünde bulundurulmalı, geliştirilecek öğretim programlarında duyuşsal kazanımlara da yer verilmelidir.

Kaynaklar

- Adkins, S. J. (2006). *The relations of self-regulated learning to public speaking anxiety and achievement* (Publication No: 3222118) [Doctoral dissertation, University of Houston]. ProQuest Dissertation Publishing.
- Akın, E. (2016). Türkçe öğretmen adaylarının konuşma öz yeterliliklerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi (Siirt Üniversitesi örneği). *Route Educational and Social Science Journal*, 3(1), 75-90. DOI: 10.17121/ressjournal.476.
- Akkaya, A. (2012). Öğretmen adaylarının konuşma sorunlarına ilişkin görüşleri. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(20), 405-420. <https://search.trdizin.gov.tr/tr/yayin/detay/254334/ogretmen-adaylarinin-konusma-sorunlarina-iliskin-gorusleri>
- Alawiyah, T. (2018). Speaking self-efficacy and EFL student teachers' speaking achievement. *Journal Pendidikan dan Pengajaran*, 5(1), 87-96. DOI: <https://doi.org/10.19109/ejpp.v5i1.2052>
- Altunkaya, H. (2018). The impact of activity based oral expression course on speech self-efficacy of students. *Journal of Education and Training Studies*, 6(1), 137-150. <https://redfame.com/journal/index.php/jets/article/view/2832>
- Alwi, F. N., & Sidhu, G. (2013). Oral presentation: Self-perceived competence and actual performance among UiTM Business Faculty students. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 90, 98-106. DOI: 10.1016/j.sbspro.2013.07.070
- Amelia, N., & Syahri, I. (2021). The correlations among anxiety, self-efficacy, and performance of speaking at state junior high schools of Talang Ubi sub-district. In *Proceedings of the International Conference on Education Universitas PGRI Palembang (INCoEPP 2021)* (pp. 1375-1381). Atlantis Press. <https://doi.org/10.2991/assehr.k.210716.275>
- Andiastini, R. O. (2018). *The correlation between students' self-efficacy and their speaking skill at the tenth grade students of Madrasah Aliyah Negeri 1 North Lampung academic year 2017/2018* [Other thesis, Universitas Muhammadiyah Kotabumi]. <http://repository.umko.ac.id/id/eprint/67/>
- Aregu, B. B. (2013). Self-efficacy, self-esteem, and gender as determinants of performance in speaking tasks. *Journal of Media and Communication Studies*, 5(6), 64-71. <https://academicjournals.org/journal/JMCS/article-full-text-pdf/493480740881.pdf>
- Arslan, A. (2012). Üniversite öğrencilerinin "topluluk karşısında konuşma" ile ilgili çeşitli görüşleri (Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi örneği). *Turkish Studies International Periodical for The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 7(3), 221-231. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.3360>
- Arslan, A., İlman, E., & Aslan, R. (2019). Sağlık hizmetleri meslek yüksekokulu öğrencilerinin konuşma kaygıları ve öz-yeterlilik algılarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Uluslararası İnsan Çalışmaları Dergisi*, 2(4), 124-147. DOI: 10.35235/uicd.526073
- Asakereh, A., & Dehghannezhad, M. (2015). Student satisfaction with EFL speaking classes: Relating speaking self-efficacy and skills achievement. *Issues in Educational Research*, 25(4), 345-363. <http://www.iier.org.au/iier25/asakereh.pdf>
- Astuti, Y. (2019). The influence of achievement motivation and academic self-efficacy on speaking proficiency. *Magister Scientiae*, 0(45), 57-85. http://journal.wima.ac.id/index.php/Magister_Scientiae/article/view/2043
- Baki, Y. (2018). Türkçe öğretmeni adaylarının konuşma öz yeterlilikleri ve iletişim becerilerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Turkish Studies Educational Sciences*, 13(19), 213-233. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.13949>

- Baki, Y., & Kahveci, G. (2017). Türkçe öğretmen adaylarının konuşma kaygılarının etkili konuşma becerileri üzerindeki etkisi: Bir yapısal eşitlik modellemesi. *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 12(4), 47-70. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.11373>
- Bandura, A. (1993). Perceived self-efficacy in cognitive development and functioning. *Educational Psychologist*, 28(2), 117-148. <https://educational-innovation.sydney.edu.au/news/pdfs/Bandura%201993.pdf>
- Bandura, A. (1995). Exercise of personal and collective efficacy in changing societies. In A. Bandura (Ed.), *Self-efficacy in changing societies* (pp. 1-45). Cambridge University Press.
- Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The exercise of control*. W. H. Freeman and Company.
- Baron, R. A., & Byrne, D. (1994). *Social psychology: Understanding human interaction* (7th ed.). Allyn and Bacon.
- Başaran, M., & Erdem, İ. (2009). Öğretmen adaylarının güzel konuşma becerisi ile ilgili görüşleri üzerine bir araştırma. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 17(3), 743-754. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kefdergi/issue/49068/626078>
- Beebe, S. A., & Beebe, S. J. (2013). *Public speaking handbook* (4th ed.). Pearson Education Inc.
- Behnke, R. R., & Sawyer, C. R. (1999). Public speaking procrastination as a correlate of public speaking communication apprehension and self-perceived public speaking competence. *Communication Research Reports*, 16(1), 40-47. <https://doi.org/10.1080/08824099909388699>
- Bohner G., & Wänke, M. (2002). *Attitudes and attitude change*. Taylor & Francis Group.
- Bozkurt, B. (2020). *Okuma stratejileri öğretiminin ortaokul öğrencilerinin okuma stratejileri üstbilişsel farkındalıklarına, okuma başarılarına ve okuma öz yeterliklerine etkisi* (Tez No: 687941) [Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Bozkurt, B. Ü. (2019). Konuşmanın zihinsel ve fiziksel temelleri. G. Çetinkaya (Ed.), *Konuşma ve eğitimi* (1. Baskı, ss. 43-69) içinde. Pegem Akademi.
- Ceran, D. (2012). Türkçe öğretmen adaylarının konuşma eğitimi dersine yönelik tutumlarının değerlendirilmesi. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 5(8), 337-358. http://dx.doi.org/10.9761/JASSS_326
- Coopman, S. J., & Lull, J. (2018). *Public speaking: The evolving art* (4th ed.). Cengage Learning.
- Cüceloğlu, D. (2012). *İnsan ve davranışı: psikolojinin temel kavramları* (25. Baskı). Remzi Kitabevi.
- Çiftçi, S., & Taşkaya, S. M. (2010). Sınıf öğretmeni adaylarının öz yeterlik ve iletişim becerileri arasındaki ilişki. *E-Journal of New World Sciences Academy Education Sciences*, 5(3), 921-928. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/nwsaedu/issue/19823/212299>
- DeGrez, L., Valcke, M., & Roozen, I. (2009). The impact of goal orientation, self-reflection and personal characteristics on the acquisition of oral presentation skills. *European Journal of Psychology of Education*, 24(3), 293-306. DOI: 10.1007/BF03174762
- Demirel, M. V., Türkel, A., & Aydın, I. S. (2020). Speaking self-efficacy beliefs of Turkish university students. *Cypriot Journal of Educational Science*, 15(3), 399-411. DOI: 10.18844/cjes.v%vi%i.4905
- Desmaliza, D., & Septiani, T. (2018). Student's self-efficacy and their speaking skill at lower secondary school. In *Proceedings of the International Conference on Education in Muslim Society (ICEMS 2017) 25-26 October 2017* (pp. 122-127). Banten, Indonesia. <https://doi.org/10.2991/icems-17.2018.24>
- DeVito, J. A. (2016). *Essential elements of public speaking* (6th ed.). Pearson Education, Inc.

- Dölek, O. (2021). Konuşma tutumunun konuşma başarımını yordama gücü. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 10(4), 1477-1492. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/teke/issue/67281/1049568>
- Dwyer, K. K., & Fus, D. A. (1999). Communication apprehension, self-efficacy, and grades in the basic course: Correlations and implications. *Basic Communication Course Annual*, 11(0), 108-132. <http://ecommons.udayton.edu/bcca/vol11/iss1/9>
- Eagly, A. H., & Chaiken, S. (1993). *The psychology of attitudes*. Harcourt Brace Jovanovich.
- Ellis, K. (1995). Apprehension, self-perceived competency, and teacher immediacy in the laboratory-supported public speaking course: Trends and relationships. *Communication Education*, 44(1), 64-78. DOI: 10.1080/03634529509378998
- Erdem, İ. (2018). The correlation between speech self-efficacy and communication skills of pre-service Turkish teachers. *International Journal of Progressive Education*, 14(5), 119-129. DOI: 10.29329/ijpe.2018.157.10
- Eyüp, B. (2013). Üniversite öğrencilerinin konuşma becerilerini kullanmaya yönelik tutumları. *Milli Eğitim Dergisi*, 43(197), 95-113. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/milliegitim/issue/36167/406563>
- Gardner, R. C. (1985). *Social psychology and second language learning: The role of attitudes and motivation*. Edward Arnold.
- George, D., & Mallery, P. (2019). *IBM SPSS statistics 25 step by step: A simple guide and reference* (15th ed.). Routledge.
- German, K. M. (2017). *Principles of public speaking* (19th ed.). Routledge.
- Gökhan, O. (2020). *Türkçeyi ikinci dil olarak öğrenen bireylerin konuşma kaygısının konuşma öz yeterliliklerine etkisinin incelenmesi* (Tez No: 640097) [Yüksek lisans tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Gölpınar, Ş., Hamzadayı, E., & Bayat, N. (2018). Konuşma kaygı düzeyi ile konuşma başarımı arasındaki ilişki. *Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 75-85. <https://doi.org/10.31464/jlere.425224>
- Güneş, F. (2019). *Türkçe öğretimi yaklaşımlar ve modeller* (6. Baskı). Pegem Akademi.
- Gürsoy, E., & Karaca, N. (2018). Çocukların yabancı dil öğrenme ortamında konuşma kaygılarının konuşma öz yeterliliklerine etkisi. *International Journal of Language Academy*, 6(3), 194-210. <http://dx.doi.org/10.18033/ijla.3947>
- Hamzadayı, E. (2019). Konuşmaya ilişkin duyuşsal nitelikler. G. Çetinkaya (Ed.), *Konuşma ve eğitimi* (1. Baskı, ss. 89-103) içinde. Pegem Akademi.
- Harris, L. J. (2017). *Stand up, speak out: The practice and ethics of public speaking*. Communication Faculty Books. 1. https://dc.uwm.edu/comm_facbooks/1
- Hasırcı Aksoy, S., Arıcı, M. A., & Kan, M. (2021). Ortaokul öğrencileri için konuşma özyeterlilik ölçeği geliştirme çalışması. *OPUS-Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 18(41), 3631-3653. DOI:10.26466/opus.935427.
- Hermagustiana, I., Astuti, A. D., & Suchahyo, D. (2021). Do i speak anxiously? A correlation of self-efficacy, foreign language learning anxiety and speaking performance. *Script Journal: Journal of Linguistic and English Teaching*, 6(1), 68-80. DOI:10.24903/sj.v6i1.696
- Hidayah, A. (2022). *The relationship between students' self-efficacy and their speaking bility (A quantitative correlational study)* [Bachelor's thesis, Syarif Hidayatullah State Islamic University]. https://repository.uinjkt.ac.id/dspace/bitstream/123456789/59335/1/ADE%20HIDAYA_H_111701400000999_SKRIPSI.pdf

- Holzer, M. (2002). *The relationships among students' self-directed learning readiness, perceived self-efficacy and self-assessment of task performance in a community college public speaking course* (Publication No: 3042958) [Doctoral dissertation, University of Central Florida]. ProQuest Dissertation Publishing.
- Jaffe, C. I. (2016). *Public speaking: Concepts and skills for a diverse society* (8th ed.). Cengage Learning.
- Jones, W. R. (2021). *A study of speech anxiety, self-efficacy, and nonverbal communication in speech communication students* (Publication No: 28863786) [Doctoral dissertation, Trevecca Nazarene University]. ProQuest Dissertation Publishing.
- Karagöl, İ. (2015). *Üniversite hazırlık sınıfı öğrencilerinin İngilizce konuşma becerilerinin İngilizceye yönelik tutum, kaygı ve genel öz yeterlikleri açısından yordanması* (Tez No: 407748) [Yüksek lisans tezi, Ege Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Karagöl, İ., & Başbay, A. (2018). The relationship among attitude, anxiety and English speaking performance. *Kuramsal Eğitim Bilim Dergisi- Journal of Theoretical Educational Science*, 11(4), 809-821. <http://dx.doi.org/10.30831/akueg.394769>
- Karakoç Öztürk, B., & Altuntaş, İ. (2012). İlköğretim ikinci kademe konuşma eğitimine yönelik öğretmen görüşleri: Nitel bir çalışma. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi-JRET*, 1(2), 342-356. ISSN: 2146-9199
- Kartallıoğlu, N. (2015). *Bilişsel farkındalık stratejilerinin 7. sınıf öğrencilerinin konuşma becerilerini geliştirmeye etkisi* (Tez No: 397425) [Doktora tezi, Gazi Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Katrancı, M., & Kuşdemir, Y. (2015). Öğretmen adaylarının konuşma kaygılarının incelenmesi: Sözlü anlatım dersine yönelik bir uygulama. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24(0), 415-445. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/zgefd/issue/47937/606422>
- Kemiksiz, Ö. (2016). *Doğrudan öğretim modeliyle 5. sınıf öğrencilerinin konuşma becerilerinin geliştirilmesi* (Tez No: 447585) [Doktora tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Kurudayıoğlu, M., & Kiraz, B. (2020a). Dinleme stratejileri. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 8(2), 386-409. <https://doi.org/10.16916/aded.689231>
- Kurudayıoğlu, M., & Kiraz, B. (2020b). Hazırlıksız konuşma stratejileri. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (20), 167-189. DOI: 10.29000/rumelide.791129.
- Lucas, S. E. (2009). *The art of public speaking* (10th ed.). McGraw-Hill.
- Maddux, J. E. (1995). Self-efficacy theory: An introduction. In J. E. Maddux (Ed.), *Self-efficacy, adaptation and adjustment: Theory, research and application* (pp. 3-33). Plenum Press.
- Maddux, J. E., & Gosselin, J. T. (2012). Self-efficacy. In M. R. Leary, & J. P. Tangney (Eds.), *Handbook of self and identity* (2nd ed., pp. 198-224). The Guilford Press.
- Maharani, R. (2022). The correlation between EFL students' self-efficacy and their speaking ability. *RETAIN- Research on English Language Teaching in Indonesia E-Journal*, 10(1), 156-163. <https://ejournal.unesa.ac.id/index.php/retain/article/view/47586>
- Marzban, H., & Sadighi, F. (2013). A study of the impact of motivation and Marzban on speaking in academic contexts: A case of Iranian EFL university students. *International Journal of Language Learning and Applied Linguistics World*, 3(4), 154-177. https://www.ijllalw.org/_files/ugd/6bee84_df315198013b44e39b0eadfe98467f01.pdf?index=true
- Melayanti, N. L., Sawitri, N. L. P. D., & Pramerta, I. G. P. A. (2020). The correlation between self-efficacy and speaking skill of the tenth grade students of SMA N 6 Denpasar in

- academic year 2019/2020. *Journal on Studies of English Language Teaching*, 1(2), 22-33. <https://e-journal.unmas.ac.id/index.php/joselt/article/view/1060>
- Mohammadi, V., & Rezaei, S. (2021). The predictor roles of age, self-efficacy, and teaching experience on EFL teachers' speaking anxiety. *Journal of Preventive Counselling-JPC*, 2(1), 1-12. http://jpc.uma.ac.ir/article_1165.html
- Muhammad, F. (2021). *The relationship between verbal-linguistic intelligence, self efficacy and students' speaking ability (A correlational study at the third semester students of UIN Sultan Maulana Hasanuddin Banten)* [Master's thesis, Syarif Hidayatullah State Islamic University]. https://repository.uinjkt.ac.id/dspace/bitstream/123456789/59229/1/21190140000001_F ARHAN%20MUHAMMAD.pdf
- Nash, G., Crimmins, G., & Oprescu, F. (2016) If first-year students are afraid of public speaking assessments what can teachers do to alleviate such anxiety?. *Assessment & Evaluation in Higher Education*, 41(4), 586-600. DOI: 10.1080/02602938.2015.1032212
- Oğuz, A. (2009). Öğretmen adaylarının sözlü ve yazılı anlatım becerilerine ilişkin öz yeterlik algıları. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi-Electronic Journal of Social Sciences (ESOSDER)*, 8(30), 18-42. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/esosder/issue/6144/82460>
- O'Hair, D., Rubenstein, H., & Stewart, R. (2019). *A pocket guide to public speaking* (6th ed.). Bedford/St. Martin's.
- Osborn, M., Osborn, S., Osborn, R., & Turner, K. J. (2015). *Public speaking: Finding your voice* (10th ed.). Pearson Education Limited.
- Osma, J., Fidalgo, C., Barrada, J., Castilla, D., Castro, Á., Jiménez-Muro, ... Senís, J. (2017). Training, practice, and assessment of student's public speaking competence in the General Health Psychology Master. In *Proceedings of the International Conference on Education and New Learning Technologies 3-5 July 2017 (pp. 3061-3065)*. Barcelona, Spain. DOI: 10.21125/edulearn.2017.1646.
- Özdemir, E. (2016). *Konuşma sanatı* (2. Baskı). Bilgi Yayınevi.
- Özdemir, S. (2018). Türkçe öğretmeni adaylarının konuşma kaygısını gidermede hazırlıklı konuşmaların rolü. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18 (1), 361-374. <https://doi.org/10.17240/aibuefd.2018.-360001>
- Rosaria, Y. B. (2017). *Students' self-efficacy to perform speech in public speaking* [Bachelor's thesis, Sanata Dharma University Yogyakarta]. <https://repository.usd.ac.id/21458/>
- Sari, N.P.Y.C. (2016). The correlation between students' self-efficacy and their performance in speaking skill. *Journal of Languages and Language Teaching*, 4(2), 79-83. DOI: 10.33394/jollt.v4i2.323.
- Schunk, D. H., & Pajares, F. (2002). The development of academic self efficacy. In A. Wigfield, & J. S. Eccles (Eds.), *Development of achievement motivation* (pp. 15-31). Academic Press.
- Serasi, R., & Fransiska, I. (2020). The correlation between students' self-efficacy and English speaking skills at eight grade of junior high school 09 Bengkulu Tengah. *Journal of English Education and Linguistics-Edu-Ling*, 4(1), 45-49. <https://doi.org/10.32663/edu-ling.v4i1.1700>
- Shanahan, D. (2013). High oral communication apprehensives: How can students be helped to reduce their fear of public speaking?. *Irish Journal of Academic Practice*, 2(1), 1-27. DOI: 10.21427/D72F09
- Silvana, A., Kustati, M., & Darmayanti, D. (2018). The use of small group discussion and snowballing techniques: An effort to enhance EFL students' self-efficacy and speaking skill. *Al-Ta Lim Journal*, 25(1), 77-86. <http://dx.doi.org/10.15548/jt.v25i1.409>

- Smith, A. N. (1971). The importance of attitude in foreign language learning. *The Modern Language Journal*, 55(2), 82-88. <https://doi.org/10.2307/321854>
- Suharja, S. (2020). The correlation of self efficacy to the students' speaking performance in EFL context at University of Dayanu Ikhsanuddin Baubau. *English Education Journal-E2J*, 6(1), 17-25. <https://doi.org/10.55340/e2j.v6i1.285>
- Sumarsono, D., Muliiani, & Bagis, A. K. (2020). The forecasting power of task-based language teaching and self efficacy on students' speaking performance. *JOLLT Journal of Languages and Language Teaching*, 8(4), 412-421. DOI: 10.33394/jollt.v8i4.2848
- Tekşan, K., Mutlu, H. H., & Çinpolat, E. (2019). The examination of the relationship between the speech anxiety and speaking skill attitudes of middle school students and the opinions of teachers on speech anxiety. *Journal of Language and Linguistic Studies*, 15(4), 1395-1412. DOI: 10.17263/jlls.668527
- Temizkan, M. (2010). Öğrenci merkezli öğrenme yaklaşımına göre düzenlenen Türk dili II dersinin konuşma becerisine yönelik tutuma etkisi. *Milli Eğitim Dergisi*, 40 (187), 86-103. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/milliegitim/issue/36197/407031>
- Topçuoğlu Ünal, F., & Özer, D. (2017). Ortaokul öğrencileri için konuşma becerisi tutum ölçeği: Geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *International Journal of Language Academy*, 5(6), 120-131. <http://dx.doi.org/10.18033/ijla.3739>
- Topuzkanamış, E. (2014). *Yazma stratejileri öğretiminin Türkçe öğretmenliği birinci sınıf öğrencilerinin yazılı anlatım başarısı ve yazma kaygısına etkisi* (Tez No: 354652) [Doktora tezi, Gazi Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Tucker, B., Barton, K., Burger, A., Drye, J., Hunsicker, C., Mendes, A., & LeHew, M. (2019). *Exploring public speaking* (4th ed.). Communication Open Textbooks. 1. <https://oer.galileo.usg.edu/communication-textbooks/1>
- Türkçe dersi öğretim programı.* (2019). <http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=663>
- Türkel, A. (2019). Konuşma eğitimi yöntem, teknik ve stratejileri. G. Çetinkaya (Ed.), *Konuşma ve eğitimi* (1. Baskı, ss. 137-170) içinde. Pegem Akademi.
- Verderber, R. F., Sellnow, D. D., & Verderber, K. S. (2012). *The challenge of effective speaking* (15th ed.). Cengage Learning.
- Villegas Puyod, J., Sharma, S., Ajah, S., Chaisanrit, M., & Skuldee, B. (2020). The role of teacher support, classmate support and self-efficacy in reducing speaking anxiety among university students using English as a foreign language. *Human Behavior, Development and Society*, 21(3), 59-68. ISSN: 2651-1762
- Warren, J. L. (2011). The relationship between service learning and public speaking self-efficacy: Toward engaging today's undergraduates. *Theses and Dissertations Communication* 1. http://uknowledge.uky.edu/comm_etds/1
- Yalınkılıç, K. (2019). Sözlü metin yapılandırma. G. Çetinkaya (Ed.), *Konuşma ve eğitimi* (1. Baskı, ss. 189-211) içinde. Pegem Akademi.
- Yelok, V. S., & Sallabaş, M. E. (2009). Öğretmen adaylarının sözlü anlatım dersine ve sözlü anlatıma yönelik tutumlarının değerlendirilmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(3), 581-606. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tebd/issue/26108/275070>
- Yıldız, N. (2015). *Dinleme stratejileri öğretiminin beşinci sınıf öğrencilerinin dinlediğini anlama becerilerine etkisi* (Tez No: 391265) [Doktora tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Young, K. S. & Travis, H. P. (2012). *Oral communication: Skills, choices and consequences* (3rd ed.). Waveland Press, Inc.
- Zarefsky, D. (2017). *Public speaking: Strategies for success* (8th ed.). Pearson Education, Inc.

- Zeinivand, T., Azizifar, A. & Gowhary, H. (2015). The relationship between attitude and speaking proficiency of Iranian EFL learners: The case of Darrehshehr City. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 199, 240-247. DOI: 10.1016/j.sbspro.2015.07.512.
- Zhang, X., Ardasheva, Y. & Austin, B. W. (2020). Self-efficacy and English public speaking performance: A mixed method approach. *English for Specific Purposes*, 59(0), 1-16. <https://doi.org/10.1016/j.esp.2020.02.001>

**HÜDAVENDİGAR (BURSA) EYALETİNDE BUZCULUK VE KARCILIK MESLEĞİ
ÜZERİNE TESPİTLER**

Ela ÖZKAN (ORCID:0000-0003-4679-2683)

Munzur Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü
Munzur University, Faculty of Literature, Department of History

ÖZET

Hüdavendigâr Eyaleti Osmanlı Devleti'nin idari birimleri arasında Bâb-ı Âliye yakın eyaletlerinden birisidir. Eyalet ekonomik açıdan yerli üretimin ve ticari faaliyetlerin yoğun olduğu bir bölgedir. Bunun dışında coğrafi faktörlerin etkisiyle bölgede ekonomik getirisi olan bir meslek grubu ortaya çıktı. Bu meslek Karcı ve Buzcu Esnafıydı. Osmanlı Devleti'nin sıcak mevsimlerde hem su ve meşrubatların serin tutulması hem de yiyeceklerin bozulmadan muhafaza edilmesi için başvurduğu soğutma yöntemi kar ve buzdan istifade etmekte. Kar ve buzun merkeze en yakın civarda bulunduğu nokta ise o dönemde Hüdavendigâr olarak adlandırılan Bursa eyaletinde bulunan Uludağ'dan alınmaktaydı. Hüdavendigâr (Bursa) eyaleti sınırları içerisinde yer alan Uludağ yıllarca hem kendi eyaletinin hem de İstanbul'da sarayın kar ve buz temini için önemli bir merkez olmuştu. Çalışmamız, Bursa Eyaletinde bulunan Uludağ'dan alınan kar ve buzun nasıl çıkarıldığı, taşınma koşulları ve ulaştırıldığı yerler hakkında bilgi vermeyi hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Hüdavendigâr, Kar, Buz, Meslek

**FINDINGS ON THE ICE MAKER AND SNOW MAKER PROFESSION IN
HUDAVENDIGAR (BURSA) STATE**

ABSTRACT

Hüdavendigâr Province is one of the administrative units of the Ottoman State, close to the Sublime Porte. The state was a region where domestic production and commercial activities were intense. Apart from this, under the influence of geographical factors, a professional group with economic returns emerged in the region. This profession was Snowmaker and Ice Maker. The cooling method used by the Ottoman Empire to keep water and soft drinks cool and to preserve food without spoiling in hot seasons was to use snow and ice. The point where snow and ice were closest to the center was taken from Uludağ in the province of Bursa, which was called Hüdavendigâr at that time. Located within the borders of the Hüdavendigâr (Bursa) province, Uludağ has been an important center for the snow and ice supply of both its own province and the palace in Istanbul for years. Our study aims to provide information about how the snow and ice from Uludağ in Bursa Province are removed, the transportation conditions and the places to which they are delivered.

Keywords: Hüdavendigâr, Snow, Ice, Profession

1. GİRİŞ

Eski uygarlıklardan günümüze sıcak yaz günlerinde su ve yiyecekleri soğutmak, ürünlerin bozulmadan saklanması sağlamak amacıyla farklı teknikler ve mekanlar denenmişti. Bu kimi zaman bir mağara kimi zaman nehirlerin kuzeye bakan soğuk kısımları kimi zaman da bir dağ yamacı olmuştu. Ancak yaz aylarında dağların en yüksek zirvelerinde erimeden kalan karlardan istifade edilmesi ise daha zahmetli bir işti. Nitekim dağlarda yer alan karın erimeden halka ulaştırılması gerekmektedir. Bu açıdan insanlık karı buz haline getirerek daha uzun süre saklama yöntemini geliştirdi. Daha modern teknikler kullanılabildiği soğutma tekniklerinde kar ve buzdan istifade edildi.

Osmanlıda su ihtiyaçları çeşme ve sebillerden sağlanırdı. Sebil sularının özellikle sıcak yaz günlerinde soğutulması önemli bir mesele olmuştur. Sebil sularının soğutulması için kurulan su vakıfları sebilleri kar ve buz ile soğutularak halkın kullanımına sunmuş ve sınırsız hizmetine açmıştır. Bu sebeple hayır amaçlı birçok sebil kurulmuştur. Kurulan bu sebillerden hem soğuk su hem de soğuk şerbet ikram edilmişti (Emanet,2021, s.16). Bu mahiyette Osmanlı Devleti'nde kar ve buzun temin edilmesi öncelikle hayır amaçlı düşünülmüş kurulan vakıflar vasıtasıyla sıcak günlerde çalışan halka soğuk su dağıtılması için çalışılmıştı. Böylece halk belli bir ücret karşılığında aldığı karın ihtiyacı olan kişilere ulaştırılmasını sağlayarak hayır kazanmış olurdu. Ancak bu uygulamanın hayır olmaktan çıkıp resmileşerek devletin belirlediği görevliler vasıtasıyla bir meslek olarak yürütülmesi bu soğuk ürünlerin kısa zamanda halka ulaştırılmasını kolaylaştırılabilecekti. Başta İstanbul olmak üzere diğer eyaletlere kar ve buz temin edilmesi hususunda karcı ve buzcu esnafını oluşturmuş. Bu bağlamda eyaletinde coğrafi açıdan yüksek dağlarında ve İstanbul'a yakın olan birçok eyaletinde halk bu meslekle uğraşmıştı. Başta Bursa Uludağ, Gemlik Katırlı Dağı, Kırklareli Istranca Dağı olmak üzere Yalova, Edirne ve Felipe'den kar ve buz getirtilirdi (Çolak, 2021, s.68).

Osmanlıda sıcak yaz günlerinde su ve şerbetleri soğutmak, yiyeceklerin bozulmasını engellemek adına kar ve buzdan istifade edilmiştir. Başta saray olmak üzere halkın soğuk buz ve kar temini merkeze yakın dağlardan getirtiliyordu. Kar ve buzun dağdan alınması, yolda belirli noktalarda saklanması, taşıma koşulları, taşıyıcılar ve uygulayacakları prosedüre kadar her ayrıntı devlet tarafından belirlenmişti. Bu uygulamalar Osmanlıda yeni bir meslek dalının ortaya çıkmasına vesile oldu. Buzculuk mesleğini ele alan kişiler belirli ücret karşılığında dağlardan aldığı kar ve buz merkezde toplamakla yükümlüydü.

2. Osmanlıda Kar ve Buzun Temini ve Kullanım Alanları

Eski tarihlerden itibaren kar ve buzun temin edilmesi ve saklanması hususuna önem verilmiştir. Osmanlı öncesinde Selçuklular döneminde de kar ve buz içecekleri soğutmak amacıyla kullanılmıştır. Kar ve buz genellikle dağlardan elde edildiği dağ olmayan yerlerde ise buz havuzlarının kullanıldığı bilinmektedir. Kar ve buz temini genellikle ilkbaharda başlamakta ve kış mevsimine girinceye kadar devam etmekteydi. Kar ve buz sadece saray halkı için değil Osmanlıdaki diğer eyaletler için de temin edilirdi. Ancak karın çıkarılma şekli, temiz ve berrak olması gibi durumlara göre fiyatları değişkenlik göstermekteydi. Özellikle saray için kirli olmayan kar ve buzlar tercih edilmiştir. Sarayın buz ihtiyacı İstanbul'a yakın dağlık alanlardan elde edilen kar ve buzdan sağlanırdı. Bu bölgelerden birisi Gemlik'teki Katırlı Dağı diğeri ise Bursa'daki Uludağ'dı. Uludağ için Keşiş dağı ibaresi de kullanılmıştır. Zamanla teknolojinin gelişmesiyle birlikte 19.Yüzyıldan itibaren Avrupa'dan buz makineleri getirilerek buz üretilmişti (Kurt, 2015, s.145-149).

İstanbul dışından kar temin edilmesinin dışında merkezde birçok karlık mevcuttu. Karlık denilen bu yerler miri arazilerde ve özel çiftliklerde, köy ve yazlık yerlerde oluşturulmuştu. Evliya Çelebi İstanbul'da bulunan bu yerlerin sayısının yetmiş olduğunu, bunun dışında sayıca

fazla derenin karla doldurularak karlık yapıldığı bilgilerini vermiştir. Merkez içerisinden getirilen karların ücretleri yakın mesafe olduğundan ötürü fazla değildi. Ancak merkezden uzak dağlardan getirilen özellikle de buzlar maliyet olarak daha fazlaydı. Uzak mesafede çalıştırılanlar, masraflar değerlendirildiğinde fiyatlar artıyordu. Nitekim buzların erimeden en kısa mesafeden deniz yoluyla ulaştırılması hususu da fiyatları etkileyen unsurlardan birisiydi (Türkmen, 2011, s.203-208).

Osmanlıda dağlardan temin edilen karlar büyük çukurlarda biriktirilerek muhafaza edilirdi. Bu kuyular genellikle kuzey yamaçlarda olur buzlar en az üç ay burada muhafaza edilirdi. Karların saklandığı bu çukurlara “Karhane” adı verilmiştir. Buzluk terimi ise özellikle Osmanlı mutfağı ve saray mutfağında kullanılan bir değimdi. Buzlar Topkapı sarayında özel ambarlarda saklanmıştı. Osmanlıda kar satan kişiye karcı, kar ve buz işiyle uğraşanlara ise karcıyan denmiştir. Karların dağlardan temin edilip taşınması, karın daha uzun muhafaza edilmesi için buz haline getirilmesi aşamasında işçiler çalışırdı. Bunlar taşıma işi ve işçilikten belli bir ücret alırlardı. Karı dağlardan getiren, çarşıda satan, saraya ulaştıran kalabalık bir kesim bu işle uğraşırdı (Gözcü ve Akçiçek, 2010, s.269-281).

Karlar İstanbul'a ulaşmaya kadar kuyularda muhafaza edilirdi. Kuyularda açılan derin çukurlara taşınan kar ve buz yerleştirilirdi. Bu kuyularda biriktirilen kar ve buz katman halinde saklanırdı. Her buz ve kar katmanı arasına saman konurdu en üst kısmı da samanla kaplandıktan sonra çukur örtülürdü. Devlet resmi ya da özel tüm kuyuların işletmelerini Karhâne-i Amire ye bağlı olarak yürütmekteydi. Bu birim İstanbul'da bulunur tüm kontroller bu birimden sağlanırdı. Zamanla devlet kar ve buzun temiz ve hijyenik ortamlarda saklanması ve bu işlerle sadece buzcu esnafının ilgilenmesi hususunda karar almıştır. Böylece kendi arazisinde kar kuyusu olanların ruhsat alması, almayanların kar ve buzlarına el konulması kararı verilmişti (Başoğlu ve Değer ve Çubukcu, 2003, s.246-248). 19. Yüzyılda kar ve buzun sadece Karhane-i Amire'de satılma hakkının kaldırılarak esnafın serbestçe kar satma hakkı elde etmesiyle vergilendirme ve satış hususunda bazı karışıklıklar oluşmuştu. İstanbul'da bulunan kar kuyuları şahıslara ait özel kuyular ve miri olanlar şeklinde ikiye ayrılmıştı. Şahıslara ait bireysel kar kuyularından ise vergi alınmamıştır'. Kar ve buz üreten esnaf artan talep doğrultusunda vergilerin yoğunluğundan şikayetçi olmuştur. Vergiden kaçmak isteyen kar ve buz üreticilerinin kaçak kuyu ve çukurlarda biriktirdikleri karı farklı yollarda satmaya başlamıştı. Bu nedenle bir müddet kar ve buz satanları denetleme konularına dikkat edilmişti. Ancak özellikle buzun makinalarda suni olarak üretilmeye başlanmasıyla kar ve buz el emeğiyle üreten esnaf rekabet edememiştir. 1887 de üretime başlayan Dersaadet Buz Fabrikası karcı esnafının kazancını olumsuz etkilemişti. Ayrıca ucuz, kolay ve temiz kar ve buz üretimi karşısında 1887 yılında Şehremaneti karcı esnafını temiz kar doldurup satmaya mecbur etmek üzere bir talimatname yayınlanmıştır. Bu talimatnameye göre şehir içerisinde mahalle arasındaki arsalarda, mezarlık aralarında ve evlerin bahçelerinde kar kuyusu açılması ve doldurulması yasaklanmıştı. Yeni açılacak kar kuyularının merkezden uzak hayvan otlatılmayan mevkilerde kurulması, temizlik hususlarına dikkat edilmesi gibi düzenlemeler yapılmıştı. Talimattaki kurallara uymayanlara ruhsat verilmeyeceği belirtilmişti (Kurt, 2015, s.157-160). 1889 yılında karcı esnafının Şuray-ı Devlet'e vergilerde adaletsizlik olduğu ve şartların iyileştirilmesi hususunda vermiş olduğu dilekçeyle bazı düzenlemeler olmuştur. Şehremaneti bu durum hakkında bilgilendirilerek karcı esnafını zor durumda bırakan durumlar düzeltilmiştir. Böylelikle toprağında kar kuyusu bulunanlar ruhsat alacak, devlet arazisinde kar kuyusu bulunanlar ruhsat almakla birlikte devlete vergi ödeyecek, devlet kuyularından kullanılmayanlar için kira bedeli alınmıştır (Başoğlu ve Değer ve Çubukcu, 2003, s.248).

Kar ve buz özellikle Osmanlı saray mutfağının vazgeçilmezleri arasında yer almaktaydı. Yaz aylarında su, şerbet ve hoşaf tüketimi için kar ve buz tüketilmiştir. Ancak buzun içeceklerin

tüketiminde kardan daha fazla tercih edildiği belirtilmiştir. Kar ise meyve, pekmez ve reçel gibi yiyecek maddeleriyle birleştirilip tüketilmiştir. Bunlara “karlamaç”, “kar helvası”, “karlama” gibi isimler verilmiştir. Nihayetinde saray dışında halk arasında da çeşitli yörelere özgü kardan yapılmış tatlı çeşitleri olmuştur. Halkta buzcu ve karcı esnafından kar yerine genellikle buz tercih edilmiştir (Gözcü ve Akçiçek, 2010, s.283-285).

3. Hüdavendigâr (Bursa) Eyaletinde Karcılık ve Buzculuk Mesleği

Bursa Eyaleti başta saray olmak üzere bölge halkının kar ve buz ihtiyaçlarını karşılayan en önemli birimlerinden birisidir. Bursa’da yer alan Uludağ için “Ulubuzluk” ifadesi kullanılmıştır. Bu bölgeden kar ve buz temin edilirken Osmanlı’nın kar ve buz çıkarırken uyguladığı prosedür uygulanmıştır. Uludağ’dan elde edilen kar ve buz keçelere sarıldıktan sonra önce katırların üstünde karayoluyla Mudanya iskelesine götürülmüştür. Burada toplanan kar ve buz deniz yoluyla kayıklarla İstanbul’a ulaştırılmıştır (Gözcü ve Akçiçek, 2010, s.276-277).

Bursa’dan saraya kar ve buz nakli “Buzcubaşı” ünvanı ile Buzcu Beyler isimli aileye verilmiştir. Bu aile bölgede Uludağ’dan çıkardığı karları iskeleye taşıma, İstanbul’a gönderme ve geriye kalan kar ve buzları karlıklarda muhafaza ederek halka ulaştırmakla yükümlü olmuşlardır. Bursa’da kar ve buz taşıma mevsimi Haziran ve Ağustos ayları arasında gerçekleşmekteydi. Haziran ve Ağustos aylarında Uludağ’ın en yüksek yerlerinden saf berrak şekilde çıkarılan karlar keçe örtülere sarılarak kızak ve arabalara yüklenerek taşınmıştı. Ancak bu taşıma işi düşünüldüğü kadar kolay olmamıştır. Dağın zirvesine çıkmak ve oradan kar yükünü alıp dönmek akşam saatlerini bulacağından genellikle bir gece konaklayarak dinlenip ertesi gün taşıma işlemlerine devam edilmiştir. Bunun dışında yüksek kesimlerdeki vadilerde donmuş göllerden buzları parçalayıp kıyıya çekmek bunları katırlara yüklemek de oldukça zorlu bir görevdi. Bu iş için fazla sayıda katıra ihtiyaç duyulmuştu. Nitekim buz kütleleri katırların iki yanına bağlanıp denge sağlandıktan sonra taşıma işlemi gerçekleştirilmiştir (Emanet, 2011, s.25-32).

Bursa Harç-ı Hassa defterlerinde buz çıkarma işlemleri için Buz Kethüdasının yanında yirmi kadar buzcuyla yaz mevsiminde burada ikamet ettikleri belirtilmiştir. Uludağ’ın tepelerindeki göllerden buz temin edilirken de çok sayıda işçi çalıştırılmıştır. Bunların bir kısmı buz kesiminde bir kısmı da taşıma da görevlendirilmiştir. İşçilere ödenen ücretler, buzların koyulacağı keçeler, kürekler ve yol masrafları buzun satış masraflarına yansımaktaydı (Türkmen, 2011, s.207).

Bursa’da Buzcubeyler olarak adlandırılan beylere ayrıcalık tanındığı görülmektedir. Buzcubeyler Uludağ diğer adı Keşiş dağı olarak adlandırılan yüksek mevkiilerden saraya kar ve buz naklettikleri için devlet tarafından kendilerine Buzcubaşılık Rütbesi verilmiştir (BOA, H.1332, MV 232/99). Ayrıca bu ailenin temettü vergisinden muaf tutulduğu belgelerden tespit edilmiştir. Bu vergi tüccar ve esnafın kazancına göre devlete ödediği bir vergiydi. Devlet Bursa’daki bu beylerin çalışma koşullarını ve imkanlarını değerlendirdiğinde ve ayrıca bu bölgeden gelen kar ve buzun diğer bölgelere göre daha temiz olması göz önünde bulundurduğunda bu bölgeye ayrıcalık tanınması kaçınılmazdı (BOA, H.1326, ŞD 1594/16).

Bu bölgedeki karcı ve buzcu esnafına ayrı bir önem verildiğini aşıkardır. H.1178 tarihli belgede Bursa karcı ve buzcu başına belediye tarafından dört yüz yirmi beş kuruş ocaklık verildiği belirtilmiştir. Ocaklık Osmanlıda maaş dışında tahsis edilen para, arazi veya bölge olarak verilir (BOA, H.1178, C.SM 54/2750). Bursa’da karcılık ve buzculuk mesleğini yapanlar dağdan indirilen kar ve buz için gerekli prosedüre uygun olarak hareket etmiştir. Öncelikle bu bölgede kar ve buz taşıyan katırcılar bu bölgeye öncelik vermiştir. Çünkü bölgede kar ve buz belirli aylarda hızlı ve uygun koşullarda taşınmalıydı. Bu nedenle bölgedeki katırcılar başka yükler taşımak yerine öncelikli olarak dağdan alınan kar ve buz taşımaları yönünde uyarılmışlardı (BOA, H.1185, C.BLD 7/317). Uludağ’daki göletteki buzlar sıcak havalarda

eridiği için buz gölünün üzerindeki karların kaldırılması ve taşınması hususunda da belediye ile işbirliği yapılmıştır (BOA, H.1156, C.SM 130/6930).

SONUÇ

Günümüzde yiyecekleri bozulmadan saklamak, içecekleri hızlı ve hijyenik ortamlarda soğutmak adına teknolojik makinalardan istifade edilmektedir. Osmanlı döneminde henüz daha teknolojik açıdan suları soğutma ve yiyeceklerin bozulmadan kalmasını sağlamak adına pratik ve teknolojik yöntemler mevcut değildi. Bu nedenle coğrafi faktörler göz önünde bulundurularak çeşitli teknikler denenmiştir. Bu tekniklerin en zahmetlisi yüksek dağların tepesinden kar ve buz alıp halka ulaştırmaktı. Osmanlı Devleti bu işi bir meslek haline getirip bu işle uğraşanlara ücret vermiş ve taşıma koşullarını belirlemişti. Bu sayede bu işin yapanlar hangi kurallara uymaları gerektiğini bilerek hareket etmişti. Bunun ötesinde uzak mesafelere kar ve buz ulaştırmak zaman alacağından bu maddelerin erimeden nasıl istenilen bölgeye ulaştırılacağı konusu üzerine teknikler denenmişti.

Bursa Uludağ'da Osmanlının kar ve buz temin ettiği en önemli bölgelerden birisi olmuştur. Kaynaklardan ve arşiv belgelerinden tespit ettiğimiz kadarıyla bu bölgenin karı kıymetli ve özel olmakla birlikte, saray mutfağı için tercih edilmiştir. Ayrıca Uludağ'da karcılık ve buzculuk ile uğraşanlar ayrı bir ehemmiyette tutulmuştur. Osmanlıda kar ve buz öncelikli olarak saraya gönderen bu bölge deniz vasıtasıyla ulaşımı hızlandırmıştır. Böylelikle kar ve buz erimeden başta saray olmak üzere halka ulaştırılmıştır.

KAYNAKÇA

Arşiv Kaynakları

BOA, C.SM 130/6930 Tarih: H.1156
BOA, C.SM 54/2750 Tarih: H.1178
BOA, C.BLD 7/317 Tarih: H.1185
BOA, MV 232/99 Tarih: H.1332
BOA, ŞD 1594/16 Tarih: H.1326

Araştırma Eserler

Başoğlu, İ., Değer, M., Çubukçu, B. (2003). İstanbul'da Kar Kuyuları ve İşletmeleri Hakkında Bir Araştırma, *Türkiye Klinikleri Tıp Etiği- Hukuku-Tarihi Dergisi*. 246-248
Çolak, İ. (2015). Osmanlıda Kar ve Buz Vakıfları, *İlim Kültür ve Edebiyat Dergisi*, 250. 68
Emanet, A.Ö. (2021). Osmanlı Sarayına Kar ev Buz Temini, *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi*. 25-32
Gözcü, A., Akçiçek E. (2010). Osmanlı Mutfağında Kar ve Buz, *Türk Mutfak Kültürü Sempozyumu Bildirileri*. 276-285
Kurt, B. (2015). Kar ve Buz Temininde Modernleşme ve XIX. Yüzyıl İstanbul'da Karcı Esnafı, *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 5(9), 157-160
Türkmen, M.N. (2011). Osmanlı Devleti'nde Saray İhtiyaçlarının Karşılanması:"Kar ve Buz Temini", *Akademik Bakış*, 4(8), 203-208

**MÜHİMME DEFTERLERİ İŞİĞİNDA 17. YÜZYIL VE 18.YÜZYILDA KIBRIS'TA
EKONOMİK VE TOPLUMSAL HAYAT**

Dr. Mehmet TAŞ*(ORCID:0000-0003-1794-9629)
Malatya Turgut Özal Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler
Fakültesi, Kültür Varlıklarını Koruma ve Bakım Bölümü
Email:mehmet-tas@msn.com

Özet

Kıbrıs Adası Anadolu Yarımadası'nın güneyinde yer alan bir adadır. Burasının Anadolu'ya uzaklığı takriben 50 deniz mili olup Akdeniz'in doğusunda yer almaktadır. Anadolu ile olan yakınlığı sebebiyle Anadolu'ya hâkim olan birçok siyasi güç burayı da kontrolü altına alma ihtiyacı hissetmiştir. Osmanlı Devleti bunun son örneğidir. 1571 yılında başlayan Osmanlı hâkimiyeti 1878 yılına kadar devam etmiştir. Bu yıl içinde imzalanan Berlin Anlaşması ile geçici olarak İngiltere'ye bırakılmıştır. Osmanlı dönemine geçen 307 yıl içinde Türk'ler burada yeni bir yönetim teşkilatı ve toplum yapısı oluşturmuştur. Anadolu'dan çok sayıda insanı buraya göç ettirerek burada iskân politikası izlemiştir. Bunun sonucunda Kıbrıs'ta ana omurgasını Türk'ler ve Rum'ların oluşturduğu bir toplum yapısı ortaya çıkmıştır. Osmanlı Devleti kendi dönemi içinde bu iki unsuru barış ve istikrar içinde yaşatmayı başarmıştır. Günümüzde Kıbrıs halkı kuzey ve güneyde iki ayrı devlet ve toplum halinde varlığını sürdürüyor. Geçmişin tecrübeleri geleceğin sağlıklı inşası için önem taşıyor. Bu çalışmada Osmanlı arşivinde yer alan belli başlı mühimme defterlerinden yararlanarak Kıbrıs'ın Osmanlı döneminde ekonomik ve toplumsal yaşama genel bir ışık tutulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kıbrıs Adası, Osmanlı Devleti, Türk'ler, Rum'lar, Anadolu.

**ECONOMIC AND SOCIAL LIFE IN CYPRUS IN THE LIGHT OF MUHIMME
BOOKS IN THE 17TH AND 18TH CENTURIES**

Abstract

Cyprus Island is an island located in the south of the Anatolian Peninsula. The distance from this place to Anatolia is approximately 50 nautical miles and it is located in the east of the Mediterranean. Due to its proximity to Anatolia, many political powers that dominated Anatolia felt the need to take this place under their control. The Ottoman Empire is the last example of this. Ottoman rule, which started in 1571, continued until 1878. It was temporarily left to England with the Berlin Agreement signed this year. In the 307 years before the Ottoman period, the Turks created a new administrative organization and social structure here. He followed a settlement policy here by migrating many people from Anatolia here. As a result, a social structure emerged in Cyprus, the main backbone of which was Turks and Greeks. The Ottoman Empire managed to keep these two elements alive in peace and stability during its period. Today, the people of Cyprus continue to exist as two separate states and societies in the north and south. The experiences of the past are important for the healthy construction of the future. In this study, we tried to shed a general light on the economic and social life of Cyprus during the Ottoman period by making use of the main mühimme books in the Ottoman archives.

Keywords: Island of Cyprus, Ottoman state, Turks, Greeks, Anatolia.

Giriş

Mühimme defterleri, Osmanlı Devleti'nde padişahın bazı önemli konularda danışmak için başvurduğu Divan-ı Hümayun toplantılarında alınan, siyasi, askerî, toplumsal ve ekonomik konulara dair kararların kaydedildiği defterlerdir. Osmanlı arşivinde 1553-1915 tarihleri arasında tutulmuş toplam 419 mühimme defteri mevcuttur. Bu defterlere, kısaca padişahın İstanbul'da bulunduğu sırada, sadrazam başkanlığındaki Divan-ı Hümayun toplantısından çıkan emirler kaydolunmuştur¹. Osmanlı coğrafyasının pek çok yerinde meydana gelen sosyal ve ekonomik olaylar hakkında bu defterlerde bilgi bulmak mümkündür. Bu coğrafyanın bir parçasını oluşturan Kıbrıs'ın Osmanlı dönemini kapsayan 307 senelik bir zaman dilimine ait süre için de bu defterlerde önemli bilgiler yer almaktadır. Bu bilgilerin bir kısmı adanın yönetimine aitken bir kısmı halkın şikâyet ve taleplerine dair padişahın emir ve yasaklarını kapsamaktadır. Defterler, adanın 1571 yılında fethinden itibaren bilgi vermeye başlamakta, 17. ve 18.yüzyılı da içine alarak geniş bir zaman dilimini kapsayacak şekilde zengin bilgiler vermektedir.

Mühimme defterlerinde hakkında bilgi verilen Kıbrıs Adası, coğrafi konum olarak Doğu Akdeniz'de yer alıp büyüklük olarak Akdeniz'in en büyük üçüncü adasıdır. Adanın kuzeyinde ve güneyinde Girne-Karpaz dağları ve bunlar arasındada iç ova bulunmaktadır. Adada, Akdeniz iklimi hâkimdir. Yazları sıcak ve kurak, kışları ise ılık ve az yağışlıdır. Tarım ve içe suyu için gerekli olan yağışın tamamına yakını kış mevsiminde düşmektedir. Gerek adanın coğrafi konumu ve gerekse Anadolu'ya egemen olan devletlerin Kıbrıs'ı elinde bulundurmak istemeleri gibi nedenlerden dolayı Kıbrıs Adası, Hititlerden günümüze kadar en az 15 kez el değiştirmiştir². Anadolu ile olan ekonomik, ticari, askerî ve coğrafi ilişkileri nedeniyle Anadolu'ya hâkim olan Hitit, Hellen, Pers, Roma ve Bizans gibi siyasi ve askerî güçlerin kısa bir süre sonra Kıbrıs'ı da hakimiyetleri sahasına katma cihetine gittikleri anlaşılmaktadır.

Kıbrıs'ın Önemi ve Türk'lerce Fethi

Kıbrıs'ın Osmanlı topraklarına katılması 9 Eylül 1570'de Lefkoşa'nın fethiyle başlamış ve 1 Ağustos 1571'de Magosa'nın fethiyle tamamlanmıştır. Kıbrıs'ın Osmanlılar tarafından fetih sebebi, Doğu Akdeniz çevresindeki bütün ülkelerin teker teker ele geçirilmesi sonucunda adanın kazandığı stratejik önem yanında burasının Anadolu'ya yakın bir konumda yer alması ve hac yollarının üzerinde bulunmasıydı. Adanın fethi, Akdeniz'de Osmanlı hâkimiyetinin kesin olarak tesis edilmesi bakımından kaçınılmaz bir zorunluluktu. Çünkü ada 1489 yılından beri korsanlığı desteklemekte olan Venedik Devleti'nin kontrolü altındaydı. Venedik, 1540 yılında Osmanlı Devleti ile yapmış olduğu barışa rağmen adada üslenen Maltalı ve Venedikli korsanların Türk'lere karşı adayı kullanarak yapmış olduğu saldırılara kayıtsız kalıyordu. Korsanlar, Doğu Akdeniz ticaret yollarının kavşak noktasında bulunan Kıbrıs'ı üs olarak kullanıp tüccarlarla kutsal topraklara gitmek isteyen hacıların güvenliğini tehlikeye sokmaktaydılar³.

Kıbrıs, Trablusşam, Humus, Hama, Şam, Sayda ve Maarretünnuman gibi yerlerin buğday ve arpa ihtiyacının karşılanması için de önemliydi. Kıbrıs'tan gönderilen buğdayın tamamı bu adada hasat edilen buğday olabildiği gibi Anadolu'dan buraya gelmiş buğday da bahse konu yerlere gönderilebilmekteydi. Kıbrıs'ın iklim koşullarındaki istikrarsızlık ve su kaynaklarının yetersizliği yüzünden adanın tahıl hasatı adanın ihtiyacına ancak yeterken bazı dönemlerde buna rağmen ada dışına tahıl gönderilmişti. Nitekim 1739 yılında Trablusşam'da

¹ Yusuf Sarınoy, (Proje Yöneticisi), *Başbakanlık Osmanlı Arşiv Rehberi*, Başbakanlık Basımevi, 3. Baskı, İstanbul 2010, s.7.

² Ahmet Mor ve M.Dursun Çiftçi, "KKTC'de Kentleşme", *Doğu Coğrafya Dergisi*, Cilt 12, Sayı 18, Yıl 2007, s.227. (ss.225-245)

³ Kemal Çiçek, "Kıbrıs", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt 25, Ankara, 2022, s.373.

arpanın azlığı nedeniyle Mustafa Paşa'nın hayvanları beslenmede zorluk çekmeye başladığında Kıbrıs'tan arpa satın alınmış ve gemilerle Trablusşam'a taşınmıştı⁴. Şam, Hama, Humus gibi şehirlerde buğdayın yeterli miktarda bulunması Müslüman hacıların güvenli bir biçimde kutsal topraklara ulaşarak dini vecibelerini yerine getirebilmeleri için de son derece önemliydi. Devletin izini sayesinde bu şehirlerdeki tüccarlar kendi paralarıyla "*miktar-ı kifaye*" buğdayı Kıbrıs'tan satın alarak götürebiliyordu⁵.

Kıbrıs Adası, bunun dışında Osmanlı donanmasının ikmal ve lojistik üslerinden birisiydi. Burada bulunan tersanede çeşitli ölçü ve vasıflarda gemilerin inşa edilmesi yanında donanma mürettebatının ihtiyaç duyduğu peksimetin bir kısmı ada ahalisinden karşılanıyordu. Nitekim 1798 yılında 10.000 kantar peksimet, Kıbrıs'ta hazırlanıp Tersane-i Amireye gönderilmişti. Bu iş için görevlendirilen mübaşir, Kıbrıs'tan 25.000 kile unu satın alarak fırınlara dağıtmış, pak, pişkin ve iyi kaliteli olarak bunu hazırlattıktan sonra gemilerle İstanbul'a yollamıştı⁶. Peksimet hazırlama hizmeti için görevli olan Kıbrıs ahalisi "*tekâlif-i örfiye*" olarak isimlendirilen avarız⁷, nüzul⁸ ya da sürsat⁹ gibi vergilerden muaftı. Kendilerine hizmetleri karşılığı "*fiyat-ı miri*" olarak isimlendirilen bir fiyat rejimi üzerinden devletçe belli bir ödeme yapılmaktaydı. Ancak bu ödeme onların kâr etmesine yetecek bir meblağ olmayıp minimum düzeyde ve üretimi sürdürülebilmeleri için gerekli olan malzemeleri satın alarak faaliyetlerini sürdürmeye yetecek kadar olan küçük bir meblağdı.

Kıbrıs Adası, devlete ödemiş olduğu vergi yönünden de önemli bir adaydı. Burası 17. yüzyıl sonlarına doğru sâliyaneli¹⁰ eyaletlerden birisiydi. Buranın ahalisi, vergisini tımar ve zeamet sahiplerine değil bir mübaşir vasıtasıyla doğrudan doğruya İstanbul'a ödüyordu. Mübaşir toplanan vergiden, adadaki muhafız ve memurların ücretini ödedikten sonra kalanı İstanbul'a gönderiyordu. Bu vergi İstanbul'a gönderildiğinde ise başta yeniçeri ve sipahiler olmak üzere kapıkulu askerlerine ulufe olarak dağıtılıyordu¹¹. 1607/1608 yılında İstanbul'daki

⁴ Vezir Mustafa Paşa ihtiyaç duyduğu arpayı Kıbrıs'tan kendi parasıyla satın alacaktı. Konuyla ilgili Lefkoşe mollasına ve Kıbrıs muhassılına hitaben Evahir Cemaziyülahır 1152 (Eylül/Ekim 1739) tarihinde yazılmış olan hüküm sureti için bkz. BOA.A.DVNS.MHM.d.147.45.

⁵ Şam, Sayda, Hama, Humus, Trablusşam ve Maarretünnuman semtlerinde 1733 yılında fare istilası ortaya çıkıp hububata zarar verince mahsulün ancak burada yaşayan insanlara yetebileceği anlaşılmıştı. Gelecek sene Müslüman hacıların veya fakirlerin yokluk yaşamamaları için Kıbrıs'tan yeterli miktarda hububat satın almalarına izin verilmişti. Konuyla ilgili olarak Evahir Rebiyülevvel 1146 (Ağustos/Eylül 1733) tarihinde Lefkoşa naibine ve Kıbrıs muhassılına hitaben yazılmış olan hüküm sureti için bkz. BOA.A.DVNS.MHM.d.139.159.

⁶ Kıbrıs Muhassılı Osman tarafından 23 Cemaziyülevvel 1213 (2 Kasım 1798) tarihli arzuhal sureti için bkz. BOA.C.BH.7.316.2.

⁷ Avarız savaş gibi olağanüstü koşullarda halktan tahsil edilen vergidir. Aynı anlama gelecek şekilde bu vergiyi ifade etmek için avarız-ı divaniye ismi de kullanılır. Normal olarak tahsil edilen belirli bir vergi değildi. Alimler ve derbentçiler bu vergiyi ödemezdi. 1839 Tanzimat fermanı ile kaldırılmıştı. (bkz. Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, Cilt I, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1983, s.113.

⁸ Nüzul sefere çıkan ordunun zahire ihtiyacını karşılamak için laktan toplanan aynı vergiye verilen isimdir.

⁹ Sürsat, Tanzimat döneminden önce savaş zamanı halktan alınan hayvan, buğday, arpa, mısır ve yulaf gibi malzemeleri kapsayan vergiye verilen isimdir. Toplanan malzemelerin ücreti devletçe hemen ödenmez, bir kısmı nakden ödenirken geri kalan kısmı için senet verilirdi. Bu senet bazen çok geç ödenir bazen de hiç ödenmezdi. (bkz. Mehmet Zeki Pakalın, *age.*, C.III. s. 300)

¹⁰ Salyâne tabiri ücret anlamında kullanıldığı gibi, has, zeamet ve tımar sisteminin geçerli olmadığı ve yıllık gelirinin doğrudan devlete gittiği eyaletleri nitelendirmek için de kullanılmaktadır. Bu eyaletlerde toplanan gelirler eyalet içinde görev yapan memur ve askerlerin maaşı için sarf olunduktan sonra kalan kısmı merkezi hazineye aktarılırdı. Kıbrıs bazı kazaları itibarıyla salyâneli bir eyaletti. (bkz. Mehmet Zeki Pakalın, *age.*, C.III., s.111.)

¹¹ Kıbrıs mütesellimi ve kadılarına hitaben Evahir Muharrem 1090'de (Şubat/Mart 1679) gönderilen konuyla ilgili hükmün içeriği adaya vergi tahsili için İstanbul'dan gönderilen mübaşire Kıbrıs'taki yerli kulu olarak isimlendirilen görevlilerle güçlü ada sakinlerinin muhalefet etmesi, onun konağını basarak tahsil ettiği vergiyi kendi ulufeleri için aldıklarını beyan etmesidir. Öyle anlaşılıyor ki Kıbrıs'ın vergi geliri adanın yerli görevlileri ile

kapıkulu askerlerinin lezez¹² ücreti ile tersane halkının ulufesi için Kıbrıs'tan 50 yük akçe tahsil edilmişti¹³. Kapıkulu askerlerinin merkezi idarenin zayıflamasından sonra İstanbul ve devlet yönetiminde güçlendikleri dikkate alınacak olursa, Kıbrıs ahalsinin ödemiş olduğu verginin ne kadar önemli olduğu ortaya çıkar. Çünkü gerek 17. yüzyıl olsun ve gerekse 18. yüzyıl olsun yeniçeri ulufelerinin zamanında ödenmemesi ya da eksik ödenmesi meselesi sonu bazen padişah değişikliği ile sonuçlanan bir dizi isyanın ve siyasi krizin çıkmasına neden oluyordu.

Kıbrıs'ın devlet açısından taşınmış olduğu diğer bir önemli neden güvenlikle ilgiliydi. Burasının düşman bir gücün eline geçmesi hem Anadolu'nun güvenliğini, hem İstanbul yolunun emniyetini hem ticari faaliyetleri hem de Müslüman hacıların rahatlıkla kutsal topraklara vararak hacı olmasını tehlikeye atabilirdi. Bütün Müslümanların halifesi olan Osmanlı padişahının bunu göz ardı etmesi ise onun yasal sorumluluklarıyla çelişeceği ve itibar kaybına neden olacağı için mümkün değildi. Ayrıca Mısır'dan gelip İstanbul'a giden yiyecek malzemesi taşıyan gemilerin güven içinde yerine ulaşabilmesi Kıbrıs'ın güvenliği ile yakından ilgiliydi. Bu yüzden Kıbrıs'a vali olarak tayin edilen kimselerin vazifesi, onların yardımcısı olan mütesellim ile ortak hareket ederek, eskiden olageldiği üzere gerekli yerlere yeniçerilerden adamlar görevlendirmek, adayı gereği gibi korumak ve bir ferdin dahi bu konuda ihmalkârlık göstermesine izin vermemektir. Kıbrıs valilerine hitaben gönderilen hükümlerde ara sıra yer alan "...Kıbrıs'ın muhafazası mühimmattan olmaktan..." ibaresi devletin bu işe ne kadar önem verdiğini göstermesi açısından dikkat çekicidir¹⁴.

Adanın taşınmış olduğu önemin bir diğer nedeni onun askeri lojistik ve ulaştırma konusunda yerine getirdiği işlevdi. Osmanlı ordusunun Avrupa'da yürüttüğü sefer ve savaş faaliyeti sırasında ihtiyaç duyduğu mühimmatın Mısır, Irak, Suriye ya da Lübnan'dan temini söz konusu olduğunda, Kıbrıs Adası bir aktarma istasyonu işlevi görüyordu. Örneğin Irak ya da Suriye'den getirilen mühimmat Trablusşam İskeleyi'nden gemilerle Kıbrıs'a buradan Rodos Adası'na buradan da Selanik İskeleyi'ne taşınıyordu. Buradan da kara yolu ya da nehir yoluyla cepheye nakledilip orduya teslim ediliyordu. Nitekim 17. yüzyıl başlarında ordunun ihtiyacı için gerekli olan 200 yük barut Bağdat'dan Trablusşam'a taşınmış, buradan Magosa sancak beyi Mustafa Bey tarafından kendi gemilerine yüklenerek Rodos'a taşınmış ve buradan da Selanik'e nakledilmişti¹⁵.

1710 yılında Kıbrıs kadıları ve vilayet ayanlarına padişah tarafından gönderilen bir hükümde; "*memâlik-i mahrusemde bâ-husus cezire-i Kıbrıs'ta vaki reaya ve berâyânın tanzim-i hal ve terakkiyatı aksa-yı murâd-ı hümayunum olduğuna binaen...*" ibaresi yer almaktadır¹⁶. 1718/1719 yıllarında yazılmış olan başka bir hükme göre ise adanın eyalet statüsünün kaldırılarak muhassıllık statüsüne geçirilmesi, "...hallerine merhameten ve mezalim ve

ada dışındaki görevliler arasında rekabet konusu olmaktadır. Padişah Kıbrıs müteselliminden mübaşire muhalefet eden kimseleri yakalayarak İstanbul'a göndermesini istemiştir. (bkz.BOA.A.DVNS.MHM.d.96.93.)

¹²Lezez kapıkulu askerine verilen ve Şevval, Zilkade, Zilhicce aylarını kapsayan ulufeye verilen isimdir. (bk.Ferit Devellioğlu,Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat, 25.Baskı, Aydın Kitabevi Yayınları,Ankara 1993,s.551,)

¹³ Kıbrıs beylerbeyine ve defterdarına 1016 (1607/1608) yıllarında yazılan hüküm bahse konu 50 yük akçenin zamanında İstanbul'a ulaşmaması ile ilgiliydi. Bu iki görevliden acil şekilde bu miktar akçeyi İstanbul'a göndererek hazineye teslim etmesi istenmişti.(bkz.BOA.A.DVNS.MHM.d.76.16.)

¹⁴BOA.A.DVNS.MHM.d.78.68.

¹⁵BOA.A.DVNS.MHM.d.78.153.

¹⁶ Bu hüküm Sadrazam Ali Paşa tarafından Kıbrıs'a gönderilen mütesellimin adaya varmasından sonra onun reayayı ayırım gözetmeden koruyup yardım ettiği, bu sayede adalının güvenlik ve asayiş içinde yaşadıkları ve bunun sonucu olarak adadan başka diyara göç eden 100'den fazla ailenin adaya geri döndüğü ile ilgilidir. Ancak bu olumlu tabloya rağmen geri dönen ahaliye zeamet ve tımar sahipleri ile vakıf ve hazine yetkilerinin buna engel olduğundan bahsedilmektedir. Konuyla ilgili Kıbrıs adasının bundan önce mağdur olan ahalinin daha önce yaşamış olduğu kazaların kadılarına, vilayet ayanlarına ve iş erlerine hitaben Evasıt Safer 1122 (Nisan 1710) tarihinde yazılmış olan hüküm sureti için bkz.BOA.A.DVNS.MHM.d.116.175.

ta'addiden siyanet...” olunması sebebine mebniydi. 1750 yılında Kıbrıs muhassıllarının en başarılı isimlerinden birisi olarak gösterilebilecek Ebu Bekir Paşa'ya gönderilen bir hükümde ise, “...*memalik-i mahrusemde olan reaya fukarasına bu güne zulüm ve taaddi olunduğuna kat'a rıza-yı hümayunum olmayıb cümlesi saye-i hemapiraye-i hüsvanemde karin-i emn ü rahat olmaları makâsid-i mülûkânem olub...*” ibaresine yer verilmektedir¹⁷. Bütün bu ifadeler padişahların Kıbrıs Adası'nın önemini idrak ederek Kıbrıs ahalisine devletin adalet, güvenlik ve refah götürmek amaçlarını ifade etmesi açısından dikkat çekicidir¹⁸.

Fetihten Sonra Adanın İdari Yapısı

Adanın Doğu Akdeniz'in güvenliği için ne kadar önemli ve stratejik bir nokta olduğunu takdir eden Osmanlı yönetimi, Kıbrıs'ın kendi kendini idare ve savunmaya yetecek durumda olmadığını göz önüne alarak Kıbrıs'ı 8 sancaktan oluşan bir beylerbeylik haline getirmeye karar vermiştir. Bu kararın icrası sonucu olarak da Baf, Magosa ve Girne sancaklarına ilâve olarak Anadolu'dan Alâiye, Tarsus, İçel, Zülkadriye ve Sîs (Kozan) ile Trablusşam sancaklarını Kıbrıs'a bağlamıştır. Ada ihtiyaç ve talebe göre daha sonraki dönemlerde sancak ve muhassıllık statüsüne dönüştürülmüştür. Ama başlangıçta Osmanlı idarî yapısındaki usuller dikkate alınarak kazalar şeklinde bir örgütlenmeye tâbi tutulmuş olup ve yerleşim yerleri kaza, köy mezra şeklinde sınıflara ayrılmıştır. Adanın belli başlı kazaları Tuzla, Limasol, Piskopi, Değirmenlik, Baf, Kukla, Hırsofu, Lefke, Morfo, Magosa, Mesariye ve Girne idi. Bu kazalara birer kadı ya da nâib tayiniyle teşkilâtlanma tamamlanmış, sonraki tarihlerde ihtiyaca göre kaza sayısı önce 14'e, ardından 16'ya çıkarılmıştır¹⁹. Bu durum adanın Osmanlı dönemi boyunca günün koşullarını dikkate alan esnek bir idare anlayışıyla yönetildiğini göstermesi açısından dikkat çekicidir. Ada silâhla fethedildiği için İslâm hukukunun hükümleri gereği ziraî araziler mîrî statüsünde değerlendirilerek daha önceki dönemlerde arazi üzerinde hiçbir hakkı olmayan “serf” statüsündeki yerli halk, serflik statüsünden kurtarılmıştır. Böylece onların araziye bağlı esaretine son verilmiş ve kendilerine “*hak-ı karar*” ve “*tapu resmî*” ödeme karşılığında işleyebilecekleri araziler tahsis edilmiş ve buna ilave olarak vergi yükleri azaltılmıştır. Bu husus 1703 yılına ait bir hüküm suretinde; “...*Bahr-i Sefid'de vâki Sakız ve Kıbrıs vesair cezirelerin biavnillahi te'âla tanzim ve tensik umuru, ehem-i mehamndan olmakla...*” şeklindeki cümle ile ifade edilmekte ve adanın yeniden yapılandırılmasının önemi göler önüne serilmektedir²⁰.

Adanın eyalet şeklindeki idare biçimi 100 yıl kadar sürmüş, 1669'da Girit'in fethinin tamamlanmasıyla Kıbrıs'ın öneminin azalması, ticaretinin gerilemesi ve ada halkının göç etmesi gibi sebeplerle Kıbrıs başpiskoposluğu Kıbrıs'ın beylerbeylik yıllığını veremeyecek duruma geldiğini savunarak statüsünün değiştirilmesini istemiştir. Bunun üzerine o zamana kadar iki tuğlu bir beylerbeyi tarafından yönetilen Kıbrıs Adası, bundan sonra kaptan-ı deryânın idaresine bağlı olan Cezâyir-i Bahr-i Sefid eyaletine ilhak edilmiştir. Böylece ada artık doğrudan padişah tarafından atanan valiler tarafından değil fakat padişahın bir memuru olan kaptan-ı deryâ tarafından tayin edilen bir mütesellim tarafından yönetilmeye başlandı. Ancak çok geçmeden bu uygulama vergi toplama imtiyazını elde eden ağaların iç çekişmeleri ve

¹⁷ Söz konusu hüküm Kıbrıs'ta muhassıl tercümanı olarak görev yapan Hristogaki'nin Kıbrıs ayanlarıyla bir olarak halka zulmettiği ve servetiyle muhassılları kendi safına kolaylıkla çektiği ve keyfi biçimde vergi kestiği hakkındaki şikayetlerin İstanbul'a ulaşması üzerine Evasıt Rebiyülevvel 1163 (Şubat/Mart 1750) tarihinde kaleme alınmıştır. Hükümün muhatabı Ebu Bekir Paşa'nın dışında Lefkoşa naibi, Kıbrıs'taki kadılar ve bu iş için mübaşir tayin olunan kişidir. Konuyla ilgili hüküm sureti için bkz. BOA.A.DVNS.MHM.d.154.134.

¹⁸ Lefkoşe mollasına ve dergah-ı âli kapıcıbaşlarından olup Kıbrıs muhassıllığı görevine atanmış olan kişiye hitaben 1131 (1718/1719) yıllarında yazılmış olan hüküm sureti için bkz. BOA.A.DVNS.MHM.d.129.60.

¹⁹ Kemal Çiçek, agm., s.374.

²⁰ Söz konusu hüküm sureti Evail Muharrem 1115 (Mayıs/Haziran 1703) tarihinde Kıbrıs beylerbeyine, Sakız ve Lefkoşe mollasına ve diğer Bahr-i Sefid'deki adaların kadıları ile vilayet ayanları ve iş erlerine hitaben kaleme alınmıştır. (bkz. BOA.A.DVNS.MHM.d.114.26.)

Boyacıoğlu Mehmet'in başlattığı isyanlar sebebiyle yürümedi ve adanın kaptan-ı deryâya bağlı bir mütesellim tarafından yönetilmesinin otorite boşluğu doğurduğu düşünülerek sadrazama 1703'te has olarak verildi²¹. Bundan sonra adayı sadrazam adına bir muhassıl yönetmeye başladı. Muhassıllık idaresi döneminde ağaların sebebiyet verdiği huzursuzluk ve asayişsizlik meselesi muhassılın siyasî ve askerî yetkileri arttırılmak ve ayrıca vergi toplama yetkisinin de kendi uhdesine verilmesi suretiyle çözüldü. 1745'te yönetim şekli yeniden değiştirilerek, Kıbrıs bağımsız bir eyalet yapıldı ve üç tuğlu paşalık statüsüne tekrar kavuşturuldu²².

Ekonomik Hayat

1571 yılında Kıbrıs'a ayak basan Türk'ler, karşılarında Avrupalı yönetimlerden miras kalan feodal bir sistem yüzünden halkı köle statüsünde yaşayan, ziraî üretimi yetersiz ve ticareti teşvik edilmeye muhtaç bir ada ekonomisi buldular. Bu durum karşısında adanın sosyal ve ekonomik açıdan kalkınması için ilk iş olarak feodal sistemin kaldırılırken yerli halkın köleliğine son verildiği ilân edildi. Adada pamuk, yün, zeytinyağı üretimi teşvik edildiği gibi Kıbrıslı tüccarların Osmanlı ekonomik havzasındaki fırsat ve avantajlardan yararlanması sağlandı. Kapitülasyonlardan yararlanan Avrupalı tüccarların adaya gelip gitmesi ada ekonomisinin gelişmesine katkı sağladı. Ada ekonomisi imparatorluk ekonomisine entegre edilirken, tarım, hayvancılık, el sanatları ve madencilik gibi sektörlerin gelişimi özendirildi. Bütün bunların sonucunda 18. yüzyıldan itibaren adada durum değişmeye yüz tutmuş ve ziraî üretim ile ürün çeşidi artmıştır. 1776'dan sonra 16 yıl konsolosluk yapan İngiliz Michael de Vezin isimli diplomat, adada yılda 3500 kantar pamuk, 9000 okka beyaz ipek, 250.000 moza buğday (50.000 ton - 60.000 ton) ve bunun iki katı arpa yetiştirildiğinden bahsederken 50.000-60.000 ton civarında kırmızı ve beyaz şarapla daha pek çok içkinin üretilerek ihraç edildiğini kaydetmektedir. Vezin'e göre hayvancılık da gelişmiş olup sadece 600 kantar yün elde edilerek büyük bölümü İtalya'daki Leghorn'a satılmaktaydı. 1844'te Fransız konsolosu M. Fourcade ise adada ekili tarım alanlarının 174.000 eskalese ya da 350.000 dönüme ulaştığını yazıyordu. Bütün bunlar, ada halkının en önemli geçim kaynağı olan tarımın Osmanlılar zamanında geliştiğini ve halkın hayat standardında iyileşme olduğunu kanıtlamaktadır²³.

Fransız Seyyah Tavernier'e göre Kıbrıs'ın ticareti, Doğu Akdeniz'in en güzel pamuğu ile pek fazla bulunamayan ipeğe dayanmaktadır. Bu seyyah, adanın coğrafi özellikleri nedeniyle oldukça verimli olmasına rağmen toprakları ekip biçecek kadar nüfusunun olmadığını düşünmektedir. En çok pamuk üretilen yer Lefkoşa ile Magosa arasındaki kırsal kesimdir. Buna ilave olarak Baf ve Limasol yöresinde de bol miktarda pamuk üretilmektedir. Ada ekonomisinin diğer bir temel ürünü olan ipek ise en fazla Kytrea olarak bilinen ancak Lefkoşa'nın Değirmenlik köyüne tekabül eden bir yerde üretilmektedir. Burası, Venüs pınarından doğan küçük bir derenin suladığı büyük bir köydür. Bu dere vasıtasıyla Kıbrıs'ın büyük yöneticisi olan valinin başlıca gelir kaynağını oluşturan birçok değirmen çalışmakta ve ada ekonomisine gelir sağlamaktadır. Limasol ile Baf arasındaki bazı köylerde de ipek üretilmektedir. Ekmek, şarap, et, peynir ve süt ürünleri gibi yiyecekler bol miktarda üretilmekte; zeytinyağı üretimi ise adaya yetecek kadar bulunmaktadır. Adada yetişen üzüm ve asmalardan elde edilen şarabın üretimi oldukça fazla olup komşu ülkelere şarap ihraç edilmektedir. 17.yüzyıl ortalarında Piskopi adı verilen ve henüz bir köy olan bir yerleşim yerinde şeker imal edilen dükkânlara ve ambarlara su götüren kemerlere rastlanmaktadır. Şekerhanede üretilen şeker esasen şeker kamışından imal edilmektedir. Limasol yakınlarında, deniz kıyısına doğru

²¹ Has, 100.000 akçeden fazla gelir getiren tımarlar hakkında kullanılan bir terimdir.Çoğulu havastır.Padişah ve şehzadelerin has arazileri bulunduğu gibi sadrazam, vezirler ve ordu kumandanlarının da has arazileri vardı. (bkz.Mehmet Zeki Pakalın,age. , C.I., s.751.)

²² Kemal Çiçek, *agm.*, s.375.

²³ Kemal Çiçek, *agm.*, s.377.

Khiti adı verilen bir bahçe uzanmaktadır. Bu bahçe çok büyük, görkemli bir evle çok güzel bir portakallığı içine almaktadır²⁴.

Ticaret ve sanayi de Osmanlılar zamanında gelişme kaydetmiş, bu sektörler Latin kökenli ve Katolik sınıfın tekelinden çıkarılmıştır. Fetihden önce ticaret ve sanayi dallarında hiçbir varlığı olmayan yerli Rum'larla Anadolu'dan getirilen Türk'ler ve Ermeniler tedricen ticaret hayatına girmişlerdir. Böylece yüzyıllardır ada ekonomisini elinde tutan Latin tekeli kırılmıştır. Latinler döneminde önemli bir ticaret limanı olan Magosa'ya Osmanlı idaresinde Larnaka da katılmış ve burası yabancı konsoloslukların taşınmasıyla Doğu Akdeniz ticaretinde önemli bir ihracat ve transit limanı haline gelmiştir. Larnaka ile birlikte Magosa ve Lefkoşa şehirleri de Osmanlı yönetimi altında birer sanayi ve ticaret şehri haline gelmiştir. Özellikle Larnaka'da İngiliz, Fransız, Hollanda, Venedik ve diğer yabancı ülkeler konsolosluklar açarak kendilerine sağlanan imtiyazlar sayesinde rahatça kendileri, devletleri ve vatandaşlarının işlerini takip edebilmişlerdir. Fransız konsolos İngiliz ya da Hollanda konsolosu bulunmadığında onların yerine de hizmet veriyordu²⁵. Mariti adlı bir seyyaha göre 1760'larda Kıbrıs'ın limanlarına çeşitli Avrupa ülkelerinin bayrağını taşıyan 600 kadar gemi uğramaktaydı.

Gelişen bu ticari faaliyet neticesinde Kıbrıs'ın ihtiyaçları karşılandığı gibi meselâ İskoçyalı diplomat ve seyahat yazarı Aleksander Drummond'a göre 18. yüzyıl ortalarında Kıbrıs'tan Batı ülkelerine yılda 1.115.750 kuruş tutarında ipekli ve pamuklu kumaş, yün, tütün, şarap, içki, ilâç ve boya yapımında kullanılan değerli bitkilerle 601.500 kuruş değerinde çeşitli kumaş ve dokuma ihraç edilmiştir. Larnaka İskelesi bu ihracatta önemli bir rol oynamıştı²⁶. Susam ve şeker de adada bol miktarda üretilen ve satılan ürünlerdendi. Nitekim adanın ilk tahririnde Baf, Limasol ve Piskopi'de şekerhaneler bulunduğu ve toplam 380.000 akçelik şeker rafine edildiği kayıtlıdır. Her ne kadar ilk yıllarda şeker üretiminde azalma görülmüşse de Kıbrıs'tan İstanbul'daki Matbah-ı Amirenin ihtiyacı için şeker gönderilmesine devam edilmiş ve devlet üretimi arttırmak için zaman zaman şekerhanelere bakım yaptırmıştır. Ziraî ürünler yanında işlenmiş orman ürünleri, madenlerle tuz da Kıbrıs'ın önemli ihraç malları arasındaydı. Tuz üretimi ve ticareti, Latinler döneminde olduğu gibi Osmanlılar tarafından da devletleştirilmiştir. Larnaka ve Limasol'daki meşhur tuz madenleri her yıl özel kişi veya şirketlere iltizam usulüyle devredilmiş ve devlet bu işten önemli miktarda gelir elde etmiştir. Drummond'a göre bu iki havzadan 1740'lı yıllarda 4-5000 araba tuz çıkarılmakta ve ihraç edilmekteydi²⁷. Her esnaf bakırcılar, balıkçılar, debbağlar çarşısı gibi kendi sınıfından kimselerin ağırlıkta bulunduğu yerlerde ticaret yapıyordu. Bu sayede üretim artmış, fiyatlar düşmüş ve adada bolluk yaşanmıştır.

Kıbrıs az da olsa dışarıdan ithalât da yapmaktaydı. İthal edilen başlıca ürünler atlas kumaş, Fransız kumaşları, teneke, demir, kurşun, Amerikan boyası, kaliteli Trablus ve Kudüs sabunlarıyla baharattı. Kıbrıs'ın Avrupa ve Suriye ile ticarî bağlantısını bir İngiliz şirketi olan Levant Company sağlamaktaydı. Bu bilgiler ışığında, Osmanlı idaresinde Kıbrıs'ın ekonomik açıdan geri bir ada olmaktan çıkıp Doğu Akdeniz ticaretinde önemli yere sahip olduğu ifade edilebilir²⁸.

²⁴ Jean Baptiste Tavernier, *Tavernier Seyahatnamesi*, Editör: Stefanos Yerasimos, Çeviren Teoman Tunçdoğan, I. Baskı, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2006, s. 227.

²⁵ Jean Baptiste Tavernier, *age.*, s. 163.

²⁶ Jean Baptiste Tavernier, *age.*, s. 162.

²⁷ Kemal Çiçek, *agm.*, s. 377.

²⁸ Kemal Çiçek, *agm.*, s. 377.

Kıbrıs Adası'nın dış ticaretinde rol oynayan İngiliz, Hollanda ve Fransa kökenli tüccarlar müstemem²⁹ tüccar sıfatıyla adaya gelerek daha 16. yüzyıl sonlarına doğru adanın Rum ahalisi ile ticari ilişkiler kurmaya başlamışlardı. Osmanlı Devleti'nin kendilerine vermiş olduğu kapitülasyonların verdiği hakları sonuna kadar kullanan bu tüccarlar, kısa sürede Kıbrıs'ta kendi devletlerinin açtığı konsolosluklara da kavuştular. Buraya atanan konsoloslar onların bu konuda karşılaştığı sorunları çözmede onlara diplomatik ve siyasi destek sağlıyordu. Bu konsoloslukları açan devletler, Kıbrıs ahalisi ile iletişim kurmada sağlayacağı faydayı da hesaba katarak Rum'lardan konsolos tayin etme cihetine gittiler³⁰. Ada Rum'ları bunun üzerine konsolosluklardan vekalet belgesi alarak konsolos vekili olurken müstemem tüccarlardan da patente ve pasaport olarak isimlendirilen bir dizi belgeyi almaya yöneldiler. Bu durum, onlara ilgili devletin tabiiyetindeki insanların sahip olduğu haklara sahip olma hakkını veriyordu. Ayrıca bu şekilde cizye vergisi mükellefiyetinden kurtuluyorlardı. Bununla da yetinmeyen bazı Rum'lar, müstemem tüccarlarla evlenerek çocuk sahibi olduğunda bunlar daha sonra yabancı bir devletin vatandaşı olduğunu ileri sürerek Osmanlı Devleti'ne vergi ödemekten ve ceza soruşturmasından kurtulma imkânına kavuştu. Üstelik uyuşunu kazandıkları devletin tüccarları adına ancak kendi cemaatleri hesabına adadan emlak ve arazi parçaları satın aldı. Bu uygulama Rum'lara, kanunen yasak olan kilise ve manastırları için arazi, dükkan ve bina satın alarak bu yapılara vakfetmek gibi işleri görme imkanı sunuyordu. Gayrimeşru olsa da bu fiili uygulama onlara kanunu ardından dolanarak onu aşma imkanı tanıdığı için bunun önü alınamadı. Osmanlı Devleti, Kıbrıs valilerinden Rum'ların bu şekilde almış olduğu belgelere itibar edilmemesini, eskiden olduğu gibi cizye vergisi tahsilatına devam edilmesini emretti ise bu husus uygulamada başka sorunlara yol açtı³¹.

Çarşı ve pazarlar ticari yaşamın kalbinin attığı yerlerdi. Kıbrıs'ın belli başlı kazalarında çok sayıda Pazar ve çarşı kurulmuştur. Konum olarak adanın ortalarında yer alan Lefkoşa şehri bu kazalardan birisiydi. Tüm Türk kasabalarında olduğu gibi Lefkoşa'da da çarşı ve pazarlar üretici, tüketici ve tüccara hizmet veriyordu. Bu çarşılar, Mağusa Kapısı ile Baf Kapısı arasında uzanmakta ve bu şekilde şehri ikiye bölmekteydi. Kıbrıs'ı 1872 yılında ziyaret eden Avusturya Arşidükü Louis Salvator bu çarşılar ve Lefkoşa'deki yaşam hakkında bilgi vermektedir. Onun verdiği bilgiye göre Lefkoşa'da 23 çarşı mevcuttur. Bunların isimleri şu şekildeydi³²;

1. Bezirgânlar Çarşısı
2. Terziler Çarşısı
3. Basmacılar, Kilimciler, Postçular Çarşısı
4. Avrupa Biçimi Ayakkabı İmalatçıları Çarşısı
5. Ayakkabı İmalatçıları Çarşısı
6. Türk Tarzı Ayakkabı İmalatçıları Çarşısı
7. İplik Çarşısı

²⁹Müstemem, kendisine anlaşmalara ya da fermanlarla Osmanlı topraklarında ticaret yapma hakkı verilmiş olan Avrupalı tüccarı ifade eden bir terimdir.

³⁰ Bahse konu üç devlet bu uygulamayı Kıbrıs dışında Sakız Adası ile Akdeniz'deki diğer adalarda da sürdürüyordu. Osmanlı Devleti, "...*Bahr-i Sefid'devâki Sakız ve Kıbrıs vesair cezirelerin biavnillahite'ala tanzim ve tensik umuru ehem-i mehâmdan olmakla...*" mülâhazasıyla bunu önlemek için ilgili devletler nezdinde teşebbüste bulunmuş ise de bundan bir sonuç alamamıştır. Konuyla ilgili olarak Kıbrıs beylerbeyi, Sakız Adası ve Lefkoşe mollasına ve sair Akdeniz'de adalarındaki kadılar ve vilayet ayanlarına hitaben Evail Muharrem 1115 (Mayıs/Haziran 1703) tarihinde yazılmış olan hüküm sureti için bkz. BOA.A.DVNS.MHM.d.114.26.

³¹ Bu sorun sadece Kıbrıs adası için değil Akdeniz'deki diğer adalarda da gözleniyordu. Konuyla ilgili olarak tatar olarak Kıbrıs'a memuriyetle gönderilmiş olan Hasan'ın getirmiş olduğu evrakın içeriği hakkında bkz. BOA.C.HR.4.158.1.

³²Hasan Samani, Maria Mavrada, Meltem Onurkan Samani, Maria Georgiou, *Kıbrıs'ta Osmanlı Dönemi, Değişim, Süreklilik ve Çeşitliliği Keşfetmeyi Öğrenmek*, Çeviren: Hasan Samani, KAILAS Printers&Lithographers Ltd., Lefkoşa 2011, s. 16.

8. Sandıkçılar Çarşısı
9. Arabacılar Çarşısı
10. Bakırcılar Çarşısı
11. Gümüşçüler Çarşısı
12. Demirciler Çarşısı
13. Çanakçılar Çarşısı
14. Kumaşçılar Çarşısı
15. Meyhaneciler Çarşısı
16. Sebze ve Et Çarşısı
17. Balık Çarşısı
18. Helvacılar Çarşısı
19. Kadınlar Pazarı
20. Pamukçular Çarşısı
21. Un Çarşısı
22. Buğday, Arpa Çarşısı
23. Hayvan Çarşısı.

Bu çarşılar Türk ve Rum'ların ortak ihtiyaçlarını giderdiği, ticari ilişkiler kurduğu, kültürler arası yakınlaşmaların yaşanıp hoşgörü ve çoğulculuk duygularının arttığı yerlerdi. Louis Salvator'a göre bu yerlerdeki kalabalık dünyanın en karma kalabalığı olup özellikle öğleye doğru azalıp çoğalmaktadır. Bu çarşılarda gösterişli giysileriyle köylüler, peçeli Türk kadınları, gözleri hayretten açılmış oğlan çocukları gezmektedir. Seyyar bir salepçi, etrafta dolanan yağ, tuz ve su satıcıları, tahta tablalarda kepekli ekmek taşıyan ekmekçiler, tatlı satıcıları bu yerlerin genel karakteristiğidir. Yazar, çarşının bir yerinde bir değneğin üzerinde asılı bir peşkir olduğunu bunun ise çoğunluğu Rum olan berberleri ifade ettiğini belirtir. Kahvehaneler de müşteri bekleyen esnaf da vardı ki bunların hepsi Türk'tü³³.

Osmanlı hâkimiyeti altındaki Kıbrıs Adasında ekonomik sorunlar, diğer eyalet ve sancaklarda olduğu gibi farklı dönemlerde kendini sıkça hissettirmiştir. Osmanlı ekonomisinin bir faaliyet sahası olan adada, enflasyon, yüksek enflasyon, durgunluk, karaborsacılık ve kıtlık gibi genel ekonominin belli başlı sorunları kendini sık sık hissettirmiştir. Bu minvalde Kıbrıs ahali 1642'de yeni sağlam akçeyle erişmemekten muzdaripti. Usulen her padişah değişikliğinde yeni padişahın kendi adına para bastırarak eski padişaha ait paraları darphaneler kanalıyla toplatması bir gelenek halini almıştı. Basılan yeni paralara "cedid akçe" adı verilirken bunun altın ya da gümüş ayarının bozulmamış olması önemliydi ki bu nitelikte paraya ise "ceyyid akçe" adı veriliyordu. Kıbrıs'taki mevcut piyasada "ceyyid ve cedit" akçelerin bulunmayışı ekonomik faaliyete zarar veren bir husustu. İstanbul'da kesilen bu paralardan 1642 yıllarında sadrazam Mustafa paşanın ağalarından Lokman ağa vasıtasıyla 10 yük akçe olarak adaya gönderilerek sorun çözülmüştü. Adada riyali kuruş, esedi kuruş ve zolata kuruş gibi kuruş cinsleri de tedavüldeydi³⁴.

Sosyal Hayat

Kıbrıs Adası fethedildiğinde burasının nüfusça zayıf bir yer olduğu anlaşılmıştı. Rum'lar ada nüfusunun en büyük unsurunu oluşturmasına rağmen adanın refah ve kalkınması için farklı alanlarda istihdam edilecek daha fazla nüfusa ihtiyaç vardı. Lefkoşa'nın fethinin hemen ardından 18 Ekim 1572 tarihinde tamamlanan tahririn ortaya çıkardığı en önemli sonuç, adanın bir eyalet merkezi için yeterli nüfusa ve gelir düzeyine sahip olmadığı idi. Savaş sırasında can güvenliği için dağlık alanlara sığınan çok sayıda yerli Rum'dan pek çoğu savaşın

³³ Hasan Samani, Maria Mavrada vd. *age.*, s. 16.

³⁴BOA.A.DVNS.MHM.d.89.23.

sonunda geri dönmeyerek buralarda yerleşmişti. Nitekim tahrirde adada meskûn 959 köy ve 113 mezraya karşılık toplam 49 köy ve 18 mezranın boş olduğu tespit edilmişti³⁵.

Adada yönetimin kurulması ve ahalinin örgütlenmesiyle birlikte hayat normalleşmiştir. Adaya Anadolu'dan yapılan göçler adada Türk unsurun oluşmasını ve güçlenmesini sağlamıştır. Anadolu'dan yapılan zorunlu göçlerle 1590'larda Lefkoşa, Magosa, Girne ve Baf gibi şehirler önemli ölçüde Türkleşmiştir. Ancak adanın nüfusunu farklı dönemlere göre net biçimde ortaya koymak pek de mümkün değildir. Osmanlı Devleti'nin imparatorluk genelinde ilk resmi nüfus sayımını 1831 yıllarında yapmış olduğu düşünülecek olursa adanın nüfusu için en önemli kaynak, avarız kayıtları, cizye defterleri, seyyah ve konsolosların raporu olarak gözükmektedir. Esasen adanın nüfusunun doğum, ölüm, gelişen ticari faaliyetler ve göçlere bağlı olarak değişkenlik göstermesi onu tahmini dahi olsa hesaplamayı güçleştirmektedir. 17.yüzyıldan itibaren adanın nüfusunu tahmin etmek zorlaşmaktadır. Adayı 1596'da ziyaret eden Dandini, Müslüman nüfusunu 12.000-13.000 kişi olarak bildirirken 1599'da Hollandalı seyyah Johannes Cotovicus bu sayıyı 6000 erkek nüfus olarak bildirmektedir. Ancak bu rakamlar muhtemelen sadece avârız vergisi ödeyenleri göstermektedir. Muaf ve askerî nüfusun da bu yıla kadar büyük bir rakama ulaştığı söylenebilir. Gayrimüslim nüfus hakkında ise gerek tutulan cizye vergi kayıtları ve gerekse yabancı seyyahların vermiş olduğu bilgilerin de yardımıyla daha kesin rakamlar vardır. Cotovicus 1599 yılı için 28.000 yetişkin cizye mükellefi erkek nüfusun varlığından bahseder. Ancak 1640 tarihli Cizye defterine göre ise 18.040 cizye mükellefi vardır ki bu rakam cizye mükellefi olan gayrimüslim nüfusta % 40'lık bir düşme olduğunu göstermektedir. Bu düşüşte kötü yönetim yanında kuraklık ve çekirge istilâları sebebiyle halkın başka taraflara göçleri rol oynamıştır³⁶. Hatta devlet, halkın vergi yükünü azaltmak için 1641'de adanın idarî yapısında yeni düzenlemeler yapmış, bu önlemler sayesinde halkın geri dönmesiyle nüfus tekrar artmıştır³⁷.

19. yüzyılda gerçekleşen ilk Osmanlı genel nüfus sayımında Kıbrıs Adasında 14.983'ü Müslüman olmak üzere toplam 44.206 erkek nüfus sayılmıştı. Bu sayım askere alınacak ve vergi ödeyecek nüfusun tespiti amacıyla yapıldığı için kadınları kapsamıyordu. Bu sebeple bu sayıya kadınlar da eklendiğinde nüfusun 90.000 civarında olduğu anlaşılmaktadır³⁸.

Ada nüfusunun büyük bölümü, ayrı kültür evrenlerine mensup Rum'lar ve Türk'lerden oluşmaktaydı. Her iki toplumun kendine has yaşam biçimleri ve gelenekleri vardı. Avusturya arşidükü Louis Salvator'un verdiği bilgiye göre Rum'lar, evlerini adanın merkez bölgelerinde balçıkta inşa etmekte olup bunların zemini balçıkta oluşurken tavanı ise dışarıdan balçıkla sıvanmış kamıştan oluşan iki küçük odadan meydana gelmekteydi. Bu evler kırık bir tahta yatak sayılmazsa genellikle mobilyasızdı. Ev halkının yiyecekleri ise çok ucuza satılan yerli şarabın yanı sıra, genellikle buğday ekmeği, çeşitli otlar ve çok seyrek olmak üzere biraz tavuktan ibarettir. Evin balçıkta yapılan zemini o kadar çok sayıda böceği toplamaktaydı ki bu durumda ev sakinlerinin uyumaları imkânsız hale gelirdi³⁹.

Tavernier'in verdiği bilgilere göre ise Rum'lar geleneklerine ve eski tören biçimlerine son derece bağlıdır. Onların ilahileri ezgili olup ayinleri oldukça uzundu. Pazar günlerinde ve bayram günlerinde gece yansından bir-iki saat sonra kalkarak gece yarısı duası yapmaktadırlar. Bu etkinlik bağlamında bir papaz çömezi kapı kapı dolaşmakta ve evdekileri uyandırmak için

³⁵ Kemal Çiçek, *agm.*, s.375.

³⁶ Kıbrıs Adasına dair bir pusula 1263 (1847/1848) senesinde toplanıp itlaf edilen çekirge miktarıyla ilgilidir. Üç tertip halinde belirtilen rakamlara göre birinci tertip 498.866 çekirge, ikinci tertip 12.087 çekirge ve üçüncü tertip 991, 490 çekirgenin yok edilmiştir. Yok edilen toplam çekirge sayısı bu pusulaya göre 1.602.448'dir. Konuyla ilgili pusula sureti için bkz. BOA.CA.M.4.55.1..

³⁷ Kemal Çiçek, *agm.*, s.376.

³⁸ Kemal Çiçek, *agm.*, s.376.

³⁹ Hasan Samani, Maria Mavrada vd. *age.*, s. 25.

bir evlerin kapısına vurarak; “*Hıristiyanlar, kiliseye gidin!*” Çok daha gayretli olan yaşlı adamlar ve kadınlar da kiliseye gitmekten geri kalmıyorlar⁴⁰. Kıbrıs’ta halkının çoğu Lübnan dağından gelen Marunilerin kurmuş olduğu yedi-sekiz köy vardır. Bu köylerde yaşayan Maruniler kendi aralarında ve evlerinde Arapça konuşurken Rum’larla Rumca konuşmaktadır. Maruniler Katolik mezhebinden olup Süryanice ibadet ettikleri kiliseleri bulunmaktadır⁴¹. Nüfusları Türk’ler ve Rum’lara kıyasla oldukça düşüktür.

Rum’ların sosyal yaşamında başpiskopos, piskopos, papaz ve rahip gibi din adamlarının önemli bir yeri vardı. Kıbrıs Ortodoks Rum kilisesinin mensubu olan bu kişiler hiyerarşik olarak daha üstün bir konumda bulunan İstanbul’daki Fener Rum patrikhanesine bağlıydılar. İstanbul’daki bu patrikhane ise Osmanlı padişahı tarafından atanıyor ve faaliyetleri denetleniyordu. İngiliz diplomat ve tarihçi Charles Eliot’un, 1872 yılında Ortodoks kiliselerine dair sunmuş olduğu bir listede 13 kilise adı sayılmıştı ve bunlardan birisi bir başpiskopos ve 5 piskoposla temsil edilen Kıbrıs kilisesi idi⁴². Bu din adamları ve Kıbrıs kilisesi, Hıristiyanların sadece dini vecibelerin yerine getirilmesi değil fakat eğitim, sağlık, sosyal yardımlaşma ve kamusal kurumların kurulması ve işletilmesi konularında da görev üstleniyordu. Rum’lar açısından okullar, hastaneler, yetimhaneler, mezarlıklar, kilise ve manastırların işletilmesinde asıl sorumluluk Kıbrıs kilisesine bağlı olan din adamlarındaydı. Onlar aynı zamanda henüz Rum burjuvazisinin gelişmediği dönemlerde hak mücadelesinde Rum’ların lideri ve aydınlarıydı. Buna dair Kıbrıs tarihinde epey örnek vardır. Bunlardan bir tanesi 1731 tarihinde yaşanmıştı. 18 Ocak 1731 tarihinde Tuzla kazası piskoposu olan bir kişi, peşine 40-50 kadar Rum’u takarak Lefkoşa Kalesi’ne önlerine gelmişti. Lefkoşa alaybeyi ve yeniçeri ağası tarafından isteğinin ne olduğu sorulduğunda, devlete cizyeden başka borçlarının olmadığını ve bundan sonra “*mal-ı maişet*” namıyla bir akçe dahi para vermeyeceklerini söylemişti⁴³. Ancak onun bu cesur çıkışı, yakalanarak Lefkoşa Kalesi’ne kalebent olarak kapatılmasına engel olamamıştı⁴⁴. Onun böyle konuşmasının sebebi imparatorluğun farklı yerlerinde yaşayan Rum’lardan cizye vergisi dışında devlete vergi ödemediklerine dair almış olduğu mektuplardı. Bu durum adada yaşayan Rum’ların 18. yüzyıl koşullarında izole olmuş bir vaziyette yaşamayıp diğer yerlerde yaşayan Rum’larla en azından piskoposlar üzerinden iletişim halinde olduğunu göstermektedir.

Başpiskoposlar, Rum ahali kadar devletin de adada muhatap aldığı önemli kişilerdi. Onlar zaman zaman Türk kökenli Kıbrıs valilerinden bile daha fazla güç toplayabilmiştir. 1815’te adaya gelen Avrupalı seyyah Turner, “*Kıbrıs, kaptan paşa tarafından tayin edilen sözde bir beyin idaresinde olmakla beraber aslında Rum başpiskoposu ve ona bağlı kâtipler tarafından yönetilmektedir.*” dedikten sonra bu kadar yetki verilmesiyle sarhoş olan başpiskoposun diktatör gibi davranarak halka baskı yaptığını kaydetmiştir. Nitekim başpiskoposun yetkilerini kötüye kullanmasıyla 1804 yılında başlayan ve saray tercümanı Hacı Yorgaci Kornessios’un canına mal olan isyanlarla 1821’de Başpiskopos Kyprianos’un Mora’daki Rum isyanıyla bağlantılı olarak adayı *Türk’ler*’den kurtarmayı amaçlayan son girişimi kiliseye sağlanan aşırı imtiyazların sonucunda ortaya çıkmıştır. Kyprianos’un üç

⁴⁰ Jean Baptiste Tavernier, *age.*, s. 228.

⁴¹ Jean Baptiste Tavernier, *age.*, s. 228.

⁴² Charles Eliot, *Avrupa’daki Türkiye*, Çeviren: Adnan Sinar ve Şevket Serdar Türet, Cilt II, Tercüman 1001 Temel Eser Serisi, Kervan Kitapçılık, Tarihsiz Baskı, s.75.

⁴³ Lefkoşe kadısına, Kıbrıs muhassılına ve vilayet ayanlarına hitaben 1731 yılında yazılmış olan hüküm sureti için bkz. BOA.A.DVNS.MHM.d.136.186.

⁴⁴ Kalebent, bir kale içinde yaşamaya mahkum edilmiş kişi hakkında kullanılan bir terimdir. (Ferit Devellioğlu, *age.*, s. 483.)

adamıyla birlikte idam edilmesiyle bastırılan bu son olaydan sonra başpiskoposluk makamı yönetimdeki eski gücünü ve etkinliğini kaybetmiştir⁴⁵.

Başpiskoposun Rum ahali nezdindeki itibarının kaynağı, onların sorunlarını çözmede göstermiş olduğu gayretti. Nitekim 1709 yılında Kıbrıs'ın eski başpiskoposu olan Permenos böyle birisiydi. Kıbrıs'ın alaybeyi olan Türk Hasan ve bir sarraf olan Konstantin'in Rum ahalden "hizmet" adı altında 30-40 akçe sâlyâne tahsil ettiğini bildirerek bu kişileri İstanbul'a şikayet etmişti. Esasen bu isimde bir para, adaya cizye tahsilâtı için gönderilen mübaşirler ve kapıcıbaşılar tarafından Hıristiyan ahalden tahsil olunmaktaydı. Ancak miktarı 2-3 kese akçe olup bunu tahsil edebilmek için fermana ihtiyaç vardı. Şikâyete konu kişiler ise hem fermansız hem de normal oranın çok üstünde bu parayı tahsil etmişlerdi⁴⁶. 1742 yılında adanın piskoposu ahalinin durumunu yeniden İstanbul'a arz etmişti. Buna göre fakirler devlete 25 kese akçe vergi ödemeye razılar iken mevcut Kıbrıs muhassılı⁴⁷ fakirlerden 72 kese akçe tahsil etmesinin yanında zamime-i maişet adıyla 2'şer ve nüzul vergisinden de 2'şer kuruş alıp, ayrıca 5 yaşında olan 2-3 çocuğa birer akçe nüzul ve maişet vergisi kesmişti⁴⁸.

Rum'lar'ın adada yaşayan Türk'ler'le ilişkileri oldukça gelişmişti. Araştırmalara göre Kıbrıs'taki Hıristiyanlar, hukukî meselelerini özel kanunlarına göre kilise mahkemelerinde çözme hakkına sahip olmalarına rağmen kendi istekleriyle ve sık sık kadı mahkemelerinde çözmeyi tercih etmişlerdir. Daha somut olarak ifade etmek gerekirse fetihten sonraki ilk 70 yıla ait sicillerde kayıtlı toplam 2800 davanın 1/3'ünden fazlası gayri müslimlerle ilgilidir. Bu davaların % 19'u Rum'lar'ın kendi cemaat içi meseleleriyle ilgili olup bu oran 18. yüzyıl başlarında daha da artmaktadır. 1698-1726 yılları arasında kadı mahkemelerine intikal eden 1931 davanın yaklaşık olarak 775'i (ki toplam davaların % 40,1'ni oluşturuyordu) gayri müslimlerle ilgilidir. Sadece zimmîleri ilgilendiren, yani iki tarafın da zimmî olduğu dava sayısı ise 524'tür. Bu rakam ise toplam dava sayısının % 27'sini oluşturuyordu. Ayrıca dava konularının büyük bir kısmını miras (82 dava), boşanma (20 dava), vasî ve nafaka tayini (56 dava) gibi doğrudan kilise mahkemelerinin yetki alanına giren konular oluşturmaktadır. İmparatorluğun diğer bölgeleriyle karşılaştırıldığında hayli yüksek olan bu oranlar, Kıbrıs'taki Hıristiyanların Osmanlı adaletine güvendiklerini ve kadı mahkemesini bir hak arama yeri olarak gördüklerini göstermektedir. Hıristiyanlar mahkemede görevli bir Rum tercüman aracılığıyla rahatlıkla ifade vermiş, dava açmış, yemin etmiş ve şahitlik yapmıştır⁴⁹.

Kıbrıs'ta dinî grupların tamamen ayrı mahallelerde oturduğu gettolar hiçbir dönemde oluşmamıştır. Hıristiyanlar ve Müslümanlar hiçbir sınırlama olmaksızın birbirlerine ev, arsa ve arazi alıp satabilmişlerdir. Bu sayede 18. yüzyıl başlarında Lefkoşa'nın 31 mahallesinden bir tanesi dışında hepsi karma mahallelere dönüşmüştür. Hıristiyanlara diğer bölgelerde olduğu gibi dinî muhtariyet tanınmış, âyinlerini serbestçe icra etmelerine, kiliselerini onarmalarına ve bağışta bulunmalarına izin verilmiştir. Bu durum, uzun vadede Hıristiyanların ve çoğunluk olarak Rum'lar'ın asimilasyona uğramasını engellemiş, millî kimliklerini korumalarına imkân sağlamıştır. Kıbrıs'ı 1625 senesinde ziyaret eden İtalyan asıllı seyyah Pietro Della Valle'ye göre Aya Napa Manastırı'ndaki yortuya bazı Müslümanlar da katılırdı. Kıbrıs'ı 1738'de ziyaret eden İngiliz asıllı seyyah ve yazar Richard Pococke'ye göre ise Müslüman erkekler ile

⁴⁵ Kemal Çiçek, *agm.*, s.378.

⁴⁶BOA.A.DVNS.MHM.d.116.121./Evail Şaban 1121 (Ekim/Kasım 1709).

⁴⁷ Muhassıl,devlete ait vergi ve gelirleri toplamak için görevlendirilmiş olan kişileri ifade eden bir terimdir.Muhassıllar görevli oldukları yere gittikten sonra buradaki mahalle ve köylerin defterlerini ele alarak servet durumuna göre vergi keserlerdi.Bu defterler daha sonra onlar tarafından maliyeye takdim edilirdi.Uygulamada yaşanan sorunlar nedeniyle 1842 yılında bu kurum kaldırılmıştır. (bkz. Mehmet Zeki Pakalın,*age.*, C.II., s.569.)

⁴⁸BOA.A.DVNS.MHM.d.148.147./Evail Rebiyülevvel 1155 (Mayıs/Haziran 1742)

⁴⁹ Kemal Çiçek, *agm.*, s.378.

Hıristiyan kadınlar genellikle evlenirlerdi⁵⁰. Ancak Müslüman kadınların Hıristiyan erkeklerle evlenmesi İslamiyet açısından uygun görülmediğinden bu konuda yaygın ve somut bir örnek yoktur.

Kendisi de Kıbrıs kökenli olan ve Osmanlı Devleti'nde dört defa sadrazamlık yapmış olan Mehmet Kamil Paşa, Kıbrıs Hıristiyanlarının genel karakterini, "*itaatkar, huzur ve asayiş taraflısı ve tüfek sesi işitmeyi sevmez, uslu bir halk*" olarak tanımlar. Ona göre içlerinden bazılarının Yunanistan'a gidip gelmelerinden dolayı ahlaklarının değiştiğini, bir kısmının da Kıbrıs'a gelip giden Yunanlardan etkilendiğini ancak bu gibilerin toplumun genel ahlakını bozacak sayıda olmadığını belirtir⁵¹.

Türk ve Rum toplulukları arasındaki ilişki, çok defa kendini belli eden eşkıyalık, kıtlık, korsan baskınları ya da vergi adaletsizliğine rağmen 1571'den 1878'e kadar olan dönemde genelde barış, iş birliği, yardımlaşma, karşılıklı anlayış ve hoşgörü ile saygı çerçevesinde gelişmiştir. Yüzylerce yılın tecrübe ve işbirliğinden geçerek olgunlaşan ortak yaşam kültürünü sabote eden gelişme 1821 yılında milliyetçi duygularla Mora'da Rum isyanı çıktığı zaman Kıbrıs kilisesi ve başpiskoposluğunun bu isyana katılması olmuştur. Her ne kadar baş piskopos Kyprianos ve ona destek veren piskoposlar cezalandırılmışsa da özellikle 1832 yıllarında bağımsız Yunanistan kurulduktan sonra Kıbrıs'ın Yunanistan'la birleşmesi projesinin ana yürütücülüğünü sürdürmeye devam etmesi Rum'lar ve Türk'ler arasındaki güven duygusunu tahrip ederek ortak yaşam kültürüne zarar vermiştir. Ama bunun dışında iki toplum arasındaki ilişkiler makul ve ölçülü bir çizgide ilerlemesini sürdürmüştür. Nitekim Türk ve Rum mahalleri adanın birçok yerinde ayrı ayrı değil iç içeydi. Aynı mahalle içinde Türk ve Rum hanelerin evlerine rastlamak mümkündü. İbadet yerleri ve mezarlıklar farklı olsa bile sosyal yaşamda alışveriş için aynı pazar yerleri, su için aynı çeşmeler veya ısınma ihtiyacı için odun toplamak amacıyla aynı ormanları kullanıyorlardı. Ada halkının masrafları için metropolit ve piskoposların Avrupalı konsoloslardan borç alarak yapmış olduğu harcamalar bile 1839 Tanzimat Fermanına kadar adanın Türk ve Rum toplumu tarafından ortaklaşa birlikte ödeniyordu⁵².

Adanın yöneticileri Türk olsa da birçok konuda kendilerine yardımcı olarak *Rum'ları* görevlendirmekten çekinmiyorlardı. Örneğin 1742 yılında Kıbrıs Muhassılı Hasan tarafından voyvoda ismiyle Acı Nikola isminde bir Rum görevlendirilmişti. Onun görevi, muhassıllık gelirlerini tahsil etmek ve bu konularda muhassıla yardımcı olmaktı⁵³. Bu yakınlığa rağmen iki toplum arasında özellikle dini konularda kesin ve katı bir kültürel duvar vardı. Din değiştirme olayları yok denecek kadar azdı. Esasen Türk'lerin Rum'lara yönelik bir din değişikliğine zorlama siyaseti zaten yoktu. Bilakis burada İslami eğitimin gerilemesine bağlı olarak Türk'ler arasında Rum gelenek ve göreneklerinin yaygınlaşmasından dolayı şikâyet ve tedbir talebini içeren resmi belgelere tesadüf etmek mümkündür. Örneğin 1813 yılında Şeyhülislamlığa Kıbrıs'tan gönderilen bir belgede adada İslami eğitimin zaman zaman kesintiye uğraması nedeniyle Rum'lar ve Türk'lerin birlikte yaşadığı yerlerde Rum adet ve Hıristiyan ahlakının yayıldığı ve Türk'lerin Rumca konuştuğundan bahsedilmektedir. Bu belgelerden birinde geçen; "*...bunların âtileri tehlikededir.*" ibaresi adanın yerel yöneticileri tarafından buradaki beka sorununu fark edildiğini göstermektedir. Tedbir olarak ise "*müderresin tahsisatı*"ndan

⁵⁰ Hasan Samani, Maria Mavrada vd. , *age.* , s. 33.

⁵¹ Hasan Samani, Maria Mavrada vd. , *age.* , s.26.

⁵² Mora yarım adasında 1821 yılında Rum isyanı çıktığı zaman Kıbrıs metropoliti ve piskoposları Kıbrıs'a sarf edilmek üzere İngiltere konsolosluğundan borç aldığı zaman 1847 yılına kadar bu borcun ödenmediği görülmüştü. İngilizler bunun ödenmesi için Osmanlı hükümetine başvurduğunda kendilerine bu husus hatırlatılmıştı. Kıbrıs muhassılı İsmail Hakkı'nın 13 Cemaziyülevvel 1263 (29 Nisan 1847) yılında İstanbul'a göndermiş olduğu konuyla ilgili arz yazısı için bkz.BOA.HR.MKT.18.68.1.

⁵³BOA.A.DVNS.MHM.d.148.149./Evasıt Rebiyülevvel 1155 (Mayıs/Haziran 1742).

aylık 1000 kuruş tahsisi ile iki seyyar vaiz tayin edilmesi düşünülmüştür.⁵⁴ Bu konuda asıl sorunu Frenk olarak isimlendirilen Katoliklerin Ortodoks Rum'ları kendi mezheplerine geçmeye teşvik için propaganda faaliyeti yürütmesi teşkil ediyordu. Özellikle Fransız rahipler bu konuda ön plana çıkmıştı. 1702 yılında bu propaganda çalışması etkili olmuş olacak ki Tuzla kazasında ikamet eden Andon oğlu Dinon, Ortodoks mezhebini terk ederek Katolik mezhebini kabul etmişti⁵⁵. Rum'ların mezhep değiştirmesi hem adada Katolik kilisesinin gücü artıracığı hem de için kendisine bağış yapan bir müntesibini kaybedeceği için Kıbrıs Ortodoks Kilisesinin işine gelmiyordu. Üstelik Sakız Adası gibi Akdeniz bazı adalarında zaman içinde ortaya çıkan Katolik yönetimlerin, Ortodoks Hıristiyanların din ve mezhep özgürlüğünü kısıtlayıcı uygulamaları hafızalarda canlılığını koruyordu. Osmanlılar ise adadaki din adamlarından cizye vergisi dışında vergi talep etmiyordu⁵⁶. Bu yüzden onların faaliyetinden Osmanlı Devleti kadar Kıbrıs Ortodoks Kilisesi de rahatsızdı. Osmanlı Devleti açısından ise bu durum, cizye gelinde oluşacak bir azalmadan daha ziyade Kıbrıs'ta oluşacak Katolik bir azınlık üzerinden Avrupalı Katolik güçlerinin etkisinin artacağı anlamına geleceği için çok da istenen bir durum değildi.

Adanın askeri zümre olarak isimlendirilen asker ve yöneticilerden oluşan bir zümresi bulunmaktaydı. Bu zümre sosyal hayatın akışında ve yönetiminde önemli bir etkiye sahipti. Bu zümreye Kıbrıs beylerbeyi, sancak beyleri, donanma mensupları, muhassıl, mütesellim, yeniçeriler, kale muhafızları, kadılar ve Müslüman din adamları dâhildi. Bunlar vergi ödemeyip adanın güvenlik, savunma, eğitim ve yargı hizmetlerinden sorumluydu. Bunların en önemlisi Kıbrıs beylerbeyi ya da Kıbrıs valisiydi. O, Lefkoşa'da yaşar ancak adanın birçok yerine kendi adamlarından atamalar yapardı. Kıbrıs'taki kalemiye⁵⁷ makamları onun arz yazısı ile hak eden kimselere verilirdi. Onun başka bir eyalete tayini çıksa bile adamlarının adada kalmaya devam ettiği görülmüştü. Örneğin daha önce Karaman valisi olan Mustafa Paşa'ya 1700/1701'lerde sefer için orduya katılması emredildiğinde adamlarının, atlarının ve sefer mühimmatının adada bulunması üzerine Kıbrıs valisi, Magosa ve Baf sancak beylerinden kadırgalarıyla bunları Anadolu'ya geçirerek Silifke'ye indirmesi emredilmişti⁵⁸.

Adanın Türk nüfusunun sosyal yaşamında vakıfların önemli bir yeri vardı. Esasen vakıflar, köken olarak ilmi, insani, vicdani, iktisadi ya da dini bir amacın gerçekleşmesi için aynı ya da nakdi bir miktar malın hukuki bir işlemle sahibi tarafından tahsis edilmesi ile ortaya çıkan sosyal kurumları ifade etmektedir. Vakıflar, ada geneline dağılmış olan Türk nüfusun yaşamında merkezi öneme sahip kurumlardı. Birçok cami, mescit, han, kervansaray, bedesten ya da medrese gibi kurum bizzat vakıflar tarafından kurulup işletiliyordu. Bunların finansmanı için çok sayıda dükkân, değirmen, debbağhane, ev ve arazi tahsis edilmişti ki bunlar da Kıbrıs'ın ticari ve ekonomik hayatında belli bir rol oynuyordu. Kıbrıs'taki vakıfların bir kısmı burada kurulan vakıflar olabildiği gibi ada dışında kurulup da Kıbrıs'ta malları bulunan vakıflar da vardı. Nitekim Piskopi mukataasının aşar geliri merkezi İstanbul'da bulunan Çorlulu Ali

⁵⁴BOA.FE.6.46.59./1 Cemaziyülahir 1228 (1 Haziran 1813) .

⁵⁵ Lefkoşe mollasından ve Kıbrıs beylerbeyinden Andon oğlu Dinon'un yakalanarak İstanbul'a gönderilmesi istenmişti. Konuyla ilgili Evahir Cemaziyülahir 1114 (Ekim/Kasım 1702) tarihli hüküm sureti için bkz. BOA.A.DVNS.MHM.d.112.191.

⁵⁶ İstanbul Rum patrikliğine bağlı Kıbrıs adasında bulunan Meryem Ana Manastırındaki 180 keşişten cizyeden başka vergi talep edilmemesi hakkındaki 29 Rebiyülahir 1242 tarihli emir sureti için bkz. BOA.Y.PRK.MYD.16.36.1.

⁵⁷Kalemiye zümresi, seyfiye, ilmiye ve mülkiye zümresi ile birlikte devleti ayakta tutan dört unsurdan birisiydi. Bunlar devlete ait resmi yazışmalar yanında tımar kayıtlarını tutarlar vergilerin hesaplanıp tahsil edilmesine nezaret ederlerdi. Defterdar ve nişancı en yüksek kalemiye makamlarıydı. Eyalet ve kazalarda görev yapan katipler de bu zümreye dâhildi.

⁵⁸ Kıbrıs beylerbeyi ile Magosa ve Baf sancak beylerine hitaben yazılmış olan hüküm sureti için bkz. BOA.A.DVNS.MHM.d.75.36.

Paşa Vakfına aitti⁵⁹. Aynı şekilde Üsküdar'da bulunan Valide Sultan Vakfının da Kıbrıs'ın değişik yerlerinde çiftlikleri bulunuyordu⁶⁰. Kösem Sultan'ın kızı Ayşe Sultan tarafından İstanbul'da kurulmuş olan vakfın da 1704/1705 yıllarında Omorfo kazasında çiftliği bulunmaktaydı. Bu çiftliğin mahsulü her sene darüssade hademelerine teslim edilmekte daha sonra da vakfın çalışanları ve masrafları için sarf edilmekteydi⁶¹. Yine İstanbul'da bulunan Tavşantaş yakınlarındaki Soğan Ağa Mahallesi'nde yer alan okul ve camiler için Sadrazam es-Seyyid Mustafa Paşa tarafından Kıbrıs Adası'ndaki Karpas ve tevabii mukataası gelirleri vakfedilmişti⁶². Merkezi ada dışında olan bu tür vakıfların varlığı adada İstanbul'daki merkezi otoritenin gücünü artırdığı gibi ada nüfusunun imparatorluğun genel nüfusuna entegrasyonunu da kolaylaştırıyordu.

Adada kurulan yeni vakıflar da vardı ki Sultan Selim Han Vakfı bu vakıflardan bir tanesiydi. Sultan II. Selim (1566-1574) adına kurulan bu vakfın kiraya verdiği değişik yerlerde değirmenleri bulunmaktaydı⁶³. Sultan Süleyman Han Cami-i Şerifi Vakfı da adada kurulan diğer bir vakıftı. 1700/1701 yıllarında bu vakfın tevliyeti günlük 40 akçe ile aslen bir sipahi olan Mustafa'ya aitti. Daha sonra ondan alınarak dergah-ı mualla kapıcıbaşılarından Hasan'a tevliyet görevi tevdi edilmişti⁶⁴. Selatin vakıflar niteliğindeki bu vakıfların tevliyet görevi darü's-sade ağaları tarafından değil bizzat padişah tarafından verilmekteydi⁶⁵. Yine Kıbrıs valilerinden olan Cafer Paşa tarafından kurulan Ağa Cafer Paşa Vakfı tarafından her sene 40.000 akçe Medine'de yaşayan fakirlere dağıtılmak üzere vakfedilmişti⁶⁶.

Adanın sosyal yaşamını bütün ada halkı açısından etkileyen olgulardan bir tanesi her dönem az ya da çok karşılaşılan eşkıyalık olaylarıydı. Eşkıyalık olayları, 17. yüzyıl ve 18. yüzyılda devletin diğer bölgelerinde olduğu gibi Kıbrıs'ta da görülen bir olguydu. Gerek Türk'lerden gerekse Rum'lardan eşkıyalık faaliyetine katılanlar olmuşsa da amaç adayı Türk yönetiminden kopararak bağımsız bir devlet haline getirmek değildi. 1821 Yunan isyanı çıktığında adanın başpiskoposu olan Kyprianos'un isyanı sayılmazsa bu eşkıyalık olaylarının sebebi genel olarak adanın yöneticileri olan "*ehl-i örfün*"⁶⁷ yasa dışı vergi tahsil etmesi, karşılıklı çıkar çatışması, makam ve rütbelerin dağıtımında haksızlık veya piskopos ve diğer Hıristiyan din adamları ile Rum'lar arasındaki anlaşmazlıklardı. Ada tarihinde valilerden yeniçeri ağasına, Türk'lerden Rum'lara varıncaya kadar geniş bir yelpazede birçok eşkıyalık olayı örnek olarak verilebilir. Dolayısıyla bu minvalde adadaki yönetici zümrenin lideri vasfını taşıyan Kıbrıs valileri keyfi ve usulsüz vergi tahsil etmekle ahalinin sosyal ve ekonomik hayatına zarar vermiştir. Örneğin 1700/1701 yıllarında eski Kıbrıs Valisi Cafer Paşa ve onun

⁵⁹Piskopi mukataasının aşar vergisi miktarı 1080 (1669-1670) yılında 21, 543 kuruştü.(bkz. BOA.EV.d.19019.)

⁶⁰ Bahse konu çiftlikler bir tane vakıf zabiti tarafından idare ediliyordu. Bu tarihlerde zabıt olan Ali vefat ettiği için vakıf mallarından 15.000 kuruş toplanamamıştı. Dolayısıyla Lefkoşe kadısı ve Kıbrıs müteselliminden bakiye kalan bu miktarı tahsil ederek İstanbul'a göndermeleri istenmişti. Konuyla ilgili Evahir Cemaziyülahır 1089 (Temmuz/Ağustos 1678) tarihli hüküm sureti için bkz.BOA.A.DVNS.MHM.d.96.49.

⁶¹ Kıbrıs beylerbeyine ve Lefkoşe kadısına 1016 (1607/1608) yıllarında gönderilmiş olan hüküm suretinde adı geçen çiftliklerin mahsulüne ve çiftliklerin işleyişiyle ilgili hususlara dışarıdan kimsenin karıştırılmaması emredilmiştir. bkz.BOA.A.DVNS.MHM.d.76.52.

⁶² Kıbrıs muhassılına, Lefkoşe ve Magosa kazaları naipleri ile bazı hususlar için bu adaya memur tayin edilen Abdurrahim Efendi'ye konuyla ilgili olarak Evail Safer 1163 (Ocak/Şubat 1750) tarihli hüküm sureti için bkz.BOA.A.DVNS.MHM.d.153.189.

⁶³BOA.EV.d.19019.

⁶⁴BOA.A.DVNS.MHM.d.75.19.

⁶⁵BOA.A.DVNS.MHM.d.75.19.

⁶⁶BOA.A.DVNS.MHM.d.76.55.

⁶⁷Ehl-i örf,Osmanlı Devleti'nde idare memurları hakkında kullanılan bir terimdir. Butabir daha ziyade ihtisap ağası gibi idari tedbirlerle iş görev ve levazım gibi halkın gündelik işleriyle en fazla ilgilenen kişilerdi. (bkz.Mehmet Zeki Pakalın,age. , C.I., s.510.)Bunun dışında eyalet,sancak ve kazalarda görev vali,sancak beyi,alay beyi,subaşı gibi görevliler de ehl-i örf zümresine dâhildi.

mübaşirleri cizye vergisi tahsilâtında ellerindeki resmi deftere göre bu vergiyi tahsil etmek yerine, her haneden 600 akçe almak şeklinde keyfi biçimde bu vergiyi tahsil etmekle suçlanmıştı. Sınırı aştığı ve ahaliye bu yüzden zulüm ettiği iddiası üzerine mevcut Kıbrıs valisinden onu ve mübaşirleri teftiş etmesi istenmişti⁶⁸. Ada halkını o kadar bezdirmişti ki daha sonra görev süresi dolup İstanbul'a döndükten sonra bir yolunu bulup yeniden adaya gelme ihtimali belirlediğinde ise Kıbrıs ahali bu durumdan yakınarak, onun için; "...vilayetimize beylerbeyi olup gelirse veyahut ma'zulen gelip oturursa birimiz karar etmeyip perişan ve perakende olmak muhakkaktır. " şeklinde serzenişte bulunmuşlardı⁶⁹. Kıbrıs valilerinden olan Ali Paşa da adanın gayrimüslimleri tarafından vergi usulsüzlükleriyle suçlanan yöneticilerinden birisiydi. İddialara göre engelli olan ya da bir iş ve meslek sahibi olmayan mükelleflerden veya çocuklardan dahi cizye vergisi tahsil etmişti. Bu vali, Rum metropolitten de "cerime" adıyla 2000 kuruş aldığı yetmezmiş gibi 500-600 kadar adamla "devr"⁷⁰ olarak isimlendirilen bir uygulama ile köylere ve kasabalara geziler düzenleyerek ahalden "devr akçesi" tahsil etmişti⁷¹.

Eşkivalıkla suçlanan diğer bir yönetici unsur yeniçeri ağalarıydı. Onlar da ahalden haksız vergi tahsil etmek ve keyfi davranmakla suçlanmıştı. Bunun nedeni ise adanın İstanbul'dan uzak bir coğrafya da yer alması sonucu merkezi denetimin eksikliğiydi. Bu cümleden olarak 1706 yılında Kıbrıs'ta yeniçeri ağası olan Kamber Mehmet, yanına papazlar, başpiskopos ve keşişler ile ahalden bazı kimseleri de alarak; "biz reaya vekiliyiz." diyerek ortaya çıkmış ve "harc-ı vilayet" adıyla 100.000 kuruştan fazla mal toplatmıştı. Toplanan bu malların bazısını oda harcı adıyla diğer ocak ağalarına ve bazısını da keşiş ve rahiplere taksim etmişti. Kıbrıs ahalisinin bu tarihte her sene 16.000 kuruş cizye vergisi ile 13.180 kuruş bedeli nüzul ödediği düşünülecek olursa toplanan meblağ epeyce yüksektir⁷². Yeniçeri ağaları gibi Kıbrıs'ın muhafazasından sorumlu olan alaybeyleri de yüksek vergi tahsil ederek ahaliyi güç durumda bırakıyordu. Örneğin 1706 yılında adanın alaybeyi olan Türk Hüseyin ve eski sarraf Konstantin ellerindeki herhangi bir ferman olmaksızın ada ahali üzerine 30-40 kese akçe vergiyi tarh ederek zorla tahsil etmişlerdi⁷³. Lefkoşa Alaybeyi Abdülgâfur da böyle biriydi. Lefkoşa Naibi Mevlana Mehmet'in bildirdiğine göre ahalden "oda harcı" adıyla 55 kese akçe toplamış, çıkardığı kargaşayla İslam hukukuna ait işlerin yürütmesine mani olmuştu⁷⁴.

Eşkivalık olaylarının faili bazen adanın yönetici zümresine mensup kimseler olabildiği gibi bazen halktan kimseler de olabiliyordu ve bunlar bazı örneklerden anlaşıldığı kadarıyla yönetici zümre ile işbirliği yapıyordu. Bu cümleden olarak 1700 yılında Yeniçeri Ağası Kamber Mehmet yanına aldığı ve kendisi gibi yeniçeri olduğu anlaşılan Asgar Ali, Hacı Hasan, Kara Mehmet, Çolak Hüseyin, Mahmut Çorbacı, Kara Yusuf ile Lefkoşa sakinlerinden Mehmet kethüda ile birlikte ulufe talebi ile isyan etmişlerdi. Kendilerine ulufeleri verildikten sonra dağılmamışlar, Müftü Mehmet Efendi'nin evini kuşatmışlar, Lefkoşa kadısı ve bazı vilayet ayanını zorla karargâhları olan Han-ı Cedid'e getirmişlerdi. Burası tüccara hizmet veren bir yer olmasına rağmen gayri meşru biçimde yeniçeri ve sipahilerin gelip zorla yerleştiği bir yer haline

⁶⁸ BOA.A.DVNS.MHM.d.75.53..

⁶⁹BOA.A.DVNS.MHM.d.78.108.

⁷⁰ Üst düzey memurların adamlarıyla köy ve kasabaları dolaşmasına "devr" denmektedir.Bu esnada geçtikleri ya da konakladıkları yerde masrafları olursa halktan bir miktar para alırlardı ki buna devr masrafı denirdi.Şikâyeteye sebep olan işte bu "devr" masrafıdır. (bkz. Mehmet Zeki Pakalın,age. , C.I., s.437.)

⁷¹BOA.A.DVNS.MHM.d.102.44./Evasıt Rebiyülevvel 1103(1692/1693) .

⁷² Bu ağır vergi yükü karşısında reyanın çoğu ya göç etmiş ya da iyice fakirleşmişti. Konuyla ilgili Kıbrıs valisine ve Lefkoşa mollasına hitaben Evahir Rebiyülevvel 1118 (Haziran/temmuz 1706) tarihinde yazılmış olan hüküm sureti için bkz.BOA.A.DVNS.MHM.d.115.29.

⁷³ Lefkoşa mollasına ve Kıbrıs mütesellimine hitaben konuyla ilgili olarak Evail Şaban 1121 (Haziran/Temmuz 1706) tarihli hüküm sureti için bkz. BOA.A.DVNS.MHM.d.116.121.

⁷⁴ Lefkoşe kazası naibine ve Kıbrıs muhassılı Hasana hitaben Evail Şaban 1156 (Eylül/Ekim 1743) tarihinde yazılmış olan hüküm sureti için bkz.BOA.A.DVNS.MHM.d.150.61.

gelmişti. Ama bu han, Lefkoşa'da bulunan Sultan Selim Han Cami-i Şerifi Vakfına ait bir bina olduğu için onların buraya yerleşmesi buradan vakıf adına gelir toplanamamasına neden olarak bu yönden de şikayet konusu olmuştu⁷⁵. Eşkıyaların hana yerleşmesi yetmezmiş gibi bir de çarşı ve pazarda silahlarıyla gezmeleri ahaliyi iyice tedirgin edince Kıbrıs valisine bu asileri dağıtması emredilmişti⁷⁶. 17. yüzyıl ve 18. yüzyılda padişahlar İstanbul dışında ülkenin tamamına gerçek manada hâkim olamadığı gibi onun atadığı Kıbrıs valisi de bu adaya hakim olamıyordu.

Eşkıyalık faaliyetinin öznesi bazı olaylarda Rum'lar olabilmekteydi. Örneğin muhassıl tercümanı olan Hristogaki bunlardan birisiydi. 1750 yılında kişisel servetiyle muhassılları kendi safına çekmek, ahalden gelişigüzel sâlyâne adı altında vergi tahsil etmek, bu sâlyâneleri kanuni rayiçten birkaç kat fazla tahsil etmek, senede 4-5 defa adamlarını vergi tahsili için ahaliye göndermek ve böylece fakir vergi mükelleflerine zulmetmekle suçlanıyordu. Ada sakinlerinden Andon ve Rizo isminde iki Rum İstanbul'a giderek onu şikayet etmişlerse de yapılan sorgulama neticesinde yine Kıbrıs sakinlerinden Papaz Yanni, Papaz Nikola, Marko, Kuril ve Papaz Kalir isimindeki kişilerin teşvikiyle bu suçlamaları yönelttikleri ortaya çıkmıştı. Bu konuda onların itirafı ortadayken padişah bu suçlamalarda gerçeklik payı olabileceğini ve şikayetçiler üzerinde manevi baskı kurulmuş olma ihtimalini de dikkate alarak, "...sıdk ve kizbe ihtimali olmaktan naşi keyfiyet-i merkumenin sıdk ve istikşaf olunarak hakikatın ma'lum olması fermanım olmağın..." diyerek Kıbrıs muhassılı Ebu Bekir ve Lefkoşa naibinden bu iddiaları soruşturmasını istemişti⁷⁷. 1701 yılında Lefkoşa'da mahkeme tercümanı Vazanya oğlu Pavlo isminde başka bir Rum ise ada eşkıyalarından bir grubun reisine para vererek Kıbrıs Alaybeyi Mustafa'yı katlettirmişti⁷⁸. Adanın önemli iktisadi kuruluşlarından olan ve Piskopi kazasında bulunan şekerhanede çalışan Luka oğlu Dimitri isimindeki başka bir Rum da bu konuda ön plana çıkmıştı. 1609/1610 yıllarında kendisine yöneltilen suçlamalara göre şekerhane nazırı olanlarla ortak hareket ederek burada çalıştırmak için insanların yaşadığı köy ve kasabalara gidiyor ve ardından bir miktar para aldıktan sonra onlara, "eda-yi hizmet eylediniz." diyerek tezkire veriyordu. Birkaç gün sonra ise bunu inkâr ederek onları tekrar şekerhane hizmetine alarak istediği parayı alıncaya kadar bu usulsüzlüğü sürdürüyordu. Bu iddialar İstanbul'daki padişah tarafından doğru bulunmuş olacak ki Kıbrıs valisi ve kadısından, onun ahalden almış olduğu paraların sahibine iade edilerek mahkeme huzurunda dava edilmesini emredilmişti⁷⁹. Öyle anlaşılıyor ki bu köylüler ocaklık yükümlüsü köylüler olup nüzul, avarız ya da sürsat benzeri tekalif-i örfiye olarak isimlendirilen vergileri ödemek yerine şekerhanede çalışarak bu vergiyi ödüyorlardı. Çalışmak istemeyenler ise bunun karşılığı olan nakdi parayı ilgili kişilere ödüyordu. Dimitri'nin usulsüz ve mükerrer olarak tahsil ettiği paralar bu vergiyle ilgili paralardı.

Ada halkı ile ada yöneticilerini karşı karşıya getiren en önemli konu ödenecek vergilerin oran ve başlığıydı. Esasen Fransız seyyah Tavernier, 17.yüzyıl ortalarında Larnaka'ya

⁷⁵ Kıbrıs beylerbeyi Mustafa'ya hitaben yazılıp onların han-ı cedidden çıkarılması hakkındaki hüküm sureti için bkz.BOA.A.DVNS.MHM.d.78.161.

⁷⁶ Konuyla ilgili olarak Kıbrıs beylerbeyi Ahmet Paşa'ya hitaben Evail Cemaziyülevvel 1112 (Ekim/Kasım 1700) tarihinde yazılmış olan hüküm sureti için bkz.BOA.A.DVNS.MHM.d.111.278.

⁷⁷ Padişah Evasıt Rebiyülevvel 1163 (Şubat/Mart 1750) tarihli hükümde; "...memalik-i mahrusemde olan reaya fukarasına bir gunezulm ve teaddi olunduğuna kat'a rıza-yı hümayunum olmayıb..." diyerek ada sakinlerinden iktisaden zayıf halli olanların korunması konusundaki hassasiyetini izhar ediyordu.Konuyla ilgili hüküm sureti için bkz.BOA.A.DVNS.MHM.d.154.134.

⁷⁸ Kıbrıs valisi Osman Paşa'ya ve Lefkoşa kadısına hitaben Evahir Safer 1113 (Temmuz/Ağustos 1701) tarihinde yazılmış olan ve konusu eşkıyanın dağıtılması için görevlendirilmiş olan dergah-ı mualla kapıcısına onların yapacağı yardım olan konuyla ilgili hüküm sureti için bkz.BOA.A.DVNS.MHM.d.111.311.

⁷⁹BOA.A.DVNS.MHM.d.79.34.

geldiğinde kentte karşılaştığı Hıristiyanlarla konuştuğu ve onlara hayatlarını nasıl kazandığını sorduğundan bahseder. Bu soru üzerine onlar haraç adını verdikleri cizyeyi adada çok az para olduğu için çok güç ödediklerini söylemişler ve haracı ödememek için, son 3-4 ay içinde 400 Hıristiyan'ın Müslüman olduğunu belirtmişlerdir. Onlara göre halk 18 yaşından başlayarak vergi yükümlüsü olmaktadır⁸⁰. Tavernierin bu aktarımında belli bir gerçeklik payı olduğu kabul edilse bile gayrimüslimlerin Müslüman olmasıyla ilgili vermiş olduğu bilgi abartılı olmalıdır. Çünkü Kıbrıs'ta bu ölçekte bir din değiştirme hadisesi meydana gelmiş olsaydı bunun Kıbrıs valilerinin raporlarına ya da İstanbul'dan ada yöneticilerine gönderilen emir ve fermanlara yansması gerekirdi. Böyle bir şey olmuş olsaydı buna herkesten önce Kıbrıs kilisesinin karşı çıkacağı ve en azından adadaki Hıristiyan nüfusun azalıp Müslüman nüfusun artmasına neden olacağı için ülke içinde ve ülke dışında harekete geçeceği açıktır. Toplam 307 yıllık Osmanlı idaresi boyunca kayıtlı mühtedilerin sayısının 400'ü geçmemesi bu gerçeğin bir göstergesidir⁸¹.

Eşkıyalık olaylarının ve vergi yükünün artması, Türk ve Rum ahalinin ada dışında değişik yerlere göç etmesine neden olmaktadır. Müslüman nüfusun Kıbrıs'tan göç ettiği yerlerin başında Adana, Sis, Tarsus, İçel ve Alaiye sancakları ile Payas kazası gelmekteydi⁸². Ancak Türk'ler kadar olmasa da Rum'lar da adadan göç ediyordu. Onlar da diğer Akdeniz adalarına ya da Anadolu'ya göç etmişti. Antalya onların göç ettiği yerlerden birisiydi. 1685 yılında Antalya'da Kıbrıs'tan göç edip gelerek buraya yerleşmiş ve neredeyse 40-50 seneden beri burada yaşayan Rum'lar vardı. Bunların bazının ismi, Anton, Yorgi, Dimitri, Kosta, Gregor, Anderye, Nikola, Mihail, Parli ve Bakomi idi⁸³.

Devlet eşkıyalık faaliyeti sonucu ortaya çıkan zulüm ve haksızlık karşısında ahalinin başka yerlere göç etmesine hiçbir zaman razı olmamıştır. Onların yaşadıkları yerleri terk etmesi hem gittikleri yerde yeni iskân ve asayiş sorunlarına yol açmakta hem de adanın mevcut düzenine zarar vermekteydi. Vergi gelirlerinin azalması bir yana adanın stratejik önemi dolayısıyla burayı koruyup mamur hale getirecek olan insan unsuru adada azalmaktaydı. Devlet 1571'den sonra kurulan mevcut durumun aksamadan sürdürülmesi ve geleceğe aktarılmasından yanaydı. Eşkıyalık olaylarını bu duruma bir tehdit olarak görerek bunu bertaraf etmek için askeri ve siyasi önlemler almaya yönelmiştir. Bu maksatla, göç edenlerin yerine getirilmesi için Kıbrıs valilerine ve muhassıllarına farklı tarihlerde ama sürekli biçimde aynı minvalde hükümler göndermiştir. Nitekim 1707/1708 yılında Kıbrıs Valisi Süleyman Paşa ve Lefkoşa mollasından göç etmek zorunda kalan ahalinin yerine getirilip durumlarına özen gösterilmesi emredilmiştir. Bu husus, "...Kıbrıs ceziresinin imarı için ahalsinin tekaliflerinde hatt-ı hümayunumla on altı bin kuruş tahkik olunup fimâba'd lazım gelen isti'mâlat ve kasabât ile etrafı perakende olan reayası yerlerine getirilip nizam-ı hallerine imtina'-i tâm olunmak üzere emr-i şerifimle tembih..." cümlesi ile ifade edilmişti⁸⁴.

Eşkıyalık olgusu kadar ada halkını mağdur eden bir diğer olgu ise korsanların zaman zaman Kıbrıs'a yapmış olduğu baskınlardı. Osmanlı Devleti'nin Avrupa'da savaş halinde olduğu devlete gönüllü olarak hizmet veren korsanlar Kıbrıs Adası'nı hedef alarak burada yağma faaliyeti icra ediyordu. Yağmalanan mallar ile esir edilen insanlar gemilerle başka bir ada ya da ülkeye götürülüyor, daha sonra buradaki pazarlarda satılıyordu. Özellikle 1649-1669 Girit Savaşı nedeniyle Venedikli korsanlar bu konuda ön plana çıkmıştı. Venedik hesabına çalışan korsanlar hem Anadolu sahillerine hem de Kıbrıs'a baskınlar düzenleyerek bir yandan ahalinin moralini bozuyor diğer taraftan da devletin gücünü ahali gözünde sorgulanır hale

⁸⁰ Jean-Baptiste Tavernier, *age.*, s. 224.

⁸¹ Kemal Çiçek, *agm.*, s. 378.

⁸² BOA.A.DVNS.MHM.d.127.123.

⁸³ Konuyla ilgili 1 Cemaziyülevvel 1096 (5 Nisan 1685) tarihli defter sureti için bkz. BOA.İE.DH.6.545.1.

⁸⁴ BOA.A.DVNS.MHM.d.115.135.

getiriyordu. Kıbrıs'ta devletin bu konuda aldığı temel önlem, başta Magosa Kalesi olmak üzere önemli kalelerin tahkim ve güçlendirilmesiydi. Kıbrıs valisinden Mogasa Kalesi'nde 300 askerin bulundurulması, bunlardan askerlik dışında işlerle meşgul olan olursa ya da başka bir yere giderek görev yerini boş bırakan çıkarsa onun tımarının elinden alınarak yerli ahaliden layık olan kimselere verilmesi isteniyordu⁸⁵. Kıbrıs'ın en önemli kalesi olan bu kaleyle ilgili bahse konu dönemde ciddi sorunlar vardı. Bu kalenin savunulması için en az 1000 askerin bulundurulması gerekiyordu. Bu askerler başlangıçta tımarlı ve gedikli statüsünde bu görevi ifa etmekteyken daha 1700-1701 yılı gibi erken bir dönemde, boşalan tımar ve gedikler iktisadi olarak güçlü kimseler tarafından para ile satın alınarak bunların uşak ve hizmetkârlarına kullanılmaya başlanmıştı. Bunların içinde ecnebi ve gayrimüslim kökenli kimseler de vardı. İktisadi olarak güçlü olan bu kişilerin umumiyetle adanın başka yerine emlak ve çiftliği bulunması yetmezmiş gibi bu kişiler, kalede görev yapan muhafızları kendi muhafızları gibi emlak ve çiftliklerinde kullanmaya başladı. Bu ise ada açısından önemli bir güvenlik riski ortaya çıktı. Bu yeni tımarlı ve gedikliler devlet yerine kendi efendilerine bağlı olup çok geçmeden adadaki zeamet ve tımar köyleri ile havas-ı hümayun köylerini de ele geçirdiler. Bu muhafızları kullananların bir kısmı daha önce adada valilik gibi üst düzey görevlerde bulunduktan sonra görev süresi dolduğu halde adada kalan kamu görevlileriydi. Bunlar çiftlikler edinmeleri yanında Magosa Kalesi'nde bulunan saray ve mükellef evleri de yıkıp kendi çiftliklerine katmışlardı. Adanın mevcut valileri ise bunlarla başa çıkacak güçte değildi⁸⁶. Buna ilave olarak Kıbrıs'ın önemli noktalarında bulunan kalelerdeki muhafızların burada ikamet etmeyip kimisinin ahaliye karışıp sıradan bir insana dönüşerek köylerde ikamet etmesi güvenlik sorununu büyütüyordu⁸⁷.

Kıbrıs'ın korsan saldırılarına karşı muhafazası için İstanbul'dan yeniçeriler gönderilmişti. Ancak İstanbul'daki yeniçeri ocağının bozulmasına paralel şekilde Kıbrıs'ta görev yapan yeniçerilerin düzeninde de bir bozulma göze çarpıyordu. Örneğin 1604/1604 yıllarında Kıbrıs yeniçerilerinden İbrahim isimindeki bir asker kişi, Müslim ya da gayri Müslim ahalinin buğdayını düşük fiyatla satın alarak ambarında depoluyor daha sonra da kıtlık dönemlerinde bunu yüksek fiyatla Avrupalı tüccara satıyordu. Onun gibi hareket eden resmi ya da gayri resmi başka karaborsacılar da vardı ki bunlar adada ortaya çıkan kıtlığın çoğu zaman hem faili hem de bundan en çok faydalanan kişiler olmuşlardı⁸⁸. Ayrıca çoğu yeniçeri görev yerine gitmiyor, görevlendirildiği yerde durmuyordu⁸⁹. Yeniçeriler öldüğü ya da emekli olduğu zaman onların görevi önceki yüzyıllarda aynı ocaktan kul oğlanı ya da Anadolu yiğitlerine verilirken Kıbrıs'ın bazı gayrimüslimleri cizye vergisi vermemek için Müslüman olup gedik almaya başlamıştı. Konuşma engelli olan ya da zihinsel açıdan malul kimselerin de gedik alarak yeniçerilik yapmaya başladığı görülmüştü⁹⁰.

⁸⁵BOA.A.DVNS.MHM.d.76.59.

⁸⁶ Kıbrıs beylerbeyi ve Kıbrıs'taki kadılara 1112'lerde (1603/1604) gönderilen hükümde görev süresi dolan beylerbeylerinin İstanbul'a gönderilmesi, onların adada kalan adamlarının havas-ı hümayuna karıştırılmaması, boşalan tımar ve gediklerin yarar ve dilaver Anadolu yiğitlerine verilmesi yanında ahalinin gereği gibi korunması emredilmişti. (bkz. BOA.A.DVNS.MHM.d.75.119.)

⁸⁷ Kıbrıs valisi Ahmet'ten kale neferlerini yoklayarak mevcut olan ve olmayanları tespit etmesi, yerli yeniçeri, zeamet ve tımar mensuplarını teftiş etmesi ve buna dair defteri İstanbul'a göndermesi istenmişti. Konuyla ilgili 1102 (1690/1691) tarihli hüküm sureti için bkz.BOA.A.DVNS.MHM.d.100.33.

⁸⁸BOA.A.DVNS.MHM.d.76.69.

⁸⁹ Sadrazam Mustafa Paşa'nın kapıcıbaşlarından olan Lokman'a gönderilmiş olan konuyla ilgili hüküm sureti için bkz.BOA.A.DVNS.MHM.d.89.23.

⁹⁰ Kıbrıs beylerbeyine, defterdarına ve Kıbrıs yeniçerileri ağasına hitaben 1112'lerde (1700/1701) yazılan hüküm suretinde onlardan yeniçeri kadrolarına ocaktan yarar kul oğlanları ve Anadolu yiğitlerinin alınması ve bunlar varken başkalarına dirlik verilmemesi hakkında gönderilmiş olan hüküm sureti için bkz.BOA.A.DVNS.MHM.d.75.78.

Adanın korsanlara karşı muhafazasında görev alan bir de sipahiler vardı. Bunların büyük kısmı tımarlı sipahiydi. Bunlar Kıbrıs'a zarar veren baskınlara karşı mücadele ederek onların mallarını canlarını korumaya çalışan, ahalinin korsanlara esir düşmesine mani olan askerlerdi. Ancak onların da daha 1700/1701'lerde ciddi sorunları vardı. İddialarına göre Kıbrıs ahalisinin ve adanın korunması için çok sayıda kayıp vermelerine rağmen düşmanla mücadele ederken elde ettikleri esir ve mallara Kıbrıs valisi el koyuyor, ganimetlerine mani oluyordu. Onlara göre bu sebeple; "...küffar gemileri zarar kastına çekildiğin(de) kimse karşı varmayıp nice mahalde zarar tertib olmak..." gibi sonuçlar doğuyordu⁹¹. Ayrıca zeamet ve tımarlara sahip olmayla ilgili resmi belgeler ahali arasında parayla alınıp satılıyordu. 1642/1643 yıllarında bunlara para ile sahip olan kişiler, ahalinin mahsulüne el koyuyor, kendi hizmet yerlerini boş bırakıyordu⁹². Eşkıyalık, vergi tahsili ve korsan baskınları konusunda yaşanan birçok sorun ve çatışmaya rağmen mesele hiçbir zaman adanın asli unsurunu oluşturan Türk ve Rum toplumları arasında kitlesel bir mücadeleye evrilmedi. Olaylar sınırlı bir bölgede ve küçük bir ölçekte kaldı. Bunda uzun yüzyıllar boyunca oluşmuş olan ortak yaşam pratikleri yanında hak arama kanallarının her iki toplum için de açık olmasının etkisi vardır. Bunun da etkisiyle Kıbrıs'ta Anadolu'da görüldüğü gibi Celali İsyanı türü büyük isyanlar yaşanmadı. Bunda Kıbrıs'ın nüfusunun önemli bir kısmının gayrimüslim olmasının yanında ada ahalisinin Anadolu'ya kıyasla daha zengin olması ve adadaki yönetimin Anadolu'ya kıyasla daha küçük bir yer olan Kıbrıs'a kolaylıkla hakim olabilmesi etkili olmuştur. Dönemsel olarak ortaya çıkan kıtlıklar adanın sosyal yaşamını olumsuz biçimde etkileyen başka bir olguydu. İklim koşullarındaki istikrarsızlık yanında adanın su kaynaklarının yetersiz olması ve çekirge istilası kıtlığın başlıca nedeniydi. Fransız seyyah Tavernier'e göre ada, sık sık çekirge istilasına uğruyor; çekirgeler buğdayları henüz yeşilken yiyorlar ve bütün bahçelere zarar veriyorlardı. Çekirgeler sıcak havalarda havalanarak büyük bir bulut gelmişçesine havayı karartıyorlar ama kuzey yönünden yıldız rüzgârı esmeye başlayınca onları denize sürüklüyor ve onların yok olmasını sağlıyordu⁹³.

Kıtlığın diğer sebebi ise genellikle iklim koşullarındaki istikrarsızlık ve susuzluktu. Kıbrıs'ın eski dönemlerde ihtiyaç duyulan su ihtiyacı, pınarlar, kuyular ve sarnıçlara doldurulan yağmur sularından sağlanırken, Roma döneminde Lefkoşa'daki Değirmenlik'ten Salamis'e 23 km. uzunluğunda oluşturulan su kemerleri adanın su ihtiyacının karşılamasına önemli bir rol oynuyordu. Bu mesele büyük ölçüde iklim koşullarıyla ilgiliydi. Kıbrıs Adası, makro iklim sınıflandırılmasına göre "yarı kurak" şeklinde adlandırılan iklim kuşağında yer aldığından ve aynı zamanda Akdeniz iklim alanında bulunduğundan yazları sıcak ve kurak, kışları ise ılık ve yağışlı geçmekteydi. Yağmurlar dönemsel olarak daha çok Kasım-Nisan döneminde yoğunlaşmaktaydı. Yazların kurak geçmesi bahçe tarımı ve hayvancılığın verimli ve sulanabilir küçük vadilerle sınırlı kalmasına yol açmıştır. Osmanlı yönetiminin başlarında Lefkoşa, Girne ve Karpas kazalarında 42 değirmen bulunmaktaydı. Bunlar ve Venedik yönetiminde kullanılan su kaynakları ile örfi ve hukukî uygulamalar pragmatist biçimde fazla değiştirmeden sürdürüldü. Bunun yanında Venedik ve eski devirlerden itibaren kullanılan, ancak yıpranan ve bozulan su sistemlerinin ıslah çalışmaları gerçekleştirildi. Kıbrıs'ın Osmanlı yönetimindeki ilk

⁹¹ Kıbrıs beylerbeyine ve Kıbrıs'ta bulunan kadılara bu tarihlerde gönderilen hüküm suretinde onlardan 1571'deki fetihten o ana kadar devam eden geleneklere göre hareket etmeleri emredilmişti. (bkz.BOA.A.DVNS.MHM.d.75.43.)

⁹² Lefkoşa mollasına konuyla ilgili olarak Şevval 1052 (Aralık/Ocak 1642/1643) tarihinde gönderilmiş olan hüküm sureti için bkz.BOA.A.DVNS.MHM.d.89.24.

⁹³ Jean Baptiste Tavernier, *age.*, s.229.

bütçe defterinde Lefkoşa'ya su getiren kemerlerin inşaatına 25. 800 akçe para harcandığı görülmektedir⁹⁴.

Kıbrıs'ta, Osmanlı Dönemi'nde sulanması mümkün olmayan arazilerde tarım, sadece açılan su kuyularıyla yapılabiliyordu. Bu yüzden tarlalar Kıbrıs'ta değerlerine ve özelliklerine göre kıraç, sulu, su basar ve âlâ tarlalar şeklinde gruplandırılmaktaydı. Akarsularla sulanabilir araziler Kıbrıs topraklarında Mesarya, Karpas, Leymosun ve Hirsofi kazalarında yoğunlaşmaktaydı. Ekilebilen araziler için yeterli su kaynakları bulunmadığından, akarsu veya su kuyularına sahip olanlar suları satarak veya kiralayarak büyük gelirler sağlayabiliyordu⁹⁵. Kıtık döneminde ahalinin gıda ihtiyacının karşılanması önemli bir zaruret halini aldığımda ada dışındaki yerlerden özellikle Anadolu'dan adaya hububat nakli usulüne başvuruluyordu. İçel ve Kocaeli sancağı ile Bergama ve Çandarlı havalisi ada ahalesinin buğday temin ettiği yerlerin başında geliyordu⁹⁶. Bu konuda İçel sancağı ön plana çıkmıştı. İçel sancağı Silifke İskelesi vasıtasıyla adanın sadece buğday ve tahıl değil aynı zamanda odun, saman ve et gibi ihtiyaçlarının karşılanmasında da mühim bir rol oynuyordu. İçel'in Kıbrıs'a coğrafi yakınlığı buradan yapılacak nakliyatın masrafını düşürüyordu. Sancak dâhilinde bulunan Silifke, Anamur ve Gilindire iskeleleri adaya yapılan ihracatın gerçekleştiği başlıca yerlerdi. Şiddetli kuraklığın yaşandığı bazı dönemlerde ise Kocaeli ve Karamürsel taraflarına Kıbrıs'tan tüccarların gelerek buradaki Kavacık İskelesi vasıtasıyla adaya buğday naklettiği görülmekteydi⁹⁷. Bu iş için tüccarlara özel izin verilmesinin dışında bazen devlet tarafından bir mübaşir tayin edilir ve ona hazine tarafından tahsis edilen bir ödenek üzerinden satın alma faaliyeti gerçekleştirilirdi. Adaya getirilen buğdayın fiyatını, bu iş için Anadolu'da buğday tüccarı ya da buğday üreticisine ödenen meblağ, navlun ücreti, nakliyat esnasında oluşan zayıyat ve diğer masraflar belirlerdi. Adaya getirilen buğday buna göre belirlenecek bir fiyat düzeyinden ve belli bir deftere göre ahaliye satışa sunulurdu. Satın alınan buğdayın mühim bir kısmı genelde "miri hinta" olarak isimlendirilen ve ocaklık yükümlüsü ahalinin devlete teslim ederek devletçe savaş, sefer, kıtlık gibi nedenler için depolanmış olan buğdaydı. Kıbrıs'ta sosyal hayatın bir parçasını sürgünlerle gelen insanlar oluşturuyordu. Osmanlı döneminde Anadolu ve değişik yerlerden çok sayıda insan ya da topluluk belli tarihlerde bireysel olarak ya da kitlesel biçimde Kıbrıs'a sürgün edilmiştir. Bu hem bir ceza ve "islah-ı nefis" aracı olarak hem de adanın Türkleşmesi adına kullanılan bir araç olarak ada tarihinde yerini almıştır. Adaya sürgün yoluyla gelenler sahip oldukları Türk-İslam kültürünü adaya aktarmada iradi ya da gayri iradi olarak belli bir rol oynamışlardır. Ancak sayıları sınırlı olduğu için adanın genel kültürel dokusunu değiştirecek büyük bir etki meydana getirememişlerdir. Haddizatında sürgünle gelenler uzun süre burada kalmak için değil en kısa sürede geri dönmek düşüncesiyle hareket etmiştir. Rüşvet ya da başka araçlarla yolunu bulanlar ilk fırsatta Anadolu'ya ya da geldikleri yere geri dönmüştür. Kıbrıs'ın Rumeli'den farklı olarak su kaynaklarının ve meralarının yetersiz olması hayvancılık için elverişli bir ortamın oluşumunu engellerken bu durum asıl mesleği hayvancılık olan konar-göçer Türk aşiretlerinin Kıbrıs'tan uzak durmasını beraberinde

⁹⁴ Güven Dinç ve Cemil Çelik, "Osmanlı Dönemi Kıbrıs Su Vakıfları (1571-1878)", *Mediterranean Journal of Humanities*, II/1, 2012, s.39.

⁹⁵ Güven Dinç ve Cemil Çelik, *agm.*, s. 39.

⁹⁶ Kıbrıs valisine ve Lefkoşa mollasına hitaben konuyla ilgili olarak Evail Şaban 1126 (Ağustos/Eylül 1714) tarihinde yazılmış olan hüküm sureti için bkz.BOA.A.DVNS.MHM.d.122.70.

⁹⁷ Katozlu Presko isminde gemi reislerinden bir denizci Kavacık İskelesi'nden aldığı 6.000 kile buğdayı Kıbrıs Adasına götürmek için izin istemişti. Kıbrıs Adasına buğdayı taşıdıktan sonra Kıbrıs kadısından hüccet getireceğini söylediği zaman bu husus İstanbul kadısı tarafından ilam haline getirilmiş ve izin kendisine verilmişti. Konuyla ilgili olarak Lefkoşa mollasına, İznikmid kazası ile Karamürsel kazası naibine ve Boğazhisarı dizdarına hitaben Evail Rebiyülevvel 1121 (Mayıs/Haziran 1709) tarihinde gönderilmiş olan hüküm sureti için bkz.BOA.A.DVNS.MHM.d.116.60.

getirmiştir. Göç ettirilenler arasında gözden düşen devlet adamları yanında suç işlediği için toplumsal yaşam adına risk oluşturan kişiler ile eşkıyalık olaylarına karışmış aşiretler ve aşiret mensupları vardır. Bu durum onların ada ahali gözünde cazibesini azaltırken Anadolu'da yaşayan sıradan insanlar için de adanın olumsuz bir anlam yüklenmesine neden olmuştur. Osmanlı Devleti, sürgün için sadece Kıbrıs değil ama Sakız Adası, Rodos Adası, Bozcaada⁹⁸ ya da Limni Adası gibi Adalar Denizi'ndeki diğer adaları da sürgün mahalli olarak kullanmıştır⁹⁹. Kıbrıs Adası'na sürgün edilenlerin başında devlet adamları gelmektedir. Bunlar genelde Magosa ya da Lefkoşa Kalesi'nde kalebent olarak zorunlu ikamete tabi tutulmaktadır. Sürgün süresi dolunca fermanla salıverilmekte ve kendi şehrine dönmesine izin verilmektedir. Nitekim 1703 yılında Rumeli kazaskeri Dede Mehmet, Anadolu kazaskeri Mustafa, Bursa kadısı Ahmet, eski müftü Süleyman ve onun kahyası Semercioğlu Ahmed ve telhisçisi Mehmet ile mirahor Ali ve kapıcı Mustafa isimli kişiler yolsuzlukları nedeniyle Magosa Kalesi'nde kalebentlik cezasına mahkum edilmişlerdi¹⁰⁰. Bireysel ya da örgütlü suç işleyip adaya sürgün gönderilen kişiler daha çok Adana, Tarsus, İçel, Alaiye, Anamur¹⁰¹, Mut¹⁰², Antalya, Burdur ya da Isparta gibi eyalet, sancak ve kazalardan geliyordu. Bu kazaların Kıbrıs'a yakın olması buralardan adaya yapılacak sürgünleri ekonomik hale getiriyordu. Denize komşu olmayan iç kesimlerdeki kazalardan tutulan mahkûmlar denize yakın kazaların iskele ve limanları vasıtasıyla deniz yoluyla Kıbrıs'a gönderilmekteydi. Nitekim 1713 yılında Adana sakinlerinden Derviş Paşa oğlu Hüseyin ve kethüdası olan Yusuf, örgüt kurup vergi tahsilâtına engel oldukları gerekçesiyle Kıbrıs Adası'na sürgün edilmişti. Sürgünün amacı hem cezalarını çekmesini hem de "ıslah-ı nefis" olmalarını sağlamaktı¹⁰³. Sürgün edilen bir diğer zümre ise aşiret mensuplarıydı. Onların Anadolu'da yaşam biçimi olarak konar-göçer bir yaşam tarzına sahip olması yerleşik nüfus ile aralarında anlaşmazlık çıkmasını işin tabiatı gereği kolaylaştırıyordu. Bu anlaşmazlık kolayca suça dönüştüğünde ise onlara karşı uygulanan bir güvenlik tedbiri onların Kıbrıs'a aileleriyle birlikte göç ettirilmesi idi. Nitekim 1714 yılında Halep eyaletinde yaşayan Kılıçlı ve Koyunoğulları aşiretine bağlı 400'den fazla kişi aileleriyle birlikte Kıbrıs'a göç ettirilmişti. Göç için Payas ve İskenderun İskeleyi kullanılmış ve buraya gelen gemilerle parça parça bu nakliyat gerçekleşmişti¹⁰⁴. Pehlivanlı aşiretine mensup Tavlik cemaatinden bir grup insan da Kıbrıs'a göç ettirilenler arasında yer alıyordu¹⁰⁵.

Osmanlı Devleti'nin coğrafi olarak Kıbrıs'tan epey uzak bir mevkide bulunmasına rağmen Kıbrıs ahalisinin sosyal hayatlarına etki eden doğal afetlere karşı onların yanında durmasının yanında onların gündelik hayatlarını kolaylaştıracak yardım ve yatırımları yapmaktan da geri durmamıştır. Bunu herhangi bir din ya da etnik köken ayrımı gözetmeden

⁹⁸ Karaburun sakinlerinden Ali'nin kardeşi Mehmet Bozcaada'da kalebent cezası almıştı. Konuyla ilgili Evasıt Şevval 1125'de (Ekim/Kasım 1713) yazılan yazı sureti için bkz. BOA.A.DVNS.MHM.d.121.27.

⁹⁹ Limni Kalesi'nde 1122 yılında gemici taifesinden Yenibahçeli Davut ve Minareci oğlu Osman ile Horhorlu oğlu Ali ve Kasımpaşalı Seferi Mehmet hapis iken Evasıt Şevval 1122 (Kasım/Aralık 1710) tarihinde Limni Kalesi dizdarına gönderilen bir fermanla salıverilmişlerdi. (bkz. BOA.A.DVNS.MHM.d.117.25.)

¹⁰⁰ Magosa Kalesi dizdarı, Lefkoşe mollası ve Kıbrıs beylerbeyine Evahir Muharrem 1115 (Mayıs/Haziran 1703) tarihinde gönderilen hükümde bu kişilerin çavuşlarıyla Kıbrıs'a gönderildiği ve ferman çıkmadıkça bunların salıverilmemesi emredilmiştir. (bkz. BOA.A.DVNS.MHM.d.114.33.)

¹⁰¹ BOA.A.DVNS.MHM.d.121.54./Evahir Recep 1125 (Temmuz/Ağustos 1713).

¹⁰² Mut kasabasının ayan ve eşrafi İstanbul'a yazı göndererek kasabalarının suhte ve levent eşkıyasının birleşme yeri haline geldiğini belirtmişlerdir. (bkz. BOA.A.DVNS.MHM.d.75.144.)

¹⁰³ Lefkoşa mollasına gönderilen konuyla ilgili hüküm sureti Evail Ramazan 1125 (Eylül/Ekim 1713) tarihlidir. (bkz. BOA.A.DVNS.MHM.d.121.21.)

¹⁰⁴ Kıbrıs valisi Mehmet Paşa'ya hitaben Evahir Zilkade 1126 (Kasım/Aralık 1714) tarihinde yazılmış olan konuyla ilgili hüküm sureti için bkz. BOA.A.DVNS.MHM.d.120.140.

¹⁰⁵ Lefkoşe mollasına ve Yeniilhası voyvodasına ve pehlivanlı mir aşiretine gönderilen hüküm sureti Evail Safer 1126 (Şubat/Mart 1714) tarihlidir. (bkz. BOA.A.DVNS.MHM.d.122.14.)

bütün Kıbrıs ahalisini kucaklayan bir bakış açısıyla yapmıştır. Nitekim adanın susuzluk sorununa kayıtsız kalmamış ve bu cümleden olarak 1876/1877'de Magosa kazasındaki su kaynakları ile Magosa'nın varoş kasabalarına buradan akan suyun yataklarını ıslah etmiştir. Çünkü buradan gelen su varoş kasabalarındaki çeşmelere geliyor buradan da ahali tarafından gündelik yaşam için kullanılıyordu. Aynı şekilde Magosa Kalesi'ne komşu olan hendeklerin üstündeki köprüler zamanla harabeye döndüğünde bunların tamiri için gerekli olan 17,741 kuruş "*menafi sandığı*" temettü gelirlerinden karşılanmıştı¹⁰⁶. Konuyla ilgili Şura-yı Devlet mazbatasında geçen; "...*zikrolunan mecranın bütün bütün bozulmasından naşi iki cesim kasaba halkının zaruret ve meşakkat-i fevkaladeye giriftar oldukları...*" ibaresi devletin ada sakinlerinin sorunlarından haberdar olduğunu göstermektedir¹⁰⁷. Kıbrıs Adasında Lefkoşa'da bulunan ve Latin kökenli insanların sakin olduğu miri sarayın zamanla harabeye dönüşmesi ve ardından çıkan yangınla iyice zarar görmesi üzerine bunun tamir edilmesi Ocak/Şubat 1714'de Kıbrıs valisine emredildiğinde ondan ahali den bir akçe ya da malzeme almaması ayrıca ahaliyi ücretsiz çalıştırmaması emredilmişti¹⁰⁸. Kıbrıs muhassılına Eylül/Ekim 1745'de gönderilen hükümde, "...*Kıbrıs ceziresi mukataa-i cesimeden olan mahalli reaya vü beraya ve fukara ve gurebası himayet ve iyad-ı zulm ve taaddiden siyanet...ve teklif-i âdiye vukuunda dahi tahammüllerinden ziyade nesne harc ve takriz ile mükedderü'l-ahval olmalarına ruhsat verilmeyip...*" ifadesi yer almaktadır¹⁰⁹. Kıbrıs Adası 1878'de İngiliz yönetimine geçtiği zaman da devletin Kıbrıs ahalisine yardım ve himayesi devam etmiştir. Adadaki yeni yönetimine rağmen Osmanlı Devleti, adanın yiyecek maddeleri açısından kıtlık yaşamamasına özen göstermiştir. Nitekim 1912 yılında Birinci Balkan Savaşı çıktığı zaman bir tedbir olarak Osmanlı topraklarından yurt dışına hububat ihracı yasaklandığı halde Kıbrıs bundan muaf tutulmuştu¹¹⁰. Yine bu adaya 1899 yılında 100 kadar Ankara keçisini Mister George isminde bir İngiliz tüccar vasıtasıyla göndererek buradaki hayvancılığı geliştirmeye çalışan yine Osmanlı Devleti'ydi¹¹¹. Bu durum onun ada ahaliyle kurmuş olduğu kültürel bağ ve duygudaşlığın bir tezahür ve sonucudur. Nitekim 1894 yılında Limasol şehrini yoğun yağışların sonucunda su bastığı zaman buradaki Müslüman ahalinin mağduriyetine karşı İngilizlerin kayıtsızlığı Yıldız Sarayı'nda "*şayan-ı teessüf*" bir durum olarak karşılanmıştı. İngiliz yönetimi tarafından sel mağdurlarına yardım edilmekte olduğu için gazetelere bu konuda bir beyanda bulunulmadığının bildirilmesi üzerine II. Abdülhamit (1876-1919), "*Allah vere de mesmuat-ı vâkıa doğru ola.*" demişti¹¹². Adanın yeni sahipleri olan İngilizler, Türklerin farklı unsurları barış içinde bir arada yaşatma politikasını koruyamayarak çatışmalarla anılan bir ada miras bıraktı. 1895 yılında Konya vilayetinden Dâhiliye Nezaretine gönderilen bir telgrafta göre Alaiye'ye Kıbrıs'tan gelmiş olan bir kayığın kaptanı, Alaiye kaymakamına Kıbrıs'ta Müslüman ve Hıristiyan halk arasında gerginlik ve mücadele çıktığı için halkın etrafa dağılmakta olduğunu

¹⁰⁶ Temettü kelimesi kâr etme, kazanma anlamında kullanılan bir kelimedir. Kâr anlamına gelir.(bkz.Ferit Devellioğlu,age.,s.1073.)

¹⁰⁷BOA.İ.ŞD.31.1486./24 Nisan 1292 (4 Mayıs 1876).

¹⁰⁸ "...*saray-ı mezkurun tamir ve termimi için kemasne(?) namıyla ve ahir vechle ahali-i vilayetten bir akçe ve bir nesne almayıp ve reaya u berayabiliücret istihdam olunmamak üzere vulat-ı sakin olmak için saray- merkumun tamir ve termimine müsaade-i hümayunum olmuştur.*" (bkz. BOA. A.DVNS.MHM.d.120.60.)

¹⁰⁹ Konuyla ilgili olarak Kıbrıs muhassılına yazılan hüküm suretinin tarihi Evahir Ramazan 1158'dir. (Eylül/Ekim 1745). (bkz. BOA. A.DVNS.MHM.d.151.169.)

¹¹⁰ Konuyla ilgili şukkanın tarihi 28 Teşrinisani 1328 (11 Aralık 1912) olup altında aslen Kıbrıslı olan Mehmet Kamil Paşa'nın imzası vardır. (bkz.BOA.FE.2.14.70.)

¹¹¹ Yıldız Sarayı baş kitabete dairesinden konuyla ilgili olarak 22 Recep 1317 (26 Kasım 1899) tarihinde gönderilmiş olan resmi yazının sureti için bkz.İ.HUS.75.120.1.

¹¹² Yıldız sarayı baş kitabete dairesi adına Ser Kâtip-i Hazret-i Şehriyâri Tahsin adıyla çıkarılan yazı suretinin tarihi 18 Teşrinisani 1310'dur. (30 Kasım 1894). (bkz. BOA.İ.HUS.85.1.)

bildirmişti¹¹³. Osmanlı Devleti'nin Kıbrıs'ta yerini alan İngilizler, yönetim ve toplumsal hayat alanında bir dizi yenilik ve faaliyet gerçekleştirdiler. Adanın kontrolünü ele aldıktan sonra burada "meclis-i kavanin" adıyla bir kurum meydana getirdiler. Bu meclisin başında kraliçe tarafından bizzat atanan bir tane yüksek komiser bulunurken üye sayısı 12 olarak belirlenmişti. Yeni kurulan İngiliz yönetimi çok geçmeden Kıbrıs'taki askeri ve siyasi hâkimiyetlerini güçlendirecek yatırımlar yapmaya yöneldi. Bu doğrultuda karakolları donatıp, hükümet konağını tamir ederken liman ve kaleyi daha kullanışlı hale getirdiler. Kazalar itibarıyla İngilizlerin 13 Temmuz 1878'den 1 Ocak 1879 tarihine kadar adada yapmış olduğu yatırımlar şunlardı¹¹⁴;

Kaza Adı	Yapılan Faaliyet	İngiliz Lirası	Şilin	Peny	
Famagosa	İnşa Edilen Yollar	40	16	4	
	Barakaların Tamiri	20	19	9	
	Hapishanenin Tamiri	33	2	5	
	Kulübeler İnşası	9	0	10	
	Zaptiye Karakollarının Tefrişi	22	0	0	
	Hükümet Konağının Tamiri	16	12	10	
	Liman İskelesi İnşası	21	6	4	
	Polis Barakaları	15	17	4	
	Hapishanenin Gardiyan Odası Tamir İnşası	54	14	2	
	Genel Arazilere Ait Dolapların İnşası	5	8	0	
	Liman Ve Kale Tamiri	12	6	2	
	Satın Alınan Levazım Malzemeleri	10	0	0	
	Girne	Mahallenin Tamiri	1341	9	5
		Gümrük Rıhtımı Tamir Ve İnşası	148	4	2
Kalenin Tamiri		524	13	7	
Famagosta'ya Kadar İnşa Edilen Yol		16	11	10	
Kiralanan Binaların Tamiri		292	10	4	
Hükümet Konağının Bazı Küçük Tamirleri		8	1	3	
Zaptiye Ahırlarının İnşası		95	0	0	
Hükümet Konağının Duvarının Tamir ve Yeniden İnşası		28	0	0	
Hükümet Konağının İç Kısımlarının Tamiri		27	0	0	
Bazı Küçük Tamirler		13	16	4	
Limasol	Hükümet Konağının Tamiri	22	15	11	
	Polis Baraka ve Ahırları İnşası	64	20	16	
	İnşa Olunan Köprüler Masrafı	125	0	0	
	Rıhtım İnşası	50	0	0	
Baf	Madalya Bedeli	85	18	8	
	Hırsofu Su Müdürlüğü Konağı İnşası	8	8	4	
	Zaptiye Barakaları İnşası	60	0	0	
	İskele Tamir Ve İnşası	12	2	4	
	Pafos Yolu İnşası	14	13	6	
	Hırsofu Köprüsü İnşası	10	0	0	
	Hükümet Konağı İnşası	10	0	0	
	Panapya Barakaları İnşası	35	0	0	
Lefkoşa	Larnaka-Lefkoşa Yolu İnşası	6000	0	0	
	Bir Hanın Hapishane ve Zaptiye Barakasına Dönüştürülmesi	10	15	14	
	Bafo Kapısı Yakınındaki Köprü Kemerinin Yeniden İnşası	327	19	0	
	Okalıptos Ağacının Ekimi	3000	0	0	
Toplam	Tüm Kazalar	12, 646	9	8	

Tablo 1. Kazalar itibarıyla İngilizlerin 13 Temmuz 1878'den 1 Ocak 1879 tarihine kadar adada yapmış olduğu yatırımlar.

¹¹³ Alanya kaymakamlığından gelen telgraf üzerine Konya valisi Kemali bey tarafından İstanbul'a 18 Nisan 1311 tarihinde çekilmiş olan telgrafname sureti için bkz. BOA.A.MTZ.KB.2.13.1.

¹¹⁴BOA.HR.TO.59.60.1.

Tablodan anlaşıldığı kadarıyla İngilizler hapisane, polis barakası, zaptiye ahır, hükümet konağı, iskele ve rıhtımların tamir ve inşasına önem vermişler ayrıca ada içinde mevcut yolları ya tamir etmişler ya da yeni yol hatları açmışlardır. Bunların inşasındaki amaç yollar vasıtasıyla Kıbrıs'ın tamamına hâkim olmak, polis marifeti ve hapisaneler vasıtasıyla kendi yönetimlerini adaya hâkim kılmak ve iskele ya da rıhtımlar yoluyla hem dışarıdan takviye almak hem de Kıbrıs'ın İngiltere ve sömürgeleriyle bağı kurarak bunu sürdürmektir. Okalıptüs ağaçları ise adanın bataklık alanlarını kurutarak burayı tarıma ve yerleşime açmak yanında inşa edilecek ev ve barakalar için ihtiyaç duyulacak keresteyi temin etmek amacıyla ekilmişti. Bunlar Kıbrıs halkının ihtiyaçlarından daha ziyade yeni kurulan İngiliz yönetiminin ihtiyaçlarını karşılamak içindi. Adanın yüzyıllardan beri süregelen su sorununu ya da tahıl arzındaki istikrarsızlığı gidermek, ekonomik ve ticari faaliyeti artırmak, ada halkına daha fazla özgürlük tanımak, ya da yerel kurumları güçlendirmek amacıyla atılmış bir adım yoktur.

Sonuç

Kıbrıs Osmanlı hâkimiyetine girdiği 1571 yılından İngiliz hâkimiyetine girdiği 1878 yılına kadar toplam 307 yıl Türk'ler tarafından yönetilmiştir. Bu süre içinde Osmanlılar adayı Türkleştirmeye yönelik mecburi sürgünler ya da gönüllü göç gibi bazı uygulamalara başvurmuşsa da adanın nüfus yapısı Rum'lardan yana kalmıştır. Adadan değişik tarihlerde gerçekleşen bireysel ya da kalabalık göçlere rağmen tablo fazla değişmemiştir. Bu durum Osmanlı Devletinin adanın demografik yapısını bozmadan uzun süre yönettiği göstermektedir.

Osmanlı hâkimiyetinde geçen 307 yıl süre boyunca Kıbrıs'ta ticari ve ekonomik hayat Venedik dönemine kıyasla daha fazla gelişmiştir. Tarım, üretim ve hayvancılık yanında iç ve dış ticaret de gelişmiştir. Larnaka, Magosa ya da Girne İskelesi gibi iskeleler adanın dış ticaretinin gerçekleştiği yerler olmuştur. Ticaretin gelişmesi ise adada yaşayan toplumlar arasındaki kültürel etkileşimi artırarak toplumları karşılıklı çıkar ilişkileri yoluyla birbirine bağlamıştır. Bu süre boyunca Rum'ların iç örgütlenmelerine müdahale edilmediği gibi kendi dillerini konuşma ve dini ya da milli geleneklerini yaşatmalarına izin verilmiştir. Bu durum Türk'lerin sahip olduğu zengin yönetim kültürü hakkında ipucu vermektedir. Kıbrıs'ın geleceğinde de bu kültürel miras adada yaşayan Türk'ler için önemli bir miras teşkil etmektedir.

Kıbrıs'ın 307 yıllık dönemde karşılaşmış olduğu kıtlık dâhil olmak üzere büyük afetlerde ona gelen yardım genelde coğrafi yakınlığın da etkisiyle Anadolu'dan gelmiştir. Kıtlıkla mücadele etmek için İçel, Kocaeli ya da Karamürsel gibi yerlerden gemilerle hububat Kıbrıs'a taşınmıştır. Silifke iskelesi vasıtasıyla adanın odun ve et ihtiyacı yanında diğer ihtiyaç maddeleri de adaya sevk edilmiştir. Günümüzde de Mersin ili Anamur ilçesi dâhilinde bulunan Alaköprü Barajı ve Hidroelektrik Santrali aynı amaç doğrultusunda her sene Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetine milyonlarca metre küp su göndermektedir. Bu da adanın bu bölgesinde susuzluğun sebep olduğu olumsuz etkileri bertaraf etmeyi ve tarımsal faaliyetleri artırarak ada ekonomisinin gelişmesine katkı sağlamaktadır. Bu gerçek Anadolu'nun yavru vatan Kıbrıs'ın büyüyen gelişmesinde ne kadar önemli bir aktör olduğunu göstermektedir.

Kaynakça

1.Osmanlı Arşiv Vesikalar (BOA)

- Hariciye Nezareti Tasnifi Mektubi Kalemi Fonu (HR.MKT): 18.
Cevdet Tasnifi Bahriye Fonu (C.BH.): 7
Cevdet Tasnifi Hariciye Fonu (C.HR.): 4
Evkaf tasnifi Evkaf defteri Fonu (EV.d.): 19019.
Hariciye Tasnifi Tercüme Odası Fonu (HR.TO.):59.
İbnülemin Tasnifi Dahiliye Fonu (İE.DH.):6.
İrade Tasnifi Şura-yi Devlet Fonu (İ.ŞD.): 31
İrade Tasnifi Hususi Fonu (İ.HUS.): 75, 85.
Sadaret Tasnifi Kıbrıs Fonu (A.MTZ.KB.):2
Sadaret Tasnifi Mühimme Evrakı Fonu (A.DVNS.MHM.d.):75, 76, 78, 79, 89, 96, 100, 102,
111,112, 114, 115, 116, 117, 120, 121, 122, 127, 129, 136, 139, 147, 148, 150, 151,153,
154.
Yıldız Tasnifi Yaveran Maiyet-i Seniyye Erkan-ı Harbiye Dairesi Fonu (Y.PRK.MYD.):16.

2.Araştırma ve İnceleme Eserler

- ELİOT,C. , Avrupa'daki Türkiye, Çeviren: Adnan Sınar ve Şevket Serdar Türet, Cilt II, Tercüman 1001 Temel Eser Serisi, Kervan Kitapçılık, Tarihsiz Baskı.
DİNÇ G. ve ÇELİK, C. , “Osmanlı Dönemi Kıbrıs Su Vakıfları (1571-1878)”, Mediterranean Journal of Humanities, II/1, 2012, ss.37-59.
ÇİÇEK K. , “Kıbrıs”, TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt, 25, Ankara, 2022, ss.373-379
DEVELLİOĞLU,F. , Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat, 25. Baskı, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara 1993.
MOR A. ve ÇİFTÇİ M.D., “KKTC’de Kentleşme”, Doğu Coğrafya Dergisi, Cilt 12, Sayı 18, Yıl 2007, ss.225-245.
PAKALIN,M. Z., Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, Cilt I, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1983.
SAMANİ, H.-MAVRADA M.-SAMANİ M.O.,GEORGIÖU M., Kıbrıs'ta Osmanlı Dönemi, Değişim, Süreklilik ve Çeşitliliği Keşfetmeyi Öğrenmek, Çeviren: Hasan Samani, Kailas Printers&Lithographers Ltd., Lefkoşa 2011.
SARINAY, Y. (Proje Yöneticisi), Başbakanlık Osmanlı Arşiv Rehberi, Başbakanlık Basımevi, 3. Baskı, İstanbul 2010.
TAVERNIER J. B. , Tavernier Seyahatnamesi, Editör: Stefanos Yerasimos, Çeviren: Teoman Tunçdoğan, I.Baskı, Kitap Yayınevi, İstanbul,2006.

**İNOVASYON VE İNOVASYON YÖNETİMİ:
INNOPARK KONYA TEKNOLOJİ GELİŞTİRME BÖLGESİ ÖRNEĞİ**

Lütfiye BAYRAKTAR KANIK (ORCID:0009-0003-1968-5628)
Necmettin Erbakan Üniversitesi, UBF, YBS Bölümü
Email:lutfiye@luberka.com

Prof. Dr. Mustafa KOCAOĞLU (ORCID: 0000-0002-9341-6341)
Necmettin Erbakan Üniversitesi, UBF, YBS Bölümü
Email:mustafakocaoglu@erbakan.edu.tr

ÖZET

İnovasyon kavramı ilk çağlardan günümüze kadar gelişmeye devam etmiş özellikle de bilgi toplumunda daha önce hiç olmadığı kadar, değer kazanmıştır. İnovasyon artık kurumlararası rekabetin yanı sıra yerel, ulusal ve hatta uluslararası düzeyde kamusal olarak da rekabet için kullanılan en büyük araçlardan biri haline gelmiştir. Genel hatlarıyla inovasyon; yenilik, yenilikçi fikirler oluşturmak ve bu fikri mali değere dönüştürmektir. İnovasyonu tek başına düşünmek imkansızdır. İnovasyonu oluştururken AR-GE faaliyetlerinden, inovasyon fikrini kurarken girişimcilikten, inovasyonu kuruma entegre ederken inovasyon yönetiminden, kurumsal bilgi yönetiminden ve yenilik yönetimi gibi ilişkilerden yararlanmak kaçınılmaz olmaktadır. Bu bağlamda, inovasyon kavramı sadece kurumsal açıdan düşünülmemelidir. İnovasyon hayatın her alanında hem bireysel olarak hem de yeni kaynak ve süreçler olarak görülebilmektedir. İnovasyon kavramı günümüzde ülkelerin gelişmişlik düzeylerini etkileyen önemli bir unsur haline gelmiştir. Özellikle gelişmekte olan bir ülke konumunda olan Türkiye için de inovasyon kavramı bu yönüyle büyük bir önem arz etmektedir. Nitekim, yakın bir zaman önce dünya üzerinde etkisini ağır bir biçimde göstermiş olan COVID-19 pandemisi ise inovasyonun ve başarılı bir inovasyon yönetim sürecinin önemini bir kez daha ortaya çıkarmıştır. Bu çalışmada inovasyon ve inovasyon yönetimi kavramları, türler ve süreçler çerçevesinde incelenmiştir. İnovasyon yönetimi konusunda başarılı bir teknokent örneği olan InnoPark Konya Teknoloji Geliştirme Bölgesi ve bu bölgede faaliyette bulunan bazı öncü firmaların geliştirdikleri inovasyon faaliyetleri ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: İnovasyon, İnovasyon Yönetimi, InnoPark Konya Teknoloji Geliştirme Bölgesi

**INNOVATION AND INNOVATION MANAGEMENT:
INNOPARK KONYA TECHNOLOGY DEVELOPMENT ZONE EXAMPLE**

ABSTRACT

The concept of innovation has continued to develop from ancient times to the present day, and has gained more value than ever before, especially in the information society. Innovation has now become one of the biggest tools used for competition among local governments, nations, and even public institutions at the international level, as well as inter-institutional competition. It is impossible to think of innovation in isolation. It is inevitable to benefit from R&D activities when creating innovation, from entrepreneurship when establishing the innovation idea, from innovation management, corporate information management and relationships such as innovation management when integrating innovation into the institution. Innovation in general terms; Innovation is creating innovative ideas and turning this idea into financial value. The concept of innovation should not be considered only from an institutional perspective. Innovation can be seen in every aspect of life, both individually and as new resources and processes. The concept of innovation has become an important element affecting the development levels of countries today. The concept of innovation is of great importance, especially for Turkey, which is a developing country. The COVID-19 pandemic, which has had a heavy impact on the world recently, has once again revealed the importance of innovation and a successful innovation management process. In this study, innovation and innovation management concepts are examined within the framework of types and processes. InnoPark Konya Technology Development Zone, which is a successful technocity example in innovation management, and the innovation activities developed by prominent companies operating in this region are discussed.

Keywords: Innovation, InnoPark Konya Technology Development Zone Innovation Management

GİRİŞ

Günümüzde inovasyon hem kurumsal açıdan hem de ülkelerin ekonomik faaliyetlerine gelişmişlik düzeyleri açısından büyük bir önem arz etmektedir. Birkaç yıl önce yoğun şekilde ve çok yönlü etkilerini gördüğümüz COVID-19 salgını da bir kez daha inovasyonun sektörel anlamda gerekliliğini ve çeşitliliğini ön plana çıkarmaktadır. Ülkelerin inovasyon yatırımlarını sağlık sektörüne yoğunlaştırmadıklarını ve bu süreçte yaşadığımız sorunların yegane sebebini inovasyon planı oluştururken gereklilik analizlerinin geniş bir yelpazeden görülememesinden, devlet çıkarlarının insan boyutunu (halkı) görmezden gelmesinden kaynaklanmaktadır. Bu konuda dünya genelinin sınıfta kaldığı aşıkardır.

İnovasyon; ulusal ve bölgesel ekonomiler için sürdürülebilir ekonomik büyümenin, toplumlar için sosyal kalkınma ve refah düzeyinin hem işletmeler hem de ulusal ekonomiler için rekabet gücünün temel dinamiği haline gelmiştir (Uzkurt, 2010: 38).

Kimi kurumlar salgın dönemine hem altyapı olarak hem de örgüt olarak hazırlardı, kimi kurumlar ise hazırlıksız yakalanmışlardır. Buradaki en büyük fark inovasyona adapte olabilmek ve senkronizasyonunu örgüte doğru bir şekilde sağlayabilmektir. İnovasyon yönetimi bağlamında ise durum, hazırlıklı olan şirket salgın döneminin sürekliliği devam ederken artık risk yönetiminden çıkıp yenilik üretmeye başladığında; hazırlıksız olan kurum e-ticaret pandemisinde (salgının da) belki de kaybolup gidecektir.

Bu çalışmada her yeniliğin inovasyon olmadığından hareketle inovasyon ve inovasyon yönetiminin aslında ne olduğu, inovasyonu yönetirken nelere dikkat edilmesi gerektiği ve hangi inovasyon araçlarından yararlanılacağı üzerinde durulmuştur. Son olarak InnoPark Konya Teknoloji Geliştirme Bölgesi örneği üzerinden inovasyon yönetim süreci değerlendirilmiştir.

1. İNOVASYON: KAVRAMSAL ÇERÇEVE

İnovasyon, tüm çağlarda var olan bir kavramdır ancak dönemin koşulları ve literatüre kazandırılıp, hayata geçirmek zaman almıştır. Tarım toplumunda, insan gücüyle oluşan doğal hayat yaşamını, kolaylaştırmak için tekerlek bulunmuştur. Dönemin şartlarına bakıldığında; icadın da ötesinde hayatlarını kolaylaştırmak için yeni bir yöntem keşfetmişlerdir. Sanayi toplumunda insan gücü kendini yavaşça makine gücüne bırakmaya başlamıştır. Bu dönemde inovasyon olarak düşünülebilecek olgu; insan gücü kullanılarak çıkan ürün ve masraflar yerini makine gücüne bıraktığında, ürün miktarındaki artış ve insan gücünü makineler üzerinde kullanmaya teşvik edilmiştir. Günümüze, bilgi toplumuna bakacak olursak; makine gücü yerini bilginin gücüne yani beyin gücüne, düşünmeye, fikir üretmeye bırakmıştır. Çağımızdaki en büyük inovasyon; düşünüp, üretebilmektir. Girişimcilik kavramının günümüzde bu kadar sık kullanılması ve artan girişimciliğin yegane temeli budur.

Latince’de “innovare” ve “innovatus” isimlerinden türetilmiş olan ve “yenilenmek veya değiştirmek” anlamına gelen inovasyon kavramı, ilk defa ekonomist ve politika bilimcisi Joseph Schumpeter tarafından “kalkınmanın itici gücü” olarak tanımlanmıştır. Schumpeter, 1911 yılında yazdığı ve 1934 yılında İngilizceye çevrilen “The Theory of Economic Development” adlı kitabında, inovasyonu, müşterilerin henüz bilmediği bir ürünün veya var olan bir ürünün yeni bir niteliğinin pazara sürülmesi, yeni üretim yöntem ve süreçlerinin uygulanmaya başlanması, yeni pazarların açılması, işletme faaliyetleri için gerekli olan kaynakların tedariği konusunda yeni pazarların bulunması, işletmenin yeniden örgütlenmesi, yeniden tasarlanması olarak tanımlamaktadır (Erbaşlar, 2019: 3).

2005 yılında OECD ülkeleri tarafından yayınlanan Oslo Kılavuzu'nda inovasyon: "İşletme içi uygulamalarda, iş yeri işletmesinde veya dış ilişkilerde yeni veya önemli derecede iyileştirilmiş bir ürün (mal veya hizmet) veya süreç, yeni bir pazarlama yöntemi ya da yeni bir işletme yönetiminin gerçekleştirilmesidir" şeklinde tanımlanmıştır (Dursun, 2015: 112).

İnovasyon kavramını sadece yenileşim olarak tanımlamak yetersiz kalmaktadır. İnovasyon istihdam artışına, sürdürülebilir büyümeye ve yaşam standartlarında iyileşmeye yardımcı olan önemli bir öğedir. Yeni fikirlerin ekonomiye kazandırılması olarak düşünülmektedir (TÜSİAD, 2003: 23).

İnovasyon sürecini oluştururken; izlenmesi gereken beş temel aşama vardır. Bunlar şu şekilde ifade edilmektedir (Dursun, 2015: 113-114).

- *Fikir*: İnovasyon sürecinin en önemli girdisidir. İnovasyonu gerçekleştirebilmek için doğru ve uygulanabilir olan fikri seçebilmek esastır.
- *Konsept (Anlayış)*: Fikirlerin çeşitli filtrelerden geçirilerek, bir tane fikir kalana kadar elenir. Bu aşamada mali ve teknik, uygulanabilirlik çalışmaları da yapılmaktadır. Ayrıca fikrin projelendirildiği aşamadır.
- *Prototip (Model)*: Seçilen fikrin fiziksel hale dönüştüğü aşamadır.
- *Üretim*: Her prototip seri üretim için uygun değildir. Bunun için seri üretime geçip pazara sunulmadan önce bu husus dikkate alınmalıdır. Prototip, teknik ve kazançlı olarak seri üretime uygunsa o zaman bu aşamadan bahsedebiliriz.
- *Pazara Sunma*: Doğru ürünü, doğru zamanda, doğru pazara sunmak fikrimizin başarıya ulaşabilmesi ve kar elde ettirebilmesi için önemlidir.

Kurumları yenileşmeye, dijitalleşmeye iten birçok faktör bulunmaktadır. Kurumların inovasyona neden ihtiyaç duydukları aşağıdaki şekilde sıralanabilir (Erbaşlar, 2019:11):

- Pazar paylarını arttırmak,
- Ürün/hizmet kalitesini arttırmak ve özelliklerini geliştirmek,
- Düzenleme ve standartlara uymak (Kalite standartlarını yakalayabilmek),
- Üretim esnekliğinin sağlanması,
- İşçi maliyetinin düşürülmesi,
- Malzeme tüketiminin azaltılması,
- Enerji tasarrufu,
- Çevrenin korunması,
- Müşteri ilişkilerinin değişmesi,
- Teknolojik gelişmeler,
- Rakiplerin yenilik faaliyetleri.

İşletmeler buldukları çağa ayak uyduramadıkları sürece hayatta kalma şansları yoktur. İnovasyona ihtiyaç duyma nedenlerinin temelinde bu unsur yer almaktadır. Bu bağlamda inovasyon kurumlar için pek çok alanda farklı rekabet avantajları sağlayabilmektedir. Bu avantajları ise şunlardır (Erbaşlar, 2019:8):

- Ürün, hizmet ya da süreçlerde yenilik yapmak,
- Taklit edilmesi güç değişimler gerçekleştirmek,
- Doğru zamanda doğru yeniliği sunmak,

- Ham madde, enerji ve zamandan tasarrufu sağlamak,
- Çevreye duyarlı ürünler üretmek.

İnovasyon hayatımızın her anında vardır ve var olmaya şüphesiz devam edecektir. İnovasyonun gerçekleştirilebilmesi için yenilik olgusuna ve hem ticari hem de sosyal bir değere sahip olması gerekmektedir. Dijitalleşmenin ve yaşadığımız salgın döneminin etkisiyle inovasyonun önemi ve gerekliliği bir kez daha anlaşılmiş olup, farklı alanlar çerçevesinde de inovasyona olan yatırımların artacağı aşikardır.

2. İNOVASYON YÖNETİMİ

Rekabet açısından sınırların kalktığı ve ekonomik büyüme için ulusların AR-GE ve inovasyona olan yatırımlarının arttığı günümüzde çok açık bir biçimde görülmektedir. Rekabet aracı olarak inovasyon kullanılırken yönetim anlayışı da değişime uğramıştır. Yönetim kavramının içinde bulunulan dönem ve koşullardan etkilendiği görülmektedir. Tarım toplumundan bilgi toplumuna geçilen süre içerisinde, üretim ve üretendeki değişim göz ardı edilmemelidir. Bu değişim insan gücünden, makine gücüne ve son olarak bilginin gücüne gelmiştir. Bilgiyi üreten de yöneten de insanlar olmuş ve artık bilgi para kazandırmaya başlamıştır. Günümüzde inovasyona verilen değer temeli, bilginin giderek güçlenmesine ve bilgiye değer biçilmesine dayanmaktadır (Erbaşlar, 2019:85).

Günümüzde yönetim anlayışı inovasyon ile bir üst seviyeye daha ulaşmıştır. Kurumlar inovasyonu rekabet etmek için önemli bir araç olarak kullanmaktadır. İnovasyon bu kadar önemli bir konu olmasına rağmen her yapılan inovasyon başarılı değildir. Bu başarısızlığın yegane sebebi; doğru inovasyon yönetimi planı yapılamamasından kaynaklanmaktadır. İnovasyon sürecinde yer alan diğer bir sorun ise inovasyonun doğru şekilde pazarlanamamasından kaynaklanmaktadır.

İşletmeler bu sorunları yaşamamaları için belirli bir inovasyon stratejileri olması gerekmektedir. İnovasyon sürecini oluştururken, bazı belirsizlikler bulunmaktadır. Strateji oluştururken kurumların bu belirsizliklere göre hareket etmeleri gerekmektedir. Bu belirsizlikler aşağıdaki gibi sıralanabilir (Uzkurt, 2010:42):

- **Finansal Belirsizlikler:** Geliştirilen ya da gerçekleştirilecek inovasyon için kurumun mali kaynaklarını değerlendirmesi ve gerektiğinde yardımcı kaynaklara başvurabilmesi amacıyla mali analiz yapılmalıdır. Kar ve zarar marjını ayarlayabilmelidir.
- **Örgütsel Belirsizlikler:** İnovatif sistem için örgütün sahip olduğu kaynakların ve personellerin deneyimi, örgüte entegre edilebilmesi, kurum içi bilgi akışının ve bilgi yönetiminin gerçekleştirilmesi gerekmektedir.
- **Hedef Pazar ve Mevcut Pazar Belirsizlikleri:** Geliştirdiğimiz ürün/hizmetin mevcut pazarda hali hazırda bulunanlardan farkının olması gerekmektedir. Bu geliştirilen ürün/hizmetin, nasıl pazarlanması gerektiği gerekli mevcut pazarlama araştırmalarına dayalı olarak yapılmalıdır. Hedef pazarın seçimi yapılırken mikro ve makro çevre bağlamında düşünülmeli ve gerekli analizleri bu çerçevede yapılmalıdır. Bir diğer pazarlama unsuru olan reklamın, nerelerde, nasıl, hangi kaynaklarda yapılacağı da göz ardı edilmemelidir.
- **Teknolojik Belirsizlikler:** İnovasyon sürecinde kullanılacak teknoloji etkin biçimde belirlenmelidir. Kullanılacak olan teknoloji için deneyimli personelin olması gerekmektedir. Kurumun da hızla ilerleyen teknolojiye adapte olması gerekir. Kullanılacak olan teknoloji belirlendikten sonra gerekli altyapı analizleri yapılmalı ve bu teknolojiye hazır olunmalıdır. İnovasyonun ortaya çıkış tarihi de teknolojik belirsizlikleri beraberinde getirebilir. Geliştirilen inovasyon bağlamında, teknolojik anlamda geleceği düşünüp ona göre yatırım yapmalı ve kullanılan teknolojiyi seçme konusunda belirsizliği giderici girişimlerde bulunulmalıdır.

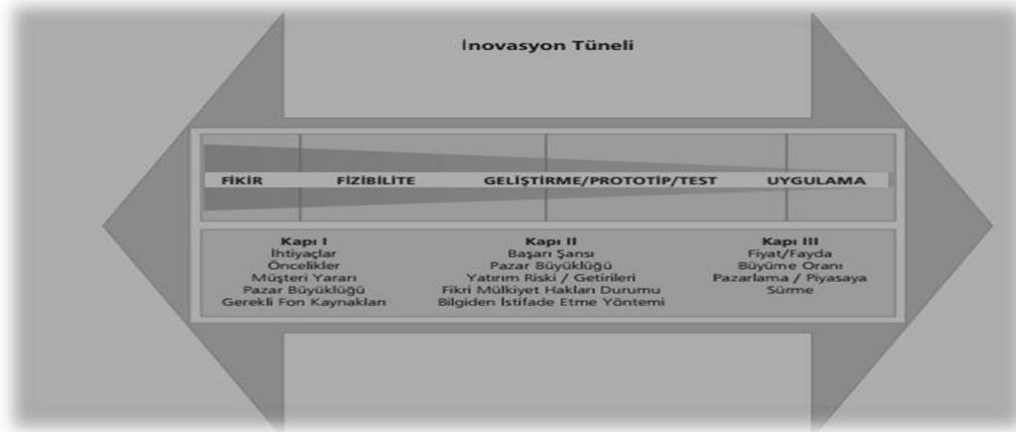
Kısacası kurumun teknolojinin hızına yetişebilmesi ve örgüte entegre ettirebilmesi önem taşımaktadır. Örneğin, COVID-19 pandemisi ile birlikte altyapı olarak buna hazırlıklı olan ve gerekli teknolojiyi önceden kendi bünyesine entegre etmiş olan kurumlar, alınan önlemler kapsamında işyerleri kapanınca zorluk çekmemişlerdir. Telekonferans yöntemiyle gerekli toplantılarını ve işlerini hallederken, sundukları ürün/hizmeti pazarlarken dijital pazarlama yöntemleri kullanıldığından e-ticaretteki yoğunluktan faydalanmışlardır. Altyapısı hazır olan işletmeler kar marjını salgın döneminde dahi sürdürüp, yükseltebilmişlerdir. Bu açıdan kurumların dijitalleşmesi ve buldukları çağda yaşamını sürdürebilmesi için gerekli yenilikleri yapmaya hazırlıklı olması gerekmektedir.

İnovasyon yönetim sürecinde kurum kendine şu soruları sormalıdır: Nasıl inovasyon geliştirebilirim, nasıl öğrenebilirim...? Bu sorulara verilen cevaplarla birlikte strateji belirlenmeye başlanmalı ve ardından “ne biliyorum, yeterli bilgi birikimine sahip miyim...?” Bu bağlamda kurumun öncelikle kendisini tanıması gerekmektedir. Kurumsal bilgi yönetimini, örgütün yapısını ve sahip olunan deneyimleri düşünmelidir. Bu analiz neticesinde gerek kurum içinden gerekse de kurum dışından destek olarak kurumun örgütsel yapısını hazırlaması, gerçekleştireceği inovasyonda etkili olmasını ve çıkacağı pazara stratejik olarak odaklanmasına katkı sağlanmalıdır (Aygören,2011:11-13).

İnovasyon stratejisi, inovasyon geliştirilmeden önce kuruma rehberlik eden bir araçtır (Ecevit Satı ve Işık, 2011). Kurum da inovasyon gerçekleştirebilmek amacıyla örgütün inovasyon kültürünün de oluşturulması gerekmektedir. İnovasyon yönetiminde önemli bir diğer unsur da inovasyon için örgütün teknoloji kullanma yeteneğidir. Hedef pazara hitap ederken, müşteri ve alıcıları göz önünde bulundurarak buna göre hareket etmeli ve kurum beklenti ve ihtiyaçları karşılayabilmeyi amaçlamalıdır.

Şekil 1. İnovasyon Tüneli

Kaynak: Şekerdil, 2017: 67

Son olarak inovasyon yönetiminde kabul gören ve işletmelerde sıklıkla kullanılan bir model olan “İnovasyon Tüneli Modeli”nden kısaca bahsetmek gerekmektedir. Bu bağlamda, şekil 1’de inovasyon tüneli aşamaları gösterilmektedir. Modelde yer alan bu aşamalar takip edilirse inovasyon sürecinde izlenecek yolu sade ve etkili bir şekilde anlamak mümkün olacaktır. Bu yöntemin kullanışlı olmasındaki sebep, sade bir şekilde olayları görebilmek ve bu aşamalar doğrultusunda strateji belirleyebilmektir.

3. BİR İNOVASYON YÖNETİMİ ÖRNEĞİ OLARAK INNOPARK KONYA TEKNOLOJİ GELİŞTİRME BÖLGESİ

InnoPark Konya Teknoloji Geliştirme Bölgesi ilk olarak Konya Sanayi Odası ve Mevlana Kalkınma Ajansı tarafından desteklenen bir proje kapsamında “Konya Bölgesel İnovasyon Merkezi” olarak kurulmuştur. Daha sonra sürdürülebilirlik ve etkililiği artırmak amacıyla 24 Haziran 2015 tarihli resmi gazetede yayımlanan bakanlar kurulu kararıyla Türkiye’nin 60. Teknoloji Geliştirme Bölgesi olarak faaliyete başlamıştır. Yönetim faaliyetleri InnoPark Konya Teknoloji Geliştirme Bölgesi Yönetici A.Ş. tarafından yapılmaktadır.

Teknoparkların yönetiminde paydaşların etkisi ve desteği çok önemlidir. Bu konuda InnoPark’ın paydaşları arasında; 5 kamu kuruluşu, 15 sanayi kuruluşu ve 7 üniversite ortaktır. Bu paydaşlardan bazıları şu şekildedir (<http://innopark.com.tr>,2024):

- Konya Sanayi Odası,
- Konya Organize Sanayi Bölgesi,
- KTO (Karatay Üniversitesi),
- Konya Ticaret Borsası,
- Konya Büyükşehir Belediyesi,
- Selçuk Üniversitesi,
- Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi,
- Konya Teknik Üniversitesi,
- Konya Gıda ve Tarım Üniversitesi,
- TOBB ETÜ (Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi),
- Aksaray Üniversitesi,
- ABİGEM (Avrupa Birliği Türkiye İş Geliştirme Merkezleri),
- ENKA,
- Hasçelik,
- Hidrokon,
- Konya Şeker,
- Safa Tarım,
- KOP (Konya Ovası Projesi) Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı,
- Endüstriyel,
- Koyuncu Logistics gibi kurumlardır.

InnoPark kendi bünyesinde şu an 51 kuruluşu barındırmaktadır. Bu kuruluşlardan bazıları aşağıda verilmiştir (<http://innopark.com.tr>,2024):

- Karbonsoft Bilişim – Bilgisayar programlama faaliyetleri
- Remotürk Elektrik – Bilgisayar ve iletişim teknolojileri
- Sanlab Simülasyon – Yazılım, mühendislik, mimarlık faaliyetleri
- Konsens Teknoloji – Bilgisayar ve İletişim Teknolojileri

InnoPark kendi bünyesinde Tasarım Merkezi, TTO (Teknoloji Transfer Ofisi), Girişimcilik Merkezi, Tahribatsız Muayene Laboratuvarı barındırmaktadır. Girişimcileri desteklediği bazı projeleri bulunmaktadır. Bu projeler aşağıda şu şekilde ifade edilmiştir:

- **KOBİMentör:** KOP bölgesindeki 54 KOBİ’ye, inovatif süreçlere dahil edilerek büyümelerini sağlamak ve ekonomik istihdam açısından katma değerli ürün üretebilmeleri için oluşturulan bir projedir. Bu proje kapsamında eğitim, danışmanlık hizmetleri

verilmiştir(<http://www.kobimentor.com>,2020).

- **TÜBİTAK 1512- Girişimci Rampası:** TÜBİTAK tarafından 2012 tarihinden bu yana süren girişimci özel projesidir. “1512- Tekno-Girişim Sermaye Desteği Programı”ndan esinlenerek BİGG (Bireysel Genç Girişimci) Programı oluşturulmuştur. Bu program için uygulayıcı kuruluşlar seçilmiştir. InnoPark bu kuruluşlar arasında yer alan 30. kuruluşur (<http://girisimcirampasi.com.tr>,2020).

- **Hayata Fırsat- Girişimci Kampı:** Bir hibe projesidir. Bu projedeki amaç geçici olarak koruma altına alınan Suriyeliler için tasarlanmıştır. Projenin kapsamında iş fikirleri olanlara girişimcilik eğitimleri verilmiştir. Verilen eğitim sonucunda başarılı olan girişimcilik fikirleri desteklenmiştir. Eğitimlerde başarılı olanlara girişim kartları InnoPark’a iletilmiş olup, sahiplerine verilmiştir.

Bu eğitimleri ve projeyi destekleyen kurumlar ise şunlardır (<http://girisimcikampi.com>,2020) :

- MADAD Fonu (Suriye Krizine Müdahale için Avrupa Birliği Bölgesel Güven Fonu),
- UİGM (Uluslararası İşgücü Genel Müdürlüğü),
- IOM (Uluslararası Göç Örgütü),
- Aile, Çalışma ve Sosyal Politikalar Bakanlığı

InnoPark’ın bünyesinde barındırdığı TTO birimi, üniversite-sanayi iş birliğini sağlamak amacıyla; sanayideki işletmelere giderek, bu iş birliğinden nasıl karlı çıkabileceklerini anlatmaktadır. Birçok akademisyen sanayideki işletmelere mentörlük etmektedir. InnoPark’ta ofis kiralayabilmek için proje bazlı çalışma yapılması gerekmektedir. Bu projeler oluşturulan kurul tarafından kabul görürse ofis kiralanabilmektedir. Aynı şekilde çıkmak için de proje kapatma toplantısı kurul tarafından yapılmaktadır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

İnovasyonu hayatın her alanında görülmektedir ve görülmeye devam edileceği beklenmektedir. Teknoloji geliştikçe ve hayatımızda varlığını sürdürdükçe inovasyon da gelişecektir. Teknoloji yönetiminde de kısmen inovasyon yönetiminden söz edilebilir. AR-GE faaliyetlerini ve altyapısını güçlü tutarak kurumlar ayakta kalmaya çalışmaktadır. Çoğu zaman AR-GE ve inovasyon birbirine karıştırılmaktadır. AR-GE inovasyonun temelini oluşturur. İnovasyonun AR-GE’den farkı ticarileştirilme ve sosyal boyutunun olmasıdır. İnovasyonun gelişmeyi sürdürdükçe yeni meslek kolları da bu yöne kayıp, artacaktır. AR-GE personel sayısının artması da buna bağlıdır. Yeni meslek kolları olarak değişim mühendisliği örneği verilebilir.

İnovasyon ve inovasyon yönetiminin esasen içerisinde bulunduğumuz şu günlerde gerçekte anlamda uygulanması beklenmektedir. COVID-19 sebebiyle eğitimden sağlık sektörüne ve işletmelerin dijitalleşmesine kadar zaman ve mekana bağlı kalmaksızın inovatif bağlamda neler yapılabileceği farklı düzeylerde açıkça görülmektedir. Bu dönemden sonra home-office kavramı tekrar gündeme gelecek ve mekana bağlı iş kavramı azalacaktır. Bu kurumsal maliyetlerin de düşmesi anlamına gelmektedir.

E-ticaretteki artış, dijital pazarlamanın avantajını bir kez daha ortaya koymuştur. Bu yönüyle pazarlama alanında da yeniliklerin olacağı aşikardır. Bu bağlamda yeni yaşam koşullarına

adapte olabilmek olgusunun anlamı daha geniş bir yelpazeye yayılmaktadır. Hem kurumsal hem de bireysel olarak her koşula göre uygun yeni öğrenme ve uygulama süreçleri geliştirmeye önem verilmesi gerekmektedir.

Teknolojinin sağlık sektörüne kayması da bu dönem de kaçınılmaz olacaktır. “Ülke içerisinde halk için teknolojiyi kullanmak hangi ülkede ne derecede mevcuttur?” sorusu daha önem kazanmıştır. Her devlet bir sağlık alanındaki bir krizin hangi boyutlara ulaşabildiğini ve bu boyutların ekonomilerine, ulusal itibarlarına ne derecede zarar verebildiğini görmeye başlamıştır.

Halen gelişmekte olan ülke konumunda olan Türkiye için inovasyonun öneminin büyük olduğu daha önce belirtilmişti. Bu bağlamda özellikle son zamanlarda yapılan ulusal inovasyon girişimleri ile yeni teknolojilerin üretimi ve bu üretilen teknolojileri ihraç etme olanağının artacağı muhakkaktır.

KAYNAKÇA

- Aygören, H., (2011), İnovasyon Yönetimi: İnovasyona Genel Bakış, Neden İnovasyon? Nasıl Yenilikçi Oluruz, İnovasyonu Hangi Alanlarda Yapabiliriz? Türkiye'nin İnovasyon Karnesi, İstanbul Sanayi Odası Kalite ve Teknoloji İhtisas Kurulu, İstanbul.
- Dursun, F. (2015), "İnovasyon", Bilgi Yönetimi: Bilgi Türeticileri, Büyük Veri İnovasyon ve Kurumsal Zeka, (Ed: Sevinç Gülseçen), Papatya Yayıncılık, İstanbul, s. 111-130.
- Erbaşlar, G. (2019), İnovasyon Yönetimi, Nobel Yayınları, Ankara
- Güleş, K. H. ve H. Bülbül (2004), Yenilikçilik: İşletmeler için Stratejik Rekabet Aracı, Nobel Yayınları, Ankara.
- Şekerdil, R.,(2017), İç Girişimcilik Eğilimlerinin Sosyal İnovasyon Üzerine Etkisi: İzmir İlinde Özel Banka Çalışanlarına Yönelik Bir Araştırma. İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.
- <http://innopark.com.tr/ortaklarimiz/>
- <http://innopark.com.tr/firmalarimiz/>
- <http://www.kobimentor.com/>
- <http://girisimcirampasi.com.tr/#section2>
- <http://girisimcikampi.com/>
- Tunç B. (2007), İşletmelerde Yaratıcılık, Yenilikçilik, Girişimcilik Yönetimi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)
- TÜSİAD, (2003), TÜSİAD 2003 Yılı Çalışmaları,
- Uzkurt, C. (2010), "İnovasyon Yönetimi: İnovasyon Nedir, Nasıl Yapılır ve Nasıl Pazarlanır?", "Ankara Sanayi Odası Yayın Organı", Temmuz/Ağustos 2010, ss. 37-51.

COVID-19 SALGINININ AB ÜLKELERİNDE LOJİSTİK FAALİYETLERİNE ETKİSİ

Öğr. Gör. Abdullah Ozan DANIŞ (ORCID:0000-0002-0648-9906)

Siirt Üniversitesi Kurtalan Meslek Yüksekokulu

Email:ozan.danis@siirt.edu.tr

ÖZET

Koronavirüs hastalığı 2019 (COVID-19) yüksek ateş, titreme, nefes darlığı, aşırı halsizlik, kas, eklem ve vücut ağrıları, baş ağrısı, burun akıntısı veya tıkanıklığı ve şiddetli öksürük gibi etkileri olan bulaşıcı bir hastalıktır. Dünya Sağlık Örgütü-DSÖ(World Health Organization-WHO), Çin'in Hubei Eyaleti Wuhan kentinde Aralık 2019'da ortaya çıkan yeni korona virüsten kaynaklanan hastalığa, 11 Şubat 2020 tarihinde COVID-19 adını vermiştir. Aynı kuruluş, virüsün yayılma hızı, ciddiyeti ve yetkililerin gerekli önlemleri almamasını gerekçe göstererek 12 Mart 2020'de COVID-19'u pandemik bir hastalık olarak ilan etmiştir. Dünya Sağlık Örgütü'nün yaptığı uyarılar ve hükümetler tarafından uygulanan bazı izolasyon ve karantina çalışmaları dünyadaki mevcut ekonomik sistemin bozulmasına sebep olmuştur. Bu bozulmalardan etkilenen sektörlerden bir tanesi de lojistik sektörü olmuştur. Lojistik ile ithalat, ihracat ve taşımacılık arasında bir ilişkinin olduğu söylenebilir. Günümüzde ülkelerin birbiri ile bağlantılı hale gelmesinden dolayı, ortaya çıkan bu salgın hastalığın yalnızca o ülkeye zararı olmayıp diğer ülkeleri de etkilemiştir. Bunun sonucunda ulaşım, turizm vb. sektörler yeniden şekil almış ve buna bağlı olarak lojistik sektörü derin bir yara almıştır. Avrupa Birliği ülkeleri arasında yapılan araştırma sonucunda ülkelerin büyük bir kısmında lojistik faaliyetlerinin önceki yıllara göre azaldığı ve bu durumun diğer sektörler üzerinde de küçülmenin göstergelerinden biri olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Covid-19, Lojistik Faaliyetleri, Avrupa Birliği

EFFECT OF COVID-19 EU COUNTRIES OUTBREAK ON LOGISTICS ACTIVITIES

ABSTRACT

Coronavirus disease 2019 (COVID-19) is an infectious disease that causes effects such as high fever, chills, shortness of breath, extreme weakness, muscle, joint and body aches, headache, runny or stuffy nose and severe cough. The World Health Organization (WHO) named the disease caused by the new coronavirus, which emerged in Wuhan, Hubei Province, China, in December 2019, as COVID-19 on February 11, 2020. The same organization declared COVID-19 as a pandemic disease on March 12, 2020, citing the speed of spread of the virus, its seriousness, and the authorities' failure to take the necessary precautions. Warnings made by the World Health Organization and some isolation and quarantine efforts implemented by governments have caused the current economic system in the world to deteriorate. One of the sectors affected by these disruptions was the logistics sector. It can be said that there is a relationship between logistics and import, export and transportation. Nowadays, as countries have become interconnected, this epidemic disease has not only harmed that country but also affected other countries. As a result, transportation, tourism, etc. sectors have been reshaped and accordingly the logistics sector has suffered a deep wound. As a result of the research conducted among the European Union countries, it was concluded that logistics activities decreased in most of the countries compared to previous years and that this situation is one of the indicators of shrinkage in other sectors.

Keywords: Covid-19, Logistics Activities, European Union

GİRİŞ

Koronavirüs salgını, alınan karantina kararları ve uluslararası kısıtlamalar sebebi ile lojistik faaliyetlerinin büyük oranda aksamasına sebep olmuştur. Bu aksaklıkların başlıca sebeplerinden bir tanesi dünya ve AB ülkelerinin dünyanın en büyük imalatçısı konumunda olan Çin ile ticari ilişkilerin sınırlandırılması olarak bilinmektedir. Çin ve AB ülkeleri arasında ticari ilişkilerin pandemi kaynaklı bozulması bir çok mamul, yarı mamul ve nihai ürün üretimlerinde aksaklıklara sebep oldu. Konteyner tüketiminin azalması ve boş konteyner bulmanın zorlaşmasına, ülkelerin aldığı karantina kararları da limanda gemilerin bekletilmesi sebebi ile maliyetlerin artmasına sebebiyet verdi. Üretim - tüketim dengesi ve diğer lojistik faaliyetlerindeki bozulmalar ekonomik göstergeleri de olumsuz yönde etkiledi. Hükümetler koronavirüsün yayılmasını yavaşlatmak için bireylerin ve toplumun hareket etmesini kısıtlayarak, halkın bir arada olduğu etkinlikleri iptal ettiler. Bununla beraber ticari faaliyetlerde de bir takım kısıtlamalara gidildi. Bu kısıtlamalar tedarik zincir süreçlerinin bozulmasına sebebiyet verdi COVID-19 küresel talebin ve uluslararası ticari faaliyetlerin aksamasına üretim, imalat ve ulaşım gibi faaliyetlerin yavaşlamasına sebebiyet vererek Ab ülkelerinde ve dünyada ekonomilerin küçülmesine sebep olmuştur. Bu dönemde, AB ülkelerinin GSYH' sı %6'dan fazla azaldı.

GELİŞME

Lojistik Kavramı ve Lojistik Faaliyetleri

Lojistik, Yunanca "logisticos" kelimesinden türemiş olup, hesap, kitap yapma bilimi ya da "hesapta beceri anlamına gelmektedir.(Koban & Keser, 2007:35). Türkçede kullanılan lojistik sözcüğü Yunanca kökenli logistikos sözünden dilimize geçmiştir. Bu söz Fransızca da logistique, Almanca' da unterbringungswesen, İngilizce' de logistics olarak kullanılır.(Sürmen & Aygün,2006:54)

Lojistik faaliyetleri son yıllarda ciddi bir değişim göstermiştir. Önceleri lojistik kavramı dendiğinde akla ilk gelen nakliye ve taşıma faaliyetleriydi. Son dönemde ise bu iki kavramın yerini; satın alma, stok yönetimi, sipariş yönetimi, dağıtım, parça ve hizmet desteği, paketleme, üretim programlama, talep tahmini, atıkların geri kazanımı ve müşteri hizmetleri kavramlarını içine alarak genişletilmiş bir kavram haline dönüşmüştür. (Gümüş, 2009; 102)

Koronavirüs Nedir ve Nasıl Ortaya Çıkmıştır?

Koronavirüs hastalığı 2019(COVID-19) yüksek ateş, titreme, nefes darlığı, aşırı halsizlik, kas, eklem ve vücut ağrıları, baş ağrısı, burun akıntısı veya tıkanıklığı ve şiddetli öksürük gibi etkileri olan bulaşıcı bir hastalıktır. Dünya Dünya Sağlık Örgütü(WHO) 12 Mart 2020 tarihinde COVID-19 salgının bulaşıcılığının hızlı olması ve birden çok insanın hayatını kaybetmesi sebebi ile pandemi olarak ilan edilmiştir. (Arıkan & Aytakin, 2022; 179)

Covid-19' un Dünya ve AB Ülkelerine Etkileri

COVID-19 salgını dünya ülkelerini daha önce karşı karşıya kalmadıkları bir duruma sokmuştur. Hükümetler, COVID-19 virüsünün yayılmasını yavaşlatmak için insanların hareket özgürlüğünü sınırlayan ciddi karantina önlemleri almışlardır. Karantina tedbirleri, üretim-tüketim zincirlerinin bozulmasına neden olmuştur. Pandemi, küresel talebin yavaşlamasını sebep olmuş ve ülke ekonomilerinin çoğunda ulaşım, imalat ve diğer ekonomik faaliyetleri zora sokarak ülke ekonomilerin küçülmesine sebep olmuştur. (Sun & Wang, 2021, s.9)

Pandeminin kontrol altına alınmaya çalışılmaya başlanması büyük arz sıkıntısına sebebiyet vermiştir. Bu durum tabii ki küresel ticaret hacminin daralmasına yol açmıştır. Küresel ticaretteki aksaklıklar istihdam problemini de beraberinde getirmiştir. Pandeminin pik seviyeye

ulaştığı 2020 senesinde AB’deki ortalama işsizlik oranı yüzde %7,1 olarak kayıtlara geçmiştir ki bu rakam bir önceki senelerde %3,8’lik olarak gerçekleşen rakamın neredeyse iki katına tekabül etmektedir.

DTÖ, Covid-19 salgınının uluslararası ticaret üzerindeki etkisinin henüz çoğu ticaret verilerinde görülmediğini belirterek, “Ancak bazı zamanında ve öncü göstergeler yavaşlamanın kapsamı ve önceki krizlerle karşılaştırılması hakkında ipuçları verebilir. Satınalma Yöneticilerinin Endekslerinden (PMI) elde edilen yeni ihracat siparişleri endeksleri bu konuda özellikle yararlıdır. JP Morgan Mart ayı küresel PMI, imalatta ihracat siparişlerinin 50 temel değerine göre 43.3’e düştüğünü ve yeni hizmetler ihracatının 35.5’e düşerek ciddi bir gerileme olduğunu gösterdi” uyarısında bulundu.(Und,2020)

COVID-19 pandemisi lojistik sektörünün insanı ihtiyaçlarını karşılama konusunda ne denli kilit bir durumda olduğunu tüm insanlığa göstermiş oldu. Ürün kalitesi ve müşteri talepleri ne kadar yüksek olursa olsun kalitenin ve taleplerin doğru zamanda karşılanmaması durumunda ne gibi dezavantajlar ile karşı karşıya kalınacağı kendini bir kez daha kanıtlamış oldu. Taleplerin zamanında karşılanmaması, üretim faaliyetlerinin aksamasına doğal olarak da ülkelerin finansal başarısına ekonomik olarak büyüme beklentilerine zarar vermeye başlamıştı. Lojistik sektörünün vermiş olduğu çaba hem sektör hem de insan sağlığı açısından çok değerliydi. Aşıların soğuk zincir olarak taşınması ve dünyaya bu denli yayılması sektörün vermiş olduğu çabayı bizlere gösterdi. COVID-19 pandemisi bizlere her türlü krize karşı hazırlıklı olmamız gerektiğini öğretirken lojistik faaliyetlerinde oluşabilecek bir kriz planı da hazırlamamız gerektiğini gösterdi. (Sudan & Taggar, 2021, s. 2).

Operasyonel faaliyetlerin ciddi ölçüde zarar görmüş olduğu 2020 yılında, lojistik faaliyetlerde yaşanan sorunlar, rakamsal olarak da kayıtlara yansımıştır. Buna göre pandeminin en etkili dönemini yaşadığı 2020 yılının Mart ve Haziran aylarında, lojistik sektörünün, dünya ekonomisine olan brüt katma değerinde %6,1 düzeyinde bir gerilemenin yaşandığı

2020 yılı lojistik faaliyetleri tüm operasyonel işlemlerin zarar gördüğü bir yıl olarak kayıtlara geçti. Özellikle 2020 yılının Mart-Haziran aylarında lojistik faaliyetlerinin dünya ekonomisine katma değerinin %6,1 oranında bir düşüş yaşandığı gözlemlendi. (Statista, 2021a). Bununla beraber, 2020 yılında dünya lojistik sektörü için oldukça kıymetli olan küresel konteyner üretimi yaklaşık 775 milyon yirmi fit eşdeğer birime (TEU) ulaşmıştır ve bu veriler, bir önceki yıla göre yüzde üç oranında bir düşüş olduğunu göstermektedir. (Statista, 2021b).

AB’deki araç üreticilerinin neredeyse tamamının tüm fabrikalarında 1 - 4 hafta süreyle üretime ara vermek durumunda kaldı. Bazıları hangi tarihte üretime başlayacaklarını bir tarihle ifade edemedi. Ford ve BMW, 4 haftalık duruş açıklaması yaparken, sektörde söylenenlere göre dünyanın en büyük araç üreticilerinden birisi olan Volkswagen Mayıs ayı ortasına kadar tamamen kapalı olacağına; ilk beşte yer alan diğer üreticiler ise 2020 Temmuz ayına kadar kesintili 8 hafta duruş planladığına işaret etti. Salgının boyutunu ve yayılma hızını dikkate alındığında, kesin olan şey; Avrupa otomotiv sektörünün belli süre büyük oranda kapalı olacağıydı. Bu olağanüstü dönemde, böylesi bir krizde firmaların üretime ara vermesi olağan bir durum. En büyük ihraç pazarlarımızdan Almanya ve İtalya’da durum her geçen gün kötüye gitmekteydi. Böyle bir durumda bireylerin araç satın alması arz talep dengesinin bozulmasından ötürü pek de mümkün değildi.

Dünya’daki en yoğun 10 limanın 7’si Çin sınırları içinde yer almaktadır. Bu limanlarda uygulanan karantina ve tedbir kuralları konteyner taşımacılığının küresel alanda zarar görmesine sebep olmuştur. Dünyanın dört bir yanında Çin’e Çin’den de dünyanın farklı noktalarına taşımacılık yapan armatörler COVID-19 pandemisinin yayılımını yavaşlatmak amacıyla gemi seferlerinde ciddi oranda azalmaya gitmişlerdir. Buna ek olarak Çin’in üretim

hattında uyguladığı karantina tedbirleri hem üretimin hem de ihracatın azalmasına sebep olmuştur. (Eldener, 2020)

Pandemi sürecinde Çin'in ihracatında oluşan daralma denizyolu sefer sayılarının azalmasına sebep oldu. Çin kaynaklı ihracatın azalması dünyanın geri kalanındaki ihracatçıların, malların taşınması için yeterli miktarda konteyner bulamamalarına neden oldu. Kısa sürede küresel bir konteyner krizine dönüşen bu durum navlun ücretlerinde artmasına sebebiyet verdi. Dünya Konteyner İndeksine (WCI) göre, 40'lık konteynerin spot navlun fiyatı 17 Haziran 2021 itibariyle yaklaşık 6.957 dolar seviyesindedir (Drewry, 2021) ve bu değer destinasyona göre ortalama %3,4 dalgalanabilmektedir. WCI ortalama bileşik indeksine göre, 40ft konteynerin ortalama navlun fiyatı 2021 başından itibaren yaklaşık 5.427 dolar seviyesine ulaşmıştır. Önceki 5 yılın ortalamasının 1.960 dolar olduğu düşünüldüğünde yaklaşık 3.468 dolar olarak gerçekleşen bu artış krizin boyutlarını ortaya koymaktadır. Bu dönemde taşımacılık maliyetlerini arttıran bir diğer unsurda gemilerin limanlara girişlerine ilişkin izinlerin iptali nedeniyle biriken yüklerin hem depolama hem de demuraj ücretlerindeki artışlar oldu; ayrıca yüklerin limanlara zamanında boşaltılmadığı için üretimde gerçekleşen kayıplar da bu dönemde artan maliyetlerin artmasına sebebiyet verdi.

Karayolu taşımacılığı, küresel tedarik zinciri içerisindeki önemi bakımından denizyolu taşımacılığından sonra ikinci sırada gelmektedir. Covid-19 ile mücadele kapsamında alınan tedbirler kapsamında karayolu sınır geçişlerinin yavaşlatılması, karayolu taşımacılığına büyük bir darbe oldu. Bulaş riskinin azaltılması için sürücülere uygulanan karantina ve Covid-19 testi gibi önlemler ve bunun yanında transit geçişlerde zorunlu konvoy gibi uygulamalar uluslararası yük taşımacılığında büyük gecikmelere ve maliyetlere neden oldu. Pandeminin etkilerinin kısmen de olsa bertaraf edilmesi amacıyla pek çok ülkede karayolu taşımacılığına ilişkin birtakım düzenlemeler uygulanmaya başlandı. Örnek olarak, Avrupa Birliği "Yeşil Hat" uygulaması gösterilebilir (Und, 2020). Yeşil hat uygulaması ile AB ülkeleri sınır kapılarından geçişlerde uygulanan prosedürlerin en aza indirilmesi ve uyumlaştırılması amaçlanmaktadır. Bu kapsamda, tüm yük araçlarına ve sürücülere yük, milliyet ve istikamet farkı gözetilmeden eşit muamele edilmesi, yeşil hat olarak belirlenmiş sınır geçişlerinde işlemlerin 15 dakikayı geçmemesi yeşil hat olarak belirlenmiş sınır kapılarının tüm yük araçlarına açık tutulması gibi kararlar alınmıştır.

Tablo 1: Seçilen Ülkelerin Ekonomik Görünümü

	2019	2020	2021
Dünya	2.9	-2.6	5.3
ABD	2.3	-6.4	4.5
Almanya	0.6	-4.6	4.2
Fransa	1.2	-4.6	3.8
İtalya	0.2	-7.2	3.6
Hindistan	5.3	1.3	7.6
Avustralya	1.8	-3.2	4.1
İspanya	2.4	-5.9	5.0
İngiltere	1.3	-6.8	4.6
Çin	6.1	1.2	6.2

Kaynak: : <https://economics.rabobank.com>

Tablo 1' de görüldüğü gibi küresel ortamda GSYH' nin 2020 yılında %2,6 azalması beklenmektedir. Pandeminin ilk çıktığı dönem olan 2019 döneminde dünya ülkelerinin ekonomik göstergelerinde bir artış gözlemlenmiştir. Bu artış yılın ilk çeyreği ve kısmen ikinci çeyreğinde oluşturmuştur. Pandeminin pik yaptığı 2020 döneminde ise başta İtalya olmak üzere İspanya, İngiltere ve ABD gibi ülke ekonomilerinde ciddi küçülmeler gözlemlenmiştir. 2021 yılıyla beraber aşılana birey sayılarındaki ve toplumun kısmı bağışıklık kazanması ekonomik göstergelerin pozitif dönmesinin önünü açmıştır.

SONUÇ

İlk olarak Çin'in Wuhan bölgesinde, 2019 yılı Aralık ayının başında görülüp, bu bölgedeki yetkililer tarafından tanımlandığı için gayri resmi Wuhan koronavirüsü adıyla da bilinen yeni koronavirüs solunum yolu enfeksiyonuna neden olan ve insandan insana geçebilen bulaşıcı bir virüstür. COVID-19 Dünya Sağlık Örgütü tarafından Mart 2020' de pandemi olarak kabul edilmiştir.

Bu çalışmada Covid-19 salgınının AB ülkelerinin lojistik faaliyetlerine olan olumsuz etkileri ve bu etkilerin azaltılması için alınan önlemler üzerinde durulmuştur. Lojistik faaliyetlerinde oluşan aksaklıklar AB ülkelerinde ekonomik dengenin bozulmasına, istihdam sorunlarının oluşmasına, şirket içi proseslerin akmasına, ürünlerin tedarikinden kaynaklı sorunların artmasına, AB ülkelerinde ürüne zamanında ulaşamamadan kaynaklı maliyetlerin artmasına ve enflasyon rakamlarının yükselmesine, yol açmıştır.

Covid-19 pandemisi çevrim içi firmaların gelişmesine katkı sağladı. Gıda, temizlik ve benzeri temel ihtiyaç ürünlerinin sektöre olan ihtiyacı yükseldi. Özellikle soğuk zincir(yiyecek, ilaç) ve temel ihtiyaçların doğru zamanda teslim edilmesi lojistik sektörünün önemini ortaya çıkardı.

Tüketicilerin ürünlere ulaşmada karşı karşıya kaldığı kısıtlamalar e-ticaret kavramının gelişmesine ve e-ticaretteki artışın %200 artmasına sebep olmuştur.

KAYNAKÇA

- Arıkan, H., & Aytekin, Ş. (2022). COVID-19 PANDEMİ ETKİSİ ARAŞTIRMALARI ÜZERİNE SOSYOLOJİK BİR İNCELEME. *Habitus Toplum Bilim Dergisi*, 180-181. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2239046> adresinden alındı
- Department, S. R. (2024). *Container throughput at ports worldwide from 2012 to 2021, with a forecast through 2027*. Statista Research Department. <https://www.statista.com/statistics/913398/container-throughput-worldwide/> adresinden alındı
- ELDENER, E. (2020, Nisan). KORONAVİRÜS SALGINI DENİZ YOLU TAŞIMACILIĞINI DA ETKİLEDİ. *Deniz Ticareti Dergisi*. <https://www.utikad.org.tr/Detay/Sektor-Haberleri/28895/koronavirus-salgini-denizyolu-tasimaciligini-da-etkiledi> adresinden alındı
- Gümüş, Y. (2009). Lojistik Faaliyetleri. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*(41), 101-102. [https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/426589#:~:text=Bu%20faaliyetler%3B%20sipari%C5%9F%20i%C5%9Fleme%2C%20stok,%20%2C%202002%3B%2039\).](https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/426589#:~:text=Bu%20faaliyetler%3B%20sipari%C5%9F%20i%C5%9Fleme%2C%20stok,%20%2C%202002%3B%2039).) adresinden alındı
- Index, D. W. (2021). *US SMBs Squeezed By Supply Chain Delays, Higher Rates*. Index, Drewry World Container. <https://www.pymnts.com/smb/2021/united-states-smb-squeezed-by-supply-chain-delays-higher-rates/> adresinden alındı
- Koban, E. v. (2011). Lojistik Kavramı. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 49. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1724390> adresinden alındı
- Organı, U. N. (2020, Mayıs). COVID-19 GELDİ TEDARİK ZİNCİRİNDEKİ EKSİKLİKLER ORTAYA ÇIKTI. *UND' NİN SESİ*(451), 25. Mayıs 2020 tarihinde <https://und.entra.net/websites/und/files/2020/05/mayis-2020.pdf> adresinden alındı
- Organı, U. N. (2020). *Kamyonlar Durdurulamaz*. İstanbul: UND' NİN SESİ. HAZİRAN 2021 tarihinde <https://und.entra.net/websites/und/files/2020/06/haziran-2020-1.pdf> adresinden alındı
- SESİ, U. N. (2020, Nisan). DÜNYANIN ATEŞİ ÇIKTI. *Uluslararası Nakliyeciler Derneği Yayın Organı*(450), 44. <https://und.entra.net/websites/und/files/2020/04/nisan-2020.pdf> adresinden alındı
- Taggar, T. S. (2021). Recovering Supply Chain Disruptions in Post-COVID-19 Pandemic Through Transport Intelligence and Logistics Systems: India's Experiences and Policy Options. *School of Business, SMVD University, Katra, India*(2), 2. doi:10.3389
- Wang, Y. S.-H. (2021, MAYIS 22). Implementation of Web-Based Dynamic Assessments as Sustainable Educational Technique for Enhancing Reading Strategies in English Class during the COVID-19 Pandemic. *Sustainability*, 1-2. <https://www.mdpi.com/2071-1050/13/11/5842> adresinden alındı

**INTEGRATION OF NEW TECHNOLOGIES INTO STUDIO COURSES IN
ARCHITECTURAL EDUCATION: A LOOK TOWARDS THE FUTURE**

Inst. M. Berkay KIZILKAN (ORCID: 0000-0002-3181-7414)

Siirt University, Faculty of Fine Arts and Design, Department of Architecture, Siirt-Türkiye.
Email:berkay.kizilkan@siirt.edu.tr

Prof. Dr. Evren Burak ENGINOZ (ORCID: 0000-0002-5535-2105)

Istanbul Kültür University, Faculty of Architecture, Department of Architecture, Istanbul-Türkiye.
Email:e.enginoz@iku.edu.tr

ABSTRACT

Architecture has maintained its importance as a significant professional discipline for humanity throughout history, striving to meet the spatial needs of each era with the tools and construction opportunities provided by evolving technological infrastructure. The rapid pace of digital and technological advancement in today's world has significantly impacted the education of future architects. This swift change highlights the necessity for architectural education to rapidly adapt to technological developments in line with contemporary requirements. The opportunities presented by new digital applications and technological tools offer substantial potential for enhancing students' skill sets and creativity. This study aims to explore the extent to which current architectural education aligns with new digital applications and technological tools, how effectively architecture students can utilize these new tools and opportunities, and how architectural education might evolve in the future. In this context, a field study was conducted to understand which new digital applications and technological tools, aside from traditional architectural presentation techniques, architecture students can use, prefer, or are aware of, particularly in the processes of generating and discussing conceptual works and scenarios, and presenting architectural ideas and decisions in design courses. A survey was conducted through face-to-face interviews with third-year students enrolled in the MIM202 Studio-IV course at Siirt University's Department of Architecture. The survey inquired about the tools and equipment used in architectural studio projects, the qualities of the architectural software utilized, and the challenges encountered. The responses revealed a focus on three main issues: difficulty in perceiving the scale of space, inability to translate abstract ideas into concrete representations, and the inadequacy of traditional drawing techniques and tools, along with 2D and 3D drawing and presentation software, in allowing students to express their ideas throughout the process. To address these issues, the use of new digital technologies such as augmented reality (AR), virtual reality (VR), and artificial intelligence (AI) in the studio process can provide students with an interactive and participatory learning experience. These technologies can offer architecture students opportunities for effective communication and collaboration during the design process. From the conceptual idea stage to the final phase, using AI to input the correct keywords into the system can expand students' visions. AI can also be used to provide personalized feedback, analyzing students' designs with an AI-integrated evaluation tool and offering feedback to support their development. This can increase students' efficiency and motivation in architectural studio courses, as well as their willingness to participate in the process. In conclusion, the use of new digital technologies such as augmented reality (AR), virtual reality (VR), and artificial intelligence (AI) in architectural education can

enhance students' learning experiences and motivation for self-expression. Moreover, these innovative uses can play a balancing role among architectural education institutions across the country that do not have equal opportunities.

Keywords: Architectural education, artificial intelligence, digital innovations in education, augmented reality, virtual reality, efficiency, motivation.

INTRODUCTION

Architectural education has traditionally been conducted using conventional methods and tools, supported by the master-apprentice relationship and workshop practices. However, the rapid advancement of technologies in recent years has led to innovations and changes not only in the architectural field but also in architectural education. The technologies used in studio courses, in particular, are reshaping architectural students' design processes and pedagogical approaches (Schön, 1987). This study aims to evaluate the potential future impacts of integrating new digital tools into architectural education in light of advancing technology.

The integration of digital technologies into architectural education enriches the educational process by offering students a more interactive and dynamic learning environment. Technologies such as computer-aided design (CAD) software, 3D modeling tools, and virtual reality (VR) applications enable students to make design concepts more tangible and visualizable (Oxman, 2008). These tools aid in developing creative thinking and problem-solving skills while offering new perspectives that cannot be achieved through traditional methods.

THE STRUCTURE AND IMPORTANCE OF STUDIO COURSES

In architectural education, studio courses are crucial spaces where students combine their theoretical knowledge with practical application. Within the context of architectural studio courses, students develop skills in creative problem-solving and design abilities. Studio courses offer students the opportunity to focus on real-world problems and issues and to generate innovative solutions (Kurt, 2020). They enable students to enhance their critical thinking, teamwork, and communication skills. In the studio environment, students receive feedback by discussing their projects with faculty members and peers, enriching the learning experience (Salama & Wilkinson, 2007).

Studio courses allow students to express their individual creativity and design vision. They provide students with the opportunity to experience the stages of design and implementation, aiding in the development of their own design language (Schon, 1984). Additionally, studio courses help students integrate knowledge from various disciplines and reflect this in their designs. This integration enables students to produce more comprehensive and sustainable design solutions (Cuff, 1991).

INTEGRATION OF NEW TECHNOLOGIES INTO ARCHITECTURAL EDUCATION

Contemporary architectural education has entered a significant transformation process with the development and proliferation of technology. Digital tools and software enable students to manage their design processes more effectively and efficiently. Technologies such as 3D modeling, virtual reality (VR), and augmented reality (AR) particularly help students visualize their designs more realistically and in greater detail (Smith & Doe, 2020). These technological advancements also provide more effective tools for solving complex design problems (Lee & Kim, 2021).

The integration of artificial intelligence (AI) technologies into architectural education makes the learning process more dynamic by offering personalized feedback to students. AI-based systems assist in various stages of student projects, including initial design decisions, the concept phase, and visualization. Additionally, these systems can analyze student projects to identify their strengths and weaknesses, thereby providing more specific recommendations to students (Brown & Johnson, 2019). This enables students to better understand and improve their own learning processes. AI-supported design tools offer students innovative design solutions, enhancing their creative potential (Smith & Doe, 2020). However, students need to receive training to use these technologies effectively (Lee & Kim, 2021).

THE IMPACT OF NEW TECHNOLOGIES ON STUDENTS AND EDUCATORS IN ARCHITECTURAL EDUCATION

The integration of new technologies in architectural education creates significant impacts on both students and educators. From the students' perspective, digital tools and software make the learning processes more interactive and engaging. In particular, virtual reality (VR) and augmented reality (AR) technologies help students develop their three-dimensional design and spatial awareness skills, providing them with the opportunity to experience abstract concepts in a tangible way (Smith & Doe, 2020). Additionally, AI-powered tools accelerate learning processes by offering personalized feedback to students and enable them to solve design problems more effectively (Brown & Johnson, 2019).

For educators, new technologies have the potential to transform teaching methods. Digital platforms allow educators to analyze student performance in greater detail and dynamically adapt course content. However, this transformation process also requires educators to adapt to new technologies and enhance their digital skills. It is crucial for educators to participate in continuous professional development programs and update their pedagogical strategies to effectively utilize technology (Lee & Kim, 2021). This process not only improves the quality of teaching but also provides students with richer and more diverse learning experiences.

FIELD STUDY FOR STUDENTS

A field study conducted at the Department of Architecture at Siirt University aimed to understand how much students in architectural design courses use, prefer, or are aware of new digital applications and technological tools in their processes of generating conceptual works and scenarios, and presenting architectural ideas and decisions. For this purpose, a survey was conducted through face-to-face interviews with third-year students enrolled in the MIM202 Studio-IV course. The survey inquired about the tools and materials used by students in architectural studio works and the characteristics of the architectural software they used, and also asked them to explain the difficulties they encountered.

Upon evaluating the survey results, it was observed that the difficulties faced by students clustered into three main categories. Firstly, students reported difficulty in perceiving the scale of spaces. Secondly, they struggled with concretely representing their abstract ideas. Lastly, it was found that traditional drawing techniques and tools, as well as 2D and 3D drawing and presentation software, were insufficient for students in expressing their ideas effectively.

These findings indicate the need to enhance students' awareness and competence in using digital applications and technological tools. The integration of digital technologies in the educational process is thought to help students improve their spatial perception and concretize their abstract ideas more effectively. Additionally, the combined use of traditional techniques and digital tools could enhance students' capacity to express their ideas, leading to greater success in architectural design processes.

CONCLUSION AND EVALUATION

This study examines the extent to which architectural education aligns with digital and technological advancements and how effectively students can utilize these new tools. The field study conducted in the Department of Architecture at Siirt University revealed three main challenges faced by third-year students taking the MIM202 Studio-IV course: difficulty in perceiving spatial scale, challenges in concretizing abstract ideas, and inadequacies of traditional drawing techniques and digital tools.

It has been determined that the integration of new digital technologies holds significant potential in addressing these issues. Technologies such as Augmented Reality (AR), Virtual Reality

(VR), and Artificial Intelligence (AI) can provide students with an interactive and participatory learning experience, enabling them to be more effective in the design process. These technologies allow students to enhance their spatial perception, concretize their abstract ideas, and produce more creative and innovative solutions in architectural design processes (Öztürk & Karaca, 2020; Schodek et al., 2014).

Additionally, AI-supported assessment tools, which can analyze students' designs and provide personalized feedback, can increase the efficiency of learning processes and student motivation. This will elevate the quality of architectural education and ensure that students become more equipped and creative individuals in their future professional lives (Çetin & Yılmaz, 2022; Eastman et al., 2011).

In conclusion, the use of new digital technologies such as AR, VR, and AI in architectural education enriches students' learning experiences and can play a balancing role in addressing inequality of opportunities among educational institutions. The widespread adoption of these technologies will contribute to making architectural education more inclusive and accessible. Future studies are recommended to examine the integration of these technologies into educational processes in more detail and support this with practical examples.

REFERENCES

- Carmo, M. (2011). *The Alphabet and the Algorithm*. The MIT Press.
- Duarte, J. P. (2017). Customization of mass housing: The parametric approach. *Automation in Construction*, 83, 47-59.
- Hernandez, C. R. (2019). Artificial Intelligence in Architectural Design: Evaluating the Impact. *International Journal of Architectural Computing*, 17(2), 123-135.
- Kensek, K., & Noble, D. (2014). *Building Information Modeling: BIM in Current and Future Practice*. John Wiley & Sons.
- Oxman, R. (2008). Digital architecture as a challenge for design pedagogy: Theory, knowledge, models and medium. *Design Studies*, 29(2), 99-120.
- Schön, D. A. (1987). *Educating the Reflective Practitioner: Toward a New Design for Teaching and Learning in the Professions*. Jossey-Bass.
- Cuff, D. (1991). *Architecture: The Story of Practice*. MIT Press.
- Kurt, S. (2020). Architectural design education: Designing learning experiences. *International Journal of Art & Design Education*, 39(1), 121-133. <https://doi.org/10.1111/jade.12234>
- Salama, A. M., & Wilkinson, N. (2007). *Design studio pedagogy: Horizons for the future*. Urban International Press.
- Schon, D. A. (1984). *The reflective practitioner: How professionals think in action*. Basic Books.
- Brown, K., & Johnson, B. (2019). Enhancing Architectural Design Education through Artificial Intelligence. *International Journal of Architectural Computing*, 17(3), 245-264.
- Lee, C., & Kim, D. (2021). Challenges and Opportunities of Integrating Artificial Intelligence into Architectural Education. *Journal of Technology and Design Education*, 31(4), 789-802.
- Smith, J., & Doe, A. (2020). The Role of Digital Technologies in Architectural Education. *Journal of Architecture Education*, 45(2), 123-136.
- Brown, K., & Johnson, B. (2019). Enhancing Architectural Design Education through Artificial Intelligence. *International Journal of Architectural Computing*, 17(3), 245-264.
- Smith, J., & Doe, A. (2020). The Role of Digital Technologies in Architectural Education. *Journal of Architecture Education*, 45(2), 123-136.
- Çetin, A., & Yılmaz, D. (2022). Mimarlık eğitiminde dijital araçların kullanımı ve öğrenci performansına etkisi. *Mimarlık Eğitimi Dergisi*, 12(2), 45-60.
- Eastman, C., Teicholz, P., Sacks, R., & Liston, K. (2011). *BIM Handbook: A Guide to Building Information Modeling for Owners, Managers, Designers, Engineers and Contractors* (2nd ed.). Wiley.
- Öztürk, S., & Karaca, M. (2020). Yeni dijital teknolojilerin mimarlık eğitimine etkisi. *Teknoloji ve Tasarım Dergisi*, 8(1), 30-44.
- Schodek, D., Bechthold, M., Griggs, K., Kao, K., & Steinberg, M. (2014). *Digital Design and Manufacturing: CAD/CAM Applications in Architecture and Design*. Wiley.

**ÖĞRETMEN ADAYLARININ EĞİTİMDE BİLİŞİM TEKNOLOJİLERİ
KULLANIMINDA ÖĞRETİM ELEMANLARINI ROL MODEL ALMA
EĞİLİMLERİNİN İNCELENMESİ**

Ali YAĞCI (ORCID: 0000-0003-0359-4927)

Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Eğitim Bilimleri
Email: ayagci89@gmail.com

Doç. Dr. Cihad ŞENTÜRK (ORCID: 0000-0002-1276-8653)

Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Eğitim Bilimleri
Email: cihadsenturk@gmail.com

Hasan ŞAHİN (ORCID: 0009-0000-7674-6747)

Milli Eğitim Bakanlığı, Eğitim Bilimleri
Email: hasansahin3570@gmail.com

Özet

Bu çalışmanın amacı, öğretmen adaylarının eğitimde bilişim teknolojileri kullanımında öğretim elemanlarını rol model alma eğilimlerinin incelenmesi ve bu rol model alma eğilimlerinin çeşitli değişkenlere göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğinin ortaya konulmasıdır. Araştırmada öğretmen adaylarının eğitimde bilişim teknolojileri kullanımında öğretim elemanlarını rol model alma eğilim düzeyleri incelenmiştir. Ayrıca sahip olunan rol model alma eğilimleri, “cinsiyet”, “yaş”, “öğrenim görülen lisans programı” ve “sınıf düzeyi” değişkenlerine göre de incelenmiştir. Araştırma 2023-2024 akademik yılı bahar dönemi Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Eğitim Fakültesinde farklı programlarda öğrenim gören 369 öğretmen adayı ile gerçekleştirilmiştir. Nicel araştırma yöntemlerinden tarama modeli ile gerçekleştirilen bu çalışmada veri toplama aracı olarak Özüdoğru ve Çakır (2020) tarafından geliştirilmiş olan “Öğretmen Adaylarının Bilişim Teknolojileri Kullanımında Öğretim Elemanlarını Rol Model Alma Eğilimleri Ölçeği” kullanılmıştır. Verilerin analizinde betimsel istatistikler, bağımsız gruplar t-testi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Çalışma sonunda elde edilen bulgulara göre öğretmen adaylarının, eğitimde bilişim teknolojileri kullanımında öğretim elemanlarını rol model alma eğilimleri “katılıyorum” düzeyinde çıkmıştır. Ayrıca öğretmen adaylarının eğitimde bilişim teknolojileri kullanımında öğretim elemanlarını rol model alma eğilimlerinde “cinsiyet” ve “yaş” değişkenlerine göre anlamlı farklılık elde edilirken, “öğrenim görülen lisans programı” ve “sınıf düzeyi” değişkenlerine göre anlamlı farklılık ortaya çıkmamıştır. Araştırma sonunda öğretim elemanlarının birçok konuda olduğu gibi eğitimde bilişim teknolojilerinin kullanımı konusunda da öğretmen adaylarına rol model olmalarının önemi ortaya çıkmıştır.

Keywords: Instructional technologies, Web 2.0 tools, teacher education, pre-service teachers

**INVESTIGATION OF PRE-SERVICE TEACHERS' TENDENCY TO TAKE
TEACHER EDUCATORS AS ROLE MODELS IN THE USE OF INFORMATION
TECHNOLOGIES IN EDUCATION**

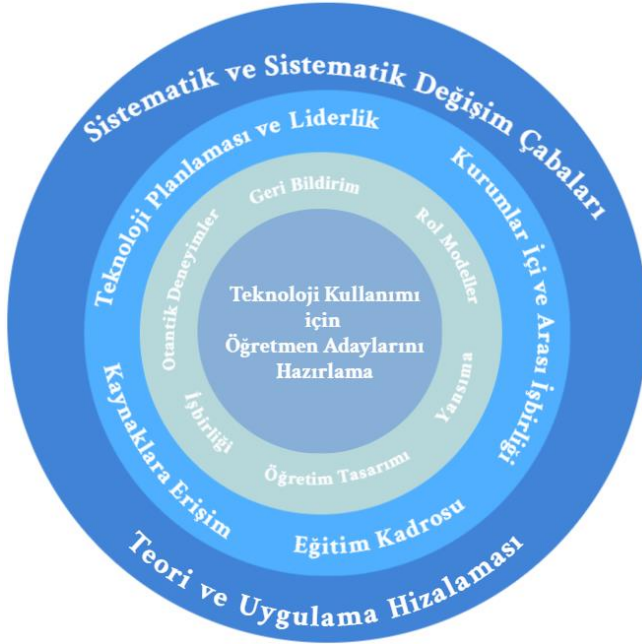
Abstract

The aim of this study is to examine pre-service teachers' tendencies to take teacher educators as role models in the use of information technologies in education and to reveal whether these modeling tendencies show significant differences according to various variables. In the study, the tendency levels of pre-service teachers to take teacher educators as role models in the use of information technologies in education were examined. The research was conducted with 369 pre-service teachers studying in different programs at Karamanoğlu Mehmetbey University Faculty of Education in the spring semester of the 2023-2024 academic year. The research was conducted with the survey model, one of the quantitative research methods, and the "The Scale of Preservice Teachers' Tendency to Take Teacher Educators as Role Models in the Use of Information Technologies in Education" developed by Özüdoğru & Çakır (2020) was used as a data collection tool. Descriptive statistics, independent groups t-test and one-way analysis of variance (ANOVA) were used to analyze the data. According to the findings obtained at the end of the study, pre-service teachers' tendencies to take teacher educators as role models in the use of information technologies in education have been found to be at the level of "agree". In addition, while there was a significant difference in pre-service teachers' tendency to take teacher educators as role models in the use of information technologies in education according to the variables "gender" and "age", there was no significant difference according to the variables "undergraduate program" and "grade level". At the end of the research, the importance of teacher educators being role models for pre-service teachers in the use of information technologies in education, as in many other subjects, was revealed.

Keywords: Technology usage in education, role model, teacher education, pre-service teachers, teacher educators

1. GİRİŞ

21. yüzyılda bilim ve teknolojide yaşanan hızlı değişim ve gelişmeler nedeniyle bilim insanları çağımızı “bilgi çağı” veya “bilgi çağı” olarak adlandırmışlardır (Er, 2009). Bilgi ve iletişim teknolojisinin gelişimi sanayi, ticaret, sağlık ve tekstil gibi alanlarda da etkisini göstermesinin yanı sıra eğitim sistemini de etkilemekte ve değiştirmektedir (Kurtoğlu, 2009). Teknolojilerin eğitim kurumlarında yer alması, eğitim sürecinin ve kalitesinin değiştirilmesinde ve geliştirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır (Çoklar, 2008). Hızla artan nüfus ve artan eğitim talebi, eğitim ortamlarının yapısında da değişikliklere yol açmaktadır. Hızla artan nüfus ve artan eğitim talebi, eğitim ortamlarının yapısında da değişikliklere yol açmaktadır. Değişen ve gelişen toplumsal yapıya uygun nitelikli bireylerin yetiştirilmesi ve onların öğrenme ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla bilişim teknolojilerinden (BT) yararlanılmaktadır. BT istisnasız dünyanın her yönünü etkilemektedir. Günümüzde BT, tüm sektörlerde, tüm uluslarda mevcuttur ve giderek bu alanları etkileyen bir faktör haline geldi. Günümüzde, BT tüm uluslar için her alandaki sektörde varlığını gösteren ve etkilerini giderek arttıran bir etken haline gelmiştir. Bu alanlardan biri de şüphesiz eğitimidir. BT, eğitim faaliyetlerinin verimli ve etkili bir şekilde yürütülmesini sağlamada ve eğitim ortamlarının başarısını artırmada üstlendiği rol nedeniyle dünya çapında önemli bir yatırım alanı haline gelmiştir. Öğretim elemanları, öğretmen adaylarına iyi örnekler sergileyerek, bu davranışların öğrenilmesine katkıda bulunabilirler. Eğitim fakültelerindeki öğretim elemanları, derslerine BT’yi entegre ederek, öğretmen adayları için BT kullanımında rol model olabilirler (Çuhadar ve Yücel, 2010). Öğrenciler, 21. yüzyılda, öğretim elemanlarının teknoloji kullanımını örnek alarak teknoloji becerilerini geliştireceklerdir (Craig, 2000). Yükseköğretimde, teknoloji kullanımının modellenmesi, öğretmen adayları üzerinde pozitif bir etkiye sahiptir (Hall, 2006). Öğretmen eğitimi programlarında, eğitim sürecinde ve sonrasında ve K-12 okullarında teknoloji kullanımında eğitimcilerin rol model olmaları kritik öneme sahiptir (Zhao, 2007). Öğretmen adayları, teknolojiyi sınıflarına nasıl etkin bir şekilde entegre edeceklerini, öğretim elemanlarının bu entegrasyonu nasıl sağladığını gözlemleyerek öğrenmelidirler (Oigara ve Wallace, 2012). Eğer öğretmen adaylarının eğitiminde teknoloji kullanımı model olarak gösterilmezse, kendi sınıflarında teknolojiyi kullanmaya daha az eğilimli olacaklardır (Strudler ve Wetzel, 1999). Hizmet öncesi öğretmen adaylarına veya öğrencilere beklenen bir görevin nasıl yapılacağı gösterilmelidir ki, öğrenciler örnek alabilsinler (Daniel, 2002). Bu kapsamda Tondeur ve diğerleri (2012) tarafından geliştirilen SQD (Synthesize Qualitative Data=Nitel Veri Sentezi) modeli, öğretmen adaylarını teknoloji kullanımı konusunda hazırlamak için tasarlanmıştır. Bu model, öğretmen adaylarının öğretim elemanlarını rol model olarak almaları, eğitimde teknolojinin rolü üzerine düşünmeyi, tasarım yoluyla teknoloji kullanmayı öğrenmeyi, akranlarla işbirliği yapmayı, otantik teknoloji deneyimlerini desteklemeyi ve sürekli geri bildirim sağlamayı içeren stratejileri vurgulamaktadır.

Şekil 1. SQD Teknoloji Kullanımı için Öğretmen Adaylarını Hazırlama Modeli (Tondeur vd., 2012)

Teknoloji entegrasyonu sürecinde öğretmen adaylarının hazırlanması çok önemlidir. Tondeur ve diğerlerinin (2012) belirttiği gibi öğretmen adaylarını teknoloji kullanımına hazırlarken rol modellerin önemli bir etkisi vardır. Şekil 1’de gösterilen temaların birbirine bağlı ve ilişkili olduğu, öğretmen adaylarının teknoloji kullanımını etkileyen faktörler arasında rol model olmanın da yer aldığı anlaşılmaktadır. Bu bağlamda, öğretmen adaylarının teknolojiyi etkili bir şekilde kullanabilmeleri için onlara iyi örnekler sunmak ve rehberlik etmek gereklidir. Öğretim elemanlarının, öğretmen adaylarına teknolojiyi nasıl kullanacaklarını öğretirken aynı zamanda onlara ilham verecek ve yol gösterecek kişiler olmaları beklenir.

Çalışmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı; öğretmen adaylarının eğitimde bilişim teknolojileri kullanımında öğretim elemanlarını rol model alma eğilimlerinin incelenmesi ve bu rol model alma eğilimlerinin bazı değişkenlere göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğinin ortaya konulmasıdır. Bu kapsam doğrultusunda çalışmada aşağıda yer alan şu sorulara yanıt aranmıştır:

1. Öğretmen adaylarının, eğitimde bilişim teknolojileri kullanımında öğretim elemanlarını rol model alma eğilimleri ne düzeydedir?
2. Öğretmen adaylarının, eğitimde bilişim teknolojileri kullanımında öğretim elemanlarını rol model alma eğilimleri; a) “cinsiyet”, b) “yaş”, c) “öğrenim görülen lisans programı” ve d) “lisans sınıf düzeyi” değişkenleri bakımından anlamlı farklılık göstermekte midir?

Çalışma sonunda elde edilen bulgular ile öğretmen adaylarının eğitimde bilişim teknolojileri kullanımında öğretim elemanlarını rol model alma eğilimlerini belirleyerek alanyazına ve bu konuda ortaya çıkan ihtiyaçlara yönelik eğitimlerin planlanması yönüyle de uygulayıcılara katkı sağlayabileceği düşünülmektedir.

2. YÖNTEM

Bu bölümde “çalışmanın modeli”, “çalışma grubu”, “veri toplama araçları”, “verilerin toplanması” ve “verilerin analizi” başlıklarına yer verilmiştir.

2.1. Araştırmanın Modeli

Araştırma, öğretmen adaylarının eğitimde bilişim teknolojileri kullanımında öğretim elemanlarını rol model alma eğilimleri bazı demografik değişkenlere göre incelendiği betimsel bir çalışmadır. Çalışma, nicel araştırma yöntemlerinden “tarama yöntemi” göre tasarlanmıştır.

Tarama yöntemi; geçmişte veya halen mevcut olan bir durumu olduğu gibi tasvir etmeyi ve betimlemeyi amaçlayan bir araştırma yaklaşımıdır (Cohen vd., 2017; Karasar, 2023). Çalışmada tarama yöntem kullanılarak öğretmen adaylarının eğitimde bilişim teknolojileri kullanımında öğretim elemanlarını rol model alma eğilimleri; “cinsiyet”, “yaş”, “öğrenim görülen lisans programı” ve “lisans sınıf düzeyi” değişkenlerine göre betimlenmiştir.

2.2. Çalışma Grubu

2024-2025 eğitim yılında Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesinde (KMÜ) Eğitim Fakültesinde öğrenim gören 431 öğretmen adayı oluşturmaktadır. Çalışma grubunda yer alan katılımcıların demografik bilgileri Tablo 1’de yer verilmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların demografik bilgileri

Değişken	Öğretmen Adayları		
	f	%	
Cinsiyet	Kadın	292	67,7
	Erkek	139	32,3
Yaş	18-22	363	84,2
	23-27	68	15,8
Lisans programı	Fen Bilgisi Öğretmenliği	63	14,6
	Okul Öncesi Öğretmenliği	35	8,1
	Özel Eğitim Öğretmenliği	37	8,6
	Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık	83	19,3
	Sınıf Öğretmenliği	77	17,9
	Türkçe Öğretmenliği	43	10,0
Lisans sınıf düzeyi	İlköğretim Matematik Öğretmenliği	93	21,6
	1. Sınıf	80	18,6
	2. Sınıf	203	47,1
	3. Sınıf	94	21,8
	4. Sınıf	54	12,5
Toplam		431	100

Tablo 1 dikkate alındığında çalışmaya katılan öğretmen adaylarının; %67.7’si (n=292) kadın ve %32.3’ü (n=139) erkektir. Öğretmen adaylarının %84.2’sinin (n=363) 18-22 yaş ve %15.8’inin (n=62) 23-27 yaş aralığında olduğu görülmektedir. Katılımcıların lisans programları incelendiğinde, %14.6’sı (n=63) fen bilgisi öğretmenliği, %8.1’i (n=35) okul öncesi öğretmenliği, %8.6’sı (n=37) özel eğitim öğretmenliği, %19.3’ü (n=83) rehberlik ve psikolojik danışmanlık, %17.9’u (n=77) sınıf öğretmenliği, %10’u (n=43) Türkçe öğretmenliği ve %21.6’sı (n=93) ilköğretim matematik öğretmenliği lisans programında öğrenim görmektedir. Lisans sınıf düzeylerine bakıldığında öğretmen adaylarının %18.6’sının (n=80) 1. sınıf, %47.1’inin (n=203) 2. sınıf, %21.8’inin (n=94) 3. sınıf ve %12.5’inin ise (n=54) 4. sınıf oldukları belirlenmiştir.

2.3. Veri Toplama Aracı

Çalışmanın veri toplama araçları; araştırmacı tarafından hazırlanan “demografik bilgiler formu” ve Özüdoğru ve Çakır, (2020) tarafından geliştirilen “bilişim teknolojileri kullanımında öğretim elemanlarını rol model alma ölçeği” kullanılmıştır. Demografik bilgi formunda katılımcılardan cinsiyet, yaş, lisans programı ve lisans sınıf düzeyi kullanımı bilgileri alınmıştır. “Bilişim teknolojileri kullanımında öğretim elemanlarını rol model alma ölçeği” ise Özüdoğru ve Çakır (2020) tarafından öğretmen adaylarının bilişim teknolojileri kullanımında öğretim elemanlarını rol model alma eğilimlerini ölçmek amacıyla hazırlanmıştır. Ölçek 13 maddeden oluşan 5’li likert tipinde ve maddeler 1 “kesinlikle katılmıyorum” ve 5 “kesinlikle katılıyorum” arasında

değişmektedir. Ölçek tek boyuttan oluşmuştur. Faktör analizi yapılarak son halini alan ölçeğin Cronbach alfa katsayısı .915 olarak hesaplanmıştır. Doğrulayıcı faktör analizi sonuçları ölçeğin kabul edilebilir uyum indekslerine sahip olduğunu göstermektedir ($\chi^2/df=3.90$, RMSEA=.076, SRMR=.043, CFI=.98). Sonuç olarak ölçeğin öğretmen adaylarının bilişim teknolojileri kullanımında öğretim elemanlarını rol model alma eğilimlerini belirlemeye yönelik kullanılabilir geçerlik ve güvenilirlikte olduğu belirtilebilir.

2.4. Verilerin Toplanması

Veri toplama sürecinde öğretmen adaylarının çalışmaya gönüllü katılımı esas alınmıştır. Çalışmada kullanılan ölçeğin sağlıklı bir şekilde uygulanabilmesi için öğretmen adaylarına ölçekle ilgili gerekli bilgilendirmeler yapılmıştır. Bu doğrultu ile öğretmen adaylarına çalışmanın amacı ve önemi, ölçme aracının niteliği ve nasıl doldurulacağı ile ilgili bilgiler verilmiştir. Bunların yanı sıra ölçeğe verilen yanıtların, çalışma kapsamı içerisinde kullanılacağı ve kesinlikle başka herhangi bir amaç ile kullanılmayacağı belirtilmiştir. Ayrıca araştırmaya katılan öğretmen adaylarına, araştırmaya katılımın gönüllülük esasına dayalı olduğu ve diledikleri an araştırmadan çekilebilecekleri de ifade edilmiştir.

2.5. Verilerin Analizi

Bilişim teknolojileri kullanımında öğretim elemanlarını rol model alma ölçeği elde edilen veriler; “frekans; f ”, “yüzde; %”, “ortalama; \bar{x} ”, “standart sapma; SS ”, “ t -testi” ve “tek yönlü varyans analizi (ANOVA) Jamovi 2.4 programı ile analiz edilmiştir.

3. BULGULAR

Öğretmen adaylarının bilişim teknolojileri kullanımında öğretim elemanlarını rol model alma eğilimleri ile ilgili bulguların sonuçlarına dair genel ortalama puanları Tablo 2’de yer almaktadır.

Tablo 2. Öğretmen adaylarının bilişim teknolojileri kullanımında öğretim elemanlarını rol model alma düzeyleri

Ölçek	n	$Min.$	$Max.$	\bar{x}	SS
Bilişim teknolojileri kullanımında öğretim elemanlarını rol model alma eğilimi	431	1	5	4.07	.740

Tablo 2 incelendiğinde öğretmen adaylarının bilişim teknolojileri kullanımında öğretim elemanlarını rol model almaya yönelik ortalama ve standart sapma puanları; bilişim teknolojileri kullanımında öğretim elemanlarını rol model alma ($\bar{x}=4.07\pm.740$) olduğu görülmektedir. Bu bulgu, öğretmen adaylarının bilişim teknolojileri kullanımında öğretim elemanlarını rol model alma eğilimlerinin; “katılıyorum” düzeyinde olduğunu göstermektedir. Öğretmen adaylarının bilişim teknolojileri kullanımında öğretim elemanlarını rol model alma eğilimlerinin “cinsiyet” değişkenine göre incelendiği bağımsız gruplar t -testi bulguları Tablo 3’te sunulmuştur.

Tablo 3. Cinsiyet değişkenine göre öğretmen adaylarının bilişim teknolojileri kullanımında öğretim elemanlarını rol model alma düzeylerinin karşılaştırılması

Ölçek	Cinsiyet	n	\bar{x}	SS	sd	t	p
Bilişim teknolojileri kullanımında öğretim elemanlarını rol model alma eğilimi	Kadın	292	4.13	.624	429	2.557	.011*
	Erkek	139	3.93	.926			

* $p<.05$

Tablo 3 incelendiğinde araştırmaya katılan öğretmen adaylarının bilişim teknolojileri kullanımında öğretim elemanlarını rol model alma düzeylerinde “cinsiyet” değişkeni

bakımından anlamlı bir farklılık bulunmuştur [$t_{(249)}=.011$, $p<.05$]. Kadın öğretmen adaylarının bilişim teknolojileri kullanımında öğretim elemanlarını rol model alma ölçeğinden aldıkları ortalama puanların [$\bar{x}=4.13\pm.624$] erkek öğretmen adaylarının aldıkları ortalama puanlara göre [$\bar{x}=3.93\pm.926$] daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu kapsamda kadın öğretmen adaylarının, erkek öğretmen adaylarına göre bilişim teknolojileri kullanımında öğretim elemanlarını daha fazla rol model alma eğiliminde olabilecekleri ifade edilebilir. Öğretmen adaylarının bilişim teknolojileri kullanımında öğretim elemanlarını rol model alma eğilimlerinin “yaş” değişkenine göre incelendiği bağımsız gruplar t -testi bulguları Tablo 4’te sunulmuştur.

Tablo 4. Yaş değişkenine göre öğretmen adaylarının bilişim teknolojileri kullanımında öğretim elemanlarını rol model alma düzeylerinin karşılaştırılması

Ölçek	Yaş	n	\bar{x}	SS	sd	t	p
Bilişim teknolojileri kullanımında öğretim elemanlarını rol model alma eğilimi	18-22	363	4.11	.639	429	3.095	.002*
	23-27	68	3.81	1.107			

* $p<.05$

Tablo 4 incelendiğinde araştırmaya katılan öğretmen adaylarının bilişim teknolojileri kullanımında öğretim elemanlarını rol model alma düzeylerinde “yaş” değişkeni bakımından anlamlı bir farklılık bulunmuştur [$t_{(429)}=.002$, $p<.05$]. Bu noktada 18-22 yaş aralığındaki öğretmen adaylarının bilişim teknolojileri kullanımında öğretim elemanlarını rol model alma ölçeğinden aldıkları ortalama puanların [$\bar{x}=4.11\pm.639$], 23-27 yaş aralığındaki öğretmen adaylarının aldıkları ortalama puanlara göre [$\bar{x}=3.81\pm1.107$] daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu kapsamda yaş grubu 18-22 olan öğretmen adaylarının, yaş gurubu 23-27 olan öğretmen adaylarına göre bilişim teknolojileri kullanımında öğretim elemanlarını daha fazla rol model alma eğiliminde olabilecekleri ifade edilebilir. Öğretmen adaylarının bilişim teknolojileri kullanımında öğretim elemanlarını rol model alma eğilimlerinin “öğrenim görülen program” değişkenine göre betimsel istatistik değerleri Tablo 5’te sunulmuştur.

Tablo 5. Öğrenim görülen program değişkenine göre öğretmen adaylarının bilişim teknolojileri kullanımında öğretim elemanlarını rol model alma düzeylerine ilişkin betimsel istatistik değerleri

Ölçek	Öğrenim Görülen Program	n	\bar{x}	SS
Bilişim teknolojileri kullanımında öğretim elemanlarını rol model alma eğilimi	Fen Bilgisi Öğretmenliği	63	4.12	.968
	Okul Öncesi Öğretmenliği	35	3.97	.921
	Özel Eğitim Öğretmenliği	37	4.05	.942
	Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık	83	4.09	.592
	Sınıf Öğretmenliği	77	4.10	.619
	Türkçe Öğretmenliği	43	4.13	.785
	İlköğretim Matematik Öğretmenliği	93	4.00	.584

Tablo 5 incelendiğinde araştırmaya katılan öğretmen adaylarının bilişim teknolojileri kullanımında öğretim elemanlarını rol model alma düzeylerinde “öğrenim görülen program” değişkeni bakımından aldıkları ortalama puanlar; fen bilgisi öğretmenliği [$\bar{x}=4.12\pm.968$], okul öncesi öğretmenliği [$\bar{x}=3.97\pm.921$], özel eğitim öğretmenliği [$\bar{x}=4.05\pm.942$], rehberlik ve psikolojik danışmanlık [$\bar{x}=4.09\pm.592$], sınıf öğretmenliği [$\bar{x}=4.10\pm.619$], Türkçe öğretmenliği [$\bar{x}=4.13\pm.785$] ve ilköğretim matematik öğretmenliği [$\bar{x}=4.00\pm.584$] şeklinde ortaya çıkmıştır. Öğretmen adaylarının bilişim teknolojileri kullanımında öğretim elemanlarını

rol model alma eğilimlerinin “öğrenim görülen program” değişkeni bakımından incelendiği tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları Tablo 6’da sunulmuştur.

Tablo 6. Öğretmen adaylarının bilişim teknolojileri kullanımında öğretim elemanlarını rol model alma düzeylerinin öğrenim görülen program değişkeni bakımından karşılaştırılması

Ölçek	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Bilişim teknolojileri kullanımında öğretim elemanlarını rol model alma eğilimi	Gruplar arası	1.232	6	.205	.372	.897
	Gruplar içi	234.329	424	.553		
	Toplam	235.561				

Tablo 6 incelendiğinde araştırmaya katılan öğretmen adaylarının bilişim teknolojileri kullanımında öğretim elemanlarını rol model alma eğilimleri “öğrenim görülen program” değişkeni bakımından anlamlı bir farklılık bulunmamıştır [$F_{(6-424)}=.372, p>.05$]. Bu sonuca göre “öğrenim görülen program” değişkeni, öğretmen adaylarının bilişim teknolojileri kullanımında öğretim elemanlarını rol model alma eğilimlerini anlamlı bir şekilde farklılaştırmamaktadır. Öğretmen adaylarının bilişim teknolojileri kullanımında öğretim elemanlarını rol model alma eğilimlerinin “lisans sınıf düzeyi” değişkeni bakımından incelendiği tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları Tablo 7’de sunulmuştur.

Tablo 7. Öğrenim görülen sınıf düzeyi değişkenine göre öğretmen adaylarının bilişim teknolojileri kullanımında öğretim elemanlarını rol model alma düzeylerine ilişkin betimsel istatistik değerleri

Ölçek	Sınıf Düzeyi	n	\bar{x}	SS
Bilişim teknolojileri kullanımında öğretim elemanlarını rol model alma eğilimi	1. Sınıf	80	4,10	,638
	2. Sınıf	203	4,06	,746
	3. Sınıf	94	4,03	,934
	4. Sınıf	54	4,11	,419

Tablo 7 incelendiğinde araştırmaya katılan öğretmen adaylarının bilişim teknolojileri kullanımında öğretim elemanlarını rol model alma düzeylerine yönelik öğrenim görülen programın sınıf düzeyi değişkeni bakımından aldıkları ortalama puanların 1. sınıf [$\bar{x}=4.10\pm.638$], 2. sınıf [$\bar{x}=4.06\pm.746$], 3. sınıf [$\bar{x}=4.03\pm.934$] ve 4. sınıf [$\bar{x}=4.11\pm.419$] şeklinde olduğu görülmektedir. En yüksek ortalama 4. sınıf ($\bar{x}=4.11$) ve en düşük ortalama 3. sınıf ($\bar{x}=4.03$) düzeyinde öğrenim gören öğretmen adaylarına aittir. Öğretmen adaylarının bilişim teknolojileri kullanımında öğretim elemanlarını rol model alma eğilimlerinin “lisans sınıf düzeyi” değişkeni bakımından incelendiği tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları Tablo 8’de sunulmuştur.

Tablo 8. Öğretmen adaylarının bilişim teknolojileri kullanımında öğretim elemanlarını rol model almanın “öğrenim görülen sınıf düzeyi” değişkeni bakımından karşılaştırılması

Ölçek	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Bilişim teknolojileri kullanımında öğretim elemanlarını rol model alma eğilimi	Gruplar arası	.295	3	.098	.179	.911
	Gruplar içi	235.266	427	.551		
	Toplam	235.561				

Tablo 8 incelendiğinde araştırmaya katılan öğretmen adaylarının bilişim teknolojileri kullanımında öğretim elemanlarını rol model alma eğilimlerinin lisans sınıf düzeyi değişkeni bakımından; [$F_{(3-427)}=1.93$, $p>.05$] anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Bu sonuca göre “lisans sınıf düzeyi” değişkeni, öğretmen adaylarının bilişim teknolojileri kullanımında öğretim elemanlarını rol model alma eğilimlerini anlamlı bir şekilde farklılaştırmamaktadır.

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışmada öğretmen adaylarının eğitimde bilişim teknolojileri kullanımında öğretim elemanlarını rol model alma eğilimlerinin “katılıyorum” düzeyinde olduğu sonucu elde edilmiştir. Elde edilen bu sonuç alanyazında ortaya konulan bulguları desteklemektedir. Alanyazın incelendiğinde öğretim elemanlarını rol model alma eğilimlerinin “katılıyorum” düzeyinde olduğu bu araştırma Özüdoğru ve Çakır’ın (2020) araştırma sonucu ile benzerlik göstermektedir. Usluel ve Seferoğlu (2004) ise çalışmalarında eğitim fakültelerinde görevli öğretim elemanlarının bilişim teknolojileri kullanımında öz-yeterliklerini genel olarak yüksek bulmuşlardır.

Öğretmen adaylarının eğitimde bilişim teknolojileri kullanımında öğretim elemanlarını rol model alma eğilimleri “cinsiyet” değişkenine göre ele alındığında cinsiyetler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu kapsamda kadın öğretmen adaylarının erkek öğretmen adaylarına göre eğitimde bilişim teknolojileri kullanımında öğretim elemanlarını daha fazla rol model alma eğiliminde oldukları belirtilebilir. Ancak alanyazın incelendiğinde cinsiyetler arasında anlamlı farklılık olmayan bazı araştırmaların sonucu bu araştırma ile benzerlik göstermemektedir (Ertürk, 2013; Özüdoğru ve Çakır, 2014, 2020). Bu durum katılımcı sayısı ve branş (öğrenim görülen lisans programı) çeşitliliğinden kaynaklanıyor olabilir. Öğretmen adaylarının eğitimde bilişim teknolojileri kullanımında öğretim elemanlarını rol model alma eğilimleri “yaş” değişkenine göre ele alındığında yaş grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre yaş grubu 18-22 olan öğretmen adaylarının, yaş gurubu 23-27 olan öğretmen adaylarına göre bilişim teknolojileri kullanımında öğretim elemanlarını daha fazla rol model alma eğiliminde oldukları ifade edilebilir.

Öğretmen adaylarının eğitimde bilişim teknolojileri kullanımında öğretim elemanlarını rol model alma eğilimleri “öğrenim görünen lisans programı” değişkeni bakımından ele alındığında öğrenim görülen programlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Alanyazın incelendiğinde Özüdoğru ve Çakır (2014) yaptıkları araştırmada, öğrenim görünen lisans programı değişkeni bakımından bu araştırma ile benzer sonuçlar elde etmişlerdir. Ancak Ertürk (2013) yaptığı araştırmada öğrenim görünen lisans programı değişkeni bakımından gruplar arası anlamlı farklılık bulmuş ve bu sonuç bu araştırmada elde edilen sonuç ile benzerlik göstermemektedir.

Öğretmen adaylarının eğitimde bilişim teknolojileri kullanımında öğretim elemanlarını rol model alma eğilimleri öğrenim görünen lisans programının sınıf düzeyi değişkeni bakımında ele alındığında gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Sonuç olarak öğretim elemanlarının bilişim teknolojileri kullanımında öğretmen adaylarına rol model olmaları, öğretmen adaylarının eğitimde teknoloji kullanımına yönelik tutumlarını, bilgi ve becerilerini olumlu yönde etkileyebilir. Öğretim elemanlarının eğitimde bilişim teknolojileri kullanımında rol model olma durumunu incelemek ve bu rol modelliğin öğretmen adaylarının kendi öğretim pratiklerine nasıl yansıdığını incelemek eğitim fakültelerindeki programların geliştirilmesine katkı sağlayabilir. Bu anlamda bu araştırmanın alanyazına önemli katkılar sunacağı öngörülmektedir.

5. ÖNERİLER

Araştırma sonuçlarına ilişkin uygulamaya ve araştırmacılara yönelik öneriler sunulmuştur:

- Bu araştırma Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Eğitim Fakültesinde fen bilgisi öğretmenliği, okul öncesi öğretmenliği, özel eğitim öğretmenliği, rehberlik ve psikolojik danışmanlık, sınıf öğretmenliği, Türkçe öğretmenliği ve ilköğretim matematik öğretmenliği programlarda öğrenim gören öğretmen adayları ile gerçekleştirilmiştir. Benzer çalışmalar farklı eğitim fakültelerinde ve programlarda gerçekleştirilebilir. Araştırma sonucuna göre ortaya çıkan çalışmalar karşılaştırılabilir.
- Üniversitelerde öğretmen adaylarına sunulan bilişim teknolojilerinin kullanımına ilişkin derslerin niteliğinin artırılması ve öğretmen adaylarına bu konuda destek eğitimlerinin düzenlenmesi, meslek yaşamlarında bilişim teknolojilerini daha iyi kullanabilen öğretmenlerin yetiştirilmesine katkı sağlayacaktır.
- Bu çalışmada veriler bir ölçek kullanılarak toplanmıştır. Öğretmen adayları ile yüz yüze görüşmeler yapılarak öğretmen adaylarının farklı görüşleri ve konuya ilişkin önerileri derinlemesine ortaya çıkarılabilir.
- Çalışma aynı zamanda öğretmenler ile de gerçekleştirilebilir.

KAYNAKÇA

- Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2017). *Research Methods in Education*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315456539>
- Çoklar, A. N. (2008). Öğretmen adaylarının eğitim teknolojisi standartları ile ilgili özyeterliklerinin belirlenmesi. [Yayımlanmamış doktora tezi]. Anadolu Üniversitesi.
- Craig, P. (2000). Are Ball State University professors of education adequately preparing tomorrow's teachers to use technology? *Preparing tomorrow's teachers*. Ball State University.
- Çuhadar, C., & Yücel, M. (2010). Yabancı dil öğretmeni adaylarının bilgi ve iletişim teknolojilerinin öğretim amaçlı kullanımına yönelik özyeterlik algıları. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27(27), 199–210.
- Daniel, J. (2002). *Information and communication technologies in teacher education: A planning guide*. UNESCO.
- Er, H. (2009). Meslek öğretmenlerinin bilişim teknolojilerini izleme ve uygulama düzeyleri. Milli Eğitim Bakanlığı Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı.
- Ertürk, G. (2013). Öğretmen adaylarının bilişim teknolojilerini eğitimde kullanmada öğretim elemanlarını model alma durumlarının incelenmesi. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Hall, L. (2006). Modeling technology integration for preservice teachers: A PT3 case study. *Contemporary Issues in Technology and Teacher Education*, 6(4), 436–455.
- Karasar, N. (2023). *Bilimsel araştırma yöntemleri: Kavramlar ilkeler teknikler* (38. baskı). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Kurtoğlu, M. (2009). İlköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin bilgi ve iletişim teknolojilerinin öğrenme-öğretme sürecine entegrasyonu hakkındaki görüşlerinin yeniliğin yayılımı kuramı temelinde incelenmesi. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Çukurova Üniversitesi.
- Oigara, N. J., & Wallace, N. (2012). Modeling, training, and mentoring teacher candidates to use SMART board technology. *Issues in Informing Science and Information Technology*, 9, 297–315.
- Özüdoğru, G., & Çakır, H. (2014). Öğretim elemanlarının bilişim teknolojileri kullanımında öğretmen adaylarına model olma farkındalıklarının incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(2), 207–226.
- Özüdoğru, G., & Çakır, H. (2020). Öğretim Elemanlarının Teknoloji Rol Modeliği: Öğretmen Adaylarının Algısı. *Pamukkale University Journal of Education*, 1–20. <https://doi.org/10.9779/pauefd.580041>
- Strudler, N., & Wetzel, K. (1999). Lessons from exemplary colleges of education: Factors affecting technology integration in preservice programs. *Educational Technology Research and Development*, 47(4), 63–81.
- Tondeur, J., van Braak, J., Sang, G., Voogt, J., Fisser, P., & Ottenbreit-Leftwich, A. (2012). Preparing pre-service teachers to integrate technology in education: A synthesis of qualitative evidence. *Computers & Education*, 59(1), 134–144. <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2011.10.009>
- Usluel, Y., & Seferoğlu, S. S. (2004). Öğretim elemanlarının bilgi teknolojilerini kullanmada karşılaştıkları engeller çözüm önerileri ve öz yeterlik algıları. *Eğitim Bilimleri ve Uygulama Dergisi*, 6, 143–157.
- Zhao, Y. (2007). Social studies teachers' perspectives of technology integration. *Journal of Technology and Teacher Education*, 15(3), 311–333.

ÖĞRETMEN ADAYLARININ WEB 2.0 ARAÇLARIYLA PRATİK İÇERİK GELİŞTİRME ÖZ-YETERLİK İNANÇLARININ İNCELENMESİ

Doç. Dr. Cihad ŞENTÜRK (ORCID: 0000-0002-1276-8653)
Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Eğitim Bilimleri
Email:cihadsenturk@gmail.com

Ali YAĞCI (ORCID: 0000-0003-0359-4927)
Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Eğitim Bilimleri
Email:ayagci89@gmail.com

Mehmet Oğuz ECEVİT (ORCID: 0009-0002-3320-183X)
Milli Eğitim Bakanlığı, Eğitim Bilimleri
Email:moecevit@gmail.com

Özet

Bu çalışmanın amacı, öğretmen adaylarının Web 2.0 araçlarıyla pratik içerik geliştirme öz-yeterlik inançlarının incelenmesi ve bu öz-yeterlik inançlarının çeşitli değişkenlere göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğinin ortaya konulmasıdır. Araştırmada öğretmen adaylarının Web 2.0 araçlarıyla pratik içerik geliştirme öz-yeterlik inanç düzeyleri incelenmiştir. Ayrıca sahip olunan bu inançlar “cinsiyet”, “yaş”, “öğrenim görülen lisans programı”, “sınıf düzeyi” ve “Web 2.0 araçları kullanma durumu” değişkenlerine göre de incelenmiştir. Araştırma 2023-2024 akademik yılı bahar dönemi Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Eğitim Fakültesinde farklı programlarda öğrenim gören 369 öğretmen adayı ile gerçekleştirilmiştir. Nicel araştırma yöntemlerinden tarama modeli ile gerçekleştirilen bu çalışmada veri toplama aracı olarak Birişçi arkadaşları (2018) tarafından geliştirilmiş olan “Web 2.0 Pratik İçerik Geliştirme Öz-Yeterlik İnancı Belirlemeye Yönelik Ölçek” kullanılmıştır. Verilerin analizinde betimsel istatistikler, bağımsız gruplar *t*-testi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Çalışma sonunda elde edilen bulgulara göre öğretmen adaylarının Web 2.0 araçlarıyla pratik içerik geliştirmeye yönelik öz-yeterlik inançları “orta” düzeyinde çıkmıştır. Ayrıca öğretmen adaylarının Web 2.0 araçlarıyla pratik içerik geliştirmeye yönelik öz-yeterlik inançları ölçüğü alt boyutlarında “cinsiyet”, “öğrenim görülen lisans programı”, “sınıf düzeyi” ve “Web 2.0 araçlarını kullanma durumu” değişkenlerine göre anlamlı farklılık elde edilirken “yaş” değişkenine göre anlamlı farklılık ortaya çıkmamıştır. Bu doğrultuda eğitimde teknoloji kullanımının son derece önem kazandığı günümüzde öğretmen adaylarının öğretim sürecinde Web 2.0 araçlarını kullanarak pratik içerik geliştirme konusundaki yeterliklerinin geliştirilmesi için gerekli adımların atılması önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Öğretim teknolojileri, Web 2.0 araçları, öğretmen eğitimi, öğretmen adayları

**INVESTIGATION OF PRE-SERVICE TEACHERS' SELF-EFFICACY BELIEFS
FOR PRACTICAL CONTENT DEVELOPMENT WITH WEB 2.0 TOOLS**

Abstract

The aim of this study is to examine pre-service teachers' self-efficacy beliefs in developing practical content with Web 2.0 tools and to reveal whether these self-efficacy beliefs differ significantly according to various variables. In the study, the self-efficacy belief levels of pre-service teachers in practical content development with Web 2.0 tools were examined. In addition, these beliefs were also examined according to the variables of "gender", "age", "undergraduate program", "grade level" and "use of Web 2.0 tools". The research was conducted with 369 pre-service teachers studying in different programs at Karamanoğlu Mehmetbey University Faculty of Education in the spring semester of the 2023-2024 academic year. The research was conducted with the survey model, one of the quantitative research methods, and the "Web 2.0 Practical Content Development Self-Efficacy Belief Scale" developed by Birişçi et al. (2018) was used as a data collection tool. Descriptive statistics, independent groups *t*-test and one-way analysis of variance (ANOVA) were used to analyze the data. According to the findings obtained at the end of the study, pre-service teachers' self-efficacy beliefs towards developing practical content with Web 2.0 tools were found to be at the level of "moderately competent". In addition, while there was a significant difference in the sub-dimensions of the scale according to the variables of "gender", "undergraduate program", "grade level" and "Web 2.0 tools usage", there was no significant difference according to the "age" variable. In this direction, it is important to take the necessary steps to improve pre-service teachers' competencies in developing practical content development by using Web 2.0 tools in the teaching process today, when the use of technology in education has become extremely important.

Keywords: Instructional technologies, Web 2.0 tools, teacher education, pre-service teachers

1. GİRİŞ

Günümüz postmodern dünyasında öğrenme, önceden belirlenmiş hedeflere göre değil, öğrencinin ihtiyaçlarına göre belirlenmektedir. Bağımsız öğrenmede öğrenci öğrenme sürecinin sorumluluğunu alır ve buna göre hareket eder. Öğrenme sürecinde öğretim teknolojilerinin kullanımı da her geçen gün artmaktadır. Bilişim çağı olarak adlandırılan bu yüzyılda bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler eğitim kavramı ve uygulamalarını da etkilemektedir. Öğrenme sürecinde bireysel ihtiyaçların karşılanması için bilgiye her zaman ve her yerde erişme isteği, bireyleri dijital öğrenme ortamlarına yöneltmiş ve bu amaçla Web 2.0 araçları, özellikle sosyal ağlar, uzaktan ve yaşam boyu öğrenme ortamları haline gelmiştir. Web 2.0 araçlarının web üzerinde etkileşimi mümkün kılar, işbirliğini kolaylaştırır, gruplar arasında bilgi paylaşımını sağlar web içeriği oluşturarak eğitim ortamlarına yeni bir bakış açısı kazandırır (Bennett vd., 2012). Sosyal ağlar vakit geçirmenizi sağlayan bir eylem biçimidir. Sürekli veri akışı ve bilgiye maruz kalma, sosyal ağlar aracılığıyla tesadüfi veya bilinçsiz öğrenme kavramlarını gündeme getirmiştir. Sosyal ağlar; iletişim ve etkileşimin güçlü olması, öğrencilere birçok öğrenme ortamı sunması, anında büyük miktarda geri bildirim alınabilmesi ve son olarak öğrenme sürecinde yapının önemli olmaması nedeniyle önemli bir uzaktan ve yaşam boyu öğrenme aracı olarak değerlendirilebilir. Bilginin çok hızlı değiştiği ve bireylerin bilgiyi çok hızlı kullandığı günümüz dünyasında örgün eğitim hala yavaştır (Bozkurt, 2013). Bilgi yapılandırılıp öğrenciye sunuluncaya kadar geçerliliğini kaybeder. Bu noktada sürekli yeni bilgilere maruz kaldığımız bilgi ve iletişim çağında sosyal ağlar yapılandırılmış, yarı yapılandırılmış ve yapılandırılmamış öğretim ortamlarıyla bireylerin bilgiye istedikleri yerde ve zamanda ulaşabilmeleri için önemli araçlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Etkileşimli olmayan, çoğunlukla okuyucu merkezli ve tek yönlü bilgi aktarımıyla başlayan Web 1.0 araçları, bilgi teknolojisinin gelişmesiyle yerini karşılıklı etkileşime dayalı Web 2.0 araçlarına bırakmıştır. Web 2.0 kavramı ilk olarak Tim O'Reilly ve MediaLive International tarafından 2004'teki bir beyin fırtınası oturumu sırasında önerilmiştir (Bozkurt, 2013). O'Reilly, Web 2.0 kavramını bilişim teknoloji (BT) dünyası için bir devrim olarak tanımlamıştır (Atıcı ve Yıldırım, 2010). 21. yüzyılda eğitim süreçlerinde teknoloji kullanımının artan önemi dikkate alındığında Web 2.0 araçlarının öğrenme-öğretme sürecinde kullanımının daha da önemli hale geldiği ifade edilebilir. Bilim ve teknolojinin gelişimi, eğitimcileri eğitimin kalitesini ve verimliliğini daha da geliştirmek için sürekli olarak yeni teknolojileri, yöntemleri ve öğretim uygulamalarını keşfetmeye ve uygulamaya teşvik etmektedir (Şentürk ve Yağcı, 2023). Bu konuyla ilgili bilimsel araştırmalar da bunun altını çiziyor. Bu bağlamda öğretmen adaylarının Web 2.0 araçlarını kullanma konusunda iyi düzeyde yeterliliğe sahip olmaları beklenmektedir. Eğitimciler bu teknoloji araçlarını kullanarak öğrencileri için daha ilgi çekici ve etkileşimli öğrenme deneyimleri yaratabilir ve öğrenciler arasında işbirliği ve iletişimi teşvik edebileceğini vurgulamıştır. Sanal dünya ile gerçek dünya arasındaki sınır teknoloji tarafından bulanıklaştırılırken, geleceğin eğitimi için heyecan verici olanaklar sunmaktadır (Yağcı ve Şentürk, 2023).

Bireyin internet üzerinde kolaylıkla içerik oluşturmasına ve önceden oluşturulmuş içeriğe ekleme yapmasına olanak sağlayan Web 2.0 araçları, yapılan çalışmalara göre farklı katılımcılarla işbirliği içinde ortak bir içerik oluşturulmasına, bu içeriğin paylaşılmasına, saklanmasına ve değerlendirilmesine olanak sağlamaktadır (Altıok vd., 2017). Ayrıca Web 2.0 araçları teknik sorun yaşanmadan içerik oluşturulmasına ve mevcut içeriğin çeşitlendirilmesine olanak sağlamaktadır (Elmas ve Geban, 2012). Günümüzde insanların öğrenme ve araştırma arzusu, bireyleri araştırmaya, keşfetmeye ve öğrenmeye yönlendirmektedir. Bu gerekliliğin bir sonucu olarak Web 2.0 ve sosyal ağlarda grup iletişiminin ve işbirlikçi çalışmanın çok yüksek olduğu gruplar, topluluklar ve sayfalar ortaya çıkmıştır. Bu öğrenme ortamlarında ev hanımların

el işi yapmalarından sayısal hesaplamaları öğretmeye, yabancı dil öğretmekten web tasarımına kadar çeşitli konularda ileri düzeyde informal eğitimlerin verildiği söylenebilir. Arama motoruna girilen anahtar kelime sonucunda öneride bulunmak ve arama sonuçlarını (öğrenme materyalleri) sunmak, Web 2.0 aracılığıyla yapılandırılmamış öğrenmeye güzel bir örnektir ve bu yüzyılda bilgisayar kullanan hemen hemen her insanın yaptığı bir eylemdir. Farklı Web 2.0 araçlarının eğitim bağlamında kullanımına yönelik, öğrencilerin işbirliği yapmasına olanak sağladığı, öğretim içeriğini desteklediği, hızlı ve verimli veri paylaşımı sağladığı, zaman ve mekandan bağımsız olarak öğrenmeyi ve yaşam boyu öğrenmeyi desteklediği vurgulanmaktadır (Dohn, 2009).

Web 2.0 araçlarıyla bağlantılı öğretim ve öğrenme ortamlarının temel olarak öğretmen ve öğrenci olmak üzere iki önemli ayağı vardır. Öğrencilere sunulan Web 2.0 uygulamaları, onların düşünme, problem çözme ve üretme becerilerinin geliştirilmesine, bilgi okuryazarlığının artmasına ve öğrenciye uygunluk ilkesinin derslerde uygulanmasına önemli katkılar sağlamaktadır (Dere ve Demirci, 2021). Öğrenciler Web 2.0 destekli çevrimiçi öğrenme sayesinde zaman ve mekan kısıtlaması olmadan her yerde öğrenebilirler (Leh vd., 2021). Sınıfta öğrencilerin dikkatini çekecek eğitim içerikleri ve materyalleri kullanmak, Z kuşağının öğrenmesinde fark oluşturabilir ve öğrenme potansiyellerini en üst düzeye çıkarabilir. Bu bakış açısından esinlenerek Web 2.0 araçlarının sınıf ortamına getirilmesi öğrencilerin ilgi ve motivasyonlarını artırarak geleceğe daha iyi hazırlanmalarına yardımcı olabilir (Yalman ve Başaran, 2018). Özellikle Web 2.0 araçları, etkileşimli öğrenme fırsatları sunması, öğrenme ortamları ve içeriklerinin zamandan ve mekandan bağımsız olarak tasarlanmasına olanak sağlaması gibi işlevleri nedeniyle etkili bilgi ve iletişim teknolojileri olarak kabul edilmektedir (Çelik, 2020). Web 2.0 araçlarını öğrenme süreçlerindeki kullanımına göre farklı kategoriler altında sınıflandırmıştır. Crook'un (2008) yaptığı sınıflandırma güncel Web 2.0 araçları temel alınarak uyarlanmış ve Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. Web 2.0 araçların öğrenme süreçlerindeki kullanımına göre sınıflandırılması

Kategori	Açıklama	Örnek
Medya paylaşımı	Akranlarla/meslektaşlara veya daha geniş gruplarla içerik paylaşımı veya üretimi	Öğretmenler tarafından üretilen dijital materyallerinin paylaşımı için oluşturulan YouTube kanalları veya belirli bir alana ilgi duyan öğrencilerin oluşturduğu Web 2.0 tabanlı eğitim grupları
Medya manipülasyonu ve veri/web düzenleme	Dijital medya dosyalarını tasarlamak ve düzenlemek için web üzerinden erişilebilir araçları kullanma ve yeni bir uygulama, araç veya hizmet oluşturmak için birden çok kaynaktan verileri birleştirme	Grafikler ve infograflar özellikle veri görselleştirmesi için eğitimde önemli bir rol oynamaktadır. Bu tür görselleri oluşturmak ve paylaşmak için Glify gibi araçlar ve bir sunumun bir tarayıcıda oluşturulmasına ve oynatılmasına olanak tanıyan Thumbstacks gibi uygulamalar
Anında mesajlaşma, sohbet ve konuşma alanları	İnternet kullanıcıları arasında bire bir veya çok katılımcılı iletişim kurma	Eğitim ve iletişim amaçlı oluşturulan Telegram gibi anında mesajlaşma uygulamaları
Çevrimiçi oyunlar ve sanal dünyalar	Diğer internet kullanıcılarıyla anında etkileşime olanak tanıyan ve belirli kurallarla yönetilen oyunlar veya sanal ortamlara dahil olma	Second Life gibi sanal dünyalarda özel yetenekli öğrenciler için bir ihtiyaçları çerçevesinde bir öğrenme ortamı oluşturulması
Sosyal ağlar	Arkadaş gruplarını oluşturan üyeler arasında sosyal etkileşime hizmet eden web sitelerine dahil olma	Facebook gibi sosyal ağ sitelerinde eğitim odaklı gruplarının oluşturulması
Bloglar	Kullanıcının metin ve dijital materyal yayımlayabildiği ve farklı kullanıcıların yorum yapabildiği internet tabanlı bir günlükler oluşturma	Edublog'ların özellikle öğrenciler ve öğretmenlerin içerik üretmeleri ve paylaşmaları için oluşturulması
Sosyal imleme	Kullanıcılar tarafından işaretlenmiş web sayfalarının diğer kullanıcılar tarafından daha kolay erişilebilmesi için merkezi bir site oluşturma	BibSonomy gibi uygulamalarla araştırmaların paylaşılması ve benzer ilgi alanlarına yönelik materyallerin bulunması
Öneri sistemleri	Bazı etki alanlarındaki öğeler için kullanıcı tercihlerini toplayan ve etiketleyen ve böylece yeni önerilerde bulunan web sitelerine dahil olunması	StumbleUpon gibi araçlarla belirli ilgi alanlarının belirlenmesi ve bu alanlara göre güncel içeriklerin kullanıcıya sunulması
Wiki'ler ve ortak düzenleme araçları	Kullanıcıların sayfalar oluşturmak, düzenlemek ve bağlantı kurmak için sınırsız erişime izin veren web tabanlı hizmetlere dahil olması	Google dokümanları gibi araçlarla metin ve tablolar gibi içeriklerin bulut sisteminde saklanması ve ortak çalışanların ile içerik üzerinde düzenleme yapılabilmesi
İçerik takibi	Kullanıcıların Really Simple Syndication-RSS (Çok Basit Besleme) sistemi etkin web sitelerine abone olması ve içerikteki herhangi bir değişiklikte otomatik olarak bildirim alması	Öğretmenlerin https://www.teachengineering.org gibi etkinlik içeren web sitelerinin içerik takip sistemlerini kullanmaları

Web 2.0 araçlarının öğretim süreçlerinde nasıl kullanılabileceğine ilişkin Tablo 1'deki sınıflandırma, ilgili araçların işlevlerine göre yapılmıştır. Başka bir ifade ile Web 2.0 uygulamaları esas olarak bilginin elektronik ortamda işlenmesi, yönetilmesi, kontrol edilmesi, saklanması, iletilmesi ve aktarılmasında aracılık işlevi görmektedir (Hursen, 2021). Çelik (2020), ilgili literatürden yararlanarak Web 2.0 uygulamalarını sınıflandırmış, Yıldırım (2023), ise alan eğitiminde en faydalı olabilecek uygulama örneklerini Tablo 2'de sıralamıştır. Örneklerdeki kategorilere ait bazı uygulamalar diğer kategorileri de kapsayacak şekilde işlevsel olabilir. Web 2.0 araçlarının eğitim alanında en faydalı olabilecek uygulama örneklerine ilişkin Tablo 2'deki sınıflandırma, ilgili araçların işlevlerine göre yapılmıştır.

Tablo 2. Web 2.0 Kategorileri ve Uygulama Örnekleri (Çelik, 2020; Yıldırım, 2023)

Kategoriler	Web 2.0 Uygulama Örnekleri
Zihin Haritası Uygulamaları	Miro, Mindmeister, Lucidchart, Smartdraw, Gitmind
Pano Oluşturma Uygulamaları	Padlet, Wordle, Bubble
Poster ve Karikatür Oluşturma Uygulamaları	Word Art, Canva, Make Beliefs Comix
Hikâye ve Kitap Yazma Uygulamaları	Storyboardthat, Pixton, Storyjumper, Storybird, Mystorybook
Not Alma ve Blog Oluşturma Uygulamaları	Tumblr, Keep.google, Trello, Blogger, Evernote
Test ve Bulmaca Oluşturma Uygulamaları	Quizlet, Quizizz, Kahoot!, Wordwall, Interacty.me
Sunum ve Animasyon Uygulamaları	Canva, Prezi, Genially, My.visme, Venngage
Bilgi Afişi ve İnfografik Hazırlama Uygulamaları	Easelly, Visme, Piktochart, Venngage, Creately
Uzaktan Eğitim ve Sanal Sınıf Uygulamaları	Edmodo, Beyaz Pano, Google Classroom, EBA
Sanal ve Artırılmış Gerçeklik Uygulamaları	Aurasma, Quiver, Augmented Reality, (AR), Nearpod
Fotoğraf, Film ve Video Düzenleme ve Tasarım Uygulamaları	Vimeo, Clipchamp, Capcut, Veed.io, Kapwing
Sosyal Medya Uygulamaları	Blog, Wiki, Youtube, Skype, Hangout, Whatsapp, Facebook, Instagram, WebQuest

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı; öğretmen adaylarının, “Web 2.0 araçlarıyla pratik içerik geliştirme öz-yeterlik inançlarının” incelenmesi ve bu öz-yeterlik inançlarının bazı değişkenlere göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğinin ortaya konulmasıdır. Bu kapsam doğrultusunda çalışmada aşağıda yer alan şu sorulara yanıt aranmıştır:

1. Öğretmen adaylarının Web 2.0 araçlarıyla pratik içerik geliştirme öz-yeterlik inançları ne düzeydedir?
2. Öğretmen adaylarının Web 2.0 araçlarıyla pratik içerik geliştirme öz-yeterlik inançları; a) “cinsiyet”, b) “yaş”, c) “lisans programı”, d) “lisans sınıf düzeyi” ve e) “Web 2.0 araçları kullanımı” değişkenleri bakımından anlamlı farklılık göstermekte midir?

Çalışma sonunda elde edilen bulguların, Öğretmen adaylarının Web 2.0 araçlarıyla pratik içerik geliştirme öz-yeterlik inanç düzeylerini belirleyerek alanyazına ve bu konuda ortaya çıkan ihtiyaçlara yönelik eğitimlerin planlanması yönüyle de uygulayıcılara katkı sağlayabileceği düşünülmektedir.

2. YÖNTEM

Bu bölümde “çalışmanın modeli”, “çalışma grubu”, “veri toplama araçları”, “verilerin toplanması” ve “verilerin analizi” başlıklarına yer verilmiştir.

2.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışma, öğretmen adaylarının Web 2.0 araçlarıyla pratik içerik geliştirme öz-yeterlik inançlarının ve bu inançların bazı demografik değişkenlere göre incelendiği betimsel bir çalışmadır. Çalışma, nicel araştırma yöntemlerinden “tarama yöntemi” göre tasarlanmıştır. Tarama yöntemi; geçmişte veya halen mevcut olan bir durumu olduğu gibi tasvir etmeyi ve

betimlemeyi amaçlayan bir araştırma yaklaşımıdır (Cohen vd., 2017; Karasar, 2023). Çalışmada tarama yöntem kullanılarak öğretmen adaylarının Web 2.0 araçlarıyla pratik içerik geliştirme öz-yeterlik inançları; “cinsiyet”, “yaş”, “öğrenim görülen lisans programı”, “lisans sınıf düzeyi” ve “Web 2.0 araçları kullanım durumu” değişkenlerine göre incelenmiştir.

2.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu 2023-2024 eğitim yılı bahar döneminde Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Eğitim Fakültesinde öğrenim gören 369 öğretmen adayı oluşturmaktadır. Çalışma grubunda yer alan katılımcıların demografik bilgileri Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3. Katılımcıların demografik bilgileri

Değişkenler		f	%
Cinsiyet	Kadın	253	68,6
	Erkek	116	31,4
Yaş	18-22	307	83,2
	23-27	62	16,8
Lisans programı	Fen Bilgisi Öğretmenliği	39	10,6
	Okul Öncesi Öğretmenliği	35	9,5
	Özel Eğitim Öğretmenliği	37	10,0
	Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık	83	22,5
	Sınıf Öğretmenliği	77	20,9
Lisans sınıf düzeyi	Türkçe Öğretmenliği	43	11,7
	İlköğretim Matematik Öğretmenliği	55	14,9
	1. Sınıf	67	18,2
	2. Sınıf	179	48,5
Web 2.0 araçları kullanımı	3. Sınıf	82	22,2
	4. Sınıf	41	11,1
Toplam	Evet	165	44,7
	Hayır	204	55,3

Tablo 3 dikkate alındığında çalışmaya katılan öğretmen adaylarının; %68,6’sı ($n=253$) kadın ve %31,4’ü ($n=116$) erkektir. Öğretmen adaylarının %83,2’sinin ($n=307$) 18-22 yaş ve %16,8’inin ($n=62$) 23-27 yaş aralığında olduğu görülmektedir. Katılımcıların öğrenim gördüğü lisans programları incelendiğinde, %10,6’ı ($n=39$) fen bilgisi öğretmenliği, %9,5’i ($n=35$) okul öncesi öğretmenliği, %10’u ($n=37$) özel eğitim öğretmenliği, %22,5’i ($n=83$) rehberlik ve psikolojik danışmanlık, %20,9’u ($n=77$) sınıf öğretmenliği, %11,7’si ($n=43$) Türkçe öğretmenliği ve %14,9’u ($n=55$) ilköğretim matematik öğretmenliği programında olduğu görülmektedir. Lisans sınıf düzeylerine bakıldığında öğretmen adaylarının %18,2’sinin ($n=67$) 1. sınıf, %48,5’inin ($n=179$) 2. sınıf, %22,2’sinin ($n=82$) 3. sınıf ve %11,1’inin ($n=41$) 4. sınıf düzeyinde oldukları belirlenmiştir. Web 2.0 araçları kullanım durumuna ise öğrencilerin %44,7’si ($n=165$) Evet ve %55,3’ünün ise ($n=204$) Hayır cevabı verdiği görülmektedir.

2.3. Veri Toplama Aracı

Çalışmanın veri toplama araçları; demografik bilgi formu ile web 2.0 hızlı içerik geliştirme öz-yeterlik inancı belirlemeye yönelik ölçek (W2ÖYİÖ) kullanılmıştır. Demografik Bilgi Formu ile katılımcılardan cinsiyet, yaş, lisans programı, lisans sınıf düzeyi ve Web 2.0 araçları kullanım bilgileri alınmıştır.

Web 2.0 Hızlı İçerik Geliştirme Öz-Yeterlik İnancı Belirlemeye Yönelik Ölçeği (W2ÖYİÖ): Birişçi ve arkadaşları (2018) tarafından Web 2.0 pratik içerik geliştirme öz-yeterlik inancını ölçmek amacıyla hazırlanmıştır. Ölçek 21 maddeden oluşan 5’li likert tipinde

ve maddeler 1 “Çok yetersizim” ve 5 “Çok yeterliyim” arasında değişmektedir. Web 2.0 araçlarını kullanmaları noktasında öz-yeterlik inanışlarının; 2.6 puanın altındaysa düşük, 2.6-3.4 arası orta ve 3.4 değerinin üzerindeyse yüksek olduğunu göstermektedir. Açımlayıcı faktör analizi sonucunda 3 faktör altında toplanan 21 maddenin toplam varyansı %65.630 açıkladığını göstermektedir. Bu faktörler, “Web 2.0 araçlarının ders içeriğinin hazırlanması”, “ders içeriğinin sunumu” ve “öğrenme çıktılarının değerlendirilmesi sürecinde kullanılabilirliği” şeklinde gruplandırılmıştır. Faktör analizi yapılarak son halini alan ölçeğin Cronbach alfa katsayısı .955 olarak hesaplanmıştır. Doğrulayıcı faktör analizi sonuçları ölçeğinin kabul edilebilir uyum indekslerine sahip olduğunu göstermektedir ($\chi^2=516.18$, $\chi^2/df=2.86$, RMSEA=.074, SRMR=.053, NFI=.9, CFI=.94, RFI=.85 ve IFI=.94). Sonuç olarak Web 2.0 pratik içerik geliştirme öz-yeterlik inancı belirlemeye yönelik kullanılabilirlik geçerlik ve güvenilirlikte olduğu görülmüştür.

2.4. Verilerin Toplanması

Veri toplama sürecinde öğretmen adaylarının çalışmaya gönüllü katılımı esas alınmıştır. Çalışmada kullanılan ölçeğin sağlıklı bir şekilde uygulanabilmesi için öğretmen adaylarına ölçekle ilgili gerekli bilgilendirmeler yapılmıştır. Bu doğrultu ile öğretmen adaylarına çalışmanın amacı ve önemi, ölçme aracının niteliği ve nasıl doldurulacağı ile ilgili bilgiler verilmiştir. Bunların yanı sıra ölçeğe verilen yanıtların, çalışma kapsamı içerisinde kullanılacağı ve kesinlikle başka herhangi bir amaç ile kullanılmayacağı belirtilmiştir. Ayrıca araştırmaya katılan öğretmen adaylarına, araştırmaya katılımın gönüllülük esasına dayalı olduğu ve diledikleri an araştırmadan çekilebilecekleri de belirtilmiştir.

2.5. Verilerin Analizi

Web 2.0 pratik içerik geliştirme öz-yeterlik inancı belirlemeye yönelik ölçeği (W2ÖYİÖ) elde edilen veriler; “frekans; f ”, “yüzde; %”, “ortalama; \bar{x} ”, “standart sapma; SS ”, “ t -testi” ve “tek yönlü varyans analizi; one-way ANOVA” Jamovi 2.4 programı ile analiz edilmiştir. F (ANOVA) testi sonuçlarının anlamlı çıktığı durumlarda ise farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacı ile, “post-hoc çoklu karşılaştırma” testlerinden “LSD testi” uygulanmıştır.

3. BULGULAR

Öğretmen adaylarının Web 2.0 araçlarıyla pratik içerik geliştirme öz-yeterlik inançları ile ilgili bulguların sonuçlarına göre; Web 2.0 araçları ile ders içeriğinin hazırlanması, dersin sunumu ve öğrenme çıktılarının değerlendirilmesi sürecinde kullanılabilirlik öz-yeterlik inançlarına dair genel ortalama puanları Tablo 4’te görülmektedir.

Tablo 4. Öğretmen adaylarının Web 2.0 araçlarıyla pratik içerik geliştirme öz-yeterlik inançları düzeyleri

W2ÖYİÖ	n	Min.	Max.	\bar{x}	SS
Hazırlık				2.80	.878
Sunum	369	1	5	2.94	.942
Değerlendirme				2.87	.962
Ölçeğin geneli				2.84	.875

Tablo 4 incelendiğinde öğretmen adaylarının Web 2.0 araçlarıyla pratik içerik geliştirme öz-yeterlik inançlarına yönelik ortalama ve standart sapma puanları; Web 2.0 araçları ile ders içeriğinin hazırlanması ($\bar{x}=2.80\pm.878$), Web 2.0 araçları ile dersin sunumu ($\bar{x}=2.94\pm.942$) ve Web 2.0 araçları ile öğrenme çıktılarının değerlendirilmesi ($\bar{x}=2.87\pm.962$) ve ölçeğin genel toplamında ($\bar{x}=2.84\pm.875$) olduğu görülmektedir. Bu bulgu, öğretmen adaylarının Web 2.0 araçlarını kullanmaları noktasında öz-yeterlik inançlarının; “orta” düzeyinde olduğunu göstermektedir. Öğretmen adaylarının Web 2.0 araçlarıyla pratik içerik geliştirme öz-yeterlik

inançlarının “cinsiyet” değişkenine göre bağımsız gruplar *t*-testi bulguları Tablo 5’de sunulmuştur.

Tablo 5. Cinsiyet değişkenine göre öğretmen adaylarının Web 2.0 araçlarıyla pratik içerik geliştirme öz-yeterlik inançlarının karşılaştırılması

W2ÖYİÖ	Cinsiyet	n	\bar{x}	SS	sd	t	p
Hazırlık	Kadın	253	2.92	.847	367	3.721	.000*
	Erkek	116	2.56	.895			
Sunum	Kadın	253	3.01	.913	367	2.405	.017*
	Erkek	116	2.76	.985			
Değerlendirme	Kadın	253	2.97	.974	367	2.962	.003*
	Erkek	116	2.65	.900			
Ölçeğin geneli	Kadın	253	2.94	.853	367	3.423	.001*
	Erkek	116	2.61	.883			

* $p < 0.05$

Tablo 5 incelendiğinde araştırmaya katılan öğretmen adaylarının Web 2.0 araçlarıyla pratik içerik geliştirme öz-yeterlik inançlarına yönelik “cinsiyet” değişkeni bakımından anlamlı farklılık bulunmuştur. Web 2.0 araçları ile ders içeriğinin hazırlanması [$t_{(367)}=3.721$, $p < .05$], Web 2.0 araçları ile ders içeriğinin sunumu [$t_{(367)}=2.405$, $p < .05$], Web 2.0 araçları ile öğrenme çıktılarının değerlendirilmesi [$t_{(367)}=2.962$, $p < .05$] alt boyutlarında ve ölçeğin genel toplamında [$t_{(367)}=3.423$, $p < .05$] anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Kadın öğretmen adaylarının Web 2.0 pratik içerik geliştirme öz-yeterlik inancı belirlemeye yönelik ölçeğinden aldıkları ortalama puanları; Web 2.0 araçları ile ders içeriğinin hazırlanması [$\bar{x} = 2.92 \pm .847$], ders içeriğinin sunumu [$\bar{x} = 3.01 \pm .913$], öğrenme çıktılarının değerlendirilmesi [$\bar{x} = 2.97 \pm .974$] ve ölçeğin genel toplamında [$\bar{x} = 2.94 \pm .853$] olduğu, erkek öğretmen adaylarının aldıkları ortalama puanların ise Web 2.0 araçları ile ders içeriğinin hazırlanması [$\bar{x} = 2.56 \pm .895$], ders içeriğinin sunumu [$\bar{x} = 2.76 \pm .985$], öğrenme çıktılarının değerlendirilmesi [$\bar{x} = 2.65 \pm .900$] ve ölçeğin genel toplamında [$\bar{x} = 2.61 \pm .883$] olduğu ortaya çıkmıştır. Buna göre cinsiyet değişkenine göre ortaya çıkan bu anlamlı farkın kadın öğretmen adaylarının lehine olduğu belirlenmiştir. Öğretmen adaylarının Web 2.0 araçlarıyla pratik içerik geliştirme öz-yeterlik inançlarının “yaş” değişkenine göre bağımsız gruplar *t*-testi bulguları Tablo 6’da sunulmuştur.

Tablo 6. Yaş değişkenine göre öğretmen adaylarının Web 2.0 araçlarıyla pratik içerik geliştirme öz-yeterlik inançlarının karşılaştırılması

W2ÖYİÖ	Yaş	n	\bar{x}	SS	sd	t	p
Hazırlık	18-22	307	2.81	.876	367	.486	.627
	23-27	62	2.75	.890			
Sunum	18-22	307	2.94	.968	367	.229	.819
	23-27	62	2.91	.810			
Değerlendirme	18-22	307	2.86	.960	367	-.028	.835
	23-27	62	2.89	.977			
Ölçeğin geneli	18-22	307	2.85	.878	367	.304	.762
	23-27	62	2.81	.866			

Tablo 6 incelendiğinde araştırmaya katılan öğretmen adaylarının Web 2.0 araçlarıyla pratik içerik geliştirme öz-yeterlik inançlarına yönelik “yaş” değişkeni bakımından anlamlı farklılık ortaya çıkmamıştır. Web 2.0 araçları ile ders içeriğinin hazırlanması [$t_{(367)}=.486$, $p > .05$], Web 2.0 araçları ile ders içeriğinin sunumu [$t_{(367)}=.229$, $p > .05$], Web 2.0 araçları ile öğrenme çıktılarının değerlendirilmesi [$t_{(367)}=-.028$, $p > .05$] alt boyutlarında ve ölçeğin genel toplamında [$t_{(367)}=.304$, $p > .05$] anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Ölçeğin toplamında kadın öğretmen

adaylarının aldıkları puanlar [$\bar{x}=2.85\pm.874$] ile erkek öğretmenlerin aldıkları puanların [$\bar{x}=2.81\pm.86$] birbirine yakın olduğu görülmüştür. Öğretmen adaylarının Web 2.0 araçlarıyla pratik içerik geliştirme öz-yeterlik inançlarının “öğrenim görülen lisans programı” değişkenine göre betimsel istatistik değerleri Tablo 7’de sunulmuştur.

Tablo 7. Öğrenim görülen program değişkenine göre öğretmen adaylarının web 2.0 araçlarıyla pratik içerik geliştirme öz-yeterlik inançlarına ilişkin betimsel istatistik değerleri

W2ÖYİÖ	Öğrenim Görülen Program	<i>n</i>	\bar{x}	<i>SS</i>
Hazırlık	Fen Bilgisi Öğretmenliği	39	2.46	.761
	Okul Öncesi Öğretmenliği	35	2.31	.703
	Özel Eğitim Öğretmenliği	37	2.03	.674
	Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık	83	2.84	.832
	Sınıf Öğretmenliği	77	3.24	.729
	Türkçe Öğretmenliği	43	3.43	.906
	İlköğretim Matematik Öğretmenliği	55	2.72	.739
Sunum	Fen Bilgisi Öğretmenliği	39	2.53	.873
	Okul Öncesi Öğretmenliği	35	2.67	.898
	Özel Eğitim Öğretmenliği	37	2.18	.744
	Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık	83	2.94	.902
	Sınıf Öğretmenliği	77	3.29	.780
	Türkçe Öğretmenliği	43	3.65	.957
	İlköğretim Matematik Öğretmenliği	55	2.85	.825
Değerlendirme	Fen Bilgisi Öğretmenliği	39	2,43	.814
	Okul Öncesi Öğretmenliği	35	2,45	.733
	Özel Eğitim Öğretmenliği	37	2.11	.599
	Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık	83	2.93	.987
	Sınıf Öğretmenliği	77	3.32	.872
	Türkçe Öğretmenliği	43	3.54	.896
	İlköğretim Matematik Öğretmenliği	55	2.69	.869
Ölçeğin geneli	Fen Bilgisi Öğretmenliği	39	2.47	.768
	Okul Öncesi Öğretmenliği	35	2.40	.696
	Özel Eğitim Öğretmenliği	37	2.07	.639
	Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık	83	2.88	.839
	Sınıf Öğretmenliği	77	3.26	.724
	Türkçe Öğretmenliği	43	3.49	.896
	İlköğretim Matematik Öğretmenliği	55	2.74	.749

Tablo 7’de araştırmaya katılan öğretmen adaylarının Web 2.0 araçlarıyla pratik içerik geliştirme öz-yeterlik inançlarına yönelik “öğrenim görülen lisans programı” değişkeni bakımından aldıkları ortalama ve standart sapma puanları ele alınmıştır. Ölçeğin “hazırlık” alt boyutunda en yüksek ortalama puanın “Türkçe Öğretmenliği” programında öğrenim gören öğretmen adaylarına ait olduğu ($\bar{x}=3.43$), en düşük ortalama puanın ise “Özel Eğitim Öğretmenliği” programında öğrenim gören öğretmen adaylarına ait olduğu ($\bar{x}=2.03$) görülmektedir. Ölçeğin “sunum” alt boyutunda en yüksek ortalama puanın Türkçe Öğretmenliği programında öğrenim gören öğretmen adaylarına ait olduğu ($\bar{x}=3.65$), en düşük ortalama puanın ise Özel Eğitim Öğretmenliği programında öğrenim gören öğretmen adaylarına ait olduğu ($\bar{x}=2.18$) belirlenmiştir. Ölçeğin “değerlendirme” alt boyutunda en yüksek ortalama Türkçe Öğretmenliği programında öğrenim gören öğretmen adaylarına ait olup ($\bar{x}=3.54$), en düşük ortalama ise Özel

Eğitim Öğretmenliği programında öğrenim gören öğretmen adaylarına ($\bar{x}=2,11$) aittir. Ölçeğin genel toplamında en yüksek ortalama puanın Türkçe Öğretmenliği programında öğrenim gören öğretmen adaylarına ait olduğu ($\bar{x}=3.49$), en düşük ortalama ise Özel Eğitim Öğretmenliği programında öğrenim gören öğretmen adaylarına ($\bar{x}=2.07$) ait olduğu ortaya çıkmıştır. Öğretmen adaylarının Web 2.0 araçlarıyla pratik içerik geliştirme öz-yeterlik inançlarının “öğrenim görülen lisans programı” değişkeni bakımından incelendiği tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları Tablo 8’de sunulmuştur.

Tablo 8. Öğrenim görülen öğrenim lisans programı değişkenine göre öğretmen adaylarının Web 2.0 araçlarıyla pratik içerik geliştirme öz-yeterlik inançlarının karşılaştırılması

W2ÖYİÖ	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Hazırlık	Gruplar arası	67.337	6	11.223	18.767	.000*
	Gruplar içi	216.481	362	.598		
	Toplam	283.818				
Sunum	Gruplar arası	62.001	6	10.333	14.119	.000*
	Gruplar içi	264.938	362	.732		
	Toplam	326.938				
Değerlendirme	Gruplar arası	71.753	6	11.959	16.100	.000*
	Gruplar içi	268.884	362	.743		
	Toplam	340.637				
Ölçeğin geneli	Gruplar arası	66.543	6	11.091	18.632	.000*
	Gruplar içi	215.481	362	.595		
	Toplam	282.024				

* $p<0.05$

Tablo 8 incelendiğinde araştırmaya katılan öğretmen adaylarının Web 2.0 araçlarıyla pratik içerik geliştirme öz-yeterlik inançlarına yönelik “öğrenim görülen lisans programı” değişkeni bakımından; Web 2.0 araçları ile ders içeriğinin hazırlanması [$F_{(6-362)}=18.767$, $p<.05$], Web 2.0 araçları ile ders içeriğinin sunumu [$F_{(6-362)}=14.119$, $p<.05$], Web 2.0 araçları ile öğrenme çıktılarının değerlendirilmesi [$F_{(6-362)}=16.100$, $p<.05$] alt boyutlarında ve ölçeğin genel toplamında [$F_{(6-362)}=18.632$, $p<.05$] anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Bu bulgu doğrultusunda öğrenim görülen lisans programı değişkenine göre ortaya çıkan bu anlamlı farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu ortaya koyabilmek için “post-hoc çoklu karşılaştırma” testlerinden “LSD” testi kullanılmıştır. Yapılan “LSD” testi sonuçlarına ilişkin veriler Tablo 9’da sunulmuştur.

Tablo 9. Öğrenim görülen lisans programı değişkenine göre öğretmen adaylarının Web 2.0 araçlarıyla pratik içerik geliştirme öz-yeterlik inançları arasındaki farklar için LSD sonuçları

W2ÖYİÖ	Öğrenim Görülen Program	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
Hazırlık	Fen Bilgisi Öğretmenliği (1)			*	*	*	*	
	Okul Öncesi Öğretmenliği (2)				*	*	*	*
	Özel Eğitim Öğretmenliği (3)	*			*	*	*	*
	Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık (4)	*	*	*		*	*	
	Sınıf Öğretmenliği (5)	*	*	*	*			*
	Türkçe Öğretmenliği (6)	*	*	*	*			*
	İlköğretim Matematik Öğretmenliği (7)		*	*		*	*	
Sunum	Fen Bilgisi Öğretmenliği (1)				*	*	*	
	Okul Öncesi Öğretmenliği (2)			*		*	*	
	Özel Eğitim Öğretmenliği (3)		*		*	*	*	*
	Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık (4)	*		*		*	*	
	Sınıf Öğretmenliği (5)	*	*	*	*		*	*
	Türkçe Öğretmenliği (6)	*	*	*	*	*		*
	İlköğretim Matematik Öğretmenliği (7)			*		*	*	
Değerlendirme	Fen Bilgisi Öğretmenliği (1)				*	*	*	
	Okul Öncesi Öğretmenliği (2)				*	*	*	
	Özel Eğitim Öğretmenliği (3)				*	*	*	*
	Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık (4)	*	*	*		*	*	
	Sınıf Öğretmenliği (5)	*	*	*	*			*
	Türkçe Öğretmenliği (6)	*	*	*	*			*
	İlköğretim Matematik Öğretmenliği (7)			*		*	*	
Ölçeğin geneli	Fen Bilgisi Öğretmenliği (1)			*	*	*	*	
	Okul Öncesi Öğretmenliği (2)				*	*	*	*
	Özel Eğitim Öğretmenliği (3)	*			*	*	*	*
	Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık (4)	*	*	*		*	*	
	Sınıf Öğretmenliği (5)	*	*	*	*			*
	Türkçe Öğretmenliği (6)	*	*	*	*			*
	İlköğretim Matematik Öğretmenliği (7)		*	*		*	*	

* $p < 0.05$

Tablo 9 incelendiğinde, Tablo 8’de görülen farkın kaynağını ortaya koymak amacıyla yapılan “post-hoc çoklu karşılaştırma” testlerinden “LSD” testi sonucuna göre F testinde ortaya çıkan anlamlı farkın; ölçeğin “hazırlık” alt boyutunda, “fen bilgisi öğretmenliği” grubu ile özel eğitim öğretmenliği, rehberlik ve psikolojik danışmanlık, sınıf öğretmenliği ve Türkçe öğretmenliği arasında, “okul öncesi öğretmenliği” grubu ile rehberlik ve psikolojik danışmanlık, sınıf öğretmenliği, Türkçe öğretmenliği ve ilköğretim matematik öğretmenliği arasında, “özel eğitim öğretmenliği” grubu ile fen bilgisi öğretmenliği, rehberlik ve psikolojik danışmanlık, sınıf

öğretmenliği, Türkçe öğretmenliği ve ilköğretim matematik öğretmenliği arasında, “*rehberlik ve psikolojik danışmanlık grubu*” ile fen bilgisi öğretmenliği, okul öncesi öğretmenliği, özel eğitim öğretmenliği, sınıf öğretmenliği ve Türkçe öğretmenliği arasında, “*sınıf öğretmenliği*” grubu ile fen bilgisi öğretmenliği, okul öncesi öğretmenliği özel eğitim öğretmenliği, rehberlik ve psikolojik danışmanlık ve ilköğretim matematik öğretmenliği arasında, “*Türkçe öğretmenliği*” grubu ile fen bilgisi öğretmenliği, okul öncesi öğretmenliği, özel eğitim öğretmenliği, rehberlik ve psikolojik danışmanlık ve ilköğretim matematik öğretmenliği arasında, “*ilköğretim matematik öğretmenliği*” grubu ile okul öncesi öğretmenliği, özel eğitim öğretmenliği, sınıf öğretmenliği ve Türkçe öğretmenliği arasında anlamlı farklılık olduğu sonucu ortaya çıkmıştır.

Ölçeğin “sunum” boyutunda, “*fen bilgisi öğretmenliği*” grubu ile rehberlik ve psikolojik danışmanlık, sınıf öğretmenliği ve Türkçe öğretmenliği arasında, “*okul öncesi öğretmenliği*” grubu ile özel eğitim öğretmenliği, sınıf öğretmenliği ve Türkçe öğretmenliği arasında, “*özel eğitim öğretmenliği*” grubu ile okul öncesi öğretmenliği, rehberlik ve psikolojik danışmanlık, sınıf öğretmenliği, Türkçe öğretmenliği ve ilköğretim matematik öğretmenliği arasında, “*rehberlik ve psikolojik danışmanlık*” grubu ile fen bilgisi öğretmenliği, özel eğitim öğretmenliği, sınıf öğretmenliği ve Türkçe öğretmenliği arasında, “*sınıf öğretmenliği*” grubu ile fen bilgisi öğretmenliği, okul öncesi öğretmenliği, özel eğitim öğretmenliği, rehberlik ve psikolojik danışmanlık, Türkçe öğretmenliği ve ilköğretim matematik öğretmenliği arasında, “*Türkçe öğretmenliği*” grubu ile fen bilgisi öğretmenliği, okul öncesi öğretmenliği, özel eğitim öğretmenliği, rehberlik ve psikolojik danışmanlık, sınıf öğretmenliği ve ilköğretim matematik öğretmenliği arasında, “*ilköğretim matematik öğretmenliği*” grubu ile özel eğitim öğretmenliği, sınıf öğretmenliği ve Türkçe öğretmenliği arasında anlamlı farklılık olduğu sonucu ortaya çıkmıştır.

Ölçeğin “değerlendirme” boyutunda, “*fen bilgisi öğretmenliği*” grubu ile rehberlik ve psikolojik danışmanlık, sınıf öğretmenliği ve Türkçe öğretmenliği arasında, “*okul öncesi öğretmenliği*” grubu ile rehberlik ve psikolojik danışmanlık, sınıf öğretmenliği ve Türkçe öğretmenliği arasında, “*özel eğitim öğretmenliği*” grubu ile rehberlik ve psikolojik danışmanlık, sınıf öğretmenliği, Türkçe öğretmenliği ve ilköğretim matematik öğretmenliği arasında, “*rehberlik ve psikolojik danışmanlık*” grubu ile fen bilgisi öğretmenliği, okul öncesi öğretmenliği, özel eğitim öğretmenliği, sınıf öğretmenliği ve Türkçe öğretmenliği arasında, “*sınıf öğretmenliği*” grubu ile fen bilgisi öğretmenliği, okul öncesi öğretmenliği, özel eğitim öğretmenliği, rehberlik ve psikolojik danışmanlık ve ilköğretim matematik öğretmenliği arasında, “*Türkçe öğretmenliği*” grubu ile fen bilgisi öğretmenliği, okul öncesi öğretmenliği, özel eğitim öğretmenliği, rehberlik ve psikolojik danışmanlık ve ilköğretim matematik öğretmenliği arasında, “*ilköğretim matematik öğretmenliği*” grubu ile özel eğitim öğretmenliği, sınıf öğretmenliği ve Türkçe öğretmenliği arasında anlamlı farklılık olduğu sonucu ortaya çıkmıştır.

Ölçeğin genel toplamında, “*fen bilgisi öğretmenliği*” grubu ile özel eğitim öğretmenliği, rehberlik ve psikolojik danışmanlık, sınıf öğretmenliği ve Türkçe öğretmenliği arasında, “*okul öncesi öğretmenliği*” grubu ile rehberlik ve psikolojik danışmanlık, sınıf öğretmenliği, Türkçe öğretmenliği ve ilköğretim matematik öğretmenliği arasında, “*özel eğitim öğretmenliği*” grubu ile fen bilgisi öğretmenliği, rehberlik ve psikolojik danışmanlık, sınıf öğretmenliği, Türkçe öğretmenliği ve ilköğretim matematik öğretmenliği arasında, “*rehberlik ve psikolojik danışmanlık*” grubu ile fen bilgisi öğretmenliği, okul öncesi öğretmenliği, özel eğitim öğretmenliği, sınıf öğretmenliği ve Türkçe öğretmenliği arasında, “*sınıf öğretmenliği*” grubu ile fen bilgisi öğretmenliği, okul öncesi öğretmenliği, özel eğitim öğretmenliği, rehberlik ve psikolojik danışmanlık ve ilköğretim matematik öğretmenliği arasında, “*Türkçe öğretmenliği*”

grubu ile fen bilgisi öğretmenliği, okul öncesi öğretmenliği, özel eğitim öğretmenliği, rehberlik ve psikolojik danışmanlık ve ilköğretim matematik öğretmenliği arasında, “ilköğretim matematik öğretmenliği” grubu ile okul öncesi öğretmenliği, özel eğitim öğretmenliği, sınıf öğretmenliği ve Türkçe öğretmenliği arasında anlamlı farklılık olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. “Öğrenim görülen lisans programının düzeyi” değişkenine göre öğretmen adaylarının web 2.0 araçlarıyla pratik içerik geliştirme öz-yeterlik inançlarına ilişkin betimsel istatistik değerleri Tablo 10’da sunulmuştur.

Tablo 10. Öğrenim görülen lisans programı sınıf düzeyi değişkenine göre öğretmen adaylarının web 2.0 araçlarıyla pratik içerik geliştirme öz-yeterlik inançlarına ilişkin betimsel istatistik değerleri

W2ÖYİÖ	Lisans Sınıf Düzeyi	n	\bar{x}	SS
Hazırlık	1. Sınıf	67	2.46	.837
	2. Sınıf	179	2.66	.816
	3. Sınıf	82	3.30	.863
	4. Sınıf	41	2.99	.799
Sunum	1. Sınıf	67	2.64	.972
	2. Sınıf	179	2.80	.927
	3. Sınıf	82	3.40	.831
	4. Sınıf	41	3.06	.839
Değerlendirme	1. Sınıf	67	2.54	.892
	2. Sınıf	179	2.70	.902
	3. Sınıf	82	3.39	.976
	4. Sınıf	41	3.10	.844
Ölçeğin geneli	1. Sınıf	67	2.51	.844
	2. Sınıf	179	2.70	.818
	3. Sınıf	82	3.33	.855
	4. Sınıf	41	3.02	.774

Tablo 10 incelendiğinde araştırmaya katılan öğretmen adaylarının Web 2.0 araçlarıyla pratik içerik geliştirme öz-yeterlik inançlarına yönelik “lisans sınıf düzeyi” değişkeni bakımından ölçeğin “*hazırlık*” alt boyutunda en yüksek ortalama 3. sınıfta öğrenim gören öğretmen adaylarına ait olup ($\bar{x}=3.30$) ve en düşük ortalama ise 1. sınıfta öğrenim gören öğretmen adaylarına ($\bar{x}=2.46$) aittir. Ölçeğin “*sunum*” alt boyutunda en yüksek ortalama 3. sınıfta öğrenim gören öğretmen adaylarına ait olup ($\bar{x}=3.40$) ve en düşük ortalama ise 1. sınıfta öğrenim gören öğretmen adaylarına ($\bar{x}=2.64$) aittir. Ölçeğin “*değerlendirme*” alt boyutunda en yüksek ortalama 3. sınıfta öğrenim gören öğretmen adaylarına ait olup ($\bar{x}=3.39$) ve en düşük ortalama ise 1. sınıfta öğrenim gören öğretmen adaylarına ($\bar{x}=2.54$) aittir. Ölçeğin genel toplamında en yüksek ortalama 3. sınıfta öğrenim gören öğretmen adaylarına ait olup ($\bar{x}=3.33$) en düşük ortalama ise 1. sınıfta öğrenim gören öğretmen adaylarına aittir ($\bar{x}=2.51$). Öğretmen adaylarının Web 2.0 araçlarıyla pratik içerik geliştirme öz-yeterlik inançlarının “*öğrenim görülen lisans programı sınıf düzeyi*” değişkeni bakımından incelendiği tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları Tablo 11’de sunulmuştur.

Tablo 11. Öğrenim görülen lisans programı sınıf düzeyi değişkenine göre öğretmen adaylarının Web 2.0 araçlarıyla pratik içerik geliştirme öz-yeterlik inançlarının karşılaştırılması

W2ÖYİÖ	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Hazırlık	Gruplar arası	32.764	3	10.921	15.878	.000*
	Gruplar içi	251.055	365	.688		
	Toplam	283.818	368			
Sunum	Gruplar arası	27.119	3	9.040	11.005	.000*
	Gruplar içi	299.819	365	.821		
	Toplam	326.938	368			
Değerlendirme	Gruplar arası	37.225	3	12.408	14.927	.000*
	Gruplar içi	303.412	365	.831		
	Toplam	340.637	368			
Ölçeğin geneli	Gruplar arası	32.373	3	10.791	15.777	.000*
	Gruplar içi	249.650	365	.684		
	Toplam	282.024	368			

* $p < 0.05$

Tablo 11 incelendiğinde araştırmaya katılan öğretmen adaylarının Web 2.0 araçlarıyla pratik içerik geliştirme öz-yeterlik inançlarına yönelik “öğrenim görünen lisans programı sınıf düzeyi” değişkeni bakımından; Web 2.0 araçları ile ders içeriğinin hazırlanması [$F_{(3-365)}=15.878$, $p < .05$], Web 2.0 araçları ile içeriğin sunumu [$F_{(3-365)}=11.005$, $p < .05$], Web 2.0 araçları ile öğrenme çıktılarının değerlendirilmesi [$F_{(3-365)}=14.927$, $p < .05$] alt boyutlarında ve ölçeğin genel toplamında [$F_{(3-365)}=15.777$, $p < .05$] anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Bu bulgu doğrultusunda, öğrenim görünen lisans programı sınıf düzeyi değişkenine göre ortaya çıkan bu anlamlı farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu ortaya koyabilmek için “post-hoc çoklu karşılaştırma” testlerinden “LSD” testi uygulanmış ve sonuçlar Tablo 12’de verilmiştir.

Tablo 12. Öğrenim görülen sınıf düzeyi değişkenine göre öğretmen adaylarının Web 2.0 araçlarıyla pratik içerik geliştirme öz-yeterlik inançları arasındaki farklar için LSD testi

W2ÖYİÖ	Lisans Sınıf Düzeyi	1. Sınıf	2. Sınıf	3. Sınıf	4. Sınıf
Hazırlık	1. Sınıf			*	*
	2. Sınıf			*	*
	3. Sınıf	*	*		
	4. Sınıf	*	*		
Sunum	1. Sınıf			*	*
	2. Sınıf			*	
	3. Sınıf	*	*		*
	4. Sınıf	*		*	
Değerlendirme	1. Sınıf			*	*
	2. Sınıf			*	*
	3. Sınıf	*	*		
	4. Sınıf	*	*		
Ölçeğin geneli	1. Sınıf			*	*
	2. Sınıf			*	*
	3. Sınıf	*	*		
	4. Sınıf	*	*		

* $p < 0.05$

Tablo 12 incelendiğinde, Tablo 11’de görülen farkın kaynağını ortaya koymak amacıyla yapılan “post-hoc çoklu karşılaştırma” testlerinden “LSD” testi sonucuna göre *F* testinde ortaya çıkan anlamlı farkın; ölçeğin “hazırlık” boyutunda, 1. sınıfta öğrenim gören grup ile 3. sınıf ve 4. sınıfta öğrenim gören gruplar arasında, 2. sınıfta öğrenim gören grup ile 3. sınıf ve 4. sınıfta öğrenim gören gruplar arasında, 3. sınıfta öğrenim gören grup ile 1. sınıf ve 2. sınıfta öğrenim gören gruplar arasında, 4. sınıfta öğrenim gören grup ile 1. sınıf ve 2. sınıfta öğrenim gören gruplar arasında anlamlı farklılık olduğu sonucu ortaya çıkmıştır.

Ölçeğin “sunum” boyutunda, 1. sınıfta öğrenim gören grup ile 3. sınıf ve 4. sınıfta öğrenim gören gruplar arasında, 2. sınıfta öğrenim gören grup ile 3. sınıf ve 4. sınıfta öğrenim gören gruplar arasında, 3. sınıfta öğrenim gören grup ile 1. sınıf, 2. sınıf ve 4. sınıfta öğrenim gören gruplar arasında, 4. sınıfta öğrenim gören grup ile 1. sınıf ve 3. sınıfta öğrenim gören gruplar arasında anlamlı farklılık olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Ölçeğin “değerlendirme” boyutunda, 1. sınıfta öğrenim gören grup ile 3. sınıf ve 4. sınıfta öğrenim gören gruplar arasında, 2. sınıfta öğrenim gören grup ile 3. sınıf ve 4. sınıfta öğrenim gören gruplar arasında, 3. sınıfta öğrenim gören grup ile 1. sınıf ve 2. sınıfta öğrenim gören gruplar arasında, 4. sınıfta öğrenim gören grup ile 1. sınıf ve 2. sınıfta öğrenim gören gruplar arasında anlamlı farklılık olduğu sonucu ortaya çıkmıştır.

Ölçeğin genel toplamında, 1. sınıfta öğrenim gören grup ile 3. sınıf ve 4. sınıfta öğrenim gören gruplar arasında, 2. sınıfta öğrenim gören grup ile 3. sınıf ve 4. sınıfta öğrenim gören gruplar arasında, 3. sınıfta öğrenim gören grup ile 1. sınıf ve 2. sınıfta öğrenim gören gruplar arasında, 4. sınıfta öğrenim gören grup ile; 1. sınıf ve 2. sınıfta öğrenim gören gruplar arasında anlamlı farklılık olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Öğretmen adaylarının Web 2.0 araçlarıyla pratik içerik geliştirme öz-yeterlik inançlarının “Web 2.0 araçları kullanımı” değişkenine göre bağımsız gruplar t-testi bulguları Tablo 13’te sunulmuştur.

Tablo 13. Web 2.0 araçları kullanımı değişkenine göre öğretmen adaylarının Web 2.0 araçlarıyla pratik içerik geliştirme öz-yeterlik inançlarının karşılaştırılması

W2ÖYİÖ	Web 2.0 araçlarının kullanımı	<i>n</i>	\bar{x}	<i>SS</i>	<i>sd</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
Hazırlık	Evet	165	3.12	.753	367	6.74	.000*
	Hayır	204	2.54	.887			
Sunum	Evet	165	3.22	.862		5.429	.000*
	Hayır	204	2.70	.943			
Değerlendirme	Evet	165	3.18	.871		5.868	.000*
	Hayır	204	2.61	.959			
Ölçeğin geneli	Evet	165	3.15	.760		6.504	.000*
	Hayır	204	2.59	.882			

* $p < 0.05$

Tablo 13 incelendiğinde araştırmaya katılan öğretmen adaylarının Web 2.0 araçlarıyla pratik içerik geliştirme öz-yeterlik inançlarına yönelik “Web 2.0 araçlarının kullanımı” değişkeni bakımından; Web 2.0 araçları ile ders içeriğinin hazırlanması [$t_{(367)}=6.74$, $p < .05$], Web 2.0 araçları ile ders içeriğinin sunumu [$t_{(367)}=5.429$, $p < .05$], Web 2.0 araçları ile öğrenme çıktılarının değerlendirilmesi [$t_{(367)}=5.868$, $p < .05$] alt boyutlarında ve ölçeğin genel toplamında [$t_{(367)}=6.504$, $p < .05$] anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Öğretmen adaylarının Web 2.0 pratik içerik geliştirme öz-yeterlik inancı belirlemeye yönelik ölçeğinden Web 2.0 araçlarını kullanan öğretmen adaylarının aldıkları ortalama puanlar; “hazırlık” alt boyutunda [$\bar{x}=3.12 \pm .753$], sunum alt boyutunda [$\bar{x}=3.22 \pm .862$], “değerlendirme” alt boyutunda [$\bar{x}=3.18 \pm .871$] ve ölçeğin genel toplamında [$\bar{x}=3.15 \pm .760$] şeklindedir. Web 2.0 araçları kullanmayan öğretmen

adayları, “*hazırlık*” alt boyutunda [$\bar{x}=2.54\pm.887$], “*sunum*” alt boyutunda [$\bar{x}=2.70\pm.943$], “*değerlendirme*” alt boyutunda [$\bar{x}=2.61\pm.959$] ve ölçeğin genel toplamında [$\bar{x}=2.59\pm.882$] olduğu ortaya çıkmıştır. Öğretmen adaylarının web 2.0 araçları kullanımını durumuna göre oluşan bu farklılıkların anlamlı olduğu görülmüştür.

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Öğretmen adaylarının elde edilen bulgulara göre katılımcıların Web 2.0 pratik içerik geliştirme öz-yeterlik inançlarının Birişçi ve diğerleri (2018) tarafından önerilen değerlendirme aralıkları göz önünde bulundurulduğunda “*orta*” düzeyde olduğu sonucu elde edilmiştir. Alanyazın incelendiğinde Web 2.0 pratik içerik geliştirme öz-yeterlik inançlarının “*orta*” düzeyde olduğu araştırmaların (Eser, 2020; Geçim ve İmer Çetin, 2023) sonucu ile benzerlik göstermektedir. Benzer nitelikteki diğer çalışmalar incelendiğinde öğretmen adaylarının Web 2.0 araçlarına ilişkin bilgi veya kullanım eksikliklerinin olduğu görülmektedir.

Öğretmen adaylarının Web 2.0 pratik içerik geliştirme öz-yeterlik inançları, cinsiyet değişkenine göre ele alındığında; öğretmen adaylarının Web 2.0 pratik içerik geliştirme öz-yeterlik inançları ile cinsiyet değişkeni arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Alanyazın incelendiğinde cinsiyet değişkenine göre anlamlı farklılık bulunan bu araştırma Selvi'nin (2022) araştırma sonucu ile benzerlik göstermektedir. Bünül (2019) fen bilgisi öğretmen adaylarıyla Web 2.0 araçlarının kullanımına ilişkin yaptığı araştırmada, erkek öğretmen adaylarının ortalama puanlarının kadın öğretmen adaylarından daha yüksek olduğunu tespit etmiştir. Ancak alanyazın incelendiğinde cinsiyet değişkeni bakımından anlamlı farklılık olmayan araştırmaların da olduğu (Eser, 2020; Geçim ve İmer Çetin, 2023) görülmektedir. Bu durumu katılımcı sayısı ve bölüm/program çeşitliliği ile ilgili olabilir.

Öğretmen adaylarının Web 2.0 pratik içerik geliştirme öz-yeterlik inançları, yaş değişkenine göre ele alındığında; öğretmen adaylarının Web 2.0 pratik içerik geliştirme öz-yeterlik inançları ile yaş değişkeni arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Alanyazın incelendiğinde yaş değişkeni bakımından anlamlı farklılık olmadığı bu araştırma Bünübü'nün (2019) araştırma sonucu ile benzerlik göstermektedir. Bilici Canbazoğlu ve diğerleri (2016) çalışmalarında araştırmaya katılan yaş grubundaki (21-30 yaş) öğretmenlerin Web 2.0 uygulamalarının öğretimde kullanılmasına ilişkin görüşlerinin daha yüksek olduğunu bulmuşlardır.

Öğretmen adaylarının Web 2.0 pratik içerik geliştirme öz-yeterlik inançları, öğrenim görülen lisans programı değişkenine göre ele alındığında; öğretmen adaylarının Web 2.0 pratik içerik geliştirme öz-yeterlik inançları ile öğrenim görülen lisans programı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Alanyazın incelendiğinde bu araştırma öğrenim görülen lisans programı değişkeni bakımından anlamlı farklılık olan (Eser, 2020; Geçim ve İmer Çetin, 2023) araştırma sonuçları ile benzerlik göstermektedir. Aldır (2014) çalışmasında öğretmen adaylarının Web 2.0'ı sınıf ortamında kullanmaları ile öğrenim görülen lisans programı değişkeni arasında anlamlı farklılık bulmuştur. Bu sonuçlar ile bu araştırma, diğer araştırmaların verilerinden elde edilen sonuçlar ile paralellik göstermektedir.

Öğretmen adaylarının Web 2.0 pratik içerik geliştirme öz-yeterlik inançları, öğrenim görülen lisans sınıf düzeyi değişkenine göre ele alındığında; öğretmen adaylarının Web 2.0 pratik içerik geliştirme öz-yeterlik inançları ile lisans sınıf düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Alanyazın incelendiğinde bu araştırma, lisans sınıf düzeyi değişkeni bakımından anlamlı farklılığın olduğu (Eser, 2020; Geçim ve İmer Çetin, 2023) araştırma sonuçları ile benzerlik göstermektedir. Eser (2020) çalışmasında 4'üncü ve 2'nci sınıf öğretmen adaylarının Web 2.0 pratik içerik geliştirme konusundaki öz-yeterlik algılarının 1'inci

sınıf öğrencilerine göre daha yüksek olduğunu belirlemiştir. Bu durum öğretmen adaylarının Web 2.0 araçları ile ilgili deneyimlerinin artması sonucu bunları kullanma becerilerini de artıracığı şeklinde yorumlanabilir. Literatüre baktığımızda Web 2.0 teknolojilerinin üniversitelerde eğitim amaçlı kullanımının aslında arttığının sonucuna ulaşılmıştır (Genç, 2010; McGarr, 2009).

Öğretmen adaylarının Web 2.0 pratik içerik geliştirme öz-yeterlik inançlarının Web 2.0 araçları kullanımı değişkenine göre ele alındığında; öğretmen adaylarının Web 2.0 pratik içerik geliştirme öz-yeterlik inançları ile Web 2.0 araçları kullanımı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç, öğretmen adaylarının Web 2.0 araçlarını kullanmalarının, Web 2.0 araçlarını kullanma becerilerini etkilediğini göstermektedir. Bu bağlamda Web 2.0 araçlarının kullanımının üniversite derslerine entegre edilmesi ve bu araçların öğretmen eğitiminde kullanım sıklığının artırılması gerektiği belirtilebilir.

5. ÖNERİLER

Araştırma sonuçlarına ilişkin uygulamaya ve araştırmacılara yönelik öneriler sunulmuştur:

- Bu araştırma Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Eğitim Fakültesinde Fen Bilgisi Öğretmenliği, Okul Öncesi Öğretmenliği, Özel Eğitim Öğretmenliği, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, Sınıf Öğretmenliği, Türkçe Öğretmenliği ve İlköğretim Matematik Öğretmenliği programlarda öğrenim gören öğretmen adayları ile gerçekleştirilmiştir. Benzer çalışmalar farklı eğitim fakültelerinde ve programlarda gerçekleştirebilir. Araştırma sonucuna göre ortaya çıkan çalışmalar karşılaştırılabilir.
- Üniversitelerde öğretmen adaylarına sunulan bilgisayar kullanımına ilişkin derslerin artırılması ve öğretmen adaylarına bu konuda destek eğitimlerinin düzenlenmesi, meslek yaşamlarında bilgisayarı daha iyi kullanabilen öğretmenlerin yetiştirilmesini sağlayacaktır.
- Öğretmen adaylarının öğretmen adaylarının Web 2.0 araçlarıyla pratik içerik geliştirmeye yönelik öz-yeterlik inançları orta düzeyinde olmasının nedenleri farklı araştırma yöntemleri kullanılarak derinlemesine araştırılabilir.
- Eğitim fakültelerinde öğrencilere sunulan bilişim teknolojileri derslerinin içeriğinin güncel ihtiyaçlara göre düzenlenmesi Web 2.0 teknolojilerinin eğitimde daha fazla kullanılmasını sağlayacaktır.
- Eğitim içerikleri, özellikle soyut konular, Web 2.0 teknolojileri ile etkili içerikler oluşturularak ilgi çekici hale getirilebilir ve kalıcı öğrenmenin sağlanmasında etkili olabilir.
- Bu çalışmada veriler bir ölçek kullanılarak toplanmıştır. Öğretmen adayları ile yüz yüze görüşmeler yapılarak öğretmen adaylarının farklı görüşleri ve konuya ilişkin önerileri ortaya çıkarılabilir.
- Çalışma öğretmenler ile de gerçekleştirilebilir.

KAYNAKÇA

- Aldır, Z. (2014). Web 2.0 araçlarının öğretimde kullanılmasına ilişkin öğretmen adaylarının görüşlerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Sakarya Üniversitesi.
- Altıok, S., Yükseltürk, E., & Üçgöl, M. (2017). Web 2.0 eğitime yönelik gerçekleştirilen bilimsel bir etkinliğin değerlendirilmesi: Katılımcı görüşleri. *Journal of Instructional Technologies & Teacher Education*, 6(1), 1–8.
- Atıcı, B., & Yıldırım, S. (2010). Web 2.0 Uygulamalarının E-Öğrenmeye Etkisi. *Akademik Bilişim'10 - XII. Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri*, 287–292.
- Bennett, S., Bishop, A., Dalgarno, B., Waycott, J., & Kennedy, G. (2012). Implementing Web 2.0 technologies in higher education: A collective case study. *Computers & Education*, 59(2), 524–534. <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2011.12.022>
- Bilici Canbazoglu, S., Güzey, S., & Yamak, H. (2016). Fen bilgisi öğretmen adaylarının teknolojik pedagojik alan bilgilerinin (TPAB) gözlemler ve ders planları yoluyla değerlendirilmesi. *Fen ve Teknoloji Eğitiminde Araştırma*, 237–251.
- Birişçi, S., Kul, Ü., Aksu, Z., Akaslan, D., & Çelik, S. (2018). Web 2.0 hızlı içerik geliştirme öz-yeterlik algısını belirlemeye yönelik ölçek (W2ÖYAWÖ geliştirme çalışması). *Eğitim Teknolojisi Kuram ve Uygulama*, 8(1), 187–208. <https://doi.org/10.17943/etku.335164>
- Bozkurt, A. (2013). Açık ve uzaktan öğretim: Web 2.0 ve sosyal ağların etkileri. *Akademik Bilişim 2013 – XV. Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri*, 689–694.
- Bünül, R. (2019). Fen alanları öğretmen adaylarının Web 2.0 araçlarının öğretimde kullanımına ilişkin görüşleri. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Dicle Üniversitesi.
- Çelik, T. (2020). Web 2.0 araçları kullanımı yetkinliği ölçeği geliştirme çalışması. *Pamukkale University Journal of Education*, 51, 449–478. <https://doi.org/10.9779/pauefd.700181>
- Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2017). *Research Methods in Education*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315456539>
- Crook, C. (2008). *Web 2.0 technologies for learning: The current landscape—opportunities, challenges and tensions*. Manchester Metropolitan University.
- Dere, İ., & Demirci, E. (2021). Bilgisayar destekli öğretim yönteminin sosyal bilgiler derslerinde kullanımı. D. Yavuz & Z. Taşyürek (Ed.), *Uygulama örnekleriyle sosyal bilgiler öğretimi (strateji-yöntem-teknik) içinde* (ss. 335–355). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Dohn, N. B. (2009). Web 2.0: Inherent tensions and evident challenges for education. *International Journal of Computer-Supported Collaborative Learning*, 4(3), 343–363. <https://doi.org/10.1007/s11412-009-9066-8>
- Elmas, R., & Geban, Ö. (2012). 21. yüzyıl öğretmenleri için Web 2.0 araçları. *International Online Journal of Educational Sciences*, 4(1), 243–254.
- Eser, M. (2020). Öğretmen adaylarının Web 2.0 hızlı içerik geliştirme öz-yeterlik inançlarının incelenmesi. *Instructional Technology and Lifelong Learning (ITALL)*, 1(1), 122–137.
- Geçim, B., & İmer Çetin, N. (2023). Öğretmen adaylarının Web 2.0 araçlarını kullanabilme yetkinlikleri: Bir karma yöntem araştırması. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 19(1), 97–122. <https://doi.org/10.17244/eku.1198098>
- Genç, Z. (2010). Web 2.0 yeniliklerinin eğitimde kullanımı: bir Facebook eğitim uygulama örneği. *Akademik Bilişim'10- XII. Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri*, 237–242.
- Hursen, C. (2021). The effect of problem-based learning method supported by Web 2.0 tools on academic achievement and critical thinking skills in teacher education. *Technology, Knowledge and Learning*, 26(3), 515–533. <https://doi.org/10.1007/s10758-020-09458-2>

- Karasar, N. (2023). Bilimsel araştırma yöntemleri: Kavramlar ilkeler teknikler (38. baskı). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Leh, F. C., Anduroh, A., & Huda, M. (2021). Level of knowledge, skills and attitude of trainee teachers on Web 2.0 applications in teaching geography in Malaysia schools. *Heliyon*, 7(12), e08568. <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2021.e08568>
- McGarr, O. (2009). A review of podcasting in higher education: Its influence on the traditional lecture. *Australasian Journal of Educational Technology*, 25(3), 309–321.
- Selvi, K. (2022). Yabancılara Türkçe öğretiminde Web 2.0 araçlarının kullanılmasına ilişkin öğretmen görüşlerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi.
- Şentürk, C., & Yağcı, A. (2023). Reflections of the virtual world on education and practice examples. In Y. Tükel, M. Aydoğmuş, & M. İbrahim (Ed.), *New trends and promising directions in modern education “AI in education”* (ss. 235–258). Palet Yayınları.
- Yağcı, A., & Şentürk, C. (2023). Öğretmenlerin web 2.0 araçları kullanımı yetkinliklerinin incelenmesi. In A. Bilgili (Ed.), *Latin America 6th International Conference On Scientific Researches* (ss. 520–533). Academy Global Publishing House.
- Yalman, M., & Başaran, B. (2018). Web 2.0 araçlarıyla geliştirilen uzaktan eğitim materyallerine yönelik eğitim fakültesi öğrencilerinin görüşleri. *AJIT-e Online Academic Journal of Information Technology*, 9(34), 81–95. <https://doi.org/10.5824/1309-1581.2018.4.006.x>
- Yıldırım, S. (2023). Alan eğitiminde Web 2.0 uygulamalarının coğrafya dersi bağlamında değerlendirilmesi. *International Journal of Geography and Geography Education*, 49, 41–58. <https://doi.org/10.32003/igge.1300037>

**AKADEMİK BAŞARI İLE ÖĞRENCİ BAŞINA DÜŞEN ÖĞRETMEN ORANI
ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ; OKULLAŞMA ORANIN
DÜZENLEYİCİ ROLÜ**

Doç. Dr. Azmi TÜRKAN (ORCID:0000-0003-2546-5122)
Mardin Artuklu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü
Email:azmiturkan@gmail.com

Özet:

Bu araştırmanın amacı, ortaokul öğrencilerinin il bazlı LGS başarı ortalamaları ile okullarda öğrenci başına düşen öğretmen sayısı arasındaki ilişkide okullaşma oranının düzenleyici rolünün incelenmesidir. Araştırma kapsamında, ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu 2022 yılına ilişkin Türkiye’de bulunan 81 şehre ilişkin veriler oluşturmuştur. Araştırmanın veri setini, Milli Eğitim Bakanlığı raporları ve Türkiye İstatistik Kurumu veri tabanlarında bulunan veri kaynakları oluşturmaktadır. Verilerin analizinde SPSS paket programı ve Process Macro Model 1 kullanılmıştır. Araştırma sonuçları incelendiğinde il bazlı öğretmen başına düşen öğrenci sayısı ile il bazlı LGS başarıları arasında negatif yönlü orta düzeyde bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca il bazlı öğretmen başına düşen öğrenci sayısı ile öğrenci başarısı arasındaki negatif ilişkide ildeki okullaşma oranının düzenleyici bir rolünün olduğu tespit edilmiştir. Okullaşma oranı yükseldiğinde öğretmen başına düşen öğrenci sayısı ile öğrenci başarısı arasındaki ilişki sınırlı oranda etkilenmektedir. Ancak okullaşma oranı düştüğünde öğretmen başına düşen öğrenci sayısı ile öğrenci başarısı arasındaki ilişkinin önemli ölçüde etkilendiği tespit edilmiştir. Bu bulgular doğrultusunda, okullaşma oranının düşük olduğu illerde öğrenci başarısının artırılması için öğretmen başına düşen öğrenci sayısının azaltılması önerilmektedir. Bu doğrultuda öğretmen atama politikalarında ilgili durumun göz önünde bulundurulması önerilmektedir.

Anahtar Kelime: Akademik Başarı, Okullaşma Oranı, İlişkisel Tarama

**EXAMINING THE RELATIONSHIP BETWEEN ACADEMIC SUCCESS AND THE
RATIO OF TEACHERS PER STUDENT; THE MODERATING ROLE OF
SCHOOLING RATE**

Abstract

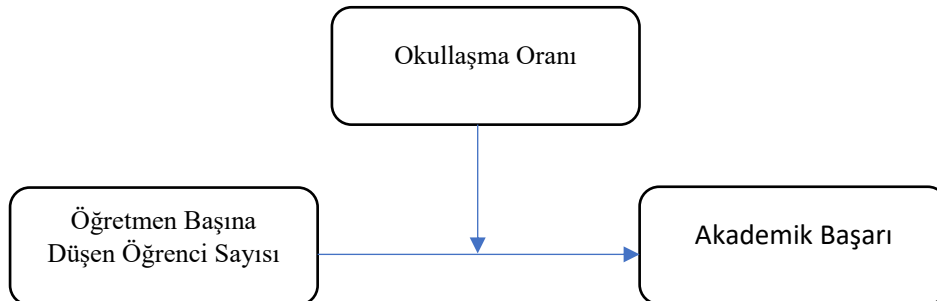
The purpose of this research is to examine the moderating role of schooling rate in the relationship between the province-based LGS success averages of secondary school students and the number of teachers per student in schools. Within the scope of the research, the correlational survey model was used. The data group of the research consisted of data for 81 cities in Turkey for 2022. The data set of the research consists of data sources found in the reports of the Ministry of National Education and the databases of the Turkish Statistical Institute. SPSS package program and Process Macro Model 1 were used to analyze the data. When the research results were examined, it was determined that there was a medium-level negative relationship between the number of students per province-based teacher and provincial LGS achievements. In addition, it has been determined that the schooling rate in the province has a moderating role in the negative relationship between the number of students per teacher on a provincial basis and student achievement. When the schooling rate increases, the relationship between the number of students per teacher and student achievement is affected to a limited extent. However, it has been determined that when the schooling rate decreases, the relationship between the number of students per teacher and student achievement is significantly affected. In line with these findings, it is recommended to reduce the number of students per teacher in order to increase student success in provinces with low schooling rates. In this regard, it is recommended that the relevant situation be taken into consideration in teacher appointment policies.

Keywords; Academic Success, Schooling Rate, Correlational Survey

Giriş

Eğitim öğretim faaliyetlerinin gerek öğrenci gerek yönetici gerek okul açısından işleyişlerinin ne derecede iyi ilerlediğini tespit etmek için ölçme ve değerlendirme faaliyetleri önemli bir yer edinmektedir. Bu ölçme ve değerlendirme kimi zamanda yerel düzeyde kimi zaman ulusal düzeyde yapılabilmektedir. Bu bağlamda eğitim sistemlerinin çıktılarının belirlendiği veya bir üst kademe için öğrencilerin seviyelerinin tespit edilmesinde ulusal düzeyde birçok sınav yapılmaktadır. Türkiye’de liselerden üniversiteye geçişlerde Yüksek Öğretim Kurumları Sınavı (YKS) uygulanmaktadır. Ortaokul seviyesinden lise seviyesine geçiş için ise ulusal düzeyde Liselere Geçiş Sistemi (LGS) 2018 yılından beri uygulanmaktadır (MEB, 2022). LGS kapsamında öğrencilere; Türkçe, T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, Yabancı Dil, Matematik ve Fen Bilimleri alt testleri uygulanmaktadır (MEB, 2022). Öğrencilerin bu alt testlerin her birini çözebilmeleri için bu derslere hakim olmaları gerekmektedir. Merkezi sınavlarda öğrencilerin konu veya ders hakimiyeti ve iyi okula yerleşme kaygıları beraberinde rekabeti getirmektedir (Rutz ve Balkan, 2016). Rekabet ortamı ise ailelerin çocukları için daha fazla harcama yapmalarını gerektirmektedir. (Davis, 2013). Bu harcamaların temel gayesi aileler açısından çocuklarının bir adım önde olma kaygısı olarak ifade edilmektedir (Türkan, 2019). Bu harcamalar kendisini; özel okullara kayıtlarda, kimi zaman özel kurslarda ve kimi zaman da özel derslerde göstermektedir. Temel amaç öğretmenlerin öğrenci ile ilgilenme veya öğrenciye ayırdığı zamanı arttırmak olabilmektedir. Bu durum ulusal düzeyde düşünüldüğünde öğretmen başına düşen öğrenci sayısının önemli bir gösterge olabileceği görülmektedir. Pınar ve Sarıbaş’a (2009) göre öğretmen başına düşen öğrenci sayısının eğitim ve öğretim faaliyetlerinin hem niteliğini hem de eğitime erişilebilirliğini etkilemektedir. Yani öğretmenlerin öğrencilerle ilgilenme düzeyi öğrencilere vakit ayırma düzeyleri niteliği etkileyebilmektedir. Ayrıca bu durum eğitime erişimi başka bir ifade ile okullaşma oranını ile ilişkili olabilmektedir. Okullaşma ülkelerin gelişmişliği açısından önemli bir gösterge olarak ifade edilmektedir (Teichler, 2004). Akademik başarı, öğretmen başına düşen öğrenci sayısı ve okullaşma oranlarının birbirleriyle ilişkili kavramlar olabileceği görülmektedir. Bu göstergeler ham verilere dayalı göstergeler olmakla birlikte Mehta’ya (2004) göre bu tür ham göstergelerin politika yapıcılara veya karar alıcılara önemli veriler sağlamaktadır.

Bu bağlamda bu araştırmanın amacı, ortaokul öğrencilerinin il bazlı LGS başarı ortalamaları ile okullarda öğretmen başına düşen öğrenci sayısı arasındaki ilişkide okullaşma oranının düzenleyici rolü incelemektir. Bu amaç kapsamında aşağıda araştırmaya ilişkin hipotezler verilmiştir.

Şekil 1. Araştırma hipotezine ilişkin model (Hayes Model 1)

- H1: Öğrenci başına düşen öğretmen sayısı ile akademik başarı arasında olumsuz bir ilişki vardır.
H2: Okullaşma oranı ile akademik başarı arasında pozitif bir ilişki vardır.

H3: Öğrenci başına düşen öğretmen sayısı ile akademik başarı arasındaki ilişkide okullaşma oranı düzenleyici bir role sahiptir.

Yöntem

Araştırma Deseni

Bu araştırma kapsamında il bazında ortaokul öğrencilerinde öğretmen başına düşen öğretmen sayısı ile LGS il başarı ortalaması arasındaki ilişkide okullaşma oranının düzenleyici rolü incelendiği için ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. İlişkisel tarama modeli, bir değişkendeki değişimin diğer değişkeni belirlemeyi ve bu değişkenler arasındaki ilişkiyi belirlemeyi amaçlayan araştırmalar olduğu vurgulanmaktadır. Başka bir ifade ile en az iki değişken arasındaki ilişkinin yönünün ve derecesinin belirlendiği araştırmalar olarak tanımlanmaktadır (Karasar, 2013). Bu araştırma kapsamında da iki değişken arasındaki ilişkinin belirlenmesi amaçlandığı için ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Hayes (2017) değişkenler arasındaki ilişkinin hangi durumlarda ve hangi zaman dilimlerinde oluşabileceğinin önemine vurgu yapmaktadır. Başka bir ifade ile değişkenler arasındaki ilişkide farklı değişkenlerin düzenleyici bir rolünün olabileceği belirtilmektedir. Nedensel araştırmalarda X ve Y arasındaki ilişkide W bu değişkenlerin ilişkilerini düzenleyen rolündedir. Araştırma kapsamında ilişki belirlenirken okullaşma oranı düzenleyici değişken olarak belirlenmiştir.

Araştırmanın Örnekleme

Araştırmanın örneklemini Türkiye sınırları içerisinde bulunan 81 ilin il bazlı genel ortalamaları oluşturmaktadır.

Verilerin Analizi

Araştırma kapsamında verilerin analizinde SPSS paket programı kullanılmıştır. Araştırma kapsamında öğretmen başına düşen öğrenci sayısı X (Bağımsız Değişken), LGS akademik başarısı Y (Bağımlı Değişken) ve okullaşma oranı W (Moderatör/ Düzenleyici) değişken olarak analizlerinin yapılması için Process v 4.2 uzantı programı kapsamında Model 1 ile regresyon analizi yapılmıştır (Hayes, 2013).

Bulgular

Araştırma kapsamında oluşturulan hipotezlerin test edilmesi için verilerin analizi sonucunda; ortaokul öğrencilerinin il bazlı LGS başarı ortalamaları ile okullarda öğretmen başına düşen öğrenci sayısı arasındaki ilişkide okullaşma oranının düzenleyici rolüne ilişkin bulgular Tablo 1, Tablo 2 ve Şekil 2’de verilmiştir. İl bazlı başarı ortalamaları bağımlı değişken (Y) öğretmen başına düşen öğrenci sayısı bağımsız değişken (X) ve okullaşma oranı düzenleyici değişken (W) olarak tanımlanmıştır.

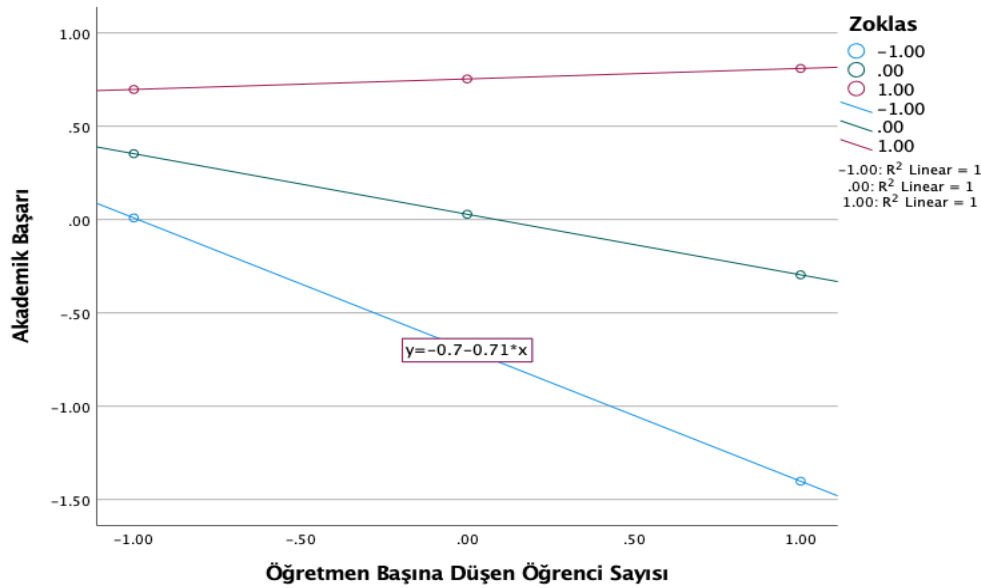
Tablo 1. İl bazlı LGS akademik başarı ile öğretmen başına düşen öğrenci sayısı arasındaki ilişkide okullaşma oranının düzenleyici rolü

Değişkenler	İl bazlı LGS akademik başarısı(Y)		
	<i>b</i>	<i>LLCI</i>	<i>ULCI</i>
Öğretmen başına düşen öğrenci sayısı (X)	-.32**	-.48	-.18
Okullaşma oranı (W)	.72**	.56	.88
X*W (Etkileşim)	.38**	.26	.50
R ²	.65		

**p<.01

Tablo 1 incelendiğinde oluşturulan hipotezler bağlamında öğretmen başına düşen öğrenci sayısı ile il bazlı LGS akademik başarısı arasında negatif yönde anlamlı bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir ($b=-.32$; $p<.01$). Okullaşma oranı ile il bazlı LGS akademik başarısı arasında ise

pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($b=.72$; $p<.01$). Ayrıca ortaokul öğrencilerinin il bazlı LGS başarı ortalamaları ile okullarda öğretmen başına düşen öğrenci sayısı arasındaki ilişkide okullaşma oranının düzenleyici rolünün önemli bir ölçüde ve anlamlı düzeyde olduğu belirlenmiştir ($b=.38$; $p<.01$). Bu modele göre ortaokul öğrencilerinin il bazlı LGS başarı ortalamaları ile okullarda öğretmen başına düşen öğrenci sayısı arasındaki ilişkide okullaşma oranının düzenleyici rolünün ilişkiyi % 65 oranında açıkladığı anlaşılmaktadır. Bu ilişkide okullaşma oranının düzenleyicilik rolüne ilişkin bulgular Şekil 2 ve Tablo 2’de detaylı bir şekilde verilmiştir.

Şekil 2. İl bazlı LGS akademik başarı ile öğretmen başına düşen öğrenci sayısı arasındaki ilişkide okullaşma oranının düzenleyici rolü

Tablo 2. Okullaşma oranının düzenleyiciliğine ilişkin Johanson Neyman Değerleri

Okullaşma Oranı	Etki	S.h	t	p	LLCI	ULCI
-6.23	-2.70	.36	-7.52	.00	-3.41	-1.98
-5.87	-2.56	.34	-7.59	.00	-3.23	-1.89
-5.51	-2.42	.32	-7.67	.00	-3.05	-1.79
-5.15	-2.28	.29	-7.76	.00	-2.87	-1.70
-4.78	-2.15	.27	-7.86	.00	-2.69	-1.60
-4.42	-2.01	.25	-7.97	.00	-2.51	-1.51
-4.06	-1.87	.23	-8.10	.00	-2.33	-1.41
-3.70	-1.73	.21	-8.25	.00	-2.15	-1.31
-3.34	-1.59	.19	-8.42	.00	-1.97	-1.22
-2.97	-1.46	.17	-8.61	.00	-1.79	-1.12
-2.61	-1.32	.15	-8.83	.00	-1.62	-1.02
-2.25	-1.18	.13	-9.07	.00	-1.44	-.92
-1.89	-1.04	.11	-9.32	.00	-1.27	-.82
-1.52	-.90	.10	-9.49	.00	-1.09	-.72
-1.16	-.77	.08	-9.44	.00	-.93	-.61

-.80	-.63	.07	-8.82	.00	-.77	-.49
-.44	-.49	.07	-7.30	.00	-.62	-.36
-.07	-.35	.07	-5.03	.00	-.49	-.21
.29	-.21	.08	-2.71	.01	-.37	-.06
.42	-.17	.08	-1.99	.05	-.33	.00
.65	-.08	.09	-.83	.41	-.26	.11
1.01	.06	.11	.56	.58	-.16	.28

Şekil 2 ve Tablo 2 incelendiğinde okullaşma oranının yüksek olduğu durumlarda öğretmen başına düşen öğrenci sayısı değişkeni ile il bazlı akademik başarı arasındaki değişimde okullaşma oranının önemli bir düzenleyici olmadığı, okullaşma oranının düştüğü illerde ise öğretmen başına düşen öğrenci sayısı ile il bazlı akademik başarı arasında önemli bir değişimin olduğu anlaşılmaktadır.

Sonuç ve Öneriler

- Sonuç olarak;
 - ✓ öğretmen başına düşen öğrenci sayısı akademik başarı arasında negatif bir ilişki vardır,
 - ✓ okullaşma oranı ile akademik başarı arasında olumlu bir ilişki vardır
 - ✓ ve öğrenci başına düşen öğretmen sayısı ile akademik başarı arasındaki ilişkide okullaşma oranı düzenleyici bir role sahiptir.
 - ✓ Öğrenci başına düşen öğretmen sayısı ile akademik başarı arasındaki ilişkide okullaşma oranı düzenleyici bir role sahip olmasına ilişkin kurulan model bu ilişkinin %65 kısmını açıklamaktadır.

Kaynakça

- Davis, J. (2013). Educational Legitimation and Parental Aspiration: Private tutoring in Perth, Western Australia: presented for the degree of Doctor of Philosophy. The University of Western Australia Graduate School of Education
- Hayes, A. F. (2013), Introduction to mediation, moderation, and conditional process analysis, The Guilford Press, New York, NY.
- Hayes, A. F., & Rockwood, N. J. (2017). Regression-based statistical mediation and moderation analysis in clinical research: observations, recommendations, and implementation. *Behaviour Research and Therapy*, 98, 39-57. <https://doi.org/10.1016/j.ausmj.2017.02.001>
- Karasar, N. (2013). Bilimsel araştırma yöntemi. (25.). Nobel Yayın Dağıtım.
- MEB (2022). 2022 Ortaöğretim Kurumlarına ilişkin merkezi sınav https://cdn.eba.gov.tr/icerik/2022/06/2022_LGS_rapor.pdf.
- Mehta, Arun C (2004), “ Indicators of Educational Development with focus on Elementary Education: Concept and Definitions”, NIEPA, New Delhi.
- Pınar, A., & Sarıbaş, M. (2009). Silifke’de ilköğretim okullarında okul, derslik ve öğretmen yeterlilikleri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (22), 335-350.
- Rutz, H. ve Balkan M. E. (2016). Sınıfın Yeniden Üretimi: Eğitim, Neoliberalizm ve İstanbul'da Yeni Orta Sınıfın Yükselişi, İstanbul: H2O Yayınevi.
- Teichler, U. (2004). Changing Structures of Higher Education Systems: The Increasing Complexity of Underlying Forces. Centre for Research on Higher Education and Work. Kassel: University of Kassel. Retrieved from <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001467/146736e.pdf>
- Türkan, A. (2019). Ortaöğretim öğrencilerinin özel ders eğitimleri ve paylaşımların özel derse yönelik görüşleri (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.

ORTA ASYA'DAN ANADOLU'YA TÜRK MİMARLIĞININ MİLLİ KİMLİĞİ¹¹⁵

Esra TOKAT (ORCID:0000-0001-6739-2983)

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Özet

Türk sanatı olgusu, somutlaşmış bir üslubun varlığıyla sağlanmıştır. Bu üslubun doğuşu ve gelişiminde etki eden tüm faktörler ve nihayetinde üretilen eserler ele alındığında, Türk sanatının, kültürel zenginliğin bir ifadesi olduğunu söylemek çok da yanlış olmayacaktır. Bu zenginlik içerisinde ithal edilmiş çok sayıda maddi ve manevi unsur bulunduğu, bazen de münferit bazı uygulamalara yer verildiği yadsınılamayacak bir gerçektir. Tüm bunlara rağmen, bilinen ilk uygulamadan günümüze uzanan süreçte; bölge, dönem, din, ekonomi, siyasal ve toplumsal yapı, kullanılan malzeme ve teknik fark etmeksizin, birbirini anlamlı bir şekilde takip eden sanat ürünlerinin imal edildiği ve ortaya “milli” bir kimlik konulmuş olduğu görülmektedir. Bu çalışmada, Türklerin hüküm sürdükleri bölge ve dönem kapsamında dini ve siyasal konjonktüre bağlı olarak uyguladığı eserler, Orta Asya'dan Anadolu'ya uzanan süreçte geleneği devam ettiren ve süreklilik arz eden örnekler üzerinden anlatılarak; Türk mimarisi özelinde bir milli mimarlık kavramının tanımı yapılmıştır. Çalışma kapsamında literatür taraması ve yerinde inceleme yöntemleri kullanılmıştır.

Anahtar kelimeler: Sanat Tarihi, Türk Sanatı, Türk Mimarisi, Geleneksel Mimari, Milli Kimlik

¹¹⁵ Bu çalışma, Prof. Dr. M. Zeki Sönmez danışmanlığında Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk İslam Sanatları Anabilim Dalı'nda 2015 tarihinde tamamladığımız Başlangıcından II. Mehmet Dönemine Kadar Türk Milli Mimarlığının Evrimi başlıklı Doktora tezi esas alınarak hazırlanmıştır.

**THE NATIONAL IDENTITY OF TURKISH ARCHITECTURE FROM MIDDLE
ASIA TO ANATOLIA**

Abstract

The phenomenon of Turkish art has achieved by the existence of a concrete style. Considering all the factors affecting the birth and development of this style and the resulting works produced, it would not be wrong to say that Turkish art is an expression of cultural richness. It is an undeniable fact that there are many imported material and spiritual elements within this richness, and sometimes some individual practices are included. Despite all this, from the first known application to the present day; it is seen that, regardless of region, period, religion, economy, political and social structure, materials and techniques used, art products that follow each other in a meaningful way are produced and a "national" identity is created.

In this study, the works implemented by the Turks depending on the religious and political conjuncture within the region and period they ruled are explained through examples that continue the tradition and provide continuity in the process extending from Middle Asia to Anatolia and the definition of national architecture. Within the scope of the study, a literature review was conducted and on-site examination methods were used.

Keywords: Art History, Turkish Art, Turkish Architecture, Traditional Architecture, National Identity

EXTENDED ABSTRACT

The formation and development processes of concepts such as identity, art and culture, the sources from which they were fed in these processes and their adventures until they reached the present day have been intriguing in every society and have been deemed worthy of research. The concept we call nationalism has also been subject to the same interest due to its appeal in influencing societies ideologically. As it is perceived today; The definitions of nationality, national state, national culture, national art, national architecture, which were born and developed in the ideological political environment of the 19th century and conceptualized based on race and belief, were of course not perceived as such in the of previous.

The concept of nation is not only examined objectively within the framework of different disciplines and it has also been subjected to unscientific, subjective definitions by being discussed in the context of religion, race and ideals. In both cases, one of the constant issues regarding the indicators of national identity is the requirement of having a competent culture and art belonging to the society, sustained by a deep-rooted tradition from the past.

When the process is examined specifically in Turkish art, it is possible to say that the situation is not very different. Especially the process that started with arrival in Anatolia was decisive for both Turkish and Anatolian identity. Turks, while holding on tightly to their ties with the old, embrace the new and create a synthesis; on the one hand, it was subjected to a change true to its essence, and on the other hand, it begins to influence the Anatolian lands as a dominant power.

While talking about the formation and development process of Turkish art, we mention all the sources it draws from; in other words, it is essential to evaluate the periods in which they existed in the historical process, the geographical regions, the cultural heritage they inherited, the different cultures they interacted with, and the religions and beliefs they belonged to as a whole within.

In the light of what has been said, it is obvious that Turkish art and architecture will be a good guide in examining Turkish national identity. Of course, in order to make a sound evaluation at this stage, the subject should be approached from an impartial perspective, independent of ideological interpretations, through concrete examples.

At this stage, the footprints of the national identity of Turkish architecture were tried to be followed by selecting samples that were the continuation and carrier of the Turkish architectural tradition among the architectural products that were manufactured within the scope of Turkish Art and survived to the present.

Of course, the subject refers to a long process and a wide geography, starting from Central Asia and extending to Anatolia. Meanwhile, there are also different beliefs that Turks subscribe to and their reflections on art and architecture. For this reason, examples that are at a key point in architectural development and will have a direct impact on Turkish architecture that will develop with the arrival of Turks in Anatolia have been selected.

GİRİŞ

Kimlik, sanat, kültür gibi kavramların oluşum ve gelişim süreçleri, bu süreçlerde hangi kaynaklardan beslendikleri ve güncel erişene kadarki serüvenleri, her toplum özelinde merak uyandırıcı olmuş, araştırılmaya değer görülmüştür. Asırlara sığmayan kadim geçmişi bir yana, kurdukları çok sayıda siyasi birlik, mensup oldukları çeşitli inançlar, hüküm sürdükleri farklı coğrafyalar ve dolayısıyla etkileşimde buldukları değişik kültürler sayesinde Türkler, tarih sahnesinde her zaman rol almış önemli bir aktör olarak bu tür araştırmaların konusu olmayı belki de en çok hak edenlerden biridir.

Toplum kimliğinin miyarlarının başında gelen kültür ve sanat eylemleri, her devirde ideolojik yaklaşımların etkilerinden uzak duramamış; geçmişten günümüze siyasi propagandaların önemli bir malzemesi olmuş, özellikle milliyetçilik ruhunun ifade edilmesinde aktif rol üstlenmişlerdir. Türk sanatı özelinde de süreç incelendiğinde, durumun çok farklı olmadığını söylemek mümkündür. Özellikle Anadolu'ya gelişle birlikte başlayan süreç, hem Türk hem de Anadolu kimliği için belirleyici olmuştur. Eskiyle bağlarına sıkı sıkıya tutunurken öte taraftan yeni olanı benimseyip bir sentez oluşturan Türkler; bir yandan özüne sadık bir değişime maruz kalmış, diğer yandan baskın bir güç olarak Anadolu topraklarına etki etmeye başlamıştır. İslâm sanatı kapsamında ayrıcalıklı bir yere sahip olan Türk sanatının ulusal kimliğinin parlak bir uygarlık düzeyini yakalamış olması, esasen milli kimlik oluşturma kaygısının varlığını ispat eder niteliktedir. Bu kaygı, kendisini en belirgin biçimde ifade etme yöntemini ise mimarlık eylemleri ile bulmuştur.

Millet kavramı farklı disiplinler çerçevesinde objektif bir şekilde incelendiği gibi; yalnızca din, ırk ve ülküsel bağlamda ele alınmak suretiyle bilimsellikten uzak, sübjektif tanımlamalara da çokça maruz kalmıştır. Her iki durumda da milli kimliğin göstergeleri adına değişmeyen hususlardan birisi, geçmişten gelen köklü bir gelenekle sürdürülmüş, topluma ait yetkin bir kültür ve sanata sahip olunması şartıdır.

Toplumların milli birlik düşüncelerini kuvvetlendiren maddi ve manevi sembolleri bulunmaktadır. Kültür ve sanat eylemleri, tesiri güçlü bir dil olarak topluma sirayet etmekte ve aidiyet hissini kuvvetlendirmektedir. Dolayısıyla zaman içerisinde medeniyetlere ait değerlerin dışavurumuna dönüşen kültür ve sanat faaliyetlerinin “toplumun milli kimliğini ifade biçimi” tanınması rahatlıkla yapılabilmektedir.

Yöntem

Türk milli kimliğinin irdelenmesinde Türk sanatı ve mimarisi doğru bir rehber olarak kabul edilmiş, sağlıklı bir değerlendirme yapılabilmesi için ideolojik yorumlardan bağımsız, somut örnekler üzerinden tarafsız bir bakış açısı ile konuya yaklaşılmaya çalışılmıştır.

Bu noktada üzerinde durulması gereken, İslâm öncesi Türk kültürü ile erken İslâm dönemindeki geleneklerin ne oranda Anadolu'ya taşındığı ve Türklerin Anadolu'ya beraberlerinde getirdiği geleneksel yöntemlerin Türk mimarisinin çehresini oluşturma yolunda hangi aşamaları temsil ettiği. Farklı dil, din ve ırka mensup sosyal gurupların bir arada yaşadığı Anadolu coğrafyasında bir ulus devleti kurma becerisini başarıyla gerçekleştiren Osmanlı'nın, aynı düşünceler bütününe mimaride kullanırken köklerinden ne oranda beslendiği, değinilmesi gereken bir başka önemli husustur. Ayrıca, Türkiye'de milli mimarlık denilince aslında tarihsel bir sonuç olarak beliren ve 19. ve 20. yüzyılların sosyo-politik ortamında doğup evrilen I. ve II. Ulusal Mimarlık akımlarının akla gelmesi; varılan noktaya gelirkenki adımların millilik kavramı dışında bırakılması ise Türk mimari kimliğinin tanımlanmasında bir başka sorunsal olarak karşımızdadır.

Türk sanatının oluşum ve gelişim sürecinden bahsederken beslendiği kaynakların tümünü; yani tarihsel süreçte varlık gösterdikleri dönemleri, coğrafi bölgeleri, devraldıkları kültürel mirasları, etkileşim içerisinde oldukları farklı kültürleri, mensup oldukları din ve inanışları bir bütün olarak milli kimlik kapsamında değerlendirmek elzemdir. Bu aşamada, Türk Sanatı kapsamında imal edilmiş ve günümüze maddi kültür kalıntısı olarak gelebilmiş mimari ürünler arasında Türk mimari geleneğinin devamı ve taşıyıcısı olan örneklerle seçilerek, Türk mimarisinin milli kimliğinin ayak izleri takip edilmeye çalışılmıştır.

Örnek seçiminde ise Türk mimarlığının uzun bir süreçte geniş bir coğrafyada, mimarinin hemen her dalında ürünler vermiş olmasından ötürü sahip olduğu geniş yapı repertuarı göz önüne alınmıştır. Netice olarak bölge ve dönem Orta Asya'dan Anadolu'ya varılan yer ve zaman dilimi

içerisinde; yapılar ise malzeme ve süsleme detaylarına değinilmeksizin yalnızca Anadolu Türk mimarisine etki eden plan tipleri şeklinde sınırlandırılmıştır.

Bulgular ve Tartışma

Göktürkler, 8. yüzyılda diktikleri anıtlar ile ilk Türkçe yazılı eserleri tarihe bırakmışlardır. Tonyukuk, Bilge Kaan ve Kültigin adına dikilmiş olan bu anıtlar büyük oranda tahrip edilmiş olsalar da arkeolojik kazılar sonucunda ele geçen buluntulardan, dönemin sanatı ve siyaseti hakkında bilgiler edinilmesini sağlamaktadır (Meram, 1968: 15-42). Bölgede bulunan Kültigin heykelinin başındaki taç üzerinde kabartma tekniğiyle işlenmiş kartal figürü, bir güç simgesi olarak Türk tezyinatında gelenekselleşerek günümüze değin kullanılacak bir simgedir. Esasen kartal, Göktürklerden önce kurulmuş olan Hun İmparatorluğundan beri bir sembol olarak var olmuş; sonrasında ise Selçuklu ve Osmanlı'ya kadar sürdürülecek bir betim olarak Türk sanatındaki sarsılmaz yerini korumuştur.

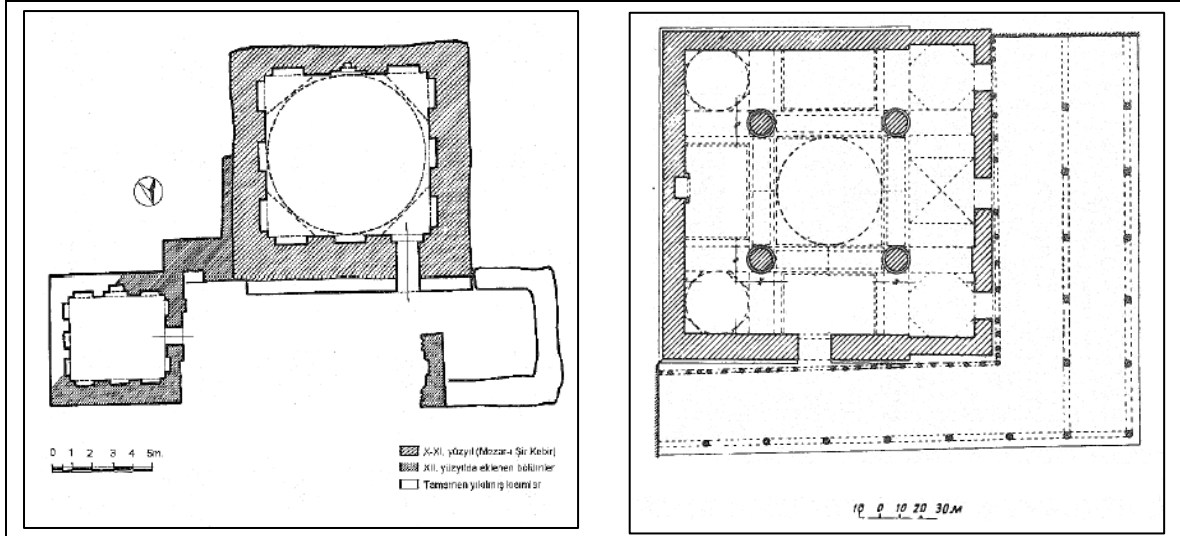
Göktürlere bağlı olarak Budist bir yaşam sürerken 8. yüzyıl sonlarına doğru bağımsız bir devlet olarak varlık gösteren Uygurların 9. yüzyıla ait saray yapısından kalan tonoz ve kubbeli bölümler, yine kubbeyle örtülü mezar yapıları, üçgenli kubbe geçişlerine sahip mabedleri gibi örnekler, mimari uygulamalarının günümüze kadar taşınmış benzerlerine referans vermekte ve Türk sanatının köklerinin ne kadar derinlere uzandığını göstermektedir. Ayrıca Budist dönemlerinde ürettikleri Buda heykelleri ve mabetlerinde fresko tekniğiyle süsledikleri duvar yüzeylerinde yer alan insan tasvirleri; Uygur sanatının Hun ve Göktürk sanatına bağlı, geleneği devam ettiren bir yaklaşımda olduğunun göstergesidir. Bununla birlikte üsluplaşmış hayvan başı betimleri, İslam sonrası Türk devletlerinin sanatında çokça kullanılacak bir tezyini unsur olarak varlığını sürdürecektir.

Türklerin İslâm dinini benimsemesinin ardından kurulan Karahanlı Devleti, 372 yıllık hükümleri boyunca cami, kervansaray ve mezar yapıları ortaya koymuşlardır. Erken dönem eserlerinde ana yapı malzemesi olarak kerpiç kullanırken, süslemede alçı yer almıştır. Karahanlı dönemi mimari uygulamalarında; üzeri kubbeyle örtülü, dört duvarla çevrili kare mekân şeması, 10. yüzyılda Dehistan'da inşa edilmiş ilk ibadethane olan Şir Kebir Camii'nde karşımıza çıkmaktadır (Sayan, 1999: 40). Yapının duvarlarınca taşınan kubbe kasnağı sekizgen olup geçişleri trompludur (G1).

Her ne kadar cami mimarisinde en basit uygulama olarak görülse bile Şir Kebir Camii'nde hayat bulmuş olan Tek Kubbeli veya diğer adlarıyla Tek Birimli ya da Tek Üniteli Camiler, Türk mimarlığı kapsamında her devirde ve bölgede üretilmesinin yanı sıra "Ulu Cami" plan tipinin çekirdeğini oluşturması ve "Merkezi Planlı" camilerin ise başlangıç aşaması olması nedenleriyle, Türk mimarlığının gelişiminde önemli bir yere sahiptir.

Karahanlılar, 11. yüzyıla gelindiğinde, yapı malzemesine tuğlayı dahil etmişler ve kerpiçle tuğlayı bir arada kullanmaya başlamışlardır. Mimarideki gelişimi yalnızca malzeme kullanımı ile sınırlamamışlar; mimariyi de malzeme ile doğru orantıda geliştirmeye başlamışlardır. Mimarilerini, kerpiçten inşa edilmiş dört duvarın taşıdığı tromplu kubbeyle örtülü ilk cami yapısından; kerpiç duvarlarla sınırlandırılmış ana mekânı örten tuğla malzemeyle üretilmiş bir kubbe, kubbeyi taşıyan payeler, yanlarda tonozlu birimler, köşelerde kalan açıklıklarda ise küçük kubbelerden müteşekkil bir şemaya başarıyla evirmişlerdir.

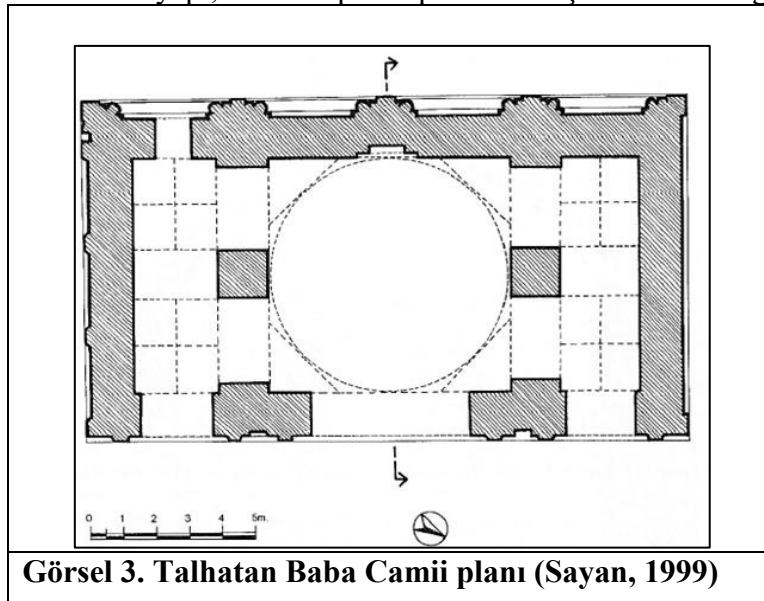
Cami yapılarında merkezi plan tipinin Türk mimarlığındaki ilk örneklerinden biri olan Karahanlıların Kışlak Hazara Camii, sivri kemerlerle birbirine bağlanmış 4 adet paye tarafından taşınan, kare planlı kubbeli bir yapıdır. Kubbeli ana mekân, her yönden birer adet tonozlu mekânla genişletilmiş ve köşelerde kalan boşluklar birer küçük kubbeyle örtülü alanlar olarak tasarlanmıştır (G2).

Görsel 1. Şir Kebir Camii planı (Sayan, 1999)

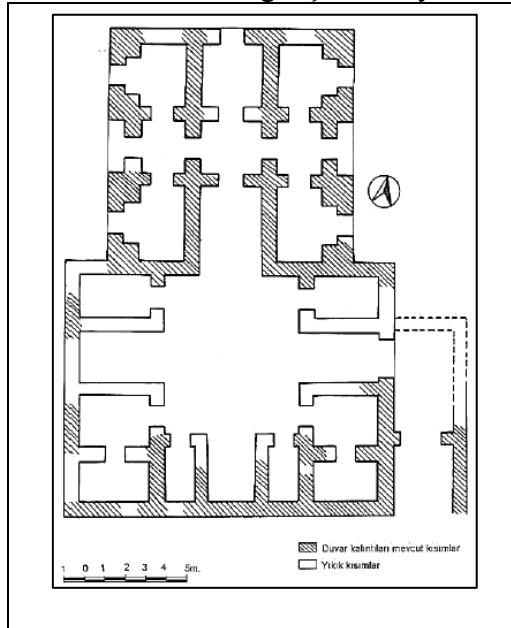
Görsel 2. Kışlak Hazara Camii planı (Cezar, 1977)

11. yüzyılın sonuna gelindiğinde ise yapı malzemesinde tamamen tuğlaya dönülerek orta kubbeyi yanlardan tonozlarla destekleyen mekân genişletme arayışları mimaride yüzünü göstermeye başlamıştır. Bu mimari arayışlar yalnızca bulunulan döneme mâl olan başarımlar değil, ileride gelişecek olan Türk mimarisi için de öncü olması bağlamında önem taşımaktadır. Nitekim ifade edilen şema, birkaç asır sonra mimarlık literatüründe yer alacak ve daha sonrasında Osmanlı mimarisinin alamet-i farikası olacak merkezi plan tipinin başlangıcı olarak kabul edilmektedir. 12. yüzyılda inşa edilmiş olan Talhatan Baba Camii ise kare alanı örten merkezi bir kubbe ve kubbeli mekânın doğu ve batı yönlerinde ikişer adet tonozlu mekân bulunmasıyla enlemesine dikdörtgen bir şema sergilemektedir. Tromplu geçişleri olan kubbe, kible yönünde duvara, yanlarda kare payelere, kuzey yönünde ise L şeklinde ayaklara oturmaktadır. Camilerde mekân genişletme çabalarının prototipi olarak nitelendirilebilecek bir Karahanlı dönemi eseri olan yapı, merkezi plan tipinin bir başka öncül örneğidir (G3).

Görsel 3. Talhatan Baba Camii planı (Sayan, 1999)

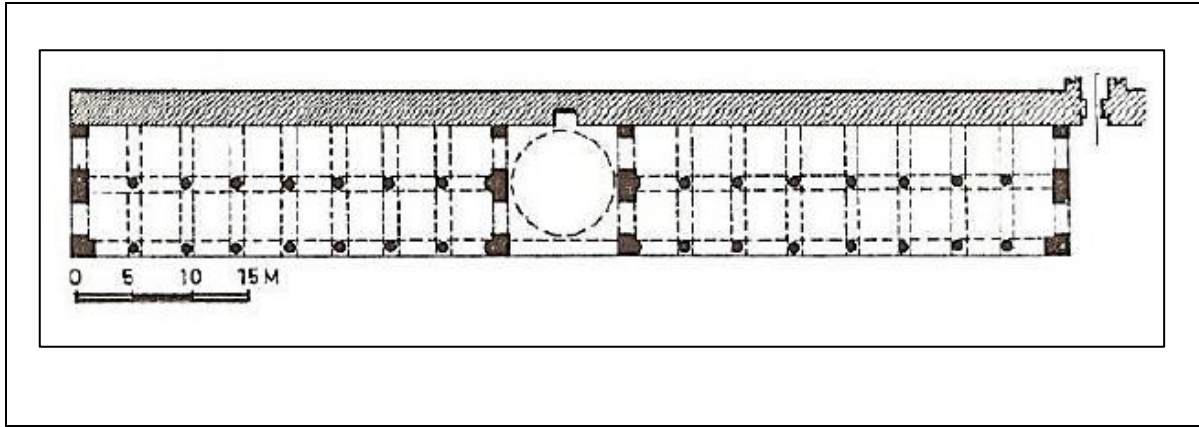
Camiler gibi önemli bir yapı grubu olan Karahanlı kervansarayları da Türk mimarisi bağlamında günümüze kalan en eski örnekleri içermektedir. Karahanlı kervansarayları genel olarak kare alanda gelişen, avlulu ve eyvanlı plan şemasına sahiptir. Karahanlıların revaklarla çevrili merkezi bir avlu etrafında gelişen eyvanlı kervansaray şemaları, Büyük Selçuklu ve Anadolu Selçuklu devri kervansaraylarına öncülük ettiği gibi aynı zamanda Anadolu Türk mimarisinde yüzlerce yıl uygulanacak olan han ve medrese yapılarının da temelini oluşturmuşlardır. Karahanlı yapısı olan Başane Kervansarayı, bu bağlamda ilk örneklerden biri olarak dikkat çekmektedir. 11. yüzyıl sonu - 12. yüzyıl başına tarihlenen Başane Kervansarayı, iki farklı mekân düzeninin birleşiminden oluşmakta, ön kısımda yer alan bir avlu ve avlunun gerisinde bulunan kapalı bir hol kısmından ibaret olmasıyla Anadolu'daki büyük "Sultan Han"ların planıyla örtüşmekte ve kompleks veya karma hanlar olarak adlandırılan plan şemasının erken bir uygulaması olarak mimari gelişimdeki yerini almaktadır (G4).

Görsel 4. Başane Kervansarayı planı (Sayan, 1999)

Günümüze örneklerden pek azı ulaşmış olsa bile Gazneliler dönemine gelindiğinde imar işlerinde bir atılım gerçekleştiği ve Gazneli Mahmut'un sarayına âlim ve sanatçıları toplamış olduğu bilinmektedir. Bu dönemde saray binaları, türbe, medrese, kütüphane ve çok sayıda cami inşa edilmiştir. Camilerden geriye yalnızca minareleri kalmış olsa dahi minarelerin yanındaki yapı izlerinden ve tasvirlerden, camilerin plan tiplerine ilişkin bilgi edinilebilmektedir. Adı anılmadan geçilmemesi gereken bir yapı olan Gazne Arus ül Felek Camii, üst örtüsü ahşap direkler üzerinde taşınan ve iç mekânda renkli ve detaylı süslemeleri bulunan bir cami olarak Anadolu Selçuklular dönemine damgasını vuran, geniş renk skalasıyla ve bitkisel motifleriyle tezyini yönü ağır basan ahşap direkli cami şemasını hatırlatmaktadır (Aslanapa, 1984).

Orta Asya'dan Anadolu'ya taşınan Türk mimari geleneğinde dikkat çekici bir yer edinen bir diğer plan da enine gelişen şemada mihraba paralel konumlandırılmış iki nefin mihrap aksında bir kubbeyle kesildiği Leşker-i Bazar Ulu Camii'ne aittir. İran'da Büyük Selçuklular tarafından geliştirilerek uygulanacak ve ilk Türkmen Beyliklerinden biri olan Artuklular (Altun, 1978) eliyle Anadolu'ya getirilerek bir döneme ve bölgeye imzasını atacak olan şema; bu cami tipinin bilinen ilk örneğidir (G5).

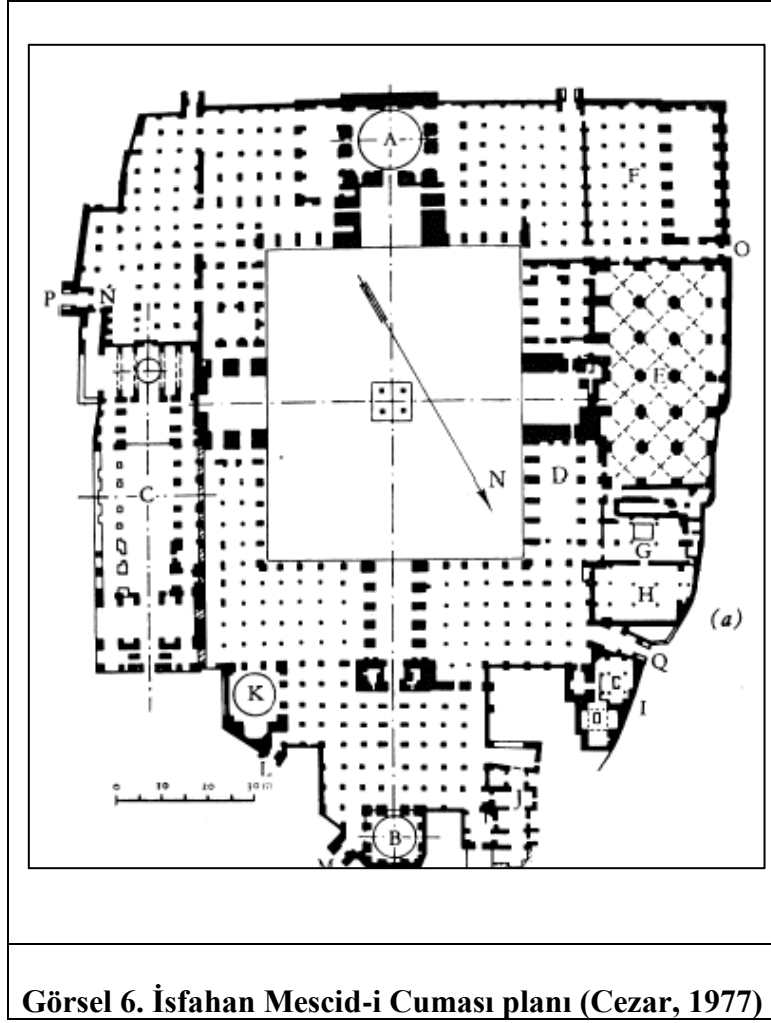

Görsel 5. Leşker-i Bazar Ulu Camii planı (Cezar, 1977)

Büyük Selçuklu dönemi yapısı olan İsfahan Mescidi Cuması, üzeri kubbeye örtülü revakları, eyvanlı avlu düzenleri, demet payeler tarafından taşınan büyük ölçekli mihrap önü kubbesi ile mimari gelişimde önemli bir noktada yer almaktadır. Kible yönünde mihrap duvarına oturan ve diğer yönlerden sekiz paye ile taşınan sekizgen kasnaklı ve tromplu kubbesi, Karahanlı kubbelerinin devamı niteliğindedir (G6).

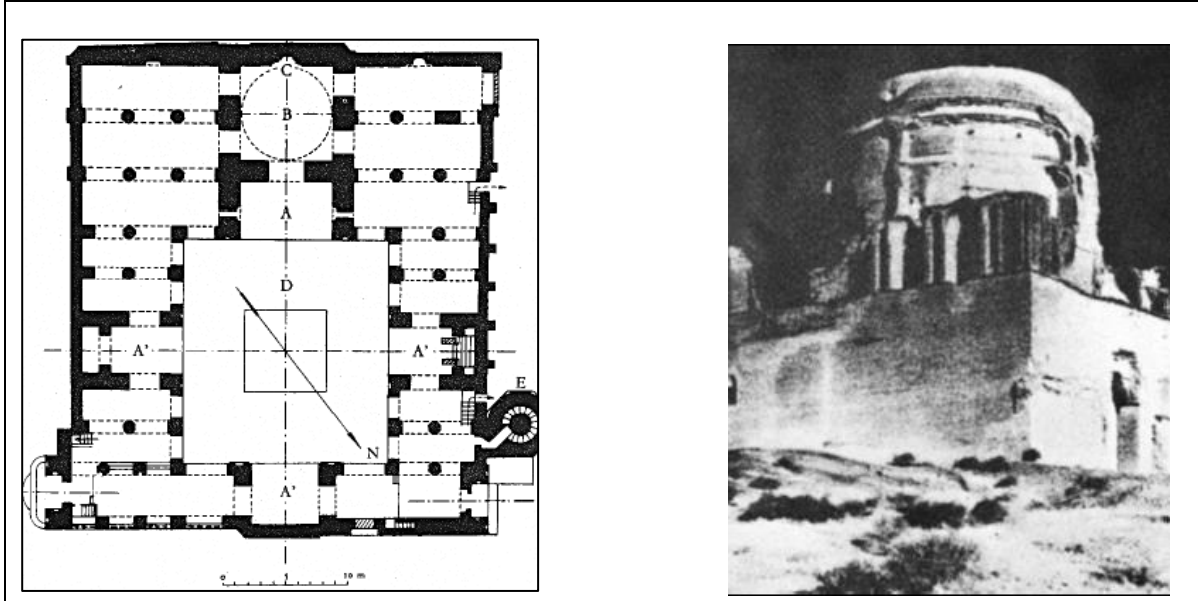
Avlunun kuzeyinde bulunan ve Terken Hatun adına yapılmış olan Kümbet-i Haki'nin Gotik mimariyi çağrıştıracak şekilde, payelerin kubbe kasnağına dek uzanan sivri kemerler, kubbe geçişlerini sağlayan trompların ince formları ve sığ sivri kemerlerin işlendiği iç yüzeyleri yine Karahanlı mimarisinin izlerini taşımaktadır.

Türk mimarisinin milli kimliğinin taşındığı uygulamaları örneklerken Büyük Selçuklular döneminde gözlenen önemli bir yapıyı göz ardı etmemek gereken bir yapı da Zevvare Mescid-i Cuması'dır. Öncesinde Karahanlı ve Gazneli saray mimarilerinde gözlenen dört eyvanlı şemanın mihrap önü kubbesi ile birleşiminden müteşekkil cami tipinin sergilendiği Büyük Selçukluların Zevvare Mescid-i Cuması'nın planı; sonrasında Artuklular ve Danişmentliler tarafından Anadolu'ya taşınacak ve Anadolu medreselerinin tanımlı plan tipini oluşturacaktır (G7).

Esasen merkezde yer alan kare bir avlu ve 4 eyvanlı şema, Büyük Selçuklular tarafından camilerden önce medreselerde hayata geçirilmiştir. 11. yüzyıldan itibaren Tus, İsfahan, Bağdat, Herat, Nişabur ve Belh gibi şehirlerde çok sayıda medrese binası inşa edilmişse de maddi kanıtları günümüze kadar gelememiştir.

Büyük Selçuklularda saray ve camiler kadar türbe ve kümbet yapıları da bir geleneğin izlerini takip eder niteliktedir. Hüküm sürdükleri coğrafyaya rağmen İran etkisinde kalmamış; tuğla malzemeli, sade bir üslupla ele alınmış görünüşleriyle İran mezar anıtlarından ziyade Gazneli ve Karahanlı geleneklerini devam ettirmişleridir. Saçak kısmındaki iri mukarnasları ile abidevi etki bırakan ve taş malzemeyle inşa edilmiş olan Kümbet-i Ali ve tuğladan inşa edilmiş olsa bile alternatifli dizim teknikli geometrik frizleri ve kûfi hatlı kitabe kuşağıyla oldukça süslemeli ve İran etkisinden uzak bir mezar anıtı olan Cihil Duhteran, bunlardan yalnızca ikisidir. Keza madalyonları dolduran rengârenk kalem işleri, iç içe geçmiş altıgenleri, yıldızlar, cephe üzerinde sivri kemerli nişleriyle Harekkân bölgesi kümbetleri, Türk mimari tezyinatının sürekliliğinin diğer ispatlarıdır. Horasan'da bulunan ve 12.yüzyıl yapısı olan Sultan Sencer Türbesi, Doğu Türkistan'daki kubbe kasnağı yüksek tutularak inşa edilmiş stupaları hatırlatmakta ve bu niteliği ile Türk sanatının milli kimliğinin ifadesinde İslam öncesi kültürü yansıtır niteliğinden ötürü önemli bir konuma gelmektedir (G8).

Görsel 7. Zevvare Mescid-i Cuması plan (Cezar, 1977)
Türbesi (Aslanapa, 1984)

Görsel 8. Sultan Sencer

Sonuç

Erken dönem Türk mimarisine ait ilk eserler, ihtiyaçlar bağlamında inşa edilen ve dolayısıyla sınırlı çeşitliliğe sahip mimarlık örneklerini kapsamaktaydı. Gerek Karahanlılar ve gerekse Gazneliler dönemlerinde inşa edilen yapılar toplumun ibadet, eğitim ve ticaret gibi birincil ihtiyacını karşılayacak cami, mescit, medrese ve kervansaraylar ile Türklerin İslâm öncesi geleneklerinden süregelen mezar anıtlarını içermekteydi.

Bilindiği gibi Türklerin yerleşik yaşama başlamalarının ardından mimari anlamda bilinen ilk maddi kültür örnekleri, Karahanlılar devriyle başlamıştır. Karahanlılar, İslamiyet'i benimsemelerinin ardından Müslüman nüfusun ihtiyacı doğrultusunda cami ve mescitler inşa etmeye başlamış; Türklere ait cami planlarının en eski örneklerini hayata geçirmişlerdir. Bununla birlikte bölgelerinin İpek Yolu güzergâhında olması sebebiyle menzil noktalarında kervansaraylar bina etmişlerdir. Karahanlı devri dönemi mimarlık eylemleri içinde, Orta Asya geleneğinin yansıması olan mezar anıtlarına İslâmiyet inancı öngörmediği halde yer verilmiş; böylelikle geleneğinin sürdürülmesine ve daha sonraki Türk devletlerine aktararak milli kimliğin oluşmasına hizmet etmişlerdir.

Bu yapılar Türk mimarlığında öncül örnekler olmaları bağlamında önem kazanırken; aynı zamanda tamamen işleve yönelik inşa edilmiş olmalarından ötürü mimari gelişim sürecinde arayış ve çözümler için de önemli bir uygulama alanı olmuşlardır.

Örneğin, tek kubbeli cami ve mescitler Türk mimarlık tarihi boyunca her devir ve bölgede üretilmiş olup, çok birimli ve merkezi plan şemalarının çekirdeğini oluşturmuşlardır. Türk mimarisinin erken döneminde inşa edilmiş olan camilerde ibadetin gerçekleştiği mekânı genişletme ve merkezi alan yaratma çabalarının devreye girmesiyle farklı plan tipleri denenmeye başlanmış; bu doğrultuda başlayan gelişim süreci hiç boşluk vermeksizin Osmanlı'nın Klasik dönemine değin sürdürülmüştür. Karahanlıların tek kubbeli Şir-Kebir Camii'nden sonra uygulanan Kışlak Hazara Camii ve Talhatan Baba Camii, alan büyütme çabalarından kaynaklanarak tek kubbeli şemanın merkezi planlı camiye doğru gelişim evrelerini ve taşıyıcı sistemde kubbe ağırlığının duvarlardan alınarak ayaklara verilmesinin ilk

uygulamalarını sergilemektedir. Türk mimarlığın bu erken döneminde henüz teknik sorunlar tam olarak çözülmemiş olmakla birlikte mimari arayışlar halen devam etmektedir. Zira Şir Kebir Camii'nde kare bir alanda sekizgen kasnağa oturan ve tromplarla geçişi sağlanmış kubbe denemesi başarılı ve öncü bir imalat olarak kabul edilse bile yapının tüm yükünün duvarlara biniyor olması, taşıyıcı sistemde henüz istenilen noktaya gelinmediğinin bir göstergesidir. Gelişimin önemli bir adımı olan Kışlak Hazara Camii'nde ise merkezi ibadet alanı üzerinde yükselen kubbenin köşelerden dört serbest paye ile taşınmasıyla bir yandan mekânın her yönden genişletilmesine imkân tanınmakta diğer yandan kubbe yükünün duvarlardan alınmasına ve teknik açıdan çözümlenmiş bir taşıyıcı sistem içerisine dâhil edilmesine olanak vermektedir. Merkezi plan şemasının bu erken hâli, Türk mimarisinde yüzlerce yıl sonra Osmanlı dönemi ile hayat bulacak olan 4 destekli 1 tam 4 yarım kubbeli merkezi plan tipi için öncüdür.

Karahanlıların kısmen çağdaşı kısmense devamı niteliğindeki Gazneliler, Türk mimari geleneklerinin Selçukluya iletilerek sonraki dönemde Anadolu'ya ve Osmanlıya taşınmasında önemli rol üstlenmişlerdir. Anadolu Selçuklu mimarisi kapsamında karakterize olmuş bir uygulama olarak kalem işleriyle bezeli ahşap direkli cami tipinin ilk örneği olan Arus-ül Felek Camii ve ilk dönem Anadolu Beyliklerinden Artukluların mimarisine damga vuran, enine bir alanda gelişen mihrap önü kubbeli şemadaki Leşker-i Bazar Ulu Camii, Gazneli döneminde inşa edilmiş ve milli Türk mimari gelişiminde karakteristik olacak iki farklı plan tipinin ilk örnekleridir.

Karahanlı ve Gazneli mimarisinin devamı niteliğindeki yapılara imza atan Büyük Selçuklular da kendisinden önceki dönemlere ait planları farklı yapı türlerinde kullanmış; yapılara dair mimari elemanları anıtsal ölçülerde uygulamışlardır. Örneğin, Karahanlılarda kervansaray, Gaznelilerde kervansaray ve sarayların nispi bölümlerinde uyguladıkları avlulu/4 eyvanlı şemayı Büyük Selçuklular camilere uyarlamışlardır. Büyük Selçuklu dönemi mimarisi için karakteristik olan dört eyvanlı ve revaklı avlulu camilerin ilki İsfahan Mescid-i Cuması'dır. Türk mimari gelişimi içerisinde dört eyvanlı ve avlulu plan tipi, Anadolu medreselerinde neredeyse istisnasız biçimde uygulanacak olmasıyla, milli bir karakter kazanmıştır.

Camiler gibi kervansaraylar da milli kimliğin devamı bakımından mimaride önemli bir basamaktır. İlk örnekleri Karahanlılar zamanında görülen ve ribat olarak isimlendirilen kervansaraylar, minimum açıklığa sahip yüksek cepheleri ve mazgal pencereleriyle dışa kapalı kurt yapılarak olarak genellikle kare alanı kaplayan, avlulu ve eyvanlı plan arz etmişlerdir. Anadolu Selçuklu han-kervansaray yapılarının beslendiği kaynak olarak Orta Asya, Yakın Doğu ve İran ribat geleneğini referans göstermek bu durumda akla yatkın gelmektedir (Kuban, 1965: 159). Karahanlı kervansarayları önce Selçukluları sonrasında ise Selçuklu vasıtasıyla Anadolu Selçuklu ve erken devir Anadolu Beylikleri mimarilerine etki etmiş; Anadolu'da üç farklı plan tipiyle gelişerek Türk mimarisinin milli karakterinde önemli bir adım olacak kapalı, açık ve kapalı hol kısmının önünde açık avlulu bölümden müteşekkil olmasıyla ikili bir düzen sergileyen kompleks hanların temelini oluşturmuşlardır. Gazneliler, Karahanlıların kervansaray planlarına hiçbir yenilik getirmeyip eskiden gelen uygulamaları tekrar etmiş olsalar da böylelikle geleneğin sürdürülmesi, yaşatılması ve taşınmasına hizmet etmişlerdir. Büyük Selçuklu döneminde avlulu – 4 eyvanlı plan şeması oldukça beğenilmiş, camilerde olduğu kadar kervansaraylarda da tatbik edilmiştir. Büyük Selçuklular döneminde yalnızca yapı planları değil aynı zamanda cephe düzenleri de Karahanlı ve Gazneli kervansaraylarıyla benzerlik göstermektedir. Özellikle kervansaray yapılarındaki köşe kulelerinin her üç devlete ait yapılarda da bulunması bunun iyi bir göstergesidir.

Geleneksel mimari anlayışın bir yandan sürdürülmesi ve geliştirilmesi mezar anıtlarında da takip edilebilmektedir. Ölümünden sonraki yaşam inancının bir getirisi olan mezar anıtı inşası, İslâm mimarisinde Türklerle başlamıştır. Her ne kadar toplumların ölü gömme adetleri dini

inançlarıyla bağlantılı olsa da Türkler mezar anıtı uygulamasını geleneksel olarak devam ettirmişler ve İslam mimarisi repertuarına dâhil etmişlerdir. Anadolu dışında başlayan ve Anadolu'ya gelene kadar çeşitlenerek geliştirilen, Anadolu'da ise tezyinat özellikleriyle abidevi örneklerin sergilendiği türbe ve kümbetlerin kökeniyle ilgili değişik görüşler mevcuttur. Bunlardan en kabul göreni, Orta Asya menşeli oluşudur. İslam öncesi Türk toplumlarında ölen kişinin naşının konulduğu çadırın etrafının ağıtlar yakılarak tavaf edilmesi ve çadırın üzerine atılan süslemeli bezlerin kümbetlerin külâh örtüsüne benzerliği gibi ayrıntılar bu düşünceyi desteklemektedir (Aslanapa, 1984:15; Yetkin, 1965:117). Zira mezar anıtı yapıları düşünsel temelini de yine Orta Asya inanisinden almaktadır.

Cami ve kervansaraylar gibi mezar anıtlarında da Türk mimarisi kapsamında ilk örnekler Karahanlılar dönemini işaret etmektedir. Karahanlıların türbe ve kümbetleri genel olarak, kare bir alanda gelişen dört duvarla çevrili ve üstte tromplarla geçişleri sağlanan bir kubbeyle örtülüdür. Ancak kare gövdenin yukarıya doğru aşamalı olarak sekizgen şekle ulaşması ve dıştan külâhlı üst örtüsünün içten kubbeli olmasıyla Şeyh Fazıl Türbesi; Anadolu'da gelişerek çeşitlenecek mezar anıtlarının evriminin Karahanlılar dönemi içerisinde başladığının bir kanıtıdır. Diğer tüm yapı tiplerinde olduğu gibi türbe ve kümbet yapılarında da Karahanlı ve Gazneli dönemi eserlerinin geliştirilerek sürdürüldüğü Büyük Selçuklu mimarisinde, Şeyh Fazıl Türbesi'nden ilham alınan kare planlı ve kubbeyle örtülü yapılara yer verildiği gibi, Türk mezar anıtları ailesine silindirik ve çokgen gövdeli türbe ve kümbet yapılarını da kazandırmışlardır. Görüldüğü gibi, Büyük Selçuklular cami mimarisinde İran ve Orta Asya coğrafyasının belirleyicisi olmuşlar ve Anadolu dışında başladığı andan itibaren milli kimlik sergileyen Türk mimari uygulamalarını geliştirerek mevcut geleneği Anadolu mimarlığına taşımışlardır. Orta Asya'dan Anadolu'ya uzanan süreçte Karahanlı ve Gazneli mimarilerinin zaman zaman İslam öncesi gelenekleri de sürdürerek başlatmış olduğu geleneğin Büyük Selçuklular tarafından olgunluğa eriştiği ve üslubun Anadolu'ya ulaştırılmasında Selçukluların ciddi bir kültür köprüsü olduğu ortadadır.

Sonuç olarak; dönem, coğrafya veya toplumsal yapı değişse bile bu değişikliklerin beraberinde getirdiği tüm etmenlere –malzeme-teknik-üslup- rağmen Türk mimarlığının tanımlı bir sürece sahip olduğu görülmektedir. Süreç içerisinde varlık gösteren Türk beylik ve devletleri, öncüllerinden aldıkları ilhamı zaman zaman tekrar ederek bazen de üstüne yenilikler ekleyerek ve geliştirerek uygulamış, sonraya aktarmış ve böylece geleneğin sürdürülmesinde aktif rol oynamışlardır. Türk mimarisinde milli bir üslup birliğinin oluşmasında her dönem, beylik, devlet, inanç ve coğrafyanın katkısı olduğu, yeniliklere imza atılmadığı dönemlerde bile var olanı yaşatarak bir sonraki döneme taşınmasında etkili olduğu ve bu sayede milli kimliğin kesintiye uğramaksızın zaman ve yerden bağımsız biçimde süreklilik sağlayarak Anadolu'ya taşındığı günümüze ulaşan örneklerden açık bir şekilde anlaşılmaktadır.

KAYNAKÇA

- ALTUN, Ara (1978), *Anadolu'da Artuklu Devri Türk Mimarisi'nin Gelişmesi*, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul
- ASLANAPA, Oktay (1984), *Türk Sanatı I-II*, Kervan Yayınları, İstanbul
- CEZAR, Mustafa (1977), *Anadolu Öncesi Türklerde Şehir ve Mimarlık*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 1977
- KUBAN, Doğan (1965), *Anadolu Türk Mimarisinin Kaynak ve Sorunları*, İTÜ Mimarlık Fakültesi, İstanbul
- MERAM, Ali Kemal (1968), *İlk Türk Devleti ve Yazılı Türk Anıtları*, Kitapçılık Ticaret Limited Şirketi Yayınları, İstanbul
- SAYAN, Yüksel (1999), *Türkmenistan'daki Mimari Eserler (XI-XVI. Yüzyıl)*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara
- YETKİN, Suut Kemal (1965), *İslam Mimarisi*, A.Ü. Yayınları, Ankara

KATILIM BANKALARININ BANKACILIK SEKTÖRÜNDEKİ ETKİSİ

Öğr. Gör. Mehmet Erman CANDER (ORCID: 0009-0004-0307-1207)

Siirt Üniversitesi Kurtalan Meslek Yüksekokulu

Email: erman.cander@siirt.edu.tr

ÖZET

Katılım bankacılığı özellikle Müslümanların yaşadığı ülkeler için ekonomiye birikimlerin aktarımı açısından önemli bir misyon taşımaktadır. Dini hassasiyetleri yüksek bireylerin, tasarruflarını bankacılık aracılığıyla ekonomik piyasaya kazandırmalarında İslami bankacılık son dönemlerde etkili olmuştur. Türkiye’de de faizsiz bankacılığa geçiş süreci dünyadaki İslami bankacılık düşünceleri ve uygulamalarının tecrübeleri ile paralellik göstermektedir. Dünya genelinde İslami bankacılık düşüncesinin Müslüman ülkelerde ortaya çıktığı görülmektedir. 1980’li yıllarda Türkiye’de dışa açık ekonomiye geçişinde etkisi ile katılım bankacılığının temelleri atılmaya başlanmıştır. İlk başlarda Özel sermayeli bankaların önderlik ettiği katılım bankacılığı piyasasına son yıllarda devlet sermayeli bankaların etki ettiği görülmektedir. Ülkemizde de yapılan yasal düzenlemeler ile katılım bankaları BDDK’ya bağlı olarak bankacılık sektöründe faaliyet göstermeye başlamışlardır. Devlet teşebbüsleri ile kurulan bankalarında açılması ile birlikte piyasada katılım bankacılığının payı gözle görülür bir artış yakalamıştır. İslam inancına göre faizin haram olması faize duyarlı olan Müslümanların faizsiz bankacılığa yönelmesinde büyük etkiye sahiptir. Katılım bankacılığı İslami kurallar çerçevesinde bünyesinde faizi barındırmama, kar-zarar ortaklığı temelli bir bankacılık sistemidir. Faizin olmamasının yanı sıra riskin paylaşımı esası bulunmaktadır. Katılımcılar dönem sonunda faiz de olduğu gibi belirli bir kazanç elde etmeyeceklerinin bilinci ile tasarruflarını bu kanallara aktarmaktadırlar. Dönem sonunda kâr etme amacı güderek bu tasarrufları aktarıyor olsalar bile zarar etme bilinci ile bu riski göze almaları hassasiyet duydukları belirsizlik konusundan kaynaklanmaktadır. Grafikler incelendiğinde yıllar içerisinde banka aktiflerinde artış olduğu, aktif artışların piyasada ki bankacılık içindeki oranının arttığı gözlenmektedir. Bu durum katılım bankacılığına olan ilginin artması ve diğer bankacılık ürünlerinde katılım bankaları tarafından sunulması ile paralellik göstermektedir. Bankacılık hizmet ürünlerinin çeşitliliği, katılım bankacılık hassasiyeti olmayan birey ve şirketlerin de bu bankalarla çalışmasında etkili olmaktadır.

Anahtar kelimeler: Katılım Bankacılığı, Ekonomi, Faizsiz Bankacılık

THE IMPACT OF PARTICIPATION BANKS ON THE BANKING SECTOR

ABSTRACT

Participation banking carries an important mission in terms of transferring savings to the economy, especially for countries where Muslims live. Islamic banking has recently been effective in helping individuals with high religious sensitivities bring their savings to the economic market through banking. The transition to interest-free banking in Turkey is parallel to the experiences of Islamic banking ideas and practices in the world. It is seen that the idea of Islamic banking emerged in Muslim countries around the world. In the 1980s, the foundations of participation banking began to be laid in Turkey with the impact of its transition to an open economy. It is seen that the participation banking market, which was initially led by private capital banks, has been influenced by state-owned banks in recent years. With the legal regulations made in our country, participation banks have started to operate in the banking sector under the BRSA. With the opening of banks established by state enterprises, the share of participation banking in the market has increased significantly. The fact that interest is haram according to Islamic belief has a great impact on Muslims who are sensitive to interest, turning to interest-free banking. Participation banking is a banking system that does not include interest and is based on profit-loss sharing within the framework of Islamic rules. In addition to the absence of interest, there is a principle of sharing the risk. Participants transfer their savings to these channels, knowing that they will not earn a certain profit at the end of the period, as is the case with interest. Even though they transfer these savings with the aim of making a profit at the end of the period, their awareness of loss and taking this risk is due to the uncertainty they are sensitive about. When the graphs are examined, it is observed that there has been an increase in bank assets over the years and the ratio of asset increases within the banking sector in the market has increased. This situation is parallel to the increasing interest in participation banking and the offering of other banking products by participation banks. The diversity of banking service products also affects individuals and companies that are not sensitive to participation banking in working with these banks.

Keywords: Participation Banking, Economy, Interest-free Banking

GİRİŞ

Dini hassasiyetlerin gözetilmesi, Dünyada ve Türkiye’de insanların fon yönetimini etkilemektedir. İslami şartların dışına çıkmadan yatırım yapmak isteyenlerin piyasaya ve bankacılık sistemine dâhil edilebilmesi, faizsiz bankacılık sektörünün ortaya çıkışını zaruri kılmıştır. İslami bankacılık diye de adlandırılan bu sistem İslami şartların dışına çıkmadan ve faizin dâhil olmadığı bir bankacılık sistemidir. Ülkemizde çok sayıda banka var olsa da dini inanışların ekonomik yönelimleri etkilemesi katılım bankacılığının var olmasını gereklilik haline dönüştürmüştür. Son yıllarda katılım bankalarının sayısının artması ve bu bankalara yönelim gösterenlerin sayısının artması Katılım bankacılığının Türkiye’de ki Bankacılık sektöründeki önemini ortaya koymaktadır. Bu çalışmada katılım bankalarının Türkiye’deki Bankacılık sektöründeki paylarına dair çeşitli bilgilere yer verilmiştir.

DÜNYADA FAİZSİZ BANKACILIK SÜRECİ

Faize dayalı olmayan finans sistemi dini yasaklar dışında da insanlar tarafından çeşitli dönemlerde benimsenmiştir. Bankacılık sisteminin ilk oluşum dönemlerinde saklama aracı olarak kullanılan bankalarda da faiz dışı bankacılığa rastlanmaktadır.

İslam dinine göre Faiz haramdır. Faiz hassasiyeti olan Müslümanlar faiz ile işlem yapmaktan kaçınmaktadırlar. Bu durum faizin olmadığı bankalara yönelimlerin ortaya çıkmasına sebebiyet vermektedir. Dünya genelinde faizsiz bankacılık veya islami bankacılık şeklinde bilinmektedir (Can ve İslamoğlu, 2023: 464).

Pakistan’lı düşünür Muhammet Uzair, Faiz dışı bankacılığı günümüz katılım bankacılığı bağlamında ilk kez 1955 yılında ‘An Outline of Interestless Banking’ isimli araştırmasıyla kaleme almıştır (Güneş, 2002).

Günümüz Katılım bankacılığının ilk örneklerine 1960’lı yıllarda Mısırda rastlanmaktadır. Faizsiz bankacılık benzeri uygulamayı Tasarruf Sandıkları adı altında Ahmet En-Neccar liderliğinde uygulamışlardır. Faizin yerini kâr- zarar ortaklığı ilkesi esas alınmıştır. Bu kuruluşların kuruldukları dönemde başarılı olmaları, faiz içeren bankalarla yarışabilecek konuma gelebilecekleri günümüz katılım bankacılığının temellerini oluşturmuştur. Genel anlamda bankacılık hizmeti veren diğer bankaların sunmakta olduğu bazı hizmetlerin, Tasarruf sandıkları tarafından da verilmesi ile birlikte islam ülkeleri ve Türkiye açısından katılım bankacılığı fikrinin popülerliğini yükseltmiştir (Sümer ve Onan, 2015: 298).

İnsanlar ekonomik durumları seviyesince çeşitli finansal işlemlere dahil olurlar. İslami duyarlılığı yüksek olanların bankacılık piyasasına dahil edilebilmesi piyasalar açısından önem arz etmektedir. Halk arasında yastık altı birikim diye tabir edilen birikimlerin finansal sisteme katılımı katılım bankacılığı sayesinde daha artmıştır. Banka işlemlerinde faiz ibaresi bulunmaması, kar-zarar ortaklığı ilkesi benimsenmesi, kredi verilirken mal karşılığı verilip fiziki olarak malın alınmasına dahil olunması, fetva kurumlarının olumlu referans vermesi gibi bazı durumlar bankalara çekimser yaklaşan kişilerin pozitif düşüncelere sahip olmasında etken olmuşlardır.

TÜRKİYE DE FAİZSİZ BANKACILIK SÜRECİ

Türkiye’de Katılım Bankacılığı oluşumundan önce çeşitli durumlar vuku bulmuştur. Yurt dışında çalışan Türk işçilerin ülkeye döviz göndermesi ve bu dövizlerin faiz dışı değerlendirilmesi arzularının olması işçi şirketlerinin kurulmasına zemin hazırlamıştır. 1970’li yıllarda çeşitli dillerden çevrilen yazılar da bu konu ile ilgili bilgi birikiminin artmasında etkili olmuştur. Faiz dışı değerlendirme taleplerinin çok olması çeşitli girişimlere yol açmıştır. İslami ilkelere dayalı bankacılığa geçiş sürecinde Devlet Sanayi İşçi Yatırım Bankasının edinmiş olduğu tecrübeler bu dönem için çok önemli bilgi birikimi sağlamıştır. 1980’lerde rekabete

dayalı sistemin benimsenmesi ve dışa açık bir politika izlenmesi katılım bankacılığının kurulmasını hızlandırmıştır (Canbaz, 2012: 167).

16.12.1983 tarih ve 83/7506 sayılı kararname katılım bankacılığı için önemlidir. Dünya genelinde İslami Banka olarak tanımlanmış olan katılım bankacılığı, Türkiye’de Özel Finans Kurumu (ÖFK) olarak tanımlanmıştır (Özsoy, 2012: 83).

Katılım Bankası olarak faaliyet gösterim zamanlarına baktığımızda Öncelikle, ÖFK (Özel Finans Kurumu) olarak 1984 yılında Albaraka Türk kurulmuştur. Ardından Faisal Finans kurulmuştur. Türkiye’de 2005 yılında özel finans kurumları banka statüsüne alınmıştır. Bu durum Türkiye’de katılım bankacılığı adına temel yapı taşlarının oturmasını ifade etmektedir. 2005 yılı öncesine kadar Özel Finans Kurumu adı ile adlandırılan bu kuruluşlar bu tarih itibarıyla banka adı ile anılmaya başlanmıştır. 2005 yılı öncesinde gerekli mevzuat düzenlemesinin olmayışı ve sık sık yaşanan ekonomik krizler sebebiyle, aktif büyüklük ve hizmet ürünleri çeşitliliği açısından gelişme sağlayamamışlardır (TKBB, 2015: 4).

Türkiye’de bulunan katılım bankalarının kuruluş tarihleri; Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş. 1984 yılında, Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş. 1989, Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş. 2005, Ziraat Katılım Bankası Anonim Şirketi 2015, Vakıf Katılım Bankası 2016, Türkiye Emlak Katılım 2019 tarihlerinde kurulmuştur (Eren ve Çarıkçı, 2022: 4).

İSLAMİ KURALLAR ÇERÇEVESİNDE KATILIM BANKACILIĞI PRENSİPLERİ

KAR-ZARAR, RİSK PAYLAŞIMI

Faiz hesabı yapılabilen ve vade sonunda ne kadar kazanç elde edilebileceği hesaplanabilen sistemden tamamen farklı olarak katılım bankacılığında önceden hesaplanması mümkün bir kar ya da zarar durumu yoktur yani belirsizlik vardır. Oluşan sonuca göre adaletli bir şekilde kar ya da zarar paylaşımı ilkesi bulunmaktadır.

FAİZİN OLMAMASI İLKESİ

İslami bankacılık, İslami koşullar doğrultusunda faizin haram olması sebebi ile geleneksel bankacılıktan farklı olarak faiz uygulamalarının bulunmadığı bir sistemdir. Verilen borç karşılığında alınan fazla para faiz olarak tanımlanmaktadır ve bu husus katılım bankacılığı anlayışıyla uyumsuzdur (Ayriçay vd., 2013: 121). İslam inanışına göre paradan para kazanmak haksız kazanç olarak kabul edilmektedir.

ÇALIŞMA ALANLARININ İSLAMİ ŞARTLARA UYGUN OLMASI

İslam dininin yasak kıldığı konular üzerine işlem ve faaliyet yapılmaması durumudur. Bu ürünler yine İslam’da haram kılınmış alkol, kumar ve domuz ürünleri gibi faaliyet alanları olarak örneklendirilebilir. Katılım bankacılığına baktığımızda borsa işlemlerinde bile çeşitli hisse senetleri üzerinde alım satım yapılabilmektedir. İslami kriterlere uygunluk ilkesi esas alınmaktadır.

KATILIM BANKALARININ TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜ İÇERİSİNDEKİ PAYI

2005 Yılında yapılan düzenlemelerin ardından BDDK’ya bağlı olan katılım bankacılığı, Türkiye’de bankacılık sektörü içerisindeki payı yıllar içerisinde gelişme göstermiştir.

Son yıllarda Kamu sermayeli bankalar da katılım bankacılığında yerlerini almışlardır. Türkiye’de Vakıf Katılım Bankası A.Ş. ve Ziraat Katılım Bankası A.Ş. 2015 yılında faaliyetlerine başlamışlardır. Türkiye Emlak Katılım Bankası A.Ş. ise faaliyetine 2019 yılında

başlamıştır. Bir diğer devlet sermayeli teşebbüs Halkbank A.Ş. katılım bankası BDDK'den kuruluş izni almış fakat daha sonra bu faaliyet izninden caymıştır.

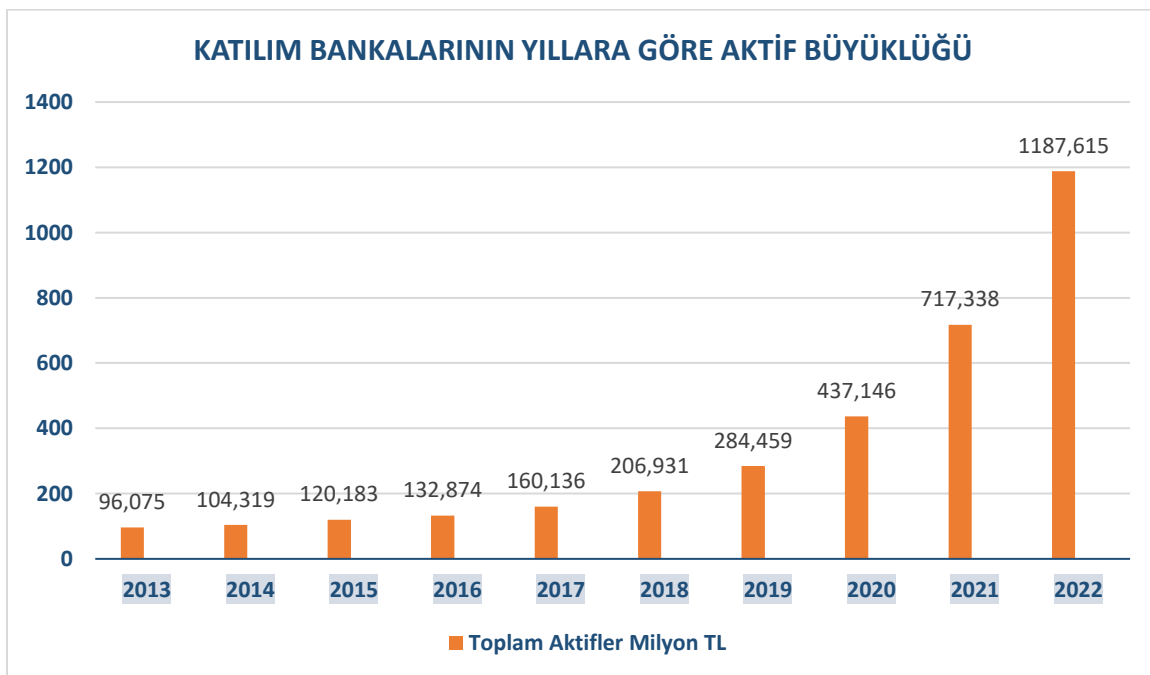
Tablo 1. Türkiye Bankacılık Sektörü

	KATILIM BANKALARI	MEVDUAT BANKALARI	KALKINMA VE YATIRIM BANKALARI	BANKACILIK SEKTÖRÜ
TOPLAM BANKA SAYISI	6	32	16	54
TOPLAM ŞUBE SAYISI	1.402	9.590	68	11.060
TOPLAM PERSONEL SAYISI	18.413	185.323	5.603	209.339

Kaynak: BDDK, 2023. (Tablo BDDK'nın farklı tarihlerdeki verilerinden yararlanılarak oluşturulmuştur).

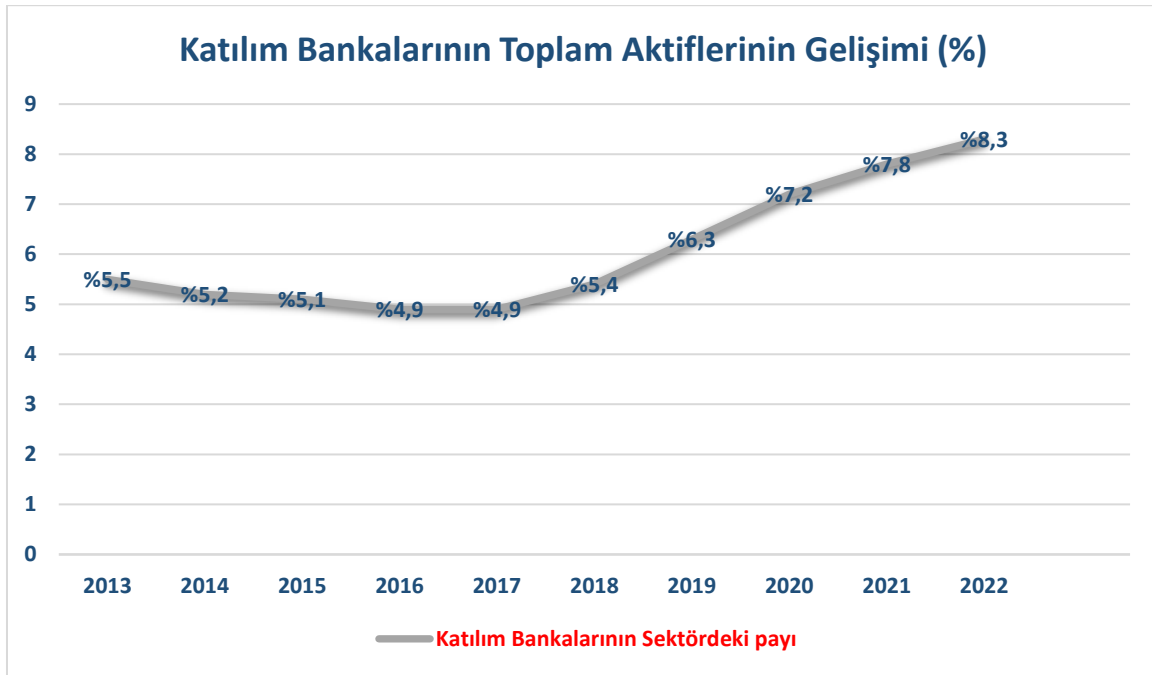
Katılım bankalarının en büyük kuruluş amaçlarından biri İslami nedenlerden ötürü tasarruflarını ekonomi dışında bırakanların kaygılarını gidererek İslami bankacılık yoluyla piyasaya kazandırmaktır. Bankacılık sektörüne entegre olan katılım bankacılığı, özellikle bankacılık sektörünün canlanmasına ve ekonomik hareketlerin artmasına yol açmıştır (Bektaş & Seki, 2018; Şireci, 2022).

Şekil 1 ve Şekil 2 de BDDK verilerinden yararlanılarak 2013-2022 yıllarında Katılım Bankalarının yıllara göre aktif büyüklükleri ve sektördeki aktif büyüklüklerinin oranları verilmiştir.

Şekil 1. Katılım Bankalarının Yıllara Göre Aktif Büyüklüğü (2013-2022)

Kaynak: BDDK, 2023.

Şekil 2. Katılım Bankalarının Yıllara Göre Aktif Büyüklük Oranı (2013-2022)

Kaynak: BDDK, 2023.

Şekil 1 ve Şekil 2’de de gösterildiği gibi yıllar içerisinde katılım bankalarının aktif büyüklükleri her sene artış göstermiştir. Sektördeki payı ise belirli dönemlerde dalgalanma yaşamış olsa da son yıllarda bir artışın olduğu gözlemlenebilir. Özellikle 2015 yılı sonrası kamu adına katılım bankalarının da faaliyete başlamaları bu alanda büyümeyi olumlu yönde etkilemiştir.

Ekonomide Bankaların faaliyetleri ekonomik büyüme için etkili bir yer tutar. Ülke ekonomilerindeki dalgalanmalar ve dönemsiz azalmalar için de banka faaliyetleri etkili olmaktadır (Demirgüç-Kunt ve Huizinga, 2010).

Şekillerde de görülebileceği gibi katılım bankalarının piyasada ki seyirlerine bakıldığında olumlu bir izlenim edinilmektedir. Bu seyrin iyileşmesinde Devlet teşebbüslerinin artması, katılımı sayıların artması gibi çeşitli parametreler etkili olmaktadır.

SONUÇ

Katılım Bankacılığı Özellikle İslam ülkeleri için ve Müslümanların çok olduğu ülkeler için önemlidir. Bankacılık sistemine dini hassasiyetleri bulunanların fonlarının aktarımı bankacılık verilerinde olumlu artışların olmasına ve ekonomide atıl olarak değerlendirilen yastık altı birikimlerin ekonomiye dâhil edilmesinde etkili bir rol oynamaktadır. Yasal düzenlemelerle birlikte bankacılık statüsüne dâhil edilen ve BDDK’ya bağlı olan katılım bankaları, diğer bankacılık hizmet ürünlerini de sunmaları ile birlikte müşterilerinin ihtiyaçlarına karşılık vererek hitap ettiği kitle dışındakilerinde bu bankalar ile çalışmasında etkili olmuştur. Şube ve personel sayılarındaki artış bu bankalara fiziki olarak ulaşmaları kolaylaştırmıştır. Devlet bankalarının da katılım bankalarına dâhil olması ile birlikte piyasada güven ve katılım bankacılığı alternatifleri artmıştır. Örneğin devlet bankalarının ATM’lerinin ortak ATM gibi para çekme hizmeti vermesi bile bu bankaların işlerliğini arttırmaktadır. Günümüz bankacılığının elektronik ortamda daha etkin bir şekilde kullanıldığını görmekteyiz. Katılım bankalarının da elektronik ortamda kendilerini geliştirmeleri, masrafsız EFT, havale gibi hizmetler sunması, otomatik talimat almaları, fatura ödemelerinin yapılabilmesi ve helal hisse senetlerinin bu bankalar aracılığıyla alınıp satılabilmesi gibi bir çok etken bu bankaların aktiflerinin artmasında ve piyasada belirli bir pay elde etmelerinde önemli olmuştur.

KAYNAKÇA

- AYRIÇAY, Y., ADA, Ş. ve KAYA, A., (2013). Katılım Bankacılığının Gelişiminin Önündeki Engeller: Bir Alan Araştırması, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 3 (1), ss. 119- 137.
- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK). (2024). Aylık/Yıllık Bankacılık Sektörü Verileri (Temel Gösterim). <https://www.bddk.org.tr/BultenAylık/>. (Erişim Tarihi 08.04.2024).
- Bektaş, S. ve Seki, İ. (2018). Türk Bankacılık Sistemindeki Katılım Bankaları ile Mevduat Bankalarının Rekabet Gücü Bakımından Karşılaştırılması. Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, 16 (4), 197–215
- Canbaz, M., (2012). Bankacılık Giriş ve İlkeleri. (1. Baskı). İstanbul: Beta Basım Yayıncılık.
- Can, Ş. S., & İslamoğlu, M. (2023). TÜRKİYE’DE KATILIM BANKACILIĞININ GELİŞİMİ VE KATILIM BANKACILIĞI SEKTÖRÜ SWOT ANALİZİ. Finans Ekonomi Ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 8(2), 463-474. <https://doi.org/10.29106/fesa.1267894> adresinden alındı
- Demirgüç-Kunt, A. ve Huizinga, H. (2010). Bank Activity and Funding Strategies: The Impact on Risk and Returns. Journal of Financial Economics, 98(3), 626-650.
- EREN, F. Y., & ÇARIKÇI, O. (2022). KATILIM BANKALARINA GENEL BAKIŞ VE GELENEKSEL PERFORMANS DEĞERLEME YÖNTEMİ OLARAK ORAN ANALİZİ UYGULAMASI. Uluslararası İşletme, Ekonomi ve Yönetim Perspektifleri Dergisi, (1), 98-121.
- Güneş, A. (2002). Özel Finans Kurumlarının Performans Açısından Değerlendirilmesi Yüksek Lisans Tezi. Malatya: İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- ÖZSOY, Ş., (2012). Sağlam Bankacılık Modeli İle Katılım Bankacılığına Giriş, M. Demiray (Ed.), Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş., İsbahar İnsan Kaynakları Danışmanlık Eğitim İletişim Hiz. ve Tic. Ltd. Şti., İstanbul, 383s.
- SÜMER, G. ve ONAN, F., (2015). Dünyada Faizsiz Bankacılığın Doğuşu, Türkiyedeki Katılım Bankacılığının Gelişme Süreci ve Konvansiyonel Bankacılıktan Farkları, Gazi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 17 (3), ss. 296-308.
- Türkiye Katılım Bankaları Birliği Yayınları (TKBB), (2019). Yaşayan ve Gelişen Katılım Bankacılığı, Yayın No: 12, İstanbul.

**BALKANLARDA YERLEŞEN BATIL İNANIŞLARIN SEYYAH
FANNY JANET BLUNT'IN GÖZÜNDEN VERİLMESİ**

Dr. Bahar KARATAŞ (ORCID:0000-0001-8782-6785)

Trabzon Üniversitesi / İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi/Türkiye

Email:baharkose@trabzon.edu.tr

Özet

Mantık ortadan kalkıp bilimsel bilgi ikinci plana itildiğinde batıl inançlar devreye girer. Bu inançlar tek bir millete ait değildir. Antik çağlardan modern uygarlıklara kadar insanlar büyüye, kehanete ve doğaüstü varlıklara inanmışlardır. Merdiven altından geçmenin uğursuzluk getirdiği inancı, kara kedinin varlığı, 13 sayısının uğursuzluğu, tahtanın dövlmesi, sabah örümcek görürseniz tüm günün kötü geçeceği inancı, at nalının eve şans getireceği inancı, vampirlere ve doğaüstü güçlere olan inanç ve buna benzer sayısız inanış toplumlarda hala varlığını sürdürmektedir. Bu tür batıl inançların varlığı, genelde insanların belirsizlikle başa çıkmaya çalıştığı durumlarda ortaya çıkmıştır. Bilgi eksikliği veya belirsizlik duygusunun, insanları batıl inançlara yönlendirdiği de bir gerçektir. Hurafelerin kaynağı şüphesiz insandır. Batıl inançlar, tarih boyunca insanların hayatlarını etkileyen önemli bir fenomen olmuştur. Özellikle Balkanlar gibi kültürel açıdan zengin bölgelerde, kozmopolit yaşam tarzı da bu ve buna benzer birçok hurafenin yüzyıllarca yaşatılmasına ve her çağda yaşatılmasına zemin hazırlamıştır. Bu inançların bir kısmı doğrudan kendi kültürlerinden gelirken, bir kısmı da karşılaştıkları diğer kültürlerin etkisiyle ortaya çıkmıştır. Kültürel açıdan zengin Balkan ülkeleri, 19. yüzyılda seyyahların da ilgisini çekmiştir. Bu ilginin ana faktörlerinden biri batıl inançlar olmuştur. Gezdikleri yerlerde ve karşılaştıkları halklarda hurafe arayışına çıkan seyyahlar, kitaplarında bu inanışlara özel bir yer ayırmışlardır. Bu çalışmada Osmanlı topraklarında doğan ve uzun yıllar Balkanlarda yaşayan İngiliz seyyah Fanny Janet Blunt'un kitaplarında Balkan halklarına atfedilen hurafeler incelenecektir. Böylece batıl inançların Balkanlar'daki kökenlerini ve gelişimini daha iyi anlaşılacaktır. Nitekim kadınlar toplumunda genellikle batıl inançların önemli gözlemcileri ve taşıyıcıları olmuşlardır. Ayrıca, bu inançların hala günümüzde toplum üzerinde nasıl bir etkiye sahip olduğunu anlamak için de bir perspektif sunacaktır.

Anahtar Kelimeler: Balkanlar, Hurafeler, Seyyah Blunt, 19. Yüzyıl

**SUPERSTITIOUS BELIEFS IN THE BALKANS FROM THE PERSPECTIVE OF
THE TRAVELLER FANNY JANET BLUNT**

Abstract

When logic disappears and scientific knowledge is pushed into the background, superstition comes into play. These beliefs do not belong to a single nation. From ancient to modern civilizations, people have believed in magic, prophecy, and supernatural beings. The belief that it is bad luck to walk under the stairs, the existence of a black cat, the number 13 as an unlucky number, the striking of wood, the belief that if you see a spider in the morning your whole day will be bad, the belief that a horseshoe will bring good luck to the house, the belief in vampires and supernatural forces and countless similar beliefs still exist in societies. The existence of such superstitions usually arises in situations where people are trying to deal with uncertainty. It is also a fact that a lack of information or a feeling of uncertainty leads people to superstitious beliefs. The source of superstition is undoubtedly man. Superstition is an important phenomenon that has influenced people's lives throughout history. Especially in culturally rich regions such as the Balkans, the cosmopolitan lifestyle has paved the way for these and many similar superstitions to be kept alive for centuries and throughout the ages. While some of these beliefs originate directly from their own culture, others have emerged under the influence of other cultures they have encountered. The culturally rich Balkan countries also attracted the attention of travellers in the 19th century. One of the main factors behind this interest was superstition. In the 19th century, it also drew the attention of travellers. One of the main factors behind this interest was superstition. Travelers who searched for superstitions in the places they visited and the people they met reserved a special place for these beliefs in their books. This study examines the superstitions attributed to the people of the Balkans in the books of British woman traveller Fanny Janet Blunt, who was born in the Ottoman lands and lived in the Balkans for many years. In this way, we can better understand the origins and development of superstition in the Balkans. Because women are generally important observers and carriers of superstition in society. It will also provide a perspective to understand how these beliefs still affect society today.

Keywords: Balkans, Superstition, Traveller Blunt, 19th Century.

Giriş

Sözlükte "bunamak" anlamına gelen hafe kökünden türemiş bir isim olan hurafe kelimesi "akla ve gerçeğe aykırı düşen aldatıcı söz" demektir. (Yel, 1998). Hurafe mantiki tabanı olmayan gerçek hayatla ilişkisi bulunmayan inanç ve uygulamalar, iyilik veya kötülük getirebileceğine inanılan kuvvetler için kullanılır ve genellikle sihir, büyü ve bunların ürünü olan objelerle alakalı inançlar da hurafe terimiyle ifade edilir. (Yel).

Arapça "butlan" kelimesinden türetilen batıl kavramı, "boş, çürük, asılsız ve gerçeğe aykırı olan" anlamına gelmektedir. (Ayverdi, 2006). İnsanoğlu yaradılışı gereği bu inanışlara bel bağlamış ve toplumun her kesimine bu inanışlar yansımıştır. İnsan için bilim en önemli araç olmasına rağmen, batıl inanışları da bu aracın içine koymayı ihmal etmemiştir. Fransız felsefeci ve din sosyoloğu Frederic Lenoir'a modern toplumlarla "ezoterizmin" nasıl bağdaşabildiği sorulduğunda, Frederic buna ünlü filozof ve sosyolog Edgar Morin'in şu sözleriyle cevap vermiştir: "İnsanoğlu hem bilgedir hem tuhaftır. İnsanca yaşaması için mantık kadar duyguya, bilim kadar efsaneye muhtaçtır". (Köse-Ayten, 2009).

Her yerde ve her zamanda insan toplulukları birbirinin aşağı yukarı aynı olduğu için eski kavimlerde olduğu gibi Müslüman kavimlerde de birçok hurafe, İslam dininin emirleri imiş gibi yerleşmiştir. (İnan, 1976). Muhtelif dinlere mensup olan kavimler Müslüman olduktan sonra bu hurafeler çoğalmaya başlamıştır. Çünkü her kavim İslâm cemaatine eski dinlerinden bir şeyler getirmişlerdir. Türkler İslamiyet'i kabul ettikten sonra Allah kavramı ile Gök Tanrı arasında kalmış ve Türkler kendi kültürlerinden getirdikleri unsurları İslamiyet'in kabulünden sonra bir inanış olarak yaşatmaya devam etmiştir. (Eroğlu-Kılıç, 2005). Osmanlı toplumu da gelenekleri doğrultusunda yaşadığı ölçüde huzurlu ve güven içinde olacağına inanmış, özellikle 19. yüzyılın son çeyreğinde Osmanlı toprakları batıl inançlar yumağı haline dönmüştür. (Uluğ, 2007). Büyüyle uğraşanlar paralar kazanmış, herkesten saygı görmüş, toplum içerisinde nerdeyse toplum önderi, hatta imam gibi dinsel statüler verilerek yüksek mevkilere çıkarılmış ve Tanrı'dan başka varlıklardan veya kutsallık özelliği taşıdığına inanılan bazı insanlardan medet umulmuştur. (Uluğ).

Batıl inançlar, tarih boyunca hemen her toplumda kendine yer bulmuş, temeli olmayan ancak toplumlar tarafından benimsenmiş inançlar dizisidir. Batıl inançlar, kültürler ve inanç sistemleri arasında farklılık gösterebilir. Bu nedenle, "batıl inanç" kavramının kökenine inmek ve bunu anlamak çeşitli zorluklar taşır. (Riess, 1895). Örneğin, Romalılar Hristiyanları "pagan" ve "batıl" olarak tanımlarken, Hristiyanlar da Romalılar için aynı şeyi düşünmüşlerdir. (Cameron, 2010). Grek filozofları Sokrates ve Ksenofon ile tragedya yazarları Menander, hâkim dinin hurafeye dayanan köklerini vurgulamak istemişlerdir. Roma yazarları da hurafeyi akıl dışı ve yanlış bir inanma biçimi olarak değerlendirmişlerdir. Roma filozofları Seneca, Lucretius ve Cicero hurafeyi, yanlış ve hatalı olan veya tabiat kanunları hakkında felsefi ve ilmi gerçeklerden habersiz olmaktan dolayı ortaya çıkan aşırı dini inanç olarak görmüşlerdir. Hurafeye dahil edilen davranışlar, Roma toplumunun eğitim görmemiş alt sınıflarına atfedilmiş ve bir sosyal tabanla açıklanmaya çalışılmıştır. Cicero, somut bir örnek vererek çocuklarının kendilerinden daha çok yaşaması için gün boyu ibadet edip kurban kesenleri hurafeci olarak nitelendirmiştir. (Fudenberg-Levin, 2006).

Hamurabi Kanunlarının ikinci maddesi bile batıl inançlara dair bir örnek sunar. Bu maddeye göre: "Bir kimse, bir adam hakkında bir suçlamada bulunur ve suçlanan kişi ırmağa gidip ırmağın üzerinden atlar da batarsa, suçlayan kişi onun evine sahip olur. Ama ırmak, suçlanan kişinin suçlu olmadığını kanıtlar ve o kişi canı yanmadan kurtulursa o zaman onu

suçlayan kişi ölümle cezalandırılır ve ırmağı atlayan kişi kendisini suçlayanın evine sahip olur." Hatta uğursuz sayıldığı için Hamurabi Kanunlarında 13. madde yer almamıştır. (Fudenberg-Levin, 2006). Bu örnekler, batıl inançların toplumlar üzerindeki etkisini ve bu inançların tarih boyunca nasıl algılandığını göstermektedir. Her ne kadar temelsiz ve gerçek hayattan kopuk inançlar olsa da, batıl inançlar insanların düşünce ve davranışlarını şekillendirmiştir.

Giderek bilimin hükmettiği dünyada, batıl inançlar ve özellikle dini düşünceler akademik işlerde geriye itilmiş olsa da, toplumun birçok alanında merkezi bir rol oynamaya devam etmiştir. Bu inançlar, tüm toplumların popüler kültüründe yaygın olarak varlığını sürdürmüştür. (Foster-Kokko, 2008). Bilimdeki ilerlemelere, bilimsel bilginin artmasına, sanayi devriminin yol açtığı kentleşme ve sekülerleşmeye rağmen, yirminci yüzyıl boyunca kentlerde ve eğitimli insanlar arasında dahi özellikle ruhçuluk, okültizm, psişik güçler ve düşünce gücü gibi spiritüel konulara yoğun bir ilgi ortaya çıkmıştır. Bu durum, dinin gerilediği, bilimsel eğitimin ve analitik düşünme yeteneğinin arttığı bir dönemde bir anomali olarak görülmüştür. (Parladır-Özkan, 2015). Bu dönemde birçok düşünür ve araştırmacı, söz konusu inanç ve tecrübelerin modern toplumda dahi görülmesini, zayıflayan geleneksel kurumsallaşmış dinin yerini bu tür inanışların doldurduğu biçiminde açıklamıştır. (Parladır-Özkan). Bu açıklamalar, modern toplumun bilim ve teknolojiye olan ilgisine rağmen, spiritüel ve batıl inançların neden hâlâ var olduğunu anlamamıza yardımcı olmaktadır. Batıl inançların modern toplumlarda bile varlığını sürdürmesi, insanların belirsizliklerle başa çıkma, kontrol hissi arayışı ve anlamlandırma ihtiyacına bağlı olabilir. Bilim ve teknoloji, birçok sorunu çöze de, bazı insanlar için metafizik ve spiritüel inançlar duygusal ve psikolojik ihtiyaçlarını karşılayabilir. Bu nedenle, batıl inançlar ve dini düşünceler, toplumların kültürel yapısında ve bireylerin hayatlarında önemli bir yer tutmaya devam etmektedir.

19. yüzyıl, Osmanlı İmparatorluğu'nun egemenliği altında geçen Balkan halklarının, kendi inançları ve kültürel özellikleri ile şekillenen bir dönemdir. Bu dönemdeki hurafeler, halkların gündelik yaşam pratikleri, dini inançlar ve toplumsal yapıları ile yakından ilişkilidir. Aynı zamanda, emperyalizmin yükselişi ile Batı Avrupa devletleri, siyasi ve ekonomik çıkarlarını genişletmek amacıyla Doğu'ya yönelik seyahatler düzenlemiş ve bu bölgelerdeki kültürleri, dilleri ve inanç sistemlerini öğrenmeye çalışmışlardır. Bu süreçte, Batılı gezginlerin yazdıkları seyahatnamelerde Balkanlarda yaşayan halkların ne kadar batıl oldukları sürekli vurgulanmıştır. Özellikle Fanny Blunt gibi İngiltere'den Osmanlı topraklarına gelen İngiliz seyyahlar, kendi toplumlarında var olan batıl inanışları göz ardı etmişlerdir. Her ne kadar Hristiyanlık İngiltere topraklarında hızlı bir şekilde yayılsa da halk batıl inançlarından vazgeçmemiştir. Bu esnada, Orta Çağ'da yaygın olan cadılık inancına değinmekte fayda vardır. Nitekim İngiltere'de ülkenin her tarafında, tabiri caizse, bir cadı avına çıkmıştır. Elizabeth Dönemi'nin son yılları ve I. James Dönemi'nin başlarında cadılar tehlikeli olarak kabul edilmiş ve birçok kadın cadıcılık şüphesiyle tutuklanmıştır. (Rosen, 1969). Kara kedinin kötü şans getirdiğine inanan İngilizler, bir saksığan görmenin keder, ikincisinin neşe, üçüncüsünün düğün, dördüncüsünün ise ölüm getirdiğine inanmışlardır. Ayrıca İngilizler için bahar ayında ilk guguk kuşunun sesini duymak oldukça önemli olmuştur; bu sesin soldan duyulduğunda kötü şans, sağdan duyulduğunda ise iyi şans getirdiğine inanılmıştır. Evin içine giren yarasa ölüm ve felaket habercisi olarak sayılmıştır. Druidlerin tapındığı meşe ağacı da İngiltere'de önemlidir; çalı meşesi (evergreen oak) kutsal olarak düşünülmüştür. (Platt, 1925).

Bu çalışmada, 19. yüzyılın önemli seyyahlarından Fanny Janet Blunt'ın Balkanlardaki batıl inanışları nasıl ele aldığı incelenecektir. Fanny Blunt'ın seyahatnameleri, Batı Avrupa'nın Osmanlı İmparatorluğu'na ve özellikle Balkan halklarına bakış açısını yansıtırken, aynı

zamanda kendi kültürlerindeki batıl inançları ve hurafeleri de göz ardı etmeleri açısından önemli bir kaynak oluşturmaktadır. Bu bağlamda, Blunt'ın yazılarında Balkan halklarının günlük yaşamındaki batıl inanışların nasıl tasvir edildiği ve bu tasvirlerin Batı'nın Doğu'ya bakışımı nasıl şekillendirdiği tartışılacaktır.

Fanny Blunt'ın Batıl İnanışları

Tarihi çok eskilere dayanan batıl inançlara Osmanlı toplumunda da sıklıkla rastlanmış ve halk için oldukça önemli olmuştur. İslamiyet öncesi Türk toplulukları kendilerinin dışında kalan varlıkları ve olayları tamamen ruhsuz ve ölü varlıklar olarak görmüş, bunlara kutsallık imajı yükleyerek korkuyla karışık bir saygı beslemişlerdir (Duvarcı, 2025). İslamiyet'in Türkler arasında yaygınlaşmasından sonra Kuran-ı Kerim'deki cinlerle ilgili çeşitli ayetler, gelenekteki inançların dini bir dayanak bulmasını sağlamıştır (Duvarcı).

Donald Sandison'un kızı olan ve uzun yıllar Osmanlı topraklarında yaşayan Fanny Janet Blunt'ın "The people of Turkey, Twenty Years' Residence Among Bulgarians, Greeks, Albanians, Turks and Armenians" adlı kitabında ele aldığı bu batıl inanışlar Balkan Türklerine ve Doğu toplumuna atfedilse de, batıl inanç konusu tüm dünya toplumlarında var olan bir gerçektir. Blunt kitabında hemen hemen tüm Türklerin batıl olduğunu söyler. Sadece Türklerin değil, diğer Balkan halklarının da büyüye ve nazara inandığını yazar. Seyyaha göre birçok kız cadı olduğuna inanıldığı için öldüğünü, sahtekâr bir astrologun işe yaramaz kehanetleri yüzünden pek çok evin felakete uğradığını ifade eder (Blunt, 1878, 222). Batıl inancın en büyük merkezinin Olimpos Dağı olduğunu söyleyen yazar, zamanla antik tanrıların terk ettiği bu yerlerin, yerel inançlar ve efsanelerle yeni bir şekil aldığını ve bu yerlerde, özellikle gece saatlerinde, geçmişin acılarına ve adaletsizliklere tanıklık etmiş Klephtler'in ruhlarının dolaştığına inanıldığını yazar (Blunt, 222). Klephtler, Osmanlı Devleti'nin egemenliği altındaki Yunanistan ve Balkanlar'da özellikle 15. ve 19. yüzyıllar arasında etkin olan düzensiz savaşçılardır (Collins Dictionary). Osmanlı yönetimine karşı mücadele eden ve yerel halkı savunan bu figürler, Yunan bağımsızlık savaşının da öncüleri olarak kabul edilir. Bu nedenle, Klephtler, Yunan ve Balkan tarihinde direniş ve özgürlük mücadelesinin sembolleri olarak görülmüşlerdir. Blunt'un yazılarındaki "huzursuz ruhlar" ifadesi, Klephtlerin ölümünün ardından bile kendi topraklarını savunma ve bağımsızlık arayışlarının simgesel bir devamı olarak yorumlanabilir. Bu, onların sadece fiziksel varlıklarıyla değil, aynı zamanda kültürel ve manevi miraslarıyla da direnişlerini sürdürdüklerine dair bir göstergedir. Blunt'un eserinde belirttiği üzere, Klephtic efsaneleri, Vrykolakalar veya vampirler gibi korkutucu figürlerle zenginleşmiştir. (Blunt, 222). Vrykolakas, Yunan folklorunda, özellikle kötü eylemler nedeniyle mezarında huzur bulamayan ve ölümden sonra dolaşmaya devam eden bir hayalettir. Bu tür varlıklar, genellikle kötülükleri ve hainlikleri nedeniyle toplumdan dışlanmış kişiler olarak tasvir edilir. Seyyah Vrykolakas'ın genellikle ölümünden sonra suç mahalline dönüp durduğunu, bu da onların yaptığı kötülüklerden dolayı huzur bulamadıklarını ve yaşayanlar üzerinde korku ve dehşet saçmaya devam ettiklerini anlatır (Blunt, 222)

Türkiye ve çevresinde halk inanışlarına göre birçok görünmez yaratık olduğunu ekleyen Blunt, bunlar arasında Vrykolakas dışında, eski konakların etrafında dolaşan edjinler, kuyulara musallat olan periler ve hamamları mesken tutmuş cinler bulunur diye yazar. Kitaplarında anlattığı muskalar ve ritüellerin, Türkiye'de ve özellikle Selanik'te oldukça yaygın olduğunu söyler. Muskalar, genellikle kötü ruhları veya negatif enerjiyi uzak tutmak, bireyleri ve evleri korumak amacıyla kullanılır. Blunt, Türklerin ve Hıristiyanların her ikisinin de bu tür koruyucu nesnelere benzer şekilde güvendiğini, ancak farklı dini bağlamlarda farklı ritüeller ve dualar kullandıklarını belirtmiştir. Edirne'de uzun yıllar yaşadığı için şu anektoda yer verir:

“1872'de, hem Hıristiyanların hem de Müslümanların yaşadığı, şehrin güzel ve yüksek bir bölgesi olan Kyik'te geceleyin ortaya çıkan bir hayaletin ortaya çıkışıyla tüm Edirne şehri kargaşaya sürüklendi. Bir Vrykolakas olduğuna inanılan bu hayali varlık, bana, onu alacakaranlıkta evlerini dinlerken gördüklerine yemin eden her iki mezhepten görgü tanıkları tarafından uzun, ince, çirkin görünümlü bir figür olarak temsil edildi. Kefene sarılı, kadavradan farksız, sakallı bir yüz; Mezarlarında huzur içinde çürüme ayrıcalığına izin verilmeyen, hâlâ yaşayanların evlerine musallat olan, kapılarını tıklatan, tuhaf sesler çıkaran ve üzerlerinde kötü etkiler bırakan huzursuz ruhlardan biri. Bu komedi iki hafta sürdü; bu süre zarfında Müslüman Hocalar ve Hıristiyan rahipler, duaları ve büyüleriyle halkı endişe verici ziyaretçilerinden kurtarmak için boşuna çabaladılar. Sonunda, bunu yapma gücüne sahip olan tek insanın, kötü ruhlar üzerindeki gücüyle ünlü, uzak bir kasabada yaşayan, a ancak gelip ikna edilebilecek bir Türk Cinci veya büyücü olduğu söylendi. Kyik halkı tarafından yedi dolar ödenerek. Bu adamın Edirne'ye gelişiyse sözde ruh ortadan kayboldu.” (Blunt, 224)

Yazara göre büyüünün insanlar arasında büyük bir rolü vardır ve Hıristiyanlar ve Müslümanlar, Yunanlılar ve Bulgarlar, Türkler ve Arnavutlar, düşmanlarına veya rakiplerine büyü yapan kötü insanların gücüne sıkı sıkıya inanırlar ve kötüyü büyülemek için olağanüstü yöntemler kullanılır. Ayrıca sihircilerin, falcıların, rüya tabircilerinin, şarlatan astrologların tavsiyelerine başvurulduğu ve herhangi bir konuda aydınlanmak isteyen kişiler tarafından daima onlara danışıldığı belirtilmektedir. Blunt'un eserlerindeki anlatım, Balkanlar ve Osmanlı topraklarında büyü ve doğaüstü inançların ne kadar köklü ve yaygın olduğuna dair önemli bilgiler sunar. Blunt, bölgede yaşayan çeşitli etnik ve dini grupların—Hıristiyanlar, Müslümanlar, Yunanlılar, Bulgarlar, Türkler ve Arnavutlar—düşmanlarına veya rakiplerine zarar vermek için büyü yapma ve bu büyülerin kötü etkilerinden korunma yollarına olan inancını detaylı bir şekilde ele alır.

Ayrıca başta Türkler olmak üzere insanların, kıskanç veya kötü niyetli bir kimsenin başına gelenlerin nazar olduğunu belirterek, ziyaret ettiği her Türk evinde "Nazar" kelimesiyle karşılaştığını yazar (Blunt, 242) Blunt nazarı önlemek için çok farklı şeyler yapıldığını şöyle belirtir:

“Başlıca önleyiciler ve panzehirler sarımsak, savaş arabası, yabancı kekik, yabancı domuzu dişleri, tavşan başları, terebinth, şap, mavi cam, turkuaz, inciler, kan taşı, akik, yumurtalar (esas olarak devekuşunun kileri), yumurtalardan çıkarılan bir bezdir. Eşek boynu, yazılı muskalar ve daha binlerce nesne. Hıristiyanların üst sınıfları, etkilenen kişilere kutsal su serpererek, pazar günü kullanılan palmye ağaçlarının yanan dallarıyla onları tütsüleyerek ve boyunlarına muskalar asarak etkisini engellemeye çalışırlar: koruyucu olarak, mercan, mavi cam süs eşyaları, ve haçlar giyilir. Her mezhepten halk bunların dışında başka yollara da başvuruyor. Mesela Bulgarlar, altı tane tuz alıp, bunu etkilenen kişinin her iki gözüne yerleştirir ve ardından kötülüğe sebep olduğu düşünülen kişiye beddua ederek bunları ateşe atarlar. Ayrıca üç parça yanan kömür alıp yeşil bir tabağa

koyarlar ve üzerlerine haç işareti yaparak su dökerler. Bu sıvının bir kısmı mağdur tarafından içilir, kurban da bu karışımla yüzünü ve ellerini yıkar, geri kalanını da evin dışındaki yere atar.” (Blunt, 244, 245)

Fanny Janet Blunt'un gözlemleri, Osmanlı toplumunda ve çeşitli etnik gruplar arasında nazarın nasıl algılandığı ve bu inanca karşı hangi önlemlerin alındığı konusunda zengin bir bilgi sunar. Nazar, bir kişinin ya da nesnenin başka bir kişi tarafından kıskançlık veya kötü niyetle bakılması sonucu uğranılan zarar olarak tanımlanır ve bu inanış, çok geniş bir coğrafyada yaygındır. Blunt'un belirttiği gibi, nazarı önlemek için kullanılan yöntemler oldukça çeşitlidir ve bu yöntemler kültürel, etnik ve dini farklılıkları yansıtır. Türkler, Hıristiyanlar, Bulgarlar ve diğer halklar, nazarın kötü etkilerinden korunmak için farklı nesne ve ritüelleri kullanmışlardır. Blunt'un detaylı anlatımları, dönemin toplumlarının günlük yaşamlarında bu tür inançların ne kadar derinlemesine işlediğini ve çeşitli kültürel pratikler aracılığıyla nasıl ifade edildiğini ortaya açıkça koymaktadır.

Son olarak seyyah, mavi veya gri gözlerden koyu renk olanlardan daha çok korkulduğunu ve kızıl saçlı kişilerden özellikle şüphe edildiğini ekler. Herhangi bir şey veya herhangi bir kişi için onay, hayranlık veya övgü ifade ederken çok dikkatli olunmalıdır, çünkü tüm Doğular, iftiranın sonuçlarından sürekli olarak korkarak yaşarlar. Ruhlara, büyüye ve diğer doğüstü güçlere olan inancın yanı sıra, Doğu'daki halkın safdilliliği, daha az saçma olmayan ve çoğunlukla daha zararlı olmayan çeşitli şeyleri gerçekler olarak kabul etme eğiliminde olduğunu yazan seyyah, örneğin ilkbaharda, organizmayı serinletmek ve yaz için sağlıklı kılmak için bir şekilde vücuttan kan alınması gerektiği yönündeki popüler düşünce hakim olduğunu belirtir (Blunt, 246). Hurafelerin hastalıkların tedavisinde de kullanıldığını yazan Blunt, Türklerin Hocalardan elde ettikleri muskaları krup hastalığına karşı kullandıklarını, Bulgarların ise yılanlardan, zehirli böceklerden ve haşerelerden kurtulmak için kullandıklarını ifade eder (Blunt, 246). Blunt'a göre, özellikle dikkat çeken bir nokta, hastalık ve sağlık sorunları söz konusu olduğunda dini önyargıların ve ayrımların genellikle arka planda kalmasıdır. Bu durum, farklı inanç gruplarının birbirlerinin dini ritüellerinden ve şifa yöntemlerinden faydalanmalarıyla kendini gösterir. Örneğin, hasta Türk çocuklarının Ermeni kilisesine götürülüp orada dua okunması veya Hıristiyan çocukların Müslüman hocalar tarafından üflenmesi gibi pratikler, insanların acil ve çaresiz durumlarında dini ve etnik farklılıklarını bir kenara bırakabildiklerini ortaya koymaktadır (Blunt, 247). Bu anlatı Osmanlı toplumunda sağlık, hastalık ve doğüstü inanışların nasıl iç içe geçtiğini ve insanların bu inanışlar çerçevesinde nasıl bir dayanışma içinde olabildiklerini belgelemekte önemli bir kaynak olarak değerlendirilebilir.

SONUÇ

Aydınlanma dönemi, insanın rasyonel varlık olarak tanımlanması ve bilim ile akıl yolunda ilerlemesiyle karakterize edilebilir. Bu dönemde, bilimsel metodun ve mantığın benimsenmesi, dini ve batıl inançları sorgulama sürecini hızlandırmıştır. Aydınlanma, genel olarak Avrupa'da ortaya çıkan ve özellikle bilgiye erişim ve onun doğrulama yöntemleri üzerinde duran bir harekettir. Bu dönem, bireysel özgürlüklerin, akılcılığın ve bilimsel düşüncenin önemini vurgulamış, böylece geleneksel inanç sistemlerinin yeniden değerlendirilmesine yol açmıştır. Aydınlanmanın dini inançlara yaklaşımı, dini doktrinlerde ve uygulamalarda rasyonalizasyon arayışına yol açmıştır. Bu süreçte, dini metinler ve ritüeller kritik bir gözle incelenmiş, mantık dışı bulunan unsurlar eleştirilmiş ya da dönüştürülmeye

çalışılmıştır. Ancak bu süreç, insanların tümüyle rasyonelleştiği anlamına gelmemekte, bazı durumlarda eski inançların yerini yeni hurafeler alabilmektedir. Örneğin, totemizm, paralel evrenler veya astral seyahat gibi konseptler, modern çağın kendine has "hurafeleri" olarak görülebilir. Osmanlı'da batıl inanışlara tutunma daha çok dini saflaştırma ve reform çabası şeklinde kendini göstermiştir. İngiliz seyyah Fanny Janet Blunt gibi Batılı seyyahların bu süreçleri yorumlarken gösterdikleri oryantalist tutum, yerel inanışları aşağılama eğiliminde olmuş ve bu inanışların evrensel bir fenomen olduğunu göz ardı etmiştir. Aydınlanma sonrası dönemde ve post-modern düşüncede, insanın sadece rasyonel değil, aynı zamanda irrasyonel yönlerinin de olduğunu kabul eden bir anlayış ortaya çıkmıştır. Bu anlayış hem bireysel kimliklerin hem de kolektif inanç sistemlerinin daha karmaşık ve çeşitlendirilmiş yapıya kavuşmasına olanak sağlamıştır. Post-modernizm, insan doğasının bu çift yönünü daha iyi anlamayı ve kabul etmeyi amaçlamış, bu da bireylerin ve toplumların daha bütüncül ve anlayışlı bir yapıya doğru evrimleşmesine katkıda bulunmuştur.

KAYNAKÇA

- Ayverdi, İlhan, 2006. *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul.
- Blunt, Fanny Janet Sandison, 1878. The people of Turkey, Twenty Years' Residence Among Bulgarians, Greeks, Albanians, Turks and Armenians Volume I-II, J. Murray, ed. by Stanley Lane-Poole, London.
- Cameron, Euan, 2010 " Enchanted Europe Superstition, Reason, and Religion, 1250-1750", Oxford University Press.
- Collins Dictionary, "Klept", <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/klept> , (Erişim Tarihi: 20/05/2024),
- Duvarcı, Ayşe, 2005. "Türklerde Tabiat Üstü Varlıklar ve Bunlarla İlgili Kabuller, İnanmalar, Uygulamalar", *Bilig*, (sayı 32), 125-144
- Eroğlu Türker- Çiğdem Kılıç Hatice, 2005. Türk İnançları ve İnanışlar, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 749-770
- Foster, R. Kevin- Kokko, Hanna, 2008. The Evaluation of Superstitious and Superstition-Like Behaviour, *Proceedings of the Royal Society*, 31-37.
- Fudenberg, Drew and Levin K. David. 2006. "Superstition and Rational Learning", *Harvard Institute of Economic Research Discussion Paper*
- İnan, Abdalkadir , 1976. Eski Türk Dini Tarihi, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- Köse, Ali- Ayten, Ali. 2009. Batıl İnanç ve Davranışlar Üzerine Psiko-Sosyolojik Bir Analiz, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, c. 9/15, 45-70
- Parladır, Halil Saim-Özkan, Devrim. 2015. Sosyal Bilimlerde Paranormal İnançlara Dair Çalışmalar: Sekülerleşme ve İnanç İkileminde Modern Birey ve Toplum, *Sosyal Bilimler Dergisi*, *Beşeri Bilimler Sayısı*, No:1, Cilt:13.
- Platt, Charles, 1925. Popular Superstitions, London Herbert Jenkins, London.
- Riess, Ernst, 1895. "On Ancient Superstition, Transactions of the American Philological Association (1869-1896)", Vol. 26, The Johns Hopkins University Press.
- Rosen, Barbara, 1969. Witchcraft in England 1558-1618, Massachusetts Press.
- Uluğ, Nimet Elif, 2017. Osmanlı'da Batıl İtikatlar ve Büyü (1839-1923), Doğan Kitap, İstanbul.
- Yel, Ali Murat, 1998. "Hurafe", *İslam Ansiklopedisi*, TDV İslam Ansiklopedisi içinde, (381-82), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

TÜRKİYE’DE LIBERALİZM: TURGUT ÖZAL DÖNEMİ LIBERALLEŞME HAREKETLERİ

Mehmet Emin ÇETİNKAYA

Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi ABD

Email:emincetinkayaa.1999@gmail.com

Özet

Evrensel olarak süregelen en önemli ideolojilerden birisi şüphesiz Liberalizm’dir. Diğer ideolojilerden farklı olarak bireyi ön planda tutan liberalizm siyasi tarihte adından sürekli söz ettiren en önemli ideolojilerden birisi olarak kabul edilir. Kimi zaman ekonomik temelli karşımıza çıkan bu doktrin kimi zaman ülkelerin iç ve dış siyasetini belirleyen ideoloji olmuştur. Geçmişten günümüze bazı ülkeler gerek uzun vadede gerek kısa vadede Liberal öğeleri içinde barındıran politikalar uygulamış, bu politikalar göreceli olarak başarılı tablo ortaya çıkarmıştır. Türkiye’de ise Liberalizm, Osmanlı İmparatorluğu’nun modernleşme dönemlerinden cumhuriyetin kuruluşuna kadar ve hatta güncel ülke siyasetinde bile sürekli gündemde olan fakat tam olarak anlaşılmamış kavramlardan birisidir. Dünya genelinde özellikle ekonomik politikalarda adından söz ettiren doktrin Liberalizm, çalkantılı dönemlerde ön plana çıkmış bu inişli çıkışlı dünya ekonomik politikaları şüphesiz ülkemizi de etkisi altına almıştır. Halkın 1950 – 1960 Demokrat Parti ile yavaş yavaş liberal unsurları tanımaya başladığı dönemler askeri darbeler ile tarihe gömülse de küresel ölçekteki ekonomik krizler tekrardan liberalizmin temel unsurlarından birisi olan serbest piyasa, özel mülkiyet gibi liberal kavramları gündeme getirmiştir. Türkiye’de de devletçi politikalardan liberal politikalara geçiş dönemlerinin en önemli kişilerinden birisi ise şüphesiz Turgut Özal’dır. Turgut Özal’ın uyguladığı politikalar dönemin ve siyasi tarihimizin ses getiren dönemlerinden birisi olmuştur. Küresel ölçekte adından söz ettiren liberal ideolojinin Türkiye’deki yansıması elbette “Özal’lı Yıllar” olarak tabir ettiğimiz dönemlerden geçmektedir. Turgut Özal’ı diğer siyasetçilerden ayıran en önemli hususlardan birisi ‘liberalizm’ denilince akla geliyor olmasıdır. 1980 askeri darbesinden sonra Türkiye’nin tanımaya başladığı Özal siyasi arenada kendine has duruşu ve tutumu ile günümüze kadar gelen bir siyasi görüşe liderlik etmiştir. Alışılmış siyasi argümanların dışına çıkarak daha özgün ve kendine has bir siyasi dil ortaya koyan Turgut Özal Türkiye’nin ‘liberal’ kavramıyla tanışmasına öncülük etmiştir.

Anahtar Kelimeler: İdeoloji, Liberalizm, Turgut Özal, Anavatan Partisi

**LIBERALISM IN TURKEY: LIBERALIZATION MOVEMENTS IN THE TURGUT
ÖZAL PERIOD**

Abstract

One of the most important ideologies that continues universally is undoubtedly Liberalism. Unlike other ideologies, liberalism, which prioritizes the individual, is considered one of the most important ideologies in political history. This doctrine, which sometimes appears on an economic basis, has sometimes become the ideology that determines the domestic and foreign policies of countries. From past to present, some countries have implemented policies that include liberal elements both in the long term and in the short term, and these policies have produced a relatively successful picture. In Turkey, Liberalism is one of the concepts that has always been on the agenda from the modernization periods of the Ottoman Empire until the establishment of the republic and even in current country politics, but is not fully understood. Liberalism, the doctrine that has made a name for itself especially in economic policies throughout the world, has come to the fore in turbulent times and these ups and downs world economic policies have undoubtedly affected our country. Although the periods when the public gradually began to recognize liberal elements with the Democratic Party of 1950 - 1960 were buried in history with military coups, global economic crises again brought liberal concepts such as free market and private property, which are one of the basic elements of liberalism, to the agenda. One of the most important people of the transition period from statist policies to liberal policies in Turkey is undoubtedly Turgut Özal. The policies implemented by Turgut Özal were one of the most influential periods of the period and our political history. The reflection of the liberal ideology in Turkey, which has made a name for itself on a global scale, is of course going through the periods we call the "Özal Years". One of the most important issues that distinguishes Turgut Özal from other politicians is that he comes to mind when 'liberalism' is mentioned. Özal, whom Turkey came to know after the 1980 military coup, led a political view that has survived to this day with his unique stance and attitude in the political arena. Turgut Özal, who went beyond the usual political arguments and introduced a more original and unique political language, pioneered Turkey's introduction to the concept of 'liberal'.

Keywords: Ideology, Liberalism, Turgut Özal, Anavatan Party

Liberalizm

Liberalizmi siyasi temeller üzerine şekillendirmeden önce ekonomik olarak tanımlamak daha akılcı olmaktadır. Çünkü toplumun en küçük unsuru olan bireyden, toplumların bir araya gelerek oluşturdukları yönetim mekanizmalarına yani devletlere kadar herkes Liberalizm'i siyasi ideolojiden önce ekonomik veya mali politika olarak nitelendirmektedir. Liberalizm'in ana unsurlarından biri olan serbest piyasa ilkesi en küçük işletmeden kamu iktisat politikalarına kadar herkesin az çok bildiği ve üzerine bazı anlamlar yüklenerek uygulanmaya çalışıldığı bir mali süreci kapsamaktadır (Smith, 1997) Liberalizm bu noktada kendine hem ekonomik hem de siyasi bir kimlik oluşturmaktadır. Eğer Liberalizm bir masa gibi düşünülürse serbest piyasa ilkesi bu ideolojinin sadece bir ayağı ve özellikle de ekonomik tarafı ilgilendiren bir unsur olarak düşünülebilir (Heywood, 2018) Bu bağlamda değerlendirildiğinde Liberalizm'in ekonomik temelli görüşü Adam Smith'in 1776'da yazdığı *Ulusların Zenginliği* kitabı temel kaynak olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kitap ile modern ekonominin temelleri atılmış aynı zamanda Liberalizm'in asıl unsurlarından biri olan serbest piyasa ekonomisi derinlemesine incelenmiştir. Serbest piyasada; devletin piyasaya müdahalesini reddederek piyasayı kendi doğal işleyişine bırakması gerektiği inancı hakimdir. Piyasa burada kendi kendini düzenleyerek olması gerektiği duruma geleceği bunun da 'görünmez el' ile sağlanacağı fikri serbest piyasa ekonomisinin belli başlı kaidelerindedir. Smith'in burada kastettiği asıl şey piyasa doğal işleyişinde iken devlet müdahale ederse haksız rekabet yaratacağı ve piyasa dengesini alt üst edeceğidir, görünmez el piyasada var olan ve doğal akışında seyreden işleyişin bozulmadan idame ettirilmesini sağlayan herhangi bir müdahaleye gerek kalmadan piyasanın kendi kendini düzenlemesini ifade etmek için kullanılan bir tabirdir (Acar, 2009, s. 18-21).

Liberalizm'e siyasi bir ideoloji mi ekonomik-mali bir politika mı sorusunu sormak ve cevaplamak yüzyıllardan beri günümüze gelen evrensel bir ideolojiyi sınırlamak ve kalıplaştırmaktır. Bu doktrin hem ekonomik hem siyasi sorulara yanıt verdiğinden bakış açısına göre kimi zaman ekonomik politika ile sınırlanabilirken, kimi zaman devletlerin hem iç hem dış siyasette kimlik oluşturma konusunda başvurdukları bir politik karar alma kaynağıdır veya referansıdır denilebilir.

İdeoloji haritalarına baktığımızda Liberalizm'nin diğer ideolojilerden daha farklı bir konumda olması, uç söylemleri ve savunduğu unsurların diğer ideolojilerle ilişkilendirilememesi açısından Anarşizm ile karıştırılmış veya bağdaştırılmıştır. Fakat burada Liberal doktrini Anarşizm'den ayıran en önemli faktör; Liberaller devlete sınırlı olsa da belli başlı ödevler yüklerken Anarşizm özünde devlet kurumunu ortadan kaldırma esasına dayanmaktadır (Lomasky, 2007, s. 51-55).

Liberalizmin aslında siyasi olarak kabul görüşü ve dünya siyaseti sahnesinde rol alması ise John Locke'un birkaç teorisine dayanmaktadır. Bunlardan en önemlisi 'doğal haklar' görüşü, özel mülkiyet sınırları hakkında tutumu ve anayasal yönetim teorileridir denilebilir. Locke, insanları özel mülkiyetleri üzerinde tam tasarruf hakkına sahip olduğunu ve bu haklarından vazgeçmelerinin insan doğasına aykırı olduğunu söylemektedir. Devletin buradaki görevi ise o mülkiyet hakkını koruması gerektiğini söyler. Locke, insanoğlunun bu özel mülkiyet üzerindeki hakkı direkt olarak yaşam, özgürlük ve mülkiyet hakkının temelini oluşturduğunu söylemektedir. Bu üç unsur insanoğlunun vazgeçilmez haklarıdır ve onlardan vazgeçmemek adına bireyin direnebileceği ve karşı koyabileceğini bile vurgular (Erdoğan, 2009, s. 7-8).

Liberalizmi diğer ideolojilerden ayıran temel unsur birey esasına dayanmasıdır. Devletin özellikle ekonomiye müdahalesinin minimal düzeye indirilmesi gerektiğini savunur. Hür teşebbüsün önündeki engellerin kaldırılması ve piyasayı doğal işleyişine bırakılması gerektiği görüşündedir (Aktan, 1994, s. 13). Bunun yanında liberalizm özel mülkiyet hakkının korunması ve sağlanması gerektiği düşüncesinde olan bir doktrindir (Eştürk, 2006, s. 3). Daha geniş

çerçevede bakacak olursak evrensel anlamda liberalizm 3 temel unsur üzerinedir. Bunlar bireycilik, sınırlı devlet ve serbest piyasa ilkesidir (Üstündağ, 2018, s. 14).

Liberalizm; insan doğasını çıkar peşinde ilerleyen, rasyonel, özgüveni yüksek, girişimci ve realist olarak yorumlar. Gelişimin asıl unsuru rekabettir. Aynı zamanda liberal filozoflara göre devlet; “zaruri bir fena” olarak ya da maksimum derecede sınırlanmış bir “gece bekçisi” olarak tanımlanır. Liberalizm genellikle bireyci, serbest piyasa ekonomisi esas alan, sınırlı devlete vurgu yapan bir doktrin olarak gözüke de bu ideoloji aslında içinde temel hak ve özgürlüklere vurgu yapan, hukuk devleti mekanizmasını kurmayı hedefleyen bir siyasi eğilimdir. Bu çerçevede bakacak olursak liberalizm 5 ayaklı bir masa olarak karşımıza çıkacaktır. Bunların ana ve en temel ayağı hukuk devleti ilkesidir. Bunu takip eden ve bağlantılı olan unsur temel hak ve özgürlüklerdir. Bu iki unsur diğer başka doktrinlerde de ortak olduğundan dolayı sadece liberalizm ile bağdaştırmak pek doğru değildir. Liberalizmi işte burada diğer ideolojilerden ayıran en önemli diğer üç ayak bireyci olması, serbest piyasa esasına dayanması ve sınırlı devlet düşüncesidir (Heywood, 2018, s. 66-68).

Liberalizm’in vurguladığı en önemli hususlardan birisi de demokrasidir. Günümüz literatüründe de Liberalizm ile demokrasi kavramları iç içe geçse de demokrasi Antik Yunan dönemlerine dayanmakta ve Liberalizm ile arasında iki asırlık zaman farkı bulunmaktadır. Bu iki kavramın iç içe geçmesinin nedeni demokrasi, Liberal doktrin çevresinde şekillenmiş ve gelişmiştir. Demokrasi kavramında halk doğrudan yönetime katılırken Liberal görüşe göre halk doğrudan değil temsilciler aracılığı ile yönetime dolaylı olarak katılmaktadır. Bu da Liberalizm ile demokrasi kavramının zaman farkı dışında oluşturduğu söylem farkını göstermektedir. Başka bir deyiş ile demokrasi bir araç iken Liberalizm bu aracın kullanma metodunu belirleyen düşünce yapısıdır (Çaha & Şahin, 2013, s.73-75).

Liberalizm, siyasi ve ekonomik anlamda diğer ideolojilerden farklı çözüm metotları karşımıza çıkmaktadır. Bu çözüm metotlarının diğer ideolojilerden ayrılmasının nedeni Liberalizm karşılaştığı sorunlara otoriter veya totaliter yaklaşımlarla çözüm önerisi getirmez. Her durum ve koşulda öncelikle hak ve hürriyete, serbestliğe, anayasal düzene, hukuğa vurgu yapar.

Türkiye’de Liberalizm

Osmanlı İmparatorluğu’nun son yıllarından cumhuriyetin kuruluşuna kadar net bir siyasi ve ekonomik politika görmek pek mümkün değildir. İttihat ve Terakki, I. Meclis, II. Meclis gibi iktidar yapılarına bakıldığında savaştan çıkmış yorgun bir ülkeyi hızlıca ayağa kaldırmak için kısa vadeli siyasi ve ekonomik programlar uygulandığı görülmüştür. Kimi zaman karma ekonomi politikaları uygulansa da kimi zaman piyasa ekonomisi veya tam tersi olarak devletçi ekonomik politikaların ara ara uygulandığı görülmektedir.

Bu çerçevede Osmanlı’ya baktığımızda çok uluslu bir yapıya sahip olması nedeniyle bireyin temel hak ve özgürlüklerinin devlet tarafından güvence altına alınması imparatorluğun uzun süre ayakta kalmasının çarelerinden birisiydi. Tanzimat’la bu birey-devlet üzerindeki ilişki biraz daha derinlemesine incelenmiştir. Sultan Abdülmecit döneminde ilan edilen Tanzimat Fermanı din, mezhep, etnik köken gibi kalıpları aşarak daha çok insan hakları bildirgesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Batılılaşma, çağdaşlaşma, temel hak ve özgürlük alanlarında reform, bireyin devlete karşı korunması gibi liberal söylemlerin ilk örnekleri Tanzimat Fermanı ile karşımıza çıkmaktadır (Aslan & Yılmaz, 2001). İmparatorluğun siyasi tarihine baktığımızda ilerleyen süreçte Tanzimat Fermanı’nın yanı sıra gayrimüslimlere daha geniş haklar tanıyan Islahat Fermanı karşımıza çıkmaktadır. Islahat Fermanı’na baktığımızda dönemin süper güçleri diye tabir edebileceğimiz İngiltere, Fransa, Avusturya gibi ülkelerin Osmanlı’yı Ruslara karşı koruma adına Osmanlı’ya yeni bir ıslahat çıkarmalarını istemelerine dayanır. Islahat Fermanı’nın içeriği esas olarak mülkiyet dokunulmazlığı, gayrimüslim tebaaya verilen

ayrıcılıkların devam ettirilmesi, tüm Osmanlı tebaasının din ve etnik köken ayırt edilmeksizin sivil ve askeri bürokrasiye girebilmesi, vergi düzenlemeleri gibi alanlar üzerinde reformlara dayanır. Bu bakımdan Islahat Fermanı; Tanzimat Fermanı'nın devamı ve tamamlayıcısı bunun yanında ayrıca gayrimüslimlere yönelik bir imtiyaz bildirgesi olarak tabir edilebilir. İçeriği bakımından liberal doktrinler görmek mümkündür (Kolaç, s. 13-20). Bu reformist hareketleri takiben siyasi tarihimizde karşımıza I. ve II. Meşrutiyet çıkmaktadır. Bu iki bildirme de daha çok askeri içeriğe dayandığı için Osmanlı devlet idaresindeki sorunlar giderilmeye çalışılmış, bu yüzden Osmanlı'nın bürokratik giderleri artmış ve ekonomik anlamda daralma görülmüştür (Gündüz, 2001, s. 37-38). Osmanlı'nın son dönemlerindeki imparatorluğu kurtarma hareketleri yıkılışı kısmen geciktirse de durduramamıştır. Devlet idaresinde, askeri ve sivil bürokraside, yönetim kanadında ortaya çıkan fikir ayrılıkları Osmanlı'yı savaşa sürüklemiş, savaşın ardından genç ama bir o kadar da yorgun cumhuriyet kurulmuştur.

Cumhuriyetin ilk yıllarında, özellikle 1923-1929 yılları arasında daha korumacı ve devletçi bir sistem görülmektedir. İçe dönük ekonomik programlar burada liberal görüşle çelişmektedir. Devletin bu dönemde sık sık ekonomiye müdahale ettiği, eksiklikleri kendisi gidermeye çalıştığı görülmektedir. Kalkınma için gerekli olan unsurlardan "girişimci" kavramı genç cumhuriyette pek görülemez. Bu devletçi veya kısmen karma diyebileceğimiz ekonomik politikalar tek parti iktidarında da devam etmiştir. Yalnız ekonomik anlamda değil siyasi anlamda da sıkıntılar görülmüştür. Liberal açıdan olumlu kabul edilen demokratik düzenin gereği olan siyasi partiler (Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası – Serbest Cumhuriyet Fırkası) tek parti iktidarında tutunamamışlardır (Gündüz, 2001, s. 41). Bu siyasi ve ekonomik darboğazın hakim olduğu ortamda CHP içindeki muhalif kişilerin ayrı bir partiyi kurmasını geciktirmemişti. CHP'den ayrılıp Demokrat Parti'yi kuran "Dörtlü Takrir" gerek ekonomik gerek siyasi açığın bir tepkisi olarak ortaya çıkmıştı. 1946'da ortaya çıkan ve Türkiye Cumhuriyeti'nin liberal unsurlarını daha net olarak gördüğümüz Demokrat Parti siyasi tarihimize yeni bir ses getirmişti. Demokrat Parti, "Yeter söz milletindir!" sloganı ile demokratik, özgürlükçü bir söylemin yanında ekonomide liberal, dış politikada tam bağımsızlık esasına dayalı bir siyasi duruş sergilemiştir. (Kolaç, s. 166-167)

1946 seçimlerinde açık oy gizli sayım, oy pusulalarının CHP tarafından imha edilmesi, seçimin ilk saatlerinde DP'nin önde olması fakat daha sonra gelen CHP'nin öne geçmesi gibi ihtilaflar silsilesinde DP anti-demokratik bu seçimi kaybetmiştir. (Taylan, 2021, s. 67-71). Demokrat Parti seçimi kaybetse de 1950 yılında yapılan seçimlerde halkın büyük desteğini görmüş ve 27 Mayıs 1960'a kadar iktidarını aralıksız sürdürmüştür. Demokrat Parti yerli ve yabancı sermayenin önündeki engellerin kaldırılmasını ekonomik kalkınmada asıl unsur olarak görmüştür. Devletin piyasadan elini çekmesi ve olabildiğince az müdahale etmesi gerektiğini savunmuştur. Ülkenin ana geçim kaynağı tarım olduğu için tarımda makineleşme, modernleşme ve uzmanlaşma artmalı diyerek sanayileşmenin yanında tarıma da vurgu yapmıştır. Kalkınmanın "müteşebbis" eliyle gerçekleşeceği görüşünü savunmuşlardır.

1950 yılından itibaren Demokrat Parti yönetimi liberal politikalar uygulanması, hızlı ve istikrarlı bir kalkınmanın yakalanması ve ayrıca tüm ekonomik faaliyet alanlarında yenileşmenin gerektiği görüşündeydi. Bu yüzden ilk olarak Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu ve Petrol Kanunu gibi kanunlar çıkarılarak yerli ve yabancı girişimcilerin önündeki engeller kaldırılmaya çalışıldı. Tarıma ve sanayiye büyük önem verildi. Tarımda makineleşmeye geçildi, ucuz ve uzun vadeli krediler piyasaya sürüldü ve ithalat sınırlandırılarak yerli sanayici koruma altına alındı. Marshall yardımları ile ekonomik anlamda olumlu yönde gelişmeler yaşandı. Fakat yaşanan bu hızlı gelişmeler ani ve plansız olduğundan uzun vadede sürdürülebilir kalkınma gerçekleştirilememiştir (Eğilmez, 2018, s. 143-144).

Ekonomik anlamda gerçekleştirilen yenilikler, liberal söylemler, batı bloğu taraftarı siyaset 27 Mayıs 1960'a kadar sürmüştü, DP'nin simge isimlerinden Celal Bayar ve Adnan Menderes ile 592 DP'li vekil tutuklanmıştır. Yassıada yargılamaları sonunda başbakan Menderes, dış işleri bakanı F.R. Zorlu ve maliye bakanı Polatkan idam edilmiş, (Kolaç, s. 166-174).

Demokrat Parti'ye yapılan bu darbe ekonomik, sosyal, kültürel, siyasal gibi pek çok alanda köklü değişimleri de beraberinde getirmiştir. Askerin yönetimde söz sahibi olması 80'li yılların sonlarına kadar devam etmiştir. Bu süreçte ülke; siyasi yasaklar, baskı rejimi altında yıllarını geçirmiştir. Türkiye Cumhuriyeti, Özal'ın siyasi tarihimize sahneye çıkmasına kadar askeri vesayet rejimi altında idare ettirilmiştir. Liberalizmin cumhuriyete yansımaları Demokrat Parti ve Menderes ile başlasa da Turgut Özal'la birlikte daha da şekillenmeye başlanmıştır. Demokrat Parti ve Menderes ile başlayan Türkiye'nin Liberalizm serüveni Anavatan Partisi ve Özal ile devam etmiştir.

Türkiye'de Liberalleşme Hareketleri – Turgut Özal Dönemi Liberalleşme Hareketleri

1927 yılında Malatya'da dünyaya gelen Özal, İTÜ'den yüksek elektrik mühendisi olarak mezun olduktan sonra Amerika'da bir süre eğitimine devam edip ülkesine dönmüştür. Döndüğünde çeşitli kamu dairelerinde çalışmış, bir dönem ODTÜ'de öğretim elemanı olarak da görev yapmıştır. Özal, kamuda DPT Müsteşarlığı'nın yanı sıra özel sektörde Sabancı Holding'de de görev almıştır. Fakat onun en büyük tecrübelerinden biri Dünya Bankası'nda danışman olarak çalışmasıdır. Siyasete MSP'den aday olarak adım atsa da onu kamuoyunda ve siyaset sahnesinde 24 Ocak Kararları tanıtmıştır. 1980 darbesinin getirmiş olduğu siyasi yasaklar, anti-demokratik uygulamalar ülkeyi yalnız siyasette değil ekonomide de uçuruma sürüklemişti. Dünyada gelişen serbest piyasa ekonomisi dalgası Türkiye'de akıllara 24 Ocak Kararları'nı alan Turgut Özal'ı getirmişti. 1981 - 44.Hükümet'te hükümet başkanı Bülent Ulusu'nun teklifi üzerine Özal, Ekonomiden Sorumlu Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı üzerine görev almıştı. Bu hükümette iki yıl görev aldıktan sonra siyasi yasakların kalkmasıyla birlikte iki görevinden de istifa edip 1983'te Anavatan Partisi'ni kurdu (Gündüz, 2001, s. 49-50).

Dünyada liberal ve serbest ekonomiye geçme eğilimi Türkiye'de de elbette yankı bulmuştu. Devlet Planlama Teşkilatı'nda müsteşar vekili olarak görev alan Özal derhal dünyaya ayak uydurma ve serbestleşen ekonomiye ayak uydurmak gerektiği inancına hakimdi. Bunun üzerine liberal ekonomi maddeleri içeren kararların mimarı olarak siyasi tarihimize adımını atmış oldu. 24 Ocak'ta alınan kararlarında son derece müsrif olan devlet harcamaları azaltılacaktı, finans liberalleşecekti, ücretler baskılanacak ve KİT'ler zamlanacaktı. Böylece ısınan ekonomi soğutulacaktı. Türk lirasının değer kaybetmesi durdurulacaktı, sıcak para akışı hızlanmalıydı (İntaş, 2019, s. 23-24). Bunlarla birlikte neo-liberal politikaların bir yansıması olan serbest piyasa ilkesi ülkeye tam olarak getirilmeye çalışıldı. Türkiye bu anlamda özellikle ekonomik alanda küreselleşme adımları attı. Bu kararlara daha geniş bir çerçevede bakacak olursak neo-liberal bir yaklaşım karşımıza çıkmaktadır. Özal'ın siyaset sahnesinde yer edindiği bu kararlar kendisinin yapmak istediği politikaları tam olarak yansıtmamıştı. Daha rahat kararlar alabilme adına Anavatan Partisi'ni kurmuş genel başkan sıfatıyla bürokrasiden siyasete hızlı bir geçiş yapmıştır (Öztürk & Nas & İçöz, 2008, s. 17-19). Orta direk diye tabir ettiğimiz ekonomik sınıfa hitap eden ANAP, MGK onayını aldıktan sonra ilk seçimine 1983'te girmiş ve oyların %45,14'ünü almıştı. Kenan Evren'in açıkça desteklediği MDP, ANAP'ın neredeyse yarısı kadar oy almış ve bu olay siyasi tarihimizin en önemli dönüm noktalarından birisi olmuştur. Bu seçimde 45. Hükümet'i parlamentoda büyük çoğunluğu alan ANAP kurdu, Turgut Özal 45. Hükümet'in başbakanı oldu. Yerel seçimlerden de başarı elde eden ANAP, ülkede hızlıca bir sempati kazanmıştı (Kolaç, s. 187-189). Turgut Özal ve partisi Anavatan'ın toplumda ve özellikle de siyasetimizde yer edinmesinin sebepleri şüphesiz uygulanan politiklardır. 'Devlet millet için vardır' sloganı ile sahneye çıkan Özal önderliğindeki ANAP, askeri vesayetin sert

söyleminin karşısında yumuşak bir tutumla hareket ediyordu. ANAP siyaset arenasında askerinin hakim olmasına rağmen halktan biri ve daha samimi görülüyordu. Özal da bu dönemlerde onu sert bir şekilde eleştiren gazetelere röportaj vermekten çekinmiyor, ayrıştırıcı söylemlerden uzak durarak eşitlikçi bir lider izlenimini veriyordu (Belhan, 2005, s. 122-123). Özal döneminde yalnızca ekonomide liberalleşme çabaları vardı demek doğru değildir. Özal, Türkiye'nin özellikle siyasal ve ekonomik sıkıntılarının olduğu bir dönemde ortaya çıkmış askerinin hegemonyası altında öncelikle ekonomik reformlara yönelmişti. ANAP kurulduktan ve askeri yasakların kalkmasından sonra istediği ortamı kısmen yakalamıştı. Turgut Özal'ın istediği küreselleşen, dünyaya ayak uyduran ve liberalleşme yolunda ilerleyen refah-serbest bir ülke oluşturmaktı. Bu liberal yaklaşım ekonomi dışında sosyal hayata, eğitime, dış politikaya, kültüre de yansımıştı. Hukuk politikalarında askerinin getirmiş olduğu sert yasalar yerini yavaş yavaş daha özgürlükçü bir anayasaya bırakıyordu. Önceden yasak olan ve sadece kara borsada yasadışı olarak bulunan döviz artık Özal ile birlikte serbestleşiyordu. Özal'ın çabalarıyla sadece askerinin propaganda olarak kullandığı kamu yayın kuruluşu TRT, artık özel televizyonlarla rekabete girmeye başladı. Yani özel televizyonlar serbestleşmiş artık TV kanallarında daha farklı içerikler gösterilmeye başlanmıştı. Özal aynı zamanda 'güçlü devlet memurları çok olan devlet değildir' sözü ile sınırlı devlete verdiği önemi göstermiştir. 'Ekonominin tabii kanunları vardır, bu kanunların dışına çıkarak nehri tersine akıtmaya çalışmayalım' sözü şüphesiz serbest piyasanın argümanıydı. İthalat ve ihracat serbest bırakıldı, fiyat kontrolleri, kotalar, vergiler sınırlandırılmaya çalışıldı. Türkiye'nin küreselleşmesi gerektiğini savunan Özal özellikle eğitim ve sanayi alanında modernleşmeyi amaçlıyordu. Çağın gereklerine uygun üretim ve eğitim araçlarını yenilemek, güncellemek gerektiği inancındaydı bunun yanı sıra anti-komünist söylemlerden uzak durarak daha birleştirici bir dil kullanmayı tercih ediyordu. Özal özellikle üretimde daha nitelikli ve katma değeri yüksek üretim yapmayı amaçlıyordu. Yani üretimde uzmanlaşma ve ihracat oranı yüksek bir trend yakalamayı amaçlıyordu. (Akinan, 2000) ANAP ve Özal döneminde; serbest piyasaya geçiş, temel hak ve özgürlüklerin genişletilmesi - serbestleşmesi, devletçiliğin azaltılması, bireyin zenginleşmesi ile birlikte devletin zenginleşmesi inancı, devletin sınırlandırılması ve küçülmesi gerektiği inancı, dünya ile bütünleşme, girişimcilerin önündeki engellerin kaldırılması, ekonomide özel sektörün hakimiyeti, uzmanlaşma, yatırımcı teşvikleri, özel mülkiyet gibi daha çok liberal doktrinde karşımıza çıkan söylemler net olarak görülmüştür. Özal'ın bu politikaları kısa zamanda hızlı gelişmeleri birlikte getirmiştir. Fakat tam ve uzun vadeli uygulanması pek mümkün olamamıştır. Bunun sebebi Turgut Özal'ın 8. Cumhurbaşkanı olarak görev yaparken görevi sırasında vefat etmesidir. İlkelerini kendine has söylemleri ile dile getiren Özal, Celal Bayar'dan sonra asker kökenli olmayan ikinci cumhurbaşkanı sıfatını da taşımaktadır. Özal'lı yılların siyasi tarihimize önemli yer edinmesinin siyaset bilimi çerçevesinde en önemli sebebi liberal söylemler ve politikalarıdır. Savunduğu liberal doktrinler evrensel anlamda kabul gören liberal kavramlardır. Özal'ı ayrıca siyasi tarihimize önemli kişilerden biri yapan siyasi karizması, küresel ve yerel ölçekte tecrübeleri, net ve pratik söylemleri, rasyonel-realist ve hızlı sonuç veren politikaları denilebilir.

Sonuç

Genel bağlamda Liberalizm sanılanın aksine serbest piyasa öncelikli değil temel hak ve özgürlükleri hukuk devleti ile koruma altına alan bireyci ve maksimum derecede sınırlandırılmış devleti ifade eder. Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde devlet bünyesinde yerleştirilmeye çalışılan fakat istenilen ölçüde verim alınamayan Liberalizm, cumhuriyetin ilk yıllarında kısmen karşımıza çıkmıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin batı bloğunun yanında olma çabaları ve dünyada gelişmekte olan Liberalizm rüzgarı, ülkemizi de etkisi altına almış bunun uygulayıcısı olarak Demokrat Parti'yi tarih sahnesine çıkarmıştır. Türk halkına

tanıdık gelen fakat pratiğe tam olarak dökülmemiş Liberal politikaları uygulama ve pratiğe dökme fırsatı Demokrat Parti'nin talihine yazılmıştır. 1960'ta darbe ile etkisi kaybolan Liberalizm rüzgarı yerini askeri vesayet rejimine bırakmıştır. Yaklaşık 30 yıl süren bu vesayet Turgut Özal ile son bulmuş ve adeta Demokrat Parti'nin yarım bıraktığı Liberalizm öğretisi bu dönemde tekrar konumunu sağlamlaştırmıştır. Özal'ın, 24 Ocak Kararları ile siyasi tarihimizde yer almaya başlamasıyla karşımıza çıkan Özal Liberalizmi ülkemizde 13 yıl boyunca devam etmiştir. 8. Cumhurbaşkanı iken görevi başına vefat eden Turgut Özal arkasında adından hala söz ettirecek politikalar ve söylemler bırakmıştır. Ülkemizde Demokrat Parti ile birlikte başlayan Liberalizm, Turgut Özal ile tamamlanmaya çalışılsa da kendisinin vefatı ile yarım kalmıştır. Türkiye'nin Liberalizm öyküsü önceden olduğu gibi tamamlanmadan bitmiştir.

Kaynakça

- Acar, M. (2009, Sonbahar). Liberalizmin İktisadi Modeli Serbest Piyasa Ekonomisi. Eskiyeini , 18-21.
- Akinan, S. (Yöneten). (2000). Özallı Yıllar [Belgesel Filmi].
- Aktan, C. C. (1994). Gerçek Liberalizm Nedir. Ta Yayınları, İstanbul
- Aslan, S., & Yılmaz, A. (2001). Tanzimat Döneminde Osmanlı Bürokratik Yapı ve Düşüncesinin Değişimi. CÜ İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi , 287-294.
- Belhan, Ş. (2005). Anavatan Partisi'nin Kuruluşu ve İktidara Gelişi. Yüksek Lisans Tezi . İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü.
- Çaha, Ö. Bican, Ş. (2013). Siyasal İdeolojiler. Orion Kitabevi, Ankara
- Eğilmez, M. (2018). Değişim Sürecinde Türkiye / Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Sosyo-Ekonomik Bir Değerlendirme. Remzi Kitabevi, İstanbul
- Eştürk, Ö. (2006, Temmuz). Türkiye'de Liberalizm 1983-1989 Turgut Özal Dönemi. Yüksek Lisans Tezi . Hatay, Türkiye : Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı.
- Erdoğan, M. (2009 - Sonbahar). Liberalizmin Tarihi ve Felsefi Temelleri. Eskiyeini , 6-7.
- Gündüz, S. (2001). Türkiye'de Özal Dönemi Liberalleşme Hareketleri. Doktora Tezi. Tokat, Türkiye: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı.
- Heywood, A. (2018). Siyaset. BB101 Yayınları, Ankara
- İntaş, Ö. (2019). 24 Ocak 1980 Ekonomik Kararların Türkiye Ekonomisine Etkileri, Yansıması ve Sonuçları. Yüksek Lisans Tezi. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı.
- Kolaç, B. Ana Hatlarıyla Türkiye'nin Yakın Tarihi . Ankara.
- Lomasky, L. E. (2007, Nisan). İki Liberalizm Anlayışı. Liberal Düşünce Dergisi .
- Smith, A. (1997). Ulusların Zenginliği. Alan Yayıncılık.
- Öztürk, Ş. Nas, F. İçöz, E. (2008). 24 Ocak Kararları, Neo-Liberal Politikalar ve Türkiye Tarımı. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 17-19
- Taylan, Ö. (2021). 1946 Genel Seçimlerinin Demokrasi Bağlamında Değerlendirilmesi. Sosyal Bilimler Akademi Dergisi , 67-71.
- Üstündağ, R. (2018). Türkiye'de Demokratikleşme ve Turgut Özal Dönemi Siyasal Liberalizmi . Yüksek Lisans Tezi. Kütahya, Türkiye: Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı.

ZİHİN HARİTALAMA YOLUYLA KÜRESEL SORUNLAR ve SÜRDÜRÜLEBİLİR ÇÖZÜMLER

Aydın SELLİOĞ (ORCID:0000-0002-0939-4769)

Mersin Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Fen Bilgisi Eğitimi, Mersin, Türkiye
Email:selliog@hotmail.com

ÖZET

Günümüzün karmaşık ve çeşitli dünya sorunları, genç nesillerin küresel vatandaşlar olarak yetişmesini gerektiriyor. Bu sorunlara etkili bir şekilde yanıt verebilmek için öğrencilere, küresel sorunları anlamak, analiz etmek ve çözümlenmek için gerekli araçları sunmak büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda zihin haritalama tekniği, öğrencilerin karmaşık sorunları görselleştirmelerine, ilişkilendirmelerine ve çözümler üretmelerine yardımcı olan güçlü bir araç olarak öne çıkmaktadır. Mevcut çalışma, öğrencilerin dünya sorunlarına odaklanmasını sağlamak için zihin haritalama tekniğini kullanarak, özellikle çevre kirliliği, savaş, su kıtlığı ve hayvan ölümleri gibi temel konuları ele almaktadır. Ayrıca Web 2.0 araçları vasıtasıyla öğrencilerin kültürel etkileşim içinde olmalarını teşvik ederek, farklı kültürlerden beslenen ve işbirliğine dayalı çözüm önerileri geliştirmelerine olanak tanımaktadır. Gerçekleştirilen çalışma, öğrencilerin küresel sorunlara ilişkin farkındalıklarını artırma, yaşadığımız toplumda ve dünya genelinde olumlu değişikliklere katkıda bulunmalarını destekleme amacını taşımaktadır. Gerçekleştirilen çalışma “Mind Mapping For The World Problems” adlı uluslararası eTwinning projesi kapsamında Türkiye (2) ve Bosna Hersek (1) okulları ortaklığında hazırlanmıştır. Nicel araştırma yöntemlerinden tek gruplu ön test son test yarı deneysel desen tercih edilmiştir. Proje tabanlı öğrenme yaklaşımını temel alan mevcut çalışmaya toplam 3 ülkeden 11 – 19 yaş aralığında 26 öğrenci yer almıştır. Çalışmanın amacına uygun olarak olasılık temelli olmayan örneklem yöntemlerinden uygun örneklem yöntemi tercih edilmiştir. Öğrenci merkezli etkinlikler, çalışma projeleri ve uluslararası takımların işbirliğiyle oluşturulan faaliyetlerle zenginleştirilmiştir. Sonuç olarak, öğrencilerin dünya sorunlarına odaklanmalarını sağlamak ve kendi çözüm önerilerini geliştirmelerine olanak tanımak için zihin haritalama tekniği ve Web 2.0 araçlarını kullanmanın etkili bir yolunu sunmuştur. Öğrenciler; çevre kirliliği, savaş, su kıtlığı ve hayvan ölümleri gibi küresel sorunlara ilişkin farkındalık geliştirerek çözüm önerileri sunarken, aynı zamanda farklı kültürlerden gelen öğrencilerle etkileşim içinde olma ve bilgi paylaşımı yapma fırsatı bulmuşlardır. Öğrenciler, yaratıcı düşünme becerilerini geliştirerek, sorunlara yenilikçi ve sürdürülebilir çözümler bulma yeteneklerini pekiştirmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Zihin haritalama, sürdürülebilirlik, çevre sorunları, savaş, su kıtlığı, proje tabanlı öğrenme yaklaşımı, eTwinning projesi.

**GLOBAL PROBLEMS AND SUSTAINABLE SOLUTIONS THROUGH MIND
MAPPING**

ABSTRACT

Today's complex and diverse world problems require young generations to become global citizens. To respond to these problems effectively, it is crucial to provide students with the necessary tools to understand, analyze, and analyze global issues. In this context, the mind mapping technique stands out as a powerful tool that helps students visualise, relate, and generate solutions to complex problems. The present study uses the mind mapping technique to help students focus on world problems, specifically addressing key issues such as environmental pollution, war, water scarcity and animal deaths. It also encourages students to engage in cultural interaction through Web 2.0 tools, enabling them to develop collaborative solutions based on different cultures. The study aims to raise students' awareness of global issues and support them to contribute to positive changes in the society we live in and around the world. The study was prepared within the scope of the international eTwinning project 'Mind Mapping For The World Problems' in partnership with schools in Turkey (2) and Bosnia and Herzegovina (1). One-group pre-test post-test quasi-experimental design was preferred among quantitative research methods. Based on the project-based learning approach, 26 students aged between 11 and 19 from 3 countries participated in the current study. For the purpose of the study, the convenience sampling method was preferred to non-probability based sampling methods. Student-centered activities were enriched with study projects and activities created in cooperation with international teams. As a result, it provided an effective way of using mind mapping technique and Web 2.0 tools to enable students to focus on world problems and to develop their solutions. While students developed awareness of global problems such as environmental pollution, war, water scarcity, and animal deaths and proposed solutions, they also had the opportunity to interact and share information with students from different cultures. Students developed their creative thinking skills and reinforced their ability to find innovative and sustainable solutions to problems.

Keywords: Mind mapping, sustainability, environmental problems, war, water scarcity, project-based learning approach, eTwinning project.

1. INTRODUCTION

Nowadays, when global problems are becoming increasingly complex, mind mapping techniques have great potential for developing sustainable solutions. International integration or globalization is the result of a long-standing historical development. This process has accelerated significantly in recent years. Moreover, the globalisation process has economic, sociocultural, technological, ecological, and ideological dimensions (Yüksel, 2001). Global problems such as climate change, reduction of biodiversity, depletion of water resources, and social inequality require an interdisciplinary approach and innovative strategies. Global problems are problems that affect the whole world and humanity materially and spiritually. Such problems have largely negative consequences on humanity and make the world uninhabitable. Global problems include natural disasters, global warming, wars, ozone depletion, dangerous energy production, unconscious consumption of natural resources, and climate change (Yiğit, 2019). Globalization has led to the emergence of various problems around the world. These problems can be listed as follows (Köylü, 2006):

- *Socio-economic inequality*: Despite economic developments, the imbalance in income distribution has led to poverty. Socio-economic imbalance has occurred as a result of the utilization of most of the world's resources by only a few countries.
- *Child mortality and life expectancy*: More than 35 thousand children die every day worldwide. Most of these deaths occur in poor countries. There are also large differences in life expectancy between rich and poor countries.
- *Inequality in education*: Although many children worldwide can receive primary education, there are significant disparities between rich and poor countries in terms of secondary and tertiary education.
- *Population growth imbalances*: In underdeveloped and developing countries, the child population is increasing excessively.
- *Health problems*: Developing countries have serious health problems such as Hepatitis B and AIDS. In these countries, malnutrition and poverty cause infant and child mortality.
- *Ecological balance and environmental pollution*: Excessive use of resources in rich countries leads to serious environmental problems.
- *Deforestation*: Forests are of great importance for a healthy life and to prevent erosion.

However, the decrease in forest areas can cause serious problems.

Although globalization initially emerged as an economic concept, it has been realized through the economic, political, and cultural integration of societies as a result of the rapid advancement of communication and transportation technologies. With the new attitudes and values emerging in the process of globalization, educational institutions have important responsibilities in raising individuals in an equipped way (Tezcan, 2002). When globalization is evaluated in terms of education, it is necessary to raise individuals who are competent enough to live or work in various countries or regions around the world. This situation necessitates comprehensive changes in the content and methods of education (Oktay, 2004).

Students should have certain competencies in line with knowledge-based objectives. The objectives related to these competencies are as follows: (Collins & Zakariya, 1998):

- To learn methods related to global issues and problems.
- Develop a democracy based on knowledge about global issues and problems.
- In this process, they will encounter new information and views. They should gain the ability to influence their decisions in such situations.

Good citizenship is based on global awareness. In globalizing societies, there is a need for citizens who are aware of their interdependence. Individuals should be active and take a close

interest in problems. The task of educational institutions is to support individuals to make wise decisions in a complex world. Global and national citizenship education should provide individuals with the skills to deal with future problems (Collins & Zakariya, 1982). Within the framework of the problem approach, a number of problems arise in the global arena in terms of national and international developments, peace and security, environment, and human rights. These problems affect humanity to a great extent. Efforts should be made to solve these problems through global education (Sunal & Haas, 2005).

Within the scope of the cultural approach, primary school students should acquire detailed knowledge about various regions of the world. In this way, they gain experience with people living in different regions and having various cultures. In addition, students are encouraged to develop a positive attitude towards these cultures (Hogo & Allen, 1997; Sunal & Haas, 2005). The benefits of global education are expressed as follows (Collins & Zakariya, 1982):

- Global education can provide children with a positive impression about other nations and people.
- Global education enables children to develop an in-depth understanding of their own nationality as well as learning about other nations and peoples without narrowing the national perspective.

Global education contributes to children developing positive views about different nations and cultures, while at the same time allowing them to gain an in-depth understanding of their own national identity and cultural heritage. This educational approach increases children's awareness of world citizenship, fostering international awareness and tolerance, while preserving their national identity and cultural roots. In this way, global education contributes to the development of students as balanced individuals with both global and local perspectives.

When the literature is examined, studies have been conducted to increase the global awareness of high school students (Angry, 1992), to increase the awareness of high school students, teachers, and administrators on global issues (Decker, 1995), to determine the global citizen development of university students through reading and discussion (Anderson, et al., 2003), to determine the global understanding of university students through a questionnaire (Woyach, 1988), to determine the knowledge and attitudes of teachers towards global education (Oram, 1994). However, there is no study on global problems and sustainable solutions through students' mind mapping at the secondary school level. In this context, this study aims to develop global problems and sustainable solutions through mind mapping. The studies conducted for students at the secondary school level constitute the basis of global education. The fact that students in this age group understand their interaction with the global world and develop sensitivity to global problems enables them to be more conscious and responsible individuals in their future adulthood. Global education programs that include topics such as cultural diversity, sustainability, human rights, global health, and peace are offered to students at the secondary school level to strengthen their awareness of being citizens of the world and their empathy skills. These activities support students to respect universal values, be open to different cultures, and develop skills to find solutions to global problems. These activities at the secondary school level enable young people to better connect with the global world and take on future leadership roles more effectively. Therefore, global education activities for students at the secondary school level are of great importance as a fundamental part of the education system.

2. METHOD

Research Model, Participants, and Implementation Process

Research Model

In the present study, a one-group pretest-posttest quasi-experimental design, one of the quantitative research methods, was used to develop global problems and sustainable solutions through mind mapping. In this design, the intervention to determine the cause-effect relationship is directly managed by the researcher (Karasar, 2015). Therefore, this researcher-controlled method was preferred in the study and activities focusing on project-based learning strategies were developed.

Participants

The study was prepared with innovative learning practices in partnership with schools from Turkey (2) and Bosnia and Herzegovina (1) within the scope of the international eTwinning project 'Mind Mapping For The World Problems'. Three teachers and 26 volunteer students aged between 11-19 years participated in the study in which three schools from two countries participated by using a project-based learning approach. By the purpose of the study, one of the non-probability sampling methods was used. This method is based on sampling from accessible and applicable units by considering various restrictions (Büyüköztürk et al., 2016). Parents filled out the 'Parent Consent Document' before the research. Students were coded as 'T1', 'T2', and 'T3'.

Implementation Process

In this section, the implementation process of the study is explained in detail:

- Before the project started, a pre-test was administered to the students participating in the project.
- Within the scope of the project, introductory and planning meetings were organized with teachers and students.
- Informative events were organized in schools about the name and purpose of the project, this information was published on the school website and posters were hung on school boards.
- During the project, students created their avatars and used them in their photos and animations.
- The students prepared and presented animations introducing themselves to encourage them to meet each other.
- In line with the project objectives, students designed posters and logos and selected their favorites through a survey.
- Students conducted a literature review on global problems and developing sustainable solutions using mind-mapping techniques.
- Promotional activities were organized on the school exhibition board to raise awareness of 'Global Challenges'.
- During the Coding Week, students organized online educational game activities and carried out applications for sustainable solutions.
- Students involved in national and international projects designed and played puzzle games to identify global problems with their peers using Web2 tools.
- The formed mixed groups wrote stories about sustainable solutions and shared them electronically.

- In lessons, students made presentations on global issues and created and presented animations using Web2 tools.
- All school activities were exhibited by the students on the school board on a weekly basis, providing an opportunity to learn and raise awareness about the process of the project.
- All the activities carried out during the project were made available to a wide audience in the form of a digital book and a virtual exhibition.
- At the end of the project, a post-test was applied to the participating students and the results of the pre-test and post-test were compared.

3. FINDINGS

The opinions of the students on the question ‘Which issues do you think are the most important problems worldwide?’ are presented in Table 1.

Before Project

After Project

When Table 1 is analyzed, it is seen that before the project, the students thought that climate change, environmental problems, poverty, health problems, refugees, war, water scarcity, and nuclear weapons were the most important problems worldwide. After the project, in addition to these views, views on access to education, hunger, security, natural disasters, migration and transport problems were determined.

Before the project, students' views on the question “What can be done to solve global problems?” were presented.

S4: Let's talk about the biggest problems in the world. For example, climate change and environmental pollution.

S7: We should work together to solve the problems. Different countries can come together and talk.

S2: It is important to protect nature and use resources carefully. Saving electricity is one of them.

S12: We should learn more about sustainability and environmental issues in schools.

S8: Do you know that everyone has equal rights? This is a very important issue.

S5: Recycling rubbish at home can also help the environment.

S9: I want to learn more about different cultures. This will give me more information about the world.

S19: We can all do something to ensure peace and live together.

S14: Eating healthy and doing sports are the key to a healthy life.

S20: We should read more books to express ourselves better. Reading makes us more knowledgeable.

After the project, students' opinions on the question “What can be done to solve global problems?” were presented.

S4: Many people in the world suffer from hunger. We can share food to help them.

S8: We can protect the environment by putting recycling bins in our school. We can recycle waste paper and plastics.

S1: We can talk with our friends to find solutions. We can produce better ideas by working together.

S21: We can be pen pals with children in other countries. Thus, we can understand their lives better.

S17: Doing sports and eating healthy is good for our body. Therefore, we should do more sports and eat vegetables and fruits.

S6: We can discover the world by reading books. Books can teach us different cultures and histories.

S8: We should use electricity economically in order not to harm nature. We should remember to switch off the lights.

S5: It is not right to harm animals. We should treat them with respect and protect them.

S19: We should live together in peace and love. It is important to help each other and be understanding.

S18: We should listen to our teachers and learn from them. They can teach us a lot.

As a result, students increased their awareness of global problems before and after the project and offered solutions. Before the project, students shared their thoughts on climate change, environmental pollution, sustainability, equality, and different cultures. After the project, students proposed more concrete solutions to issues such as food sharing, recycling, cooperation, cultural understanding, healthy living, and environmental protection. This process increased students' sensitivity to global issues and encouraged them to actively participate in the process of finding solutions.

As future leaders, what can be done to find solutions to global problems?

S17: To be a good leader, we must first understand the problems. We can find solutions by understanding the problems.

S24: We should do teamwork. We can produce better ideas by working together.

S6: We should respect everyone's opinion. We can find better solutions with different ideas.

S17: We should establish good communication. We should communicate well with people to understand their needs.

S8: We should be courageous against problems. We should be courageous to deal with difficulties.

S1: We should learn more about sustainability. Sustainability is important for a better world.

S15: We should be a good example. We should do the right things to be a good model for others.

S16: We should improve our knowledge and skills. We need knowledge and skills to solve problems.

S11: We should work to help people. We can create a better world by helping others.

S10: We should be determined. We should be determined to solve the problems and we should not give up.

In conclusion, in the process of finding solutions to global problems, future leaders should adopt a solution-oriented approach by analyzing the problems in depth. They should cooperate in line with the principle of teamwork, generate rich ideas from various perspectives, and respect everyone's opinion.

4. CONCLUSION and DISCUSSION

The study aimed to identify global problems and sustainable solutions determined by the mind mapping method. Within the scope of the project, the questions posed to the students and their

opinions were analyzed and the results regarding global problems and solution strategies were determined. The opinions given by the students reflect the diversity and complexity of global problems. In addition to basic issues such as climate change, environmental problems, poverty, and health problems, more specific problems such as access to education, security, and natural disasters were also identified. This shows that global problems are not one-dimensional and that the solution process requires a multidimensional approach.

Among the solution strategies suggested by the students, basic elements such as leadership skills, cooperation, communication, knowledge, and skill development come to the fore. In particular, the importance of leadership skills was emphasized and it was emphasized that future leaders should bring innovative and effective solutions to problems. In addition, the emphasis on the concept of sustainability shows the importance of long-term solutions to leave a more livable world to future generations. In this context, the leadership potential and active participation of young people play an important role in solving global problems. Taking into account the views of young people and supporting their leadership skills can make future solution strategies more effective. Therefore, future studies must focus on developing youth leadership skills and identifying effective strategies to tackle global challenges. In this way, stronger and more effective leadership potentials can emerge for a sustainable world.

In conclusion, the study emphasized the role of young people in understanding and solving global problems. The leadership potential of young people brings innovative and effective solutions to problems and gives hope for a sustainable world. This study has several limitations. Firstly, the generalisability of the results obtained is limited since the study was conducted with a sample of a certain group of secondary school students. In addition, there is uncertainty about the reliability of the level of student participation and the accuracy of their answers; some students may show less participation in the questions or may not be able to fully express their thoughts. As the mind mapping method may be restrictive for participants to express their thoughts, some details may be overlooked and therefore different research methods should be used. The context in which the study was conducted may have focussed on a particular school or region, which may reduce the possibility of obtaining similar results in other contexts. In addition, since the study was conducted over a certain period, students' views may have changed over time and these changes may affect the results. Considering these limitations, it is recommended that future research be conducted with a larger sample, different research methods and over a longer period. In this way, the reliability and generalizability of the results obtained can be increased. Future studies can focus on further developing the leadership skills of young people and identifying effective strategies to combat global problems. In this way, a stronger foundation can be created to overcome global problems with the active participation of young people.

REFERENCES

- Anderson, J. L., Levis-Fitzgerald, M. R., & Rhoads, R. A. (2003). Democratic learning and global citizenship: The contribution of one-unit seminars [Electronic version]. *The Journal of General Education*, 52(2), 84-107.
- Angry, R. (1992). Developing and implementing a model for improving global awareness in the secondary school with collaborative learning groups through the end of the multimedia approach. <http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED406245.pdf> accessed on 31.05.2024.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2016). *Scientific research methods*. Pegem Academy Publishing.
- Collins, H. T., & Zakariya, S. B. (1982). *Getting started in global education: A primer for principals and teachers*. National Association of Elementary School Principals.
- Decker, D. K. (1995). *Increasing students' awareness of global and future issues through a secondary-level mini-course*. Unpublished Doctorate Thesis. USA, Nova Southeastern University.
- Hogo, J. D., & Allen, R. F. (1997). Teaching about our world community: Guidelines and resources. In Haas, Mary E., Ed.; Laughlin, Margaret A., Ed. *Meeting the Standards: Social Studies Readings for K-6* (p. 212).
- Karasar, N. (2015). *Scientific research method*. (28th edition). Nobel Publication Distribution.
- Köylü, M. (2006). Globalisation and moral values, Yurdagül Mehmedoğlu and Ali Ulvi Mehmedoğlu, (Eds.). In, *Globalisation morality and values*. Litera Publishing.
- Oktay, A. (2001). *21st century new trends and education, 21st century education and Turkish education system*. Serdar Publishing.
- Oram, S. D. (1994). *The effects of an institute on global education on teachers' knowledge of and attitudes towards global education*. Unpublished Doctoral dissertation, Memorial University of Newfoundland.
- Sunal, C. S., & Haas, M. E. (2005). *Social studies for the elementary and middle grades: A constructivist approach*. Allyn and Bacon, 75 Arlington Street, Boston, MA 02116.
- Tezcan, M. (2002). *Education in postmodern and global society*. Anı Publishing.
- Woyach, R. B. (1988). *Understanding the global arena: A report on the Ohio state university global awareness survey*. Ohio State University. (ERIC Document Reproduction Service No. ED296943).
- Yiğit, K. (2019). *Social studies teachers' views on global problems*. [Master's thesis Akdeniz University]. Council of Higher Education National Thesis Centre.
- Yüksel, M. (2001). *Globalization national law and Turkey*. Siyasal Publishing.

PROFESYONEL TAEKWONDO SPORCULARININ BRANŞLARINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ

Hilmi GÜLER (ORCID:0009-0005-2939-6947)

Amasya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Beden Eğitimi ve Spor

Melih TOPÇUER (ORCID:0009-0008-9899-4408)

Amasya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Beden Eğitimi ve Spor

Doç. Dr. Seda SABAH (ORCID:0000-0002-7386-0314)

Amasya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Beden Eğitimi ve Spor

ÖZET

Bu çalışmada profesyonel Taekwondo sporcularının branşlarına ilişkin görüşlerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden yararlanılmıştır. Çalışma nitel araştırma desenleri kapsamında yer alan fenomenoloji çalışması desenindedir. Çalışmanın evrenini Amasya ilinde yer alan profesyonel Taekwondo sporcuları oluşturmakta olup, örneklem grubu 6 sporcu kapsamındadır. Çalışmada örneklem grubu ölçüt örneklem yöntemi ile belirlenmiştir. Çalışmadaki ölçüt ise sporcuların profesyonel anlamda Taekwondo sporuyla ilgilenmesi koşuludur. Araştırmada, profesyonel Taekwondo sporcularının branşlarına ilişkin görüşlerinin incelenmesi amacıyla Güler ve ark. (2023), tarafından 7 sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Verilerin analizi Nvivo programında içerik analiz yöntemi ile çözümlenmiştir. Araştırma sonucunda Taekwondo sporunun yeterince ilgi görmediği, seyir zevkinin takım sporu kadar olmadığı, toplumun bu kültürü tam anlamıyla benimsemediğini, şiddet içerikli olmasından ötürü ebeveynler tarafından çocukları yönlendirme konusunda çok fazla tercih etmediği tespit edilmiştir. En çok ceza alan davranışlar arasında pasif kalmak, rakibin kafa bölgesine vurmak, hakeme itiraz etmek, düşen rakibe vurmak gibi hususların yer aldığı belirlenmektedir. İlaveten kararlılık, esneklik, hız, güç, hırs, disiplin, mental dayanıklılık gibi hususların yeterlik açısından oldukça önemli olduğu; bu sporun dezavantajları arasında parmak kırılması, diz ağrısı, stres, yaralanma riski, lif kopması, kas yırtılması vb. durumların yer aldığı tespit edilmiştir. Tüm bunlara ilaveten sporcuların gelecekte; ülkeye altın madalya getirmek, statüyü korumak, dünya şampiyonu olmak, iyi bir antrenör olmak, olimpiyatlara katılmak, MHK üyesi olarak görmek istedikleri sonucuna ulaşılmaktadır. Sonuç olarak, Taekwondo'nun yaygınlaştırılması için geniş kapsamlı bir strateji geliştirilmesi gerekebilir. Toplumun bu sporu daha iyi anlaması ve benimsemesi için bilinçlendirme kampanyaları düzenlenebilir, yerel kulüpler ve okullarla iş birliği yapılabilir, sporun eğitici yönleri vurgulanabilir. Ayrıca sporcuların sağlık ve güvenliklerini korumak için daha fazla önlem alınması önemli bir husustur.

Anahtar kelimeler: Spor, Profesyonel sporcu, Taekwondo

**AN EXAMINATION OF PROFESSIONAL TAEKWONDO ATHLETES' OPINIONS
REGARDING THEIR DISCIPLINES**

Abstract

In this study, the aim was to examine the opinions of professional Taekwondo athletes regarding their disciplines. In line with this purpose, qualitative research methods were employed in the study. The study is designed within the framework of qualitative research patterns, specifically using the phenomenology study design. The population of the study consists of professional Taekwondo athletes located in the Amasya province, and the sample group includes 6 athletes. The sample group in the study was determined through the criterion sampling method, with the criteria being the athletes' involvement in Taekwondo as a professional sport. In the study, Güler et al. aimed to examine the opinions of professional Taekwondo athletes regarding their branches. (2023), a semi-structured interview form consisting of 7 questions was prepared. The data were analyzed using the content analysis method in the Nvivo program. As a result of the research, it is determined that Taekwondo does not receive enough attention, the viewing pleasure is not as much as team sports, and the culture is not fully embraced by society, likely due to its violent content, leading parents to prefer not to direct their children towards it. Among the most penalized behaviors are identified as being passive, hitting the opponent's head, arguing with the referee, and hitting a fallen opponent. Additionally, qualities such as determination, flexibility, speed, strength, ambition, discipline, and mental resilience are found to be crucial for proficiency in this sport. The disadvantages of the sport include finger fractures, knee pain, stress, risk of injury, tendon rupture, muscle tear, etc. Furthermore, it is concluded that athletes aspire to achieve goals such as bringing gold medals to the country, maintaining their status, becoming world champions, becoming good coaches, participating in the Olympics, and being members of the MHK (Referees and Judges Board) in the future. In conclusion, a comprehensive strategy may be needed for the widespread promotion of Taekwondo. Awareness campaigns can be organized for the community to better understand and embrace the sport, collaboration with local clubs and schools can be established, and the educational aspects of the sport can be emphasized. Additionally taking more precautions to protect the health and safety of athletes is crucial.

Keywords: Sports, Professional Athlete, Taekwondo

GİRİŞ

Tekvando, dinamik, güçlü vuruşları ve karmaşık biçimleriyle dünya çapında popülerlik kazanmış bir Kore dövüş sanatıdır. Kökleri 2000 yılı aşkın bir geçmişe sahip olan Taekwondo, fiziksel kondisyon, zihinsel disiplin ve kendini savunma tekniklerini birleştiren modern bir spora dönüşmüştür (Aydemir ve Yılmaz, 2022; Tuğran, 2022). Kore kökenli Taekwondo, savaş zamanlarında kendini savunma aracı olarak geliştirilmiştir ancak o zamandan beri sadece fiziksel gücü değil aynı zamanda zihinsel gücü ve ruhsal gelişimi de vurgulayan bir spora dönüşmüştür (Koçyiğit vd., 2022). Yine alanyazın incelendiğinde örneğin; İhsan vd. (2020)'ye göre Taekwondo, fiziksel özelliklerinin yanı sıra karakter ve zihinsel güç gelişimine de büyük önem vermektedir. Tuğran (2022) tarafından hazırlanan çalışmada ise Taekwondo'nun uygulayıcılara, günlük yaşamlarında disiplini, saygıyı ve azmi geliştirmelerine olanak sağlayan bir spor olarak açıklanmıştır. Ayrıca formların veya hareket kalıplarının uygulanması yoluyla uygulayıcıların; zihinlerine odaklanmayı, konsantrasyonlarını geliştirmeyi ve güçlü bir benlik duygusu geliştirmeyi öğrenmekte oldukları belirlenmiştir.

Tüm bu bilgilerden hareketle Taekwondo'nun günümüzde popüler spor branşlarından biri olduğu, bu noktada pek çok araştırmaya konu olan önemli bir araştırma alanı olduğu bilinmektedir. Literatürde, çoğunlukla yürütülen çalışmaların Taekwondo sporunun tarihsel ve teknik açıdan incelendiği gözlemlenmektedir. Bu bağlamda profesyonel tekvando sporcularının tutum ve bakış açılarını dile getiren araştırmaların kısıtlı olduğu söylenebilir. Dolayısıyla bu çalışmada profesyonel Taekwondo sporcularının branşlarına ilişkin görüşlerinin incelenmesi amaçlanmıştır.

MATERYAL VE YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada profesyonel Taekwondo sporcularının branşlarına ilişkin görüşlerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden yararlanılmıştır. Çalışma nitel araştırma desenleri kapsamında yer alan fenomenoloji çalışması desenindedir.

Evren ve Örneklem

Çalışmanın evrenini Amasya ilinde yer alan profesyonel Taekwondo sporcuları oluşturmakta olup, örneklem grubu 6 sporcu kapsamındadır. Çalışmada örneklem grubu ölçüt örneklem yöntemi ile belirlenmiştir. Çalışmadaki ölçüt ise sporcuların profesyonel anlamda Taekwondo sporuyla ilgilenmesi koşuludur.

Veri Toplama Aracı

Bu çalışmanın yürütülmesi hususunda, Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Etik Kurulu tarafınca 108.01-161610 sayılı etik kurul kararı ile onay alınmıştır. Araştırmada, profesyonel Taekwondo sporcularının branşlarına ilişkin görüşlerinin incelenmesi amacıyla Güler ve ark. (2023), tarafından 7 sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır.

Verilerin Toplanması

Alınan izinler doğrultusunda çalışmada sporcularla, nitel veri toplama araçları kapsamında yer alan e-posta yoluyla görüşmeler yürütülmüştür. Nitel araştırmalarda e-posta, chat veya forum aracılığıyla yürütülen çalışmalarda görüşmeler dijital olarak bir metine dönüşebilmektedir. Bu durum çalışma sürecinde herhangi bir ihmalden kaynaklanan veri kaybının engellenmesine katkı sağlamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016).

Verilerin Analizi

Çalışmada araştırmacı Güler ve ark. (2023), tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formları aracılığıyla elde edilen veriler, Nvivo programında içerik analiz yöntemi ile çözümlenmiştir. İçerik analizinde temel amaç, toplanan verileri açıklayabilmek ve fark

edilmeyen kavram ve temaların keşfedilmesi durumu olarak adlandırılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 242). Verilerin çözümlenmesi sonucunda kod ve tema listesi oluşturulmuş ve kodlar uygun temalara atanmıştır.

BULGULAR

Aşağıda belirtilen tabloda nitel veri analiz sonuçlarına ilişkin bilgiler sunulmuştur.

Tablo 1: Profesyonel Taekwondo sporcularına ilişkin demografik bilgiler

	Yaş	Cinsiyet	İr Durumu	Eğitim Düzeyi	Spor Yılı
S1	20	Erkek	1	Üniversite	8
S2	24	Erkek	1	Üniversite	12
S3	25	Kadın	1	Yüksek Lisans	13
S4	23	Erkek	1	Üniversite	9
S5	24	Erkek	1	Üniversite	10
S6	23	Erkek	1	Üniversite	11

Tablo 1'de Profesyonel Taekwondo sporcularına ilişkin bilgiler yer almaktadır. Çalışmaya yaşları 20 ile 25 arasında değişkenlik gösteren; 1'i kadın, 5'i erkek olmak üzere toplam 6 profesyonel Taekwondo sporcusu katılmıştır. Tamamı orta düzeyde gelir duruma sahip olan sporcuların eğitim düzeyi çoğunlukla lisans düzeyindedir. Sporcuların spor yaşı ise 8 ile 13 yıl arasında değişkenlik göstermektedir.

Tablo 2: Taekwondo branşının diğer spor dallarına göre daha az ilgi görmesi durumu

Name	Node Type	Name	Coded Words	Coded Text
İlgi	Node	Sporcu	21	Sosyal medyada az bilinirlik Takım sporlarına olan ilgi Maddi getirisinin olmaması Ebeveynlerin yönlendirmemesi Şiddet içermesi Seyir zevki Kültürü benimseyememek Toplumun alışamaması

Reports

Tablo 2'de Taekwondo branşının diğer spor dallarına göre daha az ilgi görmesi durumuna ilişkin sporcu görüşleri yer almaktadır. Verilerin analizi sonucunda sporcular; Taekwondo sporunun yeterince ilgi görmediğini, seyir zevkinin takım sporu kadar olmadığını, toplumun bu kültürün tam anlamıyla benimsemediğini, şiddet içerikli olmasından ötürü ebeveynler tarafından çocukları yönlendirme konusunda çok fazla tercih etmediği şeklinde görüşlerini ifade etmektedirler.

Tablo 3: Maç esnasında yaptırımlara (ceza) sebebiyet veren sıklıkla görülen davranışlar

Name	Node Type	Name	Coded Words	Coded Text
Ceza	Node	Sporcu	26	Pasif kalıp dövüşmemek Müsabaka alan dışına çıkma Rakibin belden aşağısına vurma Kafa bölgesine yumruk Hakemin dur komutundan sonra rakibe vurma Hakeme itiraz etmek Düşen rakibe vurma

Reports

Tablo 3’de ma süresince yaptırılmalara sebebiyet veren davranışlara ilişkin sporcu görüşleri incelenmektedir. Verilerin analizi sonucunda sporcular; pasif kalmak, rakibin kafa bölgesine vurmak, hakeme itiraz etmek, düşen rakibe vurmak gibi hususların en çok ceza alan davranışlar arasında yer aldığını belirtmektedirler.

Tablo 4: Taekwondo branşını yapmak için gerekli olan yeterlik durumu

Name	Node Type	Name	Coded Words	Coded Text
Yeterlik	Node	Sporcu	9	Kararlılık Esneklik Hız Güç Hırs Mental dayanıklılık Disiplin Çeviklik
Reports				

Tablo 4’te Taekwondo branşını yapmak için gerekli olan yeterlik durumuna ilişkin sporcu görüşleri incelenmektedir. Verilerin analizi sonucunda sporcular; kararlılık, esneklik, hız, güç, hırs, disiplin, mental dayanıklılık gibi hususların yeterlik açısından oldukça önemli olduğunu belirtmektedirler.

Tablo 5: Taekwondo sporunun dezavantajlarına ilişkin görüşler

Name	Node Type	Name	Coded Words	Coded Text
Dezavantaj	Node	Sporcu	11	Parmak kırılması Diz ağrısı Lif kopması Stres Yaralanma riski Kas yırtılmaları
Reports				

Tablo 5’te Taekwondo sporunun dezavantajlarına ilişkin görüşleri incelenmektedir. Verilerin analizi sonucunda sporcular; parmak kırılması, diz ağrısı, stres, yaralanma riski, lif kopması, kas yırtılması vb. durumların Taekwondo branşının dezavantajları arasında yer aldığını bildirmektedirler.

Tablo 6: Sporcuların Taekwondo branşında geleceğe yönelik görüşleri

Name	Node Type	Name	Coded Words	Coded Text
Gelecek	Node	Sporcu	18	Ülkeme altın madalya getirmek Statümü korumak Dünya şampiyonu olmak İyi bir antrenör olmak Olimpiyatlara katılmak MHK üyesi olmak
Reports				

Tablo 6’da sporcuların Taekwondo branşında geleceğe yönelik görüşleri yer almaktadır. Verilerin analizi sonucunda sporcular gelecekte ülkeye altın madalya getirmek, statüyü korumak, dünya şampiyonu olmak, iyi bir antrenör olmak, olimpiyatlara katılmak, MHK üyesi olarak görmek istediklerini bildirmektedirler.

TARTIŞMA SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada profesyonel Taekwondo sporcularının branşlarına ilişkin görüşlerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden yararlanılmıştır. Bu noktada ulaşılan sonuçların literatür perspektifinde değerlendirilmesi çalışmanın bu bölümünde yapılacaktır.

Araştırma sonucunda Taekwondo sporunun yeterince ilgi görmediğini, seyir zevkinin takım sporu kadar olmadığını, toplumun bu kültürün tam anlamıyla benimsenmediğini, şiddet içerikli olmasından ötürü ebeveynler tarafından çocukları yönlendirme konusunda çok fazla tercih etmediği tespit edilmiştir. En çok ceza alan davranışlar arasında pasif kalmak, rakibin kafa bölgesine vurmak, hakeme itiraz etmek, düşen rakibe vurmak gibi hususların yer aldığı belirlenmiştir. İlaveten kararlılık, esneklik, hız, güç, hırs, disiplin, mental dayanıklılık gibi hususların yeterlik açısından oldukça önemli olduğu; bu sporun dezavantajları arasında parmak kırılması, diz ağrısı, stres, yaralanma riski, lif kopması, kas yırtılması vb. durumların yer aldığı tespit edilmiştir. Tüm bunlara ilaveten sporcuların gelecekte; ülkeye altın madalya getirmek, statüyü korumak, dünya şampiyonu olmak, iyi bir antrenör olmak, olimpiyatlara katılmak, MHK üyesi olarak görmek istedikleri sonucuna ulaşılmaktadır.

Gündoğdu vd. (2011) tarafından üniversitede eğitim gören Taekwondo milli takım sporcularının sosyo-ekonomik durumları ile bu branşa katılım nedenleri ve beklentileri arasındaki ilişkinin ortaya konulması amacıyla hazırlanan çalışma incelendiğinde; çalışmanın 80 milli Taekwondo sporcusu örnekleminde yürütüldüğü, nicel araştırma yöntemlerinden olan anket veri toplama aracının kullanıldığı ve toplanan verilerin SPSS programıyla analiz edildiği gözlemlenmektedir. Bu hususta ulaşılan sonuçlar Taekwondo branşını tercih etme sebebi olarak beden eğitimi öğretmeninden etkilendikleri ve ayrıca Taekwondo branşından en büyük beklentilerinin milli takım sporcusu olarak ülkelerini temsil etmek ve Taekwondo sporunun topluma yaygınlaştırılmasında en çok Taekwondo federasyonunun etkili olduğunu düşündükleri sonuçlarına ulaşılmıştır. Bu bulguya karşın çalışmamızda da ulaşılan sonuçlar, Taekwondo sporcularının branşının seyir zevkinin takım sporu kadar olmaması, toplumun bu kültürün tam anlamıyla benimsenmemesi şiddet içerikli olmasından ötürü ebeveynler tarafından çocukları yönlendirme konusunda çok fazla tercih etmediği şeklinde bulunmuştur. Bu noktada Taekwondo branşı genel anlamda tercih edilen bir spor dalı olsa da sonucunda bazı olumsuzluklar yaşanabileceği ve bu olumsuzluklarla sporcuların motivasyonunun azalabileceği ifade edilebilir. Alibaz vd. (2006) tarafından yürütülen çalışmada Taekwondo sporcularının branşlarını genel anlamda sevindikleri ve bu branşta ilerlemeyi istedikleri sonucuna ulaşılmıştır. Son olarak Taekwondo'nun güncel durumu özelinde sporcu görüşlerinin incelendiği Yılmaz (2009) tarafından hazırlanan çalışmada, Taekwondo'nun toplumumuzda henüz istenen yaygınlığa ulaşmadığı, buna yönelik olarak medyanın tanıtım ve bilinirlik açısından büyük bir etken olduğu ifade edilmiştir. İncelenen çalışma sonuçları ve bu çalışma kapsamında ulaşılan sonuçlardan hareketle, Taekwondo sporcuları özelinde; Taekwondo'nun Türkiye'de istenilen popüleriteye ulaşmadığı, sporun yerine getirilmesi hususunda çeşitli olumsuz durumların yaşandığı ve bu durumun da sporcuların motivasyonunu olumsuz yönde etkilediği, branşın bilinirliğini artırmak adına medyanın önemli bir unsur olduğu ifade edilebilir.

Çalışmada ulaşılan bir diğer bulgu sporcuların pasif kalmak, rakibin kafa bölgesine vurmak, hakeme itiraz etmek, düşen rakibe vurmak gibi hususların en çok ceza alan davranışlar arasında yer aldığı belirlenmiştir. Bu hususta literatür incelendiğinde Taekwondo branşı özelinde maç süresince yaptırımlara sebebiyet veren davranışlara ilişkin çeşitli saptamalar yapıldığı buna karşın konu özelinde hazırlanan çalışma sayısının oldukça sınırlı olduğu gözlemlenmektedir. Aydemir ve Yılmaz (2022) tarafından yürütülen çalışmada Taekwondo'da ceza sisteminin güncellendiği, yeni sisteme göre cezalarda da bazı değişiklikler görülmekte

olduğu açıklanmıştır. Ayrıca Taekwondo sporcularının stres, motivasyon, sporcu performansı, müsabaka süresi, raunt üstünlüğü, hakem hataları, alışkanlıklar gibi ceza faktörlerini etkileyen pek çok unsurun olduğunu belirttiği gözlemlenmektedir.

Araştırmada Taekwondo sporcularının bu branşı yerine getirmek ve bu anlamda yeterli hissetmek için farklı özelliklere sahip olduğu/olması gerektiği belirlenmiştir. Bu noktada Taekwondo sporcularının kararlılık, esneklik, hız, güç, hırs, disiplin, mental dayanıklılık gibi hususların yeterlik açısından oldukça önemli faktörler olduğunu açıkladıkları gözlemlenmektedir. Koçyiğit vd. (2022) çalışmasında Taekwondo sporcularının fiziksel anlamda branşa uygun olması gerektiği ve doğru tekniğin önemli olduğunu açıkladığı gözlemlenmektedir. İhsan vd. (2020) çalışmasında ise zihinsel dayanıklılık ve spora olan adanmışlığın Taekwondo sporcularında önemli faktörler oldukları açıklanmıştır. İncelenen ve bu çalışma kapsamında ulaşılan sonuçlardan hareketle; Taekwondo sporcuları doğru eğitim ve pratikle bu zorlu dövüş sanatında ustalaşmak için gereken esnekliği, dengeyi, bacak gücünü, hızı ve koordinasyonu geliştirebilirler. Taekwondo beceri ve tekniklerinin tutarlı bir şekilde uygulanması ve hedefe yönelik egzersiz yapılması her sporcunun bu sporda ilerlemesine yardımcı olabilir, şeklinde ifade edilebilir.

Bu çalışma kapsamında ulaşılan bir diğer sonuç ise Taekwondo'nun sporculara yönelik dezavantajlarıdır. Bu noktada ulaşılan sonuçlar sporcuların; parmak kırılması, diz ağrısı, stres, yaralanma riski, lif kopması, kas yırtılması vb. gibi dezavantajları belirttiği saptanmıştır. Bu hususta literatür incelendiğinde benzer sonuçlara ulaşıldığı gözlemlenmektedir (Ju-Sik, 2019; Liu ve Jia, 2023).

Son olarak araştırmada sporcuların Taekwondo branşına yönelik olarak statüsünü, korumak, ülkeye altın madalya getirmek, dünya şampiyonu olmak, iyi bir antrenör olmak gibi beklentileri olduğu saptanmıştır. Bu noktada literatür incelendiğinde Alibaz vd. (2006) tarafından hazırlanan çalışmada sporcuların yaptıkları spordan beklentiler arasında, milli takıma seçilmek, milli olmak hedeflerinin olduğu, Tuğran (2022) tarafından hazırlanan çalışmada ise benzer sonuçlara ulaşıldığı gözlemlenmektedir.

Sonuç olarak, Taekwondo'nun yaygınlaştırılması için geniş kapsamlı bir strateji geliştirilmesi gerekebilir. Toplumun bu sporu daha iyi anlaması ve benimsemesi için bilinçlendirme kampanyaları düzenlenebilir, yerel kulüpler ve okullarla iş birliği yapılabilir, sporun eğitici yönleri vurgulanabilir. Ayrıca, sporcuların sağlık ve güvenliklerini korumak için daha fazla önlem alınması önemli bir husustur.

KAYNAKÇA

- Alibaz, A., Gündüz, N., & Şentuna, M. (2006). Türkiyede üst düzey taekwondo, karate ve kick-boks sporcularının bu spor branşına yönelmelerine teşvik eden unsurlar, yapma nedenleri ve geleceğe yönelik beklentileri. *Spor metre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 4(3), 91-102.
- Aydemir, B., & Yılmaz, D. S. (2022). Taekwondonun güncellenen kuralları ile ilgili sporcu, antrenör ve hakem görüşlerinin incelenmesi. *Akdeniz Spor Bilimleri Dergisi*, 5(Özel Sayı 1), 324-337.
- İhsan, S., Samet, S. A. Ğ., & Demir, A. P. (2020). Sporda zihinsel dayanıklılık: taekwondo sporcularında bir inceleme. *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 22 (4), 131-147.
- Ju-Sik, P. (2019). The effect of functional training on the physical strength factor of elite taekwondo athletes. *Kinesiology*, 4(1), 1-7.
- Koçyiğit, B., Çimen, E., & Pepe, O. (2022). Taekwondo sporcuların başa çıkma yeterliliklerinin incelenmesi. *Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 3(2), 45-51.
- Liu, F., & Jia, H. (2023). Influence of high-intensity training on the taekwondo athletes' performance. *Revista Brasileira De Medicina Do Esporte*, 29, E2022_0395.
- Tuğran, G. (2022). Taekwondo Sporcularının Taekwondo Branşına Başlamalarına Etki Eden Unsurlar, Memnuniyet Düzeyleri Ve Geleceğe Yönelik Beklentileri (Master's Thesis, Sağlık Bilimleri Enstitüsü).
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin.
- Yılmaz, S. (2009). Sporun Toplumaya Yaygınlaştırılmasında Medyanın Etkisi (Taekwondo Örneği) (Master's Thesis, Sağlık Bilimleri Enstitüsü).

**A REVIEW OF THE EFFECT OF NEUTRAL CARBON WASTE AS BITUMEN
ALTERNATIVE BINDER**

Yusuf Babangida ATTAHIRU

Faculty of Civil Engineering, Universiti Teknologi Malaysia, 81310 UTM Skudai, Johor Bahru, Johor, Malaysia. Department of Civil Engineering, Faculty of Engineering, Kebbi State University of Science and Technology, Aliero, 1144, Kebbi State, Nigeria.

Azman MOHAMED*

Faculty of Civil Engineering, Universiti Teknologi Malaysia, 81310 UTM Skudai, Johor Bahru, Johor, Malaysia.

Email:azmanmohamed.kl@utm.my

K. PARAMESVARAN

Kamunting Premix Plant Sdn Bhd (158038-U), Lot 4188, Jalan Perusahaan 3, Kamunting Industrial.

Jabir ALLAMI

Department of Civil Engineering, Faculty of Engineering, Kebbi State University of Science and Technology, Aliero, 1144, Kebbi State, Nigeria.

Abstract:

This paper provides neutral carbon waste (NCW) as an advanced alternative to bitumen binders. NCWs are useful for the production of asphalt to facilitate extra discharges released by vehicles. These waste materials are also useful for the decrease of greenhouse gases (GHGs) in the pavement construction industry. Converting conservative products into bitumen alternative binders will decrease the initial cost of construction, invention temperature, GHGs, and carbon discharges without affecting the life span, durability, and performance of the pavement. Several discarded resources could be reused to increase the physical stability of a roadway. Most of these resources can be transformed into cash and the contamination can as well be transformed into a sustainable solution. Therefore, neutral products can be incorporated into asphalt for the sustainable construction of airport pavements, surfacing of the pavements, conserving wood, retaining walls, roofing, gravel walls, waterproofing, and so on. The effects of NCW, engineering applications of bitumen, the expectation of bitumen binders, and positive, neutral, and negative carbons are judgmentally reviewed in this study. Similarly, pavement construction incorporated NCW, and the potential reduction of carbon emissions is summarised. However, previous studies have shown that the use of NCW is sustainable with the benefit of lessening carbon emissions in the pavement industry. Based on global investigations on the effects of NCW as bitumen alternative binders, there are ethical predictions use of these materials in the road construction industry. This review discovered that the integration of NCW in the pavement industry yields the best performance of a pavement structure. The previous studies do not critically review the effects of NCW as a bitumen alternative binder. Therefore, there is a need for additional reviews on NCW, especially on pavement structures.

Keywords: Neutral carbon waste, alternative binders, positive carbon, negative carbon.

INTRODUCTION

Neutral carbon waste (NCW) is well-defined as zero or free carbon materials proficient for achieving low or free carbon releases by a compatible reserved amount with an equivalent magnitude confiscated or balanced carbon, [1,2]. According to Rahman et al [3], NCW is the state of free CO₂ discharges and can be realized by harmonizing discharges of CO₂ with its releases or by removing discharges from the environs. Numerous carbon materials can be reprocessed to increase the durability and strength of roadways [7,8]. It should be noted that approximately all NCW can be transformed from conservation to pavement consumption.

However, Boluk [6] discovered that NCW plays a vital role in making hydrogen and fossil fuels by shifting the policy from conservation to consumption. Steinbach [7] also discovered NCW to be useful for the production of asphalt to fascinate extra discharges released by autos. According to Huang [13] and Salehi [14], if carbon dioxide is the chief example of a GHG, then correlated GHGs are hydrocarbons, carbon monoxide, and fossil-free fuels are hazardous materials.

Significance of Neutral Carbon Waste

Several countries have vowed to turn into carbon-neutral or negative countries by 2050. Some of these countries comprise Sweden, Spain, South Korea, Vatican City, Scotland, New Zealand, Norway, Iceland, Maldives, Costa Rica, Denmark, and Canada. Nonetheless, without low cost in NCW, countries, and industries are likely to shift over to recyclable resources. Therefore, converting conservative products into bitumen alternative binders will decrease the initial cost of construction, invention temperature, GHGs, and carbon discharges without affecting the life span, durability, and performance of the pavement. Table 1 shows different countries with prospects carbon contents.

Table 1 Countries with prospects of neutral carbon contents [112,113].

S/No.	CNC	CNQ (%)	Net control from RM (%)	Survey Year	ACN Year
1	Canada	96	99	2012	2025
2	Costa Rica	48	95	2008	2026
3	Iceland	36	82	2009	2032
4	Maldives	38	60	2012	2050
5	New Zealand	49	89	2009	2032
6	Norway	36	74	2009	2032
7	Scotland	72	100	2015	2025
8	South Korea	32	78	2010	2031
9	Spain	47	83	2012	2028
10	Sweden	17	58	2008	2046

Legend: CNC = Carbon neutral country, CNQ = Carbon neutral quantity, RM = Recyclable material, and ACN = Anticipated carbon neutrality.

ENGINEERING APPLICATIONS OF BITUMEN

The leading bitumen application worldwide is mainly for pavement construction [12]. This material (bitumen) has been utilized extensively to construct water-resistant ships [13]. Numerous partial replacement materials such as used engine oil and coal ash can be incorporated with bitumen to safeguard civil engineering structures [14]. According to Herodotus (a historian from Greece), the cement used for the construction of Babylon's walls was invented using bitumen [15]. Joseph Nicephore (a French Scientist), believed that bitumen has taken first and is

well recognized in the world in terms of construction material due to its sunlight and temperature resistivity [16].

According to Mhlongo [17], bituminous products are usually utilized for the sustainable construction of airport pavements, surfacing of the pavements, conserving wood, retaining walls, roofing, gravel walls, waterproofing, and so on. Bitumen can be applied in so many areas such as paving (85%), roofing (10%), and other uses (5%) (Figure 1), but in the field of civil engineering, it has numerous applications which include but not limited to the following [54,24]:

- i. Bitumen can be used for the construction of airports, railways, terminals, parking lots, platforms, runways, and so on.
- ii. It can be used as a waterproofing agent, for example, household roofing, sound roofing, stone walls, retaining walls, etc.
- iii. It can be used for surfacing airdrome runways and bikeways.
- iv. It can be used for gum flooring for industries and workshops.
- v. Bitumen can also be used for preserving wood and timbers and lining canals to minimize erosion.
- vi. It can also serve as a damp-proof course (DPC) in masonry works.
- vii. Bitumen can be used for the construction of overhead tank foundations, and
- viii. It serves as a material for joint sealing.

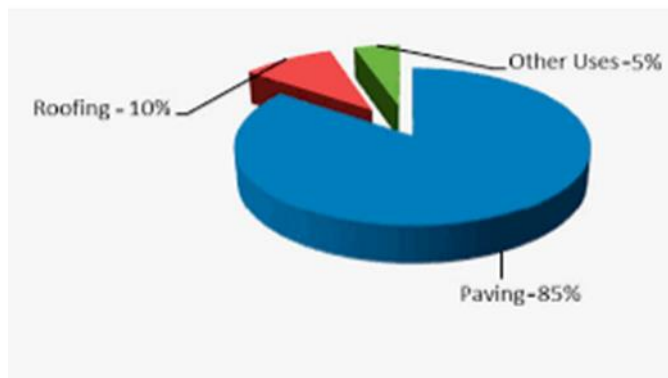

Fig. 1. General summary of bitumen applications [20].

However, bitumen emulsion, polymer-modified bitumen, and penetration bitumen are widely used for railway track construction and the rate of heavy vibrations & noise sound are decreased as noise barrier [21]. A study performed by Fini et al [22] revealed that bitumen has been confirmed to be more operative on both applications of heavy loads and high speed on railway tracks. Figure 2 shows the process and production of bitumen in manufacturing sectors.

Fig. 2. Process and production of bitumen application [23].

In marine production industries, bitumen is applied for hydraulic structures, for instance; groundwater tunnels, the lining of canals, embankment protection, sea resistance, and the construction of dams [24]. For manufacturing sectors, bitumen can be applied in wrapping papers, electrical cables and or insulation of junction boxes, gum for balconies roofing, manufacturing of duplex papers, and linoleum [25]. In summary, one disadvantage of bitumen application is that it requires a very high temperature for production, for example, hot mix asphalt pavement [26].

Expectations of Bitumen Binders

The first global bitumen expectation agreement debuted in the Shanghai Future Exchange (SFE) in October 2013 and aimed at the sustainable operation of factories, wholesalers in bitumen production, and the consumers of the commodity (bitumen) [27]. According to Kumar [27], the finishing commodity for distribution needs to be checkmated by the Government of SFE and should follow excellence conditions designated in the delivery rules of bitumen expectations. According to the same researcher (2013), the requirements for the amendment require a better comprehension to ensure that material specification for amendment would be able to meet the pertinent conditions for using accessible machinery and amenities at a judicious price [27]. According to marketing monetary worldwide macro representations and specialists' anticipation, bitumen is anticipated to market at 3089.740 CNY per tonne towards the end of this quarter [28]. Therefore, Vichoo [28] suggested that bitumen expectation is projected to be around 3382.040 CNY in twelve months. Figure 3 gives a clear description of the said bitumen projection.

Fig. 3. Projection of bitumen [28].

Positive, Neutral, and Negative Carbons

The theory of carbon waste involves supplementary GHGs acquired about carbon dioxide equivalent [29]. Pearson et al [30] suggested that the negative climate reproduces the richness of supplementary GHGs in the climate variation, Swaroopa [31] revealed that carbon materials for the pavement construction aid address contamination from GHGs. This is simply because of the immense degrees of normal aggregate resources being utilized in the manufacturing sector [32]. Numerous discarded resources can be reused to increase the bodily stability of a roadway [33]. Most of these resources can be transformed into money and the contamination can also be transformed into a sustainable solution [34]. According to research executed by

Sanna [35], if carbon materials are to be fully utilized, then the conservative resources can be transformed into consumption resources. Furthermore, carbon materials yield an essential role in making fossil and hydrogen fuels more secure for the benefit of society [35]. The process of carbon revolutions is described in Figure 4.

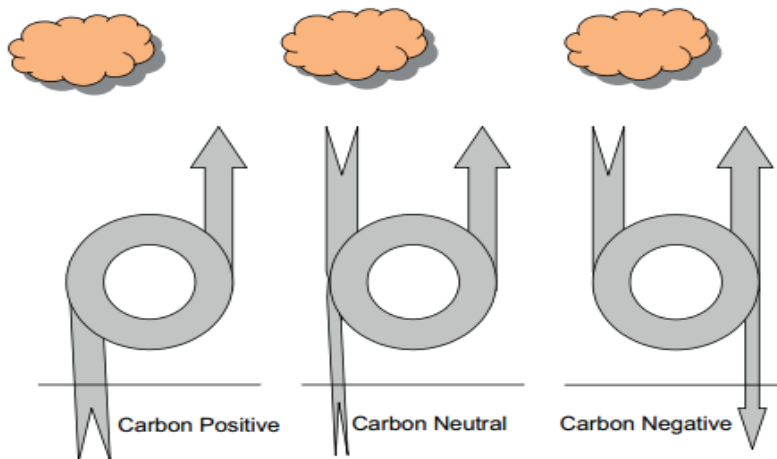

Fig. 4 The process of carbon positive, carbon neutral, and carbon negative [36].

The usage of CO₂ nullification for biofuels does not simply decrease worldwide warming but likewise delivers a satisfactory, unrestricted carbon product for the immediate prospect [7]. Cyclical revolution should comprise the transformation of CO₂ and CH₄ (methane) [37]. Figure 5 demonstrates a cyclic transformation of free or null carbon emission for numerous recyclable resources such as solar, wind, hydro, geothermal, ocean, etc. [38].

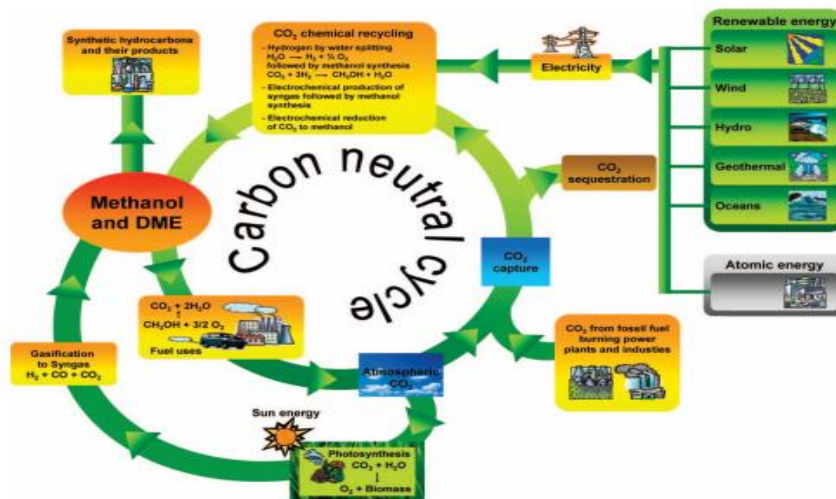

Fig. 5. Cyclic transformation of neutral carbons [38]

PAVEMENT CONSTRUCTION INCORPORATING NCW

Approximately 85% of the roads constructed in Singapore and India are constructed with NCW [39]. For example, Singapore uses steel slag to construct most of its roads, whereas India uses recycled plastic to construct most of its roads in the country. Support for using NCW for pavement construction is growing with rising volumes of CO₂ in the environment [40]. The

worldwide warming anticipation and CO₂ challenges to the surroundings and climate have developed by 37.30% from 1990 to 2017 as a result of GHG discharges [41]. According to Huang (2009), pavement-constructed NCW can decrease GHGs and CO₂ exonerations if built properly [42]. Figure 6 shows pavements constructed with free or fewer carbon discharges.

Fig. 6. Pavement constructed with lesser carbon emissions [43]

According to Theroux [44], pavements constructed with NCW can increase the life span, require less maintenance, and help the formation of innovative societies. Pavement comprises various manufacturing resources and bio-oil waste that release zero or neutral carbon discharges [45]. Figure 7 displays the various transformations of engineering resources for sustainable pavement construction [46].

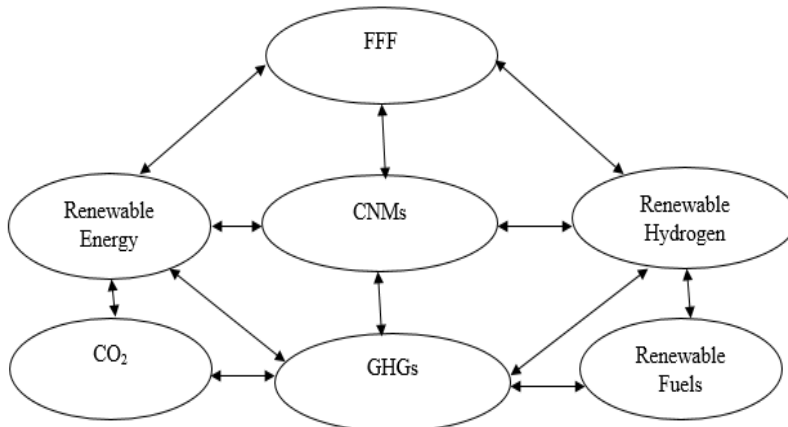

Fig. 7. Transformation of engineering products [46]

Potential Reduction of Carbon Emission

The policies to decrease carbon discharges and realize NCW can be distinguished into four methods namely: carbon reclamation, carbon reduction, carbon confiscation, and carbon neutral series [47]. According to ZOU et al [47], carbon reclamation means reprocessing materials by energy, hydrogen, and temperature. Reclamation by energy is the consumption of hydropower, wind energy, photo power, and supplementary green energy to substitute thermal energy [5], and [48] reclamation by hydrogen is the renewal of hydrogen to substitute aged hydrogen. Goel [26] discovered that the reclamation by temperature is the application of warm air resources and geothermal products to substitute fossil fuel heating systems. Carbon deduction generally comprises power preservation and technology development [49]. In the production sector, the

above methods mostly contain enhancement of energy application and capability productivity, and deduction of the demonstrated carbon discharges of steel slag, plastic, cement, etc. [50]. Yang [51] revealed that the discharges of the carbon black can accordingly be decreased fundamentally [52]. Carbon confiscation means the removal of CO₂ produced by extensive warm air energy production, biochemical plants, and production of steel plants, etc. Hence; carbon black content in the surroundings can be decreased by practical methods [53]. Nevertheless, the carbon neutral cycle comprises synthetic carbon transformation, and this material can be converted by applying biological or biochemical approaches to transform CO₂ into suitable biochemical products [54]. The policy of CO₂ discharge deduction under the global carbon contribution as of 2020 towards 2050 is depicted in Figure 8 [55].

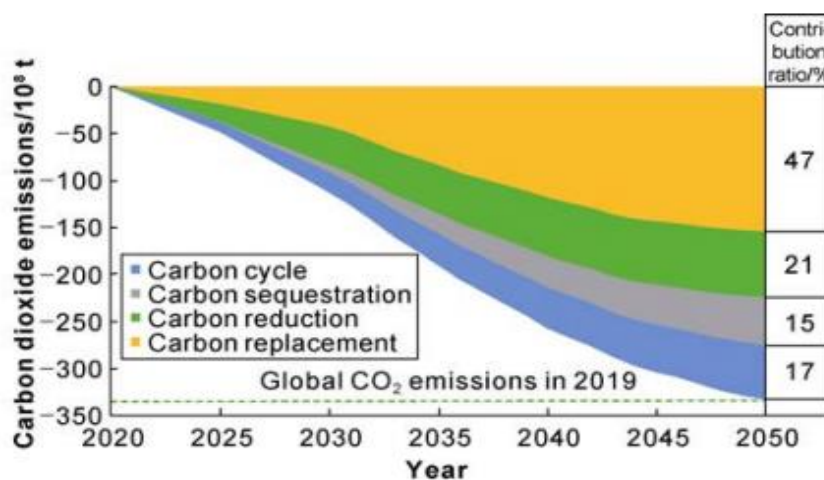

Fig. 8. Future global contribution to the carbon cycle, sequestration, reduction, and replacement from 2020 to 2050 [55].

CONCLUDING REMARKS AND RECOMMENDATIONS

Neutral carbon waste plays a vital role in the pavement construction industry. These materials can be applied in many fields to provide a sustainable structure. The incorporation of neutral carbon waste in the pavement industry yields the best performance of a pavement structure. These materials can also consume carbon emissions because of their neutrality content. Therefore, the utilization-based responsibility for carbon releases varies from non-operational to production-based records because of importations and exportations of facilities whether openly or in secret. The universal warming perspective policy is used to transform greenhouse gases into corresponding quantities of carbon dioxide by measuring the radiative possessions for 100 years. Future studies on positive and negative carbon materials are highly needed for the benefit of present and future researchers.

ACKNOWLEDGMENTS

The financial funding from Universiti Teknologi Malaysia (UTM) in the form of a grant (Vot No: Q. J130000.2451.04G54) is highly respected and appreciated.

REFERENCE

- [1] Y. Babangida, M. A. Aziz, K. Anuar, F. Abdul, And M. Imran, "A Review On Green Economy And Development Of Green Roads And Highways Using Carbon Neutral Materials," *Renew. Sustain. Energy Rev.*, Vol. 101, No. November 2018, Pp. 600–613, 2019.
- [2] H. Lovell And D. Mackenzie, "Accounting For Carbon: The Role Of Accounting Professional Organizations In Governing Climate Change," *Antipode*, Vol. 43, No. 3, Pp. 704–730, 2011.
- [3] F. A. Rahman *Et Al.*, "Pollution To The Solution: Capture And Sequestration Of Carbon Dioxide (Co₂) And Its Utilization As A Renewable Energy Source For A Sustainable Future," *Renew. Sustain. Energy Rev.*, Vol. 71, Pp. 112–126, 2017.
- [4] K. Bhandari And A. Shukla, "Carbon Footprint: A Tool To Quantify The Impact Of Road Construction On The Environment," *J. East. Asia Soc. Transp. Stud.*, Vol. 9, No. Zuidgeest 2006, Pp. 740–755, 2011.
- [5] M. Espinoza *Et Al.*, "Carbon Footprint Estimation In Road Construction: La Abundancia-Florencia Case Study," *Sustain.*, Vol. 11, No. 8, Pp. 1–13, 2019.
- [6] G. Bölük And M. Mert, "Fossil & Renewable Energy Consumption, Ghgs (Greenhouse Gases) And Economic Growth: Evidence From A Panel Of Eu (European Union) Countries," *Energy*, Vol. 74, No. C, Pp. 439–446, 2014.
- [7] M. Steinberg, "Fossil Fuel Decarbonization Technology For Mitigating Global Warming," *Int. J. Hydrogen Energy*, Vol. 24, No. 8, Pp. 771–777, 1999.
- [8] M. Cock And B. Hopwood, "Global Warning: Socialism And The Environment," *Milit. Labour London*, 1996.
- [9] Y. Huang, Y. Ning, T. Zhang, And J. Wu, "Measuring Carbon Emissions Of Pavement Construction In China," *Sustain.*, Vol. 8, No. 8, Pp. 1–13, 2016.
- [10] A. Sanna, M. R. Hall, And M. Maroto-Valer, "Post-Processing Pathways In Carbon Capture And Storage By Mineral Carbonation (C_{cs}m) Towards The Introduction Of Carbon Neutral Materials," *Energy Environ. Sci.*, Vol. 5, No. 7, Pp. 7781–7796, 2012.
- [11] I. Japan's Ministry Of Energy, Trade, "Green Growth Strategy Through Achieving Carbon Neutrality In 2050," *Japan's Ministry. Energy, Trade, Ind.*, 2020.
- [12] L. Li, Æ. C. H. Benson, And Æ. T. B. Edil, "Sustainable Construction Case History : Fly Ash Stabilization Of Recycled Asphalt Pavement Material," Pp. 177–187, 2008.
- [13] A. Das And A. K. Swamy, "Reclaimed Waste Materials In Sustainable Pavement Construction," Pp. 419–438.
- [14] "Performance Evaluation Of Warm Mix Asphalt Involving Natural Zeolite And Reclaimed Asphalt Pavement (Rap) For Sustainable Pavement Construction," *Constr. Build. Mater.*, Vol. 174, Pp. 576–585, 2018.
- [15] A. M. El-Shorbagy, S. M. El-Badawy, And A. R. Gabr, "Investigation Of Waste Oils As Rejuvenators Of Aged Bitumen For Sustainable Pavement," *Constr. Build. Mater.*, Vol. 220, Pp. 228–237, 2019.
- [16] C. Plati, "Sustainability Factors In Pavement Materials, Design, And Preservation Strategies : A Literature Review," *Constr. Build. Mater.*, Vol. 211, Pp. 539–555, 2019.
- [17] S. M. Mhlongo, O. S. Abiola, J. M. Ndambuki, And W. K. Kupolati, "Use Of Recycled Asphalt Materials For Sustainable Construction And Rehabilitation Of Roads," 2014.
- [18] A. Jamshidi And G. White, "Use Of Recyclable Materials In The Pavement Construction For Environmental," No. February 2019.
- [19] E. Rochishnu, A. Ramesh, And V. Venkat, "Materials Today : Proceedings Sustainable

- Pavement Technologies - Performance Of High Rap In Wma Surface Mixture Containing Nano Glass Fibers," *Mater. Today Proc.*, No. Xxxx, 2020.
- [20] J. A. Murray, "Asphalt And Asphalt Paving Materials," *Asph. Paving Mater.*, Pp. 1–7, 2012.
- [21] P. Taylor, J. Santos, A. Ferreira, And G. Flintsch, "International Journal Of Pavement Engineering A Life Cycle Assessment Model For Pavement Management: Road Pavement Construction And Management In Portugal," No. December 2014, Pp. 37–41.
- [22] E. H. Fini *Et Al.*, "Chemical Characterization Of Biobinder From Swine Manure: Sustainable Modifier For Asphalt Binder," No. November, Pp. 1506–1513, 2011.
- [23] S. Geetha, M. Selvakumar, And S. Muthulakshmi, "Characteristics Of Polymer Modified Reclaimed Bitumen And Aggregate As A Sustainable Pavement Material Characteristics Of Polymer Modified Reclaimed Bitumen," 2021.
- [24] P. Products, H. M. Groups, And C. B. December, "Bitumens And Bitumen Derivatives," No. 92, 1992.
- [25] K. Blazejowski, H. Peciakowski, And H. M. Binders, "Bitumen Handbook," No. January, 2021.
- [26] A. Goel And A. Das, "Emerging Materials In Highway Construction And Their Innovative Applications," No. March, Pp. 1–12, 2004.
- [27] P. Kumar And T. Khan, "Evaluation Of Physical Properties Of Sulphur Modified Bitumen And Its Resistance To Ageing," Pp. 13104–13107, 2013.
- [28] H. J. J. Vkhoo, D. V. K. Phvd, D. V. Elwxphq, V. Prglilhu, And D. Q. G. Iloohu, "Performance Evaluation Of Asphaltic Concrete Incorporating Milled Egg-Shell Ash (Mesa) As Bitumen Strength Modifier And Filler."
- [29] A. Padilla-Rivera, B. Amor, And P. Blanchet, "Evaluating The Link Between Low Carbon Reduction Strategies And Its Performance In The Context Of Climate Change: A Carbon Footprint Of A Wood-Frame Residential Building In Quebec, Canada," *Sustain.*, Vol. 10, No. 8, Pp. 1–20, 2018.
- [30] B. R. J. Pearson *Et Al.*, "Energy Storage Via Carbon-Neutral Fuels Made From Co₂, Water, And Renewable Energy," Vol. 100, No. 2, 2012.
- [31] S. Swaroopa Kar, "Estimation Of Carbon Footprints Of The Bituminous Road Construction Process," *J. Civ. Environ. Eng.*, Vol. 05, No. 06, Pp. 5–8, 2016.
- [32] A. Fernández-Braña, G. Feijoo, And C. Dias-Ferreira, "Turning Waste Management Into A Carbon Neutral Activity: Practical Demonstration In A Medium-Sized European City," *Sci. Total Environ.*, Vol. 728, P. 138843, 2020.
- [33] G. P. Hammond And C. I. Jones, "Embodied Energy And Carbon In Construction Materials," *Proc. Inst. Civ. Eng. Energy*, Vol. 161, No. 2, Pp. 87–98, 2008.
- [34] H. Ying, Y. Du, J. Ren, K. Li, And J. Chen, "The Development Trend Of New Pavement Materials," *Iop Conf. Ser. Earth Environ. Sci.*, Vol. 546, No. 4, 2020.
- [35] A. Sanna, M. R. Hall, And M. Maroto-Valer, "Post-Processing Pathways In Carbon Capture And Storage By Mineral Carbonation (Ccs_m) Towards The Introduction Of Carbon Neutral Materials," *Energy Environ. Sci.*, Vol. 5, No. 7, Pp. 7781–7796, 2012.
- [36] I. C. Program, "Construction And Civil Engineering Approach And Data Requirements."
- [37] M. R. Raupach *Et Al.*, "Global And Regional Drivers Of Accelerating Co₂ Emissions," *Proc. Natl. Acad. Sci.*, Vol. 104, No. 24, Pp. 10288–10293, 2007.
- [38] G. A. Olah, A. Goepfert, And G. K. S. Prakash, "Chemical Recycling Of Carbon Dioxide To Methanol And Dimethyl Ether: From Greenhouse Gas To Renewable, Environmentally Carbon Neutral Fuels And Synthetic Hydrocarbons," *J. Org. Chem.*, Vol. 74, No. 2, Pp. 487–498, 2008.

- [39] I. M. Khan, S. Kabir, M. A. Al-Hussain, And F. F. Almansoor, "Asphalt Design Using Recycled Plastic And Crumb-Rubber Waste For Sustainable Pavement Construction," *Procedia Eng.*, Vol. 145, Pp. 1557–1564, 2016.
- [40] S. Insight, G. Status, And C. Notes, "Waste To Energy," Pp. 1–14, 2013.
- [41] E. Ferluga, "2. Energy Sources Can Be Categorized As Renewable Or Non-Renewable 5. Fossil Fuels Are Non-Renewable, But Not All Non-Renewable Energy Sources Are Fossil Fuels," Pp. 1–7.
- [42] Y. Huang, R. Bird, And O. Heidrich, "Development Of A Life Cycle Assessment Tool For Construction And Maintenance Of Asphalt Pavements," *J. Clean. Prod.*, Vol. 17, No. 2, Pp. 283–296, 2009.
- [43] P. Zapata And J. A. Gambatese, "Energy Consumption Of Asphalt And Reinforced Concrete Pavement Materials And Construction," *J. Infrastruct. Syst.*, Vol. 11, No. 1, Pp. 9–20, 2005.
- [44] G. Thenoux, Á. González, And R. Dowling, "Energy Consumption Comparison For Different Asphalt Pavements Rehabilitation Techniques Used In Chile," *Resour. Conserv. Recycle.*, Vol. 49, No. 4, Pp. 325–339, 2007.
- [45] A. Copeland, "Reclaimed Asphalt Pavement In Asphalt Mixtures: State Of The Practice," 2011.
- [46] A. Horvath, "A Life-Cycle Analysis Model And Decision-Support Tool For Selecting Recycled Versus Virgin Materials For Highway Applications," *Recycl. Mater. Resour. Cent. Proj.*, No. 23, 2004.
- [47] C. Zou *Et Al.*, "The Role Of New Energy In Carbon Neutral," *Pet. Explore. Dev.*, Vol. 48, No. 2, Pp. 480–491, 2021.
- [48] A. Bidaj, I. Premti, And H. Cullufi, "Advanced Construction Materials For Highway Applications," Pp. 173–175, 2015.
- [49] D. Chong And Y. Wang, "Impacts Of Flexible Pavement Design And Management Decisions On Life Cycle Energy Consumption And Carbon Footprint," *Int. J. Life Cycle Assess.*, Vol. 22, No. 6, Pp. 952–971, 2017.
- [50] T. Ishihara And P. Sofronis, "Focus On Carbon-Neutral Energy Science And Technology," *Sci. Technol. Adv. Mater.*, Vol. 19, No. 1, Pp. 484–485, 2018.
- [51] Y. Huang, B. Hakim, And S. Zammataro, "Measuring The Carbon Footprint Of Road Construction Using Changer," *Int. J. Pavement Eng.*, Vol. 14, No. 6, Pp. 590–600, 2013.
- [52] Y. G. Yang, Y. Shen, S. G. Shao, And X. F. Li, "Retrospect And Prospect Of China's Low Carbon Road Research," *Appl. Mech. Mater.*, Vol. 409–410, Pp. 646–650, 2013.
- [53] G. Zanchi, N. Pena, And N. Bird, "Is Woody Bioenergy Carbon Neutral? A Comparative Assessment Of Emissions From Consumption Of Woody Bioenergy And Fossil Fuel," *Gcb Bioenergy*, Vol. 4, No. 6, Pp. 761–772, 2012.
- [54] United Nations, *Moving Towards A Climate-Neutral Un. The Un System's Footprint And Efforts To Reduce It*. 2010.
- [55] Cemex S.A.B. De C.V., "Cemex Position On Climate Change: Our Contribution Towards A Carbon Neutral World," P. 23, 2020.

**EMPOWERING ACID ATTACK SURVIVORS: THE TRANSFORMATIVE WORK
OF CHHANV FOUNDATION**

Aditi, B.A.
Sharda University.

Harshita Bharti, B.A.
Sharda University.

Mansi Chauhan, B.A. HONS
Sharda University.

Assistant Professor, Dr. Raf Raf Shakil ANSARI
Sharda University.

Abstract

In India, numerous women suffer from acid attacks, stemming from a lot of reasons, most of which include rejected marriage proposals or domestic conflicts. These assaults cause severe harm, both physically and psychologically. Rajasthan emerged as the state with the highest number of acid attacks in 2021, as per a survey. However, with the introduction and advancement of technologies, it has become comparatively easier to combat this issue with certain necessary reforms from the Acid Attack Prevention Foundations. The Chhanv Foundation, based in Noida, Uttar Pradesh, is one such foundation, which has been working tirelessly since 2013 towards eradicating acid attacks from our society by creating awareness about the heinous act of acid attack and its consequences. They identify and assist victims and provide them crucial medical, financial, and emotional support. The foundation not only gives the victims a home to live and a workspace to be employed, but they also give them a second chance at life by giving them a safe place. Chhanv Foundation has succeeded in helping over 100 acid attack survivors all over India in the past few years. The purpose of this research is to survey Chhanv Foundation to understand how the organisation works for the survival and empowerment of acid attack survivors. The paper focuses on how Chhanv Foundation stands as a ray of light for the acid attack victims by illuminating a path towards empowerment, healing, and a brighter future. By fostering awareness about the plight of acid attack survivors and introducing various programs for the betterment of survivors, the Chhanv Foundation not only transforms individual lives but also catalyses broader shifts towards a more compassionate society.

Introduction

The Chhanv Foundation is an Indian non-governmental organisation (NGO) that works to support survivors of acid attacks. Chhanv Foundation is also known as Stop Acid Attacks. Established in 2014 by Laxmi Agarwal, an acid attack survivor herself, the foundation aims to bring about social change by raising awareness, providing rehabilitation and legal aid, and empowering survivors to lead fulfilling lives. They offer various services including medical assistance, legal aid, rehabilitation, and advocacy for policy changes to prevent acid violence. The foundation also promotes awareness and campaigns against acid attacks in society. Acid attacks are vicious acts of violence where corrosive substances are intentionally thrown at someone, usually resulting in severe physical and psychological harm. These attacks often leave victims with disfigured faces and bodies, causing long-term physical and emotional trauma. Chhanv Foundation gave voice to acid attack survivors through its campaign Stop Acid Attacks in 2013. They redefined the definition of rehabilitation by advocacy for the acid attacks followed by providing Medical Assistance, Legal Assistance, Education, etc. The genesis of Chhanv Foundation lies in the personal journey of Laxmi Agarwal, who survived a brutal acid attack at the age of 15. Instead of succumbing to despair, Laxmi chose to fight against the injustice and stigma faced by acid attack survivors. Her resilience and determination inspired the creation of the foundation, which has since become a beacon of hope for countless survivors across India.

Conduction surveys on organisation working for survivors of acid attacks is essential because these working bodies provide a lifeline for survivors of one of the most horrific forms of violence. These foundations offer comprehensive support that encompasses medical, psychological, legal, and socioeconomic assistance. Survivors often require extensive medical treatment, including surgeries and rehabilitation, to recover physically from their injuries. The psychological trauma of an acid attack can be long-lasting, and foundations offer counseling and mental health support to help survivors cope with the emotional aftermath.

Furthermore, acid attack foundations such as Chhanv play a crucial role in raising awareness about the prevalence and brutality of acid violence. By educating the public, they challenge stereotypes and misconceptions, thereby reducing stigma and fostering empathy towards survivors. This awareness-raising also extends to policymakers, advocating for stronger laws and better enforcement to prevent acid attacks and ensure justice for survivors. Moreover, acid attack foundations serve as a beacon of hope for survivors by providing a safe space where they can access resources, share their experiences, and connect with others who have gone through similar ordeals. This sense of community support is invaluable in helping survivors rebuild their lives and regain their confidence and self-esteem. Additionally, these foundations empower survivors by offering vocational training, job placement assistance, and entrepreneurship opportunities. Economic independence is crucial for survivors to regain control over their lives and break free from cycles of dependency and vulnerability.

In essence, acid attack foundations are necessary because they address the multifaceted needs of survivors, advocate for systemic change, challenge societal attitudes, and empower individuals to overcome the trauma and stigma of acid violence. They are instrumental in creating a more inclusive and compassionate society where all individuals can live free from the fear of such devastating attacks. The Chhanv Foundation is located in Noida with headquarter in Noida Sector 46. The operations, strategy, and co-ordinations are supervised by the Headquarter. The organisation is founded by a group of young people mostly from a

journalism background and who are also prominent figures in social activism and advocacy in India. The organisation is set up by Mr. Alok Dixit, a prominent Social Activist & headed by him as Counselling Director and Mr. Ashish Shukla as Executive Director.

Literature review

The attitude of people towards acid attacks has gradually evolved over time due to increased awareness, advocacy efforts, legal reforms, and changing social norms. Here are some key factors contributing to the change in attitude.

Laws regarding acid attacks in India have evolved over time to address the specific nature and severity of this form of violence. Criminal Law (Amendment) Act, 2013: This amendment introduced specific provisions in the Indian Penal Code (IPC) to address acid attacks as a distinct offense. Section 326A was inserted, which deals with voluntarily causing grievous hurt by means of acid, corrosive substances, or any other substance, resulting in permanent or partial damage or deformity to any part of the body. The punishment for this offense includes imprisonment for a term not less than ten years, extendable to life imprisonment, and a fine. Criminal Law (Amendment) Act, 2013 - Compensation-Section 357B was added to the CrPC (Criminal Procedure Code), requiring courts to consider awarding compensation to acid attack survivors during trial or sentencing. The compensation is to be paid by the offender, and in case the offender is unable to pay, the amount may be recovered from the state government. The Poison Act, 1919: The Poison Act regulates the sale and possession of poisonous substances, including acids. Under this law, acids are classified as poisons, and regulations govern their sale, storage, and transportation. However, enforcement of these regulations has often been lax, leading to easy availability of acids in the market.

Stop Acid Attacks: An Eternal Journey by Alok Dixit provides insights into the fight against acid violence in India. The book delves into the stories of survivors, challenges in seeking justice, and the power of activism.

Being Reshma: The Extraordinary Story of an Acid-Attack Survivor Who Took the World by Storm by Reshma Qureshi and Tania tells the inspiring story of Reshma Qureshi, an acid attack survivor who became a global advocate for the ban of acid sales. The book narrates her journey from the horrific attack to her resilience, activism, and empowerment.

Acid: A Love Story by Sujata Sabnis explores the themes of love, loss, and resilience against the backdrop of an acid attack. The story follows the journey of a young woman who survives an acid attack and finds strength in rebuilding her life amidst societal stigma and discrimination.

Media review

The Chhanv Foundation has always been under the spotlight with over 500+ coverage on traditional print media. It launched the Stop Acid Attacks Campaign in 2013 and created the Sheroes Hangout model in 2014. It gained unmatched attention with the release of Chhapaak, a multi-starrer movie, directed by the renowned movie director, Meghna Gulzar. The film is based on the life of Laxmi Agarwal, an acid attack survivor, and it portrays her journey from the attack to her fight for justice. The title 'Chhapaak' translates to 'splash' in English, symbolizing the sound of the acid attack and the resilience of the human spirit in the face of adversity. It's a poignant and powerful film that sheds light on the issue of acid attacks and the strength of survivors. It helped Chhanv Foundation in garnering attention from media. Laxmi Agarwal, the real-life inspiration behind the film, has been associated with the Chhanv Foundation, which she co-founded to support acid attack survivors. Chhanv Foundation is renamed as Chhaya Foundation in the movie. The four Sheroes- Ritu, Kunti, Bala, and Jeetu, associated with Chhanv Foundation have cameoed in the movie. Notable achievements include 'NDTV Indian

of the Year', 'German broadcaster Deutsche Welle's award' for Stop Acid Attacks campaign', 'President of India's Nari Shakti Award' for Sheroes Hangout model, 'CNN-IBN Indian of the Year'.

Objective of the Research

In India, acid attacks have been a major issue, although efforts have been made to address it. In recent years, there has been increased awareness and activism around the issue of acid attacks in India. The Hon'ble Supreme Court of India issued the guidelines for acid attacks. Legal reforms have been implemented to provide stricter punishments for perpetrators and better support for victims. Section 326A and 326B of IPC provide specific provisions for acid attacks. Additionally, various organizations and NGOs, such as the Chhanv Foundation and Stop Acid Attacks, work to support survivors by providing medical assistance, rehabilitation, legal aid, and advocacy.

The objectives of the proposed work are attributed to:

- Providing an overview of the Chhanv Foundation.
- Gathering information about various initiatives, programs and campaigns launched by the organisation.
- Understanding the workings of the organisation.

While progress has been made to tackle the issue of acid attacks, there is still much work to be done to prevent acid attacks and support survivors effectively. This includes addressing social attitudes that perpetuate violence against women, improving access to justice, and providing comprehensive support services for survivors to rebuild their lives.

Methodology

The investigation was conducted through means of interviews and questionnaire. An interview with the social media manager, associated with Chhnav foundation was carried out to gain insight into the inner functioning of the organisation. A questionnaire was handed to the survivors of the acid attack at Chhanv foundation to understand their life and to get their valuable feedback. Descriptive method is employed to formulate the paper. Both qualitative and quantitative approaches have been used for holistic understanding. The findings of the interview are presented in question-answer format for ease of understanding.

Data Description

Data Collection Method

Primary Data: Surveys, interviews, and focus group discussions will be conducted with the members of the Chhanv Foundation.. The primary data will focus on gathering qualitative insights into their challenges and experiences.

Secondary Data - Secondary data will be collected from existing literature, reports, and studies related to acid attack survivors, and the workings of the organisation.

A one-on-one interview was conducted with the Welfare and Reach-out Manager of the Chhanv foundation, Sumaiya Parvin. She gave an insight into the foundation by answering questions which were directed towards her.

Sumaiya Parvin is the Reach-out and Welfare Manager at Chhanv Foundation.

She is an advocate and social activist. Before joining Chhanv Foundation, Parvin worked for anti human trafficking organisation. She obtained her Bachelor's degree from Indian Institute of Legal Studies, New Delhi.

Question: What is the vision/mission of the foundation?

Answer: Our goal is to eradicate acid assaults from India. We want survivors to have prompt access to justice regarding the sentencing of the offenders, the amount of compensation they get, and their full rehabilitation. The goal of the Chhanv Foundation is to empower victims of acid attacks by meeting all of their requirements, including those for essential work, medical care, and education for both themselves and their children. Our task is to implement the most effective approach for delivering healthcare, rehabilitation, and practicing good governance. In order to end acid burns and other burn injuries and to defend the rights of survivors, we collaborate with partners and interested parties. Our goal is to give survivors the fullest possible recovery, and we intend to contact every single. We aim to promote all round development of the survivors.

Question: What does the foundation do?

Answer: The Chhanv Foundation's primary goal is to raise public awareness of how these attacks have the power to destroy a person's life and identity in addition to their appearance. Through a number of our initiatives, such as the Campaign to Stop Acid Attacks, events, protests, social media, college and university programs, and mass media (films, documentaries), we want to raise some awareness.

In an effort to reintegrate Acid Attack survivors back into society, the Stop Acid Attacks movement has taken on the enormous job of establishing a network of survivors in India. The network will endeavor to guarantee that the survivors of Acid Attack acquire new skills. A people's movement is advocating for the cessation of acid attacks in India. The campaign has been waging a legal and administrative war to control the sale of Acids, which are illegally sold as less expensive alternatives to toilet cleanser in retail establishments across the nation. At now, over 100 individuals who survived acid attacks are actively involved in the campaign and have assumed the role of campaigners for the movement. The Chhanv Foundation is the umbrella organization for the volunteer-driven SAA movement. The initiative relies on crowdsourcing to remain operational.

The foundation's groundbreaking initiative, Stop Acid Attacks, aims to raise awareness of the growing incidence of acid attacks in India. The public at large commends our network of acid attack survivors for their tireless efforts to put an end to this kind of brutality. Heroes have shown to be locations where scarred faces do not exist behind the scenes. Sheroes is a force to be reckoned with; a powerful story of our rapidly changing times. About thirty people, who were scorched and left permanently disfigured, are progressively peeling back the layers of their scars and relying on courage. Their contributions have helped us raise awareness of the acid assault.

Question: You mentioned that your primary goal is to raise awareness in the society. How do you raise awareness?

Answer: We have launched several campaigns to raise public awareness- Women empowerment week- This was an engagement program for acid attack survivors and volunteers organized in collaboration with UN Women, Iceland. It continued for a week and was concluded with Elaan, which was a media conference for delivering a message to the society gains concerns towards acid attack cases in India.

Spot of shame- a spot of shame is planted where acid attacks have happened in history. So far, we have installed pillars in 10 cities.

Black Rose Movement- Black Rose was a social reform movement that sought to change any individual's attitude toward others by expressing dissatisfaction with them. As noticed in the general scenario, the primary causes of acid attacks are mostly one-sided love affairs, jealousy, envy, and so on, and the attacker is frequently a person who is extremely close to the victim. The Black Rose Movement proposed ways to convey such dissatisfaction, such as writing a letter with a black rose despite committing a crime like an acid assault. Anger, hostility, or violence can be expressed safely while avoiding criminal activity. The core concepts appear to be based on Gandhian philosophy. This is an annual movement that takes place in February in Connaught Place, Delhi.

Rahgiri event- Times Group prepared the Rahgiri events, with whom we reached out to the general population on ground level in Connaught Place, New Delhi. We sold out of pepper spray provided by the SAA to protect ladies against abuse or other mishaps. Being a congested site, these modest awareness efforts assisted our numerous supporters and volunteers in other ground-level initiatives.

Workshops and seminars- We hosted numerous seminars, including a recent one at the Lal Bahadur Shastri National Academy of Administration in Mussoorie, which was attended by a number of IAS/PCS personnel. TEDx Talks, INK Talks, and other organizations have also held similar lectures. We have held engaging and educational seminars at academic institutions including Galgotia University, IIT Kanpur, IIT Kharagpur, VIPS, and Amity University.

Social media platforms: Instagram and Facebook

Question: What are some initiatives taken by the Chhanv Foundation to help the survivors?

Answer: Chhanv foundation provides a home like environment to the survivors. Some of the initiatives taken by Chhanv foundation are;

Sheroes Hangout Cafe Pilot Project- The Chhanv Foundation started the Sheroes hangout cafe to provide employment opportunities to the survivors of acid attacks. With three outlets in Agra, Lucknow, and Noida, Sheroes Hangout is the ONLY enterprise in the nation that offers direct employment opportunities to survivors of acid attacks. As previously mentioned, the hangout supports these social causes while raising survivors' awareness and encouraging them to interact with others as they overcome obstacles and fear and embrace their identity as SHEROES - SHE +HEROES. We want to highlight the courageous women who experience abuse as front-runners when we used the term 'sheroes.' They manage a business by immersing themselves in it as much as they can in order to earn a living and to be treated with dignity. Despite the fact that these girls have experienced horrific assault, the project gives them the tools they need to support themselves financially, something that is virtually unheard of in the business because of stigma. We use the rather feminist term 'sheroes' to remind our guests of these real-life heroes. In addition, as a café, we want to provide our patrons with a casual, welcoming atmosphere where they may come in with friends or stay longer and enjoy standard fast-food fare. In order to make our campaign Stop Acid Attacks the strongest against violence against women, we frequently arranged events during the previous Sheroes Hangout routine to raise public awareness through debates, book releases, conferences, and sessions with the survivors of acid attacks. It appears that the café also provides a space for people to engage in activities and voice concerns about a range of social issues facing our society.

Education and Skill Development Training Program: Under the CSR collaboration initiative of Aadhar Housing Finance Ltd. and Chhanv Foundation, the skill development training programs at Chhanv foundation ensure providing quality education to the acid attack survivors. There are

over 30 trainers and counselors. The survivors dedicate an hour of their day in training. They are trained in various subjects such as

Language (Hindi and English)

Personality development

Computer classes

Handicraft work

Bakery and confectionery

Virtual education and programs: the foundation has organised over 30 online workshops and conducted over 350 sessions so far. We conduct sessions on -

Technical training

Physical fitness and mental health care

Art and craft

Language and communications

Awareness

Spill poetry

Photography workshop

Question: What is the criteria/eligibility for working in Sheroes cafe?

Answers: The survivors have to undergo training programs to acquire the required skills for working at Sheroes cafes. Only survivors above the age of 18 can work.

Question: If a survivor wishes to go for higher studies, does the organisation fund it?

Answer: Yes, absolutely. If a survivor wants to pursue higher education, we provide all facilities. Anshu, one of our survivors, recently took admission in a college for bachelor's degree. Many of our girls are in school. Instead of working in Sheroes cafe, they have shown interest in pursuing higher studies.

Question: What are some challenges you faced?

Answer: With the announcement of the nationwide lockdown on March 24 owing to the coronavirus pandemic, the Foundation's uninterrupted operation and the Heroes Hangout Café project came to an abrupt halt. A portion of the cafes' profits supported the rehabilitation of other survivors of acid attacks affiliated with the CHHANV FOUNDATION - IMPACT REPORT. A consistent supply of funding was required to keep up this effort, but it abruptly halted, ending the lives of those who depended on it. Many of them were already having trouble settling down, growing their careers, landing a reliable job, and being financially independent; this pandemic came out of nowhere and undid all of their years of hard work, leaving them back where they started.

It takes time to build a rapport with the survivors and their families. Since, in most of the cases, the attack is done by a relative or somebody known, the families have a difficult time trusting people. One of the biggest challenges is to win the trust of the survivors and their families.

The process of reaching out to the new survivors abruptly collapsed- we reach out to survivors through a network of volunteers. We used to draft proper physical documentation. But during lockdown, this conventional way became infeasible.

Education and training used to take place in the café itself. Due to the nationwide lockdown, we had to shut them down, which led to a decrease in revenue generation. The training and the skill development classes shifted to virtual platforms. Lack of smartphones/laptops is a major hurdle in the way of training.

Pre-planned surgeries of the survivors were postponed during the pandemic. Hospital Advance was deposited but the transportation stopped abruptly. Routine medical checkups and follow ups could not be done. Eg: Julie. Our Youngest Survivor Julie underwent a surgery but missed her follow ups.

Arranging funds is another big challenge.

Question: How do you reach out to the survivors?

Answer: There are several means by which we reach out to the survivors. We scour through daily news and news portals to find out cases of acid attacks. We have tie ups with local news channels that inform us about the acid attacks cases in their region. Through our social media pages, we are connected with thousands of people who help us track cases of acid attacks. We are linked with well known hospitals like AIIMS that inform us of acid attack cases brought to them. We talk to district magistrates, sub-divisional magistrates and seek help from the administration. Often times survivors reach out to the foundation by themselves through social media platforms.

Question: Has it ever happened that the survivor refused to accept help from the foundation?

Answer: yes, many times. But in most cases, they reach out later on when they realise the kind of help we can provide them. For instance, a case in agra denied help but a month later, they contacted Chhanv foundation when the doctors gave up and the patient was required to move to a hospital in Chennai.

Question: what are your areas of intervention?

Answer: The Chhanv foundation aims to provide help in every way possible.

Medical aid

Legal aid

Socio-economic development

Education and training

Employment and sustenance

Counseling

Question: How is the environment at the Chhanv foundation?

Answer: Chhanv Foundation provides a home like environment to the survivors. We do not follow the corporate model because it feels very mechanical and uptight. We have ditched corporate offices and instead work from a home like set up. This helps the survivors to feel at home at Chhanv.

Talking about the work environment, it is very professional. Chhanv foundation does not promote hierarchy culture. All the members of the organisation are treated equally. The environment is friendly and the members are co-operative.

Question: Do family members of the survivors visit?

Answer: Yes, the families do visit. They are restricted from meeting the heroes in their place of living but people are free to visit them in cafes. We respect their personal space, hence we do not allow visitors to see their place of living. The survivors are free to visit their family anytime. Heroes also take leave from their work to visit their families in their hometowns. There is no restrictions on the survivors as such.

Question: If survivors feel they are ready to leave the institution and go out in the world, does the foundation support that?

Answer: There are no restrictions on the survivors. If they feel they are ready to go out in the world, they are free to do so. Our ultimate goal is to make the survivors independent and self sufficient. It is anyway not feasible to house every survivor for a lifetime.

Question: How can an individual contribute?

Answer: If you wish to make a donation to support the work of Chhanv Foundation, donating online/offline is an easy and secure way to support us. You can visit our website to make the donation. If you are in Noida, Lucknow or Agra, you are most welcome to visit us & you may extend your support to us.

Findings

The Chhanv Foundation, through its dedicated efforts, has achieved several significant milestones in its mission to support acid attack survivors and raise awareness about the issue. Some of its notable achievements include:

Establishment of Sheroes Hangout: The foundation established Sheroes Hangout, a rehabilitation center and cafe run by acid attack survivors. This initiative provides survivors with a safe space for employment, skill development, and community support.

Empowerment of Survivors: By providing survivors with opportunities for employment and skill training, the Chhanv Foundation has empowered many survivors to rebuild their lives with dignity and independence.

Advocacy and Awareness: The foundation has been actively involved in advocacy efforts to raise awareness about acid attacks and the challenges faced by survivors. Through campaigns, workshops, and public events, they work to change perceptions, challenge stereotypes, and promote inclusivity.

Legal Support and Rehabilitation:** Chhanv Foundation offers legal assistance to survivors seeking justice and rehabilitation support. They advocate for policy changes and better legal protection for survivors of acid attacks.

Community Engagement: The foundation fosters a supportive community for survivors by organizing events, support groups, and outreach programs. These activities help survivors connect with each other, share experiences, and find solidarity.

International Recognition: Chhanv Foundation's work has gained international recognition, drawing attention to the issue of acid attacks globally. This recognition has helped amplify their message and attract support for their cause.

Overall, the Chhanv Foundation has made significant strides in providing holistic support to acid attack survivors, empowering them to overcome challenges and reclaim their lives with resilience and strength.

Conclusion

Over the years, Chhanv Foundation has made significant strides in its mission to support acid attack survivors and combat acid violence:

Legal Victories: The foundation has been instrumental in advocating for stronger legislation against acid attacks in India. Its efforts have led to landmark court rulings and policy changes that provide greater protection and support for survivors.

Rehabilitation Programs: Through its rehabilitation programs, Chhanv Foundation has helped numerous survivors undergo reconstructive surgeries, access mental health support, and reintegrate into society with confidence.

Awareness Campaigns: The foundation's powerful advocacy campaigns have sparked national and international attention to the issue of acid violence, prompting discussions and action to address this form of gender-based violence.

Global Recognition: Chhanv Foundation's work has garnered widespread acclaim, earning accolades from international organizations, governments, and civil society groups for its impact and effectiveness in supporting acid attack survivors.

Future Directions:

Looking ahead, Chhanv Foundation remains committed to its mission of empowering acid attack survivors and creating a society free from violence and discrimination. Some of its future initiatives may include:

Expanding Reach: The foundation aims to extend its reach to more regions in India and beyond, ensuring that all survivors have access to the support and resources they need to thrive.

Policy Advocacy: Chhanv Foundation will continue to advocate for policy reforms and stricter enforcement of laws to prevent acid violence and ensure justice for survivors.

Community Engagement: The foundation plans to deepen its engagement with communities to foster empathy, solidarity, and support for survivors, challenging stereotypes and promoting inclusivity.

In essence, Chhanv Foundation's journey is a testament to the resilience of survivors and the power of collective action in bringing about positive change. Through its holistic approach to rehabilitation, advocacy, and empowerment, the foundation continues to inspire hope and resilience in the face of adversity.

References

- FutureLearn & Middlesex University. (n.d.-a). Social enterprise: Turning Ideas Into Action. In Week 1: Problem and Idea Link. https://ugc.futurelearn.com/uploads/files/55/e1/55e139d4-fad7-45d8-a54b-38851ea7cfeb/Case_Study-_Sheroes_Hangout.pdf
- Stop Acid Attacks | Chhanv Foundation | Chhaya Foundation | Uttar Pradesh. (n.d.). Chhanv Foundation. <https://www.chhanv.org/>

ÖĞRENCİLERİN AFET KAYGISI VE İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ ANKSİYETESİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN BELİRLENMESİ

Esra DOĞAN (ORCID:0009-0002-9341-1476)

Lisans Öğrencisi, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Acil Yardım ve Afet Yönetimi Bölümü, Burdur, Merkez
Email:desra5986@gmail.com

Aysun GÜZEL (ORCID:0000-0002-7071-3511)

Öğretim Üyesi, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Acil Yardım ve Afet Yönetimi Bölümü, Burdur, Merkez
Email:ayurdakul@mehmetakif.edu.tr

ÖZET

Giriş: Bu araştırmanın amacı üniversite öğrencilerinin afet kaygısı ve iklim değişikliği anksiyetesi arasındaki ilişkinin belirlenmesidir. **Yöntem:** Araştırma tanımlayıcı tipte epidemiyolojik bir araştırma olarak planlanmıştır. Araştırma verileri 15 Nisan - 29 Nisan 2024 tarihleri arasında Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi öğrencilerinden toplanmıştır. Araştırmanın evrenini fakültede öğrenim gören tüm öğrenciler oluşturmuştur ve örneklem seçilmeyerek tüm öğrencilere ulaşılması planlanmıştır (veri toplama aracını 325 öğrenci eksiksiz doldürmüştür). Araştırma kapsamında hazırlanan veri toplama aracı 12 adet sosyodemografik soru, 6 adet Afet Kaygısı Ölçeği (AKÖ) ve 13 adet İklim Değişikliği Anksiyetesi Ölçeği sorularından oluşmaktadır. Verilerin analizinde SPSS 25 programı kullanılmıştır. Araştırma, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Etik Kurul Birimi'nden Etik Kurul onayı (Toplantı No: 2024/04, Karar No: GO 2024/199) ve çalışmaya katılmayı kabul eden katılımcılardan yazılı onam alınarak gerçekleştirilmiştir. **Bulgular:** Araştırmaya katılan öğrencilerin yaş ortalaması 21,44 (1,88) olarak bulunmuştur. Katılımcıların %68,3'ü kadın, %36,3'ü birinci sınıfta öğrenim görmekte, %76,3'ü devlet yurdunda kalmaktadır. Katılımcıların AKÖ puan ortalamaları 8,12±6,80 olarak saptanmıştır (ölçeğin kesme noktası 11,5). İklim Değişikliği Anksiyetesi Ölçeği bilişsel bozulma alt boyutu puan ortalamaları 13,08±5,76; İklim Değişikliği Anksiyetesi Ölçeği işlevsel bozulma alt boyutu puan ortalamaları 8,08±4,00 ve İklim Değişikliği Anksiyetesi Ölçeği toplam puan ortalamaları 21,16±9,34 olarak saptanmıştır (ölçekten alınabilecek en yüksek puan 65). Katılımcıların AKÖ ve İklim Değişikliği Anksiyetesi Ölçeği toplam puanları arasında pozitif yönde, orta düzeyde ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($p<0,001$; $r=0,413$).

Sonuç: Öğrencilerin afet kaygıları ve iklim değişikliği anksiyeteleri düşük düzeydedir. Afet kaygısı arttıkça iklim değişikliği anksiyetesi de artmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Öğrenci, afet kaygısı, iklim değişikliği.

**DETERMINING THE RELATIONSHIP BETWEEN DISASTER ANXIETY AND
CLIMATE CHANGE ANXIETY AMONG UNIVERSITY STUDENTS**

ABSTRACT

Introduction: The aim of this research is to determine the relationship between disaster anxiety and climate change anxiety of university students. **Method:** The research was planned as a descriptive type epidemiological research. Research data was collected from Burdur Mehmet Akif Ersoy University Faculty of Health Sciences students between 15 April and 29 April 2024. The population of the research consisted of all students studying at the faculty, and it was planned to reach all students without selecting a sample (325 students completely filled out the data collection tool). The data collection tool prepared within the scope of the research consists of 12 sociodemographic questions, 6 Disaster Anxiety Scale (DAS) and 13 Climate Change Anxiety Scale questions. SPSS 25 program was used to analyze the data. The research was carried out by obtaining Ethics Committee approval from Burdur Mehmet Akif Ersoy University Ethics Committee Unit (Meeting No: 2024/04, Decision No: GO 2024/199) and written consent from the participants who agreed to participate in the study. **Results:** The average age of the students participating in the research was found to be 21.44 (1.88). 68.3% of the participants are women, 36.3% are studying in the first grade, and 76.3% live in a state dormitory. The average DAS score of the participants was determined as 8.12 ± 6.80 (cutoff point of the scale is 11.5). Climate Change Anxiety Scale cognitive impairment subscale mean scores were 13.08 ± 5.76 ; The mean score of the functional impairment subscale of the Climate Change Anxiety Scale was 8.08 ± 4.00 and the mean total score of the Climate Change Anxiety Scale was 21.16 ± 9.34 (the highest score that can be obtained from the scale is 65). A positive, moderate and statistically significant relationship was found between the participants' DAS and Climate Change Anxiety Scale total scores ($p < 0.001$; $r = 0.413$).

Result: Students' disaster anxiety and climate change anxiety are at low levels. As disaster anxiety increases, climate change anxiety also increases.

Key words: Student, disaster anxiety, climate change.

GİRİŞ

İnsanlar ile doğanın etkileşimi kaçınılmazdır. İnsanların doğaya doğanın da insanlara etkileri nedeniyle olumlu veya olumsuz sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Bu durumun kökeni, kaynaklardan ibarettir. Kaynağı doğa kökenli olan afetlere doğal afet, kaynağı insan kökenli afetlere insan kaynaklı afet ya da teknolojik afet denilmektedir. Afetler, insanların yaptıkları faaliyetleri ve normal yaşamlarındaki akışı yavaşlatan veya tamamen kesintiye uğratan, sosyal, fiziksel veya ekonomik kayıplara neden olan doğal kökenli ve insan kökenli olaylar olarak tanımlanmaktadır (Öner, 2010; Dikmenli ve Gafa, 2017). Kar fırtınaları, toz bulutları, yağmur, kum, rüzgar, don, çığ, heyelan, yıldırım, hortum, fırtına, tsunami, kuraklık, çölleşme, salgın hastalıklar gibi acil durum ya da afetler doğal kökenli tehlikeler tarafından tetiklenmektedir (Karabulut, 2018).

İklim değişikliği hem doğal hem de insan kökenli afet alanına girmektedir. Giderek artan insan nüfusunun ekosisteme verdiği zarar artmakta ve küresel ısınmaya neden olmaktadır. Küresel ısınma içerisinde sıklıkla bahsedilen sera etkisi, atmosferde yer alan bazı kimyasal gazların (karbondioksit, metan, nitroz oksit ve su buharı ve florlu gazlar) artışı sonucunda meydana gelmektedir. Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesinde sera gazlarının hem doğaya hem de insan kaynağına dayandığı, atmosferdeki kızıl ötesi radyasyonu emen ve tekrar yayan gaz oluşumları oldukları ifade edilmektedir. Günümüzdeki teknoloji ve sanayinin artışı ve fosil yakıtların yanmasıyla sera gazları da artmaktadır. Artan sera gazları insan yaşamını ve çevreyi olumsuz yönde etkilemektedir; küresel ısınmaya neden olarak iklim değişikliğini de beraberinde getirmektedir (Ünal ve Yamanoglu, 2019).

Ekonomik büyüme, fosil kaynaklı enerji kullanımı, sanayileşme, nüfus artışı, tarım ve hayvancılıktaki yanlış arazi kullanımı, volkanik etkiler, güneş enerjisindeki dalgalanmalar gibi durumlar iklim değişikliğinin nedenleri arasında gösterilmektedir. Bu değişim gıda güvenliği ve beslenme sorunu, su kaynakları ve temiz su erişimindeki zorluklar, ekonomik olumsuzluklar, göç ve toplumsal çatışmalara neden olmaktadır. Bu etkiler insanların sağlığını hem dolaylı hem de doğrudan etkilemektedir. Huzursuzluk, stres, kaygı gibi psikolojik durumlar iklim değişikliğinin dolaylı etkileri arasında gösterilmektedir (Engin,2019). Gündelik hayatta görülen diğer afetler, çevresel kaygılar veya iklim değişikliğine karşı gelişen olumsuz duygular bireylerde kaygı / anksiyeteye neden olmaktadır. İklim değişikliği anksiyetesi bireylerde sürekli iklim değişikliği hakkında düşünme ve endişenin artması, normal yaşam aktivitelerinden keyif alamama, iklim değişikliği konusuna yönelik teknoloji vasıtasıyla sürekli takipte bulunma, duygusal dalgalanmalar ve konsantrasyon eksikliği gibi olumsuz sonuçlar ortaya çıkarabilmektedir (Oral ve Durmuş, 2023)

Literatürde iklim değişikliğine yönelik yapılan bazı araştırmalar mevcuttur. Gülsoy tarafından 2018 yılında yapılan araştırmada üniversite öğrencilerinin küresel ısınma ve iklim değişikliği üzerine bilgi düzeyi ve algıları incelenmiştir (Gülsoy, 2018). Arslanyılmaz tarafından 2017 yılında yapılan araştırmada ortaokul öğrencilerinin iklim değişikliği ile ilgili farkındalık ve bilgi düzeyini geliştirmeye yönelik müdahale çalışması yapılmıştır (Arslanyılmaz,2017). Bu araştırmada ise iklim değişikliğine yönelik farkındalık veya algı değilse, iklim değişikliği anksiyetesi çalışılması planlanmıştır. Bu araştırmanın amacı öğrencilerin afet kaygısı ve iklim değişikliği anksiyetesi arasındaki ilişkinin belirlenmesidir.

Araştırma Soruları

1. Öğrencilerde afet kaygısı yüksek midir?
2. Öğrencilerde iklim değişikliği anksiyetesi yüksek midir?
3. Üniversite öğrencilerinde afet kaygısı ve iklim değişikliği anksiyetesi arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

GEREÇ ve YÖNTEM

Araştırmanın Türü

Araştırma, tanımlayıcı- ilişkisel tipte planlanmıştır.

Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırma verileri Araştırma verileri 15 - 29 Nisan 2024 tarihleri arasında Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi öğrencilerinden toplanmıştır. Araştırmanın evrenini fakültede öğrenim gören tüm öğrenciler oluşturmuştur ve örneklem seçilmeyerek tüm öğrencilere ulaşılması planlanmıştır (veri toplama aracını 325 öğrenci eksiksiz doldurmuştur).

Ön Uygulama

Ön uygulama örneklem grubuna dahil olmayan 15 öğrenciyle yapılmıştır. Öğrencilerin veri toplama aracıyla ilgili herhangi bir sorun yaşayıp yaşamadıkları değerlendirilmiş, kişisel bilgi formunda bazı düzenlemeler yapılmıştır.

Araştırmanın Bağımlı ve Bağımsız Değişkenleri

Araştırmanın bağımlı değişkenleri afet kaygısı ve iklim değişikliği anksiyetesi olarak belirlenmiştir. Araştırmanın bağımsız değişkenleri cinsiyet, medeni durum, aylık gelir durumu, sigara kullanımı, alkol kullanımı gibi bazı sosyodemografik özelliklerden oluşmaktadır.

Veri Toplama Araçları

Araştırma verileri Kişisel Bilgi Formu, Afet Kaygısı Ölçeği (AKÖ) ve İklim Değişikliği Anksiyetesi Ölçeği ile toplanmıştır.

Afet Kaygısı Ölçeği (AKÖ)

Güzel tarafından 2022 yılında geliştirilen ölçek 6 maddeden oluşmaktadır. AKÖ altılı likert tipte hazırlanmıştır (0=kaygı yok, 1=çok az kaygı, 2=biraz kaygı, 3=orta düzeyde kaygı, 4=oldukça kaygı, 5=çok fazla kaygı). Ölçekte ters kodlanan madde bulunmamaktadır. Ölçek toplam 6 maddeden oluşmaktadır. AKÖ'den alınabilecek en düşük puan 0, en yüksek puan 30 olarak belirlenmiştir. Ölçeğin kesme puanı 11,5 olarak belirlenmiştir (Güzel, 2022).

İklim Değişikliği Anksiyetesi Ölçeği

İklim Değişikliği Anksiyetesi Ölçeği Clayton ve Karazsia tarafından 2020 yılında geliştirilmiştir. Ölçeğin Türkçe geçerlik ve güvenilirliği Cebeci ve ark. tarafından 2022 yılında yapılmıştır. Ölçek 13 maddeden oluşmaktadır ve beşli likert tiptedir (1=hiçbir zaman, 5=neredeyse her zaman). Ölçeğin özgün şeklinde 1-8 arası maddeler "Bilişsel Bozulma" alt boyutunu, 9-13 arasındaki maddeler ise "İşlevsel Bozulma" alt boyutunu oluşturmaktadır. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 13, en yüksek puan 65'tir (Cebeci ve ark., 2022).

Veri Toplama

Araştırma verileri fakültede öğrenim gören öğrencilerden, ders saatlerinde ve derse başlamadan önce toplanmıştır. Ders öncesinde sınıflarda bekleyen öğrencilerden çalışmaya katılmayı kabul edenlere anketler dağıtılmış ve anketler bitene kadar sınıfta beklenmiştir. Anket formlarının doldurulması 20-25 dakika sürmüştür.

Verilerin Analizi

Toplanan verilerin analizi SPSS 25 programında yapılmıştır. İlk olarak verilerin normal dağılıma uygunluğu Kolmogorov-Smirnov testi ve çarpıklık-basıklık katsayısı ile saptanmıştır. Sosyodemografik özelliklere ait tanımlayıcı istatistikler, sayı ve yüzde ile; ölçeklere ait toplam ve alt boyut puan ortalamaları ortalama±standart sapma ile sunulmuştur. Ölçekler arasında ilişkinin varlığı pearson korelasyon analizi ile saptanmıştır. Araştırma bulguları %95 güven aralığı ve %5 anlamlılık düzeyinde değerlendirilmiştir.

Araştırmanın Etik Boyutu

Araştırmaya ait etik kurul onayı Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Etik Kurul Birimi'nden (Toplantı No: 2024/04, Karar No: GO 2024/199) alınmıştır. Araştırmada yer alan

ölçeklerden bir tanesi yazarlar arasında yer almaktadır. Diğer ölçek için Türkçe uyarlamasını yapan araştırmacılardan -mail aracılığıyla- ölçek kullanımına yönelik izin alınmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerden sözlü ve yazılı onam alınmıştır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Çalışmada bazı sınırlılıklar bulunmaktadır. Bu çalışma tanımlayıcı tipte olduğu için sadece bu örneklem büyüklüğü ve ilgili fakülte ile sınırlıdır. Ayrıca, tek bir üniversite evren ve örnekleminde ve araştırmacıların ulaşabildiği öğrencilerle yapılmış olması da araştırmanın sınırlılığdır.

BULGULAR

Katılımcıların yaş ortalaması 21,44 (1,88)'dir.

Katılımcıların %68,3'ü kadın, %36,3'ü birinci sınıf, %76,3'ü devlet yurdunda kalmakta, %25,2'i sigara kullanmaktadır. Katılımcıların %41,8'i afete maruz kalmış ve %68,6'sı medyada en son deprem afetine maruz kalmıştır (Tablo 1).

Katılımcıların AKÖ toplam puan ortalamaları 8,12±6,80 (min=0, max=30), olarak bulunmuştur. Katılımcıların İklim Değişikliği Anksiyetesi Ölçeği toplam puan ortalamaları 21,16±9,34 (min=13, max=53) olarak bulunmuştur (Tablo 2).

Araştırmaya katılanların AKÖ puan ortalamaları ile bilişsel bozulma alt boyut puanı ve İklim Değişikliği Anksiyetesi Ölçeği toplam puan ortalamaları arasında anlamlı, orta derecede ve pozitif yönde (sırasıyla $r=0,41$, $r=0,41$; $p<0,001$) ilişki bulunmuştur. Araştırmaya katılanların AKÖ puan ortalamaları ile işlevsel bozulma alt boyut puanı arasında anlamlı, zayıf derecede ve pozitif yönde ($r=0,36$; $p<0,001$) ilişki bulunmuştur (Tablo 3).

TARTIŞMA

Afetler insan yaşamını olumsuz etkilemekte ve ruh sağlığı sorunlarına neden olmaktadır. Günümüzde önemli bir sorun haline dönüşen iklim değişikliği de kuraklık, fırtına ve orman yangını diğer afetleri tetikleyerek insanlarda umutsuzluk, yalnızlık, stres, kaygı gibi psikolojik sorunları artırmaktadır (Akbulut ve Kaya, 2021). Bu çalışmada üniversite öğrencilerinde afet kaygısı ve iklim değişikliği anksiyetesi arasındaki ilişkiyi belirlemek amaçlanmıştır.

Kollmus ve Agyeman tarafından 2002 yılında yapılan bir çalışmada iklim değişikliğine yönelik ders alan öğrencilerin farkındalıklarının ve anksiyete düzeylerinin yüksek olduğu saptanmıştır (Kollmuss ve Agyeman, 2002). Ülkemizde üniversite genelinde çeşitli fakültelerden öğrencilerle yürütülen bir çalışmada, öğrencilerin iklim değişikliği anksiyetesi puanları düşük çıkmıştır (Uçar ve ark., 2024). Bu çalışmada yer alan öğrenciler sağlık bilimleri fakültesinde öğrenim görmektedir, afet ve iklim değişikliği dersleri almaktadırlar ve iklim değişikliği anksiyetesi puanları düşük çıkmıştır. Bu durum çalışmaların üniversite öğrencileri gibi bilinçli bir kitlede yapılmasından hem ders alan hem de almayan öğrencilerin sosyal medya veya diğer kaynaklar aracılığıyla tehlikenin farkında olmalarından kaynaklanabilir.

Son yıllarda yapılan bazı araştırmalarda iklim değişikliği anksiyetesi incelenmekte ve bireylerin ruh sağlığı üzerindeki etkilerini ortaya koymaktadır. Örneğin, Smith ve ark. (2022), iklim değişikliği ile ilgili endişe düzeyi yüksek olan bireylerin, afetlere karşı daha yüksek bir kaygı seviyesine sahip olduğunu bulmuşlardır (Smith ve diğ., 2022). Benzer şekilde, Stewart ve ark. (2023), iklim değişikliğinin çeşitli afetlere neden olduğu ve her iki alanın birbiriyle pozitif bir ilişki içinde olduğunu bulmuşlardır (Stewart ve diğ., 2023). Bu çalışmada da literatüre uygun olarak, afet kaygısı ile iklim değişikliği anksiyetesi arasında pozitif yönde ilişkiler bulunmuştur. Bu bulgular, çevresel endişelerin bireylerin ruh sağlığı ve davranışları üzerinde önemli bir etkiye sahip olabileceğini ve çevresel endişelerin farklı boyutlarının birbirleriyle ilişkili olduğunu göstermektedir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu çalışmada öğrencilerin afet kaygısı ve iklim değişikliği anksiyeteleri düşük bulunmuştur. Afet kaygısı ile iklim değişikliği anksiyetesi toplam ve alt boyutları arasında pozitif yönde ilişkiler bulunmuştur.

Üniversite öğrencilerine yönelik bilinçlendirme ve eğitim kampanyaları düzenlenebilir. Afet kaygısı ve iklim değişikliği kaygısının ne olduğu ve başa çıkma stratejilerine yönelik psikososyal destek ve danışmanlık hizmetleri sunulabilir.

KAYNAKLAR

- Akbulut, M., Kaya, A.A. (2021). Küresel iklim değişikliğinin psikolojik boyutu. GÜSBD, 10 (3), 581-587. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1612156>
- Arslanyılmaz M.M. (2017). Ankara’da bir okulda öğrenim gören ortaokul öğrencilerinin iklim değişikliği ile ilgili farkındalık ve bilgi düzeyini geliştirmeye yönelik müdahale çalışması. Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı (Halk Sağlığı Uzmanlık Tezi).Hacettepe Üniversitesi, Ankara. file:///C:/Users/PC/Downloads/473947%20(1).pdf
- Cebeci, F., Karaman, M., Öztürk, A. F., Uzun, K., Altın, M. O., Arıcı, A. & Artan, T. (2022). İklim değişikliği anksiyetesi ölçeği’nin Türkçe uyarlaması: geçerlik ve güvenilirlik çalışması. Ufku Ötesi Bilim Dergisi, 22 (1), 20-42. <https://doi.org/10.54961/uobild.1129602>
- Dikmenli Y.& Gafa İ. (2017). Perception of disaster at different educational stages. International Congress of Eurasian Social Sciences, (Sözlü Bildiri). Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,(ss.21-36),doi:10.21764/maeuefd.335007 <https://dergipark.org.tr/tr/download/articlefile/387826#:~:text=%C3%96zet%3A%20Afet%2C%20insanlara%20ve%20onlar%20C4%B1n,alanlara%20ise%20be%20C5%9Feri%20afet%20denilmektedir.>
- Engin I. (2019). İklim değişikliği ile mücadelede mali politikalar. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Anabilim Dalı (Yüksek Lisans Tezi). Balıkesir Üniversitesi, Balıkesir. file:///C:/Users/PC/Downloads/600961%20(1).pdf
- Gülsoy E.(2018).Üniveriste öğrencilerinin küresel ısınma ve iklim değişikliği üzerine bilgi düzeyi ve algıları. Fen Bilimleri Enstitüsü, Orman Mühendisliği Anabilim Dalı (Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta. file:///C:/Users/PC/Downloads/517505%20(1).pdf
- Güzel A. (2022). Development of the disaster anxiety scale and exploring its psychometric properties. Archives of psychiatric nursing, 41, 175–180. <https://doi.org/10.1016/j.apnu.2022.07.028>
- Karabulut D. (2018). Doğal afetlerin çocuklar ve gençler üzerindeki etkileri. Fen Bilimleri Enstitüsü, Doğal Afetlerin Risk Yönetimi Anabilim Dalı (Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=CZMQ5CYsbMFz9QMbrkwsHQ&n>
- Kollmuss, A., & Agyeman, J. (2002). Mind the Gap: Why do people act environmentally and what are the barriers to proenvironmental behavior? Environ Educ Res, 8(3), 239–60.
- Oral F.N.& Durmuş H. (2023). Üniversite öğrencilerinde eko-anksiyete düzeyi ve beslenme alışkanlıklarıyla ilişkisi: Erciyes Üniversitesi Örneği. Sosyal Sağlık Dergisi.Cilt:3,Say:2. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/3140835>
- Öner Z.S. (2010). Türkiye’de afet yönetimi ve Niğde örneği. Sosyal Bilimler Enstitüsü,Kamu Yönetimi Anabilim Dalı (Yüksek Lisans Tezi). Niğde Üniversitesi, Niğde. file:///C:/Users/PC/Downloads/277439.pdf
- Smith, D.M., N.P. Gillett, I.R. Simpson, P.J. Athanasiadis, J. Baehr, I. Bethke, T.A. Bilge, R. Bonnet, O. Boucher, K.L. Findell, G. Gastineau, S. Gualdi, L. Hermanson, L.R. Leung, J. Mignot, W.A. Müller, S. Osprey, O.H. Otterå, G.G. Persad, A.A. Scaife, G.A. Schmidt, H. Shioyama, R.T. Sutton, D. Swingedouw, S. Yang, T. Zhou, and T. Ziehn, 2022: Attribution of multi-annual to decadal changes in the climate system: The Large Ensemble Single Forcing Model Intercomparison Project (LESFMI). Front. Clim., 4, 955414, doi:10.3389/fclim.2022.955414.

- Stewart, A. E., Chapman, H. E., & Davis, J. B. L. (2023). Anxiety and worry about six categories of climate change impacts. *International journal of environmental research and public health*, 21(1), 23. <https://doi.org/10.3390/ijerph21010023>
- Ünal S.K. (2019). Deprem kavramı algısı ve depreme ilişkin değerlendirmeler; 8 Mart 2010 Okçular-Kovancılar Depremi Örneği, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doğal Afetlerin Risk Yönetimi Anabilim Dalı (Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=Uclg_ukMpHoZ44ObXKU76Q&no=Y3bFvKbpIu9bF_-0uWVViQ
- Uçar, Ö., Çelik, S., Dursun, N., Çakıroğlu, E., Türk, H., Keskin, S., Abdallah Idriss, L. (2024). Üniversite öğrencilerinin iklim değişikliğine yönelik anksiyete düzeyleri ile güneşten korunma davranışları arasındaki ilişki. *BÜSAD*, 5(1): 183- 196. <https://dergipark.org.tr/pub/bingolsaglik/issue/84091/1397296>
- Yamanoğlu G. Ç. (2006). Türkiye’de Küresel Isınmaya Yol Açan Sera Gazı Emisyonlarındaki Artış ile Mücadelede İktisadi Araçların Rolü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Çevre Bilimleri Anabilim Dalı (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara. [file:///C:/Users/PC/Downloads/191371%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/PC/Downloads/191371%20(1).pdf)

Tablo 1. Öğrencilerin Bazı Sosyo-demografik Özelliklerine Göre Dağılımı (s=325)

Sosyo-demografik Özellikler		s	%
Cinsiyet	Erkek	103	31,7
	Kadın	222	68,3
Sınıf düzeyi	Hazırlık	9	2,8
	Birinci sınıf	118	36,3
	İkinci sınıf	114	35,1
	Üçüncü sınıf	68	20,9
	Dördüncü sınıf	16	4,9
Medeni durum	Evli	7	2,2
	Nişanlı	5	1,5
	Bekar	313	96,3
Eğitim döneminde kalınan yer	Aile	32	9,8
	Devlet yurdu	248	76,3
	Özel yurt	23	7,1
	Arkadaşlar	22	6,8
Sigara kullanım durumu	Evet	82	25,2
	Hayır	243	74,8
Alkol kullanım durumu	Evet	61	18,8
	Hayır	264	81,2
Afetlere maruz kalma durumu	Evet	136	41,8
	Hayır	189	58,2
Medyada en son hangi afete maruz kaldığı	Deprem	223	68,6
	Bulaşıcı hastalık/viral enfeksiyon	48	14,8
	Trafik kazaları/havacılık kazaları/deniz kazaları	15	4,6
	Nükleer kaza/endüstriyel kaza/zehirli madde kazası/hidrojen patlaması/gaz patlaması	8	2,5
	Terör/bombalama/şiddet	17	5,2
	Yangın/binanın çökmesi	14	4,3

Tablo 2. Öğrencilerin Afet Kaygısı Ölçeği ve İklim Değişikliği Anksiyetesi Ölçeği Puan Dağılımları

	Ortalama±SS*	Minimum / Maksimum
Afet Kaygısı Ölçeği	8,12 ±6,80	0,00 / 30,00
İklim Değişikliği Anksiyetesi Ölçeği	21,16 ± 9,34	13,00 / 53,00
Bilişsel Bozulma	13,08 ± 5,76	8,00 / 36,00
İşlevsel Bozulma	8,08 ± 4,00	5,00 / 21,00

*SS: Standart Sapma

Tablo 3. Öğrencilerin Afet Kaygısı Ölçeği Puan Ortalaması ile İklim Değişikliği Anksiyetesi ve Alt Boyutları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

	Afet Kaygısı Ölçeği	
	*r	p
İklim Değişikliği Anksiyetesi Ölçeği	0,413	<0,001
Bilişsel Bozulma	0,418	<0,001
İşlevsel Bozulma	0,364	<0,001

*Pearson Korelasyon Katsayısı

İDARİ YARGIDA DAVA DİLEKÇESİNDE MİKTAR BELİRTME ZORUNLULUĞU VE MİKTARIN SONRADAN ARTTIRILMASI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Öğretim Görevlisi, Zülfü Yalçın (ORCID:0000-0001-6872-7407)
Siirt Üniversitesi Kurtalan Meslek Yüksekokulu, Hukuk Bölümü
Email:zulfuylcn@gmail.com

Özet

Özel hukuk yargılamasında usul ve esasa ilişkin ayrıntılı kanuni düzenlemeler olmasına rağmen kamu hukuku dallarından olan idare hukuku bakımından aynı durum geçerli değildir. Ülkemizde kabul edilen idare hukuku esasları Fransız idare hukuku temellidir ve içeriği de büyük oranda benzeşmektedir.1789 öncesinde Fransa’da idarenin sorumsuzluğu geçerli iken 1789-1872 arasında sorumsuzluk yumuşatılmış, 1872 sonrasında da idarenin eylem ve işlemlerinden sorumlu olacağı kabul edilmiştir. Türkiye’de de Tanzimat Dönemi’ne kadar idarenin sorumsuzluğu kabul edilirken 1868 tarihinde çıkarılan nizamnameler ile idarenin denetimi kısmen kabul edilmiştir. Ancak daha sonra 1886 yılında yapılan değişiklikler ve dönemin koşulları dikkate alınarak idarenin kamu hukuku sorumluluğu kaldırılmıştır. Bu durum Kanun-i Esasi’de devletin “genel mahkemelerde özel düzenlemelere göre sorumlu olacağı” şeklinde sürdürülmüştür. Cumhuriyetin ilanından sonra da 1927 yılında Danıştay’ın kurulması ile idari uyuşmazlıklar için ayrı bir mahkeme ve yargı sistemi kurularak idari yargı anlayışı yerleşmiştir.İdari yargı, hem idarenin işlemlerinin denetlenerek gerektiğinde iptal edilmesi yoluyla hukuka uymaya zorlanması hem de kişilerin uğradığı zararların tazminat ödenerek giderilmesi bakımından hukukumuzda önemli bir yere sahiptir. İdari yargıya dair temel düzenlemeler 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu’nda düzenlenmekle beraber söz konusu Kanunun usuli bakımdan eksik kalan yönleri bulunmaktadır. Bunlardan biri de İYUK 3/2-d. maddesinde belirtilen dava açıldığı sırada miktar belirtme zorunluluğunun olması, bu miktarın da İYUK 16/4. maddesi uyarınca arttırılabilmesi imkânı olmasıdır. Ayrıntılı olarak belirtileceği üzere miktarın “nihai karar verilinceye kadar” arttırılabileceği belirtilmesine rağmen nihai kararın ne zaman verileceği davacı tarafından bilinemeyeceğinden uygulamada birtakım sorunları da beraberinde getirmektedir.Bildirimizde ilk olarak genel açıklamalar ve mevcut usul belirtildikten sonra bu konudaki sorunlar ve çözüm önerimiz paylaşılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Dava, tazminat, tam yargı, miktar

**AN EVALUATION ON THE OBLIGATION TO SPECIFY THE AMOUNT IN THE
PETITION IN ADMINISTRATIVE PROCEDURE AND THE SUBSEQUENT
INCREASING OF THE AMOUNT**

Abstract

Although there are detailed legal regulations regarding procedure and substance in private law proceedings, the same situation is not valid for administrative law, which is a branch of public law. The principles of administrative law accepted in our country are based on French administrative law and their content is largely similar. Before 1789, it was accepted that the administration in France was irresponsible in its actions and transactions. The irresponsibility was softened between 1789 and 1872, and after 1872, it was accepted that the administration would be responsible for its actions and transactions. In Turkey, until the Tanzimat Period, the irresponsibility of the administration as a legal person was accepted. With the regulations issued in 1868, the control of the actions and transactions of the administration was partially accepted. However, later, taking into account the changes made in 1886 and the conditions of the period, the public law responsibility of the administration was abolished. This situation was continued in the Kanun-i Esasî by stating that the state "will be responsible in accordance with special regulations in general courts". After the proclamation of the Republic, a separate court and judicial system was established for administrative disputes with the establishment of the Council of State in 1927. Thus, the concept of administrative procedure was established. Administrative procedure has an important place in our law in terms of both forcing the administration to comply with the law by auditing its transactions and canceling them when necessary, and redressing the damages suffered by individuals by paying compensation. Although the basic regulations regarding administrative procedure are regulated in the Administrative Procedure Law (İYUK) No. 2577, the said Law has procedural deficiencies. One of these is İYUK article 3/2-d. The article of the law states that it is mandatory to specify the amount when the lawsuit is filed. In addition, the specified amount can be increased according to İYUK article 16/4. It is possible to increase it in accordance with the article. As will be stated in detail, it is stated in the article of the law that the amount can be increased "until the final decision is made". However, since the plaintiff cannot know when the final decision will be made, it brings with it some problems in practice. In our notification, general explanations and the current procedure will first be stated. Later, our solution proposal for this problem will be shared.

Keywords: Lawsuit, compensation, full judgement, amount

Giriş

Hukuk düzenlerinde kişilere tanınan hakların kullanılmasının en bilinen yolu dava açma yoludur. Dava açma hakkını kullanarak hak sahibi mahkemeden hukuki bir koruma ister. İstenecek hukuki korumanın verimli olması ve hak sahibi açısından beklenen sonucu vermesi için hukuk düzeninde bazı şekil şartlarına tabi kılınır. Buna bir açıdan hakkın etkili bir şekilde kullanılabilmesi için taşınması gereken zorunluluklar olarak da bakılabilir.

Öncelikle bir haktan bahsedebilmek için hakkın yasal düzenlemelerle tanınmış olması gerekmektedir. Hakkın tanınmasından sonra etkin bir şekilde kullanılabilmesi için hukuk düzenince korunmaya alınması için istenen şartları sağlar bir şekilde kullanılmalıdır. Örneğin hakkın türüne göre bazen yazılı bir şekilde ileri sürülmesi gerekirken bazen hak sahibi tarafından sözlü olarak da ileri sürülmesi istenebilir.

Hukukumuzda hakkın mahkeme önünde ileri sürülebilmesinde dava dilekçesi ile talepte bulunma yolunun kullanılması gerekmektedir. 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na¹¹⁶ (HMK) göre dava, dava dilekçesinin kaydedildiği tarihte açılır. Dava dilekçesinde bulunması gerekenler de HMK 119. maddede “*mahkemenin adı, davacı ile davalının adı, soyadı ve adresleri, davacının Türkiye Cumhuriyeti kimlik numarası, varsa tarafların kanuni temsilcilerinin ve davacı vekilinin adı, soyadı ve adresleri, davanın konusu ve malvarlığı haklarına ilişkin davalarda, dava konusunun değeri, davacının iddiasının dayanağı olan bütün vakaların sıra numarası altında açık özetleri, iddia edilen her bir vakanın hangi delillerle ispat edileceği, dayanılan hukuki sebepler, açık bir şekilde talep sonucu, davacının, varsa kanuni temsilcisinin veya vekilinin imzası*” şeklinde sayılmıştır. Sayılanlardan 119/2. maddede bazılarının eksik olması halinde tamamlanması için hâkim tarafından süre verilmekte, eksikliğin giderilmemesi halinde de davanın açılmamış sayılmasına karar verilmektedir. HMK 120. maddeye göre de dava dilekçesi ile dava açıldığında, adli yardımın kabul edilmesi hariç, yargılama giderleri ile harç ödenmesi de gerekmektedir. Mahkemece yargılama sırasında avansın eksik alındığının tespiti halinde de tamamlanması için süre verileceği düzenlenmiştir.

Dava açılırken yatırılması gereken harçlar, bazı davalar bakımından dava türüne maktu olarak alınmakta ve bazı davalarda ise dava değerine göre değişmektedir. Gider avansı ise yargılama sırasında mahkemenin yapacağı tebligat ve diğer işlemler için gerekli olduğundan dava açılırken belli bir miktar yatırılması gerekmekte, yetersiz kalması halinde de eksikliğin giderilmesi için ilgili tarafa süre verilmektedir. Gider avansı mahkeme tarafından yapılacak usul işlemleri için gerekli olduğundan çoğu dava bakımından benzer olmaktadır. Ancak yatırılması gereken harç miktarı, dava değerine göre arttığından dava dilekçesinde belirtilen dava değeri, davacının dava açılırken katlanması gereken maddi külfet bakımından önem taşımaktadır.

2013 yılına kadar idari yargıda dava dilekçesinde dava değerinin düşük gösterilerek sonradan arttırılması mümkün değilken 11/04/2013 tarihinde yapılan değişiklikle dava dilekçesinde belirtilen miktarın yani dava değerinin nihai karar verilinceye kadar bir defaya mahsus arttırılabilmesi imkânı getirilmiştir. Sorun, dava değerinin idari yargıda nihai kararın ne zaman verileceğinin taraflarca bilinemeyeceği, davacının dava değerini arttırmadan mahkemenin karar verme ihtimalinin olmasıdır. Zira her ne kadar yasal düzenleme davacının yüksek bir dava değeri belirterek ileride yargılama giderlerinden sorumlu tutulmasının riskini azaltmak istese de bu defa davacının mahkemenin karar verme zamanının belirsizliği nedeniyle hakkına kavuşmaması riski söz konusudur. Bu çalışmanın amacı da buna ilişkin öneride bulunmaktır.

¹¹⁶ 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu metni için bkz.:

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.6100.pdf>, E.T: 09/06/2024

Dava Değeri ve Maddi Boyutu

Daha önce belirttiğimiz üzere HMK'ya göre dava dilekçesinde dava değerinin belirtilmesi gerekmektedir. Aynı durum İdari Yargılama Usulü Kanunu¹¹⁷ (İYUK) bakımından da geçerlidir. İYUK 3. maddeye göre idari davalar, ilgisine göre Danıştay, vergi ya da idare mahkemesi başkanlıklarına hitaben yazılmış dilekçeyle açılır ve “vergi, resim, harç, benzeri mali yükümler ve bunların zam ve cezalarına ilişkin davalarla tam yargı davalarında uyuşmazlık konusu miktar” dava dilekçesinde gösterilir. İptal davalarında ise harç miktarı maktu olarak alınmakta olup dava bir işlemin iptali ile ilgili olduğundan, dava değeri belirtilmemektedir.

Dava dilekçesinde belirtilen dava değeri, Harçlar Kanunu¹¹⁸ uyarınca alınacak maktu ve nispi harçlar bakımından önemlidir. Örneğin 2024 yılı Mayıs ayı itibarıyla idari yargıda¹¹⁹ açılacak bir tazminat davasında, idari işlem nedeniyle uğranılan zararın tazmini için duruşma ve yürütmeyi durdurma istendiğini, keşif yapılması talebi olduğunu varsaydığımızda yaklaşık olarak 1.920TL yargılama gideri ile 427,60TL başvuru harcı, 427,60TL karar harcı, 704,50TL yürütmeyi durdurma harcı, 3.030,30TL keşif harcı alınacaktır. Ayrıca tam yargı davalarında dava değerine göre binde 68,31'in dörtte biri, ölüm ve yaralanmaya ilişkin davalarda ve tazminat davalarında ise binde 68,31'in yirmide biri nispi harç olarak alınmaktadır. Benzer bir durum adli yargı alanında geçerlidir. Açılan dava türüne göre başvuru harcı ile dava türüne maktu ya da nispi harç alınmakta, nispi harç da dava değerine göre değişmektedir. Örneğin 10TL değerindeki bir dava için 0.17TL peşin harç alınmakta iken 100.000TL tutarındaki bir dava değeri için ise dava açarken 1.707,75TL peşin harç alınmaktadır. Görüldüğü üzere dava açarken dava değerinin yüksek girilmesi, davacı açısından dava değerinin artmasına göre ciddi bir maliyet olabilmektedir.

Dava değerinin önem arz ettiği bir diğer durum da dava sonunda karar verilmesindedir. HMK 326/1. maddeye göre “Kanunda yazılı hâller dışında, yargılama giderlerinin, aleyhine hüküm verilen taraftan alınmasına karar verilir”. Tarafların kısmen haklı görülmesi halinde de mahkeme, tarafların haklılık oranına göre yargılama giderlerini paylaşacaktır. Yargılama giderlerinin kapsamına HMK 323. maddeye göre “başvurma, karar ve ilam harçları, dava nedeniyle yapılan tebliğ ve posta giderleri, dosya ve sair evrak giderleri, geçici hukuki koruma tedbirleri ve protesto, ihbar, ihtarname ve vekâletname düzenlenmesine ilişkin giderler, keşif giderleri, tanık ile bilirkişiye ödenen ücret ve giderler, resmî dairelerden alınan belgeler için ödenen harç, vergi, ücret ve sair giderler, vekil ile takip edilmeyen davalarda tarafların hazır buldukları günlere ait gündelik, seyahat ve konaklama giderlerine karşılık hâkimin takdir edeceği miktar; vekili bulunduğu hâlde mahkemece bizzat dinlenmek, isticvap olunmak veya yemin etmek üzere çağrılan taraf için takdir edilecek gündelik, yol ve konaklama giderleri, vekille takip edilen davalarda kanun gereğince takdir olunacak vekâlet ücreti ve yargılama sırasında yapılan diğer giderler” olarak sayılmıştır.

Yukarıda belirttiğimiz üzere vekâlet ücreti de yargılama giderlerinden sayılmakta, yargılama sonunda da haksız görülen taraf üzerinde bırakılmaktadır. 2024 yılı Avukatlık Asgari Ücret Tarifesi'ne¹²⁰ göre asliye mahkemelerinde görülen davalarda vekalet ücreti 17.900TL,

¹¹⁷ 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu metni için bkz.:

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2577&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>, E.T: 09/06/2024

¹¹⁸ 492 sayılı Harçlar Kanunu metni için bkz.: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.492.pdf>, E.T: 09/06/2024

¹¹⁹ 2024 Yılı İdari Yargı Posta Masraf ve Harçları Tablosu için bkz.:

<https://rayp.adalet.gov.tr/resimler/26/dosya/2024-yiliharclar23-01-202412-35-pm.pdf>, E.T: 09/06/2024

¹²⁰ 2024 yılı Avukatlık Asgari Ücret Tarifesi için bkz.:

<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2023/09/20230921-4-1.pdf>, E.T: 09/06/2024

idare ve vergi mahkemelerinde de yargılama duruşmalı ise 20.900, duruşmasız ise 10.500TL olarak belirlenmiştir.

Görüldüğü üzere dava dilekçesinde dava değeri belirtmek her iki yargı kolu bakımından bir zorunluluk olarak düzenlenmiş olup dava değerine göre de harç alınmaktadır. Davacının dava dilekçesinde belirttiği miktar hem yargılamanın başında katlanmak zorunda olduğu maddi külfet bakımından önem taşımakta hem de yargılama sonunda haklılık durumuna göre karşı vekâlet ücreti ödemek zorunda kalıp kalmayacağı ve yaptığı masrafları alıp alamayacağı noktasında önem taşımaktadır.

Dava Türleri

Gerek adli yargıda gerekse de idari yargıda davacının mahkemeden talep ettiği hukuki korumaya göre seçebileceği, daha doğrusu izlemek zorunda olduğu ve dikkate alması gereken dava türleri bulunmaktadır. Zira dava türleri, mahkemeden istenecek hukuki korumanın ne şekilde istenebileceği, nelere dikkat edilmesi gerektiği bakımından da önem taşımaktadır.

Adli yargıda dava türleri başlıca HMK’da düzenlenmiştir. Başlıca dava türleri HMK 105 ve devamı maddelere göre eda davası, tespit davası, belirsiz alacak davası, inşai dava ve kısmi davadır. HMK 105. maddeye göre da davasında davacının talebi “davalının, bir şeyi vermeye veya yapmaya yahut yapmamaya mahkûm edilmesi” şeklindedir. HMK 106/1. maddeye göre “mahkemeden, bir hakkın veya hukuki ilişkinin varlığının ya da yokluğunun yahut bir belgenin sahte olup olmadığının belirlenmesi” tespit davası yoluyla istenir. HMK 107/1. maddeye göre belirsiz alacak davası, davacı tarafından “davanın açıldığı tarihte alacağın miktarını yahut değerini tam ve kesin olarak belirleyebilmesinin kendisinden beklenemeyeceği veya bunun imkânsız olduğu hâllerde, alacaklı, hukuki ilişkiyi ve asgari bir miktar ya da değeri belirtmek suretiyle” açılabilir. Belirsiz alacak davasında her ne kadar dava dilekçesi ile başta düşük bir miktar istense de HMK 107/2. maddeye göre “karşı tarafın verdiği bilgi veya tahkikat sonucu alacağın miktarı veya değerinin tam ve kesin olarak belirlenebilmesi mümkün olduğunda hâkim tarafından tahkikat sona ermeden verilecek iki haftalık kesin süre içinde” talebin netleştirilmesi gerekmektedir. Özetle belirsiz alacak davasında davacının hakkını başta belirleyebilmesi mümkün olmadığından, yasada, yüksek bir miktar belirterek zararlarına katlanmasının önüne geçilmesi amaçlanmıştır. HMK 108. maddeye göre “mahkemeden, yeni bir hukuki durum yaratılması veya mevcut bir hukuki durumun içeriğinin değiştirilmesi yahut onun ortadan kaldırılması” inşai dava yoluyla olabilmektedir. İnşai davada amaç, hukuki durumda değişiklik yaratılmasıdır. HMK 109/1. maddeye göre kısmi dava ise “talep konusunun niteliği itibarıyla bölünebilir olduğu durumlarda, sadece bir kısmı da dava yoluyla ileri sürülebilmesi” olarak ifade edilmektedir. Görüldüğü üzere her dava türü, farklı bir hukuki amaca hizmet etmektedir. Elde edilmek istenen amaca göre hangi davanın seçileceği önem taşımaktadır. Her ne kadar hukukumuzda başka dava türleri olsa da başlıca dava türleri belirtilen şekildedir.

İdari yargıda ise durum tamamen farklıdır. 2577 sayılı İYUK’a göre idari yargıda dava türleri iptal, tam yargı ve idari sözleşmelere ilişkin davalardır. 2/1-a. maddesine göre iptal davasında idari işlemin “ yetki, şekil, sebep, konu ve maksat yönlerinden biri ile hukuka aykırı olduklarından dolayı iptalleri için menfaatleri ihlâl edilenler tarafından açılan” davalardır. 2/1-b. maddesine göre tam yargı davası ise “idari eylem ve işlemlerden dolayı kişisel hakları doğrudan muhtel olanlar tarafından açılan” davalardır. İdari sözleşmelere ilişkin davalar ise “tahkim yolu öngörülen imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinden doğan uyuşmazlıklar hariç, kamu hizmetlerinden birinin yürütülmesi için yapılan her türlü idari sözleşmelerden dolayı taraflar arasında çıkan uyuşmazlıklar” hakkında açılan davalardır. İdari sözleşmelere ilişkin davalar genelde taraflardan birinin, diğerinin sözleşmeye aykırı davranması nedeniyle uğranılan zarara dair davalardır ve doktrinde idari sözleşmelere dair davalar genelde tam yargı

davası olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle idari yargıda aslında iptal ve tam yargı olmak üzere iki dava türü olduğu söylenebilir.

İdari yargıda tam yargı davaları, idari eylem ya da işlem nedeniyle uğranılan zararın tazminine dair davalardır. Bu dava türünde davacı, mahkemeden uğranılan zararın tazmin edilmesine karar vermesini ister. Mahkemeye sunulacak dava dilekçesinde, karşı taraftan talep edilecek tazminat miktarının belirtilmesi gerekmektedir. Bu duruma dair zorunluluk İYUK 3/2-d. maddesinde “vergi, resim, harç, benzeri mali yükümler ve bunların zam ve cezalarına ilişkin davalarla tam yargı davalarında uyuşmazlık konusu miktar...gösterilir” şeklinde düzenlenmiştir. Daha önce de ifade ettiğimiz üzere İYUK ilk halinde dava dilekçesinde talep edilecek miktarın yargılamanın başında dava dilekçesi ile belirtilmesi zorunlu iken 2013 yılında yapılan değişiklikle miktarın arttırılabileceği kabul edilmiştir. Bu durum İYUK 16/4. maddede “tam yargı davalarında dava dilekçesinde belirtilen miktar, süre veya diğer usul kuralları gözetilmeksizin nihai karar verilmeye kadar, harcı ödenmek suretiyle bir defaya mahsus olmak üzere arttırılabilir” şeklinde düzenlenmiştir. Görüldüğü üzere idari yargıda açılacak tam yargı davasında dava değerinin dava dilekçesinde düşük belirtilerek dava açılabilen, talep edilebilecek tazminat miktarının belirli olması durumunda talep artırım dilekçesi ile nihai miktar mahkemeye bildirilebilmektedir. Ancak kanun maddesinde “nihai karar” ibaresi bir sorunu da beraberinde getirmektedir. Zira adli yargıda açılan belirsiz alacak ve kısmi davada ıslah yoluyla talebin arttırılabileceği açıkça düzenlenmiş ve bunun için de hâkimin taraflara süre vereceği belirtilmiştir. Ancak idari yargıda hâkimin davacıya ara karar ya da başka bir şekilde talebini arttırması için tebligat ya da başka bir usuli işlem yapacağı düzenlenmemiştir.

Nihai kararın ne zaman verileceğinin bilinmemesi yanında idari yargıda dava açma süreleri de adli yargıya göre oldukça kısadır. Zira 2577 sayılı İYUK 7/1. maddesine göre genel dava açma süresi “özel kanunlarında ayrı süre gösterilmeyen hallerde Danıştay’da ve idare mahkemelerinde altmış ve vergi mahkemelerinde otuz gün” olarak belirtilmiştir. Belirtilen sürenin geçmesi halinde dava açılabilmesi istisnai hallerde mümkündür. Oysa adli yargıda dava açma süresi genelde iki yıllık ve on yıllık sürelerle tabidir. Görüldüğü üzere dava dilekçesinde düşük bir miktar belirtilerek dava açıldığı durumlarda talep arttırmadan mahkemece nihai karar verilebilir ve nihai karar verileceği de yasal olarak davacıya bildirilmek zorunda değildir. Düşük bir miktarla dava açan birinin dava açma süresi geçtikten sonra ve talebini arttırmadan davasının karara çıkması riski bulunmaktadır.

2024 yılı Mayıs ayı itibariyle idari yargıda açılan davalarda 31.000TL’ye kadar olan davalar ilk derece mahkemesinin vereceği karara karşı istinaf kanun yoluna başvuru yolu kapalı¹²¹ olup verilen karar kesindir. Görüldüğü üzere düşük miktarla açılan bir davada mahkemece verilecek olumlu ya da olumsuz bir karara karşı istinaf yolu da kapalı olabilmektedir.

Danıştay Görüşü

İdari Yargılama Usulü Kanunu’nda nihai karar verileceğinin taraflara bildirileceği ya da bildirilmesi gerektiğine dair bir hüküm bulunmamaktadır. Bu duruma uygulamada bilirkişi raporlarının taraflara tebliğ edilmesi akabinde yapılan itirazın reddedilmesi gibi yollar çözüm olarak getirilmişse de her mahkemece açısından bu durumun bağlayıcı olduğunu söylenemez.

Danıştay bu konuda önüne gelen bir uyuşmazlıkta şu şekilde karar¹²² vermiştir:

“2577 sayılı Kanun’un 16. maddesinin 2. fıkrasında ara kararların taraflara tebliğ edilmesi gerektiğine ilişkin bir düzenleme bulunmamakla birlikte, davanın görülmesi sırasında

¹²¹ İdari yargıda parasal sınırlar için bkz.: [https://web2.e-baro.web.tr/uploads/03/01%20Hukukumuzda%20Parasal%20S%C4%B1n%C4%B1rlar%20ve%20S%C3%BCreler%20\(%202024%20\).docx](https://web2.e-baro.web.tr/uploads/03/01%20Hukukumuzda%20Parasal%20S%C4%B1n%C4%B1rlar%20ve%20S%C3%BCreler%20(%202024%20).docx), E.T: 09/06/2024

¹²² Danıştay 5. Dairesi, E: 2015/4089, K: 2015/8104, T: 20/10/2015

davacının durumunda değişiklik yaratabilecek yeni hususların ortaya çıkması durumunda davacıya cevap vermesi için süre verilmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Bu nedenle, Mahkemece verilen ara karar sonucunda davacının yoksun kaldığı döner sermaye miktarının daha fazla olduğunun anlaşılması üzerine, davacının ıslah müessesesini işletebilmesi için ara kararının davacıya tebliğ edilerek davacının cevabı alındıktan sonra veya cevap süresi geçtikten sonra karar verilmesi gerekirken, bu usul uygulanmadan davacının dava dilekçesindeki talebi göz önünde bulundurularak karar verilmesinde hukuki isabet bulunmamaktadır.”

Danıştay’ın oy çokluğu ile aldığı bu istisnai kararda davacının durumunda önemli değişiklik yapacak yeni bir hususun ortaya çıkması halinde bunun ara kararla davacıya bildirilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Kararda, HMK’da düzenlenen belirsiz alacak davasında olduğu gibi süre verilerek talebini arttırması imkânı verilmesi vurgulanmıştır. Danıştay’ın bu usulü hiç tartışmadığı birçok kararı olmakla beraber yukarıda belirtilen kararı istisnai niteliktedir. Ancak söz konusu karar içtihadı birleştirme ya da Dava Daireleri Kurulu kararı olmadığından uygulamada ilk derece idare mahkemeleri ya da diğer Danıştay daireleri tarafından dikkate alınmaması muhtemeldir. İdari yargı bir içtihadı hukuk dalı olduğu gibi Danıştay’ın bu yönde bir uygulama geliştirmesi ve sürekli bir biçimde uygulaması yönünde önünde bir engel bulunmamaktadır. Ancak bu uygulamanın tam olarak yerleşmesi zaman alabilecektir.

Sonuç ve Çözüm Önerisi

Yukarıda belirttiğimiz üzere İYUK 16/4. maddesinde yer alan düzenleme olumlu bir gelişme olmakla beraber eksik kalmaktadır. Zira idari yargılama usulünde HMK’da olduğu gibi sözlü yargılamaya geçileceğinin tefhimi gibi bir düzenleme söz konusu değildir. Davasını düşük miktar göstererek açan bir davacının davası, istinaf sınırı altında olması halinde kesin karar verilmesi sonucu sonuçsuz kalabilecek, hakkın elde edilmesi imkânı ortadan kalkabilecektir. Bu olumsuz duruma karşı her ne kadar örnek nitelikte Danıştay kararı bulunmaktaysa da bu durum yeterli değildir. Zira Danıştay daire kararının bağlayıcılığı bulunmamaktadır. Bu yönde içtihat oluşturulması zaman alabilecek bir uygulamadır. Bu nedenle İYUK 16/4. madde metnin ikinci cümlesinin sonuna “fazlaya ilişkin hakkın saklı tutularak dava açılması halinde, nihai karar verilmeden en az otuz gün önce davacıya ara kararla nihai karar verileceği tebliğ edilir” düzenlemesinin eklenmesi tartışmaları bitirecek ve mağduriyetleri ortadan kaldıracaktır.

Kaynakça

- 2024 Yılı İdari Yargı Posta Masraf ve Harçları Tablosu için bkz.:
<https://rayp.adalet.gov.tr/resimler/26/dosya/2024-yiliharclar23-01-202412-35-pm.pdf>,
E.T: 09/06/2024
- 2024 yılı Avukatlık Asgari Ücret Tarifesi için bkz.:
<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2023/09/20230921-4-1.pdf>, E.T: 09/06/2024
- 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu metni için bkz.:
<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2577&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>, E.T: 09/06/2024
- 492 sayılı Harçlar Kanunu metni için bkz.:
<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.492.pdf>, E.T: 09/06/2024
- 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu metni için bkz.:
<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.6100.pdf>, E.T: 09/06/2024
- Danıştay 5. Dairesi, E: 2015/4089, K: 2015/8104, T: 20/10/2015
- İdari yargıda parasal sınırlar için bkz.: [https://web2.e-baro.web.tr/uploads/03/01%20Hukukumuzda%20Parasal%20S%C4%B1n%C4%B1rlar%20ve%20S%C3%BCreler%20\(%202024%20\).docx](https://web2.e-baro.web.tr/uploads/03/01%20Hukukumuzda%20Parasal%20S%C4%B1n%C4%B1rlar%20ve%20S%C3%BCreler%20(%202024%20).docx), E.T: 09/06/2024

**DANIŞTAY VE YARGITAY KARARLARINA GÖRE MANEVİ TAZMİNATIN
İŞLEVİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME**

Zülfü YALÇIN (ORCID:0000-0001-6872-7407)

Öğretim Görevlisi, Siirt Üniversitesi Kurtalan Meslek Yüksekokulu, Hukuk Bölümü
Email:zulfuyln@gmail.com

Özet

Modern hukuk düzeninde kişinin maddi ve manevi varlığında meydana gelen eksilmeyi gidermek amacıyla bazı usuller ve imkânlar öngörülmüştür. Bunlardan biri de zarar verene verdiği zararı parasal olarak gidermek amacıyla öngörülen tazminat sorumluluğudur. Tazminat sorumluluğu hem kamu hukukunda hem de özel hukukta kabul edilmiştir. Zararın tazmini usulü özel hukukta aynen tazmin ve nakden tazmin olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Kamu hukukunda ise mahkemece idareye emir ve talimat verilmesinin yasak olması nedeniyle sadece nakden tazmin kabul edilmektedir. Tazminat sorumluluğunda bir diğer ayırım da zararın türü bakımından yapılmaktadır. Buna göre zarar türü maddi zarar ya da manevi zarar şeklinde olabilmektedir. Maddi tazminat kişinin malvarlığında meydana gelen eksilmeyi karşılama amacı taşırken manevi tazminat ise kişinin kişilik varlığında meydana gelen eksilmeyi giderme amacı taşımaktadır. Hem maddi hem de manevi tazminat temelde eksilmeyi giderme amacı taşırken manevi tazminat çoğu zaman zarar görenin zararını karşılamaktan uzak kalabilmektedir. Bu durum bir açıdan manevi zararın ortaya konulmasındaki güçlükten kaynaklanmakta diğer açıdan ise manevi zarar için öngörülen manevi tazminatın tatmin aracı olarak görülmesi ve miktar konusundaki takdirin hâkime bırakılmasıdır. Zira maddi varlığın karşılığı ve ortaya konulabilirliği basittir. Oysa manevi varlık olan kişilik değerleri ise kişinin duyu durumu, sosyal statüsü, aile ilişkileri gibi birçok etkene göre değerlendirilir ve kişiden kişiye değişebilmektedir. Bildirimizde Danıştay ve Yargıtay'ın manevi tazminatın miktarı konusundaki yaklaşımına değinilip çözüm önerimiz paylaşılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Manevi tazminat, Danıştay, Yargıtay, Takdir

**AN EVALUATION ON THE FUNCTION OF NON-PECUNIARY COMPENSATION
ACCORDING TO THE DECISIONS OF THE COUNCIL OF STATE (danıştay) AND
THE COURT OF APPEAL (yargıtay)**

Abrast

In the modern legal order, some procedures and opportunities are provided to compensate for the decrease in a person's material and nonmaterial assets. One of these is the liability for compensation, which is intended to compensate the person who caused the damage in monetary terms for the damage caused. Liability for compensation is accepted in both public law and private law. The procedure for compensation for damage is divided into two in private law: compensation in kind and compensation in cash. In public law, only compensation in cash is accepted since it is prohibited for the court to give orders and instructions to the administration. Another distinction in compensation liability is made in terms of the type of damage. Accordingly, the type of damage can be material damage or non-pecuniary damage. Financial compensation aims to compensate for the decrease in the person's assets. Non-pecuniary compensation aims to compensate for the loss of a person's personality values. Both material compensation and non-pecuniary compensation basically aim to compensate for the loss. However, nonpecuniary compensation may often be far from covering the damage of the injured party. First of all, this situation arises from the difficulty in proving non-pecuniary damage, and secondly, the non-pecuniary compensation foreseen for non-pecuniary damage is seen as a means of satisfaction and the discretion on this issue is left to the judge. Because the value of tangible assets and their ability to be presented are simple. However, personality values, which are spiritual assets, are evaluated according to many factors such as the person's emotional state, social status, family relationships, and can vary from person to person. In our notification, we will mention the approach of the Council of State and the Supreme Court on the amount of non-pecuniary damages and share our solution proposal.

Keywords: Nonpecuniary damages, Council Of State (Danıştay), Court Of Appeal (Yargıtay), Discretion

Giriş

Günümüzde Türkiye’de, kişinin gördüğü zararı, zarar verenden talep hakkı hukuk sistemimizde gerek Anayasa gerekse de diğer yasal düzenlemelerle kabul edilmektedir. 1982 Anayasası’na¹²³ 12/1. maddesine göre herkesin, “kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere” sahip olduğu kabul edilmektedir. Temel hak ve hürriyetler Anayasa’da gösterilen istisnai durumlarda ve kanunla sınırlanabilir. Kişilerin sahip olduğu “yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkı” da Anayasa’nın 17/1. maddesinde düzenlenmiştir. Maddenin devamında “tıbbi zorunluluklar ve kanunda yazılı haller dışında, kişinin vücut bütünlüğüne dokunulamaz; rızası olmadan bilimsel ve tıbbi deneylere tabi tutulamaz” denilmektedir. Anayasa’nın 36/1-2. maddelerinde de “Herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir. Hiçbir mahkeme, görev ve yetkisi içindeki davaya bakmaktan kaçınmaz.” düzenlemesi yer almaktadır.

Anayasa’da belirtilen düzenlemelerin yer alması önemlidir. Zira temel hak ve hürriyetlerin Anayasa’da yer alması, temel hak ve hürriyetler için en yüksek düzeyde koruma sağlanması anlamına gelmektedir. Çünkü Anayasa, herkes için bağlayıcıdır ve aksine hallerde hak kaybına uğrayan kişiler hakkını arayabilir. Hak aramada da Anayasa’da açıkça düzenlendiği üzere yargı mercileri önünde olmaktadır.

Günümüzde kişilerin birbirine verdiği zararı karşılamak zorunda olması ile yetinilmemekte, devletin ya da malvarlığı ile görevlilerinin verdiği zararlar bakımından da sorumluluğu kabul edilmektedir. 1982 Anayasa’sında “yargı yolu” başlıklı 125/1. maddede “İdarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açıktır.” ve 125/7. maddede de “İdare, kendi eylem ve işlemlerinden doğan zararı ödemekle yükümlüdür.” düzenlemeleri yer almaktadır. Yine Anayasa 129/1. maddesinde “Memurlar ve diğer kamu görevlileri Anayasa ve kanunlara sadık kalarak faaliyette bulunmakla yükümlüdürler.” 125/5. maddesinde de “Memurlar ve diğer kamu görevlilerinin yetkilerini kullanırken işledikleri kusurlardan doğan tazminat davaları, kendilerine rücu edilmek kaydıyla ve kanunun gösterdiği şekil ve şartlara uygun olarak, ancak idare aleyhine açılabilir.” düzenlemeleri yer almaktadır. Anayasa 40/3. maddesinde de “Kişinin, Resmî görevliler tarafından vaki haksız işlemler sonucu uğradığı zarar da, kanuna göre, Devletçe tazmin edilir. Devletin sorumlu olan ilgili görevliye rücu hakkı saklıdır.” düzenlemesi yer almaktadır. Anayasanın belirtilen maddelerinden de anlaşılacağı üzere kişilerin zarardan sorumluluğu kabul edildiği gibi devletin de sebep olduğu ya da zararda payı olduğu durumlarda sorumluluğunun bulunduğu kabul edilmiştir.

Maddi zararlarda sorumluluğa dair ilkeler ve zararın ortaya konulması kolay olması nedeniyle pek tartışmalı olduğu söylenemez. Sorumluluğa dair ilkeler ya kanunlarda bulunmakta, ya yargı kararları ile kabul edilmekte ya da doktrinde buna dair çalışmalar genel itibarıyla yer almaktadır. Manevi zararlar bakımından ise durum farklıdır. Bu çalışmada da manevi zararın Danıştay ve Yargıtay kararlarına göre niteliği üzerinde durulacak ve buna dair çözüm önerisi paylaşılacaktır.

Hukukta Kabul Edilen Zarar Türleri

Hukumumuzda kabul edilen zarar türleri ve hesaplama yöntemleri genel olarak 6098 sayılı Borçlar Kanunu’nda¹²⁴ yer almaktadır. Borçlar Kanunu’nun “Haksız Fiillerden Doğan Borç İlişkileri” başlıklı 49. maddesinde “Kusurlu ve hukuka aykırı bir fiille başkasına zarar veren, bu zararı gidermekle yükümlüdür. Zarar verici fiili yasaklayan bir hukuk kuralı

¹²³ 1982 Anayasası metni için bkz.:

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2709&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>, E.T: 10/06/2024

¹²⁴ 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu metni için bkz.: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.6098.pdf>, E.T: 10/06/2024

bulunmasa bile, ahlaka aykırı bir fiille başkasına kasten zarar veren de, bu zararı gidermekle yükümlüdür.” düzenlemesi yer almaktadır. Madde metninden de açıkça anlaşılacağı üzere kusurlu ve hukuka aykırı bir şekilde zarar verilmesi halinde zarar gören, zararını zarar verenden talep edebilir. Zarar görenin talep edebileceği zarar türleri de Borçlar Kanunu’nun devam eden maddelerinde düzenlenmiştir.

Borçlar Kanunu’na göre uğranılan zararı ispat yükü zarar görenin üzerindedir. Zarar gören yine zarar verenin kusurunu da ispat yükü altındadır. Borçlar Kanunu’nun “Maddi zararlar” başlıklı “Ölüm” alt başlığını taşıyan maddesine göre bir kimsenin ölümü halinde talep edilebilecek zarar türleri “cenaze giderleri, ölüm hemen gerçekleşmemişse tedavi giderleri ile çalışma gücünün azalmasından ya da yitirilmesinden doğan kayıplar, ölenin desteğinden yoksun kalan kişilerin bu sebeple uğradıkları kayıplar” talep edilebilir. Kanunun “Bedensel zarar” başlıklı 54. maddesine göre talep edilebilecek bedensel zararlar ise “tedavi giderleri, kazanç kaybı, çalışma gücünün azalmasından ya da yitirilmesinden doğan kayıplar ve ekonomik geleceğin sarsılmasından doğan kayıplar” şeklindedir. Görüldüğü üzere Borçlar Kanunu malvarlığına dair zararlar ile ölüm ve bedensel zararları koruma altına almış, zarar görülmesi halinde bunların talep edilebileceğini düzenlemiştir.

Borçlar Kanunu’nda düzenlenen bir diğer zarar türü de manevi tazminattır. Kanun’un 56. maddesinde “Hâkim, bir kimsenin bedensel bütünlüğünün zedelenmesi durumunda, olayın özelliklerini göz önünde tutarak, zarar görene uygun bir miktar paranın manevi tazminat olarak ödenmesine karar verebilir. Ağır bedensel zarar veya ölüm hâlinde, zarar görenin veya ölenin yakınlarına da manevi tazminat olarak uygun bir miktar paranın ödenmesine karar verilebilir.” düzenlemesi bulunmaktadır. Kanunun “Kişilik hakkının zedelenmesi” başlıklı 58. maddesinde de “Kişilik hakkının zedelenmesinden zarar gören, uğradığı manevi zarara karşılık manevi tazminat adı altında bir miktar para ödenmesini isteyebilir. Hâkim, bu tazminatın ödenmesi yerine, diğer bir giderim biçimi kararlaştırabilir veya bu tazminata ekleyebilir; özellikle saldırıyı kınayan bir karar verebilir ve bu kararın yayımlanmasına hükmedebilir.” düzenlemesi yer almaktadır. Görüldüğü üzere Borçlar Kanunu hem maddi zararlar (malvarlığı ve bedensel zararlar ile ölüm halinde uğranılan) hem de manevi zararları düzenlemiştir. Ancak aradaki temel fark, manevi zararın miktarının hâkimin takdirine bırakılmasıdır. Zira Kanun maddesinde “uygun bir miktar” ibaresi kullanılmış, ancak bunun ne olduğu açıklanmamıştır. Temel tartışma da bu noktadan kaynaklanmaktadır. Zira tazminatın uygunluğu somut bir biçimde ortaya konulmamış olup hâkimin takdirine bırakılmıştır.

Sorumluluk Halleri

Sorumluluk halleri, hangi durumlarda zarar verenin zarardan sorumlu tutulacağını ve buna dair temel ilkeleri ifade etmektedir. Borçlar hukukunda kusur sorumluluğu 49. maddede açıkça düzenlenmiştir. Kanun maddesinde “kusurlu ve hukuka aykırı bir fiille başkasına zarar veren” ibaresinden kusur sorumluluğunun kastedildiği açıktır. Bunun yanında Borçlar Kanunu’nda bazı kusursuz sorumluluk halleri de kabul edilmiştir. Kusursuz sorumluluk hallerinde zarar gören, bazı kişileri kusuru olmasa bile sorumlu tutabilmektedir. Bu sorumluluk halleri de Borçlar Kanunu’nun 65. maddesinde düzenlenen hakkaniyet sorumluluğu, 66-67-69. maddelerinde düzenlenen özen sorumluluğu (özen sorumluluğunun alt başlıkları adam çalıştırmanın sorumluluğu, hayvan bulunduranın sorumluluğu ve yapı malikinin sorumluluğu şeklindedir) ve 71. maddesinde düzenlenen tehlike sorumluluğu şeklindedir.

Adli yargı alanında sorumluluk kabul edildiği gibi idari yargı alanında da benzer durumlar söz konusudur. Ancak adli yargıda, yani kişiler arası uyuşmazlıklarda belirtilen ilkeler uzun zamandır mevcut olmakla beraber idari yargıda kabul edilen sorumluluk halleri modern zamanların eseridir. Avrupa’da 18. Yüzyıl öncesinde devletin bir kişi olarak sorumluluğu kabul edilmemektedir. Kralın yanlış yapmayacağı, eylem ve işlemleri nedeniyle zarar meydana

gelmişse de buna katlanılmak gerektiği kabul edilmekteydi. Aynı durum Osmanlı Devleti'nde de söz konusudur. Osmanlı'da halifenin, tebaanın dünya ve ahiret işleri için lüzum gördüğü tedbirleri alabileceği kabul edilmiştir. Bir kişi olarak devletin sorumsuzluğu zamanla terkedilerek zamanla sorumsuzluk yumuşatılmış, günümüzde de devletin sorumluluğu kabul edilmiştir.

Daha önce belirttiğimiz Anayasa maddelerinden de anlaşılacağı üzere devlet hem kusuru ile sebebiyet verdiği zararlardan tutulmakta hem de kusuru olmasa bile bazı durumlarda sorumlu tutulmaktadır. Ancak kişilerin sorumluluğuna dair temel bir kanun olarak Borçlar Kanunu düzenlenmişken günümüzde idarenin, ya da devletin, sorumluluğuna dair temel ilkeler toplu olarak bir kanun metninde düzenlenmemiştir. Bunun yerine idarenin hangi hallerde hangi ilkelere göre sorumlu tutulacağı yargı kararları ile netleşmiştir. Günümüzde idare, kusuru ile sebebiyet verdiği zarardan sorumlu tutulmaktadır. Bunun yanında idare kusuru olmasa bile tehlike (risk) ilkesine, kamu külfetleri karşısında eşitlik ilkesine ve sosyal risk ilkesine göre bazı durumlarda sorumlu tutulmaktadır. Bu sorumluluk maddi zararlar bakımından kabul edildiği gibi manevi zararlar bakımından da kabul edilmektedir.

Yargıtay Kararlarına Göre Manevi Tazminat

Daha önce ifade ettiğimiz üzere görülen bir davada davacının uğradığı maddi zarar konusunda somut ve nesnel ölçütler kullanılır ve uğranılan zararı ispat yükü davacıdadır. Manevi tazminat ise somut olarak ortaya konulmadığından Borçlar Kanunu'nda hâkime takdir yetkisi verilmiştir. Yargıtay'a göre hâkimin sahip olduğu takdir yetkisi sınırsız olmayıp bazı ölçütlere tabiidir. Bu ölçüler de Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun 23/06/2004 tarihli kararın¹²⁵ tespit edilmiştir. Karar şu şekildedir:

“Hâkimin bu takdir hakkını kullanırken, ülkenin ekonomik koşulları, tarafların sosyal ve ekonomik durumları, paranın satın alma gücü, tarafların kusur durumu, olayın ağırlığı, olay tarihi gibi özellikleri göz önünde tutması, bunun yanında olayın işverenin işçi sağlığı ve güvenliği önlemlerini yeterince almamasından kaynaklandığı da gözetilerek gelişen hukuktaki yaklaşıma da uygun olarak tatmin duygusu yanında manevi tazminat takdir edilmesi gerektiği açıkça ortadadır.”

Belirtilen karar göre paranın değeri, tarafların kusur durumu, ülkenin ekonomik koşulları dikkate alınmalıdır. Hâkim, belirtilen koşulları dikkate almadan manevi tazminat konusunda karar verecek olursa verilen karar hukuka aykırı olacaktır.

Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararı'nda¹²⁶ da manevi tazminata ilişkin tespitler yer almaktadır. İçtihadı Birleştirme Kararı şu şekildedir:

“Manevi tazminat ne bir ceza ne de gerçek anlamda bir tazminattır. Zarara uğrayanın manevi ıstırapını bir nebze dindiren, ruhsal tahribatını onaran bir araçtır. Manevi tazminatın kapsamını takdir hakkı, kural olarak yargıca aittir. Yargıç, manevi tazminatın tutarını belirlerken, hak ve adalete uygun davranmalı, hukuk biliminden yararlanmalı, toplumun sosyal, ekonomik ve moral yapısını ve özellikle de somut olayın koşullarını gözetmelidir. Takdir edilecek tutar, bir yandan manevi acıları gidermeli, kamuoyu ve sosyal vicdanda kabul görmeli, diğer yandan ise zarar gören açısından zenginleşme aracı olmamalıdır.”

Yargıtay Hukuk Genel Kurulu ve İçtihadı Birleştirme Kararı mahkemeler ve hakimler için bağlayıcı niteliktedir. Genel ilkeler belirtilen iki kararda açıkça yer almaktadır. Bunun beraber Yargıtay dairelerinin kararlarında da manevi tazminata ilişkin değerlendirmeler yer almıştır. Örneğin Yargıtay 17. Hukuk Dairesi'ne¹²⁷ göre 18/01/2014 tarihinde meydana gelen ölümlü trafik kazasında mahkemece takdir edilen 35.000,00TL manevi tazminatın fazla olduğu

¹²⁵ Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, T: 23/06/2004, E: 13/291-370

¹²⁶ Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararı, 22/06/1966, E: 7/7

¹²⁷ Yargıtay 17. Hukuk Dairesi, E: 2015/9628, K: 2018/3842

belirtilerek karar bozulmuştur. Bir başka davada Yargıtay 3. Hukuk Dairesi¹²⁸ “kimlik bilgileri kullanılarak, rızası ve bilgisi dışında davalı şirket üzerinden alınan hattın kendi adına görüşmeye açıldığını, bu hat üzerinden işlenen kaçakçılık suçu sebebiyle hakkında cezai soruşturma başlatıldığını” belirterek manevi tazminat talebinde bulunan davacının 10.000TL tazminat talebi, “mahkemece daha uygun bir miktarda manevi tazminata hükmedilmesi gerekirken, yazılı şekilde hüküm tesisi doğru görülmemiş” denilerek yaşanan mağduriyet karşısında hükmedilen tazminatın fazla olduğunu belirtmiş, ilk derece mahkemesi kararının bozulmasına karar vermiştir. Bir başka uyuşmazlıkta 17. Hukuk Dairesi¹²⁹ “asıl ve birleştirilen davada, müvekkilinin, davalıların sorumluluğunda olan otobüste yolcu iken gerçekleşen tek taraflı kazada yaralandığını ve malul kaldığını” belirten davacı vekilinin 50.000TL manevi tazminat talebinin 40.000TL olarak kabul edilmesini yüksek bulmuştur. Daire’ye 40.000TL olarak takdir olunan manevi tazminat “bir miktar fazla” ve hakkaniyete uygun değildir. Bu nedenle de kararın bozulmasına karar verilmiştir.

Yargıtay 15. Hukuk Dairesi’nin¹³⁰ bir kararına konu olayda da davacılar “gerçekleşen nikâh törenlerinde resim ve video çekimlerinin davalı tarafından yapılmasının 200,00 TL ücret karşılığında kararlaştırıldığını, ancak fotoğraf makinesinin içindeki harddiskin yanması nedeniyle teslim edemediğini, nikâh günü için özel hazırlık yaptıklarını, nikâha davetlilerin de katıldığından ve ellerinde bugüne ait herhangi bir anının kalmaması nedeniyle manevi zarara uğradıklarından bahisle 200,00 TL maddi tazminat ile her bir davacı için ayrı ayrı 20.000,00 TL manevi tazminat” talep edilmiştir. İlk derece mahkemesi tarafından takdir edilen 10.000TL manevi tazminat, “Mahkemece, davacı tarafta sebepsiz zenginleşme teşkil etmeyecek, hakkaniyete uygun olacak şekilde; daha düşük bir miktar da manevi tazminata hükmedilmesi için kararın bozulması” denilerek uygun görülmemiştir. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu¹³¹ da bir uyuşmazlıkta “Davacılar, paket tur sözleşmesi gereğince davalılara ödeme yaptıklarını, konaklayacakları oteli aradıklarından tesadüfen gezinin iptal edildiğini öğrendiklerini, davalıların hizmetin ifa edilmemesinde kusurlu olduklarını ve ödenen bedelin iade edilmediğini ileri sürerek, 3.400 TL bedel ile toplam 17.000 TL manevi tazminat” şeklindeki talebin manevi tazminata dair 17.000TL olarak kabul edilen ilk derece mahkeme kararını, “mahkemece hükmedilen manevi tazminat miktarının fazla olduğunu, makul bir miktar manevi tazminata hükmedilmesi gerekirken, mahkemece 17.000,00 TL manevi tazminatın tahsiline karar verilmiş olması, usul ve yasaya aykırı” olduğunu belirtmiştir. Bir başka uyuşmazlıkta Yargıtay 11. Hukuk Dairesi¹³², davacının ticari faaliyette bulunan bir tacir olup özel bir bankadan kredi talebinde bulunması sonrası isminin bankalar arası merkezi sistemde borçlarını ödemeyenlerin listesinde olduğunu öğrenmesi, bunun üzerine kredi talebinin reddedilmesi, banka tarafından sahte evrakla kredi çekildiği ileri sürülerek hakkında Cumhuriyet Başsavcılığı’na suç duyurusunda bulunulması ve akabinde yapılan soruşturmada imzanın davacıya ait olmadığına tespit edilmesi üzerine 40.000TL manevi tazminat talebiyle açılan davada mahkemece 30.000TL manevi tazminata karar verilmesini, “manevi tazminat miktarı, olayın özelliklerine ve İçtihadı Birleştirme Kararı’nda belirlenen ilkelere göre yüksek olup, mahkemece daha ılımlı ve adalete uygun, makul bir manevi tazminata hükmedilmesi gerekirken yazılı şekilde karar verilmesi de doğru görülmemiştir” denilerek tazminat miktarının düşürülmesi istenmiştir.

Görüldüğü üzere Yargıtay’a göre manevi tazminat bir tatmin aracıdır ve manevi tazminata hükmedilirken de bazı kriterler dikkate alınmalıdır. Ancak belirtmek gerekir ki

¹²⁸ Yargıtay 3. Hukuk Dairesi, E: 2016/22371, K: 2018/9889

¹²⁹ Yargıtay 17. Hukuk Dairesi, E: 2019/3303, K: 2020/8611

¹³⁰ Yargıtay 15. Hukuk Dairesi, E: 2017/2799, K: 2018/828

¹³¹ Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, E: 2017/550, K: 2017/1226

¹³² Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, E: 2020/5987, K: 2021/3634

hükmedilen manevi tazminat miktarları çok düşük tutardadır. Her olayın içeriği ve oluşturduğu mağduriyet farklı olmakla beraber yukarıda değinilen miktarların mağduriyeti giderici nitelikte olmadığı açıkça söylenebilir.

Danıştay Kararlarına Göre Manevi Tazminat

Daha önce ifade ettiğimiz üzere idare hukukunda da sorumluluk kabul edilmekte ve gerek maddi gerekse manevi zararın karşılanması gerektiğine uygulamada hükmedilmektedir. Bu konuda bazı Danıştay kararları şu şekildedir:

“Manevi tazminat, patrimonial meydana gelen bir eksilmeyi karşılamaya yönelik bir tazmin aracı olmayıp manevi tatmin aracıdır. Başka türlü giderim yollarının bulunmayışı veya yetersiz kalışı manevi tazminatın parasal olarak belirlenmesini zorunlu hale getirmektedir. Olayın gelişimi ve sonucu, ilgilinin durumu itibarıyla manevi zarara karşılık mahkemece takdir edilecek manevi tazminatın, manevi tatmin aracı olmasından dolayı zenginleşmeye yol açmayacak miktarda, ancak idarenin olaydaki sorumluluğunu ifade edecek ölçüde saptanması zorunlu bulunmaktadır.”¹³³

Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu¹³⁴ davacının “Anamur İlçe Emniyet Müdürlüğü emrinde görevli polis memuruna ait görev tabancasının ateş alması sonucunda gözünden yaralanarak kalıcı vücut fonksiyon kaybına” uğraması nedeniyle 240.000TL tazminat istendiği bir olayda ilk derece mahkemesince 145.000TL manevi tazminata karar verilmiştir. Dosyanın temyiz edilmesi üzerine Danıştay, “sağ gözünde tam görme kaybı meydana gelmiş ise de, zarara sebebiyet veren olayın meydana geliş şekli ve niteliği ile idarenin kusur durumu dikkate alındığında, İdare Mahkemesince idarenin hizmet kusuruna dayanan sorumluluğu uyarınca davacılar lehine hükmedilen toplam 145.000,00 TL manevi tazminat tutarının fazla olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.” denilmiştir.

Bir başka uyuşmazlıkta Danıştay¹³⁵ “9/03/2016 tarihinde aracılıyla seyir halindeyken ... yolunda görevli polislerce durdurulan ve yapılan kimlik kontrolü neticesinde aranan şahıslardan olduğundan bahisle ... Merkezi Amirliğine götürülerek nezarethaneye konulan davacının aynı nezarethaneye sonradan getirilen yabancı uyruklu bir şahıs tarafından uğradığı bıçaklı saldırı neticesinde boynundan yaralanması” olayında 250.000TL manevi tazminat istenmesine rağmen davacıya ilk derece mahkemesince 25.000TL ödenmesine karar verilmesini az görmüş, ilk derece mahkemesi kararını bozmuştur.

Bir başka uyuşmazlıkta Danıştay¹³⁶ “10/10/2015 tarihinde Ankara Garı önünde meydana gelen patlama neticesinde yakınları ...'yi kaybeden davacılar tarafından, uğradıklarını iddia ettikleri zararlara karşılık davacı kardeş 100.000TL manevi tazminat” talebinin 25.000TL olarak kabul edilmesini hukuka aykırı görmüştür. Söz konusu kararda “işbu dosyada davacı kardeş için 25.000,00 TL manevi tazminata hükmedilmiş olup, hükmedilen manevi tazminat miktarının yukarıda izah edilen nedenlerle Dairemiz içtihatlarına göre yüksek olması nedeniyle manevi tazminatın amaç ve niteliği de dikkate alınarak olay karşısında duyulan acıyla da orantılı olacak şekilde yeniden takdiri yapılması gerektiği sonucuna varılmıştır.” denilerek karar bozulmuştur. Aynı olayda kardeşinin kaybeden biri için 15.000TL olarak takdir edilen manevi tazminat ise Danıştay¹³⁷ tarafından onanmıştır. Bir başka olayda Danıştay 10. Dairesi¹³⁸, 01/01/2017 tarihinde bir eğlence merkezine yapılan terör saldırısında yaralanması

¹³³ Danıştay 8. Daire Başkanlığı, E: 2018/521, K: 2022/3361

¹³⁴ Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, E: 2021/3012, K: 2022/1655

¹³⁵ Danıştay 10. Daire Başkanlığı, E: 2019/11270, K: 2022/2245

¹³⁶ Danıştay 10. Daire Başkanlığı, E: 2021/5363, K: 2022/978

¹³⁷ Danıştay 10. Daire Başkanlığı, E: 2019/12519, K: 2020/6263, T: 15/12/2020

¹³⁸ Danıştay 10. Daire Başkanlığı, E: 2019/49, K: 2022/498

sebebi ile 500.000TL manevi tazminat isteyen davacının talebinin ilk derece mahkemesi tarafından 50.000TL olarak takdir edilmesini doğru görmüş ve kararı da onamıştır.

Sonuç ve Çözüm Önerisi

Yukarıda yer verilen gerek Danıştay gerek Yargıtay kararlarında da görüleceği üzere ülkemizde manevi tazminat tutarları genel olarak düşük tutulmaktadır. Bu durum hem Yargıtay hem de Danıştay tarafından manevi tazminatın bir tazmin aracı olarak görülmemesi, tatmin aracı olarak görülmesidir. Ancak burada davacının ne kadarlık bir tazminatla tatmin olacağını da hâkim belirlemektedir. Hukukta tazminatın uğranılan zararın telafisi için getirildiği açıktır. Manevi zararın boyutunun ne kadar olduğu somut olarak ortaya konulamadığından yasa koyucu tarafından her olaya göre ayrı ayrı değerlendirilmesi için hâkimlere takdir yetkisi verilmiştir. Ancak düşük miktarlarda manevi tazminata hükmedilmesi de manevi tazminatı işlevsiz bir hale getirmektedir.

Bu soruna karşılık en ideal çözüm yasal düzenleme yapılması olacaktır. Zira belirttiğimiz üzere yargı organları manevi tazminatı işlevsiz bir hale getirmiştir. Bu nedenle kast sonucu ölüm ve bedensel zararlarda maddi tazminat kadar manevi tazminata hükmedilmesi ya da belirlenecek bir oranda takdir edilmesi, taksirle zararın meydana gelmesi halinde kast durumuna göre yarısına hükmedilmesi daha isabetli olacaktır. Malvarlığı zararlarda da malvarlığının ikame edilip edilemeyeceği, ikame edilebilecekse yoksun kalına dönemle orantılı olacak bir tazminata hükmedilmesi daha isabetli olacaktır. Kişilik değerlerine yönelik zararlarda da bir hesaplama yöntemine göre bir tazminata hükmedilmesi manevi tazminatı işlevli kılacaktır. Aksi halde mevcut durumda manevi tazminatın işlevsiz kalacağı söylenebilir.

Kaynakça

- 1982 Anayasası metni için bkz.:
<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2709&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>, E.T: 10/06/2024
- 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu metni için bkz.:
<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.6098.pdf>, E.T: 10/06/2024
- Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, T: 23/06/2004, E: 13/291-370
- Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararı, 22/06/1966, E: 7/7
- Yargıtay 17. Hukuk Dairesi, E: 2015/9628, K: 2018/3842
- Yargıtay 3. Hukuk Dairesi, E: 2016/22371, K: 2018/9889
- Yargıtay 17. Hukuk Dairesi, E: 2019/3303, K: 2020/8611
- Yargıtay 15. Hukuk Dairesi, E: 2017/2799, K: 2018/828
- Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, E: 2017/550, K: 2017/1226
- Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, E: 2020/5987, K: 2021/3634
- Danıştay 8. Daire Başkanlığı, E: 2018/521, K: 2022/3361
- Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, E: 2021/3012, K: 2022/1655
- Danıştay 10. Daire Başkanlığı, E: 2019/11270, K: 2022/2245
- Danıştay 10. Daire Başkanlığı, E: 2021/5363, K: 2022/978
- Danıştay 10. Daire Başkanlığı, E: 2019/12519, K: 2020/6263, T: 15/12/2020
- Danıştay 10. Daire Başkanlığı, E: 2019/49, K: 2022/498

**ROMAN KADINLARIN EVLİLİK DENEYİMLERİNİN İNCELENMESİ
NİTELİKSEL BİR ÇALIŞMA
ESKİŞEHİR ÖRNEĞİ**

Zeynep HELVACI (ORCID:0000-0002-0034-1345)

Kırıkkale Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Sosyal Hizmet ABD

Doç . Dr. Rumeysa AKGÜN (ORCID:0000-0003- 4226-2191)

Kırıkkale Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü

Özet

Türkiye geçmişten bugüne dek Asya ve Avrupa arasında bir köprü görevi görmesi nedeniyle farklı kültürlerle ev sahipliği yapmaktadır. Farklı bir kültür olarak karşımıza çıkan Romanlar Türkiye’de uzun yıllardır yaşam süren ve yaşadıkları bölgelere göre çeşitli isim ve sıfatlarla adlandırılan, kendilerine özgü kişilik özellikleri, renkli kimlikleri ve gelenekleriyle anılmaktadır. Romanların sahip oldukları bu renkli ve kendilerine özgü sıra dışı yaşamları olumsuz birçok sorunu da beraberinde getirmektedir. Bu sorunlar eğitim hakkından yoksunluk, sosyal dışlanma, yoksulluk, erken yaşta evlilik, suça sürüklenme vb. şeklinde sayılabilmektedir. Romanlarda erken yaşta evlilik sorunu henüz fiziksel ve bilişsel olgunluğunu tamamlayamayan çocukların evlenmesi ile olumsuz bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Oysaki evlilik çocuk yaşta evlenmenin aksine, yetişkin insanların ikili romantik ilişki içerisinde bulunarak soylarının devamlılığını sağlamak, duygusal ve cinsel ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla ortaya çıkmaktadır. Evlilik içerisinde bireylerin birbirleri ile sağlıklı ve etkili iletişim kurması, cinsel hayatlarında doyum sağlanması, sevginin ve saygının karşılıklı olması, sorunlar karşısında dayanışma sağlanarak çözümler üretilmesi, eşlerin ortak bir karara varabilmeleri evlilik uyumları açısından önem arz etmektedir. Bu nedenle evlilik önemli bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışma roman kadınların evlilik deneyimleri ve evlilik uyumlarının değerlendirilmesi amacıyla gerçekleştirilmiştir. Çalışma Mayıs-Haziran 2024 tarihleri arasında, Eskişehir ilinin Odunpazarı ilçesinde romanların yoğun olarak yaşadığı mahallelerde en az 6 aydır evli olan 18-65 yaş arasındaki kadınlar ile nitel araştırma desenine göre gerçekleştirilmiştir. Yürütülen çalışmada katılımcılarla yüz yüze görüşmeye dayalı sosyodemografik bilgi formu ve yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak veri toplama süreci tamamlanmıştır. Araştırmada elde edilen veriler betimsel analizi yöntemi ile analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Evlilik, Evlilik Uyumu, Roman Kadınlar

**ANALYSIS OF ROMA WOMEN'S MARITAL EXPERIENCES
A QUALITATIVE STUDY THE CASE OF ESKISEHIR**

Abstract

Turkey has always been a bridge between Asia and Europe and has been home to different cultures. Roma, who have been living in Turkey for many years and are known by different names and adjectives depending on the regions where they live, are known for their unique personality traits, colourful identities and traditions. This colourful, unique and extraordinary life of the Roma brings with it many negative problems. These problems can be listed as deprivation of the right to education, social exclusion, poverty, early marriage, involvement in crime, etc. Among Roma, the problem of early marriage is seen as a negative situation. Children are married before they have reached physical and cognitive maturity. However, unlike child marriage, marriage is a romantic relationship between adults to ensure the continuity of their lineage and to meet their emotional and sexual needs. In marriage, individuals need to establish healthy and effective communication with each other, find satisfaction in their sexual lives, have mutual love and respect, find solutions by providing solidarity in the face of problems, and for spouses to reach a common decision regarding marital harmony. For this reason, marriage is an important structure. This study aims to evaluate the matrimonial experiences and adjustment of Roma women. The study is planned to be carried out between May and June 2024 according to the qualitative research design with women between the ages of 18 and 65 who have been married for at least 6 months in neighborhoods densely populated by Roma in the Odunpazarı district of Eskişehir province. In the study, the data collection process will be completed by using a socio-demographic information form and a semi-structured interview form based on face-to-face interviews with the participants. The data obtained in the research analysed using the descriptive analysis method.

Keywords: Marriage, Marital Adjustment, Roma Women

GİRİŞ

İnsan var olduğu günden bugüne kadar sosyal bir varlık olarak yaşamını sürdürürken çevresiyle sürekli olarak her açıdan etkileşim içerisinde bulunmaktadır. İnsanın çevresiyle kurduğu etkileşim ve iletişim insanı diğer canlılardan farklı bir pozisyona yerleştirmektedir. İnsanlar cinsel ihtiyaçlarını karşılamak ve soylarının devamlılığını sağlamak amacıyla ikili romantik ilişkiler içerisinde bulunmuş böylece evlilik kavramı ortaya çıkmıştır. Geçmişten günümüze bu ikili ilişkiler farklılaşarak evlilik birliği doğrultusunda yapılanmıştır. Evliliğe yönelik çeşitli tanımlar bulunsa da evlilik tanımı bireyden bireye farklılaşmaktadır. Evlilik bireylerin kâğıt üzerinde evlenmesi olayından daha fazlasıdır. Evlilik bireylerin hukuki olarak bir olması ile karı ve koca sıfatlarının yüklenmesi ve gelecekteki çocuklarının sahip olacakları statüyü belirleyen birlikteliktir (Özguven, 2010). Evlilikle başlayan yeni bir hayat; temel ihtiyaçların karşılanması, birliktelik, birlikteliklerinin oluşturduğu doyum, evlilik rolleri ve sorumlulukları, cinsel olgunlaşmayı sağlayacak konuları paylaşmayı da içermektedir. Eş olarak birbirlerinin tamamlayan evliliklerin oluşturduğu resmi birliktelikler, toplumsal gelişmeye ve bireysel olgunlaşmaya olumlu yönden etkisi bulunmaktadır (Gülsüm, Ak ve Bozkurt, 2009). Evlilik ailenin temelini, toplum tarafından onaylanmış birlikteliği ve gelecekte sahip olunacak çocukların soy bağının meşrulaştırılmasını ve çiftlerin ilişkilerini özgürce yaşamasını sağlamaktadır (Erişti, 2010). Evlilikte eşlerin uyum içerisinde olan, ortak bir karara varabilen, paylaşılabilir bir yapıda olması gerekmektedir (Bharambe ve Baviskar, 2013). Evlilik ile hayatını birleştiren insanlar ortak bir alanda yaşamlarını devam ettirmektedir. Bu ortak alanda uyum göstermek önemli bir kriterdir. Bahsedilen uyum ilişkisi evliliğin en başından itibaren dikkate alınması gereken bir konu olarak ele alınmaktadır (Goel ve Narang, 2012). Çiftlerin sağlıklı bir ilişki sürdürebilmeleri açısından evlilik uyumu ve evlilik doyumunu kavramları gerekli olarak görülmektedir. Evlilikte yaşanan problemlerde çiftler ruhsal, ekonomik, sosyal anlamda zorluklarla karşı karşıya gelebilmektedir. Çiftler evlilik uyumunu yakalayamadığında yaşanan zorluklarla baş etme konusunda yetersiz kaldıkları belirtilmektedir.

Soyun devamlılığı için neredeyse her toplumda gerekli olarak görülen evlilik, bireylerin yaşamlarını birlikte devam ettirmek, olumlu ya da olumsuz yaşanacak her olay ile hayatı paylaşmak ve sahip olunan çocuğunun gelişimini sağlamak gibi amaçlarla gerçekleştirilmektedir. İki kişinin oluşturduğu evlilik evrensel bir kurum olsa da ülkelere, resmi, dini, kültürel, geleneksel, kişisel özelliklere göre çeşitlenerek farklılık göstermektedir (Tezcan ve Coşkun, 2004). Farklı bir kültür olarak karşımıza Romlar çıkmaktadır. Genel olarak ‘‘Rom’’ adıyla bilinen ve yaşadıkları yerlere göre isimleri çeşitli ad ve sıfatlarla adlandırılan Romlar bu çalışmada da ‘‘Roman’’ adıyla yer alacaktır.

Romanlar, dünyanın çeşitli bölgelerinde yaşam sürmektedirler. Köklerinin Hindistan’dan geldiği düşünülmektedir. Romanlar kendilerine özgü farklılıklarıyla yaşayan topluluklar olarak bilinmektedir. Romanlar, göçebelikleri, bohem yaşamları, farklı davranış biçimleri ve fiziksel özellikleri ile genelde nitelendirilir. Yaşam şekilleri ve sosyal statüleri karmaşık bir yapıda olan romanlar, gittikleri her bölgenin sosyolojik ve kültürel yapısına hızla uyum sağlayan ve kendi kültürel öğelerini de devam ettirme konusunda son derece başarılı olan bir topluluktur (Fırat, 2016). Romanların kültürlerini günümüze kadar devam ettirme nedenlerinden biri endogamik evlilikler yaparak kültür ve geleneklerini korumalarıdır. Romanlar için endogamik evlilik geleneği kendi kültürlerinin devamlılığı için büyük önem taşımaktadır (Özkan, 2000). Bu endogamik evlilik şeklini ve çocuk yaşta evliliklerini günümüzde de devam ettirdikleri bilinmektedir. Ayrıca dışarıya kapalı sosyal yaşamlarının bir yansıması olarak, kendi soyları dışındakilerle evlenmeme eğilimindedirler. Anlaşılacağı üzere romanlarda evlilik konusu karşımızı apayrı bir konu olarak çıkmaktadır. Çocuk yaşta evlilikler Türkiye’de yasal bir

dayanağının olmamasıyla birlikte toplumumuzda belirli yörelerde ve Romanlarda oldukça yaygın olarak görülmektedir (Eskiocak ve Akbaşak, 2017).

Toplumda ve ailede birlik beraberliğin kurulması açısından önemli bir yere sahip olan evlilik, zaman ve mekân farkı gözetmeden, dünyadaki birçok toplumda, farklı kültür ve biçimlerde varlığını sürdüren bir kurum olmuştur. Toplumun kadına yüklediği roller, evlilik türleri, evlilik şekilleri ve evlilik yaşı gibi konular evlilik sürecinde kadınların evlilik deneyimlerinin farklılaşmasında rol almaktadır (Demir, Özel ve Sütçü, 2022). Bu nedenle evlilik gibi önemli bir kavramı farklı bir kültür olarak karşımıza çıkan roman kadınların evlilik deneyimlerini ve evlilik uyumları konularını üzerinden incelemek çalışmanın asıl amacını oluşturmaktadır. Bu genel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara da cevaplar aranmıştır:

- Roman kadınların evlilik deneyimleri nelerdir?
- Roman kadınların evlilik tanımlamasını yaparken kullanılan nitelermeler nelerdir?
- Roman kadınların “şiddet” kavramına yönelik düşünceleri nelerdir?

1. YÖNTEM

1.1. Araştırma Metodu

Çalışma, nitel araştırma yönteminden fenomenolojik araştırma deseni kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırma belirli bir konuya yönelik bireyin ya da toplumun eğilimlerini ve deneyimlerini anlamaya yönelik yapılan araştırma tekniği olarak tanımlanmaktadır. Bu çalışma nitel araştırma yöntemlerinden olan fenomenoloji deseni kullanılmıştır. Fenomenoloji, yaşadıkları deneyimleri betimledikleri bir araştırma deseni olarak belirtilmektedir (Van Manen, 1990; akt. Kızılkaya, 2021).

1.2. Çalışma Grubu ve Sınırlılıklar

Araştırmanın evrenini, Nisan- Mayıs 2024 tarihleri arasında Eskişehir ili Odunpazarı İlçesinde yaşayan 18-65 yaş arasında en az 6 aydır evli olan roman kadınlar oluşturmaktadır. Araştırmanın örnekleme amaçlı örnekleme yönteminden kartopu örnekleme yöntemi ile seçilen 10 roman kadından oluşmaktadır.

Araştırma kapsamında belirtilmesi gereken bazı sınırlılıklar bulunmaktadır. Araştırma Eskişehir ili Odunpazarı ilçesinde yer alan mahalleler ile sınırlıdır. Araştırmanın bir diğer sınırlılığı eşleri tarafından görüşmeye izin verilen kadınlar ile sınırlı olmasıdır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmanın veri toplama araçları iki bölümden oluşmaktadır. İlk kısımda araştırmacılar tarafından geliştirilen sosyodemografik özelliklere ilişkin bilgi formudur. Bu form, 23 maddeden oluşmakta olup katılımcıların demografik özelliklerini (cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, meslek, sosyal güvence, aylık hane geliri, evlenme şekli, evlilik yaşı, evlilik süresi, çocuk sayısı, doğum kontrol yöntemi) elde etmek amacıyla hazırlanmıştır.

Araştırmanın ikinci bölümünde, derinlemesine çalışılmaya imkân veren ve katılımcıların deneyimlerinden yararlanılmasını sağlayan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmede, görüşme soruları önceden hazırlanmış olsa da sonrasında soruların yerlerinin değişebilmesi, yeni sorular eklenebilmesi ve derine inmeyi sağlayan sonda sorular sorulabilmesi araştırmayı kolaylaştırmaktadır (Bal, 2016, s. 163). Yarı yapılandırılmış görüşme formunun işlevini ölçmek amacıyla 3 kişiyle görüşme yapılmış, yapılan görüşmede formda yer alan soruların yeterli ve eksiksiz olduğu bu nedenle form sorularında değişime ihtiyaç olmadığı değerlendirilmiştir. Araştırmada görüşmeler yüz yüze yapılmış olup katılım zorlama olmadan tamamen gönüllülük esasına bağlı olarak gerçekleştirilmiştir. Katılımcılarla görüşmeye başlamadan önce gizlilik sağlanması amacıyla kimlikte yer alan isimleri yerine takma isimler kullanılacağı bilgisi verilmiş ve katılımcılara K1, K2, K3, K4, gibi takma isimler verilmiştir. Sonraki görüşmelerde katılımcılarla tanışıldıktan sonra kendilerine araştırmanın

içeriği, neden yapıldığı ve elde edilen verilerin nerede kullanılacağı net bir şekilde açıklanmıştır. Görüşmeler, katılımcıların kendilerini daha rahat hissetmeleri amacıyla yaşadıkları hanelerde yapılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formunda yer alan 12 soru her katılımcıya aynı şekilde sorulmuştur.

1.3. Verilerin Analizi

Verilerin analizinde betimsel analiz yönteminden yararlanılmıştır. Araştırma kapsamında 7 tema oluşturulmuş ve araştırmaya ilişkin bulgular ve katılımcıların verdiği cevaplar uygun olan temaların altına yerleştirilmiştir.

1.4. Araştırma Gerçekleştirilirken Karşılaşılan Zorluklar

Araştırma gerçekleştirirken karşılaşılan ilk zorluk Türkiye içinde romanlar ve evlilik yaşamları ile ilgili sınırlı sayıda araştırmanın gerçekleştirilmiş olmasıdır. Bunun dışında kadınların eşlerinin araştırmaya katılma sürecinde zorluk çıkarmaları, bazı kadınların eşlerinin araştırmaya katılmalarına izin vermemeleri çalışma gerçekleştirilen karşılaşılan diğer bir zorluğu oluşturmaktadır.

2. BULGULAR ve YORUM

Bu bölümde araştırma kapsamında görüşülen 10 katılımcıdan elde edilen ait bulgular ve yorum bölümüne yer verilmiştir. Katılımcıların sosyodemografik özelliklerine ilişkin bilgilerde yaşları, eğitim durumları, eşlerinin ve kadınların mesleki durumları, evlenme biçimleri, evlilik yaşları, çocuk sayıları gibi bilgiler bulunmaktadır. Yarı yapılandırılmış görüşmede elde edilen temalar ise; kök ailenin evliliği, roman kadınların evlilik tanımları, ideal evliliğe ilişkin düşünceler, roman kadınların evlilik yaşına ait düşünceleri, roman kadınların evlilik yaşamı ve çocuklarla ilişkiler, bir insanın şiddet görmesi ile ilgili düşünceler ve bir kadının şiddet görmesi ile ilgili düşünceler olmak üzere 7 temadan oluşmaktadır.

2.1. Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri

Tablo 1: Katılımcılara İlişkin Yaş, Eğitim Durumu, Meslek, Medeni Durum, Evlilik Yaşı Verileri

Kod	Yaş	Eğitim Durumu	Meslek	Medeni Durum	Evlilik Yaşı
K1	21	Okur-yazar değil	Ev hanımı	Resmi nikahlı evli	14
K2	58	Okur-yazar değil	Ev hanımı	Resmi nikahlı evli	15
K3	34	Okur-yazar değil	Tarım işçisi	Resmi nikahlı evli	18
K4	59	Okur-yazar değil	Ev hanımı	Resmi nikahlı evli	20
K5	54	Okur-yazar değil	Ev hanımı	Resmi nikahlı evli	18
K6	25	Ortaokul mezunu	Ev hanımı	Resmi nikahlı evli	19
K7	19	Ortaokul terk	Ev hanımı	Gayri resmi evli	15
K8	23	Ortaokul mezunu	Ev hanımı	Gayri resmi evli	17
K9	46	Okur-yazar değil	Ev hanımı	Resmi nikahlı evli	17
K10	48	İlkokul terk	Ev hanımı	Resmi nikahlı evli	19

Tablo 1 incelendiğinde araştırmaya katılan kadınların yaşlarının 21 ve 59 arasında değiştiği görülmüştür. Katılımcıların evlilik yaşları ise en düşük 14 iken en yüksek 20 yaşında evlenen katılımcı vardır. Kadınların eğitim durumlarına bakıldığında sadece 1'inin ortaokul mezunu olduğu çoğunluğunun okuma yazma bilmediği görülmüştür. Bununla birlikte sadece 1'i tarım işçisi olarak çalışmakta diğerleri ise çalışmamaktadır. Çaha ve Altınkoz (2021)'un araştırmasında da katılımcıların %40'ının eğitim almadığı görülmüştür. Buna ek olarak aynı araştırmada katılımcıların %55'i 18 yaş ve altında evlendiği görülmüştür. Taylan (2016)'nın yaptığı araştırmada da katılımcıların yarıya yakınının 18 yaş altı evliliklerinin olduğu görülmüştür. İnel Manav (2023)'ün yaptığı araştırmada da kadınların 18 yaş altı evlilik oranlarının yüksek olduğu görülmüştür.

Tablo 2: Katılımcıların Eşlerinin Eğitim Durumu, Meslek, Evlilik Yaşı Verileri

Kod	Eğitim Durumu	Meslek	Evlilik Yaşı
K1	Okur-yazar değil	Araç al-sat	14
K2	Okur-yazar değil	Serbest meslek	17
K3	Okur-yazar değil	Mesleği yok	19
K4	Okur-yazar	İnşaat işçisi	25
K5	İlkokul terk	Araç al-sat	18
K6	Okur-yazar	Serbest meslek	23
K7	Ortaokul mezunu	Araç al-sat	16
K8	İlkokul mezunu	Serbest meslek	24
K9	Okur-yazar değil	İnşaat bekçisi	16
K10	Ortaokul terk	Tarım işçisi	26

Tablo 2’de katılımcıların eşlerinin eğitim durumuna bakıldığında 4 eşin okur-yazar olmadığı, 2 eşin okur-yazar olduğu ancak okula hiç gitmedikleri, 1 eşin ilkököl terk olduğu, 1 eşin ilkököl mezunu olduğu, 1 eşin ortaokul terk olduğu ve 1 eşin de ortaokul mezunu olduğu öğrenilmiştir. Katılımcıların eşlerinin çoğunlukla araç al-sat işiyle ilgilendikleri ve gelirlerini bu şekilde elde ettikleri öğrenilmiştir. Katılımcıların eşlerinin evlendikleri zamana dair yaşları incelendiğinde 14 ile 26 yaş arasında değiştiği görülmüştür. Evlilik yaşında sadece 1 katılımcının eşinin evlenirken kendinden küçük olduğu öğrenilmiştir. Çaha ve Altınkoz (2021)’un çalışmasında da erkek romanların evlenme yaşlarının en fazla 21-24 arası olduğu görülmüştür. Taylan (2016)’nın yaptığı araştırmada roman erkeklerin erken evlilik yaşının %34 olduğu görülmüştür.

Tablo 3: Katılımcıların Evlenme Şekli, Evlilikte Geçen Süre, Sahip Olunan Çocuk Sayısı, Çocuk Sahibi Olurken Gebeliğe Karar Şekli Verileri

Kod	Evlenme Şekli	Evlilikte Süre	Geçen Çocuk Sayısı	Gebeliğe Şekli	Karar
K1	Âşık olarak	7 yıl	1	Eşle beraber	
K2	Görücü usulü/rızayla	43 yıl	6	Eşle beraber	
K3	Görücü usulü/rızayla	16 yıl	4	Eşle beraber	
K4	Âşık olarak	39 yıl	3	Eşle beraber	
K5	Âşık olarak	36 yıl	4	Eşle beraber	
K6	Kaçarak	4 yıl	3	Eşle beraber	
K7	Âşık olarak	5 yıl	-	-	
K8	Kaçarak	6 yıl	1	Eşle beraber	
K9	Görücü usulü/rızayla	28 yıl	6	Plansız gebelik	
K10	Görücü usulü/rızasız	29 yıl	2	Plansız gebelik	

Roman kadınlarla yapılan görüşmede evlenme şekilleri hakkında sorulan soruya katılımcılardan 4’ü eşine âşık olarak evlendiğini dile getirirken, 2’si aile rızalarının olmaması nedeniyle kaçarak evlendiklerini ve kaçmayı kendilerinin istediğini ifade etmiştir. Katılımcılardan 3’ünün görücü usulü/rızayla evlendiği ve 1 katılımcının görücü usulü/rızası olmadan evlendiği öğrenilmiştir. Her bir katılımcının evlilikte geçen sürelerine bakıldığında minimum 4 yıl maksimum 43 yıl evli kaldıkları görülmüştür. Katılımcıların çocuk sayılarına bakıldığında bir katılımcı dışında her katılımcının minimum 1 çocuğu maksimum 6 çocuğu olduğu öğrenilmiştir. Çaha ve Altınkoz (2021)’un yaptığı araştırmada da katılımcıların yarıya yakınının anlaşarak evlendiği görülmüştür. Taylan (2016)’nın yaptığı araştırmada da hem 18 yaş altı evliliklerde hem de 18 yaş üstü evliliklerde katılımcıların kendi rızası ile evlendiği

görülmüştür. Bu durum kişilerin evlilik için zorlanmasalar dahi kültürel yapı gereği erken evliliklerin normalleştiğini düşündürmektedir.

Tablo 4: Katılımcıların Doğum Kontrol Yöntemleri Hakkında Bilgisi, Kullandığı Doğum Kontrol Yöntemleri, Cinsel Birliktelik Sıklığı Verileri

Kod	Doğum Bilgisi	Kontrol	Kullanılan Doğum Kontrol Yöntemleri	Cinsel Sıklığı	Birliktelik
K1	Var		Depo Provera	Haftada 1 kez	
K2	Yok		Kullanmıyor	Yok	
K3	Var		Depo Provera, Prezervatif	Ayda 1 kez	
K4	Var		Spiral (Rahim içi araç)	Senede 1	
K5	Var		Doğum Kontrol Hapı, Prezervatif	Haftada 1-2 kez	
K6	Var		Kullanmıyor	Haftada 3-4 kez	
K7	Var		Prezervatif	Haftada 1-2 kez	
K8	Var		Kullanmıyor	Ayda 2 kez	
K9	Var		Kullanmıyor	Haftada 1 kez	
K10	Var		Kullanmıyor	Haftada 1 kez	

Katılımcıların doğum kontrol bilgilerini öğrenmek amacıyla sorulan soruya yönelik verilen cevaplarda bir katılımcının doğum kontrol bilgisinin olmadığı, diğer katılımcıların ise doğum kontrol bilgilerinin olduğu öğrenilmiştir. Kullanılan doğum kontrol yöntemleri hakkında verilen cevaplar incelendiğinde katılımcıların yarısının doğum kontrol yöntemi kullanmadığı görülmüştür.

Tablo 5: Roman Kadınların Aylık Hane Gelir Bilgileri

Aylık Hane Gelir Bilgileri	Kodlar
Asgari Ücret Altı	K3, K5, K8, K9, K10
Asgari Ücret	K6
Asgari Ücret Üzeri	K1, K2, K4, K7

Katılımcılara evlerine giren aylık hane gelir bilgilerini öğrenmek amacıyla öncelikle asgari ücretin ne olduğu ve hangi miktarda olduğu bilgileri verilmiştir. Ardından asgari ücretin 2024 yılı itibarıyla 17.002 TL olduğu bilgisi paylaşılmış aylık hane gelir bilgilerini öğrenmek amacıyla sorulan soruya katılımcıların yarısı asgari ücret altı cevabını vermiştir. Aylık hane gelirini asgari ücret olarak sadece K6 kodlu katılımcı cevap vermiş, diğer 4 katılımcı ise asgari ücret üzeri gelirlerinin olduğunu ifade etmiştir.

2.2. Roman Kadınların Evliliğe Yönelik Tanımları

Katılımcılara evliliklerini nitelermeleri için “Evliliğinizi 3 kelime ile tanımlamak isteseydiniz bu kelimeler ne olurdu?” sorusuna verdikleri cevaplar aşağıda yer almaktadır.

Tablo 6: Katılımcıların Evliliğe Yönelik Nitelme Verileri

Kod	1. Tanım	2. Tanım	3. Tanım
K1	Kıskançlık	Muhabbet	Aşk
K2	Sevgi	Dayanışma	Şükür sebebi
K3	Zorluk	Pişmanlık	Yoksulluk
K4	Kıskançlık	Sevgi	Özlem
K5	Özgürlük	Aşk	Merhamet
K6	Sevgi	Kıskançlık	Saygı
K7	İlgi	Aşk	Mutluluk
K8	Kıskançlık	Saygı	Aşk
K9	Güzel	Şahane	Aşk
K10	Sevgi	Saygı	Huzur

Tablo 6 incelendiğinde, Roman kadınlara evlilik nitelendirmeleri ile alakalı soru sorulmuş çoğunlukla evliliği “Aşk”, “Sevgi”, “Saygı” ve “Kıskançlık” kavramları üzerinden nitelendirdiklerini ifade etmişlerdir. Çoğunlukla kelimeler üzerinde olumlu anlamlar hakimken K3 kodlu katılımcı evliliğini olumsuzluk ifade eden kelimeler üzerinden nitelendirdiği görülmüştür. Katılımcılara ait çoğunlukla kullanılan evlilik nitelendirme kelimeleri aşağıda gruplandırılmıştır. Taylan (2016)’nın yaptığı araştırmada da katılımcıların evlilik nedenlerine bakıldığında %28 oranında sevgi olduğu görülmektedir.

3.3. Roman Kadınların Kök Aileleri ve Kendi Evlilik Deneyimleri

Araştırma kapsamında görüşülen roman kadınlarla yapılan çalışmada 7 farklı tema elde edilmiştir. Bu temalar; Kök Ailenin Evliliği: “Saygı, Sevgi ve Muhabbet”, Roman Kadınların Evlilik Tanımları: “Mutlaka karşılıklı sevgi olmalı”, İdeal Evliliğe İlişkin Düşünceler: “İyi günde kötü günde dayanışma”, Roman Kadınların Evlilik Yaşına Ait Düşünceleri “Cahillik sürüklenmek”, Roman Kadınların Evlilik Yaşamı ve Çocuklarla İlişkiler: “Çok vakit geçirememek”, Bir İnsanın Şiddet Görmesi ile İlgili Düşünceler: “Şiddet gösteren onursuzdur.” ve Bir Kadının Şiddet Görmesi İle İlgili Düşünceler: “Kadın bir çiçektir, çiçeği kırmamak gerekir.” şeklindedir. Elde edilen temalara ilişkin tablolar, bulgular ve yorum aşağıda yer almaktadır.

Kök Ailenin Evliliği: “Saygı, Sevgi ve Muhabbet”

Araştırma kapsamında görüşülen kadınların kök ailelerinin evliliğine bakıldığında kadınların anne ve babalarının evliliklerinin çoğunlukla iyi olduğu görülmüştür. Kadınlar kök ailelerinin evlilikleri ile ilgili görüşlerini aşağıdaki şekilde ifade etmiştir;

“Mesela annem hep yemek yapardı, akşama doğru babamı kapıda karşılardı. Ben de şimdi yemeğimi hazırlayıp kapıda kocamı karşılarım zaten kocam da böyle ister. Annemle babam hep iyi anlaşırды öyle hatırlıyorum. Muhabbetleri de iyidir (K1, yaş:21).”

“Çok kötüydü, babam annemi döverdi. Hiç geçimleri yoktu zaten annem de dayak yemeye dayanamayıp kaçıp gitti. Ben de üvey annemle kaldım. Üvey annemin de bana çekmediği dert çile kalmadı. Evlenmeden önce üvey annem beni bıçakladı ben de canımı kurtarıp evlendim. Evlenmemeyi isterdim ama bazen seçemezsin ya ben de seçemedim mecburiyet baskın geldi (K3, yaş:34).”

“Çok güzeldi annemle babamın ilişkisi hala ilk günkü gibi. Şimdi birbirlerine hala gençken aşık gibiler. Hep iyi davranırlar annem babamın yemeğini hiç eksik bırakmaz, ütüsünü yapar. Şimdide Tiktok da videolar çekip zaman geçiriyorlar birlikte eğleniyorlar. Ben onlardan saygı, sevgi ve terbiyeyi öğrendim (K6, yaş:25).”

Yukarıdaki ifadelerden görüldüğü üzere kadınların çok azının kök ailesinin yaşamında olumsuzluklar olduğu görülmüştür. Buna karşın çoğu kadın anne ve babasının ilişkisinin çok iyi olduğunu ifade etmiştir.

Roman Kadınların Evlilik Tanımları: “Mutlaka karşılıklı sevgi olmalı”

Roman kadınlardan evlilik tanımına yönelik düşünceleri incelendiğinde çoğunlukla evlilik içerisinde mutlaka karşılıklı sevgi olması gerektiğine dair ifadeler bulunmaktadır. Çok azının evlilik tanımı yaparken kendi eksikliklerini tamamlar yönde ifadeler kullandığı görülmüştür.

Roman kadınların evlilik tanımlarına yönelik görüşleri şöyledir;

“Çok güzel bir şey ya, eğer severek evlenirseniz mutluluk verici karşı taraf da severse gurur vericidir. Karşı tarafında sevmesi evliliği daha güzel yapıyor. Karşı taraf sevmezse eğer geçimsizlik, kavga, gürültü, şiddet hiç eksik olmaz bunlar olursa da olan çocuklara olur (K1, yaş:21).”

“Eğer severek evlenirsen iyi bir şey ama sevmiyorsan kötü bir şey. Mutlaka sevmek lazım sevmezsen bir iki yıl durursun sevdiğine kaçarsın. Sevmediğin insanla evlilik olmaz, yürümez. Evlilik kadına iyi hissettirmeli (K3, yaş:34).”

“Çok güzel bir şey ya, evlilik bence karşılıklı sevgi olduğunda mutluluk getirir. Eşler mutlu olsun ki çocuklar da mutlu olsun. Evde huzur olsun. Bence evlilik huzurdur (K7, yaş:19).”

“Evlilik bence sorunsuz sıkıntısız devam eden bir yer. Evlilik güzel bir şey ya hani her gün yanında sevdiğinin olması dayanışma, saygı ve sevgi olması muhabbetinin güzel olması evlilikte iyi şeylerdir (K8, yaş:23).”

“Güzel seveni bulursan çok güzel olur evliliğin. İlla sevgi olacak niye dersin sevmediğin insana nasıl yemek yapacaksın nasıl iyi davranacaksın nasıl her hareketine dayanacaksın. Sevmeden evlilik de yürümez ömür de geçmez (K10, yaş:48).”

Katılımcıların ifadeleri incelendiğinde evliliği olumlu olarak ele aldıkları görülmektedir. Roman kadınların evlilik tanımlarında ise sevgi kavramı üzerinde durdukları göze çarpmaktadır. Katılımcıların hepsi evlilik birlikteliğinin devamı için karşılıklı sevginin olması gerektiğini ifade etmiştir. Yaşar ve Şaşman Kaylı (2021)'nin çalışmasında da roman kadınlar evliliği güzel olarak tanımlarken geçim sıkıntısının evliliklerinde olumsuz etkisinin olduğunu ifade etmiştir.

İdeal Evliliğe İlişkin Düşünceler: “İyi günde kötü günde dayanışma”

Roman kadınlardan ideal evliliğe ilişkin düşünceleri incelendiğinde çoğunlukla eş desteğinin ön plana çıktığı ve evlilik içerisinde birlik, beraberlik ve dayanışma olmasının gerektiğine dair ifadeler bulunmaktadır. Roman kadınların ideal evliliğe ilişkin düşünceleri şöyledir;

“Evlilik karşılıklı anlaşmak ve birbirini dinlemektir. Zor günlerde biri diğerine yardım ederse o evlilik olur. Başka türlü evlilik olmaz devam da etmez (K2, yaş:58).”

“Saygı ve sevgi olmalı. Evlilikte sırt sırta verip dayanışma olmalı. İyi günde ve kötü günde eşinin hep yanında olacağını bilmelisin. Evlilik bence böyle güzeldir ya eşinin yanında hep olacağını bilerek güzeldir (K4, yaş:59).”

“Karşılıklı sevgi, saygı ve mutluluk içerisinde yaşamaktır. Sadakat ve aşk da olmalı bence. Evlilik aşk ve güvenden yürüyor (K7, yaş:19).”

“Evlilik demek huzur, mutluluk ve çocuk demektir. Çocuk oldu mu evlilik olur. Evlilikte çocuk olmazsa dışarıdaki sokakta gezen insanlardan fark olmaz (K8, yaş:23).”

“Kızım eşin sana destek olmazsa o evlilikten bir şey bekleme, evlilikte dayanışma olursa o evlilik ömür boyu gider (K9, yaş:46).”

Katılımcılar evliliğe ilişkin düşünceleri incelendiğinde evlilikte eş desteğinin önemli olduğunu ve dayanışma kavramını vurguladığı görülmüştür.

Roman Kadınların Evlilik Yaşına Ait Düşünceleri: “Cahilliğe sürüklenmek”

Roman kadınlardan evlilik yaşlarının uygunluğuna yönelik düşünceleri incelendiğinde çoğunlukla evlendikleri yaşı uygun görmediklerine dair ifadeler bulunmaktadır. Sadece bir katılımcının evlendiği yaşı uygun gördüğünü belirten ifadeler kullandığı görülmüştür. Roman kadınların evlilik yaşlarına ait düşünceleri şöyledir;

“Erken yaşta evlendim kaç yaşında evlendiğimi tam olarak hatırlamıyorum ancak cahillik yaptım. Sevdik birbirimizi o yüzden cahillik yaptık. Kendi çocuklarımı 16-17 yaşına gelince evlendirdim erken evlendirmedim. Kendi tecrübem çocuklarıma yol oldu. Yollarını cahillikle döşemedim. Kendi yolum cahillik oldu ama olsun çocuklarıma cahillikten kurtarmama yardımcı oldu. Biz de kızlar 14 yaşına gelince evlenir ama ben çocuklarıma öyle evlendirtmedim, cahilliğe sürüklemedim (K2, yaş:58).”

“18 yaşında evlendim. Zorunda olarak evlendim, evlenmek zorundaydım çünkü ailemden şiddet görüyordum. Kendi babam beni baltayla dövüyordu, üvey annem vardı

üvey annem beni sokakta yatırıyor, ben hiç evlenmek istemedim gözümün önünde kötü evlilikler yaşıyordu bu yüzden hiç evlenmek istemedim ama baba evinde kalsaydım ölürdüm. Ölmek yerine evlendim şimdi de yaşıyorum ama kalbim aklım öldü sadece yaşıyorum. Çocuklarım için yaşıyorum. Bu yüzden evlendiğim yaşı ne uygun ne de uygunsuz görüyorum mecbur kaldığım için evlendim. Şimdi 2 tane çocuğum var 15-17 yaşlarında onları okutmak istiyorum, evlenmelerini istemiyorum ama kültür işte kültür baskı yapınca evlenmelerinden korkuyorum (K3, yaş:34).”

“17 yaşımdayken evlendim ama hiç uygun bir yaş değildi. Küçük yaşta koca diye birinin yanına geliyorsun hiçbir şey bilmiyorsun çok zor o yaşta evlenmek (K9, yaş:46).”

Katılımcıların evlilik yaşlarına ait düşünceleri incelendiğinde çoğunlukla evlenen yaşı uygun görmediklerini ifade etmişlerdir. Romanlarda çocuk yaşta evlilik sık görülse de roman kadınların düşüncelerine bakıldığında çocuk yaşta evlilikleri uygun bulmadıkları görüşü anlaşılmıştır. Yaşar ve Şaşman Kaylı (2021)’nin çalışmasında da katılımcılardan 7’si evlendikleri yaşları erken buldukları görülmüştür. Roman kadınların erken evlilikleri aynı zamanda çocuk istismarı ve çocuk haklarının ihlalidir. 18 yaş altı her bireyin çocuk olduğu düşünüldüğünde her ne kadar bazı kadınların kendi istekleri ile evlendikleri düşünülse de bu durum çocuk istismarıdır. Aynı zamanda evlenme ile çocukların eğitim hayatları da sonlanmaktadır. Bu durum da çocukların eğitim haklarının elinden alınmasına neden olmaktadır.

Roman Kadınların Evlilik Yaşamı ve Çocuklarla İlişkileri: “Çok vakit geçirememek”

Roman kadınlardan evlilik yaşamları ve çocuklarla ilişkilerine ait düşünceler incelendiğinde katılımcıların birçoğu eşleri ve çocuklarıyla gündelik yaşamın olağan akışı dışında vakit geçiremedikleri belirtmiştir. Roman kadınlar çoğunlukla günlerini ev içerisinde vakit geçirerek sürdürdüklerini ifade etmişlerdir. Roman kadınların evlilik yaşamları ve çocuklarla ilişkilerine ait detaylı düşünceleri şöyledir;

“Eşimle iyi geçiniriz, evde günümüzü geçiririz. Vakit geçireceksek kendi evimizde vakit geçiririz çok sokağa çıkmayız. Karı koca olarak başkalarıyla vakit geçirmeyiz, kendi evimizde vakit geçiririz. Akşamları televizyon izleriz, bazen bakkala beraber gideriz. Akrabalarımıza gideriz orada televizyon izleriz. Çok vakit geçiremiyoruz çünkü 1 tane bebeğimiz var onunla ilgilenmekten az zamanımız kalıyor. Bir de ev işleri var ev işlerini yapıyorum eşimi akşamları görürüm (K1, yaş:21).”

“Şimdilik güzel bir evliliğim var ancak çocuklar doğduğu zaman hiç anlaşıyorlardık. Bir kez ayrıldık ama sonrasında o perişan oldu ben perişan oldum sonra da barıştık. Şimdi birbirimizi idare etmeyi öğrendik. Şimdi de çocuklar yüzünden tartışmalar yaşayabiliyoruz ama artık çözebiliyoruz. Bir kez ayrılıp perişan olunca her kavga da tartışmada o ayrılığı hatırlayıp konuyu eskisi gibi uzatmıyoruz. Evdeki yaşamımız öyle güzel sayılmaz birlikte televizyonda film ya da dizi varsa izleriz. Çocukların ödevleri olur onları yaparız sonra da uyuruz. Ben zaten işe giderim o yüzden öyle vakit geçiremeyiz. Bu zamana kadar hiçbir şey yapmadık. Hep çocuklarla vakit geçirdik. Çocuklarla dışarı çıktık ama televizyon izlemek dışında hiçbir şey yapmadık. Çocuklarımın da olduğu farklı bir evlilik isterdim (K3, yaş:34).”

Roman kadınların evlilik yaşamlarına yönelik sorulara eşleri ilgili evlilik yaşamlarında yaşadıkları tartışmalarla ilgili de düşüncelerini belirtmişlerdir. Roman kadınların eşleri ile ilgili tartışmaları konusunda aşağıdaki ifadeler yer verilmiştir:

“Bir kez su getirmemi istedi geç getirdiğim için kızdı sonra da dayak yedim. Bizde çok fazla kıskançlık oluyor. Kıskançlık yüzünden kavga ederiz ya da başka bir şeyden kavga edersek önce konuşuruz sonra dayak yerim. Bizde böyle dayak yemek kadının hatasıdır.

Hata yapmazsan dayak yemezsin. Kocam hata da yapsa onun hatalarını ben kapatırım, o hatalıysa yine ben özür dileyip barışırsız (K1, yaş:21).”

“Kavga ettiğimizde biraz dağılırsız ama birkaç saat sonra birimizden birimiz adım atar barışırsız. Sonra gülüşür muhabbet ederiz (K2, yaş:58).”

“Çok kavga etmeyiz, kavga etsek de sofraya zamanına kadar küs kalırsız sonra barışırsız. Çocuklar da olunca kavgamız küslüğümüz uzun sürmez. Genellikle kavga etsek de özür dileyip barışmayı biliriz (K3, yaş:34).”

“Bazen kıskançlık bazen de çocuklar yüzünden tartışırız. İş yaparken gelir gönlümü alır ben de zaten fazla küs kalmam (K6, yaş:25).”

“Arada bir tartışırız o da kıskançlık yüzünden tartışırız. Mesela geçen gün markete makarna alamaya gittim evde makarna yoktu. Kocam eve gelince markete tek başıma gittim diye kavga ettik. Çözüm olarak da önce tartışıyoruz sonra da orta yol bulup barışırsız. Çok uzun sürmez (K7, yaş:19).”

Katılımcıların ifadeleri incelendiğinde eşler arası tartışmaların kıskançlık üzerinden sürdürüldüğü anlaşılmıştır. Bazı katılımcıların eşleri ile tartışmaları incelendiğinde kısa süreli tartışmalar yaşandığı ve karşılıklı özür dileme nezaketi gösterilerek barışma eylemini gerçekleştirdikleri öğrenilmiştir.

Bir İnsanın Şiddet Görmesi ile İlgili Düşünceler: “Şiddet gösteren onursuzdur.”

Roman kadınların bir insanın şiddet görmesi ile alakalı düşüncelerinin ne olduğu sorulmuştur. Katılımcıların soruya yönelik düşünceleri incelendiğinde çoğunlukla şiddete karşı olduklarını belirten ifadeler bulunmaktadır. Sadece bir katılımcının şiddet görmeyi/göstermeyi doğru bulduğuna dair ifadeler kullandığı görülmüştür. Roman kadınların bir insanın şiddet görmesi ile ilgili düşünceleri şöyledir;

“Normaldir, bence hak eden dayaağını yer. Hata varsa ortada dövülür bence. Mesela kocasını aldatan kadını dövsünler yani hak eder. Benim bir kuzenim var karısı onu aldattı onu dövdü sonra da yüzünü bıçakladı. Bence yüzünü bıçaklamamalıydı ama dayaağı hak etmişti. Ben hak edene dayaağı iyi buluyorum, dayak akıllandırır (K1, yaş:21).”

“Bence dayak işi fena iş, hiç iyi değildir. Kadın yemeği yapıyor ama şiddet görüyor, mesela ben şimdi hastayım bu yüzden eşim yemeğimi yapıyor ben şimdi yemeğimi yapan eşime nasıl kötülük yapayım, içim acır. Benim kötülük yaparken içim acırken insanlar bir insanı dövüyor içleri nasıl alıyor bilmiyorum (K2, yaş:58).”

“Ben şiddete karşıyım. Ben küçükken şiddet gördüm. Kötülükten maraz doğar bu yüzden karşıyım. Bence varsa bir sorun konuşulmalıdır (K3, yaş:34).”

“Asla şiddeti doğru görmüyorum bence şiddet gösteren onursuzdur (K4, yaş:59).”

“Şiddet olmaması gerekir bence ne kadına ne de erkeğe şiddet gösterilmemeli ama ben böyle düşünürken kocam beni döver engel olamam (K6, yaş:25).”

Konuya ilişkin katılımcıların görüşleri incelendiğinde çoğunlukla “şiddet” kavramını olumsuz olarak değerlendirdikleri görülmüştür. Bir katılımcının şiddeti savunduğu “*Ben hak edene dayaağı iyi buluyorum, dayak akıllandırır*” görüşünün olduğu görülürken başka bir katılımcının şiddet gösteren kişiye yönelik “*şiddet gösteren onursuzdur*” ifadesi bulunmaktadır. Yine başka bir katılımcıya göre ise kendisinin şiddeti doğru bulmadığı halde eşi tarafından şiddet gördüğünü belirtilmektedir. Karşıt düşüncelerin bulunmasına karşın neredeyse katılımcıların büyük bir çoğunluğu bir insanın şiddet görmesini doğru bulmamaktadır.

Bir Kadının Şiddet Görmesi ile İlgili Düşünceler: “Kadın bir çiçektir, çiçeği kırmamak gerekir.”

Roman kadınların bir kadının şiddet görmesi ile alakalı düşüncelerinin ne olduğu sorulmuştur. Katılımcıların konuya yönelik düşünceleri incelendiğinde kadına yönelik şiddete karşı

olduklarını belirtmektedirler. Roman kadınların bir kadının şiddet görmesi ile ilgili düşünceleri şöyledir;

“Biz başka erkekle konuşmayız, konuşursak dayak yeriz. Biz neyi yapmayacağımızı bildiğimiz için yaparsak eğer ne olacağını da biliriz. Bizimkiler silahla bile vurabilir. İçip içip karısını dövenler bile var bence normal ya kocamdan gelen her şeye razıyım (K1, yaş:21).”

“Hak etmez bence olmamalı ya, etrafımızda hatta çocuklarımda bile oldu yapmayın etmeyin diye uyardım ama dinleyen anlar. Yanlış görürsem doğru yola sevk ederim. Kadın her şeydir aslında nasıl şiddet gösterirler anlamam. Olmaması gerekir (K2, yaş:58).”

“Çok çirkin bir şey ya, namusunu korumasa hatta kötü şeylere yeltense bile şiddete karşıyım. Bir insanı döverek yola getiremezsin konuşup nasihat verilmesi gerekir. Eğer eşim bana şiddet gösterse çok üzülürdüm ve kalbim çok kırılırdı. Kötü insanlarla evlilik kötülük getiriyor sonrasında da çoluk çocuk ziyan oluyor. Kötülük dedim çünkü mutsuz insanlar şiddet gösterir (K3, yaş:34).”

“Kesinlikle şiddet yapılmamalıdır. Çünkü ev yemeği, ev işleri, çocukların bakımı yani tüm sorumluluklar kadındayken kadının şiddet görüp dayak yemesi haksızlıktır (K6, yaş:25).”

Katılımcıların ifadeleri incelendiğinde kadının çoğunun şiddeti asla hak etmediğini ifade eden katılımcılar olduğu görülmüştür. Bazı kadınların ise şiddeti normal olarak gördüğü belirlenmiştir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Roman kadınların evlilik yaşamları ve evliliğe ilişkin düşüncelerini belirlemeyi amaçlayan bu araştırmada katılımcıların çoğunun okuma yazma bilmediği, bir kişi dışında çalışmadığı ve evlenme yaşlarının 14- 20 arasında değiştiği görülmüştür. Buna ek olarak kadınların yarısı doğum kontrol yöntemi kullanmamakta ve asgari düzeyin altı gelire sahiptir.

Roman kadınların kök ailelerinin ve kendi ailelerinin evlilik yaşamlarına bakıldığında genel olarak kök ailelerde de kendi ailelerinde de evliliklerinde mutlu oldukları, bununla birlikte kıskançlık ve şiddetin zaman zaman görüldüğü saptamıştır. Buna ek olarak, evlilik içerisinde yaşamlarını eşlerinin onayları ile sürdüren roman kadınların tüm olumsuzluklarla, yoksulluğa, barınma sorununa, eğitim yoksunluğuna, eş şiddetine ve çocuk yaşta evliliklerine rağmen olumlu bir evlilik algısına sahip oldukları görülmüştür. Kadınların şiddet ile ilgili düşüncelerine bakıldığında büyük oranda bir insanın ve bir kadının şiddet görmesinin doğru olmadığını söyleyenler bulunmaktadır. Bununla birlikte birkaç katılımcı şiddetin normal olduğunu ifade etmiştir.

Toplumsal mitlerden biri olarak sayılan cinsellik kavramı ilgili sorulara rahatlıkla düşüncelerini ifade edebilmeleri ve doğum kontrol bilgilerinin olması olumlu olarak belirtilebilmektedir. Evlilikle ilgili sorulara genellikle “dayanışma”, “sevgi” ve “aşk” kelimeleri üzerinden anlatmaları ise evlilik uyumlarına yönelik olumlu görüşler olarak düşünülebilmektedir.

Bu sonuçlardan yola çıkarak;

Daha fazla roman kadınla daha derinlemesine görüşmelerin yapılması,

Kadınların ve erkeklerin şiddet konusunda bilinçlendirilmesi ve şiddetin normalleştirilmesinin önüne geçilmesine yönelik çalışmaların yapılması,

Kız çocuklarının okullaşma oranlarının artırılması,

Akraba evliliklerinin önüne geçilmesi,

Çocuk yaşta evlendirilmelerin engellenmesine yönelik daha katı yaptırımların uygulanması eğitim ve çocuk yaşta evlilik konusunda alınacak önlemlerin artırılması önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Bal, H. (2016). Nitel Araştırma Yöntem ve Teknikleri. İstanbul: Sentez Yayıncılık.
- Bharambe, K. D., ve Baviskar, P. A., (2013). A Study Of Marital Adjustment İn Relation To Some Psycho-Socio Factor. International Journal Of Humanities And Social Science İvention, Vol:2, June, (08-10).
- Çaha, Ö. Ç. Ö., ve Altınkoz, O. (2021). Roman Topluluklarında Evlilik Pratikleri. Yildiz Social Science Review, 7(1), 58-74.
- Demir, Y., Özel, C., & Sütçü, S. (2022). Erken yaşta evliliklerin bireysel ve toplumsal sonuçları. Disiplinlerarası Çocuk Hakları Araştırmaları Dergisi, 2(3), 49-62.
- Erişti, A. (2010). Bağlanma Stilleri, Kişilik Özellikleri ve Evlilik Uyumu Arasındaki İlişki. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, Sağlık Bilimleri.
- Eskiocak, M., ve Akbaşak, D. (2017). Roma health in Edirne: Social determinants of health and health status. Turkish Journal of Public Health, 15(2), 136-149.
- Fırat, M. (2016). Çingeneliği Anlamanın İmkânı: Çingener Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma (Malatya Örneği). The Possibility Of Understanding Gypsiness: A Sociological Research On Gypsies (The Case Of Malatya)](Phd Thesis, Fırat University, 2016), 84.
- Goel, S. ve Narang, D. K., (2012). Gender Differences İn Marital Adjustment, Mental Health And Frustration Reactions During Middle Age. Journal Of Humanities And Social Science (Iosrjhss), (42-49).
- Gülsüm, M., Ak, M., ve Bozkurt, A. (2009). Psikiyatrik Açıdan Evlilik ve Cinsellik. Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar (1), 68-79.
- İnel Manav, A., (2024) An Evaluation Of Early Marriage And The Mental State Of Roma Women: A Cross-Sectional Study. Transcultural Psychiatry. 61(1):107-117.
- Kızılkaya, M. (2021). Roman Kadınlar Gözünden “Kadın Olmak”: Nitel Bir Araştırma. İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi, (22), 31-57.
- Özgüven, İ. E. (2000). Evlilik ve Aile Terapisi, Ankara. PDREM (Psikolojik Danışma Rehberlik Eğitim Merkezi Yayını).
- Özkan, Ali Rafet (2010). “Çingenerin Kökeni ve Türkiye’de Çingener”, Bir Çingene Yolculuğu, (Editör: Hasan Suver, Başak Kara, Aslınur Kara) İstanbul: Fatih Belediye Başkanlığı, (9-69).
- Taylan, H. H. (2016). Sakarya Roman Ailelerinde Erken Evlilik Araştırması. The Journal Of Academic Social Science Studies, 11(52), 221-228.
- Tezcan, S ve Coşkun, Y. (2004). Türkiye’de 20. Yüzyılın Son Çeyreğinde Kadınlarda İlk Evlenme Yaşı Değişimi ve Günümüz Evlilik Özellikleri. Nüfusbilim Dergisi, 26(1), 15-34.
- Yaşar, E., ve Kaylı, D. Ş. (2021). Roman Kültüründe Evlilik Olgusu Üzerine Nitel Bir Çalışma. Sosyoloji Dergisi, (41-42), 25-51.

RUS RİA VE İNTERFAKS HABER AJANSLARINA GÖRE II. KARABAĞ SAVAŞI

Oğuz DOĞU (ORCID:0009-0001-2145-9473)

Gebze Technical University, Graduate Education Institute, Science of Strategy

Doç. Dr. Kurtuluş DEMİRKOL (ORCID:0000-0001-5936-7374)

Gebze Technical University, Graduate Education Institute, Science of Strategy

ÖZET

Kadim Türk yurtlarından olan Karabağ, stratejik olarak çok önemli bir konuma sahiptir. Jeostratejik öneminden dolayı Karabağ'ın kontrolünü elinde tutan devlet, bölgenin kontrolünü de büyük ölçüde sağlamış olur. Tarih boyunca bölgeye hâkim olan devletler Dağlık Karabağ'a ayrı bir önem vermiş ve Karabağ'ın hâkimi olmak için ciddi çaba göstermişlerdir. Bu durumun sonucu olan savaşlar bölgede istikrarsızlığa sebep olmuştur. Günümüzde devam eden Dağlık Karabağ sorununun temeli Çarlık Rusya'sı dönemine dayanmaktadır. Çarlık Rusya'sı kadim Türk yurdu olan bölgeye Ermenileri yerleştirerek bu sorunun temelini atmıştır. Sovyetler Birliği yönetiminde bölge göreceli bir sessizlik dönemi geçirmesine rağmen Ermenilerin Dağlık Karabağ'ı ilhak etme çabaları devam etmiştir. Sovyetler Birliği'nin dağılma sürecinde bölgede çatışmalar başlamış, Ermeniler bölgedeki Azerbaycan Türklerini sürgün ya da katlederek I. Karabağ Savaşı'na giden süreci başlatmışlardır. Savaş sorunu çözmediği gibi daha da büyütülmüştür. Nitekim, 2020 yılındaki II. Karabağ Savaşı'na kadar geçen süreçte çatışmalar süreklilik halini almıştır. II. Karabağ Savaşı'yla birlikte Azerbaycan, Ermenistan'ın işgal ettiği topraklarının büyük kısmını geri alarak askeri ve siyasi olarak büyük başarı elde etmiştir. Bölgedeki en etkili güç şüphesiz Rusya'dır. Çalışmamızda, biri devlete diğeri özel sektöre ait olan Ria ve İnterfaks isimli iki Rus haber ajansı üzerinden II. Karabağ Savaşı takip edilmiştir. Böylelikle Rusya'nın hem devlet hem de sivil bakış açısıyla meseleye karşı tutumu ortaya konulmaya çalışılmıştır. Ayrıca Rusya'nın başta Türkiye olmak üzere bölgede söz sahibi olmak isteyen diğerk ülkelerle ilgili düşünceleri de ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ria Novosti, İnterfaks, Dağlık Karabağ, Rus haber ajansları

**ACCORDING TO RUSSIAN RIA AND INTERFAKS NEWS AGENCIES, THE
SECOND KARABAKH WAR**

ABSTRACT

Karabakh, one of the ancient Turkish homelands, has a very strategically important location. Due to its geostrategic importance, the state that controls Karabakh largely maintains control of the region. The states that have dominated the region throughout history have given special importance to Nagorno-Karabakh and made serious efforts to become the ruler of Karabakh. The wars that resulted from this situation caused instability in the region. The basis of the Nagorno-Karabakh conflict, which continues today, dates back to the period of Tsarist Russia. Tsarist Russia laid the foundation of this problem by settling Armenians in the region, which was the ancient Turkish homeland. Although the region went through a period of relative silence under the Soviet Union, Armenian efforts to annex Nagorno-Karabakh continued. During the disintegration of the Soviet Union, conflicts began in the region, and Armenians exiled or massacred the Azerbaijani Turks in the region and started the process that led to the First Karabakh War. The war did not solve the problem; it made it even bigger. As a matter of fact, II in 2020. Conflicts became continuous in the period until the Karabakh War. II. With the Karabakh War, Azerbaijan achieved great military and political success by taking back most of the lands occupied by Armenia. The most influential power in the region is undoubtedly Russia. In our study, we used two Russian news agencies, Ria and Interfax, one of which belongs to the state and the other to the private sector. The Karabakh War was followed. Thus, Russia's attitude towards the issue was tried to be revealed from both the state and civilian perspectives. In addition, Russia's thoughts on other countries that want to have a say in the region, especially Turkey, have been tried to be revealed.

Keywords: Ria Novosti, Interfax, Nagorno-Karabakh, Russian news agencies

1. GİRİŞ

İkinci Karabağ Savaşı, 27 Eylül 2020'de Azerbaycan ile Ermenistan arasında yeniden alevlenen ve 10 Kasım 2020'de Rusya'nın arabuluculuğuyla sağlanan ateşkesle sona eren bir çatışma dönemidir. Bu savaş, Güney Kafkasya'daki jeopolitik dengeleri ve Rusya'nın bölgedeki rolünü yeniden gündeme getirmiştir. Bu çalışma, Rusya'nın rolünü ve stratejisini anlamak, Rus basınının perspektifini incelemek, uluslararası ilişkiler ve denge politikasını değerlendirmek, iç politikaya etkilerini analiz etmek ve gelecekteki perspektifleri öngörmek amacıyla kaleme alınmıştır.

2. Karabağ'ın Tarihsel Arka Planı

2.1. Antik ve Orta Çağlar:

- Karabağ bölgesi, antik dönemlerden beri stratejik ve kültürel öneme sahip bölge olmuştur. Çeşitli imparatorluklar ve krallıklar (Urartular, Persler, Ermeniler, Araplar, Selçuklular, vb.) bölgeyi kontrol etmiştir (Burney, 1973).
- Orta Çağ'da Karabağ, Ermeni ve Azeri kültürel etkileri altında kalmış, Hristiyanlık ve İslamiyet bölgede etkili olmuştur (Frye, 1962).

2.2. 18. ve 19. Yüzyıllar:

- 18. yüzyılda Karabağ Hanlığı kurulmuş ve bölge, Azerbaycanlı hanların yönetimi altında kalmıştır (Bournoutian, 1994).
- 19. yüzyılın başlarında Rus İmparatorluğu, Kafkasya'yı ele geçirerek Karabağ'ı da kendi topraklarına katmıştır. 1828'de imzalanan Türkmençay Antlaşması ile Karabağ resmen Rusya'nın bir parçası olmuştur (Altstadt, 1953).

2.3. Sovyet Dönemi:

- 1920'lerde Sovyetler Birliği'nin kurulmasıyla Karabağ, Azerbaycan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin bir parçası olarak tanımlandı. Ancak bölgenin statüsü, Ermeni ve Azeri nüfuslar arasında sürekli bir gerilim kaynağı olmuştur (Altstadt, 1953).
- 1923'te Dağlık Karabağ Özerk Oblastı (DKÖO) kuruldu ve bu bölge SSCB içinde özerk bir statü kazandı (Suny, 1998).

2.4. Sovyetler Birliği'nin Dağılması ve İlk Karabağ Savaşı:

- 1980'lerin sonlarında Sovyetler Birliği'nin zayıflamasıyla birlikte etnik çatışmalar arttı. 1988'de Ermeniler, Karabağ'ın Ermenistan'a bağlanmasını talep etti ve bu durum Azerbaycan ile Ermenistan arasında silahlı çatışmalara yol açtı (Waal, 2003).
- 1991-1994 yılları arasında süren İlk Karabağ Savaşı'nda binlerce kişi hayatını kaybetti ve yüz binlerce insan yerinden edildi. 1994'te Bişkek Protokolü ile ateşkes sağlandı, ancak Karabağ ve çevresindeki bölgeler Ermeni kuvvetlerinin kontrolünde kaldı (Cornell, 2011).

3. İkinci Karabağ Savaşı'nın Başlangıcı ve Nedenleri:

3.1.1. Tarihsel ve Etnik Gerilimler:

- Karabağ bölgesi, tarihsel olarak hem Azerbaycanlılar hem de Ermeniler için etnik ve kültürel açıdan kıymetli bir yer olmuştur. Bu tarihsel gerilimler, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra artmaya devam etmiş ve bölgenin statüsü konusunda çatışmalara yol açmıştır.

3.1.2 Sovyetler Birliği'nin Dağılması:

- Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte Dağlık Karabağ'ın statüsü konusunda belirsizlik ortaya çıktı. Ermeniler, Karabağ'ın Ermenistan'a bağlanmasını talep ederken, Azerbaycan bu bölgenin kendi toprağı olduğunu savunmuştur.

3.1.3. 1994 Ateşkesi ve Süregelen Çatışmalar:

- 1994 yılında imzalanan Bışkek Protokolü ile ateşkes sağlanmış olsa da bölgedeki çatışmalar ve gerilimler devam etmiştir. Bu süreçte sürekli küçük çapta çatışmalar yaşanmış ve ateşkes sürekli olarak ihlal edilmiştir.

3.1.4. 2020'deki Gerilimlerin Artması:

- 2020 yılı boyunca hem Azerbaycan hem de Ermenistan arasında sınır çatışmaları ve gerilimler artmıştır. Özellikle Temmuz 2020'de Tovuz bölgesinde yaşanan çatışmalar, iki ülke arasındaki gerginliği zirveye çıkarmıştır.

3.1.5 Siyasi ve Askeri Hazırlıklar:

- Hem Azerbaycan hem de Ermenistan, yıllardır bu bölgedeki askeri hazırlıklarını sürdürmüş ve ordularını güçlendirmiştir. Azerbaycan, özellikle Türkiye ve İsrail'den aldığı yüksek askeri teknolojilerle donanımını artırmıştır.

3.2. Tarafların Talep ve Hedefleri:

3.2.1 Azerbaycan'ın Talepleri ve Hedefleri:

- **Toprak Bütünlüğü:** Azerbaycan, uluslararası tanınmış sınırları içinde Dağlık Karabağ ve çevresindeki yedi bölgeyi geri almak istemektedir. Bu toprakların işgal altında olduğunu ve kendi egemenliğine geri dönmesi gerektiğini savunmaktadır (Waal, 2003).
- **Mültecilerin Geri Dönüşü:** Karabağ ve çevresindeki çatışmalar nedeniyle yerinden edilen Azerbaycanlı mültecilerin evlerine dönmesi amaçlanmıştır.
- **Askeri Güç Gösterisi:** Azerbaycan, askeri kapasitesini ve modernizasyonunu geliştirerek bölgedeki hakimiyetini pekiştirmek istemektedir (Cornell, 2011).

3.2.2 Ermenistan'ın Talepleri ve Hedefleri:

- **Self Determinasyon Hakkı:** Ermenistan, Dağlık Karabağ'daki Ermeni nüfusun kendi kaderini tayin hakkına sahip olduğunu ve bu bölgenin bağımsız ya da Ermenistan'a bağlı bir statüye sahip olması gerektiğini savunmaktadır (Waal, 2003).
- **Güvenlik ve Savunma:** Ermenistan, Karabağ'daki Ermeni nüfusun güvenliğini sağlamak ve olası bir Azerbaycan saldırısına karşı bölgeyi savunmak istediğini belirtmiştir.
- **Diplomatik Tanınma:** Ermenistan, Dağlık Karabağ Cumhuriyeti'nin uluslararası alanda tanınmasını hedeflemiştir, bu sayede bölgenin bağımsızlık ya da Ermenistan'a bağlanma talebi meşruiyet kazanacağını düşünmüştür.

Bu talepler ve hedefler, İkinci Karabağ Savaşı'nın temelini oluşturan nedenler arasındadır ve çatışmanın neden bu kadar şiddetli geçtiğini anlamamıza yardımcı olmaktadır. Her iki taraf da kendi çıkarlarını koruma ve hedeflerine ulaşma konusunda kararlı davranmış, bu da çatışmanın şiddetini ve süresini etkilemiştir.

4. Rusya'nın Karabağ Savaşındaki Rolü ve Stratejileri:

4.1. Rusya'nın Rolünü ve Stratejisini Anlamak

- **Bölgesel Güç Olarak Rusya:** Rusya, bölgede önemli bir güçtür. Karabağ Savaşı'na izlediği politika ve müdahil olma sebeplerini anlamak, bölgedeki jeopolitik dinamikleri anlamaya açısından önemlidir (Cohen, 2014).
- **Arabuluculuk Rolü:** Rusya, Karabağ Savaşı sürecinde ve sonrasında süreçte kendi çıkarları gereği arabuluculuk rolünü üstlenme amacıyla hareket etmiş ve ateşkes anlaşmasının sağlanmasında kritik bir rol oynamıştır. Bu süreçteki politika ve stratejilerini anlamak, Rusya'nın bölgedeki "barış ve istikrar" sağlama çabalarının esas gerekçelerini kavrama noktasına önemlidir (Hill&Gaddy, 2015).

4.2. Rus Basınının Perspektifini Anlamak

- **Medya Anlatıları ve Kamuoyu:** Rusya'da devlet ve özel haber ajanslarının hükümete yakın haberler yaptığı uluslararası kamuoyunda bilinen bir gerçektir. Bu bağlamda yapılan haberlerin Rus hükümetinin de bir nevi çıkarları ve istekleri doğrultusunda yapıldığını söylemek yanlış olmaz. Rus medyasının Karabağ Savaşı'nı haberlerine nasıl taşıdığı, Rus kamuoyunun olayları nasıl değerlendirdiği ve Rus hükümetinin politikasını nasıl desteklediğini gösterir (Lipman, 2005).
- **Propaganda ve Bilgilendirme:** Medya vasıtasıyla verilen mesajlar, Rusya'nın kendi halkına ve dünyaya yönelik propagandasını ve bilgi politikalarını görebilmemize yardımcı olabilir (Simons, 2010).

4.3. Uluslararası İlişkiler ve Denge Politikasını İncelemek

- **Türkiye ve Rusya İlişkileri:** Türkiye'nin Azerbaycan ile olan tarihi bağlarından kaynaklı iki devlet tek millet merkezli izlenen politikadan da kaynaklanan desteği ve Rusya'nın Ermenistan ile olan tarihi bağları, bölgedeki güç dengelerini etkileyen faktörlerdir. Rus basınının bu dinamikleri göz önüne alarak nasıl haberler yaptığını incelemek, Türkiye-Rusya ilişkilerini ve bölgedeki etkilerini analiz etmek açısından kıymetlidir (Cornell, 2015).
- **Batı Dünyası ile İlişkiler:** Rusya'nın Karabağ Savaşı'nda izlediği politika, Batı dünyası ile olan ilişkilerini de etkilemektedir. Bu yüzden Rus basınının bakış açısı, Rusya'nın uluslararası politika arenasındaki konumunu anlamaya katkı sağlar (Menon&Rumer, 2015).

4.4. İç Politikaya Etkilerini Değerlendirmek

- **Rusya'nın İç Politikası:** Karabağ Savaşı'nın Rusya iç politikasına ve kamuoyuna olan etkilerini anlamak, hükümetin bu konudaki politikalarını ve kararlarını değerlendirmek açısından önemlidir (Sakwa, 2014).
- **Etnik ve Dini Dinamikler:** Rusya'daki Ermeni ve Azeri diasporalarının savaş süresince tutumları ve bu durumun iç politikadaki yansımaları da analiz edilmesi gereken önemli bir konudur (Hale, 2014).

4.5. Gelecek Perspektifleri ve Politikalar

- **Bölgesel İstikrar:** Rusya'nın Karabağ Savaşı boyunca ve sonrasındaki politikaları, sadece Güney Kafkasya'da değil Rusya'nın gücünün etki bölgesindeki her bölgede gelecekteki istikrar ve barış sürecini nasıl şekillendirebileceğini anlamak için değerlidir (Trenin, 2016).
- **Uzun Vadeli Stratejiler:** Rus basınının analizleri, Rusya'nın uzun vadeli stratejik hedeflerini ve bu hedeflerin nasıl gerçekleştirileceğini analiz etmek için ipuçları sunabilir (Mearsheimer, 2014).

5. RUS RİA VE İNTERFAKS HABER AJANSLARINA GÖRE II. KARABAĞ SAVAŞI

5.1. Rusya'nın Rolü ve Stratejisi

Rusya, Güney Kafkasya'da tarihsel olarak önemli bir güç olmuştur. İkinci Karabağ Savaşı süresince de barış ve istikrarı sağlamak amacıyla aktif bir rol oynamıştır. Rusya hem Azerbaycan hem de Ermenistan ile güçlü diplomatik ve askeri ilişkilerini kullanarak taraflar arasında arabuluculuk yapmıştır.

Örnek Haberler

- RIA Novosti'de yayımlanan bir haber, Rusya'nın arabuluculuk rolünü şu şekilde vurgulamıştır:
- "Rusya, Güney Kafkasya'da barışın sağlanması için büyük çaba göstermektedir. 10 Kasım'da sağlanan ateşkes anlaşması, Rusya'nın taraflar arasındaki arabuluculuk çabalarının bir sonucudur" (RIA Novosti, 2020).

- Interfax ise, Rusya'nın barış gücü göndermesi konusundaki kararını şu şekilde aktarmıştır:
- "Rusya, ateşkes anlaşmasının uygulanmasını sağlamak amacıyla bölgeye barış gücü askerleri gönderecektir. Bu, bölgedeki istikrarı korumak için atılan önemli bir adımdır" (Interfax, 2020).

5.2. Rus Basınının Perspektifi

Rus basını, İkinci Karabağ Savaşı süresince genellikle tarafsız ve dengeli bir duruş sergilemiştir. Hem Azerbaycan hem de Ermenistan'ın görüşlerine yer verilmiş, olaylar objektif bir şekilde aktarılmaya çalışılmıştır. Ancak, bazı kaynaklarda Ermenistan lehine bir eğilim de gözlemlenmiştir.

Örnek Haberler

- Rusya'nın önde gelen haber ajanslarından biri olan RIA Novosti, savaş süresince tarafsız bir dil kullanarak haber yapmıştır:
- "Savaşın her iki tarafında da ağır kayıplar yaşanmaktadır. Azerbaycan ve Ermenistan, birbirlerini suçlayarak çatışmaları sürdürmektedir" (RIA Novosti, 2020).
- Interfax ise, barış ve ateşkes çağrılarında sıkça yer vermiştir:
- "Rusya Dışişleri Bakanı, her iki tarafı da derhal ateşkes ilan etmeye ve müzakere masasına oturmaya çağırdı" (Interfax, 2020).

5.3. Uluslararası İlişkiler ve Denge Politikası

Rusya, İkinci Karabağ Savaşı süresince Türkiye'nin Azerbaycan'a verdiği destek ve Batı'nın bölgedeki etkisini dengelemek amacıyla dikkatli bir strateji izlemiştir. Türkiye'nin aktif rolü, Rusya'nın bölgedeki nüfuzunu koruma çabalarını artırmıştır.

Örnek Haberler

- RIA Novosti, Türkiye'nin Azerbaycan'a olan desteğini şu şekilde rapor etmiştir:
- "Türkiye, Azerbaycan'a hem siyasi hem de askeri destek vererek savaşın seyrini etkilemektedir. Bu durum, bölgedeki güç dengesini değiştirebilir" (RIA Novosti, 2020).
- Interfax ise, Rusya'nın denge politikası hakkında şu yorumu yapmıştır:
- "Rusya, Güney Kafkasya'daki dengeleri korumak ve Türkiye'nin artan etkisini dengelemek için diplomatik ve askeri adımlar atmaktadır" (Interfax, 2020).

5.4. İç Politikaya Etkileri

- İkinci Karabağ Savaşı, Rusya'nın iç politikasını ve kamuoyunu da etkilemiştir. Rusya'daki Ermeni ve Azeri diasporaları, savaş süresince çeşitli tepkiler vermiş ve bu durum Rus hükümetinin politikalarını etkilemiştir.

Örnek Haberler

- RIA Novosti, Rusya'daki Ermeni diasporasının tepkilerini şu şekilde aktarmıştır:
- "Rusya'daki Ermeni diasporası, hükümete baskı yaparak Ermenistan'a daha fazla destek verilmesini talep etmektedir" (RIA Novosti, 2020).
- Interfax ise, Azeri diasporasının tepkilerini şu şekilde dile getirmiştir:
- "Rusya'daki Azeri toplumu, Azerbaycan'ın toprak bütünlüğünün korunmasını desteklemektedir" (Interfax, 2020).

5.5. Gelecek Perspektifleri ve Politikalar

- Rusya, İkinci Karabağ Savaşı sonrasında bölgedeki kalıcı barışı sağlamak ve kendi stratejik çıkarlarını korumak amacıyla çeşitli politikalar geliştirmektedir. Barış gücü misyonları ve diplomatik girişimlerle bölgedeki istikrarı sağlama çabaları sürmektedir.

Örnek Haberler

- RIA Novosti, Rusya'nın gelecekteki politikalarını şu şekilde özetlemiştir:
- "Rusya, Güney Kafkasya'da kalıcı barışı sağlamak ve bölgedeki nüfuzunu korumak için diplomatik ve askeri girişimlerini sürdürecektir" (RIA Novosti, 2020).

- Interfax ise, barış gücü misyonlarının önemine dikkat çekmiştir:
- "Rusya'nın barış gücü misyonları, bölgedeki çatışmaların yeniden başlamasını engellemek ve kalıcı istikrarı sağlamak için kritik öneme sahiptir" (Interfax, 2020).

6. Sonuç

İkinci Karabağ Savaşı, Güney Kafkasya'nın jeopolitik dengesini önemli ölçüde değiştirmiş ve Rusya'nın bölgede oynadığı rolü ve stratejilerini yeniden şekillendirmiştir. Tarih boyunca Karabağ bölgesi hem Azerbaycan hem de Ermenistan için büyük stratejik ve kültürel öneme sahip olmuştur. Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte oluşan boşluk ortamında bölgedeki çatışmalar tekrar ivmelenmiş ve uzun yıllar süren belirsizlik ve istikrarsızlık dönemine sebep olmuştur.

2020 yılında başlayan İkinci Karabağ Savaşı, Azerbaycan'ın askeri ve siyasi açıdan büyük bir başarı elde etmesiyle sonuçlanmış ve Ermenistan'ın işgali altındaki toprakların büyük bir kısmı geri alınmıştır. Bu süreçte Rusya, hem barış ve istikrarı sağlama çabaları hem de bölgedeki nüfuzunu koruma amacıyla önemli bir arabuluculuk rolü üstlenmiştir. Rusya'nın arabuluculuğuyla sağlanan ateşkes anlaşması, bölgedeki çatışmaların sona ermesinde kritik bir dönüm noktası olmuştur.

Rusya'nın rolü ve stratejileri, Rus basını aracılığıyla çok geniş bir perspektiften incelenmiştir. Hem devlet kontrolündeki RIA Novosti hem de özel sektöre ait İnterfaks haber ajansları, savaş süresince Rusya'nın çıkarları gereği genellikle tarafsız ve dengeli bir duruş sergilemiş, ancak bazı durumlarda Ermenistan lehine bir eğilim de gözlemlenmiştir. Bu haber ajansları aracılığıyla, Rusya'nın barış gücü misyonları, arabuluculuk çabaları ve bölgedeki güç dengelerini koruma stratejileri hakkında önemli bilgiler elde edilmiştir.

Rusya'nın, Türkiye ve Batı dünyası ile olan ilişkileri de bu süreçte dikkat çekici bir boyutta şekillenmiştir. Türkiye'nin Azerbaycan'a olan desteği ve Batı'nın bölgedeki etkisi, Rusya'nın denge politikasını ve stratejik davranışlarını belirlemede önemli etkenler olmuştur. Rusya, Güney Kafkasya'daki nüfuzunu koruma ve Türkiye'nin artan etkisini dengelemek amacıyla diplomatik ve askeri adımlar atmaktan geri kalmamıştır.

İç politikada ise, İkinci Karabağ Savaşı, Rusya'daki Ermeni ve Azeri diasporalarının tepkileri ve bu durumun Rus hükümetine olan yansımaları ile de dikkat çekmiştir. Rus basını, diasporaların taleplerini ve bu taleplerin iç politikadaki etkilerini ayrıntılı bir şekilde aktarmıştır.

Sonuç olarak, İkinci Karabağ Savaşı, sadece Azerbaycan ve Ermenistan için değil, aynı zamanda Rusya ve bölgedeki diğer aktörler için de önemli bir dönüm noktası olmuştur. Rusya'nın arabuluculuk rolü, iç ve dış politikadaki stratejileri ve gelecekteki bölgesel hedefleri, bu savaşın sonuçları ışığında yeniden değerlendirilmiştir. Bu çalışmada, Rus basını aracılığıyla Rusya'nın hem devlet hem de sivil perspektiften meseleyi nasıl ele aldığı ve gelecekteki politikalarının nasıl şekilleneceği ortaya konulmuştur.

KAYNAKÇA

- Audrey L. Altstadt. (1953). "The Azerbaijani Turks: Power and Identity under Russian Rule," Hoover Institution Press
- C. A. Burney. (1973). "The Ancient History of Transcaucasian Regions," Cambridge University Press
- Cohen, A. (2014). "The New Cold War: Putin's Russia and the Threat to the West". Encounter Books.
- Cornell, S. E. (2011). *Small Nations and Great Powers: A Study of Ethnopolitical Conflict in the Caucasus*. Routledge.
- Cornell, S. E. (2015). "Azerbaijan Since Independence". M.E. Sharpe.
- De Waal, T. (2003). *Black Garden: Armenia and Azerbaijan through Peace and War*. New York University Press
- George A. Bournoutian (1994). "The Khanate of Erevan Under Qajar Rule: 1795-1828," Mazda Publishers
- Hale, H. E. (2014). "Patronal Politics: Eurasian Regime Dynamics in Comparative Perspective". Cambridge University Press.
- Hill, F., & Gaddy, C. G. (2015). "Mr. Putin: Operative in the Kremlin". Brookings Institution Press.
- Lipman, M. (2005). "How Russia's Mass Media is Controlled". The Washington Quarterly.
- Mearsheimer, J. J. (2014). "The Tragedy of Great Power Politics". W.W. Norton & Company.
- Menon, R., & Rumer, E. (2015). "Conflict in Ukraine: The Unwinding of the Post-Cold War Order". MIT Press.
- (Ria, 2020), <https://ria.ru/20201006/karabakh-1578481886.html> Erişim Tarihi: 28.05.2024
- (Ria, 2020), <https://ria.ru/20201006/karabakh-1578481886.html> Erişim Tarihi: 29.05.2024
- (Ria, 2020), <https://ria.ru/20201006/naryshkin-1578477893.html> Erişim Tarihi: 29.05.2024
- (Ria, 2020), <https://ria.ru/20201026/karabakh-1581508465.html> Erişim Tarihi: 27.05.2024
- (Ria, 2020), <https://ria.ru/20201026/karabakh-1581508465.html> Erişim Tarihi: 29.05.2024
- (Ria, 2020), <https://ria.ru/20201026/karabakh-1581508465.html> Erişim Tarihi: 03.06.2024
- (Ria, 2020), <https://ria.ru/20201110/karabakh-1583849969.html> Erişim Tarihi: 25.05.2024
- (Ria, 2020), <https://ria.ru/20201110/karabakh-1583849969.html> Erişim Tarihi: 03.06.2024
- (Ria, 2020), <https://ria.ru/20201204/karabakh-1587655878.html> Erişim Tarihi: 03.06.2024
- (Ria, 2020), <https://ria.ru/20201215/karabakh-1589252401.html> Erişim Tarihi: 27.05.2024
- Richard N. Frye. (1962). "The Heritage of Persia," Mazda Publishers
- Ronald Grigor Suny (1998). "The Soviet Experiment: Russia, the USSR, and the Successor States," Oxford University Press
- Sakwa, R. (2014). "Putin and the Oligarch: The Khodorkovsky-Yukos Affair". I.B. Tauris.
- Simons, G. (2010). "Mass Media and Modern Warfare: Reporting on the Russian War on Terrorism". Ashgate Publishing.
- Trenin, D. (2016). "Should We Fear Russia?". Polity Press.

**BATILILAŞMA HAREKETLERİNİN TÜRK DOKUMACILIK SANATINDA ÜSLUP,
DESEN VE MOTİFLER ÜZERİNDEKİ ETKİSİ**

Elif Tuğçe TECİR (ORCID:0000-0002-3208-9316)
Email:t.eliftugcedemir@gmail.com

ÖZET

Dokumacılık, insanlık tarihinin en eski sanat dallarından biri olarak örtünme ve korunma ihtiyacını karşılamak amacıyla ortaya çıkmıştır. Dokuma kumaşlar tarih içerisinde gelişme göstererek kültürel ve ticari ilişkilerin temsilcisi olmuş, özellikle ipekli kumaşlar, devletler için siyasi bir güç ve sağladığı gelir nedeniyle stratejik kararlarda önemli rol oynamıştır. Türk dokuma kumaşları, sahip olduğu desen, malzeme ve renkleriyle dünya kumaş sanatı içinde ayrıcalıklı bir yere sahiptir. Osmanlı Devleti'nin siyasi ve ekonomik hayatıyla birlikte paralel olarak yükselerek 16. ve 17. yüzyıllar' da en görkemli dönemini yaşamış, batı karşısında devletin prestijini gösteren ürünler olarak kullanılmıştır. Ticaret rotaları, fetihler ve diplomatik ilişkilerin gelişmesi ile desen ve motif etkileşimlerinin görüldüğü ilk alanlardan biri dokuma kumaşlar olmuştur. Osmanlı Devleti; 17. yüzyıl sonunda başlayıp 18. yüzyılda gelişme gösteren "Batı" karşısında tüm alanlarda görüldüğü gibi dokumacılık alanında da zayıflamaya başlamıştır. Avrupa'da yaşanan Sanayi Devrimi ile makineleşerek üretim hızı ve kaliteyi arttıran batı dokumalarının pazarı kaplamasıyla baş edemeyen İmparatorlukta sanayileşmenin gerektirdiği bilgi ve becerinin olmaması sanayinin gelişmesinin önünde bir engel oluşturmuştur. Bu engel yabancı uyruklu teknik kadroların oluşturulmasıyla aşılmaya çalışılmış ve batılılaşmanın etkisiyle kurulan fabrikalarda batı etkili Barok, Rokoko, Neo-Klasik, Ampir ve Art Nouveau gibi batı sanat üsluplarının hâkim olduğu desenli kumaşlar üretilmiştir. Kumaş desenlerinde görülen Avrupai üslup uygulamaları batılılaşma hareketleri ile bağlantılı olarak açıkça izlenmektedir. Avrupa esintilerinin hâkim olduğu, modernizmin etkileri ve sonuçları Türk dokuma kumaşlarında tarihsel süreç içinde izlenmektedir. Avrupa'dan Hereke fabrikasına getirilen makineler ile sadece Osmanlı saray halkının tekstil ihtiyacı karşılanmış ve son dönem batı üslubunda yapılmış, batı tarzı mobilyalar ile süslenmiş saray ve kurumların ipekli ihtiyacı karşılanmıştır. Aynı zamanda yabancı konuklara hediye olarak sunulan değerli kumaşlar üretilmiştir. Avrupalı desinatörlerin göreve getirildiği Hereke üretimi kumaşlarda Batı sanat akımlarının görüldüğü kumaş tarzı ortaya çıkmıştır. Bu çalışmada, Batı etkilerinin Türk dokuma kumaşlarında ortaya çıkardığı üslup, desen ve motifler üzerindeki etkisi görseller ile incelenmiştir. Batı sanat üsluplarının hâkim olduğu kumaşlar, desen, motif ve biçimsel özelliklerine odaklanarak anlatılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Dokuma kumaş, Batılılaşma, Tekstil, Desen, Motif

**THE EFFECT OF WESTERNIZATION MOVEMENTS ON STYLE, PATTERN AND
MOTIFS IN TURKISH WEAVING ART**

ABSTRACT

Weaving, as one of the oldest branches of art in human history, has emerged in order to meet the need for covering and protection. Woven fabrics have developed throughout history and have become a representative of cultural and commercial relations, especially silk fabrics have played an important role in strategic decisions due to the political power and income they provide for states. Turkish woven fabrics have a privileged place in the world of fabric art with their patterns, materials and colors. Rising in parallel with the political and economic life of the Ottoman Empire, 16. and 17. it has lived its most glorious period in centuries and has been used as products that show the prestige of the state in the face of the west. Woven fabrics have been one of the first areas where pattern and motif interactions have been seen with trade routes, conquests and the development of diplomatic relations. The Ottoman Empire; 17. starting at the end of the century and 18. in the face of the “West”, which has developed over the century, it has started to weaken in the field of weaving, as can be seen in all areas. With the Industrial Revolution in Europe, the lack of knowledge and skills required by industrialization in the Empire, which could not cope with the Sunday coating of western weavings, which increased the speed and quality of production by becoming mechanized, created an obstacle to the development of industry. This obstacle has been tried to be overcome by the creation of foreign technical staff, and patterned fabrics dominated by western art styles such as Baroque, Rococo, Neo-Classical, Empirical and Art Nouveau with western influences have been produced in factories established under the influence of westernization. The European stylistic practices seen in fabric patterns are clearly followed in connection with the westernization movements. Dominated by European breezes, the effects and consequences of modernism are traced in the historical process in Turkish woven fabrics. With the machines brought to the Hereke factory from Europe, only the textile needs of the Ottoman palace people were met and the silk needs of palaces and institutions decorated with western-style furniture, made in the latest period in the western style, were met. At the same time, valuable fabrics were produced, which were presented as gifts to foreign guests. The fabric style in which Western art movements are seen has emerged in the fabrics produced Hereke, where European designers have been brought to the task. In this study, the effect of western influences on the style, patterns and motifs revealed in Turkish woven fabrics was examined with visuals. Fabrics dominated by Western art styles are described by focusing on patterns, motifs and formal features.

Keywords: Woven fabric, Westernization, Textile, Pattern, Motif

GİRİŞ

Batılılaşma hareketleri, Osmanlı İmparatorluğu'ndan başlayarak Cumhuriyet dönemine uzanan süreçte, Türk sanat ve kültüründe köklü değişimlere yol açmıştır. Bu değişimlerin gözlemlendiği alanlarda biri de dokumacılık sanatı olmuştur. Batı'nın bilgi ve teknolojisinden yararlanma arayışı, sanat ve zanaat alanlarında yeni akımların benimsenmesine ve geleneksel unsurların yeniden yorumlanmasına zemin hazırlamıştır.

Osmanlı İmparatorluğu döneminde, dokuma sanatı saray hayatının ve günlük yaşamının önemli bir parçası olarak padişahın kudret ve cömertliğinin bir sembolü, törenlerde ve diplomatik ilişkilerde prestij unsuru olarak kullanılmıştır. Osmanlı hükümdarlarının kumaş ve giysilere verdikleri önemi, bugün sahiplerinin ölümünden sonrası Topkapı sarayı koleksiyonuna girmiş kaftan ve diğer giysilerden anlamaktayız. Bu kumaşların korunması sayesinde, devletin dokumacılığa ve kumaşların devlet ile saray hayatında yarattığı etkiyi anlamak mümkün olmuştur.

Osmanlı Devleti'nde 17. yüzyıl sonunda etkisini göstermeye başlayan Batılılaşma süreciyle birlikte, Barok, Rokoko, Neo Klasik, Ampir ve Art Nouveau gibi Batı üslupları Osmanlı dokuma kumaşlarının desen tasarımlarında etkili olmuştur. Bu yeni üsluplar, Osmanlı Devleti'nin geleneksel desen ve motifleriyle harmanlanarak özgün ve zengin bir estetik dil oluşturmuştur. Osmanlı Devleti'nin Batı sanayisini örnek alarak kurduğu Hereke Fabrikası, saray ve devlet dairelerinin ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla, dönemin ileri dokuma teknolojilerini kullanarak yüksek kalitede kumaşlar üretmiştir. Bu fabrikada görevlendirilen birçok yabancı usta ve mühendis tarafından uygulanan desenlerde Batı üsluplarının etkileri görülmektedir.

Bu çalışma, Batılılaşma hareketlerinin Türk dokumacılık sanatındaki üslup, desen ve motifler üzerindeki etkilerini incelemeyi amaçlamaktadır. Batı etkisiyle değişen ve gelişen desen tasarımlarının nasıl evrildiği ve Osmanlı dönemi saray, köşk ve kasırlardaki kullanımı örnekler üzerinden detaylı olarak açıklanmaktadır. Bu bağlamda, dokuma kumaşlardaki desen tasarımların kültürel ve sosyal boyutları Batı etkili üslup özellikleri üzerinden vurgulanırken, geleneksel Türk motiflerinin korunması ve modernize edilmesi ön plana çıkmaktadır.

OSMANLI DOKUMA KUMAŞLARINDA BATILILAŞMA ETKİLERİ

Osmanlı İmparatorluğu dokuma kumaşları, imparatorluğun yükselişine paralel olarak gelişme göstermiş ve kumaş sanatı içinde önemli bir yere sahip olmuştur. Zamanla çeşitlik ve zenginlik kazanan bu kumaşlar, güçlü bir sanat dalını oluşturmuştur. Altın ve gümüş tellerle dokunmuş ipekli kumaşlar, saray hayatında önemli bir yer ve imparatorluğun güç ve görkemini yansıtan semboller haline gelmiştir. Bu dokumalar, saray törenlerinde ve yabancı ülke hükümdarlarına verilen değerli hediyeler olarak Osmanlı İmparatorluğu'nun temsilcileri olmuştur. Özellikle ipek ve ipekli kumaşlardan alınan vergiler, devlet hazinesine önemli gelir sağlamış ve bu nedenle altın ve gümüş tellerle dokunmasından dolayı devlet kontrolü altında tutulmuştur (Gürsu, 1988, s. 17).

18. yüzyılın ilk yarısında, Osmanlı İmparatorluğu Batı ile ilk yakınlaşma dönemini yaşamıştır. Avrupa'nın sanayi, teknoloji ve sanat ürünlerinin ülkede etkili olmasıyla, Avrupa ve Osmanlı Devleti arasında karşılıklı ilişkiler gelişmiştir. Bu karşılıklı etkileşimler sonucunda, dokuma kumaş, giyim, yeni aletler, mobilya, dekorasyon ve porselen gibi birçok yeni ürün günlük hayatın içinde yer bulmuştur (Küçükerman, 1996, s. 93). Bu girişim sonucunda, dokumacılık ve sanayi, anlam ve içerik açısından gelişme kaydetmiştir. Aynı zamanda değişimlerin de izlendiği alanlar biri olmuştur (Küçükerman, 1996, s. 99).

18. yüzyıl ortalarına kadar gelişerek üretimini sürdüren Osmanlı dokumacılığı, yabancı ülkelere ihraç edilmiştir. Fakat 1532 yılında yabancı devletlere tanınan ayrıcalıklar yabancı kumaşların, Osmanlı pazarını kaplamasına neden olmuştur (Yıldız, 1989, s. 394).

Avrupa’da ortaya çıkan endüstriyel gelişmeler, Sanayi devrimi olarak adlandırılmış ve bir süre sonra Osmanlı Devlet ekonomisi üzerinde etkilerini göstermeye başlamıştır (Yazıcı, 2014, s. 707). Avrupa’da yaşanan bu sanayileşme hareketinin neden olduğu ucuz ve seri üretim karşısında Osmanlı Devleti dokumacılığı zayıflamış, Avrupai kıyafetlerin etkili olması, yabancı devletlere tanınan kapitülasyonlar, ticari anlaşmaların yabancı devletlere sağladığı avantajlar gibi çeşitli faktörler karşısında Osmanlı Devleti dokumacılığı zayıflamıştır (Yıldız, 1989, s. 395). Ortaya çıkan bu sorun karşısında, büyük ölçekte üretim yapabilen, yeni sanayi makinalarına ihtiyaç duyulmuş ve “milli sanayi” kurma girişimi başlatılmıştır (Küçükerman, 1996, s. 98).

Hereke Fabrikası ve Batılılaşma

Osmanlı İmparatorluğu Batı sanayisini örnek alarak 1843 yılında Sultan Abdülmecid tarafından, Kocaeli ilinin çevrelediği Hereke beldesinde, Hereke Fabrika-i Hümayun pamuklu ve ipekli fabrikasını kurmuştur. Hereke haricinde, Feshane fabrikası, İzmit Çuha fabrikası, Bursa’da İpekli dokuma fabrikası ve Balıkesir de aba fabrikası bu dönem sanayileşme hareketleri kapsamında kurulan diğer fabrikalardır (Yıldız, 1989, s. 395). Hereke fabrikasına dönemin en gelişmiş tezgâhları Lyon’dan getirilerek Dolmabahçe Sarayı, Beylerbeyi Sarayı, Çırağan ve Yıldız Sarayı olmak üzere Osmanlı Devleti saray, köşk ve kasırları için yeni kumaşlar üretilmiştir (Küçükerman, 1996, s. 255). Hereke fabrikasında görevlendirilmek için yurt dışından getirilen usta ve mühendislerin yanı sıra fabrika kalifiye işçi yetiştirilen bir kurum olmuştur. Batı bilgi ve teknolojisinden yararlanma girişimlerinin yaşandığı bu dönemde, sanat dallarında da Batı etkileri görülmüştür. Avrupalı desinatörlerin görevlendirildiği Hereke fabrikasında, Barok, Rokoko, Ampir ve Art Nouveau akımlarının etkili olduğu desen tasarımları kumaş yüzeylerini süslemiştir. Bu nedenle Hereke üretimi koleksiyonun büyük bir bölümünde Batı üslubu etkili olmuş ve batı üsluplarının Osmanlı dokuma sanatına entegrasyonu sağlanmıştır.

OSMANLI DOKUMA KUMAŞLARINDA ÜSLUP, DESEN VE MOTİF ÖZELLİKLERİ

Osmanlı dokuma kumaşları, renkleri, karakteristik desen anlayışı ve zengin motif çeşitliliğiyle hem görsel hem teknik açıdan yüzyıllara ve dönemlere göre büyük bir farklılık ve zenginlik sunmaktadır.

Osmanlı dokuma sanatının en güzel örneklerinin verildiği 16. yüzyılda, simetrik düzenlemeler ve stilize edilmiş bitkisel motifler ön plana çıkmakta, renk paletinin ustaca kullanımı dikkat çekmektedir. Osmanlı dokumalarında öncelikli gelen natüralist üsluptaki çiçek bezemeleri, bu yüzyıldan itibaren dokuma kumaşlarını süslemiştir. 17. yüzyılın sonunda etkili olan Batılılaşma ile kumaşlarda gül, lale ve diğer çiçek buketleri kumaş yüzeylerinde kullanılmıştır (Gürsu, 1988, s. 23). Bu yüzyılda Barok üslup özellikleri kumaş desenlerinde görülmeye başlanmış ve daha serbest, hareketli desenler, ince kıvrımlı dallar, oval madalyon formlu desen tasarımları çalışılmıştır (Salman, 2010, s. 149). 18. yüzyıl da artarak devam eden batı tesirli çiçeklerin hâkim olduğu İtalyan ve Fransız sanatlarının desen özellikleriyle “Türk Rokoko” üslubu etkili olmuştur. Osmanlı dönemi motifleri arasında yer alan hatayi çiçekleri, hançer yaprakları ve saz yolu üslubu, öncelikle çini ve kumaşlar olmak üzere diğer sanat dallarında uygulanmıştır (Gürsu, 1988, s. 23).

Hereke fabrikası üretimi dokuma kumaşlarda Batı etkileri belirgin bir şekilde yansıtılmakta, batılı unsurlar sıklıkla kullanılmaktadır. Bitkisel kaynaklı desenlerde akantus yaprakları,

Rokoko tarzı “C” ve “S” kıvrımları, sarmallar ve Neo-Klasik üslubun etkisini gösteren düzenlemeler dikkat çekmektedir. Dönemin Lyon ipekli döşemelik kumaşları ile benzerlik gösteren tasarımlar ve geleneksel Osmanlı kumaşlarında görülen süsleme motifleri bu kumaşlarda yer almaktadır. Hereke kumaşlarında bitkisel kaynaklı motifler ile stilize çiçekler, yapraklar, meyveler kullanılarak, Doğu ve Batı dokumacılığında görülen kaydırılmış akslara yerleştirilmiş farklı boyutlardaki madalyonların tekrarıyla kesintisiz desenler oluşturulmuştur. Hereke kumaşlarının desen tasarımlarında öne çıkan diğer bir grup ise çizgili kumaşlardır. Dokuma tekniği açısından çözgü ipliklerinin aralıklı olarak farklı renklerde kullanılmasıyla kolay bir şekilde üretilebilen çizgili kumaşlar, Hereke fabrikası tasarımları arasında önemli bir yer tutmaktadır (Kaya ve Diğerleri, 1999, s. 27).

17. yüzyılın sonundan itibaren Batılılaşma hareketlerinin doğrudan etkilediği dokuma sanatındaki üslup özellikleri, dönemin sanatsal eğilimlerini ve kültürel etkileşimlerini yansıtmaktadır.

Barok

Osmanlı dokuma kumaşlarında ilk görülen üsluplardan biri Barok 'tur. “Barok” kelimesi, Portekizce’de düzensiz incilere verilen “barroco” veya barok sanatın öncülerinden olan İtalyan ressam Federigo Baroccio’nun soyadından geldiği düşünülmektedir. Barok kelimesi, Fransızların klasik zevkinin aksine, gösterişli, abartılı ve kurallara uymayan tarzıyla, ilk zamanlarında küçük görülmüş fakat 19. yüzyıl ’da üslubun güzelliğinin anlaşılmasıyla, mimari, heykel ve süsleme sanatlarında etkili olmuştur. Bu üslubun özellikleri; süsleme sanatlarında yoğun olarak “S” ve “C” formları, istiridye kabuğu motifi ve altın yıldızın sıklıkla kullanılmıştır. Osmanlı Devleti’nde Barok sanatı, “Türk barok üslubu” olarak kendine has bir özellik göstermektedir (Atasoy, 1992, s. 81).

17. yüzyılda Avrupa sanatında ve mimarisinde etkili olan akım, 19. yüzyılda daha geniş anlamda kullanılmaya başlanmıştır. Bu dönemde aşırı süslemeli ve gösterişli, mevcut formlar yeni bir biçim ve şekilde bir araya getirilmiştir. Bu dönemde Rönesans’ın durgunluğunun aksine, içbükey ve dışbükey şekiller, güçlü ışık-gölge karşıtlığı, büyük ökçeli desenler, ince dallar, sarmallar, asimetrik düzende hareketli ve dinamik desen tasarımlarıyla kumaşlar lüks bir görünüm kazanmıştır (Atasoy, 1976), s. 35).

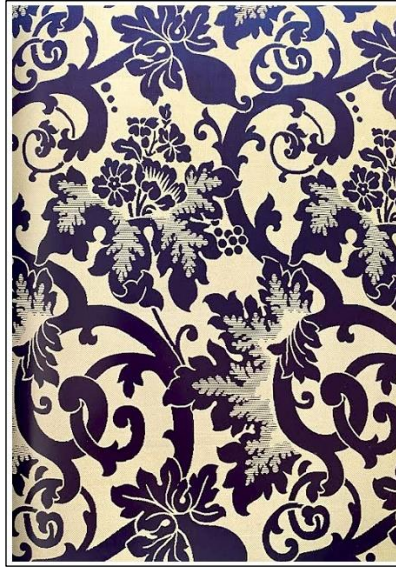
Resim 1: Yıldız Sarayı Şale 2 Numaralı Oda'dan koltuk ve desen detayı.

Kaynak: Mehmet Kenan Kaya ve Diğerleri, (1999), “Milli Saraylar Koleksiyonu’nda Hereke Dokumaları ve Halıları”, İstanbul: TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı Yayını, s.98-99.

Hereke Fabrikası Desen Numarası: 276

Kullanıldığı Yer: Dolmabahçe sarayı 304 Numaralı Oda, 106 Numaralı Salon, 33 Numaralı Oda'da ve Yıldız Sarayı Şale 2 Numaralı Oda'da döşemelik olarak kullanılmıştır.

Desen, Renk ve Üslup Özellikleri: Kırmızı zemin üzerine krem rengi ve sarı ile desenlendirilmiştir. Ayrıca desenin Eski Hereke Kataloğunda krem rengi zemin üzerine açık ve koyu sarı ile desenlendirilmiş örneği bulunmaktadır. Desen stilize bitkisel motiflerden oluşan bir kompozisyon düzeninde Barok üslubundadır (Kaya ve Diğerleri, 1999, s. 98).

Resim 2: Dolmabahçe Sarayı 67 Numaralı Mavi Salondan kumaş görseli ve desen detayı

Kaynak: Mehmet Kenan Kaya ve Diğerleri, (1999), "Milli Saraylar Koleksiyonu'nda Hereke Dokumaları ve Halıları", İstanbul: TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı Yayını, s.62-63.

Hereke Fabrikası Desen Numarası: 70

Kullanıldığı Yer: Kumaş, Dolmabahçe sarayı 67 Numaralı Salon ve 221 Numaralı Oda'da döşemelik ve perdelik, 25 Numaralı Oda'da perdelik olarak kullanılmıştır.

Desen, Renk ve Üslup Özellikleri: Desen, krem rengi zemin üzerine, sarmal dallara yerleştirilmiş geniş stilize yaprak motifleri ve çiçek gruplarından meydana gelmektedir. Kıvrımlı sarmal dalları ile desen barok üslup özelliği göstermektedir (Kaya ve Diğerleri, 1999, s. 62).

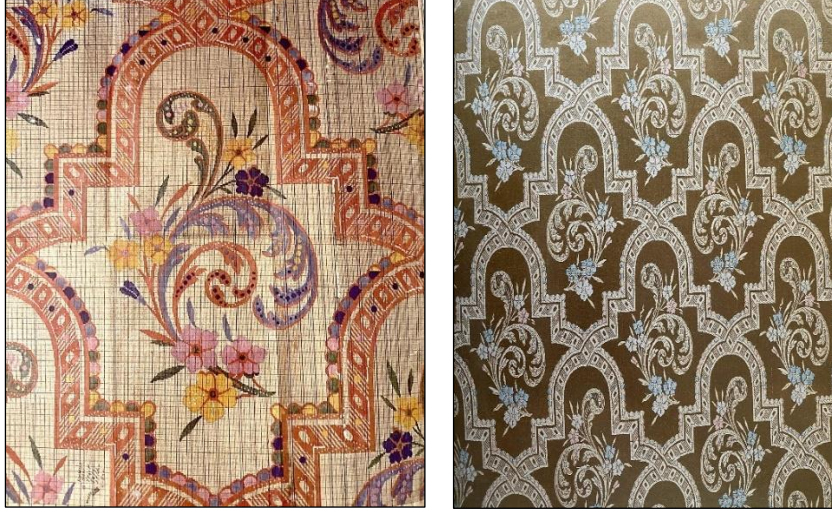
Rokoko

"Rokoko" kelimesinin, Fransızca "rocaille" (kaya) ve "coquillage" (deniz kabuğu örgesi) sözcüklerinin birleşimi olarak ortaya çıktığı düşünülmektedir. Ayrıca, bu terimin ilk kez Fransız Devrimi sırasında, ressamların XVI. Louis ve Madame Pompadour'un sanat anlayışıyla alay etmek amacıyla kullandıkları bir argo terim olduğu da varsayılmaktadır (Ödekan, 2008, s. 99). Rokoko üslubu, 1730-1745 yılları arasında en görkemli dönemine ulaşmıştır.

Sultan III. Ahmet döneminde, 28 Çelebi Mehmet Efendi'nin, Fransa'ya elçi olarak gönderilmesi ve orada gördüklerini aktarması sonrasında Osmanlı İmparatorluğunda Rokoko üslubu etkili olmuştur (Gürsu, 1988, s. 137). Fransa, 18. yüzyılda Avrupa'nın merkezi, özellikle Paris ise Avrupa kültürü ve sanatının başkenti olarak konumlanmıştır.

Rokoko üslubunda; dairesel çizgilerin yüzeyde oluşturduğu hareketli, akıcı, abartısız ve zarif desen tasarımları kumaş yüzeylerinde görülmektedir (Ödekan, 2008, s. 98). Batı etkisiyle oluşan yeni motif ve biçim anlayışı Osmanlı Devleti'nin klasik motifleriyle harmanlanarak birlikte kullanılmıştır. Ön planda çiçekleri ve çiçek buketlerinden oluşan kompozisyonlar, yer yer gölgeli renklendirmelerle çiçeklere boyut kazandırılmıştır. Küçük serpme buketler, iri

kıvrımlı yapraklar, güllerden oluşan sepetler ve fiyonklar dönemin üslup özelliklerini yansıtmaktadır. Ayrıca, güller ve goncalar olgunlaşmış şekilde, kurdele ile buket halinde tasarlanmıştır ve bu çiçeklerin yerine bazen zambak, şakayıklar kullanılmıştır (Gürsu, 1988, s. 137).

Resim 3: Hereke Fabrikası Arşivi'nden 145 Numaralı desen çizimi ve kumaş görseli.

Kaynak: Mehmet Kenan Kaya ve Diğerleri, (1999), “Milli Saraylar Koleksiyonu’nda Hereke Dokumaları ve Halıları”, İstanbul: TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı Yayını, s.92-93.

Hereke Fabrikası Desen Numarası: 145

Kullanıldığı Yer: Kumaşın kullanıldığı yer ile ilgili bilgi bulunmamaktadır.

Desen, Renk ve Üslup Özellikleri: Desen iki varyant olarak düzenlemiştir. Birincisi, krem rengi zemin üzerine, mavi, pembe renklerinde ve Eski Hereke Kataloğunda bulunan bordo zemin üzerine krem rengi ve turuncu renk ile çalışılmıştır. Desen, küçük boyutta kartuşlar içinde birer daldan çıkan çiçek görseli ile rokoko üslubu özelliğindedir (Kaya ve Diğerleri, 999, s. 92).

Resim 4: Dolmabahçe Sarayı 189 Numaralı Salon'dan sandalye ve kumaş görseli

Kaynak: Mehmet Kenan Kaya ve Diğerleri, (1999), “Milli Saraylar Koleksiyonu’nda Hereke Dokumaları ve Halıları”, İstanbul: TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı Yayını, s.56-57.

Hereke Fabrikası Desen Numarası: 57/911

Kullanıldığı Yer: Kumaş, Dolmabahçe Sarayı 189 Numaralı Salon'da döşemelik, 219 ve 15 Numaralı Odalar'da perdelik olarak kullanılmıştır.

Desen, Renk ve Üslup Özellikleri: Desen, açık pembe zemin üzerine beyaz ve mavi ile ayrıca, gri-mavi zeminde kırmızı kahverengi ve bej rengi ile desenlendirilmiştir. Desen kıvrımlı kartuşlar içinde gül demetleriyle rokoko üslubu özelliği taşımaktadır (Kaya ve Diğerleri, 1999, s. 56).

Art Nouveau

Art Nouveau tasarım, Londra merkezli başlatılan Art and Craft hareketi içinde Liberty ve Co'nun ürünlerinde, doğadan ilham alan Archibald Know, Charles Francis Annesley Valsey, Walter Crane'in tasarımlarında ve Oscar Wilde'nin tasarladığı illüstrasyonlarda yeni bir ifade aracı olarak ortaya çıkmıştır. 19. yüzyılda akımın Dünya'nın birçok ülkesinde etkili olmasıyla, Paris'in yüzyıllarca süren sanat merkezi olma özelliği son bulmuştur (Ödekan, 2008, s. 170). Üslup, doğayı referans almasıyla özellikle dekoratif süsleme sanatlarında etkili olmuştur.

Akım; Fransa'da Art Nouveau, İspanya'da Modernista, Almanya'da Jugendstil, Belçika'da Stile des Vingti, İtalya'da Stile Inglese, Stile Libery, Avusturya'da Secessionstil olarak isimlendirilmiştir. Kumaş, kuyumculuk, mobilya, duvar kâğıdı, seramik gibi çeşitli alanlarda etkili olmuştur (Ayaydın, s. 62). Birçok sanatçı tarafından uygulanan akım, el sanatları çıkışlı, estetik açıdan zengin, özetle el sanatları ve endüstriyel tasarımı günlük yaşam nesnelerinde birleştirmeyi hedeflemektedir.

20. yüzyılın süslemeci soyut anlatım üslubunu oluşturan akımda; tekstil yüzeylerinde bitkisel ve kıvrımlı hatlar görülmektedir (Ayaydın, 2015, s. 62). Bitkisel motiflerin oluşturduğu çiçeksi dil, kadın figürleri ve çiçeksi kıvrımlar, dalgalanmalar, hayvan motifli kompozisyonlar öne çıkan özellikleridir (Ayaydın, s. 68).

Resim 5-6: Yıldız Sarayı Şale 4 Numaralı Oda görseli ve kumaş görseli.

Kaynak: (Görsel 5) Mehmet Kenan Kaya ve Diğerleri, (1999), "Milli Saraylar Koleksiyonu'nda Hereke Dokumaları ve Halıları", İstanbul: TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı Yayını, s.120.

(Görsel 6): Kemal Adıbelli "XVI. Yüzyıl Osmanlı Saray Dokumalarının Günümüzde Kullanımı", Nişantaşı Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019, s.105.

Hereke Fabrikası Desen Numarası: 924

Kullanıldığı Yer: Kumaş, Dolmabahçe Sarayı 49, 133 ve 121 Numaralı Odalarda döşemelik, 65 Numaralı Oda'da perdelik, Yıldız Sarayı Şale 4 Numaralı Oda'da döşemelik, Beylerbeyi

Sarayı 22 Numaralı Salon'da döşemelik ve perdelik, Yalova Atatürk Köşkü'nde döşemelik olarak kullanılmıştır.

Desen, Renk ve Üslup Özellikleri: Sarı zemin üzerine sarı ve krem rengi ile renklendirilen desen, çizgisel dallardan oluşan salkımlar ve üstünde çiçek buketleri ile art nouveau tarzındadır (Kaya ve Diğerleri, 1999, s. 120).

Neo-Klasik

“Neos” ve “classicus” kelimelerinin birleşiminden oluşan “Neoklasisizm” sözcüğü, görsel sanatlar, edebiyat, tiyatro, müzik ve mimari gibi çeşitli alanlarda etkili olmuştur. 18. yüzyılda Barok ve Rokoko stillerine tepki olarak ortaya çıkan akım, 19. yüzyılda Romantizm ile rekabet etmiştir (Yiğitpaşa ve Akın, 2020, s. 221).

1800-1830 yılları arasında Fransa'da etkili olan Neo-Klasik üslup, sanatsal bir ifade aracı olarak imparatorluğu yüceltmeyi amaç edinmiştir. Herculaneum ve Pompeii gibi Roma şehirlerinde yapılan arkeolojik kazılar sonucunda, Avrupa'da klasik anlayış tekrar değer kazanmıştır. Bunun sonucunda, Yunan ve Roma mimarisine ait tarzlar, plastik ve dekoratif sanatlar alanında etkili olmuştur (Ok ve Öğüt, 2022, s. 1052).

“Söz konusu üslupta duygusallık ve hafiflikten uzaklaşan, saygın bir yalınlık ve İmparatorluğu yücelten bir sakinlik egemendir. Bu üslup Osmanlı İmparatorluğu'na Sultan II. Mahmut'un sürdürdüğü batılılaşma sürecinde girmiştir. Süslemelerde figürlü desenler görülmeye başlanmış ve zengin bir çeşitlilik hâkim olmuştur. Kılıçlar, bayrak demetleri, müzik aletleri, vazo içinde çiçekler, stilize olmuş akantus yaprakları gibi süsleme öğeleri bu üslubun başlıca desenleridir” (Yılmaz ve Sipahioğlu, 2007, s. 214).

Resim 7: Dolmabahçe Sarayı Kırımızı Oda, perdelik ve döşemelik görüntüsü ve desen detayı.

Kaynak: Mehmet Kenan Kaya ve Diğerleri, (1999), “Milli Saraylar Koleksiyonu'nda Hereke Dokumaları ve Halıları”, İstanbul: TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı Yayını, s.78-79.

Hereke Fabrikası Desen Numarası: 98

Kullanıldığı Yer: Kumaş, Dolmabahçe Sarayı 31 Numaralı Salon'da döşemelik ve perdelik, 46 Numaralı Oda'da perdelik, 163 Numaralı Salon'da döşemelik, 21 Numaralı Salon'da döşemelik, Yıldız Sarayı Şale 11 Numaralı Salon'da ve 3 Numaralı Oda'da perdelik olarak kullanılmıştır.

Desen, Renk ve Üslup Özellikleri: Desen, kırmızı zemin üzerine iki ton bej rengi ve küf yeşili zemin üzerine bordo, koyu somon renklerinde, hardal rengi zemin üzerine somon rengi ve açık maviyle renklendirilmiştir. Desen tasarımında, oval madalyonun içinde, merkezi konumda gül

buketi ve bitkisel birimler görülmektedir. Madalyonun etrafı kıvrımlarla sınırlandırılmış, köşeleri serbest gül buketleri ve yaprak formları ile süslenmiştir. Desen neo-klasik üslup özelliği göstermektedir (Kaya ve Diğerleri, 1999, s. 78).

Resim 8: Dolmabahçe Sarayı 19 Numaralı Salon'dan koltuk ve kumaş görseli.

Kaynak: Mehmet Kenan Kaya ve Diğerleri, (1999), “Milli Saraylar Koleksiyonu’nda Hereke Dokumaları ve Halıları”, İstanbul: TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı Yayını, s.80-81.

Hereke Fabrikası Desen Numarası: 100

Kullanıldığı Yer: Kumaş, Dolmabahçe Sarayı 15, 19, 174, 220 Numaralı odalarda döşemelik, 163 Numaralı Salon’da perdelik ve Beylerbeyi Sarayı 11 Numaralı Koridor ’da döşemelik olarak kullanılmıştır.

Desen, Renk ve Üslup Özellikleri: Desen, Hereke fabrikasında üretilen çizgili grubu oluşturan desen örneğidir. Kırmızı, beyaz zemin üzerine yeşil, sarı renklerde çalınmıştır. Eşit aralıklarla beyaz ve kırmızı renklerde çizgili olan desen, beyaz çizgilerin içinde “S” kıvrımdan oluşan, bir dal üstünde sağlı ve sollu yerleştirilmiş, bitkisel birimlerden oluşmaktadır. Desen neo-klasik üslup özelliği göstermektedir (Kaya ve Diğerleri, 1999, s. 80).

Ampir

Fransızca ’da imparatorluk anlamına gelen “Ampir” (empire) kelimesi, Napolyon Bonapart’ın imparatorluk döneminde, siyasi ve sanatsal bir ifade biçimi olarak ortaya çıkmıştır. Fransa’da 1800-1830 yılları arasında etkili olan akım, gül, stilize olmuş akantus yaprakları, defne dalı, müzik aletleri, vazo içinde çiçekler gibi çeşitli biçimler desen tasarımlarında yer almıştır (Ok ve Öğüt, 2022, s. 1052).

Barok sanatının aşırı süslemeciliğine bir tepki olarak, doğallık ve sadeliğin ifadesi olan Ampir üslubu, Napolyon’un Mısır ve İtalya’ya karşı kazandığı zafer sonrasında yaygınlaşmıştır ve imparatorluğu yüceltmek için kullanılmıştır. Napolyon döneminin savaş ve seferlerini temsil eden, kılıç, bayrak, taç, kalkan ve meşale gibi askeri nesnelere tasarımlarda kullanılmıştır (Altier, 2022, s. 252). Ayrıca, Osmanlı dönemi ampir üslubunda çiçek ve meyvelerden oluşan çelenk formu, vazo içinden çıkan natüralist çiçekler, yapraklar, tuğralar, ay-yıldız, kumaşları daha gösterişli hale dönüştüren tüy ve püskül detayları kullanılmıştır (Altier, 2022, s. 256). Ampir, mimari süsleme ve mobilyalarda döşemelik, perdelik olarak iç dekorasyona ilave olarak takı tasarımlarında da etkili olmuştur (Altier, 2022, s. 252).

Ampir üslubu, Osmanlı Devleti askeri, siyasi, idari ve kültürel alanlarda zayıflamaya başladığı dönemde, yenilenme hareketleri içerisinde devlet üslubu haline gelmiştir (Altier, 2022, s. 256).

Resim 8: Ihlamur Kasrı 2 Numaralı Oda görseli ve kumaş detayı.

Kaynak: Mehmet Kenan Kaya ve Diğerleri, (1999), “Milli Saraylar Koleksiyonu’nda Hereke Dokumaları ve Halıları”, İstanbul: TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı Yayını, s.66-67.

Hereke Fabrikası Desen Numarası: 78

Kullanıldığı Yer: Kumaş, Dolmabahçe Sarayı 1 Numaralı Salon ve 69 Numaralı Oda’da döşemelik ve perdelik, Beylerbeyi Sarayı 25 Numaralı ’da döşemelik ve perdelik olarak kullanılmıştır.

Desen, Renk ve Üslup Özellikleri: Desen, kırmızı zeminde krem rengi ve sarı zemin üzerine magenta ile desenlendirilmiştir. Vazo içinden çıkan çiçek buketi ve vazoyu çevreleyen bitkisel birimlerden oluşmaktadır ve ampir üslubu özelliğindedir (Kaya ve Diğerleri, 1999, s. 66).

SONUÇ

Osmanlı Devleti dokuma kumaş sanatı, dönemin kültürel etkileşimlerinin ve batılılaşma hareketlerinin izlendiği alanların başında gelmektedir. Batılılaşma hareketleri, Türk dokumacılık sanatında üslup, desen ve motif yeniliklerine yol açmıştır. Araştırmamız, bu süreçte dokumacılık sanatının önemli değişim ve dönüşümlerini görsel kaynaklarla açıklamaktadır.

Batılılaşma süreci kapsamında Osmanlı İmparatorluğu, son dönem dokuma kumaş temsilcisi olarak Hereke Fabrikasını kurmuştur. Bu sanayi girişimi, güç kaybetmekte olan İmparatorluğu ayağa kaldırmakta yeterli olmamakla birlikte, Avrupa’da kullanılan yeni bilgi ve teknolojiyi Osmanlı topraklarına getirmiştir. Özellikle 19. yüzyıldan itibaren, Batılı tarzda üretilen dokuma kumaşlarda geleneksel motiflerin yerini yeni desenler almış, bu kumaşlar Milli Saraylar başlığı altında toplanan saray, köşk ve kasırlarımızın dekorasyonunda kullanılmıştır. Araştırmalar ışığında, Milli saray yapılarında yer alan perde ve döşemeliklerin tamamına yakınında Hereke Fabrikası üretimi kumaşlar kullanıldığı anlaşılmaktadır. Aynı zamanda fabrika, Osmanlı Devleti’nin o tarihe kadar dokumacılık alanında kurduğu ve çalıştırdığı en kapsamlı, büyük, pahalı ve başarılı kuruluş olma özelliği taşımaktadır. Dokuma kumaşlarda görülen Batı etkileri, Osmanlı Devleti’nin Batı ile olan siyasi ve ekonomik ilişkilerinin bir temsilcisi olduğu kadar, bu ilişkilerin bir sonucu olarak da değerlendirilir.

Üslup açısından, Batılılaşma etkileri Osmanlı Devleti dokuma kumaş sanatında daha önce kullanılmayan desen tasarımlarının kullandığı ve batılı sanat akımlarının etkisiyle geleneksel Türk motiflerinin modernize edilerek yeniden yorumlandığı görülmektedir. Batı’dan gelen

motiflerin daha stilize edilmiş formları dokuma kumaşlarda izlenmekte, ayrıca Batı'dan getirilen jakar makinası ile daha karmaşık ve detaylı desenlerin dokunduğu, dokumacılığın teknik açıdan geliştiği görülmektedir.

Sonuç olarak, Batılılaşma hareketleri Türk dokumacılık sanatında derin izler bırakmış, Batı etkisiyle şekillenen yeni desen tasarımlarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Osmanlı Döneminin klasik motiflerinin harmanlanarak kullanıldığı desen tasarımlarında, geçmişin zengin mirasının korunduğu ve aynı zamanda modernize edilerek yenilikçi adımların atıldığı izlenmektedir. Bu çalışma, Batılılaşma sürecinin Türk dokumacılık sanatında yarattığı üslup değişikliklerini ele alarak, desen tasarımı konusunda gelecekte yaşanabilecek dönüşümler hakkında bizlere ipuçları sunmaktadır. Geleneksel motiflerin korunması ve yeni, yaratıcı, modernize edilmiş tasarım anlayışının uyarlanması konusunda bizlere fikir verirken, hem geleneksel hem de modern öğeleri birleştirerek zengin bir dokuma mirası oluşturulmuştur. Geleceğe yönelik çıkarımımız, geleneksel motiflerin korunması ve yaratıcı desenlerle geliştirilmesinin, teknolojiyi takip ederek tasarım ve üretime uyarlamanın tekstil sektöründeki tüm alanlar için önem taşıdığıdır. Bu doğrultuda, geleneksel Türk dokumacılığı modern tasarım anlayışıyla birleşerek günümüz sanat ve zanaat alanında önemli bir yer edinmeye devam edecektir.

KAYNAKÇA

1. Altier, Semiha, (2022), Osmanlı Bezemesine Ampir Üslupla Giren Yenileşme Sembollerinden Biri: Meşale, Geçmişten Geleceğe Küçük Asya Anadolu, 1. Baskı, Çanakkale: Paradigma Akademi Yayını, s.249-279.
2. Artun, Ali ve Aliçavuşoğlu, Esra (2009), Bauhaus: Modernleşmenin Tasarımı: Türkiye’de Mimarlık, Sanat, Tasarım Eğitimi ve Bauhaus, İstanbul: İletişim Yayınları.
3. Atasoy, Nurhan, (1976), 17. ve 18. Yüzyıllarda Avrupa Sanatı, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
4. Atasoy, Nurhan, (1992) Barok-Avrupa’da XVI. Yüzyıl Sonunda Doğan Bir Sanat Üslubu, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Cilt:5, s. 81-83.
5. Ayaydın, Abdullah, (2015), Art Nouveau Akımına 21. Yüzyıl Perspektifinden Bir Bakış, *Ulakbilge Dergisi*, 6 (3), 59-73.
6. Gürsu, Nevber, (1988), Türk Dokumacılık Sanatı, İstanbul: Redhouse Yayınevi.
7. Ok, Meltem ve Ögüt, Leyla, (2022), Ampir Dönemi Kadın Giysilerinde Silüet, Kumaş ve Desen Özellikleri, *İdil Sanat ve Dil Dergisi*, S.98, s.10511065.
8. Ödekan, Ayla, (2008), Eğrisini Kaybetmeyen Üslup Rokoko, *Arredamento Mimarlık Dergisi*, S.213, s.98-102.
9. Salman, Fikri, (2010), Tarihi Türk Kumaşlarında Desen ve Renk, *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, S.4, s.141-154.
10. Kaya, Mehmet Kenan ve Diğerleri, (1999), Milli Saraylar Koleksiyonu’nda Hereke Dokumaları ve Halıları, İstanbul: TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı Yayını.
11. Küçükerman, Önder, (1996), Türk Giyim Sanayinin Tarihi Kaynakları, 1. Baskı, İstanbul: GSD Dış Ticaret Yayın.
12. Yazıcı, Serkan, (2014), Osmanlı Devleti’nin Bir Sanayi Merkezi Olarak Hereke, Kocaeli: *Uluslararası Gazi Akça Koca ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu Bildirileri*, s.707-717.
13. Yıldız, Halil, (1989), Türkiye’nin Sanayileşmesinde Dokuma Sanayinin Yeri ve Önemi, İstanbul: *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, S.1-4 (47), 389-404.
14. Yılmaz, Nuray ve Sipahioğlu, Oya, (2007), Dolmabahçe Sarayı’nda Bulunan Döşemelik Kumaş Desenlerinde Dönemin Sanat Akımlarının Etkisi, 150. Yılında Dolmabahçe Sarayı Uluslararası Sempozyumu, İstanbul: TBMM Milli Saraylar Yayını, C. II.
15. Yiğitpaşa, Nadire Tuğba ve Akın, Gülferi, (2020), XVIII. Yüzyıl Berlin Kiliselerinde Neoklasik Üslup, *Aminos Dergisi*, S.8 (5), 219-258.

**TÜRKİYEDE DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARI VE REKABET
GÜCÜ (2012-2022)**

Yakup KARS

Siirt Üniversitesi, Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları
Email:ykars43@hotmail.com

Özet

Gelişmekte olan ülkeler arasında bulunan Türkiye, tasarruf açığını kapatmak ve ekonomik olarak büyümek için doğrudan yabancı sermaye yatırımlarına ihtiyaç duymaktadır. Ancak küreselleşme ile beraber bilgi, iletişim ve ulaşım gibi birçok alanda yaşanan teknolojik ilerleme ekonomik sınırları ortadan kaldırarak ülkelerin bu alanda ilerlemesi için ulusal rekabet gücü elde etmesini zorunlu hale getirmiştir. Nitekim ulusal sınırların ortadan kalkması ve mal-hizmet ticareti ile finans piyasalarında gerçekleşen serbestleşme doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını farklı bir noktaya getirmiştir. Gelişmiş ve gelişmekte olan birçok ülke çok uluslu şirketler aracılığıyla daha fazla kar etmek ve rekabet güçlerini arttırmak amacıyla, yatırım alanı olarak belirledikleri bölgelerde genellikle sıfırdan üretim tesisi kurmak veya var olan bir tesisi kendi şirketlerinin bünyesine katmak şeklinde yatırım gerçekleştirmiştir. Bu tür yatırımlar yatırım yapılan ülkeye sermaye birikiminin yanı sıra teknolojik yenilik, işletmecilik tecrübesi ve bilgisi, pazarlama yetenekleri ve yüksek verimli makine olanağı sağlama gibi birçok avantaj sağlamaktadır. Küresel rekabet sıralamasında kendine üst sıralarda yer edinmeye çalışan Türkiye'nin kendi kategorisinde yer alan ülkeler ile rekabet edebilmesi ve dış ticaret lojistik sürecinde çok büyük öneme sahip olan maliyet ve rekabet unsurlarını avantaja çevirebilmesi için birçok doğrudan yabancı sermaye yatırımı belirleyicisinde istikrar sağlanması ve ulusal rekabet gücünü belirleyen unsurların geliştirilmesi gerekmektedir. Bu çalışmada, 2012-2022 döneminde Türkiye'de gerçekleşen doğrudan yabancı sermaye yatırımları ve ulusal rekabet gücü incelenmiş olup, Türkiye'nin uluslararası alanda yüksek miktarda doğrudan yabancı sermaye çekmesi ve ulusal rekabet gücünü arttırmasına yönelik önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Rekabet Gücü, Ekonomik Büyüme, Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları.

FOREIGN DIRECT INVESTMENTS AND COMPETITIVENESS IN TURKEY (2012-2022)

Abstract

Turkey, which is among the developing countries, needs direct foreign capital investments to close the savings gap and grow economically. However, with globalization and technological progress in many areas such as information, communication and transportation, it becomes necessary for countries where economic regions have disappeared to achieve national competitiveness in order to progress in this field. As a matter of fact, the disappearance of national borders and the liberalization of trade in goods and services and financial markets continue foreign direct capital investments among different generations. Many developed and developing countries have made investments in the form of production capacity from scratch or by incorporating existing production into their own data, in order to divide their profit and competitiveness through multinational companies, those chosen as investment areas. In addition to capital accumulation in the country, such investments provide many advantages such as technological innovation, business experience and knowledge, marketing ability and high-efficiency machinery input. The addition of sustainable and national competitiveness elements, apart from many direct foreign capital investments, in order for Turkey, which is trying to gain a higher place in the global competition rankings, to compete with the regions where its own money is located and to turn the huge costs and competition in the foreign trade logistics process into an advantage. is required. This successful foreign direct capital investments in Turkey in the 2012-2022 period and national competitiveness were examined, and suggestions were made for Turkey to attract high amounts of foreign direct capital in the international arena and to increase national competitiveness.

Keywords: Competition Power, Economic Growth, Direct Capital Foreign Investments.

Giriş

Küreselleşme ile birlikte dünya ekonomisine giren ve gün geçtikçe değer kazanan doğrudan yabancı sermaye yatırımları, ana merkezin dışında bulunan ülkelerde tesis kurmak veya var olan tesislere iştirak etmek suretiyle üretim kapasitesini arttırarak çok uluslu şirketler aracılığıyla sınır ötesine yayılmak anlamına gelmektedir. Doğrudan sermaye yatırımları gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde gerçekleştirilmektedir. Ancak gelişmekte olan ülkelerde sermaye yetersizliğinin yanına teknolojik yetersizlikte eklenince bu tür ülkeler doğrudan yabancı yatırımı çekmek için çeşitli politikalar gerçekleştirmek zorunda kalmıştır. Nitekim Türkiye başta olmak üzere birçok gelişmekte olan ülke doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını ekonomik büyüme ve istihdamın bir kaynağı olarak görmektedir. Bu nedenle bir ülkede gerçekleşen sermaye yatırımı bir yandan ekonomik büyüme, üretim ve istihdamı arttırırken, diğer yandan döviz girdisi sağlayıp, teknolojiyi geliştirmeyi sağlayarak rekabet ortamının oluşması ve verimliliğin artmasını sağlamaktadır.

Doğrudan Yabancı Sermaye Tanımı

1980'li yıllardan sonra hızla artan küreselleşme hareketleri ile beraber doğrudan sermaye yatırımları da büyük bir önem kazanmaya başlamış ve bu konuda yapılan çalışmalar da hızla artmıştır. Bu durum yabancı sermaye yatırımları ile ilgili yapılan birçok tanımı da beraberinde getirmiştir. Bu tanımlardan bazıları şu şekildedir.

Bir veya birden fazla yatırımcının başka bir ülkedeki firmalar ile ortaklık şeklinde veya tüm yatırımları kendileri üstlenerek gerçekleştirdikleri yatırımlardır (DPT, 2000).

Seyidoğlu ise yabancı sermaye yatırımlarını, bir ülkede kurulu olan bir şirketin, başka bir ülkede sıfırdan tesis kurmak veya kurulu bulunan bir tesisi satın almak suretiyle üretimi sınır ötesine yayması olarak tanımlamıştır (Seyidoğlu, 2003).

Genel olarak bir tanım yapmak gerekirse doğrudan yabancı sermaye yatırımı, yatırım kararı alınan bir ülke veya bölgede mevcut bir firmayı satın alarak veya daha önce kurulmuş olan bir firmaya ortak olarak şirket üzerinde tam veya kısmi olarak denetim hakkına sahip olmaktır (Kar ve Kara, 2003).

Doğrudan Yabancı Sermaye Çeşitleri

DYSY iki şekilde sınıflanmaktadır. Bunlardan birincisi yatay doğrudan sermaye yatırımları olup, üretim sırasında oluşabilecek maliyetlerin en aza indirilerek rekabet düzeyinin artırılması şeklinde tanımlanmaktadır. Yatay yatırımların en büyük avantajı müşteriye yakın olma sayesinde ulaşım maliyetlerinin minimuma indirilmiş olmasıdır. İkinci doğrudan yabancı sermaye türü ise dikey yatırımlardır. Dikey yatırımlar, emek yoğun malların ücretlerin düşük olduğu ülkelerde üretilirken, sermaye yoğun malların ise düşük sermayeli ülkelerde üretilmesi olarak tanımlanmaktadır. Bu tür yatırımların en büyük özelliği hammadde ve fiyat farklılıklarının olduğu alanlarda gerçekleşmesidir. Bu açıdan bu tür yatırımlara hammadde arayan yatırımlar da denilmektedir (Şahin, 2008).

Doğrudan Yabancı Sermayenin Belirleyicileri

Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı (UNCTAD)'ın 1998 yılında yayınlanan raporunda DYSY'nın Politik belirleyicileri arasında siyasi istikrar, yabancı yatırımlara ilişkin uluslararası anlaşmalar, vergi ve maliye politikaları yer alırken, DYSY'nın Ekonomik belirleyicileri arasında ise ekonomik istikrar, ekonomik büyüme, Pazar büyüklüğü, döviz kuru, enflasyon, fiziki altyapı, AR-GE ve teknolojik imkânlar yer almaktadır.

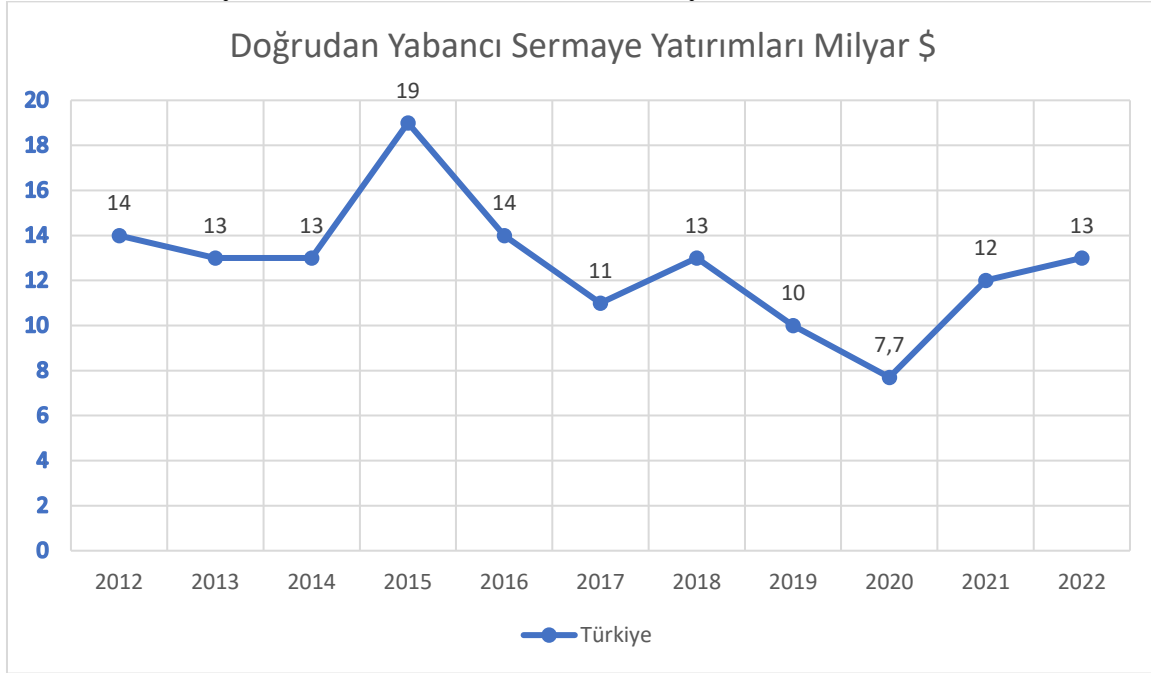
Doğrudan Yabancı Sermayenin Önemi

Doğrudan yabancı sermaye yatırımları Türkiye'nin de içinde bulunduğu gelişmekte olan ülkelerde sermaye açığının ortadan kalkması, üretimde yeni ve verimliliği arttıracak teknolojilerin kullanılması ve bu tür ülkelerin dış pazarlara açılma ve rekabet edebilmesi açısından önem taşımaktadır (Çetinkaya, 2004).

Yabancı sermaye yatırımları, ülkelerin daha fazla harcama ve yatırım yapabilmesi açısından da önem taşımaktadır. Şöyle ki yabancı sermaye yatırımları sonucunda sağlanan kaynaklar, yatırım oranının büyümesine, üretim ve gelirin artmasına, yani ekonominin daha hızlı büyümesine ve ödemeler dengesinin kapanmasına olanak sağlamaktadır (Dikmen, 2003).

Aşağıda bulunan grafik 1’de 2012-2022 yılları arasında Türkiye’de gerçekleşen doğrudan yabancı sermaye yatırımları yer almaktadır.

Grafik 1: Türkiye’de Gerçekleşen Yabancı Sermaye Yatırımları 2012-2022.

Kaynak: <https://unctad.org/>

Grafik 1’e göre 2012-2022 yılları arasında en yüksek doğrudan yabancı sermaye yatırımının yaşandığı yıl 19 Milyar \$ ile 2015 yılı olmuştur. 2015 ile 2020 yılları arasında düşüş eğilimine giren doğrudan sermaye yatırımları 2020 yılında sert bir düşüş ile 7,7 Milyar \$ olarak gerçekleşmiştir. Bu durumun maliyetler ve işçi ücretlerindeki artış ile 2020 yılında yaşanan Covid-19 küresel salgının neden olduğu ekonomik daralmadan kaynaklandığı düşünülmektedir. Bu yıldan sonra tekrar yükselme eğilimine giren doğrudan yatırımlar 2022 yılında 13 Milyar \$ düzeyinde gerçekleşmiştir.

Rekabet Gücü ve Önemi

Rekabet, Türk Dil Kurumunun tanımına göre “aynı amacı güden kimseler arasındaki çekişme, yarışma, yarış” anlamına gelmektedir veya başka bir tanıma göre “iki veya daha fazla tarafın üstün gelme çabası” demektir (TDK). Rekabetçilik de bir ülkenin adil ve serbest piyasa koşullarına uygun olarak uluslararası alanda mal ve hizmet üretme çabasıdır. Buradaki amaç ülke reel gelirini koruma ve genişletme çabasıdır (Young, 1985).

Günümüz ekonomik sisteminde önemli bir yere sahip olan rekabet gücü ise bir ülke veya firmanın elindeki imkânları en verimli şekilde kullanarak belirlemiş olduğu hedeflere ulaşmak için diğer ülkelere karşı üstün gelme çabasıdır (Karaaslan ve Tuncer, 2010).

Bu açıdan bakıldığında az gelişmiş ülkeler grubunda bulunan ancak gelişmiş ülkeler ile aradaki farkı kapatmayı amaçlayan Türkiye’nin, az gelişmişlik sorunlarını çözerek istikrarlı bir büyüme eğilimine girebilmesi için uluslararası alanda rekabet gücünü arttırması gerekmektedir. Aşağıda ülkelerin rekabet gücünü belirleyen faktörler ve etki alanları yer almaktadır. Ulusal rekabet gücünü arttırmayı hedefleyen ülkeler bu alanlarda gerekli çalışmalar gerçekleştirmek zorundadır.

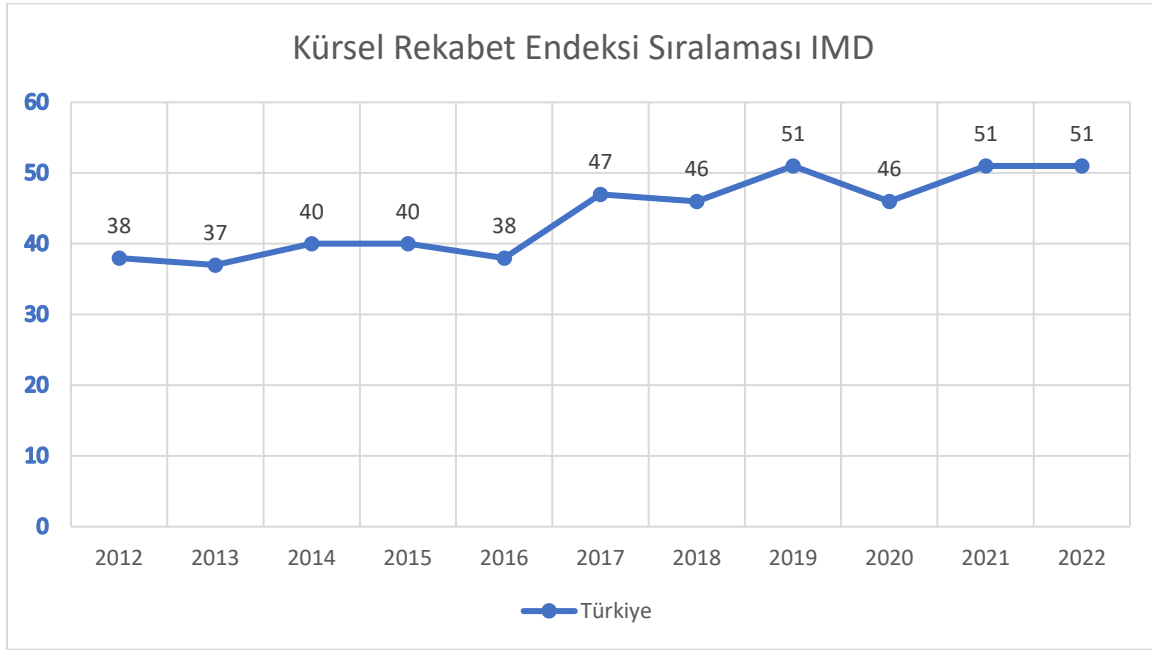
Tablo- 1: Bölgesel ve Ulusal Rekabet Gücünü Belirleyen Faktörler

Rekabet Gücünü Belirleyen Faktörler	Etki Alanları
Altyapı ve Ulaşılabilirlik	<ul style="list-style-type: none">• Temel Altyapı Otoyol Demiryolu Hava Mülkiyet• Teknolojik altyapı Bilgi ve İletişim Teknolojileri Telekom İnternet Bilgisi Altyapısı Eğitim Sistemleri• Yaşanan Yerin Kalitesi Konut Doğal Çevre Kültürel Çevre Güvenlik
İnsan kaynakları	<ul style="list-style-type: none">• Demografik Eğilimler Kalifiye İşçilerin Göçü Çeşitlilik• Kalifiye İşgücü Bilgi Yoğun Mesleki Yetenekler• Girişimcilik Kültürü Pazara Giriş İçin Az Engel Risk Alma Kültürü
Üretken Çevre	<ul style="list-style-type: none">• Sektörel Yoğunlaşmalar Denge / Bağımlılık İstihdam Yoğunlaşması Yüksek Katma Değerli Aktiviteler• Uluslararasılaşma İhracat / Küresel Satışlar Yatırım İşletme Kültürü Doğrudan Yabancı Yatırımın Yapısı• Yenilik Patentler Ar – Ge Düzeyi• Araştırma kurumları ve üniversiteler• İşletmelerin bu kurumlarla bağlantıları• Yayılma Etkileri• Yönetim ve Kurumsal Kapasite
	Sermayenin Elde Edilebilirliği <ul style="list-style-type: none">• Uzmanlaşma• Rekabetin Yapısı

Kaynak: Gardiner, B, 2003.

Ülkelerin rekabet gücünü ölçmek için genellikle küresel rekabet endeksi kullanılmaktadır. Küresel rekabet endeksi birçok sosyal, ekonomik ve politik gösterge bir araya getirilerek hesaplanmakta ve her yıl küresel rekabet raporu olarak yayınlanmaktadır. Uluslararası Yönetim Geliştirme Enstitüsü (IMD) tarafından yayınlanan dünya rekabetçilik kitapçığında Türkiye'nin sıralaması 2012- 2022 yılları arasındaki sıralaması grafik 2'de yer almaktadır.

Grafik 2: Türkiye'nin Küresel Rekabet Endeksi Sıralamasındaki Yeri 2012-2022

Kaynak: www.imd.org

Grafik 2'ye göre Türkiye'de 2012-2016 yılları arasında dalgalı bir seyir izleyen ulusal rekabet gücünün sonraki yıllarda düştüğü görülmektedir. Şöyle ki Türkiye 2016 yılında 38. Sırada yer alırken 2017 yılında 9. Basamak birden gerileyerek 47. Sıraya yer almıştır. Bu düşüşün bütçe açığındaki artış ve doğrudan yabancı sermaye yatırımlarındaki düşüş ile ithalata dayalı ihracat yapısından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Sonuç

Türkiye ekonomisinin nitelikli ve ucuz iş gücü bakımından büyük bir potansiyel barındırması ve coğrafik konumu nedeniyle büyük bir pazar olanağına sahip olması yabancı yatırımcılar tarafından kârlı bir yatırım bölgesi olarak görülmektedir. Ancak Türkiye'de gerçekleşen doğrudan yabancı sermaye yatırımları gelişmiş ve gelişmekte olan birçok ülkenin gerisinde yer almaktadır. Bu durum hükümetlerin doğrudan yabancı sermaye yatırımların belirleyicileri ile ulusal rekabet gücünün belirleyicileri arasında yeterli politikalar üretmemesinden kaynaklanmaktadır. Oysa Türkiye gibi düşük milli gelire sahip ve tasarruf açığı bulunan ülkeler, ekonomik büyümeyi gerçekleştirmek, üretim ve istihdamı arttırmak, döviz girdisi sağlamak ve yerli teknolojiyi geliştirip rekabet ortamı sağlamak için doğrudan yabancı sermaye yatırımlarına ihtiyaç duymaktadır. Bu bakımdan devlet mekanizmasının doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının artması için, ekonomik istikrar, ekonomik büyüme, Pazar büyüklüğü, döviz kuru ve enflasyon vb. alanlarda daha güçlü, istikrarlı ve uzun süreli politikalar geliştirmesi gerekirken, ulusal rekabet gücünün artması için de teknolojik kapasite, pazarlama etkinliği, beşeri sermaye ve fiziki altyapı ile birlikte sağlam bir finansal sistemin geliştirilmesi için politikalar geliştirmelidir.

Kaynakça

- Çetinkaya, M. (2004), “Türkiye Ekonomisinde Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Sektörel Dağılımının Önemi”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S.11, ss.239-260.
- DPT,(2000). “Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı”, Ankara.
- Dikmen, F. H. (2003).“Yabancı Sermaye Hareketlerinin Nedenleri ve Türkiye’de Makroekonomik Değişkenler Üzerindeki Etkileri”, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi SBE, Ankara.
- IMD (Dünya Rekabetçiliği Kitapçığı, 2012-2023). www.imd.org
- Kar, M. ve Kara M. A, (2003). “Türkiye’ye yönelik Sermaye Hareketleri ve Krizler”, *Dış Ticaret Dergisi* (29), Temmuz 2003: 46-80.
- Karaaslan, A. ve Tuncer, G.(2010). Uluslararası Rekabet Gücünün Artırılmasında Temel Devlet Politikaları. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. Sayı, 26.
- Seyidoğlu, H. (2003). “Uluslararası İktisat Teori Politika ve Uygulama”, Geliştirilmiş 15. Baskı, Güzem Can Yayınları No:20, İstanbul.
- Şahin, D. (2018). “Apec Ülkelerinde Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Belirleyicileri”. *Kırıkkale üniversitesi sosyal bilimler dergisi*, 8(2), 418.
- TDK Sözlük. <https://tdk.gov.tr/>
- UNCTAD (1998). https://unctad.org/system/files/official-document/wir1998_en.pdf
- Young, J.A. (1985). “Global Competition: The New Reality”. *California Management Review*, Vol. XXVII, No.3.

**ENHANCING SOIL ANALYSIS TECHNIQUES FOR FORENSIC
INVESTIGATIONS: A LITERATURE REVIEW**

Research Scholar, Tewodros Taye ASSEFA

School of School of Doctoral Studies and Research, National Forensic Sciences University,
Gandhinagar 382007. Gujarat, India

Email: tewodros3rd@gmail.com

Associate Professor, Surbhi MATHUR

School of Forensic Science, National Forensic Sciences University, Gandhinagar 382007,
Gujarat, India

Email: surbhi.mathur@nfsu.ac.in

Abstract:

This literature review explores the significance of soil analysis techniques in forensic investigations. Through an analysis of various studies and case examples, including those by Xu et al. (2020), Prandel et al. (2020), Raven et al. (2021), and Corrêa et al. (2018), the review highlights the effectiveness of methods such as X-ray diffraction (XRD), Fourier transform infrared (FTIR) spectroscopy, and laser-induced breakdown spectroscopy (LIBS) in soil characterization and comparison. The findings underscore the importance of ongoing research and development to enhance the accuracy and efficiency of these methodologies. Continued collaboration between researchers and practitioners is essential for advancing the field of forensic soil science and improving investigative outcomes.

Keywords: Soil analysis, Forensic science, Literature review

Introduction

Soil analysis is a crucial component of forensic investigations, providing valuable evidence that can link individuals or objects to specific locations. As highlighted by Fitzpatrick and Raven (2017), soil serves as a significant trace evidence due to its widespread presence and transferability. Various analytical techniques, including X-ray diffraction (XRD), Fourier transform infrared (FTIR) spectroscopy, and laser-induced breakdown spectroscopy (LIBS), have been employed to analyze soil samples and aid in crime scene correlation (Xu et al., 2020). These methods offer rapid and comprehensive insights into soil properties crucial for criminal investigations (Prandel et al., 2020). However, there is a need to improve soil analysis methodologies to enhance accuracy and efficiency in forensic soil science. This article aims to explore advancements in soil analysis techniques and their application in forensic investigations, drawing upon notable case studies and methodologies.

Literature Review

Exploring the Essential Role of Soil Analysis in Forensic Investigations

Soil, being a diverse material, holds immense importance in agricultural and groundwater management. However, there have been limited studies focusing on soil characteristics, such as texture, water-holding capacity, and composition, particularly in individual pumping wells, notably in Malaysia (Akhtar et al., 2023).

In recent years, isotope analysis has emerged as a critical tool in forensic anthropology. By utilizing multi-isotope profiles from various body tissues, including teeth, bone, hair, and nails, forensic experts can extract vital information about unidentified human remains, such as birth region, long-term residency, travel history, and dietary habits (Bartelink & Chesson, 2019).

The significance of soil analysis is further underscored by a study conducted on soil samples from New Jersey state parks, employing advanced techniques and multivariate statistics. This research utilized R programming software for data transformations and demonstrated the promise of the Mahalanobis distance method in identifying soil origins (Bonetti & Quarino, 2014).

Forensic examination encompasses various factors, including rocks, minerals, vegetation, and animal matter, as well as manufactured materials and environmental artifacts. Different techniques, ranging from macroscopic observation to capillary electrophoresis and high-sensitivity methods, are employed to differentiate and identify soil samples (Cengiz et al., 2004).

Moreover, studies utilizing attenuated total reflectance Fourier transform infrared (ATR-FTIR) spectroscopy and chemometrics have significantly contributed to soil characterization and classification. These analyses have highlighted the impact of soil treatment methods on spectral features and underscored the efficacy of qualitative and multivariate analyses in achieving high discrimination rates (Chauhan et al., 2018).

The forensic potential of soil clay has also been explored, with research focusing on its distinguishability based on distance and type. Hyperspectral color reflectance, X-ray diffraction, and chemical content analyses have successfully discriminated between soil types, offering promising avenues for routine analytical techniques in soil science (Corrêa et al., 2018).

Furthermore, comparative studies on conventional and FTIR soil analysis techniques have revealed the latter's enhanced discriminatory capabilities, particularly in similar soil types. The proposal to utilize FTIR spectra of soil organics in forensic inquiries signifies a significant advancement in soil analysis methodologies (Cox et al., 2000).

Energy-dispersive X-ray fluorescence spectrometry (EDXRF) has emerged as a fast and cost-effective method for soil analysis, albeit influenced by particle size and spectral interferences.

Recent research endeavors have focused on optimizing sample preparation and calibrations to enhance accuracy, thereby demonstrating its utility for soil analysis and potential in agriculture (Croffie et al., 2020).

The complexity of soil analysis is further elucidated by the interplay between organic and inorganic components. Analyzing organic profiles alongside inorganic ones enables comprehensive soil analysis, aiding crime scene comparison and reconstruction. Organic profiles offer valuable insights into soil features like vegetation, land use history, and proximity to industrial or transportation areas, significantly enhancing forensic investigations (Dawson, 2017).

Soil analysis, firmly rooted in Locard's Principle, serves as crucial evidence in criminal investigations, linking individuals or objects to specific locations. The development of digital approaches has further enhanced the accuracy and scalability of soil analysis, facilitating police intelligence and evidence comparison. Continued advancements in database development further bolster sample origin determination, advancing forensic soil science (Corrêa et al., 2018).

Generally, soil analysis stands as a cornerstone in forensic investigations, offering valuable insights into crime scene association and aiding in evidence-based decision-making. The integration of diverse analytical techniques and methodologies continues to propel the field forward, empowering forensic scientists and researchers in their pursuit of justice.

Objective: improve soil analysis methods for forensic investigations through literature review.

Methodology:

In this literature review, we examined a wide range of studies focusing on soil analysis techniques in forensic investigations. Drawing from sources such as Sangwan et al. (2020) and Fitzpatrick and Raven (2017), we synthesized information regarding various analytical methods employed in soil analysis, including X-ray diffraction (XRD), Fourier transform infrared (FTIR) spectroscopy, and laser-induced breakdown spectroscopy (LIBS). We analyzed the effectiveness of these techniques in differentiating soil samples and aiding in crime scene correlation, as demonstrated by Xu et al. (2020) and Prandel et al. (2020). Furthermore, we explored case studies involving soil evidence and discussed the methodologies utilized for soil characterization and comparison, as highlighted by Raven et al. (2021) and Corrêa et al. (2018). By synthesizing this literature, we aimed to provide insights into the current state of soil analysis methodologies in forensic science and identify areas for further research and improvement.

Analysis:

The studied literature demonstrates the critical importance of soil analysis methods in forensic investigations. Several studies and case examples, such as those conducted by Xu et al. (2020), Prandel et al. (2020), Raven et al. (2021), and Corrêa et al. (2018), emphasize the efficacy of techniques like X-ray diffraction (XRD), Fourier transform infrared (FTIR) spectroscopy, and laser-induced breakdown spectroscopy (LIBS) in the analysis and comparison of soil properties.

X-ray diffraction (XRD) is a highly efficient technology used to detect the mineral composition of soil samples. It delivers complete data on the crystal structure of minerals present in the soil, aiding in differentiating soil samples and relating them to specific sites. Fourier transform infrared (FTIR) spectroscopy is used to analyze the functional groups in soil samples, giving information on the quantity and composition of organic matter. Additionally, we examine the elements contained in soil samples using laser-induced breakdown spectroscopy (LIBS), which offers a rapid and non-destructive examination of soil properties.

The investigations undertaken by Xu et al. (2020) and Prandel et al. (2020) have proven that these methodologies may be realistically employed to identify soil samples and aid in linking

crime scenes. In addition, the case studies undertaken by Raven et al. (2021) and Corrêa et al. (2018) have carefully investigated the methods employed in soil characterization and comparison, underscoring the necessity of applying current methodologies in the area of forensic soil science.

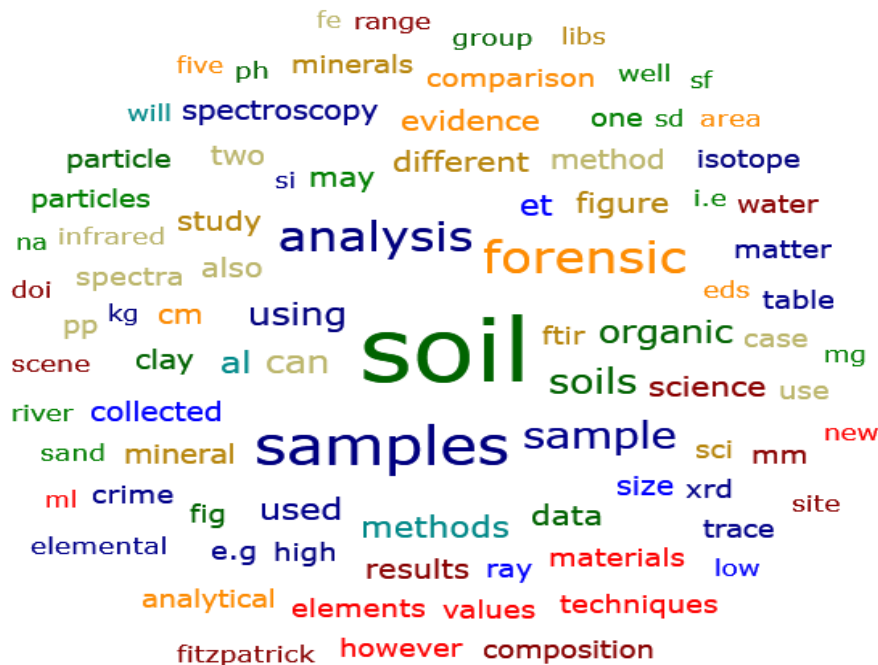

Figure1: word cloud analysis

The word cloud analysis reveals the prominent themes revolving around **soil** and **forensic analysis**. Central to the discussion is the comprehensive examination of **soil samples** and their role in **forensic science**. Various analytical techniques and methodologies are employed to conduct thorough **soil analysis**, contributing to advancements in **soil science** and aiding in criminal investigations. Key terms such as **soil minerals**, **soil properties**, and **elemental analysis** underscore the multidimensional nature of **soil forensics**. Additionally, the significance of **soil characterization** and **soil origin determination** is highlighted, emphasizing the pivotal role of **soil analysis** in crime scene correlation and evidence comparison. Overall, the word cloud depicts the intricate interplay between **soil** and **forensic analysis**, shaping our understanding of soil's role as crucial trace evidence in forensic investigations.

Conclusion:

In conclusion, the literature review emphasizes the crucial function of soil analysis methods in forensic investigations. Advanced technologies such as X-ray diffraction (XRD), Fourier transform infrared (FTIR) spectroscopy, and laser-induced breakdown spectroscopy (LIBS) have greatly contributed to soil characterization and comparison in forensic research. These approaches have proven useful in discriminating soil samples and correlating them to crime scenes, providing critical information for criminal investigations.

While great progress has been made in applying sophisticated methods for soil analysis, there is still a need for continued research and development to improve the accuracy and efficiency of forensic soil analysis approaches. Collaboration between academics and practitioners is stressed as crucial for expanding the discipline of forensic soil science and enhancing

investigative results. By continually improving soil analysis methodologies, incorporating creative ideas, and promoting teamwork, forensic scientists may increase their expertise in soil trace evidence analysis, eventually helping to settle criminal cases.

The literature review highlights the importance of soil analysis in forensic investigations, as well as the continued growth of analytical methods in this sector. The evaluation urges future research to solve current problems, enhance forensic soil analysis procedures, and develop the discipline of forensic soil science for more effective investigative results.

Reference

- Akhtar, N., Syakir, M. I., Tweib, S. A., Irman, M., Ahmad, K., Yusuff, M. S., Alsabhan, A. H., Alfaisal, F. M., Alam, S., & Qadri, J. (2023). Particle Size Distribution and Composition of Soil Sample Analysis in a Single Pumping Well Using a Scanning Electron Microscope Coupled with an Energy Dispersive X-ray. *MDPI*, 15(3109), 1–20. <https://doi.org/10.3390/w15173109>
- Annison, H. (2011). Book review: Book review. *Criminology & Criminal Justice*, 11(3), 277–278. <https://doi.org/10.1177/1748895811401979>
- Bartelink, E. J., & Chesson, L. A. (2019). Recent applications of isotope analysis to forensic anthropology. *Forensic Sciences Research*, 4(1), 29–44. <https://doi.org/10.1080/20961790.2018.1549527>
- Bonetti, J., & Quarino, L. (2014). Comparative forensic soil analysis of new jersey state parks using a combination of simple techniques with multivariate statistics. *Journal of Forensic Sciences*, 59(3), 627–636. <https://doi.org/10.1111/1556-4029.12375>
- Cengiz, S., Karaca, A. C., Çakir, I., Üner, H. B., & Sevindik, A. (2004). SEM-EDS analysis and discrimination of forensic soil. *Forensic Science International*, 141(1), 33–37. <https://doi.org/10.1016/j.forsciint.2003.12.006>
- Chauhan, R., Kumar, R., & Sharma, V. (2018). Soil forensics: A spectroscopic examination of trace evidence. *Microchemical Journal*, 139, 74–84. <https://doi.org/10.1016/j.microc.2018.02.020>
- Corrêa, R. S., Melo, V. F., Abreu, G. G. F., Sousa, M. H., Chaker, J. A., & Gomes, J. A. (2018). Soil forensics: How far can soil clay analysis distinguish between soil vestiges? *Science and Justice*, 58(2), 138–144. <https://doi.org/10.1016/j.scijus.2017.09.003>
- Cox, R. J., Peterson, H. L., Young, J., Cusik, C., & Espinoza, E. O. (2000). The forensic analysis of soil organic by FTIR. *Forensic Science International*, 108(2), 107–116. [https://doi.org/10.1016/S0379-0738\(99\)00203-0](https://doi.org/10.1016/S0379-0738(99)00203-0)
- Croffie, M. E. T., Williams, P. N., Fenton, O., Fenelon, A., Metzger, K., & Daly, K. (2020). Optimising sample preparation and calibrations in EDXRF for quantitative soil analysis. *Agronomy*, 10(9), 1–16. <https://doi.org/10.3390/agronomy10091309>
- Dawson, L. (2017). Soil organic characterisation in forensic case work. *Episodes*, 40(2), 157–165. <https://doi.org/10.18814/epiiugs/2017/v40i2/017018>
- FITZPATRICK, R. W. (n.d.). Soil : Forensic Analysis (Issue Figure 1).
- Guedes, A., Ribeiro, H., Valentim, B., & Noronha, F. (2009). Quantitative colour analysis of beach and dune sediments for forensic applications: A Portuguese example. *Forensic Science International*, 190(1–3), 42–51. <https://doi.org/10.1016/j.forsciint.2009.05.010>
- Hu, C., Mei, H., Guo, H., Wang, P., & Zhu, J. (2020). The analysis of soil evidence to associate criminal tool and location. *Forensic Science International*, 309(17), 110231. <https://doi.org/10.1016/j.forsciint.2020.110231>
- Jørgensen, N., Laursen, J., Viksna, A., Pind, N., & Holm, P. E. (2005). Multi-elemental EDXRF mapping of polluted soil from former horticultural land. *Environment International*, 31(1), 43–52. <https://doi.org/10.1016/j.envint.2004.06.007>
- Little, I. P. (1992). The relationship between soil ph measurements in calcium chloride and water suspensions. *Australian Journal of Soil Research*, 30(5), 587–992. <https://doi.org/10.1071/SR9920587>
- Margenot, A. J., Parikh, S. J., & Calderón, F. J. (2019). Improving infrared spectroscopy characterization of soil organic matter with spectral subtractions. *Journal of Visualized Experiments*, 2019(143), 1–15. <https://doi.org/10.3791/57464>
- Prandel, L. V., Melo, V. F., Testoni, S. A., Brinatti, A. M., Saab, S. D. C., & Dawson, L. A.

- (2020). Spectroscopic techniques applied to discriminate soils for forensic purposes. *Soil Research*, 58(2), 151–160. <https://doi.org/10.1071/SR19066>
- Raven, M. D., Fitzpatrick, R. W., & Self, P. G. (2021). Trace evidence examination using laboratory and synchrotron X-Ray diffraction techniques. *Geological Society Special Publication*, 492(1), 167–179. <https://doi.org/10.1144/SP492-2019-36>
- Rob W Fitzpatrick, Mark D Raven, S. T. F. (2017). a criminal case study involving transference of acid sulfate chapter 8 a criminal case study involving transference of acid sulfate soil material from a crime scene to forensic evidence. in *inland acid sulfate soil systems across australia* Fitzpatrick (pp. 151–161).
- Sangwan, P., Nain, T., Singal, K., Hooda, N., & Sharma, N. (2020). Soil as a tool of revelation in forensic science: A review. *Analytical Methods*, 12(43), 5150–5159. <https://doi.org/10.1039/d0ay01634a>
- Sharma, M. (2023). Analysis of Soil in Crime Cases and Its Importance: Cases Study. *Forensic Science & Addiction Research*, 6(1), 466–468. <https://doi.org/10.31031/fsar.2023.06.000634>
- Singh, V., & Agrawal, H. M. (2012). Qualitative soil mineral analysis by EDXRF, XRD and AAS probes. *Radiation Physics and Chemistry*, 81(12), 1796–1803. <https://doi.org/10.1016/j.radphyschem.2012.07.002>
- Uitdehaag, S., Wiarda, W., Donders, T., & Kuiper, I. (2017). Forensic Comparison of Soil Samples Using Nondestructive Elemental Analysis. *Journal of Forensic Sciences*, 62(4), 861–868. <https://doi.org/10.1111/1556-4029.13313>
- Xu, X., Du, C., Ma, F., Shen, Y., & Zhou, J. (2020). Forensic soil analysis using laser-induced breakdown spectroscopy (LIBS) and Fourier transform infrared total attenuated reflectance spectroscopy (FTIR-ATR): Principles and case studies. *Forensic Science International*, 310(October 2019), 110222. <https://doi.org/10.1016/j.forsciint.2020.110222>
- Yao, M., Wang, D., & Zhao, M. (2015). Element Analysis Based on Energy-Dispersive X-Ray Fluorescence. *Advances in Materials Science and Engineering*, 2015(1). <https://doi.org/10.1155/2015/290593>

**EXPLORING THE DEPTHS OF DALIT IDENTITY: A CULTURAL
PSYCHOLOGICAL ANALYSIS OF OM PRAKASH VALMIKI'S JOOTHAN**

Kawya PANDEY

MA English, Sharda University

Assistant Professor, Dr. Raf Raf Shakil ANSARI

Sharda University

Abstract

This research paper explores how Dalit literature has become a potent cultural relic in the struggle against prejudice and oppression based on caste. It highlights the diversity within these conversations and helps Dalits create a common identity. This paper explores the subtleties of one such negotiation—the process of developing a Dalit writer in Hindi. The paper thoroughly explores Om Prakash Valmiki's autobiographical narrative using Zittoun's conceptual tools and the theoretical framework of cultural psychology. It highlights the upheavals and transitional phases in Valmiki's life, such as the reinvention of one's identity, the acquisition of information and abilities, and the creation of meaning. The paper examines how numerous resources like social, cognitive, and symbolic have helped with these shifts. The move to a city for Valmiki signified a substantial modification to his framework of activities. His social networks grew, his cognitive abilities developed, and he used symbolic resources more reflexively as his life continued. Among his most valuable social resources were the people he met after moving. Theatrical approaches, Marathi Dalit literature, and mainstream Hindi literature were all included in the cognitive resources. Among the symbolic materials were the writings of Marx, Ambedkar, and Phule. His identity as a Hindi Dalit writer was cemented by the reconfiguration of the semiotic prism made possible by the availability and utilization of these resources. This allowed him to subvert social reality's profoundly ingrained power systems by transforming caste-based experiences into fictional narratives.

Keywords: Dalit Literature, life, identity, culture, Valmiki, expressions

Introduction

The word 'Dalit' signifies not just the ongoing oppression associated with caste-based inequality but also the collective resilience and struggle against it. Veiled under rituals and religious traditions, it represents the collective endurance of centuries of marginalization. Inspired by the teachings of Dr. B.R. Ambedkar, Dalit literature conveys the writers' profound discontent with upper-caste authors who rarely depict untouchable individuals in a realistic, vibrant, hopeful, or depressing way (Kumar, 2010, p.129). These authors, who are marginalized in practically every sphere of life, use a range of literary forms, including non-fiction, plays, folklore, poetry, and stories, to express their viewpoints. This paper delves into the poignant narratives renowned Hindi Dalit author Om Prakash Valmiki penned in his autobiography, 'Joothan' (Leftovers). This work holds significant insights into the Dalit experience. The book is full of the pain and rage brought on by the widespread exclusion and discrimination based on caste. Sadly, this resistance literature has also been marginalized and written off as propagandistic, resentful, and unambiguous, not living up to the so-called universal criteria of artistic dexterity, objectivity, and neutrality (Limbale, 2004). According to Valmiki (2001), critics of Dalit literature fall into three categories: those who contest Dalit authorship, those who dispute the existence of Dalit literature, and those who believe it is improper to discuss Dalit experiences publicly.

Dalit writers have responded by creating their aesthetic criteria, emphasizing 'art for life's sake' instead of 'art for art's sake.' According to them, Dalit literature is writing that eloquently captures the suffering, hardships, enslavement, dehumanization, mockery, and poverty that Dalits experience (Limbale, 2004, p. 30). Because 'Dalit' refers to the pain of everyone who is exposed to injustice and humiliation because of their caste, class, or gender, an analysis of this literature should be grounded on social justice theory rather than a focus on aesthetics and amusement alone. Dalit literature challenges traditions that stand in the way of the unwavering pursuit of self-respect. It challenges accepted standards of objectivity and neutrality, rejecting the dictum 'Satyam, Shivam, Sundaram' (Truth, Godliness, and Beauty) and attempting to expose the falsehoods, ugliness, and unholiness of existence from a Dalit viewpoint (Ibid). Premchand's depictions of Dalit realities are criticized by Valmiki (2001) for their frequent use of metaphors and vocabulary that reflects an upper-caste worldview. In addition, Valmiki examines Western and Sanskrit literary traditions, contending that they fall short of encapsulating the essence and particularities of Dalit life. According to Limbale (2004), literature is ever-evolving, and art is ephemeral, changing with the times. He contends that until the standards for judgment are changed, the connection between criticism and literature will continue to be shattered (p.107). To close this gap, Valmiki (2001) rejects Ram Chandra Shukla's description of great poetry while combining Marxism and Ambedkarism, symbolizing caste and class consciousness, and defining the essential components of Dalit Chetna (consciousness) based on Ambedkar's vision. This research uses a cultural psychology lens to analyze 'Joothan' and expand on an interdisciplinary understanding of Dalit literature. A statement of reflexivity, a theoretical framework, and an analysis methodology are included in the first section. An extensive examination of 'Joothan' using a variety of activity frames is presented in the second section. This paper contends that a Dalit autobiography provides a detailed account of the formation of a Dalit writer within a particular socio-cultural and historical setting when viewed through the semiotic prism of cultural psychology.

Omprakash Valmiki, a prominent Indian Dalit writer and poet (1950–2013), was raised in the Barla hamlet of the Muzaffarnagar district in Uttar Pradesh. This unique upbringing in a Dalit family, marked by social exclusion and institutionalized discrimination, profoundly influenced his writing style and social justice activism. His profound insights on caste-based injustice and

his significant contributions to Dalit literature are rooted in these early experiences. The autobiography 'Joothan: A Dalit's Life' by Valmiki is his most well-known work. It is a compelling story detailing his journey and the widespread caste prejudices he faced. The word 'Joothan' alludes to the leftover food scraps from upper-caste feasts that Dalits, like Valmiki's family, were frequently compelled to scrounge for to survive. This autobiography questions the deeply embedded social systems in Indian society and highlights the brutal reality of caste prejudice. 'Joothan' is a personal narrative of sorrow and a powerful call to identify and dismantle oppressive structures. It showcases the resilience and determination of Dalit communities in the face of discrimination and injustice. This autobiography, translated into several languages, has significantly expanded its influence and readership. It has become a cornerstone of the Dalit literary movement, inspiring a new generation of writers and activists to express their ancestry and identity proudly and to speak out against injustice.

Apart from 'Joothan,' Valmiki has authored multiple poetry collections and short story collections, including 'Sadiyon Ka Santap,' 'Bas! Bahut Ho Chuka,' and 'Safai Devta.' His steadfast dedication to fighting for the rights of marginalized populations and his striking depictions of social reality define his works. Valmiki's poetry and prose frequently explore themes of human dignity, social fairness, and the search for identity in a caste-ridden society. His literary activity has been essential in the Dalit literary movement, motivating a new generation of writers and activists to express their ancestry and identity proudly and to speak out against injustice. Valmiki's impact extends beyond his literary accomplishments. He was an active participant in various social and cultural activities that aimed to support Dalit education and empowerment, and to abolish caste prejudice. His writings, which have influenced Indian literature and society for a long time, are a testament to his commitment to a more just and inclusive view of the nation's rich cultural diversity.

Omprakash Valmiki's legacy endures because it is a tribute to the perseverance of the fight for social justice and the ability of literature to bring about significant change. Having grown up in a somewhat well-off family, Valmiki mentions he was first exposed to Dalit literature while pursuing my degree in Educational degree. I introduced the English version of Sharan Kumar Limbale's 'Akkarmashi (The Outcaste)' to this genre. This compelling story caused me to have restless days and sleepless nights, and it significantly changed my perception of caste beyond the classifications specified by the Constitution. Throughout his undergraduate and graduate studies in psychology, he read a lot of research on caste. Nevertheless, he discovered that most of this research ignored caste as a deeply ingrained experiential reality in Indian society, treating it only as a variable. This reduction of caste to a manipulable variable, which can be easily controlled if the researcher disregards its impact, stems from what is known as 'the two-world problem: Out there vs. In here.' These two worlds refer to 'the psychological world of the self (which perceives, deliberates, and decides), and the material world (that which exists outside our thoughts)' (Gergen, 1999, p. 8).

Zittoun's theory

Zittoun established Zittoun's theory, which focuses on how symbolic resources and life transitions affect the dynamics of societal and individual development.

Important elements of Zittoun's theory consist of:

1. Symbolic Resources: Language, pictures, cultural objects, and stories are examples of symbolic resources that Zittoun highlights as being important for personal growth. These tools support people in navigating life changes and making sense of their experiences.

2. Life Transitions: Zittoun's theory gives particular consideration to life transitions, which include things like relocating, changing careers, or going through a stage of life shift (such as

adolescence to maturity). She looks into the ways in which people make use of symbolic resources to cope with these shifts and maintain their sense of self.

3. Boundaries and Movements: The theory investigates how people move across different boundaries, such as social, cultural, and psychological ones, and how symbolic resources act as a mediator in this movement. This process entails the individual's social and cultural surroundings being reconfigured in addition to personal transformation.

4. Dialogical Process: According to Zittoun, human development is a dialogical process in which people engage with their surroundings and the symbolic resources they contain. Through this relationship, which is ongoing and dynamic, the individual and the context are both shaped.

5. Innovation and Creativity: The theory emphasizes how people innovate by using symbolic resources creatively and transforming them to meet new problems and circumstances.

Zittoun's theory, in essence, offers a framework for comprehending how individuals use symbolic resources to manage life changes and build their

Psychological Analysis of Om Prakash Valmiki's Joothan using Zittoun's Theory

It is highly alarming that these stories are not included in scholarly discourse and that psychology remains silent on the subject, especially regarding the theorization of caste. This study offers my interpretation of Om Prakash Valmiki's 'Joothan' within the cultural psychology framework. I want to show how a Dalit life narrative can be psychologically examined by utilizing this autobiography as a case study. I want to show how a boy who was subjected to caste-based atrocities became a well-known Dalit writer who wrote compelling stories of resistance. This autobiography may be interpreted differently by different readers. The following study is one example of the countless opportunities that resistance narratives afford. To shed more light on the psychological aspects of caste and resistance, I have tried to analyze this story from the prism of my academic specialization. I want to show how a Dalit life narrative can be psychologically examined by utilizing this autobiography as a case study. I want to show how a boy who was subjected to caste-based atrocities became a well-known Dalit writer who wrote compelling stories of resistance. This autobiography may be interpreted differently by different readers. The following study is one example of the countless opportunities that resistance narratives afford. To shed more light on the psychological aspects of caste and resistance, I have tried to analyze this story from the prism of my academic specialization.

Cultural psychology highlights how the mind and culture are mutually constitutive, emphasizing how meaning is actively created and how cognitive processes are mediated. It sees culture as an active process in which individuals mediate their lives through signs both intra- and inter-psychologically rather than as a static object or something that people simply acquire through assimilation or socialization. Finding culture in the actions of agentive people—those who actively create meaning and frame their interactions with the environment—is a fundamental problem in cultural psychology (Valsiner, 2014, pp. 47–48).

This paper employs the powerful conceptual tools of Zittoun (2007a, 2007b, 2008) within the rich theoretical framework of cultural psychology. This approach allows us to meticulously analyze the transitions in Om Prakash Valmiki's autobiography, shedding light on the active creation of meaning and the use of various resources in navigating societal challenges. The rupture-transition cycle serves as the analytical unit. Events in life that upend a person's accepted reality are referred to as ruptures, and when people believe they have psychological significance, they do. Various levels of explanation are examined in analyzing these ruptures, such as the intra-psychic, interpersonal, social group, and societal state levels (Zittoun, 2007a, p. 351). Transitions follow a rupture as the person attempts to reduce uncertainty by

reestablishing continuity, regularity, and personal integrity (Zittoun, 2007a, p. 348). These changes entail redefining one's identity, gaining new information and abilities, and creating significance. Certain materials help to facilitate each changeover phase. Social resources like knowledge and social network mobilization aid in redefining identity. While symbolic resources help with meaning-making, cognitive resources support learning. Cultural materials employed in a way that departs from their immediate cultural worth are known as symbolic resources, and their usage calls for an imaginative experience that goes beyond the present moment (Zittoun, 2007b). A cultural element must be employed purposefully, go beyond its immediate cultural significance, and involve an imagined experience to be classified as a symbolic resource (Zittoun, 2007a, p. 344).

Symbolic resources mediate intentionality, inscription in time, and remoteness. They become instruments for other purposes with distinct functions (Zittoun, 2007a, p. 346). They give different degrees of detachment, from embodied experiences to abstract values, and weave the past and future into the present. Through thoughtful application, symbolic resources—from straightforward enjoyment to purposeful and reflective utilization—provide fresh insights about oneself, others, and the world (Zittoun, 2007a, p. 354). These interactions are represented by the semiotic prism model, which is modified for this work and considers both intrapersonal and interpersonal vectors (Zittoun, 2008).

This paper divides Valmiki's autobiography, 'Joothan,' into two sections: the pre- and the post-relocation sections, using these ideas. A change in the dialectical relationship between Valmiki and his surroundings is indicated by relocation. At first, the surroundings were in charge, but Valmiki's agency became prominent after moving. The examination examines whether Valmiki's life was disrupted, what caused it, the subsequent changes that followed, and the tools that helped with those changes. Valmiki's parents urged him to pursue his studies as the youngest and most spoiled child in the family because they thought it would elevate their caste standing. When Valmiki moved to a Basic Primary School, he encountered caste-based discrimination despite having started his education in an open-air school without any indications of prejudice. He had never swept a school before but was made to do so there. Deep imprints were made on Valmiki by his mother's resistance to an insult from an upper caste member and his father's retribution against this mistreatment, strengthening his resolve to reject caste injustice. Because of financial difficulties, Valmiki could not complete his education beyond the fifth standard; however, his sister-in-law generously provided him with only ornament to sell to fund his schooling, demonstrating the mobilization of social resources during his transition. Through these encounters, Valmiki's narrative emphasizes how ruptures, transitions, and the use of social, cognitive, and symbolic resources interact to help people navigate and overcome societal obstacles. He did make academic improvements. In my section during the half-yearly exam, I had placed first. My confidence was increased by my performance. After the test, I was promoted to class monitor and had my seat relocated from the back to the front (Ibid, p. 17). He was consistently singled out for discrimination at school despite his stellar academic record, and this extended beyond only denying him access to extracurricular activities. 'Tyagis made up the bulk of the student body and all of the teachers. Nobody could afford to criticize them in any way. We were not allowed to sip water from a glass during the test. We had to cup our hands to drink the water. To avoid our hands touching the glass, the peon would pour water from a great height (Ibid, p. 19). Discrimination based on caste also had an impact on his adjustment outside of school. Reading was a way to find comfort in the middle of all of this. He read his mother books that he had checked out from the school library. He was deeply impacted by Saratchandra's persona. With time, books became his best companions, and reading was his love. He developed into a shy, quiet youngster. Maybe

because I didn't talk as much as they did, the Basti people used to refer to me as the quiet one. They understood my hesitation. I also didn't take part in their daily activities. I was engrossed in my reading. I read books by Premchand, Sarat Chandra, and Rabindranath Tagore that I checked out of the school library during these times. I was starting to experiment with poetry and was progressively getting interested in literature (Ibid, p.68).

At this point, Valmiki used literature as a cultural element on the reflexivity dimension in an intuitive way. He could appreciate the literature he was reading (degree zero uses); he could also perceive the impacts of the literature on him (quasi-use); and he could recognize the benefits of the literature (intuitive use) to increase its efficacy. Valmiki had to get used to new obstacles after moving to the city. He kept silent while thinking back on these encounters while being made fun of for his rustic appearance: 'Being new to college and ignorant of its customs, I kept quiet.' I was accustomed to being teased and neglected (Ibid, p. 80). He quickly adjusted, befriending classmates and learning about social work. His friend Hemlal's introduction to Ambedkar's life and struggles—which had not been covered in his prior studies—was a turning point in his education. Valmiki said, 'Despite my twelve years of studying in Tyagi Inter College, Barla, this name had not come to my knowledge in any way or shape' (Ibid, p. 83). Ambedkar's story profoundly affected Valmiki's story, which encouraged him to read widely and participate in social and political life. 'A new word, Dalit, entered my vocabulary... The deeper I was getting into this literature, the more articulate my rage became' (Ibid, p. 84). His involvement increased as he became aware of the challenges faced by Dalits. Every move, like his training in Jabalpur and apprenticeship in Dehradun, broadened his social network and introduced him to new ideas and Marxist literature. Inspired by Dalit and Marxist literature, he took up theatre and began to write poems. The most significant change happened when he trained in Bombay, where he read a lot and became interested in Dalit literature and drama. 'Dalit writings were changing the face of Marathi literature... My reading of Dalit literature was beginning to change my notions about what literature is' (Ibid, p. 105). His work at the Chandrapur Ordnance Factory strengthened his ties to the Dalit movement and the teachings of Buddha, influencing the development of his identity as a writer from the Hindi Dalit community. 'I came across the marvelous glow of Dalit consciousness... It is Karuna (compassion) and wisdom that takes a person towards transcendence' (Ibid, p. 116).

Conclusion

This research concludes that to grasp life's core fully, it must be experienced in all its complexity. The transitional processes and resources covered here are not separate entities; they work together cohesively. When combined, a unique collective identity surpasses the sum of its parts. There is constant reification, deconstruction, and reinterpretation of this identity. The social position approved within the social hierarchy, particularly in a caste-ridden society, acts as a symbolic resource at the highest level of reflexivity. In particular, Dalit writers like Omprakash Valmiki's writings demonstrate this dynamic. Dalit writers, such as Omprakash Valmiki, transform the internalized oppression of their social status into a tool of resistance. They wield the repugnant aspects of their marginalized position to undermine and attack it. This transformative process enables them to envision a more equitable and just future beyond the confines of the oppressive caste systems. As Vyas and Panda (2019) assert, 'They use the repulsive aspects of their social status as a weapon to subvert it. In the midst of the caste-ridden society, this transformation allows for the creation of a new and fantastical world of equality' (p. 125). The result is the dynamic and ever-evolving Dalit writer's collective identity.

References

- Hunt, S. B. (2014). *Hindi Dalit literature and politics of representation*. New Delhi: Routledge.
- Kumar, R. (2010). *Dalit literature: A perspective from below*. In I. Ahmed & S. B. Upadhyay (Eds.), *Dalit assertion in society, literature and history* (pp. 121–136). New Delhi: Orient BlackSwan Private Limited.
- Limbale, S. K. (2004). *Towards an aesthetic of Dalit literature: History, controversies and considerations* (A. Mukherjee, Trans.). New Delhi: Orient BlackSwan Private Limited.
- Limbale, S. K. (2007). *Akkarmashi - The outcaste* (S. Bhoomkar, Trans.). New Delhi: Oxford University Press.
- Valmiki, O. P. (2001). *Dalit Sahityaka Saundaryashastra*. New Delhi: Radhakrishna Publications.
- Valmiki, O. P. (2003). *Joothan* (A. P. Mukherji, Trans.). Kolkata: Samya Publication.
- Valsiner, J. (2014). *An invitation to cultural psychology*. New Delhi: Sage Publication.
- Vyas, A. (2020). A cultural psychological reading of Dalit literature. *Caste: A Global Journal on Social Exclusion*, 1(2), 157-168.
- Vyas, A., & Panda, M. (2019). Reification of collective victimhood: Dalit narratives, social repositioning and transformation. *Psychology and Developing Societies*, 31(1), 106-138. New Delhi: Sage Publication.
- Zittoun, T. (2007a). The role of symbolic resources in human lives. In J. Valsiner & A. Rosa (Eds.), *The Cambridge handbook of sociocultural psychology* (pp. 343–361). Cambridge: Cambridge University Press.
- Zittoun, T. (2007b). Symbolic resources and responsibility in transitions. *Young*, 15(2), 193–211.

**ULUSLARARASI REZERVLER ve DÖVİZ KURU İLİŞKİSİ: TÜRKİYE'YE DAİR
AMPİRİK KANITLAR**

Doç. Dr. Süleyman ÇELİK (ORCID:0000-0001-8999-0095)

Siirt Üniversitesi, Kurtalan MYO

Email:celik.slymn@gmail.com

Doç. Dr. Soner KÜNCÜ (ORCID:0000-0001-8936-9282)

Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler MYO

Email:snr.knc@hotmail.com

ÖZET

Merkez bankası bünyesinde tutulan uluslararası rezervler, yerel para biriminin değerinin korunması, döviz kuru istikrarının sağlanması, dış borçların ödenmesi, dış ticaret dengesizliklerinin giderilmesi gibi birçok amaç için kullanılmaktadır. Bu bağlamda çalışma, Türkiye ekonomisinin 2006-2024 yılları arasındaki dönemde mevcut uluslararası rezervlerin döviz kuru üzerindeki etkisinin ne düzeyde olduğunu amaçlamaktadır. Bir ekonomide döviz kuru kontrolünün sağlanması, dışa açık bütün ekonomilerde iktisat politikası amaçlarından biri olarak kabul edilmektedir. Çalışma bu yönü ile uygulamalı iktisadi politikalar açısından önem arz etmektedir. Türkiye ekonomisi için çalışmada kullanılan nominal döviz kuru ve uluslararası rezervler değişkenlerinin veri seti, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası elektronik veri dağıtım sistemi (EVDS) tarafından elde edilmiştir. Aylık verilerin kullanıldığı ekonometrik analizde, değişkenlerin durağanlık seviyelerini ölçmek için ADF birim kök testi kullanılmıştır. Değişkenler arasındaki eşbütünlük ilişkisinin tespiti için ARDL sınır testi yardımıyla bulgular elde edilmiştir. Son olarak parametre katsayı tahmini için FMOLS, DOLS ve CCR testleri uygulanmıştır. Elde edilen ampirik bulgular neticesinde, Türkiye ekonomisinin ilgili dönemde döviz kuru istikrarını sağlamak için uluslararası rezervlerin kullanıldığı ve kur üzerinde etkin olduğu görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Döviz Kuru, Rezervler, Eşbütünlük

**THE RELATIONSHIP BETWEEN INTERNATIONAL RESERVES AND
EXCHANGE RATE: EMPIRICAL EVIDENCE FOR TURKEY**

ABSTRACT

International reserves held by the central bank are used for many purposes such as maintaining the value of the local currency, ensuring exchange rate stability, paying foreign debts, and eliminating foreign trade imbalances. In this context, this study aims to investigate the effect of the existing international reserves on the exchange rate of the Turkish economy in the period between 2006 and 2024. Ensuring exchange rate control in an economy is recognized as one of the economic policy objectives in all open economies. In this respect, the study is important in terms of applied economic policies. The data set of nominal exchange rate and international reserves variables used in the study for the Turkish economy was obtained from the Central Bank of the Republic of Turkey's electronic data distribution system (EVDS). In the econometric analysis using monthly data, ADF unit root test is used to measure the stationarity level of the variables. ARDL bounds test is used to determine the cointegrated relationship between the variables. Finally, FMOLS, DOLS and CCR tests were applied for parameter coefficient estimation. As a result of the empirical findings, it is observed that international reserves were used to stabilize the exchange rate and were effective on the exchange rate in the relevant period of the Turkish economy.

Keywords: Exchange Rate, Reserves, Cointegration

1. GİRİŞ

Uluslararası rezervler, bir ülkenin döviz kuru istikrarını koruması ve dış ticaret dengesizliklerine karşı dayanıklılığını sağlaması açısından önemli bir araç olarak kabul edilmektedir (Johnson & Fung, 2014). Merkez bankaları tarafından tutulan bu rezervler, genellikle yerel para biriminin değerini stabilize etmek, dış borçların ödenmesinde kullanılmak ve uluslararası likiditeyi artırmak gibi çeşitli amaçlarla kullanılmaktadır (IMF, 2003). Bu bağlamda, merkez bankasının uluslararası rezervlerini döviz kuru kontrolünde etkin bir şekilde kullanması, hem ekonomik istikrarın sağlanmasında hem de para politikası hedeflerinin desteklenmesinde kritik bir rol oynamaktadır (Aizenman & Lee, 2008: 593-611).

Bu çalışmada, 2006-2024 yılları arasında Türkiye ekonomisinde uluslararası rezervlerin döviz kuru üzerindeki etkisi incelenmiştir. Ampirik analizde, nominal döviz kuru ile uluslararası altın ve döviz rezervleri değişkenleri kullanılmıştır. Döviz kuru kontrolü, özellikle gelişmekte olan ülkeler başta olmak üzere dışa açık ekonomilere sahip birçok ülke için önemli bir iktisadi politika aracı olduğundan, çalışma bu yönüyle önem arz etmektedir.

2. DÖVİZ KURU ile ULUSLARARASI REZERVLER ARASINDAKİ İLİŞKİNİN AMPİRİK ANALİZİ

Bu bölümde, uluslararası rezervler ile döviz kuru arasındaki ilişki üzerine ampirik bir analiz gerçekleştirilmiştir. Bu amaçla, çalışmada kullanılan veri seti, modeldeki değişkenlerin tanımları, ekonometrik yöntemler ve elde edilen ampirik bulgular ele alınmıştır. Ocak 2006-Nisan 2024 dönemi Türkiye ekonomisinin uluslararası rezervlerin nominal döviz kuru üzerindeki etkisinin incelendiği çalışmada nominal döviz kuru olarak Amerikan doları satış kuru ($\ln NEER$) ve uluslararası rezervler olarak altın ve döviz rezervlerinin Amerikan doları cinsinden değeri ($\ln RES$) kullanılmıştır. Her iki değişken de Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası veri dağıtım sisteminden (EVDS) veri tabanından temin edilmiş olup değişen varyansı engellemek amacıyla değişkenlerin doğal logaritması alınarak analiz yapılmıştır.

Uluslararası rezervlerin döviz kuru üzerindeki etkisini açıklamaya yönelik oluşturulan modelin fonksiyonel ifadesi aşağıdaki gibi (1) ve (2) nolu denklemlerde gösterilmektedir:

$$\ln NEER = f(\ln RES) \quad (1)$$

$$\ln NEER_t = \beta_0 + \beta_1 \ln RES_t \quad (2)$$

Çalışma kapsamında kurulan modelde kullanılan veri ve değişken bilgileri Tablo 1’de aşağıdaki gibi yer almaktadır.

Tablo 1: Veri ve Değişkenler

Değişkenler	Açılımı	Yıllar	Veri Kaynağı
$\ln NEER$	Nominal Döviz Kuru	2006M1–2024M4	EVDS
$\ln RES$	Uluslararası Rezervler	2006M1–2024M4	EVDS

Çalışmanın ampirik analiz kısmında, tanımlayıcı istatistikler, korelasyon sonuçları, ADF birim kök testi, ARDL eşbütünleşme testi ve son olarak uzun dönem parametre tahmini için FMOLS, DOLS ve CCR tahminicileri kullanılmıştır. Elde edilen bulgu ve test sonuçları sırası ile aşağıdaki tablolarda yer verilmiştir.

Tablo 2: Tanımlayıcı İstatistikler

	lnRES	lnNEER
Ortalama	4.988	5.519
Medyan	5.004	2.524
Max.	5.149	32.261
Min.	4.741	1.176
Std. Sapma	0.100	6.896
Çarpıklık	-0.471	2.284
Basıklık	2.207	7.586
Jarque-Bera	13.900	384.152
Olasılık	0.00***	0.00***

Not: $p < 0.01$ ***, $p < 0.05$ **, $p < 0.10$ * anlam seviyelerini ifade etmektedir.

Tablo 3: Korelasyon

	lnNEER	lnRES
lnNEER	1	0.386 (0.00)***
lnRES	0.386 (0.00)***	1

Not: $p < 0.01$ ***, $p < 0.05$ **, $p < 0.10$ * anlam seviyelerini ifade etmektedir.

Nominal döviz kuru ile uluslararası rezervler arasında %1 anlam seviyesinde pozitif fakat düşük derecede korelasyon bulunduğu görülmektedir.

Tablo 4: ADF (1981) Birim Kök Testi

	DEĞİŞKENLER	ADF	ADF
Düzye	Sabit	lnNEER	5.931 (0.99)
		lnRES	-2.216 (0.20)
	Sabit+Trend	lnNEER	3.906 (0.99)
		lnRES	-2.229 (0.47)
			Birinci Farklar
			-5.591 (0.00)***
			-13.847 (0.00)***
			-6.752 (0.00)***
			-13.838 (0.00)***

Not: $p < 0.01$ ***, $p < 0.05$ **, $p < 0.10$ * anlam seviyelerini ifade etmektedir.

Dickey-Fuller (1981, ADF) birim kök test sonuçlarına göre her iki değişkende düzey değerinde makroekonomik şokların etkisinde kaldığı görülmektedir. Bu durum sıfır hipotezin kabul edildiği yani serilerin birinci farkı alındığında her iki modelde durağan hale geldiği ve birim kökten arındırıldığı anlaşılmaktadır.

Tablo 5: ARDL Eşbütünleşme Sonuçları

Anlamlılık Seviyesi	I(0)	I(1)
%10	3.02	3.51
%5	3.62	4.16
%1	4.94	5.58
F İstatistiği	17.584***	
Breusch ve Godfrey Otokorelasyon	1.420 (0.24)	
Harvey Değişen Varyans	19.018 (0.00)***	
Ramsey Reset Test	1.318 (0.18)	

Not: $p < 0.01$ ***, $p < 0.05$ **, $p < 0.10$ * anlam seviyelerini ifade etmektedir.

Nominal döviz kurunun bağımlı değişken, uluslararası rezervlerin bağımsız değişken olarak yer aldığı gecikmesi dağıtılmış otoregresif modelde F testi sonuçlarına (17.584) göre %1 anlam seviyesinde değişkenler arasında eşbütünleşme ilişkisinin varlığı tespit edilmiştir.

Tablo 6: Katsayı Tahmin Sonuçları

	FMOLS		DOLS		CCR	
	Katsayı	Olasılık	Katsayı	Olasılık	Katsayı	Olasılık
RES	0.282	0.00***	0.263	0.00***	0.283	0.00***
C	13.569	0.00***	12.631	0.00***	13.539	0.00***

Not: $p < 0.01$ ***, $p < 0.05$ **, $p < 0.10$ * anlam seviyelerini ifade etmekte olup, FMOLS (Fully Modified Ordinary Least Squares), CCR (Canonical Cointegration Regressions), DOLS (Dynamic Ordinary Least Squares) ve ARDL (3,3) modeli seçilmiştir.

Tablo 6’da üç farklı alternatif parametre tahmin yöntemine göre elde edilen sonuçlar şu şekildedir:

- FMOLS yönteminde uluslararası rezervler %1 artarsa nominal döviz kuru %0.28 artar.
- DOLS yönteminde uluslararası rezervler %1 artarsa nominal döviz kuru %0.26 artar.
- CCR yönteminde uluslararası rezervler %1 artarsa nominal döviz kuru %0.28 artar.

3.SONUÇ

Çalışmada 2006-2024 yılları arası döneminde Türkiye ekonomisinin “Merkez Bankası uluslararası rezervlerini döviz kuru kontrolünde kullandı mı?” sorusunun cevabı aranmakta olup ülke ekonomisinin uluslararası rezervler ile döviz kuru değişkenleri kullanılmıştır. İktisadi şoklardan arındırmak amacıyla serilere ADF birim kök testi uygulanmış ve serilerin birinci farkının alındığında durağanlaştığı görülmüştür. Değişkenler arasında uzun dönemde eşbütünleşik ilişkinin varlığının analizi için uygulanan ARDL sınır testi sonucuna göre eşbütünleşme tespit edilmiştir. Uzun dönem parametre katsayı tahmini test sonuçlarına göre, bütün testler uluslararası rezervlerin nominal döviz kuru üzerinde doğru yönlü bir etkiye sahip olduğunu ifade etmektedir.

Çalışmada uygulanan analiz test sonuçları neticesinde elde edilen bulgular, Türkiye ekonomisinin ilgili dönemde döviz kuru istikrarını sağlamak için uluslararası rezervlerin kullanıldığını göstermektedir. Türkiye ekonomisi özelinde ortaya çıkan bu sonuç, iktisadi politika yapıcılara, merkez bankalarına ve bu alana ilgi duyan akademisyenlere, uluslararası rezervlerin döviz kuru istikrarına etkisi konusunda ışık tutacağı ve ilgili literatür tabanının genişlemesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Aizenman, J. & Lee, J. (2008). Financial versus monetary mercantilism: Long-run view of large international reserves hoarding. *World Economy*, 31(5), 593-611.
- Dickey, D. A. & Fuller, W. A. (1981). Likelihood ratio statistics for autoregressive time series with a unit root. *Econometrica: Journal of the Econometric Society*, 1057-1072
- International Monetary Fund (IMF). (2003). Reserve accumulation and international monetary stability. IMF.
- Johnson, H.G. & Fung, K. C. (2014). International finance. Routledge.
- Pesaran, M. H., Shin, Y. & Smith, R. J. (2001). Bounds testing approaches to the analysis of level relationships. *Journal of Applied Econometrics*, 16(3), 289-326.

**DÖVİZ KURU VOLATİLİTESİNİN UZUN VADEDE İHRACAT ÜZERİNDEKİ
ETKİSİ: TÜRKİYE'DEN AMPİRİK KANITLAR**

Doç. Dr. Soner KÜNÇ (ORCID:0000-0001-8936-9282)

Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler MYO

Email:snr.knc@hotmail.com

Doç. Dr. Süleyman ÇELİK (ORCID:0000-0001-8999-0095)

Siirt Üniversitesi, Kurtalan MYO

Email:celik.slymn@gmail.com

ÖZET

Dışa açık ve özellikle gelişmekte olan ekonomilerde ihracatı etkileyen birçok unsur yer almaktadır. Bu unsurlar genel olarak döviz kuru, rekabet gücü, dış talep, ticaret politikaları, iktisadi büyüme, teknolojik gelişme, finansal koşullar ve siyasi istikrar başlıklarıyla sıralanabilmektedir. Fakat bunlar arasında döviz kuru oynaklığı, ekonomistler için ihracatın en önemli belirleyicilerinden biri olarak kabul edilmektedir. Çünkü döviz kuru oynaklığındaki yükseklik, ihracat gelirlerinin gelecekteki belirsizliğini, karar alma süreçlerini, yeni yatırımları, fiyat stratejilerini, rekabet gücünü, kar marjını etkileyebilmektedir. Bu etkiye gelişmiş ülkeler daha hızlı ve kolay uyum sağlarken gelişmekte olan ülkeler uyum sağlayamamakta ve ekonomik olarak zarar görebilmektedir. Döviz kuru oynaklığının ihracat üzerindeki etkisinin bilinmesi politika koyuculara ve yatırımcılara yol gösterebilmektedir. Bu amaç doğrultusunda Türkiye ekonomisinin 2013M1-2024M2 dönemine ait aylık veriler kullanılarak, döviz kurunda meydana gelen oynaklığın ülke ihracatı üzerine etkisi araştırılmıştır. Ampirik olarak gerçekleştirilen istatistiki analizde, değişkenlerin birim kök taşıyıp taşımadığını ADF birim kök testi yardımıyla elde edilmiştir. Değişkenlerin uzun dönemde eşbütünleşik hareket edip etmediği, ARDL sınır testi ile araştırılmıştır. Son olarak parametre katsayı tahmini için OLS, FMOLS ve CCR katsayı testleri yapılmıştır. Elde edilen bulgular ve test sonuçlarına göre, Türkiye ekonomisinde döviz kuru volatilitésinin uzun dönemde ihracatı olumsuz yönde etkilediği görülmektedir.

Anahtar Kelime: Döviz Kuru Volatilitési, İhracat, Eşbütünleşme

**THE LONG-RUN IMPACT OF EXCHANGE RATE VOLATILITY ON EXPORTS:
EMPIRICAL EVIDENCE FROM TURKEY**

ABSTRACT

There are many factors affecting exports, especially in open and developing economies. These factors are generally listed under the headings of exchange rate, competitiveness, external demand, trade policies, economic growth, technological development, financial conditions and political stability. However, among these, exchange rate volatility is recognized by economists as one of the most important determinants of exports. This is because high exchange rate volatility can affect the future uncertainty of export revenues, decision-making processes, new investments, price strategies, competitiveness and profit margins. While developed countries adapt to this effect more quickly and easily, developing countries cannot adapt and may suffer economically. Knowing the impact of exchange rate volatility on exports can guide policy makers and investors. For this purpose, the impact of exchange rate volatility on Turkey's exports has been investigated using monthly data for the period 2013M1-2024M2. In the empirical statistical analysis, whether the variables have unit root or not is obtained with the help of ADF unit root test. Whether the variables are cointegrated in the long run is investigated with the ARDL bounds test. Finally, OLS, FMOLS and CCR coefficient tests were conducted for parameter coefficient estimation. According to the findings and test results, exchange rate volatility has a negative impact on exports in the Turkish economy in the long run.

Keywords: Exchange Rate Volatility, Exports, Cointegration

1. GİRİŞ

1973 petrol krizi sonrası Bretton Woods sisteminin çöküşü birçok ülkede kullanılan sabit döviz kuru anlayışının yerini dalgalı döviz kuruna bıraktığına neden olmuştur. Bu durum zamanla döviz kuru oynaklığını yani volatilité kavramını iktisat literatüründe tartışılan konuların arasına getirmiştir. Dış ticaret dengesi ile döviz kuru oynaklığı arasındaki ilişkinin teorik analizi ilk olarak Hooper ve Kahlhagen (1978) tarafından yapıldığı bilinmektedir. Buna göre döviz kurunda meydana gelen oynaklık dış ticarete yüksek karlılık için fırsatlar oluştururken diğer yandan riski arttırarak ülke ticaretini olumsuz yönde etkileyebilmektedir.

Dışa açık ve gelişmekte olan ülkelerin ara mal veya ham madde tedariki, teknolojik teçhizatla dışarıya bağıllık ve buna benzer birçok sebepten dolayı döviz kurunda meydana gelen ve kontrol edilemeyen dalgalanmanın dış ticaret yatırımcılarını etkilediği görülmektedir. Yerel paranın döviz kuru karşısındaki stabil olmayan seyri yani döviz kurundaki belirsizlik, ülkede yatırım için güvenilir bir ortamın olmadığını da göstermektedir. Aynı zamanda döviz kuru oynaklığında meydana gelen artışlar kar belirsizliğini beraberinde getirmektedir. Bunun neticesinde yabancı para cinsinden ticaret akdi yapan yatırımcılar ülke içindeki riski yüksek bularak yatırımlarını daha az riskli veya daha güvenli ülkelere kaydırabilmektedirler.

Bu bağlamda çalışmada, 2013-2024 yılları arası dönemde Türkiye ekonomisinde döviz kuru volatilitesi ile ihracat arasındaki ilişkinin varlığı zaman serisi yöntemi ile analiz edilmesi amaçlanmıştır. Giriş bölümünün ardından ampirik analiz kısmında iki değişken arasındaki ilişki ADF birim kök testi, ARDL eşbütünleşme testi ve son olarak parametre katsayı testleri yardımıyla gösterilmiştir. Elde edilen bulgular Türkiye ekonomisinde ilgili dönemde döviz kuru oynaklığının ihracatı olumsuz yönde etkilediği sonucunu göstermektedir.

2. AMPİRİK ANALİZ

Döviz kurunda meydana gelen oynaklığın ihracat üzerindeki etkisinin ne düzeyde olduğunu amaçlandığı araştırmada, örneklem olarak Türkiye'nin 2013M1–2024M02 yıllarına ait aylık zaman serisi verileri kullanılmıştır. Veriler, T.C. Merkez Bankası (EVDS) veri tabanından elde edilmiştir. Ampirik modelin analizinde ADF birim kök testi, ARDL sınır testi ve son olarak bağımsız değişkenin bağımlı değişken üzerindeki etkisinin yönü ve derecesinin tespiti için uzun dönem katsayı tahminleri kullanılmıştır. Araştırma kapsamında, ilk aşamada çalışmanın veri ve değişken bilgilerinin belirlenmesi gerekmektedir. Dolayısıyla kurulan ampirik modelde yer alan değişken bilgileri Tablo 1'de özetlenmiştir.

Tablo 1: Modelde Kullanılan Veri ve Değişkenler

Değişken	Açıklama	Dönem	Kaynak
EXP	İhracat Tutarı	2013M01–2024M02	EVDS
VOL	Reel Döviz Kuru Oynaklığı	2013M01–2024M02	EVDS

İhracat tutarı logaritmik değeri ile reel efektif döviz kuru ise doğal değerleri ile kullanmıştır. Değişkenler mevsimsellikten arındırılmıştır. Bu doğrultuda kurulan ampirik model fonksiyonel olarak aşağıdaki gibidir:

$$EXP = f(VOL) \quad (1)$$

$$\text{Model: } EXP_t = \beta_0 - \beta_1 VOL_t \quad (2)$$

• Birim Kök Test Sonuçları

Ekonometrik çalışmalarda kullanılan birim kök testleri değişkenlerin durağanlık seviyelerini ölçmektedir. Bu testlerin yapılması yani serilerin birim kök taşıyıp taşıyamalarının bilinmesi, sonuçlarının sapmalı veya tutarsız yorumlanmasına neden olduğundan önem arz etmektedir.

Seriler için I(0), I(1) ve I(2) olarak ifade edilen birim kök test sonuçlarında I(0) düzey değerinde, I(1) serilerin birincil farkında, I(2) ise ikincil farkında durağan olduğu yani birim kök taşımadığını göstermektedir. Bu bağlamda araştırmada en çok kullanılan birim kök testlerinden biri olan ADF (Augmented Dickey Fuller) birim kök testi kullanılmıştır (Çelik vd., 2020: 94):

Tablo 2'deki ADF birim kök testi sonuçlarına göre, hem EXP değişkeni hem de VOL değişkeni düzey değerlerinde birim kök içeriyorken 1. farkları alındığında seriler durağan hale gelmişlerdir.

Tablo 2: Birim Kök Testi Sonuçları

	Değişkenler		ADF		Değişkenler		ADF
	EXP	VOL			EXP	VOL	
Düzyey	Sabit	EXP	-1.210 (0.66)	Birinci Farklar	EXP	-8.444 (0.00)***	
		VOL	1.247 (0.65)		VOL	-9.156 (0.00)***	
	Sabit + Trend	EXP	-1.830 (0.17)		EXP	-8.927 (0.00)***	
		VOL	-2.841 (0.18)		VOL	-9.151 (0.00)***	

Not: Seriler mevsimsellikten arındırılmıştır. $P > 0.01$ *** istatistiki olarak anlamlılığı ve durağanlığı göstermektedir.

• ARDL Sınır Testi Sonuçları

ARDL (Autoregressive Distributed Lag) sınır testi, ARDL modelinin uygunluğunu değerlendirmek için kullanılan istatistiksel bir testtir. ARDL modeli, bağımlı ve bağımsız değişkenlerin birbirlerine olan etkilerini inceleyen bir regresyon modelidir. ARDL sınır testi, ARDL modelindeki en yüksek dereceden gecikmeleri seçmek için kullanılır. Bu test, bağımsız değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişkinin varlığını tespit etmek için önemlidir. Pesaran vd. (2001) tarafından türetilen ARDL testi, kritik değer mukayese edilmesi ile analiz edilmektedir. Buna göre değişkenlere ait elde edilen F istatistik değerinin kritik değer üst sınırından daha büyük olması eşbütünleşmenin varlığını göstermektedir. Aksi durumunda ise eşbütünleşmenin olmadığı sonucuna ulaşılmaktadır.

Tablo 3: ARDL Sınır Testi Sonuçları

	F İstatistiği	
	4.654	
Kritik Değer	I(0)	I(1)
10%	3.02	3.51
5%	3.62	4.16
2.5%	4.18	4.79
1%	4.94	5.58

Tablo 3'te gösterilen F istatistiği %5 anlamlılık düzeyinin üst sınırı olan 4.16'dan büyük olduğu için, seriler arasında uzun dönemde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu yani eşbütünleşik bir ilişkinin var olduğu sonucunu ifade etmektedir.

• Parametre Tahmin Sonuçları

Seriler arasında eşbütünleşme tespit edildikten sonra, parametrelerin uzun dönem katsayılarının doğru bir şekilde tahmin edilmesi oldukça önemlidir. Çünkü bu katsayılar, değişkenler arasındaki ilişkinin boyutunu ve yönünü belirlemektedir. Bu nedenle, modelin oluşturulmasında ve analizinde doğru tahmin edilen parametre katsayıları hayati öneme sahiptir.

Tablo 4: Parametre Tahmin Sonuçları

Değişkenler	OLS		FMOLS		CCR	
	Katsayı	Olasılık	Katsayı	Olasılık	Katsayı	Olasılık
VOL	-0.008	0.00***	-0.008	0.00***	-0.008	0.00***
Sabit Terim	17.214	0.00***	17.234	0.00***	17.235	0.00***

Not: $P > 0.01$ *** istatistiki olarak anlamlılığı göstermektedir.

Parametre katsayılarının tahmini için kullanılan popüler yöntemlerden üçünün sonuçları Tablo 4'te gösterilmekte olup aşağıdaki gibi değerlendirilmektedir:

- OLS yöntemine göre (VOL) 1 birim artarsa (EXP) %-0.008 azalmaktadır.
- FMOLS yöntemine göre (VOL) 1 birim artarsa (EXP) %-0.008 azalmaktadır.
- CCR yöntemine göre (VOL) 1 birim artarsa (EXP) %-0.008 azalmaktadır.

SONUÇ

Döviz kuru volatilitesi ile ihracat arasındaki ilişkinin araştırıldığı çalışmada reel efektif döviz kurunda meydana gelen dalgalanma ile ihracat parametreleri arasındaki ilişki değerlendirilmiştir. 2013-2024 yılları arası Türkiye ekonomisinin aylık verilerinin kullanıldığı ekonometrik analizde değişkenler arasındaki durağanlık seviyesi ADF birim kök testi yardımıyla elde edilmiş, serilerin birinci farkı alındığında durağan hale geldiği görülmüştür. Seriler arasındaki uzun dönem eşbütünleşme ilişkisi ARDL sınır testi ile sınanmış, %5 anlam düzeyine göre serilerin eşbütünleşik ilişki içinde hareket ettiği ulaşılmıştır. Son olarak eşbütünleşik ilişkinin tespitinden sonra parametrelerin uzun dönem katsayı tahmin sonuçları OLS, FMOLS ve CCR testleri ile değerlendirilmiştir. Bulgular her üç test için reel döviz kuru oynaklığının 1 birim artışında ihracatın % 0.008 azalışa neden olduğunu göstermektedir. Bu durum teorik olarak beklenildiği gibi Türkiye ekonomisinde ilgili dönemde döviz kuru oynaklığının ihracatı olumsuz yönde etkilediğini ampirik olarak göstermektedir.

KAYNAKÇA

- Dickey, D. & Fuller, W. (1981). Likelihood ratio statistics for autoregressive time series with a unit root. *Econometrica*, 49(4), pp. 1057–1072.
- Çelik, S., Künc, S. & Acar, S. (2020). Elektrik tüketimi ve ekonomik büyüme ilişkisinin analizi: Türkiye üzerine ampirik bir inceleme. *Güncel Makroekonomik Sorunlar*, Editör; Şebnem Taş, Gazi Kitap Evi, Ankara.
- Pesaran, M. H., Shin, Y. & Smith R. J. (2001). Bound testing approaches to the analysis of long run relationships. *Journal Of Applied Econometrics, Special Issue*, 16(3), 289-326.
- Hooper, P., & Kohlhagen, S.W. (1978). The effect of exchange rate uncertainty on the prices and volume of international trade. *Journal of International Economics*, 8(4), 483—511. [https://doi.org/10.1016/0022-1996\(87\)90001-8](https://doi.org/10.1016/0022-1996(87)90001-8).

**TÜRKİYE'DE KEMAN EĞİTİMİ VE KLASİK MÜZİK ORKESTRALARINDA
SANATÇI OLMAK ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA**

Özgür OĞUZ (ORCID: 0009-0009-9715-5327)

İstanbul Nişantaşı Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Müzik ve Sahne Sanatları Tezli
YL Programı, İstanbul / TÜRKİYE

Doç. Dr. Füsun Naz ALTINEL (ORCID: 0000-0002-1506-8994)

İstanbul Nişantaşı Üniversitesi, Konservatuvar Müzik Bölümü, İstanbul / TÜRKİYE

ÖZET

Bu inceleme, Türkiye'de keman eğitimi ve klasik müzik orkestralarında sanatçı olma konularını ele alarak, bu alanlardaki mevcut durumu, gelişmeleri ve karşılaşılan zorlukları değerlendirmektedir. Çalışma, Türkiye'deki müzik eğitiminin tarihsel gelişimi, keman eğitiminin müfredatı, eğitim kurumları ve öğretmenlerin rolleri üzerine odaklanmaktadır. Ayrıca, Türkiye'deki orkestraların yapısı, yönetim biçimleri ve performans standartları da incelenmektedir. Bu kapsamda, keman eğitimine yönelik mevcut yöntemler, öğretim teknikleri ve uluslararası standartlarla karşılaştırmalar yapılmıştır. Çalışma, aynı zamanda Türkiye'deki müzik eğitiminde karşılaşılan sorunları ve bu sorunların çözümüne yönelik önerileri de içermektedir. Sonuç olarak, Türkiye'de keman eğitimi ve orkestracılığın geliştirilmesi için atılması gereken adımlar ve izlenmesi gereken stratejiler üzerinde durulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Keman, Eğitim, Orkestra

**A RESEARCH ON VIOLIN EDUCATION AND BEING AN ARTIST IN CLASSICAL
MUSIC ORCHESTRAS IN TURKEY**

ABSTRACT

In this review, we evaluate the current situation in these regions by discussing the issues of violin education and being different in classical music orchestras in Turkey, the current situation and your competitors' current situation. The study focuses on the current development of music education in Turkey, the curriculum of violin education, education rules and the roles of instructors. In addition, the structure, management styles and performance standards of orchestras in Turkey are also examined. These skills were compared with existing methods, teaching techniques and international standards for general education. The study also includes problems in music education in Turkey and suggestions for solving these problems. As a result, the steps that need to be taken and the strategies that need to be kept for the development of violin education and orchestrating in Turkey are emphasized.

Keywords: Education, Orchestra, Violin, Turkey

Giriş

Keman eğitimi ve klasik müzik orkestralarında görev almak, Türkiye'nin geleneksel ve Batı etkilerinin bir karışımıyla gelişen zengin müzik mirasının ayrılmaz bileşenleridir. Türkçede "keman" olarak bilinen keman, hem klasik hem de halk müziği geleneklerinde önemli bir yere sahip olup ülkenin eşsiz kültürel sentezini simgelemektedir. Bununla beraber Klasik Batı müziğinin özellikle Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde Türkiye'ye girişi, kemanın Türk müziğindeki önemli rolüne zemin hazırlamıştır. Kemanın çok yönlülüğü ve ifade yelpazesi, onu Türkiye'de sevilen bir enstrüman haline getirerek farklı müzik tarzları ve gelenekler arasındaki boşluğu doldurmuştur.

Klasik müzikte, çok sayıda başarılı Türk kemancının icra ettiği senfonilerde, konçertolarda ve oda müziğinde öne çıkmaktadır. Halk müziğinde keman, bölgesel ses ve ritimlere uyum sağlayarak melodik ve duygulu tınılarıyla yerel müzik anlatımlarını zenginleştirmektedir. Genel olarak bu çalışma, Türkiye'de keman eğitiminin çok yönlü gelişimini, tarihsel köklerinin Osmanlı döneminden günümüze kadar izini sürerek incelemektedir. Örgün müzik eğitimi kurumlarının kuruluşu, Avrupalı müzisyenlerin etkisi ve erken Cumhuriyet dönemindeki önemli reformlar incelenmektedir. Ayrıca bu çalışma, keman eğitiminin Türkiye'deki daha geniş orkestrasyon ortamına entegrasyonunu ele almakta ve Türk bestecilerin katkıları ile orkestra uygulamalarının evrimini vurgulamaktadır.

Tarihsel Arka Plan

Klasik Batı müziğinin Türkiye'ye girişi Osmanlı İmparatorluğu'na, özellikle de devleti ve toplumu canlandırmayı amaçlayan kapsamlı reformların ve modernleşmenin yaşandığı Tanzimat dönemine (1839-1876) kadar uzanmaktadır. Tanzimat dönemi, idari, hukuki ve kültürel reformları kapsayan, Osmanlı İmparatorluğu'nu Avrupa'ya daha yakın hale getirme çabalarıyla ilişkilendirilmiştir. Bu kültürel reformlar arasında Osmanlı müzik manzarasının dönüştürülmesinde çok önemli bir rol oynayan keman da dahil olmak üzere Batılı müzik enstrümanlarının benimsenmesi de vardır. Osmanlı'da Batı müziği eğitiminin temelleri Sultan II. Mahmud döneminde atılmıştır. 1826'da imparatorluğun askeri ve idari aygıtını modernleştirme yönündeki geniş çabalarının bir parçası olarak Mızıka-ı Hümayun kurulmuştur.

Okul başlangıçta geleneksel mehter müziğinin yerini Avrupa askeri marşları ve orkestra düzenlemeleriyle değiştirerek ıslah edilmiş Osmanlı ordusu için Batı tarzı müzik icra edebilecek askeri müzisyenler yetiştirmek için kurulmuştur. İmparatorluk Müzik Okulu'nun kuruluşu, keman da dahil olmak üzere Batı müziği tekniklerini ve enstrümanlarını öğretmek için resmi bir sistem getirdiği için Türk müziği tarihinde önemli bir dönüm noktası olmuştur. Avrupalı müzisyenler, öğrencilere eğitim vermek ve Batı müziği teorisi ve uygulamasını Osmanlı müziğinin zengin gelenekleriyle birleştiren bir müfredat oluşturulmasına yardımcı olmak üzere Osmanlı sarayına davet edilmiştir (Arica, 2017).

Klasik Batı müziğinin Türkiye'ye tanıtılmasında en etkili isimlerden biri İtalyan müzisyen ve ünlü opera bestecisi Gaetano Donizetti'nin ağabeyi Giuseppe Donizetti'dir. 1828 yılında Giuseppe Donizetti, Sultan II. Mahmud tarafından İmparatorluk Musiki Mektebi'nin önce eğitmeni, ardından da müdürü olarak atanmıştır. Türkiye'de bilinen adıyla Donizetti Paşa, imparatorluk içinde müzik eğitim sisteminin şekillenmesinde ve Batı müzik formlarının desteklenmesinde önemli bir rol oynamıştır.

Donizetti'nin rehberliği altında İmparatorluk Müzik Okulu gelişti ve keman, müfredatında öne çıkan bir enstrüman haline gelmiştir. Mozart, Beethoven ve Rossini gibi bestecilerin eserlerinin de yer aldığı Avrupa klasik müziği repertuarını öğrencilere tanıtmıştır. Donizetti'nin etkisi okulun ötesine geçmiştir. Bununla beraber Osmanlı sarayında halka açık konserler ve gösteriler düzenleyerek öğrencilerinin yeteneklerini ve Batı müziğinin potansiyelini Osmanlı seçkinlerine sergilemiştir. Tanzimat dönemi klasik Batı müziğinin

Osmanlı'da benimsenmesini daha da hızlandırmıştır. Bu dönemin reformları eğitim, hukuk ve kültür dahil olmak üzere Osmanlı toplumunun çeşitli yönlerini modernleştirmeyi amaçlamıştır. Batı müziği, onu ilerlemenin ve modernleşmenin sembolü olarak gören Osmanlı aydınları ve şehirli seçkinler arasında giderek daha popüler hale gelmiştir (Çubuk, 1999).

İstanbul, İzmir, Selanik gibi büyük şehirlerde çeşitli müzik topluluklarının ve kulüplerinin kurulması Batı müziğinin yayılmasını kolaylaştırmıştır. Bu topluluklar konserler, müzik etkinlikleri ve eğitim programları düzenleyerek hem amatör hem de profesyonel müzisyenlerin Batı müzik gelenekleriyle etkileşime geçmeleri için platformlar sağlamıştır. Keman, etkileyici kapsamı ve çok yönlülüğüyle bu çevrelerde tercih edilen bir enstrüman haline gelmiş ve Batı müziği uygulamalarını Osmanlı kültürel yaşamına daha da dahil etmiştir. Türkiye Cumhuriyet dönemine girerken Osmanlı döneminde oluşturulan ilkeler, keman eğitimi ve orkestrasyon alanındaki gelişmelere sağlam bir temel oluşturmuş ve kemanın Türkiye müzik dünyasında önemli ve sevilen bir enstrüman olarak kalmasını sağlamıştır.

Keman Eğitiminin Gelişimi

Türkiye'de keman eğitiminin ilk aşaması, uzmanlıklarını ve pedagojik yaklaşımlarını Osmanlı İmparatorluğu'na getiren Avrupalı müzisyenlerden büyük ölçüde etkilenmiştir. Bu etkili isimler arasında Sultan II. Mahmud'un hocası ve daha sonra Mızıka-ı Hümayun'un müdürü olarak atanan İtalyan müzisyen Giuseppe Donizetti de vardır. Bilindiği üzere Donizetti Paşa, kapsamlı keman eğitimi de içeren resmleştirilmiş bir müzik eğitim sisteminin kurulmasında önemli bir rol oynamıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin 1923 yılında Mustafa Kemal Atatürk başkanlığında kurulması, ülkede müzik eğitiminde yeni bir döneme damgasını vurmuştur. Atatürk'ün modern, laik bir ulus vizyonu, sanat ve eğitim alanlarında önemli reformları kapsamıştır (Erol, 2010).

Kültürel modernleşmenin önemini bilincinde olan Atatürk, ülkenin zengin müzik mirasını koruyup tanıtırken Batı müzik geleneklerini Türk toplumunun dokusuna entegre etmeyi amaçlamıştır. Cumhuriyet döneminde keman eğitiminin gelişimindeki en önemli dönüm noktalarından biri 1936 yılında Devlet Müzik Konservatuarı'nın (Ankara Devlet Konservatuarı) kurulmasıdır. Bu kurum, yapılandırılmış ve kaliteli bir eğitim sunan Türkiye'deki müzik eğitiminin temel taşı olmuştur. Konservatuvarın müfredatı, hem klasik Batı müziği hem de geleneksel Türk müziği alanında kapsamlı bir eğitim verecek şekilde tasarlandı ve programın ana enstrümanı kemandır.

Konservatuvar, aralarında Macar besteci ve etnomüzikolog Bela Bartok'un da bulunduğu ünlü uluslararası müzisyenlerin ve eğitimcilerin ilgisini çekmiştir. Bartok 1930'larda Türkiye'yi ziyaret etti ve müzik eğitiminin gelişmesinde etkili bir rol oynamıştır. Türk halk müziği üzerine kapsamlı araştırmalar yaparak bu müziğin unsurlarını konservatuvar müfredatına dahil etmiştir. Bu entegrasyon, klasik Batı tekniklerini geleneksel Türk müzik formlarıyla harmanlayarak keman eğitimi zenginleştirmiş ve her iki geleneği de onurlandıran benzersiz bir pedagojik yaklaşım yaratmıştır. Bugün Türkiye'de keman eğitimi, ilkökul müzik okullarından üniversite düzeyindeki konservatuarlara kadar çeşitli kademelerde verilmektedir (Kararoğlu, 2009).

Keman icrası alanında kapsamlı programlar sunan Türkiye'de müzik eğitiminin önde gelen kurumlarından biridir. Konservatuvar, hem Batı klasik müziğini hem de geleneksel Türk müziğini birleştiren dengeli bir müfredata önem vermektedir. Tüm bunlarla beraber müzik eğitimindeki yüksek standartlarıyla tanınan konservatuvarda keman alanında uzmanlık eğitimi verilmekte, öğrencilerin teknik ve sanatsal gelişimleri desteklenmektedir. Kurumun yaklaşımı, klasik teknikleri Türk müzik mirasına ilişkin derin bir anlayışla birleştirmektedir. Örgün eğitimin yanı sıra Türkiye genelinde düzenlenen çeşitli müzik festivalleri, yarışmalar ve orkestra programları da kemancıların gelişimine katkı sağlamaktadır. İstanbul Müzik Festivali

ve Çanakkale Uluslararası Keman Yarışması gibi etkinlikler, genç müzisyenlere yeteneklerini sergileyecekleri ve uluslararası tanınırlık kazanabilecekleri platformlar sunmaktadır.

Türkiye'de keman eğitiminin gelişimi, ülkenin kültürel modernizasyon ve korumaya olan bağlılığının bir kanıtıdır. Giuseppe Donizetti gibi Avrupalı müzisyenlerin ilk etkilerinden Cumhuriyet döneminin dönüştürücü reformlarına ve çağdaş müzik kurumlarının süregelen mükemmelliğine kadar Türkiye'de keman eğitimi dinamik ve çok yönlü bir alana evrilmiştir. Türkiye, Batı klasik tekniklerini Türk müzik gelenekleriyle bütünleştirerek, yetenekli müzisyenlere ilham vermeye ve yetiştirmeye devam eden keman eğitimine zengin ve benzersiz bir yaklaşım geliştirmiştir (Kurtaslan, 2009).

Türkiye'de Orkestra Süreci

Türkiye'de orkestraların oluşumu Osmanlı'nın son dönemlerinde Mızıka-ı Hümayun kurulmasıyla başlamıştır. Bu girişim, Sultan II. Mahmud'un imparatorluğun askeri ve kültürel kurumlarını modernleştirmeye yönelik daha geniş çabalarının bir parçası olmuştur. Cumhuriyet dönemi, Türkiye'nin orkestrasyon manzarasında önemli bir dönüm noktası olmuştur. 1932 yılında, yeni Cumhuriyetin kültürel modernleşme ve Batılılaşma kararlılığını simgeleyen Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası kurulmuştur.

Bu orkestra, ülkenin sofistike ve çeşitli bir müzik kültürünü geliştirmeye olan bağlılığını sergileyerek Türkiye'nin müzikal özlemlerinin bir ışığı haline gelmiştir. Paul Hindemith ve Carl Ebert gibi önemli şeflerin yönetimindeki Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası, repertuarını hem Batı klasik eserlerini hem de Türk bestecilerin bestelerini kapsayacak şekilde genişletmiştir. Alman besteci ve orkestra şefi Hindemith, Türk hükümeti tarafından müzik eğitimi ve orkestra uygulamalarında reform yapılmasına yardımcı olmak üzere davet edilmiştir. Orkestranın profesyonelleşmesine ve Türk müziği unsurlarının orkestra repertuarına entegrasyonuna önemli katkılarda bulunmuştur (Tekin ve Feyzi, 2019).

Türk besteciler, geleneksel Türk melodileri ve ritimlerini Batı klasik formlarıyla harmanlayarak orkestrasyon ortamının şekillenmesinde etkili olmuşlardır. Bu entegrasyon, Doğu ve Batı müziği unsurlarının eşsiz bir sentezini yaratarak orkestra repertuarını zenginleştirmiş ve Türk müzik mirasının korunmasına ve tanıtılmasına katkıda bulunmuştur. Bu konuda öncü isimlerden biri de tanınmış besteci ve müzikolog Ahmet Adnan Saygun'dur.

Saygun'un eserleri genellikle halk temalarını ve geleneksel Türk müziğini bir araya getirerek hem Türk hem de uluslararası izleyicilerde yankı uyandıran kendine özgü bir tarz yaratmıştır. Mesela "Yunus Emre Oratoryosu" Türk halk ezgilerini Batı orkestra ve koro teknikleriyle birleştiren, Türk müziğinin manevi ve kültürel derinliğini yansıtan anıtsal bir eserdir. Bir diğer etkili besteci Ulvi Cemal Erkin ise Türk orkestra müziğinin gelişimine önemli katkılarda bulunmuştur. "Köçekçe Süiti" gibi besteleri, halk dansları ve melodileri canlı bir şekilde birleştirmesiyle ilişkilendirilmekte ve Batı orkestrasyonu çerçevesinde canlı ve özgün bir Türk müziği deneyimi sunmaktadır.

Çeşitli çalışmalarıyla tanınan Cemal Reşit Rey, Türk unsurlarının orkestra müziğine entegre edilmesinde de hayati bir rol oynamıştır. Besteleri çoğunlukla Türk halk müziğinin zengin dokusundan yararlanmakta ve onu Batı klasik formlarıyla kusursuz bir şekilde harmanlamaktadır. 1945 yılında kurulan İstanbul Devlet Senfoni Orkestrası, Türkiye'nin önde gelen orkestralarından biridir. Türk ve yabancı bestecilerin klasik senfonilerden modern bestelerine kadar geniş bir yelpazedeki eserlerini düzenli olarak seslendirmektedir. 1999 yılında kurulan Borusan İstanbul Filarmoni Orkestrası, kısa sürede Türkiye'nin en prestijli orkestralarından biri haline gelmiştir (Uslu, 2012).

Yenilikçi programları ve yüksek sanatsal standartlarıyla tanınan orkestra, tanınmış uluslararası şefler ve solistlerle işbirliği yapmaktadır. Ankara'daki Bilkent Üniversitesi'nin bir parçası olan Bilkent Senfoni Orkestrası, Türkiye orkestra sahnesinin bir diğer önemli

oyuncusudur. 1993 yılında kurulan orkestra, eğitimsel ve profesyonel unsurları birleştirerek hem öğrenciler hem de deneyimli müzisyenler için bir platform sağlamaktadır. Orkestranın zengin ve kapsayıcı bir müzik kültürünü geliştirmeye olan bağlılığını yansıtan zengin repertuarı, Batı klasik yapıtlarından çağdaş Türk bestelerine kadar çeşitlilik göstermektedir.

Zorluklar ve Fırsatlar

Türkiye'nin zengin mirasına ve keman eğitimi ve orkestrasyondaki önemli ilerlemelere rağmen, müzik eğitiminin ve daha geniş orkestra manzarasının büyümesini ve erişilebilirliğini engelleyen çeşitli zorluklar devam etmektedir. Türkiye'deki kamu kurumları sıklıkla müzik eğitiminin kalitesini ve erişilebilirliğini etkileyen mali kısıtlamalarla karşı karşıyadır. Sınırlı finansman, modern enstrümanların eğitim materyallerinin ve kapsamlı müzik eğitimi için gerekli tesislerin mevcudiyetini etkilemektedir. Müzik eğitimi, özellikle kırsal alanlarda, yetersiz altyapı ve kaynaklar nedeniyle daha az erişilebilir durumdadır (Arıca, 2017).

Kaliteli müzik eğitimi konusunda önemli bir kent-kır ayrımı mevcuttur. İstanbul ve Ankara gibi kent merkezleri, kırsal alanlara kıyasla daha iyi olanaklara ve daha fazla fırsata sahiptir. Bu eşitsizlik, ülke genelinde müzikal yeteneklerin keşfedilmesi ve geliştirilmesi potansiyelini sınırlamaktadır. Geleneksel ve klasik Türk müziği büyük beğeni toplarken çağdaş Türk bestecileri ve müzisyenleri sıklıkla tanınma ve desteklenme çabası içindedir. Çalışmalarının sergileneceği daha büyük ulusal ve uluslararası platformlara ihtiyaç vardır. Geleneksel Türk unsurlarını modern tekniklerle harmanlayan çağdaş besteciler, bestelerinin önde gelen orkestra ve müzisyenler tarafından icra edilmesi ve kaydedilmesi için daha fazla fırsata ihtiyaç duymaktadır.

Çok kültürlülüğe artan küresel ilgi ve müzik geleneklerinin alışverişi, Türk müzisyenler için değerli bir fırsat sunmaktadır. Uluslararası işbirlikleri, kültürel değişim programları ve küresel müzik festivalleri, Türk kemancılara ve orkestralara yeteneklerini ve eşsiz kültürel miraslarını sergileyecekleri platformlar sağlamaktadır. Uluslararası müzik yarışmalarına katılım ve dünyaca ünlü müzisyenler ve orkestra şefleriyle işbirlikleri, Türk müzisyenlerin görünürlüğünü ve itibarını önemli ölçüde artırabilmektedir. Bu deneyimler sadece paha biçilemez öğrenme fırsatları sağlamakla kalmamakta, aynı zamanda Türk sanatçılara prestijli uluslararası sahnelerde performans sergileme kapıları açarak kültürler arası anlayış ve takdiri teşvik etmektedir (Çubuk, 1999).

Dijital teknolojinin ve çevrimiçi öğrenme platformlarının ortaya çıkışı, müzik eğitiminde devrim yaratmıştır. Bu araçlar, keman eğitiminin erişilebilirliğini ve kapsamını geliştirerek uzak bölgelerdekiler de dahil olmak üzere farklı kökenden gelen öğrencilerin yüksek kaliteli eğitimden faydalanmasına olanak tanıyabilmektedir. Tüm bunlarla beraber çağdaş Türk bestecilerinin tanıtılmasına yönelik çabalar arasında yeni eserler sipariş etmek, özel festivaller ve konserler düzenlemek ve onların bestelerinin önde gelen orkestraların repertuarlarında yer almasını sağlamak yer alabilmektedir. Bu tür girişimler modern Türk müziğinin profilini yükseltebilir ve yeni nesil bestecileri yenilikçi müzikal ifadeleri keşfetmeye teşvik edebilmektedir.

SONUÇ

Sonuç olarak belirtilebilir ki Sultan II. Mahmud'un İmparatorluk Müzik Okulu'nu kurmasından Giuseppe Donizetti gibi Avrupalı müzisyenlerin temel katkılarına kadar keman eğitiminin ilk aşamaları geleceğe güçlü bir zemin hazırlamıştır. Tanzimat dönemindeki reformlar, Batı müziğinin Osmanlı İmparatorluğu'na tanıtılmasında etkili oldu ve kemanın

gelişebileceği bir ortam yaratmıştır. 1923 yılında Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla müzik eğitiminde yeni bir dönem başlamıştır. Mustafa Kemal Atatürk'ün modern, laik bir ulus vizyonu, sanat ve eğitim alanında önemli reformları içermiş ve bu reformlar 1936'da Devlet Müzik Konservatuarı'nın kurulmasıyla sonuçlanmıştır. Günümüzde İstanbul Üniversitesi Devlet Konservatuarı, Hacettepe Üniversitesi Ankara Devlet Konservatuarı ve Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi gibi kurumlar keman eğitiminde önemli rol oynamaya devam etmektedir. Bu kurumlar, klasik Batı tekniklerini Türk müzik gelenekleriyle harmanlayan, farklı bir pedagojik yaklaşımı teşvik eden kapsamlı programlar sunmaktadır. İstanbul Devlet Senfoni Orkestrası, Borusan İstanbul Filarmoni Orkestrası ve Bilkent Senfoni Orkestrası gibi önde gelen orkestraların varlığı, Türkiye'nin orkestra sahnesinin dinamik doğasını vurgulamaktadır. Bu topluluklar yalnızca Batı klasik başyapıtlarını icra etmekle kalmamakta, aynı zamanda ülkenin kültürel çeşitliliğini ve yaratıcılığını yansıtan çağdaş Türk bestelerini de desteklemektedir. Önemli ilerlemelere rağmen zorluklar devam etmektedir. Çağdaş Türk besteci ve müzisyenlerinin ulusal ve uluslararası platformlarda daha fazla desteklenmesine ve tanınmasına duyulan ihtiyaç da ortadadır. Bu zorlukların üstesinden gelmek hem hükümetin hem de özel sektörün ortak çabalarını gerektirmektedir fakat gelecek umut verici fırsatlar barındırmaktadır. Çok kültürlülüğe ve küresel müzik alışverişine artan ilgi, Türk müzisyenlere yeteneklerini sergileyebilecekleri çok sayıda platform sunmaktadır. Uluslararası işbirlikleri, festivaller ve yarışmalar çok değerli bir tanıtım sağlar ve kültürel alışverişi teşvik etmektedir. Müzik eğitimine hem finansal hem de altyapısal olarak artan yatırım, ülke çapında keman eğitiminin kalitesini ve erişilebilirliğini artırabilmektedir. Kamu-özel sektör ortaklıkları, burslar ve hibeler müzisyen adaylarına gerekli desteği sağlayabilir. Ayrıca çağdaş Türk bestecilerinin özel festivaller, komisyonlar ve performanslar aracılığıyla tanıtılması, onların eserlerini geliştirebilir ve katkılarının dünya çapında tanınmasını sağlayabilmektedir. Türkiye'de keman eğitimi ve orkestrasyonu için canlı bir gelecek sağlamak için sürekli destek ve yenilik çok önemlidir. Türkiye, mevcut zorlukların üstesinden gelerek ve fırsatlardan yararlanarak, keman performansı ve orkestrasyon konusunda canlı bir merkez olarak konumunu güçlendirebilir. Geleneksel Türk müziği öğelerini Batı klasik formlarıyla harmanlama çabalarının sürdürülmesi, küresel müzik manzarasını zenginleştirecek ve Türkiye'nin eşsiz kültürel mirasını koruyacaktır. Sonuç olarak Türkiye'de keman eğitimi ve orkestrasyonunun zengin tarihi ve dinamik bugünü, ülkenin dayanıklılığını ve yaratıcılığını göstermektedir. Müzisyenlerini destekleme ve yetiştirme taahhüdüyle Türkiye, gelecek nesillere ilham vererek ve kültürel mirasını kutlayarak küresel müzik camiasına önemli katkılarda bulunmaya devam edebilmektedir.

KAYNAKÇA

- Arıca, E. (2017). Türkiye’de Keman Pedagojisi Alanında Hazırlanan Lisansüstü Tezler Üzerine Bir İnceleme, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (H. U. Journal Of Education) 32(2): 327-342
- Çubuk, Z. (1999). Keman Eğitimi Üzerine Bir Değerlendirme, Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 12(1), 91-97.
- Erol, D., M. (2010). Türkiye’de Keman Eğitiminde Kullanılan Keman Etüdlerinin Yay Teknikleri Ve Pozisyonlar Açısından Analizi. Milli Eğitim Dergisi, 40(188), 274-281.
- Kararoğlu, F.C. (2009). Profesyonel Keman Eğitiminde Başlangıç Seviyesindeki Metotlar İle Yöntem Ve Tekniklerin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, 1 – 94
- Kurtaslan, Z. (2009). Türk Keman Okulunun Oluşum Süreci Ve Temsilcileri. Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi(26), 409-429.
- Tekin, C.P. Feyzi, A. (2019). Keman Eğitiminde Geleneksel Türk Müziği, İdil, 63, 1495-1520
- Uslu, M. (2012). Nitelikli Keman Eğitimine Yönelik Yaklaşımlar, Eğitim Ve Öğretim Araştırmaları Dergisi, Cilt 1, Sayı 4, 1 - 11

**THE ROLE OF INFORMATION SHARING AND CUSTOMER CO-CREATION ON
FINANCIAL PERFORMANCE**

Dr. Bahar TAŞAR (ORCID:0000-0001-8004-852X)
Izmir Bakircay University Marketing and Quantitative Methods
Email:bahar.tasar@bakircay.edu.tr

Abstract

Collaborative customer communication is pivotal for fostering innovation, enhancing customer satisfaction, and achieving business growth. Effective Customer Relationship Management (CRM) focuses on building and maintaining strong relationships with customers through personalized interactions, trust-building, and consistent engagement. These robust relationships create a conducive environment for customer information sharing, where customers willingly contribute insights, feedback, and ideas. It provides a deeper understanding of customer needs, preferences, and pain points, enabling the development of more tailored products and services. Collaborative communication and strong customer relationships support customer co-creation and joint work with customers. Customer co-creation involves actively engaging customers in the innovation process, leveraging their insights, feedback, and creativity to co-develop products that meet their needs and preferences. This dialogue ensures that customer input is accurately captured and integrated into the product development cycle, leading to offerings that are more closely aligned with market demands. The purpose of this study is to investigate how customer information sharing and customer co-creation criteria affect financial business performance. The proposed model is tested with regression analysis by using the data of a company in the B2B field. to the results, customer information sharing, and co-creation increase the financial performance of the company. However, co-creation did not show a significant effect on the relationship between information sharing and financial performance. The results guide for businesses to strive to create long-term relationships in their interactions with their customers rather than just short-term sales targets.

Keywords: Collaborative Communication, Information Sharing, Co-Creation, Financial Performance

INTRODUCTION

Communication is a dynamic process where information is exchanged interactively between businesses and customers, fostering mutual understanding and problem-solving. Transparent and interactive communication enhances trust, and it positively affects customer satisfaction, which is a direct antecedent of loyalty (Gustafsson et al., 2005; Ball et al., 2004). Collaborative communication is a key component in building and maintaining customer relationships (Morgan & Hunt, 1994). Developing collaborative communication with customers depends on several dimensions such as interactivity, transparency, personalization, and engagement. Interactivity is the two-way communication channels that facilitate real-time feedback while transparency is the openness in sharing information, which builds trust. Personalization concerns adapting communication to meet individual customer needs and preferences. Personalized communication strengthens the emotional connection between the company and the customer, leading to increased loyalty (Srinivasan, Anderson, & Ponnavaolu, 2002). Personalization, achieved through collaborative communication, ensures that customer needs and preferences are understood and met, enhancing overall satisfaction and loyalty (Arora et al., 2008). Regular and transparent communication enhances trust and loyalty, ensuring customers feel valued and understood (Mohr & Nevin, 1990). Engagement is related to encouraging customer participation in decision-making processes. The active customer participation and emotional investment, which are fostered through collaborative communication are highlighted in Customer Engagement Theory (Brodie et al., 2011). Engaging customers in dialogue and decision-making processes makes them feel valued and empowered. This active participation fosters a sense of belonging and commitment to the brand (Prahalad & Ramaswamy, 2004). Companies with strong communication networks in their supply chains experience better coordination, fewer disruptions, and improved financial performance (Li et al., 2006). Effective collaborative communication with suppliers and partners facilitates better decision-making and resource allocation, leading to financial gains (Simatupang & Sridharan, 2005). It also provides developing strong relationships with customers, obtaining important customer information, joint efforts to work together, and increasing cooperation (Ballantyne & Varey, 2006).

Cooperation and trust are built through communication (Anderson & Weitz, 1992) and collaborative communication has a positive effect on information sharing (Lee & Kim, 2021). Information sharing involves the exchange of details about product quality, pricing, and operational activities among manufacturers, suppliers, and customers (Kim & Chai 2017; Setiawan et al., 2022). Knowledge sharing is both an input and an output of cooperation. Knowledge sharing is needed to get to know customers, to do business together, and to increase their involvement. However, knowledge sharing increases in business relationships where collaboration and trust are high. Effective information sharing requires a willingness to share financial, sales, and production data, including strategies related to the supply chain (Abdallah et al., 2021). It reduces the extent of the bullwhip effect and uncertainty in the supply chain (Chen et al. 2000; Premkumar, 2000) and supply chain performance through supply chain agility, visibility, collaboration, innovation, and supplier quality (Baah et al., 2022; Firmansyah & Siagian, 2022).

Collaborative communication with customers leads to co-creation which is an interactional process where businesses and customers jointly create value through shared experiences and interactions (Ramaswamy & Ozcan, 2018). In co-creation, both the firm and the customer contribute their resources which are unique and complementary to value creation (Sheth, 2020). The term "value co-creation" refers to processes in both academic and business contexts where customers actively participate in the development and enhancement of services. Companies that

adopt these processes aim to generate value not only for their customers but alongside them. This collaborative effort ensures that both the company and the customer contribute to and benefit from the value-creation process (González-Mansilla et al., 2023). Co-creation involves idea generation, product design, production, and service enhancement. Prahalad and Ramaswamy (2004) emphasized that co-creation transforms the traditional role of customers from passive recipients to active participants in the value-creation process. Co-creation process begins with sharing ideas and concepts, often through workshops, joint brainstorming sessions, or digital platforms (Sawhney et al., 2005). It continues with joint design efforts, creating prototypes and test solutions (Aarikka-Stenroos & Jaakkola, 2012). The final stage involves implementing solutions and improvements with customer feedback (Gebauer et al., 2013). Businesses can develop cooperation on co-creation for many reasons such as designing a new product, improving product quality, increasing business volume, and resisting tough competition in the market. The high engagement of customers in important decisions provides a customization capability for businesses and affects business performance (Wind and Rangaswamy, 2001; Zhang & Chen, 2006). Businesses focusing on co-creation with customers experienced better product development and increased market performance, innovativeness leading to improved customer loyalty and financial outcomes (Fang, Palmatier, & Evans, 2008; Ind et al., 2013; Cossío-Silva et al., 2016; Anning-Dorson et al., 2018).

This study investigates the impact of customer information sharing and co-creation as an indicator of collaborative communication on financial performance. Using customer data from a company in the B2B setting, it is examined how the return to the business is affected by customers who share knowledge and collaborate.

ANALYSIS AND RESULTS

The following hypotheses were developed to investigate the effects of knowledge sharing and co-creation on financial performance based on the sample company's relationships with its customers. The proposed model and hypotheses are shown in Figure 1.

H1: Customer knowledge sharing positively affects financial business performance.

H2: Co-creation with customers positively affects the financial business performance.

H3: The positive relationship between information sharing and financial business performance is moderated by co-creation.

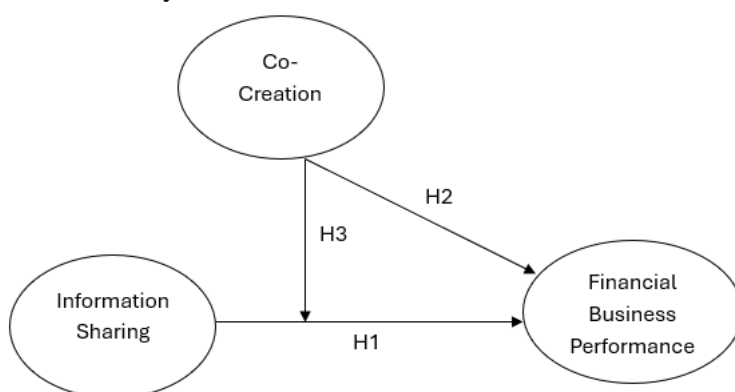

Figure 1. Proposed Model

H1 states that knowledge sharing with customers increases the financial performance of businesses. As information sharing increases, businesses make strategic decisions such as capacity planning and marketing investments more accurately by accessing more accurate information. Thus, the efficiency and financial performance are expected to increase. H2 refers to the effect of co-creation on business performance as an indicator of the customer-business relationship. Co-creation is expected to increase sales and thus financial performance by

providing a more accurate understanding of customer wishes and demands. H3 states that co-creation moderates the effect of customer information sharing on financial performance. If customers do not collaborate with the business, the demand information from the customer will not be sufficient to increase financial performance as it can also be met by competitors.

In this study, customer data of a company in an industrial market is used. To represent customer information sharing, data on the rate at which customers share their demand forecasts is used. The number of R&D studies conducted with customers is used to represent the co-creation variable. The data used in the analysis consists of the 5-year arithmetic average of the customers and there are 379 valid industrial customer data in the analysis.

The collected data were analyzed using the SPSS 22.0 program. Linear regression analysis was applied for each relationship and combination of relationships in the proposed model. According to the results in Table 1, it is seen that the regression model fit of the proposed model is relatively high ($R^2=.544$) and significant ($\alpha \leq .001$).

Table 1. R^2 Results of Structural Model

Endogenous constructs	R^2	Adjusted R^2
Information Sharing	0.488	0.486
Co-Creation	0.219	0.217
Information Sharing & Co-Creation	0.541	0.538
Information Sharing & Co-Creation (Moderator Variable)	0.494	0.492
Proposed Model	0.544	0.541

Table 2 shows the hypothesis test results and according to the results, customer information sharing has a positive and significant effect on financial performance (H1, $\beta=.612$, $T=16.333$, $\alpha \leq 0.05$). Customer co-creation also has a positive and significant effect on financial performance (H2, $\beta=.214$, $T=6.402$, $\alpha \leq 0.05$). Since the mediating effect of customer co-creation is not significant, H2 is rejected ($\alpha \geq 0.05$). Although it is expected that customer information sharing influences financial performance through co-creation, it is concluded that information sharing is sufficient to increase financial performance even for customers who do not collaborate.

Table 2. Results of Hypothesis Testing

Hypothesis	Standardized Coefficients Beta (β)	T Statistic	Sig.
H1	0.612	16.333	0.000
H2	0.214	6.402	0.000
H3	0.059	1.670	0.096

CONCLUSION

The service-dominant logic underscores the potential for co-creation and the exchange of knowledge resources among customers, suppliers, and other market participants (Ballantyne & Varey, 2006). The most accurate source for the customer data needed by businesses in the supply chain is based on customer information sharing. Information sharing provides businesses with insights to use their resources effectively and develop their strategies. This insight positively affects business performance by enabling the right decisions to be made for future investments. Co-creation, on the other hand, refers to the architecture of the relationship between the business and the customer as an architecture of the relationship between the business and the customer and the customer's decision in the product or service that will emerge. The more the customer is involved in the process related to the products they will purchase, the more their demand for the final product increases, positively affecting financial performance.

This study investigates the impact of customer information sharing and customer co-creation on financial performance using data from a business in an industrial market. According to the results, customer information sharing, and co-creation increase the financial performance of the company. However, co-creation did not show a significant effect on the relationship between information sharing and financial performance. Accordingly, it would be beneficial for the industrial enterprise to strengthen its relations with its customers to ensure information sharing and increase co-creation. The study's use of the ratio of sharing customer demand information and the number of joint R&D studies for the independent variables constitutes the limits of the industry. In future studies, it is recommended to add information such as the situation in the industry and future investments for the customer information sharing variable.

REFERENCES

- Aarikka-Stenroos, L., & Jaakkola, E. (2012). Value co-creation in knowledge intensive business services: A dyadic perspective on the joint problem-solving process. *Industrial Marketing Management*, 41(1), 15-26.
- Abdallah, A. B., Alfar, N. A., & Alhyari, S. (2021). The effect of supply chain quality management on supply chain performance: the indirect roles of supply chain agility and innovation. *International Journal of Physical Distribution and Logistics Management*, 51(7), 785–812.
- Anderson, E., & Weitz, B. (1992). The use of pledges to build and sustain commitment in distribution channels. *Journal of Marketing Research*, 29(1), 18–34.
- Anning-Dorson, T., Hinson, R. E., Amidu, M., & Nyamekye, M. B. (2018). Enhancing service firm performance through customer involvement capability and innovativeness. *Management Research Review*, 41(11), 1271-1289.
- Arora, N., Dreze, X., Ghose, A., Hess, J. D., Iyengar, R., Jing, B., ... & Zhang, Z. J. (2008). Putting one-to-one marketing to work: Personalization, customization, and choice. *Marketing Letters*, 19(3-4), 305-321.
- Ball, D., Coelho, P. S., & Machás, A. (2004). The role of communication and trust in explaining customer loyalty: An extension to the ECSI model. *European Journal of Marketing*, 38(9/10), 1272-1293.
- Ballantyne, D., & Varey, R. J. (2006). Creating value-in-use through marketing interaction: the exchange logic of relating, communicating and knowing. *Marketing Theory*, 6(3), 335–348.
- Brodie, R. J., Hollebeek, L. D., Juric, B., & Ilic, A. (2011). Customer engagement: Conceptual domain, fundamental propositions, and implications for research. *Journal of Service Research*, 14(3), 252-271.
- Chen, F. Y. Z., Drezner, J., Ryan, K., & Simchi-Levi, D. (2000). Quantifying the bullwhip effect in a simple supply chain: The impact of forecasting lead times and information. *Management Science*, 46(3), 436–443.
- Cossío-Silva, F.-J., Revilla-Camacho, M.-Á., Vega-Vázquez, M., & Palacios-Florencio, B. (2016). Value co-creation and customer loyalty. *Journal of Business Research*, 69(5), 1621–1625.
- Firmansyah, H.S., & Siagian, H. 2022. The Impact of Information Sharing on Supply Chain Performance through Supplier Quality Management, Supply Chain Agility, and Supply Chain Innovation. *International Journal of Business Studies*, 5(2), 119-131.
- Gebauer, H., Johnson, M., & Enquist, B. (2013). Value co-creation as a determinant of success in public transport services: A study of the Swiss federal railway operator (SBB). *Managing Service Quality*, 23(5), 451-475.
- Gustafsson, A., Johnson, M. D., & Roos, I. (2005). The effects of customer satisfaction, relationship commitment dimensions, and triggers on customer retention. *Journal of Marketing*, 69(4), 210-218.
- Ind, N., Iglesias, O., & Schultz, M. (2013). Building brands together: Emergence and outcomes of co-creation. *California Management Review*, 55(3), 5-26.
- Kim, M., & Chai, S. (2017). The impact of supplier innovativeness, information sharing and strategic sourcing on improving supply chain agility: Global supply chain perspective. *International Journal of Production Economics*, 187.
- Li, S., Ragu-Nathan, B., Ragu-Nathan, T. S., & Rao, S. S. (2006). The impact of supply chain management practices on competitive advantage and organizational performance. *Omega*, 34(2), 107-124.

- Lee, C., & Kim, S. 2021. Collaborative Communication, Information Sharing and Supply Chain Performance. *Journal of Industrial Distribution & Business* Vol 12 No 5, 27-36.
- Mohr, J. J., & Nevin, J. R. (1990). Communication strategies in marketing channels: A theoretical perspective. *Journal of Marketing*, 54(4), 36-51.
- Morgan, R. M., & Hunt, S. D. (1994). The commitment-trust theory of relationship marketing. *Journal of Marketing*, 58(3), 20-38.
- Prahalad, C. K., & Ramaswamy, V. (2004). Co-creating unique value with customers. *Strategy & Leadership*, 32(3), 4-9.
- Premkumar, G. P. (2000). Interorganization systems and supply chain management: An information processing perspective. *Information Systems Management*, 17(3), 56-68.
- Ramaswamy, V., & Ozcan, K. (2018). "What is co-creation? An interactional creation framework and its implications for value creation." *Journal of Business Research*, 84, 196-205.
- Sawhney, M., Verona, G., & Prandelli, E. (2005). Collaborating to create: The Internet as a platform for customer engagement in product innovation. *Journal of Interactive Marketing*, 19(4), 4-17.
- Setiawan, E.O., Tarigan, Z.J.H. & Siagian, H. (2022). The effect of trust supplier on firm performance through information sharing and collaboration in manufacturing companies. *International Journal of Business Studies*, 5(1), 87-96.
- Sheth, J. N. (2019). Customer value propositions: Value co-creation. *Industrial Marketing Management*, 87, 312-315.
- Simatupang, T. M., & Sridharan, R. (2005). The collaboration index: A measure for supply chain collaboration. *International Journal of Physical Distribution & Logistics Management*, 35(1), 44-62.
- Srinivasan, S. S., Anderson, R., & Ponnawolu, K. (2002). Customer loyalty in e-commerce: An exploration of its antecedents and consequences. *Journal of Retailing*, 78(1), 41-50.
- Y.J. Wind, A. Rangaswamy Customerization: The next revolution in mass customization *Journal of Interactive Marketing*, 15 (1) (2001), pp. 13-32.
- Q. Zhang, M.A. Vonderembse, J.S. Lim Manufacturing flexibility: Defining and analyzing relationships among competence, capability, and customer satisfaction *Journal of Operations Management*, 21 (2) (2003),173-191.

**SÜRDÜRÜLEBİLİR ÇEVRE İÇİN HUKUKİ BİR ÖNLEM:
BİRLEŞMİŞ MİLLETLER İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ ÇERÇEVE SÖZLEŞMESİ**

Öykü Sena ÖMEROĞLU (ORCID:0000-0001-6630-2624)

Trabzon Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Yüksek Lisans
Öğrencisi

Email:iletisimoykusenaomeroglu@gmail.com

ÖZET

Sürdürülebilirlik, küresel iklim değişikliği ve sonuçlarının kamuoyunda tartışılması sonucu ortaya çıkmış bir kavramdır. Aynı düzeyde devam edebilme anlamına gelen kavram, ekolojik anlamıyla sıklıkla kullanılmaktadır. Bu bağlamda sürdürülebilir bir çevre, ekosistemin tüm unsurlarının bir denge içinde olduğu ve gelecekte de dengesini koruyacağı bir durumu temsil etmektedir. Ekonomik, sosyal ve politik faaliyetlerin çevreye verdiği zarar, sadece yaşayan nesli değil gelecek nesli de olumsuz etkilemektedir. Gelecek nesillerin, sahip olduğumuzdan daha kötü durumdaki bir çevreye mahkûm edilmesi, bir insan hakları ihlalidir. Sürdürülebilir bir çevre yaratmak, bu ihlalin önüne geçilmesini sağlayacaktır. Sürdürülebilir çevre için çeşitli ekonomik ve sosyal hareketler başlatılmış, kurum ve kuruluşlarca kamuoyu çevre için adım atmaya teşvik edilmiştir. Bu adımlar, her ne kadar toplum bilincinin artmasını sağlasa da hukuki koruma sağlanması bir ihtiyaçtır. Zira hukuki koruma olmaksızın atılan adımlar, geçici önlemler olmanın ötesine gidemeyecek ve istenilen hedefe ulaşamayacaktır. Çevre hakkının, bir insan hakkı olarak kabul edilmesi, sürdürülebilir bir çevre sağlanması yolunda atılmış büyük adımlardan biridir. Ulusal düzeyde devletin organları çevre hakkını doğrudan veya dolaylı olarak güvence altına almaya başlamıştır. Fakat çevre hakkına ilişkin bu düzenlemelerin ulusal düzeyde kalması, uluslararası bir birliğin sağlanamaması, sürdürülebilir çevre hareketinin layıkıyla yerine getirilmesine engel olmaktadır. Birleşmiş Milletler, uluslararası bir sözleşme ile söz konusu engeli ortadan kaldırmayı amaçlamış ve 21 Mart 1994 tarihinde İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'ni yürürlüğe koymuştur. Çevre konusunda uluslararası ortamda atılan ilk ve en önemli adım olarak anılan Sözleşme, devletlerin iklim değişikliğine sebep olacak faaliyetlerden uzaklaşmalarını teşvik etmekte ve devletleri işbirliğine davet etmektedir. Bu çalışmada, Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'nin yarattığı işbirliği ortamı ve çevrecilik hareketlerine katkısı incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilirlik, Ekosistem, Sürdürülebilir Çevre, Birleşmiş Milletler.

A LEGAL MEASURE FOR A SUSTAINABLE ENVIRONMENT: THE UNITED NATIONS FRAMEWORK CONVENTION ON CLIMATE CHANGE

ABSTRACT

Sustainability is a concept that emerged as a result of public discussion of global climate change and its consequences. The concept which means being able to continue at the same level, is often used in its ecological sense. In this context, a sustainable environment represents a situation that all elements of the ecosystem are in balance and will maintain their balance in the future. The damage caused by economic, social and political activities to the environment negatively affects not only the living generation but also the future generation. Condemning future generations to an environment worse than the one we have is a human rights violation. Creating a sustainable environment will prevent this violation. Various economic and social movements have been initiated for a sustainable environment, the public has been encouraged to take steps for the environment by institutions and organizations. Although these steps increase public awareness, it is a need to provide legal protection. Because the steps taken without legal protection will not go beyond being temporary measures and will not achieve the desired goal. Accepting environmental rights is one of the major steps taken towards ensuring a sustainable environment. At the national level, state bodies have begun to directly or indirectly guarantee environmental rights. However the fact that these regulations regarding environmental rights remain at the national level and the lack of international unity prevents the sustainable environmental movement from being properly implemented. The United Nations, aimed to eliminate this obstacle with an international agreement and put the Framework Convention on Climate Change into effect on 21 March 1994. The Convention, which is known as the first and most important step taken internationally on the environment, encourages states to move away from activities that will cause climate change and invites states to cooperate. In this study, the cooperation environment that is created by the United Nations Framework Convention on Climate Change and its contribution to environmental movements will be examined.

Keywords: Sustainability, Ecosystem, Sustainable Environment, The United Nations.

GİRİŞ

İnsan faaliyetleri sonucu atmosferde sera gazı oranlarının artması, çevre üzerinde olumsuz etkiler oluşturmaktadır. Sera gazları atmosferde doğal olarak bulunuyorsa da bu gazların oranının artması sera etkisine yol açmakta ve çevresel birçok sorunun ortaya çıkmasına ortam hazırlayan küresel ısınmaya sebep olmaktadır. İklim değişikliği, bu sorunların başında gelmektedir.

İklim değişikliği, dünyanın ısısının sera gazı salınımı sebebiyle kontrolsüz şekilde artması sonucu ortaya çıkmış çevresel bir problemdir. Buna göre dünya halihazırda 1°C ısınmış olup insan faaliyetlerinin aynı koşullarda devam etmesi durumunda yakın gelecekte bunun 1,5°C'ye çıkacağı tahmin edilmektedir. Ki bilim insanları, bu ısınmayı 1,5°C'de tutmak, 2°C'ye çıkmasını engellemek gerektiğinin altını çizmektedir (Yücel ve Kurnaz, 2021:23-24).

Sürdürülebilirlik, sözlük anlamı itibarıyla aynı düzeyde veya biçimde devam edebilme durumu olarak açıklanmaktadır. Sosyal ve ekonomik anlamda da kullanılan sürdürülebilirlik kavramı, ekolojik anlamıyla sıklıkla kullanılmaktadır (Yeni, 2014:183-184). Sürdürülebilir bir çevre hedefi ile gelecek nesillere sağlıklı bir çevre bırakmak amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda bireysel ve kimi gruplarca düzenlenen eylem ve etkinlikler, sürdürülebilirlik çalışmalarının toplumsal boyutunu oluşturmaktadır. Fakat bu çalışmaların, gerçek anlamda etki doğurabilmesi için uluslararası alanda da faaliyet gösterilmesi gerekmektedir.

Bu doğrultuda tüm insanlığın ortak problemi olan bu durumun etkilerini en aza indirmek ve dünyanın sürdürülebilirliği açısından birlikte hareket etmek adına özellikle gelişmiş ülkelerin başını çektiği bazı toplantılar, konferanslar, sempozyumlar gerçekleştirilmiştir. Gerçekleştirilen bu çalışmalar sonucunda bazı sözleşmeler imzalanmış, ortak kararlara varılmıştır. Sonuçta ulaşılan noktada yapılan çalışmaların bir kısmı, sınırlı sayıda katılımcı sayısı ile dar bir çerçevede kalırken bir kısmı da istenilen amacı gerçekleştirme yolunda daha fazla tarafı bir odaya toplayarak kapsamlı ve nitelikli sonuçların elde edilmesini sağlamıştır.

GELİŞME

1. Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (BMİDÇS)

Rio de Janeiro'da gerçekleştirilen Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı, katılımcı sayısının çokluğu ve tartışmaya açtığı konuların genişliği bakımından "sürdürülebilir çevre" anlayışı konusunda oldukça önemli bir yere sahiptir. Bahsi geçen bu konferansta 1992 yılında kabul edilen Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (BMİDÇS) iklim değişikliği sorununa karşı küresel tepkinin temelini oluşturma bakımından farklı bir noktada durmaktadır. Şöyle ki 21 Mart 1994 tarihinde yürürlüğe giren ve 194 tarafı bulunan Sözleşme, neredeyse evrensel bir katılıma ulaşmıştır. Stockholm Konferansı sonrasında onun çizdiği rotada ilerleyerek içeriğini belirleyen Birleşmiş Milletler Konferansı bünyesinde imzalanan bu Sözleşme, küresel ısınma sorununa küresel ölçekte çözüm getirme çabasıyla geniş kapsamlı bir sürdürülebilirlik hareketi haline gelmiştir.

Evrensel boyutta bir sorun hâline gelmiş olan sürdürülebilir çevre ve yaşam mevzusunda küçük ölçekli çabaların çözümü geciktirdiği ve çözüme ulaşmada yetersiz kaldığı görüldüğü için üretim ve tüketim alanındaki herkesin çözüme odaklı bir taraf olması gerektiği görülmüştür. Bu sebeptendir ki Sözleşme'ye iş insanlarından bilim insanlarına, sivil toplum kuruluşlarından hükümetler düzeyinde temsile kadar geniş bir katılımcı kitlesinin iştiraki önemsenmiştir. Bu anlamda Sözleşme, hükümetlerarası düzeyde imzalanmış ve 191 ülke ile Avrupa Birliği taraf olmuştur.

Hükümetlerarası bir görüş birliği ile imzalanan ilk çevre sözleşmesi olan BMİDÇS'in nihai amacı, atmosferdeki sera gazı birikimlerini, iklim sistemi üzerindeki tehlikeli insan kaynaklı etkiyi önleyecek bir düzeyde durdurmaktır. Sözleşme, iklim sisteminin, insan etkinliklerinden -başta endüstri ve diğer sektörlerden kaynaklı karbondioksit ve öteki sera gazı

salımlarından- etkilenebilecek, ortak bir varlık olduğunu kabul etmektedir. İnsan kaynaklı çevresel kirliliklerin olumsuz ve tehlikeli etkileri olduğunu kabul ederek bu etkileri mümkün olan en düşük seviyede tutmayı hedeflemektedir. Sözleşme; hedeflenen amaçlara ulaşmak adına oluşturulmuş genel kuralları, esasları ve yükümlülükleri tanımlamaktadır.

İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi, tüm insanların ortak alanı olan Dünya’da sürdürülebilir bir yaşam ve geleceği olan çevre için belirli noktalardaki tehlikelere dikkat çeken, bu tehlikeleri önleme adına alınabilecek tedbirleri işaret eden, dünya insanı olarak taraflara düşen sorumlulukları hatırlatan bir girişin ardından 26 madde ile sözleşmenin içeriğini sunmaktadır.

Tanımları içeren birinci maddede “iklim değişikliği, salımlar, iklim sistemi” gibi konunun temelini oluşturan kavramlar açıklanmaktadır. Sözleşme’nin amacının dile getirildiği ikinci madde ve ilkeleri içeren üçüncü maddeden sonra tarafların taahhütlerini belirleyen dördüncü madde yer almaktadır. “Araştırma ve Sistematik Gözlem, Öğretim Eğitim ve Kamu Bilinçlendirilmesi, Taraflar Konferansı, Sekretarya, Bilimsel ve Teknolojik Alt Danışma Organı, Uygulama Alt Organı, Malî Mekanizma, Uygulamayla İlgili Bilgi İletişimi, Uygulamaya İlişkin Soruların Karara Bağlanması, Anlaşmazlıkların Çözümü, Sözleşmeye Değişiklikler, Sözleşme Eklerinin Kabulü ve Değişikliği, Protokoller, Oy Hakkı, Depoziter, İmza, Geçici Düzenlemeler, Onay, Kabul, Uygun Bulma veya Katılma, Yürürlüğe Giriş, Çekinceler, Ayrılma, Geçerli Metinler” başlıklarıyla sunulan diğer maddelerle Sözleşme detaylandırılmaktadır.

Sözleşme, taraf olan ülkeleri “gelişmiş” ve “gelişmekte olan” şeklinde sınıflayarak yükümlülükleri, söz konusu ülkelerin güçleri oranında vermekte ve eşitlik ilkesinin ikna edici gücünü kullanmaya çalışmaktadır. Aynı zamanda taahhütlerin yerine getirilmesi hususunda gelişmekte olan ülkelere yansıyacak olan maddi yüklerde de destek mekanizması işletmeyi vaat etmektedir. Sözleşme’nin kabul edeceği tüm hukukî belgelerin uygulanmasını düzenli olarak gözden geçirmek ve Sözleşme’nin etkili biçimde uygulanmasını teşvik için, yetkisi dahilindeki gerekli kararları almak üzere oluşturulan Taraflar Konferansı, Sözleşme’nin en yetkin organıdır. 1994’den beri her yıl düzenlenen Taraflar Konferansı, çevre hukuku konusunda uluslararası bir haberleşme ve fikir ağı oluşturması açısından önemlidir.

Taraflar Konferansı’nın yanı sıra Sözleşme’nin uygulanmasını kolaylaştırmak adına farklı alt organlar da oluşturulmuştur. İklim değişikliği ve bunun etkilerine, sözleşmenin uygulanması amacıyla uygulanan tedbirlere ilişkin bilimsel bilgilerin durum değerlendirmesini yapmak üzere “Bilimsel ve Teknolojik Alt Danışma Organı” oluşturulmuştur. Tüm çalışmalar sırasında rapor hazırlama görevini “Uygulama Alt Organı” üstlenmiştir. Sözleşmenin uygulanması sürecinde gereken maliyeti belirleme ve bu miktarın zaman zaman güncellemesini yapma amacıyla da “Malî Mekanizma” kurulmuştur. Sözleşme’nin bünyesindeki bu oluşumlar aslında iş birlikçi bir anlayışla hedeflere ulaşmaya odaklı bir çalışma olduğunu göstermesi bakımından önemlidir.

Hükümetler arası düzeyde gerçekleştirilen ilk çevre sözleşmesi olma özelliğini taşıyan BMİDÇS bünyesinde aynı amaca hizmet etmek için iki farklı metin daha hazırlanmıştır: Kyoto Protokolü ve Paris İklim Anlaşması.

1.1. Kyoto Protokolü

İnsan kaynaklı birçok faaliyet; karbon emisyonu ve sera gazı etkisiyle dünyanın ortalama sıcaklığının yükselmesine ve iklim değişikliklerine yol açmakta; dolayısıyla sürdürülebilir çevre ve yaşam olanaklarını tehdit etmektedir. Dünyanın karşı karşıya kaldığı bu tehlike ile mücadele edebilmek için sera etkisine neden olan; azot, karbondioksit, metan, hidroflorokarbon ve florokarbon gibi zararlı gazların emisyonunun azaltılması gerekmektedir. Bu doğrultuda İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi bünyesinde Aralık 1997’de 3. Taraflar

Konferansı'nda Kyoto Protokolü imzalanmıştır. Protokol, Aralık 1997'de Japonya'nın Kyoto şehrinde görüşülmüş, 16 Mart 1998'de imzaya açılmış ve 15 Mart 1999'da son halini almıştır. Ancak protokolün devreye girmesi bu tarihte mümkün olmamıştır. Çünkü yürürlüğe girebilmesi, 1990 yılındaki emisyonların, yeryüzü toplam emisyonun %55'ini bulması durumunda gerçekleşecekti. 8 yıl sonra -2005'te- Rusya'nın da katılımıyla emisyon miktarına ulaşıncaya protokol yürürlüğe girmiştir.

Kyoto Protokolü'nün amacı, "atmosferdeki sera gazı yoğunluğunun, iklime tehlikeli etki yapmayacak seviyelerde dengede kalmasını sağlamak"tır. Ülkelerin hedeflerine ulaşabilmeleri için belirli sanayi kuruluşlarına sınırlamalar koyması istenmektedir. Protokolün bir diğer amacı da çevre kirliliğini en aza indirmektir. Protokole göre ülkelerin; hava, su ve toprak kirliliğini azaltmak için çok önemli ve hayati adımlar atmaları gerekmektedir. Kullanılan cam, plastik ve metal eşyaların geri dönüşümünü incelemeleri beklenmektedir. Bahsedilen bu amaçlara ulaşılabilmesi için Protokolde aşağıdaki önlemlerin alınması önerilmiştir:

- Atmosfere salınan zararlı gaz miktarının %5'e düşürülmesi,
- Endüstri faaliyetleri, trafik hareketliliği ve ısıtma sistemleri kaynaklı olarak açığa çıkan sera gazlarının azaltılması,
- Fosil yakıtların yerine doğal yakıt seçeneklerinin incelenmesi,
- Isınma ve üretim süreçlerinde enerjinin en az düzeyde kullanılması,
- Çimento ve çelik gibi enerji yoğunluğu yüksek fabrikalarda gelişmiş atık yönetim sistemlerinin uygulanması,
- Belirli bir yakıt tüketim sınırını aşan işletmelerin diğerleriyle karşılaştırıldığında daha yüksek vergilendirilmesi,
- Termik santrallerde karbon filtreleme sistemlerinin daha etkin bir şekilde kullanılması.

Protokolde belirlenen sera gazı azaltım hedefine ulaşmak için geliştirilen politikalar, esneklik mekanizmaları, taraflara yüklediği sorumluluklar ve sorumlulukların yerine getirilmemesi durumunda uygulanacak yaptırımlar bakımından Kyoto Protokolü, diğer uluslararası çevre sözleşmelerinden farklılık göstermektedir. Atmosfere salınan karbondioksit oranını istenen değerlere indirmek şu an için mümkün görünmese de azaltılması konusunda farkındalık oluşturması; gelişmiş ve gelişmekte olan birçok ülkenin, birçok yükümlülüğe imza atmış olması Protokolü dikkate değer hâle getirmektedir. (H.E. Kaya, 2020:175-181)

Kyoto'da imzalanan protokol, gelişmiş ülke olarak bahsedilen sanayileşmiş ülkelere birtakım sorumluluklar ve maliyetler yüklemektedir ki bu durum sözü geçen ülkelerin zaman zaman memnuniyetsizliklerini dile getirmelerine sebebiyet vermiştir. Bunun yanı sıra yüzyıllardır karbon salınımı yapan gelişmiş ülkeler ile karbon salınımı yakın zamanda artan gelişmekte olan ülkeler arasında bir adaletsizlik ortaya çıkardığı gerekçesiyle anlaşmanın diğer tarafında yer alan ülkeler arasında da itirazların yükselmesine neden olmuştur. Yine de sürdürülebilir yaşam, çevre ve iklim farkındalığı oluşturması, karbon salınımına dikkat çekmesi açısından kıymetli bir düzenlemedir. Bu anlamda Kyoto Protokolü'nün amaca ulaşmak için ilk adım olduğu ve arkasından başka adımların gelmesine de zemin hazırladığı bir gerçektir.

1.2. Paris İklim Anlaşması

Kyoto Protokolü, taraf olan gelişmiş ülkelere maliyetli çözümler getirmiş olduğundan söz konusu ülkelerin bir kısmı protokolü imzalamaktan kaçınmış, bir kısmı da geri adım atmıştır. Yaptırımlar bakımından elinin çok güçlü olmaması, taahhütlerin gerçekleştirilmesi noktasında istenen sonuçların elde edilmesini zorlaştırmıştır.

Çevre ve iklim değişikliği konusunda önemli bir adım ve başlangıç noktası sayılan Kyoto Protokolü'nün 2012 yılında geçerliliğini yitirmesinin ardından çevre ve iklim değişikliği ile ilgili uygulamalara ilişkin yeni bir sözleşme ihtiyacı doğmuştur. 2015 yılında Paris'te düzenlenen BMİDÇS 21. Taraflar Konferansı'nda bu ihtiyaca cevap vermesi beklenerek 2020

sonrası için iklim değişikliği politikalarını belirlemek üzere Paris İklim Anlaşması kabul edilmiştir. Bu anlaşma, Kyoto Protokolü'nde de olduğu gibi küresel sera gazı emisyonlarının en az %55'ini oluşturan en az 55 ülkenin anlaşmayı onaylaması şartının karşılanmasıyla, 4 Kasım 2016'da yürürlüğe girmiştir. Bu şekilde kabulünün ardından 1 yıl içinde yürürlüğe giren ilk küresel anlaşma sıfatını elde etmiştir.

Anlaşma, tüm dünyanın sürdürülebilir iklim planını olumsuz şekilde etkileyen sera gazı emisyonları neticesinde ortaya çıkan olumsuzlukları bertaraf etmek adına önlem almak amacıyla hazırlanan küresel çaplı bir karşı önlem planıdır. Özellikle 2020 yılı sonrası küresel ısınmaya bağlı olarak hava sıcaklıklarının istenmeyen seviyelere çıkmasının önüne geçmeyi amaçlar. Hava sıcaklıklarının kontrol altında tutulamadığı durumlarda oluşabilecek riskleri en kısa zamanda ortadan kaldırmak ve sera gazı dengelenmesi sağlamak üzere eylem almak için imzalanmıştır. Bunların gerçekleştirilebilmesi, anlaşmaya taraf olan üye devletlerin planlı bir şekilde anlaşma amaçlarına uygun hareket etmesi ve üzerine düşen sorumlulukları layıkıyla yerine getirmesi ile mümkün olacaktır.

196 ülke tarafından imza verilen Paris İklim Anlaşması'nın uzun vadeli hedefi, küresel ortalama sıcaklık artışını sanayi öncesi seviyelerden 2 °C artış seviyesi ile sınırlamaktır. Ve hatta sıcaklık ortalamasını 1,5°C'ye düşürmektir. Sıcaklık ortalamasını bu seviyeye düşürmek, 21. yüzyılın ikinci yarısına kadar sera gazı emisyonlarının dengelenmesinde çok önemli bir adım olacaktır. Paris İklim Anlaşması'na göre iklim değişikliğinin müsebbibi olan tüm dünya ülkelerinin küresel ısınmayı azaltma taahhüdünü belirlemesi, planlaması ve düzenli olarak raporlaması gerekmektedir. Bu anlaşma, taraf olan ülkelere yükümlülükler veriyor gibi görünse de aslında her ülke anlaşmanın amacı doğrultusunda taahhütlerine kendileri karar vermekte ve bu taahhütleri ulusal katkı olarak duyurmaktadır.

Paris Anlaşması, tüm taraflarına aynı sorumlulukları yüklediği gerekçesiyle tam anlamıyla küreselliği yansıtıyor olduğu algısını oluşturuyorsa da tarafların sera gazı salınımlarının birbirinden farklı olması sebebiyle adaletsizlik yarattığı hususunda eleştirilmiştir. Zira sera gazı emisyonlarının en çok görüldüğü sanayi devletleri olan gelişmiş devletlerin geliştirmekte olan devletlerle aynı yükümlülüklerle tabi olması bu eleştiriyi haklı çıkarmaktadır. Paris İklim Anlaşması kurulları her ne kadar gelişmiş ve geliştirmekte olan ülkeler arasında farklılaşmış bir sorumluluk yarattığını ifade etse de gerçekte yaşananlar aksini ispatlar niteliktedir. Zira gelişmiş ülkeler, taahhütlerini yerine getirme hususunda samimi davranmamaktadır. Aynı zamanda iklim değişikliğinin olumsuz sonuçlarından daha çok etkilenen ülkelerin genellikle geliştirmekte olan ya da az gelişmiş ülkeler olması da eleştirenlerin ellerini güçlendirmektedir. (Y. Kaya, 2017:88-91)

Her şeye rağmen Kyoto Protokolü'nün aksine sadece gelişmiş ülkeleri değil tüm dünya ülkelerini kapsaması, tüm eleştirilerin yanında yine de gelişmiş, geliştirmekte olan ve az gelişmiş ülkelerin üzerinde uzlaşması, tarih boyunca üzerinde en fazla uzlaşılan çevre anlaşması olması, bu anlaşmayı iklim değişikliği konusunda farklı ve önemli bir yere oturtmaktadır. Belli aralıklarla -beş yılda bir- hazırlanan raporlarla değerlendirmeye ve yeni yol haritalarının belirlenmesine fırsat vermesi ile iklim anlaşmaları arasındaki özel konumunu korumaktadır.

1.3. Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'ne Yönelik Eleştiriler

BMİDÇS, sürdürülebilirlik ve iklim değişikliği konularında hükümetlerarası düzeyde ilk çevre mutabakatı olması bakımından çok önemli bir yere sahipse de bazı açıkları ve eksik tarafları mevcuttur. Yaptırım gücünün zayıf olması belirlenen kural, esas ve yükümlülüklerin taraf ülkeler nezdinde iyi niyet düzeyinde destek olma adımı kalmasına yol açmaktadır. Bu sebeple beklenen olumlu sonuçlar gecikmekte hatta sekteye uğramaktadır.

Gelişmiş, geliştirmekte olan ve az gelişmiş ülke ayırımına giderek her ne kadar ülkelerin imkanlarına göre adaletli yükümlülükler üstlenmesini öngörüyor olsa da bu farklılıklar

uygulamada çeşitli eşitliksiz durumlara yol açmaktadır. Bu eşitsizlik sonucunda devletler sözleşmeleri kimi zaman imzalamaktan kaçınmakta kimi zaman da gerekli ve samimi önlemleri almamaktadır.

Buna rağmen dünya insanlığının büyük bir kesiminde çevre ve iklim konusunda bilinç oluşturması ve iklim değişikliklerine karşı faaliyetlerin yaygınlaşmasını sağlaması, sözleşmenin önemini ortaya koymaktadır. (Brecher, 2020:37-38)

SONUÇ

Yaşadığımız çağın sanayi ve teknolojik gelişmeleri, olumlu sonuçları yanında olumsuz sonuçlar da doğurmaktadır. Bu olumsuz sonuçların başında da iklim değişikliği gelmektedir. Sera gazı salınımı sebebiyle meydana gelen ve insanlığın geleceğini tehlikeye atan iklim değişikliğine karşı sürdürülebilir çevre kavramı geliştirilmiştir.

Sürdürülebilir bir çevrenin sağlanabilmesi için bireyler ve gruplar tarafından çeşitli çalışmalar yapılmakta, bu konuda toplumsal bilinç de artmaktadır. Lakin bu doğrultuda gerçek ve geniş kapsamlı bir işbirliği olmadıkça başarıya ulaşılabilmesi mümkün olmayacaktır. Birleşmiş Milletler, çevre sorunlarına ilişkin çeşitli adımlar atmaktadır. Bu adımlardan biri de Çevre ve Kalkınma Konferansı'nın düzenlenmiş olmasıdır. Bu konferansta kabul edilen İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi, uluslararası alanda imzalanan ilk çevre sözleşmesi olarak hukuk tarihine geçmiştir.

BMİDÇS, çevre sorunlarının insan faaliyetlerinden meydana geldiğinin kabul edilmesi ve bu sorunları azaltacak taahhütlerin verilmesi noktasında hükümetlerin katılımını sağlamıştır. Çevre sorunlarına karşı uluslararası bir işbirliği sağlama amacıyla olan sözleşme Taraflar Konferansı gibi organizasyonlarla bu amacını pekiştirmektedir. Öyle ki Taraflar Konferansları da önemli düzenlemelere önyak olabilmektedir, Kyoto Protokolü ve Paris İklim Anlaşması'nda olduğu gibi. Bu düzenlemeler, BMİDÇS'de yer alan amaçların ne şekilde gerçekleştirileceğine yönelik daha özel düzenlemeler içermekte, çeşitli örnekler de sunmaktadır.

Gerek BMİDÇS, gerek onun uzantıları olan Kyoto Protokolü ve Paris İklim Anlaşması; taraf devletler için yeterince bağlayıcı olmamaları sebebiyle eleştirilmektedir. Zira bu metinlerde her ne kadar alınması gereken tedbirler, uyulması gereken hedefler belirlenmişse de bunların gerçekleştirilmemesi durumuna ilişkin herhangi bir yaptırım öngörülmemiştir. Dolayısıyla taraf devletler, yeterince samimi önlemler almamakta, devletler arasında eşitsizlikler de meydana gelmektedir.

Eleştiriler bir yana bu metinler, devletlerin çevre sorunlarının sanayi faaliyetlerinden kaynaklandığını kabul etmelerini sağlayarak ve bu konuda önlemler almalarını taahhüt ettirerek çevre hukuku alanında önemli bir yere sahip olmuşlardır. Sürdürülebilirlik kavramının toplumsal alana yayılmasını ve kamuoyunda tartışılmasını da sağlamışlardır. Bu anlamda, uluslararası bir bilinç ve işbirliği ortamı oluşturdukları söylenebilir.

Ayrıca çevre hukuku alanındaki yeni gelişmeler; BMİDÇS'ye atıfta bulunmakta, bu sözleşmenin içeriğinden etkiler taşımaktadır. Dolayısıyla her olumlu gelişmenin arkasında BMİDÇS'nin olduğundan bahsedilebilir. Ulusal veya uluslararası hukukta meydana gelecek bu gelişmeler ile BMİDÇS ve diğer metinlerin eksik olduğu noktalar doldurulacak, bu metinlerde yer alan sürdürülebilir bir çevre hedefine de ulaşılacaktır.

KAYNAKÇA

1. Alada, A., Gürpınar E. & Budak S. (1993). Rio Konferansı Üzerine Düşünceler. İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, (3-4-5), 93-108.
2. Brecher, J. (2020). *İklim Direnişi* (D. Kılıç, Çev). İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.
3. Kaya, H.E. (2020). Kyoto'dan Paris'e Küresel İklim Politikaları. *Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 4(10), 165-191.
4. Kaya, Y. (2017). Paris Anlaşmasını İklim Adaleti Perspektifinden Değerlendirmek. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, (Özel Sayı: Paris İklim Zirvesi ve Yansımaları), 87-106.
5. Yeni, O. (2014). Sürdürülebilirlik ve Sürdürülebilir Kalkınma: Bir Yazın Taraması. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16(3), 181-208.
6. Yücel, G. & Kurnaz, L. (2021). *Yeni Gerçeğimiz Sürdürülebilirlik*. İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.

TÜRK DEVLETLERİ TEŞKİLATI KURULUŞ SÜRECİ (2009-2021)

Onur KÜÇÜKDOĞAN (ORCID:0009-0008-4326-1709)

Gebze Technical University, Institute of Graduate School, Science of Strategy

Kurtuluş DEMİRKOL (ORCID:0000-0001-5936-7374)

Gebze Technical University, Institute of Graduate School, Science of Strategy

Özet

Bu çalışmada Türk Devletleri Teşkilatı, 2009-2021 yılları arasındaki kuruluş süreci temelinde incelenmiştir. Avrasya gerek jeostratejik konumu gerekse yer altı zenginlikleri ile tarihte olduğu gibi bugün de dünyanın en önemli bölgelerinden birisidir. Bölgedeki Türk devletleri 18. yüzyılın başlarında yaşanan iç çekişmelerle güç kaybederek Rusya'nın işgaline uğramış ve Rus egemenliği SSCB'nin dağılmasına kadar devam etmiştir. 1991'de bağımsızlıklarını ilan eden Türk devletleri ile Türkiye çok yakın ilişkiler kurmuştur. Bu ülkelerin devlet başkanlarının katıldığı Türk Dili Konuşan Ülkeler Zirvesi'nin ilki Ankara'da gerçekleştirilmiş ve bir dizi anlaşmalar imzalanmıştır. Bu zirvelerin zaman zaman önemi ve katılım düzeyleri düşse de 2010 yılında gerçekleştirilen 10. Zirve'ye kadar devam etmiştir. Bundan sonra ilişkiler 2009'da kabul edilen Nahçıvan Anlaşması'yla daha kurumsal bir yapıda Türk Dili Konuşan Ülkeler İş Birliği Konseyi altında yürütülmüştür. Bu kurumsal yapı ilişkilerin geliştirilmesinde itici bir etki yapmış ve Türk Dünyası'nın entegrasyon sürecini hızlandırmıştır. Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan ve Türkiye ile başlayan bu birliktelik elde ettiği kazanımlarla diğer ülkelerin de dikkatini çekmiştir. Uygun şartların oluşmasıyla, 2018 yılındaki 6. Zirve'de, Macaristan gözlemci üye olarak, bir sonraki yıl gerçekleştirilen 7. Zirve'de ise Özbekistan tam üye olarak konseye katılmışlardır. Orta Asya'nın en büyük nüfusuna ve önemli tarihi mirasına sahip ülkesi Özbekistan'ın ve bir Avrupa ülkesi olan Macaristan'ın birliğe katılımı ile birliğin etki alanı genişlemiş ve önemi artmıştır. Türkmenistan, kendisine has tarafsızlık politikası gereğince sürecin en başından beri çekimser kalmıştır. Ancak birliğin yakaladığı ivme onu da etkilemiş ve 2021 yılında İstanbul'da gerçekleştirilen 8. Zirve'de gözlemci üye olarak konseye katılmıştır. Konseyin son zirvesi olan 8. Zirve'de Türk Dünyası'nın entegrasyonu bir vites daha yükselmiş ve konseyin ismi Türk Devletleri Teşkilatı olarak değiştirilmiştir. Bu sadece bir isim değişikliği olarak kalmamış, kabul edilen 2040 Vizyon belgesi başta olmak üzere imzalanan anlaşmalarla birliğin yapısı güçlendirilmiş, ülkeler arasında iş birliği arttırılmış, bölgesel ve uluslararası konularda ortak hareket etme kabiliyeti tesis edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türk Devletleri, Türk Konseyi, Türk Devletler Teşkilatı, Türk Birliği

**ESTABLISHMENT PROCESS OF THE ORGANIZATION OF TURKISH STATES
(2009-2021)**

Abstract

In this study, the Organization of Turkish States was examined on the basis of its establishment process between 2009 and 2021. Eurasia is one of the most important regions of the world with its geostrategic position and underground riches in today like in history. The Turkic states in the region lost power due to internal conflicts in the early 18th century and were invaded by Russia, and Russian sovereignty continued until the dissolution of the USSR. Turkey established very close relations with the Turkic states that declared their independence in 1991. The first Summit of Turkic Speaking Countries, attended by the heads of state of these countries, was held in Ankara and several agreements were signed. Although the importance and participation levels of these summits decreased from time to time, they continued until the 10th Summit held in 2010. After that, relations were carried out under a more institutionalized structure under the Council for Cooperation of Turkic Speaking Countries with the Nakhchivan Agreement adopted in 2009. This institutional structure had a push factor on the development of relations and accelerated the integration process of the Turkic World. This union which started with Azerbaijan, Kazakhstan, Kyrgyzstan and Turkey has attracted the attention of other countries due to its achievements. With the formation of favourable conditions, Hungary joined the council as an observer member at the 6th Summit in 2018 and Uzbekistan joined the council as a full member at the 7th Summit held the following year. With the accession of Uzbekistan, the country with the largest population and important historical heritage in Central Asia, and Hungary, a European country, the Union's sphere of influence has expanded and its importance has increased. Turkmenistan has abstained from the very beginning of the process in line because of its neutrality policy. However, the momentum achieved by the Union also affected it and it joined the Council as an observer member at the 8th Summit held in Istanbul in 2021. At the 8th Summit, the last summit of the council, the integration of the Turkic World moved up a gear and the name of the council was changed to the Organization of Turkic States. This was not only a name change, but the structure of the union was strengthened with the agreements signed, especially the 2040 Vision document. The cooperation between the countries was increased, and the ability to act jointly on regional and international issues was established.

Keywords: Turkic States, Turkic Council, Organization of Turkic States, Turkic Union

1. GİRİŞ

Zbigniew Brzezini'nin tanımına göre Asya'nın batısı, Avrupa'nın doğusu olarak karşımıza çıkan Avrasya (Brzezinski, 2005) bir yanda Türkistan diğer yanda Osmanlı bakiyesi olan bu coğrafya tarihten bugüne Türk Dünyası olarak da nitelendirilmektedir. Türk Dünyası ya da Avrasya olarak tanımladığımız bu coğrafya eski dünyanın merkezi konumunda yer alarak jeostratejik ve petrol, doğalgaz başta olmak üzere değerli yer altı zenginlikleri ile de jeopolitik bir öneme sahiptir. Tarihten günümüze gelen büyük imparatorlukların hemen hemen hepsi bu coğrafyaya hâkim olmuştur. Hatta bu coğrafyaya hâkim olanın dünyaya hâkim olacağı inancı tarihten bugüne gelmektedir.

Altın Orda Devleti'nin yıkılmasıyla güçlenen Ruslar 1552'de Kazan, 1556'da Astrahan Hanlığı'nı ele geçirerek Türklere karşı ilk büyük zaferlerini kazandılar. Böylece Ruslar bu zaferlerle İran ile buluşarak Türk Dünyası'nı ikiye böldü. Batıda Osmanlı ve Kırım Hanlığı, doğuda ise Orta Asya Türkleri kaldı (Akmaz, 2014). 18. yüzyılın başlarında ise Kazak hanları arasındaki iç çekişmeleri fırsat bilen Rusya, bölgede nüfuzunu arttırmış ve 1859'da Şeyh Şamil'in direnişinin kırılmasıyla tüm Kafkasya'yı, 1884'te de Merv şehrinin işgaliyle de tüm Orta Asya'yı egemenliği altına almıştır (Kocatepe, 2022). Rusya'nın Afrika'sı durumunda olan bölge yüzyıldan uzunca bir süre Rus emperyalizmi tarafından yönetilmiş, ekonomik zenginlikleri Rusya için tüketilmiş ve dil, kültür yapısı Rus etkisi altında kalmıştır.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında iki kutuplu sistem çerçevesinde sürdürülen ve "Soğuk Savaş" olarak adlandırılan rekabet ve dolaylı çatışma dönemi 1989 Berlin Duvarı'nın yıkılması, Varşova Paktı'nın dağılması ve nihayet Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) çökmesi ile son bulmuştur. Bu yaşananlar hem uluslararası sistem hem de Türk Dünyası için yeni parametreler ve imkânları da beraberinde getirmiştir. Uluslararası sistem yeni bir yapıya dönüşürken bağımsızlığını kazanarak Moskova'nın hegemonyasından kurtulan yeni Türk Cumhuriyetleri de uluslararası sistemin yeni birer aktörü olarak ortaya çıktı. Bu devletler bir yandan kendi içlerinde devlet inşasına başlarken diğer yandan hem Türkiye hem de birbirleri arasında ilişkiler geliştirmiştir. Gerek içsel nedenler gerekse bölgesel ve küresel konjonktür nedeniyle ortak iş birliği girişimlerinde bulunmuşlardır. İlki 1992'de Ankara'da gerçekleştirilen "Türk Dili Konuşan Ülkeler Zirvesi" ile başlayan süreç, devam ederek 2009'da Nahçıvan Antlaşması ile Türk Dili Konuşan Ülkeler İş Birliği Konseyi, kısaca Türk Konseyi (Türk Keneşi) adını alarak kurumsal bir örgüte dönüşmüştür. Türk Dünyası'nın iş birliği ve entegrasyon süreci 2009-2021 döneminde hiç olmadığı kadar artmış ve yaşanan gelişmeler örgütün yapısını ve etkinliğinin geliştirilmesinin gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Sürecin sonunda 2021 yılında İstanbul'da gerçekleştirilen 8. Türk Konseyi Zirvesi'nde, konseyin ismi ve yapısı değiştirilerek "Türk Devletleri Teşkilatı" olarak tüm dünyaya ilan edilmiştir. Böylece Türk Dünyası'nın entegrasyon sürecinde yepyeni bir sayfa açılmıştır.

Zbigniew Brezinski tarafından ortaya atılan Satranç Tahtası Teorisine göre dünya satranç tahtasına benzetilir ve en önemli oyun alanı Avrasya'dır. Burada en baş oyuncu ABD'nin yanında beş jeopolitik ve beşte mihver devlet yer almaktadır. Beş jeopolitik devlet; Hindistan, Almanya, Rusya, Çin ve Fransa; beş mihver devlet ise, Azerbaycan, Güney Kore, İran, Ukrayna ve Türkiye'dir (Brzezinski, 2005). Yine Rus Yazar Aleksandr Dugin tarafından SSCB'nin dağılmasından sonra oluşan güç boşluğunun ABD'nin başını çektiği Batı Bloğu tarafından doldurulacağı iddia edilmiştir. Türkiye'de bu blok içinde değerlendirilip, Türkistan ile ırksal bağlarından dolayı tehlikeli görmüştür. Hatta yine Dugin tarafından Türkiye'ye karşı Moskova-Erivan-Tahran ekseninin kurulmasının önemi belirtilmiştir (Dugin, 2005). Dugin'in korktuğu gibi olmuş, Türkiye ile Türk Devletleri entegrasyonu tüm Türk Devletleri'ni içine alacak şekilde başarılı bir şekilde gelişmiştir. Türkiye ile Türk Dünyası arasında Ermenistan ve İran ile oluşturulmak istenen tampon bölge de Karabağ Zaferi sonrasında oluşturulan Zengizor

Koridoru ile delinmiştir. Ancak bu birliktelik O'nun düşündüğü gibi ABD/AB merkezli olmamış, Türk Dünyası kendileri bağımsız bir güç oluşturma yoluna gitmiş ve Türk Devletleri'nin bu entegrasyonu Avrasya'da güç dengesini değiştirmiştir. Bugün Avrasya güç denkleminde baktığımızda Türk Devletleri Teşkilatı'nın bölgede ABD, AB, Rusya, Çin gibi büyük küresel güçlerin yanında yeni bir güç merkezi olarak yer aldığı ve her geçen gün gücünü arttırarak nüfuzunu geliştirdiğini görmekteyiz.

2.GELİŞME

14 Temmuz 1789 'da krala karşı halkın burjuvazinin desteği ile ayaklanmasıyla gerçekleşen Fransız İhtilali ve 28 Ağustos 1789'da kabul edilen "İnsan ve Vatandaş Hakları Demeci" ile egemenliğin temelini millet iradesi olduğu kabul ediliyordu (Armaoğlu, 1997). Fransız ihtilali ile özgürlük, cumhuriyet, her milletin kaderini kendi tayin etme hakkı gibi fikirler başta Fransa içinde kalsa da daha sonra tüm Avrupa'da yayıldı. Özellikle Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, Osmanlı İmparatorluğu gibi çok uluslu imparatorlukları derinden etkiledi.

Osmanlı Devleti'nde milliyetçilik fikirlerinin en yoğun olduğu 1871 sonrası bir dönemde, bu düşünceden Türklerde etkilenmiş buna bağlı olarak "Türk Milliyetçiliği" kavramı ortaya çıkmıştı. Jön Türk hareketi ile vücut bulan "Türk Milliyetçiliği" fikri devlet erkanında ön plana çıkmaya başlamıştır (Berkcan, 2023). Türkçülük, 1912 yılında İstanbul'da kurulan Türk Ocağı ile kendine münhasır bir cemiyet haline gelmiştir.

Kırimli mütefekkir İsmail Gaspıralı Türk Birliğine dile getiren ilk düşünürlerdendi. O'nun meşhur "dilde, fikirde, işte birlik" ifadesi, dünya üzerindeki bütün Türklerin tek vücut hâline gelmesidir. Gaspıralı, dünyadaki Türklere ayrı birer milletmiş gibi "Azerî, Başkurt, Kazak, Kırgız, Özbek Tatar, Türkmen, Yakut... vb." adlar verilmesinin yanlış olduğu, bunun Türk milletini bölüp parçalama oyununun ilk perdesi olduğunu; oyunun ikinci perdesinde de Türk milletinin yok edilmesinin sahneleneceğini genç yaşlarında fark etmiş ve bu oyuna karşı neler yapılacağı hususunda çalışmalar yapmıştır (Toker, 2004).

1985'te iktidara gelen Mihail Gorbaçov, 1986'da Perestroyka ve Glasnost politikalarını ilan etmiştir. Sovyetler Birliği'ni düşüğü çıkmazdan kurtarmak için geliştirilen bu politikalar beklenmedik sonuçlar doğurdu ve çöküşü durdurmak yerine hızlandırdı (Onay Y. 2008). Türk Cumhuriyetleri bu ortamdan istifade ederek 1990'da egemenliklerini ilan etseler de tam bağımsızlıklarını başarısız Ağustos 1991 Darbe Girişimi'nin yarattığı kaos ortamını değerlendirerek gerçekleştireceklerdi. Böylece 30 Ağustos 1991'de Azerbaycan, 31 Ağustos 1991'de Kırgızistan, 1 Eylül'de Özbekistan, 27 Ekim 1991'de Türkmenistan, 16 Aralık 1991'de Kazakistan bağımsızlıklarını ilan ettiler. 1991 yılı adeta Türk Cumhuriyetleri'nin bağımsızlık yılı haline gelmişti (Artam, 1993).

Türk Cumhuriyetleri bağımsızlıklarını ilan ettiğinde Türkiye'nin başında Cumhurbaşkanı Turgut Özal vardı. Özal böylesi tarihi bir fırsatı asla kaçırmak istemedi ve Türk Devletleri'ni hemen tanıdı ve orada temsilcilikler açtı. Türk Devletleri'nin Devlet Başkanları ile ilk zirve O'nun yoğun çabaları neticesinde 20-21 Ekim 1992'de Ankara'da gerçekleştirildi. Kurulan ilk ilişkiler, inşa edilen birliktelik ve güven duygusu iş birliğini yıllar içinde geliştirerek 2021 yılında bağımsızlıklarının otuzuncu yıl dönümünde Türk Devletleri Teşkilatı'na taşıdı.

Bu zirvenin ardından Özal 4-15 Nisan 1993 tarihinde sırasıyla Özbekistan, Kırgızistan, Kazakistan, Türkmenistan ve Azerbaycan'ın alan büyük Türkistan Ziyaretini gerçekleştirdi. Türk Devletleri'nin birliği için önemli çıktılar olacak olan bu ziyaretin hemen ardından ne trajiktir ki Özal 17 Nisan 1993'te geçirdiği kalp krizi sonrası vefat etti. Özal sonrası 90'lı yılların terör, siyasi istikrarsızlık ortamı ve ekonomik kriz sürecinde Türk Devletleri ile ilişkiler zirve toplantılarıyla devam ettirilse de bir ilerleme sağlanamadı. Bu dönemde gerçekleştirilen zirveler;

TÜRK DİLİ KONUŞAN DEVLET BAŞKANLARI ZİRVELERİ			
NO	KATILIMCILAR	TARİH	YER
1. ZİRVE	Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan (Devlet Başkanları Düzeyinde)	30-31 Ekim 1992	Ankara, Türkiye
2. ZİRVE	Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan (Devlet Başkanları Düzeyinde)	18-19 Ekim 1994	İstanbul, Türkiye
3. ZİRVE	Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan (Devlet Başkanları Düzeyinde)	27-29 Ağustos 1995	Bişkek, Kırgızistan
4. ZİRVE	Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan (Devlet Başkanları Düzeyinde)	21 Ekim 1996	Taşkent, Özbekistan
5. ZİRVE	Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan (Devlet Başkanları Düzeyinde)	9 Haziran 1998	Astana, Kazakistan
6. ZİRVE	Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, (Devlet Başkanları Düzeyinde) ; Özbekistan, Türkmenistan (Meclis Başkanı Düzeyinde)	8 Nisan 2000	Bakü, Azerbaycan
7. ZİRVE	Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Türkmenistan (Devlet Başkanları Düzeyinde); Özbekistan (Meclis Başkanı Düzeyinde)	26-27 Nisan 2001	İstanbul, Türkiye
8. ZİRVE	Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan (Devlet Başkanları Düzeyinde) ; Türkmenistan (Büyükelçi Düzeyinde)	17 Kasım 2006	Antalya, Türkiye
9. ZİRVE	Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan (Devlet Başkanları Düzeyinde) ; Türkmenistan (Cumhurbaşkanı Yardımcısı Düzeyinde)	2-3 Ekim 2009	Nahçıvan, Azerbaycan
10. ZİRVE	Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Türkmenistan (Devlet Başkanları Düzeyinde)	15-16 Eylül 2010	İstanbul, Türkiye

Tablo 2.1: Türk Dili Konuşan Ülkeler Devlet Başkanları Zirveleri
Türk Devletleri ile ilişkiler 2001 – 2006 döneminde neredeyse durmuş bu 5,5 yıllık dönemde hiç zirve gerçekleştirilememişti. Ancak 2006'daki Antalya Zirvesi'nden sonra ilişkiler bir

sıçrama dönemine girdi. Bu zirvenin ardından yapılan Dokuzuncu Zirve (Nahçıvan Zirvesi)'de çok önemli bir karar alındı, Türk Devletleri İş Birliği Konseyi kısa adıyla Türk Konseyi (Türk Keneşi)'ni kuran anlaşma "Nahçıvan Anlaşması" imzalandı. Nahçıvan Anlaşması'nı imzalayıp, Türk Konseyi'ni kuran ülkeler Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan ve Türkiye'dir. Konseyin kuruluşu ile ilişkiler bir kuruluş üstünde, sağlam bir zemine oturulması açısından son derece önemlidir.

TÜRK KONSEYİ ZİRVELERİ			
NO	TEMASI	TARİH	YER
1. Zirve	Ekonomik ve Ticari İşbirliği	20-21 Ekim 2011	Almatı, Kazakistan
2. Zirve	Eğitim, Bilim ve Kültürel İşbirliği	22-23 Ağustos 2012	Bişkek, Kırgızistan
3. Zirve	Ulaştırma	15-16 Ağustos 2013	Gebele, Azerbaycan
4. Zirve	Turizm	4-5 Haziran 2014	Bodrum, Türkiye
5. Zirve	Medya ve Enformasyon Teknolojileri	11 Eylül 2015	Astana, Kazakistan
6. Zirve	Gençlik ve Spor	3 Eylül 2018	Çolpon Ata, Kırgızistan
7. Zirve	KOBİ'lerin Desteklenmesi	15 Ekim 2019	Bakü, Azerbaycan
1. Olağanüstü Zirve	Covid-19 Salgınıyla Mücadelede Dayanışma ve İşbirliği	10 Nisan 2020	Çevirimiçi
Gayriresmi Zirve	Türkistan: Türk Dünyasının Manevi Başkentlerinden Biri	31 Mart 2021	Çevirimiçi
8. Zirve	Dijital Çağda Yeşil Teknolojiler ve Akıllı Şehirler	12 Kasım 2021	İstanbul, Türkiye

Tablo 2.2: Türk Konseyi Zirveleri

Konsey; ilişkileri, birlikteliği daha da arttırdı ve bir cazibe merkezi haline geldi. Bu durum konseye dahil olmayan diğer Türk Devletleri'ni de etkiledi. Böylece ilk genişleme 2018 yılında Çolpan Ata (Kırgızistan)'da gerçekleştirilen Altıncı Zirve'de Macaristan'ın katılımı ile gerçekleşti. Macaristan'ın gözlemci üye olarak konseye katılımı çok kritik bir öneme sahipti. Nitekim Macaristan Avrupa Kıtası'nda yer alan Avrupa Birliği üyesi ve Vişegrad Üyesi bir ülkediydi. Bu ülkenin konseye katılması Macaristan'ın yıllardır dile getirdiği Hunların soyundan olmasının bir somut göstergesi oluyor hem de konseyi bir Asya birlikteliğinden Orta Avrupa'ya çekerek bir Avrasya etki alanına taşıyordu. Macar lideri Victor Orban'ın çok önemli gayretleri, hususi çabaları olan bu üyeliğin ortaya çıkardığı sinerji diğer üyelikleri de araladı. Özellikle Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın büyük gayretleri, çabaları ile Özbekistan'ın yeni lideri Şevket Mirziyoyev 30 Nisan 2018'de Cumhurbaşkanı Erdoğan ile yaptığı basın toplantısında Özbekistan'ın konseye katılacağını ifade etti (Web 1, 2018). Özbekistan bir sonraki zirvede Türk Konseyi'ne tam üye olarak katıldı. Özbekistan sahip olduğu büyük nüfus, tarihten gelen birikimi ile konseyde yer alması Türk Dünyası'nın bütünleşmesi için çok büyük bir adım oldu.

Özbekistan'ın üyeliği ile Türk Dünyası'nda gözler Türkmenistan'a çevrilmişti. Türkmenistan konseyin toplantılarına katılıyor ancak üye olmaktan çekiniyordu. Bunda hiç şüphesiz kendisinin özel durumu olan Tarafsızlık politikası vardı. Türkmenistan, 12 Aralık 1995'te, BM

Genel Kurulunda 185 ülkenin desteğini alarak kendi isteğiyle Daimî Tarafsız Ülke ilan edilmişti (Web 2, 2023). Ancak yeni Türkmen lideri ile bu tarafsız politikaları biraz daha gevşetilmiş ve Türkmenistan 2020 yılında Dünya Ticaret Örgütü'nde (DTÖ) (Web 3, 2020), 2021 yılında ise Asya'da Etkileşim ve Güven Artırıcı Önlemler Konferansı'nda (AİGK) (Web 4, 2021) gözlemci statüsü olarak, örgütlere üyelik konusunda daha cesur davranmaktadır. Nihayet Kasım 2021'de gerçekleştirilen Sekizinci Türk Konseyi zirvesine Türkmenistan gözlemci üye olarak katılmıştı. Bu gözlemci üyelik ile ihtilaflı olan KKTC haricinde tüm bağımsız Türk Devletleri birliğe katılmış oldu. Türkmenistan gözlemci üyeliği de kısa bir süre sonra tam üyeliğe de dönmesi beklenmektedir. Türkmen liderinin 2022'de Türkiye ziyareti sırasında basın toplantısı esnasında Erdoğan bu isteklerini açık bir şekilde Türkmen liderine belirtmiştir (Web 5, 2023). Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti BM tarafından tanınmamakta, AB tarafından da Güney Kıbrıs Rum Yönetimi adanın tek devleti olarak kabul edilmektedir. Bu sebeple bağımsızlığı birçok ülke tarafından tanınmamaktadır. Bu yüzden KKTC'nin Konseye katılması uzun süre beklemiş, bu konuda cesur bir adım atılamamıştı. Ancak Rum tarafında bir şok etkisi yapacak bir gelişme 2022 yılında yaşandı. Türk Devletleri Teşkilatı'nın Semerkant'ta gerçekleştirilen Dokuzuncu Zirvesi'nde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ne gözlemci üyelik verilme kararı alındı (Web 6, 2022). KKTC'nin üyelik alması Avrupa ve Rum Basınında geniş yankı buldu (Web7, 2022). KKTC'nin katılımı ile tüm bağımsız Türk Devletleri'nin TDT'da yer alması sağlanmış oldu.

TEŞKİLATA TAM ÜYE ÜLKELER						
ADI	BAŞKENTİ	DEVLET BAŞKANI	YÜZ ÖLÇÜMÜ	NÜFUSU	PARA BİRİMİ	ÜYELİK TARİHİ
AZERBAYCAN	Bakü	İlham Aliyev	86.600 km ²	10.198.640	Manat	Kurucu Üye
KAZAKİSTAN	Astana	Kasım Comert Tokayev	2.724.900 km ²	18.633.479	Tenge	Kurucu Üye
KIRGIZİSTAN	Bişkek	Sadık Caparov	199.900 km ²	6.691.800	Kırgız Somu	Kurucu Üye
TÜRKİYE	Ankara	Recep Tayyip Erdoğan	783.562 km ²	85.279.553	Türk Lirası	Kurucu Üye
ÖZBEKİSTAN	Taşkent	Şevket Mirziyoyev	447.400 km ²	34.915.100	Som	15 Ekim 2019
TEŞKİLATA GÖZLEMÇİ ÜYE ÜLKELER						
ADI	BAŞKENTİ	DEVLET BAŞKANI	YÜZ ÖLÇÜMÜ	NÜFUSU	PARA BİRİMİ	ÜYELİK TARİHİ
MACARİSTAN	Budapeşte	Victor Orban	93.028 km ²	9.800.000	Macar Forinti	3 Eylül 2018
TÜRKMENİSTAN	Aşgabat	Serdar Berdimuhammedov	488.100 km ²	7.000.000	Manat	12 Kasım 2021
KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ	Lefkoşa	Ersin Tatar	3.242 km ²	390.745	Türk Lirası	11 Kasım 2022

Tablo 2.3: Türk Devletleri Teşkilatı'nın Tam ve Gözlemci Üye Ülkeleri (Cumhurbaşkanlığı, 2023).2020'de Karabağ'da gerçekleştirilen Azerbaycan – Ermenistan Savaşı (44 Gün Savaşı)

Azerbaycan'ın büyük bir zaferi ile sonuçlandı. Azerbaycan yıllar sonra topraklarını Ermeni işgalinden kurtardı. Bu zaferde Türkiye'nin Azerbaycan'a sağladığı büyük destek ve Türk Konseyi'nin ve Türk Devletleri'nin Azerbaycan'ın yanında yer alması oldukça önemliydi. Bu zaferle sadece Karabağ işgalinden kurtulmuş olmadı Türk Dünyası'nın kendine ve Türkiye'ye olan güvenleri perçinlenmiş oldu. Dahası zafer sonrasında elde edilen Zengezor Koridoru ile Türkiye ile Türk Dünyası Gürcistan, İran olmadan doğrudan bağlantı sağlandı.

Harita 2.1: Zengezur Koridoru (Web 8, 2021)

2021 İstanbul Zirvesi'nde kabul edilen 2040 Vizyon Belgesi ile Türk Devletleri Entegrasyon için büyük hedefler belirlemiştir. Bu hedeflerin gerçekleştirilmesi ile Türk Dünyası'nın bütünleşmesi büyük ilerleme kat edecektir.

Resim 2.1: Türk Devletler Teşkilatına Üye Ülkeler (Web 9, 2022).

8. SONUÇ

1991'in sonunda SSCB'nin dağılma sürecinde birer birer bağımsızlıklarını kazanan Türk Devletleri'ni ilk tanıyan ülke Türkiye Cumhuriyeti olmuş ve yeni bağımsızlıklarını kazanan bu ülkelerle soydaşlıktan gelen bağlarını ekonomik-siyasi-kültürel gibi birçok alanda iş birliklerine dönüştürmüştür. Dönemin Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın girişimleriyle 1992 yılında başlayan Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Zirvesi yıllar içinde bazen sıklığı azalsa, önemi düşse, alternatiflerle karşılaşsa da 2010 yılına kadar on zirve gerçekleştirilmiştir. 2006'dan sonra artan ivme ile bu zirvelerin kurumsal bir yapıya dönüştürülmesi sağlanmış ve 2009 yılında imzalanan Naçıvan Anlaşması ile Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi (Türk Keneşi) kurulmuştur.

Kazakistan'ın kurucu Devlet Başkanı Nursultan Nazarbayev tüm zirvelere katılan tek devlet başkanı olarak bu birlikteliğe çok önem vermiş ve konsey olmak üzere birçok kurumun kurulmasının fikir babalığını yapmıştır. Tüm bu katkılardan ötürü kendisine 25 Mayıs 2019'da

Recep Tayyip Erdoğan'ın teklifi diğer devlet başkanlarının desteğiyle Türk Konseyi Onursal Başkanlığı tevdi edilmiştir (Web 10, 2019).

Bu kurumsal yapının tesisi ilişkileri daha da hızlandırmış ve Türkiye-Azerbaycan-Kırgızistan ve Kazakistan ile başlayan süreç 2018 yılında Macaristan'ın gözlemci üye olarak katılması ile genişleme sürecini başlatmış 2019 yılında Özbekistan'ın tam üye, 2021 yılında Türkmenistan'ın gözlemci üye ve 2022 yılında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin gözlemci üye olarak katılmasıyla devam etmiştir. KKTC'nin de konseye üye olması ile tüm Türk Devletleri'nin üyeliği sağlanmıştır. Şimdi sıra ikinci aşamada diğer ülkelerden, bağımsız olmayan Türk Cumhuriyetleri'nden üyelik alınacak mı, yoksa teşkilat bu şekilde mi gidecek sorusu karşımıza çıkmaktadır. Özellikle Ukrayna gibi bazı ülkelerin üye olmak istediğini biliyoruz. Konsey bu konuda yeni konseptini nasıl hazırlayacağı konseyin geleceği için kritiktir. Kovid-19 salgını döneminde ülkelerin içine kapandığı, hiçbir ülkenin/birliği diğerine destek olmadığı süreçte Türk Konseyi ülkelerinin birbirlerine olan destekleri aralarındaki güveni bir kat daha arttırmıştır. Yine 2020 yılında Azerbaycan'ın Ermenistan tarafından işgal edilen Dağlık Karabağ ve etrafındaki yedi reyonun kurtarılmasında Türkiye ile olan iş birliği, Türk Konseyi, Türk Devletleri'nin desteği ve bu birlikteliğin getirdiği zafer dikkatle izlenmiştir. Bölgedeki bu iş birliğinin önemi herkesçe not edilmiştir.

Siyaset Bilimi profesörü ve Fransız Orta Asya Araştırmaları Enstitüsü'nün eski direktörü Bayram Balcı, "Bir Türk topluluğu yaratma hayalinin başlangıcından bu yana Rusya'nın ağırlığı ve etkisi buna engel teşkil etti" diyerek Rusya faktörünün önemini belirtmektedir (Web 11, 2022). SSCB'nin dağılması ve sonrasında yaşanan süreçler adım adım Rus etkisinin kırarken Türk Devletleri'nin bütünleşmesi sürecini ise hızlandırmıştır. Özellikle Rusya'nın 2008 Gürcistan, 2014 Kırım, 2020 Ukrayna müdahaleleri Orta Asya Türk Devletleri tarafından endişe ile takip edilmiştir. Bu ülkeler Rusya'ya karşı güç dengeleme ihtiyacını duyarken, Ukrayna savaşında Rusya'nın zafer kazanamaması ve 2020'de Rusya desteğinde Ermenistan'a karşı alınan zafer Rusya'nın gücünün eskisi kadar olmadığını gözler önüne sermektedir. Tüm bunlarda üye ülkeler tarafından takip edilmiş ve birlik içindeki entegrasyonu hızlandırmaya, derinleştirmeye yöneltmiştir.

Türkiye'nin 2002 Genel Seçimleri ile başlayan, Recep Tayyip Erdoğan liderliğinde elde ettiği siyasi istikrar, ekonomik ve askeri kalkınma onu bölgede güvenilir bir güç haline getirmiştir. Bu güven diğer Türk Devletleri'ni Rusya karşısında cesur adımlar atmasında önemli olmuştur. Özellikle Türk Askeri Kapasitesinin Kuzey Irak, Suriye, Libya ve en son olarak Karabağ'daki başarıları Türkiye'ye olan güveni arttırmıştır. Ayrıca Erdoğan'ın bu birliği çok önem vermesi Macaristan, Özbekistan, Türkmenistan ve Kıbrıs'ın üyelikleri için sarfettiği özel, hummalı çalışmaları birliğin genişlemesinde, güçlenmesinde kritik önem oynamıştır. İstanbul Fatih'teki tarihi Arif Paşa Konağı'nı Türk Devletleri Teşkilatı'na tahsis etmesi de bu teşkilata verdiği önemin ayrı bir göstergesidir. Tüm bu katkılar O'nu Nazarbayev'den sonra Türk Konseyi Onursal Başkanı olarak tevdi edilecek isim olarak öne çıkarmaktadır.

Tüm bu yaşananlar bölgesel entegrasyonun gelişmesine katkı sağlamış ve Türk Devletler Teşkilatı'nın kurulmasında itici rol oynamıştır. 2021 yılında ilan edilen Türk Devletleri Teşkilatı nihayete ulaşmış bir oluşumu değil, büyük bir birlikteliğin başlangıcı olarak karşımızda durmaktadır. Nitekim ülkelerin 2040 vizyon belgesi ile bizlere bazı ipuçları veren bu birliktelik gelecek yıllarda bölgesinde ve dünyada daha etkin olacak, diğer örgütler ve devletler tarafından da hak ettiği saygınlığı görecektir.

KAYNAKÇA

- Akmaz A. (2014), "Rus Yayılmacılığının Sistemleşme Süreci", B.Ü. İslami İlimler Fakültesi Dergisi, 1 (2), 29-44.
- Armaoğlu F. (1997), "19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914)", Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara
- Artam A. (1993), Türk Cumhuriyetlerinin Sosyo-Ekonomik Analizleri ve Türkiye İlişkileri, Sabri Artam Vakfı Yayınları, İstanbul
- Brezezinski Z. (2005), "Büyük Satranç Tahtası", İnkılap Kitabevi, İstanbul.
- Cumhurbaşkanlığı, (2023), "21. Yüzyılın Parlayan Yıldızı: Türk Devletleri Teşkilatı", Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- Kocatepe Ö.F. (2022), "Türk Devletleri Teşkilatı Politik ve Askeri İş Birliği", Nobel Yayıncılık, Ankara.
- Berkcan O. (2023), Fransız İhtilali'nin Osmanlı Siyasal ve Düşünsel Hayatı Üzerine Etkileri, Bartın Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 8 (1), 151-159.
- Toker, M. (2004). "İsmail Gaspıralı ve 'Dilde Birlik' Fikri Üzerine", Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Sayı (16), 31-45
- Web 1, (2018), Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/ozbekistan-cumhurbaskani-mirziyoyev-turk-dili-konusan-ulkeler-isbirligi-konse yine-katilacagiz/1131701>, (Erişim Tarihi: 07/11/2023).
- Web 2, (2023), Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/turkmenistan-bagimsizliginin-32-yilini-kutluyor-/3001907>, (Erişim Tarihi: 16/02/2024).
- Web 3, (2020), World Trade Organization, https://www.wto.org/english/news_e/news20_e/acc_22jul20_e.htm, (Erişim Tarihi: 02/05/2024).
- Web 4, (2021), Ministry of Foreign Affairs of Turkmenistan, <https://www.mfa.gov.tm/en/news/2673>, (Erişim Tarihi: 02/05/2024).
- Web 5, (2023), Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/politika/cumhurbaskani-erdogan-turkmenistani-turk-devletleri-teskilatinda-tam-uye-olarak-gormek-isteriz/3033626>, (Erişim Tarihi: 17/02/2024).
- Web 6, (2022), Türk Devletleri Teşkilatı, https://turkicstates.org/tr/haberler/turk-devletleri-teskilati-dokuzuncu-zirvesi-semerkantta-gerceklestirildi_2678, (Erişim Tarihi: 14/01/2024)
- Web 7, (2022), Euronews, <https://tr.euronews.com/2022/11/14/ab-kuzey-kibrisa-turk-devletleri-teskilatinda-gozlemci-statusunun-verilmesini-elestirdi>, (Erişim Tarihi: 14/02/2023)
- Web 8, (2021) Anadolu Ajansı Zengezur Koridoru İnfografik, 31.05.2021, <https://www.aa.com.tr/tr/info/infografik/23375>, (Erişim Tarihi: 14/02/2023)
- Web 9, (2022), TRT Haber, <https://www.trthaber.com/haber/gundem/konse yden-turk-birligine-tdt-liderleri-semerkantta-722307.html>, (Erişim Tarihi: 10/01/2024).
- Web 10, (2019), Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/turkiyenin-onerisi-ile-nazarbayev-turk-konse yinin-omur-boyu-onursal-baskani-oldu/1488502>, (Erişim Tarihi: 15/02/2024).
- Web 11, (2022), Kazakistan'dan Türkçe Bakış, <https://www.kazakistan.kz/rusya-orta-asyada-etkinligini-turkiyeye-mi-kaptirdi/>, (Erişim Tarihi: 12/01/2024).

ÇOCUK HİKÂYE KİTAPLARINDA DOĞA VE BİLEŞENLERİ

Doç. Dr. Raziye PEKŞEN AKÇA (ORCID:0000-0003-1989-8212)

Kayseri University, Vocational School Develi Hüseyin Şahin, Department of Child
Development, Kayseri-Türkiye
Email:rpeksenakca@kayseri.edu.tr

Özet

Doğa eğitimi konusunda artan ilgi, çevre eğitiminin gerekliliği, iklim değişikliği, kaynakların korunması, küresel sorunlar ve sorumlu eylemliliği öğretme telaşı dışında doğa ile doğrudan bütüncül bir ilişki içerisinde olma, doğayı deneyimleme, bu deneyimlerden yola çıkarak öğrenme çocuğun gelişimi için son derece önemlidir. Çocuklar doğası gereği meraklıdır ve bu merak içinde yaşadığı ekosistemdeki jeolojik oluşumları, hayvanları, bitkileri yakından tanıma, fiziksel ve duygusal olarak onlarla bağ kurma, araştırma, keşfetme, uygulanabilir ve sürdürülebilir adımlar atabilmesi noktasında bilgi ve beceriler edinmesine de olanak sağlar. Yaşamın erken döneminden başlayarak bu yönde bir sürecin parçası olmak, deneyimleme fırsatı yakaladığı olayları hikâye, öykü vb. görsel ve işitsel olarak desteklemek doğadaki temel ilişkiler hakkında bilgi sahibi olmanın yanında farklı konulara ilişkin de kazanımlar elde etmesi beklenir. Bu gerekçeler ışığında 20 hikâye kitabı inceleme formuna göre biçim, tema, metinsel özellik, doğa ve bileşenlerinin işleniş şekli dikkate alınarak MAXQDA-12 programına değerlendirilmiştir. Kitaplarda en çok doğa, ekosistem, mevsimler, hayvanların ve bitkilerin doğaya verdiği değer ön planda yer almaktadır. Kitapların yazım dilinin çocuk gelişimi açısından anlaşılır ve yalın olduğu, hikâyelerin dönüşünün dikkat çekici ve öğretici olduğu ifade edilebilir.

Anahtar Kelimeler: Doğa, Doğa Eğitimi, Hikâye Kitapları

NATURE AND ITS COMPONENTS IN CHILDREN'S STORY BOOKS

Abstract

Apart from the increasing interest in nature education, the necessity of environmental education, climate change, conservation of resources, global problems and the rush to teach responsible action, being in a direct holistic relationship with nature, experiencing nature, and learning from these experiences are extremely important for the development of the child. Children are curious by nature, and this curiosity allows them to get to know the geological formations, animals and plants in the ecosystem they live in, to connect with them physically and emotionally, to research, to explore, and to acquire knowledge and skills to take practical and sustainable steps. Being a part of a process in this direction starting from the early period of life, supporting the events that they have the opportunity to experience with stories, stories, etc. visually and audibly is expected to gain knowledge about the basic relationships in nature as well as gains on different topics. In the light of these reasons, 20 story books were evaluated according to the MAXQDA-12 programme by taking into account the form, theme, textual features, nature and its components according to the review form. In the books, nature, ecosystem, seasons, the value of animals and plants to nature are at the forefront. It can be stated that the writing language of the books is comprehensible and simple in terms of child development, and the freezing of the stories is remarkable and instructive.

Keywords: Nature, Nature Education, Story Books

GİRİŞ

Günümüzde küresel çapta doğaya yönelik ilgi artmakla (Yağmur& Aytan, 2019) birlikte doğa, çocuk için de farklı permütasyonların içinde yer aldığı farklı deneyimler için önemli bir kaynaktır. Çocuk doğayı hem eğlence alanı hem de keşif alanı olarak görür. Çocuğun bu ilgisi çocuğu hedef alan çocuk edebiyatının da konusu haline getirir. Böylece çocuğa doğayı sevdirmek, farkındalık geliştirmek, çevre bilinci kazandırmak için hikâyelerden yararlanarak kavramların somut hale getirilmesi ve çocuğa ulaşılmasını da kolaylaştırabiliriz. Çocuk hikâyelerine yansıyan doğa, çoğunlukla kişileştirilerek veya çevre eğitimi kapsamında ele alınır. Kahramanlar çocuğun özdeşim kuracağı insan davranışları ile donatılarak çocuğa sunulur (Yağmur&Aytan,2018). Dahası okuduğunu/okunanı anlama, uzun vadede akademik başarı için kritik öneme sahiptir. Yaşamın erken dönemlerinde ortaya çıkan dil yeteneklerine bağlıdır. Her şey yolunda gittiğinde, bu erken dil deneyimleri, okul çağındaki çocuklar için ilerleyen yaşlarda etkili bir okuma ve anlama alt yapısı da sağlar (Dickinson,2012)

İlaveten okuma çocukların yaşamında bilişsel gelişim, akademik başarı, eleştirel düşünme ve problem çözme becerilerinin geliştirilmesi açısından büyük etkilere sahiptir (Kao, Tsai, Lui ve Yang, 2016). Bu yüzden çocukların okuryazarlık becerilerini geliştirmek, zenginleştirmek, sözcük dağarcığını arttırmak ve yalnız okuyabilmeleri için erken yaşlardan itibaren okumaya teşvik edilmesi oldukça elzemdir. Hikâye kitapları, resimli kitaplar çocukları okumaya motive etmesinin yanında; düşünme, açıklama, anlama ve hatırlama gibi bilişsel alanlarda da çocuğu desteklemesi adına gereklidir (Danaei vd., 2020). Bu yüzden çocuğun yaş ve gelişim düzeyine uygun hikâye kitaplarının seçilmesi gerekmektedir. Ebeveynler başta olmak üzere çocuk bakımından sorumlu kök ata, eğitimci, bakıcı vb. çocuk için uygun, nitelikli eserleri seçmesi önemlidir. Bu durumun yol açtığı etkileri ortadan kaldırmak adına her türde hikâye kitaplarının (Ertem, 2011) çocuğa sunulması (etkileşimli hikâye kitapları, multimedya tabanlı vb.) ancak bununla birlikte içerik, biçim, çocuk gelişimi açısından uygunluğunu konusunda gerekli hassasiyetin gösterilmesi de gerekmektedir (Danaei vb., 2020; Pekşen Akça, 2022).

Bu gerekçeler ışığında 20 hikâye kitabı inceleme formuna göre biçim, tema, metinsel özellik, doğa ve bileşenlerinin işleniş şekli dikkate alınarak MAXQDA-12 programına değerlendirilmiştir.

Yöntem

Bu araştırmanın amacı çocuk hikâye kitaplarından doğa ve bileşenlerini ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Tesadüfi örnekleme yöntemi ile seçilen hikâye kitaplarında doğa ve bileşenlerinin yer aldığı (bitki, hayvan vb.) bir ya da birden fazla unsurun yer alması, 5-6 yaş grubu çocuklar için yazılması gibi bazı ölçütler de dikkate alınmıştır. Bu amaç doğrultusunda aşağıda yer alan sorulara yanıt aranmıştır;

- ✓ Çocuk hikâye kitaplarının kapaklarında yer alan doğa ve bileşenleri nelerdir?
- ✓ Çocuk hikâye kitaplarının yazım dili, içeriği vb. çocuk gelişimi açısından uygun mudur?

Çalışmada doküman analizi tekniği kullanılmıştır. Doküman analizi, yazılı belgelerin içeriklerini titizlikle ve sistematik olarak analiz etmek için kullanılan bir nitel analiz yöntemidir (Kıral, 2020). Elde edilen veriler MAXQDA-12 programına değerlendirilmiştir. Aşağıda hikâye kitabının adı, yazarı ve yayın evi vb. başlıkların yer aldığı bir tablo verilmiştir.

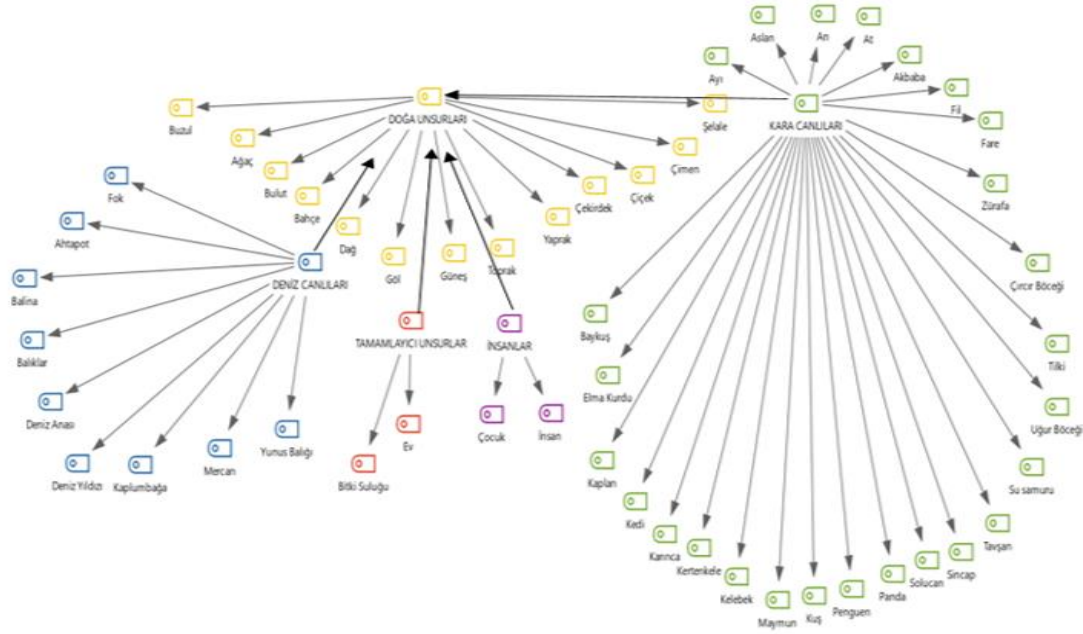
12 th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES & HUMANITIES
June 01-02,2024 / Kyrenia, Turkish Republic of Northern Cyprus

	Adı	Yazan	Resimleyen	Yayın Evi	Yaş Grubu	Sayfa Sayısı	Konu
1	Yapraklar	Carol LAWRENCE	Francesco ZITO	Kültür Yayın Evi	5-6 Yaş	24	Yaprakların ekosistemdeki yeri ve mevsim farkındalığını
2	Mavinin Sıfır Atık Günlüğü	Nazlı Toraman Aydın	Dilara Kavakhoğlu	Turmepa Mavi	5-6 Yaş	14	Doğa da oluşacak sorunlar için alınacak önlemler
3	Çekirdek	MEB	MEB		5-6 Yaş	24	Çekirdeğin oluşum aşaması ve insanlığa katkısı
4	Arılar Ve Çiçekler	Nalan AKTAŞ SÖNMEZ	Yücel KAYA	Çilek Yayınları	5-6 Yaş	14	Ekosistem
5	Okyanus	M. Sacide Kafalı	Asif Rahimoğlu	Kültür	5-6 Yaş	12	Okyanusta yaşayan canlıların önemi
6	Çiçekler Ve Hamdi Dede	Nalan AKTAŞ SÖNMEZ	F. ZEHRRA BAYRAK	Çilek Yayınları	5-6 Yaş	16	Sevgi-şefkatin doğaya yansımaları
7	Işık Saklanabilir Mi?	Havva SELVİ TUTUŞ	Gamze YAPICI	Meb	5-6 Yaş	16	Hayvanlar ve doğa ilişkisi
8	Doğanın Sesi	Deniz Şahin	Ali Ekber Balcı	Ema Çocuk	5-6 Yaş	16	Hayvanların doğaya verdiği değeri ve önemi
9	Davulcu Olmak İsteyen Elma Kurdu	Peter RİLEY	-	MEB	5-6 Yaş	28	Küçük bir hayvanın doğa ile ilgili olan hayalini gerçekleştirmesini
10	Bitkiler	Peter RİLEY	-	MEB	5-6 Yaş	28	Bitkilerin doğaya katkısı
11	Mis Gibi Orman	Meb	-	Meb	5-6 Yaş	20	Doğanın her yönüyle gerekli olmaması
12	Doğa Ve Sen	Nalan AKTAŞ SÖNMEZ	Feride KURTULMUŞ	Çilek Kitap	5-6 Yaş	16	Mevsimlerde yaşanan doğa olayları
13	Ara Bul	Meb	-	Meb	5-6 Yaş	16	Kutuplarda nesli tükenmekte olan canlılar
14	Köyde Sonbahar	Sue Tarsky	Melyem Aydın	Kültür Yayınları	5-6 Yaş	24	Sonbahar mevsiminde doğa da olan değişiklikler
15	Karıncanın Öğüdü	Hümevra Bektaş	Sevgi İçigen	Erdem Yayınları	5-6 Yaş	16	Karıncanın besin döngüsü
16	Müzenin Çiçek Bahçesi	Meb	-	Meb	5-6 Yaş	22	Çiçekler hakkında bilgi vermek
17	Soso'nun Kompost Kitabı	Sima Özkan	-	Redhouse Kidz	5-6 Yaş	32	Doğanın yenilenmesi ve geri dönüşüm
18	Fil Gezgin	Meb	-	Meb	5-6 Yaş	19	İklim değişikliğinin yol açtığı sorunlar
19	Yıldızlı Benekli Kelebekle Karşılaşma	Meb	-	Meb	5-6 Yaş	20	Ormanda yaşayan canlılar
20	En Yakın Arkadaşım Doğa	Wenda Shurety	Harriet Hobday	Türkiye İş Bankası	5-6 Yaş	32	Doğanın oyun arkadaşımız olması

Tablo 1: Doğa ve Bileşenlerinin Yer Aldığı Hikâye Kitaplarına İlişkin Bilgiler

Toplam 20 hikâye kitabına ilişkin bilgilerin yer aldığı Tablo 1 incelendiğinde; hikâye ve resimle arasında uyumlu olduğu, çocuk gelişimi açısından anlaşılır, yalın, kavramların somutlaştırıldığı söylenebilir. Doğanın insan yaşamı için önemi, canlıların değeri, ekosistem, iklim değişikliği ve mevsimlere de yer verilen hikâyelerde dahası insanoğlunun doğaya verdiği zarar, nesli tükenen canlılar, doğanın kendi sorunlarına ürettiği çözüm yolları gibi konulara da değinilmiştir. Aşağıda doğa ve bileşenlerinin yer aldığı dağılıma ait şemaya yer verilmiştir.

Şekil 1: Doğayı Konu Alan Hikâye Kitaplarında Yer Alan Doğa ve Bileşen Temasının Kod Dağılımı

Yukarıda Şekil 1’de görüldüğü üzere çalışma kapsamında incelenen hikâye kitaplarında yer alan Doğa ve bileşenlerine ilişkin toplam beş kodlama yapılmıştır. Bu ana kodlar Doğa Unsurları, Deniz Canlıları, Kara Canlıları, İnsanlar ve Tamamlayıcı unsurlar olarak belirlenmiş her birine ait alt kodlarda Tablo 2 ‘de frekanslarıyla verilmiştir.

Tablo 1: Doğa ve Bileşenlerinin Alt Kodlarına İlişkin Frekanslar

Kodlar	Frekanslar (f)
Doğa Unsurları	34
Bahçe	1
Ağaç	5
Bulut	2
Buzul	1
Dağ	2
Göl	1
Yaprak	7
Çekirdek	1
Çimen	6
Çiçek	7
Şelale	1
İnsanlar	7
Çocuk	5
Dede vb.	2
Tamamlayıcı Unsurlar	3
Ev	2
Bitki Suluğu	1
Deniz Canlıları	9
Fok	1
Ahtapot	1
Balina	1
Balıklar	1
Deniz Anası	1
Deniz Yıldızı	1
Kaplumbağa	1
Mercan	1
Yunus Balığı	1
Kara Canlıları	37
Ayı	1
Aslan	1
Arı	3
At	1
Akbaba	1
Fil	4
Fare	2
Zürafa	1
Çırcır Böceği	1
Tilki	1
Uğur Böceği	1
Su Samuru	1
Tavşan	1
Sincap	1
Solucan	1
Panda	1
Penguen	1
Kuş	4
Maymun	1
Kelebek	3
Kertenkele	1
Karınca	1
Kedi	1
Kaplan	1
Kurt (Elma)	1
Baykuş	1

Tablo 1’de yer alan Doğa ve Bileşenlerinin Alt Kodlarına İlişkin Frekanslar dağılımları incelendiğinde; doğa unsurlarında en çok yaprak ve çimene yer verildiği(7),deniz canlılarının her biri için frekans değerlerinin eşit olduğu (1), kara canlılarından en çok fil (4) ve kuşlara (4) yer

Kaynakça

- Danaei, D., Hamid, R., Jamali, B., Mansourian, Y, Rastegarpour,H.(2020). Comparing reading comprehension between children reading augmented reality and print storybooks *Computers & Education*, 153,103903.
- Dickinson, D. K., Griffith, J. A., Golinkoff, R. M., & Hirsh-Pasek, K. (2012). How reading books fosters language development around the world. *Child development research*, 2012(1), 602807
- Ertem, I.S.(2011). Understanding interactive CD-ROM storybooks and their functions in reading comprehension:a critical review. *International Journal of Progressive Education*. 7(1),28-44.
- Kao, G. Y.-M., Tsai, C., Liu, C.-Y., Yang, C.-H. (2016). The effects of high/low interactive electronic storybooks on elementary school students' reading motivation, story comprehension and chromatics concepts. *Computers & Education*, 100, 56-70.<https://doi.org/10.1016/j.compedu.2016.04.013>
- Kıral, B. (2020). Nitel bir veri analizi yöntemi olarak doküman analizi. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(15), 170-189.
- Pekşen Akça, R. (2022). Eğitimde Artırılmış Gerçeklik Teknolojisinin Kullanılması Bir Çocuk Bir Mucize Hikâye Kitabı Örneği. *Dijital İletişim Dergisi* 5 (8).14-24
- Pekşen Akça, R. (2024). Doğayla Öğrenen Çocukların Biyomimikri İle Desteklenmesi. *E-Sağlık Dergisi* 40-49
- Yağmur, S., & Aytan, T. (2019). Çocuk kitaplarında çocuk kahramanların etkileşimde bulunduğu doğa elemanları üzerine bir araştırma. *Çocuk Edebiyat ve Dil Eğitimi Dergisi*, 2(2), 143-159.
- Yağmur, S., & Aytan, T. (2018). Türk Çocuk Edebiyatında Doğa-Çocuk İlişkisi. *Electronic Turkish Studies*, 13(27).

ÇOCUK ÇİZİMLERİNE HASTANE VE DENEYİMLERİNİN YANSIMASI

Doç. Dr. Raziye PEKŞEN AKÇA (ORCID: 0000-0003-1989-8212)
Kayseri University, Vocational School Develi Hüseyin Şahin, Department of Child
Development,
Kayseri-Türkiye
Email: rpeksenakca@kayseri.edu.tr

Özet

Çocuklar kendi problemleri ya da kişilikleri hakkında bilgi vermek için değil resim yapmaktan hoşlandıkları için resim yaparlar. Ancak resimleri içtenlikli olduğundan, aynı zamanda kendileri hakkında da kimseye söylemedikleri duygularını, sevinçlerini, korkularını, ilgilerini açıklayacak ipuçları vererek resmi projektif bir yöntem olarak kullanırlar. Resim yaparken çocuk, anlatmak istediğini ifade edebilmek için içerik, stil, biçim, renk, çizgi ve kompozisyon gibi birçok bileşeni sentezleyerek düzenlemeler yapar. Çocuk sanatında renklerle belirli duygular arasında doğal bağlantı kurar ve seçilen renklerle duyguları arasında âdete bir köprü kurar. Bu gerekçeler ışığında erken çocukluk döneminde okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 40 (20 K, 20 E) çocuğun hastane ve deneyimlerinin çizimler yoluyla ortaya konulması amaçlanmıştır. Sonuç olarak kronik rahatsızlığı olan çocukların hastaneye dair detaycı çizimlere yer verdikleri, aşı, ilaç gibi itemlerin sıklıkla kullanıldığı, çocukların doktor-hemşire gibi hastane personeline yer verdiği çizimlerde kendi cinsiyetiyle özdeşim kurduğu, korku, endişe gibi duygularının çizimlere yansıtıldığı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Resim, Çocuk Çizimleri, Hastane deneyimleri

REFLECTION OF HOSPITAL AND EXPERIENCES IN CHILDREN'S DRAWINGS

Abstract

Children do not draw to give information about their own problems or personalities, but because they enjoy drawing. However, since their drawings are sincere, they also use drawing as a projective method by giving clues to explain their feelings, joys, fears and interests that they do not tell anyone about themselves. While painting, children make arrangements by synthesising many components such as content, style, form, colour, line and composition in order to express what they want to express. The child establishes a natural connection between colours and certain emotions in art and builds a bridge between the selected colours and emotions. In the light of these reasons, it was aimed to reveal the hospital and experiences of 40 (20 F, 20 M) children attending preschool education institutions in early childhood through drawings. As a result, it was observed that children with chronic illnesses made detailed drawings about the hospital, items such as vaccines and medicines were frequently used, children identified with their own gender in the drawings of hospital staff such as doctors and nurses, and their emotions such as fear and anxiety were reflected in the drawings.

Keywords: Drawing, Children's Drawings, Hospital experiences

GİRİŞ

Resim çocukların yapmaktan keyif aldığı, kendilerini daha rahat ifade ettiği, özgür bir şekilde renkleri kullandığı, istediği dokunuşları yaptığı, konumlandığı, çizgilere anlamlar yüklediği projektif bir yöntemdir (Pekşen Akça ve Baran, 2016; Pekşen Akça ve Aydoğdu, 2021; Pekşen Akça vd., 2023). Özellikle erken çocukluk döneminde çocukta var olan potansiyelin ortaya çıkarılıp en üst düzeye ulaşmasını sağlayan ve gelişim için kritik öneme sahip olan yıllar (Yıldız vd., 2016; Arslan, 2022) sözlü ve yazılı olarak açıklamadıkları karmaşık kavramların somutlaştırılarak ortaya konulması adına çizimler oldukça önemlidir.

Çocuk çizimleri; çocuğun iç dünyasında ve çevresinde gerçekleşen olaylar ve durumlardan ne kadar etkilendiği, nasıl etkilendiği, bunlar hakkında neler düşündüğü ve olup biteni nasıl algıladığı hakkında bilgi veren önemli verilerdir. Çünkü resim, çocuğun duygularının, düşüncelerinin ve algısal yetilerinin bir sonucu olarak ortaya çıkan ürünlerdir. Çocuğun resimleri aracılığıyla bir yandan bilişsel gelişimin takibi yapılırken öte yandan sosyal çevrenin çocuk üzerindeki etkilerinin ortaya konulması (Yu ve Nagai, 2020; Batı, 2012), yaşadığı çevre yaşantıları hakkında bilgiler sunmasına da olanak sağlar (Akman, 2014). Çocukların yaptığı çizimler, renkler, oran-orantı vb. pek çok özellikten yola çıkarak çocuğa dair çıkarımlar yapılabilir, bu yönüyle de onlarca yıldır araştırmacıların ilgisini de canlı tutmaktadır (Yu ve Nagai, 2020; Lambert, 2005).

Bu araştırmada çocukların çizimlerine yansıyan hastane ve hastane deneyimlerine ilişkin algıların projektif bir yöntem olan resimler yoluyla ortaya konulması amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden çocukların çizimleri incelenmiştir. Bu amaç doğrultusunda ;

- Okul öncesi eğitim kurumuna devam eden çocuklarının hastane ile ilgili çizimleri nelerdir?
- Okul öncesi eğitim kurumuna devam eden çocuklarının Hastane ile ilgili çizimlerinde kullandıkları temalar ve figürler birbirinden farklılık göstermekte midir?

YÖNTEM VE METOD

Bu çalışmada okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden çocukların çizimlerine yansıyan hastane ve deneyimlerin çocuk çizimlerine yansımalarının incelenmesi amaçlanmıştır.

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden biri olan olgu bilim deseni kullanılmıştır. Bu desen farkında olduğumuz ancak derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olmadığımız olgulara odaklanmaktadır. Olgular yaşadığımız dünyada olaylar, deneyimler, algılar, yönelimler, kavramlar ve durumlar gibi çeşitli biçimlerde karşımıza çıkabilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

Bu bağlamda araştırmada “ Okul öncesi eğitim kurumlarına devam etme» «Son üç ay içinde en az bir kez hastane deneyimine sahip olma» “Kayseri ilinde ikamet etme” “Çalışmaya katılmaya gönüllü olma” ölçütleri dikkate alınarak çalışma grubu şekillendirilmiştir.

yansıyan kaygı ve endişelere ek olarak resmin hikâyesi kısmında sıklıkla bu duyguları anlatıkları görülmektedir. Çocuklar çizdikleri resimler aracılığı ile kendilerinden bir parçayı yansıtmaktan, sözel olarak ifade edemedikleri bir çok duygu ve düşüncelerini resimler yoluyla dile getirirler (Whaley ve Wong, 1999; Tielsch ve Jackson-Allen, 2005).

Çocukların çiziminde realizmin var olduğu ve realite kurallarına titiz bir şekilde bağlı olduklarını yansıttıkları söylenebilir. Dahası çizilen nesnelere doğaüstü çizimler ekleyerek onlara uygun renklendirmeler yaptıkları da ifade edilebilir. Piaget çocuk resimlerinin gerçeklik niyetiyle çizildiği savını ileri sürmüştür. Yani çocuk herhangi bir nesnenin tanınabilir ve gerçekçi bir temsilini oluşturmaya çalışmaktadır. Yaşamsal gerçeklik doğanın özgün gerçekliği yani nesnel gerçeklik, zihinsel gerçeklik ise bireyin oluşturduğu imgesel gerçekliktir (Ölçer, 2019).

Çocukların resimlerinde renkleri kullanırken belli bir anlam vermeye çalıştıkları söylenebilir. Nitekim Bach'a göre çocukların resimlerinde kullandığı renklerin belli anlamları vardır ama kullanılan rengin yoğunluğu da önemlidir. Yoğunluk rengin parlaklığını canlılığını ifade eder. Çocuk resimlerinde yeşil renk genel olarak büyüme ve gelişmeyi ifade etse de koyu yeşil mi açık yeşil mi olduğu da önemlidir. Yani her renk çocuğun yaptığı resimlerde nasıl kullanıldığına bağlı olarak çeşitli anlamlara gelebilir (Malchioldi, 2005). Ancak bu anlamda kesin yargıya ulaşmak zordur, renklerin anlamları çocuktan çocuğa değiştiği de unutulmamalıdır (Savaş, 2015).

Resimler çocukların kullandıkları sembollerle duygularını dışa aktarıırken aynı zamanda da gelişimsel emosyonelleri hakkında bize bilgi verir (Pekşen Akça, 2022). Bu yüzden çocuğun çizdiği resimler hakkında konuşmak, onun desteklemek oldukça önemlidir.

KAYNAKÇA

- Akman, İ. (2014). Okul öncesi dönem çocuğunun kendini ifade etmesinde resmin önemi. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Artut, K. (2009). Sanat Eğitimi Kuramları ve Yöntemleri. (6. Basım), Ankara: Anı.
- Arslan, R. (2022). Okul Dışı Eğitim ve Öğrenme Nedir? Erken Çocuklukta Okul Dışı Öğrenme Ortamları İçinde (7-20) Ed. Efe Akademi Yayınları, Gülsüm Hoş ve Ebru Deretarla.
- Batı, D. (2012). 4-12 Yaş Çocuk Resimleri ve Onların İç Dünyalarının Resimlerine Yansımaları. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı.
- Lambert, B. E. (2005). Children's drawing and painting from a cognitive perspective: A longitudinal study. *Early Years*, 25(3), 249–269.
- Malchiodi, C. A. (2005). Çocukların Resimlerini Anlamak (Çev. Yurtbay, T.). İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
- Ölçer, S. (2019). 4-7 Yaş çocuklarının çizdikleri resimler ve bu resimlere yönelik sözel dışa vurumları yoluyla zihinsel ve görsel gerçeklik durumlarının incelenmesi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 23(1), 221-252
- Pekşen Akça R, Arslan, R., Aydoğdu F (2023). Reflections of Covid-19 virus on early child drawings. *Research on Preschool and Primary Education*. 5 (1):51-61
- Pekşen Akça, R. (2022). Çocuğun Yaşamında Sanat. Çocuğu Sanatla Tanıma Teknikleri (Akay, R.) Efe Akademi. İstanbul.
- Pekşen Akça, R. ve Arslan, R. (2021). Göç ve Mevsimlik Tarımda Çocuk İşçiliği. *INSAC Academic Developments on Social and Education Sciences* içinde (97-112). Temel, V. (Ed.). Duvar Kitapevi: Ankara.
- Pekşen Akça R, Aydoğdu F (2021). Mülteci Çocukların Resimlerinde Oyun Algısı. *Manas Journal of Social Studies*, 10(1), 58-69.
- Pekşen Akça R, Baran (2016). Investigation of Game Perception of Syrian Refugee Children Attending to First Grade of Primary School by Using Picture Drawing Method. *International Journal of Humanities and Social Science Invention*, 5(12), 16-23.
- Savaş, İ. (2015). Anne babalar çocuğunun resimleri size ne anlatır. Nesil Yayınları.
- Tielsch, A.H., & Jackson-Allen, P. (2005). Listen to them draw: Screening children in primary care through to use of human figure drawings. *Pediatric Nursing*, 31(4), 320-327.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yu L., & Nagai Y. (2020). An analysis of characteristics of children's growth through practical art. *Healthcare*, 8(2):109. doi: <https://doi.org/10.3390/healthcare8020109>.
- Whaley, L.F. & Wong, D.L. (1999). *Nursing care of infants and children* (6th edition). St. Louis: Mosby Year Book

OKUL ÖNCESİ EĞİTİMDE BİBLİYOTERAPİ YAKLAŞIMININ BAŞA ÇIKMA BECERİLERİ İLE İLİŞKİSİ

Umay Büşra CELİLOĞLU (ORCID:0000-0001-9257-7584)

Kayseri Üniversitesi, Develi Hüseyin Şahin MYO, Çocuk Bakımı ve Gençlik Hizmetleri
Email:busraceliloglu@kayseri.edu.tr

Özet

Okul öncesi eğitim, çocukların birçok beceriyi edinmesi için kritik dönem kabul edilen erken çocukluk dönemini kapsamaktadır. Bu dönemde eğitim programında yer alan kazanım ve göstergelerin gerçekleştirilebilmesi de bireysel farklılıkların gözetildiği doğru yaklaşımların, öğrenme metodlarının kullanılmasıyla ilintilidir. “*Gelişim bir bütündür*” ilkesinden hareketle okul öncesi eğitimde, çocukların tüm gelişim alanları öncelenecek akademik başarıları ve toplumsallaşması hedeflenmektedir. Bu doğrultuda hedef alanlardan biri de sosyal-duygusal gelişim alanıdır. Çocuklar duygu regülasyonu ve başa çıkma becerilerini geliştirerek sosyal-duygusal gelişim alanında kendi potansiyelinin en üstüne çıkmaktadır. Erken çocukluk, merak ve keşif duygusunun üst düzey olduğu, çocuğun deneyimlerle öğrendiği bir dönemdir. Bu deneyimler beraberinde çocuğun başa çıkması gereken öfke, korku, kaygı, stres, üzüntü, heyecan gibi birçok duyguyu getirmektedir. Yaşam boyu öğrenme için gerekli adaptasyonun sağlanması adına kazanılması gereken becerilerin başında başa çıkma becerisi gelmektedir. Başa çıkma, karşılaşılan problem durumları esnasında duygu düzenleme yapabilmek, çözüm yolları bulabilmek ve sorunun olumsuz etkilerini en aza indirebilme becerilerini kapsamaktadır. Okul öncesi eğitimde de birçok farklı başa çıkma stratejisi kullanılmaktadır. Ancak henüz çok yaygın olmayan okul öncesi eğitimde bibliyoterapi kullanımının doğası gereği etkili bir başa çıkma stratejisi olduğu söylenebilir. Alan yazında okuma eylemi ve ruh sağlığı arasında derin bir ilişkinin varlığı yer almaktadır. Hikayelerin çocukların hayatında önemli bir yeri bulunmaktadır. Çocuklar hikâye aracılığıyla kendinin ve başkalarının duygularını tanımayı, doğru ifade edebilmeyi, problem çözme yollarını, yaşadığı duygu ya da olayda yalnız olmadığını öğrenmektedir. Bibliyoterapi; kitaplar aracılığıyla sağlanan ruhsal şifalanma ve duygusal iyileşme yöntemidir. Bibliyoterapi teriminde “terapi” sözcüğünün barınması, bu yaklaşımın sadece psikoloji ile ilintili klinik bir uygulama olduğunu düşündürmemelidir. Nitekim bibliyoterapi; doğru zaman ve kişi ile doğru kitabın buluşturulması sonucu bireyin rahatlamasını sağlama etkinliğidir. Bu nedenle ruh sağlığı için de kritik bir dönem olan erken çocukluk evresinde alınan okul öncesi eğitimde, başa çıkma becerilerini geliştirmek amacıyla kullanımı etkili olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Okul öncesi eğitim, başa çıkma, bibliyoterapi

**RELATIONSHIP OF BIBLIOTHERAPY APPROACH WITH COPING SKILLS IN
PRESCHOOL EDUCATION**

Abstract

Preschool education covers the early childhood period, which is considered a critical period for children to acquire many skills. Achieving the achievements and indicators in the education program during this period is also related to the use of correct approaches and learning methods that take into account individual differences. "Development is a whole" based on the principle of pre-school education, all developmental areas of children are prioritized, aiming at their academic success and socialization. In this regard, one of the target areas is the field of social-emotional development. Children maximize their potential in the field of social-emotional development by improving their emotional regulation and coping skills. Early childhood is a period when the sense of curiosity and discovery is at a high level and the child learns through experiences. These experiences bring with them many emotions such as anger, fear, anxiety, stress, sadness and excitement that the child must cope with. Coping skill is one of the most important skills that must be acquired in order to ensure the necessary adaptation for lifelong learning. Coping includes the ability to regulate emotions during problem situations, find solutions, and minimize the negative effects of the problem. Many different coping strategies are used in pre-school education. However, it can be said that the use of bibliotherapy in preschool education, which is not yet very common, is an inherently effective coping strategy. In the literature, there is a deep relationship between the act of reading and mental health. Stories have an important place in children's lives. Through stories, children learn to recognize their own and others' emotions, to express them correctly, to solve problems, and that they are not alone in the emotion or event they are experiencing. Bibliotherapy; It is a method of spiritual healing and emotional recovery provided through books. The presence of the word "therapy" in the term bibliotherapy should not make you think that this approach is a clinical practice related only to psychology. As a matter of fact, bibliotherapy; It is an activity that allows the individual to relax as a result of bringing together the right book with the right person at the right time. For this reason, it will be effective to use it in pre-school education in early childhood, which is a critical period for mental health, to improve coping skills.

Keywords:Preschool education, coping, bibliotherapy

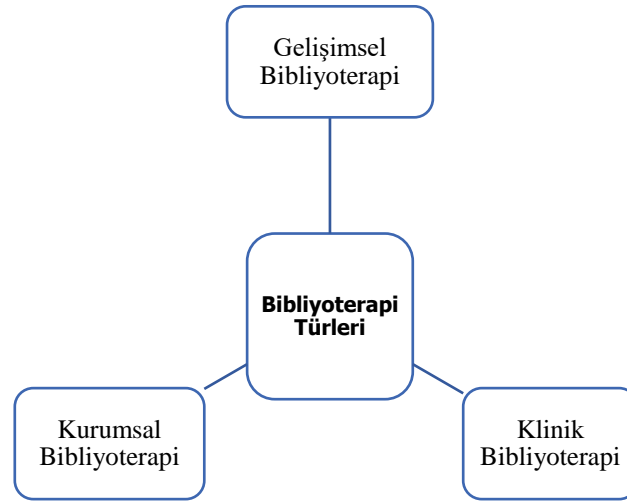
GİRİŞ

Okul öncesi eğitim, çocukların birçok beceriyi edinmesi için kritik dönem kabul edilen erken çocukluk dönemini kapsamaktadır. Bu dönemde eğitim programında yer alan kazanım ve göstergelerin gerçekleştirilebilmesi de bireysel farklılıkların gözetildiği doğru yaklaşımların, öğrenme metotlarının kullanılmasıyla ilintilidir. “*Gelişim bir bütündür*” ilkesinden hareketle okul öncesi eğitimde, çocukların tüm gelişim alanları öncelenecek akademik başarısı ve toplumsallaşması hedeflenmektedir. Bu doğrultuda hedef alanlardan biri de sosyal-duygusal gelişim alanıdır. Çocuklar duygu regülasyonu ve başa çıkma becerilerini geliştirerek sosyal-duygusal gelişim alanında kendi potansiyelinin en üstüne çıkmaktadır. Erken çocukluk, merak ve keşif duygusunun üst düzey olduğu, çocuğun deneyimlerle öğrendiği bir dönemdir. Bu deneyimler beraberinde çocuğun başa çıkması gereken öfke, korku, kaygı, stres, üzüntü, heyecan gibi birçok duyguyu getirmektedir. Yaşam boyu öğrenme için gerekli adaptasyonun sağlanması adına kazanılması gereken becerilerin başında başa çıkma becerisi gelmektedir. Başa çıkma, karşılaşılan problem durumları esnasında duygu düzenleme yapabilmek, çözüm yolları bulabilmek ve sorunun olumsuz etkilerini en aza indirebilme becerilerini kapsamaktadır. Okul öncesi eğitimde de birçok farklı başa çıkma stratejisi kullanılmaktadır. Ancak henüz çok yaygın olmayan okul öncesi eğitimde bibliyoterapi kullanımının doğası gereği etkili bir başa çıkma stratejisi olduğu söylenebilir. Alan yazında okuma eylemi ve ruh sağlığı arasında derin bir ilişkinin varlığı yer almaktadır. Hikayelerin çocukların hayatında önemli bir yeri bulunmaktadır. Çocuklar hikâye aracılığıyla kendinin ve başkalarının duygularını tanımayı, doğru ifade edebilmeyi, problem çözme yollarını, yaşadığı duygu ya da olayda yalnız olmadığını öğrenmektedir. Bibliyoterapi; kitaplar aracılığıyla sağlanan ruhsal şifalanma ve duygusal iyileşme yöntemidir. Bibliyoterapi teriminde “terapi” sözcüğünün barınması, bu yaklaşımın sadece psikoloji ile ilintili klinik bir uygulama olduğunu düşündürmemelidir. Nitekim bibliyoterapi; doğru zaman ve kişi ile doğru kitabın buluşturulması sonucu bireyin rahatlamasını sağlama etkinliğidir. Bu nedenle ruh sağlığı için de kritik bir dönem olan erken çocukluk evresinde alınan okul öncesi eğitimde, başa çıkma becerilerini geliştirmek amacıyla kullanımı etkili olacaktır.

Bibliyoterapi Nedir?

Edebiyat eserlerinde bireyin kendisini, insanoğlunu ve hayatı tanımasına imkân veren, bireyi ruhi açıdan rahatlatan, karamsarlığını ortadan kaldırarak güçlükler ve problemler karşısında umut aşılayan, içgörü ve hoşgörü kazandıran, yol gösteren, empati kurmasını sağlayan niteliklerin bulunması karşılaşılan ruhsal problemlerin çözümü için edebi yayınların sanatsal gücünden faydalanılması düşüncesini oluşturmuştur. Böylelikle bilim camiası, “bibliyoterapi” adı verilen yeni bir yaklaşım ile tanış olmuştur (Karagül, 2018). Çocukların kitaplarla olan ilişkisi, onlara kitap okunması gelişiminin merkezinde yer almaktadır. Kitaplar çocukların farklı kavramları, duyguları ve tutumları keşfetmeleri için güvenli bir ortam sağlarken çevrelerini, topluluklarını ve toplumsal beklentileri daha iyi anlamalarına olanak tanımaktadır. Çocuklara kitap okumak özgüveni artırır, rahatlık verir ve çocukların zor durumlarla başa çıkmalarına yardımcı olabilmektedir (Tielsch Goddard, 2011). Kitaplar bireyi bulunduğu andan ve mekândan bambaşka bir zamana ve atmosfere taşıyacak güce sahiptir. İnsan kendini yalnız hissettiğinde kitap iyi bir dost olarak karşısında çıkmaktadır. Sorunları paylaşacak birini ararken, benzerlerini yaşamış bir ana karakter paha biçilemez bir yoldaşlık sağlar. Tüm umutlarını kaybetmiş biri için kitap en güvenli sığınak olabilir. Böyle bir perspektiften bakıldığında okumanın bilgiyi geliştirme, zihinsel gelişime katkı sağlama gibi tüm işlevleri göz önünde bulundurulduğunda, ruh sağlığı üzerindeki derin etkisinin vurgulanması son derece önemlidir. Okuma yoluyla ruh sağlığını iyileştirme yöntemi olarak da

adlandırılan bibliyoterapi, duygusal ve davranışsal bozuklukların edebiyat, şiir veya film yoluyla tedavisinin yanı sıra, kurgusal olmayan kişisel gelişim kitaplarının kullanımını da içeren şifalanma, iyileşme yöntemidir (Sevinç, 2019). Antik Yunan döneminde kendini ilk defa gösteren bibliyoterapi; birçok toplum gibi Türklerin de tarihinde şifa yöntemi olarak yerini almıştır. Uzun yıllar fiziksel ve psikolojik hastalığı, ruhsal bunalımları olan bireylerin tedavisinde kitapların iyileştirici gücünden faydalandığı görülmektedir (Gökbulut ve Bektaş, 2022). Ortaya çıkış ve kullanım alanlarına bakıldığında bibliyoterapinin yalnızca psikologlar ya da rehberlik ve psikolojik danışmanlar tarafından kullanılabilirliği düşünülmemelidir. Zaccaria ve Moses (1968), bu yöntemi eğitimcilerin de uygulayabileceğini ifade etmektedir. Halsted (1988), uygulayıcıya göre bibliyoterapinin çeşitli türleri olduğunu ifade etmektedir (Leana Taşçılar, 2017). Şekil 1’ de Halsted’in belirttiği türler yer almaktadır.

Şekil 1. Bibliyoterapi Türleri (Halsted, 1988).

Yalnızca psikologlar ya da psikolojik danışmanlar tarafından uygulanabilecek olan; kurumsal ve klinik bibliyoterapinin yanı sıra eğitim süreci içerisinde öğretmenlerin veya eğitimcilerin uygulayabileceği gelişimsel bibliyoterapinin varlığı da bu şekilde ortaya konulmuştur (Leana Taşçılar, 2017). Gelişimsel bibliyoterapi, uzmanların veya eğitimcilerin bireyin karşılaştığı günlük hayattaki problemlerini önleyebilmesi ya da ortaya çıkmış problemleri çözmesi, üstesinden gelebilmesi için kullanıldığı bir yöntemdir. Nitelikli kitapların bireyin ruh sağlığına ilişkin iyileştirici bir etkisi olmasının yanında bir de bireyde bulunan birtakım güçlerin harekete geçirilmesini sağlama gibi özellikleri de bulunmaktadır (Yüksek Usta ve Kula, 2023; Öner, 2007). Rubin (1979), bibliyoterapinin alt türlerini oluştururken kullanım şekli ile ilgili de değerlendirme yapmıştır;

- *Kurumsal bibliyoterapi*, bireysel, tıbbi ya da psikiyatrik hastalarla grup halinde veya bir cezaevi mahkûmu, psikiyatrist ve kütüphaneciden oluşan bir ekibin rehberliğinde uygulanabilir. Günümüzde çok sık kullanılsa da 1930'lu yıllarda özellikle William Menninger ve bir grup psikiyatrist tarafından uygulanmıştır. Genellikle katılımcılar pasif bir roledir. Bibliyoterapiyi uygulayan kişi daha aktiftir. Geleneksel ve didaktik olduğu söylenebilir. Kitabı okuduktan sonra bir tartışma oluşturulur ve uygulanır. Daha fazla bilginin aktarılması üzerine kurulmuştur (Kaymaz, 2024; Rubin, 1979).
- *Klinik bibliyoterapi*, çoğunlukla grup halinde uygulanır. Katılımcılar daha aktiftir. Konsültasyon altında davranışsal veya duygusal sorunları olan hastalara

yaratıcı literatürü kullanan, psikiyatrist, ruh sağlığı çalışanı, kütüphaneci gibi nitelikli bir danışman ya da terapist, bir kurumda, özel bir ortamda veya bir toplum hizmetinde bibliyoterapi eğitimi alan bireyler kullanabilmektedir. Farkındalık yaratmak veya amaca uygun davranış değişikliği yaratmak gibi hedefler mevcuttur. Temel amaç aslında içgörü kazanmaktır (Kaymaz, 2024; Rubin 1979).

- *Gelişimsel bibliyoterapi*, tipik gelişimle ilgilenir. Bireylerin günlük yaşamda karşılaşılabilecekleri sorunların üstesinden gelmelerine yardımcı olur. Tipik gelişimi desteklemenin yanı sıra bireylerin kendilerini gerçekleştirme yolunda yardımcı olmayı amaçlamaktadır. Öğretmenler ve eğitimciler tarafından uygulanmaktadır. Temel amaç tipik gelişimi desteklemek, zihinsel iyilik halini sürdürmek ve günlük yaşamda ortaya çıkabilecek krizlerle baş etmektir (Kaymaz, 2024; Rubin 1979).

Zaman içerisinde bibliyoterapinin kullanım alanları ve anlayışı da elbette değişikliğe uğramıştır. Eğitimde güncel yaklaşımların kullanımı arttıkça bireysel özelliklere özgü esneklik sağlayan eğitim modellerinin kullanılmasının yanı sıra önceki yaklaşımlarda bireysel farklılıklara göre uyarlanarak kullanılmaya devam edilmiştir. Eğitim- öğretim sürecinde çocuklara kazandırılmak istenen en önemli özelliklerden biri de farklılıklara saygı duyabilmeleridir. Okul öncesi eğitimin hedeflerinden biri olan toplumsallaşmanın öğretilmesi de buna bağlıdır. Çocuklar içinde yaşadıkları tüm toplumlarda bireylerin farklı özelliklerini kabul etmeli ve saygı duymalıdır. Kitaplar da çocukların bu becerileri ve özellikleri kazanmasında oldukça yardımcıdır. Günümüzde gelişimsel bibliyoterapi, kapsayıcı eğitim anlayışının hâkim olmasıyla yalnızca tipik gelişimi olan çocuklar için değil tüm gelişim özelliklerine sahip çocuklara yönelik kullanılmaktadır.

Bibliyoterapi 1940'lı yılların ortalarında ilkokullarda uygulanmaya başlanmıştır. Rahibe Mary Agnes (1946), sosyal açıdan uyumsuz çocuklar için bibliyoterapi üzerine ilk çalışmayı yayınlamıştır. Bibliyoterapinin belirli bir değere veya karakter özelliğine odaklanmak yerine, çocukların sorunlarının üstesinden gelmelerine yardımcı olmanın bir yolu olarak kullanılmasının altını çizmiştir. Bibliyoterapi çocuklara ikilemlerle yüzleşmenin güvenli bir yolunu sağlama yöntemi olarak tanımlanmaktadır. Bibliyoterapi sayesinde "çocuklar farkında oldukları bir sorunu tanımlama, telafi etme ve kontrollü bir şekilde yeniden yaşama fırsatına sahip olurlar". Bibliyoterapi bir hastalığın önlenmesiyle karşılaştırılmış ve kitaplar çocuğun kendi benlik kavramını geliştirmesine yardımcı olduğundan, çocuğun bu sayede gelecekte zorlu durumlara daha iyi uyum sağlayacağı öne sürülmüştür (McCulliss, 2012; Olsen, 1975). Bibliyoterapi sadece bir okuma etkinliği değil, okuma ile okuma üzerine derinlemesine düşünme yönteminin birleşimidir. Diyalog bu terapi biçimindeki temel faktörlerden biridir. Aynı zamanda yaratıcı yazma, sanat ve diğerleri gibi etkinlikleri de içermektedir. Genel olarak, bibliyoterapi dinamik ve etkileşimli bir süreçtir; "çocukların, hayatın, insanların nasıl hayatta kaldıklarını etkileyen zorluklar içerdiğini anlamalarına yardımcı olurken, aynı zamanda bir dizi koşul karşısında neredeyse dirençli bir ruh geliştirmelerine yardımcı olur" (Lucas ve Soares, 2013; Davis, 1992). Bibliyoterapi uygulama süreci beş bölüme ayrılmıştır: "katılım", "özdeşleşme", "katarsis", "içgörü" ve "genelleme" (Marinčić, 2021; Heath vd., 2005).

Şekil 2. Bibliyoterapi uygulama sürecinde bireyde beklenen etkiler (Marinčić, 2021; Heath vd., 2005).

Bibliyoterapi yaklaşımının terapötik etkisi incelendiğinde, hikâyenin ayna vazifesinde olduğu ve okurun ruhsal durumuna, bakış açısına yönelik kesitler bulabildiği, hikâyenin örnek oluşturabildiği, bireysel ve toplumsal gelişimde, özgüvenle farklı, yaratıcı fikir üretme konusunda besleyici olduğu, peşin hükümleri ve düşünme hatalarını aza indirgeyen bir tarafının bulunduğu görülmektedir (Dursun, 2022; Tarhan, 2017). Bibliyoterapinin çocuğun kendisine benzeyen bireylerle özdeşleşerek benzer duygularını ortaya çıkarması sonucu yepyeni yaklaşımlar edinmesi, bu sayede çevresi ile yeni etkileşim yöntemlerini bulabilmesidir. Bunun yanında bibliyoterapi, çocuklara yaşanan benzer problemlerin diğer bireyler tarafından nasıl çözüldüğünü gösterir, kendilerinin de farklı yöntemler geliştirmelerini sağlar (Sakin ve Yıldırım, 2022; Bulut, 2010). Doğru kişi ile doğru kitabın uygun bir ortam ve zamanda buluşturulma faaliyeti bu yöntemin özünü oluşturmaktadır. Fakat uygulama sürecinde bunlar da kâfi olmamaktadır. Uygulayıcının uzman olması ve yöntemin önemini kavramış olması gerekmektedir. Öncesinde hazırlık yapılmalı, etkin planlanma ve belirlenen basamaklar doğrultusunda gerçekleşmelidir. Planlanmayan bir bibliyoterapi nihai hedefine ulaşamayacak, rutin bir okuma faaliyeti olarak kalacaktır. (İnan ve Erkuş, 2018; Leana Taşçılar, 2012).

Başa Çıkma Becerisi

Hayat şartları göz önünde bulundurulduğunda, stres durumlarının ortadan kaldırılması olası görünmemektedir. İnsanlar yaşam boyu güçlüklerle karşılaşabilmekte ve yaşanan problemle ilgili karar verme aşamasında olabilmektedir. Bu doğrultuda en iyi yöntem stresin

oluşturduğu negatif sonuçlardan arınmaktır. Bu evre ise başa çıkma biçiminde ifade edilmektedir. Başa çıkma, insanı deneyimlerin olumsuz yönlerinden koruma, olumlu yaşantıların pekiştirilmesini sağlama görevi bulunan bir beceridir (Akıncı Gökdal ve Düşünceli, 2019; Uygur, 2017). İnsan bebeklik ile yaşlılık arasındaki yolculukta her dönem çeşitli engellenmelerle karşılaşmaktadır. Bu engellenmeler zamanla bireyin öfke duygusu yaşamasına sebep olabilmektedir. Çocukluk çağında eğitimin, yasakların, ergenlikte bağımsızlık ancak bir yandan yetişkin desteği ihtiyacı, yetişkinlikte rekabetin, reddedilmenin, yaşlılık çağında ise yaşamın getirdiği belirsizliğin, yaşlanma sebebiyle oluşan sınırlılıkların, engellenmeye ve öfkeye neden olduğu bilinmektedir. (Baltaş ve Baltaş, 2015). Bu engellenme ve öfkenin insanın içinde bulunduğu döneme ve gelecekteki kimliğine olumsuz yansımaması için mevcut durumu kontrol altına alıp, birey üzerindeki stresiyle başa çıkmayı öğrenmek gerekmektedir.

Spirito, Stark ve Williams (1988), başa çıkma stratejilerini üç alt boyutta ele almışlardır. Bunlar aktif, kaçınan ve olumsuz başa çıkma stratejileri olarak adlandırılmaktadır. Aktif başa çıkma stratejisinin amacı, bireye yaşamda karşısına çıkan problemlere olumlu açıdan bakma becerisi ve yapıcı başa çıkma becerileri edindirmektir. Yaşanan problemler karşısında ortaya çıkan olumsuz düşünceler yerine alternatif düşüncelerin oluşturulmasını ve güçlendirilmesini sağlamakla birlikte bireyde olumlu değişiklikler ve duygular yaşanmasını beslemektir (Akkoyunlu & Türkçapar, 2013).

Aktif başa çıkma, yapıcı ve fonksiyonel başa çıkma stratejisi olarak bilinir. İçinde problemlere pozitif yönelim geliştirme, problemi tanımlama, alternatif çözümler üretebilme, karar verme ve değerlendirme süreçleri bulunmaktadır.

Kaçınan başa çıkma, problemin üstesinden gelmek yerine ondan kaçınma gibi problem çözme konusunda fonksiyonel olmayan stratejileri içermektedir.

Olumsuz başa çıkma, bireyin problemi bir tehdit algılaması, problemleri çözemeyeceğine inanması, kendisini ve çevresini suçlaması, çevreye zarar vermesi gibi davranışlardan oluşmaktadır.

Şekil 3. Başa çıkma stratejisi türleri (Akkoyunlu & Türkçapar, 2013; Spirito, Stark ve Williams, 1988).

Matheny vd. (1986), başa çıkma konusunu, alan yazında belirtilen bileşenlerin göz önüne alınarak stres yaratıcılarını önleme, zayıflatma ya da ortadan kaldırma veya neticelerine dayanabilmek için sağlıklı/ sağlıksız, şuurlu/ şuursuz her tür çaba biçiminde tanımlamaktadırlar. Ağargün vd. (2005), ise “bireyin kendisi için stres oluşturan olay ya da etkenlere karşı direnmesi ve bu durumlara karşı dayanma amacıyla gösterdiği bilişsel, duygusal ve davranışsal tepkilerin tümü” olarak bütüncül bir bakışla başa çıkma becerisini ifade etmişlerdir (Zümbül, 2021). Bireyin okulda geçirdiği yaşantılar ile sosyalleşmesi, sosyal beceriler geliştirmesi, bedensel, zihinsel, duygusal gelişiminin desteklenmesi, ilerde sağlıklı ve bağımsız bir yetişkin olması açısından önemlidir (Bedel ve Güler, 2020; Santrock, 2001). Alan yazında sosyal becerinin, çevresel uyum, uygun iletişim yöntemleri kullanma sayesinde yaşanmış veya yaşanma ihtimali olan sözlü- sözsüz çatışmaların, problemlerin çözülebilmesi

ve bunlarla başa çıkma becerisi şeklinde tanımlandığı görülmektedir (Peker ve Gültekin, 2014; Matson, Matson ve Rivet, 2007). İnsan yaşam boyu korkunun, kaygının veya stresin ortaya çıktığı birçok problem durumuyla karşılaşabilmektedir. Bu durumda kişilerin kullandığı başa çıkma stratejileri çeşitlilik göstermektedir. Bazı insanlar problem ile doğrudan ilgilenip çözümünü arar, bazıları ise görmezden gelir ve problemden kaçınmayı seçer. Fakat her koşulda insanların kullandığı bu stratejilerin, yetişkin yaşamındaki rollerine etkisi olacak gücü bilinmelidir. Çocukların problemlere uygun yanıtlar bulabilmesi mevcut uyarıcılar ve bu uyarıcıların tabiatı belirlemektedir. Uyarıcılar özüksendiğinde, yeni şemalarla öğrenme gerçekleşecektir. Yerinde çevresel cevapların öğrenme sürecinde kolaylık sağladığı ve uygun olmayan cevapların gelişiminde problemlere yol açtığı görülmektedir. Tüm öğrenmelerde olduğu gibi kaygı ve kaygıyla başa çıkabilme konusunu öğrenmenin kökeni de çocukluk çağında alınan eğitimden, ebeveynlerden, öğretmenlerden, arkadaşlardan ve çevresel ilişkilerden oluşmaktadır. Mevcut dönemin barındırdığı felsefe, sosyoloji ve politika temelli inançlarla şekillenen eğitim ve eğitim anlayışından ortaya çıkan edebiyat eserleri ruhsal hatları doldurma potansiyeline haizdir. Bu anlamda ilk çocukluk yıllarında verilecek eğitimde kullanılacak kaynaklar aracılığıyla problem durumları esnasında hangi stratejilerin kullanılması gerektiği, seçenekleri tanıtmaya ve çocukların inisiyatif alarak, seçeneklerin arasından kendisi için uygun olanı değerlendirme becerisinin kazandırılması gerekmektedir (Uysal Bayrak, Özen Altınkaynak ve Erginsoy Osmanoglu, 2018).

Okul Öncesi Eğitimde Bibliyoterapi ve Başa Çıkma Becerisi

Okul çocuğun toplumla etkileşime girdiği ilk formel ortamdır. Bu nedenle okullar çocukların karşılaşabileceği gerçek yaşam durumlarını ele alması onlara analiz etmelerine ve sorunlarla nasıl başa çıkacaklarını öğrenmelerine yardımcı olması önemlidir. Çocuklar okula uyum sağlama, arkadaş edinme, birlikte çalışma, korku, kaygı, öfke ve hayal kırıklıklarıyla baş etmede sorunlarla karşılaşabilirler. Ayrıca okul faaliyetlerinde başarısızlık, çalışma becerilerinde eksiklikler olabilir, öz disiplin geliştirmek için desteğe ihtiyaç duyabilir, farkındalıkları yüksek olmayabilir. Sevdikleri birinin ölümü veya ebeveynlerinin boşanması gibi ailevi olaylardan dolayı üzüntü yaşayabilirler. Tüm bu sorunların tehdit edici olmayan bir şekilde ele alınması ve üzerinde çalışılması, öğrencilerin dayanıklılığının geliştirilmesi ve onları geleceğe hazırlaması gerekmektedir. Öğretmenler çocuklarda dayanıklılığın geliştirilmesinde çok önemlidir. Çocuklar için öğretmenleri takip edecekleri bir model, okul ise destek ve anlayış bulabilecekleri güvenli bir ortamdır. Öğretmenler, gelişim ve öğrenme teorilerine aşinalıkları daha da önemlisi çocuklarla düzenli iletişim kurmaları nedeniyle, çocukların gelişiminin desteklenmesine yardımcı olmak için oldukça önemli bir konumdadır. Çocukların güçlü yönlerini, zorluklarını ve sorunlara karşı nasıl davrandıklarını bilirler. Eğitimde kullanılacak bibliyoterapi aracılığıyla da kişilerarası becerileri ve duygusal olgunluğu geliştirir, empati anlayışını artırmaya yardımcı olurlar. Ayrıca bu yöntemle kendini ifade etmeyi ve benlik kavramını geliştirmeyi sağlamaktadırlar (Lucas ve Soares, 2013). Masalları paylaşmak okuryazarlıktan daha eskidir. Yazılı dilden önce ozanlar ve hikâye anlatıcıları, dilin güzelliğini bireysel ve kolektif deneyime dokuyarak acıyı dile getirmekte ve iyileşme sürecini harekete geçirmekteydi. Çağdaş bibliyoterapi genellikle dil sanatlarını ve terapötik teknikleri birleştirme disiplininde uygun şekilde eğitilmiş uygulayıcılar tarafından yürütülmektedir. Odak noktası katılımcıların, kolaylaştırıcının ve hikâyenin ruhu ve karşılıklı ilişkileridir. Temelde amacı kendini anlamak ve ifade etmek olan, bu amaca ulaşmak için hikâyeyi bir araç olarak kullanan etkileşimli bir süreçtir. Stratejik olarak uygulanan edebiyat bu amaca yönelik bir araç, bir katalizördür. Bibliyoterapi ne zaman veya ne şekilde uygulanırsa uygulansın, bir hikâyeye, hikâyenin karakterlerine ve anlattığı duruma tepki vermeye dahil olan katılımcılar, kendi içlerini keşfederken kendilerini güvende hissetmenin yollarını bulmaya başlarlar. Bu şekilde

çocuklar kendi başlarına ya da grup halinde sürece dahil olabilmektedir. Bibliyoterapi bir araçtır, diğer birçok araç gibi, bağımsız olarak veya diğer müdahale modlarıyla birlikte birçok şekilde kullanılabilir. Bibliyoterapi rahatlık, iyileşme ve büyüme için kaynaklar sunar. Gerçek hayattaki bir durumla ilgili duygusal üzüntüyle başa çıkan çocuklara yardım etmede özellikle değerli olabilir. Çağrıştırıcı bir hikâye, tartışma ve diyalog için bir sıçrama tahtası görevi görmektedir (Berns, 2004). Tüm bunlara bakıldığında bibliyoterapinin faaliyet alanının doğrudan başa çıkma becerileri üzerine olduğu fark edilebilir. Başa çıkma becerisinin yüksek oluşu iyilik halini artırır, bibliyoterapinin sunduğu farklı çözüm yolları da duygu regülasyonunu güçlendirerek başa çıkmayı artıracaktır. Stansbury ve Sigman' a göre, (2000), duygu kullanmayı gerektirmeyen problemler ve problem çözme becerilerinin kullanılmadığı duygu regülasyonları olsa da pek çok durumda ikisinin bağı görülmektedir. Çocukların problem çözme becerilerine benzer biçimde duygu regülasyonunda da kendini sakinleştirebilme, uyarıcıdan uzaklaşabilme, bilişsel beceriler kullanabilme ya da yardım arama gibi stratejilerin kullanıldığı bilinmektedir (Dağlı ve Dağlıoğlu, 2021). Bibliyoterapi aynı zamanda sınıf öğretmenlerinin arkadaşlık becerileri, sıkı çalışma ve nezaket gibi uygun sosyal ve gelişimsel becerileri öğretebilecekleri bir araç da olabilir. Öğrenciler aynı zamanda diğer gençlerin aynı endişelerle nasıl başa çıktıklarını okuyarak ergen gelişiminin normal ve öngörülebilir aşamaları boyunca ne bekleyeceklerini bilerek yönlendirilebilirler. Bibliyoterapi, öğrencilerin gerçek hayattaki durumlarla başa çıkmalarına yardımcı olurken, iyi edebiyatın takdir edilmesine de kapı açabilir, böylece hem akademik hem de sosyal olarak başarı olasılığını artırabilir (Abdullah, 2002). Prater, Taylor ve Johnstun (2006), tarafından bibliyoterapinin aynı zamanda başa çıkma becerilerinin de artırılması için yapılan faaliyetler olan birtakım etkileri aşağıda belirtilmiştir;

1. Çocukların sorun ve kaygılarını özgürce ifade etmelerini teşvik eder. Bazı çocuklar travmatik olaylarla başa çıkmak için baskılama veya inkârı kullanmaktadır. Kitaplar sorunları ön plana çıkarmaya yardımcı olabilir, böylece öğrenciler onlarla başa çıkabilir.

2. Bibliyoterapi öğrencilerin kendileriyle ve başkalarıyla ilişkili düşüncelerini ve davranışlarını analiz etmelerine yardımcı olur. Öğrenciler kendilerine benzer zorluklarla uğraşan kitaplardaki karakterlerin düşünce ve davranışlarını tespit ederek kendi düşünce ve davranışlarını inceleyebilirler.

3. Bibliyoterapi öğrencilerin sorunlarını çözmelerine yardımcı olacak bilgiler sağlayan bir araç olabilir.

4. Bibliyoterapi kaygıyı azaltabilir ve rahatlamayı teşvik edebilir. Öğrenciler genellikle başkalarının da aynı duygulara sahip olduğunu ve kendilerinin de benzer yaşam olayları yaşadıklarını keşfettiklerinde duygusal bir rahatlama hissederler.

5. Bibliyoterapi problemler durumlarla başa çıkma konusunda yeni ve eğlenceli bir yol sağlayabilir.

Şekil 4. Bibliyoterapinin olumlu etkileri (Prater, Taylor ve Johnstun, 2006)

Travmatik bir olay yaşayan çocuklar ve gençler, psikolojik rahatsızlık geliştirme açısından daha fazla risk altındadır ve sıklıkla günlük yaşamla başa çıkma becerilerini etkileyebilecek duygularını ifade etmekte zorlanırlar (De Vries vd., 2017; Pola ve Nelson, 2014;

Gangi ve Barowsky, 2009). Bibliyoterapi, bireylere yıkıcı başa çıkma becerileri yerine sağlıklı bir yaklaşım kazandırması açısından birçok avantaj sunmaktadır. Pardeck'e (1990) göre, cinsel istismara uğrayan bir çocuk, karakterlerin sorunlarını nasıl çözdüklerini ve bu dersleri kendi hayatlarına nasıl aktardıklarını gösteren hikayeler yoluyla öğrenebilir ve iyileşmeye başlayabilir. Uzmanlar tarafından istismar edilen çocuklarda "geleneksel tedavinin" zor olduğuna inanılmakta çünkü çocuklar istismar yoluyla susturulmaktadır. Çocukluktaki istismarları hakkında konuşmaya çalışan yetişkinler çoğu zaman bunu başaramadığından, bu kalıp yetişkinlikte de devam etmektedir. Kitap okumak, bireyin istismar nedeniyle yok olan merak duygusunu ve yaratıcı düşüncesini teşvik ederek travmayı, çarpık bilişleri ve eş zamanlı duyguları işlemesini engeller (Wohl ve Kirschen, 2019). Felaket yaşadktan sonra olumlu baş etme becerilerini öğrenmeye çalışan çocuklara yönelik tek müdahale olarak kullanılmaması nedeniyle, bibliyoterapinin diğer müdahalelerle desteklenmesi hedeflemelidir (Heath vd., 2005). Travma Sonrası Stres Bozukluğu görülen çocukluk çağı travmalarının en ağırlarından olan cinsel istismarın dahi atlatılmasında bibliyoterapi kullanılmaktadır. Ölüm veya terk edilme gibi travmatik olaylar, özellikle çocuklar söz konusu olduğunda, bireyin duygusal ve psikolojik sağlığı üzerinde önemli bir etki yaratma potansiyeline sahiptir. Çocuklar sıklıkla bu tür durumlara uygun duygusal tepkileri kavramakta zorlanırlar ve bireyler çeşitli başa çıkma mekanizmaları kullanabilirler. Bu başa çıkma stratejileri mutlaka hatalı olmasa da dikkatli gözlem ve değerlendirmeye tabi tutulmazlarsa zararlı olabilirler. Pardeck ve Pardeck (1993), iyileşme süreçlerini hızlandırmak için kitapların terapötik bir yaklaşım olarak kullanılması kavramı birçok psikolojik tedavi yaklaşımında bulunduğundan, bu tekniğe "bibliyoterapi" veya ruh sağlığı için kitap terapisi denildiğinden bahsetmektedir. Bibliyoterapi, psikolojik, duygusal ve sosyal sorunların çözümüne yardımcı olmak için edebiyatı (şairler, romanlar, yaratıcı yazılar vb.) kullanarak ruh sağlığını destekleyen terapötik bir yöntemdir. Çocukların değişikliklerle, duygusal problemlerle veya zihinsel problemlerle başa çıkmalarına yardımcı olmak için kitapların kullanımını içerir (Aziz vd., 2022). Okumak sadece eğlendirici ve eğitici olmakla kalmaz, aynı zamanda olumsuz duyguları hafifletebilmekte ve zihinsel hastalıkları iyileştirebilmektedir; bibliyoterapi ya da "okuma terapisi" adı verilen bu faaliyet, bedeni ve zihni rahatlatma veya cesaretlendirme, ardından huzur durumuna erişme yöntemi kabul edilmektedir. Olumsuz duyguları ortadan kaldıracak bazı kitapları okuyarak çocukların genel iyi oluş hali artırılabilir (Liting ve Xiaoli, 2013). Travma öyküsü olan çocuklar için öğretmenlerin eğitim sürecindeki rolü elbette tedavi etmek değildir ancak başa çıkma becerisinin öğretilmesi diğer tüm kazanımlar gibi öğretmenin sorumluluğundadır. Bu nedenle öğretmenler, günlük yaşam becerilerine, yaşamda karşılaşılan stres durumlarına ya da travma yaşantısının olumsuz etkilerini azaltmaya katkısı olacak şekilde çocuklara başa çıkma stratejilerini kazandırmış olmalıdır. Okul öncesi eğitimde de gelişimsel bibliyoterapi dikkat edilmesi gerekenler göz ardı edilmeden kullanılabilir. Başa çıkma becerisinin artırılması çocuğun gelişim dönemini sağlıklı geçirmesinin yanı sıra yetişkinliğe taşıyacağı birçok beceriyle de bağlantılıdır. İnsanın hayatını istediği gibi şekillendirebilmesini sağlayan önemli becerilerden birisi de zorluklarla başa çıkma, dayanıklılık, kendi kendini toparlama gibi bileşenleri olan yılmazlık becerisidir. Başa çıkma becerilerinin kazanılmasıyla oluşan yılmazlık; *"hayatın akışını bozan, stresli ve zorlayıcı yaşam olaylarıyla mücadele ederken bireyin ek korunma ve başa çıkma becerileri kazandığı bir başa çıkma süreci"* şeklinde tanımlanmaktadır (Henderson ve Milstein, 1996).

Gelişimsel Bibliyoterapinin Temel Faktörleri

Öğretmenler tarafından eğitim- öğretim sürecinde kullanılacak bibliyoterapinin rutin kitap okuma etkinliğinden farklı olmasını sağlamak için bazı faktörler üzerinde durmak gereklidir. Uygulama sürecinin nasıl olması gerektiğine hâkim olmak faaliyetin verimliliğini arttıracaktır.

1. Öğretmenlerin amacına hizmet edecek kitap, hikâye bölümü, video, şiir bibliyoterapi sürecinde kullanılabilir.
2. Bibliyoterapi küçük veya büyük gruplarla, hatta tek kişiyle bile yapılabilir. Ancak bir gruba uygulandığında faydaları artmaktadır. Çocuklar arasında aidiyet duygusu oluşur ve güven duygusu sağlanır. Ayrıca grup dinamiği, çocukların ortak deneyimlerini paylaşmalarına olanak tanır ve bu da kaygıları azaltır. Grup içinde çalışmak, bireyin farklı bir bakış açısı ve sorunlara yeni bir anlayış geliştirmesine yol açabilir. İdeal grup büyüklüğü 6-8 katılımcı arasındadır. Grup homojen olmalıdır. Seçilen kitabın tüm grup üyelerine uygun olabilmesi için katılımcıların kronolojik yaşta yakın olması veya yaklaşık olarak aynı gelişim düzeyinde olmaları gerekir (Pardeck ve Pardeck, 1993).
3. Bibliyoterapi ara sıra ve belirli aralıklarla yapılmalıdır. Örneğin haftada bir kez yapılmalıdır. Bibliyoterapi tek seferlik sihirli bir eylem değil, küçük etkilerin, biriken ve büyük değişim potansiyelinin bir dizi küçük, travmatik olmayan tutum veya davranış dönüşümüyle gelen döngüsel bir süreçtir (Mitchell Kamalie, 2002). Uygulayıcı ile çocuk arasında güvene dayalı bir ilişkinin kurulmasından sonra beklenen etkisi görülmeye başlanır. Bibliyoterapinin gerçekleşmesi için önceden belirlenmiş bir oturum sayısı yoktur. Oturum sayısı grubun ihtiyaçlarına uygun olmalıdır. Bir kitap, amaca hizmet ettiği için çocuklarla birçok oturumda kullanılabilir.
4. Bibliyoterapi oturumlarının gerçekleşeceği, çizimlerin veya diğer çalışmaların sergilenebileceği sınıf ortamında bir yer yaratmak önemlidir.

Uygulama aşaması dört adımdan oluşmaktadır. Belirleme, seçme, sunum/uygulama ve takip aşamaları süreç boyunca nasıl ilerlenmesi gerektiğini göstermektedir. Problemin tespiti için gözlem vb. yöntemlerin kullanıldığı *belirleme* aşamasından sonra benzer sorunlar yaşayan karakterlerin yer aldığı kitaplar incelenerek en uygununa karar verilir, *seçme* işlemi yapılır. Seçme aşamasında çocuk edebiyatına yönelik alan bilgisinin de atlanmaması gerekmektedir. *Uygulama* aşaması için önce planlama yapılmalı, hedefler, bibliyoterapinin yeri, zamanı, kişi sayısı vb. belirlenmeli, çocukların ilgisi çekilerek sürece dahil edilmeli, kitabın hedef konuyla ilgili olduğu belirtilmeli bu durum çocukların asıl meseleye odaklanmasını sağlayacaktır. Resimlere daha çok odaklanılan, okul öncesi eğitimde hikâye anlatıcılığının özellikleriyle donatılmış uygulama süreci sonunda, çocuklara karakterden öğrenilen ya da süreç içerisinde ortaya çıkan yeni çözüm yollarını denemesi konusunda teşvik edici olunmalıdır. Çocukların yaratıcılıklarını kullandığı, rahatlama yaşadığı bir süreç sunulduğundan emin olunmalıdır. Çocuklarda korku duygusu oluşturmadan davranış ve tutum değişikliği yapabilmek için *takip* aşaması önemlidir. Öncelikle veri toplamaya yönelik (Ne? Nerede? Ne zaman? vb.) sorular daha sonra da argüman oluşturmaya yönelik (Bunu nasıl bildin? Neden bu? vb.) son olarak karar verme sürecini kolaylaştıracak (Neden? Bu sorunu nasıl çözersiniz? olsaydı ne yapardın? vb.) sorular yöneltilmelidir. Takip aşamasından sonra mutlaka değerlendirme yapılmalıdır. Çocuğun süreci ya da fikirlerini yansıtacağı; oyun, drama, resim vb. tercih ettiği şekilde süreci tamamlamasına müsaade edilmelidir. Tüm oturumlar üzerine derinlemesine düşünmek ve bunu bir şekilde ifade etmek özdeğerlendirmeyi de sağlamaktadır. Aile katılımı ile süreç eğer ihtiyaç varsa desteklenebilir (Lucas ve Soares, 2013).

SONUÇ

Okul öncesi eğitim dönemi çocuğun yaşamın ilk stresiyle karşılaştığı yer değildir ancak bu stresi yönetmeyi öğreneceği ilk basamaktır. Erken çocukluk dönemi çocukların birçok beceriyi edindiği dönem olmanın yanı sıra günlerinin büyük bir kısmını geçirdikleri, sosyal düzenin küçük bir kesitini gözlemlene şansı buldukları bir kurumda eğitime başlama özelliği de taşımaktadır. Bireyler gözlem, taklit ve yaparak yaşayarak, keşfederek öğrendikleri bu çağda

edindiklerini yetişkinlik yaşantılara taşımaktadır. İnsanoğlu her yaşta birçok stresör ile karşılaşmaktadır. Stres durumlarıyla ve olumsuz yaşantılarla başa çıkmayı öğrenebilmek dengeli kişilik geliştirmeyi de kolaylaştıracaktır. Çocukların kitaplara olan doğal ilgisi bibliyoterapiyi etkili bir başa çıkma yöntemi yapmaktadır. Bibliyoterapinin amacının olumsuz yaşantılarla başa çıkma, kitaplar aracılığıyla ruhu şifalandırma olması bu iki kavramın birbirinin doğal paydaşı olduğunu göstermektedir. Öğrenme için en etkili yöntem çocuğun gelişim döneminin tabiatına uygun yöntemdir. Çocuğun hazır olduğu an öğrenmeye en açık olduğu andır. Kitaplar aracılığıyla duygularını daha rahat kabul edebilmesi, ifade edebilmesi ve duygu regülasyonu sağlaması gelişim alanlarına olumlu katkı sağlayacaktır. Bu nedenle öğretmenlerin gelişimsel bibliyoterapiyi çocuklara başa çıkma becerilerinin kazandırılması için daha yaygın kullanmaları önerilmektedir.

KAYNAKÇA:

- Ağargün, M. Y., Beşiroğlu, L., Kıran, Ü. K., Özer, Ö. A. & Kara, H. (2005). COPE (Başa Çıkma Tutumlarını Değerlendirme Ölçeği): Psikometrik özelliklere ilişkin bir ön çalışma. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 6, 221-226.
- Akıncı Gökdağ, Ö., & Düşünceli, B. (2020). Ergenlerin okula aidiyet duyguları ve başa çıkma stratejilerinin incelenmesi. *Trakya Eğitim Dergisi*, 10(3), 815-834.
- Akkoyunlu, S., & Türkçapar, M. H. (2013). Bir teknik: Alternatif düşünce oluşturulması. *Bilişsel Davranışçı Psikoterapi ve Araştırmalar Dergisi*, 2, 53-59.
- Aziz, A.R., Saman, W.S.W.M., Shaifuddin, N., Mustafa, S.M.S. & Mokhtar, W.N.W. (2022). Exploring affective bibliotherapy features in children's literature for emotional healing and growth. 5th International Conference on Information Science Royale Chulan, Penang, Malaysia, 19-21 Sep 2022.
- Baltaş, A., & Baltas, Z. (2015). Stres ve başa çıkma yolları. Ankara: Remzi Kitabevi.
- Bedel, A., & Güler, G. (2020). Ortaokul öğrencilerinde zorbalığı ve saldırganlığı açıklamada başa çıkma stratejilerinin rolü. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(73), 105-121.
- Berns, C.F., (2004). Bibliotherapy: Using books to help bereaved children. *OMEGA Journal of Death and Dying*, 48(4), 321-336.
- Dağlı, H., & Dağlıoğlu, H. E. (2021). Okul öncesi dönem çocuklarının duygu düzenleme becerileri ile problem çözme becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi*, 10(3), 1020-1046.
- De Vries, D., Brennan, Z., Lankin, M., Morse, R., Rix, B. & Beck, T. (2017). Healing with books a literature review of bibliotherapy used with children and youth who have experienced trauma. *Therapeutic Recreation Journal*, 51(1), 48- 74.
- Dursun, A. (2022). Bibliyoterapi konusunda Türkiye’de yayınlanan tezlerin çeşitli değişkenler ve terapötik kullanım açısından incelenmesi. *Humanistic Perspective*, 4(2), 373-390.
- Gökbulut, Y. & Bektaş, G. (2022). 2002-2021 yılları arasında Türkiye’de yapılan bibliyoterapi ile ilgili çalışmaların bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 10(19), 250-271.
- Halsted, J. W. (1988). Guiding gifted readers from preschool through high school: A handbook for parents, teachers, counselors, and librarians. Columbus, OH: Psychology.
- Heath, M. A., Sheen, D., Leavy, D. Young, E. L. & Money, K. (2005). Bibliotherapy: A resource to facilitate emotional healing and growth. *School Psychology International* 26(5), 563–580.
- Henderson, N. & Milstein, M.M., (1996). “Reciliency in Schools. Making it Happen for Students and Educators”. Corwin Press, Inc., A Sage Publication Company Thousand Oaks, California.
- İnan, C. & Erkuş, S. (2018). Bibliyoterapi tekniğinin ortaokul 8.sınıf öğrencilerinin matematik başarıları ve tutumlarına etkisinin incelenmesi. *Turkish Studies*, 13(15), 259-271.
- Karagül, S. (2018). Çocuk edebiyatı ve bibliyoterapi. *Çocuk ve Medeniyet*, 3(6), 43-55.
- Kaymaz, Ç. (2024). Developmental bibliotherapy with extremely shy children. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 16(3), 410-424.
- Leana Taşçılar, M.Z. (2017). Bibliyoterapi programının üstün zekâlı ve yetenekli öğrencilerin öz saygı düzeylerine etkisi. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20(37), 73-95.
- Liting, S. & Xiaoli, H. (2013). Progress of Bibliotherapy Theory and Practice in China. International Conference on the Modern Development of Humanities and Social Science (MDHSS 2013), Atlantis Press, 133-135.

- Lucas, C.V. & Soares, L. (2013). Bibliotherapy: A tool to promote children's psychological well-being. *Journal of Poetry Therapy: The Interdisciplinary Journal of Practice, Theory, Research and Education*, 26(3), 137-147.
- Matheny, K. B., Aycocock, D. W., Pugh, J. L., Curlette, W. L. & Silva Cannella, K. A. (1986). Stress coping: A qualitative and quantitative synthesis with implications for treatment. *The Counseling Psychologist*, 14(4), 499-549.
- Marinčič, M. (2021). Pomen literarne vede pri izvajanju biblioterapije. *Primerjalna književnost (Ljubljana)*, 44(3), 21-37.
- McCulliss, D. (2012) Bibliotherapy: Historical and research perspectives. *Journal of Poetry Therapy: The Interdisciplinary Journal of Practice, Theory, Research and Education*, 25(1), 23-38.
- Mitchell-Kamalie, L. (2002). The application of bibliotherapy with primary school children living in a violent society. Bellville: University of the Western Cape
- Pardeck, J. T. (1990). Bibliotherapy with Abused Children. *Families in Society: the Journal of Contemporary Social Services*, 71, 229–235.
- Pardeck, J. T., & Pardeck, J. A. (1993). *Bibliotherapy: A clinical approach for helping children*. Switzerland: Gordon and Breach Publishers.
- Peker, A., & Gültekin, M. (2014). Zorbalıkla başa çıkma stratejileri ve cinsiyetin sosyal beceri üzerindeki etkisinin incelenmesi. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(1), 139-156.
- Prater, M.A., Johnstun, M.L. & Johnstun, M.R. (2006). Using children's books as bibliotherapy for at-risk students: a guide for teachers. *Preventing School Failure*, 50(4), 5-13.
- Rubin, R.J. (1979). Uses of bibliotherapy in response to the 1970s. *Libr Trends*, 28, 239-252.
- Sakin, A., & Yıldırım, M. (2022). Annelerinin bibliyoterapi uygulamasının 4-6 yaş çocukların öz-düzenleme becerisi üzerindeki etkisi. *Temel Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 44-59.
- Sevinç, G. (2019). Healing mental health through reading: Bibliotherapy. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar- Current Approaches in Psychiatry*, 11(4), 483-495.
- Spirito, A., Stark, L. J. & Williams, C. (1988). Development of a brief coping checklist for use with pediatric populations. *Journal of Pediatric Psychology*, 13, 555-574.
- Stansbury, K. & Sigman, M. (2000). Responses of preschoolers in two frustrating episodes: Emergence of complex strategies for emotion regulation. *The Journal of Genetic Psychology*, 161(2), 182- 202.
- Tielsch Goddard, A. (2011). Children's books for use in bibliotherapy. *Journal of Pediatric Health Care*, 25(1), 57-61.
- Uysal Bayrak, H., Özen Altınkaynak, Ş., & Erginsoy Osmanoğlu, D. (2018). Okul öncesi dönemdeki çocukların problem durumunda kullandıkları başa çıkma stratejilerinin incelenmesi. *Sakarya University Journal of Education*, 8(2), 72-82.
- Wohl, A. & Kirschen, G. (2019). Reading the child within: how bibliotherapy can help the victim of child sexual abuse. *Journal of Child Sexual Abuse*, 29(4), 490-498.
- Yüksek Usta, S., & Kula, S. S. (2023). Mesleki eğitimde gelişimsel bibliyoterapinin kullanılması: öğretmenlik algısına yansımalar. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* (66), 26-50.
- Zaccaria, J. S. & Moses, H. A. (1968). *Facilitating human development through reading: The use of bibliotherapy in teaching and counseling*. Illinois: Stipes Publishing Company.
- Zümbül, S. (2021). Başa çıkma: bütüncül bir gözden geçirme. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(1), 109-143.

**OKUL ÖNCESİ EĞİTİMDE BABA KATILIMINI KONU ALAN LİSANSÜSTÜ
TEZLERİN İNCELENMESİ**

Umay Büşra CELİLOĞLU (ORCID:0000-0001-9257-7584)

Kayseri Üniversitesi Develi Hüseyin Şahin MYO

Çocuk Bakımı ve Gençlik Hizmetleri

Email:busraceliloglu@kayseri.edu.tr

Raziye PEKŞEN AKÇA (ORCID:0000-0003-1989-8212)

Kayseri Üniversitesi Develi Hüseyin Şahin MYO

Çocuk Bakımı ve Gençlik Hizmetleri

Email:rpeksenakca@kayseri.edu.tr

Özet

Bu çalışmada, okul öncesi eğitimde baba katılımını ele alan, Yüksek Öğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi veri tabanında taranan ve 2015-2022 yılları arasında yayımlanmış lisansüstü tez çalışmalarının sistematik analizi gerçekleştirilmiştir. Lisansüstü tez çalışmalarının tez yazarlarının cinsiyetleri, tez türleri, üniversiteleri, enstitüleri, katılımcıları, katılımcı sayıları, veri toplama araçları, araştırma yöntemleri, yayımlanma yılları, verilerin toplandığı şehir, örneklem türleri, veri analiz türleri açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden olan doküman analizi tekniği kullanılmıştır. Yüksek Öğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nde yer alan 7 tez incelemeye alınmıştır. Çalışma kapsamında incelenen her bir tez için Excel dosyasında 'Tez İnceleme Formu' oluşturulmuştur. Verilerin oluşturulan formla analiz edilmesi sonucunda incelenen çalışmaların çoğunluğunun yüksek lisans tezi olduğu saptanmıştır. Okul öncesi eğitimde baba katılımı konulu tez yazarlarının çoğunluğunu erkeklerin oluşturduğu, araştırma modelinin çoğunluğunun ilişkisel taramadan olduğu görülmektedir. 2021 ve 2022 yıllarında okul öncesi eğitimde baba katılımı ile ilgili en çok çalışmanın yapıldığı belirlenmiştir. Çalışmaların en fazla eğitim bilimleri enstitüsü bünyesinde hazırlandığı saptanmıştır. En çok kullanılan veri analiz yönteminin nicel analiz olduğu ortaya konmuştur. İncelenen tezlerden çoğunluğun Anadolu Üniversitesi'ne ait olduğu görülmüştür. Çalışma gelecekte incelenecek olan okul öncesi eğitimde baba katılımı ile ilişkili tezler için bir rehber niteliğinde olduğundan önem kazanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: okul öncesi, eğitim, baba katılımı

**GRADUATE COURSE ON FATHER INVOLVEMENT IN PRESCHOOL
EDUCATION REVIEW OF THESES**

Abstract

In this study, a systematic analysis of postgraduate thesis studies dealing with father involvement in preschool education, scanned in the Higher Education Council National Thesis Center database and published between 2015-2022, was carried out. It is aimed to examine postgraduate thesis studies in terms of the gender of the thesis authors, thesis types, universities, institutes, participants, number of participants, data collection tools, research methods, years of publication, city where the data were collected, sample types, and data analysis types. Document analysis technique, one of the qualitative research methods, was used in the research. 7 theses in the National Thesis Center of the Council of Higher Education were examined. A 'Thesis Review Form' was created in an Excel file for each thesis examined within the scope of the study. As a result of analyzing the data with the created form, it was determined that the majority of the studies examined were master's theses. It is seen that the majority of thesis writers on father involvement in preschool education are men, and the majority of the research model consists of relational scanning. It was determined that the most studies on father involvement in preschool education were conducted in 2021 and 2022. It was determined that most of the studies were prepared within the institute of educational sciences. It has been revealed that the most used data analysis method is quantitative analysis. It was seen that the majority of the theses examined belonged to Anadolu University. The study gains importance as it serves as a guide for theses related to father involvement in preschool education that will be examined in the future.

Keywords: Preschool, education, father involvement.

GİRİŞ

Eğitimin kabul gören üç saçı ayağından biri aileden oluşmaktadır. Ailenin çocuğun tüm gelişim alanları üzerindeki etkisi yadsınmaz. Yanı sıra akademik yaşamda da aile katılımının olumlu etkisi gözlemlenebilmektedir. Yalnızca annenin ilgilendiği bir eğitim sürecinde aile katılımından tam olarak bahsedilememektedir. Bu nedenle baba katılımı ve bu alanda yapılan çalışmalar önem kazanmaktadır. Bayraktar, Güven ve Temel (2016), aile katılımının, çocukların, ebeveynlerin, öğretmenlerin ve okulların da içinde bulunduğu sistem döngüsü için gerekli görüldüğünü belirtmektedir. Çocuklar açısından, aile katılımının evi ve okulu arasında bulunan farkın azalmasını, etkinliklere katılımında artış sağladığı görülmektedir. Çocuk okulda anne ve babasını gördüğünde ailesine olan saygısı artmaktadır. Okul öncesi eğitimde bulunan aile katılım çalışmaları aracılığıyla çocuğu ile ilgili bilgisi olan anne- babalar çocuğu sosyal ortam içinde daha yakın tanıma imkânı bulmaktadır. Ailelerinin kendi becerisi, yetenekleri hakkında güveni artmaktadır (Özyürek vd., 2018). Ailenin çocuğun eğitime katılmasının hem aileye hem çocuğa hem de öğretmenlere pek çok yararı bulunmaktadır. Aile katılımı ile ilgili yapılmış araştırmalar çocuklarda akademik başarının, dil gelişiminin, sosyal gelişimin, benlik saygısının, öğrenmeye istekli olmanın olumlu etkilendiğini göstermiştir (Özel ve Zelyurt, 2016; Temel, 2010). Freud'a göre anne ile bebeği ilişki çocuğun sosyal ilişkileri ve kişiliği üzerinde etkilidir. Babayla çocuğun ilişkisinde ise çocukluk döneminin sonraki zamanlarında etkisi hissedilecektir. Araştırmalar özellikle babasız oğlan bebeklerin, babası olanlara göre gelişim testlerinden daha düşük puanlar aldıklarını ortaya koymaktadır (Tezel Şahin ve Özbey, 2007). Erken çocuklukta çocuğun, babasıyla zaman geçirmek, fikir alışverişi yapmak, öğrendiklerini babasıyla paylaşmak, ondan yeni bilgiler öğrenmek ve babasının kendisini gözlemlemesi gibi konulardan hoşlandığı ifade edilmektedir. Aynı zamanda bu dönemde gelişimi ve eğitiminde baba katılımıyla desteklenmekte olan çocukların, gelişimleri üzerinde etkisi olacak bilgiyi, beceriyi ve duygusal desteği babalarından alabildiği belirtilmektedir (Arslan, 2022; Uzun ve Baran, 2019). Babanın çocukları ile ilgilenmesi, çocukların akademik, bilişsel ve sosyal duygusal gelişimleri ile ilintili görünmektedir. Babasıyla daha çok vakit geçiren, faaliyet yürüten çocuklar, diğerlerine göre daha başarılı bulunmuştur (Sımsıkı ve Şendil, 2014; Güngörmüş, 1992). Babaların rol algısı da baba katılımı açısından belirlenmelidir. Baba katılımı çocuğun bakım ve ihtiyaçlarını karşılama süreçlerinde aktif olmayı, eşiyle çocuğun bakımını paylaşmayı ifade eder ve çocuğun gelişiminde önemli yer bulunmaktadır (Deleş ve Kaytez, 2020; Karabulut, 2017). Karabulut (2024), tarafından yapılan araştırmaya göre resimli çocuk kitaplarında genelde anneler babalardan daha ön plandadır. Yemek hazırlama, banyo yaptırma gibi çocuğun bakımı konusu annenin; para kazanma, ev dışında çalışma gibi ekonomik konuların da babanın görevi olarak gösterildiğini belirtmiştir. Annelerin şefkati, ilgilenmesi, sevmesi gibi niteliklerle konumlandırıldığı, babaların ise benzer niteliklerinin yanında özgüvenli, öğreten, güç isteyen işler ile ilgilenen bir rolde yer aldığını görmüştür. Ev içi sorumluluklar konusunda babaların ikinci planda annelere yardım eden rolünde bulunduğu ifade edilmektedir. Gürşimşek ve Günay'ın (2005), yaptıkları çalışmalarda da benzer sonuçlar çıktığı görülmektedir. Cinsiyet eşitsizliğinin hikâye kitaplarında yaygın bir şekilde normal kabul edilerek ele alınması, cinsiyet rollerinde çocuğu ile ilgilenme görevinin kadına veriliyor olması maalesef baba katılımı konusunda istenilen seviyeye gelemememizin toplumdaki yansımaları sunmaktadır.

Bu çalışmada, okul öncesi eğitimde baba katılımını ele alan, Yüksek Öğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi veri tabanında taranan ve 2015-2023 yılları arasında yayımlanmış lisansüstü tez çalışmalarının içerik analizi gerçekleştirilmiştir. Lisansüstü tez çalışmalarının tez yazarlarının cinsiyetleri, tez türleri, üniversiteleri, enstitüleri, katılımcıları, katılımcı sayıları, veri toplama araçları, araştırma yöntemleri, yayımlanma yılları, örneklem türleri, veri analiz

türleri açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden olan doküman incelemesi kullanılarak veriler toplanmıştır. Tez başlığı filtresi kullanılarak Yüksek Öğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nde yer alan 18 tez incelemeye alınmıştır. Çalışma kapsamında incelenen her bir tez için Excel dosyasında 'Tez İnceleme Formu' oluşturulmuştur. Verilerin oluşturulan formla analiz edilmesi sonucunda incelenen çalışmaların çoğunluğunun yüksek lisans tezi olduğu saptanmıştır. Çalışma gelecekte incelenecek olan okul öncesi eğitimde baba katılımı ile ilişkili tezler için bir rehber niteliğinde olduğundan önem kazanmaktadır. Bu çalışmada, okul öncesi dönemde baba katılımını ele alan, Yüksek Öğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi veri tabanında taranan ve 2015-2023 yılları arasında yayımlanmış lisansüstü tez çalışmalarının içerik analizi gerçekleştirilmiştir. Lisansüstü tez çalışmalarının tez yazarlarının cinsiyetleri, tez türleri, üniversiteleri, enstitüleri, katılımcıları, katılımcı sayıları, veri toplama araçları, araştırma yöntemleri, yayımlanma yılları, örneklem türleri, veri analiz türleri açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Buna göre Türkiye'de okul öncesi dönemde baba katılımı ile ilgili yapılmış lisansüstü tezleri çeşitli açılardan incelemeyi amaçlayan bu araştırmada aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

- Yayın yılına göre dağılımı nasıldır?
- Üniversitelere göre dağılımı nasıldır?
- Enstitüye göre dağılımı nasıldır?
- Tez yazarının cinsiyetine göre dağılımı nasıldır?
- Türüne göre dağılımı nasıldır?
- Örneklem türüne göre dağılımı nasıldır?
- Araştırma yöntemine göre dağılımı nasıldır?
- Çalışma grubuna göre dağılımı nasıldır?
- Kullanılan veri toplama aracına göre dağılımı nasıldır?
- Veri analiz tekniklerine göre dağılımı nasıldır?

YÖNTEM

Araştırma nitel araştırma yönteminin kullanıldığı betimsel araştırma niteliğindedir. Verilerin toplanmasında doküman inceleme tekniğinden faydalanılmıştır. Doküman incelemesinde temel amaç; Araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analiz edilmesidir (Toptaş ve Gözel, 2018; Yıldırım ve Şimşek, 2011). İçerik Analizi, toplanan verilerin derinlemesine analiz edilmesini gerektirir ve önceden belirgin olmayan temaların ve boyutların ortaya çıkarılmasına olanak tanır (Çoşgun İlgar ve İlgar, 2014).

Verilerin Toplanması

YÖK Ulusal Tez Merkezi web sayfasındaki tez tarama bölümüne anahtar kelime olarak ‘‘ baba katılımı, okul öncesi ‘‘ kavramları yazılarak tez başlıkları ve içeriğine göre çalışmada incelenen tezler belirlenmeye çalışılmıştır. Bu işlem sonucu ortaya çıkan tezler belli ön kriterler açısından tekrar değerlendirmeye alınarak araştırmanın amacına uygun olarak belirlenen 18 tez detaylı incelemeye tabii tutulmuştur. Bu doğrultuda incelenecek tezleri belirlerken tezlerin başlıklarının ve içeriğinin okul öncesi eğitimde baba katılımını içeren tezler olmasına dikkat edilmiştir.

Verilerin Analizi

Çalışmada incelenen lisansüstü tezlerden ulaşılan veriler Excel programına girilerek içerik analizi yapılmış ve alt problemlere göre bulgular tablolastırılıp yorumlanmıştır. Bu veriler bazı kriterler açısından düzenlenmiş frekans değerleri verilmiştir. Bu kriterler ve frekanslar bulgular başlığında yer almaktadır.

BULGULAR

Yüksek Öğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi veri tabanında taranan ve 2015-2023 yılları arasında yayımlanmış lisansüstü tez çalışmalarının sistematik analizi gerçekleştirilmiştir. Lisansüstü tez çalışmalarının tez yazarlarının cinsiyetleri, tez türleri, üniversiteleri, enstitüleri, katılımcıları, katılımcı sayıları, veri toplama araçları, araştırma yöntemleri, yayımlanma yılları, örneklem türleri, veri analiz türleri açısından incelenmesi yapılmıştır. Tezlerdeki veriler formda belirlenen kategorilere göre analiz edilerek frekans değerleriyle birlikte tablolar halinde sunulmuştur. Okul öncesi dönemde baba katılımı ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerin yayın yılına göre dağılımı tablo 1’de verilmiştir. Bulgulardan elde edilen sonuca göre, okul öncesi dönemde baba katılımı ile ilgili olarak en fazla 2022 ve yılında 6 çalışma yapıldığı görülmüştür. 2021 yılında ise 3 çalışma mevcuttur. Diğer yıllara bakıldığında, 2015 ve 2018, 2019 ve 2023 yıllarında 2’şer çalışma yapıldığı, 2017 yılında ise 1 çalışma yapıldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 1. Tezlerin yıllara göre dağılımı

Yıl	(f)
2015	2
2017	1
2018	2
2019	2
2021	3
2022	6
2023	2
Toplam	18

Tablo 2’de tez yazarlarının cinsiyet dağılımı belirtilmiştir. Tablo 2’ye bakıldığında, okul öncesi dönemde baba katılımı konusunda araştırma yapan kadın araştırmacı sayısının erkek sayısından daha çok olduğu görülmektedir. Okul öncesi dönemde baba katılımı konusunda yapılmış lisans üstü tezlerin yazarlarının 14’ü kadın 4’ü erkektir.

Tablo 2. Tez yazarlarının cinsiyet dağılımı

Cinsiyet	(f)
Kadın	14
Erkek	4
Toplam	18

Tablo 3. Tezlerin türüne göre dağılımı

Tür	(f)
Yüksek Lisans	16
Doktora	2
Toplam	18

Tablo 3'te okul öncesi dönemde baba katılımı ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerin türüne göre dağılımı incelendiğinde, 16'sı yüksek lisans düzeyinde iken sadece 2'sinin doktora düzeyinde olduğu görülmüştür. Bu bulguya göre çalışmaların en fazla yüksek lisans düzeyinde gerçekleştirildiği ve doktora düzeyindeki çalışmalarda, okul öncesi eğitimde baba katılımı konusuna fazla eğilim olmadığı sonucuna varılmıştır.

Tablo 4. Tezlerin üniversitelere göre dağılımı

Üniversite	(f)
Anadolu Üniversitesi	2
Ankara Üniversitesi	2
Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi	1
Çukurova Üniversitesi	1
Gazi Üniversitesi	1
Karabük Üniversitesi	1
KTO Karatay Üniversitesi	1
Maltepe Üniversitesi	3
Mersin Üniversitesi	1
Orta Doğu Teknik Üniversitesi	1
Selçuk Üniversitesi	1
Sivas Cumhuriyet Üniversitesi	1
Üsküdar Üniversitesi	2
Toplam	18

Tablo 4 incelendiğinde okul öncesi dönemde baba katılımı ile ilgili tezlerin 3 çalışmayla en fazla Maltepe Üniversitesi'ne ait olduğu görülmektedir. İkinci sırada ise Anadolu, Ankara ve Üsküdar Üniversitesi 2'şer tez çalışmasıyla yer almaktadır.

Tablo 5. Tezlerin enstitüye göre dağılımı

Enstitü	F
Eğitim Bilimleri	5
Lisansüstü Eğitim	2
Sağlık Bilimleri	5
Sosyal Bilimler	6
Toplam	18

Tablo 5'e bakıldığında en fazla çalışmanın (6) Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde hazırlandığı görülür. Eğitim ve Sağlık Bilimlerinde 5'er çalışma mevcutken, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü bünyesinde 2 tez çalışması hazırlanmıştır.

Tablo 6. Tezlerin çalışma grubuna göre dağılımı

Çalışma Grubu	(f)
Babalar	6
Babalar ve Çocukları	4
Babalar ve Anneler	5
Babalar, Anneler ve Çocukları	2
Babalar, Anneler ve Öğretmenler	1
Toplam	18

Tablo 6 incelendiğinde okul öncesi dönemde baba katılımı konulu tezlerde çalışma grubunu toplamda 6 tez çalışmasında yer alarak yalnızca babalar oluşturmaktadır. İkinci sırada 5 tez çalışmasıyla babalar ve annelerin olduğu çalışmalar, üçüncü sırada 4 tez çalışmasıyla babalar ve çocukların çalışma grubunu oluşturduğu çalışmalar yer almaktadır. Çalışma grubunun babalar anneler ve çocuklardan oluştuğu 2 çalışma, babalar, anneler ve öğretmenlerden oluşan 1 çalışmanın olduğu görülmektedir.

Tablo 7. Tezlerin araştırma modeline göre dağılımı

Araştırma Modeli	(f)
Gerçek Deneysel Desen	1
İlişkisel Tarama	9
İlişkisel Tarama ve Yapısal Eşitlik Modellemesi	1
Tarama	1
Korelasyon ve Nedensel Karşılaştırma	1
Durum Çalışması	1
Betimsel Araştırma	1
Fenomenoloji	1
Belirtilmemiş	2
Toplam	18

Tablo 7'ye bakıldığında ilişkisel tarama modelinin 9 çalışmada kullanıldığı ayrıca 1 çalışmada da yapısal eşitlik modellemesi ile birlikte yine ilişkisel tarama modelinin kullanıldığı görülmektedir. Diğer modellerin birer çalışmada kullanıldığı görülmüştür. 2 çalışmada araştırma modeli belirtilmemiştir. Yine tabloya göre nitel desenlerin daha az tercih edildiği görülmektedir.

Tablo 8. Tezlerin örneklem türüne göre dağılımı

Örneklem Türü	(f)
Amaçlı örneklem	4
Rastgele örneklem	2
Uygun örnekleme	1
Kolay örnekleme	2
Tipik durum	1
Dolaylı örnekleme ve Kartopu	1
Kolay ulaşılabilir ve Kartopu	1
Belirtilmemiş	6
Toplam	18

Tablo 8'e bakıldığında amaçlı örneklemin 4 çalışma için tercih edildiği, uygun örnekleminin 1, rastgele örneklem 2, kolay örnekleme 2, tipik durum 1 çalışmada tercih edilmiştir. Dolaylı

örnekleme ve kartopu örnekleme 1, kolay ulaşılabilir ve kartopu örnekleme ise 1 çalışmada birlikte kullanılmıştır. 6 çalışmada örnekleme türü belirtilmemiştir.

Tablo 9. Tezlerin veri toplama aracına göre dağılımı

Veri toplama aracı	(f)
Ölçek	16
Başarı testi	1
Görüşme	2
Diğer (Kişisel bilgi formu, bilgi formu vb.)	17

Tablo 9 incelendiğinde en fazla ölçek kullanıldığı, görüşmenin 2 çalışmada ve diğer şeklinde belirtilen veri toplama araçlarının 1 çalışma hariç hepsinde kullanıldığı görülmektedir.

Tablo 10. Verilerin analiz yöntemine göre dağılımı

Yöntem	(f)
Nicel	16
Nitel	2
Toplam	18

Tablo 10'da verilerin analizinde nicel yöntemlerin 16 çalışmada, nitel yöntemlerin ise 2 çalışmada yer aldığı görülmektedir.

SONUÇ

Araştırma sonucunda en fazla çalışmanın 2022 yılında yapıldığı görülmektedir. Okul öncesi dönemde baba katılımı konusunda yapılan toplamda 18 tez çalışmasının olması, baba katılımının etkisine yeterli önemin verilmediğini düşündürmektedir. İlgili alanda en fazla çalışma kadınlar tarafından yapılmışken, bu çalışmaların yoğunlukla yüksek lisans çalışması olduğu bilinmektedir. Doktora düzeyinde okul öncesi dönemde baba katılımı konusuna eğilim olmadığı sonucuna ulaşılmaktadır. İlgili konuda en çok çalışma Maltepe Üniversitesi bünyesine hazırlanmış olup, enstitülerin dağılımına bakıldığında ise Sosyal Bilimler Enstitüsünde daha fazla tez çalışmasına rastlanmaktadır. Tezlerin çalışma grubunu çoğunlukla babalar oluşturmakta ve katılımcıların belirlenmesi için en fazla amaçlı örneklemin kullanıldığı görülmektedir. Araştırmalarda yoğunlukla ilişkisel tarama modelinin kullanıldığı, verilerin en çok ölçek kullanarak toplandığı ve nicel yöntemin verilerin analizi için en çok tercih edilen yöntem olduğu görülmektedir.

KAYNAKÇA

- Arslan, R. (2022). Erken çocukluk döneminde baba katılımı konusunda yapılan lisansüstü tezlerin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi*, 7(2), 1-12.
- Bayraktar, V., Güven, G. & Temel, Z. F. (2016). Okul öncesi kurumlarda görev yapan öğretmenlerin aile katılım çalışmalarına yönelik tutumlarının incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi* 24 (2), 755-770.
- Deleş, B., & Kaytez, N. (2020). Okul öncesi dönemde çocuğu olan babaların babalık rolü algısı ile baba katılım durumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *EKEV Akademi Dergisi* (84), 101-116.
- İlgar, S. C., & İlgar, M. Z. (2014). Nitel veri analizinde bilgisayar programları kullanılması. *İZÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(5), 31-78.
- Güngörmüş, O. (1992). Babanın çocuğun zekâsı, akademik başarısı ve benlik kavramı üzerine etkisinin araştırılması. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi.
- Gürşimşek, I., & Günay, V. D. (2005). Çocuk kitaplarında cinsiyet rollerinin işlenişinde kullanılan dilsel ve dildışı göstergelerin değerlendirilmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18, 53-63.
- Karabulut, H. (2024). Resimli çocuk kitaplarında baba katılımı kavramının incelenmesi. *HUMANITAS- Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(23), 273-286.
- Karabulut, H. (2017). Ergenlik döneminde çocuğu olan babaların baba katılımı ve eş destek düzeyleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *Psikoloji Çalışmaları Dergisi*, 37(2), 1-17.
- Özel, E., & Zelyurt, H. (2016). Anne baba eğitiminin aile çocuk ilişkilerine etkisi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi* (36), 9-34.
- Özyürek, A., Şalcı, O., Mamiyev, D., Çekiç, İ., vd. (2018). Okul öncesi eğitimde baba katılımının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31(2), 613-631.
- Sımsıkı, H., & Şendil, G. (2014). Baba katılım ölçeği'nin (BAKÖ) geliştirilmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(49), 104-123.
- Temel, F. (2010). Aile eğitimi ve erken çocukluk eğitiminde aile katılım çalışmaları. Ankara: Anı.
- Tezel Şahin, F., & Özbey, S. (2007). Aile eğitim programlarına baba katılımının önemi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 18(1), 39-48.
- Toptaş, V., & Gözel, E. (2018). Türkiye'de matematik kaygısı ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerin içerik analizi. *Eğitim Kuram ve Uygulama Araştırmaları Dergisi*, 4(3), 136-146.
- Uzun, H. & Baran, G. (2019). Babaların okul öncesi dönemdeki çocuklarıyla ilişkisinin bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1), 47-60.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (Sekizinci Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

**EFFECTIVE PROCESSES OF INTERNAL AUDIT FUNCTION IN NIGERIAN TAX
ADMINISTRATION**

Zakariya'u GURAMA

Department of Accounting, Faculty of Arts, Social and Management Sciences Gombe State
University Gombe, Nigeria
Email: zakariyaugurama@gmail.com

Hauwa SAIDU

Department of Accounting, Faculty of Arts, Social and Management Sciences Gombe State
University Gombe, Nigeria.

Musa SHEHU

Department of Accountancy, Jigawa State Polytechnic, Dutse, Jigawa State-Nigeria.
Email: msdarma@yahoo.com

ABSTRACT

The objective of this study is to understand the effective processes required in internal audit function from the perspective of tax administration. The study adopts qualitative methodology and employed interview to collect data. Data were collected from 9 internal auditors of Federal Inland Revenue Service Headquarter Abuja, Nigeria. The data was transcribe verbatim and further analyzed using Nvivo software for thematic. Findings of the study reveal that, effective processes of internal audit have four interconnected mechanisms which are; planning, performing, communicating, and monitoring. These mechanisms are the major functions that internal auditors can perform at process level to assist tax administration achieved its objectives. Internal auditors are therefore, anticipated to consolidate these crucial components for achieving the audit practice proficiently. The findings of this study have practical effect on both the Nigerian tax administration and internal auditors in other public establishment. Therefore, we recommend that tax administrators should provide enabling environment and all other required resources to empower internal auditors to perform their auditing functions effectively.

Keywords: internal audit, tax administration, processes, effective

1. Introduction

This study centres on the internal audit processes in tax administration. The study aims to understand how internal auditors perform this crucial function and their perception toward their organization in accomplishing this important task. The motivation of the study stems from the low performance of the internal auditors in public sector organizations especially, in the developing countries (Brierley, et al., 2001) and the important role of internal auditors in enhancing organizational performance. The role and function of internal auditors has for long being a popular area of research over the past decades across the globe. In the past, and nowadays, internal audit services provide a catalyst service to the management and value added function to the organization (Cooper, et al., 1996). The objective of this study is to understand the effective processes required in internal audit function from the perspective of tax administration.

Therefore, this study investigates the internal audit processes. Internal audit process is where auditor can use their competencies, knowledge and skills to perform the auditing activities such as planning engagement, performing engagement, communication the result, and monitoring the progress (Pitt, 2014; IIA, 2013; IIA, 2010). In reality, these four stages are very essential in understanding the internal audit process efficiency (Pitt, 2014) and in transforming the audit resources to a useful output that can add value to organization performance and effectiveness (IIA, 2013).

2. Literature

Specifically, internal audit planning is a strategic guideline for conducting efficient audit functions in internal audit process that can ease the auditing activities and hence assist in accomplishing organization objectives (Sarens & De Beelde, 2006; Togoe, 2009). Effective planning at the internal audit process can help internal auditors to obtain sufficient evidence of the organization and help them in avoiding misinterpretation in the organization performance and wellbeing (Mihret, 2014).

Performing commitment is very essential in implementing internal audit plan in an attempt to accomplish successful audit process that might yield valuable auditing result. Therefore, efficient and effective internal audit engagement in performing an audit function is what could trigger the added value to the audited organization and hence what could define the ability of internal auditors in performing auditing activities substantially (Hass et al., 2006).

According to Smith (2005), communicating internal audit findings to their organization management is a very critical and that can explain the level of their efficiency and effectiveness on auditing function. In essence, efficient communicating of auditing result to the top management in an organization is what can define effectiveness of the auditors function in an organization. Therefore, any internal auditor that lacks or has inadequate communicating ability to encode the audit findings to the top management is preparing to fail in the auditing function (Gurama, et al., 2019)

At the monitoring stage, internal auditors should ensure all the processes of the auditing function are completed, the audit engagements are followed, and then finally the findings of the audit are made (Keating, 1995; IIA, 2013). Monitoring function at the internal audit process may face setback if there is lack of motivation, failure to allocate specific time to accomplish an activity, and inadequate understanding of the importance of monitoring to the internal auditor's performance (IIA, 2010; Pitt, 2014).

In view of the above, these four factors are very fundamental and essentially important in understanding the internal audit processes in an organization. Audit processes that have impact to determine internal audit efficiency and effectiveness, adding value as well as in achieving

organizational goals and objective. This study explores the internal audit process in view of planning, performing, communication, and monitoring in tax administration. The purpose of the study is to understand the requirements of internal audit process that could aid the auditing efficiency in tax administration.

3. Methodology

This study adopts a qualitative research methodology. Qualitative research methodology has been discussed as a useful method for explorative study (Yin, 2009). Data of the study were collected using interview on 9 internal auditors of Federal Inland Revenue Service Headquarter Abuja, Nigeria. Collected data was transcribe verbatim and further analyzed using Nvivo software for thematic.

4. Result

Findings of the study reveal that, effective processes of internal audit in tax administration have four interconnected mechanisms which are; planning, performing, communicating, and monitoring. The planning process has two themes which are; audit key priorities, and audit procedures. Performing process has three themes; commitment, impartiality, and transparency. However, communication process has two themes; horizontal, and vertical. Finally, monitoring process has three themes which are qualities, skills, and techniques. Therefore, fulfilling the requirement and providing enabling environment would improve the audit processes and hence the internal auditor could perform auditing function that could add value to the tax administration effectiveness.

5. Conclusion

The findings of this study have practical effect on both the Nigerian tax administration and internal auditors in other public establishment. Therefore, the study recommends that tax administrators should provide enabling environment and all other required resources to empower internal auditors to perform their auditing functions effectively.

References

- Brierley, J. A., El-Nafabi, M., & Gwillam, D. R. (2001). The problems of establishing internal auditing in the Sudanese public sector. *International Journal of Auditing* (5) 1, 73-87.
- Cooper, B. J., Leung, P., & Mathews, C. M. (1996). Benchmarking-a comparison of internal audit in Australia, Malaysia and Hong Kong. *Managerial Auditing Journal*, (11)1, 23-29.
- Gramling, A., & Hermanson, D. (2009). Internal audit quality: Would we know it if we saw it? *Internal Auditing*, (24)1, 36-39.
- Gurama, Z., Alhaji, A. S. & Ahmed, A. H. (2019a). Communication as a critical factor for internal audit effectiveness in tax administration in Nigeria. *International Journal of Business and Tehnpreneurship* 9(1), 103-112.
- Hass, S., Abdolmohammadi, M. J., & Burnaby, P. (2006). The Americas literature review on internal auditing. *Managerial Auditing Journal*, (21)8, 835-844.
- Institute of Internal Auditors (IIA, 2013). Rethinking the future of audit - Internal Audit is at a crossroads, The Institute of Internal Auditors, The Austin Chapter Research Committee, March.
- Institute of Internal Auditors (IIA, 2010). Practical guide: Developing the internal audit strategic plan. Altamonte Springs, FL: The Institute of Internal Auditors.
- Institute of Internal Auditors-Australia (IIAA, 2013). Graduate certificate in internal audit module 1 Unit 1.
- Keating, G. (1995). The art of the follow-up. *Internal Auditor*, (52)2, 59-62.
- Mihret, D. G. (2014). How can we explain internal auditing? The inadequacy of agency theory and a labour process alternative. *Critical Perspectives on Accounting*, (25)8, 771-782.
- Pitt, S. A. (2014). *Internal audit quality: Developing a quality assurance and improvement program*. John Wiley and Sons Ltd.
- Smith, G. (2005). Communication skills are critical for internal auditors. *Managerial Auditing Journal*. (20)5, 513-519.

DISCRETIONARY POWERS RULE ON ADMINISTRATIVE AUTHORITIES

Mammadova Zarifa POLAD

Baku State University, doctoral student

Email:zarifamammadova8@gmail.com

Abstract

The fact that the state has broad and superior powers in the relations between the state and citizens has been one of the reasons for the emergence of state-citizen problems. Since the formation of the idea of a legal state, the search for effective solutions to the state-citizen problem has been started. It is clear from the experience of liberal-democratic countries that the regulation of the activities of state bodies or administrative bodies in a unified procedure is an important means of ensuring the prevention of abuse of state power and violation of the rights and freedoms of citizens. The subject of regulation of each field of law is the social relations that arise in society. Administrative law is a branch of law that deals with management in contrast to other areas of law. In this sense, the relations regulated by administrative law are of a general nature and regulate the relations between the administrative body and natural or legal persons. In the legal literature, the powers used by the administrative body are divided into closed powers and discretionary powers according to the degree of freedom. In addition to the relative freedom of the latter, since the content of the decision made in closed authority is known in advance, it ceases to be an authority and becomes a duty. If the written normative regulation for certain reasons specifies the decision to be taken by the governing bodies, in this case we can talk about closed authority. By closed authority we are talking about powers that imply mandatory obligations and duties for administrative bodies. The situation is somewhat different in the case of discretionary powers, another authority of the administrative body. This concept, also called "discretio" in Latin, means discretion. The administrative authority must fully investigate the circumstances of the case before exercising its discretion. Before adopting an administrative act, the administrative body must check whether it is possible to use its discretionary powers in accordance with the objectives of the law. After checking all possible cases, the administrative body should adopt an administrative act based on its discretion. If this condition is not observed, the activity of the administrative body will be considered illegal. Of course, administrative bodies carry out their activities guided by the basic principles of administrative proceedings. One of the most relevant and controversial principles is related to the exercise of discretionary powers of the administrative body. In the article, the essence of this principle and the issues related to the abuse of discretionary powers by administrative bodies in practice and their regulation in legislation were investigated. Proposals regarding the framework of discretionary powers of administrative bodies and the use of those powers in practice have been put forward.

Keywords: administrative proceedings, administrative body, discretionary authority.

INTRODUCTION

The fact that the state has broad and superior powers in the relations between the state and citizens has been one of the reasons for the emergence of state-citizen problems. Since the formation of the idea of a legal state, the search for effective solutions to the state-citizen problem has been started. It is clear from the experience of liberal-democratic countries that the regulation of the activities of state bodies or administrative bodies in a unified procedure is an important means of ensuring the prevention of abuse of state power and violation of the rights and freedoms of citizens. The subject of regulation of each field of law is the social relations that arise in society. Administrative law is a branch of jurisprudence that deals with management, unlike other branches of law. In this sense, the relations regulated by administrative law are of a general nature and regulate the relations between the administrative body and natural or legal persons. Of course, administrative bodies carry out their activities guided by the basic principles of administrative proceedings. One of the most relevant and controversial principles is related to the exercise of discretionary powers of the administrative body. In the article, the essence of this principle and the cases of abuse of discretionary powers by administrative bodies in practice and the issues related to its regulation in legislation have been investigated. The article consists of an introduction, 2 paragraphs and a conclusion.

GENERAL PRINCIPLES OF ADMINISTRATIVE PROCEDURE

Administrative proceedings by administrative bodies are carried out on the basis of certain principles. In legislation, the principles of administrative action are divided into two classifications: General and procedural principles. General principles include the rule of law, the rule of law, equality, the protection of the right to trust, the exercise of discretionary powers, the prohibition of abuse of formal requirements, the prohibition of waiver of the application of law, the principle of the least, and the presumption of credibility. Procedural principles include the right to apply to the administrative body, the participation of interested parties in administrative proceedings, impartiality in the consideration of the case, the provision of advice and necessary information by the administrative bodies, the objective investigation of the circumstances of the case, the right to get acquainted with the materials of the administrative proceedings, the language in which the administrative proceedings are conducted, the content of which is protected by law the principle of ensuring the confidentiality of confidential documents or information is applied.

One of the other main and most important principles in conducting administrative proceedings is the principle of legality. This principle is the basic principle of the legal system and is applied in all legal fields. According to the Law "On Administrative Proceedings", administrative bodies are obliged to comply with the requirements of the law. Administrative bodies can interfere with the rights and freedoms of a person only in the cases and in the manner prescribed by law. It is also clear from this that administrative bodies must follow the provisions of the law during administrative proceedings. Of course, the law refers to normative legal acts adopted by the Milli Majlis. The law has binding legal force regardless of the will of the parties. Obedience to the law manifests itself first of all in the fact that no action can be taken against the law. But in proceedings where the idea of legalism prevails, sometimes not acting against the law does not mean the realization of the principle of legalism in the full sense. For the full realization of the principle of legality, administrative management must perform its activities on the basis of the law (*secundum legem*). The principle of legality is fully realized when the law determines not only the boundaries of the activity of administrative bodies, but also the basis and direction of the activity [3, p. 141].

The principle of equality is considered one of the main principles of the legal state. According to the mentioned Law, everyone is equal before the law and the administrative body. It is forbidden to make different decisions by the administrative body on different cases with the same important factual circumstances. It is forbidden to make the same decisions by the administrative body on different cases with different important factual circumstances. The administrative body is obliged to exercise the discretionary powers in the same way and in the same manner. This provision does not preclude the modification of existing administrative practice regarding the exercise of discretionary powers. This provision includes the equality of everyone before the law and administrative body, regardless of race, ethnicity, religion, language, sex, origin, property status, service position, belief, affiliation to political parties, trade unions and other public associations. Another important provision here is related to the discretionary powers of the administrative body. Thus, even when the administrative body uses its discretionary powers, it must implement an equal approach in relation to interested persons. The principle of protection of trust is an independent principle of administrative proceedings. The principle of protection of the right of trust is derived from the principle of "bona fides" [3, p. 146]. According to the Law "On Administrative Proceedings", the trust of individuals or legal entities in the administrative practice of administrative bodies is protected by law. The administrative body is obliged to act in accordance with the existing administrative practice. Existing administrative practice can be replaced by new practice only when public interest requires it. The new administrative practice must be sustainable and common. The trust of individuals or legal entities in the promises and statements of the competent administrative bodies regarding the subsequent acceptance or non-acceptance of a certain administrative act is protected by law. The promises or declarations of the administrative bodies provided for in Article 13.3 of this Law are considered valid guarantees only if they are in written form and form the basis of the person's right to trust. Articles 63 and 67-69 of this Law also apply to guarantees. The trust of natural or legal persons cannot be based on illegal actions. The essence of this principle is related to the implementation of the written promises and statements of the administrative body to individuals and legal entities. This is due to the fact that the administrative body has a superior position. The validity of this promise and statement depends primarily on its formulation in writing. A more important concept in this principle is related to the practice of the administrative body. The current practice of the administrative body is related to its activity. Of course, the duties directly reflected in the law must be performed by the administrative body in each case. However, it should be taken into account that the activity of the administrative body as a whole is not reflected in the law. At this time, the administrative practice formed by the administrative body should be continuous and general in nature. The permanent nature is related to the inability of the administrative body to change its existing practice in any case. However, the current administrative practice can be replaced with a new practice in cases where public interests require it. The essence of the general nature of administrative practice is that the administrative body must follow the same administrative practice in relation to everyone. As a special case, it cannot apply a new administrative practice to another interested person. It can be seen from here that although the administrative body is allowed to use its discretionary powers, the law keeps the powers of the administrative body within a certain "boundary" by including the principle of trust protection. At the same time, the law states that it is forbidden to base the practice of the administrative body on illegal actions. One of the main principles during the implementation of administrative proceedings is related to the prohibition of abuse of formal requirements. It is prohibited to impose these or other obligations on individuals and legal entities by administrative bodies in order to ensure compliance with formal requirements only, except for the cases provided as a mandatory

condition by law. Failure to comply with formal requirements by individuals or legal entities, or failure to properly comply with them, in cases where it is not directly provided for in the law, cannot be a reason for refusing to take a relevant decision by administrative bodies. Administrative bodies cannot refuse to accept documents submitted by individuals or legal entities due to obvious and correctable errors made during writing and accounting.

The essence of this principle is that the administrative body should not allow procrastination while considering the application of the interested person. At the same time, it is inadmissible for the administrative body to delay and fail to consider the application of the interested person due to errors that can be detected and corrected.

Another principle of administrative proceedings - the prohibition of refusal to apply the law is expressed as follows: the administrative body, which has to apply any legal norm in relation to a natural or legal person, is obliged to apply that norm on its own initiative based on the request of the interested person or in cases arising from its official duties. . In cases where the application of the legal norm concerns the discretionary powers of the administrative body, the interested party has the right to demand the correct exercise of the discretionary powers. The principle of prohibition of refusal to apply the law is a general principle, derived from the principle of *iura novit curia* [3, p. 156]. In any case, the enforcement of the law is the main task of the administrative body. As a rule, the administrative body cannot refuse to apply the legislation on administrative proceedings.

According to the principle of proportionality of administrative proceedings, measures involving any interference with the legal status (principled freedom of movement) of natural or legal persons must be proportionate to the legal goal pursued by the administrative body, necessary and useful in terms of their content, place, time and the circle of persons covered to achieve that goal. This principle, being a part of the rule of law, regulates the subordination relationship between the administrative body and the citizen. Thus, it protects citizens' rights from interference during administrative proceedings in administrative bodies. The concept of proportionality includes the elements of expediency, vulnerability and appropriateness. Purposefulness means that the administrative body must determine its purpose when taking any measure during administrative proceedings. In any case, this goal should be to protect the legal interests of society and the state. When we say usefulness, the administrative body must be directly useful to achieve the goal while implementing any measure. Compliance is when the administrative body implements any measure and ensures that the negative aspects of this measure are less than the positive aspects.

DISCRETIONARY POWERS AND RULE FOR THEIR EXERCISE

In the legal literature, the powers used by the administrative body are divided into closed powers and discretionary powers according to the degree of freedom. In addition to the relative freedom of the latter, since the content of the decision made in closed authority is known in advance, it ceases to be an authority and becomes a duty. If the written normative regulation for certain reasons specified the decision to be taken by management bodies, in this case we can talk about closed authority [1, p. 88].

By closed authority, we are talking about the powers that imply mandatory obligations and duties for administrative bodies. For example, Article 7 of the Law of the Republic of Azerbaijan "On Labor Pensions" can be cited. According to that article, the pension capital registered in the insurance part of the individual personal account of persons who have reached the retirement age, regardless of the insurance length of time, if it allows for pension coverage not less than the minimum amount of labor pension, and if it does not allow for pension coverage, if there is at least 25 years of insurance length of service (July 1, 2017 have the right

to an age-based labor pension, except for those who have been assigned an age-based labor pension. As it can be seen, this article gives the right to appoint a pension to an individual if the specified conditions are met, implying a closed authority for the administrative body.

The situation is somewhat different in terms of discretionary powers, another authority of the administrative body. This concept, also called "discretio" in Latin, means discretion. There are different approaches to the concept of discretionary power in the theory. In the legal literature, the power of discretion refers to the administrative procedure whose framework is provided by legislation, but whose content is not precisely defined due to some impossibilities [1, p. 88]. Discretionary authority is the regulation of the activity of the administrative body in an imperative form by law and giving the administrative body the opportunity to act on the basis of its discretion [5, p. 13]. In Canadian literature, discretionary authority means the authority of a public official or institution to choose a course of action from among the various options available in accordance with the law [9, p. 59]. Administrative discretion includes the right of the administrative body to choose between more than one possible course of action to different opinions about which of the reasonable decisions will be preferred [6, p. 206].

One of the indicators that administrative bodies are carriers of public interests and subjects of public law is their discretionary powers. According to the legislation in force, discretionary powers are the granting by law to an administrative body or an official of the right to choose one of the possible legal decisions [4, p. 433].

According to the recommendation No. R(80) of the Cabinet of Ministers of the Council of Europe dated 1980 "On the use of administrative discretionary power", the discretionary power is the power that gives the administrative body a certain degree of freedom in the decisions to be made, and gives the opportunity to choose what it sees fit from among the legally acceptable decisions. According to the recommendation No. R(80) of the Committee of Ministers of the Council of Europe dated 1980 "On the use of administrative discretion" in the exercise of discretion, the administrative body must follow the following basic principles:

1. no purpose other than the purpose of granting authority should be pursued;
2. to act objectively and impartially based on information related to a certain event;
3. the principle of equality before the law should be followed and treated according to justice;
4. balance must be ensured between the purpose of the act and the rights of the person;
5. the act must be issued within a reasonable (suitable) period;
6. administrative procedure/procedural rules and internal operating rules must be followed;
7. if the rules of the administrative procedure for making a decision about an interested person are not clear, they should be disclosed at his request;
8. discretion must be subject to the legal control of the court or other independent bodies [1, p. 90].

Taking into account the above, discretionary authority refers to an administrative procedure, the framework of which is regulated by legislation, and which provides for the freedom of action of the administrative body based on its discretion.

There is a concept of fettering discretion in foreign literature. Thus, this power can be understood as refusing to consider the powers available by law when making a decision affecting the rights or interests of an interested person in relation to the actions of a decision-making administrative body established by law or refusing to consider any factor related to making a choice. It is understood. In some cases, an administrative body may have statutory powers to refuse to resolve matters within its jurisdiction. For example, the law may authorize an administrative agency not to consider a request if it is clear that the request is unlikely to be granted. Based on this, two restrictions are imposed on the administrative body in the use of such powers:

1. An administrative body that has the authority to exercise its discretion cannot refuse to exercise this authority. If he has the power of discretion, he should use it to make a decision on the issue that falls under his authority at the request of the citizen. An administrative body cannot say, "I don't like any of the options, so I refuse to make a decision." The administrative body is required to select one of the available options. These options include accepting the administrative act, refusing to accept the administrative act, or granting the request under appropriate conditions.

2. The administrative authority, which has the power to exercise its discretion, cannot refuse to take into account any relevant factor in deciding which option to choose.

Both positive and negative aspects of discretionary powers are mentioned in the theory. The advantage of discretionary powers is flexibility. Thus, it allows to take into account the essence of individual cases. Discretionary power is not concerned with the literal meaning of the law, but with its spirit, and it can enable the more effective implementation of government policy by giving the administrative agency the freedom to adapt its working methods in practice. It is useful in new areas of government activity because it enables the administrative body to deal with new and perhaps unexpected situations that arise. On the other hand, discretion leaves the citizen more at the discretion of the administrative body. Discretion also paves the way for conflicting decisions and requires a higher level of care and attention from the administrator who implements it [5, p. 207].

CONCLUSION

The research concludes that the discretionary powers of administrative bodies are "framed" by legislation as a general principle of administrative action. In this sense, administrative bodies have the right to choose only one of the options provided by law, even when they exercise their discretionary powers.

At the same time, the concept of fettering discretion as a discretionary power is examined and a new provision is proposed to be added to the existing legislation on administrative proceedings. Thus, it is recommended that the legislation provides discretionary powers of the administrative body in special cases (for the sake of public interests or protection of the state) to refuse to solve the issues related to the powers of the administrative body.

REFERENCE:

1. Farhad Mehdiyev (2010). Administrative law. Publications of the Caucasus University. Page 515.
2. Orkhan Ismayilov (2024). Limits of discretionary powers of administrative bodies and administrative judicial control. "Fiyuzat". Page 132.
3. Sayyad Karimov, Gunesh Aliyeva (2006). Commentary on the Law of the Republic of Azerbaijan on administrative proceedings. Baku: Legal literature publishing house, 2006, 464p.
4. Subhan Aliyev (2019). Administrative law. Textbook. Baku: Baku University Publishing House, 686 p.
5. Aberham Johannes (2009). Administrative Law Teaching Material. Indore Institute of Science & Technology. 1- 247
6. Ernest Gellhorn & Glen O. Robinson (1975). Perspectives on Administrative Law. 75 Colum. L. Rev. 771.
7. Frank E. Cooper (1958). Administrative Law: The "Substantial Evidence" Rule, American Bar Association. Volume 44, Issue 10, Pages 945-949, 1001-1003
8. George H. Seefeld (1940). Judicial Review of Administrative Decisions, 24 Marquette Law Review, Volume 24, Issue 2, Page 1-21
9. Liz Nastasi, Deborah Pressman & John Swaigen. Administrative law: Principles and advocacy. Toronto: Emond Montgomery Publications. 2020, 451p.
10. Norton E. Long (1949). Power and administration. Public Administration Review. pp. 257-264

THE DETERMINATION OF THE HUMAN ESSENCE IN THE MODERN WORLD

Doc. Dr. Sci. Džana Rahimić RAMIĆ (ORCID:0000-0002-4842-3067)

University of Sarajevo – Faculty of Philosophy, Department of Philosophy, Sarajevo,
Bosnia and Herzegovina

Email: dzana.buzo@hotmail.com

Abstract

The goal of this Article is to explore of defining what it means human essence in the context of the modern world, and with regard to the philosophical understanding of man's essence as production. This includes the research of the meaning of the human essence through the fundamental concept related to the determination of the essence, which is production, by which man participates in the construction and understanding of himself and his own world of reality. In the modern age, the above question could be defined as an essential question, given that the ever-increasing rule of technique and new technologies is the production that man loses and the use of what is already finished takes its place. In this sense, what is at risk is thinking as such and that which determines the essence of man, and it shows itself in production, which the modern world of technology increasingly restrains. It is undoubtedly possible to contribute to this type of research by referring to Heidegger's thought, i.e., his contribution to existentialism, metaphysics, hermeneutics and phenomenology. Heidegger's philosophical thought pointed to the fact that the planetary rule of technique and new technological achievements completely forgets the issue of battle and metaphysics. Therefore, we, who must advocate critical thinking and the preservation of humanity, are responsible for taking actions whose central task is to fulfil the nature of philosophy, which is its dealing with man and the world, and today's "technological" world and the relationship that man has with that world. Thus, the issues of philosophy and the modern world of technique and technology are originally connected.

Keywords: human essence, metaphysics, techne, technique, reality

INTRODUCTION

Asking a necessary and basic question requires a return to the thinking based on the Greek philosophers, and possible answers to the posed question point to dealing with the human essence and the meaning of existence. These questions and answers are determined by the opinion about the sense and meaning of producing and building existence from the perspective of the category of freedom, but also of what we find ourselves in, which is the world and tradition.

Our power to produce, create and build existence as well as to discover the truth is originally and essentially contained in what is the meaning of beginning, source and originality that was given to us and that we inherited in the Greek term *techne*, its meaning and use by ancient people and all changes and the development of the term *techne* until today. In re-asking the question about the meaning and necessity of understanding the essence of man, today in the modern world of technique and advanced technology, it is necessary to return to the original meaning of the term which gives meaning to today's term technique, and which in this way necessarily participates in defining the meaning and meaning of human existence and human essence as such - hence the Greek term *techne*. The question of man's essence must start from the possibility and meaning of production. Our own life is important and the first question we necessarily deal with.

The question of life, which today is faced with the transforming progress of technique and technology, is an important question of the human essence, production, and preservation of the vastness of thought in the planetary rule of technique and advanced technologies. Therefore, the fundamental problem of philosophizing is contained and always present in the subject of the question about the term *techne* even today in the opinions of content from the sphere of the philosophy of technology.

Our skill in asking questions, considering the beginning, is the measure of success in concrete situations with concrete answers. The understanding of oneself, one's own existence and other beings that we meet there, turns out to be an important issue of current life and the entire reality. So, all other issues are in a certain way secondary. It is strange how much the question of man and his ability to produce is present in philosophy and how much it is not recognized as an important issue in the modern world of technology to which man inputs the codes for existence and development.

"It is strange and interesting because philosophy deals with man and the world as well as the relationship between them, and today's world is, by all accounts, technological, or to put it best possible that the concept of technology permeates modern thinking and that technology is simply an applied science and that is as such covered by the philosophy of science, at least in an implicit way". (Casey, T.K. (1986).

To revive the original connection, involvement and interest of philosophy in questions of the philosophy of technology is the intention of the research here. Philosophy's interest in questions from the field of today's philosophy of technology arose in ancient times with the use and meaning of the term *techne* among the Greeks, and not with the emergence of a relatively young research field to which the philosophy of technology belongs.

HUMAN ESSENCE AND MODERN WORD

Since man is introduced to the interaction with the external world in which experience is formed and reality is understood, the world is the basic determinant and possibility of understanding man's essence, which by nature, as Aristotle wrote in *Metaphysics*, strives for knowledge. All of the above, i.e., experience, reality, world, essence, truth and knowledge are complex phenomena and are not easily accessible and unequivocal. Any understanding of the above-

mentioned phenomena requires that, in a new way of thinking, one begins with the source of the origin and development of the phenomenon, the meaning of which we strive to approach. The essential definition of *techne*, which distinguishes it from making and shows that it is one of the ways of knowing, is contained in production. Thus, *techne* originally refers to production and understanding, therefore it cannot be used synonymously with the term technique, which refers to mastery. In our, real, world in which we participate in the construction of reality, life and understanding of the phenomenon of techniques and the relationship we realize towards technology take place.

In the planetary rule of technique and new technological achievements, the issue of battle and metaphysics, which in his opinion is trying to be saved by the most prominent and original philosopher of the 20th century, who stood out for his contributions to phenomenology, hermeneutics, metaphysics and existentialism, is completely forgotten. The above is shown in Heidegger's definition of truth, in which the meaning of *techne* is recognized, which he understands as production that never means the use of something that is already finished. In contrast to the above definitions of what *techne* is, technique is the use of ready-made tools, so it is also clear that in the process of technical use of tools, truth cannot happen.

Philosophical schools of the 20th century provided the framework and contributed to defining the content of the philosophy of technique and technology. Different philosophical approaches, based on different views on the philosophy of technology, mainly with an accent on determining the aspects of Martin Heidegger's philosophy, serve to understand the content as well as the orientation in the field of philosophy of technology and man's relationship with technology as a whole. In this sense, a new reading and interpretation of Heidegger's essay from 1953 *The question of technique* is indispensable. The great field of research that constitutes the philosophy of technique is given a new contribution and a new significance by new discussions of this Heidegger essay. In understanding the meaning of the term *techne*, Heidegger goes back and adopts the Greek meaning of *techne*. "In the modern era, technology has freed man from nature." (McDonald, 2012).

The negative meaning attached to the notion of technical and technology, which can be understood as the legacy of modernity, is neither the result nor the legacy to which Heidegger's thought is attached. On the contrary, Heidegger's thought is related to the meaning of *techne* as the skill of production and the ability to create something new. From Heidegger's unveiling and illumination of the meaning of *techne*, it is shown that *techne* is not only the work of a craftsman or artist, but that it originally belongs to what is *poiesis*, which is always with the concept of *episteme*, and thus means understanding something or knowing how to navigate something.

The relationship between technique and technology, as it is understood today, and *techne* as a term of Aristotle's philosophy, is shown precisely in Heidegger's philosophical opinion in the form of accepting the Greek meaning of the term *techne* and the term to which the term today's technique owes its meaning.

"Typically, techne is translated as art, a term that covers multiple meanings. It refers not only to the fine arts but to any technical skill, in which the perfection of the activity does not consist primarily in the activity itself but in the work. On the other hand, technology, as it is generally used today, is the name given to any particular artefacts resulting from the use of said technical skills. Furthermore, the concept of technology as a whole carries the connotation of continuous improvement of products of technical skill, development and progress, and in contemporary usage, the term often refers specifically to those products that were created by the industrial revolution, i.e., modern technology, products that work on electric power. Therefore, if we understand techne to mean art, in a broad sense, it does not seem to exclude this present-day

General meaning of technology". (Kemple, B. *Techne, Physis, and Technology: Aristotle and Heidegger.*)

Technique and new technologies are an issue that concerns everyone on the planet today. Their questions are never neutral, nor should we understand them that way, i.e., they are the result of our technological way of relating to the world, which is nothing but *techne*. There is a place where the need for metaphysical help is recognized, which is indispensable to us in the modern world, in which expectations for adaptation are delivered to us too quickly and one after another, and challenges are imposed in navigating and mastering techniques and technological advances, in which thinking seems to be located in "second plan", and thus the category of freedom and determination of truth.

Returning to the meaning of the term *techne* is necessary considering that we know that *techne* is a term to which today's technology owes its meaning, and whose demands and challenges are increasingly entering everyday life and the performance of work. Therefore, correctly and successfully thinking about the necessary issues of technique and new technologies, as inseparable and necessary parts of existence, is possible only if we return to the original meaning and source from which we were given the conceptual structure that expresses the world of technique and technology.

When the term technology appeared in the writings of P. Ramus (1515-1572), in the early 16th century, it appeared in a distinctly different meaning than the Greek techne. Dissatisfied with the Aristotelian notion of techne and Aristotle's categorization of art and science in general, Ramus embarks on a systematic arrangement of art and science using a method he calls technology. He does this by establishing the relationship of "logos between all technai". Over the next 300 years the term technology is occasionally used in different contexts. In 1615, The Oxford English Dictionary records the use of this term by S. G. Buck as "an appropriate closure of this general technology, and only 13 years later T. Venner approaches the modern definition by referring to the various mechanisms used in the design of baths. By 1829, technology acquired a comparative and identical meaning in relation to the meaning introduced by E. J. Bigelow. A botanist, professor and doctor by profession, fascinated by mechanics and non-biological sciences, wrote the book "Elements of Technology" in 1829, which is the first book written in the English language in which the term technology is specifically used in the title, and where technology is defined as "principles, processes and nomenclature of the observable arts, especially those involving the application of science. (Tulley, 2008).

The wide spectrum of the significance of technology and technique, as well as the use of these terms, dates from the time of Plato to the present day. Philosophy's interest in technique did not arise with the philosophy of technique, but, as can be seen, much earlier, in the opinion of Plato and Aristotle, and that with the use of the term *techne*. Therefore, it is completely justified, more precisely desirable and necessary to think about existential issues from the perspective of the beginning and to think about the position of man, today in the modern world, on the basis of what gave the possibility for the emergence and knowledge of the concept that today is connected to the life of every single person, but also society as a whole, and that is certainly the relationship between man and success in the field of technology. Only in this way is it possible to think concretely and accurately about the content and determinants of the world of technique and technology, which, it is now clear, are an integral part of man's life and his position in the *world of life* in general.

FOR FUTURE THINKING EFFORTS

The only intention of the research carried out here is to point to an important understanding of the meaning of the term *techne* and to the necessary distinction between the terms *techne* and

technique, because these are the spheres that determined and determine the meaning of existence, human life and human essence, which, it must be admitted, are essential and the first questions when our task is, and should always be, self-examination and understanding of our own position in the world into which we are thrown. For this reason, only the main title of the research was defined - *The human essence and the modern world*, in order to emphasize the importance of the question about the human essence in every time and every opinion, from the opinions of ancient philosophers to today in the modern world.

Therefore, the intention was not to finally define or close these questions, in any way, but on the contrary, to reopen an important question from the unavoidable perspective of reality and our world now and here, and for the purpose of forming concrete knowledge and instructions in the concrete, real world, and leave them open on the path of metaphysical interventions and hermeneutic contents that will contribute to a better understanding of the meaning of the question of our own existence and position in the world in which life takes place. "The danger of modern technology is that people may not see themselves as free followers, do not see the challenges to their freedom from the current appearance of being and do not see the original possibilities open to them to work on their destiny". (Rojcewicz, 2006).

The question that, more and more strongly, preoccupies the modern man in the modern world, is reflected in the questions of technique and new technologies, which are undoubtedly an integral part of life and seem to be more and more important. It seems that in solving problems and answering these questions, achieving progress and improvement, being able to follow requirements and so to speak finding our place in the technical world, we are increasingly looking for solutions precisely in what delivers us the problem, in technique and technology. Have these become the primary addresses we turn to in search of solutions? (I'm afraid they are becoming.)

REFERENCE

1. Aristotle. (1985). *Metaphysics*. Globe. Zagreb.
2. Casey, T. K. (1986). *Technology And the Rise of Technique* (Techne, Modern, Plato, Karl Marx, Heidegger) (Doctoral dissertation, Duquesne University)
3. Heidegger, M. (1972). *A Question of Technique, Introduction to Heidegger*. Centre Edition Library. Zagreb.
4. Kempe, B. Techne, *Physis, and Technology: Aristotle and Heidegger*.
5. McDonald, H. P. (2012). Being, Techne, And Change. In *Speculative Evaluations* (pp. 71-103). Brill.)
6. Rojcewicz, R. (2006). *The gods and technology: A reading of Heidegger*. State University of New York Press.
7. Tolley, R. J. (2008). Is there techne in my logos? On the origins and evolution of the ideographic term-technology. *International Journal of Technology, knowledge and society*, 4(1), 93-104.)

**ENHANCING ACADEMIC LIBRARY SERVICES: AN OVERVIEW OF
ARTIFICIAL INTELLIGENCE APPLICATIONS**

Assistant Professor, Mahadevan BALASUBRAMANIYAN

Vellalar College for Women (Autonomous), PG & Research Department of
Library and Information Science, Thindal (Post), Erode, Tamilnadu, India.

Email:dmaha32@gmail.com

Assistant Professor of Biostatistics, Kannadasan KARUPPAIAH

Department of Community Medicine, Melmaruvathur
Adhiparasakthi Institute of Medical Sciences and Research, Melmaruvathur-603319.
Tamilnadu, India.

Email:statkannadasan@gmail.com

Abstract:

This abstract provides an overview of the potential applications of artificial intelligence (AI) in enhancing academic library services. As technology continues to evolve, AI offers promising opportunities to streamline operations, improve user experiences, and adapt to the changing needs of academic communities. This paper examines various AI applications in academic libraries, including information retrieval and discovery, personalized recommendations, virtual assistants and chatbots, content curation and collection management, text analysis and metadata generation, accessibility enhancements, data analytics and decision support, and preservation and digitization efforts. While AI presents exciting possibilities for enhancing library services, it is essential to address challenges such as data privacy, algorithm bias, and user acceptance to ensure responsible and effective implementation. This abstract serves as a foundation for further exploration into the role of AI in shaping the future of academic library services.

Key words: Artificial Intelligence, Robots, Technology, Expert systems, Academic Libraries, SDI, Services

Introduction:

In the rapidly evolving landscape of academia, libraries serve as vital hubs for knowledge dissemination, research support, and academic collaboration. With the advent of artificial intelligence (AI) technologies, academic libraries have the opportunity to enhance their services and meet the diverse needs of their user communities more effectively than ever before. This paper provides an overview of the potential applications of AI in enhancing academic library services.

AI encompasses a broad range of technologies that enable machines to perform tasks that typically require human intelligence, such as learning, reasoning, problem-solving, and decision-making. In the context of academic libraries, AI holds immense promise for revolutionizing traditional library functions and workflows, thereby improving efficiency, accessibility, and user satisfaction.

This paper explores various AI applications that can transform academic library services, including but not limited to:

Information Retrieval and Discovery: AI-powered search algorithms can help users find relevant resources more efficiently. Natural Language Processing (NLP) techniques enable semantic search capabilities, allowing users to input queries in everyday language and receive accurate results.

Personalized Recommendations: AI algorithms can analyze users' past behavior, preferences, and interests to provide personalized recommendations for resources such as books, articles, or research materials. This enhances the user experience by offering tailored suggestions that align with their needs.

Virtual Assistants and Chatbots: Academic libraries can deploy virtual assistants or chatbots powered by AI to provide 24/7 support to users. These assistants can answer routine queries, assist with navigating library resources, and even provide research guidance.

Content Curation and Collection Management: AI algorithms can assist librarians in curating and managing library collections more effectively. By analyzing usage patterns, citation data, and other metrics, AI can help identify valuable resources, weed out outdated materials, and optimize the allocation of library resources.

Text Analysis and Metadata Generation: AI techniques such as text mining and machine learning can automate the process of extracting metadata from digital resources, enhancing cataloging efficiency and improving resource discoverability.

Enhanced Accessibility: AI technologies can facilitate accessibility features such as text-to-speech conversion, language translation, and image recognition, making library resources more accessible to users with diverse needs.

Data Analytics and Decision Support: AI-driven analytics tools can analyze vast amounts of data generated by library systems, user interactions, and scholarly activities. This data can provide insights into usage trends, resource popularity, and user behavior, enabling librarians to make data-driven decisions to optimize library services.

Preservation and Digitization: AI-powered image recognition and preservation algorithms can assist in digitizing and preserving fragile or deteriorating materials in library collections, ensuring long-term accessibility and usability.

Promising AI tools and Techniques and the Major Components of ES are

Promising AI Tools and Techniques:

Machine Learning (ML): ML algorithms enable systems to learn from data and make predictions or decisions without explicit programming. Supervised learning, unsupervised learning, and reinforcement learning are common ML approaches used in various AI applications.

Natural Language Processing (NLP): NLP techniques enable computers to understand, interpret, and generate human language. Applications include sentiment analysis, language translation, named entity recognition, and text summarization.

Deep Learning: Deep learning is a subset of ML that utilizes neural networks with multiple layers to extract features from data. Convolutional Neural Networks (CNNs) excel in image recognition tasks, while Recurrent Neural Networks (RNNs) are well-suited for sequential data processing tasks such as language modeling and time series prediction.

Computer Vision: Computer vision involves the development of algorithms and techniques that enable computers to interpret visual information from images or videos. Object detection, image classification, image segmentation, and facial recognition are common computer vision applications.

Recommender Systems: Recommender systems employ AI algorithms to analyze user preferences and behavior to provide personalized recommendations. Collaborative filtering, content-based filtering, and hybrid approaches are used to recommend items such as products, movies, music, or articles.

Chatbots and Virtual Assistants: AI-powered chatbots and virtual assistants utilize natural language understanding and generation to interact with users and provide assistance or perform tasks autonomously. They are commonly deployed in customer service, support, and information retrieval applications.

Generative Adversarial Networks (GANs): GANs consist of two neural networks, a generator and a discriminator, trained simultaneously to generate new data samples that are indistinguishable from real data. GANs have applications in image synthesis, style transfer, and data augmentation.

Knowledge Graphs: Knowledge graphs represent structured knowledge in the form of entities, attributes, and relationships, facilitating semantic understanding and reasoning. They are used in applications such as semantic search, question answering, and knowledge discovery.

Major Components of Expert Systems (ES):

Knowledge Base: The knowledge base stores domain-specific knowledge and expertise in the form of rules, facts, heuristics, or ontologies. It serves as the foundation for reasoning and problem-solving within the expert system.

Inference Engine: The inference engine processes user queries or problems using the knowledge stored in the knowledge base to derive conclusions or solutions. It applies reasoning mechanisms such as forward chaining, backward chaining, or fuzzy logic to infer new knowledge from existing facts and rules.

User Interface: The user interface enables interaction between the expert system and the user, allowing users to input queries, receive explanations, and access recommendations or solutions generated by the system. It may take the form of a command-line interface, graphical user interface, or natural language interface.

Explanation Facility: The explanation facility provides transparency into the reasoning process of the expert system by explaining how conclusions or recommendations were derived. It enhances user trust and understanding by providing rationale and justification for the system's outputs.

Knowledge Acquisition Module: The knowledge acquisition module facilitates the capture, validation, and refinement of domain knowledge from human experts or existing sources. It typically involves tools and methods for eliciting knowledge, organizing it into a structured format, and integrating it into the knowledge base.

Inference Control: Inference control mechanisms govern the flow of reasoning within the expert system, ensuring efficient use of computational resources and preventing infinite loops

or redundant computations. They manage the activation and prioritization of rules or inference strategies based on the current problem context.

Domain Model: The domain model defines the structure and semantics of the problem domain addressed by the expert system, including the relevant concepts, relationships, constraints, and inference rules. It provides a formal representation of domain knowledge that guides reasoning and problem-solving processes.

Applications of Artificial Intelligence in the Libraries

Artificial Intelligence (AI) has numerous applications in libraries, revolutionizing traditional library services and enhancing user experiences. Here are some key applications:

Information Retrieval and Search Enhancement: AI algorithms can improve search functionalities within library catalogs and databases. Natural Language Processing (NLP) techniques enable more accurate and efficient retrieval of relevant information, helping users find resources faster.

Recommendation Systems: AI-powered recommendation systems can suggest relevant books, articles, or other resources based on users' preferences, borrowing history, and behavior. These systems personalize recommendations, enhancing user satisfaction and discovery of new materials.

Data Curation and Management: AI can assist in managing and curating vast amounts of data in libraries. Automated metadata generation, classification, and tagging streamline the organization of digital collections, making them more accessible and easier to navigate.

Text Mining and Analysis: AI techniques such as text mining and sentiment analysis can extract valuable insights from large volumes of textual data, including academic papers, reviews, and user feedback. Libraries can use these insights to understand user needs better, evaluate collection usage, and enhance services accordingly.

Virtual Assistants and Chatbots: Libraries can deploy virtual assistants or chatbots powered by AI to provide real-time assistance to users. These AI-driven interfaces can answer frequently asked questions, help users navigate library resources, and provide support for reference inquiries, extending library services beyond physical locations and operating hours.

Digital Preservation: AI technologies can aid in digital preservation efforts by automating tasks such as format migration, file integrity verification, and content normalization. Machine learning algorithms can help identify at-risk digital materials and prioritize preservation actions accordingly.

Accessibility Services: AI can contribute to improving accessibility services in libraries by automatically generating alternative formats for print materials, such as audio descriptions, Braille, or accessible PDFs. Optical Character Recognition (OCR) combined with NLP enables the conversion of scanned documents into accessible formats for users with visual impairments.

Security and Privacy: AI can bolster security measures in libraries by detecting and mitigating cybersecurity threats, such as malware and phishing attacks. Additionally, AI-powered tools can assist in safeguarding user privacy by anonymizing data, monitoring access logs, and identifying potential privacy breaches.

Content Analysis and Copyright Compliance: AI can assist libraries in analyzing copyrighted materials to ensure compliance with copyright laws and licenses. Text and image recognition technologies enable automated identification of copyrighted content, facilitating rights management and licensing agreements.

Predictive Analytics for Collection Development: AI algorithms can analyze usage patterns, citation networks, and academic trends to predict future demand for library resources. This enables librarians to make data-driven decisions regarding collection development, budget allocation, and resource allocation.

Conclusion

We suppose that the future libraries will become a practical knowledge storehouse and will offer intelligent opportunities for people.

Through the application of artificial intelligence technologies numerous prototype intelligent library systems have been created for the library routine work like cataloging, indexing, information retrieval, reference, and other purposes. However the relatively few of these systems have evolved into production systems that are used in the daily operations of libraries. AI research has been underway for more than 2 decades it is only in the past 2 years that AI's impact has been measurable. To some degree the lack of penetration of AI technologies in libraries is due to the fact that appropriate tools and techniques have only been widely available for the relatively short time. Though there were other theoretical, technological, fiscal and human resource barriers as well and these significant problems are ongoing.

This paper has outlined some of the major limitations of AI technologies of particular interest to libraries and suggested some possible. Strategies for making progress in building artificial intelligent library systems. AI offers us a powerful set of tools, especially when they are combined with conventional and other innovative computing tools. It will not be an easy task to master those tools and employ them skillfully to build truly significant intelligent library systems. The use of intelligent Library systems is unlikely to be widespread until we move from the current era of hand-crafted intelligent systems to a future era of turnkey intelligent systems. To accomplish goal vendors and a small number of progressive libraries will need to create powerful, transportable and marketable intelligent library systems based on the continuing advances made in the commercial AI marketplace.

Reference

1. Bellman, R. (1978), An introduction to artificial intelligence: Can computers think? San Francisco: Boyd and Fraser Publishing Company.
2. Charniak, E. and McDermott, D. (1985), Introduction to artificial intelligence. Reading: Addison Wesley.
3. Dean, T., Allen, J. and Aloimonos, Y. (1995), Artificial intelligence: Theory and practice. New York: Benjamin Cummings.
4. Haugeland, J., (Ed.). (1985), Artificial intelligence: The very idea. Cambridge, MA: MIT Press. History of Artificial Intelligence. Available at: <https://www.javatpoint.com/history-of-artificialintelligence> [accessed on 23 April 2020a].
4. Kurzweil, R. (1990), The age of intelligent machines. Cambridge: MIT Press.
4. Luger, G. and Stubblefield, W. (1993), Artificial intelligence: Structures and strategies for complex problem solving. Redwood City: Benjamin/Cummings
5. Schalkoff, R. (1990), Artificial intelligence: An engineering approach. New York: McGraw-Hill.
5. Shankar, Ramya (2020), Future of Artificial Intelligence, 9 April, <https://hackr.io/blog/future-ofartificialintelligence>
6. Tutorials Point (2021), Artificial Intelligence: Intelligent Systems, https://www.tutorialspoint.com/artificial_intelligence/artificial_intelligence_overview.htm [accessed on April 20 2020]
6. Winston, P. (1992), Artificial intelligence. Reading: Addison-Wesley. [accessed on April 23 2020]
7. McCarthy, John (2019), Artificial Intelligence Tutorial – It's your time to innovate the future, Dataflair Team, November 27, <https://data-flair.training/blogs/artificial-intelligence-ai-tutorial/>

**DETERMINANTS OF FUEL IMPORTS IN THAILAND: A REGRESSION
ANALYSIS OF ECONOMIC AND TRADE VARIABLES**

Boonta WAYUPAB

Central Food Retail Company Limited, Replenishment and Demand Forecasting Department,
Nonthaburi, Thailand

Email: WaBoonta@central.co.th

Adirek VAJRAPATKUL

School of Economics, Sukhothai Thammathirat Open University, Nonthaburi, Thailand

Email: a.vajrapatkul@gmail.com

ABSTRACT

This study examines the factors influencing the proportion of fuel imports in Thailand's total merchandise imports from 1972 to 2020. Employing multiple regression analysis, this study explores the impacts of various economic and trade-related variables, namely, Manufactures imports, savings, Food imports, Exports growth, Changes in inventories, and Net secondary income. Key findings reveal that increases in Manufactures and Food imports significantly reduce Fuel imports, suggesting a substitution effect in the import basket. Conversely, Net secondary income shows a positive correlation with Fuel imports. A minimal decrease in Fuel imports is associated with growth in Exports. This research provides comprehensive insights into the dynamics of Thailand's import structure and offers guidance for economic and trade policy formulation.

Keywords: Fuel Imports, Trade, Multiple Regression Analysis, Thailand,

INTRODUCTION

Thailand's economic landscape has undergone significant transformations over the past several decades, driven by a variety of factors including industrialization, globalization, and shifts in international trade dynamics. Central to these changes is the role of fuel imports, which have become a crucial component of Thailand's energy supply and economic stability.

Thailand, as an emerging economy, has witnessed substantial growth in its industrial and service sectors, necessitating a steady and reliable supply of energy. Fuel imports have thus become indispensable, serving as a backbone for various economic activities ranging from manufacturing to transportation. Historically, Thailand has depended heavily on imported fuel to meet its energy needs, given its limited domestic reserves. This reliance on fuel imports poses both opportunities and challenges for the country. The global energy market is characterized by volatility and fluctuation in fuel prices, which significantly impact Thailand's economic stability and growth. The dependency on imported fuel exposes the economy to external shocks, such as geopolitical tensions and global supply chain disruptions, which can lead to economic instability. Consequently, understanding the determinants of fuel imports is critical for policymakers aiming to enhance energy security and economic resilience.

Despite the crucial role of fuel imports in Thailand's economy, there is a limited understanding of the factors that drive these imports. Previous studies have primarily focused on broader aspects of trade and economic growth without delving deeply into the specific variables that influence fuel imports. This gap in the literature necessitates a focused analysis that explores how different economic and trade variables affect fuel import patterns in Thailand. Identifying these determinants can provide valuable insights for developing effective trade and economic policies that mitigate the risks associated with heavy reliance on fuel imports.

The primary research problem addressed in this study is the identification and analysis of the key economic and trade-related variables that influence fuel imports in Thailand. By employing a multiple regression analysis, this study aims to quantify the impact of variables such as manufactured imports, food imports, exports growth, changes in inventories, and net secondary income on the proportion of fuel imports. The insights gained from this analysis are expected to fill the existing knowledge gap and inform policy decisions. The motivations for this research are multifaceted. Firstly, the study aims to contribute to the academic discourse by providing empirical evidence on the determinants of fuel imports in a developing country context. Most existing studies focus on developed economies or adopt a generalized approach that may not capture the unique economic and trade dynamics of developing countries like Thailand. Secondly, the findings of this research have practical implications for policymakers and stakeholders in Thailand. By identifying the factors that drive fuel imports, the study can help policymakers design targeted interventions to manage and optimize fuel import strategies. This is particularly important in light of Thailand's commitments to sustainable development and energy security.

LITERATURE REVIEW

Understanding the determinants of fuel imports is crucial for formulating effective trade and economic policies in developing countries. This review explores three key theories that provide a comprehensive framework for examining the factors influencing fuel imports: the Resource Curse Theory, Endogenous Growth Theory, and the Vector Autoregression (VAR) Modeling Approach. These theories offer insights into the dynamics of fuel imports, economic stability, and policy implications.

The Resource Curse Theory, also known as the paradox of plenty, posits that countries with abundant natural resources often experience slower economic growth and poorer

development outcomes compared to countries with fewer natural resources. Sachs and Warner (2001) formalized this concept, identifying several mechanisms through which resource wealth can hinder economic performance. Key among these mechanisms are the volatility of commodity prices, Dutch Disease, and governance issues. Volatility in commodity prices can lead to unstable revenue flows, complicating fiscal planning and public investment. When commodity prices fall, resource-dependent economies face significant budgetary shortfalls, leading to economic instability (Van der Ploeg & Poelhekke, 2010). Dutch Disease occurs when an influx of resource revenues appreciates the local currency, making other export sectors less competitive (Corden & Neary, 1982). This phenomenon can lead to a decline in manufacturing and agricultural sectors, increasing dependency on the resource sector.

Governance and institutional quality are crucial in determining whether a country benefits from its natural resources. Mehlum et al. (2006) argue that in countries with strong institutions, resource wealth can be a blessing rather than a curse. Effective institutions can manage resource revenues prudently, investing in infrastructure, education, and healthcare, which foster long-term economic growth. Conversely, weak institutions are often associated with corruption and rent-seeking behaviors, which undermine the potential benefits of resource wealth (Ross, 1999). Empirical studies support these claims, indicating that countries with robust governance frameworks manage their resources more effectively and achieve better developmental outcomes (Collier & Hoeffler, 2005; Mauro, 1996).

Endogenous Growth Theory, developed as an alternative to the Solow-Swan neoclassical growth model, emphasizes the role of internal factors such as human capital, innovation, and knowledge in driving long-term economic growth. Romer (1986) and Lucas Jr. (1988) were pioneers of this theory, proposing that economic policies and investments in education and technology can significantly influence growth rates. Unlike the neoclassical model, which treats technological progress as exogenous, endogenous growth theory posits that technological change results from intentional actions taken by individuals and firms in response to market incentives. Romer (1990) introduced a model where technological change is an outcome of investment in research and development (R&D). This investment enhances the productivity of labor and capital, leading to sustained economic growth.

The following literature review examines recent research papers that explore the factors influencing fuel imports, economic stability, and policy implications in various contexts. These studies provide a broad spectrum of insights from different countries and methodologies, offering a comprehensive understanding of the dynamics at play.

Empirical evidence underscores the importance of human capital and innovation. For instance, Borensztein et al. (1998) found that FDI contributes more significantly to economic growth in countries with higher levels of human capital. This suggests that the effectiveness of FDI in promoting growth depends on the host country's capacity to absorb and utilize foreign technologies and practices. Government policies play a critical role in this framework. Public investments in infrastructure, education, and health services can enhance the productivity of private sector investments, creating a virtuous cycle of growth (Barro, 1990). This perspective is particularly relevant for developing countries with abundant natural resources. By investing resource revenues in productive public goods, these countries can achieve sustained economic growth even after the resources are depleted (Agénor, 2004).

In their study on the pass-through of international fuel price changes to domestic prices in developing countries, Kpodar and Imam (2021) found that the degree of pass-through is influenced by several factors including the volatility of international prices, exchange rate depreciation, and neighboring countries' fuel prices. Countries with high public debt exhibited larger pass-through, while those with inflation experienced lower pass-through. This highlights

the importance of economic stability in managing fuel import costs effectively. Another study focusing on the Gulf Cooperation Council (GCC) countries examined the macroeconomic and environmental factors influencing foreign direct investment (FDI). The study found that high oil prices stimulate economic growth, prompting expansionary strategies, whereas low prices necessitate contractionary measures. The research underscored the need for economic diversification to mitigate vulnerability to oil price fluctuations, a finding relevant to countries heavily reliant on fuel imports (Alharthi et al., 2024). In a comprehensive analysis, Eegunjobi and Ngepah (2022) explored the determinants of global value chain (GVC) participation in seafood-exporting developing countries. The study highlighted the significant role of domestic institutional quality in enhancing GVC participation, which in turn boosts economic growth. Although the focus was on seafood, the findings are applicable to fuel imports as well, emphasizing the importance of strong institutions in managing trade effectively. Research on agricultural support in developing countries by Trentinaglia et al. (2023) examined how international aid impacts agricultural productivity. The study found that effective use of aid, particularly in improving infrastructure and governance, significantly boosts productivity and economic stability. These findings are applicable to managing fuel imports by highlighting the importance of infrastructure and institutional quality.

These studies collectively highlight the importance of economic stability, institutional quality, and diversification in managing fuel imports and achieving broader economic objectives. The consistent theme across the research is that robust governance and targeted policies are essential for mitigating the adverse effects of reliance on fuel imports. Whether through enhancing renewable energy adoption, improving trade terms, or leveraging international aid effectively, the underlying determinants remain focused on stable and transparent economic environments.

METHODOLOGY

The multiple regression model used to analyze the determinants of fuel imports in Thailand is as follows:

$$FIM = \beta_0 + \beta_1 MIM + \beta_2 AMD + \beta_3 FDM + \beta_4 EGS + \beta_5 CII + \beta_6 NSI + \epsilon.$$

The variables analyzed in this research include Fuel Imports as a percentage of Merchandise Imports (FIM), Manufactures Imports as a percentage of Merchandise Imports (MIM), Adjusted Savings: Mineral Depletion in current US\$ (AMD), Food Imports as a percentage of Merchandise Imports (FDM), Exports of Goods and Services annual percentage growth (EGS), Changes in Inventories in current US\$ (CII), and Net Secondary Income in current US\$ (NSI). This study utilizes data from Thailand spanning the years 1972 to 2020, sourced from the World Bank database.

RESULT

This section presents the findings of the regression analysis on the determinants of fuel imports in Thailand. Key variables such as manufactures imports, food imports, and net secondary income are examined for their impact on fuel imports, providing insights into the factors shaping Thailand's import structure.

Table 1 descriptive statistics

	FIM	MIM	AMD	FDM	EGS	CII
mean	16.057	68.370	2.771E+07	5.058	8.239	8.373E+08
std	6.473	7.236	3.613E+07	0.847	9.008	3.622E+09
min	6.746	50.823	0.000E+00	3.761	-	-1.078E+10
					19.682	
25%	10.236	63.701	2.149E+06	4.414	3.351	1.197E+08
50%	15.147	68.885	1.117E+07	4.953	9.161	5.874E+08
75%	21.088	74.831	4.612E+07	5.491	13.807	1.332E+09
max	31.016	80.267	1.356E+08	7.616	27.171	1.233E+10

The descriptive statistics are presented in Table 1. Fuel imports, as a percentage of merchandise imports, have a mean value of 16.057% with a standard deviation of 6.473%. The minimum and maximum values observed are 6.746% and 31.016%, respectively, indicating considerable variation over the study period. For manufactures imports, the mean is 68.370% with a standard deviation of 7.236%. The range extends from 50.823% to 80.267%, reflecting the high proportion of manufactured goods in Thailand's import structure. Adjusted savings, measured in current US dollars for mineral depletion, has a mean value of \$27,706,202.26 with a notably large standard deviation of \$36,128,595.65, suggesting significant fluctuations. The minimum value is not recorded, while the maximum reaches \$135,578,436.97. Food imports account for an average of 5.058% of merchandise imports, with a standard deviation of 0.847%. The values range from 3.761% to 7.616%, indicating relatively lower variability compared to other import categories. Exports of goods and services exhibit an average annual growth rate of 8.239%, with a standard deviation of 9.008%. The growth rate ranges widely from a minimum of -19.682% to a maximum of 27.171%, highlighting periods of both contraction and expansion in export activities. Changes in inventories, also measured in current US dollars, have a mean value of \$837,300,000 with a standard deviation of \$3,622,000,000. The extreme values range from -\$10,780,000,000 to \$12,330,000,000, showing substantial variability over the study period.

Table 2 Correlation

	FIM	MIM	AMD	FDM	EGS	CII
FIM	1.000	- 0.952	0.008	- 0.215	- 0.157	0.077
MIM	- 0.952	1.000	- 0.052	0.082	0.052	- 0.077
AMD	0.008	- 0.052	1.000	0.026	0.184	0.004
FDM	- 0.215	0.082	0.026	1.000	- 0.218	- 0.182
EGS	- 0.157	0.052	0.184	- 0.218	1.000	0.055
CII	0.077	- 0.077	0.004	- 0.182	0.055	1.000

Table 2 presents the correlation matrix for the variables analyzed in the study on the determinants of fuel imports in Thailand. Fuel imports, as a percentage of merchandise imports, show a strong negative correlation with manufactures imports (-0.952), indicating that as the proportion of manufactures imports increases, the proportion of fuel imports decreases significantly. This suggests a substitution effect within the import basket where higher imports of manufactured goods reduce the need for fuel imports. Adjusted savings, measured by mineral depletion in current US dollars, exhibit a very weak positive correlation (0.008) with fuel imports, implying almost no relationship between these two variables. Food imports, on the other hand, show a negative correlation (-0.215) with fuel imports, indicating that increases in food imports are associated with decreases in fuel imports, further supporting the substitution effect. Exports of goods and services, measured by annual percentage growth, have a weak

negative correlation (-0.157) with fuel imports, suggesting that higher export growth is marginally associated with lower fuel imports. Changes in inventories, measured in current US dollars, show a very weak positive correlation (0.077) with fuel imports, indicating a minimal relationship between these variables. Among the other variables, manufactures imports have a weak negative correlation with adjusted savings (-0.052) and food imports (0.082), while their relationship with exports of goods and services is positive but very weak (0.052). Adjusted savings exhibit a weak positive correlation with exports of goods and services (0.184) and a negligible correlation with changes in inventories (0.004). Food imports show a weak negative correlation with exports of goods and services (-0.218) and changes in inventories (-0.182).

Table 3 regression model estimation

	coef	std err	t	P> t	95 percent CI	
					LB	UB
const	81.423	2.431	33.494	0.000	76.517	86.329
MIM	- 0.833	0.030	- 27.562	0.000	- 0.894	- 0.772
AMD	- 0.000	0.000	- 1.620	0.113	- 0.000	0.000
FDM	- 1.593	0.288	- 5.526	0.000	- 2.175	- 1.011
EGS	- 0.064	0.029	- 2.165	0.036	- 0.123	- 0.004
CII	- 0.000	0.000	- 1.418	0.163	- 0.000	0.000
NSI	0.000	0.000	2.546	0.015	0.000	0.000

The regression analysis in Table 3 aims to identify the determinants of fuel imports in Thailand. The model has a high explanatory power with an R-squared value of 0.953, indicating that 95.3% of the variability in fuel imports can be explained by the included predictors.

Key findings from the regression coefficients show that manufactured imports (MIM) have a significant negative effect on fuel imports ($\beta = -0.833$), suggesting that as manufactured imports increase, the proportion of fuel imports decreases. Food imports (FDM) also have a strong negative impact on fuel imports ($\beta = -1.593$), reinforcing the substitution effect in the import basket. Exports of goods and services growth (EGS) negatively influences fuel imports ($\beta = -0.064$), indicating that an increase in export growth is associated with a reduction in fuel imports. Conversely, net secondary income (NSI) has a positive correlation with fuel imports ($\beta = 0.000$), implying that higher secondary income leads to an increase in fuel imports. Other variables such as adjusted savings (AMD) and changes in inventories (CII) were not found to be statistically significant at the 5% level.

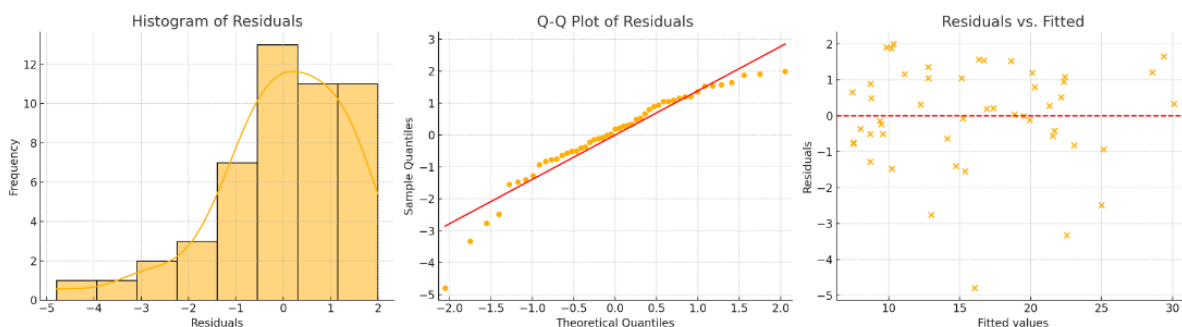

Figure 1 Residual diagnostics

Figure 1 which shows the diagnostic plots, including the histogram, Q-Q plot, and residuals versus fit graph; provide critical insights into the assumptions underlying the regression model. The histogram of the residuals assesses the normality of the residuals, ideally resembling a bell curve. Deviations from this shape suggest potential issues with normality, which can affect the reliability of the model's inferences. The Q-Q plot compares the quantiles of the residuals with those of a standard normal distribution. Points lying along the 45-degree line indicate normality, while significant deviations suggest skewness or kurtosis, pointing to departures from normality. The residuals versus fit graph evaluates the linearity and homoscedasticity assumptions by plotting residuals against predicted values. A random scatter of points around zero indicates that these assumptions are met, while patterns such as curves or funnels suggest issues with non-linearity or heteroscedasticity.

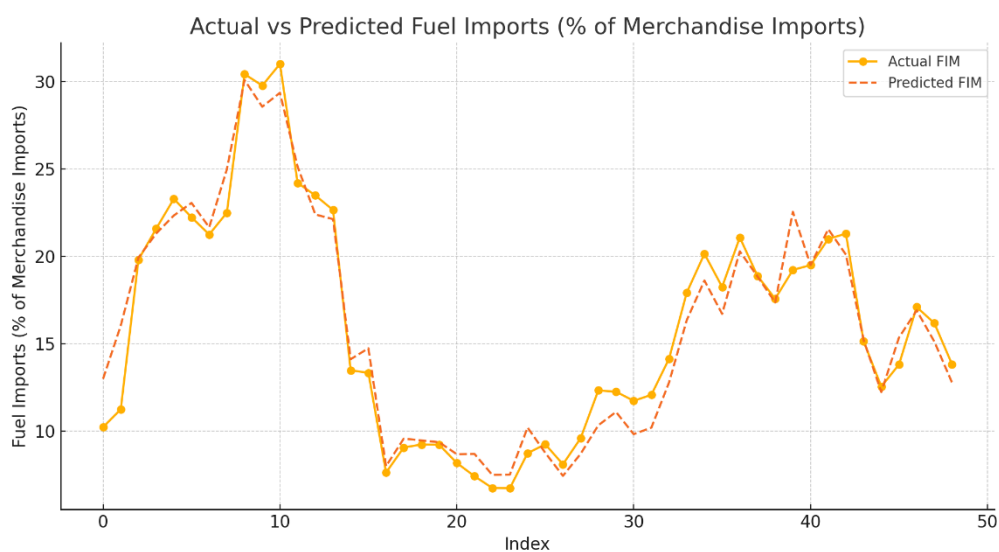

Figure 2 actual versus predicted values of Fuel Imports

Figure 2 illustrates the actual versus predicted values of Fuel Imports in Thailand. The graph shows a close alignment between the actual and predicted values, indicating that the regression model effectively captures the variations in fuel imports over the period analyzed.

DISCUSSION

The regression analysis conducted on the determinants of fuel imports in Thailand reveals several critical insights that align with and extend the theoretical frameworks discussed in the literature review. The Resource Curse Theory posits that countries with abundant natural resources often face economic challenges, including volatility in revenue flows and the Dutch Disease phenomenon, which can impede overall economic growth (Sachs & Warner, 2001; Van der Ploeg & Poelhekke, 2010). This study's findings provide a nuanced view of this theory in the context of Thailand's fuel imports. The negative correlation between manufactured imports (MIM) and fuel imports ($\beta = -0.833$) suggests a substitution effect within Thailand's import structure, where increased manufactured and food imports reduce fuel imports. This indicates a strategic diversification in imports, which can mitigate the adverse effects of dependency on a single commodity, aligning with the need for economic diversification highlighted by Alharthi et al. (2024). The positive correlation between net secondary income (NSI) and fuel imports ($\beta = 0.000$) suggests that increases in secondary income, possibly from remittances or foreign aid, lead to higher fuel imports. This aspect aligns with the governance dimension of the Resource

Curse Theory, where the effective use of secondary income could potentially exacerbate resource dependency if not managed properly (Ross, 1999; Mehlum et al., 2006). Endogenous Growth Theory emphasizes the role of human capital, innovation, and strategic investments in driving long-term economic growth (Romer, 1986; Lucas Jr., 1988). The findings from this study underscore the importance of internal economic policies in managing fuel imports. The minimal but significant negative impact of export growth (EGS) on fuel imports highlights the role of export activities in reducing reliance on fuel imports. This supports the theory's assertion that investing in productive capacities, including enhancing export sectors, can foster sustainable economic growth (Barro, 1990; Borensztein et al., 1998). The negative impact of manufactured and food imports on fuel imports suggests that policies promoting the production and import of diverse goods can lead to a more balanced and resilient economy. This resonates with the endogenous growth perspective that strategic public investments in sectors like manufacturing and agriculture can yield long-term benefits (Agénor, 2004).

The regression analysis identifies several macroeconomic factors influencing fuel imports, reinforcing the findings of Kpodar & Imam (2021) regarding the impact of economic stability on fuel import costs. The weak correlations observed with adjusted savings and changes in inventories indicate that while these factors are part of the broader economic environment, their direct impact on a fuel import is less pronounced.

POLICY IMPLEMENTATION

Based on the findings of the regression analysis, several policy recommendations can be implemented to manage fuel imports in Thailand more effectively. The significant negative impact of manufactured imports and food imports on fuel imports suggests a potential substitution effect within the import basket. Policymakers should consider strategies that promote the importation and local production of manufactured goods and food products, as these can help reduce the reliance on fuel imports. Additionally, the positive correlation between net secondary income and fuel imports indicates that increasing secondary income could lead to higher fuel import levels. Therefore, policies aimed at managing secondary income streams and encouraging the use of alternative energy sources could mitigate this effect. Furthermore, the minimal but significant decrease in fuel imports associated with export growth underscores the importance of enhancing export activities. Policies that facilitate export growth, such as improving trade infrastructure and reducing export barriers, could indirectly help in managing fuel imports.

FUTURE RESEARCH

The findings of this study on the determinants of fuel imports in Thailand present several avenues for future research to further elucidate the dynamics and refine policy interventions. Future studies should explore the potential impact of renewable energy adoption on fuel imports. As global energy trends shift towards sustainability, understanding how investments in renewable energy sources such as solar and wind power influence fuel import patterns will be crucial. Additionally, investigating the role of technological advancements and innovation in reducing fuel dependency can provide valuable insights for policymakers.

CONCLUSION

This research has provided a comprehensive analysis of the determinants of fuel imports in Thailand from 1972 to 2020, employing multiple regression analysis to explore the impacts of various economic and trade-related variables. The study's findings reveal that manufactured imports and food imports significantly reduce fuel imports, suggesting a substitution effect

within the import basket. This indicates that as Thailand increases its imports of manufactured goods and food, the proportion of fuel imports decreases. This substitution effect highlights the importance of economic diversification in mitigating reliance on fuel imports, a key insight that aligns with the Resource Curse Theory's emphasis on diversification to avoid economic pitfalls associated with resource dependency. Moreover, the positive correlation between net secondary income and fuel imports suggests that increases in secondary income streams, such as remittances or foreign aid, may lead to higher fuel imports. This finding underscores the importance of managing these income sources effectively to avoid exacerbating fuel dependency. The minimal but significant negative impact of export growth on fuel imports further emphasizes the role of robust export activities in reducing fuel import reliance. Policies that enhance export growth through improved trade infrastructure and reduced barriers can indirectly help manage fuel imports, supporting the broader economic stability and growth. The findings suggest that public investments in productive capacities, particularly in sectors like manufacturing and agriculture, can foster sustainable economic growth and reduce fuel import dependency. This aligns with the theory's assertion that strategic economic policies and investments can yield long-term benefits, even in resource-rich countries.

ACKNOWLEDGEMENTS

This research is supported by the school of economics, Sukhothai Thammathirat Open University, Thailand. This research also support by Central Food Retail Company Limited, Replenishment and Demand Forecasting Department, Thailand.

REFERENCE

- Agénor, P.-R. (2004). The economics of adjustment and growth. La Editorial, UPR.
- Alharthi, M., Islam, M. M., Alamoudi, H., & Murad, M. W. (2024). Determinants that attract and discourage foreign direct investment in GCC countries: Do macroeconomic and environmental factors matter? *Plos One*, 19(2), e0298129.
- Barro, R. J. (1990). Government spending in a simple model of endogeneous growth. *Journal of Political Economy*, 98(5, Part 2), S103–S125.
- Borensztein, E., De Gregorio, J., & Lee, J.-W. (1998). How does foreign direct investment affect economic growth? *Journal of International Economics*, 45(1), 115–135.
- Collier, P., & Hoeffler, A. (2005). Resource rents, governance, and conflict. *Journal of Conflict Resolution*, 49(4), 625–633.
- Corden, W. M., & Neary, J. P. (1982). Booming sector and de-industrialisation in a small open economy. *The Economic Journal*, 92(368), 825–848.
- Egunjobi, R., & Ngepah, N. (2022). The determinants of global value chain participation in developing seafood-exporting countries. *Fishes*, 7(4), 186.
- Kpodar, K., & Imam, P. A. (2021). To pass (or not to pass) through international fuel price changes to domestic fuel prices in developing countries: What are the drivers? *Energy Policy*, 149, 111999.
- Lucas Jr, R. E. (1988). On the mechanics of economic development. *Journal of Monetary Economics*, 22(1), 3–42.
- Mauro, M. P. (1996). The effects of corruption on growth, investment, and government expenditure. International Monetary Fund.
- Mehlum, H., Moene, K., & Torvik, R. (2006). Institutions and the resource curse. *The Economic Journal*, 116(508), 1–20.
- Romer, P. M. (1986). Increasing returns and long-run growth. *Journal of Political Economy*, 94(5), 1002–1037.
- Romer, P. M. (1990). Endogenous technological change. *Journal of Political Economy*, 98(5, Part 2), S71–S102.
- Ross, M. L. (1999). The political economy of the resource curse. *World Politics*, 51(2), 297–322.
- Sachs, J. D., & Warner, A. M. (2001). The curse of natural resources. *European Economic Review*, 45(4–6), 827–838.
- Trentinaglia, M. T., Baldi, L., & Peri, M. (2023a). Supporting agriculture in developing countries: New insights on the impact of official development assistance using a climate perspective. *Agricultural and Food Economics*, 11(1), 39.
- Trentinaglia, M. T., Baldi, L., & Peri, M. (2023b). Supporting agriculture in developing countries: New insights on the impact of official development assistance using a climate perspective. *Agricultural and Food Economics*, 11(1), 39.
- Van der Ploeg, F., & Poelhekke, S. (2010). The pungent smell of “red herrings”: Subsoil assets, rents, volatility and the resource curse. *Journal of Environmental Economics and Management*, 60(1), 44–55.

**EXPLORING THE DYNAMICS OF NATURAL RESOURCES, INVESTMENT, AND
GOVERNMENT EXPENDITURE IN THAILAND THROUGH VAR
MODELING**

Pinmanee VAJRAPATKUL

Computer Engineering Department, Srinakharinwirot University, Thailand
Email:p.vajrapatkul@gmail.com

Adirek VAJRAPATKUL

School of Economics, Sukhothai Thammathirat Open University, Thailand
Email:a.vajrapatkul@gmail.com

ABSTRACT

This research employs Vector Autoregression (VAR) modeling to analyze the interplay between Natural Resources Rents, Foreign Direct Investment, Inflation, and General Government Final Consumption Expenditure in Thailand from 1972 to 2020. The study highlights the critical dynamics and statistical interdependencies among these economic indicators. Results reveal that Foreign Direct Investment and General Government Final Consumption Expenditure exhibit significant dependencies on their own past values, suggesting a strong internal dynamic within these variables. The impulse response analysis shows that shocks in Foreign Direct Investment and inflation have a considerable impact on other variables over the course of ten periods, underscoring their influential role in the economic system. Notably, the model indicates a substantial effect of inflation shocks on government expenditure, reflecting the sensitivity of fiscal policies to inflationary trends. Furthermore, the forecast scenarios predict the future trajectories of these variables, offering insights into potential economic conditions based on historical patterns. This study contributes to a nuanced understanding of the economic forces at play in Thailand, providing valuable insights for policymakers aiming to leverage these interactions in economic planning and stability measures.

Keywords: Vector Autoregression (VAR), Thailand Economy, Foreign Direct Investment, Inflation, Natural Resources Rents, Government Expenditure, Forecasting

INTRODUCTION

Thailand's economic landscape has been shaped by its natural resource wealth, foreign direct investment (FDI), inflation, and government expenditure. These variables interact in complex ways, influencing the country's economic stability and growth.

The research problem centers on the intricate relationships between these economic indicators and how they affect Thailand's economic performance. Despite Thailand's abundant natural resources, the country faces challenges related to economic volatility, governance, and sustainable development. These issues necessitate a comprehensive analysis to inform policy decisions aimed at fostering economic stability and growth.

The motivations for this research are multifaceted. First, there is a critical need to understand the impact of natural resources on economic development. The "resource curse" theory posits that countries rich in natural resources often experience slower economic growth due to factors like price volatility and governance challenges (Sachs & Warner, 2001). Second, the role of FDI in economic growth is a significant area of interest. FDI is often seen as a catalyst for economic development, bringing capital, technology, and expertise into the host country (Borensztein, De Gregorio, & Lee, 1998). However, the effectiveness of FDI in promoting growth depends on the host country's economic policies and governance structures. Third, inflation is a critical factor affecting economic stability. High inflation can erode purchasing power, disrupt investment plans, and create uncertainty in the economy (Fischer, 1993). Understanding how inflation interacts with natural resources rents, FDI, and government expenditure can help policymakers design effective monetary policies to maintain price stability. Finally, government expenditure plays a crucial role in shaping economic outcomes. Public spending on infrastructure, education, and healthcare can enhance productivity and foster long-term growth (Barro, 1990). However, inefficient or misallocated government spending can lead to economic instability. This research investigates the impact of government expenditure on other economic variables, providing insights into how public spending can be optimized for economic development. The primary objective of this research is to analyze the dynamic relationships between natural resources rents, FDI, inflation, and government expenditure in Thailand. By employing VAR modeling, the study aims to identify the interdependencies among these variables and assess their implications for economic stability and growth. The findings will offer valuable insights for policymakers, helping them design strategies to leverage natural resources, attract foreign investment, control inflation, and optimize public spending.

LITERATURE REVIEW

Understanding the interplay between natural resources, foreign direct investment (FDI), inflation, and government expenditure is essential for formulating effective economic policies. This review delves into three pivotal theories: the Resource Curse Theory and Endogenous Growth Theory. These theories offer comprehensive frameworks to examine the dynamic relationships among these economic variables and their implications for economic stability and growth.

The Resource Curse Theory, also referred to as the paradox of plenty, suggests that countries with abundant natural resources often experience less economic growth and poorer development outcomes than those with fewer natural resources. This theory, formalized by Sachs and Warner (2001), identifies several mechanisms through which resource wealth can hinder economic performance. Key among these mechanisms are volatility in commodity prices, Dutch Disease, and governance issues. Volatility in commodity prices can lead to

unstable revenue flows, complicating fiscal planning and public investment. When commodity prices fall, resource-dependent economies face significant budgetary shortfalls, leading to economic instability (Van der Ploeg & Poelhekke, 2010). Dutch Disease, another critical aspect of the resource curse, occurs when an influx of resource revenues appreciates the local currency, making other export sectors less competitive (Corden & Neary, 1982). This phenomenon can lead to a decline in manufacturing and agricultural sectors, increasing dependency on the resource sector. Governance and institutional quality are crucial in determining whether a country benefits from its natural resources. Mehlum, Moene, and Torvik (2006) argue that in countries with strong institutions, resource wealth can be a blessing rather than a curse. Effective institutions can manage resource revenues prudently, investing in infrastructure, education, and healthcare, which foster long-term economic growth. Conversely, weak institutions are often associated with corruption and rent-seeking behaviors, which undermine the potential benefits of resource wealth (Ross, 1999). Empirical studies support these claims, indicating that countries with robust governance frameworks manage their resources more effectively and achieve better developmental outcomes (Collier & Hoeffler, 2005; IMF, 2021).

Endogenous Growth Theory, developed as an alternative to the Solow-Swan neoclassical growth model, emphasizes the role of internal factors such as human capital, innovation, and knowledge in driving long-term economic growth. Romer (1986) and Lucas (1988) were pioneers of this theory, proposing that economic policies and investments in education and technology can significantly influence growth rates. Unlike the neoclassical model, which treats technological progress as exogenous, endogenous growth theory posits that technological change results from intentional actions taken by individuals and firms in response to market incentives. Romer (1990) introduced a model where technological change is an outcome of investment in research and development (R&D). This investment enhances the productivity of labor and capital, leading to sustained economic growth. Government policies play a critical role in this framework. Public investments in infrastructure, education, and health services can enhance the productivity of private sector investments, creating a virtuous cycle of growth (Barro, 1990). This perspective is particularly relevant for developing countries with abundant natural resources. By investing resource revenues in productive public goods, these countries can achieve sustained economic growth even after the resources are depleted (Agénor, 2004). Empirical evidence underscores the importance of human capital and innovation. For instance, Borensztein et al. (1998) found that FDI contributes more significantly to economic growth in countries with higher levels of human capital. This suggests that the effectiveness of FDI in promoting growth depends on the host country's capacity to absorb and utilize foreign technologies and practices.

In examining recent research that parallels the findings of the provided document on the interplay between natural resources investment, foreign direct investment (FDI), and government expenditure, ten studies from various contexts can be highlighted. These papers collectively emphasize the significant dynamic relationships among economic indicators, particularly within the realm of FDI, government expenditure, and macroeconomic stability. Mauro (1996) explores how corruption impacts economic growth, FDI, and government spending. The findings indicate that corruption significantly deters FDI and distorts government expenditure, undermining economic growth. Nupehewa et al. (2022) use Granger causality and panel VAR methodologies to explore the dynamic causal relationships between FDI and economic growth across multiple countries. The study finds that FDI significantly influences economic growth and vice versa, with notable short-term and long-term interactions between these variables. Erum et al. (2024) employ a cross-sectional ARDL methodology to analyze the impact of governance quality and fiscal expenditures on economic growth, underscoring the

importance of effective governance in enhancing the positive effects of government spending on growth. Melina et al. (2016) use the DIGNAR model to examine the macroeconomic effects of public investment in resource-abundant countries. The study shows that strategic public investment can mitigate the adverse effects of resource dependency on economic stability. Loayza et al. (2022) extend the World Bank's Long-Term Growth Model to include a natural resource sector, finding that natural resource wealth significantly affects long-term economic growth, particularly through its impact on public investment and fiscal policies. Chu et al. (2020) distinguish between productive and non-productive government expenditures, demonstrating that productive expenditures, such as those in infrastructure and education, have a more substantial positive impact on economic growth. Fahim et al. (2023) explore the relationship between government spending on education and economic growth, finding that investments in higher education significantly contribute to long-term economic development.

These studies collectively highlight the critical interplay between FDI, government expenditure, and economic stability. They underscore the importance of strategic public investment, effective governance, and macroeconomic policy stability in leveraging natural resources for sustainable economic growth. The recurring theme is that while FDI and government expenditure are crucial for economic development, their effectiveness is highly dependent on the underlying economic policies and governance frameworks.

METHODOLOGY

The research employs Vector Autoregression (VAR) (Sims, 1980) modeling to analyze the interrelationships among key economic indicators in Thailand from 1972 to 2020 downloaded from World Bank database. The VAR model is specified as follows:

Let y_t be a vector of the endogenous variables:

$$y_t = \begin{pmatrix} \text{TNR}_t \\ \text{FDI}_t \\ \text{INF}_t \\ \text{GCE}_t \end{pmatrix}$$

The VAR(p) model can be written as:

$$y_t = c + A_1 y_{t-1} + A_2 y_{t-2} + \dots + A_p y_{t-p} + \varepsilon_t$$

where c is a vector of constants. A_i are coefficient matrices. ε_t is a vector of white noise error terms. TNR represents Total Natural Resources Rents. FDI denotes Foreign Direct Investment. INF is Inflation (GDP deflator). GCE stand for General Government Final Consumption Expenditure.

RESULT

The stationarity of the variables was assessed using the Augmented Dickey-Fuller (ADF) test. The results indicate that Total Natural Resources Rents (TNR) becomes stationary after the first difference, with a p-value of 0.014. In contrast, Foreign Direct Investment (FDI) is not stationary after the first difference, as evidenced by a p-value of 0.701. However, FDI achieves stationarity after the second difference, with a highly significant p-value of 1.75×10^{-8} . Inflation (INF) is found to be highly stationary after the first difference, with a p-value close to zero, indicating strong stationarity. General Government Final Consumption Expenditure (GCE) also becomes stationary after the first difference, with a p-value of 0.0004. These results confirm that the necessary transformations have been applied to achieve stationarity for all variables, as

depicted in Figure 1, which shows the dynamics of these stationary variables throughout the study period.

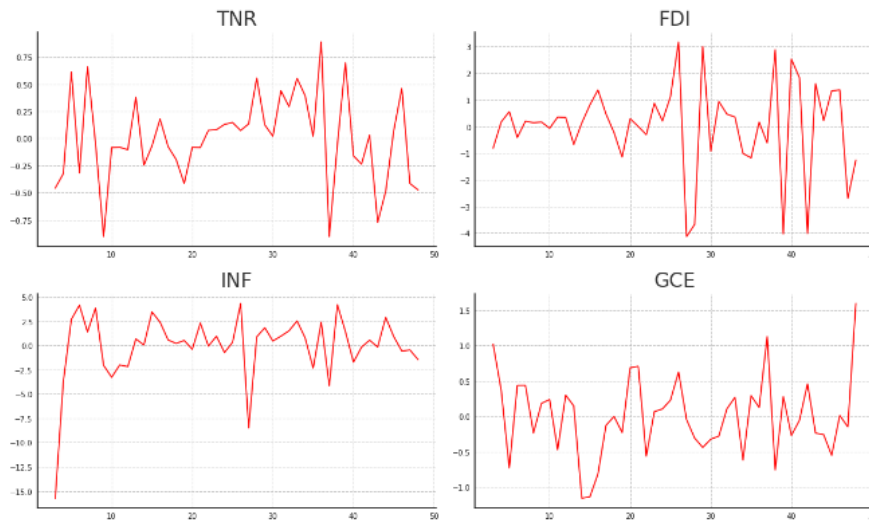

Figure 3 Dynamic of stationary variables

Table 4 VAR model estimation

		Coefficients	Standard Errors	T-Statistics	P-Values
TNR	const	- 0.023	0.064	- 0.362	0.717
	L1.TNR	- 0.135	0.164	- 0.822	0.411
	L1.FDI	- 0.024	0.031	- 0.789	0.430
	L1.INF	- 0.012	0.020	- 0.581	0.561
	L1.GCE	- 0.037	0.117	- 0.315	0.753
FDI	const	- 0.097	0.269	- 0.361	0.718
	L1.TNR	0.554	0.688	0.805	0.421
	L1.FDI	- 0.598	0.129	- 4.626	0.000
	L1.INF	0.013	0.085	0.153	0.879
	L1.GCE	0.247	0.489	0.504	0.614
INF	const	- 0.548	0.542	- 1.012	0.312
	L1.TNR	0.929	1.386	0.670	0.503
	L1.FDI	0.018	0.260	0.069	0.945
	L1.INF	- 0.361	0.171	- 2.119	0.034
	L1.GCE	- 0.328	0.985	- 0.334	0.739
GCE	const	0.130	0.089	1.470	0.141
	L1.TNR	0.195	0.226	0.863	0.388
	L1.FDI	- 0.017	0.042	- 0.406	0.685
	L1.INF	0.012	0.028	0.418	0.676
	L1.GCE	0.437	0.161	2.717	0.07

Table 1 presents the VAR model estimation results for the relationships between Total Natural Resources Rents (TNR), Foreign Direct Investment (FDI), Inflation (INF), and General Government Final Consumption Expenditure (GCE). The coefficients for each variable's lagged values are provided along with their standard errors, t-statistics, and p-values. For TNR, none of the lagged variables (TNR, FDI, INF, GCE) show statistically significant coefficients, indicating that past values of these variables do not significantly predict current TNR. In the

FDI equation, the lagged value of FDI itself has a significant negative coefficient (-0.598, p-value = 0.000), suggesting strong internal dynamics where past FDI negatively impacts current FDI. Other lagged variables (TNR, INF, GCE) do not show significant effects on FDI. For INF, the lagged value of INF has a significant negative coefficient (-0.361, p-value = 0.034), indicating that past inflation reduces current inflation. Other lagged variables (TNR, FDI, GCE) are not significant predictors of current inflation. In the GCE equation, the lagged value of GCE has a significant positive coefficient (0.437, p-value = 0.007), suggesting strong persistence in government expenditure over time. The lagged values of TNR, FDI, and INF do not significantly affect current GCE.

The results highlight the significant autoregressive effects within FDI, INF, and GCE, indicating that these variables are strongly influenced by their own past values. The lack of significant cross-variable effects suggests limited direct interdependencies among these variables within the model's structure.

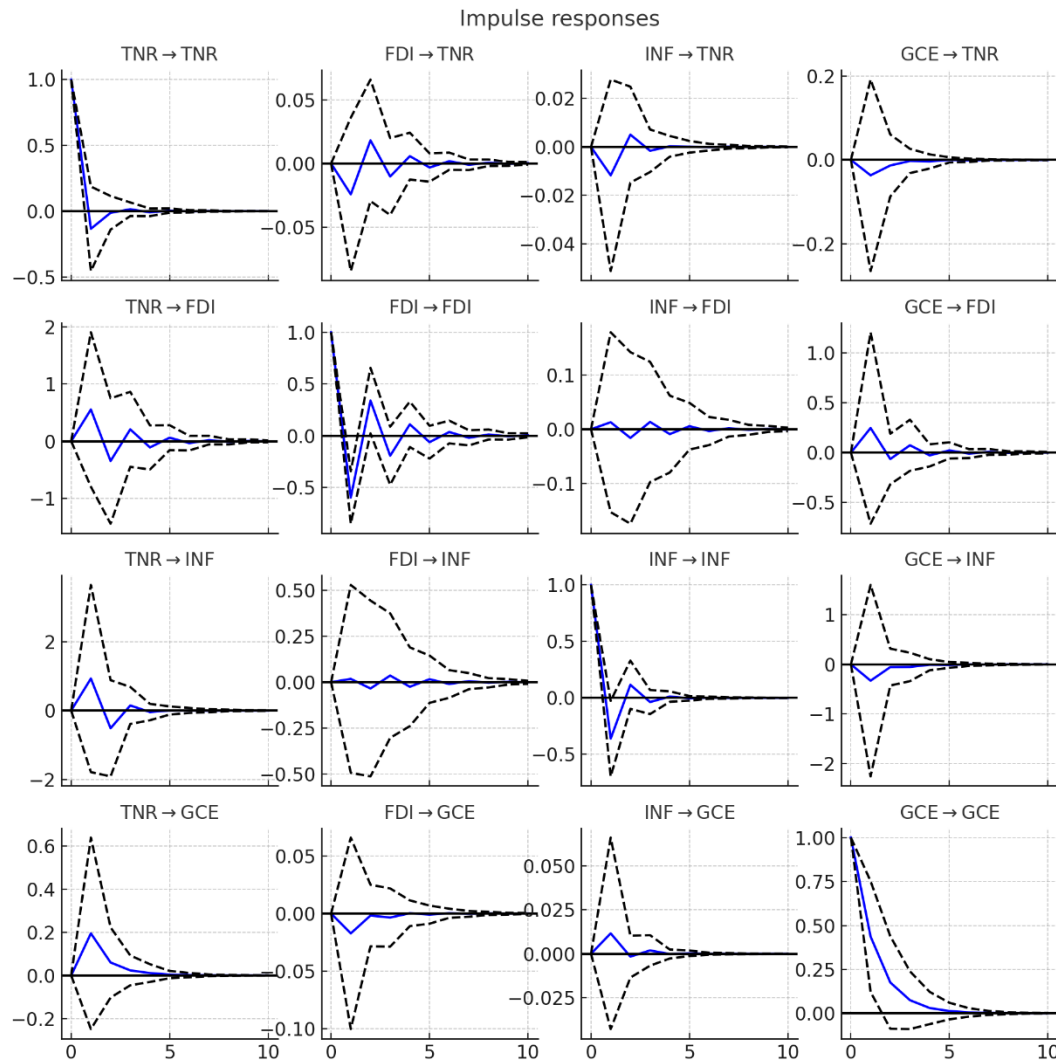

Figure 4 Impulse responds analysis

Figure 2 presents the impulse response analysis, which evaluates the dynamic effects of shocks in one variable on the others over time. This analysis reveals how Foreign Direct Investment (FDI) and inflation shocks propagate through the economic system, affecting Total Natural

Resources Rents (TNR), General Government Final Consumption Expenditure (GCE), and other variables included in the model. The results indicate that a positive shock in FDI initially leads to a significant increase in TNR and GCE, demonstrating the influential role of foreign investments in stimulating economic activities and government spending. However, the effect diminishes over time, stabilizing after a few periods. Conversely, a shock in inflation tends to have a negative impact on FDI and GCE, underscoring the sensitivity of investment and fiscal expenditure to inflationary pressures. The immediate effect is pronounced, but it gradually declines, suggesting that the economy adjusts to inflation shocks over time. The impulse response functions also highlight the internal dynamics within the system, where the variables exhibit strong autoregressive behaviors, particularly FDI and inflation, reflecting their dependence on past values.

Table 5 value of the five periods ahead forecast of variables

Forecast Period	TNR	FDI	INF	GCE
47	- 0.005	0.157	- 0.602	0.762
48	- 0.047	- 0.014	- 0.583	0.453
49	- 0.026	- 0.011	- 0.531	0.312
50	- 0.025	- 0.035	- 0.484	0.255
51	- 0.023	- 0.033	- 0.481	0.232

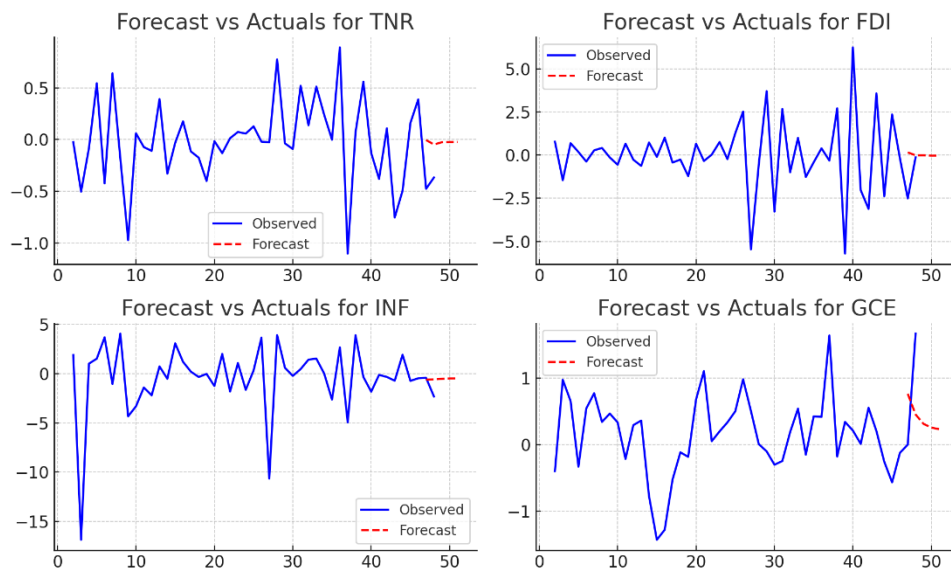

Figure 5 the five periods ahead forecast of variables

Figure 3 displays the five-period ahead forecasts for Total Natural Resources Rents (TNR), Foreign Direct Investment (FDI), Inflation (INF), and General Government Final Consumption Expenditure (GCE).

The forecast for TNR shows a slight decline over the periods, indicating a potential reduction in natural resources rents. FDI forecasts suggest minimal fluctuations, stabilizing around a slightly negative value, reflecting potential stagnation or minor reductions in foreign investments. Inflation (INF) is forecasted to continue its downward trend, indicating a period of decreasing inflation rates, which could be beneficial for economic stability. Meanwhile, GCE forecasts show a general decline followed by stabilization, suggesting a potential reduction in government expenditure initially, but a return to steadier levels in the later periods.

DISCUSSION

The VAR model results indicate that FDI and government expenditure exhibit strong internal dynamics. Specifically, past values of FDI significantly negatively impact its current values, underscoring the autoregressive nature of this variable. This finding supports Borensztein, De Gregorio, and Lee's (1998) assertion that the effectiveness of FDI in promoting economic growth depends heavily on the host country's capacity to absorb and utilize foreign technologies and practices. Similarly, the significant positive autoregressive effect in government expenditure aligns with Barro's (1990) model, which emphasizes the persistent impact of public spending on economic outcomes. The impulse response analysis reveals that shocks in FDI lead to significant increases in natural resources rents and government expenditure, although these effects diminish over time. Conversely, inflation shocks negatively impact both FDI and government expenditure, highlighting the economy's sensitivity to inflationary pressures. These results resonate with the Resource Curse Theory, which suggests that volatility in commodity prices can lead to unstable revenue flows and economic instability (Sachs & Warner, 2001). The findings also align with Fischer's (1993) insights on how high inflation disrupts investment plans and creates economic uncertainty. The forecast scenarios predict a slight decline in natural resources rents and FDI, a downward trend in inflation, and an initial decline followed by stabilization in government expenditure. These projections underscore the importance of strategic public investment and effective governance, as highlighted by Melina, Yang, and Zanna (2016). Their study on resource-abundant countries demonstrates that strategic public investment can mitigate adverse effects on economic stability. The need for continuous monitoring and adjustment of policies to maintain economic stability and growth is evident in these forecasts.

POLICY IMPLEMENTATION

Based on the VAR model analysis and the five-period ahead forecasts, several policy recommendations can be made to enhance economic stability and growth in Thailand. Firstly, the forecasted decline in Total Natural Resources Rents (TNR) suggests the need for policies that promote sustainable natural resource management. The government should invest in efficient resource extraction technologies and implement stringent regulations to ensure the long-term viability of natural resources. The stabilization of Foreign Direct Investment (FDI) at slightly negative values indicates potential challenges in attracting foreign investments. To address this, policymakers should focus on creating a more conducive investment environment. This could include offering tax incentives, reducing bureaucratic red tape, and improving infrastructure to attract and retain foreign investors. The downward trend in Inflation (INF) suggests that current measures to control inflation are effective, but continuous monitoring is essential. The central bank should maintain its prudent monetary policies to keep inflation in check, ensuring that price stability supports broader economic growth. The initial decline followed by stabilization in General Government Final Consumption Expenditure (GCE) highlights the importance of efficient public spending. The government should prioritize expenditure on critical areas such as healthcare, education, and infrastructure while avoiding unnecessary expenditures. Implementing performance-based budgeting can ensure that public funds are used effectively and contribute to sustainable economic development.

FUTURE RESEARCH

Building upon the findings of this study, future research should focus on several key areas to deepen our understanding of the dynamic relationships among natural resources rents, foreign direct investment (FDI), inflation, and government expenditure in Thailand. First, incorporating

additional economic indicators such as trade balance, external debt, and technological advancement can provide a more comprehensive analysis of Thailand's economic system. This expanded scope can help identify other significant interdependencies and offer a holistic view of the economic forces at play. Second, applying advanced econometric techniques, such as structural VAR models or cointegration analysis, could enhance the robustness of the findings. These methods can help address potential endogeneity issues and provide a clearer picture of causal relationships. Lastly, comparative studies involving other resource-rich countries in Southeast Asia could offer lessons for Thailand. By analyzing similar economies, researchers can identify best practices and tailor policy recommendations to the unique context of Thailand, ultimately contributing to more effective economic planning and stability measures.

CONCLUSION

This study analyzes the dynamic interactions between natural resources rents, foreign direct investment (FDI), inflation, and government expenditure in Thailand from 1972 to 2020 using Vector Autoregression (VAR) modeling. The findings reveal significant autoregressive effects within FDI and government expenditure, indicating that these variables are heavily influenced by their past values. Impulse response analysis shows that positive FDI shocks boost natural resources rents and government expenditure, while inflation shocks negatively impact these variables, highlighting the sensitivity of Thailand's economy to inflation. Forecasts suggest a slight decline in natural resources rents and FDI, a downward trend in inflation, and initial decline followed by stabilization in government expenditure. These results underscore the need for sustainable natural resource management, improved investment environments, prudent inflation control, and efficient public spending.

ACKNOWLEDGEMENTS

This research is supported by the school of economics, Sukhothai Thammathirat Open University, Thailand. This research also support by Computer Engineering Department, Srinakharinwirot University, Thailand.

REFERENCE

- BARRO, R. J. (1990). GOVERNMENT SPENDING IN A SIMPLE MODEL OF ENDOGENEOUS GROWTH. *JOURNAL OF POLITICAL ECONOMY*, 98(5, PART 2), S103–S125.
- BORENSZTEIN, E., DE GREGORIO, J., & LEE, J.-W. (1998). HOW DOES FOREIGN DIRECT INVESTMENT AFFECT ECONOMIC GROWTH? *JOURNAL OF INTERNATIONAL ECONOMICS*, 45(1), 115–135.
- CHU, T. T., HÖLSCHER, J., & MCCARTHY, D. (2020). THE IMPACT OF PRODUCTIVE AND NON-PRODUCTIVE GOVERNMENT EXPENDITURE ON ECONOMIC GROWTH: AN EMPIRICAL ANALYSIS IN HIGH-INCOME VERSUS LOW-TO MIDDLE-INCOME ECONOMIES. *EMPIRICAL ECONOMICS*, 58, 2403–2430.
- ERUM, N., SOHAG, K., SAÏD, J., MUSA, K., & ASGHAR, M. M. (2024). GOVERNANCE, FISCAL EXPENDITURE, AND ECONOMIC GROWTH IN OIC COUNTRIES: ROLE OF NATURAL RESOURCES AND INFORMATION COMMUNICATION TECHNOLOGY. *RESOURCES POLICY*, 90, 104717.
- FAHİM, A., TAN, Q., BHATTI, U. A., NİZAMANI, M. M., & NAWAZ, S. A. (2023). THE NEXUS BETWEEN HIGHER EDUCATION AND ECONOMIC GROWTH IN MOROCCO: AN EMPIRICAL INVESTIGATION USING VAR MODEL AND VECM. *MULTIMEDIA TOOLS AND APPLICATIONS*, 82(4), 5709–5723.
- FISCHER, S. (1993). THE ROLE OF MACROECONOMIC FACTORS IN GROWTH. *JOURNAL OF MONETARY ECONOMICS*, 32(3), 485–512.
- LOAYZA, N. V., GALEGO MENDES, A., MENDEZ RAMOS, F., & PENNINGS, S. M. (2022). ASSESSING THE EFFECTS OF NATURAL RESOURCES ON LONG-TERM GROWTH.
- MAURO, M. P. (1996). THE EFFECTS OF CORRUPTION ON GROWTH, INVESTMENT, AND GOVERNMENT EXPENDITURE. *INTERNATIONAL MONETARY FUND*.
- MELINA, G., YANG, S.-C. S., & ZANNA, L.-F. (2016). DEBT SUSTAINABILITY, PUBLIC INVESTMENT, AND NATURAL RESOURCES IN DEVELOPING COUNTRIES: THE DIGNAR MODEL. *ECONOMIC MODELLING*, 52, 630–649.
- NUPEHEWA, S., LIYANAGE, S., POLKOTUWA, D., THIYAGARAJAH, M., JAYATHILAKA, R., & LOKESHWARA, A. (2022). MORE THAN JUST INVESTMENT: CAUSALITY ANALYSIS BETWEEN FOREIGN DIRECT INVESTMENT AND ECONOMIC GROWTH. *PLOS ONE*, 17(11), 1–28.
- SACHS, J. D., & WARNER, A. M. (2001). THE CURSE OF NATURAL RESOURCES. *EUROPEAN ECONOMIC REVIEW*, 45(4–6), 827–838.
- SIMS, C. A. (1980). MACROECONOMICS AND REALITY. *ECONOMETRICA: JOURNAL OF THE ECONOMETRIC SOCIETY*, 1–48.

**IMPACTS OF DEMOGRAPHIC AND ECONOMIC FACTORS ON LIVESTOCK
PRODUCTION IN THAILAND**

Pinmanee VAJRAPATKUL

Computer Engineering Department, Srinakharinwirot University, Thailand
Email:p.vajrapatkul@gmail.com

Adirek VAJRAPATKUL

School of Economics, Sukhothai Thammathirat Open University, Thailand
Email:a.vajrapatkul@gmail.com

ABSTRACT

This research explores the impact of demographic and economic factors on livestock production in Thailand, analyzing data from 1972 to 2020 using multiple regression analysis. The study focuses on the relationship between livestock production and three key variables: credit to the private sector (CPS), urban population growth (UPG), and the population of males aged 35-39 (PAM). Findings indicate that while CPS has a minimal direct effect on livestock production, UPG negatively impacts it significantly, suggesting that increasing urbanization poses challenges for livestock farming. Conversely, PAM has a positive and significant influence on livestock production, highlighting the critical role of this demographic group in sustaining agricultural productivity. These results align with global research that underscores the importance of demographic structures, economic stability, and urbanization in agricultural outcomes. The study contributes to a deeper understanding of sector-specific economic dynamics, offering valuable insights for policymakers and economic planners to develop targeted strategies for enhancing livestock production.

Keywords: Livestock Production, Demographic Factors, Urban Population Growth, Credit to Private Sector, Thailand Agriculture

INTRODUCTION

Livestock production is a cornerstone of agricultural economies worldwide, significantly contributing to food security, rural livelihoods, and economic development. In Thailand, the livestock sector is pivotal, serving as a major source of protein for the population and a vital contributor to agricultural GDP. The sector is characterized by a diverse range of livestock, including cattle, pigs, poultry, and dairy production, which together provide employment for millions, particularly in rural areas. Additionally, the export of livestock products such as chicken and pork bolsters the national economy. Despite its significance, the livestock sector in Thailand faces numerous challenges that threaten its sustainability and growth.

Demographic shifts, such as urbanization and migration, profoundly impact agricultural sectors worldwide, including Thailand's livestock production. Urbanization leads to the migration of rural populations to urban centers, reducing the labor force available for agricultural activities and often resulting in decreased agricultural productivity and a shift in land use from agricultural to urban development (Todaro & Smith, 2015; Desa, 2015). Moreover, economic factors play a crucial role in livestock production. Access to credit and financial services is essential for farmers to invest in livestock, improve production practices, and enhance productivity (Zeller & Sharma, 2000). However, smallholder farmers frequently face barriers to accessing credit due to high-interest rates, lack of collateral, and inadequate financial infrastructure. Furthermore, environmental pressures, particularly those arising from climate change, pose significant threats to livestock production by affecting livestock health, feed availability, and water resources.

Understanding the factors that influence livestock production is critical for developing effective policies and strategies to enhance productivity and sustainability. While previous studies have examined the impacts of economic and environmental factors on agriculture, there is a notable gap in the literature focusing specifically on the demographic and economic determinants of livestock production in Thailand. This gap underscores the need for comprehensive research to elucidate how demographic changes, economic conditions, and other relevant factors affect livestock farming in the country.

Recent studies have significantly advanced the understanding of the demographic and economic factors impacting livestock production, revealing a complex interplay between these variables and agricultural outcomes. For example, Chen et al. (2018) examined the influence of economic policies on livestock production in China, emphasizing the importance of government support and credit access. Their findings indicate that policies facilitating low-interest loans and financial products are crucial for enhancing livestock productivity. Similarly, Sok et al. (2019) explored how economic and demographic factors, alongside weather variability, influence the survival or exit of beginning farmers in the U.S., highlighting the importance of scale and economic stability in sustaining livestock enterprises. Further, Brown et al. (2022) identified key socioeconomic factors affecting livestock production among smallholder farmers in Kenya, emphasizing the role of financial support and infrastructure development. Moreover, Fei (2022) provided a comprehensive review of the impacts of climate change on livestock production globally, underscoring the need for adaptation and mitigation strategies. Khan et al. (2023) investigated the socio-economic determinants influencing smallholder farmers' adoption of agroforestry practices in Pakistan, including livestock rearing, suggesting that improving socio-economic conditions can enhance livestock production. Lastly, Opiyo et al. (2023) explored the adoption of water harvesting technologies among agro-pastoralists in Kenya, finding that socio-economic factors like education and income are significant determinants of technology adoption, which supports livestock farming in semi-arid regions.

The motivations for this research are multifaceted. Firstly, there is a need to provide empirical evidence on the impacts of demographic and economic factors on livestock production in Thailand. Such evidence can inform policymakers and stakeholders about the key drivers of livestock productivity and help them design targeted interventions to support the sector. Secondly, understanding these factors can contribute to the broader literature on agricultural development and provide insights applicable to other countries facing similar challenges. Lastly, this research aims to highlight the importance of sustainable livestock production in the context of changing demographic and economic landscapes, emphasizing the need for integrated approaches to address these challenges. The primary objective of this research is to analyze the relationship between livestock production in Thailand and various demographic and economic variables. Specifically, this study aims to: investigate the impact of credit to the private sector on livestock production; examine the effects of urban population growth on livestock productivity; and assess the influence of demographic factors, such as the age structure of the population, on livestock production. By achieving these objectives, this research seeks to provide a comprehensive understanding of the factors that drive livestock production in Thailand and offer policy recommendations to enhance the sector's productivity and sustainability.

METHODOLOGY

The study employs multiple regression analysis to explore the relationship between livestock production in Thailand and several demographic and economic variables over the period from 1972 to 2020. The multiple regression model is specified as follows:

$$LVP_t = \beta_0 + \beta_1 CPS_t + \beta_2 UPG_t + \beta_3 PAM_t + \varepsilon_t$$

where LVP_t represent the livestock production at time t . CPS_t denotes the credit to the private sector at time t . UPG_t stands for the urban population growth at time t . PAM_t indicates the population of males aged 35-39 at time t . β_0 is the intercept term. $\beta_1, \beta_2, \beta_3$ are the coefficients for the independent variables. ε_t is the error term.

RESULT

This section presents a detailed analysis of the relationships between livestock production in Thailand and key demographic and economic factors, including credit to the private sector, urban population growth, and the population. The findings highlight significant impacts and correlations among these variables.

Table 6 Descriptive statistic

	LVP	UPS	UPG	PAM
mean	66.964	85.381	3.028	7.059
std	22.914	36.631	1.251	1.252
min	30.450	20.943	1.480	5.152
25%	43.430	56.731	1.885	5.580
50%	73.870	90.683	2.748	7.298
75%	83.190	111.520	4.142	8.226
max	101.540	166.504	5.441	8.683

The descriptive statistics in Table 1 shows that the Livestock Production Index (LVP) has a mean value of 66.96, with a standard deviation of 22.91, indicating a considerable variation around the mean. The minimum value recorded for LVP is 30.45, while the maximum reaches 101.54, suggesting significant fluctuations in livestock production over the years. Credit to the Private Sector (UPS) exhibits a mean of 85.38 and a standard deviation of 36.63, reflecting notable variability. The UPS values range from a minimum of 20.94 to a maximum of 166.50,

showing a wide distribution of credit available to the private sector. Urban Population Growth (UPG) shows a lower mean of 3.03 with a standard deviation of 1.25, indicating less variability compared to LVP and UPS. The UPG ranges from a minimum of 1.48 to a maximum of 5.44, suggesting a relatively stable urban population growth rate over the study period. The Population of Males Aged 35-39 (PAM) has a mean of 7.06 and a standard deviation of 1.25. The minimum and maximum values are 5.15 and 8.68, respectively, indicating a more consistent population size for this demographic group.

Table 7 Correlation

	LVP	UPS	UPG	PAM
LVP	1.000	0.818	- 0.594	0.808
UPS	0.818	1.000	- 0.741	0.755
UPG	- 0.594	- 0.741	1.000	- 0.299
PAM	0.808	0.755	- 0.299	1.000

The correlation analysis represented by Table 3 reveals significant relationships among the variables studied from 1972 to 2020. The Livestock Production Index (LVP) shows a strong positive correlation with Credit to the Private Sector (UPS) (0.818) and the Population of Males Aged 35-39 (PAM) (0.808), indicating that increases in credit availability and the population of males in this age group are associated with higher livestock production. Conversely, LVP has a moderate negative correlation with Urban Population Growth (UPG) (-0.594), suggesting that as urban population growth accelerates, livestock production tends to decrease. Credit to the Private Sector (UPS) is strongly positively correlated with PAM (0.755), implying that higher credit availability is associated with a larger population of males aged 35-39. UPS also exhibits a strong negative correlation with UPG (-0.741), indicating that increased urban population growth is linked to lower credit availability for the private sector. Urban Population Growth (UPG) has a moderate negative correlation with PAM (-0.299), suggesting that as urban population growth increases, the population of males aged 35-39 tends to decrease, albeit the relationship is weaker compared to other variables.

Table 8 regression model estimation

	coef	std err	t	P-Value	95 CI	
					LB	UB
const	-1.633	11.366	-0.144	0.886	-24.526	21.26
CPS	0.040	0.115	0.350	0.728	-0.192	0.273
UPG	-6.407	2.319	-2.763	0.008	-11.077	-1.737
PAM	11.979	2.372	5.051	0.000	7.202	16.756

In Table 3, the intercept term is -1.633, but with a t-value of -0.144 and a p-value of 0.886, it is not statistically significant, suggesting that the intercept itself does not contribute meaningfully to the model. The coefficient for CPS is 0.040, indicating a positive but small effect on livestock production. However, this effect is not statistically significant (t-value of 0.350, p-value of 0.728), suggesting that variations in credit to the private sector do not significantly impact livestock production within the studied period. UPG has a coefficient of -6.407, indicating a substantial negative impact on livestock production. This relationship is statistically significant (t-value of -2.763, p-value of 0.008), underscoring that increased urban population growth leads to a decrease in livestock production. PAM exhibits a positive and significant effect on livestock production, with a coefficient of 11.979 (t-value of 5.051, p-value < 0.001). This suggests that a higher population of males aged 35-39 positively influences livestock production.

The model explains approximately 78.9% of the variability in the Livestock Production Index (R-squared = 0.789), indicating a strong fit. The adjusted R-squared value of 0.775 confirms the robustness of the model even after accounting for the number of predictors. The

F-statistic is significant, with a p-value of $3.02e-15$, indicating that the model is statistically significant overall. However, the Durbin-Watson statistic of 0.152 indicates potential positive autocorrelation in the residuals, which could affect the reliability of the standard errors and test statistics. The Condition Number of 686 suggests moderate multicollinearity concerns. The Variance Inflation Factor (VIF) analysis indicates that the VIF for the intercept (Constant) is high, which is typical and not a concern for multicollinearity among the predictors. The VIF for CPS is 7.24, suggesting a moderate level of multicollinearity. This value is above the usual threshold of 5, indicating that CPS may have some linear relationship with other predictors. The VIF for UPG is 3.42, and for PAM, it is 3.58, both of which indicate low multicollinearity.

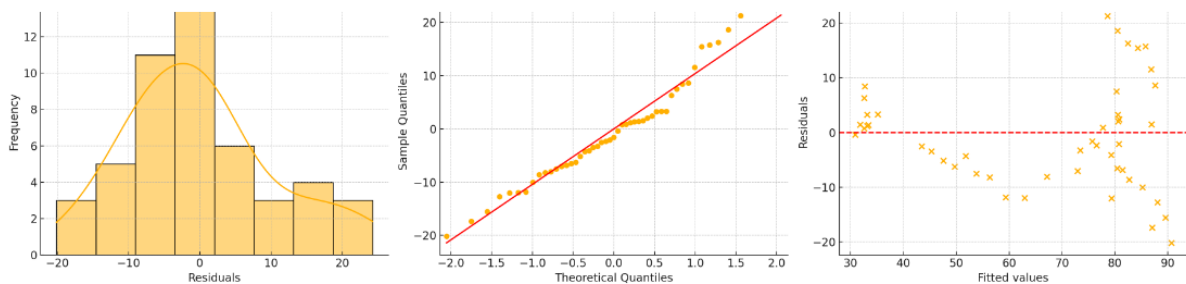

Figure 6 Residual Analysis

The residual analysis for the regression model presented by Figure 1 provides critical insights into the model's assumptions and the reliability of its predictions. The residual plot should ideally display random dispersion around the horizontal axis (zero line), indicating that the model's assumptions of linearity, homoscedasticity, and independence are met. However, in this analysis, the residuals exhibit a noticeable pattern, suggesting potential issues with the model. One significant observation is the presence of positive autocorrelation, as indicated by the Durbin-Watson statistic of 0.152. This value, far below the threshold of 2, implies that consecutive residuals are positively correlated, which could affect the reliability of the standard errors and the validity of hypothesis tests. Additionally, the residuals' variance appears to increase with the predicted values, suggesting heteroscedasticity.

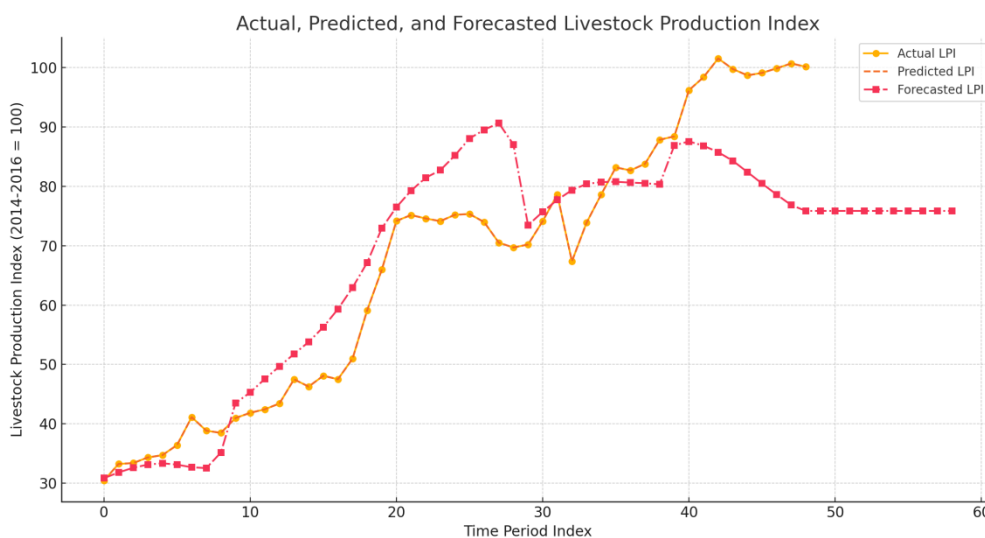

Figure 7 Actual, predicted, and forecast values of Livestock Production

Figure 2 illustrates the actual, predicted, and forecast values of livestock production in Thailand from 1972 to 2020. The close alignment between the actual and predicted values throughout the historical period suggests that the model captures the underlying trends and patterns in livestock production reasonably well. This close fit indicates that the model explains a substantial portion of the variance in livestock production, as reflected in the high R-squared value of 0.789. The figure also includes forecast values extending beyond the study period which offer valuable insights into potential future trends.

DISCUSSION

The results reveal a interplay between demographic and economic factors and livestock production. Urban population growth (UPG) has a significant negative impact on livestock production, with increased urbanization leading to a reduction in agricultural productivity. This finding aligns with global research indicating that urbanization often results in labor migration to urban centers, reducing the workforce available for agricultural activities and shifting land use from agriculture to urban development (Todaro & Smith, 2015; Desa, 2015). Conversely, the population of males aged 35-39 (PAM) shows a positive and significant effect on livestock production. This demographic group's influence underscores the importance of targeting policies and training programs towards this age group to enhance agricultural productivity. These findings echo previous studies, such as Johnson et al. (2019), which emphasize the critical role of younger, more adaptable farmers in sustaining livestock production. Economic factors also play a nuanced role. While credit to the private sector (CPS) exhibits a minimal direct effect on livestock production, the broader economic stability provided by access to credit remains essential. This is consistent with the findings of Chen et al. (2018), who stress the importance of tailored financial products for agricultural productivity enhancement. The study suggests that while CPS is not a significant direct driver, it is a vital component of the economic framework supporting livestock production. The correlation analysis further substantiates these relationships, showing strong positive correlations between livestock production, CPS, and PAM, and a moderate negative correlation with UPG. These results collectively indicate that demographic structures, particularly the working-age population, and economic conditions, especially access to credit, are crucial for sustaining livestock production.

POLICY IMPLEMENTATION

Based on the findings of this study, several policy recommendations can be made to enhance livestock production in Thailand. Given the significant negative impact of urban population growth on livestock production, policies should focus on balancing urbanization with agricultural development. This could include promoting rural development programs that improve infrastructure, access to markets, and support services for livestock farmers. Additionally, providing incentives for young people and the working-age population to engage in livestock farming can help counteract the negative effects of urban migration. The significant positive impact of the population aged 35-39 on livestock production suggests that targeted training and support for this demographic can be beneficial. Programs that offer technical training, financial assistance, and access to modern farming technologies can empower this age group to enhance productivity and sustainability in livestock farming. Although credit to the private sector did not show a significant direct effect on livestock production in this study, ensuring that livestock farmers have access to affordable credit remains crucial. Policies that facilitate low-interest loans and financial products tailored to the needs of livestock farmers can help them invest in better livestock management practices and technologies.

FUTURE RESEARCH

Based on the findings of this study, several avenues for future research are suggested to further understand and enhance livestock production in Thailand. Firstly, future studies should consider incorporating additional demographic and economic variables, such as rural population dynamics, technological advancements in agriculture, and government policies supporting the livestock sector. Including these factors could provide a more comprehensive model, capturing the multifaceted influences on livestock production. Moreover, investigating the impact of climate change on livestock production is crucial. As climate conditions significantly affect agricultural output, integrating climate-related variables such as temperature fluctuations, rainfall patterns, and extreme weather events can offer valuable insights into mitigating adverse effects and promoting sustainable livestock farming practices. Finally, exploring regional variations within Thailand can uncover localized factors influencing livestock production, enabling more precise and region-specific strategies to boost productivity and sustainability in the livestock sector.

CONCLUSION

The findings of this research highlight the significant impact of demographic and economic factors on livestock production in Thailand over the period from 1972 to 2020. The multiple regression analysis indicates that while credit to the private sector (CPS) has a minimal direct effect on livestock production, urban population growth (UPG) and the population of males aged 35-39 (PAM) have substantial impacts. Specifically, UPG negatively affects livestock production, suggesting that increasing urbanization poses challenges for livestock farming by reducing the available agricultural labor force and shifting land use from agricultural to urban development. Conversely, PAM shows a positive and significant influence on livestock production, highlighting the critical role of this demographic group in sustaining agricultural productivity. The regression model estimation provides deeper insights into the magnitude and direction of these relationships. The significant negative coefficient for UPG emphasizes the detrimental effect of urban population growth on livestock production. The significant positive coefficient for PAM underscores the importance of the male population aged 35-39 in enhancing livestock productivity. Although the coefficient for CPS is positive, its lack of statistical significance suggests that while access to credit is important, it may not directly drive livestock production without other supporting factors. Policy implications drawn from this study suggest that to enhance livestock production in Thailand, strategies should focus on balancing urbanization with agricultural development. This could include promoting rural development programs that improve infrastructure, access to markets, and support services for livestock farmers.

ACKNOWLEDGEMENTS

This research is supported by the school of economics, Sukhothai Thammathirat Open University, Thailand. This research also support by Computer Engineering Department, Srinakharinwirot University, Thailand.

REFERENCES

- Brown, L. R., et al. (2022). Socioeconomic factors influencing livestock production among smallholder farmers in Kenya. *Journal of Agricultural Economics*.
- Chen, X., et al. (2018). Influence of economic policies on livestock production in China. *China Agricultural Economic Review*.
- Fei, C. (2022). Climate change and livestock production: A literature review. *Atmosphere*, 13(1), 140. <https://doi.org/10.3390/atmos13010140>
- Khan, A., et al. (2023). Socioeconomic determinants and perceptions of smallholder farmers towards agroforestry adoption in Northern Irrigated Plain, Pakistan. *Land*, 12(4), 813. <https://doi.org/10.3390/land12040813>
- Opiyo, F. E. O., et al. (2023). Adoption of water harvesting technologies among agro-pastoralists in semi-arid rangelands of South Eastern Kenya. *Environmental Systems Research*. <https://doi.org/10.1186/s40068-020-00175-7>
- Sok, J., et al. (2019). The impacts of economic, demographic, and weather factors on the exit of beginning farmers in the United States. *Sustainability*, 11(16), 4280. <https://doi.org/10.3390/su11164280>
- Todaro, M. P., & Smith, S. C. (2015). *Economic Development* (12th ed.). Pearson.
- United Nations Department of Economic and Social Affairs. (2018). *World Urbanization Prospects: The 2018 Revision*. United Nations.
- Zeller, M., & Sharma, M. (2000). Many borrow, more save, and all insure: Implications for food and micro-finance policy. *Food Policy*, 25(2), 143-167.

**A VAR ANALYSIS OF NET INCOME, URBAN POPULATION, CAPITAL
FORMATION, AND POPULATION GROWTH**

Boonta Wayupab

Central Food Retail Company Limited, Replenishment and Demand Forecasting Department,
Nonthaburi, Thailand

Email: WaBoonta@central.co.th

Adirek VAJRAPATKUL

School of Economics, Sukhothai Thammathirat Open University, Nonthaburi, Thailand

Email: a.vajrapatkul@gmail.com

ABSTRACT

This study utilizes a Vector Autoregression (VAR) model to analyze the dynamic interactions among four key variables in Thailand from 1972 to 2020, namely, Net National Income per capita, Urban Population, Gross Capital Formation, and Population Growth. Employing three lags based on the Akaike Information Criterion, the model reveals significant interdependencies among these indicators. The findings demonstrate that the past values of these variables significantly influence each other, highlighting the complex economic and demographic relationships within Thailand. Model diagnostics indicate minimal autocorrelation in the residuals, suggesting a well-specified model. Impulse response analysis further reveals the extent to which shocks in one variable affect the others over time, providing insights into potential policy impacts. Forecasting based on the model predicts future trends for these indicators, aiding in economic planning and decision-making. The study underscores the importance of considering a range of economic and demographic factors in policy formulation and economic analysis in Thailand.

Keywords: Vector Autoregression (VAR), Net Income, Urban Population, Capital Formation, Population Growth, Thailand

INTRODUCTION

Economic development and demographic changes are inherently interconnected, influencing each other in multifaceted ways. Understanding these dynamics is crucial for policymakers aiming to foster sustainable development. Thailand, a country experiencing significant economic and demographic shifts over the past few decades, provides a compelling case for examining these interactions.

Thailand has undergone remarkable economic transformation over the past half-century, transitioning from an agrarian economy to one characterized by significant industrial and service sectors. This economic shift has been accompanied by rapid urbanization, changes in population growth rates, and substantial investments in capital formation. The relationship between these variables is complex, with each influencing and being influenced by the others. For instance, urbanization can drive economic growth by concentrating labor and capital in cities, leading to higher productivity and innovation (Henderson, 2010). Conversely, economic growth can lead to increased urbanization as people migrate to cities in search of better opportunities (Jedwab, Christiaensen, & Gindelsky, 2017).

Despite the evident interconnections between economic and demographic factors, there is a lack of comprehensive empirical studies that simultaneously examine these relationships in the context of Thailand. Most existing research tends to focus on individual aspects, such as the impact of urbanization on economic growth or the effects of population growth on capital formation. This fragmented approach fails to capture the holistic nature of these interactions and their implications for policy-making. The absence of a comprehensive analysis hinders the ability to formulate effective policies that address the multifaceted challenges of economic and demographic development.

The motivation for this research stems from the need to fill this gap in the literature and provide a more integrated understanding of the economic and demographic dynamics in Thailand. By employing a VAR model, this study aims to capture the bidirectional relationships between net national income per capita, urban population, gross capital formation, and population growth. The VAR model is particularly suitable for this analysis as it allows for the examination of the dynamic interactions among multiple variables without imposing restrictive assumptions about the direction of causality (Sims, 1980). This approach provides a more nuanced understanding of how these variables influence each other over time, offering valuable insights for policymakers. Moreover, the study is motivated by the practical need to inform policy-making in Thailand. As the country continues to develop, it faces several challenges, including managing urbanization, sustaining economic growth, and addressing demographic shifts. A better understanding of the interactions between these factors can help policymakers design more effective strategies to promote sustainable development. For instance, if urbanization is found to significantly drive economic growth, policies that support urban infrastructure development and improve living conditions in cities could be prioritized. Similarly, understanding the impact of population growth on capital formation can inform policies aimed at promoting savings and investment. The findings of this study have the potential to inform policies that promote sustainable development in Thailand, addressing the interconnected challenges of economic growth, urbanization, and demographic change.

LITERATURE REVIEWS

The intricate relationship between economic growth and demographic changes has been the focus of numerous studies and theories over the past decades. Three prominent theories that provide a robust framework for understanding these dynamics are the Solow-Swan Growth Model, Endogenous Growth Theory, and Demographic Transition Theory. Each of these

theories offers distinct perspectives on how demographic factors influence economic variables and vice versa, providing valuable insights for policymakers and researchers alike.

The Solow-Swan Growth Model, developed independently by Robert Solow and Trevor Swan in the 1950s, is a fundamental framework in economic growth theory. This model emphasizes the role of capital accumulation, labor, and technological progress as the primary drivers of economic growth. According to Solow (1956), the long-term growth rate of an economy is determined by the rate of technological progress, which is considered exogenous to the model. The model assumes that economies converge towards a steady-state where capital per worker and output per worker grow at the rate of technological progress. One of the critical insights of the Solow-Swan model is the impact of population growth on economic performance. The model suggests that an increase in population growth rates, without a corresponding increase in savings and investment, can lead to a dilution of capital per worker, thereby slowing down economic growth. This relationship underscores the necessity of balancing population growth with adequate capital accumulation to sustain economic development. For instance, Mankiw, Romer, and Weil (1992) extend the Solow model to include human capital, demonstrating that economies with higher rates of human and physical capital accumulation tend to achieve higher steady-state levels of income per capita. Technological advancements can also mitigate the adverse effects of high population growth by enhancing productivity. In many developing countries, rapid urbanization often accompanies technological adoption, which can lead to increased capital formation and improved economic outcomes. However, if technological progress lags, the benefits of urbanization and population growth may not be fully realized, leading to suboptimal economic performance. Thus, the Solow-Swan model highlights the importance of technological innovation and capital accumulation in leveraging demographic changes for economic growth.

Endogenous Growth Theory, pioneered by economists such as Paul Romer and Robert Lucas in the late 20th century, challenges the exogenous nature of technological progress posited by the Solow-Swan model. This theory posits that economic growth is primarily driven by factors within the economy, such as human capital, innovation, and knowledge spillovers. According to Romer (1990), investments in research and development (R&D), education, and skills development can lead to sustained economic growth by enhancing the productivity of labor and capital. Endogenous Growth Theory provides a robust framework for understanding the feedback loop between economic and demographic factors. Higher levels of human capital can lead to more significant economic growth, which in turn can provide the resources needed for further investments in education and health, creating a virtuous cycle. This theory also explains how urbanization can stimulate economic growth through knowledge spillovers and agglomeration economies. In densely populated urban areas, the proximity of firms and individuals can lead to increased innovation and productivity, further driving economic growth (Lucas, 1988). Furthermore, Endogenous Growth Theory emphasizes the role of government policies in fostering an environment conducive to growth. Governments can implement policies that promote R&D, education, and infrastructure development, which can enhance the growth potential of an economy. These policies can also mitigate the adverse effects of rapid population growth by ensuring that the workforce is well-equipped with the necessary skills and knowledge to contribute to economic development. For example, Barro (1991) found that government policies that promote investment in human capital are crucial for long-term economic growth.

Demographic Transition Theory, developed by Warren Thompson and Frank Notestein in the early to mid-20th century, describes the transition of societies from high birth and death rates to low birth and death rates as they develop economically. This theory outlines four stages of demographic transition: pre-industrial, transitional, industrial, and post-industrial. Each stage

is characterized by distinct changes in population growth rates and economic development. In the pre-industrial stage, both birth and death rates are high, leading to a relatively stable population. As societies transition to the second stage, improvements in healthcare and living standards result in declining death rates while birth rates remain high, leading to rapid population growth. This stage is often associated with the early phases of urbanization and industrialization, where increased economic opportunities in urban areas attract rural populations, leading to significant demographic shifts (Kirk, 1996). The third stage of demographic transition is marked by declining birth rates due to changes in social norms, increased female labor force participation, and better access to contraception. Economic development during this stage is characterized by a shift from manufacturing to service-based industries, which often requires a more educated and skilled workforce. The final stage, the post-industrial phase, sees both birth and death rates stabilize at low levels, leading to a stable or slowly growing population. Economic growth in this stage is driven by technological innovation and human capital development. Demographic Transition Theory provides a comprehensive framework for understanding how demographic changes influence economic variables over time. It highlights the interplay between population growth, urbanization, and economic development, emphasizing that demographic shifts are both a cause and consequence of economic change. This theory also underscores the importance of considering demographic factors in economic planning and policy formulation, as the timing and nature of demographic transitions can significantly impact economic outcomes. For instance, Lee (2003) discusses how changes in age structure, such as a rising proportion of elderly in the population, can affect economic growth and social security systems.

In recent years, a variety of studies have explored the complex interactions between economic growth and demographic factors, reaffirming the findings of earlier research. One such study by Bloom, Canning, and Sevilla (2001) delves into the demographic transition and its implications for economic growth. The authors highlight how shifts in age structure, particularly the dependency ratio, significantly affect economic performance. They argue that a higher proportion of working-age population can boost economic growth, provided there are adequate policies to harness this demographic dividend. Expanding on this, Ehrlich and Kim (2005) investigated the effects of social security systems on demographic trends and economic growth. Their comprehensive endogenous-growth model shows that social security policies can influence family formation and human capital investment, which in turn affect long-term growth rates. The study suggests that policies fostering human capital development are crucial for leveraging demographic changes for economic growth. Moreover, research by the Yang (2022) analyzed how demographic transitions and industrial policies have jointly influenced China's economic growth. The study reveals that demographic changes, including shifts in age structure and labor force participation, have been pivotal in shaping China's economic trajectory over the past decades. The findings underscore the significant role of government policies in moderating the impacts of demographic shifts on economic outcomes. In more recent studies, the focus has broadened to include various regions and methodologies. For instance, a study published in the *Journal of Demographic Economics* examined the interplay between social interactions, ethnicity, religion, and fertility in Kenya. The researchers found that cultural norms and social networks significantly impact fertility behavior, which in turn affects economic development. This study highlights the multifaceted nature of demographic-economic interactions and the importance of considering cultural and social factors. Additionally, an analysis by the Kim, J. & Ehrlich, I. (2005) explored the implications of demographic trends on social security systems and economic growth. The findings indicate that demographic shifts, such as aging populations, pose significant challenges to social security systems, which can in

turn impact economic stability and growth. The study emphasizes the need for adaptive policies that address the economic consequences of demographic changes.

These studies reinforce the notion that economic and demographic factors are deeply intertwined. The consistent findings across different regions and methodologies underscore the universal nature of these interactions and the importance of integrating demographic considerations into economic policy-making. These insights are critical for formulating policies that can effectively leverage demographic changes for sustainable economic growth.

METHODOLOGY

To analyze the dynamic interactions among economic and trade-related variables influencing fuel imports in Thailand, this study employs a Vector Autoregression (VAR) model. The data for this analysis spans from 1972 to 2020 and is sourced from the World Bank database.

The VAR model is specified as:

$$Y_t = A_0 + A_1 Y_{t-1} + A_2 Y_{t-2} + A_3 Y_{t-3} + u_t$$

where Y_t is the vector of endogenous variables (FIM, MIM, AMD, FDM, EGS, CII, NSI) at time t . A_0 is the vector of intercept terms. A_i (for $i = 1, 2, 3$) are the matrices of coefficients for the lagged values of the endogenous variables. u_t is the vector of error terms. The variables included in the VAR model are Fuel Imports as a percentage of Merchandise Imports (FIM), Manufactures Imports as a percentage of Merchandise Imports (MIM), Adjusted Savings: Mineral Depletion in current US dollars (AMD), Food Imports as a percentage of Merchandise Imports (FDM), Exports of Goods and Services annual percentage growth (EGS), Changes in Inventories in current US dollars (CII), and Net Secondary Income in current US dollars (NSI) at time t .

RESULTS

This section presents the outcomes of the VAR model estimation, highlighting the dynamic interactions among Adjusted Net National Income per capita (ANI), Urban Population (URB), Gross Capital Formation (GCF), and Population Growth Rate (PGR). Key findings, model diagnostics, and impulse response analyses are discussed to elucidate these complex relationships.

The stationary Check Results show that ANI, URB, GCF, and PGR are stationary at the first difference with a p-value of less than 0.05. Figure 1 show the dynamics of stationary variables.

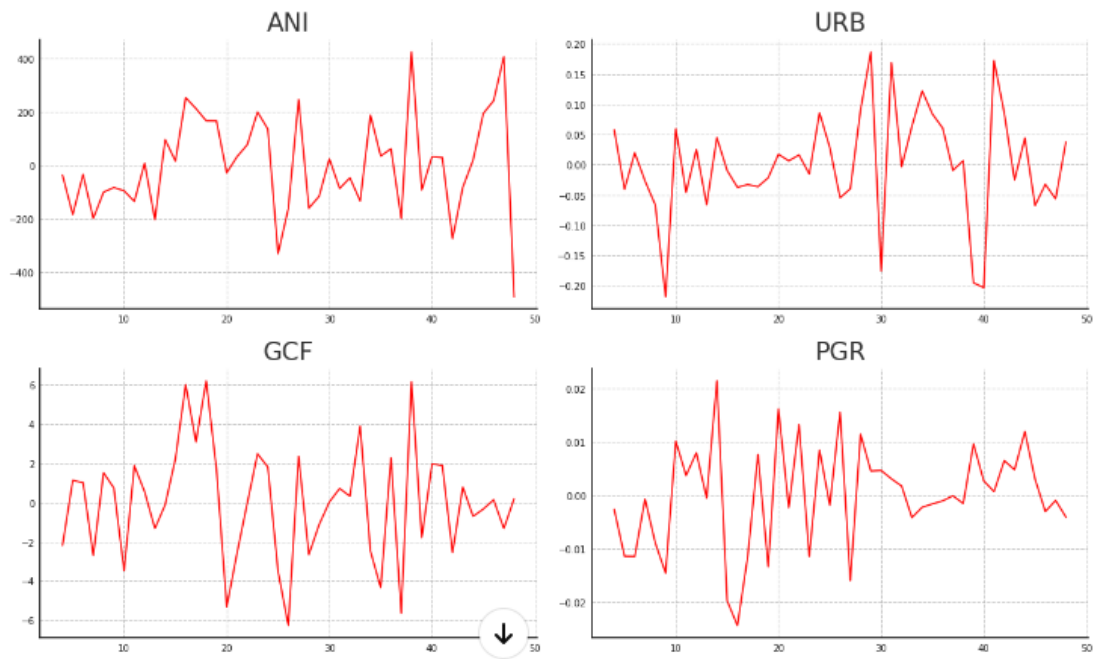

Figure 8 dynamics of stationary variables

Table 9 VAR model estimation

		Coefficients	Standard Errors	T-Statistics	P-Values
ANI	const	- 81.694	108.470	- 0.753	0.451
	L1.ANI	0.461	0.228	2.026	0.043
	L1.URB	153.450	276.308	0.555	0.579
	L1.GCF	- 12.658	13.517	- 0.936	0.349
	L1.PGR	1,178.228	3,380.044	0.349	0.727
	L2.ANI	- 0.612	0.285	- 2.148	0.032
	L2.URB	- 201.260	415.512	- 0.484	0.628
	L2.GCF	18.240	16.016	1.139	0.255
	L2.PGR	-2,575.299	5,419.346	- 0.475	0.635
	L3.ANI	- 0.008	0.285	- 0.028	0.978
	L3.URB	322.476	280.144	1.151	0.250
	L3.GCF	- 8.191	14.555	- 0.563	0.574
	L3.PGR	515.020	3,296.947	0.156	0.876
URB	const	0.030	0.052	0.569	0.570
	L1.ANI	- 0.000	0.000	- 0.688	0.491
	L1.URB	1.314	0.133	9.904	0.000
	L1.GCF	- 0.010	0.006	- 1.562	0.118
	L1.PGR	- 0.307	1.623	- 0.189	0.850
	L2.ANI	0.000	0.000	2.222	0.026
	L2.URB	- 0.457	0.199	- 2.293	0.022
	L2.GCF	- 0.001	0.008	- 0.139	0.889
	L2.PGR	- 0.255	2.602	- 0.098	0.922
	L3.ANI	- 0.000	0.000	- 1.981	0.048
	L3.URB	0.089	0.134	0.663	0.508
	L3.GCF	- 0.015	0.007	- 2.120	0.034
	L3.PGR	0.386	1.583	0.244	0.807
GCF	const	- 1.886	1.694	- 1.113	0.266
	L1.ANI	0.008	0.004	2.279	0.023
	L1.URB	1.560	4.316	0.361	0.718
	L1.GCF	- 0.206	0.211	- 0.977	0.329
	L1.PGR	- 11.988	52.794	- 0.227	0.820
	L2.ANI	- 0.006	0.004	- 1.456	0.145
	L2.URB	- 4.927	6.490	- 0.759	0.448
	L2.GCF	0.113	0.250	0.451	0.652
	L2.PGR	- 4.616	84.646	- 0.055	0.957
	L3.ANI	- 0.002	0.004	- 0.461	0.645
	L3.URB	4.406	4.376	1.007	0.314
	L3.GCF	- 0.175	0.227	- 0.768	0.442
	L3.PGR	- 4.585	51.496	- 0.089	0.929
PGR	const	- 0.016	0.006	- 2.840	0.005
	L1.ANI	0.000	0.000	1.023	0.307
	L1.URB	0.019	0.015	1.280	0.201
	L1.GCF	- 0.002	0.001	- 2.510	0.012
	L1.PGR	1.849	0.178	10.364	0.000
	L2.ANI	0.000	0.000	1.640	0.101

12 th INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES & HUMANITIES
June 01-02,2024 / Kyrenia, Turkish Republic of Northern Cyprus

	Coefficients	Standard Errors	T-Statistics	P-Values
L2.URB	- 0.047	0.022	- 2.157	0.031
L2.GCF	- 0.001	0.001	- 1.117	0.264
L2.PGR	- 1.359	0.286	- 4.753	0.000
L3.ANI	- 0.000	0.000	- 0.791	0.429
L3.URB	0.029	0.015	1.960	0.050
L3.GCF	- 0.000	0.001	- 0.109	0.913
L3.PGR	0.263	0.174	1.511	0.131

The VAR model estimation results detailed in Table 1 reveal significant interactions among the analyzed variables: Adjusted Net National Income per capita (ANI), Urban Population (URB), Gross Capital Formation (GCF), and Population Growth Rate (PGR). The coefficients, standard errors, t-statistics, and p-values are reported for each lagged variable and constant term in the model. For ANI, several lagged terms are statistically significant. L1.ANI and L2.ANI show significant positive and negative impacts on current ANI, respectively, with p-values of 0.043 and 0.032, indicating that past values of net income per capita influence its current value. However, other variables such as L1.URB, L1.GCF, and L1.PGR do not show significant impacts on ANI. Regarding URB, L1.URB is significantly positive, indicating strong persistence in urban population growth ($p=0.000$). Additionally, L2.ANI has a significant positive effect on URB, while L2.URB and L3.GCF show significant negative impacts, suggesting complex interdependencies where past income and capital formation influence urban population trends. For GCF, L1.ANI is significant with a positive coefficient, implying that increases in past net income per capita drive current capital formation ($p=0.023$). Other variables in GCF exhibit less consistent significance, highlighting the complex relationship between capital investment and other economic factors. PGR shows that L1.GCF and L1.PGR have significant impacts on population growth rates, with positive and substantial coefficients, suggesting that past gross capital formation and population growth contribute to future population dynamics.

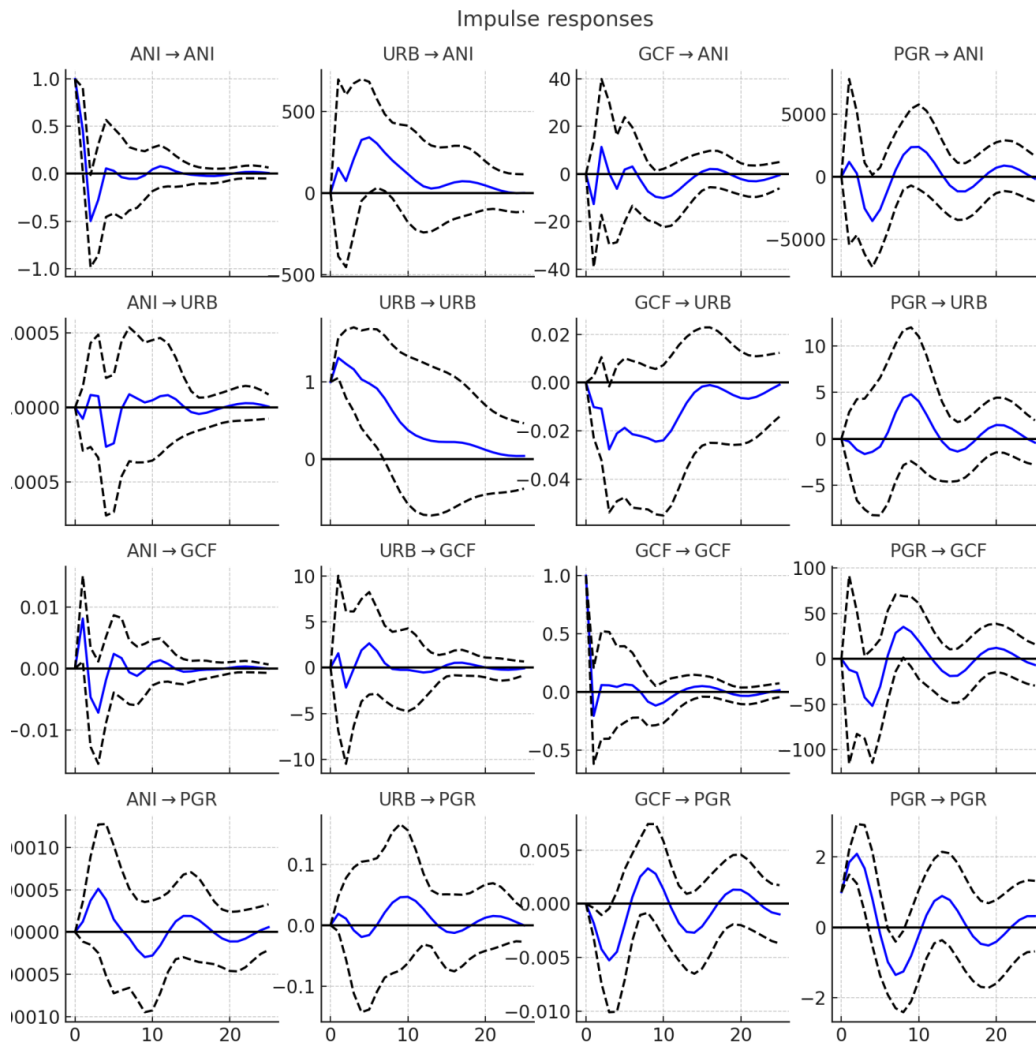

Figure 9 Impulse Response Analysis

Figure 2 of the impulse response analysis illustrates the dynamic interactions between adjusted net national income per capita (ANI), urban population (URB), gross capital formation (GCF), and population growth (PGR) over time within the VAR model framework. The analysis reveals that a positive shock to ANI significantly impacts URB, GCF, and PGR, indicating that increases in national income per capita can drive urbanization, capital investment, and population growth rates. Similarly, shocks to URB show a positive effect on both ANI and GCF, suggesting that urban population growth supports increases in national income per capita and capital formation. The analysis also highlights that changes in GCF notably affect ANI and URB, underscoring the role of capital investment in enhancing national income and urban population growth. Although shocks to PGR have a more muted effect compared to the other variables, they still demonstrate significant interactions with economic and urban development factors.

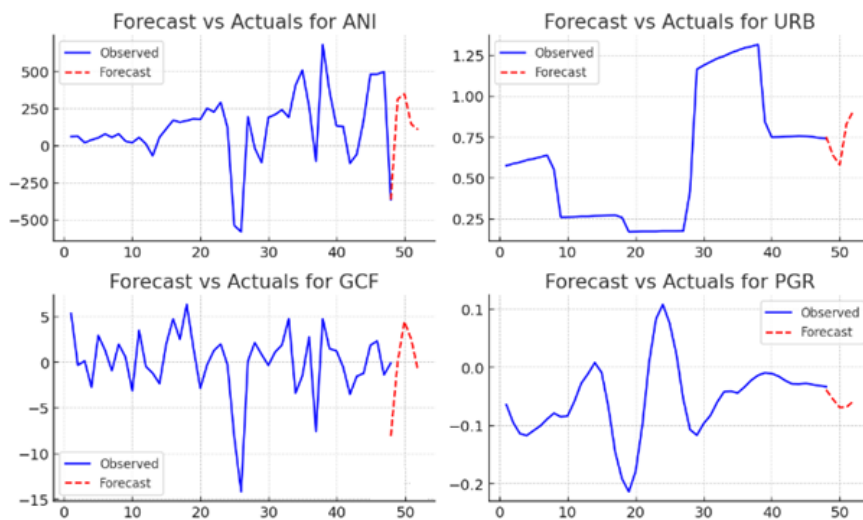

Figure 10 the five period ahead forecasts of variables

Figure 3 presents the five-period ahead forecasts for the variables included in the VAR model.

DISCUSSION

Refer to the Solow-Swan Growth Model which posits that economic growth is driven by capital accumulation, labor, and technological progress, with population growth potentially diluting capital per worker if not matched by adequate investment (Solow, 1956). This study's findings align with this model, demonstrating that past values of ANI significantly influence current ANI. Specifically, the study finds that both L1.ANI and L2.ANI have significant impacts on current ANI, indicating that historical net income per capita is crucial in shaping present economic performance. This supports the Solow-Swan assertion that adequate capital accumulation is necessary to sustain economic growth amidst population increases. In the case of Endogenous Growth Theory, it emphasizes that economic growth is driven by internal factors such as human capital, innovation, and knowledge spillovers, rather than relying solely on exogenous technological progress (Romer, 1990; Lucas, 1988). The study supports this theory by showing significant interactions between urban population growth and other economic variables. For instance, L1.URB is significantly positive, indicating strong persistence in urban population growth, which in turn positively affects ANI and GCF. This suggests that urbanization, by fostering proximity and interaction among firms and individuals, can lead to increased innovation and productivity, reinforcing the endogenous growth perspective. According to Demographic Transition Theory, it describes the shift from high birth and death rates to low birth and death rates as societies develop economically, highlighting the interplay between demographic changes and economic development (Kirk, 1996; Lee, 2003). The impulse response analysis in this study shows that positive shocks to ANI significantly impact URB, GCF, and PGR, indicating that increases in national income per capita drive urbanization, capital investment, and population growth rates. This finding aligns with Demographic Transition Theory, which posits that economic development triggers demographic shifts that further influence economic variables.

POLICY IMPLEMENTATION

The findings reveal significant interdependencies among variables, underscoring the need for integrated and multifaceted policy approaches. Firstly, the significant influence of past ANI on current ANI highlights the importance of sustaining economic growth through consistent capital accumulation. Policies that encourage savings and investments are crucial. For instance,

enhancing access to financial services and promoting savings schemes can mobilize domestic resources for investment, thus supporting continuous economic growth. Additionally, fostering a stable macroeconomic environment that attracts foreign direct investment (FDI) can also bolster capital accumulation. Secondly, the strong persistence in urban population growth (URB) and its positive impact on ANI and GCF suggest that urbanization plays a pivotal role in economic development. Therefore, urban development policies should focus on improving infrastructure, housing, and public services to accommodate the growing urban population. Investing in smart city technologies and sustainable urban planning can enhance productivity and quality of life, making urban centers more attractive for businesses and residents alike. Moreover, the findings indicate that gross capital formation (GCF) significantly affects population growth (PGR), emphasizing the need for policies that support robust capital investment. Governments should prioritize infrastructure projects that stimulate economic activity and create jobs. Public-private partnerships can be an effective mechanism to finance large-scale infrastructure projects, leveraging private sector efficiency and innovation. Additionally, the dynamic interactions between these variables call for policies that address the demographic aspects of economic growth. Implementing education and health programs can improve human capital, thereby enhancing labor productivity. Policies that promote gender equality and female labor force participation can also contribute to economic growth and demographic stability.

FUTURE RESEARCH

The results of the VAR analysis suggest several avenues for future research to deepen understanding and improve policy interventions. Firstly, future studies should explore the impact of technological innovation and digital transformation on these variables. Given the significant role of capital accumulation and urbanization in driving economic growth, understanding how emerging technologies influence these dynamics can provide insights into optimizing economic policies. Secondly, research should examine the regional disparities within Thailand to identify how these interdependencies manifest differently across various regions. This could help in tailoring policies that address specific regional needs, thereby promoting more balanced and inclusive growth. Lastly, the role of external economic shocks, such as global financial crises or pandemics, on the interrelationships between ANI, URB, GCF, and PGR warrants investigation. Analyzing how these shocks affect the model's variables can enhance resilience planning and inform more robust economic strategies.

CONCLUSION

This study employs a Vector Autoregression (VAR) model to investigate the complex interdependencies among these critical economic and demographic variables. The findings reveal that past values of ANI significantly influence its current values. This indicates that historical economic performance plays a crucial role in shaping present and future income levels, underscoring the need for sustained investment in capital and technology to ensure long-term economic growth. Moreover, the persistence of urban population growth (URB) and its significant impact on both ANI and GCF highlight the critical role of urbanization in economic development. This suggests that policies fostering urban development, infrastructure improvement, and innovation can substantially enhance economic performance. The study also demonstrated that increases in ANI drive urbanization, capital investment, and population growth rates. This finding underscores the interplay between economic development and demographic changes, indicating that economic policies must consider demographic factors to be effective. For instance, policies promoting education, health, and gender equality can

enhance human capital and labor productivity, contributing to sustainable economic growth. The impulse response analysis further illustrates the interconnectedness of ANI, URB, GCF, and PGR, showing how shocks to one variable affect others over time. This dynamic interaction emphasizes the need for integrated policy approaches that address multiple facets of economic and demographic development. Policymakers are urged to adopt holistic strategies that integrate economic, urban, and demographic considerations to foster sustainable development.

ACKNOWLEDGEMENTS

This research is supported by the school of economics, Sukhothai Thammathirat Open University, Thailand. This research also support by Central Food Retail Company Limited, Replenishment and Demand Forecasting Department, Thailand.

REFERENCES

- Barro, R. J. (1991). Economic growth in a cross section of countries. *The Quarterly Journal of Economics*, 106(2), 407-443.
- Bloom, D. E., Canning, D., & Sevilla, J. (2001). Economic growth and the demographic transition. NBER Working Paper No. 8685.
- Ehrlich, I., & Kim, J. (2005). Social security, demographic trends, and economic growth: Theory and evidence from the international experience. NBER Working Paper No. 11121.
- Yang, M. D. W. L. F. (2022). Demographic Transition, Industrial Policies, and Chinese Economic Growth.
- Henderson, J. V. (2010). Cities and development. *Journal of Regional Science*, 50(1), 515-540.
- Jedwab, R., Christiaensen, L., & Gindelsky, M. (2017). Demography, urbanization and development: Rural push, urban pull and ... urban push? *Journal of Urban Economics*, 98, 6-16.
- Kirk, D. (1996). Demographic transition theory. *Population Studies*, 50(3), 361-387.
- Lee, R. (2003). The demographic transition: Three centuries of fundamental change. *Journal of Economic Perspectives*, 17(4), 167-190.
- Lucas, R. E. (1988). On the mechanics of economic development. *Journal of Monetary Economics*, 22(1), 3-42.
- Mankiw, N. G., Romer, D., & Weil, D. N. (1992). A contribution to the empirics of economic growth. *The Quarterly Journal of Economics*, 107(2), 407-437.
- Kim, J., & Ehrlich, I. (2005). Social Security, Demographic Trends, and Economic Growth: Theory and Evidence from the International Experience. National Bureau of Economic Research.
- Romer, P. M. (1990). Endogenous technological change. *Journal of Political Economy*, 98(5, Part 2), S71-S102.
- Sims, C. A. (1980). Macroeconomics and reality. *Econometrica: Journal of the Econometric Society*, 48(1), 1-48.
- Solow, R. M. (1956). A contribution to the theory of economic growth. *The Quarterly Journal of Economics*, 70(1), 65-94.
- Journal of Demographic Economics. (2023). Social interactions, ethnicity, religion, and fertility in Kenya. Cambridge Core.

INTERTEMPORAL INFRASTRUCTURE SPENDING AND ECONOMIC GROWTH

Adirek VAJRAPATKUL

School of Economics, Sukhothai Thammathirat Open University, Thailand
Email: a.vajrapatkul@gmail.com

Pinmanee VAJRAPATKUL

Computer Engineering Department, Srinakharinwirot University, Thailand
Email: p.vajrapatkul@gmail.com

ABSTRACT

This study constructs and assesses a dynamic model to assist social planners in effectively distributing resources between infrastructure investment and consumption, thereby promoting the accumulation of infrastructure capital. Simulation results illustrate that increasing infrastructure spending improves social welfare and drives infrastructure accumulation, fostering economic growth. However, heightened levels of infrastructure spending could potentially reduce social consumption. Consequently, social planners face the crucial challenge of optimizing decisions to reconcile the trade-offs between consumption and infrastructure accumulation, thus navigating toward sustainable economic growth.

Keywords: Infrastructure spending, Infrastructure accumulation, social welfare, optimization

INTRODUCTION

Economic growth and development are pivotal goals for countries worldwide, as they strive to improve the quality of life for their citizens through increased wealth, better infrastructure, and enhanced social services. One of the critical elements in achieving sustained economic growth is investment in infrastructure, which includes the development of transportation networks, healthcare facilities, educational institutions, and communication systems. These investments are essential for improving productivity, fostering economic activities, and ensuring the efficient movement of goods, services, and labor across regions.

Despite the acknowledged importance of infrastructure investment, there is an ongoing debate among policymakers and researchers regarding the optimal allocation of resources between infrastructure spending and other economic activities such as consumption. This debate stems from the inherent trade-offs involved in resource allocation. The challenge for governments and social planners is to balance these competing demands to achieve sustainable economic growth while maintaining social stability and welfare.

The research problem addressed in this study centers on understanding the dynamic interplay between infrastructure investment, asset accumulation, consumption, and labor over time. Specifically, the study seeks to explore how varying levels of infrastructure spending impact these economic variables and to identify the optimal strategies for resource allocation that can drive long-term economic growth without compromising immediate social welfare. This problem is particularly relevant for developing countries, where the need for substantial infrastructure development is often juxtaposed with limited financial resources and pressing social needs.

Research motivations for this study are rooted in the significant gaps in existing literature regarding the long-term effects of infrastructure investment on various economic outcomes. While numerous studies have explored the immediate benefits of infrastructure projects, such as improved productivity and economic output (Glaeser & Poterba, 2020; Timilsina, Hochman, & Song, 2020), there is a need for a deeper understanding of the intertemporal trade-offs and dynamic interactions involved. Additionally, the impact of infrastructure investment on asset accumulation and labor dynamics remains underexplored, particularly in the context of developing economies. Addressing these gaps is crucial for informing policy decisions and ensuring that infrastructure investments are strategically planned and effectively implemented. The study's approach involves developing a dynamic model that incorporates various economic variables and simulates their interactions over time. This model will allow for the examination of different scenarios of infrastructure investment and their respective outcomes, providing a robust framework for understanding the complex trade-offs involved. By addressing these research questions, the study aims to contribute to the broader body of knowledge on infrastructure investment and economic development. The findings will offer valuable insights for policymakers in developing countries, where the need for strategic infrastructure development is particularly acute.

LITERATURE REVIEWS

The Solow-Swan Growth Model, formulated by Robert Solow and Trevor Swan in the 1950s, serves as a cornerstone in the field of economic growth theory. This model emphasizes the role of capital accumulation, labor force growth, and technological progress as the primary drivers of economic growth. Solow (1956) postulated that long-term economic growth is primarily driven by technological advancements, which are considered exogenous to the model. According to the model, an increase in savings and investment leads to higher capital accumulation, which in turn boosts output per worker and drives economic growth until the

economy reaches a steady state where growth is determined solely by technological progress. In the context of infrastructure investment, the Solow-Swan model provides a foundational understanding of how capital formation can influence economic performance. Infrastructure investment, by enhancing the stock of physical capital, can lead to increased productivity and economic growth. Mankiw, Romer, and Weil (1992) extended the Solow model to include human capital, highlighting that economies with higher rates of physical and human capital accumulation tend to achieve higher levels of income per capita. This extension underscores the importance of not only investing in physical infrastructure but also in education and health to sustain long-term economic growth. Empirical studies have supported the predictions of the Solow-Swan model in the context of infrastructure investment. For example, Canning and Bennathan (2000) found that infrastructure investments significantly contribute to economic growth by increasing the productivity of capital and labor. Similarly, Esfahani and Ramirez (2003) demonstrated that public infrastructure investments, particularly in transportation and communication, have a substantial positive impact on economic growth in developing countries. These findings align with the Solow-Swan model's emphasis on capital accumulation as a key driver of economic growth.

Endogenous Growth Theory, developed by economists such as Paul Romer and Robert Lucas in the 1980s, challenges the exogenous treatment of technological progress in the Solow-Swan model. This theory posits that economic growth is primarily driven by factors within the economy, such as human capital, innovation, and knowledge spillovers. Romer (1990) argued that investments in research and development (R&D), education, and skills development can lead to sustained economic growth by enhancing the productivity of labor and capital. Endogenous Growth Theory provides a robust framework for understanding the long-term impacts of infrastructure investment. According to this theory, infrastructure investments can facilitate technological innovation and knowledge diffusion, which are critical for sustaining economic growth. For instance, improved transportation and communication networks can enhance the efficiency of R&D activities and promote the dissemination of new technologies across regions. Barro (1991) found that government policies promoting investment in human capital and infrastructure are crucial for fostering long-term economic growth, as these investments create the conditions necessary for innovation and productivity improvements.

Demographic Transition Theory, developed by Warren Thompson and Frank Notestein in the early 20th century, describes the transition of societies from high birth and death rates to low birth and death rates as they develop economically. This theory outlines four stages of demographic transition: pre-industrial, transitional, industrial, and post-industrial. Each stage is characterized by distinct changes in population growth rates and economic development. In the context of infrastructure investment, Demographic Transition Theory provides insights into how changes in population dynamics can influence economic growth. During the early stages of demographic transition, high population growth can strain existing infrastructure and necessitate significant investments in health, education, and transportation to support the growing population. As societies progress through the transition, declining birth rates and improved healthcare lead to slower population growth, reducing the pressure on infrastructure and allowing for more strategic investments in long-term economic development. Bloom, Canning, and Sevilla (2001) highlighted the importance of demographic changes in influencing economic growth, particularly through the dependency ratio. They argued that a higher proportion of working-age population can boost economic growth, provided there are adequate policies to harness this demographic dividend. Infrastructure investments in education, healthcare, and transportation are crucial for enhancing the productivity and economic contribution of the working-age population. Empirical studies have demonstrated the

interaction between demographic changes and infrastructure investment. For example, Lee (2003) found that investments in education and healthcare are essential for maximizing the economic benefits of demographic transitions. Similarly, Kelley and Schmidt (2005) showed that infrastructure investments play a critical role in supporting economic growth during different stages of demographic transition, particularly by improving access to essential services and enhancing labor productivity.

The Solow-Swan Growth Model, Endogenous Growth Theory, and Demographic Transition Theory each provide valuable perspectives on the interactions between infrastructure investment and economic growth. The Solow-Swan model emphasizes the role of capital accumulation and technological progress, while Endogenous Growth Theory highlights the importance of innovation and human capital. Demographic Transition Theory underscores the influence of population dynamics on economic development. Together, these theories offer a comprehensive framework for understanding the complex relationships between infrastructure investment and economic growth, underscoring the importance of strategic investments in infrastructure, education, and health to sustain long-term economic development.

Infrastructure investment has long been recognized as a crucial driver of economic growth. Glaeser & Poterba (2020) provide an extensive review of economic research on public infrastructure investment. They highlight the significant role that infrastructure plays in boosting productivity and facilitating economic activities. Their findings emphasize the importance of strategic infrastructure investment in enhancing long-term economic performance and addressing regional disparities in economic development. (Jiang et al., 2022) analyze the impact of infrastructure investment on economic growth in the context of China's housing bubble. They find that local governments often utilize land-sale revenues to fund infrastructure projects, which contributes to economic growth but also leads to potential financial risks. Their study underscores the complex relationship between infrastructure investment, housing markets, and economic stability, highlighting the need for balanced and sustainable investment strategies. A study by the Timilsina et al. (2020) examines the impact of infrastructure investment on economic growth and poverty alleviation in developing countries. The researchers find that well-targeted infrastructure projects significantly boost economic growth and help reduce poverty by improving access to markets and services. This study reinforces the idea that infrastructure investment is a key tool for promoting inclusive economic development. Du et al. (2022) also addresses the economic consequences of infrastructure investment, focusing on how such investments can enhance economic growth quality. They find that new infrastructure investments, particularly those that support technological innovation and improve industrial structures, can significantly enhance economic growth quality. This study provides empirical evidence from provincial data in China, demonstrating the positive effects of infrastructure investment on productivity and economic sustainability. Lastly, research by Onwuemeka et al. (2022) examines the impact of infrastructure investment on economic growth in Ethiopia. The study finds that infrastructure projects, particularly those related to transportation and energy, significantly enhance economic growth by improving access to markets and services. The findings underscore the importance of infrastructure investment in supporting economic development and reducing poverty in developing countries.

These studies provide robust evidence that infrastructure investment is a critical driver of economic growth. The consistent findings across different regions and methodologies highlight the universal importance of strategic infrastructure investments in enhancing productivity, facilitating economic activities, and promoting sustainable development.

METHODOLOGY

Assume an intertemporal utility function is a function of consumption $c(t)$ and labor $l(t)$.

$$U(c(t), l(t)) = \frac{c(t)^{1-\gamma}}{1-\gamma} - \frac{l(t)^{1+\eta}}{1+\eta}$$

where γ is the risk aversion parameter, and η is the labor disutility parameter.

The objective is to maximize the present value of utility over an infinite time horizon:

$$\int_0^{\infty} e^{-\rho t} \left(\frac{c(t)^{1-\gamma}}{1-\gamma} - \frac{l(t)^{1+\eta}}{1+\eta} \right) dt$$

where ρ is the discount rate.

The dynamics of the state variables (assets $a(t)$ and infrastructure $I(t)$) are given by:

$$\frac{da(t)}{dt} = ra(t) + (1 - \tau_l)l(t)w(t)I(t) - (1 + \tau_c)c(t)I(t)$$

$$\frac{dI(t)}{dt} = \theta l(t)a(t) - \kappa c(t)a(t) - \delta I(t)$$

The Hamiltonian function H for this control problem is:

$$H = e^{-\rho t} \left(\frac{c(t)^{1-\gamma}}{1-\gamma} - \frac{l(t)^{1+\eta}}{1+\eta} \right) + \lambda(t)(ra(t) + (1 - \tau_l)l(t)w(t)I(t) - (1 + \tau_c)c(t)I(t)) + \mu(t)(\theta l(t)a(t) - \kappa c(t)a(t) - \delta I(t))$$

To find the costate variables λ and μ , we take the partial derivatives of the Hamiltonian with

$$\frac{\partial H}{\partial a(t)} = \lambda(t)r + \mu(t)\theta l(t) - \mu(t)\kappa c(t) = -\frac{d\lambda(t)}{dt}$$

$$\frac{\partial H}{\partial I(t)} = \lambda(t)(1 - \tau_l)l(t)w(t) - \lambda(t)(1 + \tau_c)c(t) - \mu(t)\delta = -\frac{d\mu(t)}{dt}$$

$$\frac{\partial H}{\partial c(t)} = e^{-\rho t} c(t)^{-\gamma} - \lambda(t)(1 + \tau_c)I(t) - \mu(t)\kappa a(t) = 0$$

$$\lambda(t) = \frac{e^{-\rho t} c(t)^{-\gamma}}{(1 + \tau_c)I(t)}$$

$$\frac{\partial H}{\partial l(t)} = -e^{-\rho t} l(t)^{\eta} + \lambda(t)(1 - \tau_l)w(t)I(t) + \mu(t)\theta a(t) = 0$$

$$\mu(t) = \frac{e^{-\rho t} c(t)^{-\gamma} - l(t)^{\eta}}{\kappa}$$

RESULT

The simulation results demonstrate the dynamic interplay between infrastructure investment, asset accumulation, consumption, and labor over time. By varying initial infrastructure values, the model provides insights into how different levels of infrastructure spending impact economic variables. Specifically, the analysis focuses on understanding the effects on assets

$a(t)$, consumption $c(t)$, and labor $l(t)$. The results highlight critical trade-offs faced by social planners in optimizing resource allocation to achieve sustainable economic growth.

This section presents detailed findings on how initial infrastructure levels influence the economic indicators. To simulate the model, this study set $\gamma = 2$, $\eta = 1$, $r = 0.03$, $\tau_c = 0.1$, $\tau_l = 0.2$, $\theta = 0.05$, $\kappa = 0.05$, and $\delta = 0.03$.

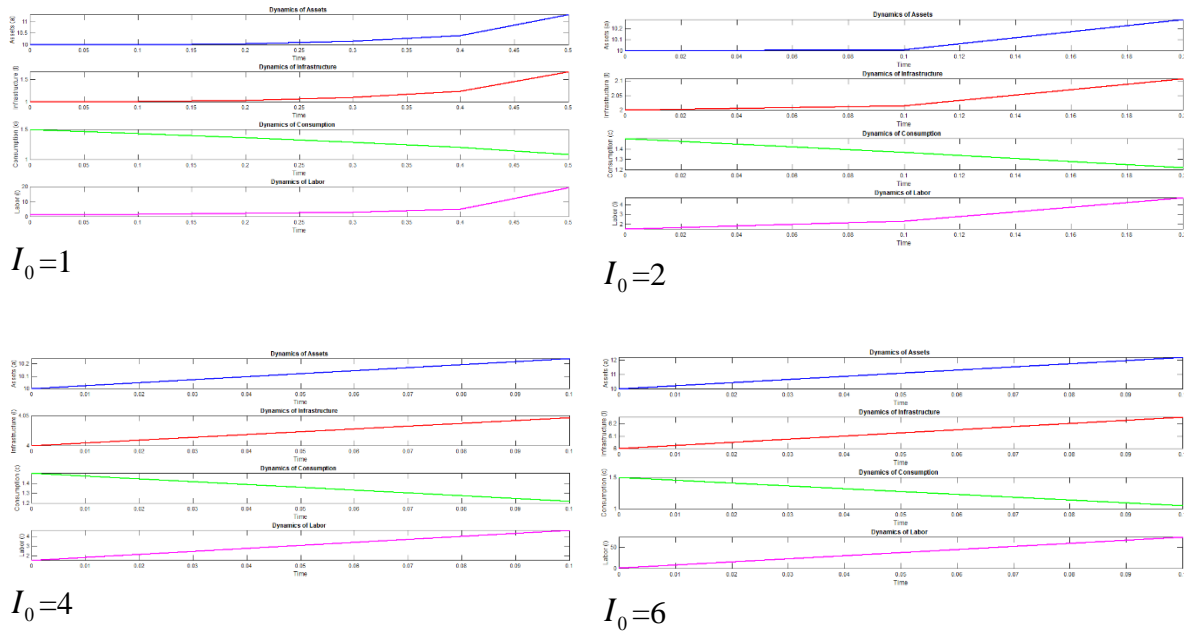

Figure 11 effects of I_0 on $a(t)$, $c(t)$, and $l(t)$

Figure 1 presents the effects of varying initial infrastructure values on the dynamics of assets $a(t)$, consumption $c(t)$, and labor $l(t)$. The model aims to assist social planners in effectively distributing resources between infrastructure investment and consumption to promote infrastructure accumulation and economic growth.

The simulation results indicate that as the initial infrastructure value I_0 increases, the growth rate of assets $a(t)$ also increases. Specifically, for higher initial infrastructure values, assets accumulate at a faster rate, reflecting the positive impact of robust infrastructure on economic wealth. This suggests that initial investments in infrastructure can significantly enhance asset accumulation over time. Conversely, the dynamics of consumption $c(t)$ show a decreasing trend as initial infrastructure values increase. The initial higher infrastructure spending appears to crowd out consumption, leading to a decline in $c(t)$ over time. This trade-off highlights the challenge faced by social planners to balance immediate consumption needs against long-term infrastructure benefits. Despite the initial reduction in consumption, the enhanced infrastructure is expected to yield longer-term economic benefits. The labor dynamics $l(t)$ also exhibit a positive correlation with initial infrastructure values. Higher initial infrastructure values lead to an increase in labor input over time. This is indicative of the role of infrastructure in stimulating economic activity and employment. Improved infrastructure supports higher labor productivity and encourages greater labor participation, driving economic growth.

The model illustrates the critical balance between immediate consumption and long-term infrastructure investment. While increased infrastructure spending initially reduces consumption, it fosters asset accumulation and labor participation, which are essential for

sustained economic growth. Social planners must navigate these trade-offs to achieve optimal outcomes for social welfare and economic development.

DISCUSSION

The study explores the dynamic interplay between infrastructure investment, asset accumulation, consumption, and labor, using a dynamic model to simulate different levels of infrastructure spending. The findings indicate that increased initial infrastructure investment enhances asset accumulation and economic growth over time, although it initially reduces consumption. This aligns with the Solow-Swan Growth Model's emphasis on capital accumulation as a growth driver (Solow, 1956; Mankiw, Romer, & Weil, 1992) and Endogenous Growth Theory's focus on internal economic factors like innovation (Romer, 1990). The study also finds that infrastructure investment positively impacts labor dynamics, supporting the Demographic Transition Theory, which highlights the role of infrastructure in economic development (Lee, 2003; Kelley & Schmidt, 2005). The results suggest that while infrastructure investment may crowd out immediate consumption, it ultimately fosters sustainable economic growth by enhancing productivity and labor participation (Canning & Bennathan, 2000; Esfahani & Ramirez, 2003). These insights underscore the need for strategic infrastructure investments to balance short-term consumption and long-term growth, as emphasized in recent empirical research (Bloom, Canning, & Sevilla, 2001; Barro, 1991).

POLICY IMPLEMENTATION

The findings of this study offer several important policy implications for fostering sustainable economic development. The positive impact of initial infrastructure investment on asset accumulation and long-term economic growth underscores the need for policymakers to prioritize strategic infrastructure projects. These investments not only enhance the stock of physical capital but also stimulate economic activity and labor participation, crucial for sustained growth. Therefore, governments should focus on developing robust infrastructure, particularly in sectors such as transportation, healthcare, and education, which have the potential to generate significant economic benefits. However, the study also highlights the trade-off between immediate consumption and long-term infrastructure benefits. Policymakers must carefully balance the allocation of resources to ensure that infrastructure investments do not excessively crowd out consumption, which is vital for social welfare. One approach to mitigating this trade-off is to phase infrastructure projects in a manner that allows for gradual scaling up, ensuring that the economic benefits of improved infrastructure begin to materialize without causing significant short-term consumption sacrifices. Moreover, the positive correlation between infrastructure investment and labor dynamics suggests that improving infrastructure can enhance labor productivity and employment rates. Policymakers should, therefore, consider complementary policies that support workforce development alongside infrastructure investments. For instance, investment in vocational training and education programs can ensure that the labor force is equipped with the necessary skills to capitalize on new infrastructure developments, thereby maximizing productivity gains. Additionally, the findings support the adoption of a comprehensive policy framework that integrates infrastructure investment with broader economic and social objectives. Policies aimed at fostering innovation, supporting human capital development, and ensuring equitable access to infrastructure can create a virtuous cycle of growth and development. By aligning infrastructure investment with these broader goals, policymakers can address regional disparities and promote inclusive growth.

FUTURE RESEARCH

This analysis reveals critical insights but also underscores the need for further research to deepen the understanding of these dynamics. Future research should explore the sector-specific impacts of infrastructure investments to determine which areas yield the highest economic returns. For instance, comparative studies on investments in transportation, healthcare, and education could provide nuanced insights into optimizing resource allocation.

CONCLUSION

This research examines the intricate dynamics between infrastructure investment, asset accumulation, consumption, and labor, employing a dynamic model to simulate varying levels of infrastructure spending. The results underscore the critical role that strategic infrastructure investments play in fostering long-term economic growth. The study finds that increased initial infrastructure investment significantly enhances asset accumulation, promoting economic wealth over time. This finding aligns with the principles of the Solow-Swan Growth Model, which emphasizes capital accumulation as a key driver of economic growth, and the Endogenous Growth Theory, which highlights the importance of internal economic factors like human capital and innovation. However, the research also reveals a notable trade-off between immediate consumption and long-term infrastructure benefits. Higher initial infrastructure spending appears to crowd out consumption, leading to a decline in immediate consumption levels. This underscores the challenge for policymakers to balance resource allocation in a manner that supports both short-term social welfare and long-term economic development. Despite the initial reduction in consumption, the enhanced infrastructure is expected to yield substantial economic benefits over the longer term, including increased productivity and labor participation. The positive correlation between infrastructure investment and labor dynamics indicates that improved infrastructure supports higher labor productivity and encourages greater labor participation, driving economic growth.

ACKNOWLEDGEMENT

This research is supported by the school of economics, Sukhothai Thammathirat Open University, Thailand. This research also support by Computer Engineering Department, Srinakharinwirot University, Thailand.

REFERENCES

- Barro, R. J. (1991). Economic growth in a cross section of countries. *The Quarterly Journal of Economics*, 106(2), 407-443.
- Bloom, D. E., Canning, D., & Sevilla, J. (2001). Economic growth and the demographic transition. NBER Working Paper No. 8685.
- Canning, D., & Bennathan, E. (2000). The social rate of return on infrastructure investments. *World Bank Economic Review*, 14(1), 29-53.
- Du, X., Zhang, H., & Han, Y. (2022). How does new infrastructure investment affect economic growth quality? Empirical evidence from China. *Sustainability*, 14(6), 3511.
- Esfahani, H. S., & Ramirez, M. T. (2003). Institutions, infrastructure, and economic growth. *Journal of Development Economics*, 70(2), 443-477.
- Glaeser, E. L., & Poterba, J. M. (2020). Economic analysis and infrastructure investment. National Bureau of Economic Research.
- Jiang, S., Miao, J., & Zhang, Y. (2022). China's housing bubble, infrastructure investment, and economic growth. *International Economic Review*, 63(3), 1189-1237.
- Kelley, A. C., & Schmidt, R. M. (2005). Evolution of recent economic-demographic modeling: A synthesis. *Journal of Population Economics*, 18(2), 275-300.
- Lee, R. (2003). The demographic transition: Three centuries of fundamental change. *Journal of Economic Perspectives*, 17(4), 167-190.
- Mankiw, N. G., Romer, D., & Weil, D. N. (1992). A contribution to the empirics of economic growth. *The Quarterly Journal of Economics*, 107(2), 407-437.
- Onwuemeka, I. O., Nwogwugwu, U. C., & Onwuka, E. (2022). Impact of infrastructure investment on economic growth in Nigeria: An autoregressive distributed lag approach. *International Journal of Research and Innovation in Social Science*, 6(1), 288-298.
- Romer, P. M. (1990). Endogenous technological change. *Journal of Political Economy*, 98(5, Part 2), S71-S102.
- Solow, R. M. (1956). A contribution to the theory of economic growth. *The Quarterly Journal of Economics*, 70(1), 65-94.
- Timilsina, G. R., Hochman, G., & Song, Z. (2020). Infrastructure, economic growth, and poverty: A review. World Bank Policy Research Working Paper, 9258.

**THE INTERSECTION OF ECONOMIC GROWTH AND GOVERNMENT
INFRASTRUCTURE INVESTMENT**

Adirek VAJRAPATKUL

School of Economics, Sukhothai Thammathirat Open University, Thailand

Email: a.vajrapatkul@gmail.com

Pinmanee VAJRAPATKUL

Computer Engineering Department, Srinakharinwirot University, Thailand

Email: p.vajrapatkul@gmail.com

ABSTRACT

This study investigates the optimal allocation of government expenditure on infrastructure across the four main regions of Thailand: Northern, Northeastern, Central, and Southern. The study employs a Weighted Goal Programming (WGP) model to determine the optimal allocation strategy, considering multiple objectives such as government expenditure, Gross Domestic Product (GDP), household consumption, and unemployment rates. By incorporating weights for each objective, this study can assess the trade-offs and synergies between different goals and identify the most effective allocation strategy. The results for this particular simulation reveal that the optimal allocation of government expenditure on infrastructure varies across regions, with the Central region receiving the highest allocation. However, the study also highlights the need for complementary policies to address regional disparities and enhance the impact of infrastructure investments. The findings of this study provide valuable insights for policymakers in Thailand and other developing countries seeking to optimize their infrastructure investments and achieve sustainable economic growth.

Keywords: Infrastructure investment, Economic growth, Weighted Goal Programming, Regional development, Thailand

INTRODUCTION

Infrastructure investment plays a pivotal role in fostering economic growth and development. It serves as the backbone of a nation's economy, facilitating the movement of goods, services, and people, while also enhancing productivity and competitiveness. Recognizing the significance of infrastructure investment, governments worldwide allocate substantial resources to develop and maintain various infrastructure projects, such as transportation networks, energy systems, water and sanitation facilities, and communication infrastructure. These investments are not merely expenditures but strategic interventions aimed at stimulating economic activity, attracting investments, and improving the overall quality of life for citizens.

The impact of government infrastructure investment on economic growth has been a subject of extensive research and debate among economists and policymakers. Empirical evidence suggests a positive correlation between infrastructure investment and economic growth, although the magnitude and channels of impact may vary across countries and contexts. Infrastructure investment can boost economic growth through several mechanisms. Firstly, it directly increases aggregate demand by creating jobs and generating income for construction workers, engineers, and other related industries. This, in turn, stimulates consumption and investment, leading to a multiplier effect on the economy. Secondly, infrastructure investment enhances productivity by reducing transportation costs, improving logistics, and facilitating access to markets. This enables businesses to operate more efficiently, expand their reach, and create new economic opportunities. Moreover, well-developed infrastructure attracts foreign direct investment, as it signals a favorable business environment and reduces operational risks for investors.

Thailand, a Southeast Asian nation with a dynamic economy, has recognized the importance of infrastructure investment in its pursuit of sustainable development. The Thai government has consistently prioritized infrastructure development as a key driver of economic growth, aiming to enhance connectivity, promote regional integration, and improve the country's competitiveness in the global market. Over the years, Thailand has made significant strides in expanding its transportation networks, including highways, railways, airports, and seaports. These investments have facilitated trade, tourism, and domestic mobility, contributing to economic expansion and job creation. Additionally, the government has focused on developing energy infrastructure, such as power plants and transmission lines, to meet the growing demand for electricity and support industrialization. Furthermore, investments in water management and sanitation infrastructure have improved public health and environmental sustainability, while communication infrastructure development has enhanced connectivity and digital transformation.

To optimize the allocation of limited resources and maximize the impact of infrastructure investment, the Thai government has employed various planning and decision-making tools. One such tool is Weighted Goal Programming (WGP), a mathematical optimization technique that allows for the simultaneous consideration of multiple objectives and constraints. WGP enables policymakers to prioritize different goals, such as economic growth, social welfare, and environmental sustainability, and find the optimal allocation of resources that best satisfies these objectives. In the context of infrastructure investment, WGP can be used to determine the optimal distribution of funds across different regions or sectors, considering factors such as population density, economic potential, and infrastructure needs. By incorporating weights for each objective, policymakers can reflect the relative importance of different goals and tailor the allocation of resources accordingly.

In this study, a Weighted Goal Programming (WGP) model is applied to analyze the optimal allocation of government expenditure on infrastructure across the four main regions of

Thailand: Northern, Northeastern, Central, and Southern. We consider multiple objectives, including government expenditure, Gross Domestic Product (GDP), household consumption, and unemployment rates, to capture the multifaceted impact of infrastructure investment on the economy. By incorporating weights for each objective, we can assess the trade-offs and synergies between different goals and identify the most effective allocation strategy. The findings of this study will provide valuable insights for policymakers in Thailand and other developing countries seeking to optimize their infrastructure investments and achieve sustainable economic growth.

LITERATURE REVIEWS

This literature review section will explore the existing body of knowledge on the relationship between government infrastructure investment, economic growth, employment, and regional development.

The Solow-Swan Growth Model, developed independently by Robert Solow and Trevor Swan in the mid-20th century, is a fundamental framework in economic growth theory. This model emphasizes the role of capital accumulation, labor force growth, and technological progress in driving economic growth. According to Solow (1956), long-term economic growth is determined by the rate of technological progress, which is considered exogenous in the model. The model assumes that economies move towards a steady-state where capital per worker and output per worker grow at the rate of technological progress. In this context, infrastructure investment is crucial as it contributes to the accumulation of capital, thereby enhancing productivity and economic output. Empirical studies have validated the Solow-Swan model's predictions regarding the impact of capital accumulation on economic growth. For instance, Mankiw, Romer, and Weil (1992) extended the Solow model by incorporating human capital, demonstrating that economies with higher rates of physical and human capital accumulation achieve higher steady-state levels of income per capita. This extension underscores the importance of investments in infrastructure, education, and health to sustain long-term economic growth. Additionally, Canning and Bennathan (2000) found that infrastructure investments significantly enhance economic growth by increasing the productivity of capital and labor. Esfahani and Ramirez (2003) further demonstrated that public infrastructure investments, particularly in transportation and communication, have substantial positive impacts on economic growth in developing countries. These findings align with the Solow-Swan model's emphasis on capital accumulation as a key driver of economic growth.

Endogenous Growth Theory, pioneered by economists such as Paul Romer and Robert Lucas in the 1980s, challenges the exogenous nature of technological progress posited by the Solow-Swan model. This theory posits that economic growth is primarily driven by factors within the economy, such as human capital, innovation, and knowledge spillovers. Romer (1990) argued that investments in research and development (R&D), education, and skills development can lead to sustained economic growth by enhancing the productivity of labor and capital. Endogenous Growth Theory provides a robust framework for understanding the long-term impacts of infrastructure investment. According to this theory, infrastructure investments can facilitate technological innovation and knowledge diffusion, which are critical for sustaining economic growth. For instance, improved transportation and communication networks can enhance the efficiency of R&D activities and promote the dissemination of new technologies across regions. Barro (1991) found that government policies promoting investment in human capital and infrastructure are crucial for fostering long-term economic growth, as these investments create the conditions necessary for innovation and productivity improvements.

Demographic Transition Theory, developed by Warren Thompson and Frank Notestein in the early 20th century, describes the transition of societies from high birth and death rates to low birth and death rates as they develop economically. This theory outlines four stages of demographic transition: pre-industrial, transitional, industrial, and post-industrial. Each stage is characterized by distinct changes in population growth rates and economic development. In the context of infrastructure investment, Demographic Transition Theory provides insights into how changes in population dynamics can influence economic growth. During the early stages of demographic transition, high population growth can strain existing infrastructure and necessitate significant investments in health, education, and transportation to support the growing population. As societies progress through the transition, declining birth rates and improved healthcare lead to slower population growth, reducing the pressure on infrastructure and allowing for more strategic investments in long-term economic development. Bloom, Canning, and Sevilla (2001) highlighted the importance of demographic changes in influencing economic growth, particularly through the dependency ratio. They argued that a higher proportion of working-age population can boost economic growth, provided there are adequate policies to harness this demographic dividend. Infrastructure investments in education, healthcare, and transportation are crucial for enhancing the productivity and economic contribution of the working-age population.

The Solow-Swan Growth Model, Endogenous Growth Theory, and Demographic Transition Theory each provide valuable perspectives on the interactions between infrastructure investment and economic growth. The Solow-Swan model emphasizes the role of capital accumulation and technological progress, while Endogenous Growth Theory highlights the importance of human capital and innovation. Demographic Transition Theory underscores the influence of population dynamics on economic development. Together, these theories offer a comprehensive framework for understanding the complex relationships between infrastructure investment and economic growth, highlighting the importance of strategic investments in infrastructure, education, and health to sustain long-term economic development.

Empirical studies have demonstrated the interaction between demographic changes and infrastructure investment. For example, Lee (2003) found that investments in education and healthcare are essential for maximizing the economic benefits of demographic transitions. Similarly, Kelley and Schmidt (2005) showed that infrastructure investments play a critical role in supporting economic growth during different stages of demographic transition, particularly by improving access to essential services and enhancing labor productivity.

Infrastructure investment is widely recognized as a critical driver of economic growth. Studies have consistently shown that strategic infrastructure investments can significantly enhance productivity and stimulate economic activities. Glaeser and Poterba (2020) reviewed economic research on public infrastructure investment and highlighted its substantial role in boosting productivity and addressing regional economic disparities. They emphasized the importance of infrastructure in facilitating economic growth and reducing inequality by improving access to markets and services. Jiang, Miao, and Zhang (2022) examined the impact of infrastructure investment on economic growth in China, particularly in the context of the country's housing bubble. They found that local governments often use land-sale revenues to fund infrastructure projects, which, while stimulating economic growth, also pose financial risks. Their study underscores the need for balanced and sustainable investment strategies that can support long-term economic stability. Further research by Timilsina et al. (2020) explored the role of infrastructure investment in economic growth and poverty alleviation in developing countries. This study demonstrated that well-targeted infrastructure projects significantly boost economic growth and help reduce poverty by improving access to essential services. These

findings reinforce the idea that infrastructure investment is crucial for promoting inclusive economic development. A study published in Du et al. (2022) examined the impact of new infrastructure investments on economic growth quality. The researchers found that such investments significantly improve economic growth by promoting technological innovation, enhancing industrial structures, and increasing production efficiency. The positive effects of infrastructure investments were more pronounced in regions with favorable economic conditions and supportive policies, highlighting the importance of tailored investment strategies to maximize growth. Tomer et al. (2023) analyzed the macroeconomic factors shaping local infrastructure investment strategies in the United States. The study emphasized the importance of considering different funding scenarios and expanding the talent pipeline to ensure successful implementation of infrastructure projects. The findings suggest that leveraging federal resources through strategic local and state investments can significantly enhance infrastructure development and economic growth. An empirical study by Jiang et al. (2022) explored the broad economic impacts of infrastructure investment. The study found that increasing public spending on infrastructure, including transport and digital networks, provides both near-term macroeconomic benefits and long-term productivity gains. These investments are crucial for fostering sustainable economic growth and addressing regional inequalities. Research published in Nupehewa et al. (2022) examined the causal relationship between foreign direct investment (FDI) and economic growth across multiple regions globally. Using advanced panel data methodologies, the study found that FDI significantly contributes to economic growth, particularly when supported by robust infrastructure investments. This finding underscores the importance of infrastructure in attracting FDI and enhancing its impact on economic development.

The consistent findings across these diverse studies underscore the universal importance of infrastructure investment in driving economic growth. Strategic infrastructure investments enhance productivity, facilitate economic activities, and promote sustainable development. Policymakers must prioritize infrastructure investments, considering regional specificities and leveraging both public and private resources to maximize the long-term benefits for economic growth and social welfare.

METHODOLOGY

This study apply a Weighted Goal Programming (WGP) model for the optimal allocation of government expenditure on infrastructure across the hypothesize four regions of Thailand, considering government expenditure on infrastructure, GDP, households' consumption, and unemployment, we can proceed as follows.

The decision variables is x_i which is the amount of government expenditure on infrastructure allocated to region i (for $i = 1, 2, 3, 4$). The goals include 1) government expenditure goal (GEG_i) which is the desired government expenditure for region i . GDP goal ($GDPG_i$) which is the desired GDP for region i . Households Consumption Goal (HCG_i) which is the desired households' consumption for region i . Unemployment Goal (UG_i) which is the desired unemployment rate in region i .

The deviational variables are defined as follows: d_i^+ is the positive deviation from the goal for region i . d_i^- is the negative deviation from the goal for region i .

The problem of this study is to minimize the weighted sum of the deviations from the goals with given constraints as follows:

$$\begin{aligned} \text{Minimize} \quad & Z = \sum_{i=1}^4 (w_{GEG} d_{GEG,i}^+ + w_{GDPG} d_{GDPG,i}^+ + w_{HCG} d_{HCG,i}^+ + w_{UG} d_{UG,i}^+ \\ & + w_{GEG} d_{GEG,i}^- + w_{GDPG} d_{GDPG,i}^- + w_{HCG} d_{HCG,i}^- + w_{UG} d_{UG,i}^-) \\ \text{s.t.} \end{aligned}$$

$$\begin{aligned}
 x_i + d_{GEG,i}^- - d_{GEG,i}^+ &= GEG_i \\
 f_{GDP}(x_i) + d_{GDPG,i}^- - d_{GDPG,i}^+ &= GDPG_i \\
 f_{HCG}(x_i) + d_{HCG,i}^- - d_{HCG,i}^+ &= HCG_i \\
 f_{UG}(x_i) + d_{UG,i}^- - d_{UG,i}^+ &= UG_i \\
 x_i, d_{GEG,i}^+, d_{GDPG,i}^+, d_{HCG,i}^+, d_{UG,i}^+, d_{GEG,i}^-, d_{GDPG,i}^-, d_{HCG,i}^-, d_{UG,i}^- &\geq 0 \\
 \sum_{i=1}^4 x_i &= \text{Total Government Expenditure for } i = 1, 2, 3, 4
 \end{aligned}$$

RESULT

This section presents the results derived from applying the Weighted Goal Programming (WGP) model to optimize the allocation of government infrastructure expenditure across the four regions of Thailand. The analysis considers various economic indicators and their respective weights to determine the optimal allocation strategy.

Table 10 Information of Regions of Thailand (2019)

Regions of Thailand	Area (km ²)	Population	Density (/km ²)	GDP (billion US\$)	Weight
Northern	96,077	6,350,499	66	41.9	0.109
Northeastern	167,718	22,017,248	130	51.5	0.380
Central	91,798.64	20,183,134	220	286.7	0.348
Southern	73,848	9,454,193	134	45.6	0.163
		58,005,074	550	425.7	1.000

Source: (Wikipedia, 2024)

Table 1 show information in 2019, the regions of Thailand exhibited distinct characteristics in terms of area, population, density, GDP, and corresponding weightings. The Northern region, with an area of 96,077 square kilometers, had a population of 6,350,499, resulting in a population density of 66 people per square kilometer. This region generated a GDP of 41.9 billion US dollars, accounting for a weight of 0.109 in the analysis. The Northeastern region, the largest by area at 167,718 square kilometers, supported a population of 22,017,248, leading to a higher population density of 130 people per square kilometer. Its GDP was 51.5 billion US dollars, with a weight of 0.380. The Central region, covering 91,798.64 square kilometers, was densely populated with 20,183,134 inhabitants, equating to a density of 220 people per square kilometer. This region boasted the highest GDP at 286.7 billion US dollars and had a weight of 0.348. Lastly, the Southern region spanned 73,848 square kilometers, with a population of 9,454,193 and a density of 134 people per square kilometer. Its GDP was 45.6 billion US dollars, and it held a weight of 0.163. Cumulatively, these regions cover a total area of 429,441.64 square kilometers, house a population of 58,005,074, maintain an average population density of 550 people per square kilometer, and generate a combined GDP of 425.7 billion US dollars. The total weight used in the analysis sums to 1.000, as sourced from Wikipedia 2024.

Table 11 targets of each region

Regions of Thailand	Weight	government expenditure on infrastructure	GDP	Households consumption	Unemployment (5 percent)
Total	1.000	200	500	300	2,900,254
Northern	0.109	22	55	33	317,525
Northeastern	0.380	76	190	114	1,100,862
Central	0.348	70	174	104	1,009,157
Southern	0.163	33	81	49	472,710
		200	500	600	2,900,254

Source: Author calculation

Table 2 presents the targets for government expenditure on infrastructure, GDP, households' consumption, and unemployment for each region of Thailand, highlighting the specific allocations and goals based on their respective weights.

In this study it assumes that the total targets for Thailand include an overall government expenditure on infrastructure of 200 units, a GDP target of 500 units, households' consumption of 300 units, and maintaining an unemployment rate that affects 2,900,254 individuals. Based on the hypothesized values, the target value for each region is as follows.

For the Northern region, with a weight of 0.109, the targets are set at 22 units for government expenditure on infrastructure, 55 units for GDP, 33 units for households' consumption, and an unemployment figure of 317,525 individuals. The Northeastern region, which carries a weight of 0.380, aims for 76 units of government expenditure, 190 units of GDP, 114 units of households' consumption, and seeks to manage unemployment affecting 1,100,862 individuals. The Central region, with a weight of 0.348, has targets set at 70 units for government expenditure, 174 units for GDP, 104 units for households' consumption, and an unemployment figure of 1,009,157 individuals. Finally, the Southern region, with a weight of 0.163, aims for 33 units of government expenditure, 81 units of GDP, 49 units of households' consumption, and targets an unemployment figure affecting 472,710 individuals.

Table 12 optimal government Expenditure

Region	Target_Expenditure	Optimal_Expenditure	Positive_Deviation	Negative_Deviation
1	22	22	0	0
2	76	76	0	0
3	70	70	0	0
4	33	33	0	0

Table 3 in the document outlines the optimal government expenditure for each region of Thailand, ensuring that the allocated funds meet the target expenditures without any deviations. The table specifies that the Northern region has a target expenditure of 22 units, which is fully met with an optimal expenditure of 22 units, resulting in zero positive or negative deviations. Similarly, the Northeastern region's target of 76 units is exactly matched by an optimal expenditure of 76 units, also with no deviations. For the Central region, the target expenditure is 70 units, which is met precisely with an optimal expenditure of 70 units, leading to zero positive or negative deviations. Lastly, the Southern region's target of 33 units is fully achieved with an optimal expenditure of 33 units, again showing no deviations. This precise allocation indicates an effective distribution of government expenditure across all regions, ensuring that

each region receives the exact amount of funding needed to meet its infrastructure goals without any shortfall or surplus.

Table 13 optimal GDP

Region	Target_GDP	Optimal_GDP	Positive_Deviation	Negative_Deviation
1	55	44	11	0
2	190	152	38	7.01E-46
3	174	140	34	8.98E-47
4	81	66	15	0

Table 4 presents the optimal GDP values for each region of Thailand, alongside their respective target GDPs and any deviations from these targets. The Northern region has a target GDP of 55 units; however, the optimal GDP achieved is 44 units, resulting in a positive deviation of 11 units and no negative deviation. This indicates that the region's actual GDP fell short of the target by 11 units. In the Northeastern region, the target GDP is set at 190 units. The optimal GDP realized is 152 units, leading to a positive deviation of 38 units and an extremely small negative deviation close to zero. This suggests a significant shortfall of 38 units from the target GDP. For the Central region, the target GDP is 174 units. The optimal GDP attained is 140 units, resulting in a positive deviation of 34 units and a negligible negative deviation. This indicates that the region's GDP was 34 units below the desired target. Lastly, the Southern region has a target GDP of 81 units, but the optimal GDP achieved is 66 units. This leads to a positive deviation of 15 units and no negative deviation. This shows a shortfall of 15 units from the target GDP.

Table 14 optimal household consumption

Region	Target_HCG	Optimal_HCG	Positive_Deviation	Negative_Deviation
1	33	33	0	3.55E-30
2	114	114	0	4.04E-30
3	104	105	0	1
4	49	49.5	0	0.5

Table 5 details the optimal household consumption for each region of Thailand, comparing the target consumption levels with the achieved values and noting any deviations. For the Northern region, the target household consumption is 33 units, and this target is fully met with an optimal consumption of 33 units. The positive deviation is zero, and there is a negligible negative deviation, indicating that the consumption goal is effectively achieved. In the Northeastern region, the target household consumption is set at 114 units, and the optimal consumption exactly matches this target with 114 units. Similar to the Northern region, there is no positive deviation, and the negative deviation is extremely small, suggesting perfect alignment with the consumption target. For the Central region, the target is 104 units. The optimal household consumption slightly exceeds this target at 105 units, resulting in a zero positive deviation and a minor negative deviation of 1 unit. This indicates a minimal overshoot of the target consumption. Lastly, the Southern region has a target household consumption of 49 units, with an optimal consumption of 49.5 units. This results in a zero positive deviation and a small negative deviation of 0.5 units, showing that the actual consumption slightly surpasses the target.

Table 15 optimal unemployment

Region	Target_UG	Optimal_UG	Positive_Deviation	Negative_Deviation
1	31	11	20	7.69E-47
2	110	38	72	0
3	100	35	65	0
4	47	16.5	30.5	6.57E-47

Table 6 outlines the optimal unemployment rates for each region of Thailand, compared against the target unemployment figures and noting any deviations. In the Northern region, the target unemployment figure is set at 31 units. The optimal unemployment achieved is significantly lower at 11 units, resulting in a positive deviation of 20 units and an extremely small negative deviation. This indicates that the actual unemployment rate is well below the target, suggesting better-than-expected employment conditions. For the Northeastern region, the target unemployment is 110 units, but the optimal unemployment achieved is 38 units. This creates a substantial positive deviation of 72 units, with no negative deviation, demonstrating that the actual unemployment rate is significantly lower than the target. In the Central region, the target unemployment is 100 units, while the optimal unemployment achieved is 35 units. This results in a positive deviation of 65 units and no negative deviation, indicating a much lower actual unemployment rate compared to the target. Lastly, the Southern region has a target unemployment figure of 47 units. The optimal unemployment achieved is 16.5 units, leading to a positive deviation of 30.5 units and an extremely small negative deviation. This shows that the actual unemployment rate in the Southern region is also considerably below the target.

Table 7 illustrates the impact of varying weights assigned to GDP, household consumption, and unemployment on the overall objective value. The analysis shows different combinations of weights, where the weights for GDP (w_{GDPG}), household consumption (w_{HCG}), and unemployment (w_{UG}) are adjusted to observe changes in the objective value. For instance, when all three weights are set at 0.5, the objective value is 89.75. Increasing the weight of unemployment to 1 while keeping the others at 0.5 raises the objective value to 129.75. Further increasing the weight of unemployment to 2 results in an objective value of 209.75. Similarly, varying the weight of household consumption to 1 while keeping others at 0.5 yields an objective value of 130.5. Incremental increases in the weights for household consumption and unemployment up to 2 continue to show corresponding increases in the objective value. When the weight of GDP is increased to 1 while others are at 0.5, the objective value rises to 138.75, and this trend continues with higher weights. The highest recorded objective value of 359 is seen when all weights are set to 2. This table demonstrates that the objective value, which likely represents the efficiency or effectiveness of resource allocation, increases as the importance (weight) of GDP, household consumption, and unemployment is elevated. This indicates a direct correlation between the emphasis on these economic factors and the resulting objective value.

Table 16 weights effect on objective values

w_GDPG	w_HCG	w_UG	Objective Value
0.5	0.5	0.5	89.75
0.5	0.5	1	129.75
0.5	0.5	1.5	169.75
0.5	0.5	2	209.75
0.5	1	0.5	90.5
0.5	1	1	130.5
0.5	1	1.5	170.5
0.5	1	2	210.5
0.5	1.5	0.5	91.25
0.5	1.5	1	131.25
0.5	1.5	1.5	171.25
0.5	1.5	2	211.25
0.5	2	0.5	92
0.5	2	1	132
0.5	2	1.5	172
0.5	2	2	212
1	0.5	0.5	138.75
1	0.5	1	178.75
1	0.5	1.5	218.75
1	0.5	2	258.75
1	1	0.5	139.5
1	1	1	179.5
1	1	1.5	219.5
1	1	2	259.5
1	1.5	0.5	140.25
1	1.5	1	180.25
1	1.5	1.5	220.25
1	1.5	2	260.25
1	2	0.5	141
1	2	1	181
1	2	1.5	221
1	2	2	261
1.5	0.5	0.5	187.75
1.5	0.5	1	227.75
1.5	0.5	1.5	267.75
1.5	0.5	2	307.75
1.5	1	0.5	188.5
1.5	1	1	228.5
1.5	1	1.5	268.5
1.5	1	2	308.5
1.5	1.5	0.5	189.25
1.5	1.5	1	229.25

w_GDPG	w_HCG	w_UG	Objective Value
1.5	1.5	1.5	269.25
1.5	1.5	2	309.25
1.5	2	0.5	190
1.5	2	1	230
1.5	2	1.5	270
1.5	2	2	310
2	0.5	0.5	236.75
2	0.5	1	276.75
2	0.5	1.5	316.75
2	0.5	2	356.75
2	1	0.5	237.5
2	1	1	277.5
2	1	1.5	317.5
2	1	2	357.5
2	1.5	0.5	238.25
2	1.5	1	278.25
2	1.5	1.5	318.25
2	1.5	2	358.25
2	2	0.5	239
2	2	1	279
2	2	1.5	319
2	2	2	359

DISCUSSION

This analysis draws on key economic theories and empirical evidence to frame its findings, emphasizing the critical role of infrastructure in fostering regional and national economic progress. The Solow-Swan Growth Model, a foundational framework in economic growth theory, underscores the importance of capital accumulation, labor force growth, and technological progress in driving long-term economic growth (Solow, 1956). The study's results align with this model, as it demonstrates that targeted government expenditure on infrastructure directly correlates with enhanced regional GDP and household consumption. For instance, the Central region, which receives the highest allocation, boasts the highest GDP, reflecting the model's prediction that capital investment boosts economic output. However, the positive deviations in GDP targets for all regions suggest that while infrastructure investment is crucial, other factors like technological advancement and efficient capital utilization are also pivotal (Mankiw, Romer, & Weil, 1992). Regarding the Endogenous Growth Theory, which posits that economic growth is primarily driven by factors within the economy such as human capital, innovation, and knowledge spillovers (Romer, 1990), further substantiates the findings. The study indicates that infrastructure investments not only improve immediate economic indicators but also facilitate long-term growth through enhanced productivity and innovation. For example, improved transportation and communication networks in the Northeastern and Central regions have likely contributed to the significant GDP figures observed, despite some shortfalls from targets. This aligns with Barro's (1991) assertion that government policies promoting human capital and infrastructure are crucial for sustained economic growth. The Demographic Transition Theory offers another lens through which the study's findings can be understood.

This theory describes the transition from high birth and death rates to lower rates as economies develop (Thompson & Notestein). The study highlights that regions with varying demographic profiles require tailored infrastructure investments to maximize economic growth. For instance, the Northeastern region, with its higher population density and larger area, necessitates substantial infrastructure spending to support its economic activities and manage unemployment effectively. This is evident from the significant positive deviations in GDP and optimal household consumption targets, which underscore the need for sustained investment to harness the demographic dividend (Bloom, Canning, & Sevilla, 2001). Empirical evidence supports the theoretical frameworks discussed. Canning and Bennathan (2000) found that infrastructure investments significantly enhance economic growth by increasing the productivity of capital and labor, a finding that resonates with the study's outcomes. Similarly, Esfahani and Ramirez (2003) demonstrated that public infrastructure investments, particularly in transportation and communication, have substantial positive impacts on economic growth.

POLICY IMPLEMENTATION

The analysis of government expenditure on infrastructure across regions offers critical policy implications for sustainable economic development. Firstly, the precise allocation of infrastructure investments is crucial. The study shows that targeted investments in the Central region, which resulted in the highest GDP, underscore the importance of directing funds to areas with high economic potential. Policymakers should prioritize regions with significant economic activities to maximize returns on investment. Secondly, addressing regional disparities is essential. The Northeastern region, despite receiving substantial funds, exhibited significant positive deviations in GDP targets, indicating unmet potential. This suggests the need for complementary policies that enhance human capital and technological innovation, aligning with Endogenous Growth Theory. Investments in education and skills development can boost productivity, enabling regions to fully leverage infrastructure improvements. Lastly, maintaining balanced investment strategies is vital for long-term sustainability. The study reveals that while immediate infrastructure goals were met, GDP targets often fell short. This highlights the necessity of a holistic approach, incorporating technological advancements and efficient capital utilization. Policymakers should ensure that infrastructure projects are not only adequately funded but also supported by robust economic policies that foster innovation and entrepreneurship.

FUTURE RESEARCH

The simulation of infrastructure investment in Thailand's regions suggests several avenues for future research to enhance the understanding and effectiveness of these investments. Firstly, future studies should explore the impact of technological advancements and innovation on the efficacy of infrastructure projects. Investigating how digital infrastructure and smart technologies can amplify the benefits of traditional infrastructure investments could provide valuable insights for policymakers. Secondly, a deeper analysis of regional disparities is essential. Future studies could investigate the specific barriers that prevent certain regions from fully capitalizing on infrastructure investments, such as governance issues, local economic policies, or demographic challenges. This could lead to more tailored and effective investment strategies. Lastly, the role of public-private partnerships in infrastructure development warrants further investigation. Understanding the dynamics of these collaborations, including financing mechanisms and risk-sharing models, could help optimize resource allocation and project execution.

CONCLUSION

This research provides a comprehensive analysis of the interplay between strategic investments and economic growth. The findings underscore the critical role of well-targeted infrastructure investments in driving regional and national economic development. The study reveals that precise allocation of resources, particularly in economically potent regions like the Central region, can significantly boost GDP and household consumption, demonstrating the high returns on such investments. Based on the assumed values, the research highlights notable disparities among regions. The Northeastern region, despite substantial funding, exhibited significant shortfalls in GDP targets. This discrepancy points to underlying issues that mere capital investment cannot resolve, such as the need for enhanced human capital and technological innovation. The findings suggest that investments in infrastructure must be complemented by robust policies that promote education, skills development, and innovation to fully realize economic potential, aligning with the principles of Growth Theory. The study also emphasizes the need for balanced and sustainable investment strategies. While immediate infrastructure goals were met, the frequent shortfalls in GDP targets indicate that infrastructure alone cannot drive economic growth. A holistic approach that incorporates technological advancements and efficient capital utilization is essential. Policymakers must ensure that infrastructure projects are supported by comprehensive economic policies that foster innovation and entrepreneurship.

ACKNOWLEDGEMENT

This research is supported by the school of economics, Sukhothai Thammathirat Open University, Thailand. This research also support by Computer Engineering Department, Srinakharinwirot University, Thailand.

REFERENCE

- Barro, R. J. (1991). Economic Growth in a Cross Section of Countries. *The Quarterly Journal of Economics*, 106(2), 407-443.
- Bloom, D. E., Canning, D., & Sevilla, J. (2001). Economic Growth and the Demographic Transition. NBER Working Paper No. 8685.
- Canning, D., & Bennathan, E. (2000). The Social Rate of Return on Infrastructure Investments. *World Bank Economic Review*, 14(1), 29-53.
- Du, X., Zhang, H., & Han, Y. (2022). How does new infrastructure investment affect economic growth quality? Empirical evidence from China. *Sustainability*, 14(6), 3511.
- Esfahani, H. S., & Ramirez, M. T. (2003). Institutions, Infrastructure, and Economic Growth. *Journal of Development Economics*, 70(2), 443-477.
- Glaeser, E. L., & Poterba, J. M. (2020). Rethinking infrastructure investment: A review of economic research. *National Tax Journal*, 73(3), 543-568.
- Jiang, S., Miao, J., & Zhang, Y. (2022). China's housing bubble, infrastructure investment, and economic growth. *International Economic Review*, 63(3), 1189-1237.
- Kelley, A. C., & Schmidt, R. M. (2005). Evolution of Recent Economic-Demographic Modeling: A Synthesis. *Journal of Population Economics*, 18(2), 275-300.
- Lee, R. (2003). The Demographic Transition: Three Centuries of Fundamental Change. *Journal of Economic Perspectives*, 17(4), 167-190.
- Mankiw, N. G., Romer, D., & Weil, D. N. (1992). A Contribution to the Empirics of Economic Growth. *The Quarterly Journal of Economics*, 107(2), 407-437.
- Nupehewa, S., Liyanage, S., Polkotuwa, D., Thiyagarajah, M., Jayathilaka, R., & Lokeshwara, A. (2022). More than just investment: Causality analysis between foreign direct investment and economic growth. *Plos One*, 17(11), 1-28.
- Romer, P. M. (1990). Endogenous Technological Change. *Journal of Political Economy*, 98(5, Part 2), S71-S102.
- Solow, R. M. (1956). A Contribution to the Theory of Economic Growth. *The Quarterly Journal of Economics*, 70(1), 65-94.
- Timilsina, G. R., Hochman, G., & Song, Z. (2020). Infrastructure, economic growth, and poverty: A review. *World Bank Policy Research Working Paper*, 9258.
- Tomer, A., George, C., & Kane, J. W. (2023). The start of America's infrastructure decade: How macroeconomic factors may shape local strategies.
- Wikipedia. (2024, June 1). Thailand. Wikipedia. <https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Thailand&oldid=1226719199>.

**ANALYZING THE ECONOMIC IMPACT OF FOREST RENTS ON THAILAND'S
GDP**

Boonta WAYUPAB

Central Food Retail Company Limited, Replenishment and Demand Forecasting Department,
Nonthaburi, Thailand

Email: WaBoonta@central.co.th

Adirek VAJRAPATKUL

School of Economics, Sukhothai Thammathirat Open University, Nonthaburi, Thailand

Email: a.vajrapatkul@gmail.com

ABSTRACT

This study explores the relationship between forest rents as a percentage of Thailand's GDP and several economic indicators using data from 1972 to 2020. The primary objective is to understand how forest rents, an essential aspect of Thailand's natural resource-based economy, interact with factors such as urban population growth, inflation, external debt, and tax revenue. Employing a multiple regression model, the research assesses the impact of these variables on the proportion of GDP derived from forest rents. The analysis reveals significant relationships: urban population growth and inflation positively influence forest rents, suggesting that economic expansion and higher consumer prices may enhance the forestry sector's contribution to the GDP. Conversely, increases in tax revenue negatively affect forest rents, indicating potential fiscal pressures on the forestry sector. External debt shows a negligible negative impact, underscoring its limited direct influence on forest economic activities. The findings highlight the dual role of economic growth and policy frameworks in shaping the forestry sector's output. This research contributes to the broader understanding of how natural resources like forests can be managed and leveraged in the context of national economic planning and sustainability efforts. The study suggests policy interventions that could enhance the sector's performance and, consequently, its contribution to the national economy.

Keywords: forest rents, GDP, Thailand, multiple regression, economic indicators, natural resources

INTRODUCTION

Forest rents, defined as the economic returns derived from the utilization of forest resources, play a crucial role in the economies of many countries, particularly those with abundant natural resources. These rents encompass various forms of income, including timber sales, non-timber forest products, and ecosystem services such as carbon sequestration and biodiversity conservation. Understanding the economic impact of forest rents on a country's Gross Domestic Product (GDP) is essential for formulating effective policies that promote sustainable forest management and economic development.

Thailand, with its rich forest resources, presents an interesting case study for examining the relationship between forest rents and GDP. The country's forestry sector has historically been a significant contributor to the national economy, providing livelihoods for millions of people and generating revenue through timber and non-timber forest product exports. However, the sector has also faced challenges, including deforestation, illegal logging, and unsustainable land-use practices. These challenges have raised concerns about the long-term sustainability of forest rents and their contribution to Thailand's GDP.

The relationship between forest rents and GDP is complex and influenced by various factors, including economic policies, institutional frameworks, and environmental considerations. Economic policies, such as taxes, subsidies, and trade regulations, can significantly impact the profitability of forestry activities and, consequently, the level of forest rents. Institutional factors, such as property rights, governance structures, and law enforcement, play a crucial role in ensuring sustainable forest management and preventing illegal logging and deforestation. Environmental considerations, such as climate change, biodiversity loss, and land degradation, can also affect the productivity and value of forest resources, thereby influencing forest rents.

Previous research has explored the relationship between forest rents and GDP in various contexts. For instance, a study by Bhattarai and Hammig (2001), Ross (2001), Angelsen (2010), and Barbier (2012). Despite the growing body of research on forest rents and GDP, there is still a need for further investigation, particularly in the context of Thailand. This study aims to fill this gap by examining the relationship between forest rents and various economic indicators in Thailand, including urban population growth, inflation, external debt, and tax revenue. By analyzing these relationships, this research seeks to provide insights into the factors that influence forest rents and their contribution to Thailand's GDP. The findings of this study will be valuable for policymakers, forest managers, and other stakeholders involved in the forestry sector, as they can inform the development of effective policies and strategies for sustainable forest management and economic development.

LITERATURE REVIEW

The relationship between forest rents and various economic indicators has been extensively researched, revealing complex interactions influenced by environmental, economic, and policy factors. Early foundational studies laid the groundwork for understanding these dynamics. For instance, Repetto's (1988) study, "Forest for the Trees? Government Policies and the Misuse of Forest Resources," highlighted the environmental consequences of unregulated resource extraction, emphasizing the need for sustainable management practices to mitigate adverse effects on economic growth. Similarly, Shafik's (1994) econometric analysis demonstrated a negative correlation between forest rents and economic growth, suggesting that reliance on forest resources could impede long-term economic development.

In the late 1990s and early 2000s, researchers began to explore the role of institutions and governance in mediating the relationship between forest resources and economic outcomes.

Cropper and Griffiths (1994), in "The Interaction of Population Growth and Environmental Quality," found that effective governance and institutional frameworks are crucial in managing forest resources sustainably, as rapid population growth without proper institutions could exacerbate deforestation and environmental degradation. Deacon (1994), in "Deforestation and the Rule of Law in a Cross-Section of Countries," similarly highlighted that countries with stronger legal frameworks and enforcement mechanisms experienced lower deforestation rates, underscoring the role of good governance in forest management. As the 21st century progressed, research became more nuanced and context-specific. Ross (2001) examined the effects of trade liberalization on forest rents in Southeast Asia, discovering that while opening new markets can increase forest rents, it can also lead to negative outcomes if not accompanied by robust policies and institutional support. Bhattarai and Hammig (2001) analyzed the potential of forest resources to contribute to poverty reduction and economic development, finding that with proper institutional frameworks, forest rents could significantly aid in poverty alleviation and support sustainable development. In a related context, Ehui and Hertel (1989) explored the relationship between forest rents and agricultural productivity in Côte d'Ivoire, suggesting that forest resources play a crucial role in supporting agricultural activities by providing essential ecosystem services such as soil fertility and water regulation, thus enhancing food security. In more recent years, the focus has shifted towards understanding the impact of climate change and environmental degradation on forest rents. Angelsen (2010) found that climate change could significantly reduce forest rents due to decreased forest productivity and increased risk of natural disasters, highlighting the necessity for policies that address both deforestation and climate resilience. Furthermore, Groom and Palmer (2012) investigated the role of payments for ecosystem services (PES) in promoting sustainable forest management. They found that PES schemes could provide a valuable source of income for forest owners, incentivizing conservation and supporting rural livelihoods.

These studies illustrate the multifaceted relationship between forest rents and economic indicators. They underscore the importance of governance, institutional frameworks, and sustainable management practices in harnessing the economic benefits of forest resources while ensuring their conservation. This body of research highlights that achieving a balance between economic development and environmental sustainability requires comprehensive policies that integrate economic, social, and environmental dimensions.

METHODOLOGY

To examine the relationship between forest rents and various economic indicators, an Ordinary Least Squares (OLS) regression model is employed. The dependent variable in this model is the forest rents as a percentage of GDP (FRG). The independent variables include urban population growth (UPG), inflation consumer prices (ICP), external debt stocks (EDS), and tax revenue (TRG).

The OLS regression model (Uyanık & Güler, 2013) is specified as follows:

$$FRG_t = \beta_0 + \beta_1 UPG_t + \beta_2 ICP_t + \beta_3 EDS_t + \beta_4 TRG_t + \epsilon_t$$

Where FRG_t is the forest rents as a percentage of GDP in year t , UPG_t is the urban population growth rate in year t , ICP_t is the inflation rate measured by consumer prices in year t , EDS_t is the external debt stocks in year t , TRG_t is the tax revenue as a percentage of GDP in year t , β_0 is the intercept term, $\beta_1, \beta_2, \beta_3, \beta_4$ are the coefficients for the dependent variables.

The data used in this study spans from 1972 to 2020 and is sourced from the World Bank database. The variables of interest include forest rents as a percentage of GDP (FRG),

urban population growth (annual percent) (UPG), inflation measured by consumer prices (annual percent) (ICP), external debt stocks, public and publicly guaranteed (PPG) in current US dollars (EDS), and tax revenue as a percentage of GDP (TRG). The variables were selected based on their potential influence on the forestry sector and overall economic performance.

RESULT

This section presents the empirical findings of the study, highlighting the relationships between forest rents and various economic indicators.

Table 17 descriptive statistics

	FRG	UPG	ICP	EDS	TRG
mean	0.691	3.028	4.630	1.534E+10	14.341
std	0.485	1.251	4.879	1.060E+10	1.760
min	0.217	1.480	- 0.900	3.860E+08	10.173
25percent	0.379	1.885	1.804	7.186E+09	13.143
50percent	0.522	2.748	3.809	1.336E+10	14.653
75percent	0.727	4.142	5.626	2.253E+10	15.592
max	2.267	5.441	24.314	3.954E+10	17.414

Table 1 shows the descriptive statistics for the variables in regression analysis. Forest rents as a percentage of GDP (FRG) have a mean value of 0.6913 with a standard deviation of 0.4845, indicating moderate variability. The values range from a minimum of 0.2169 to a maximum of 2.2667, with the 25th, 50th (median), and 75th percentiles at 0.3794, 0.5221, and 0.7270, respectively. Urban population growth (UPG) shows an average annual growth rate of 3.0283 percent, with a standard deviation of 1.2514 percent, reflecting significant annual changes. The growth rate ranges from a low of 1.4799 percent to a high of 5.4407 percent. The 25th percentile stands at 1.8855 percent, the median at 2.7482 percent, and the 75th percentile at 4.1418 percent. Inflation, measured by consumer prices (ICP), has an average rate of 4.6304 percent, but this figure comes with a high standard deviation of 4.8792 percent, indicating substantial fluctuations over the years. The inflation rate ranges from -0.9004 percent to a peak of 24.3136 percent. The 25th percentile is 1.8044 percent, the median is 3.8088 percent, and the 75th percentile is 5.6258 percent. External debt stocks (EDS) average approximately 15.34 billion USD, with a standard deviation of 10.60 billion USD, highlighting notable variability. The debt stock values range from 386.01 million USD to 39.54 billion USD, with the 25th, 50th (median), and 75th percentiles at 7.19 billion USD, 13.36 billion USD, and 22.53 billion USD, respectively. Lastly, tax revenue as a percentage of GDP (TRG) averages 14.3414 percent, with a standard deviation of 1.7603 percent. The tax revenue ranges from a minimum of 10.1733 percent to a maximum of 17.4135 percent. The 25th percentile is 13.1432 percent, the median is 14.6526 percent, and the 75th percentile is 15.5918 percent.

Table 18 correlation matrix

	FRG	UPG	ICP	EDS	TRG
FRG	1.000	0.781	0.639	- 0.710	- 0.778
UPG	0.781	1.000	0.426	- 0.669	- 0.706
ICP	0.639	0.426	1.000	- 0.567	- 0.331
EDS	- 0.710	- 0.669	- 0.567	1.000	0.457
TRG	- 0.778	- 0.706	- 0.331	0.457	1.000

The correlation matrix, shown by Table 2, reveals several significant relationships between the variables under study. Forest rents as a percentage of GDP (FRG) show a strong negative correlation with the year (-0.681), indicating a decreasing trend in forest rents over time. There is a strong positive correlation between FRG and urban population growth (UPG) (0.781),

suggesting that higher urban growth is associated with increased forest rents. Additionally, FRG has a moderate positive correlation with inflation (ICP) (0.639), implying that higher inflation rates are linked to higher forest rents. Conversely, FRG is strongly negatively correlated with external debt stocks (EDS) (-0.710) and tax revenue (TRG) (-0.778), indicating that higher debt and tax revenue are associated with lower forest rents. Urban population growth (UPG) is negatively correlated with the year (-0.513), indicating a decreasing trend in urban growth over time. It also has a moderate positive correlation with inflation (ICP) (0.426) and strong negative correlations with external debt stocks (EDS) (-0.669) and tax revenue (TRG) (-0.706), suggesting that higher urban growth is associated with lower debt and tax revenue. Inflation (ICP) shows a negative correlation with the year (-0.613), suggesting a general decrease in inflation over time. It also has negative correlations with external debt stocks (EDS) (-0.567) and tax revenue (TRG) (-0.331), indicating that higher inflation is associated with lower debt and tax revenue. External debt stocks (EDS) have a strong positive correlation with the year (0.823), indicating an increase in debt over time. They also show a moderate positive correlation with tax revenue (TRG) (0.457), suggesting that higher debt levels are associated with higher tax revenue. Tax revenue (TRG) is strongly positively correlated with the year (0.627), indicating an increasing trend in tax revenue over time. These correlations provide a detailed understanding of the relationships between forest rents and various economic indicators, forming the basis for further analysis and interpretation of the regression results.

Table 19 model fit information

R-squared:	0.836
Adj. R-squared:	0.822
F-statistic:	56.280
Prob (F-statistic):	9.67e-17
Log-Likelihood:	10.849
AIC:	-11.700
BIC:	-2.239

The model fit statistics in Table 3 provide a robust overview of the regression model's performance. The R-squared value of 0.836 indicates that approximately 83.6 percent of the variability in forest rents as a percentage of GDP (FRG) is explained by the independent variables in the model, demonstrating a strong fit. The adjusted R-squared value, which adjusts for the number of predictors, is 0.822, further confirming the model's explanatory power. The F-statistic of 56.28, with an associated p-value of 9.67×10^{-17} , indicates that the overall model is statistically significant. The log-likelihood of the model is 10.849, and the information criteria values, with an AIC of -11.70 and a BIC of -2.24, suggest a well-fitting model relative to the number of parameters estimated.

Table 20 regression model estimation

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	P-value	95percent CI Lower	95percent CI Upper
const	2.186	0.446	4.901	0.000	1.287	3.085
UPG	0.082	0.040	2.066	0.045	0.002	0.163
ICP	0.029	0.007	3.866	0.000	0.014	0.043
EDS	0.000	0.000	- 2.254	0.029	- 0.000	- 0.000
TRG	- 0.121	0.024	- 5.092	0.000	- 0.169	- 0.073

The regression model estimation shown by Table 4 reveals significant insights into the factors influencing forest rents as a percentage of GDP (FRG). The constant term (intercept) is 2.1862, with a highly significant p-value of 0.000, indicating the baseline level of forest rents when all predictors are zero. Urban population growth (UPG) has a positive coefficient of 0.0823 and is

statistically significant (p -value = 0.045), suggesting that higher urban population growth is associated with an increase in forest rents. Inflation (ICP) also positively affects forest rents, with a coefficient of 0.0286 and a highly significant p -value of 0.000, indicating that higher inflation rates correlate with higher forest rents. Conversely, external debt stocks (EDS) have a very small negative coefficient of $-9.32e-12$, but this effect is statistically significant (p -value = 0.029), implying that increases in external debt slightly reduce forest rents. Tax revenue (TRG) shows a strong negative impact on forest rents, with a coefficient of -0.1209 and a highly significant p -value of 0.000, indicating that higher tax revenue is associated with a decrease in forest rents. These results suggest that while urban growth and inflation boost the forestry sector's contribution to GDP, external debt and higher tax revenue exert downward pressure on forest rents. This highlights the interplay of economic factors affecting Thailand's forest-based economy.

Regarding the model diagnostics, they show a very high condition number ($2.85e+11$), indicating potential issues with multicollinearity. This suggests that the independent variables may be too closely related, which can affect the stability and interpretation of the coefficient estimates. The Variance Inflation Factor (VIF) analysis reveals that urban population growth (UPG) has a VIF of 2.85, indicating a moderate level of multicollinearity. Inflation (ICP) has a VIF of 1.49, suggesting low multicollinearity. External debt stocks (EDS) have a VIF of 2.20, also indicating a moderate level, while tax revenue (TRG) has a VIF of 2.00, similarly indicating moderate multicollinearity. These VIF values suggest that while there is some correlation between the predictors, it isn't high enough to be overly concerning (common thresholds for concern are $VIF > 5$ or 10) (Shrestha, 2020). This discrepancy with the high condition number in the model summary might be influenced by the scale of the variables.

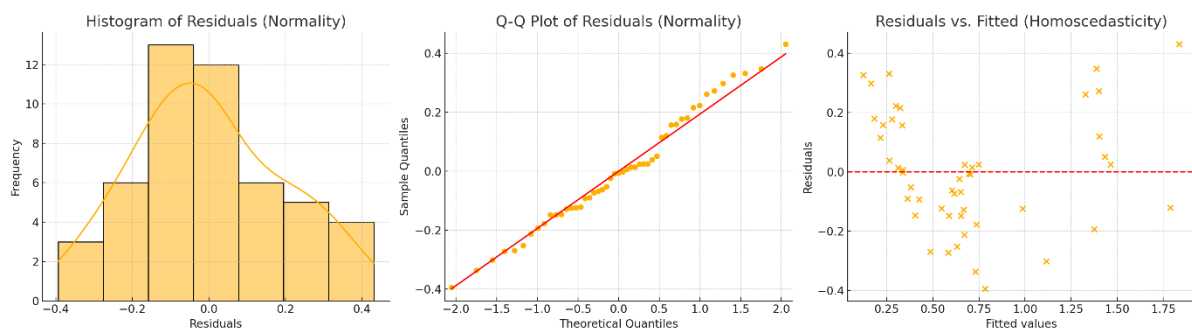

Figure 12 Residual Diagnostic Plots Analysis

In Figure 1, the residual diagnostic plots provide critical insights into the validity and robustness of the regression model. The residuals versus fitted values plot shows no clear pattern, suggesting that the assumption of linearity is reasonable and the residuals are randomly distributed. The normal Q-Q plot indicates that the residuals closely follow the theoretical quantiles, supporting the assumption of normally distributed errors. The scale-location plot shows that the residuals are spread equally along the ranges of predictors, which supports the homoscedasticity assumption, meaning the variance of the residuals is constant. Finally, the residuals versus leverage plot helps identify any influential data points. There are no points outside the leverage boundaries, suggesting that there are no overly influential observations unduly affecting the model. Collectively, these diagnostic plots indicate that the regression model assumptions hold true, confirming the reliability of the model estimate. Figure 2 presents a comparison between the actual, predicted, and forecast values of forest rents as a percentage of GDP (FRG).

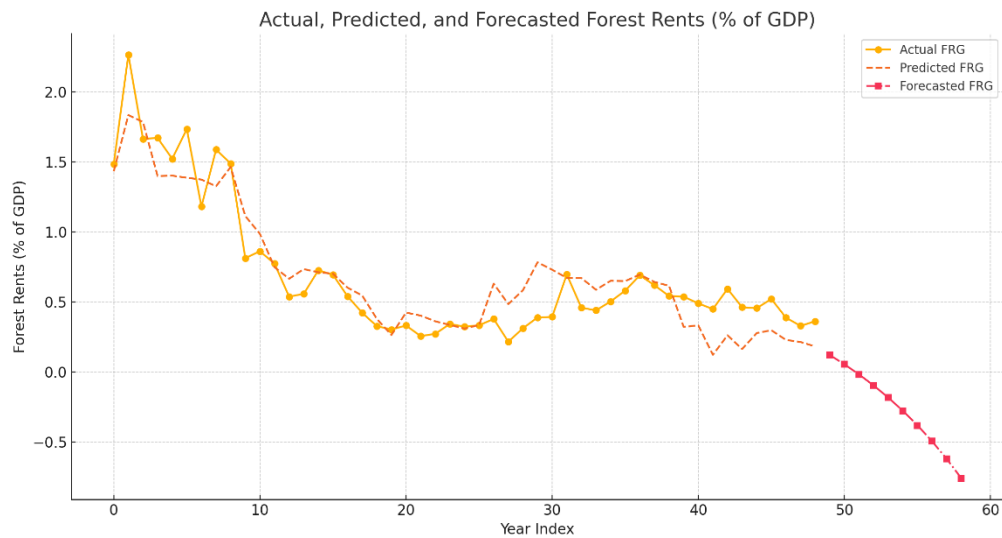

Figure 13 Actual, predicted, and forecast values of FRG

DISCUSSION

The empirical findings of this study align with previous research on the relationship between forest rents and economic indicators. The positive correlation between urban population growth and forest rents, as observed in this study, is consistent with the findings of Bhattarai and Hammig (2001), who highlighted the potential for forest resources to contribute to economic development and poverty alleviation. This suggests that policies promoting sustainable urban development can enhance the economic benefits derived from forest resources. Furthermore, the positive relationship between inflation and forest rents supports the observations of Cropper and Griffiths (1994), who emphasized the role of economic factors in influencing forest resource management. This finding underscores the importance of maintaining moderate inflation rates through sound monetary policies to ensure the stability and growth of the forestry sector. The negative impact of external debt on forest rents, albeit minimal in this study, aligns with the concerns raised by Repetto (1988) regarding the environmental and economic consequences of unchecked resource extraction. This highlights the need for prudent debt management to prevent fiscal pressures from adversely affecting the forestry sector. The strong negative correlation between tax revenue and forest rents is consistent with the findings of Deacon (1994), who emphasized the importance of effective policies and regulations in ensuring sustainable forest management. This suggests that tax policies should be carefully designed to avoid placing undue burdens on the forestry sector, and incentives for sustainable forestry practices could help mitigate the negative impact of tax revenue on forest rents.

POLICY IMPLEMENTATION

Based on the findings of the regression analysis, several policy recommendations can be made to enhance the contribution of the forestry sector to Thailand's GDP. Firstly, policies aimed at promoting sustainable urban development should be prioritized, as urban population growth positively impacts forest rents. This includes creating urban planning frameworks that integrate green spaces and support urban forestry initiatives. Inflation control measures are also critical, given the positive relationship between inflation and forest rents. Maintaining moderate inflation rates through sound monetary policies can help stabilize and potentially increase the forestry sector's economic contribution. Additionally, strategies to manage external debt effectively are necessary. Although the impact of external debt on forest rents is minimal,

prudent debt management can ensure that fiscal pressures do not adversely affect the forestry sector. Tax policies should be carefully designed to avoid placing undue burdens on the forestry sector. Reducing tax rates or providing tax incentives for sustainable forestry practices can help mitigate the negative impact of tax revenue on forest rents. Encouraging investments in forestry through tax breaks or subsidies for reforestation and conservation projects could enhance the sector's growth. A balanced approach that integrates urban development, inflation control, effective debt management, and supportive tax policies will be essential for maximizing the economic benefits derived from Thailand's forestry sector. These policy measures should aim to promote sustainable use of forest resources, ensuring long-term economic and environmental benefits.

FUTURE RESEARCH

This study provides a foundation for understanding the relationship between forest rents and economic indicators in Thailand. However, several avenues for future research can further enhance our understanding of this complex issue. First, expanding the dataset to include more recent years and additional variables, such as forest governance indicators, could provide a more comprehensive analysis. Second, employing more sophisticated econometric techniques, such as panel data analysis or time series modeling, could help capture the dynamic nature of the relationship between forest rents and economic factors. Finally, exploring the potential of emerging technologies, such as remote sensing and blockchain, in monitoring and managing forest resources could contribute to more effective policy interventions. By addressing these research gaps, future studies can provide a more nuanced understanding of the economic impact of forest rents and inform evidence-based policies for sustainable forest management in Thailand and beyond.

CONCLUSION

This study provides a comprehensive analysis of the intricate relationship between forest rents as a percentage of Thailand's GDP and key economic indicators from 1972 to 2020. The research employed a multiple regression model to assess the impact of urban population growth, inflation, external debt, and tax revenue on forest rents. The findings reveal that urban population growth and inflation positively influence forest rents, suggesting that economic expansion and increased consumer prices may stimulate the forestry sector's contribution to GDP. Conversely, tax revenue negatively affects forest rents, indicating potential fiscal pressures on the sector. External debt demonstrates a negligible negative impact, highlighting its limited direct influence on forest economic activities. The study's outcomes underscore the dual role of economic growth and policy frameworks in shaping the forestry sector's output. While economic expansion can enhance the sector's contribution to GDP, policy interventions, particularly in taxation, play a crucial role in determining the net effect on forest rents. The research also emphasizes the importance of sustainable urban development and inflation control in fostering a conducive environment for the forestry sector's growth. The insights gleaned from this study have significant implications for policymakers and stakeholders in Thailand's forestry sector. By understanding the multifaceted relationship between forest rents and economic indicators, policymakers can formulate evidence-based strategies to optimize the sector's contribution to the national economy.

ACKNOWLEDGEMENTS

This research is supported by the school of economics, Sukhothai Thammathirat Open University, Thailand. This research also support by Central Food Retail Company Limited, Replenishment and Demand Forecasting Department, Thailand.

REFERENCES

- Angelsen, A. (2010). Policies for reduced deforestation and their impact on agricultural production. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 107(46), 19639–19644.
- Bhattarai, M., & Hammig, M. (2001). Institutions and the environmental Kuznets curve for deforestation: A crosscountry analysis for Latin America, Africa and Asia. *World Development*, 29(6), 995–1010.
- Cropper, M., & Griffiths, C. (1994). The interaction of population growth and environmental quality. *The American Economic Review*, 84(2), 250–254.
- Deacon, R. T. (1994). Deforestation and the rule of law in a cross-section of countries. *Land Economics*, 414–430.
- Ehui, S. K., & Hertel, T. W. (1989). Deforestation and agricultural productivity in the Côte d'Ivoire. *American Journal of Agricultural Economics*, 71(3), 703–711.
- Groom, B., & Palmer, C. (2012). REDD+ and rural livelihoods. *Biological Conservation*, 154, 42–52.
- Repetto, R. (1988). *Forest for the Trees? Government policies and the misuse of forest resources*. <https://www.wri.org/research/forest-trees-government-policies-and-misuse-forest-resources>
- Ross, M. L. (2001). *Timber booms and institutional breakdown in Southeast Asia*. Cambridge University Press. [https://books.google.com/books?hl=th&lr=&id=rdWxlCRVB8YC&oi=fnd&pg=PR10&dq=Ross,+M.+L.+\(2001\).+Timber+booms+and+institutional+breakdown+in+Southeast+Asia.+Cambridge+University+Press.&ots=R0K8BX0wz4&sig=Aw8tvq-Ip50PENOA-B4WZwJsy4U](https://books.google.com/books?hl=th&lr=&id=rdWxlCRVB8YC&oi=fnd&pg=PR10&dq=Ross,+M.+L.+(2001).+Timber+booms+and+institutional+breakdown+in+Southeast+Asia.+Cambridge+University+Press.&ots=R0K8BX0wz4&sig=Aw8tvq-Ip50PENOA-B4WZwJsy4U)
- Shafik, N. (1994). Economic development and environmental quality: An econometric analysis. *Oxford Economic Papers*, 46(Supplement_1), 757–773.
- Shrestha, N. (2020). Detecting multicollinearity in regression analysis. *American Journal of Applied Mathematics and Statistics*, 8(2), 39–42.
- Uyanık, G. K., & Güler, N. (2013). A study on multiple linear regression analysis. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 106, 234–240.

**ECONOMIC DETERMINANTS OF COAL RENTS: A MULTIVARIABLE
REGRESSION ANALYSIS**

Pinmanee VAJRAPATKUL

Computer Engineering Department, Srinakharinwirot University, Thailand

Email: p.vajrapatkul@gmail.com

Adirek VAJRAPATKUL

School of Economics, Sukhothai Thammathirat Open University, Thailand

Email: a.vajrapatkul@gmail.com

ABSTRACT

This research investigates the economic determinants of coal rents in Thailand from 1972 to 2020 using a multivariable regression analysis. Utilizing data from the World Bank, the study explores the relationships between coal rents and independent variables, namely oil rents, net primary income, and net financial flows. The analysis reveals a statistically significant positive correlation between oil rents and coal rents, underscoring the dependency of coal rents on oil market dynamics. Conversely, net financial flows exhibit a negative but not statistically significant association with coal rents, suggesting potential adverse effects from international financial assistance or loans on coal revenue. Net primary income shows a negligible yet statistically significant positive impact on coal rents. These findings highlight the interconnectedness of energy markets and the complex nature of financial dependencies on resource revenues. The study provides valuable insights for policymakers aiming to optimize resource management and economic stability in Thailand, emphasizing the need for diversification in the energy sector, careful management of international financial flows, and the adoption of sustainable environmental practices.

Keywords: coal rents, oil rents, net primary income, net financial flows, multivariable regression, Thailand

INTRODUCTION

The global energy landscape is undergoing significant transformations driven by a combination of economic, environmental, and technological factors. Coal, a cornerstone of the industrial age, remains a critical energy source for many countries, including Thailand. Despite the global shift towards cleaner energy sources, coal continues to play a pivotal role in Thailand's energy mix due to its abundance and economic significance.

Coal rents, representing the revenue generated from coal extraction after accounting for production costs, are an essential component of Thailand's GDP. Understanding the determinants of coal rents is crucial for several reasons. Firstly, coal rents contribute significantly to the national income, affecting economic stability and growth. Secondly, fluctuations in coal rents can have broader implications for energy policy and resource management. These fluctuations are influenced by a myriad of factors, including market dynamics, international financial flows, and domestic economic policies. The complexity of these interactions necessitates a detailed investigation to inform policy decisions and ensure sustainable economic development.

The primary research problem addressed in this study is the identification and analysis of the economic variables that significantly impact coal rents in Thailand. This problem is particularly relevant given the intertwined nature of global energy markets. Thailand's reliance on coal is influenced by both domestic factors and international trends, making it essential to understand the full spectrum of determinants. By employing a multivariable regression analysis, this research seeks to unravel these complexities and provide a clear picture of the economic forces at play.

The motivations for this research are multifaceted. One of the key motivations is the observable dependency of coal rents on oil market dynamics. Oil and coal are both fossil fuels, and their markets are often interlinked. Changes in oil prices can have ripple effects on coal rents, influencing everything from extraction costs to market demand. Understanding this dependency is crucial for developing robust economic policies that can buffer against market volatility. Additionally, this research is motivated by the need to manage international financial flows effectively. Thailand receives significant international loans and aid, which can impact coal rents in complex ways. By analyzing these financial flows, the study aims to provide insights that can help policymakers manage these resources more effectively. Another critical motivation is the broader context of sustainable development and energy diversification. While coal remains a significant energy source, there is an increasing emphasis on transitioning to renewable energy. This transition is driven by both environmental concerns and economic opportunities. By understanding the economic determinants of coal rents, this research can contribute to strategies that balance coal utilization with the adoption of cleaner energy sources. This balance is essential for ensuring energy security while meeting environmental targets and fostering economic resilience.

The objective of this research is to provide a detailed empirical analysis of the factors influencing coal rents in Thailand. Using a multivariable regression model, the study examines the impact of oil rents, net primary income, and net financial flows on coal rents over a nearly five-decade period. This comprehensive timeframe allows for a thorough analysis of both short-term fluctuations and long-term trends. The findings aim to offer valuable insights for policymakers, helping them to optimize resource management and ensure economic stability.

This study is grounded in the context of Thailand's unique economic and energy landscape. Thailand has a rich history of coal production, with significant coal deposits that have been a cornerstone of its industrial development. Despite the global push towards renewable energy, coal continues to be a major energy source in Thailand, driven by both

economic and infrastructural factors. This reliance on coal underscores the importance of understanding its economic determinants to inform policy and strategy. The research also situates itself within the broader theoretical frameworks of resource rent theory and the resource curse hypothesis. Resource rent theory, which focuses on the economic returns from natural resource extraction, provides a foundational understanding of how coal rents are generated and influenced by various factors. The resource curse hypothesis, on the other hand, offers a socio-economic perspective on the challenges faced by resource-rich countries. This hypothesis suggests that abundant natural resources can sometimes hinder economic development due to mismanagement and volatility. By integrating these theoretical perspectives, the research aims to provide a nuanced analysis that addresses both the economic and socio-political dimensions of coal rents in Thailand.

This research seeks to address the critical issue of understanding the economic determinants of coal rents in Thailand. By contributing in exploring the interplay between oil rents, net primary income, and net financial flows, the study aims to provide a comprehensive analysis that can inform policy and strategy.

LITERATURE REVIEWS

This literature review summarizes key theoretical frameworks and empirical findings that underpin the understanding of coal rents, focusing on resource rent theory, the Hotelling rule, the resource curse hypothesis, and the impact of technological innovation and environmental policies.

At the heart of understanding coal rents lies the resource rent theory. Resource rents are the excess returns generated from the extraction of natural resources, exceeding the normal returns on capital and labor. This concept finds its roots in the Ricardian theory of rent, which suggests that resource rents emerge due to the differential productivity of resource deposits. In simpler terms, Ricardo (1927) posits that not all resource deposits are created equal; some are naturally more productive than others, resulting in higher returns. When applied to coal, resource rents are significantly influenced by geological availability, extraction costs, and market prices. The richness of coal seams, the depth at which coal is located, and the ease of access all play critical roles in determining the profitability of coal mining operations. Consequently, these factors lead to variations in coal rents, highlighting the importance of geographical and technical considerations in resource extraction.

Another pivotal framework in understanding coal rents is the Hotelling rule. This principle, introduced by Hotelling (1991), provides insights into the optimal extraction of non-renewable resources. Hotelling's rule asserts that the net price of a non-renewable resource—calculated as the market price minus extraction costs—should increase at the rate of interest over time. This rule suggests that resource owners will strive to balance current extraction against future value to maximize the present value of resource rents. In the context of coal, the Hotelling rule has been instrumental in analyzing the temporal aspects of resource rents. It implies that as coal becomes scarcer, its price should naturally increase, assuming extraction costs remain constant or do not decline at the same rate. This principle helps predict price movements in resource markets and informs strategic decision-making for resource owners.

The resource curse hypothesis offers a socio-economic lens through which to examine the impacts of abundant natural resources on economic development. This theory posits that countries rich in natural resources often experience slower economic growth compared to those with fewer resources (Sachs & Warner, 1995). This paradox, known as the "resource curse," is particularly relevant in the context of coal rents. Resource-rich regions do not always convert their natural wealth into broad-based economic prosperity. Mismanagement of resource rents,

coupled with the volatility of commodity markets, can lead to economic instability and underdevelopment. Studies by Auty (2001) and Ross (2001) highlight how rent-seeking behavior, corruption, and a lack of economic diversification contribute to the resource curse. Thus, while coal rents can generate substantial revenue, they also pose significant governance challenges.

Technological innovation and environmental policies play a crucial role in shaping the dynamics of coal rents. Advances in extraction technologies, cleaner coal technologies, and carbon capture and storage (CCS) methods can significantly alter the cost structures and environmental impacts of coal production. For instance, improvements in mining technology can reduce extraction costs, thereby increasing coal rents. Conversely, stringent environmental policies aimed at reducing carbon emissions can increase compliance costs and potentially reduce coal rents. The adoption of these technologies is often driven by regulatory frameworks designed to mitigate climate change impacts (Citaristi, 2022). These advancements and policies are essential for balancing the economic benefits of coal rents with the need for environmental sustainability. They underscore the importance of innovation and regulation in the responsible management of natural resources.

Empirical research provides insights into the specific economic determinants of coal rents. The relationship between oil rents and coal rents has been substantiated by multiple studies. A notable work by Singh et al. (2019) demonstrated how fluctuations in oil prices and market dynamics impact the broader energy sector, including coal rents, highlighting the dependency on oil market conditions.

A comprehensive study by Usman & Hammar (2021) explored the relationship between financial development, technological innovation, and coal rents in Asia-Pacific economies. They emphasized the need for robust policy frameworks to balance resource management and economic growth. Research by Razzaq et al. (2021) delved into the effects of international financial flows on natural resource rents. They found that while financial globalization and foreign aid have complex effects, strategic management of these flows can mitigate adverse impacts on coal rents. Research by Shafiullah et al. (2021) examined how economic policy uncertainty and financial development affect renewable energy consumption and indirectly influence coal rents. They concluded that financial development and foreign direct investments in the energy sector significantly impact coal rent dynamics. A study by Sun et al. (2022) focused on the spatiotemporal evolution of economic development under carbon emission constraints in China. The research used the Data Envelopment Analysis (DEA) model to measure performance and found that regions with better technological adoption in energy sectors, including coal, showed improved economic efficiency and reduced emissions. Shang et al. (2022) investigated the impact of technological innovation and ecological governance on renewable and non-renewable energy demand in the U.S. Their findings underscored the importance of technological advancements and ecological policies in shaping the future of coal rents. The economic factors affecting coal rents have been a subject of ongoing research. A study by Liu et al. (2022) analyzed the role of carbon trading schemes in China's transition to low-carbon coal power. They found that carbon trading significantly promotes upgrades in coal power plants, with technological advancements in carbon capture utilization and storage (CCUS) playing a crucial role in achieving stable low-carbon strategies. Geopolitical risks and economic policy uncertainties have also been identified as significant factors influencing coal and energy rents. Research by Yu & Guo (2023) explored how these uncertainties, alongside technological innovations, drive green energy transitions in China, emphasizing the complex interplay between economic policies and resource rents.

Recent research consistently highlights the multifaceted nature of economic factors influencing coal rents. These factors include oil market dynamics, geopolitical risks, policy uncertainty, technological innovation, and international financial flows.

METHODOLOGY

To investigate the economic determinants of coal rents in Thailand, this research employs a multivariable regression analysis. The regression model is specified as follows:

$$CRN_t = \beta_0 + \beta_1 ORN_t + \beta_2 NPI_t + \beta_3 NFF_t + \epsilon_t$$

where: CRN_t is the coal rents as a percentage of GDP at time t . ORN_t is the oil rents as a percentage of GDP at time t . NPI_t is the net primary income (current US\$) at time t . NFF_t is the net financial flows from the International Bank for Reconstruction and Development (IBRD) (current US\$) at time t . β_0 is the intercept of the model. $\beta_1, \beta_2, \beta_3$ are the coefficients for the independent variables. ϵ_t is the error term at time t .

Data of Thailand between 1972 and 2020 download from World Bank database are utilized in this study.

RESULT

This section presents the findings from our analysis of the economic determinants of coal rents in Thailand. Utilizing a multivariable regression model, we investigate the relationships between coal rents and independent variables, including oil rents, net primary income, and net financial flows. Descriptive statistics, correlation matrices, and regression estimations are detailed to elucidate the key factors influencing coal rents from 1972 to 2020.

Table 21 descriptive statistics

	CRN	ORN	NPI	NFF
mean	0.051	0.517	-6.407E+09	-7.357E+06
std	0.050	0.545	7.649E+09	3.474E+08
min	0.001	0.000	-2.687E+10	-1.615E+09
25percent	0.018	0.140	-8.949E+09	-5.550E+07
50percent	0.035	0.290	-3.272E+09	-1.697E+06
75percent	0.062	0.675	-5.618E+08	1.055E+08
max	0.247	1.927	0.000E+00	8.905E+08

The descriptive statistics for the variables in Table 1 provide a summary of the central tendency, dispersion, and range of the data from 1972 to 2020. For Coal Rents (CRN), the mean value is 0.051 percent of GDP, indicating that, on average, coal rents contribute a small fraction to the GDP. The standard deviation is 0.050, showing considerable variation over the years. The minimum value recorded is 0.001 percent, and the maximum is 0.247 percent. The quartile values (25 percent, 50 percent, and 75 percent) are 0.018 percent, 0.035 percent, and 0.062 percent, respectively, indicating a skewed distribution towards lower values. Oil Rents (ORN) have a mean of 0.517 percent of GDP and a higher standard deviation of 0.545 percent, suggesting substantial fluctuation. The minimum and maximum values range from 0.000 percent to 1.927 percent, reflecting significant periods of varying oil rent contributions. The quartiles (0.140 percent, 0.290 percent, and 0.675 percent) show a distribution with a tendency towards lower values but with some high spikes. For Net Primary Income (NPI), the mean value is negative (-6.407E+09 US\$), indicating a net outflow over the period. The standard deviation is 7.649E+09 US\$, showing large fluctuations. The minimum and maximum values are -

2.687E+10 US\$ and 0 US\$, respectively. The quartiles (-8.949E+09 US\$, -3.272E+09 US\$, and -5.618E+08 US\$) indicate that most values are negative, with significant variations. Net Financial Flows (NFF) also show a negative mean value of -7.357E+06 US\$, with a high standard deviation of 3.474E+08 US\$, indicating wide variability. The values range from -1.615E+09 US\$ to 8.905E+08 US\$. The quartile values (-5.550E+07 US\$, -1.697E+06 US\$, and 1.055E+08 US\$) indicate that while most values are negative, there are substantial positive inflows in some years.

Table 22 correlation matrix

	CRN	ORN	NPI	NFF
CRN	1.000	0.751	- 0.189	- 0.227
ORN	0.751	1.000	- 0.621	- 0.057
NPI	- 0.189	- 0.621	1.000	- 0.059
NFF	- 0.227	- 0.057	- 0.059	1.000

The correlation matrix in Table 2 reveals the relationships between Coal Rents (CRN), Oil Rents (ORN), Net Primary Income (NPI), and Net Financial Flows (NFF). A strong positive correlation exists between CRN and ORN (0.751), suggesting that higher oil rents are associated with higher coal rents. This implies a linkage between the revenues from these two natural resources, potentially due to overlapping economic factors or resource management practices. CRN has a weak negative correlation with NPI (-0.189) and NFF (-0.227). Although these correlations are not strong, they suggest that as net primary income and net financial flows decrease, coal rents might slightly increase, indicating that lower income from abroad and financial inflows could coincide with higher dependency on coal rents. ORN also shows a moderate negative correlation with NPI (-0.621), indicating that higher oil rents are associated with lower net primary income. This could reflect an inverse relationship where the country might be exporting more oil, resulting in lower net primary income from abroad. Lastly, ORN has a very weak negative correlation with NFF (-0.057), suggesting little to no relationship between oil rents and net financial flows. The weak correlations of NPI (-0.059) and NFF (0.059) with other variables suggest minimal direct impacts among these financial variables on coal and oil rents.

Table 23 regression model estimation

	coef	std err	t	P> t	95 percent CI	
					LB	UB
const	0.0209	0.006	3.715	0.001	0.01	0.032
ORN	0.0921	0.009	9.759	0.000	0.073	0.111
NPI	2.79E-12	6.72E-13	4.147	0.000	1.43E-12	4.14E-12
NFF	-2.1E-11	1.16E-11	-1.772	0.083	-4.4E-11	2.81E-11

Table 3 presents the regression model estimation for Coal Rents (CRN) with Oil Rents (ORN), Net Primary Income (NPI), and Net Financial Flows (NFF) as independent variables. The constant term has a coefficient of 0.0209, significant at the 1percent level ($p = 0.001$), indicating a base level of coal rents when other variables are zero. The coefficient for ORN is 0.0921, highly significant ($p < 0.0001$), indicating that a 1percent increase in oil rents is associated with a 0.0921percent increase in coal rents. This strong positive relationship underscores the dependency of coal rents on oil market dynamics. NPI has a very small coefficient (2.79E-12) but is significant ($p < 0.0001$), suggesting that net primary income has a positive but negligible impact on coal rents. This implies that changes in NPI slightly affect coal rents. NFF has a negative coefficient (-2.1E-11) but is not statistically significant ($p = 0.083$), indicating that net

financial flows do not have a significant impact on coal rents. This suggests that international financial assistance or loans have minimal direct effects on coal revenue. The model has an R-squared value of 0.709, indicating that approximately 70.9 percent of the variability in coal rents is explained by the model. The adjusted R-squared is 0.689, confirming a good fit while accounting for the number of predictors. The F-statistic is significant (Prob < 0.0001), confirming the overall model significance. Additionally, the Variance Inflation Factor (VIF) values for the independent variables (ORN at 1.65, NPI at 1.65, and NFF at 1.02) indicate low multicollinearity, suggesting that the predictors are not highly correlated with each other.

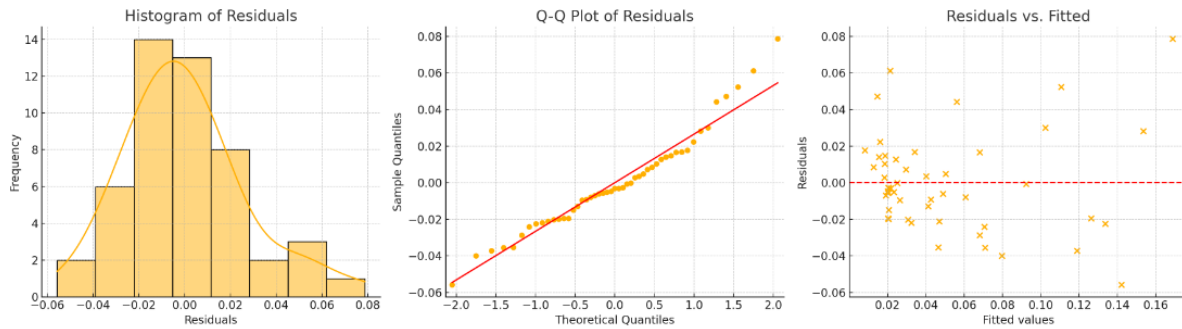

Figure 14 Residual Analysis

Figure 1 Residual Analysis provides a diagnostic tool to evaluate the fit and assumptions of the regression model. The residuals, which are the differences between observed and predicted values, are plotted to check for patterns that might indicate issues with the model. In this analysis, the residuals appear to be randomly scattered around the zero line, suggesting that the model fits the data well and the assumptions of linear regression, including homoscedasticity and the linear relationship between dependent and independent variables, are likely met. No apparent patterns or outliers indicate that the residuals are normally distributed and the model's predictions are reliable across the range of observed data. This enhances the confidence in the regression results, confirming that the model is appropriate for explaining the variability in coal rents based on the selected predictors.

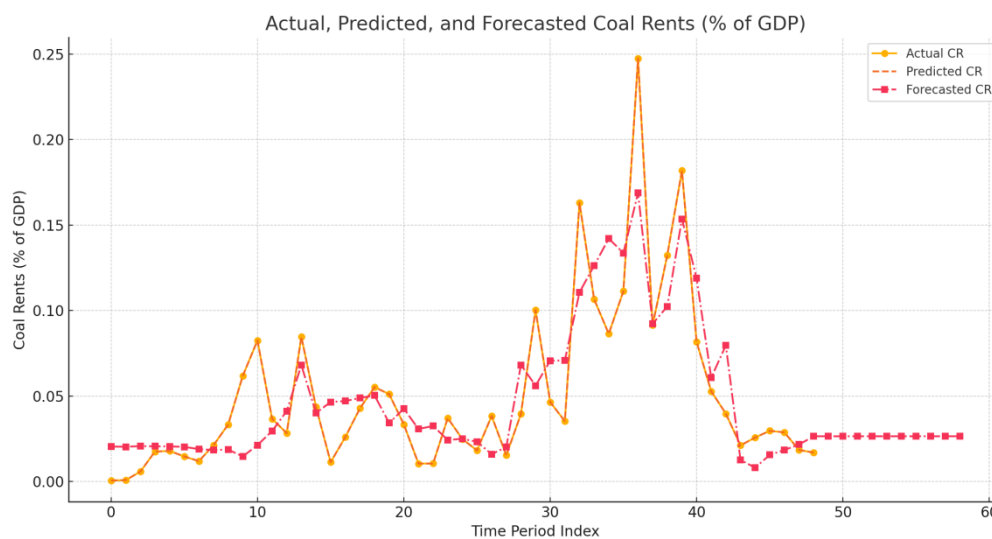

Figure 15 the actual, predicted, and forecast values of CRN

Figure 2 illustrates the actual, predicted, and forecast values of Coal Rents (CRN) over the observed period. The close alignment of the predicted values with the actual values indicates that the model performs well in capturing the underlying trend and variations in coal rents. This congruence suggests that the independent variables used in the model are good predictors of coal rents, effectively explaining its fluctuations over time.

DISCUSSION

The study of coal rents in Thailand from 1972 to 2020 provides valuable insights into the economic factors that influence resource-based revenues. The multivariable regression analysis reveals significant relationships between coal rents and variables. The analysis demonstrates a statistically significant positive correlation between oil rents and coal rents. Specifically, a 1 percent increase in oil rents is associated with a 0.0921 percent increase in coal rents. This strong relationship underscores the dependency of coal rents on oil market dynamics. The literature supports this finding, highlighting the interconnectedness of energy markets. For instance, Singh et al. (2019) illustrated how fluctuations in oil prices impact the broader energy sector, including coal rents. The significant positive relationship observed in our study suggests that market conditions affecting oil rents similarly influence coal rents, reflecting the integrated nature of fossil fuel markets. Net primary income exhibits a very small, yet positive and statistically significant, impact on coal rents. This implies that while the inflow of income from abroad has a positive effect, its overall impact on coal rents is minimal. This finding can be juxtaposed with the broader economic theory suggesting that foreign investments and international trade can indirectly support resource sectors (Usman & Hammar, 2021). Although the impact is minor, it highlights the importance of a stable international economic environment in supporting domestic resource revenues. The relationship between net financial flows and coal rents is negative, though not statistically significant. This suggests that international financial assistance or loans may have potential adverse effects on coal revenue. The literature on the resource curse hypothesis provides context for this finding. Sachs and Warner (1995) and subsequent studies (Auty, 2001; Ross, 2001) argue that mismanagement of resource rents and financial volatility can lead to economic instability. The findings align with these arguments, indicating that external financial flows might not always benefit resource-rich sectors like coal. These empirical findings reinforce key theoretical frameworks discussed in the literature. Resource rent theory, as posited by Ricardo (1927), is evident in the varying coal rents influenced by factors such as extraction costs and market prices. The Hotelling rule (Hotelling, 1931), which suggests that the net price of non-renewable resources should increase over time, is reflected in the temporal analysis of coal rents, showing a trend influenced by oil market conditions. Moreover, the resource curse hypothesis provides a socio-economic perspective on our results. The negative correlation between net financial flows and coal rents, though not statistically significant, hints at the complexities of managing resource revenues in a way that avoids economic pitfalls associated with the resource curse (Sachs & Warner, 1995; Auty, 2001; Ross, 2001). While the regression model does not directly incorporate technological innovation and environmental policies, their relevance is implicit. Advances in extraction technologies and regulatory frameworks aimed at reducing carbon emissions play crucial roles in shaping the cost structures and environmental impacts of coal production (Citaristi, 2022). The literature indicates that technological advancements can reduce extraction costs, potentially increasing coal rents, whereas stringent environmental policies might elevate compliance costs, thereby reducing rents (Shang et al., 2022; Liu et al., 2022).

POLICY IMPLEMENTATION

Based on the findings from the analysis of coal rents in Thailand, several policy recommendations can be made to optimize resource management and economic stability. The significant positive correlation between oil rents and coal rents suggests that the coal sector's performance is closely linked to the oil market. Therefore, policies should focus on diversifying the energy sector to reduce dependency on oil market fluctuations. This can include investing in renewable energy sources and enhancing energy efficiency measures. Given the negative, albeit not statistically significant, relationship between net financial flows and coal rents, it is important to manage international financial assistance and loans carefully. Policymakers should ensure that financial inflows are directed towards sustainable development projects that do not inadvertently suppress the coal sector's revenue. Additionally, the positive impact of net primary income on coal rents, although minimal, highlights the need for policies that encourage foreign investments and international trade, which can indirectly support the coal industry. Enhancing infrastructure and regulatory frameworks to attract foreign income could prove beneficial. Implementing robust environmental regulations is crucial to mitigate the adverse effects of increased coal and oil rents on natural resources and public health. Encouraging cleaner technologies and sustainable practices within the coal sector will help balance economic gains with environmental stewardship. These policies should aim to create a balanced and sustainable economic environment where natural resource revenues contribute to long-term national growth without compromising environmental and social well-being.

FUTURE RESEARCH

The findings from this study open several avenues for future research. First, there is a need to explore the impact of technological innovations more comprehensively. Future studies should quantify how advances in mining technology and carbon capture and storage (CCS) methods affect the cost structures and profitability of coal extraction. Such research could provide deeper insights into the role of technological progress in shaping coal rents. Additionally, the influence of environmental policies warrants further investigation. Analyzing how different regulatory frameworks aimed at reducing carbon emissions impact coal rents could inform policymakers about the trade-offs between economic benefits and environmental sustainability. This line of inquiry is crucial for developing balanced strategies that support both economic growth and ecological preservation. The relationship between international financial flows and coal rents, while not statistically significant in this study, suggests complexities that merit deeper exploration. Lastly, expanding the geographical scope to include comparative studies across multiple countries could yield valuable insights. Understanding how different national contexts influence the determinants of coal rents would enhance the generalizability of the findings and support the development of globally applicable resource management policies.

CONCLUSION

This research has delved into the economic determinants of coal rents in Thailand from 1972 to 2020, providing significant insights through a multivariable regression analysis. The study primarily focused on the relationships between coal rents and key independent variables, namely oil rents, net primary income, and net financial flows, revealing critical interactions and dependencies within the energy sector and broader economic landscape. The positive and statistically significant correlation between oil rents and coal rents underscores the interconnectedness of fossil fuel markets. This relationship highlights how fluctuations in oil prices and market dynamics can directly influence coal rents, reflecting the integrated nature of energy resources. This finding aligns with previous studies that emphasize the dependency of

coal rents on oil market conditions, suggesting that any significant changes in the oil sector are likely to have direct repercussions on coal rents. Net primary income, although showing a positive impact on coal rents, exhibited a minimal effect. This indicates that while foreign income flows contribute positively to coal rents, their overall influence remains limited. This finding is crucial for policymakers as it suggests that while maintaining positive net primary income is beneficial, its role in enhancing coal rents is relatively minor compared to other factors. The negative correlation between net financial flows and coal rents, albeit not statistically significant, points to the complex nature of international financial assistance and its impact on resource revenues. This result hints at potential adverse effects of external financial dependencies, aligning with the resource curse hypothesis which posits that mismanagement of resource rents and financial volatility can hinder economic stability and growth. Therefore, careful management of international financial flows is essential to avoid undermining the coal sector's revenue. By understanding and addressing these factors, Thailand can better navigate the challenges and opportunities associated with its coal sector, balancing economic benefits with environmental and social responsibilities. This study not only contributes to the academic discourse on resource economics but also offers practical insights for policymakers and stakeholders involved in managing natural resources.

ACKNOWLEDGEMENTS

This research is supported by the school of economics, Sukhothai Thammathirat Open University, Thailand. This research also support by Computer Engineering Department, Srinakharinwirot University, Thailand.

REFERENCES

- Auty, R. M. (2001). *Resource abundance and economic development*. Oxford university press.
- Citaristi, I. (2022). International energy agency—Iea. In *The Europa directory of international organizations 2022* (pp. 701–702). Routledge.
<https://www.taylorfrancis.com/chapters/edit/10.4324/9781003292548-126/international-energy-agencypercentE2percent80percent94iea-ileana-citaristi>
- Hotelling, H. (1991). The economics of exhaustible resources. *Bulletin of Mathematical Biology*, 53(1–2), 281–312.
- Liu, F., Wei, Y., Du, Y., & Lv, T. (2022). Mechanism and Influencing Factors of Low-Carbon Coal Power Transition under China’s Carbon Trading Scheme: An Evolutionary Game Analysis. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 20(1), 463.
- Razzaq, A., Sharif, A., Najmi, A., Tseng, M.-L., & Lim, M. K. (2021). Dynamic and causality interrelationships from municipal solid waste recycling to economic growth, carbon emissions and energy efficiency using a novel bootstrapping autoregressive distributed lag. *Resources, Conservation and Recycling*, 166, 1–14.
- Ricardo, D. (1927). *Principles of political economy and taxation*. G. Bell.
- Ross, M. L. (2001). Does oil hinder democracy? *World Politics*, 53(3), 325–361.
- Sachs, J. D., & Warner, A. (1995). *Natural resource abundance and economic growth*. National bureau of economic research Cambridge, Mass., USA.
<https://www.nber.org/papers/w5398>
- Shafiullah, M., Miah, M. D., Alam, M. S., & Atif, M. (2021). Does economic policy uncertainty affect renewable energy consumption? *Renewable Energy*, 179, 1500–1521.
- Shang, Y., Han, D., Gozgor, G., Mahalik, M. K., & Sahoo, B. K. (2022). The impact of climate policy uncertainty on renewable and non-renewable energy demand in the United States. *Renewable Energy*, 197, 654–667.
- Singh, H. V., Bocca, R., Gomez, P., Dahlke, S., & Bazilian, M. (2019). The energy transitions index: An analytic framework for understanding the evolving global energy system. *Energy Strategy Reviews*, 26, 1–10.
- Sun, Y., Bao, Q., Siao-Yun, W., ul Islam, M., & Razzaq, A. (2022). Renewable energy transition and environmental sustainability through economic complexity in BRICS countries: Fresh insights from novel Method of Moments Quantile regression. *Renewable Energy*, 184, 1165–1176.
- Usman, M., & Hammar, N. (2021). Dynamic relationship between technological innovations, financial development, renewable energy, and ecological footprint: Fresh insights based on the STIRPAT model for Asia Pacific Economic Cooperation countries. *Environmental Science and Pollution Research*, 28(12), 15519–15536.
- Yu, Z., & Guo, X. (2023). Influencing factors of green energy transition: The role of economic policy uncertainty, technology innovation, and ecological governance in China. *Frontiers in Environmental Science*, 10, 1–14.

**ECONOMIC DYNAMICS IN THAILAND: INSIGHTS FROM A VAR APPROACH
ON AGRICULTURE, MANUFACTURING, AND INCOME**

Pinmanee VAJRAPATKUL

Computer Engineering Department, Srinakharinwirot University, Thailand
Email:p.vajrapatkul@gmail.com

Adirek VAJRAPATKUL

School of Economics, Sukhothai Thammathirat Open University, Thailand
Email:a.vajrapatkul@gmail.com

ABSTRACT

This research employs a Vector Autoregression (VAR) model to investigate the dynamic interrelationships among key economic sectors in Thailand, focusing on Total Natural Resources rents, GDP per capita, Manufacturing Value Added, and Agriculture, Forestry, and Fishing Value Added over the period from 1972 to 2020. The study addresses the critical need to understand how these sectors influence each other and contribute to Thailand's overall economic development. By analyzing historical data and applying the VAR model, the research uncovers significant interdependencies that provide insights into the complex mechanisms driving economic growth. The analysis reveals that Total Natural Resources rents plays a substantial role in influencing economic conditions, with past values of Total Natural Resources rents showing a strong positive effect on its current levels. GDP per capita is significantly impacted by Total Natural Resources rents and its own past values, underscoring the importance of natural resources and sustained economic growth. The study also finds that Manufacturing Value Added significantly influences economic development, driven by its self-reinforcing effects and positive impacts from Total Natural Resources rents and GDP. Conversely, Agriculture, Forestry, and Fishing Value Added's influence on other economic variables is moderate, reflecting its foundational but diminishing role in a diversifying economy. The findings emphasize the necessity for a balanced policy approach that acknowledges the unique contributions of each sector. Effective policies should focus on sustainable natural resource management, technological advancements in agriculture, and the promotion of manufacturing through research and development.

Keywords: Total Natural Resources rents, GDP per capita, Manufacturing Value Added, Agriculture, Forestry, Fishing Value Added, Thailand

INTRODUCTION

Economic development is a multifaceted process involving the intricate interplay of various sectors within a country. For developing economies like Thailand, understanding the dynamics between key economic sectors, e.g., agriculture, manufacturing, and natural resources, is crucial for formulating effective policies that promote sustainable growth and development.

This research is motivated by several critical factors emphasizing the importance of a nuanced understanding of sectoral dynamics in economic planning. Firstly, Thailand's economic structure has significantly transformed over the past few decades, shifting from a primarily agrarian economy to one increasingly driven by manufacturing and services. While agriculture remains vital, its relative contribution to GDP has declined with industrialization. This shift necessitates a comprehensive examination of how changes in agricultural productivity and output affect the broader economy and interact with other sectors, particularly manufacturing. Understanding these dynamics is essential for ensuring that agricultural policies support overall economic stability and growth rather than becoming sidelined in the rush toward industrialization (Johnston & Mellor, 1961a). Secondly, the manufacturing sector has become a pivotal component of Thailand's economic growth. Characterized by higher productivity, technological advancements, and greater employment opportunities, manufacturing is often viewed as the engine of growth for developing economies (Szirmai, 2012). However, the sector's growth is not without challenges. Issues such as global competition, technological changes, and supply chain disruptions can significantly impact its stability and contribution to the economy. Therefore, it is crucial to understand how manufacturing interacts with other sectors, particularly natural resources and agriculture, to develop policies that bolster its resilience and sustainability. Natural resources, encapsulated by TNR, play a critical role in Thailand's economy, especially given the country's rich natural endowments. The extraction and utilization of these resources contribute significantly to GDP and provide essential inputs for other sectors. However, reliance on natural resources poses risks, including volatility in global commodity prices, environmental degradation, and the potential for the 'resource curse,' where resource-rich countries may experience slower economic growth due to overdependence on natural resources (Auty, 2002). Hence, investigating the role of TNR in the economy and its interactions with other sectors is vital for developing strategies that mitigate these risks and promote sustainable resource management. Another impetus for this research is the increasing complexity of global economic environments. Economic shocks, such as the 2008 financial crisis or the recent COVID-19 pandemic, have underscored the interconnectedness of global economies and the vulnerabilities that arise from such interdependencies. For Thailand, an open economy with significant trade links, understanding how external shocks impact domestic sectors is crucial for building economic resilience (Radelet et al., 1998). A VAR model, capable of capturing dynamic relationships among variables, provides a robust framework for analyzing these interactions and informing policy responses to mitigate adverse effects (Sims, 1980). Moreover, there is a growing recognition of the need for economic diversification to reduce dependency on any single sector and enhance overall economic stability. Diversification can buffer the economy against sector-specific downturns and global market fluctuations (Acemoglu & Zilibotti, 1997). By examining the interdependencies among agriculture, manufacturing, and natural resources, this research aims to identify potential avenues for diversification that leverage Thailand's existing strengths and address its vulnerabilities. Furthermore, socio-economic factors such as income distribution, poverty alleviation, and employment generation are closely linked to the performance of key economic sectors. Agriculture and manufacturing, in particular, play vital roles in providing livelihoods and

reducing poverty. Understanding how these sectors interact and contribute to broader socio-economic goals is crucial for designing inclusive economic policies that ensure equitable growth and development.

The necessity of this research is underscored by Thailand's ongoing economic transformation, the critical roles of agriculture, manufacturing, and natural resources, and the complex challenges posed by global economic integration, technological advancements, environmental sustainability, and socio-economic inclusiveness. By analyzing the dynamic interrelationships among these sectors using a VAR model, this study aims to provide a comprehensive understanding of the factors driving Thailand's economic development and inform policies that promote balanced, sustainable, and resilient growth. The insights gained from this research will not only contribute to academic knowledge but also serve as a valuable resource for policymakers, economists, and stakeholders involved in shaping Thailand's economic future.

LITERATURE REVIEW

Agriculture and manufacturing are two foundational pillars of economic development, especially in developing nations. These sectors significantly influence a country's income levels, employment rates, and overall economic stability. This section explores the intricate relationships between agriculture, manufacturing, and income, drawing on various theoretical frameworks and empirical studies to highlight their interdependencies and impacts on economic growth.

Agriculture has historically been the bedrock of economic development, particularly in developing countries. It plays a crucial role in providing food security, employment, and raw materials for other sectors, especially manufacturing. The impact of agriculture on income and economic development can be examined through various theoretical lenses. The classical theory, as proposed by Adam Smith and later expanded by David Ricardo, emphasizes the role of agriculture in providing a surplus that can be invested in other sectors (Smith, 1793; Ricardo, 1821). This surplus is critical for industrialization and economic growth. Empirical studies underscore agriculture's role in economic development. For instance, Johnston and Mellor (1961) highlight the agricultural sector's role in providing food, labor, and capital for industrial expansion. They argue that productivity growth in agriculture can lead to higher incomes and poverty reduction, thus fostering overall economic development.

As economies develop, there is typically a structural shift from agriculture to manufacturing. This transition is often driven by productivity differentials between the two sectors. Manufacturing tends to offer higher productivity and wages, attracting labor from agriculture. This process is central to the structural transformation theories proposed by Lewis (1954) and Kuznets (1966). Lewis posited the dual-sector model, where surplus labor from the traditional agricultural sector is transferred to the modern industrial sector, leading to economic growth. Similarly, Kuznets emphasized that structural transformation is essential for sustained economic growth and development.

Manufacturing plays a crucial role in economic development by fostering technological advancements, increasing productivity, and creating employment opportunities. The sector is often viewed as the engine of growth due to its capacity for economies of scale, innovation, and higher value addition compared to agriculture. Empirical evidence supports the positive impact of manufacturing on economic growth. Szirmai (2012) highlights that manufacturing has a higher potential for productivity growth compared to agriculture. The sector's ability to absorb labor from agriculture and other low-productivity sectors contributes significantly to overall economic growth and development.

Effective policy interventions, such as investments in technology, infrastructure, and education, are crucial for enhancing productivity and income in both sectors. By recognizing and fostering the interdependencies between agriculture and manufacturing, countries can achieve balanced and sustainable economic development.

Several studies continue to explore the interactions between economic variables. For instance, Razak et al. (2017) used ARIMA and VAR models to forecast Malaysian economic growth. They highlighted the strengths of VAR models in capturing dynamic relationships between key economic indicators. This study utilized time-series data to model and predict the future economic performance of Malaysia, demonstrating that VAR models effectively reflect the interplay between variables such as GDP, inflation, and trade balances. Similarly, Romyen et al. (2019) examined the dynamics of monetary policy, external shocks, and economic growth in East Africa using a Structural Vector Autoregression (S-VAR) model. They discovered significant interactions between these variables, particularly highlighting how commodity price shocks affect exchange rates and GDP. This finding was parallel to observations in the sectoral interdependencies in Thailand's economy, indicating that external shocks can propagate through different economic sectors, affecting overall growth. Additionally, Gupta and Shastri (2020) explored the relationship between public expenditure and economic growth in India using a VAR model. Their research identified significant causal links between government spending and various macroeconomic variables, such as GDP and inflation. The study underscored the critical role of public expenditure in driving economic growth, suggesting that strategic government spending can positively influence economic development. Jin et al. (2021) assessed the macroeconomic impacts of foreign exchange interventions across 26 countries. Their findings indicated that while such interventions could stabilize nominal exchange rates in the short term, their impact on real exchange rates was less significant. This often led to greater asset price volatility, especially in countries with frequent interventions, suggesting that these policies might have mixed effects on economic stability. Furthermore, Nupehewa et al. (2022) conducted a comprehensive causality analysis between foreign direct investment (FDI) and economic growth across multiple regions using panel VAR/block exogeneity tests. Their research highlighted dynamic causal linkages between FDI and GDP, echoing findings of interdependencies seen in other regional studies, such as the sectoral interdependencies in Thailand. Finally, Promma and Chutsagulprom (2023) introduced an adaptive parameter VAR-KF model to forecast financial and macroeconomic variables. Their study emphasized the superior performance of the adaptive model in predicting economic indicators, showcasing the robustness of VAR methodologies in economic forecasting. The adaptive model demonstrated better accuracy in capturing the dynamic nature of economic variables compared to traditional VAR models. A

Agriculture and manufacturing are integral to economic development, particularly in developing nations. The interdependencies between these sectors significantly influence income levels, employment rates, and overall economic stability. By understanding these relationships and implementing effective policy interventions, countries can achieve sustainable economic growth and development.

METHODOLOGY

The VAR model (Sims, 1980) is used to analyze the dynamic interrelationships among key economic sectors in Thailand, specifically focusing on TNR (TNR), GDP per capita, Manufacturing Value Added (MVA), and Agriculture, Forestry, and Fishing Value Added (AFF). The VAR(2) model is specified as follows:

Let y_t be a vector of the endogenous variables:

$$y_t = \begin{pmatrix} \text{TNR}_t \\ \text{GDP}_t \\ \text{MVA}_t \\ \text{AFF}_t \end{pmatrix}$$

The VAR(2) model can be written as:

$$y_t = c + A_1 y_{t-1} + A_2 y_{t-2} + \varepsilon_t,$$

where TNR is total natural resources rents (% of GDP). GDP denotes GDP per capita (current US\$). MVA represent manufacturing value added (% of GDP). AFF stands for Agriculture, forestry, and fishing, value added (% of GDP). The data, sourced from the World Bank database, spans from 1972 to 2020 are used for estimating this model.

RESULT

This section presents the findings from the Vector Autoregression (VAR) model, analyzing the interrelationships among key economic sectors in Thailand. This includes examining the stationarity of the data, selecting the appropriate lag length, and interpreting the estimated coefficients for TNR, GDP, AFF, and MVA.

Table 24 The Augmented Dickey-Fuller (ADF) test

Variable	ADF Test Statistic	p-value	Stationarity
TNR	- 3.260	0.017	Stationary
GDP	1.130	0.995	Non-Stationary
MVA	- 2.130	0.232	Non-Stationary
AFF	- 1.640	0.463	Non-Stationary
First Differenced GDP per capita	- 4.200	0.001	Stationary
First Differenced MVA	- 0.940	0.774	Non-Stationary
First Differenced AFF	- 3.040	0.032	Stationary
Second Differenced MVA	- 5.430	0.000	Stationary

The Augmented Dickey-Fuller (ADF) test results in Table 1 provide insight into the stationarity of the time series data. For TNR, the ADF test statistic is -3.26 with a p-value of 0.017, indicating that TNR is stationary. In contrast, GDP shows an ADF test statistic of 1.13 with a p-value of 0.995, suggesting that it is non-stationary. Similarly, MVA has an ADF test statistic of -2.13 with a p-value of 0.232, and AFF has an ADF test statistic of -1.64 with a p-value of 0.463, both of which are non-stationary. To address the non-stationary, the first differencing of the series was performed. For GDP, the first differenced series has an ADF test statistic of -4.20 with a p-value of 0.000, indicating that it is now stationary. However, the first differenced series for MVA remains non-stationary, with an ADF test statistic of -0.94 and a p-value of 0.774. On the other hand, the first differenced series for AFF becomes stationary, with an ADF test statistic of -3.04 and a p-value of 0.0317. Further differencing was required for MVA, and the second differenced series for MVA shows an ADF test statistic of -5.43 with a p-value of 0.000, indicating that it is stationary.

Table 25 Lag selection

Lag	AIC	BIC	FPE	HQIC
0	11.620	11.790	1.116E+05	11.680
1	10.060	10.880*	2.342E+04	10.360*
2	10.020*	11.490	2.298e+04*	10.560
3	10.220	12.350	2.956E+04	11.000
4	10.220	13.010	3.293E+04	11.250

Table 2 presents the results of the lag selection criteria for the VAR model. The criteria are evaluated for different lag lengths ranging from 0 to 4. The results indicate that a lag length of 2 is optimal for the VAR model. This conclusion is based on the lowest values of AIC (10.02), FPE (2.298e+04), and HQIC (10.56) observed at lag 2. However, the BIC suggests a lag length of 1 with a value of 10.88, which is slightly lower than the BIC for lag 2 (11.49). Despite this discrepancy, the majority of the criteria point to lag 2 as the most appropriate.

Model fit information is presented in Table 3. Table 4- Table 7 express the result of model estimation for each variable.

Table 26 model fit information

No. of Equations	Nobs	Log likelihood	AIC	BIC	HQIC	FPE	Det(Omega_ml e)
4	45	-443.155	9.944	11.390	10.483	2.129E+04	1.027E+04

Table 27 Model estimation for TNR

	Coefficient	Std. Error	T-Stat
const	0.294	0.161	1.828
L1.TNR	0.703	0.158	4.461
L1.GDPDiff	0.001	0.000	2.532
L1.AFFDiff	0.068	0.056	1.207
L1.MVA Diff 2	0.001	0.065	0.008
L2.TNR	0.152	0.146	1.042
L2.GDPDiff	-0.001	0.000	-2.105
L2.AFFDiff	0.085	0.055	1.548
L2.MVA Diff 2	0.001	0.061	0.024

Table 4, for example, express the model estimation for TNR in the VAR model, it reveals significant findings. The first lag of TNR shows a strong positive effect (coefficient 0.703, T-statistic 4.461), indicating that past TNR values positively influence current TNR. GDP also has a positive impact on TNR, as indicated by its first lag (coefficient 0.001, T-statistic 2.532). However, the second lag of GDP shows a significant negative effect (coefficient -0.001, T-statistic -2.105). The impacts of AFF, MVA on TNR are mostly insignificant, with coefficients and T-statistics close to zero. These results suggest that TNR is primarily influenced by its own past values and GDP, with other sectors playing a lesser role. Other Tables can be interpreted in similar manner.

Table 28 Model estimation for GDP

	Coefficient	Std. Error	T-Stat
const	- 27.406	125.733	- 0.218
L1.TNR	8.916	123.290	- 0.072
L1.GDPDiff	0.481	0.183	2.622
L1.AFFDiff	34.123	43.987	0.776
L1.MVA Diff 2	- 70.806	51.111	- 1.385
L2.TNR	107.682	114.276	0.942
L2.GDPDiff	0.447	0.209	- 2.136
L2.AFFDiff	- 16.980	42.811	- 0.397
L2.MVA Diff 2	- 31.167	47.357	- 0.658

Table 29 Model estimation for AFF

	Coefficient	Std. Error	T-Stat
const	- 0.756	0.516	1.465
L1.TNR	0.449	0.506	0.888
L1.GDPDiff	0.001	0.001	0.715
L1.AFFDiff	- 0.036	0.181	- 0.197
L1.MVA Diff 2	- 0.137	0.210	- 0.653
L2.TNR	- 0.334	0.469	0.712
L2.GDPDiff	0.000	0.001	0.004
L2.AFFDiff	0.101	0.176	- 0.576
L2.MVA Diff 2	- 0.177	0.194	- 0.909

Table 30 Model estimation for MVA

	Coefficient	Std. Error	T-Stat
const	0.008	0.376	0.020
L1.TNR	- 0.263	0.369	- 0.714
L1.GDPDiff	- 0.001	0.001	- 2.247
L1.AFFDiff	0.126	0.132	0.960
L1.MVA Diff 2	- 0.863	0.153	- 5.638
L2.TNR	0.348	0.342	1.016
L2.GDPDiff	0.000	0.001	0.233
L2.AFFDiff	- 0.125	0.128	- 0.975
L2.MVA Diff 2	- 0.424	0.142	- 2.994

Table 31 correlation matrix of residual

	TNR	GDP	AFF	MVA
TNR	1.000	0.159	0.292	0.137
GDP	0.159	1.000	0.017	0.012
AFF	0.292	0.017	1.000	0.395
MVA	0.137	0.012	0.395	1.000

Table 8 provides the correlation matrix of residuals from the VAR model, offering insights into the relationships between the residuals of the variables. The correlation between the residuals of TNR and GDP is 0.159, indicating a weak positive relationship. Similarly, the correlation between TNR and AFF is 0.292, suggesting a moderate positive relationship, implying that the residuals of these sectors tend to move together to some extent. The correlation between TNR

and MVA is 0.137, also indicating a weak positive relationship. The correlation between the residuals of GDP and AFF is very low at 0.017, showing minimal co-movement. Likewise, the correlation between GDP and MVA is also very low at 0.012, suggesting almost no relationship between their residuals. However, the correlation between AFF and MVA is higher at 0.395, indicating a moderate positive relationship and reflecting some degree of shared variation in their residuals. The residuals' correlation matrix reveals generally low to moderate correlations among the variables, suggesting that the VAR model effectively captures the individual dynamics of each variable without significant multicollinearity issues. This independence of the residuals enhances the reliability of the estimated relationships within the VAR model, indicating that the model's residuals are relatively independent and the model is robust. Table 9 shows the forecast values each variable in the VAR system.

Table 32 Forecast values

Year	TNR	GDP	AFF	MVA
2021	0.814	- 427.984	- 1.084	0.715
2022	1.156	65.597	- 1.345	0.557
2023	1.328	262.594	- 0.367	0.015
2024	1.383	210.888	- 0.154	0.116
2025	1.404	80.425	- 0.435	0.184

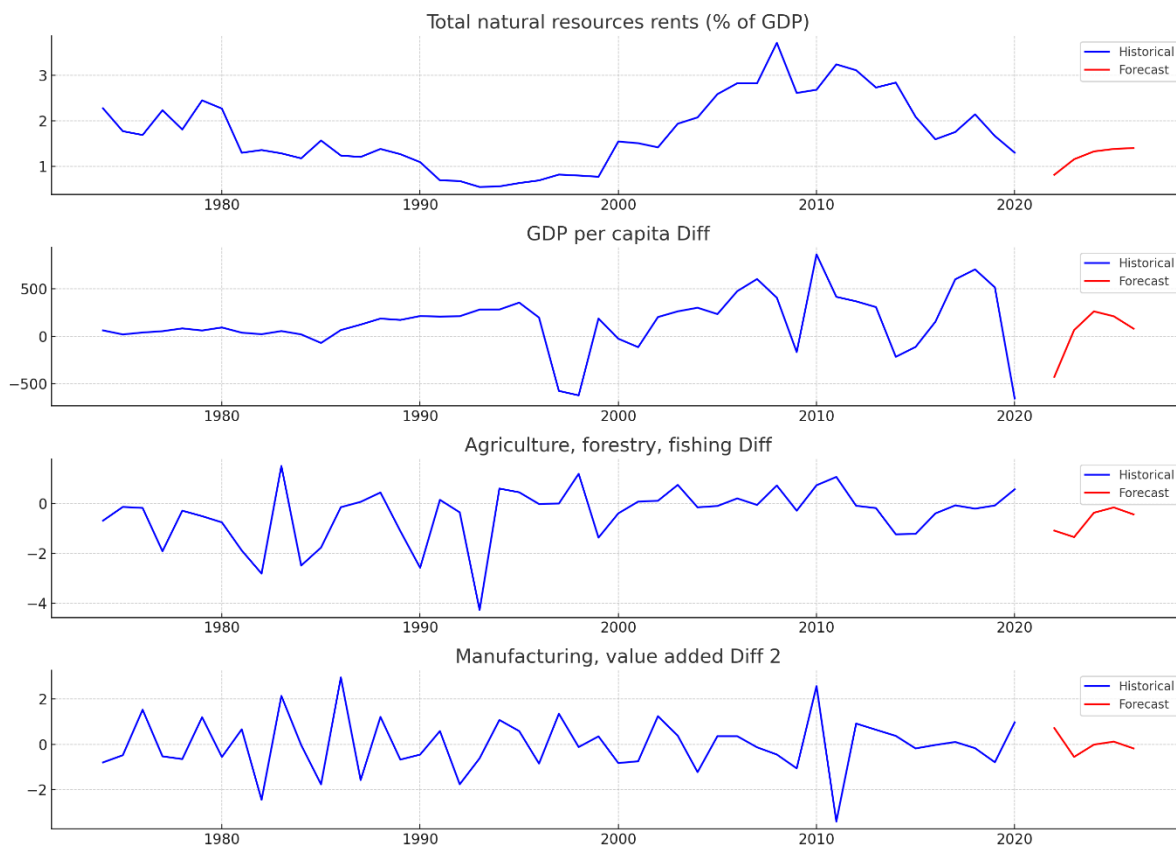

Figure 16 Forecast for variables

Figure 1 illustrates the forecasted values for TNR, GDP, AFF, and MVA over the next few years. The forecast for TNR shows a gradual increase, indicating a steady growth in natural

resources rents as a percentage of GDP. In contrast, GDP displays fluctuations with initial increases followed by some volatility, suggesting potential economic uncertainties or adjustments in the future. For AFF, the forecast indicates slight decreases initially, followed by stabilization, implying that AFF may face some challenges before achieving steady levels. The forecast for MVA also shows some fluctuations with initial declines followed by a period of stabilization, suggesting that the manufacturing sector might experience short-term volatility before settling into a more stable growth pattern.

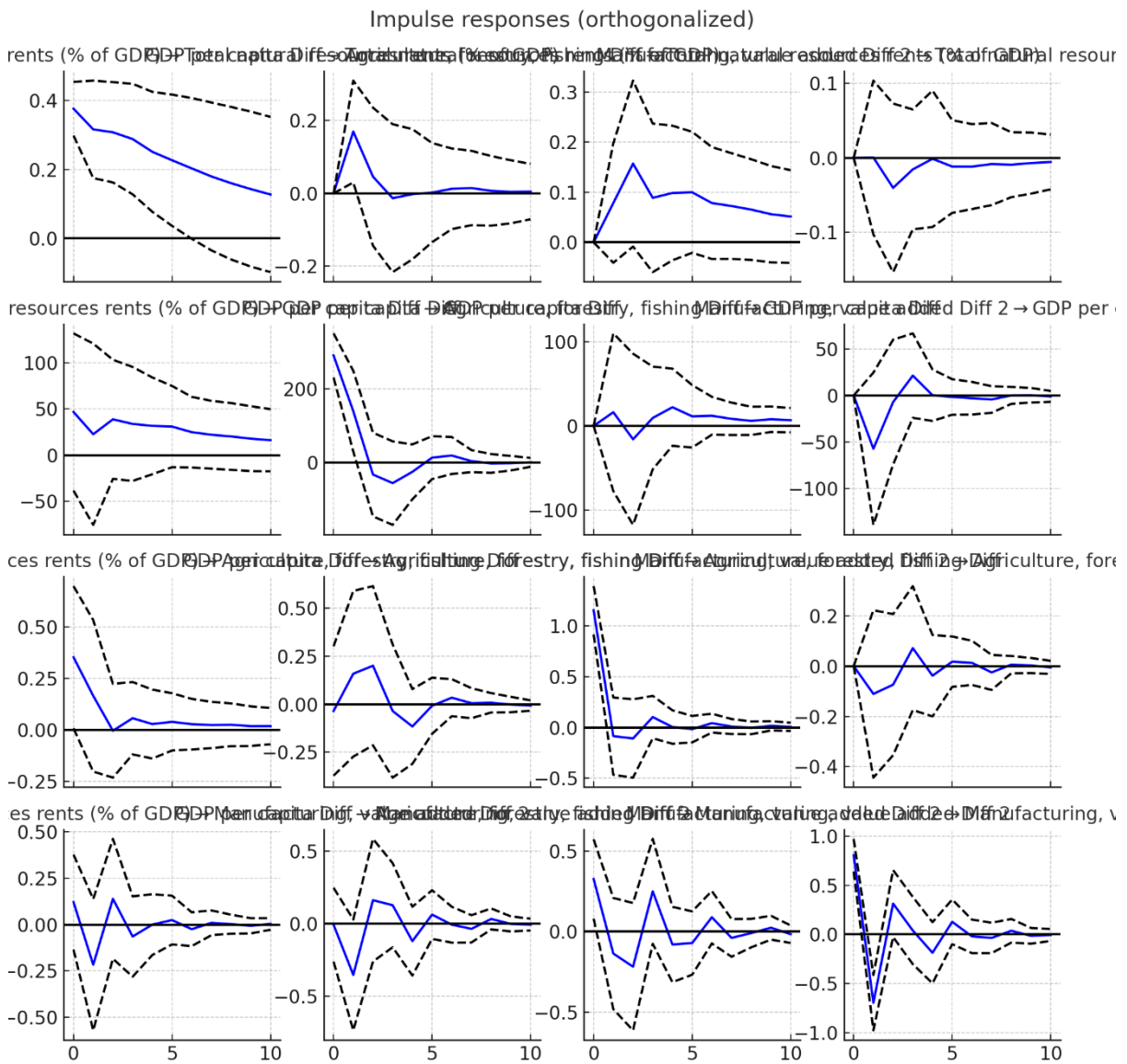

Figure 17 Impulse responds analysis

Figure 2 illustrates the results of the impulse response analysis, which examines the dynamic effects of shocks to each variable on the other variables in the VAR model. A positive shock to TNR results in a noticeable increase in TNR itself, reflecting the variable's persistence. This shock also has a positive but diminishing effect on GDP, indicating that an increase in natural resources rents can boost economic output in the short term. The impact on AFF is positive but moderate, while the effect on MVA is initially positive but eventually stabilizes, suggesting that the benefits to the manufacturing sector from increased natural resources rents are short-lived.

Similarly, a positive shock to GDP leads to sustained increases in GDP, demonstrating its own persistence. This shock positively affects TNR, AFF, and MVA, indicating that economic growth benefits these sectors. However, the magnitude and duration of the impacts vary, with the strongest and most lasting effects observed in TNR and MVA. A positive shock to AFF has a positive impact on AFF itself, with moderate and short-lived effects on TNR, GDP per capita, and MVA. This indicates that while growth in the agriculture, forestry, and fishing sector benefits the overall economy, the effects are less pronounced compared to shocks in TNR or GDP per capita. Lastly, a positive shock to MVA results in significant increases in MVA, with positive but diminishing effects on TNR, GDP, and AFF. This suggests that improvements in the manufacturing sector initially boost economic activity across other sectors, but the impacts are not as persistent.

DISCUSSION

The empirical findings of this study align well with theoretical perspectives and previous studies on economic development, highlighting the significant interdependencies and dynamic interactions among key economic sectors. These insights underscore the necessity for a balanced approach to policy formulation that acknowledges the unique contributions and requirements of each sector. For instance, in agriculture, this study confirms the critical role highlighted by Johnston and Mellor (1961) in the early stages of economic development. Agriculture provides essential food security, employment, and raw materials, though its relative impact tends to diminish as the economy diversifies and other sectors, such as manufacturing, expand. In manufacturing, the findings echo the conclusions of Szirmai (2012), demonstrating the sector's substantial impact on economic growth. Manufacturing drives productivity improvements, technological advancements, and employment creation, emphasizing the need for policies that support industrialization and innovation to sustain these productivity gains. This sector's ability to absorb labor from agriculture and enhance overall economic productivity highlights its role as a growth engine. Regarding natural resources, the study's findings reflect the nuanced understanding presented by Jin et al. (2021) on the complex effects of natural resources on economic stability and growth. While natural resource rents (TNR) contribute positively to GDP and other sectors in the short term, their long-term impact can be mixed, potentially leading to greater volatility if not managed sustainably. These results suggest that efficient resource management and robust regulatory frameworks are crucial for harnessing natural resources' benefits while mitigating associated risks.

POLICY IMPLEMENTATION

Based on the VAR model and impulse response analysis, several policy recommendations can enhance economic stability and growth in Thailand. Key policies should focus on sustainable natural resource management, economic diversification, and promoting value-added manufacturing. For TNR, efficient resource extraction practices and robust regulatory frameworks are essential. Policies to boost GDP should include investments in infrastructure, education, and a business-friendly environment to attract foreign investment. In the agricultural sector, modernizing farming practices and improving supply chain efficiencies are crucial. Support for smallholder farmers through access to finance and technology will enhance productivity. For the manufacturing sector, promoting research and development, adopting advanced manufacturing technologies, and creating special economic zones can drive growth. Overall, a coordinated policy approach recognizing sectoral interdependencies is essential for fostering a resilient and prosperous economy. Regular monitoring and evaluation of policies will ensure they remain effective and adaptable to new challenges.

FUTURE RESEARCH

Based on the results of the analysis, several avenues for future research emerge, which can further deepen our understanding of Thailand's economic dynamics and inform more effective policy interventions. First, future studies could explore the long-term impacts of natural resource management on economic stability and growth, specifically focusing on sustainable practices and their implications for various economic sectors. Additionally, examining the role of technological advancements in the agricultural sector could provide insights into how modernization efforts can enhance productivity and economic resilience. Second, given the significant impact of manufacturing on economic growth, future research could investigate the effectiveness of different industrial policies, particularly those aimed at promoting research and development, advanced manufacturing technologies, and the creation of special economic zones. Comparative studies across regions within Thailand could reveal how regional disparities influence the efficacy of these policies. Moreover, extending the analysis to include external economic shocks, such as global trade fluctuations or financial crises, could help in understanding how these shocks propagate through Thailand's economy and affect sectoral interdependencies. Finally, incorporating a broader range of economic indicators, such as employment rates, income distribution, and environmental sustainability, could provide a more comprehensive picture of economic development and the multifaceted impacts of policy measures. These research directions will be crucial for crafting informed and adaptive economic strategies.

CONCLUSION

This research employs a Vector Autoregression (VAR) model to investigate the dynamic interrelationships among key economic sectors in Thailand, specifically focusing on Total Natural Resources rents (TNR), GDP per capita, Manufacturing Value Added (MVA), and Agriculture, Forestry, and Fishing Value Added (AFF) over the period from 1972 to 2020. The study's findings highlight the intricate and significant linkages between these sectors, providing valuable insights into their contributions to Thailand's economic structure and growth. The results indicate that TNR, representing natural resources rents as a percentage of GDP, plays a vital role in influencing economic conditions, with past values of TNR showing a strong positive effect on its current levels. This underscores the persistence of natural resource contributions to the economy. Moreover, the study reveals that GDP per capita is significantly impacted by both TNR and its own past values, demonstrating the critical role of natural resources and economic growth in sustaining GDP. However, the influence of MVA and AFF on GDP is more nuanced, reflecting the complex interplay of various factors driving economic growth. The analysis further shows that MVA, representing the manufacturing sector, has a pronounced impact on economic development. The sector's strong self-reinforcing effects and significant positive influence from TNR and GDP highlight manufacturing as a crucial driver of economic growth. This aligns with theoretical perspectives that view manufacturing as an engine of growth due to its capacity for productivity gains, technological advancements, and employment creation. Conversely, the role of AFF, while still important, appears to be more moderate. The sector's influence on other economic variables is less pronounced, indicating that agriculture, forestry, and fishing, though foundational, may not drive economic growth to the same extent as manufacturing or natural resources. This finding is consistent with the structural transformation theories that suggest a shift from agriculture to manufacturing as economies develop. The impulse response analysis provides additional insights into the dynamic effects of shocks to each variable, revealing that positive shocks to TNR and GDP have the most

significant and persistent impacts across sectors. This emphasizes the importance of sustainable natural resource management and robust economic policies in fostering overall economic stability and growth. This research underscores the necessity for a balanced and coordinated policy approach that recognizes the unique contributions and interdependencies of agriculture, manufacturing, and natural resources. Effective policy interventions should focus on sustainable resource management, technological advancement in agriculture, and the promotion of manufacturing through research and development and industrial innovation.

ACKNOWLEDGEMENTS

This research is supported by the school of economics, Sukhothai Thammathirat Open University, Thailand. This research also support by Computer Engineering Department, Srinakharinwirot University, Thailand.

REFERENCES

- Acemoglu, D., & Zilibotti, F. (1997). Was Prometheus Unbound by Chance? Risk, Diversification, and Growth. *Journal of Political Economy*, 105(4), 709–751. <https://doi.org/10.1086/262091>
- Auty, R. (2002). *Sustaining development in mineral economies: The resource curse thesis*. Routledge. <https://www.taylorfrancis.com/books/mono/10.4324/9780203422595/sustaining-development-mineral-economies-richard-auty>
- Gupta, R., & Shastri, S. (2020). Public expenditure and economic growth in India: An empirical analysis using vector autoregression (VAR) model. *GATR J. Bus. Econ. Rev*, 5(2), 45–58.
- Jin, M. Z., Wang, H., & Zhao, Y. (2021). Macroeconomic impact of foreign exchange intervention: Some cross-country empirical findings (IMF Working Paper; pp. 1–28). International Monetary Fund. [https://books.google.com/books?hl=th&lr=&id=bPE_EAAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA5&dq=Jin,+Z.,+Wang,+H.,+%26+Zhao,+Y.+\(2021\).+Macroeconomic+Impact+of+Foreign+Exchange+Intervention:+Some+Cross-country+Empirical+Findings.+IMF+Working+Papers,+2021\(126\).&ots=2lACXQ3A4G&sig=-Jwd8rQ0zPhwLDIilyXxgaJE_2I](https://books.google.com/books?hl=th&lr=&id=bPE_EAAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA5&dq=Jin,+Z.,+Wang,+H.,+%26+Zhao,+Y.+(2021).+Macroeconomic+Impact+of+Foreign+Exchange+Intervention:+Some+Cross-country+Empirical+Findings.+IMF+Working+Papers,+2021(126).&ots=2lACXQ3A4G&sig=-Jwd8rQ0zPhwLDIilyXxgaJE_2I)
- Johnston, B. F., & Mellor, J. W. (1961a). The role of agriculture in economic development. *The American Economic Review*, 51(4), 566–593.
- Johnston, B. F., & Mellor, J. W. (1961b). The role of agriculture in economic development. *The American Economic Review*, 51(4), 566–593.
- Kuznets, S. S. (1966). *Modern economic growth*. Yale University Press.
- Lewis, W. A. (1954). *Economic development with unlimited supplies of labour*. Bobbs-Merrill Company, College Division. <http://la.utexas.edu/users/hcleaver/368/368lewistable.pdf>
- Nupehewa, S., Liyanage, S., Polkotuwa, D., Thiyagarajah, M., Jayathilaka, R., & Lokeshwara, A. (2022). More than just investment: Causality analysis between foreign direct investment and economic growth. *Plos One*, 17(11), 1–28.
- Promma, N., & Chutsagulprom, N. (2023). Forecasting Financial and Macroeconomic Variables Using an Adaptive Parameter VAR-KF Model. *Mathematical and Computational Applications*, 28(1), 1–15.
- Radelet, S., Sachs, J. D., Cooper, R. N., & Bosworth, B. P. (1998). The East Asian financial crisis: Diagnosis, remedies, prospects. *Brookings Papers on Economic Activity*, 1998(1), 1–90.
- Razak, N. A. A., Khamis, A., & Abdullah, M. A. A. (2017). ARIMA and VAR modeling to forecast Malaysian economic growth. *Journal of Science and Technology*, 9(3), 16–24.
- Ricardo, D. (1821). *On the principles of political economy*. J. Murray London. <http://www.econ.ucdavis.edu/faculty/gclark/210a/readings/Ricardo.pdf>
- Romyen, A., Liu, J., & Sriboonchitta, S. (2019). Export–output growth nexus using threshold VAR and VEC models: Empirical evidence from Thailand. *Economies*, 7(2), 1–16.
- Sims, C. A. (1980). Macroeconomics and reality. *Econometrica: Journal of the Econometric Society*, 1–48.
- Smith, A. (1793). *An Inquiry Into the Nature and Causes of the Wealth of Nations: By Adam Smith,...* (Vol. 1). William Porter.
- Szirmai, A. (2012). Industrialisation as an engine of growth in developing countries, 1950–2005. *Structural Change and Economic Dynamics*, 23(4), 406–420.

EXPLORING THE DYNAMICS OF ECONOMIC GROWTH IN THAILAND: A VAR ANALYSIS OF NET NATIONAL INCOME, GDP, INFLATION, AND POPULATION GROWTH

Boonta WAYUPAB

Central Food Retail Company Limited, Replenishment and Demand Forecasting Department,
Nonthaburi, Thailand

Email: WaBoonta@central.co.th

Adirek VAJRAPATKUL

School of Economics, Sukhothai Thammathirat Open University, Nonthaburi, Thailand

Email: a.vajrapatkul@gmail.com

ABSTRACT

This study employs a Vector Autoregression (VAR) approach to analyze the economic indicators of Thailand from 1972 to 2020, focusing on net national income, gross domestic product, inflation, and population growth. The primary aim is to determine the relationships and predictive power of these variables within the Thai economy. The final analysis utilized a log-differenced VAR model, adjusted for optimal lag selection based on the data's timeframe and inherent characteristics. The study's findings indicate the shock in GDP significantly influence inflation rates and population growth, highlighting the interconnected nature of economic variables. The Impulse Response Function analysis further elucidates these interactions, providing a deeper understanding of the economic forces at play. This research contributes valuable insights into the predictive dynamics of Thailand's economy, offering a robust methodological framework for economic forecasting that can aid policymakers and economic planners.

Keywords: Thailand, VAR Model, Economic Forecasting, Net National Income, GDP, Inflation, Population Growth

INTRODUCTION

Economic growth is a complex and ever-changing process that is essential for a country's progress and prosperity. Economic growth refers to the consistent and long-term expansion of a nation's output of goods and services, typically quantified by the growth rate of its Gross Domestic Product (GDP). This growth is not only a quantitative value; it signifies a country's ability to improve quality of life, alleviate poverty, and generate prospects for its population. Comprehending the factors and patterns that influence economic growth is a primary focus for policymakers, economists, and scholars.

Thailand, a dynamic country in Southeast Asia with a significant historical background and a varied economy, has undergone impressive economic changes in recent decades. It has transitioned from an economy dependent on agriculture to being a prominent center for manufacturing and services in the region. This transformation has attracted significant international investment and has led to the growth of a rapidly expanding middle class. The economic growth has been accompanied by notable enhancements in social indicators, including decreased poverty rates and improved accessibility to education and healthcare. Nevertheless, similar to other emerging nations, Thailand encounters distinctive obstacles in maintaining its economic growth trajectory. These problems encompass issues such as disparities in income, environmental considerations, and the necessity to adjust to a swiftly evolving global economic environment.

An examination of the economic expansion in Thailand is not solely a scholarly pursuit; it carries significant consequences for the nation's future. Policymakers may develop and execute effective plans to encourage sustainable development by comprehending the elements that stimulate and limit growth. This entails the identification of pivotal industries with significant growth prospects, allocation of resources towards the development of human capital and infrastructure, and establishment of a favorable ecosystem to foster the success of enterprises. Furthermore, it is essential to comprehend the interconnectedness between economic growth and other macroeconomic factors, such as inflation and population increase, in order to develop effective economic strategies.

The objective of this research is to enhance the current understanding of economic growth in Thailand by utilizing a Vector Autoregression (VAR) model. This econometric technique enables the examination of the dynamic interconnections between several economic variables over a period of time. This study examines four primary indicators: adjusted net national income, gross domestic product, inflation, and population growth. Through the utilization of a VAR model, our objective is to acquire a deeper understanding of the dynamic factors that influence Thailand's economic growth by examining the interconnections among these four variables. Our objective is to comprehend the impact of fluctuations in one factor on the others over a period of time, and how these interconnections influence the overall economic performance of the nation. This study can offer useful insights for politicians and economic planners, empowering them to make well-informed decisions that foster sustainable and equitable economic expansion. In the following sections of this study, we will explore the fundamental principles of economic growth, examine pertinent literature, establish our research approach, present our discoveries, analyze their consequences, and suggest prospective directions for further research.

LITERATURE REVIEWS

Economic growth, inflation, and population dynamics are intertwined elements that significantly influence the economic trajectories of nations. Various theoretical frameworks and

empirical studies have explored the mechanisms through which these variables interact and impact economic performance. This literature review examines key theories and concepts related to these economic indicators, providing a comprehensive overview of their interrelationships.

Classical economic growth theories, articulated by economists such as Adam Smith, David Ricardo, and Thomas Malthus, focus on the roles of capital accumulation, labor force, and technological advancements in driving economic growth. Smith (1793) emphasized the importance of the division of labor and capital accumulation, while Ricardo (1927) highlighted the role of comparative advantage and diminishing returns. Malthus (1986) introduced the concept of population constraints, arguing that unchecked population growth could outstrip resources, leading to subsistence-level living standards.

Neoclassical growth theories, particularly those articulated by Solow (1956), build on the classical framework by introducing the role of technological progress as an exogenous factor. The Solow-Swan model posits that long-term economic growth is driven by technological innovation, capital accumulation, and labor force growth. This model introduces the concept of steady-state equilibrium, where the economy grows at a constant rate determined by exogenous technological progress and population growth. The model also highlights the diminishing returns to capital and labor, emphasizing the crucial role of technological advancements in sustaining long-term growth.

Endogenous growth theories emerged in response to the limitations of the neoclassical model, positing that economic growth is primarily driven by factors within the economic system, such as human capital, innovation, and knowledge spillovers. Romer (2012) and Lucas Jr. (1988) emphasized the role of investments in education, research and development (R&D), and infrastructure in fostering sustained economic growth. Romer argued that technological progress and innovation are endogenous, influenced by policy decisions and institutional frameworks. This perspective underscores the importance of government policies and institutional quality in shaping economic growth trajectories.

The relationship between inflation and economic growth has been a central focus of macroeconomic research. Classical and neoclassical views suggest that high inflation distorts economic decision-making, reduces investment, and hampers growth. Keynesian economics, however, presents a more nuanced view, arguing that moderate inflation can stimulate economic activity by reducing real interest rates and encouraging consumption and investment (Keynes, 1936). Empirical studies provide mixed evidence on the inflation-growth nexus. Barro (1995) finds that high inflation is detrimental to economic growth, while Fischer (1993) suggests that moderate inflation can have positive effects on growth by facilitating relative price adjustments. Bruno and Easterly (1998) indicate that the relationship is nonlinear, with low to moderate inflation supporting growth and high inflation inhibiting it. These findings suggest that the impact of inflation on growth depends on its level and the economic context.

Population dynamics, encompassing population growth, aging, and migration, significantly influence economic growth. The demographic transition theory provides a framework for understanding these effects. This theory posits that societies transition from high fertility and mortality rates to low fertility and mortality rates as they develop economically (Thompson, 1929). This transition involves three stages: (1) high fertility and high mortality, (2) high fertility and declining mortality, and (3) low fertility and low mortality. Each stage has distinct implications for economic growth. During the early stages of demographic transition, population growth can provide a "demographic dividend" by increasing the labor force and driving economic expansion (Bloom et al., 2003). However, as societies progress to later stages, aging populations can pose challenges to economic growth by reducing the labor supply and

increasing dependency ratios (Lee & Mason, 2010). Policies that enhance labor force participation, such as investments in education and health, and those that promote labor market flexibility, are critical in mitigating the adverse effects of population aging on economic growth.

Empirical studies on economic growth, inflation, and population dynamics provide valuable insights into the complex interactions among these variables. Classical, neoclassical, and endogenous growth theories highlight the roles of capital accumulation, technological progress, and human capital in driving economic growth. The relationship between inflation and economic growth is nuanced, with moderate inflation potentially supporting growth while high inflation hampers it. Population dynamics and financial inclusion are critical factors influencing economic performance, underscoring the importance of policies that enhance labor force participation and expand access to financial services.

Recent research has extensively examined the intricate relationships among GDP, inflation, and population growth, revealing a complex and interconnected dynamic. Studies have consistently demonstrated bidirectional causality between population growth and economic growth, indicating that while population growth can drive economic performance, economic conditions also significantly influence demographic trends (Hilton, 2021). The long-term implications of demographic changes, particularly population aging, on economic growth are also well-documented. Studies by the IMF and NBER emphasize the need for adaptive economic policies to sustain growth amid demographic shifts (IMF, 2023). Additionally, recent research has focused on the interplay between real interest rates and economic growth, revealing an inverse relationship where lower real interest rates are associated with higher economic growth (Shaukat et al., 2019). This relationship is further complicated by demographic trends, as evidenced by studies on declining populations and their impact on GDP growth in countries like Japan and Italy (Lianos et al., 2023).

These studies collectively reinforce the importance of a comprehensive approach to understanding economic growth. They highlight the need for integrated policies that address demographic changes, inflation control, and public debt management to foster sustainable economic development.

METHODOLOGY

To explore the dynamics of economic growth in Thailand, this study employs a Vector Autoregression (VAR) model (Sims, 1980).

Using the optimal lag length (p) selected based on criteria such as AIC, BIC, and HQIC, we estimate the following VAR(3) model:

$$\begin{pmatrix} B_{11} & B_{12} & B_{13} & B_{14} \\ B_{21} & B_{22} & B_{23} & B_{24} \\ B_{31} & B_{32} & B_{33} & B_{34} \\ B_{41} & B_{42} & B_{43} & B_{44} \end{pmatrix} \begin{pmatrix} \text{Log_ANN_diff} \\ \text{Log_GDP_diff} \\ \text{Log_2} \\ \text{ICP}_{t-2} \\ \text{PGT}_{t-2} \end{pmatrix} +$$

$$\begin{pmatrix} C_{11} & C_{12} & C_{13} & C_{14} \\ C_{21} & C_{22} & C_{23} & C_{24} \\ C_{31} & C_{32} & C_{33} & C_{34} \\ C_{41} & C_{42} & C_{43} & C_{44} \end{pmatrix} \begin{pmatrix} \text{Log_ANN_diff} \\ \text{Log_GDP_diff} \\ \text{Log_3} \\ \text{ICP}_{t-3} \\ \text{PGT}_{t-3} \end{pmatrix} + \begin{pmatrix} \varepsilon_{ANN,t} \\ \varepsilon_{GDP,t} \\ \varepsilon_{ICP,t} \\ \varepsilon_{PGT,t} \end{pmatrix}$$

The dataset used in this study spans from 1972 to 2020 and includes four key economic indicators for Thailand, sourced from the World Bank database. These indicators are: Adjusted Net National Income (ANN) in current US dollars, Gross Domestic Product (GDP) in current

US dollars, Inflation Consumer Prices (ICP) measured annually in percentage, and Population Growth (PGT) measured annually in percentage.

RESULT

This section presents the findings from the Vector Autoregression (VAR) model. Key outcomes include the stationarity tests of the variables, model fit statistics, and the dynamic relationships among adjusted net national income, GDP, inflation, and population growth.

Table 33 Augmented Dickey-Fuller (ADF) test

Variable	Test Statistic	p-value	Stationarity
ANN	- 0.847	0.805	Non-stationary
GDP	- 0.878	0.795	Non-stationary
ICP	- 3.399	0.011	Stationary
PGT	- 4.883	0.000	Stationary
Log_ANN_diff	- 4.406	0.000	Stationary
Log_GDP_diff	- 4.179	0.001	Stationary

Table 1 shows the results from the Augmented Dickey-Fuller (ADF) test. It indicates the following. ANN and GDP are non-stationary (p-value > 0.05). ICP and PGT are stationary (p-value ≤ 0.05), meaning they do not require differencing. The first differences of the ANN and GDP series are still non-stationary, as indicated by their respective ADF test results (p-values > 0.05). To address this, it needs to apply further transformations such as logarithmic scaling to stabilize variance. The second differencing of the ANN and GDP series still shows non-stationarity, as indicated by the ADF test results with p-values still greater than 0.05. Thus apply the log-differenced series for both ANN and GDP they become stationary, as indicated by the Augmented Dickey-Fuller test results (p-values significantly below 0.05).

Table 34 model fit information

No. of Equations	4
Nobs	45
Log likelihood	250.052
AIC	-20.1538
BIC	-18.0661
HQIC	-19.3755
FPE	1.89E-09
Det(Omega_mle)	6.85E-10

Table 2 presents the model fit information for the VAR model used in this study, encompassing four equations corresponding to the economic variables of interest. The model is based on 45 observations. The log likelihood value is 250.052, which indicates the overall goodness of fit of the model. Several information criteria are used to assess the model's performance: the Akaike Information Criterion (AIC) is -20.1538, the Bayesian Information Criterion (BIC) is -18.0661, and the Hannan-Quinn Information Criterion (HQIC) is -19.3755. Lower values of these criteria suggest a better model fit, with AIC generally being more sensitive to model complexity and BIC placing a higher penalty on models with more parameters. The Final Prediction Error (FPE) is 1.89E-09, a measure used to estimate the predictive accuracy of the model, with lower values indicating better performance. The determinant of the residual covariance matrix, denoted as Det(Omega_mle), is 6.85E-10, which reflects the joint variance of the model's residuals and contributes to understanding the model's fit to the data.

The results for each model estimation are presented in Table 3- Table 6.

Table 35 Results for equation Log_ANN_diff

Variable	Coefficient	Std. Error	t-stat	Prob
const	0.031	0.033	0.942	0.346
L1.Log_ANN_diff	0.939	1.458	0.644	0.520
L1.Log_GDP_diff	- 0.743	1.598	- 0.465	0.642
L1.ICP	- 0.001	0.006	- 0.118	0.906
L1.PGT	- 0.160	0.435	- 0.368	0.713
L2.Log_ANN_diff	1.458	1.291	1.130	0.259
L2.Log_GDP_diff	- 1.971	1.428	- 1.380	0.168
L2.ICP	0.000	0.005	0.028	0.978
L2.PGT	- 0.331	0.852	- 0.388	0.698
L3.Log_ANN_diff	0.777	1.241	0.626	0.531
L3.Log_GDP_diff	- 0.511	1.367	- 0.374	0.709
L3.ICP	- 0.007	0.004	- 1.584	0.113
L3.PGT	0.539	0.462	1.165	0.244

Table 3, for example, shows the results for the equation Log_ANN_diff. it provides insights into the dynamic relationship between the adjusted net national income and other economic variables in Thailand. The constant term is positive but not statistically significant, indicating no substantial intercept effect. The lagged values of Log_ANN_diff (L1, L2, and L3) show varying coefficients, with none being statistically significant, suggesting that past values of adjusted net national income do not significantly predict its current log-differenced values. Similarly, the coefficients for the lagged values of Log_GDP_diff (L1, L2, and L3) are negative but not statistically significant, indicating that past changes in GDP do not have a significant impact on the adjusted net national income in its log-differenced form. The lagged values of ICP (inflation) and PGT (population growth) also exhibit insignificant coefficients, implying that past inflation rates and population growth do not significantly influence the current changes in adjusted net national income. The lack of statistically significant predictors in this equation suggests that the adjusted net national income's log-differenced series is largely driven by factors not captured in the lagged values of the included economic indicators within this model framework. Table 4- Table 6 can be interpreted in similar manner. Table 7 presents the correlation matrix of the residuals from the VAR model. Figure 1 shows the historical and forecast values of variables.

Table 36 Results for equation Log_GDP_diff

Variable	Coefficient	Std. Error	t-stat	Prob
const	0.030	0.031	0.970	0.332
L1.Log_ANN_diff	0.964	1.357	0.711	0.477
L1.Log_GDP_diff	- 0.780	1.487	- 0.525	0.600
L1.ICP	- 0.000	0.005	- 0.069	0.945
L1.PGT	- 0.085	0.405	- 0.211	0.833
L2.Log_ANN_diff	1.425	1.201	1.186	0.236
L2.Log_GDP_diff	- 1.844	1.329	- 1.387	0.165
L2.ICP	0.000	0.004	0.044	0.965
L2.PGT	- 0.381	0.793	- 0.480	0.631
L3.Log_ANN_diff	0.773	1.155	0.669	0.503
L3.Log_GDP_diff	- 0.548	1.272	- 0.430	0.667
L3.ICP	- 0.006	0.004	- 1.619	0.106
L3.PGT	0.516	0.430	1.201	0.230

Table 37 Results for equation ICP

Variable	Coefficient	Std. Error	t-stat	Prob
const	- 0.717	0.999	- 0.718	0.473
L1.Log_ANN_diff	32.351	44.108	0.733	0.463
L1.Log_GDP_diff	- 28.661	48.334	- 0.593	0.553
L1.ICP	0.528	0.176	2.998	0.003
L1.PGT	9.296	13.168	0.706	0.480
L2.Log_ANN_diff	- 14.828	39.034	- 0.380	0.704
L2.Log_GDP_diff	22.592	43.198	0.523	0.601
L2.ICP	- 0.176	0.140	- 1.261	0.207
L2.PGT	- 8.634	25.772	- 0.335	0.738
L3.Log_ANN_diff	1.422	37.527	0.038	0.970
L3.Log_GDP_diff	1.678	41.347	0.041	0.968
L3.ICP	- 0.014	0.128	- 0.108	0.914
L3.PGT	1.493	13.977	0.107	0.915

Table 38 Results for equation PGT

	coefficient	std. error	t-stat	prob
Const	- 0.002	0.004	- 0.556	0.578
L1.Log_ANN_diff	0.024	0.159	0.148	0.882
L1.Log_GDP_diff	- 0.076	0.174	- 0.435	0.663
L1.ICP	- 0.001	0.001	- 1.033	0.302
L1.PGT	2.614	0.048	54.993	0.000
L2.Log_ANN_diff	- 0.033	0.141	- 0.237	0.812
L2.Log_GDP_diff	0.051	0.156	0.330	0.741
L2.ICP	0.000	0.001	0.948	0.343
L2.PGT	- 2.594	0.093	- 27.889	0.000
L3.Log_ANN_diff	- 0.022	0.135	- 0.163	0.870
L3.Log_GDP_diff	- 0.006	0.149	- 0.039	0.969
L3.ICP	0.001	0.000	2.642	0.008
L3.PGT	0.967	0.050	19.161	0.000

Table 39 Correlation matrix of residuals

	Log_ANN_diff	Log_GDP_diff	ICP	PGT
Log_ANN_diff	1.000	0.988	- 0.006	- 0.339
Log_GDP_diff	0.988	1.000	0.063	- 0.296
ICP	- 0.006	0.063	1.000	0.049
PGT	- 0.339	- 0.296	0.049	1.000

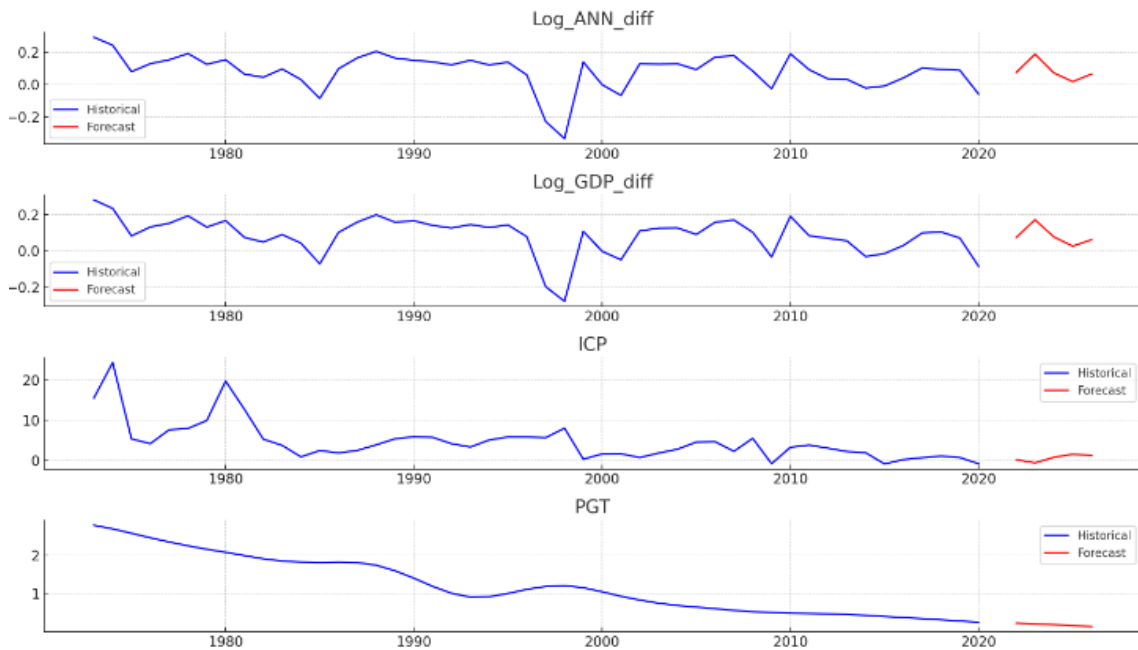

Figure 18 Historical and forecast values of variables

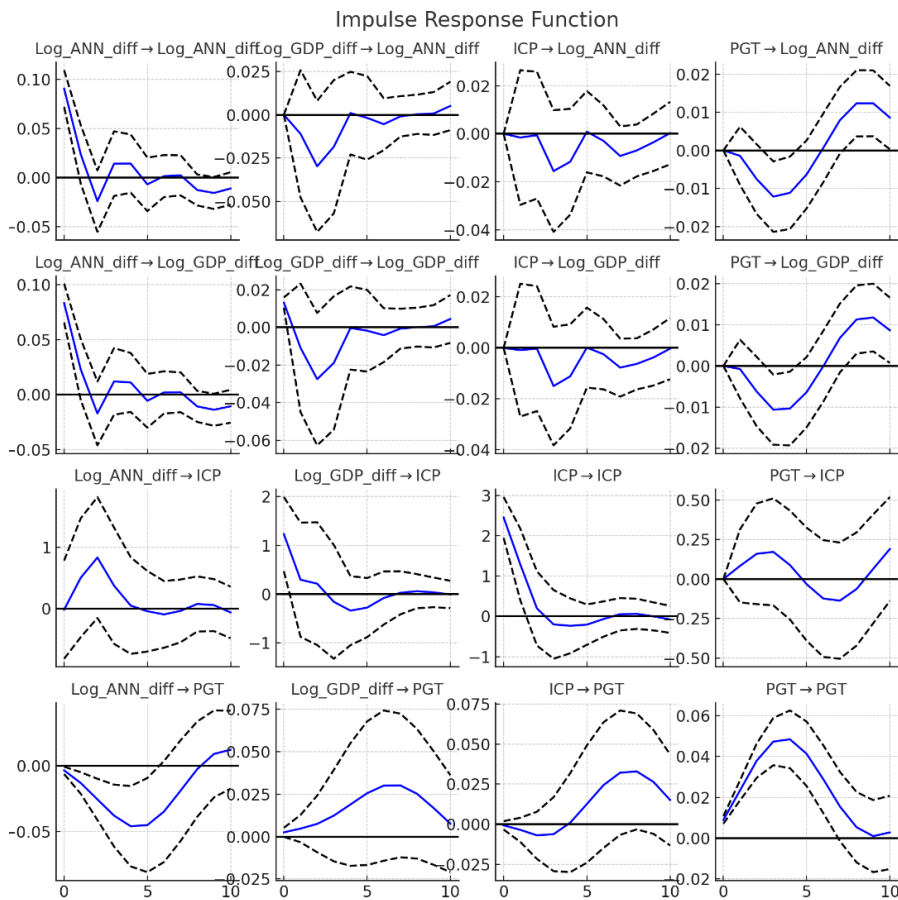

Figure 19 impulse response analysis

Figure 2 illustrates the impulse response functions (IRFs) derived from the VAR model, depicting how a one-time shock to each economic variable impacts the other variables over time. The analysis highlights the dynamic interactions among adjusted net national income (ANN), GDP, inflation (ICP), and population growth (PGT). When a positive shock is applied to GDP, it significantly influences both inflation rates and population growth, confirming the interconnected nature of these economic indicators. The response of inflation to a GDP shock is immediate and substantial, indicating that economic growth drives price levels. Similarly, population growth responds positively to GDP shocks, although the effect stabilizes over time. A shock to inflation initially has a less pronounced but still noticeable impact on GDP and population growth. This suggests that changes in price levels can affect economic output and demographic trends, albeit to a lesser extent than GDP shocks. For adjusted net national income, the impulse responses show that shocks to ANN have a muted effect on GDP, inflation, and population growth, indicating that ANN may be more influenced by external factors not included in the model.

DISCUSSION

The findings from the Vector Autoregression (VAR) analysis provide significant insights into the interconnected dynamics of Thailand's economic indicators from 1972 to 2020, aligning with and expanding upon existing economic theories and empirical studies. The impulse response functions illustrate the significant impact of GDP shocks on inflation and population growth, confirming the interconnected nature of these economic variables. This finding is consistent with Keynesian economics, which posits that economic growth can influence price levels and demographic trends through mechanisms such as increased demand and investment (Keynes, 1936). The immediate and substantial response of inflation to GDP shocks highlights the sensitivity of price levels to economic growth, aligning with studies that suggest high inflation can distort economic decision-making and hamper growth (Barro, 1995). The muted response of ANN to shocks in other variables suggests that net national income may be more influenced by external factors not captured in the model. This aligns with endogenous growth theories which argue that factors such as human capital, innovation, and institutional quality play critical roles in driving economic growth (Romer, 2012; Lucas, 1988). The lack of significant predictors for ANN highlights the need for policies that enhance income stability through investments in education, research and development, and infrastructure. The VAR analysis also suggests that changes in price levels have a less pronounced impact on economic output and demographic trends compared to GDP shocks, emphasizing the importance of maintaining inflation at manageable levels to avoid adverse effects on growth.

POLICY IMPLEMENTATION

The findings from the VAR analysis and impulse response functions suggest several policy implications for managing Thailand's economic growth. Given the significant impact of GDP on inflation and population growth, policymakers should prioritize strategies that foster sustainable economic growth. Investment in infrastructure, education, and technology can boost GDP, subsequently stabilizing inflation and supporting population growth. To mitigate the immediate effects of GDP shocks on inflation, it is essential to implement prudent fiscal and monetary policies. The government should consider counter-cyclical fiscal measures, such as adjusting public spending and taxation to smooth out economic fluctuations. The central bank should use monetary policy tools, including interest rate adjustments and open market operations, to control inflation without stifling growth. Additionally, the muted response of adjusted net national income (ANN) to shocks in other variables indicates a need for policies

that enhance income stability. This can be achieved through social safety nets, income redistribution programs, and measures to diversify the economy, reducing reliance on a few sectors. Policymakers should also focus on demographic policies to manage population growth effectively. Programs that support family planning, healthcare, and education can help align population growth with economic capacity, ensuring that demographic changes contribute positively to economic development.

FUTURE RESEARCH

Future research should explore several avenues to deepen our understanding of Thailand's economic dynamics. First, integrating additional variables such as foreign direct investment, trade balance, and government expenditure could provide a more comprehensive view of economic interactions. This would help to capture external influences that might affect the net national income, GDP, inflation, and population growth. Second, employing more sophisticated econometric models, such as structural VAR or cointegrated VAR models, could offer better insights into the long-term equilibrium relationships between these economic indicators. Finally, extending the analysis to a comparative study involving other Southeast Asian countries could contextualize Thailand's economic trends within the broader regional economic environment, offering lessons on best practices and policy strategies.

CONCLUSION

The research employs a Vector Autoregression (VAR) approach to analyze the dynamic interactions among key economic indicators of Thailand—adjusted net national income (ANN), gross domestic product (GDP), inflation (ICP), and population growth (PGT)—over the period from 1972 to 2020. The findings illuminate the complex interdependencies within the Thai economy, underscoring the significant influence of GDP on inflation and population growth. Impulse response functions reveal that GDP shocks have immediate and substantial effects on both inflation and population growth. The response of inflation to GDP shocks indicates the sensitivity of price levels to economic growth, emphasizing the need for managing inflation to avoid distorting economic decision-making and hampering growth. The muted response of ANN to shocks in other variables suggests that net national income is influenced by external factors not captured in the model, such as human capital, innovation, and institutional quality. The lack of significant predictors for ANN underscores the need for policies that enhance income stability through investments in education, research and development, and infrastructure. The VAR analysis also indicates that changes in price levels have a less pronounced impact on economic output and demographic trends compared to GDP shocks. This finding underscores the importance of maintaining inflation at manageable levels to prevent adverse effects on economic growth. Policy implications derived from these findings suggest a multifaceted approach to managing Thailand's economic growth.

ACKNOWLEDGEMENTS

This research is supported by the school of economics, Sukhothai Thammathirat Open University, Thailand. This research also support by Central Food Retail Company Limited, Replenishment and Demand Forecasting Department, Thailand.

REFERENCES

- Barro, R. J. (1995). *Inflation and economic growth*. National bureau of economic research Cambridge, Mass., USA. <https://www.nber.org/papers/w5326>
- Bloom, D., Canning, D., & Sevilla, J. (2003). *The demographic dividend: A new perspective on the economic consequences of population change*. Rand Corporation.
- Bruno, M., & Easterly, W. (1998). Inflation crises and long-run growth. *Journal of Monetary Economics*, 41(1), 3–26.
- Fischer, S. (1993). The role of macroeconomic factors in growth. *Journal of Monetary Economics*, 32(3), 485–512.
- Hilton, S. K. (2021). Public debt and economic growth: Contemporary evidence from a developing economy. *Asian Journal of Economics and Banking*, 5(2), 173–193.
- IMF. (2023). World Economic Outlook Update. Database. <https://www.elibrary.imf.org/downloadpdf/book/9798400243165/9798400243165.pdf>
- Keynes, J. M. (1936). *The General Theory of Employment Interest and Money*. Macmillan and Company.
- Lee, R., & Mason, A. (2010). Fertility, human capital, and economic growth over the demographic transition. *European Journal of Population = Revue Européenne de Démographie*, 26(2), 159.
- Lianos, T. P., Pseiridis, A., & Tsounis, N. (2023). Declining population and GDP growth. *Humanities and Social Sciences Communications*, 10(1), 1–9.
- Lucas Jr, R. E. (1988). On the mechanics of economic development. *Journal of Monetary Economics*, 22(1), 3–42.
- Malthus, T. R. (1798). An essay on the principle of population (1798). *The Works of Thomas Robert Malthus, London, Pickering & Chatto Publishers*, 1, 1–139.
- Ricardo, D. (1827). *Principles of political economy and taxation*. G. Bell.
- Romer, D. (2012). *Advanced Macroeconomics* (Fourth Edition). McGraw-Hill.
- Shaukat, B., Zhu, Q., & Khan, M. I. (2019). Real interest rate and economic growth: A statistical exploration for transitory economies. *Physica A: Statistical Mechanics and Its Applications*, 534, 122193.
- Sims, C. A. (1980). Macroeconomics and reality. *Econometrica: Journal of the Econometric Society*, 1–48.
- Smith, A. (1776). *An Inquiry Into the Nature and Causes of the Wealth of Nations: By Adam Smith,...* (Vol. 1). William Porter.
- Solow, R. M. (1956). A contribution to the theory of economic growth. *The Quarterly Journal of Economics*, 70(1), 65–94.
- Thompson, W. S. (1929). Danger spots in world population. (No Title). <https://cir.nii.ac.jp/crid/1130282270474736512>

**THE OPTIMAL CONTROL OF ECONOMIC GROWTH IN AN ENVIRONMENTAL
GOODS ECONOMY**

Adirek VAJRAPATKUL

School of Economics, Sukhothai Thammathirat Open University, Thailand

Email: a.vajrapatkul@gmail.com

Pinmanee VAJRAPATKUL

Computer Engineering Department, Srinakharinwirot University, Thailand

Email: p.vajrapatkul@gmail.com

ABSTRACT

This research investigates the effect of fiscal policy on economic growth, with a focus on the intertwined relationship between Environmental Goods provision and their impact on economic dynamics. The study aims to contribute to this research domain by introducing an economic model within the framework that integrates government policies into the social constraint and incorporates Environmental Goods into the social utility function, addressing recent limitations in this area. Through numerical analysis, the study examines the potential effects of environmental goods provision on consumption and economic growth, as reflected by the level of capital. Results indicate that increasing government spending on environmental goods can lead to an increase in private goods consumption with economic growth. The research findings highlight the importance of the government environmental public spending policy, with policy implications including the need to allocate the public funds to foster economic growth.

Keywords: Environmental Goods, government spending, economic growth, optimal control.

INTRODUCTION

The nexus between economic growth and environmental sustainability has been a central theme in economic discourse, particularly as the global community grapples with the pressing challenges of climate change, pollution, and resource depletion. The recognition that traditional economic growth models often overlook the environmental costs has driven an increasing focus on sustainable development practices.

Historically, economic development has been closely associated with increased environmental degradation due to the exploitation of natural resources, high energy consumption, and the generation of waste. The conventional growth model prioritized industrialization and urbanization, often at the expense of environmental health (Grossman & Krueger, 1995). However, the late 20th and early 21st centuries have seen a paradigm shift, with sustainability becoming a crucial component of economic policy (OECD, 2011). This shift is underscored by the adoption of the United Nations Sustainable Development Goals (SDGs), particularly SDG 13, which emphasizes urgent action to combat climate change and its impacts.

The Environmental Kuznets Curve (EKC) hypothesis suggests that there is an inverted U-shaped relationship between environmental degradation and economic development. Initially, as economies grow, environmental degradation increases, but after reaching a certain level of income, further growth leads to environmental improvements (Grossman & Krueger, 1995). This hypothesis has fueled debates on whether economic growth can be decoupled from environmental harm through effective policy interventions. Despite the theoretical frameworks suggesting that economic growth can eventually lead to environmental improvements, empirical evidence remains mixed. Some studies support the EKC hypothesis, while others find no such relationship or even a continuous increase in environmental degradation with economic growth (Dinda, 2004; Stern, 2004). Additionally, the effectiveness of government expenditure on environmental goods in promoting sustainable economic growth is not fully understood. The challenge lies in identifying optimal strategies that can balance short-term economic gains with long-term environmental sustainability.

The research problem is thus centered on understanding how government expenditure on environmental goods can influence economic growth and environmental outcomes. Specifically, it seeks to determine whether increased public spending on environmental protection can lead to sustainable economic growth and improved environmental quality. This problem is critical as policymakers worldwide aim to design fiscal policies that address both economic and environmental challenges.

The primary objective of this research is to develop a dynamic model that explores the optimal allocation of resources between environmental spending and consumption to facilitate the accumulation of environmental capital. This model aims to provide insights into how government expenditure on environmental goods can enhance social welfare and environmental sustainability while promoting economic growth. By addressing these objectives, the research aims to fill the gap in the existing literature regarding the effectiveness of government expenditure on environmental goods and its implications for sustainable development. The findings are expected to offer valuable guidance for policymakers striving to balance economic and environmental objectives in their fiscal policies.

LITERATURE REVIEW

The relationship between government expenditure on environmental goods and economic growth has been a focal point of economic research, driven by increasing concerns about sustainability and climate change. Various theories and concepts provide a framework for

understanding how environmental policies can influence economic performance. This literature review explores these theories and the empirical evidence supporting them.

One of the foundational theories in the study of environmental economics is the Environmental Kuznets Curve (EKC). The EKC hypothesizes an inverted U-shaped relationship between environmental degradation and economic development. Initially, as an economy grows, environmental degradation increases, but after reaching a certain income level, further economic growth leads to environmental improvements. This theory suggests that economic growth may eventually lead to a reduction in environmental harm as more resources become available for investment in cleaner technologies and stricter environmental regulations (Grossman & Krueger, 1995). Various empirical studies support the EKC. For example, Dinda (2004) reviewed the literature on EKC and found mixed evidence supporting the hypothesis, noting that the relationship varies by pollutant and region. However, some researchers argue that relying on economic growth alone to achieve environmental improvements is risky and advocate for proactive environmental policies (Stern, 2004).

Another significant concept is the Porter Hypothesis, which posits that well-designed environmental regulations can enhance competitiveness by encouraging innovation. Proposed by Michael Porter in the early 1990s, the hypothesis suggests that stringent but flexible environmental regulations can stimulate technological advancements that offset the costs of compliance and even lead to net economic benefits (Porter & van der Linde, 1995). Empirical support for the Porter Hypothesis includes studies that find positive correlations between environmental regulations and innovation. For instance, Ambec et al. (2013) review several case studies where environmental regulations spurred technological innovation and improved competitiveness. This concept underscores the potential for regulatory policies to drive green growth and align economic and environmental objectives.

The Green Growth concept integrates environmental sustainability with economic growth, advocating that long-term economic development is achievable through investments in sustainable technologies and infrastructure. This concept is grounded in the idea that economic growth and environmental sustainability are not mutually exclusive but can be mutually reinforcing if policies are designed to promote resource efficiency and reduce environmental impacts (OECD, 2011). Research by Acemoglu et al. (2012) supports this theory by demonstrating how environmental policies can direct technological change towards cleaner production methods, leading to both economic and environmental benefits. Similarly, Jacobs (2012) emphasizes the role of green fiscal policies in achieving sustainable economic growth, highlighting the importance of government intervention in the transition towards a green economy.

Fiscal decentralization, the transfer of spending and revenue-raising powers from central to local governments, is another important concept in the context of environmental governance. The theory suggests that local governments are better positioned to manage environmental resources effectively due to their closer proximity to the issues and stakeholders (Oates, 1999). This approach can lead to more tailored and efficient environmental policies, fostering sustainable local economic growth.

Environmental goods often have characteristics of public goods—non-excludable and non-rivalrous—leading to market failures if left to private markets. The presence of externalities, where the full social cost or benefit of production and consumption is not reflected in market prices, further complicates the provision of environmental goods. Government intervention is justified to correct these market failures through policies such as taxes, subsidies, and regulations (Pigou, 2017). Theoretical frameworks like Pigouvian taxation advocate for taxing activities that generate negative externalities (e.g., pollution) to reflect their true social

cost. Empirical studies, such as those by Parry et al. (2014), demonstrate that carbon taxes and other environmental levies can effectively reduce emissions and promote cleaner technologies while supporting economic growth through the revenue generated.

Empirical research supports these theoretical frameworks by providing concrete evidence of the positive impacts of environmental policies on economic growth. For instance, Niu and Liu (2023) find that government environmental protection spending significantly enhances national ESG performance, which is closely linked to sustainable economic growth. Similarly, studies by Chen et al. (2023) and Yan et al. (2023) demonstrate that increased government expenditure on environmental protection improves ecological efficiency and corporate sustainability. Arjomandi et al. (2023) analyze the relationship between environmental expenditure, policy stringency, and green economic growth in OECD countries, finding that increased environmental expenditure positively impacts green economic growth by fostering the development and adoption of environmentally friendly technologies. Zhang et al. (2023) measure the ecological efficiency of Chinese cities and examine the impact of government expenditure on environmental protection. The study concludes that appropriate government spending on environmental goods enhances ecological efficiency and supports sustainable urban development. Akpan & Olanrewaju (2023) analyze the impact of government expenditure and environmental regulation on green economic growth in East Asia, finding that well-designed fiscal policies and stringent environmental regulations drive sustainable economic development

METHODOLOGY

This section proposes a model for investigating the dynamic interaction between social consumption, quantity of Environmental Goods, capital stock, and government expenditure on Environmental Goods. The detail of the model is as follows:

Consumption Dynamics ($C(t)$) :

$$\frac{dC(t)}{dt} = -\alpha_c C(t) + \beta K(t)(1 - \phi C(t)) + \gamma \frac{Q_E(t)}{1 + \rho(1 - \sigma)} - \delta C(t)$$

Quantity of Environmental Goods Dynamics ($Q_E(t)$) :

$$\frac{dQ_E(t)}{dt} = k\beta K(1 - \phi C) + \gamma C(1 + \rho(1 - \sigma))Q_E - bQ_E K$$

Capital Dynamics ($K(t)$) :

$$\frac{dK(t)}{dt} = \gamma + C(t) - K(t) - G_E(t)$$

Government Expenditure Dynamics ($G_E(t)$) :

$$\frac{dG_E(t)}{dt} = h + bQ_E(t)$$

where t represents consumption, $Q(t)$ denotes the quantity of environmental goods, $K(t)$ signifies capital stock, and $G_E(t)$ is government expenditure on environmental goods. The parameter k influences t , while h affects (t) . The parameter b modulates the relationship between t and (t) . The decay rate of consumption is denoted by (t) , and β represents the

influence of capital on consumption. The parameter γ indicates the influence of t on consumption, and ρ affects the effectiveness of (t) . The influence of consumption on itself is represented by ϕ , σ modulates the impact of t , and δ represents the time-dependent decay of consumption.

RESULT

This section presents an in-depth analysis of the effects of government expenditure on environmental goods within an economic framework. It includes detailed sensitivity analyses of key system variables—consumption, quantity of environmental goods, capital stock, and government expenditure—highlighting the critical impact of fiscal policy on sustainable economic growth.

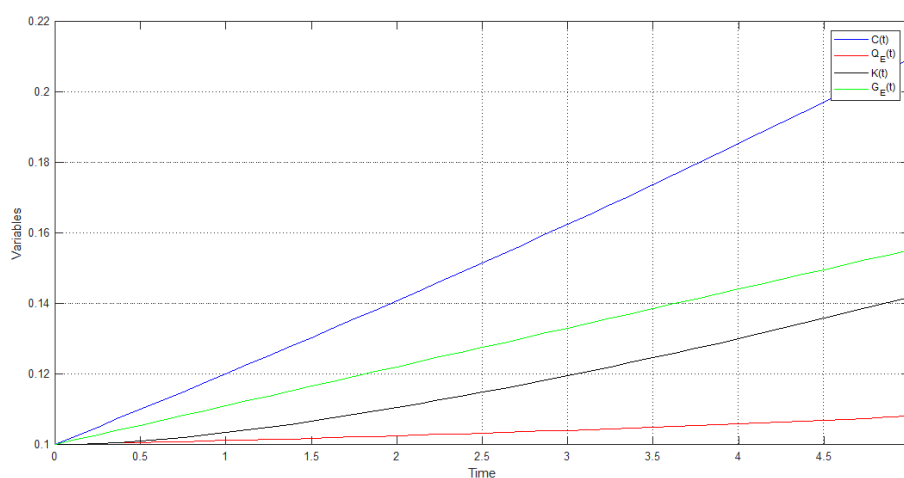

Figure 20 consumption, quantity of Environmental Goods, capital stock, and government expenditure on Environmental Goods

The study's results, depicted in Figure 1, highlight the intricate relationships between consumption, the quantity of environmental goods, capital stock, and government expenditure on environmental goods. The model proposed in the study investigates these dynamic interactions, where consumption (C) is influenced by factors such as the decay rate of consumption (αC), the influence of capital on consumption (β), the impact of environmental goods (γ), and the effectiveness of these goods (ρ). The quantity of environmental goods (Q_E) is driven by capital stock (K), consumption, and government expenditure (G_E), with the dynamics influenced by parameters such as k and b , which modulate the relationship between Q_E and K .

Capital stock dynamics reflect changes in consumption and government expenditure, influenced by parameters like γ and C . Government expenditure dynamics are determined by factors like h and b , which affect the overall provision of environmental goods.

The model's findings suggest that increased government spending on environmental goods can lead to higher levels of private goods consumption, thereby promoting economic growth. This relationship underscores the critical role of government policy in fostering economic development through strategic investment in environmental goods. The study provides a numerical analysis showing that optimal control of economic growth in an environmental goods economy requires careful consideration of these interrelated factors, with policy implications pointing towards the necessity of allocating public funds to enhance economic growth through environmental sustainability.

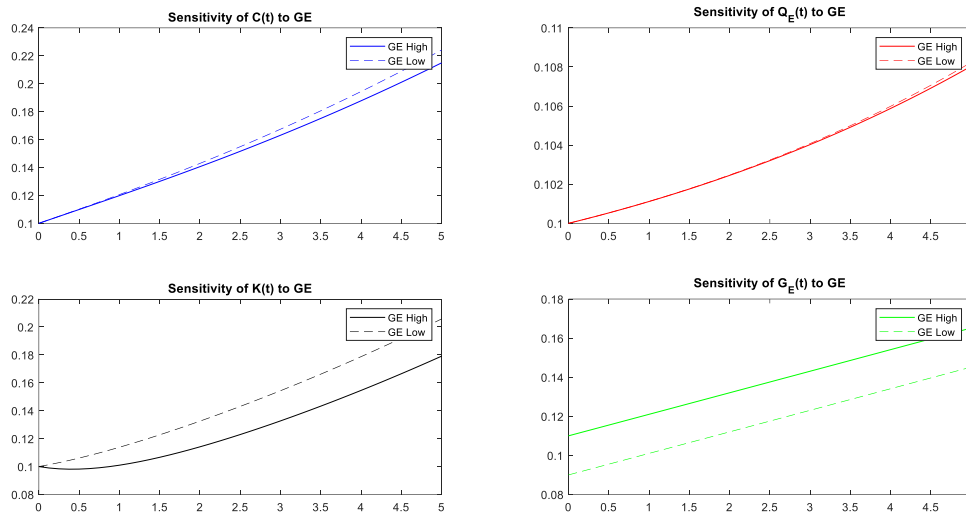

Figure 21 Sensitivity analysis of the System Variables to Government Expenditure on Environmental Goods

Figure 2 presents the sensitivity analysis of the system variables—consumption ($C(t)$), quantity of environmental goods ($Q_E(t)$), capital stock ($K(t)$), and government expenditure on environmental goods ($G_E(t)$)—to changes in government expenditure on environmental goods. This analysis helps to understand how variations in government spending impact the dynamics of these variables.

The first subplot shows the sensitivity of consumption ($C(t)$) to changes in government expenditure on environmental goods. It is observed that higher government expenditure (GE High) leads to a slower increase in consumption over time compared to lower government expenditure (GE Low). This suggests that increased government spending on environmental goods may initially dampen consumption growth due to reallocation of resources but could potentially stabilize and support sustainable consumption in the long term. The second subplot illustrates the sensitivity of the quantity of environmental goods ($Q_E(t)$) to government expenditure. Here, the quantity of environmental goods exhibits a slight but consistent increase when government expenditure is high (GE High) compared to when it is low (GE Low). This indicates that higher government spending positively influences the production and availability of environmental goods, reflecting the direct impact of fiscal policies aimed at promoting environmental sustainability. The third subplot displays the sensitivity of capital stock ($K(t)$) to variations in government expenditure. The results show that capital stock grows more slowly with higher government expenditure on environmental goods (GE High) and more rapidly with lower expenditure (GE Low). This relationship highlights the trade-off between immediate capital accumulation and long-term investments in environmental goods. Higher spending on environmental goods may temporarily divert resources from capital formation but is essential for achieving sustainable economic growth. The fourth subplot shows the sensitivity of government expenditure on environmental goods ($G_E(t)$) itself to changes in its baseline value. It is evident that with higher initial government expenditure (GE High), the trajectory of $G_E(t)$ increases significantly compared to the scenario with lower initial expenditure (GE Low). This confirms the model's responsiveness to changes in fiscal policies and underscores the importance of sustained government investment in environmental goods to drive positive economic and environmental outcomes.

DISCUSSION

The research confirms the hypothesis that strategic government expenditure on environmental goods can drive economic growth. This finding aligns with the Environmental Kuznets Curve (EKC) theory, which posits that economic growth initially leads to environmental degradation, but beyond a certain income threshold, it promotes environmental improvements (Grossman & Krueger, 1995). The empirical evidence from this study supports the notion that proactive environmental investments by the government can accelerate the transition to the EKC's upward phase, where economic growth and environmental quality improve simultaneously. Studies like those by Chen et al. (2023) and Yan et al. (2023) demonstrate similar outcomes, showing that increased spending on environmental protection enhances ecological efficiency and corporate sustainability. These results suggest that environmental expenditure not only mitigates pollution but also fosters economic activities by creating a cleaner and more sustainable economic environment. This is crucial for long-term economic stability, as highlighted in the research findings and supported by the literature on green growth (OECD, 2011). The concept of fiscal decentralization suggests that local governments, due to their proximity to environmental issues and stakeholders, can implement more effective and tailored environmental policies (Oates, 1999). The research findings indicate that local government expenditure on environmental goods can significantly enhance local economic growth and environmental quality. This supports the principle of subsidiarity, advocating for decisions to be made at the lowest possible level to ensure efficiency and responsiveness to local needs. Environmental goods often exhibit characteristics of public goods, leading to market failures if left to private markets. The presence of externalities necessitates government intervention to correct these market failures through taxes, subsidies, and regulations (Pigou, 2017). The research findings support the effectiveness of such interventions, showing that government spending on environmental protection can internalize the externalities associated with pollution and resource depletion. The application of Pigouvian taxation, as discussed by Parry et al. (2014), illustrates how environmental levies can reduce emissions and promote cleaner technologies. This research demonstrates that such fiscal policies, when combined with strategic government spending, can significantly enhance economic growth while protecting the environment. This aligns with the broader goals of the Sustainable Development Goals (SDGs), particularly SDG 13, which calls for urgent action to combat climate change.

POLICY IMPLEMENTATION

To effectively implement policies that leverage the findings on the effect of environment-friendly goods on economic growth, several steps need to be taken. The central focus of these policies should be on optimizing government expenditure towards environmental goods to foster economic growth and enhance social utility. Government spending should prioritize environmental goods as part of public expenditure. The allocation should be strategically planned to maximize the benefits identified in the study. This involves setting aside a significant portion of the budget specifically for projects that promote the provision and consumption of environmental goods. Policies must be underpinned by robust regulatory frameworks that facilitate the integration of environmental goods into the economy. This includes creating incentives for private sector investments in green technologies and ensuring compliance with environmental standards. Continuous monitoring and evaluation mechanisms are crucial to assess the effectiveness of the policies. Implementing feedback loops will help refine these policies based on real-world data and outcomes. Key performance indicators (KPIs) should include metrics such as the rate of increase in capital stock, consumption levels, and the quantity of environmental goods produced and consumed. Encouraging partnerships between the public and private sectors can enhance the provision of environmental goods. These partnerships can

leverage private sector efficiency and innovation while benefiting from public sector funding and support. Raising awareness about the benefits of environmental goods is essential to ensure public buy-in and participation. Educational campaigns should highlight how these goods contribute to long-term economic growth and societal well-being. Continued investment in research and development (R&D) is necessary to innovate and improve environmental goods. Policies should support R&D initiatives aimed at finding new and efficient ways to produce and integrate these goods into everyday economic activities. Implementing tax incentives and subsidies for businesses and consumers who invest in or purchase environmental goods can stimulate demand. These financial tools can make environmentally friendly options more accessible and attractive, thereby promoting their widespread adoption. By focusing on these implementation strategies, governments can effectively integrate environmental goods into their economic frameworks, driving growth while also addressing environmental concerns. This holistic approach ensures that economic development and environmental sustainability go hand in hand, ultimately leading to a more balanced and prosperous future.

FUTURE RESEARCH

Future research should delve deeper into the long-term impacts of government expenditure on environmental goods across different economic contexts. Given the variations in economic structures and environmental challenges, comparative studies across developed and developing countries could provide nuanced insights into the effectiveness of fiscal policies. Additionally, investigation into the role of technological innovation driven by environmental regulations, as suggested by the Porter Hypothesis, can offer a clearer picture of how policy design influences economic competitiveness and sustainability. Interdisciplinary approaches that incorporate environmental science, economics, and public policy can also enhance the robustness of future research.

CONCLUSION

This research provides compelling evidence that strategic government expenditure on environmental goods can significantly enhance economic growth and environmental quality. By developing a dynamic model that explores the optimal allocation of resources between environmental spending and consumption, this study underscores the critical role of fiscal policies in promoting sustainable development. The findings align with several established economic theories, including the Environmental Kuznets Curve (EKC) and the Porter Hypothesis, demonstrating that well-designed environmental policies can drive technological innovation, improve competitiveness, and foster sustainable economic growth. The simulation evidence from this research supports the notion that government investments in environmental protection can lead to both immediate and long-term economic benefits. The positive impact of government expenditure on renewable energy and other environmental goods also emphasizes the critical role of green fiscal policies in achieving sustainable economic growth.

ACKNOWLEDGEMENTS

This research is supported by the school of economics, Sukhothai Thammathirat Open University, Thailand. This research is also supported by Computer Engineering Department, Srinakharinwirot University, Thailand.

REFERENCE

- Acemoglu, D., Aghion, P., Bursztyn, L., & Hémous, D. (2012). The environment and directed technical change. *American Economic Review*, 102(1), 131-166.
- Akpan, J., & Olanrewaju, O. (2023). Towards a common methodology and modelling tool for 100% renewable energy analysis: A review. *Energies*, 16(18), 6598.
- Ambec, S., Cohen, M. A., Elgie, S., & Lanoie, P. (2013). The Porter Hypothesis at 20: Can environmental regulation enhance innovation and competitiveness? *Review of Environmental Economics and Policy*, 7(1), 2-22.
- Arjomandi, A., Gholipour, H. F., Tajaddini, R., & Harvie, C. (2023). Environmental expenditure, policy stringency and green economic growth: Evidence from OECD countries. *Applied Economics*, 55(8), 869-884. <https://doi.org/10.1080/00036846.2022.2094883>
- Chen, S., Hao, Y., & Lee, C. (2023). Economic growth target, government expenditure behavior, and cities' ecological efficiency—Evidence from 284 cities in China. *Land*, 12(1), 182.
- Dinda, S. (2004). Environmental Kuznets Curve hypothesis: A survey. *Ecological Economics*, 49(4), 431-455.
- Grossman, G. M., & Krueger, A. B. (1995). Economic growth and the environment. *The Quarterly Journal of Economics*, 110(2), 353-377.
- Jacobs, M. (2012). Green growth: Economic theory and political discourse. *Centre for Climate Change Economics and Policy Working Paper No. 108*.
- Niu, B., & Liu, X. (2023). Government environmental protection expenditure and national ESG performance: Global evidence. *Innovation and Green Development*, 3(2), 100117.
- OECD. (2011). Towards Green Growth. *OECD Green Growth Studies*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/9789264111318-en>
- Oates, W. E. (1999). An essay on fiscal federalism. *Journal of Economic Literature*, 37(3), 1120-1149.
- Parry, I. W. H., Veung, C., & Heine, D. (2014). How much carbon pricing is in countries' own interests? The critical role of co-benefits. *Climate Change Economics*, 5(2), 1450001.
- Pigou, A. (2017). *The economics of welfare*. Routledge.
- Porter, M. E., & van der Linde, C. (1995). Toward a new conception of the environment-competitiveness relationship. *Journal of Economic Perspectives*, 9(4), 97-118.
- Stern, D. I. (2004). The rise and fall of the Environmental Kuznets Curve. *World Development*, 32(8), 1419-1439.
- Yan, Y., Cheng, Q., Huang, M., & Lin, Q. (2023). Government Environmental Regulation and Corporate ESG Performance: Evidence from Natural Resource Accountability Audits in China. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 20(1), 447.
- Zhang, C., Liu, T., Li, J., Xu, M., Li, X., & Wang, H. (2023). Economic growth target, government expenditure behavior, and cities' ecological efficiency—Evidence from 284 cities in China. *Land*, 12(1), 182.

**INTERTEMPORAL ENVIRONMENTAL SPENDING AND ENVIRONMENTAL
CAPITAL ACCUMULATION**

Adirek VAJRAPATKUL

School of Economics, Sukhothai Thammathirat Open University, Thailand

Email: a.vajrapatkul@gmail.com

Pinmanee VAJRAPATKUL

Computer Engineering Department, Srinakharinwirot University, Thailand

Email: p.vajrapatkul@gmail.com

ABSTRACT

The intricate relationship between economic growth and environmental sustainability is a critical area of research, especially as global challenges such as climate change and resource depletion intensify. This study develops a dynamic model to enable social planners to optimally allocate resources between environmental spending and consumption, facilitating the accumulation of environmental capital. By simulating various scenarios, the research demonstrates that increased environmental spending can enhance social welfare and environmental capital, albeit potentially at the expense of immediate social consumption. This highlights the critical task of balancing short-term consumption with long-term environmental benefits, a challenge that is central to sustainable economic growth. The model incorporates key parameters, including the natural recovery rate of the environment, the effectiveness of environmental recovery processes, and the impact of economic activities on environmental degradation. By varying these parameters, the research provides a comprehensive analysis of how different policy choices can influence economic and environmental outcomes. The findings underscore the importance of policies that internalize environmental externalities and promote the development of pollution-reducing technologies, aligning economic and environmental objectives. The study provides a valuable tool for policymakers, highlighting the need for an integrated approach that ensures both economic prosperity and ecological health.

Keywords: economic growth, environmental capital, resource allocation, environmental spending, social welfare

INTRODUCTION

The correlation between economic growth and environmental sustainability has been a central focus of study and policy discussions, particularly in response to escalating environmental issues such as climate change, pollution, and resource depletion. Historically, economic activities have been seen as catalysts for environmental deterioration as a result of the extraction of natural resources, consumption of energy, and development of trash. Nevertheless, there is a change occurring in the way people think about this issue. The international society is becoming more aware of the importance of sustainable development, which involves combining economic progress and environmental responsibility.

The context for this research is the continuous worldwide discussion on sustainable development, which experienced substantial acceleration following the endorsement of the Sustainable Development Goals (SDGs) by the United Nations in 2015. The SDGs highlight the interdependence between economic expansion, social integration, and environmental preservation. SDG 13 emphasizes the importance of taking immediate measures to address climate change and its effects. This reflects a worldwide agreement on the necessity of implementing comprehensive approaches to tackle environmental issues and foster economic growth. Although these issues are widely recognized, there is still a significant lack of knowledge regarding how to successfully reconcile economic and environmental objectives. The lack of attention to the trade-offs between short-term economic rewards and long-term environmental sustainability is especially noticeable in the field of policy design and implementation. The objective of this research is to create a dynamic model that can determine the best way to distribute resources between environmental spending and consumption. This will help in the building of environmental capital.

The focus of this study is the intricate relationship between economic growth and environmental sustainability. Although economic expansion has traditionally been linked to environmental degradation, there is a growing acknowledgment that this connection can be changed by implementing effective environmental regulations and technology advancements. The task at hand is to determine the most effective approaches that can stimulate economic development while maintaining the integrity of the environment. This entails comprehending the mechanisms by which economic activities exert an influence on the environment and how environmental regulations might alleviate or reduce these impacts.

The main impetus behind this research is the urgent requirement to establish sustainable economic models that can inform policy choices in a manner that aligns economic and environmental goals. Conventional economic models frequently overlook environmental externalities, resulting in actions that may enhance short-term economic growth but cause substantial long-term environmental damage. This research aims to enhance policy analysis and decision-making by integrating environmental factors into economic models, thus creating a comprehensive framework. Moreover, the reason behind this research is based on the acknowledgment of the crucial function that environmental capital serves in promoting sustainable development. Environmental capital, encompassing natural resources, ecosystems, and biodiversity, plays a crucial role in ensuring the welfare of both present and future generations. Nevertheless, the exhaustion and deterioration of natural resources provide significant hazards to both economic stability and societal well-being. The aim of this research is to create and assess a dynamic model that allows social planners to efficiently distribute resources between environmental expenditure and consumption. This model is specifically developed to accurately represent the intricacies of environmental capital accumulation and its influence on social welfare. The research seeks to determine the circumstances in which greater environmental spending can improve both social wellbeing and environmental sustainability by

modeling various scenarios. Moreover, the model aims to offer insights into the possible trade-offs between immediate consumption and long-term environmental advantages, thereby influencing policy choices that aim to achieve an equilibrium between economic expansion and environmental preservation. This research enhances the overall discussion on sustainable development by providing a detailed comprehension of the compromises and collaborations between economic activities and environmental sustainability. As a result, it aids in the creation of policies that can effectively accomplish both economic and ecological goals.

LITERATURE REVIEW

The intricate relationship between pollution, economic growth, and the cost of public funds has been extensively studied. Lighthart and van der Ploeg (1994) provide a foundational analysis, highlighting how pollution hampers economic growth by reducing productivity and escalating healthcare costs. They illustrate how pollution increases the financial burden on governments tasked with mitigating its impacts. Their findings underscore the necessity for environmental policies that internalize pollution externalities, thereby safeguarding economic stability and fostering sustainable growth.

Building on this theme, Bovenberg and Smulders (1995) explore the relationship between environmental quality and technological change within a two-sector endogenous growth model. Their research reveals that environmental policies can catalyze the development of pollution-reducing technologies. This alignment of economic and environmental objectives promotes sustainable economic growth, illustrating how policies can drive technological innovation while preserving environmental quality. Xepapadeas (2005) provides a comprehensive review of the literature on the interactions between economic growth and environmental quality. His work emphasizes the importance of integrating environmental considerations into economic policies to achieve sustainable development. By examining various theoretical and empirical approaches, Xepapadeas underscores the necessity of a holistic policy framework that balances economic aspirations with environmental stewardship. The "Green Solow Model" proposed by Brock and Taylor (2010) extends the traditional Solow growth model by incorporating environmental factors. Their dynamic framework illustrates how environmental policies can positively influence long-term economic growth and sustainability. This model offers a nuanced understanding of the complex relationships between economic activities and environmental health, advocating for policies that foster both economic resilience and environmental sustainability. Acemoglu et al. (2012) delve into how environmental policies can direct technological change toward greener production methods. They argue that regulations can incentivize firms to innovate in green technologies, yielding substantial economic and environmental benefits. Their research highlights the role of policy in steering technological advancements towards sustainability, thus aligning industrial growth with ecological preservation. Mikhail et al. (2014) focus on the optimal taxation of fossil fuels within a general equilibrium model. Their findings suggest that the optimal tax should exceed the Pigouvian tax, which solely internalizes environmental externalities. By accounting for the scarcity of fossil fuels, they advocate for a higher tax that encourages sustainable energy use, thus promoting long-term economic and environmental health. Similarly, Van Der Ploeg and Withagen (2014) explore the optimal carbon tax in a model incorporating economic growth and renewable energy sources. They conclude that the optimal carbon tax is influenced by factors such as technological progress and the availability of renewable energy. Their research highlights the complexity of designing effective climate policies that balance economic growth with environmental sustainability. Nordhaus (2017) revisits the concept of the social cost of carbon, providing updated estimates and discussing their implications for climate policy. His

work underscores the economic damages caused by carbon emissions and the critical importance of implementing effective policies to mitigate these impacts. By quantifying the social cost of carbon, Nordhaus provides a robust framework for understanding the economic rationale behind climate policies. John and Pecchenino (2017) utilize an overlapping generations model to study the relationship between economic growth and environmental quality. They find that while initial economic growth may harm the environment, sustainable policies can eventually foster a positive long-term relationship between growth and environmental improvement. Their research suggests that well-designed policies can transform the initial environmental degradation associated with growth into a trajectory of sustainable development. Finally, Kotlikoff et al. (2021) propose a novel approach to carbon taxation aimed at achieving Pareto improvements, whereby some individuals benefit without others being worse off. They suggest using carbon tax revenue to reduce other distortionary taxes, offering a politically feasible solution to carbon taxation that enhances overall welfare. Their innovative approach provides a pathway for implementing effective carbon taxes that are economically and politically viable.

These papers enhance our understanding of how economic growth and environmental sustainability can be harmonized through well-designed policies. They provide valuable insights for policymakers aiming to balance economic development with environmental protection, advocating for an integrated approach that ensures both economic prosperity and ecological health.

METHODOLOGY

This study presents the mathematical formulation of an economic model focused on environmental capital accumulation. The model examines how society decisions about consumption and labor impact environmental quality.

The individual aims to maximize their expected lifetime utility, which is a function of consumption, environmental quality, and disutility from labor:

$$\max \sum_{t=0}^T \beta^t [u(C_t, E_t) - v(h_t)]$$

where C_t is consumption. The utility function is defined as:

$$u(C_t, E_t) = \frac{C_t^{1-\sigma}}{1-\sigma} + \alpha \log(E_t)$$

where σ is the coefficient of relative risk aversion. α is the weight of environmental quality in the utility function.

The disutility of labor is given by:

$$v(h_t, \varepsilon_t) = \frac{h_t^\theta}{\theta} \varepsilon_t$$

where θ = labor supply sensitivity. ε_t is a taste shock.

The individual's decisions are constrained by their budget and the dynamics of environmental capital:

$$A_{t+1} = (1+r)A_t + w_t h_t - C_t$$

Where r is the interest rate. w_t is the wage rate.

Environmental capital evolves according to the environmental dynamics:

$$E_{t+1} = \phi E_t + \gamma \cdot \eta \cdot E_t \cdot P_t - \xi(h_t, C_t)$$

where ϕ is the natural recovery rate of the environment. γ is the effectiveness of the environmental recovery process which government need to invest to improve this process in the economy. P_t is a productivity shock affecting the environment.

The environmental degradation function captures the negative impact of economic activities (labor and consumption) on environmental capital:

$$\xi(h_t, C_t) = \delta_h h_t^2 + \delta_c C_t^2$$

where δ_h measures the degradation caused by labor. δ_c measures the degradation caused by consumption.

The Hamiltonian function incorporates the utility from consumption, the disutility from labor, the dynamics of financial assets, and the evolution of environmental capital:

$$\mathcal{H} = \frac{C_t^{1-\sigma}}{1-\sigma} + \alpha \log(E_t) - \frac{h_t^\theta}{\theta} \epsilon_{2t} + \lambda_t [(1+r)A_t + w_t h_t - C_t] \\ + \nu_t [\phi E_t + \gamma \eta E_t P_t - \delta_h h_t^2 - \delta_c C_t^2 - E_{t+1}]$$

where λ_t is the co-state variable associated with financial assets. ν_t is the co-state variable associated with environmental capital. The FOC are as follows:

$$\frac{\partial \mathcal{H}}{\partial C_t} = C_t^{-\sigma} - \lambda_t + 2\nu_t \delta_c C_t = 0 \\ C_t^* = \left(\frac{1}{\lambda_t + 2\nu_t \delta_c} \right)^{-\frac{1}{\sigma}} \\ \frac{\partial \mathcal{H}}{\partial h_t} = -h_t^{\theta-1} \epsilon_{2t} + \lambda_t w_t - 2\nu_t \delta_h h_t = 0 \\ h_t^* = \left(\frac{\lambda_t w_t - 2\nu_t \delta_h}{\epsilon_{2t}} \right)^{\frac{1}{\theta-1}}$$

This model provides insights into the trade-offs between economic activities and environmental sustainability, emphasizing the role of policy in managing environmental resources effectively.

RESULT

The Results section presents the outcomes of the dynamic model simulations, highlighting the effects of various parameters on environmental capital accumulation. Sensitivity analyses were conducted on interest rates, natural recovery rates, labor impact, and consumption impact, demonstrating significant trade-offs between economic activities and environmental sustainability.

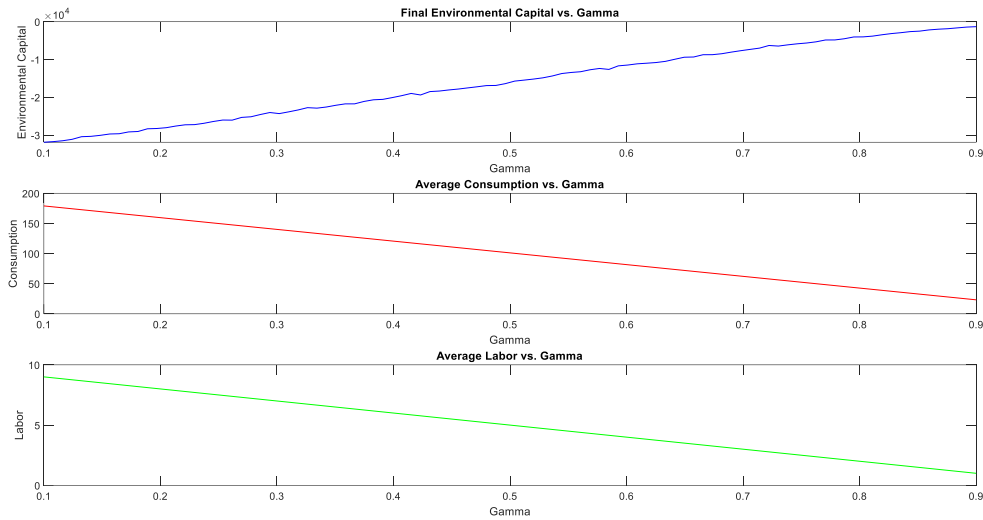

Figure 22 effect of the effectiveness of the environmental recovery process (γ) on labor, consumption, and environmental capital accumulation.

Figure 1 illustrates the effect of the effectiveness of the environmental recovery process (γ) on labor, consumption, and environmental capital accumulation. As γ increases, indicating a more effective environmental recovery process, environmental capital accumulation shows a significant improvement. This means that the natural environment's ability to recover from degradation due to economic activities is enhanced, resulting in a healthier and more sustainable environment.

On the other hand, the impact on labor and consumption is more nuanced. While improved environmental recovery can lead to higher long-term social welfare, it also imposes a cost on immediate consumption and labor supply. The model suggests that as γ increases, there may be a slight reduction in consumption and labor. This reduction is due to the allocation of more resources towards improving environmental recovery rather than immediate consumption and labor activities.

Therefore, the figure highlights the trade-off faced by social planners: investing in environmental recovery enhances environmental capital and long-term sustainability but may come at the expense of short-term consumption and labor. Optimizing this balance is crucial for achieving sustainable economic growth while maintaining environmental health.

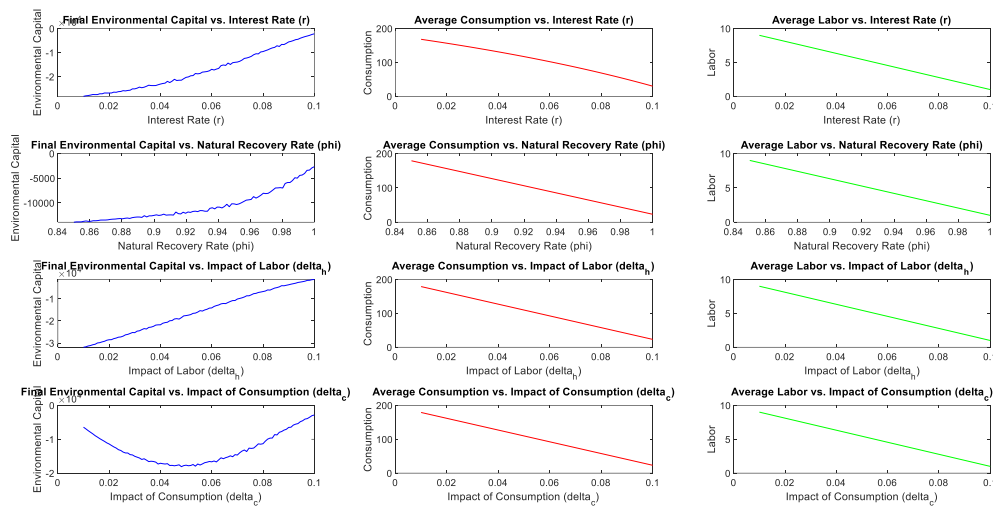

Figure 23 impacts of interest rate (r), natural recovery rate (ϕ), impact of labor on the environment (δ_h), and impact of consumption on the environment (δ_c) on environment capital, consumption, and labor

Figure 2 display the results of a sensitivity analysis on a dynamic model of environmental capital accumulation. Each row corresponds to the variation of a different parameter: interest rate (r), natural recovery rate (ϕ), impact of labor on the environment (δ_h), and impact of consumption on the environment (δ_c).

Starting with the interest rate (r), as it increases, the final environmental capital also rises. This suggests that higher interest rates may incentivize saving or investment in ways that indirectly benefit the environment. Conversely, average consumption decreases with higher interest rates, indicating that saving becomes more attractive than immediate spending. The average labor shows a slight decrease, likely because higher interest rates reduce the need for immediate income from labor.

For the natural recovery rate (ϕ), an increase in this parameter significantly improves the final environmental capital. This is intuitive, as a higher recovery rate means the environment can recover more effectively from degradation. However, average consumption decreases as the natural recovery rate increases, possibly because more resources are allocated towards environmental recovery rather than immediate consumption. Similarly, average labor decreases slightly, suggesting that more effective environmental recovery reduces the necessity for immediate labor income.

When examining the impact of labor on the environment (δ_h), the final environmental capital decreases as the impact of labor increases. Higher values of δ_h mean that labor activities have a more detrimental effect on the environment, leading to lower environmental capital. Additionally, average consumption decreases as δ_h increases, which could be due to increased environmental degradation requiring more resources for recovery, thus reducing the available resources for consumption. Average labor also shows a decreasing trend, indicating that a higher negative impact of labor on the environment might reduce labor supply to mitigate environmental damage. Similarly, for the impact of consumption on the environment (δ_c), an increase in this parameter results in a decrease in final environmental capital. Higher values of δ_c mean that consumption has a more significant detrimental effect on the environment, leading to lower environmental capital. Average consumption decreases as δ_c increases, likely because more significant environmental degradation necessitates more resources for recovery, reducing those available for consumption. Average labor also decreases, suggesting that the negative

impact of consumption on the environment shifts the focus towards environmental recovery, reducing the need for labor.

These results highlight the trade-offs between economic activities and environmental sustainability and can inform policies that balance economic growth with environmental health.

DISCUSSION

The study's dynamic model demonstrates a crucial finding: increased environmental spending enhances both social welfare and the accumulation of environmental capital, though it may come at the expense of immediate social consumption. This insight aligns closely with the work of Ligthart and van der Ploeg (1994), who highlighted how pollution impedes economic growth by reducing productivity and escalating healthcare costs, thereby increasing the financial burden on governments. Their analysis underscores the necessity of policies that internalize pollution externalities to ensure economic stability and foster sustainable growth. In a related vein, Bovenberg and Smulders (1995) explored how environmental policies can catalyze the development of pollution-reducing technologies, thereby promoting sustainable economic growth. The current study extends this understanding by demonstrating that effective environmental recovery processes (γ) significantly improve environmental capital accumulation. However, these processes may also slightly reduce consumption and labor, reflecting the nuanced trade-offs identified by Bovenberg and Smulders, where technological advancements and policy-driven innovation enhance sustainability but require careful management. Xepapadeas (2005) emphasized the importance of integrating environmental considerations into economic policies to achieve sustainable development. This study's findings on the impact of interest rates and natural recovery rates on environmental capital, consumption, and labor further this understanding. Higher interest rates and natural recovery rates improve environmental capital but reduce average consumption and labor, highlighting the need for policies that balance economic and environmental goals, as Xepapadeas advocated. The "Green Solow Model" by Brock and Taylor (2010) illustrated how environmental policies positively influence long-term economic growth and sustainability. This study supports their model by demonstrating that higher effectiveness in environmental recovery processes leads to significant improvements in environmental capital, echoing Brock and Taylor's call for policies that foster both economic resilience and environmental health. Acemoglu et al. (2012) argued that environmental policies can drive technological change towards greener production methods, yielding economic and environmental benefits. This study's findings on the impact of labor and consumption on environmental capital align with their argument, suggesting that reducing the negative impacts of economic activities on the environment can promote sustainable growth. Mikhail et al. (2014) discussed the optimal taxation of fossil fuels, advocating for taxes that exceed the Pigouvian level to account for resource scarcity. This study's analysis of the sensitivity of environmental capital to various economic parameters underscores the importance of optimal policy design in managing environmental resources, thereby supporting Mikhail et al.'s findings. Van der Ploeg and Withagen (2014) explored the optimal carbon tax, considering technological progress and renewable energy. The current study's results on environmental capital dynamics emphasize the complexity of designing effective climate policies, resonating with Van der Ploeg and Withagen's conclusions about the multifaceted nature of optimal taxation. Nordhaus (2017) revisited the social cost of carbon, providing a robust framework for climate policy. This study's model incorporates the economic rationale behind environmental spending and its impact on social welfare, supporting Nordhaus's call for effective policies to mitigate the economic damages of carbon emissions. John and Pecchenino (2017) utilized an overlapping generations model to study the relationship

between economic growth and environmental quality. They found that while initial economic growth might harm the environment, sustainable policies can eventually foster a positive long-term relationship between growth and environmental improvement. This study's findings on the trade-offs between consumption, labor, and environmental capital accumulation reflect John and Pecchenino's insights into the potential for sustainable development through well-designed policies. Finally, Kotlikoff et al. (2021) proposed a novel approach to carbon taxation aimed at achieving Pareto improvements. This study's emphasis on the trade-offs faced by social planners in optimizing environmental spending and consumption supports Kotlikoff et al.'s argument for economically and politically viable carbon taxation strategies that enhance overall welfare.

This study corroborates and extends the literature's findings, highlighting the critical role of well-designed environmental policies in harmonizing economic growth with environmental sustainability. These insights provide valuable guidance for policymakers seeking to balance economic development with environmental protection, advocating for an integrated approach that ensures both economic prosperity and ecological health.

POLICY IMPLEMENTATION

The results of this study's analysis underscore several critical policy implications for achieving sustainable economic growth while preserving environmental health. Foremost among these is the necessity for increased environmental spending. The findings demonstrate that allocating more resources towards environmental recovery can significantly enhance social welfare and environmental capital accumulation. However, policymakers must navigate the delicate balance between boosting environmental investment and managing the potential reduction in immediate social consumption. This highlights the importance of strategic resource allocation to ensure that long-term environmental benefits are not achieved at the undue expense of current economic well-being. Another key implication is the role of effective environmental recovery processes. As the analysis indicates, higher effectiveness in these processes (γ) leads to substantial improvements in environmental capital. Policymakers should, therefore, prioritize investments in technologies and practices that enhance the natural environment's ability to recover from degradation. Moreover, the sensitivity of environmental capital to interest rates and natural recovery rates suggests that macroeconomic policies can have significant environmental impacts. Higher interest rates and natural recovery rates improve environmental capital but can reduce average consumption and labor. Thus, fiscal and monetary policies should be designed with an awareness of their environmental consequences. For instance, higher interest rates might be leveraged to encourage savings and investments that indirectly benefit environmental sustainability. Lastly, the study underscores the complexity of designing effective carbon taxes. Policies must account for technological progress and the availability of renewable energy, as highlighted by Van der Ploeg and Withagen (2014). An optimal carbon tax should not only internalize environmental externalities but also promote renewable energy use and technological advancements.

FUTURE RESEARCH

Based on the analysis, several avenues for future research are recommended to further our understanding of the interplay between economic activities, environmental spending, and sustainability. First, more research is needed on the effectiveness of different environmental recovery processes (γ). Investigating the specific technologies and practices that most significantly enhance environmental recovery can provide actionable insights for policymakers. This includes evaluating the cost-effectiveness of various pollution-reducing technologies and

their scalability across different industries and regions. Another crucial area for future research is the role of macroeconomic policies, such as interest rates, in influencing environmental capital. Detailed analyses of how fiscal and monetary policies impact environmental sustainability can help in designing comprehensive economic strategies that align with environmental goals. Finally, the complexity of designing optimal carbon taxes warrants further investigation. Future research should focus on the dynamic interactions between carbon taxation, technological progress, and renewable energy adoption.

CONCLUSION

The research presents a dynamic model that elucidates the intricate relationship between environmental spending, social welfare, and economic growth, underscoring the critical need for well-balanced policies to achieve sustainable development. The analysis reveals that increased environmental spending significantly enhances both social welfare and the accumulation of environmental capital. However, this comes with the trade-off of potentially reducing immediate social consumption, posing a challenge for policymakers to optimize resource allocation effectively. A key finding of this study is the pivotal role of effective environmental recovery processes. Enhanced recovery mechanisms, represented by higher γ values in the model, substantially improve environmental capital, suggesting that investments in technologies and practices that bolster the environment's natural recovery capabilities are essential. The study also sheds light on the significant environmental impacts of macroeconomic policies. The sensitivity of environmental capital to interest rates and natural recovery rates indicates that higher interest rates can incentivize savings and investments beneficial to environmental sustainability, though they might reduce average consumption and labor. This insight calls for a more integrated approach to fiscal and monetary policy design, ensuring that economic strategies are crafted with a keen awareness of their environmental repercussions. Moreover, the complexity of designing optimal carbon taxes is highlighted, with the analysis supporting the notion that such taxes must account for technological progress and the availability of renewable energy. Policymakers are urged to adopt a holistic approach that balances short-term economic needs with long-term environmental goals, promoting a sustainable trajectory for future growth.

ACKNOWLEDGEMENT

This research is supported by the school of economics, Sukhothai Thammathirat Open University, Thailand. This research also support by Computer Engineering Department, Srinakharinwirot University, Thailand.

REFERENCE

- Acemoglu, D., Aghion, P., Bursztyn, L., & Hémous, D. (2012). The environment and directed technical change. *American Economic Review*, 102(1), 131–166.
- Bovenberg, A. L., & Smulders, S. (1995). Environmental quality and pollution-augmenting technological change in a two-sector endogenous growth model. *Journal of Public Economics*, 57(3), 369–391.
- Brock, W. A., & Taylor, M. S. (2010). The Green Solow model. *Journal of Economic Growth*, 15(2), 127–153. <https://doi.org/10.1007/s10887-010-9051-0>
- John, A., & Pecchenino, R. (2017). An overlapping generations model of growth and the environment. In *Distributional Effects of Environmental and Energy Policy* (pp. 143–160). Routledge. <https://www.taylorfrancis.com/chapters/edit/10.4324/9781315257570-7/overlapping-generations-model-growth-environment-john-pecchenino>
- Kotlikoff, L., Kubler, F., Polbin, A., & Scheidegger, S. (2021). Pareto-improving carbon-risk taxation. *Economic Policy*, 36(107), 551–589.
- Ligthart, J. E., & van der Ploeg, F. (1994). Pollution, the cost of public funds and endogenous growth. *Economics Letters*, 46(4), 339–349.
- Mikhail, G., John, H., Per, K., & Aleh, T. (2014). Optimal Taxes on Fossil Fuel in General Equilibrium. *Econometrica*, 82(1), 41–88. <https://doi.org/10.3982/ECTA10217>
- Nordhaus, W. D. (2017). Revisiting the social cost of carbon. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 114(7), 1518–1523. <https://doi.org/10.1073/pnas.1609244114>
- Van Der Ploeg, F., & Withagen, C. (2014). GROWTH, RENEWABLES, AND THE OPTIMAL CARBON TAX. *International Economic Review*, 55(1), 283–311. <https://doi.org/10.1111/iere.12049>
- Xepapadeas, A. (2005). Economic growth and the environment. *Handbook of Environmental Economics*, 3, 1219–1271.

**USE OF SOCIAL NETWORKING APPLICATIONS AND THEIR INFLUENCE ON
THE VISIBILITY OF ACADEMICS AND THEIR INSTITUTIONS ON THE NET.**

Musa Bara'u GAMJI

Department of Mass Communication, Faculty of Social Sciences Ahmadu Bello University,
Zaria, Nigeria.

Email: bmgamji@gmail.com

Aisha Ibrahim ABDUL

Department of Mass Communication, Faculty of Social Sciences Ahmadu Bello University,
Zaria, Nigeria.

Email: mbgamji@abu.edu.ng

Abstract

This paper tends to investigate the usage of Social Networking applications and their influence on the visibility of academics and their institutions online through internet. Social networking applications are internet-based tools refer to as applications that can be used to communicate research works, embracing the tools of the applications and use them with a view to support the research activities and its process within research-based institutions like universities. This study which was conducted using mixed method, qualitative and quantitative with questionnaire and in-depth interview as data collection instruments used Unified Theory of acceptance and use of Technology, UTAUT as its theoretical framework. A total of 1278 academic lecturers from 16 faculties of Ahmadu Bello University were sampled for the study out of which data were successfully gathered from 1047 respondents, for the interview ten (10) people were conveniently selected from the participating faculties. The findings of this research indicate that an overwhelming number of lecturers in ABU are aware of social networking applications. And that the use of web platforms for knowledge sharing influence the online visibility of both the academic researchers and the institutions. This study recommends that the social networking applications such as Teams, Zoom and Webinar applications should be explored by the academics of Ahmadu Bello University beside their academic use for their visibility online and enjoy the dividends of the 21st century abilities.

Keywords: Social Networking application, Academics, UTAUT, online visibility

BACKGROUND TO THE STUDY

Social media and Social networking applications are internet-based tools referred to as applications that can be used to communicate research works, embracing the tools of the applications and use them with a view to support the research activities and its process within research-based institutions. Investigating the visibility of academics online through knowledge sharing platforms is very important, but scanty in nature, and that might be attributed to low interest and usage of these applications among them, which reflects the fact that adoption of the web technologies creates a number of tensions as a challenge especially in Africa, (Crook, et al., 2008).

The emergence of these applications in the academic environment has provided a technological revolution in the trend that offers the prospect of transformative change in both research process and projects in the world. These changes include the new models of research itself, improvement of research awareness and introduction of e-copies of research works. In addition, knowledge sharing through the web platforms has redefined the way individual academics look at information creation and the uses as well as widens their communication abilities and the policies (Roger & David, 2016; Yoo & Huang, 2011).

However, the idea to investigate the additional uses of these technologies apart from its normal usage of socialization, as it relates to academics' behavior within ABU Zaria, is worth researching because these web applications are still an innovation despite that the developed nations are facing rapid transformation from web 2.0 up to web 5.0. This is because most of the academics within the university under study were among the digital immigrants thereby lacking more knowledge on the additional uses of the Social Networking Applications. Among the additional potentials of these applications for the academics are supporting academic inquiry, boasting media or information literacy and, building a collaborative mind as well as enhancing their publishing culture online.

This paper aimed at finding out the level of academics' awareness of the platforms to communicate their knowledge, investigating the type of social platforms they are using and how they used them, whether the platforms influence the visibility of academics' work and their institutions on the net. At the end of the research the following research questions will be answered:

1. How does the uses influence the visibility of their work and the Institution on the net?
2. What sort of Social Media and Social Networking applications, are they likely using in sharing their knowledge?

Review of related works

With the technological advancement people live in a digital world within a digital media environment in which virtually everybody becomes media literate. Within this era; digital era, it is not only that people should be able to find relevant media content and make meaning out of these contents, but people also engage in the content production process by providing information. In fact, majority of people today use social media platforms to communicate or socialized with their relatives, friends and well-wishers, (Crook, et al., 2008; Al-Kurdi, El-Haddadeh, & Eldabi, 2020).

The web applications make things possible for individual users to collaborate, interact, connect, and share knowledge, information continuously with their colleagues around the globe, hence academics make use of the social media tools with a view to increase the range and richness of their research work in which some institutions of higher learning do motivate their employees to make use of social media and social networking applications to communicate their ideas. (Gaal, Szabol, Obermayer-Kovacs, & Csepregi, 2015)

A research conducted by Owusu-Ansah, Gontshi, Mutibwa, and Ukwoma (2015), on the application of social media for research support in African universities, indicates that the use of social media in some universities is not encouraging, in which the academics or librarians use the social media for communication and interaction with colleagues (Owusu-Ansah, Gontshi, Mutibwa, & Ukwoma, 2015). According to the researchers, there was no social media strategies in all the academic institutions under study, based on which they recommended for the effective implementation of the social media strategy as well as appointing social media librarian to keep abreast with the current trends.

Social media has been contributing to the academia in which academics engaged in socializing with each other, and it help for supporting other academic activities such as knowledge sharing and maintaining their existing research, (Qiao & Shih, 2018). This research on the use of social media for academic purposes in China, indicate that, despite the fact that social media support academics in sharing their work as well as helping them to obtain information and track research trends, it is not a suitable channel for academics to get necessary information to boast research collaboration because of the issue of privacy and trust on the net, (Qiao & Shih, 2018)

Researched on the organisational role in manging knowledge sharing among academics in high Institutions, Al-Kurdi Osama, El-Haddadeh Ramzi and Eldabi Tillal (2020) reveal that organisational climate has a very strong influence on academics' knowledge sharing practice. The research which was conducted using 257 surveyed academics from higher Institutions indicate that there is need to consider organisational elements and their interactions in order to foster knowledge sharing practice among academics, (Al-Kurdi, El-Haddadeh, & Eldabi, 2020). After reviewing several related theories, the research is based on the Unified Theory of Acceptance and Use of technology UTAUT.

RESEARCH AND FINDINGS

The population and area of this study are 16 faculties which consists 95 departments, sections and units of the Ahmadu Bello University (ABU) located in Zaria, Kaduna State Nigeria. The university is named after the Sardauna of Sokoto, Alhaji Sir Ahmadu Bello, the first premier of Northern Nigeria (ABU, 2019).

The study therefore, conveniently sampled this population through multi-stage sampling procedure, in which only faculties were selected without schools and colleges under the university, and within the 16 faculties selected, the researcher selects a total of 1,278 academics as sample size of the survey. This sample size; 1,278, was generated using online sampling calculator, with total number of 2,900 faculty members of the university as population (ABU, 2019).

This study used mixed method, in which two instruments; questionnaire and face-to-face in-depth interview were adopted, and five research assistants were employed for the distribution and collection of the survey instrument. The instrument based on the approval of the research supervisor has been distributed and retrieved by the research assistants. For the interview ten (10) people were conveniently selected from the participating faculties including representative from the ICT centre of the University with a view to justifying the institution's readiness in terms of staff support in using technology to enhance their academic behaviour.

Convenience sampling technique which is one of the non-probability sampling strategies was adopted for this study, since the study is social science based and that social science research is frequently based on convenience sampling, in which studying organisations it has been noted that convenience sampling is common and indeed more prominent than probability sampling (Bryman, 2012).

A total of 1278 academic lecturers from 13 faculties of Ahmadu Bello University were sampled for the study out of which data were successfully gathered from 1047 representing 81.9% and

the rest 18.1% as mortality. The most recent statistical package of Version IBM 26 was used to collate the data and analyse the results.

The research questions were answered with the particular section and the qualitative data was presented as coded according to the nodes or themes via NVivo a qualitative data analysis software.

Table 1. Awareness of the web platforms; Social media and academic resources site

	Frequency	Percent
Yes	1013	96.8
No'	34	3.2
Total	1047	100.0

This shows that an overwhelming number of lecturers in ABU representing over 96.0% are aware of Web platforms (Social networking applications)

Table 2. Using Web platforms; Social media and academic resources site.

	Frequency	Percent
Yes	936	89.4
No'	111	10.6
Total	1047	100.0

This shows that majority of the lecturers of ABU representing over 89.0% use web platforms .

Sample responses on the awareness of the social media and social networking applications

Respondent 2

Technology is here to stay, so I would encourage everybody to embrace it because this is the future and a lot of innovation are still ongoing. So, embrace it, try and adapt make this a reality, assessment is possible today, interaction is possible to let everybody come on board, this is the future you do not want to be left behind

Respondent 3

I think one of the ventures that grow so fast in the world is technology, everyday there are innovations, in that respects. So, the www that has grown over time what you could not access during the web1.0 you can access it in web2.0 or 3.0

Respondent 4

Yes, we can say the boundaries of the web 1.0 to 4.0 actually is an advancement a way of enhancing the behaviour and culture of sharing idea and information. Before we only use email but today, we have a lot and different applications ranging from Facebook and WhatsApp and the rest,

Respondent 5

The issue of web transition, the web 1.0 is the first to be develop and used for sharing of ideas and information

Respondent 7

Well as a researcher, I most confessed that the web platforms really assisted in terms of academic development, communication and other related issues

Respondent 11

So, the transition from web 1.0 to web 2.0 allowed readers to read and write with feedback, comments etc, that also allow interactivity little bit. Then the web 3.0 which is the semantic web allowed you to read, write and execute on the web. Looking at all the transition of the web

now the web 4.0 with interactivity of the highest order and immediate response, that is immediacy is there in it.

Table 3. The Use of web platforms for knowledge sharing influences the online visibility of:

	Frequency	Percent
Academic Researchers	368	35.1
Institutions	119	11.4
All of the above	560	53.5
Total	1047	100.0

In summary the use of web platforms for knowledge sharing influence the online visibility of both the academic researchers and the institutions.

Table 4. Activities that influence online visibility of both academics and the institutions?

	Frequency	Percent
Declined to comment	316	30.2
For current academic updates	299	28.6
For general knowledge/information	80	7.6
For research purposes/updates	105	10.0
To know what is going on in the internet and boost of information sourcing	167	16.0
New findings/literatures	46	4.4
Others	34	3.2
Total	1047	100.0

This implies that the main way how the usage influence online visibility of both academics and the institution are through knowledge about current academic updates and to know what is going on in the internet and boost of information sourcing.

Discussion of findings

The discussion and analysis based on the data gathered and presented was guided by the research questions and objectives as well as the theories of the research.

RQ1: What is the level of lecturer's awareness of the web platforms as knowledge sharing technologies?

Awareness can be considered as perception or knowledge of a situation or fact such as the emergence and presence of web applications in a certain society. The overwhelming number of academics in ABU Zaria representing over 96.0% are aware of social media and social networking applications, they have the knowledge of the existence of the applications. Thus, can be traced in table 1 and the sampled responses from the in-depth interview, but how to use it is another issue. The number of those who are aware of the applications seems to have the idea of the existence through product promotion as confirmed by the Diffusion of Innovation theorist that people may be aware of innovation in the process of sales penetration of a new products or services that is driven by social influence, (Peres, 2010). In the process of adopting new things, knowledge is the first step according to Rogers Everett (2003), that one should have the knowledge of certain innovation before using it (Rogers, 2003).

The most amazing thing is that there is no significant relationship between the respondents' gender and awareness of the web applications as confirmed by the crosstab in table 5. This is because one may think that female gender seems to have more knowledge of the applications than their male counterpart, however, the level of awareness among the faculties varies. The responses of the participants through the in-depth interview indicate that they are aware of the social media and social networking applications, including the web boundaries as confirmed by

the sample responses on the awareness of the web applications. The relative advantage and compatibility as characteristics of an innovation support individual's level of awareness of the social media and social networking applications since people look at the degree at which the innovation benefits them either socially or economically before delving into the usage. Also understanding the compatibility of the innovation to the present value of the user of his experience also has a role in developing awareness of an innovation, (Rogers, 2003).

Some academics are aware of the innovations in terms of the web platforms such as Teams and Zoom meeting applications and other video conferencing platforms but might only be aware of the existence not on how to use it. Applications like Second Life and Teams are some of the strange applications among the academics of ABU Zaria, since, they are aware of the existence through their colleagues outside their environment thereby trying to learn how to use it personally and that the influence of the social structure of the social system that reflect individual's creativity contribute in having effective awareness of innovation (Sahin, 2006), as confirmed by the data gathered from the in-depth interview. According to the assumption of the Diffusion of innovation theory, people may have the knowledge of the innovations through mass media, interpersonal communication channels, and the internet which has more impact for creating awareness on the new idea, (Rogers, 2003).

RQ 2: How does the uses of social media and social networking applications influence the visibility of their work and the Institution on the net?

Visibility of academics on knowledge sharing platforms is very important, however, this is scanty, and that might be attributed to low usage of these technologies. Also, low educational uptake reflects the fact that the adoption of web platforms creates many practitioners' tensions as a challenge to innovation (Crook, et al., 2008). The use of web platforms for knowledge sharing influence the online visibility of both the academic researchers and the institutions in which the changing paradigm has forced universities to adopt new technologies such as sharing technologies and enable social visibility online, (Chu & Du, 2013) as confirmed by the data gathered and presented in table 3, that majority 28.6% agreed that in the process of updating their academic activities and searching for others' update, both the institution and the academics would be visible online.

Categories of sharing also determined how academics and their institutions would be visible on the internet. Therefore, according to the data collected and presented indicates that the main categories of sharing academics used via web platform include, sharing with feedback, sharing with notification, and basic sharing just to share new ideas/knowledge, socialization, and fear of missing out online as indicated in table 4.

Academics share new ideas or knowledge with either their students or colleagues in and outside their country with a view to getting feedback in which they can use to update or solve certain problem thereby updating their knowledge, this can be done through posting a question or raising a case to deliberate online by friends. Some academics also use social networking applications to solve issues within their profession by asking questions, as confirmed by Rogers Everett founder of Diffusion of innovation theory, that, diffusion is a process of convergence in which individuals exchange ideas in order to move forward, (Rogers, 2003), one of the respondents through in-depth interview stated that "*we share a lot of ideas among ourselves and even among students themselves, but among the academics we share educational materials like eBooks through or networking applications that we create for sharing issues*". Thus, usefulness and even ease of the usage in addition to users' attitude has very significant influence on the use of social media and social networking applications, (Teo, Zhou, Fan, & Huang, 2019).

According to the findings the usage influence online visibility of both academics and the institution through searching for knowledge about academic updates and that of general issues on the internet with a view to boosting information sourcing and according to the UTAUT theory the use of technology also influences the improvement in job performance. This can also be confirmed from the responses of the participants of the study that, “*Well as a researcher, I most confessed that the web platforms really assisted in terms of academic development, communication and other related issues*” .

CONCLUSION

Conclusively, the lecturers of Ahmadu Bello University Zaria are quite aware and also use the social media and social networking applications for their academic and information sharing purposes such as update of academic activities, even though they face challenges such as high cost of data and slow network interconnectivity. Senior lectures and professors and others with higher qualification use Blog academic resource sites than those with lower designations of Graduate Assistants, lecturer I and lecturer II. For instance, while over 93.0% of Senior Lecturers use Blogs only 72.0% of graduate or Assistants use blogs. Both survey and in-depth interview data indicate that the academics under study used their earned money to use the social media and social networking applications especially the video conferencing platforms, hence the authority only provide the internet services withing the school.

References

- Roger, W. M., & David, S. (2016). *Web 2.0 and Social Media; Business in connected world* 3rd edition. bookboon.
- Yoo, S. Y., & Huang, W.-H. D. (2011). Comparison of Web 2.0 Technology Acceptance Level based on Cultural Differences. *Educational Technology and Society*, 241-252.
- Kwahk, K. Y., & Park, D. H. (2016). The Effects of Network Sharing on Knowledge -Sharing activities and job performance in Enterprise Social Media Environment. *Computer and Human Behavior*, 826-839.
- Ridzuan, A. R., Bolong, J., Omar, S. Z., Osman, M. N., Yusof, R., & Abdullah, S. M. (2012). Social Media Contribution Towards Ethnocentrism. *Social and Behavioural Sciences*, 517-522.
- Kao, G. Y.-M., Lin, S. S.-J., & Sun, C.-T. (2008). Beyond Share: Engaging Students in Cooperative and Competitive Active Learning. *Educational Technology and Society*, 82-96.
- Crook, C., Cumming, J., Fisher, T., Graber, R., Harrison, C., Lewin, C., . . . Sharples, M. (2008). *Web 2.0 Technologies for Learning: The Current Landscape- Opportunitites, Challenges and Tension*. UK: BECTA Research Report.
- Gaal, Z., Szabol, Obermayer-Kovacs, N., & Csepregi, A. (2015). Exploring the Role of Social Media in Knowledge Sharing. *The Electronic Journal of Knowledge Management*, 185-197.
- Owusu-Ansah, C. M., Gontshi, V., Mutibwa, L., & Ukwoma, S. (2015). Application of Social Media and Web 2.0 for Research Support in Selected African Academic Institutions. *Journal of Balkan Libraries Union*, 30-39.
- Qiao, H., & Shih, P. C. (2018). Use of Social Media For Academic purposes in China. *ChineseCHI '18* (pp. 84-94). Montreal: ACM.
- Al-Kurdi, O. F., El-Haddadeh, R., & Eldabi, T. (2020). The role of organisational climate in managing knowledge sharing among academics in higher education. *International Journal of Information Management*, 217-227.
- ABU. (2019, September 20). Ahmadu Bello University Zaria About the institution. From ABU Zaria: <https://abu.edu.ng/>
- Bryman, A. (2012). *Social Research Methods* 4th Edition. New York: Oxford University Press.
- Peres, R. (2010). Innovation diffusion and new product growth models: A critical review and research directions. *International Journal of Research in Marketing*, 91-106.
- Rogers, E. M. (2003). *Diffusion of Innovations*. Free Press.
- Sahin, I. (2006). Detail Review of Roper's Diffusion of Innovations theory and Educational Technology-related Studies Based on Roger's Theory. *The Turkish Online Journal of Educational Technology*.
- Chu, S. K., & Du, H. S. (2013). Social Networking Sites for Academic Libraries. *Journal of Librarianship and Information science*, 64-75.
- Teo, T., Zhou, M., Fan, A. C.-W., & Huang, F. (2019). Factors that Influence University Students' Intention to use Moodle: A study in Macau. *Educational Technology Research Development*.

**BAHÇE TARIMI ÖĞRENCİLERİNİN TOPRAK ÜZERİNE İLİŞKİN METAFORİK
ALGISI**

Dr. Öğr. Üyesi Hatice BEKÇİ, (ORCID: 0000-0003-3268-709X)

Kayseri University, Vocational School Develi Hüseyin Şahin, Department of Horticulture,
Kayseri-Türkiye

Email: haticebekci@kayseri.edu.tr

ÖZET

Bu çalışmanın amacı bahçe tarım program öğrencilerin tarıma ilişkin algılarını metaforlar yoluyla ortaya koyması amacıyla Kayseri Üniversitesi DMYO öğrencilerinden çalışmaya katılmayı kabul eden toplam 20 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Ancak çalışma sonunda 5 öğrencinin metaforla gerekçe arasında tutarlı ilişki yapamadığı için değerlendirmeye alınmamıştır. Bahçe Tarım programı öğrencilerinin Toprak'a ilişkin metaforik algılarının belirlenmesi amacıyla, "Toprak a/e benzer, Çünkü....." biçiminde eksik bırakılmış bir cümlenin yer aldığı form kullanılmıştır. Toprak'a ilişkin metaforlar kategorilerine ayrılmıştır. Bu kategoriler "Fayda Sağlama", Öznel olma, neslin devamlılığı, koşulsuz sevgi, yaşamın sürdürülebilirliği, elzem olma, hayatın sona ermesi, hayatta kalmanın zorlaşması yaklaşıma göre dönüşme şeklinde oluşturulmuştur. Buna bağlı olarak bahçe tarım program öğrencilerinin toprağa ilişkin genel bakış açılarının anne kadar koşulsuz, yaşam kadar değerli olduğu yönünde pozitif yönde bir algı geliştirdikleri mesleki uzmanlık alanlarına ilişkin olumlu bakış açısına sahip oldukları ifade edilebilir.

Anahtar Kelimeler: Metafor, Toprak, Bahçe Tarımı

HORTICULTURE STUDENTS' METAPHORICAL PERCEPTION OF SOIL

ABSTRACT

The purpose of this study was to reveal the perceptions of garden agriculture program students regarding agriculture through metaphors. The study was conducted with a total of 20 students from Kayseri University Vocational School who agreed to participate. However, at the end of the study, 5 students who could not establish a consistent relationship between metaphor and justification were not included in the evaluation. A form was used containing an incomplete sentence in the form of "Soil is similar to... because..." to determine the metaphorical perceptions of soil. Metaphors related to soil were categorized into: Providing Benefit, Subjectivity, Continuity of Generations, Unconditional Love, Sustainability of Life, Necessity, End of Life, Difficulty of Survival. Accordingly, it can be stated that garden agriculture program students develop a positive perception towards soil, as unconditional as a mother, as valuable as life itself, and have a positive attitude towards their professional expertise.

Keywords: Metaphor, Soil, Garden Agriculture

1. GİRİŞ

Metafor terimi, Batı dillerinde uzun bir geçmişe sahip olup, Türkiye Türkçesine geçtiğimiz yüzyılın sonlarında girmiş ve dilin çeşitli alanlarında kullanılmaya başlanmıştır. Ancak, metaforun tüm yönleriyle keşfedildiğini ve anlama-anlatma çalışmalarında etkin ve doğru bir şekilde kullanıldığını söylemek mümkün değildir. Metafor, dildeki anlam katmanlarını zenginleştiren önemli bir araç olmasına rağmen, hala tam anlamıyla benimsenmiş ve sistematik bir şekilde incelenmiş değildir. Bu durum, hem dilbilimsel çalışmalarda hem de eğitim ve iletişim süreçlerinde metaforun potansiyelinin yeterince kullanılmadığını göstermektedir. Metaforların daha etkin bir şekilde anlaşılması ve kullanılabilmesi için daha fazla araştırma ve uygulamaya ihtiyaç vardır. Metafor terimi, gerek terim sözlüklerinde gerekse güncel sözlüklerde anlam çerçevesi tam olarak tespit edilemediği ve donmuş bir unsur olarak tanımlanmadığı için kullanımında ve öğretiminde sorunlar yaşanmaktadır. Her ne kadar bu kavramla ilgili incelemeler yapılmış, açıklayıcı yazılar kaleme alınmış olsa da, çoğu çalışmada "mecaz" ile "metafor" birbirine özdeş iki terim olarak gösterilmiş ve "metafor" ile "metaforik anlatım" birbirinden ayrılmamıştır. Batı dillerinde (İngilizce, Fransızca, Almanca, İspanyolca) "metafor" hem farklı bilim dallarında özel anlamları karşılayan bir terim olarak hem de ortak dilde yaşayan bir kavram olarak değerlendirilmektedir. Hatta modern çağdan önceki hâlleri ve mevcut kullanımları birbirinden ayrılarak ele alınmakta ve incelenmektedir. Özellikle Lakoff ve Johnson'un çağdaş metafor teorisi ("Metaphors We Live By", 1980), pek çok bilimsel disiplini etkilemiş ve farklı yaklaşım ve tasniflerin başlama ve çıkış noktası olmuştur. Bu bağlamda, Zhang'ın (2009) belirttiği gibi, "doğal olarak, çok çeşitli görüşler ortaya çıkmış ve temel olarak bunlar sırf retorik ve biliş doğrultusunda metaforu yorumlayan geleneksel metafor ve modern metafor olmak üzere iki okula ayrılmıştır". Türkiye'de ise bu terim henüz tam anlamıyla oturmamış, anlam derinliği ve kapsamı yeterince incelenmemiştir. Eğitim ve kullanım alanlarında net ve tutarlı bir çerçevenin oluşturulması, metaforun doğru anlaşılması ve etkin kullanılması açısından önem arz etmektedir. Bu nedenle, daha fazla akademik araştırma ve öğretim materyali geliştirilmesi gerekmektedir. Her ne kadar metafor kavramı Türkiye'de yazınbilim/retorik başta olmak üzere, lengüistik, felsefe, sosyoloji ve pedagoji gibi alanlarda yaygın olarak kullanılmakta ise de, gerektiği gibi ve yeterli düzeyde incelenmediğini, üretilen bilgi ve materyalin öğretici kitaplarına konabilecek stabil bilgi hâline henüz gelmediğini belirtmek durumundayız. Literatürdeki tercümelerin de henüz özümsemediğini söylemek yanlış olmaz. Mevcut yayınlarda, "metafor" teriminin yardımı ile açıklanması gereken kavramların "mecaz", "düz mecaz", "ad aktarması", "deyim aktarması", "değişmece", "istiare", "telmih" gibi terimlerle karşılandığını, zaman zaman da bu terimlerin yetersiz kaldığı yerlerde ilave/destekleyici açıklamalar yapıldığını görmekteyiz. Bu durum, sözlü ve yazılı ifade geleneğimizde öteden beri var olan ama adı konmamış bir anlatım tarzının varlığını belgelemekte ve onu karşılayacak bir terime ihtiyacımız olduğunu göstermektedir. Özellikle Batı dillerinde metaforun farklı bilim dallarında özel anlamları karşılayan bir terim olarak ve ortak dilde yaşayan bir kavram olarak ele alınması, Türkiye'de de bu kavramın daha derinlemesine incelenmesi gerektiğini göstermektedir. Lakoff ve Johnson'un çağdaş metafor teorisi, farklı disiplinleri etkileyerek çeşitli yaklaşımlar ve tasniflerin çıkış noktası olmuştur. Türkiye'de de benzer şekilde metaforun kapsamlı bir şekilde araştırılması, bu terimin doğru anlaşılması ve etkin kullanılmasına katkı sağlayacaktır. Özetle, Türkiye'de metafor kavramının daha derinlemesine incelenmesi, literatürdeki eksiklerin giderilmesi ve öğretim materyallerinde stabil bilgi haline getirilmesi gerekmektedir. Bu süreçte, mevcut terimlerin yetersiz kaldığı durumlarda yeni terimlerin ve açıklamaların geliştirilmesi önem arz etmektedir. Demir, (C, Karakaş Yıldırım, Ö. (2019))

2. YÖNTEM

Bu çalışmaya gönüllülük esasına göre belirlenen toplam 20 öğrenci (E=15, K=5) dâhil edilmiştir. Ancak çalışma sonunda 5 öğrenci metaforlarla gerekçeler arasında tutarlı ilişkilendirme yapamadığı için değerlendirmeye alınmamıştır. Araştırma kapsamındaki öğrencilere “Toprak.....a/e benzer; çünkü” biçimindeki bir cümle verilerek, öğrencilerin görüşlerini yazmaları istenmiştir.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, Kayseri Üniversitesi Bitkisel ve Hayvansal Üretim Bölümü, Bahçe Tarımı öğrencilerinden çalışmaya katılmayı kabul eden, kartopu örnekleme yöntemi ile ulaşılan, bahçe tarımı programında kayıtlı öğrenci olma sınırlılığına sahip, gönüllülük esasına göre belirlenen toplam 15 öğrenci (E=12, K=3) oluşturmaktadır. Araştırmanın çalışma grubuna dâhil edilme kriterleri; bahçe tarımı programında kayıtlı öğrenci olma ve bilişsel olarak benzetim yapabilme becerisine sahip olmaktır. Çalışmanın dışlanma kriteri ise; öğrencilerden herhangi birinin mecaz formuna ilişkin eksik beyanda bulunması, gerekçenin metaforla ilişkili olmamasıdır.

Tablo 1. Öğrencilerin Demografik bilgileri

Öğrenci Cinsiyet	f	%	Yaş	f	%
Kız	3	20	Kız		
			18-20	3	100
			20-25	-	-
Erkek	12	80	Erkek		
			18-20	5	50
			20-25	5	50

Tablo 1 incelendiğinde öğrenciler arasında cinsiyet dağılımlarının farklı olduğu (%20-80), öğrencilerin yaşları incelendiğinde 18-20 yaş aralığında (K=%100, E=50) olan grubun her iki cinsiyette de en yüksek orana sahip oldukları görülmektedir. Öğrencilerden erkek bireylerin 20-25 yaş aralığında kız öğrencilere göre daha yüksek oranda olduğu görülmektedir.

Veri Toplama Aracı

Araştırma kapsamındaki öğrencilerden her birine (Kız-Erkek) mesleklerine ilişkin metaforik algılarının belirlenmesi amacıyla, “Toprak a/e benzer, Çünkü.....” biçiminde eksik bırakılmış bir cümlenin yer aldığı form kullanılmış olup formda yer alan boşlukları istedikleri şekilde doldurmaları istenmiştir. Form doldurma sürecinde zaman sınırlamasına gidilmemiştir. Öğrenciler tarafından doldurulan formlar araştırmacı tarafından toplanarak değerlendirme aşamasına geçilmiştir. Sonrasında araştırmacı tarafından çözümleme sürecine geçilmiştir. Çözümleme işleminden sonra metafor listesi oluşturulmuş ve ortaya çıkan metaforlar listelenmiştir. Daha sonrasında gerekçeler doğrultusunda kategoriler oluşturulmuştur.

Veri Analizi

Çalışmaya katılan öğrencilerin toprak kelimesine yönelik geliştirdikleri metaforlar üç aşamada analiz edilmiştir. İlk aşamada kodlama ve ayıklama aşaması ile metaforlar alfabetik bir sıraya göre geçici bir listeye alınmış, metaforların net bir şekilde aktarılıp aktarılamadığı incelenmiştir. Bu aşamada metaforlar yüzeysel şekilde kodlanmıştır (örn: hava, insan vb.). Dahası herhangi bir metafor imgesini içermeyen yanıtların yer aldığı kâğıtlar ile boş bırakılan kâğıtlar ayıklanmıştır. Bazı katılımcılar ise bir metafor imgesini sunmak yerine, toprak ile ilgili kişisel düşüncelerini paylaşmıştır (Örn. Toprak anadır vb.). Ya da metafor imgesini dile

getirdiği halde, söz konusu metafora ilişkin mantıksal dayanak sunmamıştır. Bütün bu gerekçelere bağlı olarak 5 öğrenci araştırma kapsamı dışında bırakılmıştır.

İkinci aşamada metafor imgelerinin derlenme aşamasına geçilmiştir. Toplam 20 öğrenciden 15 adet geçerli metafor elde edilmiştir. Bu aşamada, bu metaforlar tekrar alfabetik sıraya göre dizilmiş ve ham veriler ikinci kez gözden geçirilerek her metaforu temsil eden katılımcı kompozisyonlarından birer “örnek metafor ifadesi” seçilmiştir.

Son olarak üçüncü aşamada kategori geliştirme aşamasına geçilerek “örnek metafor listesi” baz alınarak her metafor imgesinin toprağı nasıl kavramsallaştırdığına bakılmıştır. Bu amaç için, metaforun konusu, metaforun kaynağı ve metaforun konusu ile kaynağı arasındaki ilişki bakımlarından analiz edilmiştir. Daha sonra her metafor imgesi Toprak’a ilişkin sahip olduğu perspektif bakımından belli bir tema ile ilişkilendirilerek (örn: iki neslin devamlılığı) toplam öğrenciler için 9, farklı kavramsal kategori oluşturulmuştur.

BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde farklı bölgelerde yaşamış Bahçe Tarımı öğrencileri Toprak’a yönelik olarak oluşturdukları metaforlar ve metaforlara ilişkin yorumları yer almaktadır.

Tablo 2. Öğrencilerin Toprak’a ilişkin metaforları, gerekçeleri ve kategoriler

Metafor	f	Metafor	Gereke	Kategorisi
Sanat	1		Yeni ve Benzersiz olması	Öznel Olma
Bereket	1		Baktıkça zenginleşmesi	Fayda Sağlaması
İşçilik	1		İşledikçe bereketlenmesi	Neslin Devamlılığı
Hayat	2	Toprak hayata benzer çünkü var olacak ve devam edecektir, sürekli. O olmazsa yaşam devam etmez insan ve bitkiler hayatını sürdürmez	Süreklik	
Ana	4	Toprak anaya benzer çünkü sevmekten asla vazgeçmez. Koşulsuz sevgiye sahiptir, en büyük destekçidir her zaman daha fazlasını verir.	Sevmekten Vazgeçmemesi	Koşulsuz sevgi
İnsan	1	Toprak insana benzer, çünkü ne kadar iyi yaklaşsan o kadar iyi yaşarsın. Onu seversen seni daha fazlasıyla destekler, daha çok ürün verir. Kötü davrandığında oda sana aynı şekilde karşılık verir.	Destekleyici olması	Yaklaşımına göre dönüşme
Hava	1	Toprak havaya benzer çünkü kendini temizler. Canlıların daha iyi şartlarda yaşaması için olmazsa olmaz ve elzemdir	Kendini temizleme	Elzem olması
Gemi Kaptanı	1	Toprak bir gemi kaptanına benzer çünkü o olmadan ilerleyemezsin. Yönü rotayı o belirler insan neslinin devamlılığını da bu nedenle toprak belirler, toprak olmazsa hayat durur.	Neslin Devamlılığı	Hayatın sona ermesi
Hayat İksiri	1	Toprak, hayat iksiri ne benzer çünkü hayat için gerekli olan can, nefes, yaşam gibi gerekli olan her iksir hayatta kalmak için zorunludur. Bu iksir olmadan yaşayamayız, büyüyüp gelişemeyiz.	Gerekli Olma	Yaşamın Sürdürülebilirliği
Ana	4	Toprak ana ya benzer çünkü çocukları için hep daha fazlasını verir, aileyi ayakta tutar	Daha fazlasını vermesi	
Zaman	1	Toprak zamana benzer ne zaman başladığı ve ne zaman biteceği belli olmayan, izafi ve sonsuz ama hep devam eden, kendi içinde bir döngüye sahiptir. Toprakta her zaman yaşam döngüsünün sürekliliğini sağlar	Devam eder olması	
Beden uzvu	1	Toprak bir bedenin uzuvlarını benzer insan için gerekli, olmazsa olmaz eksik olduğunda ise hayatta kalma sürecini zora sokar.	Gerekliklik	Hayatta kalmanın zorlaşması

Çizelge 1 incelendiğinde, 15 öğrenci tarafından, 12 metafor geliştirildiği görülmektedir. Bahçe tarım öğrencilerinin toprak'a ilişkin olarak geliştirdikleri metaforların gerekçeleri dikkate alınarak dokuz grupta kategorize edilmiştir. Bahçe tarım öğrencilerinin geliştirdikleri metaforlar incelendiğinde; “öznel olma, fayda sağlaması, neslin devamlılığı, koşulsuz sevgi, yaklaşıma göre dönüşme, elzem olması, hayatın sona ermesi, yaşamın sürdürülebilirliği, ve hayatta kalmanın zorlaşması yönlerine vurgu yaptıkları görülmektedir. Bu doğrultuda yapılan yorumlara aşağıda yer verilmiştir.

1. Öznel Olma

Bahçe Tarımı program öğrencilerinin bu gruba ilişkin olarak geliştirdikleri metafor, “*sanat*”tır. Buna göre, ortaya çıkan metaforların kaynaştırma eğitiminin besinlere benzetim yapılma yönüne vurgu yaptığı görülmektedir. Teknik elemanların, kaynaştırma eğitiminin besinlere benzetim yapılma boyutu ile ilgili olarak geliştirdikleri metaforlara ilişkin yorumlar aşağıda yer almaktadır.

K7 “Toprak sanata benzer çünkü her zaman yepyeni ve benzersizdir. Kişinin yaratıcını yönünü beslemesinin yanında her seferinde farklı ürün ortaya çıkarır. Elma ektiğinizde elma armut ektiğinizde armut verir. Form aynıdır ama her defasında farklı özgünlükte ürün verir”

2. Fayda Sağlaması

Bahçe Tarımı program öğrencilerinin bu gruba ilişkin olarak geliştirdikleri metafor, “*fayda sağlaması*”tır. Buna göre, ortaya çıkan metaforların kaynaştırma eğitiminin berekete benzetim yapılma yönüne vurgu yaptığı görülmektedir. Teknik elemanların, kaynaştırma eğitiminin berekete benzetim yapılma boyutu ile ilgili olarak geliştirdikleri metaforlara ilişkin yorumlar aşağıda yer almaktadır.

K2 “Toprak berekettir baktıkça zenginleşir. Onu öğrenirsen, gerekli olanı ona verirsen sana hep daha fazlasını sunar ve fayda sağlar.”

3. Neslin Devamlılığı

Bahçe Tarımı program öğrencilerinin bu gruba ilişkin olarak geliştirdikleri metafor, “*fayda sağlaması*”dır. Buna göre, ortaya çıkan metaforların kaynaştırma eğitiminin işçilik ve hayata benzetim yapılma yönüne vurgu yaptığı görülmektedir. Teknik elemanların, kaynaştırma eğitiminin işçilik ve hayata benzetim yapılma boyutu ile ilgili olarak geliştirdikleri metaforlara ilişkin yorumlar aşağıda yer almaktadır.

K1 “Toprak işçiliktir çünkü işledikçe bereket getirir. Değer verdikçe çoğalır insanlığın devamlılığını sağlayacak ürünler ortaya koyar.”

K13” Toprak hayata benzer çünkü var olacak ve devam edecektir, süreklidir.”

4. Koşulsuz Sevgi

Bahçe Tarımı program öğrencilerinin bu gruba ilişkin olarak geliştirdikleri metafor, “*koşulsuz sevgi*”dir. Buna göre, ortaya çıkan metaforların kaynaştırma eğitiminin anaya benzetim yapılma yönüne vurgu yaptığı görülmektedir. Teknik elemanların, kaynaştırma eğitiminin anaya benzetim yapılma boyutu ile ilgili olarak geliştirdikleri metaforlara ilişkin yorumlar aşağıda yer almaktadır.

K8 “Toprak anaya benzer çünkü sevmekten asla vazgeçmez. Koşulsuz sevgiye sahiptir, en büyük destekçidir her zaman daha fazlasını verir.

5. Yaklaşıma Göre Dönüşme

Bahçe Tarımı program öğrencilerinin bu gruba ilişkin olarak geliştirdikleri metafor, “*yaklaşıma göre dönüşme*” dir. Buna göre, ortaya çıkan metaforların kaynaştırma eğitiminin insana benzetim yapılma yönüne vurgu yaptığı görülmektedir. Teknik elemanların, kaynaştırma eğitiminin insana benzetim yapılma boyutu ile ilgili olarak geliştirdikleri metaforlara ilişkin yorumlar aşağıda yer almaktadır.

K12 “Toprak insana benzer, çünkü ne kadar iyi yaklaşırsan o kadar iyi yaşarsın. Onu seversen seni daha fazlasıyla destekler, daha çok ürün verir. Kötü davrandığında oda sana aynı şekilde karşılık verir.”

6. Elzem Olması

Bahçe Tarımı program öğrencilerinin bu gruba ilişkin olarak geliştirdikleri metafor, “*elzem olması*”dır. Buna göre, ortaya çıkan metaforların kaynaştırma eğitiminin elzeme benzetim yapılma yönüne vurgu yaptığı görülmektedir. Teknik elemanların, kaynaştırma eğitiminin elzeme benzetim yapılma boyutu ile ilgili olarak geliştirdikleri metaforlara ilişkin yorumlar aşağıda yer almaktadır.

K9” Toprak havaya benzer çünkü kendini temizler. Canlıların daha iyi şartlarda yaşaması için olmazsa olmaz ve elzemdir.”

7. Hayatın Sona Ermesi

Bahçe Tarımı program öğrencilerinin bu gruba ilişkin olarak geliştirdikleri metafor, “*hayatın sona ermesi*”dir. Buna göre, ortaya çıkan metaforların kaynaştırma eğitiminin gemi kaptanına benzetim yapılma yönüne vurgu yaptığı görülmektedir. Teknik elemanların, kaynaştırma eğitiminin gemi kaptanına benzetim yapılma boyutu ile ilgili olarak geliştirdikleri metaforlara ilişkin yorumlar aşağıda yer almaktadır.

K4” Toprak bir gemi kaptanına benzer çünkü o olmadan ilerleyemezsin. Yönü rotayı o belirler insan neslinin devamlılığını da bu nedenle toprak belirler, toprak olmazsa hayat durur.”

8. Yaşamın Sürdürülebilirliği

Bahçe Tarımı program öğrencilerinin bu gruba ilişkin olarak geliştirdikleri metafor, “*yaşamın sürdürülebilirliği*”dir. Buna göre, ortaya çıkan metaforların kaynaştırma eğitiminin hayat iksiri, ana ve zamana benzetim yapılma yönüne vurgu yaptığı görülmektedir. Teknik elemanların, kaynaştırma eğitiminin hayat iksiri, ana ve zamana benzetim yapılma boyutu ile ilgili olarak geliştirdikleri metaforlara ilişkin yorumlar aşağıda yer almaktadır.

K3” Toprak, hayat iksiri ne benzer çünkü hayat için gerekli olan can, nefes, yaşam gibi gerekli olan her iksir hayatta kalmak için zorunludur. Bu iksir olmadan yaşayamayız, büyüyüp gelişemeyiz.”

K6” Toprak ana ya benzer çünkü çocukları için hep daha fazlasını verir, aileyi ayakta tutar.”

K15” Toprak zamana benzer ne zaman başladığı ve ne zaman biteceği belli olmayan, izafi ve sonsuz ama hep devam eden, kendi içinde bir döngüye sahiptir. Torakta her zaman yaşam döngüsünün sürekliliğini sağlar.”

9. Hayatta Kalmanın Zorlaşması

Bahçe Tarımı program öğrencilerinin bu gruba ilişkin olarak geliştirdikleri metafor, “*hayatta kalmanın zorlaşması*”dır. Buna göre, ortaya çıkan metaforların kaynaştırma eğitiminin beden uzvuna benzetim yapılma yönüne vurgu yaptığı görülmektedir. Teknik elemanların, kaynaştırma eğitiminin beden uzvuna benzetim yapılma boyutu ile ilgili olarak geliştirdikleri metaforlara ilişkin yorumlar aşağıda yer almaktadır.

K5” Toprak bir beden uzvunu benzer insan için gerekli, olmazsa olmaz eksik olduğunda ise hayatta kalma sürecini zora sokar.”

SONUÇ

Araştırma sonucunda, bahçe tarım program öğrencilerinin yönelik olarak geliştirdikleri metaforlar on iki başlık altında toplanmıştır. Bunlar “sanat”, “bereket”, “işçilik”, “hayat”, “ana”, “insan”, “hava”, “gemi kaptanı”, “hayat iksiri”, “zaman” ve “beden uzvu” olarak belirlenmiştir. Kaynaştırma eğitiminin öznel olma benzetim yapılma kategorisini ifade eden metaforlar, “sanat” olarak belirlenmiştir. Kaynaştırma eğitiminin fayda sağlaması benzetim yapılma kategorisini ifade eden metaforlar, “bereket” olarak belirlenmiştir. Kaynaştırma eğitiminin neslin devamlılığı benzetim yapılma kategorisini ifade eden metaforlar, “işçilik ve

hayat” olarak belirlenmiştir. Kaynaştırma eğitiminin koşulsuz sevgi benzetim yapılma kategorisini ifade eden metaforlar, “ana” olarak belirlenmiştir. Kaynaştırma eğitiminin yaklaşıma göre dönüşme benzetim yapılma kategorisini ifade eden metaforlar, “insan” olarak belirlenmiştir. Kaynaştırma eğitiminin elzem olma benzetim yapılma kategorisini ifade eden metaforlar, “hava” olarak belirlenmiştir. Kaynaştırma eğitiminin hayatın sona ermesi benzetim yapılma kategorisini ifade eden metaforlar, “gemi kaptanı” olarak belirlenmiştir. Kaynaştırma eğitiminin yaşamın sürdürülebilirliği benzetim yapılma kategorisini ifade eden metaforlar, “hayat iksiri, ana ve zaman” olarak belirlenmiştir. Kaynaştırma eğitiminin hayatta kalmanın zorlaşması benzetim yapılma kategorisini ifade eden metaforlar, “beden uzvu” olarak belirlenmiştir.

Bahçe tarım program öğrencileri dokuz kategorinin tümünde toprak’a ilişkin olumlu yönlerini vurgulamışlardır. Toprağın insan yaşamının sürdürülebilirliği için elzem bir yapı olduğu, canlılar için yaşam döngüsünde önemli bir yere sahip olduğu ifade edilmiştir. Kendi içinde benzersiz bir yapısının olması toprağın bu yönüyle güçlü bir element olduğuna dikkat çekildiğini göstermektedir. Bahçe tarım programında toprağı konu alan farklı alanlarda eğitim alan öğrencilerin alan farkındalığı geliştirdikleri, bu eğitimlerin üniversite öğrencilerini olumlu yönde etkilediği belirlenmiştir.

KAYNAKLAR

- Demir, C, Karakaş Yıldırım, Ö. (2019). Türkçede Metaforlar ve Metaforik Anlatımlar. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 21 (4) , 1085-1096. DOI: 10.32709/akusosbil.599335
- R. Arslan And R. Pekşen Akça, "Covid-19 Virüsüne İlişkin Metaforik Algılar: Üç Kuşak Bir Kavram," SOCIAL SCIENCES STUDIES JOURNAL, no.107, pp.4791-4799, 2023
- Zhang, F., Hu, J.(2009). A Study of Metaphor and its Application in Language Learning and Teaching”, International Educational Studies, 2(2): 77-81.

Sayı :E-48738650-051-99462
Konu :ISPEC 12. Uluslararası Sosyal ve Beşeri
Bilimler Kongresi Düzenleme Kurulu

REKTÖRLÜK MAKAMINA

01-02 Haziran 2024 tarihlerinde KKTC Girne'de düzenlenecek olan ISPEC 12. Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Kongresi Kongre Başkanı ve Düzenleme Kurulu için aşağıda adı yer alan akademisyenler görevlendirilmiştir.

Bilgilerinizi ve gereğini olurlarımıza arz ederim.

Kongre Başkanı

Dr. Öğr. Üyesi Şahin AY/ Siirt Üniversitesi / Kurtalan Meslek Yüksekokulu

Düzenleme Kurulu

Doç. Dr. Azmi TURAN/ Mardin Artuklu Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Ayşe Özge ARTEKİN/ Selçuk Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Müslüm GÜMÜŞ/ Hakkâri Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Soner KÜNÇ/ Gaziantep Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Süleyman ÇELİK/Siirt Üniversitesi
Dr. Yusuf YAKSİ /Dicle Üniversitesi
Dr. Metin DOĞAN / Bağımsız Araştırmacı Toplantı ve Etkinlik İşleri

Doç. Dr. Fatih ÇİĞ
Müdür

OLUR

Prof. Dr. Cahit PESEN
Rektör V.

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

